האוניברסיטה
העברית
בירושלים

הפקולטה
למדעי
הרוח

פרסומי
המדרשה
ללימודים
מתקדמים

עמוס גולדרייך

ספר מאירת עינים
לר' יצחק דמן עכו

מהדורה מדעית

ירושלים תשמ"ד

D05660218S
Duke University Libraries

Kalman P. Bland
Jerusalem
MAY, 1986

עיצוב העטיפה: דרור

ספר מאירת עינים לר' יצחק דמן עכו

מהדורה מדעית

חיבור לשם קבלת תואר

דוקטור לפילוסופיה

מאת

עמוס גולדרייך

הוגש לסינט האוניברסיטה העברית בירושלים

בשנת תשמ"א

ביראה ובאהבה אעלה את זכרו של מורי פרופ' אפרים גוטליב ז"ל, החוקר המעמיק והאיש המופלא, שקרבני למקצוע הקבלה. הר"א גוטליב החל בההדרת ס' מאירת עינים ולא זכה להוציא את מבוקשו לפועל. כל החומר הקשור בעבודתו - תצלומי כתבי יד, העתקת כ"י מינכן 17 עם הערות חשובות בשוליה והשוואה לכ"י בריסל - הועמד לרשותי בנדיבות לבה של גב' שמחה גוטליב תבדל"א.

זכות גדולה נפלה בחלקי כשמורו ורבו של מורי ורבי, פרופ' גרשם שלום נ"ר, הואיל בטובו להדריכני בעבודה זו. דלתו היתה תמיד פתוחה בפני; למדתי שהערת-אגב שלו בשיחה יכולה להתרחב בקלות כדי פרק שלם. העניין הער שגילה בעבודתו של "הנכד" היה לי מקור השראה ועידוד רב.

רוב עבודתי נעשתה במעבדה הסובבת ביותר בעולם לחקר מדעי היהדות, המכון לתצלומי כתבי יד עבריים שבבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. על סיועו המדעי הנדיב של מנהלו הקודם של המכון, פרופ' מלאכי בית אריה, הערתי לא אחת בתוך העבודה. בשלב מאוחר יותר נהניתי מידענותו של המנהל הנוכחי, ד"ר ישראל תא-שמע. לאורך כל הדרך עמדו לימיני מר בנימין ריצ'לר, גב' רות בנימין וכל יתר עובדי המכון.

הרבה למדתי משיחות עם חבריי, ויותר מכולם עם ידידי ד"ר משה אידל הי"ו. ודאי הרבה ממה שהחכמתי ממנו משוקע בחיבור זה. אף הוא העמיד לרשותי הגדלות תצלומים של כתבי יד ותצלומי מאמרים מקנת כספו.

חובה נעימה היא לי להזכיר בתודה אנשים טובים שסייעו בידי בתחילת עבודתי: ד"ר יוסף הקר, שטיפל במסירות שאין לה אח ורע בעזבונו של פרופ' גוטליב ז"ל; גב' חנה שלומי, לשעבר מזכירת הפאקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל-אביב, ופרופ' דניאל קארפי, הדיקאן לשעבר. לקראת סיום העבודה עודדני פרופ' יוסף דן, ראש המכון למדעי היהדות באוניברסיטה העברית, באצילות רוחו ובעצתו הנאמנה.

מן הבחינה החמרית, נסתייעה עבודה זו במילגות מן הקרן ע"ש מוריץ ושרלוטה ורבורג ומקרן הזכרון לתרבות יהודית.

ואחרונות אחרונות חביבות: אמי מורתי היקרה שתחיה, מרת עדה (לבית בלכמן), שעודדתני בחומר וברוח; ורעייתי שרה (לבית הילדה), שנטתה שכמה לסבול הרבה מעולה המפרך של עבודה זו. מנשים באוהל תבורך.

ע.ג.

תוכן העניינים

	עמוד
מבוא	I
פרק א: תיאור כתבי היד	1
פרק ב: ביקורת הטקסט	40
פרק ג: מקורותיו של ס' מאירת עינים: יחסו ל"קבלת ספורטה"	76
פרק ד: מקורותיו של ס' מאירת עינים: ילקוט "החכם המשכיל"	90
פרק ה: מבוא לטקסט: דרכי בהעמדתו	104
הטקסט:	
לוח הסימנים	112
בראשית	א
שמות	ע
ויקרא	קלו
במדבר	קפד
דברים	רו
מבוא לחילופי הנוסחאות	רנז
חילופי הנוסחאות	רסב
הערות לקטעי התוספת לפרשיות בראשית-וישב	שנד
רשימת קיצורים	תיט
ביבליוגרפיה	תכב
נספחים:	
תרשים אילן היוחסין והסברו	תכט
תיקונים לטקסט	תלא
מילואים	תלב
תיקוני טעויות למבואות	תלד
תוספות	תלה
כתבי היד שהשתמשי בהם	תלו
תקציר אנגלי	1 - 10

מ ב ו א

במכתבו לביאליק משנת תרפ"ה ציין גרשם שלום בין החיבורים שהכרח לפרסמם את "ספרי ר' יצחק דמן עכו... שהם עיקרי מקורות לתולדות המקובלים". בשנת תשט"ז פרסם שלום בקרית-ספר את פירושו של ריד"ע לפרק ראשון של ספר יצירה, וכתב בסוף המבוא: "יהי רצון שדפים אלו מדברי המקובל יליד עכו ישמשו כפתיחה לפרסום יתר כתביו ולחקירת ענייניו ותורותיו המהוזים פרשה בפני עצמה בתולדות ספרות הקבלה". כמה חודשים אחרי שהופיעו שורות אלו פירסם יהודה אריה וידה ב-REJ קטעים מחיבורו של ריד"ע על פירושו של יהודה בן נסים אבן מלכה לפרקי דרבי אליעזר. בשנת תשכ"ה הרצה מורי אפרים גוטליב ז"ל בקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות על "הארות דבקות ונבואה בספר "אוצר החיים" לר' יצחק דמעכו" - חקירה חלוצית בספרו המאוחר של ריד"ע. ועדיין היו חיבוריו הגדולים של ריד"ע באתכסיא. "Malheureusement encore inédit", נאנח י"א וידה בספרו הצרפתי על פי' שיה"ש לר' עזרא (1969, עמ' 247).

והנה בשעה שהרצה מורי ז"ל על ס' אוצר החיים בשנת השכ"ה, כבר עמד בעבודה על ס' מאירת עינים. תחילה העתיק במכונה את כ"י מינכן 17 (שבו השתמש ג' שלום במחקריו), והוסיף בשולי ההעתקה הערות ומראי מקומות. אחר כך הגיע למסקנה שכ"י בריסל הוא הטוב ביותר, ואז השווה את כ"י מינכן לכ"י בריסל וכן בחלקו לכ"י ואטיקן 196, שאף אותו חשב לכתב יד טוב. עבודתו פסקה באמצע. נראה שסחפוהו מחקריו האחרים רבי-החידושים, ששקד עליהם בשנות פעילותו הקצרות. לפי עדותם של עובדי המכון לתצלומי כתבי-יד עבריים בירושלים גם שמע גוטליב על כך שאדם אחר עומד להוציא את הספר בדפוס, ואז משך ידו לגמרי מן העניין.

- ואכן, החלק הראשון של מהדורת הר"ח ארלנגר יצא לאור (תחילה בכמות עותקים מצומצמת) בקיץ תשל"ה, זמן קצר בלבד אחרי שאושרה תכנית הדיסרטציה והתחלתי בעבודה. לאחר עיון קצר נוכחתי לדעת, שעם כל העמל והאהבה שהושקעו בה, ועל אף הידורה החיצוני הרב, אין מהדורת ארלנגר עונה על הדרישות המינימליות שיש לדרוש אפילו ממהדורה עממית סבירה, שכן היא מוסרת טקסט משובש ובלתי-מהימן לגמרי. גרם לכך מזלו הרע של המהדיר שבחר את אחד מכתבי-היד הגרועים ביותר שבנמצא כיסוד למהדורתו. על כן המשכתי במלאכתי "כאילו" לא אירע דבר -

"כאילו", שכן עלי להודות שעצם קיומה של מהדורת דפוס, תהא גרועה כאשר תהא, זירזה אותי להציג בפני המעיין את מלאכת ביקורת הטקסט בפירוט-יתר, שאינו שכיח כמדומני במהדורות מדעיות עבריות, בחינת המוציא מחברו עליו הראיה.

מהדורה שלמה של חיבור רב-כמות זה על כל אביזרייהו אי אפשר לתת בעבודת-דוקטור, שכן מהדורה כזו היתה עולה בהיקפה פי שלושה וארבעה על המתכונת המותרת של דיסרטציה לפי התקנון. לא ראיתי טעם בההדרת חלק מן החיבור, שכן אז בכל התייחסות לחלקו האחר של החיבור שהיתה מופיעה במבואות ובהערות היה צורך לשלוח את המעיין לכתבי יד - והיא לא תצלח. לפיכך ראיתי לנכון לתת לפני המעיין מהדורה פחות או יותר שלימה מן הבחינה הפילולוגית: טקסט שלם ואפאראט שלם של חילופי נוסחאות, הנשענים על ביקורת טקסט מנומקת ומפורטת של כתבי יד המתוארים כראוי; ואילו מן המבוא וההערות נאלצתי להסתפק במבחר מצומצם בלבד. במבוא הובאה חקירה בדבר היחס שבין ס' מאירת עינים לשניים ממקורותיו החשובים: "קבלת ספורטה" וילקוט "החכם המשכיל". ודע, שמשני מקורות אלו העתיק ריד"ע בחיבורו תשעים קטעים בערך, מהם ארוכים. אשר להערות: הזכרתי שבשולי העתקת המכונה של כ"י מינכן 17 שנשארה בעזבונו של מורי ז"ל נוספו הערות (המתמעטות אמנם לקראת סוף החיבור): מראי מקומות לפסוקים ולמדרשים, הערות פרשניות לדברי הרמב"ן המבוארים, דיוקים בהבאות מס' כתר שם טוב ועוד. על כל אלה הוספתי אמנם תוספת מרובה משלי, אך העבודה בהעמדת מנגנון ההערות היתה בכל מקרה מיוסדת בחלקה על עריכה מחדש של הערות זולתי, ולא זו התכלית הנרצית בדיסרטציה. לפיכך הוחלט לכתוב הערות רק על אותו החלק מן החיבור שעליו לא כתב גוטליב הערות כלל, והוא קטעי התוספת לפרשיות בראשית-וישב החסרים בכ"י מינכן.

ועוד בעניין ההערות: צורת העמדתן הושפעה מהיותן חלק מדיסטרטציה ולא ממהדורה המיועדת לציבור הרחב. לפיכך בחלקן תמצא הרחבה ובירור מפורט של עניינים שבמהדורה רגילה היו נדונים במבואות או בנספחים מיוחדים. מצד שני, בקטעים שכבר פורסמו עם הערות ומראי-מקומות, לא חזרתי על ההערות ומראי-המקומות אף על פי שבמהדורה המיועדת לקהל הרחב היה מקום לעשות כן לנוחיות המעיין. כמו כן הנחתי שלמעיין יש היכרות עם ספרות הקבלה של התקופה הנדונה ועם ספרות המחקר שעליה, ולא ראיתי צורך להסביר סמלים ועניינים הידועים למעיין כזה.

בגלל מגבלות ההיקף הנזכרות אפשר היה לתת כאן רק חלק מהחומר שנאסף לצורך עבודה זו. תקוותי היא שכבר בעתיד הקרוב ביותר יראו אור כפרסומים נפרדים כמה פרקים שגובשו כדי טיוטה ראשונה: פרק רב-כמות על הריד"ע והזוהר - שאולי יהיה בו עניין מיוחד לציבור הרחב; מאמר על הביוגרפיה הרוחנית של ריד"ע שבו אנסה לברר את היחס בין ס' מאירת עינים ובין חיבוריו המאוחרים של ריד"ע מסוג ס' אוצר חיים; המעיין היטב ברמזים שונים שפיזרתי במפורש ובמובלע בעבודתי יבחין בעמדתי, שלפיה אפשר למצוא בתורתו של ריד"ע קווי-התפתחות ברורים שהושפעו גם מנסיבות חיצוניות. כמו כן בכוונתי לפרסם חקירה ביבליוגרפית על הילקוטים מקבלת הראשונים שהשתמש בהם ריד"ע. פרק שהיה עמדי בכתובים על נתיבי ההתפשטות הגיאוגרפית של העתקות כתבי היד של מאירת עינים לא הכנסתי לדיסרטציה מפני שאין בו חשיבות רבה לגבי החיבור עצמו, אם כי יש בו אולי עניין מסויים לחקר ההיסטוריה התרבותית של קהילות ישראל בירושלים ובכרתים בסוף המאה הי"ד. כל הפרקים האלה ואחרים משיפורסמו יהיו נדבכים להקמת מהדורת-הדפוס השלמה של ס' מאירת עינים, שבה בין היתר גם יבואו לגאולתם הערותיו של פרופ' גוטליב ז"ל.

בינתיים, אף על פי שלפנינו בעבודה זו הרבה פרוזדור וכזית טרקלין, תקוותי שגם תרומה צנועה זאת תהיה לתועלת למעיינים העוסקים בחקר קבלת הראשונים, ויהיה בה משום התקדמות והתקרבות לקראת חשיפת אוצרותיו של אחד המקובלים החשובים, המעניינים ורבי-הפנים שידעה תורת הסוד העברית.

[בענייני הכתיב, ציון המקורות והבאת מראי מקומות הלכתי בדרך כלל בעקבות הנחיות האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ("הכנת כתבי-יד והתקנתם לדפוס", ירושלים תשל"ו).
ההדגשות (במתיחת קו) בתוך ציטוטים הם בדרך כלל משלי, אלא אם כן צויין אחרת].

פרק א. תיאורי כתבי היד

כל התיאורים מיוסדים על עיון בתצלומים (בדרך כלל סרטי מיקופילם) ולא על ראיית כתבי היד במקורם. חסרון זה לא יכלו למלא הקטלוגים של הספריות השונות, שכידוע בחלקם דלים ולקויים מאוד. מכל מקום לא סמכתי גם על הקטלוגים הטובים; התברר שגם בהם נפלו טעויות, אפילו במספרי עמודים, במספרי שורות בעמוד וכדומה, שלא לדבר על זיהויים מוטעים של חיבורים ועוד. עד כמה שאפשר היה לבדוק בתצלומים, הכל נבדק, תוקן והושלם.

למדתי לא לזלזל בקטלוגים ישנים. קטלוג אסמני העתיק של כתבי היד שבואטיקן מציין שכתבי יד מסויימים בספריה זו מקורם בספריה הפאלאטינית בהיידלברג ("olim Palatinus"). ידיעה זו נעדרת בקטלוג של נ' אלוני וד"ש לוינגר, שהותקן למעלה ממאתים שנה אחר כך. והנה פרט זה, בהצטרפו לסימנים אחרים, חשוב לקביעת מוצאם של כתבי יד אלה מכרתים, גם אם כתיבתם אינה ביזנטית (ראה בתיאור כתב יד ו, שכתיבתו ספרדית); ובפרק על ביקורת הנוסח יתגלה הדבר כבעל משמעות.

בפעם הראשונה, כמדומני, ניתנת כאן תשומת הלב הראויה לממצאי המדע הצעיר של ה"קודיקולוגיה" העברית, שעסקו בעניינים של מבנה קונטרסים, הרכבים של קלף ונייר וכו' בכתבי יד עבריים. בפרק על ביקורת הנוסח יתברר שלעתים בעזרת נתונים אלה נתבהרו סתומות והותרו סבכים. בסופו של דבר, אותם פרטים טכניים טפלים כביכול, סייעו בפועל למהדיר לעסוק בצורה רציונאלית יותר, כמדומני, במלאכת ביקורת הנוסח ובחירת כתבי היד הטובים, על מנת להגיע לתכלית הנרצית: מסירת טקסט נאמן ככל האפשר.

1. <u>כתבי יד שתצלומיהם היו לנגד עיני</u>

א

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Opp. 476. קהלת דוד[1] מס' קווארטו 988; קטלוג נויבאואר[2]
מס' 1620. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 17198.

ס' מאירת עינים כתוב על 243 דפי נייר בתבנית קווארטו, 26-23 שורות בעמוד, בכתיבה אשכנזית רהוטה, אולי מסוף המאה ה-15 או מתחילת ה-16. כתב היד הגיע לאיטליה (חתימת הצנזור משנת 1597) ואולי אף נכתב שם. יש מספר הגהות בין השורות בכתיבה איטלקית - בעיקר בהקדמה בתחילת החיבור. כמו כן יש הגהות בשוליים בכתיבת ידו של המעתיק.

1) (איזק מעטץ), קהלת דוד, [רשימת ספרי דוד אופנהיים], המבורג תקפ"ו, עמ' 356. בתרגום הלטיני (עמ' 357) מאת אליעזר ליזר עמבדן מתואר ריד"ע כתלמידו של הרמב"ן (כנראה בעקבות ס' שם הגדולים).

2) Ad. Neubauer, <u>Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Bodleian Library and in the College Libraries of Oxford</u>, Oxford 1866.

א[1]

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Mich. 243. אוצרות חיים[1] מס' 389; קטלוג נויבאואר
מס' 1619. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 17197.

קובץ חיבורים בקבלה, מחזיק 192 דפי קלף בתבנית אוקטאוו, 30 שורות בעמוד. נכתב בשנת קע"ד (לפי הקולופון שבסוף כה"י) כל החיבורים נכתבו באותה יד, בכתיבה "ספרדית" (שטיינשניידר), "ספרדית רבנית" (נויבאואר) ולאמיתו של דבר - ביזנטית (מ' בית-אריה). בעלים: אליעזר כ"ץ מפינשוב (חתימתו בראש כה"י, בכתיבה מאוחרת).

ס' מאירת עינים הוא הראשון בשלושת החיבורים שבקובץ. מסתיים בדף 174 ב. מעתיק כתב היד הקפיד כנראה שלא יצא מתחת ידו ספר שאינו מוגה. בשולי ס' מאירת עינים הגהות ותיקוני נוסח רבים מאוד, שרובן המכריע נכתבו בידו של המעתיק (על טיבן ר' בפרק על ביקורת הטקסט). הגהות מידי המעתיק נמצאות גם בשולי החיבורים האחרים בקובץ. (הערות ביד אשכנזית מאוחרת נמצאות בדף כו ב ו-כח ב).

1) משה שטיינשניידר, אוצרות חיים, [רשימת ספרי חיים מיכל], האמבורג תר"ח, עמ' 33-34. (כנראה לא היה שטיינשניידר גאה ביותר בקטלוג זה, ובסוף ימיו ניער ממנו חצנו וטען שחלקו בעריכתו היה קטן ושרק בטעות מליחמים אותו אליו; (הרצאות על כתבי יד עבריים, ירושלים תשכ"ה, עמ' 79).

2[א]

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Mich. 166. אוצרות חיים מס' 388; קטלוג נויבאואר מס' 1621. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 17199.

ס' מאירת עינים כתוב על 320 דפי נייר בתבנית קווארטו, 15-18 שורות בעמוד, בכתיבה אשכנזית רהוטה מן המאה ה-17 ואולי אף מה-18.

יש דף ריק בין פרשת בחוקותי (המסתיימת בדף 241 ב) ובין תחילת פרשת במדבר (דף 243 א), ולהלן שני דפים ריקים בין פרשת ראה (המסתיימת בדף 297 א באמצע) ובין פרשת שופטים (המתחילה בדף 299 ב בראשו). בשני המקרים אין הטקסט חסר מאומה.

בדף 307 א (סוף פרשת נצבים) דילג המעתיק על דף אחד (כנראה) בכתב היד שלפניו, על כן הוכנס בין דף 306 (שו לפי הפגינציה המקורית) לדף 307 (שז) דף נוסף ללא מספור, כתוב ביד אחרת, ובו החל המעתיק החדש ממקום שבו סיים דף 306 ב, והמשיך עד שהשלים את המדולג בדף 307. (מעתיק זה לא היה מאוחר ביותר לראשון, ודווקא בכתיבתו שלו מעורבים יסודות של כתיבה אשכנזית בינונית יותר מאשר בכתיבת מעתיק גוף החיבור). בשולי הדף הנוסף המשיך מעתיק שלישי (כנראה) את הכתוב עד לתחילת פרשת האזינו.

3[א]

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Opp. 562. קהלת דוד מס' קווארטו 1067; קטלוג נויבאואר מס' 1623. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 17201.

קובץ חיבורים בקבלה, מחזיק 450 דפי נייר בתבנית קווארטו. נכתב בכתיבה אשכנזית בידי שלושה סופרים.

ס' מאירת עינים, שהוא הראשון בקובץ (החיבורים שאחריו בדרך כלל מאוחרים), נכתב בכתיבה אשכנזית רהוטה מסוף המאה ה-16 בערך, 23-26 שורות בעמוד. החיבור חסר הרבה בסופו; מסתיים בדף 165 ב במילים "ושם דרך הצמיחה" - והוא בפרשת במדבר (מהדי זו קפח 4).

בראש החיבור נכתב "שערי צדק" בכתיבה אחרת (וראה כותרת דומה בכ"י $ו_1$; מקורה כנראה במליצה בתחילת ההקדמה לחיבור: "כן אדם הא לך שערי צדק").

$א_4$*)

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Opp. 487. קהלת דוד מס' קווארטו 999 (עמ' 360, שם לא נזכר הקטע מס' מאירת עינים); קטלוג נויבאואר מס' 1943 (עמ' 632-633). מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 19105.

קובץ חיבורים, רובם ככולם בקבלה, מחזיק 142 דפי נייר בתבנית קווארטו, 23-24 שורות בעמוד, נכתבו בכתיבה אשכנזית רהוטה בידי ר' אברהם כן ר' צבי הירש (קולופון בדף 57 ב - מר"ח אדר א' תל"ז; קודם לכן בדף 24 א קולופון מיום ד' שבט תל"ז, בלי שם הסופר).

הקטע ממ"ע - בדף 93 א. מתחיל: "ואני הכותב מצאתי בספר מאירת עינים וז"ל. ומאד מאוד יש לו לאדם ליזהר בכבוד הש"י..." והוא בפרשת וזאת הברכה (מהד' זו רמח 13). הקטע פחות מעמוד ארכו, והוא בתוך ילקוט של מאמרים המורים זהירות בשימוש השמות והאזכרות.

תכן כתב היד זהה לרובו של כ"י ם, וראה בתיאור כ"י זה.

*) קטע בלבד

$א_5$*)

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Mich. 212. בו נכרכו כתבי היד מאוסף ר' חיים מיכל שמספריהם ברשימת "אוצרות חיים" לשטיינשניידר 208,768,748,707. קטלוג נויבאואר מס' 916. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 21875.

הקובץ בהיקפו הנוכחי מכיל 148 דפי נייר בתבנית קווארטו. כה"י סי' 748 ברשימת אוצרות חיים, שבעמודו האחרון נמצאים הקטעים מס' מאירת עינים, נכתב בכתיבה יוונית רבנית (לפי תיאור נויבאואר), ומכיל חומר קראי (לפי הנ"ל).

ואלה הקטעים שהועתקו בעמוד זה האחרון (100 א) שכותרתו "מאירת עינים":
"אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף כונת הרב לומ' כי הגוף הזה הוא גוף האדם..."
והוא מפרשת נצבים (מהד' זו רלט 23), "והכונה ההיא שהמשיל ייחוד הש"י לציקי קדירה"...
בפ' ואתחנן (ר' 21), "בת מלך היא העט'"... אף הוא בהמשך פרשת ואתחנן (ריא 3).

*) קטעים בלבד

*)

א[6]

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Opp. 483. קהלת דוד מס' קווארטו 951 (עמ' 350); קטלוג נויבאואר מס' 1907. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 18840.

אוסף חיבורים שונים, בעיקר בקבלה, ובו 269 דפי נייר בתבנית קווארטו בכתיבה אשכנזית רהוטה. הועתק בידי משה בן שלמה לוריא (קולופון בדף 254 א, בסוף ס' צפנת פענח על הראב"ע).

בסוף כתב היד ליקוטים בקבלה, (אינני בטוח אם באותה כתיבה), ובכללם "העתקתי מספר מאירות העיניים", והוא כדי עמוד ופחות מזה של מובאות קצרות מאוד מפרשת בראשית, לך לך ובשלח.

*) קטע בלבד

ב

כ"י הספריה המלכותית בבריסל 4781. קטלוג J. Van den Gheyn (כרך א, בריסל 1901). מס' 217 (עמ' 99)[1]. בכרטסת המכון לתצלומי כתבי יד מכונה כה"י "בריסל 4" ומס' הסרט 3486[2].

כה"י מחזיק 183 דפים של נייר מזרחי (בקטלוג: Bombycin) בגודל 17.5 × 25 ס"מ, 32 שורות בעמוד, בכתיבה ספרדית בינונית יפה.

ס' מאירת עינים (בלי כותרת) מדף 1 ב - 170 ב (בכתב היד אין פגינציה).

בסוף החיבור קולופון בכתיבה ספרדית רהוטה: "וכתב אחיטוב קטן הספרים בר שלום יש"י עמה"ן[3] ונשלם כל הספר בשבעה עשר יום לחדש אדר שנת זה ענ"י[4] קרא וי"י שמע וגו'

והוא לאדוני מרי ורבי אליעזר אשכנזי בר[5] האל ברחמיו יזכהו להגות בו הוא וזרעו עד סוף כל הדורות לקיים מקרא שכתו' לא ימושו מפיך ומפי זרעך וגו'. אלהים חיים יסיר טרחי וישלח ברכה במעשה ידי".

מדף 171 א - 177 ב פירוש פילוסופי על ברכת המזון, כתוב באותה יד. החיבור חסר כותרת ומתחיל: "מלת ברכה שהיא ברכ' פה לא משאת מנחה מצאנו בדרכים שונים..." ומסתיים "ויאמר גם כן על זכות האויר כמאמר אלישע".

מדף 177 ב - 180 ב פירוש על שיר היחוד, כתוב בכתיבה אחרת - ביזנטית - בשני טורים בעמוד. מתחיל: "אשירה ואזמרה בעודי. בעוד שאני יהדי[6] הרועה. לשון הפסוק. ושייך בכל דבר...".

בדף 181 א הערה קבלית בת שתי שורות.

בכ"י זה השתמש אליקים כרמולי (ראה להלן בתיאור כ"י ן) ולהבדיל ביקש א' גוטליב לקבוע כתב יד זה כיסוד למהדורה מדעית; כמה מלומדים השתמשו בו לציטוט ממאירת עינים[7] ואינני יודע אם באה בחירה זו בזכות יפי-כתיבתו של כתב-היד וקדמות האריכו, או בזכות שמועה ששמעו מא' גוטליב.

1) כה"י תואר כבר בקטלוג כה"י של הספריה המלכותית של דוכס בורגונדיה, 1842, כרך ב, עמ' 146 (עפ"י קטלוג כה"י העבריים באוסטריה של זכריה שווארץ, כרך א, 1931, עמ' 27. את קטלוג 1842 עצמו לא ראיתי). שטיינשניידר לא הכיר כנראה את קטלוג 1842 ואף לא הזכיר את קיומו של אוסף כ"י עבריים בבלגיה בספרו <u>Vorlesungen über die Kunde hebräischer Handschriften</u>, Leipzig 1897 ועל כן ציין כחידוש והעתיק את תמצית התיאור של קטלוג 1901 ב-<u>Zeitschrift für hebräische Bibliographie</u>, X (1906), p. 63.

2) השתמשתי בהגדלה שהכין פרופ' גוטליב ז"ל ושהועמדה לרשותי באדיבותה של גב' גוטליב.

3) יבוא שלום ינוח על משכבו הולך נכוחו (עפ"י ישעיהו נ"ז; ב).

4) קמב (1382). ייתכן גם הפיענוח קלז (1377). וראה בהערתי לכ"י כ.

5) כאן יש רווח ונראה שהמעתיק שלא היה בטוח בשם אביו של הבעלים, שכח להשלים את החסר.

6) כנראה צ"ל "חי. האלהים". זוהי נוסחה מורחבת של הפירוש האנונימי שהדפיס א"מ הברמן ב:שירי היחוד והכבוד, ירושלים תש"ח, עמ' נב ואילך, מתוך כ"י מינכן 346. הנוסח בכ"י שלנו משובש ביותר אך במקומות מעטים עדיפה גרסתו על זו שהדפיס הברמן.

7) דוד שמואל לוינגר (רבי שם טוב בן אברהם בן גאון, ספוגות ז (תשכ"ג), עמ' יא, הערה 15); יהודה אריה וידה (במהד' משיב דברים נכוחים, הקדמה עברית, עמ' 11, הקדמה צרפתית, עמ' IV); יעקב כ"ץ ("הלכה וקבלה - מגעים ראשונים", ס' זכרון ליצחק בער, תשל"ט-תשמ"א, עמ' 158, הע' 33).

ג

כ"י ספריית המוזיאון הבריטי (כיום הספריה הבריטית) Or. 12260; אוסף גאסטר מס' 200[1].
מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 8204.

בקובץ שלפנינו 124 דפים של נייר חסר סימני מים (כך הודיעה לי פרופ' קולט סיראט שבדקה את גוף כתב היד) בתבנית פוליו.

בראש כתב היד נכרך קטע בן 6 דפים (דף 2 א - 7 ב לפי הפגינציה הנוכחית, שנעשתה בפברואר 1925; ראה הרישום בסוף כתב היד), 2 טורים בעמוד, 37 שורות בטור. כל עמוד (להוציא דף א, ע"א - ע"ב, דף ב ע"ב) מוכתר במלה "הקדמה". הקטע לקוח מחיבור לוריאני. מתחיל במילים: "ידוע כי ה' נקודות יצא מעינים דא"ק" ובו בין היתר השגות על "הרח"ו ז"ל" (נזכרים ספריו עץ חיים, שער הליקוטים, שער מאמרי רשב"י, מבוא שערים) על שאמר דברים "בתחלת לימודו עם האר"י ז"ל שעדיין לא נתיישב הענין בלבו". חיבור זה נקטע באמצע ענין.

ס' מאירת עינים מדף 8 ב ואילך. 26 שורות בעמוד, בכתיבה ספרדית נאה.

החיבור נכרך שלא כסדר. דף 8 א מתחיל: "בת ד' אותיות גלגול צרופה כ"ד תיבות", והוא בפרשת שמות (מהד' זו עג 19). דף 107 ב מסתיים: "ופני גוף המשכילים כרקיע המורגש. אבל פני..." והוא בפרשת ראה (רכד 17). דף 108 מתחיל "מדות שהם הגדולה והגבורה" והוא בפרשת שמות (עב 7); דף זה צריך היה לבוא לפני הדף הראשון הכרוך בכריכה שלפנינו, זאת אומרת לפני דף 8. דף 109 מתחיל במלים: "לנו האמונה המגונה" והוא בפרשת וישלח (נח 33), וממשיך כסדר עד סוף 117 ב: "ומהו פירושו שש מדות" - והוא תחילת המשפט שהמשכו בדף 108. דף 118 א מתחיל: "הנפש ירמוז למשה לת'" והוא המשך מה שפסק בדף 107 ב. משם ממשיך כסדר עד דף 137 ב: "כי היא מתברכת ממעון הקדש ממעון הברכות וזהו שאמ'", והוא בפרשת וזאת הברכה (רנד 10). נמצא שמבחינת שלימות הטקסט חסר כתב היד שלפנינו בראש ס' מאירת עינים עד פרשת וישלח, ובסוף החיבור מעט, כדי שני דפים.

הקונטרסים מצויינים באותיות בראשם ובסופם וכן בשומרי-קונטרסים בסופם, לכן אפשר לעמוד על מבנה הקונטרסים גם מתוך התצלום. מתברר שהקונטרסים הם בני 5 גליונות (10 דפים). הרכב כזה "כמעט ללא יוצא מן הכלל בכ"י מן המזרח (א"י, מצרים, תימן, סוריה בבל) (...) ובאיטליה (...) אינו מצוי כלל באשכנז, בספרד, וכנראה גם לא בבלקן"[2].

מסתבר, שבכ"י שלפנינו חסרים ארבעת הקונטרסים הראשונים (40 דף). סדר הכריכה הוא: קונטרסים ו - טו, הדף האחרון (העשירי) של קונטרס ה, הדפים הראשון עד התשיעי של קונטרס ה, קונטרסים טז - יז, ושוב הקונטרס האחרון (כנראה) והוא קונטרס יח.

בתצלום אפשר להבחין בשער כה"י ברישום (בעפרון?) "1381". האם זה מספר שניתן ע"י איזה אספן או מוכר ספרים? או שמא זיהוי תאריך כתיבתו המבוסס על אינפורמציה שמקורה אינו ידוע לי? (ראה תאריכיהם של כתבי היד ב ו-כ !).

1) כך מסומן כה"י גופו וכן הוא המספר ברשימה (כתובה ביד) של כה"י באוסף גאסטר, שתצלומה נמצא במכון לתצלומי כתבי יד. המספר "978" הנזכר ב: D.S. Loewinger & B.D. Weinryb, Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Library of the Juedisch-Theologisches Seminar in Breslau, Wiesbaden 1965, p. 29, No. 33 וכמוהו כשני המספרים האחרים של כה"י מאוסף גאסטר הנזכרים שם, אינו אלא מספר מלאכותי שניתן בשעתו במכון לתצלומי כתבי יד; אין לו משמעות וכבר חדלו להשתמש בו במכון עצמו.

2) מלאכי בית אריה, "תכונות קודיקולוגיות כבחנים פליאוגרפיים בכ"י עבריים מימי הביניים", קרית ספר, מ"ה (תש"ל), עמ' 440.

$ג_0$, $ג_1$ *)

שני כ"י של ספריית המוזיאון הבריטי (כיום הספריה הבריטית) Or. 10241, Or. 10242 בהתאמה; אוסף גאסטר מס' 370, 371[1]; מספרי הסרטים במכון לתצלומי כתבי יד 7603, 7604.

שתי מחברות שהועתקו בתחילת המאה בידי מנשה גרוסברג. בהן 12 דפים ($ג_0$) ו-33 דפים ($ג_1$) כתובים מצידם האחד. התוכן - העתקות מכתבי יד שבספריית בודלי באוקספורד. בכ"י $ג_1$ מועתקים בדפים 2-28 קטעים מכ"י $א_1$ מס' מאירת עינים: מפרשת בראשית, מפרשת נח (2 קטעים) ומפרשת וישלח. המשך ההעתקה מפרשת וישלח - בדפים 2-9 בכ"י $ג_0$. בצד הימני של המיפתח מועתקות כמה מההגהות שבשולי כ"י $א_1$, כמו כן מצויינים מספרי הדפים של כה"י המקורי. ביתר הדפים של שתי המחברות מועתקים קטעים מכ"י אחרים של ספריית בודלי (בענייני הלכה).

*) קטעים בלבד.

1) גאסטר 370 = $ג_0$, גאסטר 371 = $ג_1$.

ד

כ"י ספריית בודלי באוקספורד Hunt. 411. בקטלוג הישן של Uri (שלא היה בידי) מס' 138; קטלוג נויבאואר מס' 1622 (עמ' 566). מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 17200.

ס' מאירת עינים (חסר בראשו ובסופו) כתוב על 199 דפי קלף בתבנית קווארטו, 8 דפים (4 גליונות) בקונטרס (לפי שומרי הקונטרסים), 28 שורות בעמוד. הכתיבה "ספרדית רבנית" להגדרת נויבאואר, אבל לדעת מ' בית אריה - ביזנטית.

מתחיל (דף 2א - בדף שני של הקונטרס): "(...) נעשה ונצליח ונהיה בכל..." (הדיו חילחלה מעמוד ב' ולכן אי אפשר לקרוא חלק מעמוד א'), והיא הפתיחה למאירת עינים על פרשת בראשית ("בשם מי שאמר והיה העולם נעשה" וגו'), דהיינו חסרה כל ההקדמה. מסתיים בדף לפני האחרון של הקונטרס: "כל המדרשים האלו לעטרי' נתכוונו ומאור פני" והוא בפרשת וזאת הברכה כדי דף אחד מסוף החיבור (במהד' זו רנה 9).

תופעה רבת עניין בכ"י זה בדף 30א - 31א; לפנינו פרשת תולדות, החסרה בכל כתבי היד האחרים של מאירת עינים! אלא שאין זו אלא פרשת תולדות מפי' הרקנאטי על התורה, בקיצורים ובהשמטת רוב קטעי הזוהר, ונראה שהוסיפה המעתיק למען יהיה מיקחו של מזמין כתב היד שלם.

ה

כ"י ספריית הרווארד קולג', קיימבריג', מסצ'וסטס, Heb. 59 לשעבר באוסף פליקס פרידמן. תואר בקטלוג של גלאצר[1], עמ' 17-18. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 34468.

קובץ חיבורים שונים על 169 דפי קלף ונייר בגודל 28.5 × 21 ס"מ, בכתיבות שונות (?) שכולן מטיפוס אשכנזי בינוני.

הקטע הגדול מס' מאירת עינים מתחיל בדף 18 א: "בשם המשכיל..." (תחילת ההקדמה) ומסתיים בדף 53 ב: "כי שמו בקרבו רמי' לשפע" - והוא במחצית פרשת שמות (מהד' זו עג, 24), ונראה שההמשך אבד. דף 18 - 27 ב: 34-35 שורות בעמוד; בדף 28 א מתחלפת כנראה הכתיבה והטקסט מסודר מכאן ואילך בשני טורים בעמוד, 41-43 שורות בטור.

קטעים נוספים ממ"ע בכ"י זה: (לא צויינו בקטלוג) דף 1 ב (טור ד) - הכותרת: "מאירי' עיני' מכש"ס לפרי' בשלח". מתחיל: "דע כי כל המצות וההנאו' והריחו' וכל הברכו' והשבחות..." - והוא משפטים מלוקטים מתוך פירוש התפילות על פרשת בשלח במ"ע (ולא רק מתוך הקטעים המובאים מכש"ס). דף 2 א (טור ב): "מ"ע פרי' וזאת הברכה" - קטע קצר, מתחיל "בשם ה"ר יצחק בן

הראב"ד ז"ל שמעתי" וגם הוא עניינו פירוש לתפילה - פירוש לקדוש קדוש קדוש שבקדושה. וכן ברף 169 א (האחרון בכתב היד): (בלי כותרת) "מצאתי כתו' כי מצד ימין החסד..." והוא ממ"ע פרשת ויקרא (בדילוגים). מסתיים: "כך קיבל ר' יעקב חסי' בירושלי' ברי יהודאי איש ירושלי' כל זה לשו' ז"ל" (גם מלות הסיום לקוחות ממ"ע שם). ובדף 169 ב: "מ"ע מפר' תרומ'" - והוא ציור העמדת הספירות עם הערה קצרה ממ"ע.

שם: חתימת הצנזור (דומיניקו ירושלמי) משנת 1620.

(1 Hebrew Manuscripts in the Houghton Library of the Harvard College Library. A Catalogue prepared by Mordechai Glatzer... Edited by Charles Berlin... and Rodney Gove Dennis... Cambridge, Massachusetts 1975.

ה[1] (*

כ"י ספריית המכון להיסטוריה יהודית בוורשה 751. תואר ברשימה בשפה הפולנית, כתובה במכונת כתיבה, שנערכה בידי אפרים קופפר. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 30846.

מחברת אחת מתוך 8 מחברות - בעיקר בקבלה - שהועתקו מכתבי יד עבור אברהם אפשטיין (א' קופפר). 35 עמודי נייר בגודל 19.5 × 24 ס"מ, 24 שורות בעמוד, בכתיבה אשכנזית של המאה הי"ט. על העטיפה מצויין "מאירת עינים II" והמחברת מתחילה בעמ' 33 ומסתיימת בעמ' 68. בגליון מצויינים מספרי הדפים, העמודים והטורים של כתב היד המקורי שהיה כנראה כפול-טורים. המחברת מתחילה "לביאור פסוק יהי רקיע בענין מים העליונים..." (פרשת בראשית) ומסתיימת במלים: "ותהיה המילה לאות ברית לאות הצדיק שהוא למעלה מהברית (שומר הדף: שהוא הע')..." והוא בפרשת לך לך (מד 8).

עם הגעתו של כ"י ה למכון לתצלומי כתבי יד הסתבר לי שכ"י זה הועתק ממנו, ומספרי הדפים והטורים שהועתקו מכה"י המקורי יוכיחו.

*) קטע, העתקה מאוחרת.

ו

כ"י ספריית הוואטיקן 196 .Vat. Ebr מתואר בקטלוג המיוחס לאסמני[1] עמ' 167-168.
מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 258.

קובץ חיבורים בקבלה (בכתיבות שונות), מחזיק 157 דפי קלף ונייר (כשהגליון החיצון של הקונטרס מקלף - מ' בית אריה), בתבנית פוליו.

ס' מאירת עינים מדף 1א - 140 א. 36 שורות בעמוד, כתיבה ספרדית בינונית נאה. "כותרות" והגהות בגליון בכתיבת יד המעתיק. הגהות בגליון יש גם בכתיבה אחרת, בי‏זנטית (מ' בית אריה).

החיבור מדף 143א עד סוף כה"י - והוא "פירוש לא תעשה (א-נא, ע"ד הקבלה)"[2] - אינו אלא חלק מס' טעמי המצוות לר' יוסף הבא משושן הבירה, בקיצורים והשמטות.

כתב היד היה לפנים באוסף הספריה הפאלאטינית בהיידלברג; לשם בא מספרייתו של אורליך פוגר; ולשם התגלגל מכרתים - כנראה מספריתו של אליהו קפשאלי מקנדיה[3]. הדבר עולה יפה עם ההגהות בגליון בכתיבה ביזנטית.

1) Bibliothecae Apostolicae Vaticanae, Codicum Manuscriptorum, Catalogus... Stephanus Evodius Assemanus... et Joseph Simonius Assemanus... Partis Primae, Tomus Primus Complectens Codices Ebraicos et Samaritanos, Romae 1756.

2) כך תיאורו אצל נ' אלוני וד' ש' לוינגר, תצלומי כתבי היד העבריים במכון, ג, כתבי היד שבספריית הוואטיקן, ירושלים תשכ"ח.

3) עיין: מ' ד' א' קאסוטו, "תולדותיו של אוסף כתבי-יד עבריים (המחלקה הפאלאטינית בספריית הוואטיקן)", יד לקורא, א, (תש"ו-תש"ז), עמ' 62-65. ועיין עוד להנ"ל:
I manoscritti Palatini ebraici della Bibliotheca apostolica Vaticana e la loro storia, Vatican 1935.

*) ו1

כ"י ספריית הוואטיקן 103 .Vat. Ebr תואר בפירוט מופלג בקטלוג קסוטו[1] עמ' 149-153.
מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 215.

קובץ חיבורים שונים בעיקר בפילוסופיה ובקבלה, מחזיק 110 דפי קלף ונייר בגודל 215 × 143 מ"מ, 26 שורות בעמוד.

הקדמת ס' מאירת עינים דף 66ב - 79ב. בדף 66א (בראש עמוד ריק) כותרת: "ספר שערי צדק על דרך הקבלה".

קולופון בדף 59א (בסוף חיבור קודם שהועתק כנראה בידי אותו סופר): "נכתב שנת הקצו ליצירה במדינת נואמן (=אלכסנדריה) דעל כף ימה. יהושע ביר יהודה הרופ נע".

*) רק ההקדמה.

1) Codices Vaticani Hebraici, Codices 1-115. Recensuit Humbertus Cassuto. In Bibliotheca Vaticana 1956.

ז

כ"י ספריית אמברוזיאנה במילאנו .N 216 Sup. קטלוג ברנהיימר[1] מס' 64. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 12912.

קובץ חיבורים שונים, מחזיק 195 דפי נייר בגודל 15.2 × 21 ס"מ, 35 שורות בעמוד. כל הקובץ (חוץ מן הדף האחרון) נכתב באותה יד, בכתיבה איטלקית בינונית.

ס' מאירת עינים הראשון בקובץ (דף 1א - 162א) ובסופו קולופון: "העתקתיו אפי(לו) לעצמי ישמעאל בכמהר"ר שלמה בכ"ר יוסף חזק". (ברנהיימר מעיר שסופר זה העתיק את כה"י מס' 111,70 (ולא 110!) ברשימתו זו, שהועתקו בשנת של"ו ושמ"ד).

בגליון "כותרות" בכתיבת ידו של המעתיק וכן בכמה מקומות ציורים של יד המצביעה לעבר הכתוב, וליתר תוקף נוספה לציור במקום אחד ההערה "טוב להסתכל כאן" (דף 101א).

1) Carlo Bernheimer, <u>Codices hebraici Bybliotheca Ambrosianae</u>, pp.81-83
כתב היד תואר כבר ברשימה על כה"י העבריים במילאנו מאת אברהם ברלינר בתוך:
<u>Magazin fuer die Wiessenschaft des Judentum</u>, VII (1880), p. 118

ח*)

(קטע ממאירת עינים מתוך ילקוט של ר' חיים ויטאל).

כ"י ספריית המוזיאון הבריטי (כיום הספריה הבריטית) .Add. 19788 בקטלוג מרגליות[1] מס' 749. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 5003.

קובץ בקבלה בגודל 15 × 20 ס"מ בערך, 29-36 שורות בעמוד, כתיבות מזרחיות שונות מהמאות ה-ס"ז וה-י"ז (מרגליות).

בהמשך לחלק ד (שלא נדפס) מס' שערי קדושה לרח"ו (שלפי הנמצא בכ"י מוסאיוף 53, דף 302-307א, ולפי המקבילה בכ"י $ח_1$, מסתיים כאן בדף 13ב), נמצא לפנינו ילקוט של "כל אשר מצאתי מפוזר בספרים בענין השגת האדם בג' מיני השגות" (14ב), וצריך עיון מה הקשר בין ילקוט זה ובין "מגילת סתרים" לרח"ו שהכילה עניינים הרבה מרידי"ע ועליה העיד החיד"א בשם הגדולים[2] שכן יש כאן כמה וכמה מובאות בשם רידי"ע (מלבד הקטע ממ"ע). אלא שיש להעיר שחסרים כאן כמה עניינים שציין החיד"א בשם אותה "מגילת סתרים"[3], ואולי רק חלקה נמצא $בחח_1$?

הקטע ממאירת עינים פרשת עקב (מהדי זו ריז 10 - ריח 21) - בדף 17א. הקטע לוקה בשיבושים רבים.

*) קטע בלבד.
1) (ר' ס) חלק שלישי, 1915, עמ' 25-28.
2) ערך יצחק דמן עכו.
3) ר' ערך אליעזר בן נתן וערך רש"י.

$ח_1$ *)

כ"י ספריית המוזיאון הבריטי (כיום הספריה הבריטית) Oriental 9167. מתואר בחלק ד' של קטלוג מרגליות (בעריכת לוין)[1] עמ' 158. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 6002.

קובץ בן 66 דף מהמאה הי"ח, בכתיבה איטלקית רהוטה, בתבנית 12°. לאחר החלק האחרון של שערי קדושה (דף 10א-16ב), מובא בכה"י החיבור "דרך חיים" לר' חיים ויטאל (מסתיים בדף 34ב), הוא שהחיד"א קבעו בספרו "לב דוד"; מאיר בניהו שתיאר את כה"י בספרו על החיד"א[2], נגרר אחרי זיהויו המוטעה של לוין (שהסתמך על הכותרת בדף 10) וכתב: "שערי קדושה" לר' חיים ויטאל (נדפס מתוך כתב-יד זה וניכרת בו טביעת האצבעות של הסדר)". לא מן הנמנע שאכן זהו כה"י המקורי ששימש להדפסת ס' לב דוד, ואכן ניכרים סימני עריכה וראוי קטע זה לחקירה.

הילקוט של ר' חיים ויטאל בדף 35ב. הקטע ממ"ע פ' עקב בדף 39א.

אף על פי שהכתיבה בכ"י זה מאוחרת יותר מאשר ב-ח, נוסח הקטע במ"ע משובש מעט פחות.

מתחיל: "ואני יצחק הצעיר בן שלמה (!) (כך גם ב-ח) נר"ו (ב-ח: נ"ע!) אומר כי (ב-ח: כן)

בין ליחידים בין להמון..."

*) קטע; ראה ח

1) (ר' ט$_1$)

2) רבי חיים יוסף דוד אזולאי, א, ירושלים תשי"ט, עמ' רלה, סי' 24.

ט

כ"י ספריית המוזיאון הבריטי (כיום הספריה הבריטית) Add. 27172. לפנים אוסף אלמנצי מס' 282[1]. קטלוג מרגוליות[2] מס' 214. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 5834.

ס' מאירת עינים כתוב על 123 דפי נייר בגודל 21 x 15 ס"מ, 31-36 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית רהוטה.

המעתיק: יעקב בן מתתיה פואה, בעיר שאלוצי[3]. ההעתקה נסתיימה בליל כ"ט כסלו שי"ב (1551). כל זאת לפי הקולופון בדף 123א.

בקולופון הנזכר יש עדות חשובה על דרך עבודתו של הסופר: "והעתקתיו מטופס מוטעה עד פר' תרומה. ואחרי כן זמן ה' לידי טופס מדויק והגהתי מה שכתבתי והשלמתי אח"כ כל הספר לבטח". ואכן סימני ההגהה מתוך "הטופס המדוייק" ניכרים בגליון ובין השורות בחלקו הראשון של החיבור עד אמצע פרשת תרומה, וכן ניכר הדבר בהערות כמו: "עיין בסוף הספר ותמצא זאת הצורה על הדרך הנכון מתוך טופס מדוייק" (פרשת בשלח, דף 38ב), "בספר אחר מדויק מצאתי זאת הצורה וכתבתיה כי היא יותר נכונה" (פרשת תרומה, דף 52ב).

1) וכבר תיארו בקצרה שד"ל ברשימת כה"י באוסף יוסף אלמנצי, המזכיר (לשטיינשניידר), ו' (1863), חוברת 31, עמ' 51.

2) G. Margoliouth, Catalogue of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the British Museum, I, London 1899, pp. 159-160.

3) Saluzzo.

ט$_1$ (*

כ"י ספריית המוזיאון הבריטי (כיום הספריה הבריטית) Add. 26976. מתואר בכרך הרביעי של קטלוג מרגוליות[1] עמ' 151. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 5650.

קובץ חיבורים בנושאים שונים, בעיקר בפילוסופיה ובקבלה, ובו 172 דפי נייר בגודל 20 × 14 ס"מ, 28-31 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית מן המאה ה-16.

מדף 157א עד 158ב - העתקת קטע הסיום של ס' מאירת עינים: "זהו המדרש שכתב הרמב"ן ז"ל באחרית ימיו בארץ הצבי בעיר עכו ת"ו בתשלום פירושי התורה אשר חבר. מצאתיהו בסוף ספר מאירת עינים".

* קטע הסיום בלבד.

1) Catalogue... (ראה ט) Part IV, by J. Leveen, London 1935

2) תיארו שד"ל בהמזכיר ד' (1861) חוברת 23 עמ' 123-124.

י (*

כ"י ספריית המדינה בברלין Or. Phillipp 1392. קטלוג שטיינשניידר[1] מס' 194. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 1757.

קובץ חיבורים, רובם בקבלה, כתוב על 195 דפי נייר (דפים בודדים מקלף) בתבנית קווארטו. כמעט כל החיבורים בכתב באותה יד, בכתיבה אשכנזית מהמאה הי"ד-ט"ו (שטיינשניידר).

הקדמת מאירת עינים - קטע מס' 14 בכה"י (לפי קטלוג שטיינשניידר), דף 93א-97א (42 שורות בעמוד). הכותרת: "זה מספר פי' על הרמב"ן.

קטע נוסף מס' מאירת עינים - מס' 23 ברשימת שטיינשניידר, דף 135ב-138א, 34 שורות בעמוד. והוא בפרשת בשלח, מתחיל (ללא כותרת) "וראיתי לכתו' כוו' פסוק יי' שפתי תפתח..." (פט 1) ומסתיים "מפני שבו מפור' סדר הברכו' בנוכח ונסתר" (צג 1) והוסיף המעתיק "נשלם כוונת התפילה".

*) ההקדמה, ועוד קטע.

1) Die Handschriften-Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin. Zweiter Band. Verzeichniss der hebraeichen Handschriften von Moritz Steinschneider. Zweite Abtheilung. Berlin 1897, pp. 42-46.
בשבחו של כ"י זה מדבר שטיינשניידר גם בפתח-דבר לחלק זה של הקטלוג (עמ' III).

כ

כ"י ספריית מדינת באווריה במינכן hebr. 325. מתואר בקטלוג שטיינשניידר, מהדורה א[1], עמ' 143-144, וכמעט ללא שינויים במהדורה ב[2], עמ' 177. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 1171.

קובץ חיבורים שונים, כתוב על 157 דפי נייר מזרחי (?)[3] דק בכתיבות שונות, כולן ספרדיות באופיין. מספר השורות בעמוד משתנה לפי הכתיבות השונות.

ריבוי הכתיבות הוא בתוך ס' מאירת עינים, שהוא החיבור הראשון בקובץ. החיבור חסר הרבה בתחילתו. מתחיל (דף 1א) "כתר עליון סימן אות אלף"... והוא בפרשת שמות (עא 25). דף 9 ודף 10 התחלפו במקומם (פרשת בא). בין דף 19 לדף 20 חסר דף (פרשת בשלח). בין דף 40 לדף 43 אין הטקסט חסר מאומה; הדפים 41, 42, שבהם היה קטע מס' כתר שם טוב לר' אברהם מקולוניה, השתרבבו לתוך כתב היד בטעות, והוכנסו לכ"י מינכן 356 (ולא 365 כפי שנדפס בטעות בקטלוג שטיינשניידר). אחרי דף 94א (שבו מסתיימת פרשת קרח) שני עמודים ריקים. בדף 95ב רשימת ס"ג המסכתות (ר' בפרק על ביקורת הטקסט) וקולופון (ר' להלן), ושוב שני עמודים ריקים (96א-ב). דף 97א מתחיל בפרשת חוקת (בכתיבה אחרת). החיבור מסתיים בדף 146א[4].

מיד אחריו מתחיל (באותה יד) "אלה דברי רבי יהודה החסיד וסוד הייחוד" - קטע זה נדפס מתוך כתב היד שלנו ע"י ישראל קאמעלהאר בראש ס' סודי רזיא לר' אלעזר מגרמיזא, בילגורייא תרצ"ו. קמלהר הוסיף וציין (בהקדמתו, עמ' ח): "ובשלהי הגליון באותו הדף, נכתב בכתב יד אחר, על אודות "סוד הכרובים, השלחן ולחם הפנים", אשר מסגנונו נראה שהוא ג"כ מבית תלמודו של ר"י החסיד, אבל אי אפשר הי' לקרוא ולהעתיק את הכתב הזה כלו, שנטשטש וקפץ הדיו מרוב יושנו...".

בדף 147א מתחיל אותו פירוש פילוסופי על ברכת המזון הנמצא בכ"י ב (ראה שם); מסתיים בדף 156א. בדף 156ב שוב משתנה הכתיבה ומכאן עד סיום כתב היד הערות קבליות קצרות וארוכות בעניינים שונים, בין היתר גם "הג' קמיעין שהיה נושא רבי' משה בר' נחמן ז"ל" (דף 158א, שם גם ציורים של אלפא ביתא דמטטרון). מסתיים בדף 159ב.

הקולופון בדף 95ב, בתוך הדפים הריקים שלפני פרשת חוקת ואחרי רשימת ס"ג המסכתות: "זה המאירת עינים כשמו כן הוא של הקטן ר' אברהם ב"ר יהודה ס"ט אל מקרוץ (כאן כתוב "שלם" באותיות ערביות). נכתב ונשלם בירושלים ת"ו ב"ב בפרשת הנני נותן לו את בריתי שלום בשנת כי עת לחננה (קמ"ג)[5] כי בא מועד ושלום".

יש להעיר שבראש יש כותרת בעברית ובלועזית (תערובת של לטינית וגרמנית) ושם מופיע "ר' אברהם בן יהודה זנגיעל Sangil" והטעות נובעת כנראה מהצורה המיוחדת שבה נכתב "...ס"ט אל (מקרוץ)" בקולופון.

בדף הראשון חתימתו של הבעלים - ההבראיסט הידוע וידמנשטט.

1) Mortiz Steinschneider, Die hebräischen Handschriften der K. Hof - und Stattsbibliothek in Muenchen,Muenchen 1875.

2) כנ"ל Zweite, grossenteils umgearbeitete und erweiterte Auflage, Muenchen 1895.

3) שטיינשניידר: "dünnes Tuchperg", המונח Tuchpergament, שבו השתמש שטיינשניידר בתיאור כמה כתבי יד במינכן, מוסבר בספרו: Vorlesungen über die Kunde hebräischer Handschriften, p. 19; מסתבר שהכוונה לנייר גס מסיבי עץ; אלדד מתרגם (הרצאות על כתבי יד עבריים, ירושלים תשכ"ה, עמ' 32) "קלף - אריג".

4) עוד טעות במספור הדפים: הדף שבין 109ב ל-110א נותר ללא מספר (בפרשת ואתחנן).

5) אפשר גם לפענח: קל"ח; והשווה ג' שלום, "ס' שבילידירושלים המיוחס לר' יצחק חילו - מזוייף", ציון, מאסף החברה הא"י להסטוריה ואתנוגרפיה, ו' (תרצ"ד), עמ' מג, הע' 1. אגב, תיבה זו גופה (לחננה) מופיעה בקולופון של כ"י ששון 16, אלא ששם מפרש המעתיק: "שנת חמשת אלפים ומאה וארבעים ושלשה", (David Solomon Sasoon, אהל דוד, Oxford 1932, pp. 14-15).

ך*)

כ"י הספריה המרכזית בציריך Heid. 102. מתואר ברשימה בכתיבת יד מאת אברהם שכטר (1921) עמ' 95-103 (תצלום הרשימה במכון לתצלומי כתבי יד). במכון ניתן לו מספר מלאכותי - ציריך 177[1] - ומס' הסרט 2647.

קובץ חיבורים שונים בקבלה, כתוב על 104 דפי נייר בגודל 19.5 × 29.3 ס"מ, 39-53 שורות בעמוד, בכתיבה אשכנזית רהוטה של המאה ה-16. המעתיק הוא המקובל הנודע ר' אליה בן משה לואנץ (קולופונים במקומות שונים בכתב היד: דף 10א, 11ב, 13ב, 27א; כל אלה משנת שמ"ג (1583), דהיינו בהיות המעתיק בן י"ט). כתב היד מעוטר בציורים והמעתיק התייגע בכמה מקומות בעריכת העתקה בצורות טיפוגרפיות מקוריות.

בכתב היד שני קטעים ממאירת עינים: ההקדמה (דף 2א-4א; בלי כותרת) והסיום - ("וראיתי לבאר בו הדרש (!) שכתוב (!) הרמב"ן ז"ל") דף 26א-27א. ואחריו: "זאת העתקתי מספר מאירת עינים, כדי שיהיה לי לפתח עינים" וכו'.

*) קטעים בלבד.

1) נחמיה אלוני ואפרים קופפר, רשימת תצלומי כתבי היד העבריים במכון, ב, ירושלים תשכ"ד, מס' 1459 (עמ' 121). נראה שעורכי הרשימה השתמשו בקטלוג של פריים (ר' שם, עמ' 108).

ל

כ"י ספריית האוניברסיטה המלכותית בליידן Or. 4813. כתב היד מכונה גם Warner 93 [1]. קטלוג שטיינשניידר[2] עמ' 307-308. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 20911.

קובץ חיבורים בקבלה על 165 דפי נייר בתבנית קווארטו[3], 27 שורות בעמוד. נכתב כולו באותה יד, בכתיבה מטיפוס ספרדי, (אולי מצפון אפריקה[4] (?)), אולי מהמחצית השניה של המאה הט"ו (מ' בית אריה).

ס' מאירת עינים מדף 1א-151א. ללא כותרת, מתחיל: "בשם מי שאמר והיה העולם נעשה ונצליח" - והוא המליצה שלפני פרשת בראשית, זאת אומרת שחסרה ההקדמה, אלא שהדף שאחרון ממנה נכרך בסוף כה"י. בין דף 4 לדף 5 (פרשת בראשית) חסר כדי דף אחד; בין דף 7 לדף 8 (עדיין בפרשת בראשית) חסרים שלושה דפים, והם כרוכים אח"כ כדף 11, 12, 13. (על כל אלה לא הוער בקטלוגים; הערת ואן דר היידה לגבי אי ההתאמה של שומר הדף בדפים 85-86 יסודה כנראה באי הבנה).

דף 151ב: "ליקוטין מס' הזוהר". מתחיל: "מתניי' קטורי הורמני..." - והוא המתניתין שב"השמטות" לזוהר ח"א, סי' ב - דף רנא א-ב[5]. הקטע הבא - "אמי' ר' אלעזר בריה דר' שמעון בר יוחאי הכל תלוי במזל אפי' ספר תורה בהיכל" - בזוהר ח"ג קלד א (אדרא רבא). מסתיים (דף 152א, אד"ר שם) ...לא נפיק מכלליה עם שאר קדושין. וכולהו תליא בהאי". הפרגמנט האחרון: "כתו' ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה כתי' בתריה וחיתו ארץ..." קרוב לזוהר בראשית מז א (בשינויים).

דף 152א-162ב: ללא כותרת, רק בציון שמות הפרשיות שמהן הם לקוחים, מרוכזים כאן עשרת הקטעים ממאירת עינים שאינם בפנים החיבור (בפנים החיבור רק המילים הראשונות של כל קטע והציון "באחרית הספר"). למרות שהציון "באחרית הספר" מופיע בכמה כתבי יד, זהו כתב היד היחיד שבו באמת מופיעות תוספות אלו בסוף החיבור; ראה בפרק על ביקורת הטקסט.

דף 163א מתחיל: "ספר מערכת הספירות" והוא ס' מערכת האלוקות, מסתיים בדף 164ב בתחילת "לשכת השמות" (בפרק ג' בס' המערכת) באמצע עניין.

דף 165 אינו אלא הדף האחרון מתוך ההקדמה למ"ע.

כתב היד ניזוק מכתמי מים; ביחוד פגומים הדפים הראשונים. לכל אורך כה"י יש הערות קצרות בשוליים ובעיקר בין השורות, כולן בכתיבה אחרת.

1) וזאת למרות שאיננו שייך לאוסף המקורי של לווין ווארנר (שנפטר בשנת 1665). כה"י נקנה בשנת 1854 ממוכר הספרים משה הכט (שטיינשניידר). לכן הכינוי המדוייק צריך להיות Post Warner 93, וכך מצויין גם בשער כה"י.

2) M. Steinschneider, Catalogus Codicum Hebraeorum Bibliothecae Academiae Lugduno-Batavae, Leiden 1858.

3) ברשימת השלמה Albert van der Heide, Hebrew Manuscripts of Leiden University Library, Leiden 1977, p. 48 מצויין גודל מדוייק 151 × 226 מ"מ גודל העמוד, 125 × 195 מ"מ גודל הטקסט.

4) אותו משה הכט הנזכר בהערה 1, היה איש מרוקו (שטיינשניידר); ראה גם ואן דר היידה, עמ' 15.

5) מסתילים ב: "ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך". ראה א' גוטליב, מחקרים, עמ' 169.

מ

כ"י ספריית מדינת באוואריה במינכן hebr. 17. מתואר בקטלוג שטיינשניידר, מהד' א (ראה כ) עמ' 4-5 ובהרחבת-מה במהד' ב, עמ' 7. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 23108.

שני חיבורים בקבלה על 275 דפי נייר, 30 שורות בעמוד. דף 2א-168ב: מאירת עינים; ואחריו עד סוף כתב היד - רעיא מהימנא, כנראה מידי סופר אחר. שתי הכתיבות אשכנזיות (השניה יותר קורסיבית) מאמצע המאה ה-16 בערך (שטיינשניידר).

בראש ס' מאירת עינים (דף 1ב) ציור של אילן הספירות ובו רשומים שמות הספירות בעברית (כנראה לא בידו של מעתיק החיבור) עם תעתיק לטיני ותרגום ללטינית.

ג' שלום השתמש בתצלום של כ"י זה, החל בספרו הגרמני על ס' הבהיר (1923), לכן לא ייפלא שכמעט כל הציטוטים המרובים מס' מאירת עינים המובאים בספרות המחקר עד היום לקוחים מכ"י זה.

$מ_0$ *)

כ"י ספריית מדינת באוואריה במינכן hebr. 240. מתואר בקטלוג שטיינשניידר (מהד' א עמ' 87-88, מהד' ב עמ' 114-122). מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 23136.

קובץ דברי קבלה, מחזיק 64 דפי קלף כנראה בתכנית פוליו, 44-54 שורות בעמוד, בכתיבה אשכנזית (בידיים שונות?). בקולופון בדף 23ב חתום יום טוב בן חיים, בשנת קס"ג[1] (?) (1403).

הקטע מס' מאירת עינים - בדף 49א-ב, בראשו של אוסף ליקוטים שכותרתו "מאמרים על דרך הקבלה", מתחיל "דע כי בעשר הדברות תרי"ג אותיות"... ומסתיים "כ"א לר' אליעזר הגדול ור' אליעזר בן ערך. ע"כ" - והוא ממאירת עינים פרשת יתרו (קח 32 - קי 34).

חתימתו של וידמנשטט בראש כתב היד.

*) קטע בלבד.

1) ראה ג' שלום, "הערות ותקונים לרשימת כה"י שבמינכן", קרית ספר, א (תרפ"ד), עמ' 293.

$מ_1$ *)

כ"י ספריית מדינת באוואריה במינכן hebr. 311. קטלוג שטיינשניידר, מהד' א עמ' 135-136, מהד' ב עמ' 169-170. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 23138.

כתב היד מחזיק היום 137 דפי נייר כתובים בכתיבות שונות, כולן אשכנזיות מן המאה ה-16; הוא סודר מחדש בידי שטיינשניידר מתוך שלושה קבצים מעורבבים (311, 348, 349) בספריית מינכן.

בתחילת כתב היד - חיבור שיש לזהותו כפירוש היריעה הגדולה לר' ראובן צרפתי. אחר כך - קטעים ששטיינשניידר שיער שהועתקו מכ"י $מ_0$. ביניהם - הקטע מס' מאירת עינים, דף 106א-107א (דף 106 היה דף 24 בכ"י מינכן 311 ודף 107 היה דף 33 בכ"י מינכן 348), והוא זהה לקטע המופיע בכ"י $מ_0$.

*) קטע בלבד.

ם*)

כ"י ספריית בית המדרש לרבנים בפריס 108. תואר בקצרה בידי Abraham Meyer[1]. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 4068.

קובץ חיבורים שונים, רובם בקבלה, ובו 227 דפי נייר ב"תבנית קטנה" (Meyer), 22-29 שורות בעמוד, בכתיבה אשכנזית.

הקטע מס' מאירת עינים פ' וזאת הברכה בדף 93א-ב.

תוכן כה"י זהה ברובו לכ"י $א_4$. אם אחד מהם הוא העתקה ישירה מחבירו, כי אז כ"י $א_4$ הוא שהעתיק מ-ם[2]. ויותר נראה ששניהם העתיקו במישרין ממקור משותף[3].

*) קטע בלבד.

1) במאמרו: "Manuscripts et incunables de l'ecole Rabbinique de France", REJ, LXXIX (1924), pp. 19-20.

2) ראיה טובה לזה היא שבכ"י ם בדף 2א יש בטקסט "מגרעת" ובתוכה הערה המסתיימת במילים: "מצאתי וכבר שמעתי והוקבלתי ממהר"ר הירץ מטריבש ז"ל". בכ"י $א_4$ הטיפוגרפיה דומה אך במקום ההערת יש חלל ריק.

3) חיזוק להשערה זו יש בקולופונים (בכ"י $א_4$ בדף 57ב, בכ"י ם בדף 50ב): בתחילה שניהם שווים לגמרי (בשיבוץ התאריך), אך מעתיק $א_4$ בהגיעו למליצה "והוא יזכני לכתוב עוד ספרים אחרים" ממשיך במליצות בשבח ההעתקה והלימוד, וכנגדו התמרד מעתיק ם ואחרי "יזכני" הוסיף מעל השורה "שלא" והמשיך בקינה על תלאותיו ועל החלטתו לעזוב את מקצוע העתקת הספרים.

נ*)

כ"י ספריית מונטיפיורי בלונדון 323[1]. לשעבר אוסף שזח"ה מס' 83. תואר לראשונה ע"י א' ברלינר ברשימתו על אוסף שזח"ה[2]. קהלת שלמה[3], עמ' 11-12. קטלוג הירשפלד[4], עמ' 98-99. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 5267.

קובץ חיבורים בקבלת הראשונים, כתוב על 162 דפי נייר (?) בתבנית קווארטו בכתיבה "מזרחית רבנית" (הירשפלד), בצפת, בשנת שכ"ד (1564), בידי נסים בן עבד אלרחמאן סערדי[5] בן חזן שמסו (קולופון בדף 162א).

הקדמת מאירת עינים היא החיבור הראשון בקובץ, דף 1א-8ב (2 טורים בעמוד, 28 שורות בטור).

מה שלא נזכר בקטלוג הוא שקטעים קטנים נוספים מס' מאירת עינים מפוזרים בשוליים של אחד החיבורים הבאים בקובץ, התופס את רובו של כתב היד: "מדרשי חומשי תורה מיסוד הר'

אליעזר מגרמישא", והוא פירוש התורה לר' אפרים בן שמשון (קורא בשם "שמואל הלוי", שהערות בכתב ידו מפוזרות בשולי כתב היד ובין השיטין, העיר על כך בדף 12ב בגליון בהסתמכו על החיד"א). ואלה הקטעים:

בשולי דף 12ב, 13א, 13ב (בתחילת פירוש התורה לר' אפרים) - קטע ההתחלה של ס' מאירת עינים בראש פרשת בראשית (מתחיל: "אמר הרמב"ן ז"ל והטעם לכתיבת התורה..." מסתיים: "וידע מהותה וכחה" (יא 18).

בשולי דף 18ב (עדיין בפרשת בראשית), מתחיל: "(קר)או ז"ל מחשבה" ומסתיים: "מלשון (ספי)ר גזרתם" (יג 35), והוא עדיין בתחילת פ' בראשית במ"ע.

בשולי דף 21ב (פ' נח), מתחיל: "(מפורש בשי)עור קומה" ומסתיים: "וזהו שאמ' הכתו' ולתבונתו (אין) מספר", והוא במ"ע פ' נח (לט).

בשולי דף 24ב (פ' לך לך): "(וק)בלתי מפי מורי... (השוליים חתוכים) י"ט אלשבילי נ"ר" - קטע קצר בן משפט אחד, ממ"ע פ' לך לך (מד 4).

בשולי דף 78ב (פ' משפטים): "מצאתי בידי חכם (מש)כיל כי שמי בקרבו...", והוא קטע ממ"ע פ' משפטים (קטז 3).

בשולי דף 88ב (תחילת פרשת תצוה): "(מכ)ש"ט בגדי כהן...", והיא תחילת פרשת תצוה במ"ע.

בשולי דף 150א (סוף פ' שופטים): "ושמעתי מפי איש נאמן רוח", והוא קטע הסיום של פ' שופטים במ"ע.

בשולי דף 155א (פ' נצבים): "סוד...אין בן דוד (בא עד) שיכלו כל הנ(שמות) שבגוף ק"ס...", והוא במ"ע פ' נצבים (רלט 23).

*) הקדמה, וכמה קטעים.

1) כתבי היד של ספריית מונטיפיורי הופקדו ברובם בספריית בית המדרש (האשכנזי) לרבנים (ג'וס קולג') בלונדון בשנת 1899 (הקדמת הירשפלד לקטלוג שלו, ר' הע' 4) והם נמצאים שם עד היום. (הערת גב' רות להמן מינואר 1969, בשער דפוס הצילום של הקטלוגים של ספריית מונטיפיורי וספריית בית המדרש לרבנים בלונדון, 1969). (וראה גם במאמרה של הנ"ל; רות פ' גולדשמידט-לעהמאנן, "אוספים של חבראיקה ויודאיקה בבריטניה הגדולה";יד לקורא, ט"ז (תשל"ז), עמ' 10).

2) "Eine seltene Privat-Bibliothek", <u>Magazin für die Wissenschaft des Judenthums</u>, VIII (1881), p. 113, No.17.

3) קהלת שלמה והיא רשימת הספרים כ"י הנמצאים ביד ש'ז'ח'ה' בביעליטץ, וויען תר"ן.

4) Hartwig Hirschfeld, <u>Descriptive Catalogue of the Hebrew Mss. of the Montefiore Library</u>, London 1904.

5) כך כתוב וכך קרא גם ברלינר. שטיינשניידר תיקן לסעדי (<u>Magazin</u>,X (1883) p.101) ולא נתברר לי על סמך מה. לפי הירשפלד: סעדרי.

ו[*]

כ"י ספריית המדינה והאוניברסיטה בפרנקפורט על נהר מיין hebr. oct. 171. מתואר ברשימה בכתב ידו של ג' שלום שתצלומה נמצא במכון לתצלומי כתבי יד. מספר הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 22027.

שני חיבורים שונים הכרוכים יחד. הראשון - ליקוטים שהועתקו מס' מאירת עינים, אולי בידי אליקים כרמולי, שחתימתו מופיעה בשער החיבור (דף 1א-32ב). החיבור השני - דרשות בעניינים שונים ועל כמה מפרשות השבוע, בכתיבה ספרדית מן המאה ה-16 בערך (דף 36א-66ב).

בליקוטים מס' מאירת עינים רבים הם הקטעים שיש בהם ידיעות היסטוריות ושמות אישים (המודגשים לרוב בקו). על השימוש החרוץ (מדי) שעשה כרמולי בחומר זה כבר העיר ג' שלום[1]. אשר לטקסט - יש קרבה רבה עד כדי זהות לנוסח ב[2] וכמעט ודאי שהועתקו ממנו. (כרמולי ישב בבריסל ז' שנים קודם שהשתקע בפרנקפורט)[3].

*) ליקוטים מאוחרים מתוך מאירת עינים.

1) במאמרו "ספר שבילי דירושלים המיוחס לר' יצחק חילו - מזויף", (ראה תיאור כ"י כ, הע' 5), עמ' מו-מח.

2) דוגמאות: בפרשת חיי שרה (דף 7א): "תאלמנה שפתי על כן אב"ע אומר כן" כמו ב, וצ"ל: "על ר' אב"ע" (בכל יתר כה"י). בפרשת בא (דף 10ב): "וזה לשונו שהקב"ה מניין שמניח תפלין" כמו ב, וצ"ל: "וז"ל מנין שהקב"ה" וכן בכל כה"י (חוץ מ-פ). ואפשר להביא עוד דוגמאות רבות. קו מעניין ואולי מפתיע לאישיותו המרתקת של כרמולי: הקטעים הועתקו מכ"י ב בדייקנות למופת!

3) עפ"י הערך המוקדש לו באנציקלופדיה יודאיקה החדשה.

ס

כ"י הספריה הממלכתית ע"ש ו"י א' לנין במוסקבה, אוסף הברון גינצבורג מס' 84. מתואר בקטלוג שניאור זקס"ש (בכתב יד)[1]. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 6764.

ס' מאירת עינים וס' כתר שם טוב לרש"ט אבן גאון, כתובים על 225 דפי נייר בתבנית קווארטו, 4 גליונות (8 דפים) בקונטרס (עפ"י שומרי הקונטרסים), 34 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית. הועתקו באסטי בשנת שמ"א בידי המעתיק הנודע ר' אברהם בר משולם מסנט אנילו[2], כמתברר מהקולופונים בסוף ספר מאירת עינים (דף 183א) ובסוף ס' כתר שם טוב (דף 225ב). מעתיק זה, שקרא ושנה הרבה בספרי קבלה, עיטר בכמה מקומות את הגיליון בהגהות מדעתו (לא מגרסת ספרים אחרים) ובהפניות לספרי-קבלה, ביניהם אלה שהועתקו בידו.

כמעט ודאי הוא שכ"י זה הועתק במישרין מכתב היד שתואר בקטלוג שווארץ של כה"י העבריים באוסטריה[3] מס' 40. זאת יכולים אנו לקבוע בזכות התיאור המפורט והמצויין של זכריה שווארץ, אף על פי שכתב היד עצמו לא נודע אנה בא. כ"י שווארץ הכיל אותם חיבורים, והדמיון הרב בקולופון שבסוף כתר שם טוב בכ"י שלנו ובכ"י שווארץ אינו מניח מקום לספק:

כ"י ס	כ"י שווארץ 40
וההעתקה נשלמה בעה"ה	וההעתקה נשלמה בע"ה
גואלנו ית' ויתע'	גואלנו יתב' ויתע'
שמו והדרו	שמו והדרו
ביום	ביום
(?) שני ו' יינארו	יט אלול
שנת שמא נפשנו בחיים	שנת הש"ם נפשנו בחיים
באלף הששי	לאלף הששי
פה עיר אסטי	פה עיר ריי̅ך דפיראר̅ה.
על ידי אני הוא הצעיר	שבחך ה' יכיל בכלך
אברהם בכר (?) משלם זלה"ה	ואעי חזק יאר
מאן אנילו:	

ואם כן העתיק ר' אברהם בן משולם את תחילת הקולופון ואף את הפסוק אף על פי שכבר לא עלה יפה לחשבון השנה. אי אפשר לשער שהיה כ"י שהועתק בינתים והיה חולית-ביניים בין כ"י שווארץ לכ"י ס, שכן כ"י שווארץ נסתיימה העתקתו כאמור ב-יט אלול ש"ם - שהוא 30 באוגוסט 1580, ואילו בקולופון בסוף ס' מאירת עיניים בכ"י ס נאמר "כתבתיו מיום ו' אוטוברי שמא.." דהיינו כז בתשרי שמ"א, ובודאי לא הספיק איש להעתיק שני חיבורים רבי כמות במשך שבעה שבועות שבהם נפלו הימים הנוראים וכל חגי תשרי.

יש לדון עוד בהשערתו של ד"ש לוינגר[4], שלפיה ר' אברהם בן משולם הוא שהעתיק גם את כ"י שווארץ 40. בהשערה זו יש קושי, שכן כ"י שווארץ הועתק בריוו די פרארה - ואילו ר' אברהם בן משולם היה משנת של"ה ואילך סופר הקהל באסטי[5], ובה הועתקו כל החיבורים האחרים שהעתיק באותה תקופה. גם תימה מדוע לא הזכיר ר' אברהם את שמו בחתימת כ"י

שווארץ, ומדוע ציין תאריך עברי; בכל הקולופונים המרובים שראיתי בספרים שהעתיק, חוץ מאחד, רק מספר השנה הוא בתאריך עברי ואילו היום והחודש לפי מניין הגויים[6].

יש עוד להעיר שיש להניח שכ"י זה הוא שהשאיל שניאור זק"ש לגרץ. על כך שס' כתר שם טוב הושאל לו ע"י זק"ש, כתב גרץ עצמו[7]; העובדה שכ"י זה הכיל גם את ס' מאירת עינים, נלמדת הן מדברי זק"ש[8] והן מטעותו של גרץ, שבילבל בין שני החיבורים[9] - ומלבד אילוסטרציה לגישה הכללית של "חלום פרעה אחד הוא", שהחזיקו בה אנשי חכמת ישראל באותם דורות, יש בטעות זו סיוע לידיעה שגרץ השתמש בכ"י שהכיל את שני החיבורים בקובץ אחד.

אמנם קשה מה שכתב זק"ש בהשאילו את כתב היד: "וידע כי הכ"י הזה איננו שייך להגביר הירץ ג"ב (גינצבורג) נ"י"[10]. אולי צריך להניח שהברון גינצבורג קנה את כתב היד מידי הספרן שלו זק"ש עוד לפני שהאחרון ערך את רשימת כה"י באוסף גינצבורג[11], יש עוד אפשרות - אמנם דחוקה - שכה"י הפרטי של זק"ש הוא כה"י הנזכר ברשימת שווארץ[12].

1) בית יוסף, הוא רשימה מכל הספרים היקרים כתבי יד הנמצאים באוצר נחמד של... יוסף יוזל גינצבורג... ובניו... נפתלי הירץ... ובכבוד אחיו... אוריה... רשום בכתב אמת בקיצור נמרץ מאד ממני... שניאור זק"ש (תצלום של רשימה זו נמצא במכון לתצלומי כתבי יד).

2) עיין עליו: י' זנה, מפאולו הרביעי עד פיוס החמישי, ירושלים תשי"ד, עמ' 132-133, 135-136; ג' שלום, "ידיעות חדשות על ר' יוסף אשכנזי, ה"תנא" מצפת", תרביץ, כח(תשי"ט), עמ' 66, הע' 20; י' תשבי, "הפולמוס על ספר הזוהר במאה השש-עשרה באיטליה", פרקים, א, ירושלים תשכ"ז-ח, עמ' 131-132, הע' 5. הביוגרפיה המעודכנת ביותר - במאמרו של א' קופפר, "תעודות חדשות בעניין הפולמוס בדבר הדפסת ספר הזוהר", מיכאל, א(תשל"ג), עמ' שד-שה.

3) Arthur Zacharias Schwarz, Die Hebräischen Handschriften in Österreich (Ausserhalb der Nationalbibliothek in Wien), Leipzig 1931, pp.26-28.

4) במאמרו "רבי שם טוב בן אברהם בן גאון", ספונות,ז (תשכ"ג), עמ' לא, סי' 27. יש להעיר ששני כתבי היד טרם הגיעו למכון בשעת כתיבתו של המאמר.

5) לפי מאמרו הנ"ל של קופפר, (ראה הע' 2).

6) היוצא מן הכלל הוא בכ"י גינצבורג 249 דף 178ב. ויש להעיר שבשני קולופונים אחרים באותו כ"י (דף 141א, דף 240א) חזר ר' אברהם למנהגו הקבוע בציון התאריך.

7) ב- Geshichte der Juden, VII, Leipzig 1863, p.326, n. 7

8) במכתבו לרפאל קירכהיים מיום ה' אלול תרכ"א שהדפיסו בן ציון דינבורג בקרית ספר,ד (תרפ"ז-ח),עמ' 337: "ועוד יבקש ממני [גרץ] להשאילו כ"י מאירות (!) עינים לר"י דמן עכו וספר של ר' ש"ט גאון, והנני נאות לו בזה בכל זאת והנני שולח לו שני הספרים כ"י האלה בכרך אחד על מנת שיחזירם לי אחרי תום משך שלשה חדשים". גרץ הוציא אז לאור את החלק הששי של ספרו הגדול (שהכעיס את זק"ש בגלל ההתעלמות ממחקריו) ועסק בהכנת החלק השביעי, שיצא ב-1863.

9) טעות זו חוזרת פעמיים. בספרו הגדול (ראה הערה 7 לעיל), בעמ' 446, מצטט גרץ מתוך כתר שם טוב לפרשת וישלח: "כל פירוש פסוק זה הוא איש מפי איש עד ר' יצחק בן הרב עד אליהו הנביא" - ואינו בכש"ט כי אם בסוף פרשת וישלח במאירת עינים. להלן בעמ' 473 מצוטט ממאירת עינים פרשת בחוקותי: "ומורי החנר"ו אמר לי בשם הרב ר' שלמה הקטון שקללות אחרונות בא"ת ב"ש שדי שכל חמדות נקראות כן בהיותם בברית" - ואינו במאירת עינים כי אם בכתר שם טוב פרשת בחוקותי. דומני שהטעויות לא תוקנו במהדורות הבאות ולא בתרגומיה.

10) ר' הערה 8.
11) על הרשימה (ר' הערה 1) אין תאריך. הרשימה (החלקית) הנדפסת היא מתרכ"ו (?) (עיין ח' ד' פרידברג, בית עקד ספרים, ר 503).
12) שווארץ משער שזהו כה"י הנזכר בקטלוג של ר"נ רבינוביץ מיום ה תמוז תרמ"ז (לא ראיתיו). שנה קודם לכן נשבר מטה לחמו של זק"ש עם מעבר ספריית גינצבורג לרוסיה, ואז הציע את חיבוריו הנדפסים למכירה (ישראל איפר גאלדבלום, יחג היובל למלאת שבעים שנה לחיי החכם שביאור זק"ש',כנסת ישראל (בעריכת שפ"ר), א(תרמ"ז), סור 836). - אולי קצת מסייעים לזה השינויים הזעירים שבין נוסח כ"י ס ובין הקטע שהדפיס גרץ ב-MGWJ,XI (1862) pp. 37-40 (בלי להזכיר שאת כה"י קיבל משביאור זק"ש); אבל שינויים אלה יכולים גם להתבאר כמעשה העתקתו של גרץ ואין בכך ראיה.

ע

כ"י בית המדרש לרבנים (ג'וס קולג') בלונדון 72[1] מתואר בקצרה בקטלוג נויבאואר[2] עמ' 25. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 4742.

ס' מאירת עינים כתוב על 194 דפי נייר (?) בתבנית קווארטו, 31 שורות בעמוד, בכתיבה "יוונית רבנית" (נויבאואר), בידי חיים בן שמואל גאסטיניו[3] ביום י"ג ניסן של"ד (1574) בבורגו דיואל סוגאנה (קולופון בדף קצר א).

בגליון מפוזרות הגהות קצרות בודדות של המעתיק, בעיקר "נ"ל" (וכאן באה הגרסה המשוערת) "כ"מ" (=כך מצאתי), "כאן צ"ע שהוא כנגד הזוהר" (דף מט, א. פרשת בא, בעניין תפלין), "כאן צ"ע" (נב ב).

בראש כתב היד רישום המעיד שהבעלים יהודה ליב בן זאב וואלף פרעגיר נתנו את הספר במתנה לצבי הירש, שניהם מלונדון.

1) אוסף זה איננו נמצא היום בספריית ביהמ"ד אלא בספריה של לשכת הרב הראשי בלונדון (ע"פ הערתה של הגב' רות להמן, ראה תיאור כ"י נ).
2) Ad. Neubauer, Catalogue of the Hebrew Manuscripts in the Jews' College London, Oxford 1884 (בית המדרש דק"ק אשכנזים לונדון)
3) מעתיק זה העתיק ברומא בתמוז ש"ח (1548) את ס' הפליאה עבור עמנואל בר יקותיאל מנולה (כ"י פריס 794), ושם ציין את מוצאו הספרדי (גם כתיבתו ספרדית ולא יוונית).

פ

כ"י ספריית פאלאטינה בפרמה 3544. אוסף זלמן שטרן מס' 111. תיארו פייטרו פרו ברשימתו ב"המזכיר" לשטיינשניידר[1] מס' 77. ושוב בקטלוג האיטלקי[2] של כה"י בפרמה (מחלקה ב-כ"י שאינם באוסף דה-רוסי), מס' 67. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 14051.

ס' מאירת עינים, כתוב על 376 דפי נייר בגודל 21 × 14 ס"מ, קונטרסים (ממוספרים) בני 16 דפים (8 גליונות), 25 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית (מאה 14 ? - מ' בית אריה). קרוע מעט בתחילתו אך כתב היד בכללו נשתמר היטב.

בסוף החיבור חתימת הצנזור משנת 1598.

1) P. Perreau, "Hebräische Handschriften in Parma", Hebraeische Bibliographie, III (1865), p.100.

2) Pietro Perreau, Catalogo dei codici ebraici della Biblioteca di Parma, non descritti dal de-Rossi, (Serie II codici non de-Rossiani) בתוך: Cataloghi dei codici orientali di alcune biblioteche d'Italia, Firenze 1878, p.176.

ף*)

כ"י הספריה הלאומית בפריס Héb. 824 (לשעבר Oratoire 85). תואר בקטלוג של Zotenberg[1] עמ' 139-140. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 12849.

קובץ חיבורים בקבלה[2] ובו 166 דפי נייר בתבנית קְטנה[3], 29 שורות בעמוד[4], בכתיבה אשכנזית-איטלקית של סוף המאה הט"ו או תחילת הט"ז [וידה]. חתימת המעתיק, יעקב בן שמואל, בדף 89ב[5].

מדף 121א - עד אמצע דף 125ב - תחילת ס' מאירת עינים על פרשת בראשית (עם המליצות של סוף ההקדמה), ללא כותרת, כשלפניו ואחריו דפים ריקים. מסתיים באמצע משפט: "זהו שאמ' חז"ל נתעטף בטליתו בח'..." (מהד' זו טז 28).

*) קטע בלבד.

1) Catalogues des manuscrits hébreux et samaritains de la Bibliothèque Impériale, Paris 1866.

[תוך כדי מסירת החומר להדפסה סופית הגיע למכון לתצלומי כתבי יד (ביולי 1981) תצלום של רשימה חשובה ומפורטת, כתובה ביד, של תיאורי כה"י העבריים שבספריה הלאומית בפאריס מאת יהודה אריה וידה]

2) חשוב ביותר הוא הפירוש (הקדום כנראה) לס' מערכת האלהות הנמצא בסוף הקובץ; בדעתי להקדיש לו בירור מיוחד. [צדק וידה מאוד בהעירו שאין זה "פ"ז"; וכבר העיר על כך א' גוטליב, "לזהותו של מחבר הפירוש האנונימי לספר מערכת האלהות", ספר זכרון לבנימין דה-פריס, ירושלים תשכ"ט, עמ' 295, הע' 1].

3) [145 × 210 ס"מ (וידה)].

4) [לכל אורך כתב היד; ולא 27 כפי שציין וידה ברשימה הכתובה ביד].

5) [ולא 72 כפי שנרשם ברשימה הנ"ל].

ף1

כ"י הספריה הלאומית בפריס Héb 1410. לא נכלל ברשימת צונטנברג. תואר אצל M. Schwab, "Manuscripts hébreux de la Bibliothèque Nationale", REJ, LXVI (1913), p. 290 [ועתה ברשימת וידה, ראה הערה 1 ל-כ"י ף)]. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 37536.

קובץ חיבורים, בעיקר בקבלה המאוחרת[1] ובו 223 דפי נייר בתבנית 16 × 20 ס"מ [וידה]. כתיבות אשכנזיות, מאות ט"ז-י"ז [וידה].

ס' מאירת עינים (ללא כותרת), מתחילת החיבור עד תחילת פרשת תרומה, דף 82א-175ב.

על קיומו של כתב היד, שתצלומו לא היה במכון לתצלומי כתבי יד, למדתי מהקדמתו של י"א וידה ל"משיב דברים נכוחים". (בהשתדלות עובדי המכון התקבל מיקרופילם של כ"י זה, ותודתי להם).

1) [החיבור הקודם למאירת עינים, שוידה לא יכול היה לזהותו, אינו אלא לימודי בריאה לר"י סרוג; עליו הערות מעניינות מר' נפתלי בכרך].

צ

כ"י ספריית John Rylands במנצ'סטר, אוסף גאסטר מס' 713 (זו כנראה הסיגנטורה גם בספריה גופה)[1]. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 16017.

ס' מאירת עינים על 174 דפי "נייר יפה כמו קלף" (אוצר כלי חמדה), בתבנית פוליו גדול (שם), 29 שורות בעמוד. כתיבה ספרדית, אפיינית לדרום איטליה או לביזנטיון (מ' בית אריה). (לפי אוצר כלי חמדה: "כתב יד מזרחי יפה")[2].

הקולופון (דף 174ב) מעיד כי כתב-היד הועתק בריוורי (Revere) (הכתיבה, כאמור, אינה איטלקית!) בשביל "ר' דוד". התאריך ושם הסופר לא נזכרו. להלן רישומים על מכירת כתב היד, הראשון שבהם משנת רע"ה (1515). חתימת הצנזור (דומיניקו ירושלמי) משנת 1598.

לפני החיבור - ציור של אילן הספירות ומולו ציורי עמידת הספירות מתוך פרשת תרומה במ"ע עם קטעי ההסבר המלווים אותם מתוך החיבור (בעיבוד קל).

בגליון הערות קצרות בודדות בכתיבה אחרת, ביניהן "עיין פרדס שער סדר עמידתן פ"ה" (דף 79ב).

בתחילת פרשת עקב (בריש דף 146א) השתרבב קטע ארוך מפרשת וזאת הברכה. המעתיק הרגיש כנראה אחרי שלושה דפים (בדף 149א) שסטה מן הדרך, ועל כן הניח שם רווח והחל שוב להעתיק ממקום שהתחיל דף 146א והוסיף בשולי דף 145א ובראש דף 146א: "דלוג ג' עלים וחצי דף", "לך לפנים ג' עלין וחצי דף". יש להניח שכמה תיקונים ביד מאוחרת בכתב רש"י בתחילת כה"י הם מידו של לאסט, שהשתמש כנראה בכ"י זה בשעת ההכנות להתקנת המהדורה של ס' מאירת עינים. הכתיבה מתאימה למה שאנו מוצאים באוטוגראפים של לאסט שתצלומיהם נמצאים במכון לתצלומי כתבי יד בירושלים.

1) התברר לי שכ"י זה הוא הוא שתואר ב"אוצר כלי חמדה" (קטלוג המכירה של כתבי יד של מוכרי הספרים ל' שוואגר וד' פראנקל) מס' 11, הוסיאטין תרס"ו, סי' 153, עמ' 30.

2) כל התיאורים הללו בועדו להשביח את מיקחו של כתב היד, שלא היה זול - 400 מארק, סכום עצום באותם ימים.

$י^{*})$

כ"י ספריית John Rylands במנצ'סטר, אוסף גסטר מס' תוספת (Appendix) 11. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 16143.

ילקוט קטעים מועתקים מספרי קבלה, חסר בראשו ובסופו, כתוב על 62 דפי נייר (?) בתבנית קטנה (כנראה), 8 דפים (4 גליונות) בקונטרס, 25-26 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית רהוטה מאוחרת.

בילקוט זה מפוזרים כמה קטעים קצרים מספר מאירת עינים:

דף 17א (שם תחילתו של קונטרס חדש - ונראה שחסר לפניו): "חייב אדם לדעת סוד הברכות..." והוא במ"ע פרשת בשלח. מסתיים בדף 18א: "וראה כי רז"ל אסרו ללבוש הציצית בלילה שרומז לעטרת (פה 12) ע"כ מאירת עינים. כך מצאתי סביב לריקנאטי בפ' וירא אליו". בהמשך "עוד שם. וסוד קדיש זהו ועתה יגדל נא כח ה'..." והוא במאירת עינים, פרשת בשלח שורות מעטות אחרי סיום הקטע הקודם (פה 22). מסתיים - (דף 18ב): "וכשעובין ברוך ה' המבורך יכוונו לתשובה לעולם על התפא' ועד העט'".

דף 22ב: "אכתוב בו עניין ששמעתי בו מפי חסיד מושל ביראת ה'..." והוא ממאירת עינים פרשת וזאת הברכה (רמט 4).

דף 28ב: "מצאתי כתוב בספר מאירת עינים וז"ל וראיתי רמזים בקצת ספרים המקובלים..." והוא בפרשת נח (לט 35).

דף 45ב: "ואני קבלתי מפי מקובל משכיל הוא רשב"ר סוד הקורבנות בכלל" - והוא במ"ע בתחילת פרשת ויקרא (קלז 12). מסתיים בדף 47א.

*) קטעים בלבד

ק

כ"י ספריית הוואטיקן Vat. Ebr. 229 . מתואר בקטלוג המיוחס לאסמני (ראה תיאור כ"י ו), עמ' 193-194. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 286.

קובץ חיבורים שונים, מחזיק 293 דפי קלף ונייר בתבנית קווארטו.

ס' מאירת עינים מדף 9ב עד 152א. נכתב ביד אחרת מאשר החיבורים שקדמו לו בקובץ ושענייננם אינו קבלה. 30 שורות בעמוד, כתיבה ביזנטית (מ' בית אריה).

אחרי דף 85 (אמצע פרשת ויקרא) דף ריק; הטקסט אינו חסר. אחרי דף 126 שוב דף ריק, ואחריו נמשך הטקסט ממקום שפסק (בתחילת פרשת ראה) אבל ביד אחרת - בכתיבה ביזנטית יותר רהוטה (29-31 שורות בעמוד). בדף 128א (עדיין בפרשת ראה), באמצע העמוד, כשליש העמוד ריק. החסרון בטקסט גדול יותר - כדי דף אחד עד שני דפים בכה"י האחרים - וכנראה חסרים היו דף או שניים בכתב היד שלפניו.

באותה יד שניה שבה נכתב ס' מאירת עינים מפרשת ראה ואילך נכתב גם החיבור הבא בקובץ - אוצר הכבוד לר' טודרוס אבולעפיה. אחריו (דף 273ב) באה הערה מאת הבעלים, שבתי בן מיכאל הכהן[1], המעידה על מכירת כתב היד, וכן חתימתו של ישמעאל בן חיים לאנג (?) כעד. התאריך: ט"ו סיון רמ"ס.

בזה מסתיימת חטיבת החיבורים בקבלה בקובץ, ולהלן כרוך קטע בפירוש רש"י למסכת ברכות (בכתיבה אחרת).

אף כתב יד זה, כמוהו ככ"י ו, מוצאו מן הספריה הפאלאטינית בהיידלברג, ולשם התגלגל כנראה מכרתים (ר' בתיאור כ"י ו בשם קאסוטו), והדבר עולה יפה עם הכתיבה הביזנטית.

1) ושמא הוא בנו של החכם הידוע מיכאל בן שבתי הכהן באלבו? (ראה עליו א' גוטליב, <u>מחקרים</u>, עמ' 370, ומאמרו של צבי מלאכי הנזכר שם בהע' 1).

ר

כ"י ספריית האוניברסיטה בקיימבריג' Add. 406. מתואר ברשימת רפאל Loewe[1] מס' 157. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 16319.

שני חיבורים בקבלה כתובים על 118 דפי נייר בתבנית קווארטו (21 × 15 ס"מ בערך), בקונטרסים בני 4-6 גליונות, 29 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית.

ס' מאירת עינים מדף 1א עד 115א, ובסופו רשם המעתיק את שנת ההעתקה - ש"ה (1545). החיבור השני הוא שער השואל לר' עזריאל. בדף 118ב - חתימת הצנזור (דומניקו ירושלמי) משנת 1597.

1) רשימה כתובה במכונת כתיבה, שתצלומה נמצא במכון לתצלומי כתבי יד. מחברה ביקש בהקדמתו (משנת 1964) שכל המשתמש בה יכתוב: "כך שמעתי מרפאל הלוי לוועוע מתוך הרשימה (שעדיין נגנזת היא בין הכתובים) שסידר אביו צבי מרדכי (Herbert Loewe) ז"ל".

ש

כ"י הספריה המזרחנית של האקאדמיה ההונגארית למדעים בבודאפשט Kaufmann A 37.
נרשם בקטלוג ספריית קאופמן[1], עמ' 11. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 2839.

ס' מאירת עינים כתוב על 304 עמודי נייר משורטטי-שורות בתבנית פוליו, 23-27 שורות בעמוד, בכתיבה איטלקית רבנית.

תיאורו של וייס, "וילך Vollständig bis" אינו מתאים לתצלום כה"י שהיה לפני. מכל מקום במצבו כעת כה"י כרוך שלא כהלכה וחסר הרבה. מתחיל בעמ' 1: "בשם יי' נעשה ונצליח" והיא המליצה שלפני תחילת פרשת בראשית, זאת אומרת שחסרה ההקדמה. ממשיך בפרשת בראשית עד עמ' 16 ומשם חסר הרבה, שכן עמ' 17 מתחיל בשלהי פרשת לך לך. ממשיך עד סוף עמ' 128 (פרשת משפטים) ומשם ממשיך בעמ' 225 כסדר עד עמ' 288 (פרשת אחרי מות). כאן שוב חסר ובעמ' 129 ממשיך מסוף פרשת קדושים עד עמ' 224 (פרשת ראה). שוב חסר, עמ' 289 ממשיך בסוף פרשת ראה עד סיום כתב היד בעמ' 304 (תחלת פרשת לך לך).

המסקנה הברורה היא שתוך כדי כריכה בולבל סדר הקונטרסים וחלקם (לפחות ארבעה קונטרסים), אבדו. נראה שהקונטרס היה בן 4 גליונות (8 דפים, 16 עמודים). הנחה זו מקויימת מתוך זה שחתימת הבעלים - "קלוני' כהן" מופיעה בראשי הקונטרסים (בעמ' 17, 273,225,145,81,33). בכרטסת המכון לתצלומי כתבי יד מופיע שם זה של בעלים ב-11 כתבי יד, מהם 5 בסוף קאופמן; בידינו אף שני תאריכים של קניית כ"י על ידו - האחד בשנת ש"ט (כ"י הסמינר התאולוגי, לוצקי 777) והאחר בשנת שכ"ב (כ"י פרמה, רשימת טמאני מס' 4712). שני מעשי המכירה נעשו בונציה, אך וייס כותב לגבי כה"י שלנו שקלונימוס כהן זה איש מנטובה היה.

במקומות שונים בכה"י הערות קצרות בגליון בכתיבה אחרת, בעיקר תיקוני נוסח.

1) M. Weisz, Katalog der hebräischen Handschriften und Bücher in der Bibliothek der Professors Dr. David Kaufmann, Frankfurt a.M. 1906.

1ש

כ"י ספריית פאלאטינה בפרמה 3513. אוסף זלמן שטרן מס' 45. תיארו פיטרו פרו ברשימתו ב"המזכיר" לשטיינשניידר[1] מס' 97, ושוב בקטלוג האיטלקי[2] מס' 87. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 14021.

קובץ חיבורים בקבלה כתובים על 214 דפי נייר משורטטי-שורות בגודל 22 x 33 ס"מ. החיבור השלישי - בכתיבה איטלקית רהוטה - הוא "פי' ההגדה של פסח על דרך הנסתר", שנדפס בסוף ס' הנפש החכמה לר"מ דיליאון, ולדעת א' גוטליב[3] הוא מחוג ס' התמונה. שני החיבורים הראשונים - אוצר הכבוד לר' טודרוס אבולעפיה (דף 1א-75ב) וס' מאירת עינים (דף 81א-210א) - נכתבו בכתיבה "אשכנזית-רבנית" (פרו), 34 שורות בעמוד, בידי ר' אברהם בן שמואל, אשר "נולד באווידעס'(?) ודר במוגאלי"[4] (קולופון בסוף ס' מאירת עינים) "שהוא בארץ אישטריאה"[5] (קולופון בסוף ס' אוצר הכבוד) בשביל "אביר הרופאים מוהר'ר אליהו". העתקת ס' מאירת עינים נסתיימה "בראש חדש מרחשון שי"ב"(1551).

בגליון לא מעט הגהות ותיקוני-נוסח, חלקם בכתיבה אחרת.

בעמוד הראשון של ס' אוצר הכבוד, בגליון, הערה של החיד"א, שנכתבה בריג'ייו בחודש ניסן תקל"ז. החיד"א מציין ש"ספר מאירת עינים הוא לרבינו יצחק דמן עכו תלמידו ובעל סודו של הרמב"ן והספר הנז' מעלה ספוגי טמוני סודי הרמב"ן בפירושו על התורה". נראה, שבזכות רישום זה של החיד"א בחר הרב ארלנגר בכ"י מאוחר זה, שנוסחתו משובשת להבהיל, כיסוד למהדורתו.

1) שנה שמינית (1865) עמ' 124 (ראה תיאור כ"י פ).
2) Cataloghi... (ר' פ), עמ' 183.
3) <u>מחקרים</u>, עמ' 571.
4) Muggia(?)
5) Istria (חצי אי בצפון הים האדריאטי)

ת

כ"י ספריית הסמינר התאולוגי היהודי בניו-יורק Lutzki 878[1]. אוסף מזכרת אנלאו (EMC) מס' 673. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 34134.

כתב היד מחזיק 122 דפי קלף ונייר בגודל 26.3 × 20 ס"מ. דף 1-121 - ס' מאירת עינים, חסר בתחילתו ובסופו. דף 122 - (בכתיבה אחרת) - קטע מ"פרוש לפרק א' ביחזקאל" (לוצקי) שאינו אלא ס' מראות אלהים לר' חנוך בן שלמה אלקונסטנטיני[2].

ס' מאירת עינים נכתב בידי שני סופרים. הראשון כתב את ס' בראשית ושמות, 34 שורות בעמוד, בכתיבה בֿיזנטית; השני כתב את ס' ויקרא במדבר דברים (המעבר הוא בדף 55א, באמצע העמוד)[3], 35 שורות בעמוד, אף הוא בכתיבה ביזנטית (עם נטיה לכתיבה האיטלקית).

הדפים אינם כרוכים כהלכה. הדף הראשון צ"ל דף 15, הקרוע בחלקו, מכל מקום הוא באמצע פרשת בראשית (מתחיל קצת לפני הפרוש על "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם"). דף 1 הוא המשך לכתוב בדף 15. אחרי דף 14 (פרשת וישב) צריך לבוא דף 29, ואחרי דף 16. דף 30 הוא המשך לדף 28. אחרי דף 48 (פרשת תרומה) חסר דף; דף 49 כבר בפרשת תצוה.

בדף 78ב בשוליים, בכתיבה אחרת, הערה בערבית באותיות עברינת ובה נזכר התאריך- "אדאר שני יום ב' ג֗ׄ֗י֗ בו שנת ב֗ׄר֗ׄכ֗ׄה֗ׄ", , שיכול להתאים אולי לשנת ר"כ (שבה חל ג אדר ב ביום שני) או לשנת רכ"ה (שבה חל יג אדר ב ביום שני).

מסתיים "על נפשו של שלמ' שיכריעו לזכות. והנה" והוא כדי פחות מדף אחד מסוף החיבור.

הקריאה קשה במקומות רבים וכבר העיר לוצקי שגרמה לכך הדיו המאכלת.

(תצלומיהם של כל כתבי היד של הסמינר התיאולוגי המצויינים כאן לא נמצאו במכון לתצלומי כתבי יד בשעת תחילת עבודתי בס' מאירת עינים. בהשתדלותו של פרופ' ג' שלום ובאדיבותו של פרופ' מ' שמלצר, מנהל ספריית הסמינר, נשלחו התצלומים ארצה; תודתי להם).

1) רשימת לוצקי, הכתובה ביד, מתארת את כתבי היד של המקרא ופרשניו הנמצאים בספריית הסמינר, תצלומה נמצא במכון לתצלומי כתבי יד.

2) והוא במהד' קולט סיראט, אשל באר שבע א(תשל"ו), עמ' 176-178 (תדפיס עמ' 57-59).

3) דף 69 (בפרשת אחרי מות) נכתב כמדומה בכתיבה של בראשית שמות.

ת[1]

כ"י ספריית הסמינר התיאולוגי היהודי בניו-יורק Lutzki 877[1]. קטלוג אדלר[2] מס' 1648, עמ' 12. מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 34135.

ס' מאירת עינים (ללא כותרת) כתוב על 247[3] דפי קלף ונייר בגודל 21 × 14 ס"מ, 28 שורות בעמוד, בכתיבה "איטלקית (?) רבנית מן המאה ה-15" (לוצקי) ולאמיתו של דבר - ביזנטית (מ' בית אריה). כדי לשמור על מבנה נאה של השורות נוהג המעתיק לעיתים לחלק את המילים באמצען. בגליון תיקוני נוסח והגהות, כנראה באותה יד.

שמות בעלים: ברוך (?) יוסף הכהן (בדף הראשון; ברוך כתוב פעמיים), שמשון באק (?) (בדף השני, בכתיבה איטלקית (?)). בדף 20ב: "ר' נפתלי הקסן קבל רוב שלום ממני בנך יעקב הקטן...".

1) ראה הערה לכ"י ת.

2) <u>Catalogue of Hebrew Manuscripts in the Collection of Elkan Nathan Adler</u>, Cambridge 1921.

3) יש בכה"י טעות קלה בפגינציה. זו מתחילה מדף 3א, כך שהחיבור מסתיים בדף 245א.

ת[2] *)

שני כ"י של ספריית הסמינר התיאולוגי היהודי בניו יורק, ENA 3001 (קטלוג אדלר עמ' 105) ENA 3002 (קטלוג אדלר, עמ' 122), ושניהם בסרט אחד של המכון לתצלומי כתבי יד ומספרו 33383.

שני קבצים של קטעי גניזה, בני 16 דפים (3001) ו-25 (3002), ובהם 3 דפים תלושים מכ"י אחד של ס' מאירת עינים, כדלקמן: בכ"י 3001 דף אחד, (מס' 12), ובו סוף פרשת עקב (דף 12ב) ותחילת פרשת ראה (דף 12א), וממקום שפוסק בפרשת ראה ממשיך בכ"י 3002 דף 4א, וממשיך בפרשת ראה בדף 4ב. דף 3א ואחריו 3ב בכ"י 3002 הם בפרשת ואתחנן.

29-30 שורות בעמוד.

הכתיבה - כנראה מזרחית, מן המאה ה-15 ואולי אף קודם (מ' בית אריה).

*) קטעים בלבד.

ת[3] *)

כ"י ספריית הסמינר התיאולוגי היהודי בניו יורק ENA 3170 (קטלוג אדלר עמ' 108).
מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 33872.

קובץ של קטעי גניזה ובו 10 דפים. הדפים 9-10 תלושים מתוך כ"י של ס' מאירת עינים. דף 10 לקוח מתוך אמצע פרשת אחרי מות, ואילו דף 9 מתחיל בסוף פרשת אחרי מות ומכיל את תחילת פרשת קדושים. בקטע שבסוף פרשת אחרי מות חסר הרבה ואכן צויין בצד "חסר".

22 שורות בעמוד. כתיבה מזרחית, אולי מן המאה ה-15 ואולי קודם לכן (מ' בית אריה).

*) קטעים בלבד.

ת[4] *)

כ"י ספריית הסמינר התיאולוגי היהודי בניו-יורק Mic 2324 (Acc. 36371). מכיל שלושה כתבי יד שהיו ברשות מוכרי הספרים שוואגר ופרנקל בהוסיאטין ותוארו ברשימותיהם: (מס' 40 ומס' 36 ברשימה מס' 39; ומס' 25 ברשימה מס' 41). מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 28577.

כתב היד בצורת כריכתו הנוכחית מכיל 175 דפים, ורובו מוחזק ע"י כתב היד מס' 40 ברשימת שוואגר-פרנקל מס' 39, המכיל 159 דפי נייר(?) בתבנית קווארטו, בכתיבה אשכנזית. התיאור ברשימת מוכרי הספרים[1]: "קובץ ספרי פלוסופיא וקבלה מכתבי יד עתיקים ("אשר מצאתי ביד יחפי הכומרים... שהביאו לשם אונסים משפנייה ופורטגל...") באספו מר' אליעזר בר' אברהם איילנבורג מעיר ברונשוויק (כתבם בשנות ש"ז עד שס"ו...)" - ומשך זמן הכתיבה מסביר את השינויים בצורת הכתיבה וצפיפותה (מ-30 עד 45 שורות בעמוד).

הקטע הקצר ממאירת עינים (דף 158א-ב) הוא האחרון בילקוט זה, ונראה כאילו הוסיפו ר' אליעזר איילנבורג כדי "שלא להוציא את הנייר חלק". הקטע לקוח מפרשת תרומה ובו הציור הנודע של הספירות (המיוצגות בראשי תיבות שמותיהן) זו בתוך זו כשה-כ' של הכתר מקיפה לכולן. והמעתיק ציין בסיום: "בביאורים של הרמב"ן שחברתי (!) כתבתי יותר מזה הסוד בפרשת תרומה".

*) קטע בלבד.

1) הרשימה מס' 39 אינה נמצאת בבית הספרים הלאומי, אך תצלום הקטע הנוגע לנו צורף לכתב היד בניו-יורק.

2. <u>כתבי יד שלא ראיתים</u>

א. כתבי יד שמקום הימצאם ידוע

1. <u>מוסקבה</u>, כתב יד הספריה הממלכתית ע"ש וו' אי' לנין, אוסף הברון גינצבורג מס' 227. מתואר בקצרה ברשימת זק"ש עמ' 48 (ראה עליה בתיאור כ"י ס): נייר, תבנית קווארטו.

לפי <u>רשימת החיבורים</u> שמפרט זק"ש מצטייר דמיון מסויים לתכנו של כתב יד $מ_0$ (שכתב יד $מ_1$ העתיק ממנו, לדברי שטיינשניידר), ואם באמת מדובר רק בפרגמנט מתוך מ"ע הרי שההפסד איננו גדול ביותר.

2. <u>שם</u>, מס' 704. רשימת זק"ש עמ' 120. קלף, תבנית 16°, "חתימת הצענזור משנת 1598".

ב. כתבי יד שמקום המצאם לא נודע

1. ברסלאו, ספריית הסמינר התיאולוגי היהודי, קטלוג צוקרמן[1] מס' 61, עמ' 7; קטלוג לוינגר-ויינרב[2] מס' 33, עמ' 29; "198 דפי נייר בגודל 15 × 19.8 ס"מ, 23-22 שורות בעמוד, כתיבה אשכנזית רבנית".

בכתב היד היו חסרים 42 דפים בראשו ובסופו. התחיל בדף 39א: "דכתיב כבד את אביך ואת אמך אשת אב האי אשת אב נמי דאוריית(א)" (מהד' זו סט, 22-21). מסתיים בדף 238ב: "...רומז למלכות בית דוד" (מהד' זו רנה, 8).

כתב יד זה היה אחד משלושים וששה כתבי יד מאוסף ד"ר ברנרד בער מדרזדן, שנתרמו לספריה בידי אלמנתו[3]. ואם כן היה זה Cod. Beer שבו השתמש אהרן ילינק, בציטוטים המרובים שציטט מס' מאירת עינים במחקריו. (הדבר עולה יפה גם עם מספרי הדפים שהזכיר ילינק: למשל הקטע מפרשת וזאת הברכה (מהד' זו רמח) שציטט ילינק ב-Beiträge עמ' 59 מ"דף 230ב'" בכתב היד שבידו). הציטוטים שבדקתי אצל ילינק משובשים ביותר, ואם לא נאמר שילינק או המדפיסים שיבשום בעת התעתקה וההדפסה, הרי שלגרסת כתב יד זה אין ערך רב. בהזדמנות זאת יש להעיר שכעת תתורץ תמיהתו של יה"ש ("ר' יצחק אלבלג", החלוץ ד (תרי"ט), עמ' 89 בהערה), מדוע לא הזכיר ילינק את הציטטות הארמיות מן הזוהר הנמצאות בהקדמת מאירת עינים: הרי כתב היד שבידו התחיל מסוף פרשת ויחי.

כתב היד אבד בזמן מלחמת העולם השניה. לפי מיטב ידיעתי אין הוא נמצא באוסף המכון להיסטוריה יהודית בורשה, וגם אין הוא מופיע ברשימת כתבי היד של הסמינר שנמצאו בצ'כוסלובקיה ועליהם נמסר לאחרונה במאמר בס' היובל לי"א וידה.

1) B. Zuckermann, Catalog der Bibliothek des Breslauer Jüdisch-Theologischen Seminars[2], Breslau 1876.

2) ראה תיאור כ"י ג, הע' 1.

3) ראה בנקרולוג של זכריה פראנקל "Dr. Bernhard Beer", MGWJ, XI(1862) p. 430; ובמבואות לקטלוגים של סמינר ברסלאו.

2. <u>וינה</u>, ספריית ה-Isr. Kultusgemeinde 6 IV. תואר בפירוט למופת בקטלוג של זכריה שווארץ על כתבי היד באוסטריה (חוץ מהספריה הלאומית בוינה), (ראה תיאור כתב יד ס הערה 3), מס' 40, עמ' 26-28. בדיוננו בכתב יד ס הוכחנו שכתב-יד ס הועתק במישרין מכתב יד זה חדשים מעטים אחרי גמר כתיבתו.

גם כתב יד זה אבד בימי מלחמת העולם השניה ולא נודע אנה בא.

3. <u>לונדון</u>, אוסף הדוכס מסאסקס. בקטלוג של ספריית הדוכס מסאסקס[1] מתואר כתב היד של חיבור קבלי על התורה, ובו 168 דפי פוליו בכתיבה מזרחית רבנית יפה, שהועתק בידי יוסף בן יהושע בן צדקה הכהן בן עזרא ביום רביעי, י"ח טבת, 1772 לשמיטות (1460) בקהיר. בשנת 1844 הוצע האוסף למכירה פומבית, ובקטלוג המכירת צויין שם המחבר כ"יצחק בן שמואל". ואם כן היה זה כתב יד של ס' מאירת עינים, שלא נודע היכן התגלגל. (תודתי נתונה למר בנימין ריצ'לר שהעיר את תשומת לבי לקטלוג נידח זה).

1) T.J. Pettigrew, A Descriptive Catalogue of the Manuscripts and Printed Books contained in the Library of... the Duke of Sussex. Vol. I, Part 1, London 1827.

פרק ב. ביקורת הטקסט

1. כללי

בחירת כתבי היד שעליהם תיוסד מהדורה ביקורתית היא מן המלאכות שבהן הדרך הארוכה היא הקצרה. תדע, שתאריכי כתיבתם של כתבי היד אינם יכולים להיות קנה-המידה היחיד בבחירה זו, לא רק מחמת זה שלעיתים קרובות קשה לקבוע את התאריך, אלא בעיקר מפני שיכול להיות שכתב יד מאוחר הועתק באמנות מכתב יד קדום ודווקא הוא מוסר את הטקסט המדוייק ביותר. בחינה חשובה אחרת היא ההתרשמות ממידת שיבושו של הטקסט, אך גם על פיה לא תמיד אפשר לחרוץ דין, וכמה טעמים לדבר, וביניהם - טקסט בהיר וטוב למראית-עין יכול שיהיה תוצאה של תיקונים שתיקנו מעתיקים מדעתם (או מקוצר דעתם) בשגיאות או בזרויות שמצאו לפניהם ושמקורם עוד באוטוגרף, והרי דילוגיו של המחבר עלינו אהבה ולא התחכמויותיהם של המעתיקים.

נמצא שתחילת דרכו של המהדיר הרוצה לעשות מלאכתו נאמנה היא העבודה המייגעת של העמדת אילן-יוחסין מפורט עד כמה שאפשר של כל כתבי היד - ובכלל זה המאוחרים, המשובשים והקטועים שבהם.

לעיתים קרובות צפוי המהדיר לכישלון בנסיונו לשרטט אילן-יוחסין כזה. וכבר בא בספרות המחקר העברית תיאורו של ניסיון רציני של מהדיר אחראי, ניסיון שנמשך שנים יגעות שנסתיימו בלא כלום[1]. אבל לגבי ס' מאירת עינים דומני שב"ה הצלחתי. וזאת - בזכות מספרם הרב ביחס של כתבי היד שנשתיירו, ובעיקר בזכות זה שלמזלנו הטוב (והנדיר) נמצאו ביניהם כמה מהחוליות העיקריות באילן היוחסין, דהיינו כתבי יד שניתן להוכיח בודאות שהם ממש - ולא העתקיהם! - היו מקור למשפחות של כתבי יד.

2. הבדלים בין קבוצות של כתבי-יד: קטעי התוספת

ראשית חייב המהדיר לבדוק, אם השינויים שבין כתבי היד כוללים חילופי לשונות וכיו"ב במספר מספיק כדי להורות שלפנינו צאצאים של "נוסחים" שונים של החיבור, או שבעיקרו של דבר לפנינו נוסח אחד? תוצאת הבדיקה ברורה: כל השינויים שבין כתבי היד אינם אלא שינויי-מסירה, פרי מלאכתם של שושלות מעתיקים, ששיבשו את המקור מתוך רשלנות, ולפעמים "תיקנו" אותו מתוך התחכמות (לגבי כ"י ל ראה בדיון עליו בהערה 70); זאת אומרת: כל כתבי היד חוזרים למקור אחד. לאחר שהוברר עניין יסודי זה אפשר לגשת למיון כתבי היד למשפחותיהם.

כנקודת מוצא למיון ראשוני של כתבי היד ישמש לנו ההבדל שנגלה ביניהם בתופעה הבאה: בכתבי היד דלת מוצאים אנו __בעשרה__ מקומות במ"ע על חומש בראשית שמשפט נקטע בהפנייה "באחרית הספר": חמישה מקומות בפרשת בראשית, שלושה בפרשת לך לך, אחד בפרשת וישלח ואחד בפרשת וישב[2]. את עשרת הקטעים החסרים בפנים אנו מוצאים באמת "באחרית הספר" רק בכתב-יד אחד, והוא כ"י ל, שבו לאחר סיום ס' מאירת עינים, בחציצה קצרה של קטע שאינו ממין החיבור (ר' התיאור), ערוכים הקטעים החסרים, ברציפות הנקטעת רק על ידי ציוני שמות הפרשיות שמתוכן הם לקוחים, כך שאי אפשר להבחין היכן מתחילים קטעי התוספת[2א] והיכן הם מסתיימים[3]. "קונטרס אחרון" זה מחזיק בכ"י ל כדי 11 דפי קווארטו. יש להעיר שכה"י דת קטועים בסופם ואין לדעת אם לא היה גם "באחריתם" קונטרס אחרון כזה שבכ"י ל.

בכ"י אמע חוזרת התופעה של "באחרית הספר" __בתשעה__ מקומות, ואילו במקום האחרון (בפרשת וישב) נמצא הקטע __בפנים__, אלא שבכה"י אע מופיעות אחרי סיומו המלים "מצאתי בס"א באחרית הספר". יש להעיר שאף ששלושה כ"י אלה שלמים הם אין בסופם זכר לקטעים החסרים בפנים.

בכתבי היד בהזפצר אין זכר לציון "באחרית הספר", ובכל עשרת המקומות מובאים __בפנים__ הקטעים החסרים הנמצאים בתשלום כ"י ל.

קבוצה בפני עצמה הם כתבי היד א$_1$א$_2$א$_3$וסף$_1$קשש$_1$ת$_1$. בכל אלה נמצאים הקטעים בפנים וכמובן חסרות המלים "באחרית הספר" בכל המקומות, חוץ מאשר באחד, והוא המקום הרביעי, שבו נמצא בכל כה"י האלה הציון "באחרית הספר" - ואמנם חסר בהם קטע של הרבה למעלה מאלף מלים, כפי שהוא חסר ב-אדלמעת, ואין הוא מושלם בסוף החיבור.

נמצא שלפי תופעה זו אפשר למיין את כתבי היד לשלוש קבוצות:

(1) כתבי יד שחסרים בהם קטעים בעשרה או תשעה מקומות: אדלמעת.

(2) כתבי יד שחסר בהם קטע רק במקום אחד (הרביעי): א$_1$א$_2$א$_3$וסף$_1$קשש$_1$ת$_1$.

(3) כתבי יד שכל הקטעים מופיעים בהם בפנים: בהזפצר.

כתבי יד אחרים אי אפשר לשייכם לאחת משלוש הקבוצות. חלקם קטוע בראשו: כ"י ג מתחיל מאמצע קטע-התוספת של פרשת <u>וישלח</u> וכן נמצא בו בפנים הקטע של פרשת <u>וישב</u>, ואם כן יכול היה ג להשתייך לקבוצה (2) או (3). כ"י כ מתחיל מפרשת שמות. שאר כה"י הם פרגמנטים גדולים וקטנים שהמקומות החשובים לעניין זה אינם מופיעים בהם.

תופעה מיוחדת במינה נמצאת בכ"י ט[4] ועניינו של כ"י זה צריך להתברר בנפרד.

3. <u>הבדלים בין קבוצות של כתבי-יד: השתרבבות קטע מפרשת תרומה לפרשת תצוה</u>

את כתבי היד אפשר למיין גם לפי תופעה אחרת, שנתברר שהיא המכרעת בקביעת יחוסיהם של כתבי היד: בכה"י בגוזטכפצר חסר בפרשת תרומה קטע בן למעלה משבע מאות מלים, המתחיל "כי פתיחת וחתימת כלן רומז על הע'" (קכב 19) ומסתיים במלים "קל וחומר לאיש אחד" (קכד 8). בכל כתבי היד האלה מופיע קטע זה בשלמותו בתוך פרשת תצוה, מעט אחרי תחילתה.

בכתבי היד א$_1$א$_2$קשש$_1$ הקטע בכללו נמצא אמנם במקומו בפרשת תרומה, אולם המשפט <u>הראשון</u> שלו, ובו קרוב לעשרים מלים, נעקר ממקומו ונשתרבב לפרשת תצוה באותו מקום שאליו השתרבב הקטע כולו בכה"י הנזכרים למעלה. בכתבי יד אחרים, והם א$_3$סת$_1$, הקטע כולו כולל משפט הפתיחה שלו, מופיע אמנם במקומו בפרשת תרומה, אך משפט הפתיחה חזר ונכפל בפרשת תצוה[5]. רק בכתבי היד אדלמעת אין זכר לתופעה זו. יש להעיר שכתבי היד הף$_1$ לא הגיעו לפרשה זו, ואילו שאר כתבי היד הם פרגמנטים שהפרשיות תרומה ותצוה אינן נמצאות בתוכם.

תוצאת המיון הזה חופפת כמעט את תוצאת המיון הקודם: קבוצת כתבי היד שבה הטקסט בפרשיות תרומה ותצוה נמסר כהלכה זהה <u>בדיוק</u> לקבוצה שבה חסרים בתשעה או בעשרה

היה הדבר מתבטא בצורת כתיבה מאולצת שבה המעתיק כופה עצמו לדחוק את כתיבתו או לרווחה יותר מדי כדי להתאימה למתכונת של כה"י המקורי, והנה אין כל זכר לזה בכתיבתו הנאה, השוטפת, הטבעית וההומוגנית של מעתיק ג.

האפשרות השניה היא לומר שרק במקרה ערוך הטקסט בכ"י ג בצורה כזו שהטקסט חוזר לתיקונו עם שיכול הדפים. ויש לדחות, שכן אין זה מתקבל על הדעת מבחינה סטטיסטית ששני דפים שכל אחד מהם מכיל 700 מלים ויותר יתחילו ויסתיימו "במקרה" במקום המתאים. ובדעתנו זו נתחזק אם ניקח בחשבון את מצב הדפים בתוך הקונטרס. מובן, ששיכול הדפים יכול להיות רק בגליון הפנימי של הקונטרס. מכיוון שהקונטרסים בכ"י זה ממוספרים בראשם ובסופם ואף מצויינים בשומרי קונטרס, ניתן למזלנו לבדוק את הדבר. והנה התברר שבקונטרס התשיעי בסדר הקונטרסים המקורי (שחלקם אבדו, וראה בתיאור כה"י), הדפים המסומנים היום במספרים 38 ו-47 היו הגליון החיצון, דפים 39 ו-46 היו הגליון הקרוב לחיצון, וכך הלאה, ודפים 42 ו-43 היו באמת הגליון הפנימי!

ההתאמה לנתונים הקודיקולוגיים מצמצמת את ההסתברות שלפנינו "מקרה" עד כדי ביטולה.

5. קבוצות משנה במשפחת ג: קבוצת צזר

עם הקביעה שהשיבוש בפרשיות תרומה ותצוה נובע מכ"י ג גופו, יכול היה המהדיר לכאורה לנהוג לפי הכלל: שלח תשלח את הבנים ואת האם תקח לך. ובכל זאת חייב המהדיר לבדוק את כל כתבי היד ששיבוש זה חל בהם ואשר ברור עתה שמקורם ב-ג. וזאת לא רק מחמת שכ"י ג חסר (בעיקר בתחילתו), אלא גם מפני שבכתבי היד שהסתעפו ממנו יכול שימצאו בחלק מן החיבור תופעות של סטיה מנוסח ג בדרך של קונטמינציה או אף בדרך של נטישה גמורה של נוסח ג - ואזי צריך המהדיר לבדוק אם הנוסח האחר איננו נוסח מקורי וטוב שיש לצרפו למניין כתבי היד שעליהם תיוסד המהדורה הביקורתית.

ואכן נתברר שרק כה"י הקדומים ביותר ממשפחת ג, והם כב (שהועתקו בשנים 1382-3)[6א] וכתב היד הקטוע ה (שאף הוא כנראה קדום) נאמנים ל-ג מראשיתם ועד סופם. בכל כתבי היד המאוחרים יותר במשפחה זו כבר חלו הסיבוכים הנזכרים.

להדגמת התופעה של ססיה מנוסח ג נתחיל מקבוצה מאוחרת יחסית ובה כתבי היד זצר. היות כולם חוזרים למקור משותף ברור מתוך שגיאות רבות משותפות[7]. המייצג הנאמן של המקור המשותף הוא כתב יד צ, הקדום שבהם, שאף על פי שגרסתו גרועה הריהי עדיפה הרבה מזו של זר; שני אלה קרובים זה לזה בשגיאות רבות משותפות נוסף על אלו של צ[8].

נאמנות נוסח צ לנוסח ג עקבית היא עד לתחילת ספר במדבר[9]. יש אף מקרים שבהם צ נאמן ל-ג יותר מאשר כתבי יד אחרים, קדומים יותר, ממשפחת ג[10]. והנה בערך מתחילת פרשת קורח ואילך אין צזר הולכים עוד בעקבות ג[11]. ויש לשער שבאחת מחוליות השרשרת שבין כתב היד ג לכתב היד שהיה מקור ל-צזר נפל לידי המעתיק כתב יד מנוסח ג שהיה חסר מתחילת ס' במדבר ואילך, או שהיה המעתיק חייב להחזיר כתב היד מנוסח ג לבעליו באמצע ההעתקה וכיוצא בזה, ויתר החיבור הושלם לפי כתב יד מנוסח אחר.

6. קבוצות משנה במשפחת ג: קבוצת בו$_1$טס$_1$פת$_3$

מקבוצה זו הכי נכבד הוא כתב יד ב, שהועתק בשנת 1382[11א] והוא הקדום שבכתבי היד הנקובים בתאריכיהם. ומעלה לו על כתב יד כ שהועתק שנה אחת אחריו בזה שהוא שלם ובו העדות הנאמנה ביותר על נוסח ג בחלק החסר ב-ג בתחילתו, דהיינו עד אמצע פרשת וישלח. כבר הזכרנו שהנאמנות לנוסח ג שלימה וגמורה בכתב יד ב מתחילתו ועד סופו, ואף בו נשתמרו זרויות ב-ג שתוקנו בכתבי היד האחרים שמוצאם ב-ג[12].

כתב יד פ קרוב ביותר לנוסח ב - אולם לא בכולו: עד תחילת פרשת וישלח רחוק נוסח פ (שנכנה אותו נוסח פ$_{(א)}$) לא רק מנוסח ב אלא מנוסח ג בכלל - עד כמה שאפשר לשחזר נוסח זה מתוך המכנה המשותף של בהצ[13]. בנקודה מסויימת בתוך פרשת וישלח מתחיל פ לדבוק בנאמנות בנוסח ב על שגיאותיו וזרויותיו[14]. קשה לקבוע בודאות אם השתלשל נוסח פ$_{(ב)}$ דרך חוליות ביניים מכתב יד ב גופו או שמא חוזר הוא למקורו של ב, והאפשרות השניה נראית יותר[15].

אפשר להוכיח, שה"טופס המדוייק" שמעתיק ט העיד שלפיו העתיק את החיבור מפרשת תרומה ואילך ולפיו הגיה את מה שהעתיק קודם מ"טופס מוטעה", קרוב היה מאוד לכתב יד פ[16]. עם זאת יש להניח שמעתיק ט החזיק בידו את "הטופס המוטעה" עד גמר מלאכתו ולפעמים תיקן לפיו את הפגום ב"טופס המדוייק". כך אפשר להסביר את הסטיות מנוסח פ הנמצאות פה ושם ב-ט אחרי פרשת תרומה[17], אם כי ייתכן שהקונטמינציה החלקית נעשתה עוד ב"טופס המדוייק" גופו.

בן אחר למשפחה זו הוא כתב יד ו$_1$, המחזיק אמנם רק את ההקדמה אבל גם מתוכה ברורה זיקתו לנוסח ב[18]. כתב יד ו$_1$ הועתק באלכסנדריה, ואולי לא מקרה הוא שפרגמנט אחר (ת$_3$) שאף כי יש בו שני דפים בלבד אפשר להוכיח את זיקתו לנוסח ב[19], נמצא בגניזה במצרים!.

עוד קרוב אביון של משפחה זו הוא כנראה כתב יד ט$_1$, שבו קטע הסיום של מ"ע. נוסחו קרוב מאוד לנוסח ט$_{(ב)}$[20].

7. <u>קבוצות משנה במשפחת ג: קבוצת א$_1$א$_2$א$_3$הה$_1$וט(בחלקו)כרמ$_0$מ$_1$ספף$_1$קשש$_1$ת$_3$</u>

מלאכת ביקורת הנוסח בקבוצה זו, שהיא הגדולה ביותר במניין, מסובכת ביותר. ברובם של כתבי היד שבקבוצה, למעט הקדומים ביותר שבהם, ניכרים סימנים של קונטמינציה - לעתים ספוראדית, לעתים שיטתית - עם נוסחים אחרים שאינם ממשפחת ג. ככל שהסתעפה שרשרת ההעתקות וככל שהתגבבו טלאי הקונטמינציה נשחקה וניטשטשה הזיקה של כתבי היד המאוחרים בקבוצה זו לנוסח ג. אף על פי כן נשתמרו בכתבי היד מקבוצה זו קווי-ייחוד משותפים רבים המעידים כי כולם ממקור אחד יצאו.

סימן-ההיכר המובהק והבולט לעין בכל בני הקבוצה[21] נמצא לפני פרשת חוקת. שם מצויירת טבלה שבה ערוכות ס"ג המסכתות שבש"ס בששה "בתים"-סדרים מתחת לכותרת "והיה אמונת עתך" וגו' (ר' שבת לא ע"א), ותחתיה הערה המבארת שאם נצרף כמה

מסכתות כאחת יימצאו ס' מסכתות במניין גאון (גימטריה נושנה[22]) שריד"ע עצמו מזכירה באוצר חיים[23]) ונשתכחה במקצת עד שבא ר' אליהו בחור וקבעה בספר התשבי, ובשמו מזכירים אותה כמה מחברים מאוחרים; ואין להוציא מכלל אפשרות שר"א בחור ראה את הגימטריה באחד מכתבי היד של קבוצה זו, שהיתה נפוצה מאוד באיטליה, אף שאין כל ראיה לדבר)[24].

עוד סימן משותף לכל כתבי היד בקבוצה זו[25]): בפרשת בשלח לפני הציור המתאר את עשרת הגלגלים[25א]), נמצא בכתבי יד אלה המשפט (שנתקצר בכמה כתבי יד מאוחרים)[26]): "וזאת צורת תבנית עשרת הגלגלים על פי הקבלה אמיתית (!) הרי הם בזה הדף האחר". הערה זו נשתמרה גם באותם כתבי יד מאוחרים שהציור עצמו נשמט בהם[27]).

נוסף על שני הסימנים החיצוניים האלה יש בגוף הטקסט הרבה שגיאות משותפות; מהימצאן גם בכתבי יד מאוחרים יכולים אנו בכמה מקרים ללמוד בבירור שהקונטמינציה עם נוסחים אחרים נעשתה באופן שהטופס המקורי שבו חלה הקונטמינציה היה מנוסח הקבוצה שלנו ועליו נוספו תוספות ותיקונים מכתבי יד מנוסחים אחרים, ולא להיפך[28]).

בבירור היחסים בין כתבי היד השונים בקבוצה זו לבין עצמם ובינם לבין קבוצות אחרות במשפחת ג נמצאו העובדות הבאות:

(1) כתב יד כ משקף את נוסח כתב יד ג בלי כל תערובת או קונטמינציה מנוסחים אחרים[29]).

(2) אין בידי להכריע בשאלה אם היה לקבוצת כ ולקבוצת ב מקור משותף שהיה חוליית ביניים נוספת בינם ובין כתב יד ג. יש פנים לכאן ולכאן. יש מקומות שבהם בכ סוטים אותן סטיות (קלות) מכתב יד ג, ואילו צ נשאר נאמן ל-ג, זאת אומרת של-בכ היה מקור משותף[30]). אבל כנגד זה יש חומר חשוב המטה את הכף להשערה ש-ב ו-כ מוצאם לא מחוליית ביניים משותפת אלא משני העתקים שהעתיקו מכתב יד ג במישרין[30א]). אגב, אין להביא ראיה מזה שבסוף כתב יד כ, לאחר סיום ס' מאירת עינים, נמצא אותו פירוש ברכת המזון על דרך הפילוסופיה, הנמצא גם בסוף כתב יד ב, שכן אין לדעת אם לא נמצא פירוש זה גם בסוף כתב יד ג, שבמצבו היום הוא קטוע בסופו.

(3) כתב יד כ כנראה לא שימש מקור לשאר כתבי היד מקבוצה זו. זאת למדים אנו מחסרונם ב-כ (בגלל הדומות) של משפטים הנמצאים בפנים בכל כתבי היד האחרים מקבוצה זו, גם בכתב יד ו שהוא הקדום והנאמן שבהם[31]) (ה כמעט אינו חופף ל-כ),

וקשה לתרץ זאת בקונטמינציה שחלה בנוסח ו[32]. ואם נכון הדבר, עלינו לומר שבין ג ל-כ היתה חוליית-ביניים, נוסף על המקור המשותף של בכ (אם היה כזה), והיא המקור שכל כתבי היד של קבוצתנו חוזרים אליו. ואזי אין ספק ש-כ הוא המייצג הנאמן והמדוייק ביותר של מקור זה[33].

(4) כתב יד ה - וכמעט ודאי שהוא גופו - הוא המקור (או לפחות העתק נאמן מן המקור) שאליו חוזר כתב יד ו. מאחר שכתב יד ו גופו הוא כנראה המקור לכתבי היד האחרים מקבוצה זו, כפי שנוכיח להלן, הרי יש חשיבות מיוחדת לעובדה זו, שנתבררה בשלב מאוחר בעבודתי[34]. כתב יד ה כולל אמנם רק חלק מהחיבור[35] אך דווקא בחלק זה נתגלו ב-ו הבעיות החמורות ביותר כפי שיתברר להלן.

כ"י ה נאמן למסורת ג בלי קונטמינציה[36] אם כי השגיאות שבו מרובות יחסית לעומת כ (זאת קובע אני על פי הערכה, כי הקטע שבו הופך סוף ה שבידינו את תחילת כתב יד כ קטן מכדי להוכיח את הדבר)[37]. לא מצאתי ב-ו מקום שנוסחו טוב מזה של ה; לעומת זאת יש הרבה שגיאות משותפות[38]; והחשוב: בין הזרויות המשונות ביותר שנמצאות בכתב יד ו ובאלה המסתעפים ממנו יש כאלו שאי אפשר להסבירן אלא בכך שמעתיק הרגיל לכתיבה ספרדית (כ"י ו הועתק בכתיבה ספרדית, וכך יכול היה להיות גם מקורו) לא יכול היה להבין את הכתיבה האשכנזית המיוחדת של ה. כך למשל קשה להבין איך "באין סוף" (בהקדמה, ד 16) הפך ב-ו ובנמשכים אחריו ל"כמין סוג", וודאי שקשה היה להבין איך "ר' ברוך תוגרמי" (בפרשת חיי שרה, נג 1) הפך ל"ר' ברוך דש"ב (!)" ב-ו ובנמשכים אחריו - אך "באין סוף" ו"תוגרמי" באמת כתובים ב-ה בצורה שמעתיק שאינו רגיל אצל כתיבה אשכנזית עשוי היה לטעות בחפזו ולקרוא "כמין סוג", "דשב"; ומקרים דומים לאלה יש לרוב[39]. אמנם יש זרויות ושגיאות בכתב יד ו הנמצאות כתיקונן ב-ה, ואי אפשר להסבירן בטעות בקריאת ה; וצריך להניח שמקורן של אלו בחוליות-ביניים בין ה ל-ו.

והנה אין ספק שבאחת מחוליות-ביניים אלו קרה שכמה דפים מסוף פרשת בראשית נשרו, והמעתיק האחראי שהעתיק ממנו טרח להשלים את החסר מתוך כתב יד אחר מנוסח שאיננו נוסח ג[40]. מכיוון שנוסח ה בידינו, יכולים אנו לקבוע בדיוק רב היכן מתחילה ב-ו הסטיה מנוסח ה והיכן היא מסתיימת[41]. להלן נראה שגם במקורם של כתבי היד דת קרה כדבר הזה: במקור נשרו דפים והמעתיק שביקש להשלים את החסר העתיק מכתב יד אחר (ממסורת כתב יד ו).

ותן דעתך שכתבי היד הות כולם עשויים קונטרסים של קלף ונייר, ויש להניח שכולם באו מארצות ביזנטיון, שבהן היה מקובל מאוד הרכב כזה של קונטרסים[42]. וקרוב מאוד לשער שגם כתבי היד, שלא הגיעו לידינו, ושבהם אירעה נשירת חדפים, היו עשויים קונטרסים שגיליונם החיצון קלף וגיליונותיהם הפנימיים נייר. ואף ששיערו חוקרי הקודיקולוגיה שאולי באה פרקטיקה זו כדי לחזק את הכריכה[43], היתה התוצאה בפועל הפוכה: מן הסתם כדי לנקב את הקלף הקשה נכרך הספר בחוטים גסים ועבים שניקבו את הנייר הרך וגרמו לנשירת גיליונות הנייר הפנימיים. ומששאלתי את פרופ' מ' בית אריה המומחה לקודיקולוגיה, אישר את הנחתי: מסתבר כי תופעה זו של נשירת גליונות הנייר הפנימיים אכן מצויה בכתבי יד שבהם הקונטרסים מורכבים מקלף ונייר[44].

החשוב לענייננו הוא שבתוך הקטע שהעתיק מקורו של ו מנוסח אחר שאיננו נוסח ג נמצא הציון "באחרית הספר" וחסר קטע-התוספת הרביעי (ראה לעיל סעיף 2), ובזה באה על פתרונה הברור והמוחלט החידה של כתב יד ו שעליה עמדנו בסוף סעיף 3. ב-ה נמצאים כל קטעי התוספת בפנים, וכן ב-צב, על כן יש להניח בודאות שגם ב-ג וב-כ החסרים בתחילתם היו כל קטעי-התוספת בפנים. מאחר שבכל כתבי היד הרבים האחרים מקבוצה זו, גם המאוחרים שבהם, נשאר הציון "באחרית הספר" וחסרון הקטע הרביעי כב-ו, הרי זו ראיה שהקונטמינציה בכתבי יד אלה לא נוצרה מהגהתם עם כתב יד מנוסח ג וגם לא עם נוסח פ[א], שהרי אז היו ודאי משלימים את החסר.

(5) כתב יד ו - והוא גופו! - הוא המקור לכתבי היד א$_2$א$_3$ט(בחלקו)סק$_{(א)}$שש$_1$ת$_1$. הראיה המכרעת היא זו: הגהות ותיקונים בשולי ו ובין השיטין ואף בטקסט עצמו, שכולם נעשו ביד אחרת מזו של המעתיק - ודומה שיש כמה ידיים כאלה - עברו (לפחות בחלקם) לכל כתבי היד הנ"ל. לגבי כמה מהגהות ותיקונים אלה אפשר היה לטעון שנעשו מתוך כתב יד טוב שבו השתמשו גם מעתיקי כתבי היד האחרים בלי קשר ל-ו; אך הרבה מן ההגהות והתיקונים הם חסרי יסוד וברור שאינם אלא השערות של המגיה (בחלקם אף נוסף "נ"ל" - "נראה לי")[45]. ויש עוד זרויות בכתבי יד אלה שאי אפשר להסבירן אלא בהיות מקורם בכתב יד ו גופו[46].

(6) בכל כתבי היד שיצאו מ-ו הנמצאים בידינו חלה קונטמינציה ספוראדית או שיטתית עם נוסחים אחרים. מדוע קרה כזאת בכתבי היד מקבוצה זאת דווקא? אולי מותר לשער שהשיבושים הנוראים בנוסח ו (שכבר הסברנו את סיבתם), שלעתים מקשים על חבנת הטקסט, הבהילו כמה מעתיקים אחראים עד שטרחו להגיה את הכתוב לפי נוסח מהימן יותר. דוגמא מצויינת מבית-היוצר של מעתיק אחראי כזה נמצאת לפנינו בכתב יד א$_3$ שבו על גוף הטקסט (שמקורו ב-ו) הוסיף המעתיק עצמו תיקונים והגהות מרובים: משפטים שלמים ומלים שנשמטו - בגליון, מלים בודדות שהושמטו או הוחלפו - בין השיטין; לעתים קרובות הוא מגרד אותיות וכותב אחרות במקומן.

נראה שהקונטמינציה החלה עוד בחוליית-ביניים קדומה שהועתקה מ-ו, ושכל כתבי היד ההולכים בעקבות ו חוזרים אליה. ההעתק המדויק ביותר מחוליית-ביניים משוערת זאת הוא כתב יד ק; אמנם כתב יד זה באמצע פרשת ראה עובר לכתיבה אחרת ולנוסח אחר שאינו נוסח ג כלל, אך עד אז נאמנותו ל-ו על כל תג ותג שבו גמורה ושלימה יותר מכל כתבי היד האחרים שבקבוצה[47]. והנה מתחילת פרשת במדבר עד תחילת פרשת קורח יש ב-ק סטיות לא מעטות מנוסח ו; עם זאת אין כאן נטישה של נוסח ו, וברור שבמקורו של ק נעשו תיקונים מנוסח אחר על גבי הפנים שהיה נאמן ל-ו[48].

מדוע חלה הקונטמינציה בפרשיות אלו דווקא? פתרון לחידה נמצא כנראה בעובדה ש-ק חוזר להיות נאמן ל-ו בדיוק באותו מקום בפרשת קורח שבו דת נוטשים את מקורם ומתחילים להעתיק מנוסח ו. אי אפשר לשחזר בדיוק מה קרה, אך לא בלתי מתקבלת על הדעת האפשרות שהיתה כאן איזו עיסקת-חליפין בין המעתיק של מקורם של דת ובין המעתיק של מקורו של ק[49].

כאמור, מקורו של ק שימש כנראה מקור לכל כתבי היד האחרים ההולכים בעקבות ו[50]; אך בהם כבר ניכרות שכבות נוספות של קונטמינציה. כך בכ"י ש, שבכללו נאמן מאוד לנוסח ו ולזרויותיו, אך פה ושם, ובעיקר בס' בראשית, ניכר שהיתה במקורו קונטמינציה ספוראדית עם נוסח אחר שאינו נוסח ג[51]. כאן המקור להעיר שכתב יד ש$_1$ הועתק מתוך כתב יד ש <u>גופו</u>[52].

הקונטמינציה השיטתית ביותר חלה בתת-הקבוצה א$_1$א$_2$א$_3$רספת$_1$, שיש סימנים לכך שמקורה בחולית-ביניים נוספת משותפת[53]. כבר הזכרנו שבכתב יד א$_1$ גופו אפשר לראות כיצד נעשתה מלאכת קונטמינציה מעין זו, אבל ברור שגם מעתיקים אחרים עסקו במלאכה דומה; שכן אף ש-א$_1$ הוא אולי המקור ל-א$_3$ר[54], שאר כתבי היד אינם חוזרים אליו. בתוך תת-קבוצה זו א$_2$ס המאוחרים מאוד מוצאם מאותו מקור[55], ואילו א$_1$ת$_1$ הקדומים הרבה יותר אינם כנראה תלויים בו; ב-ת$_1$ הקונטמינציה כל כך שיטתית עד שהיא נראית לעתים כתערובת, דהיינו שהמעתיק ישב ובידו שני כתבי יד והרכיב מהם נוסח אקלקטי[56]; ובכל זאת ברור שהיסוד היה נוסח ו[57]. מה היה אותו נוסח שמעתיקי א$_1$ת$_1$ הגיהו לפיו איש איש את מקורו? כמעט ללא ספק אפשר לקבוע שהמדובר הוא בנוסח דת, וליתר דיוק: בנוסח דת לאחר שכבר נכנס בתוכו הקטע הלקוח מנוסח ו[58].

8. <u>קבוצות כתבי יד שאינן מנוסח ג: קבוצת מאעי</u>

רק מיעוטם של כתבי היד שבידינו אינו חוזר לכתב יד ג. גם את אלה אפשר למיין לקבוצות; מחמת מיעוט כתבי היד מקבוצות אלו זמחמת שחלקם מאוחרים ומשובשים, לא היה אפשר למצוא קשרים ברורים בין קבוצות אלו ולצרף אותן בצורה החלטית לבתי-אב, והמשותף הברור היחיד ביניהן הוא עצמאותן ביחס לנוסח ג.

הגדולה יחסית בקבוצות קטנות אלו היא קבוצת אמע, שאליה אפשר לצרף את הפרגמנטים בכתב יד י. כולם כתובים בכתיבה אשכנזית חוץ מכתב יד ע הכתוב בכתיבה ספרדית, ואכן יש בו סימנים המעידים שמעתיקו או הקודם לו לא הבינו את הכתיבה האשכנזית של מקורם[59]. הקשר בין כל בני הקבוצה ברור מתוך השגיאות הרבות המשותפות[60]. עם זאת אפשר לראות ש-אעי חוזרים למקור אחד, אשר מ אינו חוזר אליו[61].

מבחינת הנוסח אין ערך לכתבי היד ע' שהם משובשים ביותר[62]; השאלה מי עדיף, א או מ, היא המעניינת מבחינת ביקורת הנוסח. התברר, ש-א נאמן יותר לאב-הטיפוס של הקבוצה מבחינה זו שהוא פרי מלאכתם של שרשרת מעתיקים ששמרו בדרך כלל על הזרויות שבמקור בלי לנסות ולהתחכם ולתקנן מדעתם, מה שאין כן מ[63]. עם זאת מבחינת טיב הנוסח ומיעוט השיבושים עולה מ בהרבה על א[64], ולכן נתתי לו את משפט הבכורה, אעפ"י שיחסתי חשיבות גם לעדות א (ראה במבוא לחילופי הנוסחאות).

9. <u>קבוצות כתבי יד שאינן מנוסח ג: קבוצת דת</u>

על הקרבה הברורה בין שני כתבי היד מעידות שגיאות רבות משותפות[65]. עדיפות נוסחו של כתב יד ת ברורה[66]. עם זאת נראה ש-ד לא העתיק מ-ת ושלשניהם מקור משותף[67].

כבר הזכרנו בסעיף 7 שבאחד מאבותיהם של דת נשרו כנראה דפים (כנראה גליונות הנייר בקונטרס שגליונו החיצון מקלף) והחסר הושלם מתוך כתב יד מצאצאיו של כתב יד ו. הקטע שבו נוטשים דת את מקורם ועוברים לנוסח האחר מתחיל בפרשת קורח ומסתיים בפרשת דברים[68]. יש אולי סימנים לדבר שמקורם של דת השתמש בכתב היד מנוסח ו גם מחוץ לקטע זה, אך אין לכך ראיות מוחלטות[69].

עוד יש להעיר שהבדיקה העלתה שהנוסח של קבוצה זו בחומשים בראשית-שמות עולה בהרבה על הנוסח בשלושת החומשים האחרונים. ואין לזה קשר עם התחלפות הכתיבה בכתב יד ת, החופפת במקרה את השינוי בנוסח; שכן כאמור כתב יד ד, שבו הכתיבה אחידה, אינו חוזר ל-ת, כנראה; ויתירה מזו: בדף 69 הכתוב כנראה בידו של הסופר הראשון, יש זרות האפיינית לנוסח בחומש ויקרא ואילך[69א]. אף על פי כן גם בחומשים אלו (חוץ מהקטע החוזר ל-ו) יש מקומות שבהם עדיין שומר ת על קרבה רבה לאוטוגרף, ונמצאו סימני זהות בינו לבין ג[69ב].

10. קבוצות כתבי יד שאינן מנוסח ג: קבוצת לב

כתב יד ל נזכר בתחילת דיוננו בביקורת הנוסח בזכות היותו כתב היד היחיד שבסופו נמצא הקונטרס שבו מרוכזים הקטעים שריד"ע דחה "לאחרית הספר". חוץ מסימן אותנטיות זה גירסת ל בכללה אינה מן המשובחות[70]. יתירה מזו: ליקוי הטקסט אינו נובע רק מרישול במסירה, אלא גם מהתחכמות שיטתית של אחד המעתיקים בשלשלת ל"שפר" את הטקסט, בעיקר על ידי קיצורו בדרך השמטת מלים, ולרוב בלי הבנה יתירה[70א].

כתב יד נ, שבו יש (מלבד ההקדמה) מפרגמנטים בלבד, הוא היחיד שאולי יש לו קשר עם מקורו של ל; קצת ראיה לזה יש משגיאות משותפות[71]. עם זאת ברור ש-נ לא יצא מ-ל במישרין אלא ממקור משותף[72]. אשר להקדמת מ"ע, שרובה חסרה בכתב יד ל, מתברר שיש קרבת מה בין נוסח נ לנוסח ב[72א]. על אף מה שאמרתי בתחילת סעיף 8, יש לומר שנוסח ל נראה כבעל קרבה רבה יותר ל-ג מאשר ל-מת. דבר זה התברר לי לא כל כך מתוך התפלגויות ברורות בנוסח בין גל ובין מת (אם כי גם כאלה יש[72ב]), אלא בעיקר מתוך דקדוק בעשרות רבות של חילופים זעירים שמחמת טפלותם לא ראיתי להביאם בח"ג (כתיב, מילוי קיצורים וכו'). הרושם שהצטבר מבדיקת מגמות ההתפלגות באותם "פכים קטנים" הוא שקבוצת מת (והמדובר על נוסת ת הן בבראשית-שמות והן בויקרא-דברים). מצד אחד וכנגדה קבוצת גל יצאו כל אחת מהעתק שונה של האוטוגרף. אולם כיון שלא הצלחתי בכל יגיעתי למצוא הוכחות ברורות ומוצקות לכך, אינני יכול לכוף התרשמותי זו על המעיין.

11. קטעים מנוסחים שאינם חוזרים ל-ג הנמצאים בתוך כתבי יד שברובם חוזרים ל-ג

את התופעה המתוארת בכותרת של סעיף זה אפשר להסביר בין היתר בארכו הרב של החיבור. כתבי יד מרובי-דפים יכול שחלק מן החיבור ייתלש או ינשור מהם, והמעתיק מהם ייאלץ להשלים את החסר ממקור אחר. וסימן לדבר כתב יד ג עצמו שבמצבו כעת בידינו מתחיל באמצע פרשת וישלח. ועוד: חיבור ארוך חייב המעתיק להתייגע בהעתקתו

זמן רב, ואזי יכול שיצטרך להשיב לבעליו את הטופס השאול שהעתיק ממנו ולחפש טופס אחר, או שתוך כדי העתקה יגיע לידו כתב יד אחר טוב מן הראשון; ויכול להיות שהמעתיק עצמו תיקצר רוחו במלאכה הממושכת, וסופר אחר שיבוא להשלים את ההעתקה ישתמש בכתב יד אחר. כמה מתופעות אלו ברור שקרו בפועל בכמה מכתבי היד של ס' מאירת עינים שבידינו.

כך למשל ברור מה קרה בכתב יד ט, שבו הודיע המעתיק בסוף החיבור כי בהגיעו לפרשת תרומה בא לידיו "טופס מדוייק" וממנו העתיק משם ואילך. כבר בירנו למעלה מהו אותו טופס מדוייק, שהוא נוסח פ; והנה מתברר שגם"הטופס המוטעה" איננו עשוי מקשה אחת. מסתבר, שבפרשיות הראשונות של ספר שמות הולך"הטופס המוטעה" בעקבות יוצאי-חלציו של כתב יד ו[73], ואילו בפרשיות הראשונות של ס' בראשית <u>"הטופס המוטעה" איננו קשור לנוסח ג כלל.</u> התיקונים הרבים שתיקן מעתיק ט מתוך "הטופס המדוייק" מקשים מאוד על בירור טיבו של נוסח זה; מכל מקום עובדה אחת ברורה: נוסח זה זהה לנוסח שממנו השלים מעתיק חוליית הביניים שבין ה ל-ו את הקונטרס החסר. עובדה זו מוכחת מן הזהות בשגיאות הפוסקת עם חזרתו של ו לנוסחו המקורי (הוא נוסח ה)[74].

בסעיף 6 לעיל הראינו שאף ה"טופס המדוייק", דהיינו נוסח פ, מורכב הוא: רק מאמצע פרשת וישלח ואילך נאמן הוא לנוסח ב, וקודם לכן איננו הולך בעקבות ג כלל - עד כמה שאפשר לשחזר את ג מתוך המכנה המשותף של בהצ.

נוסח פ$_{(א)}$ נבדל מיתר הנוסחים שאינם חוזרים ל-ג בזה שכל קטעי-התוספת שנדחו בחבריו ל"אחרית הספר" נמצאים בו בפנים, ובזה דומה הוא ל-ג;ואף על פי כן טוען אני שהוא עצמאי לגמרי ביחס לנוסח ג ושאין לומר שאינו אלא נוסח ג שתוקן לפי נסחים אחרים[75]. על כן ראוי שהמהדיר יתחשב בנוסח פ$_{(א)}$ שלמרות כמה זרויות שיש בו פה ושם[76] הוא בכללו נוסח מהימן ביותר; ואכן, לאחר שיקול דעת החלטתי לקבעו ככתב היד היסודי שלפיו הועמד הטקסט עד המקום שבו מתחיל כתב יד ג.

ההיפך ממה שקרה ב-פ קרה ב-צק: שני כתבי יד אלו (וכן זר שחוזרים למקורו של צ) נאמנים בתחילתם לנוסח ג ורק בסופם נוטשים הם את מקורם ועוברים לנוסח אחר. מה שקרה ב-ק ברור לעין: הסופר פסק להעתיק בפרשת ראה, והסופר שבא אחריו העתיק

מנופה אחר[77]. לא בלתי מתקבל על הדעת שמקרה דומה קרה במקורו של צ, אלא ששם המעבר היה בתחילת חומש במדבר.

ערכם של $ק_{(ב)}$ ו-$צ_{(ב)}$ בקביעת הטקסט אינו מכריע, מחמת ששניהם משובשים למדי[78]. לא מצאתי לפי שעה מכנה משותף ביניהם לבין קבוצות כתבי היד האחרות שאינן חוזרות ל-ג (אף על פי שאפשר היה לכאורה לצפות ש-$ק_{(ב)}$ ו-ת ששניהם באו מביזנטיון יהיו קרובים זה לזה, לא כך הדבר). לעומת זאת נמצא ב-$צ_{(ב)}$ גרסה חשובה, שאף על פי שאינה מורה על תלות ב-ג, היא תומכת בו והריהי לדעתי עדות למקוריותו של נוסח ג ונאמנותו לאוטוגרף. בפרשת ראה (רכ 20): "גם מה שאמ' <u>יוסף הצדיק לאחיו</u> אני נאסף אל עמי קברו אותי וגו'". אלו הם דברי <u>יעקב לבניו</u> (בראשית מט; כט) ואכן <u>כל</u> כתבי היד שאינם מנוסח ג (אדמלעת) תיקנו ל"מה שאמ' יעקב אבינו ע"ה לבניו", ואילו גירסת "יוסף הצדיק לאחיו" שהיא כנראה המקורית (הרי לא יתואר שמעתיק יתקן את הכתוב לפניו בניגוד לפסוק מפורש!) נמצאת ב-ג (105א) וביוצאי חלציו הישירים: בפטכוק (זה האחרון עדיין בכתיבה הראשונה הנאמנה ל-ו). כתבי היד החוזרים לנוסח ו שעברו קונטמינציה עם נוסח ת (כנראה) תיקנו ל"יעקב אבינו לבניו". והנה ב-$צ_{(ב)}$ (וכן ב-רז) הנוסח: "יוסף הצדיק לאחיו (!)". משמע ש-$צ_{(ב)}$ הולך בעקבות גירסה קדמונית שערכה נתמעט בגלל ריבוי השיבושים ב-צ, וזאת כנראה מחמת טיבו הירוד של כתב היד שהיה מקורו (ויוכיחו החללים הריקים ב-צ הבאים במקום מלים שהיו מטושטשות במקור שלפניו).

בקשר לגרסת "יוסף הצדיק" וגו' יש להעיר שבקטע הגניזה $ת_2$ הנוסח הוא "יעקב אבינו ע"ה לבניו". בעוד שלגבי קטע הגניזה $ת_3$ עלה בידינו לקבוע את קרבתו לכתב יד ב, קשה לקבוע דבר לגבי $ת_2$, בעיקר מחמת שנוסחתו משובשת בטעויות מוזרות הרבה[79].

הערות

1. א' דותן (מהדיר), ספר דקדוקי הטעמים לר' אהרן בן משה בן אשר, א, הוצאת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים תשכ"ז, עמ' 8-9.

2. בציינו עשרה מקומות כוונתי למכנה המשותף המשוער של כ"י אלה. במציאות נמצא "באחרית הספר" י' פעמים רק בכ"י ד, שכן בכ"י ל חסר דף במקום שבו צריך להימצא "באחרית הספר" הראשון, ואילו כ"י ת קטוע בראשו והזכרות "באחרית הספר" מתחילות בו מן המקום השלישי.

2א. בשאלה הספרותית של טיבם של קטעים אלה, אם השמטות הם או תוספות, ומה מקומם בתהליך חיבורו של הספר, ראה הדיון בפרק על "החכם המשכילי". כל הקטעים האלה יתבארו בפרק הערות.

3. עם זאת טרח איזה מעיין מאוחר וציין את תחילתם של שני הקטעים הראשונים בהערות "בענין יקוו המים","בענין ה..." (מחוק).

4. ב-ט נמצאת ההפניה "באחרית הספר" בחמשת המקומות הראשונים, ובכולם נמחקו שתי מלים אלה בידי המעתיק בהעברת קו; הקטעים החסרים נוספו בכל המקומות האלה <u>בשוליים</u>, חוץ מאשר במקום השני, שבו הקטע (הקצר יחסית) בא בפנים הטקסט מיד אחרי המלים "באחרית הספר". (גם במקום העשירי - בפרשת <u>וישב</u> - חסר הקטע בפנים והוא נמצא בשוליים, אך הציון "באחרית הספר" איננו, וגם יש בקרבת מקום קטעים אחרים שנשמטו מן הטקסט והוספו בשוליים, כך שיתכן שהשמטה זו מקרית היא ואינה שייכת לתופעה הנדונה). יתר התוספות נמצאות בפנים הטקסט.

5. בכ"י א$_{1}$ בפ' <u>תרומה</u> חסר כאמור המשפט בפנים אך הוא הושלם בגליון. בכ"י ת$_{1}$ בפרשת <u>תצוה</u> מוקף המשפט המיותר בסוגריים.

6. ועל הטוב יזכר מגיה שרשם בשולי כ"י ו בפרשת <u>תרומה</u>: "כאן חסר ותמצאנו בסדר ואת' תצוה ושם סימנתיו", ובשולי פרשת <u>תצוה</u>: "נ"ל מכאן שייך הכל לפר' ויקחו לי". דא עקא שמגיה זה לא סימן במקום הנכון ומכאן ככל הנראה מקורה של הזרות לגבי המשפט הראשון של הקטע שהשתרבב, המופיעה בכ"י רבים. גם מעתיק כ"י ס ציין בפרשת <u>תצוה</u> "זהו פי' לפר' תרומה וכך מצאתי בטופס", וכוונתו ל"טופס המוטעה" שבחלקו השני כבר היה במסורת ו.

6א. על ענין התאריכים (שבהם יתכנו גם אפשרויות אחרות), ראה בתיאור כתבי יד אלה.

7. <u>הומיותלאוטונים משותפים:</u>
(1) בהקדמה (ד,3-5): "...ושוק שמאל הוא הוד, ואלו יונקים מהתפ', <u>מאלו יונקים הנביאים ואלו מהתפ' נמצא עיקר נבואתם מהתפ'</u>. תשיעית, יסוד..." בכ"י צ (2ב) נשמט המשפט המודגש בקו בגלל הדומות (אמנם יש תיקון מבולבל קצת בגליון, בכתיבה אחרת, כנראה מידו של לאסס), וכן חסר הוא ב-ר (2א) וב-ז (2א).
(2) בפרשת <u>בראשית</u> (כג,29-31): "<u>קורא הבבין שבועות לפי שהן שבעה מאותן נטיעות, פי' השבעה הם פרי מהשלש עליונו'</u> לפי שיצאו מהן כמו הפרי היוצא מהנטיעות..." המשפט המודגש בקו חסר ב-צ (15ב) בגלל הדומות, וכן זר.
(3) בפרשת <u>בראשית</u>, בקטע התוספת הרביעי של "באחרית הספר" (כח,5-7): "או תוכל לפרש כי פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם <u>הוא עון פלילי, הוא עון מכעס אשר קצץ חמש כנגד חמש, ומה שאמ' וחי לעולם</u>, איננו חוזר על אכילת עץ החיים..." ב-צ (18ב) ר (11ב) ז (15ב) חסר המשפט המודגש בקו בגלל הדומות.

<u>שגיאות משותפות אחרות:</u>
(4) בפרשת <u>לך לך</u>, ברשימת "המרכבות" (מה,11): "ביצים הוא ברית", ואילו ב-צ (30א): "אשכים הוא ברית" (אופמיזם?) וכן ר (19ב) ז (26א)..

(5) בסוף פרשת לך לך, בתוספת של "באחרית הספר" (מז,20): "ומשתיהן רוצה לומר מזיו זהרן נתלבש". ב-צ (31ב): "מזיו אהרן", וכן זר (ב-צ תוקן בגליון בכתיבה אחרת - אולי בידי לאסט).
(6) בתחילת פרשת וירא (מח,6-7): "לבוש העשרי כצורת הגוף והלבוש הוא אוירי..." ב-צ (32א) זר חסרה המלה "הגוף" ובמקומה בא רווח.
(7) בפרשת בחוקותי (קפג,19): "עאכ"ו נפשו". ב-צ (124א) זר "עאכ"ו עכשו".
(8) בפרשת ואתחנן (ריב, 9-10): "דומין לשלהבת הקשורה בגחלת שיש בה כמה גוונים ואין בין גוון לגוון פירוד..." ב-צ (183א), זר: "בין גוון ללבן".

8. לגבי סדר הזמנים: כ"י צ נמכר בשנת רע"ה (1515) והועתק כנראה במאה ה-15. כ"י ר הועתק בשנת 1545, ומעתיקו של כ"י ז העתיק חיבורים אחרים בשנת של"ו ושמ"ד. והרי כמה דוגמאות לכך שהקדימה בזמן מתאימה גם לעדיפות בנוסח:
(1) בפרשת בראשית, על הפסוק "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (כב,18-19): "וקרא הרוח השם הגדול כי רוח נשמת חיים מן התפ' (בחלק מכתבי היד - מלא: התפארת) בא אליה". בכ"י צ (ריש דף 15א): התפ'. בכ"י ר: התפלה (ובשוליים: נ"ל התפארת). בכ"י ז: התפלה. (אגב, הפענוח המוטעה תפ': תפילה נפוץ בכתבי יד. ראה ג' שלום, ראשית הקבלה, 246 הע' 4, 247 הע' 5).
(2) כמה שורות אחרי הדוגמא הקודמת (שם, 29-30): "כיצד האומר קונם סכה שאיני עושה". בכ"י צ (שם): סוכה. בכ"י ר: ברכה (בשוליים: נ"ל סכה). בכ"י ז: ברכה.
(3) סמוך לסוף פרשת חוקת (רא,27-29): "פי רוח קדשו אלוה יעקב ההפכי הכל רומז לע', ואל תשיבני מהת' כי הת' הוא אלהי יעקב אבל אלוה יעקב הוא הע'..." המשפט המודגש בקו נמצא בכ"י צ בפנים אך חסר בכ"י זר בגלל הדומות.
ההוכחה הבולטת ביותר לעיין לעדיפותו של כ"י צ על שני כה"י המאוחרים ממנו היא במקומות הרבים שבהם חסרה מלה או כמה מלים בטקסט (ונראה שכה"י שכ"י צ העתיק ממנו - או כ"י אחר קודם לו בשרשרת "אבותיו" - היה קשה לקריאה במקומות רבים): בכ"י צ יש לרוב רווח, אך בכה"י זר נעלם לרוב רווח זה. והרי דוגמאות אחדות מרבות:
(4) סוף פרשת בראשית (לז,5-6): "ולפי' נפרע מהם (=מאנשי דור הפלגה) בלי כליה מפני שהוא רחמים". בכ"י צ חסרה המלה כליה ובמקומה בא רווח. בכ"י ר נכתב "בלי מפני", ובכ"י ז: "בלי שהוא [נמחק] מפני".
(5) בפרשת וישלח (בקטע של "באחרית הספר") (נז,18-19): "כי לימוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים שכמותו ויועיל אף לעמי הארץ". בכ"י צ (דף 38ב) חסרות המלים "ויועיל אף" ובמקומן בא רווח. ואילו בכתבי היד זר: "לחכמים כמותו ולעמי הארץ", בלי רווח.
(6) בפרשת חקת (סמוך לסופה) (רא,25-26): "להכות בצור הנברא להוציא ממנו מים, ובשם י"י הוא הע'..." המלים "מים, ובשם" חסרות בכ"י צ ובמקומן בא חלל ריק. בכתבי היד זר: "להוציא ממנו ה' הוא...".
(7) כמה שורות אחר כך (שם 29): "שם העצם אשר לו נחש בפלאי כחות הנפש". אותה תופעה לגבי המלים המודגשות בקו: ב-צ: חלל ריק, ב-זר: "אשר לו כחות הנפש".

9. דוגמאות:
(1) בפרשת ויגש (סו,8): "וסודם ידוע למשכילים כי כל אמירה רומז לע'". כך בכ"י מלת. ואילו ב-ג: "כי כל רמיזה רומז לע'", וכן צ.
(2) שם (10-12): "וכבר ידעת כי על ידי הת' יצאו ישראל ממצרים זש"ת כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם והמדבר הוא התפ'. ועוד נאמ' ויהי בעצם היום הזה הוציא י"י וגו' . א"כ ירמוז עצם ויום וזה והשם המיוחד לת'". כך בכתבי היד מלת. ואילו בכ"י ג (דף 114א) חסר המודגש בקו בגלל הדומות, וכן ב-צ.

(3) בפרשת כי תשא (קלא, 17-18): "ולא יתעלם ממך למה נכתבו שני שמות הללו באל"ף דל"ת כי בפסוק זה שהוא אם נא מצאתי חן בעיניך י"י ילך נא י"י בקרבנו נכתבים באל"ף דל"ת מפני שעתה שניהם שוין בתפלה". כך תנוסח ה-מלת. ב-ג (דף 47ב) חסר המשפט המודגש בקו בגלל ההומיותלאוטון, וכן ב-צ.

10. דוגמאות:
(1) בפרשת ויגש (סו, 5-6) כ"י ג 113ב:"ועוד שלא יכול היה להתנהג עם לבן באמת גמור גמור כמו שכתו' בדברי הרב בסדר ויחי". בעת העמדת הטקסט השארתי בפנים את הכפילות גם בגלל תמיכת כ"י ל וגם מכיוון שיש כפילויות כאלה בסגנונו של רידב"ע (ראה למשל קצב 26, 31 ועוד), אבל המעתיקים ראו זאת כטעות סופר שיש לתקנה; וכך נהגו מאת וכן בכה"י בפהו יוצאי חלציו של ג. ורק ב-צ יש זכר ל"גמור" השני בצורת רווח קטן בין "גמור" ל"כמו".
(2) בתחילת פרשת תרומה (קיז, 14-15): "והיא התרומה השכינה שהיו מכונין לה בתרומתן ובהבאת נדבתן". כך ב-מלת וכך בס' כתר שם טוב שממנו לקוח הקטע. והנה בכ"י ג (38א) נכתב "ובהבאת שבותן" ובגליון: "נ"א תבואתן" (ונראה שמקור הטעות בגרסה "נדבותן" הנמצאת בהרבה כ"י של כש"ט). בכה"י בפו מובאת בפנים (ובלי הגהה בגליון) רק גרסת "תבואתן". כ"י כ שמר על הגרסה המקורית של ג אך "שבותן" נשתבש ל"שבואתן" (אמנם בגלל טשטוש כה"י לא אוכל לקבוע אם אין סימן מחיקה מעל לאל"ף). וכה"י היחיד המביא את גרסת "שבותן" בצורתה הוא צ (אם כי אף הוא בלי הגהה בגליון).

11. לגבי קביעת המקום המדוייק שבו מתחילה הסטיה: בפרשיות שבתחילת ס' במדבר אין נוסח ג (שהוא קדום וטוב מאוד) לוקה בחסרות או בשגיאות בולטות לעומת המכנה המשותף של כל הנוסחים האחרים שאינם תלויים בו וקשה למצוא נקודת אחיזה מובהקת כדי לקבוע תלות בנוסח ג או סטייה ממנו. לפי מעקב אחרי צמידות כ"י צ ל-ג בפרטים קטנטנים שלא הזכרתי אותם בחילופי הנוסחאות (כתיב, מילויי קצורים וכיו"ב), הגעתי למסקנה משוערת שנטישת נוסח ג חלה בעמ' קצה בין השורות 15-20. (ובאמת משו' 20 - תחילת פרשת קורח - התחלתי להתחשב בכ"י זה ככ"י עצמאי לענין חילופי הגרסאות). והרי סימנים ברורים ראשונים לסטיה מנוסח ג שמוצאים אנו בתחילת פרשת קורח (קצו,6-7): "איזו היא מחלוקת שאינה לשום שמים" - כך מל. וב-ג (דף 89ב): "שאינה לשם שמים" (אמנם כך גם הנוסח ב-ת), וכן ב. ואילו ב-צ: לשום. אמנם שינוי-גירסה קל הוא זה, אך אפשר לתאר כיצד ישנה מעתיק את הגרסה הקשה "לשום" לגרסה הקלה יותר "לשם" אבל לא להיפך.
ולהלן בפרשת קורח (קצז,5): "שנתת הכהונה לאחיך ולנו הלויה", כך הסדר ב-מאלת, ואילו ב-ג (90ב): "והלויה לנו", וכן הוא ב-כפו, אבל ב-צ: "ולנו הלויה". ולהלן בפרשת ואתחנן (ריב,13-14): "והוא משל מהאילך שממשילים הדברים לאילך"... כך הוא ב-מת, ואילו ב-ג (100א) וכך ב-בכו ליתא "משל". וב-צ: איתא "משל". ובפרשת כי תבא בתחילתה (רלח,8-9): "...אשר חטאתי לפניך ולפי שאתה רחום וחנון ורחמיך על כל מעשיך אני מודה ומשבח לפניך שיתגלגלו רחמיך...", ב-ג נשמט המודגש בגלל הדומות, וכן ליתא ב-כבפו, אך ב-צ איתה. כיוצא בזה בפרשת האזינו (רמה,10-11): "וזש"ה מצאוני השומרים הסובבים בעיר הכוני פצעוני השומרים הם שרי האומות שכל אחד שומר אומתו הסובבים בעיר שהם סובבים סביב השכינה..." המודגש חסר ב-ג (132א) בגלל הדומות וכן ב-בכ, אבל ב-צ איתא.

11א. ראה הערה 6א.

12. כדוגמא אפשר להביא את פליטת הקולמוס של כ"י ג בפרשת וזאת הברכה (136ב) (רנב,4-5): "ואמ' לה הב' לכי ומעטי לכי ומעטי את עצמיך". כ"י ב הוא היחיד שכפילות זו נשתמרה בו, ואילו שאר כה"י ממשפחת ג - כו, ואף פט הקרובים לנוסח ב - תיקנו מדעתם את הטעות הברורה.

13. דוגמאות:

(1) בשורות הראשונות של ההקדמה (א,7-8): "בן אדם הא לך שערי צדק פתוחות". "פתוחות" ליתא ב-בהצ, איתא פ.

(2) בהקדמה (ג,13-14): "והוא פי' נכון, כי אע"פ ששלושתן אחד ליחוד אמתי גמור מ"מ היא אחרית השלשה ששלשתם עולם השכל..." ב-בהצ ליתא המשפט המודגש בקו, ב-פ איתא.

(3) בפרשת בראשית (כב,23-24): "וזהו שאמ' הרב כי היא מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה, אמת התפ' ואמונה הע'". המלים "אמת ואמונה" נמצאות ב-ב (דף 15ב), הצ, לעומת זאת חסרות ב-מלת וכן ב-פ.

(4) ועוד בפרשת בראשית (ל,10-12): "עוד שאלו מפני מה היה משתוטט כל כך זמן ארוך, והשיב החכם המקובל כי חלילה שהיה משתוטט בעולם כמו הרשעים..." ב-ב (דף 20ב), הצ ליתא המשפט המודגש בקו, פ איתא.

(5) עוד בפרשת בראשית (לג,25-26): "ובקבלם צער המיתה ההיא זכו להיות במחיצתו של הב"ה ית' וית'". כך בואריציות קלות מלת, ואילו ב (דף 23א), הצ: במחשבתו. פ: במחיצתו

(6) ובפרשת נח (לט, 23): "מה שלא רצה החכם הזה לרמוז אפי' רמיזה בעלמא" - "אפי'" ליתא ב (דף 27א), וצ, איתא פ.

(7) ברשימת המרכבות בפרשת לך לך (מה, 8): השורה "קר ולח, חם ויבש, חם ולח, קר ויבש" ליתא בוצ, איתא פ.

(8) בפרשת וירא (על עביין כפל "חלילה לך") (נ, 26-27): "אחד שאי אפשר שאפי' מדת הדין תמית צדיק עם רשע, והשני לומר וכל שכן מדת רחמי' שלא ימית צדיק עם רשע". המשפט המודגש בקו ליתא ב (דף 35א) וצ, איתא פ.

חשיבות מיוחדת אני נוטה ליחס לדוגמה מס' (3), שכן יש בה משום הוכחה שנוסח פ(א) אינו נזקק כלל מלכתחילה לנוסח ג (לגבי הדוגמאות האחרות אפשר היה אולי לטעון שמדובר בנוסח ב שתוקן לפי כ"י ממסורת שאינה של ג).

14. בתחילת פרשת וישלח עדיין אין פ נאמן ל-ב (נה,5-6): "קורא כאן התפ' כסא כבוד ואמת הוא שהוא כסא לתשו'" - "הוא" ליתא ב, איתא פ.
המעבר חל באמצע ה"תוספת" הארוכה של "באחרית הספר", שבה נדון מעמד הפילוסופיה כלפי הקבלה. בתחילת ה"תוספת" עדיין רחוק פ מנוסח ג בכלל (נה,30-31): "אמר להו כולהו תנאי וכולהו אמוראי ע"כ". "ע"כ" ליתא ב (דף 39א) הצ, אך איתא גל (קונטרס אחרון) ו-פ. על פי מקרה מוצלח, נטישת הנוסח המקורי וההיצמדות לנוסח ב חופפים כנראה בערך את המקום שבו מתחיל כ"י ג שבידינו; לא מצאתי נקודת אחיזה מוכחת שתראה היכן בדיוק המעבר, וכנראה הוא בערך באמצע עמ' נט.
הנאמנות הרבה ל-ב על זרויותיו כבר ברורה למדי לקראת סוף עמ' נט (שו' 29): "ולהרבות שבח ותהלה, במלכו באלוהו ופנה למעלה", כך ב 41א, וב-פ: באלהו. ולעומת זאת בנוסח ל (קונטרס אחרון) ג (וכן בשער השמים הנדפס באוצר נחמד ג' וכן בכתבי היד של הילקוט שממנו העתיק רלד"ע את הקטע): ובאלוהיו. ויותר מזה בולט הדבר כדי דף אחד אח"כ (ס"א,18-19): "אבל אם לא היה כן אין ספק כי לא ינצל מהמינות" - כך גל (קו"א) הצ. ואילו ב-ב (דף42א),פ: "אין ספק מהמינות". ולהלן: למלה האחרונה בדף סא, "הכלה", נוספו ב-ג גרשים כדי לציין שהמדובר בסמל לספירה (בד"כ צויין הדבר בסגולתא). נוסח בפ הבין זאת כסימן מחיקה והשמיט את המלה (ב-ה היא נמצאת על כנה), ובסוף פרשת וישלח (סב,23-24): "ר"ל השפע שירד ממקומו של הע'" - כך מג - ואילו ב (דף 43א),פ: אל הע'.
להלן כמה דוגמאות לצמידותו של כ"י פ לנוסח ב על זרויותיו, מפרשת וישב ואילך:

(1) תחילת פרשת וישב (סג,1): "כדי למרק עונות ראשונים אשר עשה ער אדוניה" גמל. בפ: את אדוניה.

(2) ועוד בפרשת וישב (שם,23-24): "כי כמו שנתגלגלה נפש פרק כך נתגלגלה נשמת דוד" גמלו. אבל ב-ב (דף 43ב) פ: נפש דוד. ועוד שם:

(3) (שם,30-31) "וזהו ויתן יד שזרח נתן היד הגדולה" גמ, "וזהו שנתן יד שנתן היד הגדולה" ב (43ב) פ.

(4) סה, 9 "וידוע כי ענין הגלגול הוא בפקידה" גמו. "ענין" ליתא ב (44ב), פ.

(5) (שם, 18-19): "כי אין לך בכל הבהמות מי שהוא נוטה ורומז לרחמים כמו הכבש" כך גמלצו. ואילו ב (סוף 44ב): המקומות. (ואגב, ריכוז כה צפוף של גירסות מוטעות בעמוד אחד מורה שאל לנו להסתנוור מקדמותו ומיפי-כתיבתו של כ"י ב; במהימנות גירסותיו נופל הוא בכמה דרגות מכ"י ג, על אף שרק חוליות מעטות מפרידות ביניהם; ואכמ"ל).

(6) ובסוף שם (21): "כי ידוע שמדה זו היא דרך רחמים" מלג. "מדת רחמים" ב (44ב) פ.

(7) פרשת ויחי (סז, 22): "ויה"ב שנ"ר דעת"ו ראיתי לבאר סדר זה" מלג, "לבאר ראיתי סדר זה" ב (46א) פ.

(8) פרשת שמות (עג, 29): "וכן הקמ"ץ הוא פת"ח וחיר"ק, הפת"ח רחמים, זשה פותח את וגו', החיר"ק דין..." ואילו ב (49א), פ ליתא "רחמים".

(9) סוף פרשת שמות (עו, 18-19): "כי הפגיעה היא במדת הדין והקרבנות כופר מן הפגיעה ההיא שמסלקין כח הדין ומשפיעים רחמים". המודגש בקו איתא מגכ וליתא ב (52א) פ.

(10) בפרשת בשלח (פה, 23-24): "אל השם הנכבד שהוא הע' שכן השם הגדול הוא כח לשם הנכבד, ועל כן כתו' באל"ף דל"ת" מגכ. ב (5א), פ ליתא המודגש בקו.

(11) בפרשת יתרו (קי, 19): "והע' הנהגת העולם הנגלה על פיה" מגכ. ב (75א), פ: הנהגת הע'.

(12) בפרשת משפטים (קטו, 33-34): "וחנותי את אשר אחון, אני אחון וארחם הראוי לכך ולא יהיה מפתח דבר זה מסור לך" מגו. "וארחם לכך לא יהיה מפתח" וכו' ב (79א) פ.

(13) בפרשת תרומה (קכב, 6-7): "השמים במדת רחמים שהוא הת'", כך מגכ, ב (83א) וכן פ: השלמים.

(14) בפרשת אחרי מות (קנג, 12): "אין כל חדש תחת השמים" מגכ. ב (103א), פ: השמש.

(15) בפרשת בהר (קעט, 4): "ובתחלת סדר בראשית בארתים". כך מג. ב-ב (120א), פ: סור.

(16) בתחילת פרשת בהעלותך (קצב, 13): "מדעתי כי כונת הרב בדבור זה..." כך מגכ. ב-ב (128ב), פ ליתא כונת הרב.

(17) בסוף פרשת כי תבוא (רלח, 18): "מדעתי כי הרב הזכיר כאן פרי..." כך מגכ. ב-ב (158ב), פ: הרב הזה הזכיר.

15. מצאתי בכמה מקומות משפטים הנמצאים בפנים ב-ב והחסרים ב-פ בגלל הדומות. למשל בפרשת שמות (עג, 34-35): "וזה שמי לעולם יורה כיצד ההמשכה יאמר אלהי אברהם אלהי יצחק לרמוז כי משם ההמשכה באה לו..." המודגש בקו נשמט ב-פ וישנו על מכונו ב-ב (50ב). מכאן ברור ש-ב איננו תלוי בנוסח פ(ב). לפי שעה לא מצאתי תופעה הפוכה של משפטים הנמצאים ב-פ(ב) והחסרים ב-ב בגלל הדומות. לעומת זאת יש מקרים (לא רבים) של שיבושים ב-ב שנמצאו מתוקנים ב-פ, וברובם אפשר להסבירם בכך שמעתיק עירני יכול היה לתקנם מדעתו, כמו בטעות הנמצאת ב-ב בפרשת אחרי מות (103א) (קנג, 24-25): "אלא כיון שעל ידי הגורל היה בא אין בכך כלל, שמן השם הוא", ואילו ב-פ: כלום, כבשאר כה"י. אבל ראה בתחילת פרשת אמור (קסד, 3): "מצלת האוהבים ומאבדת השונאים" - ב-ב: ומאהבת; ב-פ כתיקונו. תבלותה של גרסת ב ברורה וצורמת; אף על פי כן לא פשוט הוא להניח שמעתיק נוסח פ ידע לכוין מדעתו לנוסח המקור. וכמו כן רק בדוחק אפשר לשער ש-פ או מקורו תיקן מדעתו את הטעות המוזרה בפרשת עקב (ריז, 21-22) (145א): "ושמעתי מפי חכם ירא שמים שראה החסיד הרב ר' יצחק בן הר' אבנר ז"ל" וכתב כתיקונו: "ר' יצחק בן הראב"ד ז"ל", אף על פי שמן ההמשך ("כי זה החסיד מימיו לא ראו עיני בשרו מאומה") יכול היה להבין שמדובר על ר"י סגי נהור. ומה שמטה את הכף לדעה שמקורו של פ הוא מקורו של ב ולא ב גופו הן דווקא טעויות סבירות לכאורה שתוקנו, כמו בפרשת בחוקותי (ב 120א) (קעח, 7-8): "אם הימים הם ימי נפילת אפים שתכף שמנה עשרה (כך בעקבות ג, ואילו ב-מל: שתכף שיגמור י"ח, וכן הכנסתי בפנים) שיפול על פניו..." המלה "הם" איננה בשאר כה"י וכן גם איננה ב-פ.

16. אתייחס רק לדוגמאות שבהן ט(ב) קרוב לזרויות הספציפיות של פ, ולא אביא דוגמאות - שכמוהן אפשר להביא מאות - לזרויות המשותפות גם לכ"י ב. (בכל הדוגמאות שהבאתי בהערה 14 לשגיאות משותפות ב-פ, החל מפרשת תרומה (דוגמא 13), השגיאה חוזרת גם ב-ט).
(1) בקטע מפרשת תרומה, שבכ"י ג ובנמשכים אחריו נשתרבב לתוך פרשת תצוה (קכב,34): "ולרמוז לתרומת י"י", כך ב-מגב. ב-פ נרשמו שתי נקודות על הו"ו הראשונה של "ולרמוז", כאילו כדי למחקה, ואילו ב-ט נשמטה הו"ו לגמרי.
(2) בפרשת אחרי מות (קס,5-6): "העברת הזרע למולך הוא גורם לשפע הטוב כמו שגורמים העוננות לגשמים שילכו למדברות..." כך מתגב. ב-פ נוסף בגליון (בידו של המעתיק עצמו): "נ"ל חסר כמו אלה אחת והוא להפסק או להסתלק". ב-ט מופיעה אותה הערה אם כי בנוסח מתוקן: "נ"ל שחסר כאן מלה אחת והיא להפסק או להסתלק".

17. על כך שמעתיק כ"י ט המשיך להחזיק בידו את "הטופס המוטעה" יכולים אנו ללמוד ממה שציינו בהערה 6 לעיל, שבפרשת תצוה, שבה כבר העתיק מן "הטופס המדוייק", ציין מעתיק זה את גבולותיו של הקטע השייך לפרשת תרומה מתוך הטעות האופיינית לכה"י שנבעו מכ"י ו - וה"טופס המוטעה" בפרשיות הראשונות של חומש שמות היה בנוסח זה ו, כפי שיתבאר להלן. אשר לסטיות של נוסח ט(ב) מנוסח פ יש להעיר שלעתים הסטיה היא גם מנוסח ב (אם כי לא מצאתי לפי שעה סטיה מנוסח ג), כך שאי אפשר להסביר את אי-הנאמנות ל-פ בכך שה"טופס המדוייק" חוזר למקורו של פ, אלא על כרחנו נאמר שכאן עשה המעתיק שימוש ב"טופס המוטעה" שבידו. כך בפרשת אמור (קעב,18-19): "ועשה השביעי קדש יום בקיעת ים סוף כי מיום שיצאו ממצרים עד בקיעת ים סוף היו ששה ימים מלבד יום הבקיעה..." המודגש בקו חסר ב-בפ (אם כי איתא ב-גכ) בגלל הדומות, אך נמצא ב-ט (81א). (ואגב, באותו עמוד ממש כמה שורות קודם לכן נמצאת דוגמא דומה של הומיותלאוטון ב-בפ, תנמצא כתיקונו ב-גכ, אך שם ט הולך בעקבות פ). ובפרשת האזינו (רמד,8-9): "כי קודם בריאת העולם לא היה שם שיגמול הב"ה אליו חסד ובורא העולם בעבור הצדיקים שיגמול השם עמהם חסד" - המודגש חסר ב-ב (162א), פ בגלל הדומות, אך ב-גכ איתא וכן ב-ט.

18. דוגמאות:
(1) כ"י ב (4א), ו$_1$,(ד,32): "כי הם דבוקים בספירה היא הנקראת צדיק". בשאר כה"י: הזאת.
(2) כ"י ב (4א), ו$_1$ (74ב),(ו, 1-2): "דא (ה)הוא נחלא משקי לכולא ויועץ לכולא בלי פירוד". נוסח זה חסר לעומת הנוסח המלא יותר שבכ"י האחרים: "דא ההוא נחלא קדישא דהוא משקי לכולא ויועץ לכולא ומרוי לכולא בלי פירוד". (לכאורה גרסת כ"י ב קרובה יותר לזוהר פרשת צו דף לא ע"א אבל גרסת יתר כתבי היד קרובה למקור האמיתי הנמצא בכ"י הגניזה T.S.K 12 קטע 2, ועוד).
(3) כ"י ב (5ב), ו$_1$,(ז,32-33): "מלכות בית דוד משיחך מהרה תחזיר אותה למקומה במהרה בימינו" (ו$_1$ ליתא למקומה). בשאר כה"י: "מהרה תחזירנה למקומה" - ליתא "במהרה בימינו".

(4) כ"י ב(6א),ו$_1$(77ב)(ח35-ט1): "עוד קבלת ספורטא (ו$_1$: ספורתיא) על סוד דו פרצופין ^{1}דע כי היו פרצופין" - ובשאר כ"י: כי^{1}היו דו פרצופין.
(5) כ"י ב(6א),ו$_1$(ט5-6): "והחלב עומד לבדו ניכר אלא שנוגעין זה בזה" - ובשאר כה"י: "והחלב עומד לבדו נכר והיין לבדו נכר אלא" וגו'.

19. ההוכחה מיוסדת על שגיאות משותפות. כך בסוף פרשת אחרי מות (קסא,9): "ושמעתי מפי ה"ר משה שמעון ז"ל" (כל כה"י), ואילו בכ"י ב (109א): "ושמעתי מפי ה"ר משה ז"ל", וכן גם ת$_3$. (ב-פט: "ושמעתי מפי הרב ר' משה ז"ל"). ובתחילת פרשת קדושים (קסב,15): בכל כה"י: "הוא האלהים שממנו יתרבו כל הכנויין" (במקור בפירוש הרמב"ן: נתרבו), ואילו בכ"י ב(109ב): "יתערבו", וכן פטת$_3$.

20. דוגמאות לשגיאות משותפות בקטע הקצר:
(1) "ויצאו ממחשך לאור ועתה ראו אור" (רנד,30) - מבפ, "לא ראו אור" - טט$_1$.
(2) "בקדושה ובטהרה" (רנו 13) - מבפ, "בקדשה" טט$_1$.
וזאת מלבד סטיות משותפות עם פ, וכן עם ב.

21. להוציא כמובן את אלה החסרים שלא הגיעו לפרשת חוקת והם א$_3$הף$_1$ט שכבר בפרשת תרומה עבר לנוסח אחר, וכן את כה"י המכילים פרגמנטים בלבד.

22. הזכירה הר"ם המאירי בהקדמה לבית הבחירה על מסכת אבות (ירושלים תשכ"ד, עמ' 52; על כך העירני ד"ר ראובן בונפיל).

23. דף קא א: "ששים המה מלכות וששים מסכתות שע"כ נקרא היודעם ידיעה נכונה גאון סודה ששים".

24. כנראה אין קשר בין כל זה ובין בעלותו של וידמנשטט ידידו של ר"א בחור, על כ"י כ. על העניין בספר זה (בין יתר ספרי קבלה) שגילו חברי החוג הנוצרי שהיו לו קשרים עם ר' אליהו בחור, ראה במכתבו של קורנליו אדיל קינד לא' מאסיוס משנת 1547 שהדפיס פרלס בספרו: Beiträge zur Geschichte der hebräischen und aramäischen Studien, München 1884, p. 210.

25. חוץ מהפרגמנטים וכ"י ה שלא הגיע אלא עד אמצע פרשת שמות. וראה הערה 29.

25א. (במהד' זו דף פח). הציור כנראה איננו מקורי של ריד"ע: ראה כ"י הסמינר התיאולוגי בניו יורק (Mic. 2131) Acc. 0065 דף 25ב, וכן בכ"י מוסקבה-גינצבורג 82 דף 101א. ונראה שציור זה היה גם בכ"י ביסליכיס מס' 3, עפ"י תיאורו בהפליט, ברלין תר"י, עמ' 8: "ואצלו עיגול המצייר הסכמת עשרת הדברות והאיברים וכו' עם הספירות".

26. הנוסח המלא נמצא ב-כ; ב-וו$_2$ ובאחרים חסר "הרי הם"; ב-שש$_1$ נשתנה ל"בזה הדף ובאחר" ; ב-א$_1$א$_2$סת$_1$ מסתיים ב"בזה הדף" ונשמטה המלה "האחר". ב-ט קצר עוד יותר: "וזאת צורת י גלגלים ע"פ הקבלה אמיתית".

27. כמו א$_2$ף$_1$סשש$_1$ (ס טרח להוסיף "לא מצאתי"). רק בכ"י א$_3$ חסרים גם הציור וגם הכתובת שלפניו.

28. להלן דוגמאות לשגיאות משותפות הכוללות את כ"י כ אך לא את כ"י ה המסתיים לפני כן:
(1) פרשת וארא (עח,6): "והשתכל בקירון עור פני מרע"ה (כך ב-גת; ב-ל: "פני משה רבי' ע"ה"). אבל ב-כ (61ב) וטא$_1$א$_2$א$_3$סף$_1$קשש$_1$: "עור פניו" (ומשה לא נזכר).
(2) בפרשת בשלח (פז, 18-19): "ע"כ לשון המפרש, ויראה לי כי הוא מורי גדול הדור הרשב"א נר"ו, כך ב-מלגב. אבל ב-כ (15א) וטא$_1$א$_2$א$_3$סף$_1$שש$_1$: "כי הוא הרשב"א נ"ר (ב-כ: נר"ו) הוא מורי גדול הדור".
(3) בפרשת יתרו (קט, 28): "עם בת אחת ידועה משמה דינה והיא מדה נכרת", כך ב-אלגב (וב-דת: "מדה נכבדת"). אבל ב- א$_1$א$_2$א$_3$וכ(33ב)מ$_0$מ$_1$סקת$_1$;

"משמה ניכרת" והיא גירסה הגיונית למראית עין (ב-שש$_1$:"נכרת משמה", וכן במהד' הר"ח ארלנגר בלי תיקון; ב-א$_1$א$_3$ת$_1$ בגליון^1 נוסף: "מדה נכבדת", וב-פ$_1$ זהו הנוסח בפנים, כנראה בהשפעת נוסח דת). זה שהגירסה האותנטית היא "מדה נכרת" מקויים מתוך כ"י קיימברידג' Add. 644 (שהתברר לי שהוא כ"י "שנבלום 7" הנזכר אצל שטיינשניידר בכמה מקומות) דף 19ב (שם מסתיים המחזור הראשון של ליקוטים שבכ"י זה - "לא מצאתי ינתר בהעתק" - שהוא חופף בחלקו את הנמצא בתחילת הילקוט בכ"י פירנצה Plut 41/14, שהיה "חומר הגלם" לס' מאירת עינים).

(4) בתחילת פרשת תזריע (קנא, 17): "מתוך שנמשכים אחרי חשם המיוחד". ב-כ(66ב), וסא$_2$קשת$_1$: הנמשכים (אמנם ב-א$_1$ נמחקת הה"א בקו ונרשם מעליה ש"ין, ובעקבותיו ב-א$_3$: שנמשכים).

(5) בפרשת ראה (רכב, 29): "ומפי החכם ר' נתן נ"ר שמעתי..." כך ב-מגב. ואילו ב-כ(116א), וא$_1$א$_2$סש$_1$ת$_1$: "ומפי החכם נ"ר" ושמו נשמט (ק כאן כבר בכתיבה אחרת ובנוסח אחר, ב-ש חסרים כאן דפים). רק ב-א נוסף "ר' נתן" בשוליים.

29. יתירה מזו: יש מקומות שבהם כ נאמן לזרויות שונות ב-ג יותר מאשר כ"י אחרים שמוצאם ב-ג. כך בפרשת בשלח, בקטע הלקוח מ"קבלת ספורטה" (ק,10): "שלא יהיה השם שלם והכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק" (כך למת). בכ"י ג טעה וכתב בפנים "שימחה שמו" אך הוסיף בגיליון "זרעו". בכ"י בופצ הועתק "זרעו" בפנים בלי להעיר דבר בשוליים; ורק בכ"י כ(25א) העתיק בנאמנות את השיבוש ואת התיקון בשוליים כפי שהם מופיעים במקור. דוגמא מובהקת אחרת בפרשת אחרי מות (קנח,24): במעבר בין דף 65 ע"ב לדף 66 ע"א נכפלה המלה "לענין", והכפילות נשארה בפנים ב-כ! (בוצ השמיטו את המלה המיותרת).

30. דוגמאות:

(1) בסוף פרשת וארא (עח,31): "השם הגדול אומ' שהרימותי מדת הדין רפה שתתן היא להם הארץ", כך ב-ת (ב-מ נשתרבבו כאן מלים מן השורה הקודמת) וכן ב-גצ. ואילו ב-בכ ובכ"י הקרובים להם נשתבש. ב-ב: "...שתן ל(?) היא להם הארץ", (ב-פ החליט למחוק את המלים הפרובלמטיות והתוצאה: "...רפה. היא להם. הארץ"), וכן ב-כ: שתתן ל(?) הם הארץ" (ב-ו היה כתוב: "שתתן לי להם את הארץ", "שתתן" תוקן ל"שאתן" - אולי בעקבות המקור ברמב"ן וארא ו', ח, ונמחק "לי"). אפשר להסביר תופעה זאת בכך שהשגיאה חוזרת לחוליה משותפת בין ג ובין כ"י אלה - חוליה ש-צ אינו חוזר אליה. בשתי הדוגמאות הבאות צ כבר איננו בנוסח ג, ולכן חשיבותן מתמעטת.

(2) בפרשת ראה (רלז, 1): "בענין שכתוב כי אדם אין צדיק בארץ"... כך מ (וכן בפסוק בקהלת ז: כ וכן במקור בפירוש הרמב"ן לאיוב), ואילו ב-ג (119ב): "כענין שכתו' כי אין צדיק בארץ" (בגליון נוסף: אדם). ב"חוליית הביניים" נשתבש המעתיק והתוצאה ב-בכ: "כענין שכתו' אדם כי אין צדיק בארץ".

(3) בפרשת כי תצא (רלז, 7-8): "דע כי החכם הזה (הכוונה לבעל קבלת ספורטה) לפי שלא קרא דברי הימים דברים אלו בפיו משובשים..." כך ב-ג (126ב) מ, ואילו גם ב-ב וגם ב-כ נשמטה המלה "דברים".

30א. כוונתי בעיקר למקומות שבהם יש סימן לתיקון בכ"י ג; במקרים אלה יש שכ"י אחד קרא את ג כמו לפני התיקון והאחר קרא את ג כמו אחרי התיקון; ראה למשל חילופי הנוסחאות לדפים:עד, 34; עז, 8; צז, 16-17; קכג, 21; קכד, 14; קלו, 14; קעז, 28; קפ, 30. (אפשר אמנם לתרץ בדוחק שבחוליית-הביניים שממנה העתיקו מקורותיהם של בכ נכנסה הגירסה שלפני התיקון לפנים והגירסה המתוקנת לגליון, וכל מקור העתיק כרצונו).

31. ראה בפרשת יתרו (קח, 30-32): "הכל רומז לדו פרצופין. כל כונת אנקלוס בתרגמו במתן תורה השם ממש ואיננו מכנה בלשון יקרא לרמוז על הת' כי דו פרצופין נתנה התורה". המסומן בקו נשמט ב-כ (32א) בגלל הדומות, אך איתא ב-ו. וכן בפרשת ראה (רכד, 32-34): "מהם מי שראה בדעתו לשלול ההשגחה מן הבורא ית', לא הידיעה כי הידיעה מעלה בידוע (כמה כ"י תיקנו: בידע לפי ההגיון) ושלמות בו, והמעלות כלם הלא לאלהים המה רק ההשגחה יסיר ממנו..." המסומן בקו נשמט ב-כ (118א) בגלל הדומות אך איתא ב-ו.

32. אמנם להלן נראה שבמקורו של ו הושלם קטע גדול בפרשת בראשית מכ"י אחר שאינו מנוסח ג; אף על פי כן אין להניח שמקורו של ו תיקן לפי כ"י זה את יתר החיבור. והא ראיה: לא מצאתי אף אחד מהזרויות וההומיותלאוטונים הנמצאים ב-ג מתוקן ב-ו מחוץ לקטע הנזכר.

33. הרי דוגמאות שבהן הערה בשולי כתב היד שהיה המקור לכל הקבוצה, נשארה ב-כ בשוליים ואילו בכל יתר כה"י מקבוצה זו נכנסה לפנים הטקסט.

(1) בפרשת בשלח (צה, 15-16): "ובהיותם לפניה ראוי להיותם בצנעה להסתיר פניהם וזהו ויסתר משה פניו וגו' (ב-כ (21א) נוסף בגליון: "וגם כן והצנע לכת עם אלהיך") כי לפעמים..." וכו'. ב-א$_1$ו: "...וזהו ויסתר משה פניו וכו' וגם הצנע לכת עם אלהיך כי לפעמים...".

(2) בפרשת ויקרא (קמג, 28-30): "ומעשה אבותיכם נביאי האמת וכהניכם בעבודת מקדשכם שהיא עבודת הקרבנות אמת כי על כל פנים כחות עליון... צריכים ממשיך..." ב-כ (61א שורה 24) נכתבה ונמחקה המלה "אמת" (שאחרי המלה ה"קרבנות") וחזרה ונוספה בשוליים אחרי המלה "כחות" שהיא האחרונה בשורה זו. והנה בצורה זו עברה הטעות לכ"י ו ולהולכים בעקבותיו: "שהיא עבודת הקרבנות (נשמט"כי") על כל פנים כחות אמת עליון" - וכן גם ב-א$_1$ק.

(3) בתחילת פרשת אחרי מות (קנב,15): "והמעשה בה הוא שפע ברכה ורחמים חיים ורצון..." ב-כ (67ב) נוסף בשוליים: "נ"ל (?) המשכת". ב-וק: "והמעשה בה הוא המשכת שפע" וכו'.

וכנראה לא היתה כאן העתקה של כה"י האחרים מ-כ במישרין (ועיין בהערות 31, 32) אלא ש-כ העתיק כאן בקפדנות את המקור - ויש להעיר שהסופר שכתב במקום זה (כ"י כ נכתב בידי כמה סופרים, עיין בתיאורו), נראה מצורת כתיבתו המיוחדת שהקפיד לשמור אפילו על אורך השורות במקור.

34. תצלום כתב היד ה לא היה במכון בעת תחילת עבודתי בהעמדת אילן היוחסין של כתבי היד (שים לב למספר הסרט!) מכל עבודתי ראיתי שחייבת להיות חוליית-ביניים שתסביר את הסתירות; כשהגיע תצלום כתב יד ה למכון התברר שזו החוליה החסרה שתכונותיה התאימו בדיוק לצפוי.

35. כה"י מסתיים באמצע פרשת שמות; אשר לקטעים בתחילת כה"י ובסופו - הריהם כתובים כמדומה ביד אחרת וקצרים הם מכדי לקבוע לאיזה נוסח קרובים הם.

36. זאת אפשר להסיק מהשוואת רובו של מה שנותר בידינו מ-ה עם המכנה המשותף של בכצ לעומת למת, וכמובן קלה ובטוחה יותר ההשוואה בקטע הקצר (מאמצע פרשת וישלח עד אמצע פרשת שמות) שבו אפשר להשוות את ה במישרין עם ג. והרי שתי דוגמאות מקטע זה:

(1) הומיותלאוטון - בפרשת ויגש (סו, 10-12): "וכבר ידעת כי ע"י הת' יצאו ישראל ממצרים זש"ה כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיהם והמדבר הוא

התפ' ועוד נאמ' ויהי בעצם היום הזה..." המודגש בקו חסר ב-ג (ובנמשכים אחריו) בגלל הדומות, וכן ב-ה (דף 50א).

(2) סדר המלים - בפרשת שמות (ע, 23-24): "ולמעלה כל זה מבואר יפה" - כך למת. ב-ג (117א): "ולמעלה מבואר כל זה יפה", וכן בהולכים אחרי ג וכן ב-ה.

37. עם זאת יש לציין שגם בקטע החופף הקצר (שבו כ מחוק וקשה לקריאה) אפשר למצוא שגיאות חמורות ב-ה במקומות שהם כתיקונם ב-כ, כמו כבר בשורה השניה אחרי תחילת כ"י כ שבידינו (עא, 26-27): "ספירה שנית היא כח השכל שאין כח למשתכל להשתכל יותר ממנה ולכך נקרא השכל שהיא התחלת השתכלות שהוא כח חכמה..." ב-ה (52 טור ד) ליתא המודגש בקו הנמצא בפנים ב-כ (1א).

38. דוגמאות:

(1) בהקדמה (א, 8): "בא בם והודה יה" - שתי המלים האחרונות ליתא ב-הו.

(2) שם (ג, 22-23): "אמנם בשם הרשב"א נ"ר". ב-הו: "בספר הרשב"א נ"ר".

(3) שם (ג, 29): "שנייה חכמה, תרומה גדולה". ב-הו: "הרואה"(ב-ו יש על המלה גרשיים לסימן מחיקה, ובעקבותיו ביתר כה"י מקבוצה זו המלה חסרה לגמרי).

(4) שם (בקטע הלקוח מ"קבלת ספורטה") (ט, 2-3): "שמא יטעו בני אדם לומ' שתי רשויות יש..." ב-הו: "שמא יטעו העולם".

(5) בפרשת בראשית (יג, 19): "וזרועות הע' נצח והוד". ב-הו: "העין".

(6) שם (יד, 3): "שהוא ענין גס שבכל הארבעה". ב-הו: "בשכל".

(7) שם (לה, 17): "וקיך מלאך המות, ויצא מהבל". ב-הו: "ויצרו".

(8) ברשימת המרכבות בסוף פרשת לך לך (מה, 6): ב-הו חסרה השורה: "אור, חשך, יום כח חמה, לילה כח לבנה".

(9) בפרשת וישלח (מתוך האגרת המיוחסת לר' האי גאון) (נז, 12): "שהיו מתעסקים בכך בבגדאד בימי המלך עצ'ר אלדולה". באחת מחוליות הבינים הפך חול לקודש וב-הו: "עצ'ר (עצ'ד?) י"י דולה".

(10) בפרשת ויחי (סז, 25): "אברהם ויצחק התחתונים". ב-הו נוסף: "ויעקב".

(11) שם (סט, 27): "גם אחז"ל כשמת ר' בטלה טהרה מן הכהנים". ב-הו: "כהונה".

ויש להעיר על עוד שתי תופעות משותפות: ב-הו נוהג לעיתים קרובות מאוד לקצר את הקיצור "ויה"ב שנ"ר דעת"ו" לקיצור המקוצר "וש"ד", וכן לעתים לקצר את הצירוף השכיח "הרב ז"ל" לקיצור "הז"ל". תופעות אלו נשמרות ב-ו גם אחרי שמסתיים קטע ה שבידינו, אך אינן ב-כ.

39. להלן כמה דוגמאות בולטות של צורות מוזרות הנמצאות ב-ו ואפשר להסביר בנקל את מקורן באי הבנת הכתיבה המיוחדת של ה.

(1) ה (19ב): "מכאן התחלת הנדר וחל על גבי תורה". ב-ו: "מכאן (ליתא התחלת הנהר נח"ל על גני תורה". (ד, 18).

(2) ה שם: "ומשתמשת (המדובר על מלכות) בנצח והוד..." ב-ו "ומשתאב"ית". (ה, 14).

(3) ה (20א): "א"ל ר' אלעזר בן עזריא ר' עקיב' מה לך אצל הגדה כלך מדברותיך ולא (צ"ל ולך!) אצל נגעים ואהלות". ב-ו "...כלך אדת"רומה(!)". (ו, 5-6).

(4) ה (23א למטה): "לאותם שממשיכים שפע ברכה במדת החן" (ברוב כתבי היד: חן). אבל מעל שתי המלים האחרונות כתובה בשורה הקודמת המלה "הקבלה", ורגל ה"ק" יורדת על ה"ד" של "מדת", ומכאן כנראה הטעות ב-ו: "במלת החן". (יא,32).

(5) ה (25 טור א): "אשר ממשלת כל שרי מעלה וכל הפקידי' וכל המזלות". ב-ו: "המחלות". (יט,30).

(6) ה (38 טור א): "המחנה השנית גבריאל והוא ערפלי" - ב-ו: "ערבבלי". (מא, 4-5).

(7) "וזהו שכתו' במאמר שירו של ר' פנחס חסמא לז ללז אחוזים" וגו'. ב-ה (38 א) "ר' פנחס חסמי" הוא סוף העמודה הראשונה, והעמודה השניה מתחילה "לז ללז", וזה כנראה מקור הטעות ב-ו: "ר' פנחס חסמלז ללז אחוזים". (מא, 5-6).

(8) ב-ה (38 טור ב): "כשתוציא רל"ו מחשבי' ר"פ.." ב-ו: כשתוישין (!). (מא, 8).

(9) הדוגמא האחרונה היא מהעמוד האחרון של ה שבידינו (53 טור ג): "והנה פירי לו וגו'" ב-ו: "והנה כדה". (עג, 2).

(הערה: לא כללתי כאן דוגמאות לשגיאות שמקורן באי-הבנת כתיבה אשכנזית באופן כללי - דוגמאות כאלה רבות מספור - אלא רק לאי הבנות הנראות נובעות באופן מפורש מכ"י ה גופו).

.40 את נוסח ג אפשר לשחזר מתוך המכנה המשותף של בהצ. כך בדוגמא מס' (5) בהערה 13 לעיל; ב-ה: "במחשבתו" וכך בצ (וכך היה ללא ספק ב-ג), ב-ו: "במחיצתו". וכמובן הבולט ביותר הוא עניין "באחרית הספר" (ראה להלן). (וראה הערה 34).

.41 אפשר לקבוע שהנאמנות לנוסח ה מסתיימת ב-ו בדף 13א למטה (מהד' זו כה שו' 31 בערך) - שם בשורות 31, 33 (מהד' זו שם שו' 29, 30) עדיין יש צמידות לשגיאות של ה. ב-ו מדף 13ב למעלה ואילך כבר ברורה הסטיה מ-ה - ראה שם שורה 5. הסטיה מסתיימת ב-ו בדף 16ב שורה אחרונה (ב-ה כמו ב-בם: "נפש המיתנא", ב-ו: "נפש המת") (מהד' זו לד,26) ואילו בדף 17א למעלה, שורה 2, מתחילה שוב הנאמנות ל-ה על שגיאותיו ("בהדריכו בנו בדרך טובה" - כך בם. ב-הו: ישרה) (מהד' זו לד,28). (עיין גם להלן בהערה 74).

.42 ראה M. Beit Arié, Hebrew Codicology, Paris 1976, p. 39: "Only in Byzantium was this technique used widely".
יש להעיר ששני הסופרים שהעתיקו את כ"י ת כתיבתם ביזנטית, וכן יש הגהות בכתיבה זו בשולי כ"י ו. אין לחוש לכתיבה האשכנזית שבה נכתב כ"י ה שכן הסופרים שהעתיקוהו היו כנראה גולים, אולי מירושלים.

.43 ראה מ' בית אריה, שם, "The durable outer (and inner) sheets of parchment were used to protect the vulnerable internal sheets of paper".

.44 הדוגמא הבולטת ביותר היא זו המתוארת ב"אוצר כתבי יד עבריים מימי הביניים", א, ירושלים-פאריס תשל"ב, מס' 2, והוא כ"י של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים Yah.Ms.Heb. 1 (לשעבר בקהילה היהודית בווינה, קטלוג שווארץ (1931) מס' 68), והוא מורכב מקונטרסים שבהם הגליונות החיצוניים מקלף: והנה "בראש כה"י חסרים 2 קונטרסים, ומ-3 הקונטרסים שאחריהם נותרו רק הגליונות החיצוניים של קלף".

45. דוגמאות:

(1) בפרשת אחרי מות (קסא, 26): "כגון מנשה שהיה דורש דרשות של דופי..." כך גבכ(73א)למת. ב-ו חסר "דרשות" בפנים ומגיה הוסיף בגליון בכתיבה אחרת: "נ"ל מקראות" , ומ-ו עברה השגיאה לכה"י האחרים (ב- ק הנאמן ביותר ל-ו: בפנים "שהיה דורש מקר של דופו(!)" ובגליון באותה כתיבה: נ"ל מקראות; ב-א$_1$א$_2$א$_3$סש$_1$ (ש חסר כאן): מקראות בפנים ללא כל ציון בשוליים; ת$_1$: בפנים"מקראות" בשוליים: נ"א דרשות). (במהדורת הר"ח ארלנגר: מקראות, בלי תיקון).

(2) בפרשת אמור (קע, 22): "ונהגו בישיבה לשום בו שבעים פארות הדס, ולולב בגים' ס"ח ושנים כנגד הדס ואתרג הרי שבעים..." הגירסה "הדס ואתרוג" בכל כה"י (וגם במקור, פי' האגדות לר' עזרא, כ"י וטיקן 441 דף 44א); וכן גם ב-כ 78א. ב-ו נשמטה בפנים המלה "הדס" ואיזה מגיה הוסיף מעל השורה "לולב", ומשם עברה הגרסה המוטעית "לולב ואתרוג" א$_1$א$_2$א$_3$סקש$_1$ ורק ת$_1$ נמצא "לולב ואתרוג" בפנים,ובגליון: ס"א והדס. (במהדורת הר"ח ארלנגר: לולב ואתרוג, בלי תיקון).

(3) בפרשת כי תצא (רלו, 15-16): "אלא השטן כל כך שמח בקדושת טהרת גופו של שמואל שיוכל להתחבר בו" כך בכל כה"י, אבל ב-ו: "שיוכל להתפלל(!) בו", ובשוליים (כנראה ביד אחרת): "נ"ל להטפל" . גירסה משונה זו "להטפל" עברה לכה"י א$_1$א$_2$סש$_1$ (אין בהם זכר לא ל"להתחבר" ולא ל"להתפלל"; ק כאן כבר בנוסח אחר; ואילו ב-ת$_1$ "להתחבר" בפנים "ולהטפל" בגליון). (במהדורת הר"ח ארלנגר: להטפל, בלי תיקון).

46. דוגמאות:

(1) בהקדמה (ז, 35- ח, 2): "דע כי התשו' הוא מלך מלכי המלכים הב"ה. כיצד מלך התשובה. מלכי זרועות עולם. המלכים דו פרצופין..." כך ב-ה (21א), אלא שה"כיצד" כתוב ב-ה בצורה כזו שאפשר לטעות ולקרוא "כימד"; ובאמת נכתב מלכתחילה ב-ו: "כימד (סוף שורה) מלך התשובה", אלא שהמעתיק הרגיש כנראה בעצמו בחוסר ההגיון בכתיבה זו, מה עשה? העביר קו על האותיות "מד" שבסוף "כימד" והוסיפן למלה "מלך" (תוספת זו קלה היתה עליו שכן המלה "מלך" באה אצלו בתחילת שורה) ויצאה בריאה חדשה: "כי מדמלך התשובה" שנראתה מתקבלת יותר על הדעת, ומשם עבר הנוסח "כי מדמלך" לכ"י א$_1$א$_2$א$_3$סקש$_1$ת$_1$ (בכ"י פ$_1$: כי מהמלך).

(2) בתחילת פרשת בחוקותי (בקטע הלקוח מק"ס) (קפא, 26-28): "וכן אמ' הנביא לשם הגדול אם בציון שהיא כנסת ישראל געלה נפשך שהוא הבינה (ו)שהיא אם ועיר בישראל חוזר לכנסת ישראל" (בעקבות דברי הרמב"ן, ויקרא כו: יא). הנוסח "אם ועיר" - בהיפוך הסדר מהנוסח בפסוק בשמואל ב', כ, יט ומהנוסח ברמב"ן בחומשים שלפנינו (וגם מהנוסח בק"ס כ"י אוקספורד 1645) - כך תוא ב-מתגבכ. ב-ו נכתב כנראה מלכתחילה "אם זעירא"; המגיה טרח וגרד את האל"ף ואת קוצה של הזי"ן (אמנם הגירוד לא נעשה באופן יסודי וניכר אפילו בתצלום מה היו האותיות שגורדו), וכיוון שהחל לתקן הוסיף המגיה וביקש להתאים את הסדר למקובל (או אולי לאיזה כ"י שהית בידו?) ורשם "א" מעל "ועיר" ו"ב" מעל "אם" (בכתיבה השונה בבירור מזו של המעתיק), אלא שלא דאג להתאים את מקומה של ו"ו התיבור לסדר החדש. המעתיקים שהעתיקו מ-ו העתיקו מה שעיניהם רואות: "ועיר ואם" (ק), "זעיר אם(!)" (סת$_1$), "זעי' אם(!)" (א$_2$), ואילו א$_1$ (ובעקבותיו א$_3$) וכן ש תיקנו אמנם ל"עיר ואם" (וכן במהדורת הר"ח ארלנגר) (ועדיין הם שונים בסדר מכל כה"י של מ"ע שאינם יוצאים מ-ו).

47. נסתפק בדוגמה אחת מרבות: בפרשת בראשית, בקטע שבו נוטש ו את מקורו ב-ה ועובר לנוסח אחר, השתבש המשפט (לג, 34-35) "ובכך נזדככה, הנשמה של גוף החוטא עם המיתה" וצורתו ב-ו: "ובכך נא דרכה הנשמה של גוף הע החוטא". רק ק נשאר נאמן לנוסח מוזר זה: "ובכך נאמ' (!) נדרכה (!) הנשמה של גוף הע' (!) החוטא". ביתר כה"י שהלכו בעקבות ו תוקנו הטעויות כולן או בחלקן. בכ"י א היה כנראה כתוב מלכתחילה כב-ו אך כעת כתוב "נזדככה" (שכסימני גירוד ותיקון עדיין ברורים גם בצילום) ואילו המלה "הע" נמחקה בהעברת קו. ביתר כה"י כבר אין זכר ל"הע", אם כי ב-א$_2$ נשארה הגירסה "נדרכה".

48. הסטיה הראשונה מ-ו היא כדי דף אחד אחרי תחילת פרשת במדבר (קפו, 2): "ולמה הזכירו (חז"ל) לירבעם דוקא בזה הענין" - ב-ו: הזכיר ירבעם, ואילו ב-ק כמו ביתר כה"י. וכמה שורות אח"כ נמצא ב-ק בפנים משפט החסר בגלל הדומות לא רק ב-ו אלא אף ב-כ , וכך הלאה. עם זאת ברור שאין כאן נטישת נוסח ו אלא במקורו של ק תוקן נוסח ו לפי כ"י אחר; ויש לזה ראיות רבות. למשל בשרטוט של ד' המחנות (הלקוח מקבלת ר' ברוך תוגרמי; ראה כ"י הלברשטם 463b, כיום בספריית הסמינר בניו יורק, JTS 835, Mic. 1884, דף 11): "ושכינת אל רם באמצע" (קפז, 1). ב-ו: "אלהים", ואילו ב-ק: "אלהים" בפנים ו"אל רם" בשוליים. (במהד' הר"ח ארלנגר: "שכינת אלהים").

49. למשל יכול להיות שמעתיק מקורם של דת שאל ממעתיק מקורו של ק את כה"י שבידו כדי להעתיק ממנו את הקטע שהיה חסר מפרשת קורח עד דברים, ובתמורה נתן את הקונטרס האחרון שהעתיק מפרשת במדבר עד קורח, ומעתיק מקורו של ק הגיה את כה"י שבידו לפיו. יש להשערה זו סימוכין בקרבה שבין נוסח ק ובין אילו זרויות שיש ב-דת: כך למשל בפרשת פנחס (רד, 34 - רה, 1): "ואיך הקב"ה מצוה ומזהיר את ישראל על הקרבנות (...) ובמקום אחר מרחיק הקרבנות כדכתי' (...) הנה שמוע מזבח טוב". כך גם ב-ו, ואילו ב-ק נכתב בפנים מקריב (ובשוליים: הגה נ"ל מרחיק) בניגוד לכתוב ב-ו ובניגוד להיגיון (בכה"י האחרים מנוסח ו תוקן לפי ההיגיון או לפי האמור ב-ק בשוליים). והנה מקור השגיאה ללא ספק בנוסח דת שם כתוב: מקריב (אמנם ב-ת תוקן אח"כ ל"מרחיק" וסימני התיקון ברורים, אך ב-ד - "מקריב" בלי תיקון).

50. כך למשל בפרשת במדבר: הנוסח של ק לגבי "ושכינת אל רם" (ראה הערה 48), עבר ליתר כתבי היד שבקבוצה. וכן מה שנכתב ב-ו כמה שורות קודם לכן (קפו, 22) "הה"ר תורגמי (!)" תוקן ב-ק ל"הר' ברוך תוגרמי" וכן ביתר כתבי היד שבקבוצה.

51. דוגמאות לסטיות מנוסח ו: בתחילת בראשית (יב, 27-28): "ודרשו בה שהיא באה לעולם לרבות וכו', הרי רמז בכאן מה שאנו רגילין לומר ברוך אתה שהוא מלשון ואתא מרבבות קדש..." המודגש בקו חסר בגלל הדומות ב-א$_1$וק (בפנים, בשולי א$_1$ הושלם החסר), ואילו שש$_1$ איתא. וכן בפרשת ויגש איתא בפנים שש$_1$ המשפט החסר בגלל הדומות בכל משפחת ג (ראה לעיל הערה 36 דוגמא (1)). אף על פי כן יש להעיר שנאמנות נוסח ש לנוסח ו על זרויותיו ברורה והסטיות מסוג זה שהזכרנו אינן כה מרובות.

52. ההוכחה הברורה היא בפרשת ויקרא (קמה 12 - קמו 1): ב-ש$_1$ חסר בפנים קטע ארוך בן שלוש מאות מלים (המושלם בשוליים - ביד אחרת?), וברור שהמעתיק דילג על עמוד שלם בכה"י שלפניו. והנה הקטע הנשמט זהה בדיוק לעמוד 276 בכ"י ש, מן המילה הראשונה עד האחרונה שבו! יש להעיר שיש דמיון רב בכתיבה וגם בצורת הנייר (המשורטט בשורות בשני כה"י) ואולי מדובר באותו מעתיק. מכל מקום קרוב לודאי ש-ש$_1$ הועתק מ-ש גופו ללא חוליית ביניים.

53. דוגמא לשגיאה משותפת המעידה על מקור משותף (כנראה) לכל בני תת-הקבוצה: בהקדמה (ז, 34-35): "ועל כן צריכין להביא כפרה". "להביא" איתא וקש$_1$, ליתא ב-א$_1$א$_2$א$_3$רף$_1$סת$_1$.

54. הדמיון בין נוסח א$_1$ ל-א$_3$ (המאוחר והמשובש) ברור; קשה יותר להוכיח ש-א$_1$ גופו הוא המקור. עם זאת יש זרויות ב-א$_3$ שקשה להסבירן אלא בזה שהוא הועתק מ-א$_1$ גופו, כמו בפרשת אמור (קסז, 15): "והאתרוג איננו אגוד מתערב באילן המינים" - נוסח מוזר שקשה להסבירו אלא בכך שמקורו ב-א$_1$. (במקור, בקבלת ספורטה, ובכתבי יד שאינם חוזרים ל-ו: "מתערב"; ב-ו נשמט "מתערב" ואיזה מגיה הוסיף בגליון בכתיבה אחרת "נ"ל אגוד"; במקורו של ק שהיה כנראה המקור לכל יתר כה"י מן הקבוצה נשמט כאן משפט שלם, ו-א$_1$ הוסיף את המשפט בשוליים בצורה שמי שיעתיק ממנו יטעה כמו שטעה א$_3$).
אשר לכ"י ך, הרי מלבד הדמיון בנוסח והשגיאות המשותפות ראוי להצביע על כך שסדר החיבורים בתחילת ך זהה לזה שב-א$_1$! ונראה שר' אליהו לואנץ קצרה רוחו להעתיק מ-א$_1$ את כל החיבור והסתפק בקטעי ההקדמה והסיום בלבד.

55. הרי כמה דוגמאות לשגיאות משותפות ב-א$_2$ס:
(1) בהקדמה (ד, 16-17): "ומן המקום הזה מתחיל סוד היבום..." ב-ס (דף 5א)א$_2$: ואין (ב-ס נוסף בשוליים: לד(?) ר"ל ומן).
(2) בסוף פרשת וזאת הברכה (רנה, 13-14): "וכי הסנהדרין תופשין היו נפשו של שלמה לעשות בה הדין ומה יעלה ומה יוריד מאמר ודבור הסנהדרין..." ב-ס (דף 182א) נוספו אחרי המלה "הדין" המלים "והלא הנפש" וכן ב-א$_2$ (ס מוסיף בשוליים בהתנצלות: "כ"כ בהעתק").

56. כך יכול היה להתקבל הרושם ממקומות כמו דוגמא (3) בהערה 45 לעיל, שבה הנוסח הנכון נמצא בפנים ואילו השיבוש של ו מובא בגליון.

57. הראיה הבולטת לזה היא בדוגמאות שבהערה 28 לעיל (ביחוד בדוגמא מס' (6)).

58. ההוכחה הברורה ביותר לגבי א$_1$ת$_1$ היא שבקטע מפרשיות קורח עד דברים שבו דת מעתיקים מנוסח ו אין ב-א$_1$ת$_1$ תיקונים או הגהות לפי נוסח שאיננו נוסח ו, גם במקומות שבהם יש בנוסח ו חסרונות בגלל הדומות או טעויות ברורות אחרות. מאלפת ביחוד היא הגהתו של א$_1$ לנאמר בסוף פרשת בלק (רג, 10-11). "אלא בחצי דבור": ב-וק נכתב: "אבל בחצי דבור", וכן ב-א$_1$ בפנים, ובגליון הוסיף: "אלא לשון ו"ר". ואכן הרמב"ן בפירושו על במדבר כד: א, שממנו לקוח משפט זה, לקח זאת מויקרא רבה ("אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בחצי דבור") והרמב"ן מציין בעצמו את מקורו. העובדה שמעתיק א$_1$ נאלץ ללכת עד המקור בוי"ר (אמנם ייתכן שאת הנוסח הנכון ואת הידיעה שמקור הדברים בוי"ר שאב מפירוש הרמב"ן) כדי לתקן את השגיאה הבולטת מוכיחה שלא היה לפניו כ"י אחר של מ"ע שבו הנוסח כתיקונו. ואין תימה: כה"י דת - שמנוסחם שאב את תיקונו והגהותיו המרובים, הולכים כאן בעקבות ו ואף בהם נכתב "אבל בחצי דבור".
הוכחה חיובית מצויינת היא התקון "מדה נכבדת" שיש בגליון ב-א$_1$ת$_1$ בפרשת יתרו והיא גרסה הנמצאת ב-דת בלבד (ראה לעיל, הערה 28, דוגמא 3).
הוכחה מצויינת לגבי ת$_1$: בפרשת ראה (רכב, 14-15): "מה כידורי הגלגלים נבראים אף גלגל השכל נברא כי הוא הנותן כח בכל בעלי התנועה". ב-ת$_1$ נוסף בשוליים: "ס"א התמונה". גירסה מוזרה זו לקוחה כמובן מ-דת שבהם הגירסה: התמונה.

59. מעתיק ע עצמו תהה על כמה מהזרויות שלפניו, ותהייה זו באה לידי ביטוי בציון "כ"מ" ("כן מצאתי") שכתב בגליון ליד כמה מקומות שגרסתם זרה במיוחד; באלה וגם במקומות אחרים בולטת בייחוד החלפת הא' האשכנזית במ' - כמו (ד, 29): "משאב ויניקה לנשמתם" - וצ"ל: נבואתם (דף ג ב); (ח, 2): "וכשממכ וקטרגה העטרה" במקום "וכשאמרה" (דף ה ב).

60. נסתפק בדוגמאות מן ההקדמה ומפרשת בשלח כדי להביא במנ‌יין את הקטעים בכ"י ל. (אשר לשגיאות המשותפות ל-אמע בלבד הרי אפשר להביא דוגמאות למאות):
בהקדמה (ח, 28-29): "והשגחתו תמיד בה והשגחתה תמיד בו ואשתו כגופו כי מאיש לוקחה זאת". ב-אימ(5ב)ע אין המלים "ואשתו כגופו" הנמצאות ב-ב וגם ב-פ שאינו הולך בעקבות נוסח ג בהתחלת החיבור. בפרשת בשלח (פט, 4-5): "שיכון לבו אל הע" - "לבו" ליתא גלת, איתא רק ב-אימ(51א). (שם, 32-33) "ולהתערב עם אויר העולם הנזכר" - "אויר" איתא ב-ת, ליתא ב-אימ(51ב)ע.

61. הרי דוגמא מן ההקדמה (ד, 28-29): "נצח והוד מהם לקחו הנביאים משאב ויניקה לנבואתם..." כך במ, ואילו איע: "מקום" (ב-ע נוסף אמנם "נ"ל מהם"). ועוד דוגמא מפרשת בשלח (צ, 12-13): "כי היה הבית מלא כבוד השכינה" - כך ג(19א)מת (אמנם ב-ו ובנגררים אחריו: כבוד י"י); ואילו ב-אע: כבוד השם יתברך, וב-י: כבוד השם.
לעומת זאת יש דוגמאות לא מעטות של שגיאות ב-מ הנמצאות כתיקונן ב-איע.
למשל בפרשת בראשית (יט, 6-7): "מ"מ העטרה נקראת יראה מצד הדין..." "יראה" ליתא ב-מ (12ב), איתא אע. ולהלן (שם, 30-31): "אשר ממשלת כל שרי מעלה וכל הפקידים וכל המזלות המושלים בעולם..." מ (13א) ליתא "וכל", איתא ב-אע.
ובפרשת וזאת הברכה (רמח, 24): "היו"ד והוא"ו שלימים וההא"א הברית העליון לבד..." ב-מ (162ב) ליתא "שלימים", אע איתא.

62. לגבי ע ראה הערה 59 לעיל; ואפשר להוסיף עוד טעות ב-ע שגם היא נובעת מאי-הבנת הא' האשכנזית: "עוד לחכם ר' משה בר דוד הרב ז"ל", וצ"ל: אשר (בפרשת בראשית (כד, 16).
לגבי י נסתפק בדוגמא אחת מסוף ההקדמה (י, 6-7): "ענני פחד יצחק עננו" - כך צ"ל וכן גם מ (7ב)א, ואילו ב-י: "עזיני פחד יצחק עזני" כך בפנים ואילו בשוליים "הגהה": "עינו פחד יצחק עינו(!)".

63. הרי כמה דוגמאות:

(1) בפרשת אמור, בציטוט מכש"ט שנשמט ממנו משפט שלם (כנראה כבר באוטוגרף - ראה להלן הערה 69), הניח א את הגרסה המקורית על כנה, ואילו ב-מ יש כבר התחכמות לתקן (ראה בהערה הנ"ל).

(2) להלן בפרשת אמור, בקטע מפירוש האגדות לר' עזרא (שריד"ע משער שהוא לרשב"א) נשמטה מלה; ב-א יש תחתיה רווח זעיר, ב-מ יש התחכמות לתקן (ראה להלן, הערה 67).

(3) וזו דוגמא הנוגעת רק לקבוצת כ"י זו: בפרשת וזאת הברכה (רנ, 1-2): "נמצא שמפני כבודו של יהושע הניח מֹרְעֹהֹ מלהזכיר שמעון והזכיר במקומו אפרים..." כך גלצקת (שני כה"י צק במקום זה כבר אינם הולכים בעקבות ג). במקורה של משפחת כה"י שלנו נשמטו המלים "הניח מֹרְעֹהֹ", ובאמת ב-א הנוסח הוא: "שמפני כבודו של יהושע מלהזכיר שמעון". ב-מ יש כבר תיקון מדעת המעתיק או אחד מקודמיו: "...שמפני כבודו של יהושע נמנע מלהזכיר שמעון" וכ"י זה יחידאי בגרסת בדויה זו.

(דוגמא שבה יש לחשוד שכ"י א שימר - והוא יחידי! - את הטעות שבמקור - ראה ריז 20-21. לא יכולתי ללכת לפיו כי כה"י היסודי - שלבטח אף הוא התחכם כאן - נתמך ע"י כ"י מ ובהתאם לכלל הנקוט בידי לא היתה הצדקה לסטות ממנו. ההתחכמות לתיקון הקיצוני ביותר היתה, כרגיל, של כ"י ל).

64. בבדיקה מקרית שערכתי בכ"י א בפרשת בשלח בעמודים 78-79 מצאתי שלוש שגיאות חמורות שנמצאות כתיקונן ב-מ, אך לא מצאתי באותו קטע תופעות הפוכות. אותה תופעה חזרה בעוד מדגמים.

65. נביא לדוגמא שתי שגיאות סמוכות מאד זו לזו (כמעט שורה אחרי שורה) בפרשת נשא (קצ, 15-16): "...שחכמים גדולים בחכמת תאמת יש שאינם מדברים בלתי לייי לבדו ובעשרה (=ספירות) של טהרה עומדים ולמטה מהם אין יורדים" - "יורדים" ליתא דת (85ב). ובהמשך (שם, 17): "אחר כל זה הקרני השם יתי לפני בנו ה"ר יוסף הלוי נ"רי" - ואילו ב-דת (שם): יוסף הלוי ז"ל נר"ו(!) (על זרות זו ראה להלן בהערה 69).
יש להעיר שהדמיון הבולט מייד לעין הוא הצורה המיוחדת של סידור רשימת המרכבות בפרשת לך לך: ב-דת מסודרת הרשימה בשורות אפקיות, ובכל שאר כה"י - בטורים אנכיים.

66. מתוך מדגם שערכתי בשורות הראשונות של פרשיות נח, יתרו ושופטים מצאתי שבע עשרה סטיות קטנות וגדולות של ד לעומת המכנה המשותף של כה"י האחרים, שבהם לפחות בשלושה עשר מקרים הנוסח כתיקונו ב-ת.

67. אמנם לכאורה יש סימנים לכך ש-ד מקורו ב-ת גופו: כך בפרשת נח (לז, 22-23): "שאלו היה מוכרת היה משמע ברית שהוא עולם כי הוא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו". בכ"י ת (דף 6ב למעלה) מסתיימת השורה (הראשונה בעמוד) במלה "סמוכה" וכדרכו של מעתיק זה של ספרי בראשית ושמות בכ"י ת (וכדרכם של סופרים רבים אחרים) מלא את הרווח שנותר עד סוף השורה הבאה בתחילתה של המלה הבאה: "לע". והנה תופעה דומה חייבת היתה להיות במקור של ד, שכן שם הנוסח הוא "...כי היא סמוכה לעטרה(!) לעולמים שהוא(!) לפנינו". - וראה דף קב 30, שם מה שנוסף ביד אחרת(?) בכ"י ת נמצא בפנים בכ"י ד.
אולם סימנים אחרים שכנעוני ש-ד לא יצא מתוך ת. בפרשת אמור (קע 24) מעתיק ריד"ע את דברי ר' עזרא בפירוש האגדות (שבהיסוס מה הוא מיחסם לרשב"א) בעניין ד' המינים, ובין היתר את המשפט שלשונו במקור (כ"י ואטיקן 441 דף 44א; ובמה שיכול להיחשב כ"חומר הגלם" של ס' מאירת עינים, כ"י פירנצה Plut 44/14 דף 132ב). כך היא: "כבר ידעת שאמי חכמי' מהו אותו אילן שאכל אדם הראשון אתרוג היה". נראה שכבר באוטוגרף נשמטה המלה "שאכל", והמעתיקים הניחו רווח זעיר (כך בכ"י א), או שהתעלמו מן המלה החסרה וכתבו "אילן שאדם הראשון אתרוג" - כך ב-גבכ, או שניסו להשלים את החסר בצורות שונות, כמו: "מה היה אותו האילן שאדם הראשון נכשל בו" (מ), "מה היה אותו אילן שאדם חטא בו" (ל), ויש שקלעו למטרה - אם מסברה ואם מפני שכמה שורות אח"כ (קע,34) נמצא לפנינו "הוא אמרם ע"ה עץ שאכל ממנו אדם הראשון אתרוג היה". נראה שבמקור המשותף ל-דת לא נכתב דבר ומעתיקי דת השלימו לפי שיקול דעתם: ת(74א) "אותו אילן של אדם הראשון", (כך אגב כתב מדעתו גם פ ובעקבותיו ט) ואילו ד מזליה חזי וכתב "אותו אילן שאכל אדם הראשון", ואין להניח שהיה משנה אילו היה נוסח ת לפניו. וכך ראה דף רב,23: כאן דת הולכים בעקבות נוסח ו; בכ"י ו במקום "יפגל" הנוסחה היא "יפול"; בכ"י ת "יפגל" (ואולי תיקן מדעתו?); ואילו בכ"י ד "יקול".- ההוכחה המכרעת היא בדף ריט,11-15: ב-ת נשמטה פסקה גדולה בגלל הדומות, אך היא נמצאת על כנה בכ"י ד.

68. אפשר לקבוע את תחילתה וסופה של הסטיה בדיוק רב: בפרשת קורח באמצעה עדיין ת שונה כמובן מנוסח ג ולא כל שכן מנוסח ו. למשל (קצז, 4-5): "חלוק עבודות אלו מלבך עשית שנתת הכהונה לאחיך והלויה לנו" - כך ג (90ב) וכן וק. ואילו דלמת (דף 89א): ולנו הלויה . אך כמה שורות אח"כ (שם, 14) כבר מתחילים דת ללכת בעקבות שגיאותיו של ו: "שכן היא עוצרת המגפה לאלתר" - ודקת (שם): שבו. ועוד, (שם, 20) "ושיהיה סם חיים זה לסם המות להם" - ואילו ב-ודקת (ריש 89ב): "ויעשה מסם חיים סם המות להם". וכך נאמנות גמורה לנוסח ו המשובש (שכבר הסברנו את טעמי שיבושו למעלה), כולל הטבלה של ס' המסכתות הנמצאת לפני פרשת חוקת (המשותפת גם לכ"י כ).
דת חוזרים למקורם הראשון באמצע פרשת דברים הקצרה (שכולה מחזיקה כדי חמש-שש שורות). בתחילתה עדיין השגיאות משותפות (רו, 22-23): "שבא לרמוז מה שפסוקים (...) רומזים" - ואילו ב-ותד: "שבא לרמוז מה (ד ליתא מה) שהפסוקים אומרי' (...) רומזים". ומיד בהמשך כבר חוזר ת לקדמותו: "וראה בפשטם והשתכל בפנימיותם" - "וראה" ליתא ב-אנוק בפנים, איתא ב-תד.

69. דוגמא לכך היא אולי הגרסה המשונה "יוסף הלוי ז"ל נר"ו" (ראה הערה 65) שאפשר אולי להסבירה בכך שעל הגרסה "נ"ר" המקורית הוסיף מקור של ת את "ז"ל" שהוא משום מה נוסחו של ו.
כיוצא בזה הדוגמא הבאה: בשולי כ"י ת פרשת ואתחנן (דף 95ב; מהד' זו רז, 20): נכתב "ס"א אלהים" וזוהי באמת גרסת ו ויוצאי חלציו. ואילו הגרסה בפנים היא השם המפורש כבכל יתר כה"י (בכ"י ד יש בפנים רק נוסח "ס"א").
בעיה שלא מצאתי לה פתרון לפי שעה קשורה במשפט החסר בציטוט שמצטט ריד"ע מכש"ט בפרשת אמור (קסה, 19-20): "ואני הקרתי מפי מורי נ"ר מפני מה חולו של מועד (ההמשך בכש"ט: מותר במלאכת האבד יותר מהימים טובים וגם מפני מה סוכות חלוק) בקרבנות ולא חג המצות...". סברה היא לומר שחלק המשפט המודגש בקו נשמט כבר באוטוגרף בכתבי היד ששמרו על גרסות מקוריות כמו אג ויוצאי חלציו בכצ, הושארה הגירסה החסרה על כנה, אבל כתבי יד אחרים ניסו לתקן מדעתם - וכך נמצאת לפנינו הגרסה חסרת השחר "מפני מה חולו של מועד משונה בקרבנות" בכתבי יד ממקור שונה לגמרי (כנראה כמו למפ (ובעקבות האחרון גם ט); כ"י ו (בפנים) מזליה חזי וכתב "חלוק בקרבנות". והנה בשולי כ"י ו הושלם המשפט החסר בכתיבה אחרת והתיקון עבר לכל יוצאי חלציו של ו. ולעניינבו ב-דת המשפט החסר נמצא בפנים, ואפשר אולי לחשוד שמקורם של דת השלים את המשפט מתוך אותו כתב יד ממשפחת ו שממנו השלים את החסר בקונטרס האבוד מפרש קרח עד פרשת דברים. מצד שני אין להוציא מכלל אפשרות שכבר בשלב קדום באחד מאבותיו של ת הושלם המשפט החסר מתוך כש"ט; שכן תופעה דומה אנו מוצאים בכ"י א, שבו דווקא בתחילת פרשת אמור יש בשוליים בכתיבה אחרת השלמות לציטוטים מכש"ט (כולל המשפט הנ"ל), והשלמות אלו נעשו ללא ספק במישרין מתוך כש"ט (אף על פי שבהקדמת מ"ע יש הרבה "תיקונים" מכתיבה אחרת שנלקחו מתוך נוסח ו דווקא).

69א. כך למשל בדף זה "אלא הם נבדלים" (קסא 29) שונה ל"רק הם נבדלים", והרי זו דרכם המוזרה של דת מחומש ויקרא ואילך, להפוך "אלא" ל"רק" (ראה דפים קס,32; קסה,1; קסז,20; קעג,23; קעז,11; קפט,11; קצד,11, 31; רכ,25; רכב,16; רלד,30; רלה,24; רמה,22; רנב,20 ועוד).

69ב. למשל בדף קסב,34 שמרו גת לבדם על רווח בתוך הטקסט שאינו מתחייב מן התוכן; ובכמה מקומות גת לבדם שמרו על הצורה המקורית (כנראה) של אותיות תלויות (ראה דף רלב,1 ועוד בכמה מקומות).

70. הרי כמה דוגמאות לשיבושים בגרסת ל:

(א) חסרון קטעי משפטים בגלל הדומות:

(1) בקונטרס אחרון (טז, 29): "ראה שכל הדברים בח' נעלמים ואמי' יתפשטו הדברים שהם בח' נעלמים בכח ויתגלו..." המודגש נשמט ב-ל (152א).

(2) שם (סא, 25-26): "והלא האחרונים כלפי הראשונים כקליפת השום וכן ראשונים לראשוניהם וראשוני ראשונים לראשוניהם וראשוני ראשוני ראשונים לראשוניהם וכן עד דור המדבר..." המודגש ליתא ל (162א).

(ב) חסרון מלים בודדות:

(1) בפרשת בראשית (טז, 4-5): "הנה כי על ידי שפע רחמים..." "ידי" ליתא ב-ל (4ב).

(2) שם (ל 14): "ויה"ב שנ"ר דעת"ו תמה ונפלא על מה שאמי' הרשב"א נ"ר"..." "ונפלא" ליתא ב-ל (12ב).

(3) בפרשת נח (מ, 30-31): "כמו כן ע' שמות סימן סוד השם ליריאיו..." "שמות" ליתא ב-ל (16א).

(ג) פענוח מוטעה של קיצורים:

(1) בפרשת בראשית (טז, 7): "ועדן רומז לח' וגן לע'" ב-ל (4ב): לחסד (וצ"ל: לחכמה).

(2) בפרשת תרומה (קיט, 18): "הרי למדנו שהג' רחמים גדולים והפ' דין קשה..." ב-ל (63א): שהשלושה.

(3) וכנגד זה קיצור שלא במקומו בפרשת בהר (קעח, 19): "וכל רז ממנו לא נעלם זכרו לחיי עולם". ב-ל (101א): ז"ל (ויפי הסגנון הושחת).

(ד) גרסאות מוזרות:

(1) בפרשת נח (מא, 2-3): "הרי פירוש מיכאל וחשמל" - ל (16ב): וחשמאל.

(2) בפרשת ויחי (סח, 4-5): "קרא הע כנה מלשון הכיור ואת כנו - ב-ל (28א): והכנו.

(3) בקונטרס אחרון (לקוח משער השמים) (נט, 21): "כי כל מצוה שהשכל מחייבה" (וכן בשער השמים הנדפס), ב-ל (160ב): מחייב בה.

(4) (שם, (ס, 2)): "ולמה לא יתאוה לתפלתן של צדיקים יותר משאר אנשים, כל העדה כולם קדושים". נראה שהיו כמה מלים מחוקות במקורו של ל והחסר הושלם מדעתו של מעתיק ל או של קודמו, והתוצאה: "...לתפלתן של צדיקים אנשים ונשים כלם קדושים".

70א. דוגמא ל"שיפוץ" של ל בנוסח המקור בצורה המסלפת את התוכן ושלא יתכן שיצא מתחת ידי המחבר - רא,28. באותו עמוד דוגמא אפיינית לקיצור שלא במקומו: יראה לי כי הכח הגורם זה (ולפי התוכן צ"ל אתנח) הוא כח הדמיון... וב-ל: זהו (שו' 30).

71. דוגמאות לשגיאות המשותפות:

(1) בתחילת פרשת בראשית (יא, 16-17): "...לרמוז על מ"ט שערי בינה שנמסרו לו למרע"ה חוץ מאחד, ומהו אותו האחד..." בכ"י ל (1ב) וכן נ ליתא אותו.

(2) שם (יג, 34): "וגם כל שאר הספירות נקראות מחשבות". ב-ל (3א) נ: מחשבה.

(3) בסוף פרשת שופטים (רלג, 26): "ושמעתי מפי איש נאמן רוח מגיד אמת שקבל מפי מקובל ירא שמים..." "מגיד אמת" ליתא ל (136ב) נ.

.72 ראיה לדבר מסוף פרשת שופטים (רלג, 28-29): "עד שיתמהו הרואים והדבר מתגלגל ובא באזני החכמים יודעי הסוד". ב-נ הנוסח שונה קצת: "ויתגלגל הדבר". ואילו ב-ל (136ב) השוני מופלג יותר: "ויתגלגל לחכמים", וברור ש-נ לא העתיק מ-ל אלא מן המקור המשותף שהסטיה בו היתה קטנה עדיין.

72א. ראה חילופי הנוסחאות בדפים א,13; ב,31; ג,16; ז,33; ט,1.

72ב. ראה למשל שתי דוגמאות סמוכות מפרשת בשלח: פו,13; פט,21.

.73 ראה לעיל הערה 26: הערה 28, דוגמאות (1), (2); הקשר לנוסח ו ברור מתוך הדוגמא הבאה בפרשת בשלח (פט,18-19): "וכל הברכות שאין להם חתימה כגון בורא פרי הגפן והמוציא וכיוצא בהם כלם לתשו'..." כך בגמ וכן גם כ; אבל ב-ו נוסח מוזר: "כגון בורא פרי הגפן ופרי העץ ופרי האדמה כלם לתשובה" וכן ב-ט (39א; בגליון השלים המעתיק את הנוסח הנכון, כנראה מתוך "הטופס המדוייק"). יתר על כן, אפשר גם להראות את הזיקה למקור המשותף ל-ק וליתר כה"י בקבוצה: בפרשת וארא (עז, 15) "...ושאר הנביאים בגבורה", כן גלמ וכן ב-כ; ב-ו קיצר: בגבו', ובחוליית ביניים הבאה נשתבש הקיצור למשהו הדומה ל"בכבו" או ב"נבו", וכן ב-ק; רוב כתבי היד מקבוצה זו פיענחו: "בנבואה" (כך א$_2$ססש$_1$ת$_1$), ואילו ט (33ב) כתב בפנים: בכבו"ד (והוסיף בגליון: "ס"א בגבורה"). (אגב, במהדורת הר"ח ארלנגר נשאר "בנבואה" כמו ב-ש$_1$ שממנו העתיק, בלי לתקן).

.74 כך כבר כמה שורות אחרי תחילת סטיית ו מ-ה (ראה לעיל הערה 41): "שקרא הרב עליונים באמרו יהיה משך הברכה לעליונים" (כו, 2-3) - כך בהמפת, ואילו וט: לכל העליונים. ולהלן (כו,13): "ומלת נהר הוא נגזר מנהורא" - כך בהמפת "הוא" ליתא וט. ולהלן (כו,17): "וקצץ בנטיעות בהפרידו הדברים והפריד העץ מן הגן..." כך בהמת, ואילו ב-וס: והפסד. ולהלן (לב, 29-30): "אמרו עליה פרא למוד מדבר באות נפשה שאפה רוח והכל הוא בסוד ידוע..." כך בהלמפת וכן בנוסח ה"תשובה" של ר' משה די ליאון המועתק בכ"י פירנצה-לאורנציאנה Plut 44/14 (שאפשר לקרוא לו מעין "חומר הגלם" של ס' מאירת עינים), דף 139א. ב-ט נוספה "תאנתה" אחרי "רוח" (כבפסוק, יר' ב: כד). מעתיק ט מחק את המלה בהעברת קו בהגיהו לפי "הטופס המדוייק"). ב-ו השתבש ל"תימנתה" (ומכאן אולי קצת ראיה שגם מקורו של ו שבו כבר חלה נטישת נוסח ה, עדיין היה כתוב בכתיבה אשכנזית כמו ה). ולהלן (לב,34): "ועושים עמו חסדואוספים אותו ולא ישב לחוץ..." כך בהצלמפת, ואילו ב-וט ליתא "אותו" (ב-ט הוסיף מעל השורה, כנראה לפי "הטופס המדוייק"). (גם במהדורת הר"ח ארלנגר ליתא "אותו").

.75 ראה לעיל הערה 13, ובייחוד דוגמא 3. עצמאותו הגמורה של נוסח פ$_{(\text{א})}$ ביחס לנוסחים האחרים מתבררת גם מן התופעה הבאה שבפרשת בראשית (יט, 22-25): "ולה"ב שנ"ר דעת"ו נתעוררתי בענין על דרך האמת. כבר ידעת שהע' נקראת בת וכח הוא בה והיא בוא, והוא תלפיות תל שהכל פונים אליו בלומ' כל הדברים שמה באים כל הנחלים הולכים אל הים, וכל זה רמוז בבתולת בת ואו תל. וענין זו הנפילה...". נראה שכבר באוטוגרף הוסיף המחבר הערת שוליים: "יש מפרשים תל שהכל פונים אליו על הצדיק והכל אמת כי זה בזה וזה בזה". כהערת שוליים מופיע המשפט ב-מ (13א)א (ב-א בגליון ואילו ב-מ בתוך טור מיוחד הערוך בתוך העמוד - ואולי שמר כאן מ על הנאמנות הגדולה ביותר לאוטוגרף?). בכל כה"י האחרים נכנס המשפט הזה לפנים הטקסט בין "אליו" ל"כלומ'", אף שבכך נקטע במקצת הרצף ההגיוני של המקור: כך ב-ד(ת טרם התחיל ואילו ב-ל חסר כאן דף), וללא ספק כך היה ב-ג (שכן כך הוא ב-בהצ). ואילו ב-פ נכנסה הערת השוליים לפנים אחר כך, לפני המלה "וענין", והרי זו תוכחת שבין האוטוגרף ל-פ$_{(\text{א})}$ לא ג ולא ת לא שימשו כמתווכים. יש להעיר שב-ט היה מלכתחילה המשפט הזה במקומו כבכל כה"י אף בהשפעת ה"טופס המדוייק" (שהוא נוסח פ) הוקף המשפט בסוגריים והמעתיק העיר על מקומו "הנכון" של המשפט (דהיינו כמו ב-פ).

76. דוגמאות:

(1) בתחילת פירוש מעשה בראשית לר' יוסף בן שמואל (טז,21): "בראשית ברא בסתר הב'" - "הב'" ליתא פ.

(2) בפרשת בראשית (ל'ס,18): "שאל הרב ר' שמריה נ"ר..." ב-פ: ירמיה.

(3) בפרשת לך לך (מד,22): "ובמדרש ר' תנחומא כתי' סוד יי' ליריאיו"... "תנחומא" ליתא פ.

77. ולא זו בלבד אלא המעתיק בעל היד השניה ב-ק תיקן בכתיבתו לפחות מקום אחד בחלקו הראשון של ק לפי הנוסח שלו שלא חזר ל-ג. הכוונה לרשימת המרכבות בפרשת לך לך: ב-ג חסרת כנראה השורה (מה,8) "קר ולח, חם ויבש, חם לח, קר ויבש" (שכן חסרה היא ב-בצ). ב-ה (ובעקבותיו ב-ו וב-ק חסרה גם השורה (שם,6) "אור, חושך, יום כח חמה, לילה כח לבנה", (ראה לעיל, הערה 38, דוגמא 8), אך ב-ק הוסיף המעתיק בעל היד השניה את שתי השורות החסרות בין השיטין בכתיבתו שלו.

78. לגבי צ$_{\text{(ב)}}$ ראה לעיל הערה 7 דוגמא 8, הערה 8 דוגמאות 6, 7.

והרי שתי דוגמאות לגבי ק$_{\text{(ב)}}$ והן שתי שגיאות סמוכות מאוד זו לזו בתחילת פרשת האזינו (רמא, 30-31):

(1) "כי התורה דו פרצופין נתנה באש מפני שעיקר קבלתה מסבת האש הוא הפ'" - כך אבגכת (ב-ו נשמטה המלה הפ'). ב-ק: הת'.

(2) שורות מעטות אחר כך (רמב, 4-5): "כלומ' הצנורות אשר בא השפע אל הע' בדרכיהם" - כך כל כה"י, ואילו ב-ק: בדרכי ה'.

79. למשל: "ועדיין אינו מספיק לי ולא נתישב בלבי וצ"ע" (רכ, 6-7) - ואילו ב-ת$_2$: עד כאן.

פרק ג: מקורותיו של ס' מאירת עינים: יחסו ל"קבלת ספורטה"

כתב א' גוטליב ב"הקבלה בכתבי רבינו בחיי בן אשר" (עמ' 215): "ר"י דמן עכו המאסף למחנות רבים היו לפניו מקורות נוספים והחשוב ביניהם הוא הספר המכונה "קבלת ספורטה".[1] והוסיף בהערה (מס' 3 שם): "בכ"י אוכספורד 1645 נמצא במרוכז "קבלת ספורטה", אולם ניתן לקבוע בודאות שכל הקטעים הללו הוצאו מס' "מאירת עיניים" ואין זה הספר "קבלת ספורטה" המקורי".

גם הערת שוליים של מורי ז"ל תורה היא, ומה עוד שהיא כתובה בלשון ודאי שאינה נקוטה בידו דרך כלל, ויש לנו עניין בקביעתו גם מצד עצמה וגם מצד אחר: בקטעי "קבלת ספורטה" שבכ"י אוקספורד הנ"ל מצאתי בכמה וכמה מקומות משפטים שלמים שנשמטו בכל כתבי היד של ס' מאירת עינים שבידינו בגלל הדומות או מסיבה אחרת. ואם אמנם הוצאו קטעים אלה מחיבורנו, אמור מעתה שכל ענפי כתבי היד של ס' מאירת עינים שבידינו אינם אלא הסתעפויות מענף מאוחר ומשובש יחסית, ואי אפשר לשחזר מתוכם באמנות גמורה את ס' מאירת עינים המקורי שממנו העתיק המלקט של "קבלת ספורטה" שבכ"י אוקספורד 1645 מה שהעתיק.

לפיכך נתתי את לבי לברר מן היסוד את הסוגיה הביבליוגרפית של יחס ס' מאירת עינים ל"קבלת ספורטה", ואחב אפלטון וכו'.

הוברר שהקונטרס המכיל את הקטעים המובאים בס' מאירת עינים בתיר "ק"ס" או "קבלת ספורטה" - שבפרק זה נקרא לו לשם הקיצור בכינוי "הקונטרס" - נמצא בידינו בשני כתבי יד: כ"י אוקספורד 1645 שאותו הזכיר גוטליב (להלן כ"י בודלי), וכ"י ואטיקן 202[2] (להלן כ"י ואט'). שני כתבי היד אינם מועתקים זה מזה אבל מן החיבורים הנמצאים בהם בסמוך ל"קונטרס" אפשר אולי להביא קצת ראיה לזה ששניהם חוזרים בעקיפין למקור משותף - אם כי אין זו ראיה גמורה.[3]

היקף החומר אינו אחיד בשני כתבי היד של ה"קונטרס", וכל אחד מהם עשיר במקום שחברו עני. ניכר גם שחל בלבול מסויים בסדר הקטעים. בנספח טבלת השוואה בין שני כתבי היד ובין המקומות שבהם נמצא הקטע בס' מאירת עינים.

הבא להשוות את קטעי ק"ס המובאים בס' מאירת עינים עם אלה שב"קונטרס" יראה מיד שהקטעים זהים בדרך כלל מלה במלה. לפיכך אין לנו בהשוואת הקטעים עצמם הרבה נקודות-אחיזה שיועילו לבירור השאלה "מי העתיק ממי", כמו דרכי עיבוד, הרחבות, השמטות, שינויים ואי הבנות הכרוכות בהם. עצם ההעתקה הקפדנית אינה יכולה להיות ראיה לכאן או לכאן, שכן מתברר שריד"ע נהג להעתיק מלה במלה מ"קבלת ספורטה" המקורי שלפניו (וזה גם מנהגו ברוב מקורותיו האחרים), ויש לנו על זה עדות ברורה: קטע אחד של ק"ס העתיק ריד"ע פעמיים - כנראה מתוך היסח הדעת. פעם אחת בפרשת כי תשא (קכט 14-25) ופעם שניה בפרשת בהר (קפא 8-20), ובשני המקומות זהה הקטע מלה במלה!.

(ויש להעיר שבאותם מקומות שיש שינויים, הריהם בעיקר בזה שדברי הרמב"ן, שקטעי ק"ס עוסקים בהם, מצוטטים ב"קונטרס" ביתר אריכות. תופעה זו אמנם הולמת יותר את הסברה שמאירת עינים הוא שהעתיק מן ה"קונטרס", אך אין בזה עדיין משום הוכחה, שכן גם אם נאמר שה"קונטרס" העתיק מס' מאירת עינים, אפשר היה לשער שעורך ה"קונטרס" טרח להשלים את המובאות מן הרמב"ן שפירושו היה ודאי נפוץ הרבה).

לפיכך מוטב להעמיד את בדיקת השאלה "מי העתיק ממי" על ההשוואה של היקף החומר ב"קונטרס" ובמאירת עינים.

מן ההשוואה התברר, שמצד אחד אין במאירת עינים אף קטע אחד (מתוך קרוב לשבעים קטעים!) שכותרת "ק"ס" עליו, שלא נמצא לפחות באחד משני כתבי היד של ה"קונטרס". מצד שני, אף שרוב רובו של החומר ב"קונטרס" נמצא בס' מאירת עינים תחת הכותרת "ק"ס", יש גם 1) קטעים מה"קונטרס" המופיעים אמנם בס' מאירת עינים אך לא נזכר שם שהם מק"ס; 2) קטעים מה"קונטרס" שאינם מופיעים בס' מאירת עינים כלל.

1) מקטעי ה"קונטרס הנמצאים בס' מאירת עינים ושאינם נזכרים שם בתור ק"ס אפשר היה לכאורה להביא ראיה לזה שה"קונטרס" איננו אלא ילקוט של קטעי ק"ס שלוקטו מתוך ס' מאירת עינים ואשר בהיסח הדעת הכניס עורכו לתוכו גם קטעים מס' מאירת עינים שאין להם דבר עם ק"ס המקורי. אולם הנכון הוא כנראה שקטעים אלה קטעי ק"ס המקורי הם. בבירור שייכותם לק"ס המקורי נעזרתי בקביעתו של גוטליב בספרו על רבינו בחיי:

"המקור הספרותי לבאור סודות הרמב"ן של רבנו בחיי היה כנראה הספר "קבלת ספורטה" וספרו של "החכם" שב"מאירת עינים" שדבריו מופיעים כמעט תמיד בתוך "קבלת ספורטה" או בקשר אל דבריו" (עמ' 216).[4] לפי זה, קטעים מן ה"קונטרס" שיש להם מקבילה אצל ר' בחיי, ושזולתם אי אפשר למצוא לדברי ר' בחיי מקבילה ברורה אחרת בספרות הקבלית של אותו זמן, סברה ישרה תהיה לומר שאכן מק"ס המקורי הם (אף שאין בזה ראיה מוחלטת).

(א) החשוב שבקטעים אלה הוא הקטע בס' מאירת עינים פרשת <u>בא</u> (עט 22) המתחיל במלים "ולטוטפות בין עיניך וגו', ד' בתים של תפלת הראש..." למאמר זה יש מקבילה חשובה ברי חיי (פרשת בא, יג: טז), ואותה הציג מורי בספרו (עמ' 41-42), בהעירו: "ניתן להסיק בלא ספק, שהיה לו [לר' בחיי] מקור נוסף על זה של ר' עזרא" (41), והוסיף: "מאחר שר"י מעכו לא היה לפניו ספרו של ר' בחיי כפי שכבר ציינתי לעיל, ומכיוון שהקשר הטכסטואלי שבין שתי ה"קבלות" מוכח ללא ספק, ברור שהיה לפניהם טכסט שלישי, ששימש מקור לשניהם" (42). והנה קטע זה מופיע בתוך ה"קונטרס" בכ"י ואט' דף 99א. נמצא שאותו "טכסט שלישי" אינו אלא "קבלת ספורטה"!.

ויש להעיר שיש שינויים מסויימים בין הנוסח בס' מאירת עינים לבין הנוסח ב"קונטרס". וכבר כעת עלינו לנטות לדעה שנוסח ה"קונטרס" הוא המקורי. שכן מסתבר שבמקום שס' מאירת עינים וה"קונטרס" שונים זה מזה, הנוסח בדברי ר' בחיי בדרך כלל קרוב יותר לזה שב"קונטרס" מאשר לזה שבס' מאירת עינים.[5]

(ב) ועוד בס' מאירת עינים פרשת <u>בא</u> (פא 2): "ועד"ה בעבור זה ירמוז לשם הגדול ולשם הנכבד..." לא נזכר עליו שם "ק"ס", אף שאיתא ב"קונטרס" כ"י ואט' דף 99א שורה 19. והנה יש לקטע מקבילה ברורה ברבנו בחיי (על יג: ח, שעוועל עמ' קב):

רבנו בחיי	"קונטרס" - מאירת עינים
ויהיה "עשה" מלשון: ותעש הארץ,	ולשון עשה מותעש הארץ,
שתרגומו וכנשת	דמתרגמי' וכנשת
כלומר	יאמר כי בעבור שמו וכבודו
אספני למדותיו.	אסף אותנו אל מדותיו.

(ג) בכ"י ואט' דף 102א שורה אחרונה יש קטע קצר העוסק בפסוק "במשוך היובל" וכו', וממנו מועתקות בס' מאירת עינים רק מלים בודדות בלי ששם "ק"ס" ייקרא עליו: "אמנם הם הבינו הדבר אבל לא השיגו זולתי קול והיא מ"ה הרפה שנקראת קול" (יתרו קא 33). אלא שיתרו של הקטע הקצר ב"קונטרס" איננו אלא משפטים המועתקים מתוך פירוש הרמב"ן.

(ד) בס' מאירת עינים כי תשא (קכט 14-25) מועתק קטע ק"ס, שכבר הזכרתי שבהיסח הדעת העתיקו רידי"ע פעם נוספת בפרשת בהר. קטע זה נמצא ב"קונטרס", כ"י ואט' דף 105א שורה 14. והנה לפניו במאירת עינים נמצא - בלי הזכרת "ק"ס"! - קטע הנמצא אמנם גם ב"קונטרס" לפני הקטע הנזכר (כ"י ואט' שם שורה 5!). הקטע מתחיל "כתו' בפי' ספר יצירה לרב ז"ל"(קכט 5) וכבר עורר את תשומת לבו של ג' שלום שכתב עליו במאמרו "פירושו האמתי של הרמב"ן לספר יצירה ודברי קבלת אחרים המתייחסים אליו", קרית ספר, ו(תרפ"ט-תר"ץ), עמ' 394: "והנה אריכות הדברים שבכאן חשודה מאד" וכו' (עיי"ש). והנה אם נאמר שרידי"ע לא בא כאן לצטט במישרין מפירוש הרמב"ן (האמיתי) לספר יצירה, שהוא (במקומות אחרים) אחד העדים החשובים עליו (עיין קרית ספר, שם, עמ' 389, 393), אלא לצטט מתוך ה"קונטרס" שבידו, הכל אתי שפיר.

2) הקטעים שהבאנו (חוץ מקטע (א) לעיל) אינם מכריעים אם מאירת עינים העתיק מן ה"קונטרס" או להיפך, שכן יוכל הטוען לטעון שבנוסח המקורי והנאמן של ס' מאירת עינים, זה שה"קונטרס" העתיק ממנו, היתה הכותרת "ק"ס" על כנה בכל המקומות, אלא שנשמטה בענף המאוחר של כתבי היד, שכל כתבי היד של ס' מאירת עינים שבידינו חוזרים אליו. חשובים יותר לענייננו הם הקטעים ב"קונטרס" שאינם בנמצא כלל בס' מאירת עינים שבידינו.

(א) החשוב שבהם הוא זה שבכ"י ואט' 99ב שורה 19 ובכ"י בודלי דף 86 טור א: "חי י"י וחי נפשך כבר כתבתי במקום אחר קבלת ספורתא כי השבועה בשם המיוחד לא למה שעליו... ע"כ אבל דעת החכם כי השבועה עיקרה בשלום שהיא שביעית..." וכו'. בשני כתבי היד של ה"קונטרס" זה הראשון בארבעה קטעים רצופים שכולם פותחים (לאחר הזכרת הפסוק הנדון) במלים "כבר כתבתי קבלת ספורטא כי" (פעם אחת "קבלת דעת ספורטא") ובהמשך "אבל דעת החכם". שלושת הקטעים האחרים נמצאים במקומות שונים בס' מאירת עינים. קשה להניח שמעתיק שטרח להעתיק בנאמנות מלה במלה את קטעי ק"ס מתוך ס' מאירת עינים יישב לזייף מאמר שלם של קבלת ספורטא ובצורה כל כך מוצלחת.[7]

מורכב וקשה יותר הוא הדיון בשלושה קטעים קטנים רצופים ב"קונטרס" שאינם בס' מאירת עינים, ואשר אמנם קשה להוכיח את שייכותם לק"ס, אבל יש להם מקבילות ברבנו בחיי, המסייעות במקצת לדעה שהם מק"ס המקורי ושלא "פוברקו" בידי עורך ה"קונטרס". (אמנם, לשלושתם יש קשר לזוהר, וצריך עיון אם אין הם נושאים את טביעות אצבעותיו של ר' בחיי עצמו).[7א]

(ב) בכ"י ואט' דף 104ב: "פרע ראשו... ומוזהר מן המת להרחיק מן השמאל". לקטע זה יש מקבילה בר' בחיי נשא ו: ג: "הוזהר מן היין וטומאת המת כדי להתרחק מן השמאל". אמנם בלי לדעת על המקבילה ב"קונטרס" שיער מורי בספרו על ר' בחיי (עמ' 118) שמקורו של המאמר בר' בחיי הוא בזוהר נשא קכז ע"א. כנגד זה יש להעיר שלשונו של ר' בחיי קרובה לזו שב"קונטרס" יותר מאשר לזוהר, וגוטליב עצמו הוסיף בהסתייגות ש"באופן כללי יש הבדל גדול בין ר' בחיי לבין הזוהר בסימבוליקה ובפרטי הטעמים הקשורים בנזירי".

(ג) הקשר שבין ה"קונטרס", הזוהר בפרשת נשא דווקא ור' בחיי מתגלה שוב בקטע הבא מיד אחרי הקטע הנ"ל ב"קונטרס" כ"י ואט' דף 104ב "ואלה המלכים. כי השם בונה עולמות ומחריבן וזהו לפני מלוך מלך לבני ישראל". אינו בס' מאירת עינים אך ראה בר' בחיי על וישלח לו: לט: "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, ירמוז על העולמות שברא הקב"ה במדת הדין קודם שברא העולם הזה, וקודם שיתגלה מלכותו בעוה"ז. זהו: לפני מלך מלך לבני ישראל. ומכאן שהיה בונה עולמות ומחריבן" וגו'. אמנם, מתוך סגנון דברי ר' בחיי בהמשך "ולא אוכל לפרש כי הדברים נשגבים ונעלמים ברומו של עולם" יש לשער שכוונתו לאידרא רבא.[8]

(ד) הקטע הבא אחריו ב"קונטרס" ואט' דף 104 (שורה אחרונה): "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. מה תצעק אל מלכותי הגבה שאלה וזהו ויסעו שיסעו מלבקש ממנה. ויסיעו עצמן למעלה ראש". ברבנו בחיי בשלח, יד: טו יש רעיון דומה משהו בתוכן (אם כי אינו דומה בסגנון), אלא שכאן שוב נמצאת מקבילה מעניינת מאד (מבחינת התוכן) בזוהר בשלח מח ע"א.[9]

לגבי כל הקטעים האלה שוב יכול היה הטוען לטעון שאמנם נמצא בס' מאירת עינים המקורי שממנו הוציא ה"קונטרס" את קטעי ק"ס, אלא שנשמטו במהדורות ס' מאירת עינים שבידינו. מובן שטענה זו דחוקה מאוד, והכף נוטה לבירור לצד הסברה שס' מאירת עינים הוא שהעתיק מה"קונטרס" ולא להיפך.

חיזוק לסברה זו נמצא בקטע ק"ס המובא בס' מאירת עינים בפרשת ואתחנן (רי 7) ואילך.[10] בס' מאירת עינים מובא: "והמלכות... אם לא תאמר [בשכמל"ו כלל] ולא תהיה היא ביחוד מאצילה יש לה צער" (כאותה בת מלך שהריחה וכו'). אחרי סיימו להעתיק את הקטע מק"ס מעיר רידב"ע: "מצאתי כתוב בדבריו [של ק"ס] אם לא תאמר ולא תהיה היא בייחוד יוצרה וכתבתי אני מאצילה". את שינוי הלשון מסביר רידב"ע בשצף-קצף: "ואמנם שגג [בעל "ק"ס"] באמריו, והיתה שגגתו גדולה ומרה, כי דבר על השם סרה, באשר עשה מאצילות יצירה, והזכיר יצירה על יוצרו, ומהרה תפלתי את דברו, ואולי יצא ממנו דעתו, או נפלה עליו תרדמה וכתבו תוך שנתו, והמרתי הרב בטוב... ושבח לבורא עלילה אשר שמרני משגיאה גדולה" וכו'. והנה ב"קונטרס" כ"י בודלי דף 95 טור ב הגירסה היא: יוצרה. עורך ה"קונטרס", אם באמת ליקט את קטעי ק"ס מתוך ס' מאירת עינים - היתואר כי תקום בו רוח לשנות מהכתוב בס' מאירת עינים לנוסחה האחרת "ולדבר על השם סרה" בלי הסתייגות שהיא - כשהנוסחה האחרת שכתב נמצאת בתוך דברי רידב"ע המתלהמים נגדה?

אולם מה שלדעתי מכריע את הכף לגמרי שה"קונטרס" הועתק מק"ס המקורי ושס' מאירת עינים העתיק מה"קונטרס" ולא להיפך הוא הראיה הבאה שהיא פעוטה למראית עין אך איבני רואה דרך להשיב עליה: בס' מאירת עינים פרשת בהעלותך (קצג 1-4) מובא הקטע הבא (על הרמב"ן י: ו): "תרועה יתקעו למסעיהם, ק"ס היא מדת הדין הרפה שבה נפלה חומת יריחו ולכך היתה חרם ר"ל כי מפני שנצחם עם המדה ההיא והיא קדושה ראוי שיהיה סערת י"י וסער ((ב"א והעיר))[11] קדש בטעם ראשית עריסותיכם חלה שהיא גם כן קדש רמז לזה ע"כ". המלים "סערת ה' וסער" אינן ב"קונטרס" (קטע זה נמצא שם בכ"י בודלי, דף 92 טור ד, וקודמת לו הכותרת: פרשת נשא!), וכמובן אינן במקומן גם בס' מאירת עינים והשתרבבו לכאן בטעות. התברר שהן לקוחות מתחילתו של קטע ק"ס אחר המופיע במאירת עינים הרבה קודם לכן, בתחילת פרשת נשא (קפט 23-24): "בק"ס לא יצוק עליה שמן וגו' בטעם השעורים רמז שיהיה סערת י"י וסער מתחולל על ראש תרשעה..." (והוא בעקבות הרמב"ן על ה: טו).

והנה קטע ק"ס זה נמצא ב"קונטרס" בכ"י בודלי (שם) מיד אחרי הקטע המובא במאירת עינים בפרשת בהעלותך - וזאת אף על פי שהקטע המובא במאירת עינים בפרשת בהעלותך מאוחר לקטע המובא במאירת עינים בפרשת נשא גם לפי מקום הבאתו במאירת עינים וגם לפי סדר הפסוקים וכמובן לפי הסדר בפירוש הרמב"ן! - ואילו היה הטקסט של ה"קונטרס" ערוך לפנינו לא בשני טורים צרים כבכ"י בודלי אלא בטור אחד, היו שלוש המלים "סערת ה' וסער" נמצאות ב"קונטרס" במקומן שורה אחת אחרי השורה שלתוכה השתרבבו במובאה במאירת עינים! הרי לנו שהסדר המשובש (לפי כל הגיון) של קטעי ק"ס ב"קונטרס" הוא הוא הסדר המקורי שבו הופיעו ב"קבלת ספורטה" המקורי. ואזי לא נוכל שלא להחליט שריד"ע העתיק מאחת ההעתקות של ה"קונטרס" שמעתיקה בהיסח הדעת שרבב לתוך שורה אחת שלוש מלים מהשורה שמתחתיה.

הערות

1) ג' שלום שיער שבשם זה מכוון לשם משפחתו של הרמב"ן (עיין Ursprung, עמ' 341 הערה 47; שבתי צבי והתנועה השבתאית בימי חייו, תל-אביב תשי"ז, עמ' 468, הע' 1).

2) תודתי אמורה לפרופ' ג' שלום שהעירני על הקשר שבין כ"י זה לס' מאירת עינים וזירזני לבדוק אותו.

3) בכ"י בודלי יש בתחילה - א) פרפרזה מורחבת על פירוש מעשה בראשית לר' יוסף בן שמואל (שכבר בירר גוטליב את ענינה במחקרים, עמ' 62, ובהערות 10, 11 שם), ואחריה - ב) ליקוטים מפירושי מעשה בראשית של ר' עזרא (עיין גוטליב שם, עמ' 60, הערה 5. אגב, בכ"י יש התייחסות של המלקט לפי' איוב של "הרב ז"ל" (הרמב"ן). הקטע שבו מופיעה התייחסות זו איננו נמצא בכ"י פרמא 68), ואחריהם - ג) פירוש סודות הרמב"ן הנדפס ע"ש ר"מ אבן סהולה. בכ"י ואט' נמצא רובו של (א), מפסוק "יהיה רקיע" ואילך (דף 117א-118א), הקטע הראשון מתוך (ב) (דף 106ב), ואילו קטעים מן הפירוש המיוחס לאבן סהולה מופיעים בכתב יד זה כמה פעמים לפני ואחרי ה"קונטרס". כנגד זה יש לומר שהסדר בכ"י בודלי (הזהה לסדר בכ"י פרמא 68) השתנה לגמרי בכ"י ואט'. מכל מקום, לגבי מה שנוכיח בע"ה בהמשך שה"קונטרס" הוא אמנם "קבלת ספורטה" המקורי, אין כל צורך להניח שריד"ע קרא או הכיר גם את כל החיבורים הנמצאים בכתבי יד אלו בשכנות.

4) אם נכון הדבר ש"קבלת ספורטה" הוא שהשפיע על ר' בחיי, הרי למדנו לפי דרכנו ש"קבלת ספורטה" הוא אחד החיבורים הראשונים שנכתבו על פירוש הרמב"ן, שכן ר' בחיי משתמש בו כבר ב-1291, שנת חיבור פירושו; ואם כן קודם הוא בזמן לכש"ט, שמ' אידל כותב עליו "שהוא, כנראה, הפירוש הראשון לסודות הרמב"ן" ("פירוש לא ידוע לסודות הרמב"ן", דעת, חוב' 2-3 (תשל"ח-תשל"ט), עמ' 121. שם קובע אידל את שנת נ"ח כשנת חיבורו של כש"ט; מכאן, אגב, נמצא מופרך תאריך הלידה "1287" המופיע בערך "ר' שם טוב (בן אברהם) אבן גאון", האנציקלופדיה העברית, ל"ב, ירושלים, תשמ"א (!), עמ' 73; הערך המקביל באנציקלופדיה יודאיקה החדשה, כרך שמיני, 1971, עמ' 1174-1175, עבר כנראה עריכה יותר קפדנית, כפי שאפשר להבחין בעוד כמה פרטים שהתיישנו המופיעים בערך העברי עשר שנים אחר כך). - הקדימות בזמן איננה בהכרח עדות על חשיבותו של חיבור זה להבנת כוונתו של הרמב"ן לעומת סופרקומנטארים אחרים, שהרי קנדידאט אחר לתואר של הפירוש הקדום ביותר לסודות הרמב"ן, והוא הפירוש האנונימי שבו דן אידל במאמרו הנ"ל, ודאי רחוק הוא לגמרי ממשמעותם המקורית של דברי הרמב"ן. קדמותו של הפירוש האנונימי יכולה להתברר מתוך קרבתו הרבה בטרמינולוגיה ובהרבה מקבילות ל"טעמי המצוות" נוסח ב' (קרבה זו לא צויינה במאמרו של אידל).בחיבור מוזר ונשכח זה, כבר דן א' אלטמן במאמרו "לשאלת בעלותו של ס' טעמי המצות המיוחס לר' יצחק ן' פרחי", קרית ספר, מ(תשכ"ה), עמ' 257-259 (אלטמן הוא גם שטבע את המונח "נוסח ב'").

בכוונתי לעסוק לכשירחיב ביחס בין הפירוש האנונימי לס' טעמי המצוות נוסח ב' (ואולי גם ס' המפתח - "מפתח לפירושים על עשר ספירות" לג' שלום, מס' 124, שיש בו אי-אילו הדים לטרמינולוגיה קרובה); לפי שעה התרשמותי היא, שאם לא נאמר ששני החיבורים שאבו ממקור ספרותי אחד או נכתבו ע"י שני תלמידים של מורה אחד, כי אז הפירוש האנונימי לסודות הרמב"ן הוא שהשפיע על ס' טעמי המצוות נוסח ב'. מאחר שס' טעמי המצוות נוסח ב' השפיע על פירוש התורה של ר' בחיי (גוטליב, בחיי, עמ' 194-213), הרי שהפירוש האנונימי קדום ביותר. (בהזדמנות זו אעיר על מה שכתב אידל במאמרו הנ"ל, הערה 9: "אמנם המונח "נקודה" מופיע אצל ר' יצחק דמן עכו בספר מאירת עינים פרשת יתרו, אולם ייתכן שהוא הושפע על-ידי הפירוש האנונימי או על-ידי "ספר הזוהר" עצמו". כוונתו כנראה למנוח "נקדה" (כך צ"ל!) הנזכרת בפרשת יתרו (מהד' זו קט 22). וראוי להבהיר שלא דברי רידי"ע עצמו הם, אלא העתקה מלה במלה ממאמר קבלי שמי אידל עצמו עסק בו כמה פעמים בעבודת הדוקטור שלו, והוא אף מגדירו כ"קטע ששייך, כנראה לאבולעפיה" (אבולעפיה, כרך א, עמ' 90; עמ' 116, הע' 67; עמ' 174). יש להבין שרידי"ע העתיק את הקטע מתוך הילקוט הראשוני שהיה בידיו, שכן המאמר נמצא באחד מכתבי היד (החלקיים אמנם) של ילקוט זה - כ"י קימברידג' Add. 644 (הלא הוא "שנבלום 7"), שם דף 19א; וכן בכ"י ניו-יורק Mic. 1990 (Acc. 76362) דף 147ב - 148א.

5) העניין היחיד המשותף לר' בחיי ולמאירת עינים ושנשמט ב"קונטרס" כ"י ואט', הוא הקשר שבין בינה (הנרמזת ב"והיה כי יביאך") ליציאת מצרים. (יש לזכור שהקטע מופיע רק באחד משני כה"י של ה"קונטרס", וכפי שלמדתי מהשוואת שני כה"י נוסחות שניהם לוקות לעתים קרובות בחסרות זו לעומת זו, כך שיכול להיות שהמשפט הנדון נשמט בכ"י זה. לעומת זאת יש עניינים שישנם במאירת עינים ואינם בר' בחיי ולא ב"קונטרס" - משמע שהם תוספת של רידי"ע, ויש כמה עניינים חשובים שישנם ב"קונטרס" ובר' בחיי ואינם במאירת עינים - משמע שרידי"ע השמיטם. ויש להעיר ששיבושים אלה אינם מדרכו של רידי"ע, הנוהג כאמור להעתיק מק"ס בנאמנות מלה במלה; ולכן מתעורר החשד שקטע זה העתיקו רידי"ע לא מק"ס המקורי. ואכן, בכתב היד החשוב פירנצה-לאורנציאנה Plut 44/14, הכולל בתוכו חומר שאפשר אולי להגדירו כ"חומר הגלם" של ס' מאירת עינים (ראה בהערתי לדף כד שו' 16), אנו קוראים בדף 135ב למטה: "עוד סוד על תפלין. ד' פרשיות שבתפלין...". והוא קרוב קרבה מסויימת למה שיש במאירת עינים. אך קשה להוציא משפט ברור כי לפנינו ארבע שורות בלבד (מסתיים ב"רמז לגבורה הנוקמת" - מקביל למאירת עינים שו' 25), ואחר כך חסרים דפים בכתב היד, וחבל על דאבדין.

6) גוטליב לא הזכירה בספרו על ר' בחיי אך העיר עליה בכתיבת ידו בשולי העתקת מכונה של כ"י מ שהכין.

7) שכן תן דעתך שהרמיזה "כבר כתבתי במקום אחר" מתאימה לנאמר בקטע המופיע ב"קונטרס" כ"י בודלי דף 93 טור ב ונמצא בשם קבלת ספורטה במאירת עינים פרשת <u>שלח</u> (קצד 18): "אבל חי נפשך והדומה לו <u>כבר הודעתיך</u> שהוא רומז למעלה, וישבע בחי העולם שבועה בשמו הגדולי".

7א) ואולי זו הסיבה ששלושה קטעים אלו לא נכנסו לס' מאירת עינים? עם זאת יש להעיר שבקטע הנמצא בכ"י ואט' בסמוך, דף 105א, והמתחיל במלים "כי כל בשמים ובארץ", והמועתק בס' מאירת עינים פעמיים בכותרת "ק"ס" (ראה בנספח), אנו מוצאים: "ומתרגמי' דאחיד בשמיא ובארעא". בהשפעת ק"ס (כנראה) אנו מוצאים תרגום זה בדברי ריד"ע עצמו במאירת עינים (כב 6), וכן בס' אוצר חיים (קעה א). והנה לא הצלחתי למצוא תרגום כזה בתרגום דה"י שבידינו (א' ראהמער, תרגום של דברי הימים המיוחס לר' יוסף סגי נהור, Thorn 1866, עמ' 30; א' שפרבר, כתבי הקדש בארמית, כרך ד, א, ליידן 1968, עמ' 31; R.Le Déaut.- J. Robert, <u>Targum des Chroniques</u>,II,Rome, 1971, p. 78), אבל נמצא בזוהר ח"א לא ע"א ("כתרגומו די אחיד בשמיא ובארעא"). האם שאבו ק"ס והזוהר ממקור משותף? ושמא הושפע כבר ק"ס מהזוהר ושלושה קטעים אלו אמנם קטעי ק"ס מן המניין הם? (ולגבי האפשרות שק"ס הוא שהושפע מר' בחיי, נראות משכנעות ראיותיו של גוטליב בספרו עמ' 224, שההפך הוא הנכון).

8) וראה ג' שלום, קבלות ר' יעקב ור' יצחק, ירושלים תרפ"ז, עמ' לד הערה 2; גוטליב בספרו, עמ' 193 סי' 3.

9) בשני כתבי היד של ה"קונטרס" יש עוד מספר קטעים קטנים שלא נכנסו לס' מאירת עינים, וכמעט לכולם יש מקבילות בר' בחיי. אלא שלחלקם אפשר למצוא מקבילות גם אצל מקובלים אחרים ואין מכאן ראיה על שייכותם לק"ס המקורי. (לציון מיוחד ראוי רצף של קטעים קצרים הנמצאים בכ"י אוקספורד דף 89 טור ד. שם אנו מוצאים: "ובהן לפורחות השדה שהם כת המשחיתים והם למטה מסמאלי". פירוש זה על "לפורחות השדה" שבלשון הרמב"ן (ויק' יד: ד, שעוועל עמ' פ) מקבילה מדוייקת לו בר' בחיי (ויק' יד: ז, שעוועל תפג): "לפורחות השדה, והם כת המשחיתים למטה ממדרגת שר המדבר מקבל שוחד ביום הכפורים". (הנוסח במאירת עינים, קנב 6: "לפורחות השדה, הרוחות הרעות שהם באים מכחו של סמאלי", איננו תלוי בק"ס בהכרח).

10) על מקבילתו בר' בחיי ראה בספרו של גוטליב עמ' 221 סי' 9.

11) "סערי" בפנים "ונ"א והעיר" בגליון - כך הוא בכ"י גמ. ב-ל נמצא "סערי" בלבד, ואילו ב-ת וכן ביוצאי ירך ג (כובפ, וכן צ אם כי לא ברור אם עדיין הוא במסורת ג) - נשתמר "והעירי" בלבד.

נספח: טבלת השוואה בין שני כתבי היד של קונטרס "קבלת ספורטה" וס' מאירת עינים

תיאור כתבי היד

ואטיקן 202: קובץ חשוב ביותר מקבלת הראשונים; ג' שלום, שפרסם מתוכו כמה וכמה קטעים, סבור כי הוא נכתב במאה ה-14 (תעודה חדשה, עמ' 142) ולפני השליש האחרון של המאה (אנצקלופדיה יודאיקה החדשה, כרך 16, עמ' 1211). מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 8699.

אוקספורד, ספריית בודלי Opp. Add. 4 to 43 (1645 ברשימת נויבאואר): על תכנו ראה לעיל בהערה 2 לפרק זה. לדעת מ' בית אריה נכתב באיטליה בידי מעתיק ספרדי בערך ב-1400 (בכה"י נמצא רישום על מכירתו בשנת 1472). מס' הסרט במכון לתצלומי כתבי יד 17386.

כתב יד ואטי'	כתב יד בודלי	ס' מאירת עינים
98א סוף שו' 7: ...האמת העיקר שבת הוא השם הנכבד	-	(סוף הקטע הנמצא בכי תשא (קכט 23) וגם בבהר (קפא 17)
98א שו' 11: דע כי נבואה ורוח הקדש ובת קול תם ג' ענינים וכלם מן השכינה.	-	תצוה (קכה 26)
98א שו' 15: כתב הרב בפי' איוב אם תחפוץ להבין... (מסתיים) עכ"ל	-	הקטע ב"קונטרס" כולו העתקה מהרמב"ן, איוב לג: ל (שעוועל, כתבי רמב"ן א, קא) מועתק במאירת עינים בראשית (לה 21-24) (ואולי במישרין מפי' איוב?)
98א שו' 18: ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות...		שמות (עא 2)
98ב שו' 5: אנכי אלהי אברהם	-	שמות (עג 30)
98ב שו' 20: פרשת וארא וגם אני שמעתי	-	וארא (עח 26)

כתב יד ואטי	כתב יד בודלי	ס' מאירת עינים
98ב שורה אחרונה: ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים	-	בא (עט 3)
99א שו' 5: ולטוטפות	-	בא (עט 22) (בשינויים; לא נזכר שהוא מק"ס; עיין לעיל)
99א שו' 19: ועל דרך האמת בעבור זה ירמוז	-	בא (פא 2) (לא נזכר שהוא מק"ס (ועיין לעיל)
99א שו' 22: ואל יתעלם ממך מה שאמ̊ לבשי עוז	-	בשלח (פג 3)
99ב שו' 7: דע כי ששת ימי בראשית...	-	אינו במאירת עינים
99ב שו' 16: י"י ימלוך לעולם ועד. י"י היא התשובה	86 טור א	בשלח (פד 4)
99ב שו' 19: חי י"י וחי נפשך כבר כתבתי במקום אחר קבלת ספורתא כי השבועה בשם המיוחד	86 טור א	אינו במאירת עינים (עיין לעיל)
100א שו' 6: אמרה לבנה לפני הקב"ה וכו' כבר כתבתי קבלת ספורטה כי היו דו פרצופין	86 טור ב	הקדמה (ח 35)
100ב שו' 6: ויתעצב אל לבו כבר כתבתי קבלת ספורטא כי כל העצבון היה נותן בלב	86 טור ג	בראשית (לו 23)
100ב שו' 18: ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וגו' כבר (?) כתבתי קבלת ספורטא בענין זה כי הלולב...	86 טור ג	אמור (קעא 33)

כתב יד ואטלי	כ"י בודלי	ס' מאירת עינים
101ב שו' 17: והיה אם שמע תשמעו... ענינו וכן אני עומד לפניך שם על הצור...	87 טור ב	בשלח (צח 15)
101ב שו' 20: נשא עשר אצבעותיו לרום השמים שרומ' לשם הגדול	87 טור ב	בשלח (צח 17)
102א שו' 4: כי יד על כס יה כי היד שהיא מדת הדין שלמעלה...	87 טור ג	בשלח (צט 34)
102א שו' אחרונה: במשוך היובל וגו' הגדה זאת יש לה סוד גדול	87 טור ד	רק מלים בודדות מתוך הקטע נמצאות ביתרו (קא 33-34) בלי להזכיר שמקורן מק"ס
102ב שו' 3: לא יהיה לך אלהים אחרים על פני	87 טור ד	יתרו (קד 32)
102ב שו' 7: פוקד עון אבות על בנים	88 טור א	נמצא ביתרו (קה 28) בלי להזכיר שהוא מק"ס
102ב שו' 10: ויראו את אלקי ישראל	88 טור א	משפטים (קטז 25)
102ב שו' 13: פרשת ויקחו לי מעמד הר סיני והמשכן	88 טור א	תרומה (קכא 13)
103א שו' 10: ענין העגל כי שתים רעות	88 טור ב	כי תשא (קכט 26) (לא נזכר שהוא מק"ס, אך מופיע כהמשך רצוף לקטע ק"ס מכ"י ואט' 105 א שו' 14 - ראה להלן)
103ב שו' 5: הניחה לי	88 טור ג	כי תשא (קל 15)
104א שו' 18: פרשת ויקהל יביאה את תרומת ה'	89 טור א	ויקהל (קלו 3)

כתב יד ואטי	כתב יד בודלי	ס' מאירת עינים
104א שו' 18: פרשת ויקרא ויקרא אל משה... (הקטע נקטע באמצע בדף 104ב שו' 12)	89 טור ב (ממשיך גם אחרי המקום שנקטע בכ"י ואטי)	ויקרא (קלו 25)
104ב שו' 12: עולה נעשית לתשובה ובאה על הרהור	-	ויקרא (קלח 35)
104ב שו' 21: פרע ראשו חוא קדש ליי' והוא אסור עד הזג	-	אינו בס' מאירת עינים
104ב שו' שניה מהסוף: ואלה המלכים. כי השם בונה עולמות	-	אינו בס' מאירת עינים
104ב שורה אחרונה: מה תצעק אלי	-	אינו בס' מאירת עינים
105א שו' 2: כתוב בס' יצירה לרב ז"ל	-	נמצא בכי תשא (קכט 5) בלי להזכיר שהוא מק"ס
105א שו' 14: כי כל בשמים ובארץ... (הקטע נקטע באמצע והמשכו נמצא כאמור בדף 98א. להלן בדף 105א מתחיל הפירוש המיוחס לאבן סהולה על בחוקותי)	-	נמצא בכי תשא שם (שו' 14) וכן בבהר (קפא 8)

כתב יד בודלי ממשיך מדף 89 כסדר: מפרשת ויקרא עד פרשת וזאת הברכה (דף 97). כמעט כל החומר (המדובר בעשרות קטעים), מועתק בס' מאירת עינים, בדרך כלל בפרשיות המקבילות. ולפי דרכנו נמצאנו למדים מה גדולה היתה חשיבותו של ה"קונטרס" בעיני ריד"ע, שאף על פי שהוא מותח על ק"ס ביקורת קשה בכמה מקומות (נוסף לטיראדה בפרוזה חרוזה שכמה משפטים ממנה הזכרנו לעיל, ראה הערות הביקורת בדף עט 20, צג 35-צד 1 - אם כי ראה להיפך בדף רט 28), העתיק בחיבורו כמעט את כל החומר הנמצא ב"קונטרס" שבידינו.

פרק ד: מקורותיו של ס' מאירת עינים: ילקוט "החכם המשכיל"

כעשרים פעם מופיעים בספר מאירת עינים מאמרים הפותחים בפורמולה "ומצאתי כתוב ביד חכם משכיל" או "ומצאתי ביד חכם משכיל". אינני יודע אם באותו "חכם משכיל" מכוון לאישיות קונקרטית, ואם כן מי היא.[1] אבל להבדיל מה"מקובל משכיל"[2] או ה"איש משכיל"[3] או ה"משכיל" סתם[4], שמובאות מהם שמועות ששמע ריד"ע מפיהם, הרי המאמרים ש"נמצאו" "כתובים" בידי אותו "חכם משכיל" אינם אלא העתקות מלה במלה ממקור ספרותי שאותו אפשר לזהות בדיוק.

המדובר בילקוט חשוב[5] של קבלת הראשונים, הכולל בעיקר קטעים מקבלת גירונה, עם תוספת מרובה מידי העורך, והוא נמצא לפנינו בכתבי יד שונים. הידוע שבהם הוא כתב יד אוקספורד, Christ Church College 198 (מס' 2456 בקטלוג נויבאואר; להלן כ"י קולג'). בכמה מקומות קרובות גרסותיו של כתב יד זה לאלו של ספר מאירת עינים יותר מכתבי היד האחרים של ילקוט החכם המשכיל (להלן: יח"מ); עם זאת נראה שנוסח כ"י קולג' (שהוא עצמו העתקה מאוחרת של כ"י קדום) כבר עבר כמה שינויים וקיצורים לעומת כתבי היד האחרים. מכתבי היד האחרים יש לציין את כ"י אוקספורד Mich. 217 (1945 ברשימת נויבאואר; להלן כ"י אוקס'); ויש להעיר שכמה ממאמרי יח"מ מופיעים בכתב יד זה פעמיים[6]. גירסת המאמרים בחלק הראשון של כתב היד קרובה מאד לזו שבכ"י רומא קזנטנסה 181 (להלן: כ"י קזנ'). כ"י חשוב מאוד של יח"מ הוא כ"י מוסקבה-גינצבורג 131 (להלן כ"י מוס'); קרובים לו למדי בגירסה כ"י ניו-יורק, הסמינר התיאולוגי JTS 827, Mic. 1892 - הלא הוא כ"י שחז"ה 463 (להלן: כ"י סמי') וכתב יד ספריית אוניברסיטת ייל Heb. 130 (להלן: כ"י ייל). כאמור, לכל כתבי היד האחרים חוץ מכ"י קולג', אף שהם ניתנים למיון-משנה, יש קווי-שיתוף לעומת כ"י קולג'.[7] קטעים מיח"מ נתפזרו גם בכתבי יד אחרים.

עם כל השינויים בהיקף החומר ובצורת ארגונו בין כתבי היד השונים, יח"מ כמקור ספרותי הוא בעיקרו ילקוט ברור ומוגדר; ועל אף כמה חפיפות וסימני קרבה אחרים אין לערבבו עם ילקוטים אחרים מקבלת הראשונים: אין להחליפו בילקוט החשוב שבו השתמש ריד"ע כנראה עוד מתחילת עבודתו בס' מאירת עינים, ושכתב היד הידוע ביותר שלו הוא כ"י שחז"ה 444 (ראה הערתי לדף כד 16); וכן אין להחליפו בילקוטים שקטעים מהם

נשתמרו בכתבי יד מסוג פרמא דה-רוסי 68, 1221, שחז"ה 174 (מונטיפיורי, הירשפלד 313), ואחרים, שכבר עמד ג' שלום על הזיקה האפשרית בין כמה מהם ובין ר' יהושע אבן שועיב.[8] חקירה יסודית ושיטתית של ילקוטים אלה היא Vorarbeit שמן הראוי היה לעשותו כשמעבדה מצויינת כמכון לתצלומי כתבי יד עומד לרשותנו; ולא כאן מקומה. כאן ברצוני רק להעיר על הקשרים הקסטיליאניים שהיו אולי לעורכו של יח"מ. בשניים מכתבי היד החשובים של יח"מ, אוקס' ומוס', נמצא חיבור נכבד של ר' יעקב בן יעקב הכהן.[9] ומה שיותר חשוב: אחד מקטעי יח"מ, שהעתיקו ריד"ע בפרשת משפטים דף קטז (ראה ברשימה להלן) הוא מקבלת ר' יעקב בן יעקב הכהן, והדפיסו ג' שלום מכ"י קזנטנסה;[10] שם - וכן בכ"י אוקס' דף 18ב - מתחיל במלים: זה קבלתי מר' יעקב החסיד ברי יעקב ז"ל יש לי להוסיף באשר כתבתי..." (בכ"י אוקס' במחזור השני, דף 35ב, וכן בכ"י מוס' וכ"י ייל, מתחיל: "יש להוסיף..."), ותדע, שאין לפקפק בעדות זו של עורך יח"מ, שכן מקבילה מילולית ברורה לחלק מהעניין מוצאים אנו בפי' מרכבת יחזקאל לר' יעקב.[11] לעניין קשר קסטיליאני זה נחזור בהמשך.[12]

להלן רשימת אזכרות "החכם המשכיל" בס' מאירת עינים ומראי המקומות של המקבילות בכה"י העיקריים של יח"מ.

מאירת עינים	יח"מ	הערות
בראשית (רג 8): ומצאתי ביד חכם משכיל כתוב כי מה שנשבע צדקיהו לירמיהו...	קולג' 19א מוס' 165 טור א-ב	משפט אחד
בראשית (כו 11): ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל כי גן עדן של מעלה הגן הוא הע'...	קולג' 7א ואילך	
לך לך (מג 1) ומצאתי עוד על זה ביד חכם משכיל כי כח הנבואה באה מן הבי' לתי' שהוא כסאו	קולג' 5א מוס' 18 טור ד ואילך אוקס' 15א, 36א סמי' 11ב-12א ייל 3ב	

מאירת עינים	יח"מ	הערות
וישלח (נה 15): ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל מגין שקראו הב"ה ליעקב אל	קולג' 8ב	
בשלח (פב 10): ומצאתי ביד חכם משכיל ויסע מלאך האלהים הוא המלאך הגדול בית דינו של הב"ה	קולג' 9א אוקס' 70א-ב	
בשלח (פד 31): ויה"ב שנ"ר דעת"ו מצאתי כתוב ביד חכם משכיל על זה, ארז"ל תפילת ערבית רשות...	קולג' 25א	
בשלח (צד 17): ומצאתי ביד חכם משכיל טעם על כונת הלילה בתפלה וז"ל ע"כ בלילה הכונה לתשובה	קולג' 22ב ואילך מוס' 162 טורים א-ב ייל 5א	
בשלח (צו 19): עוד מצאתי כתו' ביד חכם משכיל ביאור על דברי הרב ז"ל וזהו לשונו, והיה אם שמע תשמע...	קולג' 18א-ב אוקס' 69א-ב	בתוך הקטע הכביס ריד"ע תוספת קצרה משלו: "ואמרתי לפני ה"ר אבנ"ר" (צז 1) עד "לענין שהוא צריך" (שם 4).

מאירת עינים	יח"ם	הערות
<u>בשלח</u> (צט 26): ומצאתי עוד על זה ביד חכם משכיל וזה לשונו, אמ' הרב...	קולג' 11א אוקס' 40א	
<u>יתרו</u> (קי 28): ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל כי ברוב המקומות בתורה	מוס' 16 טור ב-ג (בשינויים קלים) ייל 2ב	
<u>משפטים</u> (קטז 3): עוד מצאתי ביד חכם משכיל כי שמ"י בקרב"ו	מוס' 161 טורים א-ד אוקס' 18 ב, 35ב- 36א ייל 4ב קזב' 106ב	מר' יעקב בן יעקב הכהן
<u>תרומה</u> (קכב 34): מצאתי ביד חכם משכיל ביאור עד"ה וזה לשונו פי' הפסוק וזאת התרומה...	מוס' 15ב-16א אוקס' 10ב ייל 2א קזב' 105א	
<u>כי תשא</u> (קלה 8): אכתוב עוד ביאור שמצאתי ביד חכם משכיל כי ממנו תתחדש וזהו ויעבר...	קולג' 11א אוקס' 39ב	

מאירת עינים	יח"מ	הערות
ויקרא (קלז 28): ושעיר ראש חדש הואיל והגיע לידינו נאמר בו ענין סוד שמצאתי כתוב ביד חכם משכיל אמרו חז"ל בענין מיעוט הירח...	קולג' 15א-ב	
ויקרא (קלט 7): מצאתי ביד חכם משכיל אשה לשום אשה...	קולג' 13א מוס' 16 טור ג ואילך אוקס' 11ב (הרוב גם בדף 64-65) סמי' 10ב ואילך ייל 2ב ואילך קזנ' 105א	סוד הקרבנות לר"ע
אמור (קעא 17): ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל ויראה לי כי הוא דעת הר"ם ב"ן ז"ל וזה לשונו השם צבאות ת',	קולג' 24א	
פנחס (רה, 20): ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל וממה שאתה צריך לדעת מפני מה לא נאמ' אשה בעצרת	מוס' 44 טור ד - 45 טור א	מפירוש שיר השירים לר' עזרא

<u>מאירת עינים</u>	<u>יח"ם</u>	<u>הערות</u>
<u>נצבים</u> (רלט 19): ומצאתי	קולג' 23א	חוזר מלה במלה על מה 35-
כתוב ביד חכם	מוס' 163 טור ג	
משכיל דע כי כפי	סמי' 56א	
חשיבות הטפה	ייל 6א	
וזכותה		
<u>וזאת הברכה</u> (רמז 7): ומצאתי ביד		מובא משפט ראשון מהקטע
חכם משכיל ויראה לי כי הוא		המצוטט בשם חכם משכיל
דעת הר"ם ב"ן ז"ל		בפרשת אמור (ר' לעיל).
כי השם צבאות...		

נמצא, שכל הקטעים שנמצאו "כתובים" בידי אותו "חכם משכיל" - מקורם בילקוט זה.

והנה כשם שראינו, שיש בס' מאירת עינים קטעים הלקוחים מן הקונטרס המקורי של "קבלת ספורטה" ששם ק"ס לא נקרא עליהם, כך גם יש קטעים שקרוב לודאי מקורם ביח"מ אבל לא צויינה זיקתם ל"חכם משכיל". כך הקטע המועתק בפרשת יתרו (קה 9) והמתחיל: "עוד על לא תעשון וכו', ביאור עד"ה לאחד מגדולי המקובלים וזה לשונו נראה ממסקאנא דראש השנה..." והוא ביח"מ, כ"י קולג' 18ב, מוס' 164 טור ג, סמי' 57א, ייל 6ב, אוקס' 23א (שם כמעט איננו ניתן לקריאה. הנוסח האחר הנמצא שם דף 5ב-6א - ושמא הוא המקורי? - איננו שייך ליח"מ, המתחיל בדף 8ב. קטעים אחרים שמקורם כנראה ביח"מ ושהועתקו בס' מאירת עינים בלי ציון אנו מוצאים בפרשת אחרי מות (קנו 4), מתחיל: "וזהו השר הגדול השליט על החרב ועל ההשחתה", והוא מיח"מ (קולג' 12א, אוקס' 72א). וכן בפרשת במדבר (קפו 14): "עוד יש לך לדעת כי רוב המקצצין בנטיעות לעקור עדן מן הגן..." והוא מיח"מ (קולג' 16א, אוקס' 52ב).[13] יש להוסיף שהקטע בפרשת בשלח המתחיל (צז 27): "מכאן אתה למד שבפנים חשכות נתן וכו'", ייתכן שאף הוא מיח"מ (אוקס' 70א).

והנה התברר שקטעים רבים הלקוחים מיח"מ אך שם "החכם המשכיל" לא תמיד קורא עליהם, נמצאים בקונטרס אחרון של מאירת עינים, זאת אומרת התוספות לפרשיות בראשית-וישב שנדחו בכמה מכתבי היד ל"אחרית הספר" ואכן נמצאות במרוכז בסוף כ"י ל (ראה בפרק על ביקורת הטקסט, עמ' 41-42). יתירה מזו: חומר זה מהוה חלק נכבד בבניינן ובמניינן של תוספות אלו, ובודאי אין זה מקרה.

וזהו הפירוט:

קטע התוספת הראשון, בפרשת בראשית, טז 17: "עוד ראיתי להביא הנה פרישת פרשה זאת שפי' עד"ה אחד מגדולי המקובלי' הידוע בארץ קטלוניא ר' יוסף בר' שמואל ז"ל..." ב"אחרית הספר" מובא פי' מעשה בראשית שהעתיק ר' יעקב בן ששת בתשלום ס' משיב דברים נכוחים. השכנות לשני הקטעים הבאים מוכיחה שהקטע לא נלקח מס' משיב דברים נכוחים, אלא מתוך יח"מ (קולג' 6א, אוקס' 50א).

ומיד בהמשך שם, יז 35: "עוד ורוח אלהים מרחפת על פני המים פירו' מרחפת מתפשט רוח השכל לצייר צורה", והוא ביח"מ קולג' 8ב, אוקס' 71ב.

ומיד בהמשך (יח 4): "אף כי אמר... מאלה תולדות השמים עד פסוק זה..." קטע זה חשוב ביותר לענייננו, שכן מבחינת התוכן אין לו קשר ישיר למה שלפניו, או למה שבא אחריו בגוף מאירת עינים. ההסבר היחיד שייתכן להמצאו כאן הוא שכנותו לקטע הקודם ביח"מ! (קולג' שם מייד לפני הקטע הקודם, אוקס' 71ב אחרי הקטע הקודם כשמשפט אחד מפריד ביניהם). מכאן ראיה ברורה שגם שני הקטעים הקודמים הועתקו מיח"מ ולא ממקור אחר.

משלושה קטעים אלו מיח"מ מורכב כל קטע התוספת הראשון.

קטע התוספת הרביעי, אף הוא בפרשת בראשית, מתחיל לכאורה במלים (כו 20): "עץ החיים הג' והפחי' שהם חיים..." אבל כמה שורות קודם לכן (שם 11) מתחיל: "מצאתי כתו' ביד חכם משכיל כי גן עדן של מעלה..." ומכאן ואילך נמצא הכל ברצף אחד (כסדר הקטעים זהה לזה שבמאירת עינים!) בכ"י קולג' 7א ואילך.[14]

תופעה זו חשובה היא, וממנה יכולים אנו להקיש על קטעי-תוספת אחרים: קטע התוספת איננו מתחיל במשפט הנקטע בכתבי יד מסויימים במלים "באחרית הספר" (והוא הוא המקום שבו מתחיל באמת הקטע בתשלום כ"י ל), אלא כדי תשע שורות קודם לכן. ואפשר להציע

לתופעה זו הסבר פשוט: תחילתו של קטע התוספת נרשמה בשוליים של האוטוגרף (המעתיקים מן האוטוגרף כבר הכניסו את המשפטים האלה בפנים הטקסט) וכשלא יכול היה להמשיך עוד בשוליים דחה את יתר החומר ל"אחרית הספר", וההמשך נרשם בקונטרס אחרון שצורף לאוטוגרף (כפי שהוא לפנינו בתשלום כ"י ל). מכאן שזו היתה דרכו של ריד"ע, להוסיף חומר בשוליים. ונראה שכאשר המקום שבו ביקש להכניס את התוספת היה סמוך מדי לסיומו של המיפתח, היה ריד"ע כותב בשוליים רק תחילתו של משפט ודוחה את כל היתר ל"אחרית הספר" אפילו אם המדובר בתוספת קטנה של שורות בודדות (כמו בתוספת השניה, כא 4-10). ואילו אם היה מקומה של התוספת בתחילת המיפתח, היה לפעמים כותב חלק מהתוספת בשוליים. (ואז נשאלת השאלה - שאותה נשאל בהמשך - אם לא היו תוספות שכולן נרשמו בשוליים בלי להזכיר ב"אחרית הספר" כלל).

קטע התוספת <u>הששי</u>, בפרשת לך לך, מג 1 : "ומצאתי עוד על זה ביד חכם משכיל כי כח הנבואה..." את מקורו ביח"מ ציינו ברשימה דלעיל.

קטע התוספת <u>השמיני</u> כולל אף הוא קטעים נכבדים שמקורם ביח"מ, בלי להזכיר את "החכם המשכיל". מתחיל (מה 19) "עוד דברים נכוחים וקבלת אמת בסוד האבות הן הן המרכבה, ארז"ל מפני מה ניתן לאברהם כח החסד"... והוא בכ"י קולג' 4א ואילך, מוס' 14 טור ג, אוקס' 9א, סמי' 9א, ייל 1ב, קזנ' 104ב). ומייד בהמשך (מה 35)"ודע כי כפי חשיבות הטפה וזכותה..." והוא בקולג' 23א, מוס' 163 טור ד, סמי' 56א, ייל 6א. (אגב, הקטע הועתק שנית מלה במלה בשלהי החיבור, בפרשת נצבים - ראה ברשימה דלעיל; אבל שם הכותרת "<u>ומצאתי</u> כתוב ביד חכם משכיל"! תופעה זו של היכפלות החומר, כשנצרף לה תופעה דומה לגבי קטע מקבלת ספורטה (ראה בפרק הדן במקור זה), יש בה עדות חשובה לדעתי לכך שס' מאירת עינים התחבר במשך זמן רב). - ומייד בהמשך: (מו 4): "ובמדת יעקב מצאתי דעות חלוקי'" - והוא מלה במלה מיח"מ, כ"י קולג' 4ב, מוס' 15 טור ב, סמי' 9ב, ייל 1ב.

תחילתו של קטע תוספת <u>התשיעי</u> איננה, כנראה, במקום שבו הוא מתחיל כעת, אלא במלים "ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל מנין שקראו הב"ה ליעקב אל..." (נה 15) והוא מיח"מ קולג' 8ב. וכשם שהראינו לגבי קטע התוספת <u>הרביעי</u>, שהתוספת איננה מתחילה במשפט הנקטע במלים "באחרית הספר", אלא מתחילה בציטוט מן "החכם המשכיל" כמה שורות קודם לכן, כך כנראה קרה גם כאן.

כל ההמשך - שעיקר תכנו קטרוג ארוך על הפילוסופיה והמתפלספים - נקשר לקטע מיח"מ בקשר הנראה מלאכותי ומאולץ משהו (אלא אם כן נבין את הפולמוס הזה על רקע היסטורי ברור ומוגדר מאוד, שאותו אסביר בהמשך): יש מעין סתירה בין הקטע מה"ילקוט" ובין הקבלות שהוזכרו לפניו בתחילת פרשת וישלח; מתוך זה בא ריד"ע לדון בצורך להשלים ולפשר בין הקבלות הסותרות, שהרי אפילו דברי פילוסופיה יש לישב את הסתירות שבינם לבין הקבלה. במה דברים אמורים? בחכמי הפילוסופיה המודים בעיקרי האמונה, אבל לא בכופרים כמו תלמידי אריסטו וכו'; ומכאן ואילך מובא חומר רב בגנות הפילוסופים והפילוסופיה, ובמרכזו - קטע ארוך משער השמים לר' יעקב בן ששת; וחיבור זה אמנם לפנינו ב"ילקוט", ונראה שנלקח משם ("משה קבלי", מתחיל בכ"י קזלג' 60א, מוס' 172א, סמי' 75ב).

העולה מכל זה שחלק ניכר מאוד - ושמא הרוב - מן החומר שבקטעי התוספת לפרשיות בראשית-וישב, מקורו ביח"מ. עובדה זו שמא יש בה כדי לסייע בפתרון חידת התוספות הללו. והלא חידה היא: מדוע לא נכנסו קטעים אלה בפנים החיבור אלא נדחו ל"אחרית הספר"? ומה שמתמיה עוד יותר: איך ייתכן שחדבר קרה עשר פעמים בחומש בראשית ואף לא פעם אחת בחומשים האחרים? והנה סברה ישרה תהיה לומר, שלקראת סיום עבודתו בחומש בראשית התעורר ריד"ע לנצל את החומר העשיר והחשוב שביח"מ, שמן הסתם הגיע אז לידיו, והחליט להוסיף את החומר הרלבנטי לפרשיות שכבר נסתיימה כתיבתן - במידת האפשר בשוליים, ובמקום שאי-אפשר - להוסיפו בקונטרס מיוחד שבא בסוף החיבור. לפיכך מניח אני שהמשפט הבודד הלקוח מיח"מ והנמצא בפרשת בראשית כג 8, (ראה ברשימה דלעיל), נרשם בשוליים יחד עם קטעי יח"מ האחרים, והמעתיקים מן האוטוגרף העבירוהו מן השוליים לפנים הטקסט.[15] מחומש שמות ואילך כבר שיבץ ריד"ע את קטעי יח"מ שבידו למישרין בתוך הטקסט.

האם אפשר לצעוד עוד צעד ולנסות לקבוע את הזמן והמקום שבו הגיע יח"מ לידי ריד"ע? דומני שכן, וכמה נקודות אחיזה לנו בדבר, שאפילו תיראה כל אחת מהן כשהיא לעצמה עמומה וחלקית, הריהן בהצטרפן יחד נותנות לפנינו תמונה ברורה.

כבר הערנו על הקשרים הקסטיליאניים הברורים של יח"מ;[16] וכן על הקיטרוג הקשה על הפילוסופיה והפילוסופים, הממלא את קטע התוספת הארוך ביותר - הקטע התשיעי. האין שני אלה מוליכים אותנו אל שנת ס"ה, שלפי העדות המובאת בס' יוחסין, ושאין סיבה להטיל בה ספק, היא השנה שבה יצא ריד"ע מעיר מושבו באותו זמן, אסטלה אשר במלכות נבארה, אל "ספרד" - הלא היא קסטיליה.[17] והלא היא היא השנה שבה סער אי השפנים (במתכוון איני משתמש במלה "ספרד") מקולות הפולמוס על לימוד הפילוסופיה, שהסתיים בחרם המפורסם!

ועוד: לראשונה נזכרים בקטעי התוספת שני חכמים, הנזכרים אחר כך פעמים לא מעטות בס' מאירת עינים - "מרדכ"י" (ר' דוד הכהן) ו"רשנ"ר". ובהערותיי (כא 4, מו 21), ניסיתי לזהות את שני האישים האלה כשתי דמויות תורניות ידועות בטולדו באותם ימים, ואם לגבי רשנ"ר הזיהוי האישי איננו בטוח, הרי אין כמעט להטיל ספק לגבי זיהוי מקומו בקסטיליה (הקשרים עם הנאמר בכ"י פריס 859, שיש בו השפעה קסטיליאנית ברורה, יוכיחו); לגבי ר' דוד כהן, הזיהוי עם הרב הידוע בטולדו באותם ימים כמעט בטוח.

(ויש להוסיף שאותם שני חכמי טולדו עיקר חינוכם היה קטלאני - אחד מהם מתואר כמי ששימש את הרמב"ן והשני, אם נכונה זיהיתיו, נחשב לאחד מחשובי תלמידיו של הרשב"א. וכן כ"י פריס 859: קבלת גירונה, קבלת קסטיליה וקבלת הזוהר משמשים בו בערבוביה. ואולי לא מקרה הוא שיח"מ עיקרו מקבלת קטלוניה (גירונה וברצלונה), בתוספת נופך מקבלת קסטיליה?).

ההתאמה של כל קטעי העדויות הספרותיות, הגאוגרפיות וההיסטוריות הללו, המשתלבות ומשלימות זו את זו, איננה יכולה לעניות דעתי להיות מקרית.

ואם כן יש לשער כי כשבא ריד"ע לטולדו ושוחח עם חכמיה (על כך יש עדות מפורשת בס' יוחסין, ובודאי שוחחו לא על עניין ספר הזוהר בלבד),[18] כבר היה רוב חומש בראשית מחיבורו כתוב בידו, ואת דבריהם של חכמי טולדו השייכים לעניין הוסיף לפרשיות המתאימות כפי שהוסיף את קטעי יח"מ שהגיעו אליו באותו זמן, בשוליים וב"אחרית הספר".

1) בפרשת תצוה (קכז 4) אנו קוראים: "ושאל תלמיד הגון לחכם משכיל..." ומסופק אני אם קשור הוא ל"חכם המשכיל" שלנו. וכן יש להזכיר שבקטע הידוע מס' שושן סודות, שפירסמו ג' שלום לפי כ"י אוקספורד 1656 במאמרו "Eine kabbalistische Erklärung der Prophetie als Selbstbegegnung", MGWJ, LXXIV(1930), p. 287, נזכר "אמר לי החכם המשכיל כ"ר נתן ז"ל" (וכן הנוסח גם בנדפס). ג' שלום היה גם הראשון ששיער שר' נתן זה הוא הוא ר' נתן הנזכר בחיבורנו בפרשת ראה (רכב 29), בהערה למאמרו על הצלם (בספרו Von der mystischen Gestalt der Gottheit, Zürich 1962, p. 307, n. 307; פרקי יסוד, עמ' 360-361); א' גוטליב אישש את הזיהוי בהרצאתו בקונגרס הרביעי למדעי היהדות (תשכ"ה) (מחקרים, עמ' 247); לאחרונה זיהה מ' אידל את ר' נתן זה כ"ר"ן" הנזכר ב"ליקוטי הר"ן" במאמרו החשוב "עולם הדמות וליקוטי הר"ן" (אשל באר שבע, ב(תש"ם), 165-176). זיהויו של הר"ן עם ר' נתן הנזכר בשלהי ס' מאירת עינים בברכת החיים, ובקטע מס' שושן סודות (הקרוב לרוח ס' אוצר חיים) בברכת תמתים, בטוח לגמרי, כפי שבטוח הוא זיהויו של ריד"ע כעורך הליקוטים. פחות בטוח הוא זיהויו של ר' נתן זה עם ר' נתן בן סעדיהו איש סיציליה, תלמידו של ר' אברהם אבולעפיה (אידל, עולם הדמות וכו', עמ' 176), אם כי גם זיהוי זה אינו בלתי מתקבל על הדעת. ושוב מסופק אני אם יש לקשור את ר' נתן עם "מצאתי כתוב ביד חכם משכיל". כי בעוד שהילקוט שנמצא בידי "חכם משכיל", כפי שיוסבר להלן, הגיע לידי ריד"ע כנראה לקראת סיום עבודתו בחומש בראשית, אולי בעת בואו של ריד"ע לקסטיליה בשנת 1305 - הרי יש להניח שהמגע עם "ר' נתן" וקבלתו המיוחדת היה סמוך לסיום עבודתו של ריד"ע בס' מאירת עינים, בתחילת עבודתו בחומש דברים, ונראה שהתעוררות הנרמזת בפרשת ואתחנן (ריב 17 - ריג 10) וכן העניינים האקסטטים הנרמזים או מפורשים בפרשת עקב, קשורים להזכרתו של "ר' נתן" בפרשת ראה.

2) הוא "רשב"ר"; ראה הערתי לדף מו 21.

3) קצה 26, רלג 20.

4) קצה 33. המשותף לבעלי שני הכינויים האחרונים (ואולי המכוון בהם הוא לאיש אחד) הוא שהשמועות המובאות בשמם קרובות קרבה מרובה לזוהר. בפרק על ריד"ע והזוהר, שיתפרסם אי"ה בקרוב בנפרד (רק חלק מהחומר שאספתי לצורך זה יכולתי לנצל במסגרת עבודה זו), יפורטו הדברים.

5) נזכר עשרות פעמים אצל ג' שלום וחשובי תלמידיו.

6) חבל שכתב יד חשוב זה, שלפי כמה סימנים חקירתו עשויה אולי לסייע בהבהרת כמה בעיות הקשורות לעריכת יח"מ המקורי, מחוק ומטושטש בחלקו (מכל מקום כך הוא בסרט המיקרופילם), עד שרבים מדפיו כמעט אינם ניתנים לקריאה.

7) ראה למשל בכ"י מוסי דף 16 טור ג: "אשה בכאן יש דלוג. אשה לשום אשה" וגו'. בכ"י אוקס' (דף 11ב) באמת יש חלל ריק במקום זה.

8) ראה קבלות, 197-198; לחקר תרביץ ג, 263 [98], הע' 3; תעודה חדשה, עמ' 142.

9) עיין: אסי פרבר, פירוש מרכבת יחזקאל לר' יעקב בן יעקב הכהן מקאשטיליה, מהדורה בקורתית, ירושלים תשל"ח, א, עמ' טז-יז. תודתי נתונה למחברת שהעמידה לרשותי עותק של עבודתה.

10) לחקר תרביץ ה, 319 [209].

11) מהד' אסי פרבר (ראה הערה 9), א, עמ' 65, שו' 10, והערתה, שם ב, עמ' 176 הע' 19. המחברת רומזת בכמה מקומות לקשרים נוספים עם ר' יעקב הכהן שיתבררו במחקר שתכתוב בעתיד (שם, ב, עמ' 124 הע' 16, עמ' 154 הע' 26).

12) חשוב לציין שהמדובר בקשר ישיר של קבלה בע"פ (כנראה) מר' יעקב הכהן, ולא של העתקה ממקור ספרותי. בקשר ללקוטים אחרים, הרי "תשובת רבי יצחק יצ"ו" הנזכרת בכ"י שחז"ה 174 (קבלות, עמ' 198), אין בטחון גמור שהיא לר' יצחק בן יעקב הכהן, ושמא מחברה הוא ר' יצחק בן טודרוס? (ראה הנוסח המלא של התשובה בכ"י קמברידג' Add. 671 דף 131 א-ב).

13) בשולי הפוטוסטאט של כ"י קולג', שצולם ע"י פרופ' ג' שלום והיה ברשותו שנים רבות עד שמסרו למכון לתצלומי כתבי יד, רשם ג' שלום בכתיבת ידו שהקטע לקוח מס' האמונה והבטחון פרק ג. מתוך השוואה עם ס' האמונה והבטחון הנדפס ע"י הרב שעוועל (כתבי הרמב"ן, ב, עמ' שסג), וכן מבדיקת הקטע בכ"י פרמא 1072 (דף 55ב), העליתי בבירור שנוסחת ס' מאירת עינים לקוחה מיח"מ ולא הועתקה במישרין מס' האמונה והבטחון.

14) בכ"י אוקס' נמצא חלק מהחומר והוא מפוזר במקומות שונים: דף 66א-ב, דף 42א.

15) אני מסתפק לגבי הקטע המתחיל (לא 8)"עוד מצאתי בענין זה דברים נכוחי' ויראה לי כי הם מדברי חכם מגדולי המקובלים שמו ר' יוסף ברי שמואל ז"ל..." (ראה ג' שלום, "לחקר תורת הגלגול בקבלה במאה הי"ג", תרביץ, טז(תש"ה), עמ' 138). נראה שגם זה היה קטע מיח"מ - בכ"י קולג' 7א בא הקטע מייד אחרי הקטעים שמתחילים (6א) "לרבי יוסף בר שמואל ז"ל..." (ואף בכ"י אוקס' (דף 49א) בא הקטע מייד לפני הקטע של ר"י בן שמואל), ואם כן העתיקו רידי"ע כנראה כולו בשוליים משהגיע לידיו יח"מ, ואזי מובנת לנו יפה הלשון "ויראה לי" - כי המצב כמו שהוא בכתבי היד של יח"מ מתאים לזה בלי שתהיה בו הכרעה ברורה. ואם כן, לא שתי עדויות לפנינו על בעלותו של ר' יוסף בן שמואל על הקטע, אלא עדות אחת: סמיכות הפרשיות בכ"י של יח"מ ומה שהבין ממנה (בזהירות הראויה לשבח!) רידי"ע. - כנגד זה יש להזכיר (מה שהעיר עליו כבר ג' שלום במאמרו שם) שהקטע נמצא בליקוטים אחרים; והרי הפירוט: הקטע המתחיל "שתא אלפי שני" נמצא בכ"י פרמא דה-רוסי 68 דף פה ב; הקטע המתחיל "עוד מצאתי על סוד הגלגול" נמצא גם בכ"י פרמא 1221 דף קי ב ובשחז"ה 174 דף 19ב; אלא שהמשך זה נמצא לפנינו ביח"מ, כ"י מוס' דף 165 טור ד, כ"י סמי' דף 58ב, ואין ספק שרידי"ע לקח גם את ההמשך משם.

16) עובדה זו כשלעצמה, בלי להצטרף לנקודת-אחיזה אחרות, לא היתה מספקת כלל, לכאורה, שהרי הר"מ מרקנאטי משתמש הרבה ביח"מ בפירושו לתורה, שנתחבר כנראה בערך באותו זמן שנתחבר בו ס' מאירת עינים (ואכמ"ל). אלא שלגבי הרקנאטי יש להעיר שעדיין יש ערפול מסויים לא רק לגבי זמנו, אלא אולי גם לגבי מקומו באותו פרק זמן; ודברי רמש"ש: "בנוגע לרקנטי הדבר צריך עוד חקירה מרובה" (ספרות ישראל, תרגם לעברית צבי מאלטער, ווארשא תרכ"ז, עמ' 163, הע' 1; ובמהדורה האנגלית: "Recanati is still a problem for criticism" (Jewish Literature, 1857, p.309, n. 51) עדיין בתקפם עומדים.

17) ראה מ"ש ג' שלום, M.T., עמ' 394, הע' 127. כמה בלבולים מיותרים נכנסו בספרי התולדות בגלל אי הבנת משמעותה של מלה זו אצל רידי"ע.

18) ואגב, ודאי לא מקרה הוא שמייד אחרי תום התוספת האחרונה בלי חציצה כלשהי, אנו קוראים (סד 24)"ואמ' לי חכם מקובל כי נפשו של אדם הראשון נפש דוד ונפש משיח וזהו אדם נוטרי' אדם דוד משיח..." והוא רעיון זוהרי ברור (ראה מה שכתב ג' שלום בפרקי יסוד עמ' 324, ובהערה 41; והוסף מה שהעיר מ' אידל, "תרגומו של ר' דוד בן יהודה החסיד לס' הזהר ופירושיו לאלפא ביתא", עלי ספר, ח(תש"ם), עמ' 69-70; על כל אלה הוסף את האמור בס' שער השמים המיוחס לר' יוסף ג'יקטיליה, כ"י מונטיפיורי 319, דף 46א: "וזהו סוד אמרו רז"ל אמ"ר שמעון בן יוחאי נשמתו

של אדם בדוד ונתבו רמז אדם דוד משיח"). אין להוציא מכלל אפשרות ש"החכם המקובל" הוא ר' משה די ליאון עצמו; הדברים יפורטו בפרק על ריד"ע והזוהר שיפורסם בנפרד. שם גם אראה שכל מה שבא קודם לכן בס' מאירת עינים כציטוטים מן הזוהר או משו"ת לר' משה די-ליאון לקוח מכלי שני.

פרק ה : מבוא לטקסט: דרכי בהעמדתו

אין לנו דרך-מלך מוסכמת בטיפול הפילולוגי בטקסטים עבריים. זאת למדתי בעת שקרבתי אל מלאכת ההדרה, כשעיינתי במהדורות מדעיות שיצא טיבן בעולם, בהקדמות של מהדיריהן ובביקורות שנכתבו על מהדורות אלו.[1] נוכחתי לדעת, שתעשה מה שתעשה במלאכה כפוית טובה זאת, לעולם תעלה עליך את חמתם של בעלי השיטות האחרות. לפיכך, כל זמן שאין דרך-מלך, אין לו למהדיר המבקש לעשות עבודה באמנה - עם שהוא לומד מלקחי נסיונם של גדולים וטובים ממנו - אלא לפלס לו את נתיבו שלו, כפי מה שמורים לו השכל הישר והאחריות המדעית, בהתחשב בטיבו של הטקסט שלפניו (שהרי לא כל מה שיאה לטקסט מדרשי, למשל, נאה לטקסט מימי הביניים), במצב כתבי היד ובתוצאות ביקורת הטקסט שערך.

והנה בחקירתי בביקורת הטקסט נוכחתי לדעת, שהנוסח של ספר מאירת עינים אחיד הוא בעיקרו בכל כתבי היד, וחוזר ככל הנראה למקור אחד. כל החילופים המרובים אינם אלא שינויי מסירה, דהיינו מקורם בטעויותיהם או התחכמויותיהם של שלשלות המעתיקים.[2] לפיכך אפשר היה לכאורה להעמיד טקסט אקלקטי לגמרי, שבו ישובצו גירסות מכל אבות הטיפוסים של כתבי היד בלי להעדיף מראש אחד מהם. אבל בתיתי אל לבי את הטענות הקשות הרווחות נגד טקסטים אקלקטיים, הכופים על המעיין טקסט שלא היה מעולם אלא בדמיונו של המהדיר בלבד, החלטתי ללכת בדרך המקובלת יותר, והיא להשתית את המהדורה על כתב היד הטוב ביותר (שלגבי רוב החיבור לא יכול להיות ספק מהו).[3]

עם זאת לא הסכמתי בשום פנים להיגרר אחרי האפנה המשתלטת והולכת בההדרת טקסטים (שמלבד יתר צידוקיה יש לה עוד מעלה אחת שאין בעליה מרבים להזכיר אותה: שהיא מקלה מאוד על חייו של המהדיר), והיא, להעתיק בצורה מכנית לגמרי את כתב היד היסודי בלי להתערב בו כלל, אפילו במקום שברור ששגגת-מעתיק היא;[4] כפי שלא ישרה בעיני דרכם של מהדירים מסויימים (בעיקר בני הדור הותיק), לתקן בגוף כתב היד היסודי על ימין ועל שמאל בלי להעיר את תשומת לבו של המעיין לכך, ולפעמים אפילו בלי שיהיה לזה סמך בכתבי היד האחרים. הלכתי במה שנראתה לי דרך הביניים הרציונאלית: השתדלתי

להעתיק את כתב היד היסודי בדקדקנות גמורה - על כתיבו ועל קיצוריו ועל פיסוקו; אבל ראיתי זכות ואף חובה לעצמי להתערב כשבכתבי יד אחרים מופיעה גרסה שמשיקולים שיוסברו להלן נראית קרובה יותר למקור. (מעולם לא הוכנס תיקון מדעתו של המהדיר - גם במקרה של שגיאה ברורה - אלא אם כן הגירסה המתוקנת מופיעה לפחות באחד מכתבי-היד העצמאיים האחרים).[5] כל תיקון כזה, מלבד מה שהועד עליו באפאראט של חילופי הנוסחאות, גם צויין בסימן מיוחד בתוך הטקסט (ראה לוח הסימנים); ולעולם לא יטעה המעיין לחשוב שהגירסה שלפניו בפנים, גירסת כתב היד היסודי היא, אם איננה כזו.[6]

ההחלטה אם להתערב בכתב היד היסודי נעשתה בכל מקרה אחרי שקילה זהירה של עדויות כתבי היד האחרים. בשקילה זו היו לנגד עיני הממצאים שהעליתי בחקירתי בביקורת הטקסט. כמגמה כללית - בשום פנים ואופן לא ככלל-ברזל מכני - נטיתי להשאיר על כנה את גירסת כתב היד היסודי אם היא מקויימת על ידי לפחות אחד מאבות הטיפוסים האחרים, ובייחוד אם המדובר בכתבי היד מ או ת (לגבי כתב יד ל העלתה ביקורת הטקסט שאף על פי שאיננו תלוי ב-ג, ייתכן שיש לו קרבת משפחה אליו, אם כי אין לכך ראיות חותכות; לפיכך נהגתי בהסתייגות מסויימת בהערכת עדותו). כיוצא בזה נראתה חשודה מלכתחילה גירסת כתב היד היסודי אם כל אבות הטיפוסים האחרים מסכימים על גירסה אחרת. אך גם במקרים אלה ובודאי במקרים שהעדויות הסותרות שקולות, ראיתי לנכון להתחשב גם בשיקולים אחרים.

מאחר שאין חלקי עם הסבורים, שהמהדיר חייב לפעול כמחשב חסר בינה, נעזרתי (בזהירות הראויה) גם בהבנת התוכן וגם בהכרת סגנונו של המחבר; לעתים היה צורך לחקור את צורות ההבעה המקובלות על ריד"ע כדי להגיע להחלטה.[7]

חלק גדול מספר מאירת עינים מועתק מלה במלה מחיבורים אחרים; ובייחוד מילקוטים של מאמרי קבלה שהיו בידי המחבר. דומני שעלה בידי לזהות את מקורותיהם של רוב הקטעים האלה; בדקתי את גירסאות כתבי היד של חיבורים או ילקוטים אלה, ובמקום שיש כמה כתבי יד, בדקתי את כולם - ובמקומות מסויימים ובזהירות ובהסתייגות, השתמשתי גם בעדות זו כתנא דמסייע בהכרעותי. הזהירות נבעה בין היתר מן הסתירה המוכרחת שבין שתי מגמות: מצד אחד, ספר מאירת עינים עצמו אחד מעיקרי חשיבותו הוא היותו עד על גרסאות נכונות בדברי מקובלים קדמונים; ואינו בדין, שהמקורות שהוא בא להעיד עליהם יעידו עליו. ומצד שני, הרי היתה

המגמה לא לחסוך מאמץ כדי לתת לפני המעיין את הטקסט המקורי של ספר מאירת עינים כשהוא מנוכש ממשוגותיהם והתחכמויותיהם של המעתיקים - איך אפשר לותר על עדויותיהם של אותם המקורות שודאי לא היו לנגד עיני המעתיקים בעת ההעתקה? (עלי להוסיף שכל ענייני ה-testimonia לא הוכנסו לאפאראט של חילופי הנוסחאות, ופירוטם נדחה לאפאראט הכללי של הערות לטקסט, שרק חלק ממנו ניתן בידי המעיין במהדורה זו). לשמחתי, ברוב המכריע של המקרים הצדיקו כתבי היד של מקורות אלו את גרסת כתב היד היסודי, או את הגירסה שעלתה מתוך שקילת העדויות הברורה של כתבי היד האחרים.[8]

כאמור, התחשבתי בעיקר בעדויות של אותם מקורות שברור שלא יכלו להיות לפני המעתיקים בשעה שעסקו במלאכתם. וכן נזהרתי בדרך כלל בציטוטים מפירוש הרמב"ן לתורה, שהיה מקום לסברה שמקצת מן המעתיקים השתמשו בו בעת ההעתקה. - זהירות רבה שבעתיים נהגתי בפסוקים מן המקרא, שהמחבר לעתים כותבם בשינוי מן הזיכרון והמעתיקים חשודים על תיקונם מן הידיעה; במידה מסויימת חלה חובת הזהירות גם על מטבעות-לשון ידועים של חז"ל, שגם אותם עלולים מעתיקים למדנים לתקן מדעתם.[9] ובכלל נוכחתי לדעת שאויבו הגדול של המהדיר איננו המעתיק הרשלן, או המעתיק עם הארץ - את משוגותיהם של אלה קל יחסית לאתר - אלא המעתיק התלמיד- חכם, המתקן מדעתו. ושוב עלי לחזור על הכלל הגדול שאותו הזכרתי בפרק על ביקורת הטקסט: דילוגיו של המחבר עלינו אהבה, ולא התחכמויותיהם של המעתיקים.

מובן, שבדרך ההדרה שתיארתי קשה להגיע לכללי-התערבות מוצקים ואחידים. ובכל זאת השתדלתי להגיע לשיטת-התערבות אחידה ככל האפשר מתחילתו של החיבור ועד סופו, בידיעה ברורה שהשגת אחידות גמורה היא מן הנמנעות מלכתחילה. הפסד זה לא נראה לי שקול כנגד מעלותיה הגדולות, לעניות דעתי, של השיטה.

כדי להגיע למסירה נאמנה של הטקסט כנתינתו מידי המחבר לא נמנעתי גם מתיקונים הנראים קלי-ערך וכמעט חסרי משמעות, כאשר הייתי משוכנע שהנוסח המתוקן הוא המקורי. ואחר כל הדברים האלה ראויה לציון העובדה שבסופו של דבר מספר ההתערבויות קטן למדי. הסיבה היחידה למיעוטן היא עדיפותם הברורה ומהימנותם המוצקה של כתבי היד היסודיים שהשתמשתי בהם, ובייחוד כתב יד ג. מיעוט התיקונים איננו משקף את ההתחבטויות הרבות שהתחבט המהדיר

בכל משפט ומשפט, ולפעמים בכמה מלים במשפט אחד. מעולם לא נחשבה הופעת הגירסה בכתב היד היסודי כהוכחה מספקת לנכונותה, כל זמן שלא אוששה, על ידי עדויות ושיקולים מן הסוגים שהוזכרו; רק אז זכתה בעיני להיות מוצגת בפנים כגירסה המוסמכת, הקרובה ככל האפשר למקור.

בעיות מיוחדות

א) מקומות שחוקים ומטושטשים בכתב היד היסודי שוחזרו לפי כתבי היד האחרים; בכתב יד ג, שרוב החיבור הועמד לפיו, שוחזרו מקומות כאלה לפי כתבי היד בכ - שני כתבי יד שבא המופת שהם יוצאי ירכיו של ג והם עדים נאמנים על נוסחו. בהעדר אפשרות טכנית להשתמש בסוגריים בסוגריים המזוותים המקובלים במהדורות-דפוס, השתמשתי בסוגריים מרובעים כפולים לציון שחזור. כל המלה הושמה בסוגריים, גם אם רק חלק ממנה איננו ברור.

במקומות שבהם הסתפקתי אם נכתב ב-ג בי"ת כ"ף, דל"ת או רי"ש, נועצתי בכהי"י בכצ שנוסחם חוזר לכתב יד ג.

ב) טרדה גדולה נטרד המהדיר באותם מקומות שחוקים בכתב יד ג מתחילתו באמצע פרשת וישלח (והפוסקים לאשרנו אחרי פרשת יתרו) שאיזו יד מאוחרת חרוצה מדי טרחה לשחזר אותם בצורה מוטעית ונלעגת. אפילו בתצלום אפשר לפעמים להבחין בשרידי האותיות המקוריות שהמשחזר העלים עינו מהן. מכיוון שלא יכולתי להתעלם ממה שכתוב לפני, הבאתי בפנים (בתוספת כוכבון) את הגרסה הנכונה (שאומתה לפי כתבי היד בכ שהועתקו כמובן לפני השחזורים המשונים) ובאפאראט הבאתי את הרשום לפנינו ב-ג, בתוספת ההערה "שחזור מוטעה" או "תיקון מוטעה" (בשל צורת האותיות וכהות הדיו לא היה קושי, בדרך כלל, להבחין גם בתצלום בין היד-המקורית ובין ידו של המשחזר).

ג) מכיוון שבפיסוק יש אלמנט של פרשנות, לא נתתי פיסוק משלי. העתקתי את הפיסוק שלפנינו בכתב היד היסודי, ורק הפכתי פסיקים לנקודות לפי הצורך. ושוב התקשיתי בכתב יד ג, שהרבה סימני פיסוק נשחקו בו וקשה היה להבחין בהם בתצלום; ולמען יהיה מעשה הפרפקציה שלם, בדקתי מאות רבות של פיסוקים מסופקים בכתבי היד בכ.

לא תמיד רוויתי נחת מהפיסוק שבכתב היד היסודי, אך לא סטיתי ממנו חוץ ממקרה בודד (קעג 27, שם היה חשש להטעיית הקורא; והוער על כך באפאראט).

ד) קיצורי שם הוי"ה צויינו כך: י"י (אגב, ריד"ע עצמו דורש דרשות על צורת הכתיבה של הקיצור בשלושה יו"דין, עיין בתחילת פרשת <u>שלח</u> (קצד), אוצר חיים דף קנא, וכבר קדמו לו ר' יצחק בן יעקב הכהן והר"ט אבולעפיה, ואין זה מענייננו).

בפרשת <u>וזאת הברכה</u> (רמח) שופך ריד"ע אש וגפרית על הכותבים "אזכרות" שלא בספר תורה: לפיכך יש תימה בזה שבכמה מקומות מצאנו בכתבי היד של ספר מאירת עינים שם המפורש ככתבו. כדי שלא ימצא ריד"ע בדאי החלפתי את השם המפורש בקיצור (וכמובן צויין הדבר בסימן בפנים הטקסט ובהערה באפאראט), אך זאת רק במקום שעדות חלק מכתבי היד החשובים האחרים מאפשרת זאת.

כתב יד ב רגיל לכתוב תמיד "הקב"ה" ולא "הב"ה"; למען האחידות תיקנתי בדפים המועטים המיוסדים על כתב יד ב בראש החיבור ובסופו, ל"הב"ה" (כפי שהוא בכתב יד ג שאליו חוזר ב, וכן ביתר כתבי היד החשובים). דומני, שזה השינוי <u>היחיד</u> שנעשה בכתב יד יסודי בלי להעיר עליו בסימן בטקסט ובהערה באפאראט.

ה) נקודות מעל האותיות לציון קיצורים וראשי תיבות הוחלפו בגרשיים; יש מהדירים המהדרים להשאיר את הצורה המקורית, אך לא ראיתי מדוע חייב אני לנהוג אחרת מאשר אבותינו המדפיסים לפני ת"ק שנה שעמדו בפני אותה בעיה. ובכל זאת סומנו נקודות במקרים מיוחדים (ראה למשל ה 2; לב 11; לד 34). לעומת זאת הושארו סגולתות (∴) על מלים (בעיקר אלו המציינות שהמלה היא סמל לספירה), ולא הוחלפו לגרשיים. במקומות בודדים בכתב יד ג נמצאת צורה הדומה לגרשיים שתפקידה כשל סגולתא, והעתקתי צורות אלו כפי שהן בכתב היד.

ו) הערות-גליון, שביקורת כתבי היד הוכיחה בודאות שמקומן היה בגליון במתכוון גם במקור - בעיקר נוסחאות "נ"א" - הוכנסו בתוך הטקסט בסוגריים עגולים כפולים. לעומת זאת, מלים או משפטים הנמצאים בגליון כתב היד היסודי ונתברר שאין אלו אלא השלמות המעתיק להשמטותיו, הוכנסו בפנים בלי סימן אך הוער על כך באפאראט. (כל התוספות שנדחו ל"אחרית הספר" (ראה ביקורת הטקסט, עמ' 41) הוכנסו לפנים, שכן זה היה כנראה רצונו של המחבר).

ז) קיצורים וראשי תיבות בדרך כלל לא מולאו; במקומות הבודדים שמולאו הוער על כך כמובן בסימן בפנים הטקסט ובהערה באפאראט.

לשמחתי התברר כי כתבי היד היסודיים שבחרתי בהם ממעטים בראשי תיבות. אמנם נכון הדבר שריד"ע ידוע בחיבוריו כמי שחביבים עליו נוטריקונים שהמציא ומיוחדים לו ("יה"ב שנ"ר דעת"ו", "הר"ב ר' אב"א" ועוד), אך אין זאת אומרת שהעדיף ראשי תיבות במקום צירופים שגרתיים. מכל מקום, עובדה היא שכמעט לא מצאתי מקום שאפשר להוכיח בו שכתבי היד היסודיים מילאו או פיענחו שלא כהלכה קיצור או ר"ת שהיה לפניהם; לעומת זאת יש דוגמאות שבהן כתבי היד שנהגו להרבות בקיצורים ובראשי תיבות נכשלו בקיצורים שלא במקומם (דוגמא צורמת במיוחד בעמ' קו 26, שבו שלשים (שמות כ: ה) הפך בכתבי היד מא ל"לי" (מתוך שמעתיק מקורם קרא: שלשים).

הערות

1) עיינתי גם בספרות הכללית העוסקת בשאלות אלו. אי-אלו דברים של טעם לדעתי אפשר עדיין ללמוד מספרו הנחשב כיום מיושן, דחוי ומבוזה וכו' של Paul Maas Textkritik[3], Leipzig 1957 (=Textual Criticism, Oxford 1958). סקירה מקיפה על החידושים האחרונים בביקורת הטקסט ובההדרת טקסטים יש במבוא למהדורה המדעית של פרק שירה מאת מ' בית אריה (עבודת דוקטור שטרם פורסמה; מחברה הרשה לי באדיבותו לעיין בה). עם פרופ' בית אריה נועצתי בשאלות קלות וחמורות של ההדרה (מלבד הסיוע הנדיב בשאלות של פאליאוגראפיה וקודיקולוגיה שצויין בפרקים המתאימים). בכמה שאלות עקרוניות וגם טכניות נעזרתי בנסיונו העשיר ובטוב טעמו של מר שמואל ראם מההוצאה לאור של האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים. ומעל לכל בגישה הכללית לעבודה קיבלתי את הנחיתו וברכתו של המדריך, פרופ' ג' שלום.

2) גם נוסח כ"י ל, השונה במקצת, אינו אלא פרי מלאכתו של איזה מעתיק שבמקומות רבים ביקש לשפר כביכול את נוסח החיבור שלפניו, ובעיקר על ידי קיצורם וכיווצם של משפטים וצירופי-מילים - בדרך כלל לא בהבנה יתירה. ראה בפרק על ביקורת הטקסט, עמ' 41, ובהערות 70, 70א לפרק זה.

3) עדיפותו של כ"י ג ברורה לחלוטין לכל המעיין בתשומת לב בטקסט ובחילופי הנוסחאות (עיין למשל היטב בחילופי הנוסחאות לדףקי 12), אם כי ייתכן שיימצאו עמודים בודדים שבהם כתבי יד אחרים מוסרים נוסח טוב באותה מדה (לא התחשבתי כלל בזה ש-ג הוא הקדום ביותר מכל כתבי היד שבידינו, או בזה שרוב רובם של כתבי היד הקיימים חוזרים אליו). כ"י פ, שלפיו הועמד הטקסט עד תחילתו של כ"י ג, טוב פחות. בחרתי בו לאחר שבעבודה מדגמית על עמודים רבים (למעלה מעשרה) נוכחתי לדעת שאצטרך להתערב בטקסט פעמים רבות יותר אם אקח כיסוד כל כתב יד אחר (וזהו לעניות דעתי הקריטריון לקביעה מהו נוסח "טוב"; שיקולי ההתערבות בטקסט יוסברו בהמשך).

4) כמדומני ששיטה זאת היא כיום הנורמה המחייבת כמעט בההדרת שירה ופיוט מימי הביניים (וייתכן שהבעיות המיוחדות של ז'אנר זה הן שגרמו).

5) המקרה היחיד שבו תומרנתי למצב שבו נאלצתי לחרוג מכלל זה נמצא בעמ' קסט שו' 3; שם כ"י ג (הנוטה שלא לקצר) כותב "שלשה", ואילו שאר כתבי היד כותבים "וג'". כדי לשחזר את הנוסח המקורי, שנכתב בו"ו החיבור, וכדי לשמור על האחידות, הכנסתי בפנים "ושלשה". הזכרתי יוצא מן הכלל זה שהוא בודד לגמרי רק כדי לאשר את הכלל.

6) היוצא מן הכלל הוא הקיצור "הקב"ה" שבאותם דפים מועטים בתחילת החיבור ובסופו המיוסדים על כ"י ב, הוחלף ל"הב"ה" למען האחידות; ראה "בעיות מיוחדות" סי' ד.

7) כך בדף סו 6: "באמת גמור גמור". גירסה מוזרה זו בכ"י ג נתמכת אמנם ע"י כ"י ל, אבל כבר אמרנו שכ"י זה חשוד על קרבה מסויימת למקורו של ג. יתר אבות-הטיפוסים גורסים "גמור" אחד. היה מקום לשער, שכתבי היד האחרים ראו בכפילות המלה "גמור" טעות סופר פשוטה ולכן השמיטוה; תדע שכך, שהרי כל יוצאי חלציו של כ"י ג (בהצ) אף הם השמיטוה. ועדיין הייתי חוכך בדעתי אם להשאיר את ה"גמור" השני, עד שראיתי בדף ק 31: "ייחוד גמור גמור", והשארתי את גרסת כתב היד היסודי על כנה.

8) למשל, בקטע ארוך מפירוש הרמב"ן על איוב שהועתק בפרשת <u>ראה</u>: "הידיעה מעלה בידוע ושלמות בו" (רכד 33) - כך בכ"י ג, וכן בכ"י צ (שכאן כבר איננו תלוי ב-ג; נוסחו איננו טוב במיוחד אך לעתים נשתמרו בו גרסאות מקוריות חשובות) וכן כ"י א בפנים (בגליון תוקן: נ"ל ביודע). לעומתם בשלושה כתבי יד חשובים הגרסה היא "בידוע" (בכ"י אחר חסרות המלים המכריעות). שקילת העדויות של כתבי היד נוטה בבירור לזה שהגרסה המקורית היתה"בידוע", וכתבי היד האחרים שכתבו "ביודע" תיקנו לפי ההיגיון. אף על פי כן נקפנו לבי להציג בפנים את הגירסה הבלתי-הגיונית "בידוע" עד שבדקתי בכתבי היד הקדומים של פי' איוב; כ"י פרמא 693 (3126) שהועתק בשנת פ"ג, דף 64 טור ג'; וכן כ"י סואסון, הספריה העירונית(Soissons , Bibliothèque municipale) שהועתק בשנת 1289 (ראה אוצר כתבי יד עבריים מימי הביניים, I, 14), ובשניהם: "בידוע", וכך הושאר בפנים. שכן זו דרכנו: להציב בפנים מה שבאה עליו העדות הברורה שיצא מתחת קולמוסו של המחבר - לא את מה שהתכוון לכתוב או מה שמן הראוי היה שיכתוב! (מובן שהמעיין הרואה שגירסת כתב היד היסודי הושארה בלי תיקון, איננו יכול לתאר לעצמו כמה לבטים מסתתרים מאחריה).

9) כך בדף רט 35. שם נחלקו כתבי היד אם לקרוא "כולי האי ועדין אולי" או "כולי האי ואולי". בכתב היד היסודי: "כולי האי ואולי", וגרסתו זו נתמכת על ידי שני אבות-טיפוסים אחרים א. לו פעלתי לפי כללי ההדרה המקובלים, הייתי צריך להשאיר גירסה זו על כנה. אף על פי כן העדפתי את הגירסה "ועדין אולי", ותיקנתי את הטקסט בפנים גם בראותי שבמקור,ב"קבלת ספורטה", (ראה בפרק העוסק במקור זה), כ"י אוקספורד 1645 דף 95 טור א, הגירסה: "ועדין אולי" וגם בהביאי בחשבון שמעתיקים תלמידי חכמים רגילים היו יתר על המדה במטבע הידוע של חז"ל "כולי האי ואולי" (אגב, במקור לאגדה זו, תענית כה ע"א, הגירסה בספרים שלנו ובעין יעקב: כולי האי ואפשר, אבל כבר העיר צ' מאלטר במהדורה המדעית של מסכת תענית (ניורק תר"ץ, עמ' 113), שהיתה לפני הקדמונים הגרסה "ואולי", וגם גירסת "קבלת ספורטה" איננה בדויה לגמרי, שכן היא נמצאת באחד מכתבי היד החשובים של מסכת תענית (כ"י ואטיקן 487).

ספר מאירת עינים - הטקסט

לוח הסימנים

[ ] - המוקף בסוגריים המרובעים חסר בכתב היד היסודי.

(*) - בכתב היד היסודי נוספה כאן מלה (או יותר) והשמיטה המהדיר.

[[ ]] - המלה (או יותר) שבתוך הסוגריים המרובעים הכפולים, כולה או חלקה, קשה לקוראה בכתב היד היסודי, ושיחזרה המהדיר (מטעמים טכניים אי אפשר היה להשתמש בסוגריים חדים המקובלים במהדורות מדעיות נדפסות).

* - המלה שאחרי הכוכבון שונה בכתב היד היסודי ממה שנדפס בפנים.

(( )) - המוקף בסוגריים העגולים הכפולים נמצא בכתב היד היסודי בגיליון וכן היה כנראה גם במקור.

הערת המהדיר; לתוספת ביאור נא לעיין במבוא לטקסט.

לפע"ד יכול המצטט ממהדורה זו שלא להתחשב בסימנים הנ"ל, אלא באחרון בלבד.

ב 1 ע"ב

בשם המשכיל לכל המשכילים, מאציל מאתו כל הנאצלים, וברא שני *ההיולים, ויצר קטנים וגדולים, ועשה כל המפעלים, הוא יי"י אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואלהי ירושלם, לפניו אני כורע ומשתחוה בקידת ברכים, ובנפילת אפים מבקש רחמים מלפניו להדריכני באמתו ושיטה חסדו עלי לעזרני בחבור ביאור סודות התורה ולהצליחני כרצון לבי הגלוי לפניו והנני מבקש תחנונים מלפניו שיאיר עיני לראות נפלאות מתורותיו, ויקיים בי ובכל עמו בית ישראל קרא דכתי' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. אמֵן. בן אדם הא לך שערי צדק [פתוחות] בא בם והודה יה. זה השער ליי"י צדיקים יבאו בו, באו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו ברכו שמו כי טוב יי"י לעולם הסדו *ועד דור ודור אמונתו. הנה דרכי האמת מפי סופרים ומפי ספרים. כתר עליון אויר קדמון הוא אל"ף של אש"מ שהוא אויר והיא הספירה הרמוזה בהוא, וזהו שאנו אומ' אני והוא הושיעה נא, אני לע' הוא לכתר, ורמוזה באל"ף של הוא עשאנו ולו אנחנו שקרי וכתיב. חכמה *הוא שי"ן שבאש"ם שהוא אש, חכמת אלהים רוח אלהים אמונה ראשונה שהוא אמונה אומן, תורה הקדומה אלפים שנה לבריאת העולם, ספר חתומה באות ראשונה של שם המיוחד שהוא יו"ד. בינה אם כי אם לבינה תקרא חתומה בה"א ראשונה שבשם המיוחד ספר וכל השאר ספור. אלהינו שבשמים אלהי השמים, מלך העולם, *המלך המשפט. ופי' הראב"ד המלך שהוא המשפט. מ"ם של אש"ם, מים הוא היובל שמיני חג עצרת, ועצרת שאחר ההיקף בהתיחד השמיני בה, הוא תשלומין דראשון וצריך להעמיק בו, הרי שלש ספירות אלו מיוחדות וכוללות לעולם באחת ואף כי כולן אחת שלשה אלו בעיני המקובלים מיוחדות ביחוד מיוחד. חסד כהן, ימין המשכת הבנין שהוא העולם שנ' אמרתי עולם חסד יבנה, הוא הנחל שנאמ' עליו והכהו לשבעה נחלים. גבורה פחד שמאל לוי שתים אלו נקראו כתרים. תפארת מכריע ראשון כי כשמו שם מכריע שני, הוא כלל לשש קצוות על כן הוא עיקר העולם והעולם הוא הבנין כולו, ובמדה הזאת כלול הראש עם הגוף. דעת, שמים חתומה באות שלישית שבשם המיוחד ועל כן בא יעקוב שלם בוא"ו, ואלהי יעקב, קו האמצעי קו השוה, צרור החיים עץ החיים, צבאות כי הוא [אות] בצבא שלו, שלום, האלהים הרעה אותי, ואעשה שם מזבח לאל, מה שאמ' אל רומז לתפארת. וכן בית אל, בית של אל כי הע' שהוא המזבח הוא בית של אל של תפארת. נצח והוד שתים אלו נקראו / 2 ע"א למודי יי"י ולמודי שמים ובנצחי עולם. שואבין מהמכריע הראשון ומהם מקבלים הנביאים נמצא שעיקר הנבואה מהקו האמצעי.

יסוד עולם,השביעי, שבת אות זה חי העולמים, צדיק עולם הבא מכריע שני, אך לא כראשון מפני שהראשון רחמים, וזה הכלה כלולה בו שהיא אש אמנם בכל שאר הדברים יחס אחד להם ושם אחד לשניהם, הותמו של הב"ה, אמת, יעקב, ומפי הרשב"א גדול הדור נ"ר ששמע מפי הר"ם ב"ן ז"ל שמדה זאת נקראת ציון, והסימן ובנה אצלו ציון, והחסיד ריב"ט נ"ר אמ' שמצא בדברי הר"ם ב"ן ז"ל בפרש' וזאת הברכה כי הע' נקראת ציון ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם והכל אמת כמו שאמ' הר"ם ב"ן ז"ל בדרך אמת ואמונה, שהכל בכל וכל בכל, והצדיק הזה מקיים הנשמות, עץ הדעת, כלו' עץ של דעת, שלום. ואני יצחק הצעיר בר' שמואל נ"ר דמן עכו ת"ו הרמוז בכל מקום ביה"ב שנ"ר דעת"ו מחבר ספר זה אומ' כי מה שאמ' למעלה על היסוד חי העולמים נראה שקורא עולמים לע' שהוא עולם עליון, ולכל הנבראים שהם עולם שפל אמנם אם תאמר חי העולמים על התשו' נקרא עולמים התפ' והיסוד אי נמי כל השבעה, ואיפשר שנקרא היסוד חי העולמים לפי שהוא מיחד ומשלים ומחביר שני העולמים [שהם] התפ' שהוא עולם הבא, והע' שהוא מנהיג העולם הזה, ומה שאמרנו התפ' מכריע והצדיק מכריע זהו שאמ' בעל ספר יצירה באדם לשון וברית מכריעים בין עשר אצבעות ידים ועשר אצבעות רגלים. מלכות, ע' כניסת הכל חכמת שלמה, אמונה אחרונה כנסת ישראל אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה לפני התפ' חתומה בהא אחרונה שבשם המיוחד, רגל רביעי מהמרכבה, אני ברוב המקומות, זאת דלת גדולה שבאחד, והיא שמה דלה, ספירה זאת והששית נקראו דו פרצופין, ונקראו כרובים אע"פ שכל אחת מהעשרה תקרא כרוב או אל או אלהיך או אלהים או הב"ה או שדי הכל לפי הענין, קשת עטרה לפי *הצורה כי אם תשתכל בקשת הגיד תראה שם צורת אות וא"ו והעטרה בצורת יו"ד הרי היא כלולה מן הכל והכל אחד מיוחד. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' דאי נמי נקראת העטרה בשם זה מפני שהיא עוטרת הכל מלשון עוטרים את דוד, שגם הכתר העליון נקרא כתר מפני שהוא מכתיר הכל מלשון בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי, אתרג פרי שאכל אדם הראשון שכן אתרג דומה ללב, והע' הוא לב השמים, ואתרג הדר הוא טוב למאכל ונחמד למראה והוא טוב ורע מתוק וחמוץ, וכן הע' כלולה מדין ורחמים ולכך אנו מחברים אתרג אצל לולב שעת לקיחה לברך עליהם רמז לייחוד דו

2 ע"ב פרצופין, ונקראת כנה, וכנה / אשר נטעה ימינך, נקראת לב לפי שהיא כלולה מל"ב נתיבות, ודע כי זאת כלולה מהתפארת ומכולם, והיא הברית, והיא העשירית שהוא יו"ד והתפ' שהוא וא"ו, וצורת ברית המילה (*) וא"ו תוך יו"ד

כי גוף ברית המילה וא"ו והראש יו"ד הרי הוא"ו תוך היו"ד ונקראת אש מפני שהיא מדת הדין הרפה, מכח האש הגדולה שהיא הפחד, ונקראת אף וחרה אפי, ויחר אף י"י, ונקראת אמרת י"י, פי י"י, צור אחרית עד כאן מכש"ט. והנה אמרנו כי הע' נקראת אחרית, והוא אמת אמנם מקצת מקובלים מפרשי' בספר יצירה אחרית על התשו' והכל אמת למבין, והואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא, ראיתי בפי' ספר יצירה שאומ' עליו שהוא פרישת הר"ם ב"ן / מכאן פ ד ע"א ז"ל שאמ' בפי' עשרה עומקים איני מבין זאת הבבא וצ"ע. והוא תימה גדול על המקובל האמתי ז"ל שיאמר על דבר זה איני מבין, ואולי הרב ז"ל [מרוב] פלפולו היו קשים לו עניינים בבבא זו שאין אנו מרגישי' ומכל מקום אכתוב בו כפי מה שקבלתי. עומק ראשית עומק אחרית עומק רום עומק תחת, עומק טוב ועומק רע, עומק מזרח ועומק מערב, עומק דרום ועומק צפון ע"כ. פי' מה שקרא עשר ספירות בשם עומקים רומז שהם דברי' נמנעים מלהשיגן על בוריין מלשון עמוק עמוק מי ימצאנו. עומק ראשית זו חכמה, כד"א ראשית חכמה וגו'. עומק אחרית זו בינה, והוא פי' נכון, כי אע"פ ששלשתן אחד ייחוד אמתי גמור מ"מ היא אחרית השלשה ששלשתם עולם השכל שהוא עולם עליון עולם הנשמות עולם הנעלם מעיני כל חי. עומק רום זה כתר עליון כד"א רום *ידיהו נשא. עומק תחת זה הע' כד"א התחת אלהים אני, כלומ' איך אתן לך בנים וכי יש לי כח תחת וכח אלהים וכח אני, ששלשתם רומזים לע'. עומק טוב זה חסד שהוא טוב לכל ואפי' לרשעים / ד ע"ב בעולם הזה. עומק רע, זה פחד כי משם אצילות עונש הרשעים וייסורי הצדיקים. עומק מזרח, זה תפארת שממזרח יוצא האורה לעולם והוא כח פנימיות חמה והוא אספקלריא המאירה. עומק מערב, זה יסוד עולם, וזהו שאמ' חכמי' ז"ל שכינה במערב לפי שהכל בכל. עומק דרום, זה נצח, זש"ה נעימות בימינך נצח, וכשתביט אל המזרח יהיה הדרום על יד ימינך. עומק צפון זה הוד כד"א מצפון זהב יאתה. אמנם בשם הרשב"א נ"ר וריב"ט יצ"ו אמרו כי מזרח הוא החסד כד"א מי העיר ממזרח ועל אברהם שנאמ' עליו חסד לאברהם יאמר כן. ומדחסד מזרח, גבורה מערב, ותפארת דרום, והע' צפון, וא"ת והרי אמרו חכמי' ז"ל שכינה במערב וידוע שהשכינה רומז לע', י"ל שקראוה מערב מפני שעקר קבלתה מהמערב אם כן נצח בכלל מזרח, והוד בכלל מערב, ויסוד בכלל דרום. והנה עוד שמות על עשר ספירות בשם הר"ם ב"ן ז"ל. ראשונה / ה ע"א כתר עליון, רום מעלה בחולם, אין אויר קדמון שאינו נתפש, מחשבה אין סוף, רום השמים עלת העלות וסבת הסבות. שנייה חכמה, תרומה גדולה שאין לה שיעור, רוח אלהים חיים. שלישית בינה, מלך העולם תשובה, יובל שהכל שב אליו, אם, וממנה נמשך העולם, קו ירוק. רביעית חסד אברהם, מים, כסף, מזרח. חמישית, גבורה פחד יצחק, מדת הדין הקשה, קדוש, זהב, שמאל. ששית תפארת שמש, צדקה,

שם הגדול, דו פרצופין, עולם, עץ החיים, צרור החיים, רחמים, ונקרא גם כן קדוש בגבורה, וכל שהוא אש מחברו נקרא קדוש, אש לבנה, האור הראשון, כלל כל שש קצוות, תורה שבכתב, חן גדול, יום. שביעית נצח שמינית הוד שוק ימין, הוא נצח, ושוק שמאל הוא הוד, ואלו יונקים מהתפ', מאלו יונקים הנביאים ואלו מהתפ' נמצא עקר נבואתם מהתפ'. תשיעית,/יסוד צדיק, זה, כל, שבת, אות, עץ הדעת, עקר העולם, והוא ה ע' שמיני שבי"ג מדות שהוא אמת, יש אומרי' לו ציון. עשירית מלכות קדש לי"י, מדת הדין הרפה, אש שחורה, כסא י"י שהוא כסא לתפאר', חכמת שלמה, ירושלם, ארץ חפץ, כח הלבנה, צדק, צעקה, תורה שבעל פה שנאצלת מתורה שבכתב, גן, רגל בפני עצמו, רצון, ברית, חן, מעשר שני, עולם הבא, כבוד, שלחן, מזבח פנימי, עדות, ארון, תכלת, קול, ואף כי כלם נקראים קולות, שם הנכבד, לילה, עיר הקדש, שר העולם, כלה הכלולה, בת, אבן שתיה, אתרוג, פרי שאכל אדם הראשון, קדוש ישראל אל עליון, וירא ראשית לו, כלומ' ראשית קורא למלכות, וראה משה מלכות שהוא הוא עצמו, שמור כי יסוד ומלכות שהם ז' ונ', זכור ושמור, נקראו שבתתי כי כל אחד מהם נקרא שבת. ה"א של המזבחה, שהיא ה"א הידיעה, רומז אל המלכות. ע"כ בשם הר"ם ב"ן ז"ל. עוד על הספירות. כתר עליון מוכתרת מכל צדדיה, מחשוף הלבן, ואסור להרהר בה רק ליחדה באין סוף. חכמה נובלת של החכמה הקדומה, תורה חתומה בסוד לב, ומן המקום הזה מתחיל סוד הייבום, וסוד ר' עקיבה וחביריו, וכל ספר איוב ומכאן המשכת בראשית ברא, הוא סוד היש י"י בקרבנו אם אין, ומכאן התחלת הנדר וחל על גבי תורה. בינה סוד היובל הגדול בסוד חמשי' שערי בינה וספירותיה חמשים, היא הנקראת רחובות הנהר, ונהר יוצא מעדן, ועל יובל ישלח שרשיו, מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונו' ידלנה, צרור החיים, וכל שלמעלה הימנה נקרא כן שהחיים, שם צרורים, ונקראת תשובה כי משם מצרור החיים הכל נמשך יסוד הנשמות ושם הם שבות, ונקראת ספר חיים. חסד אברהם הזקן העליון, הוליד את אברהם הזקן התחתון הנקרא איש חסד, וממדה זו סוד מצות עשה, ומהגבורה שהיא אש סוד מצות לא תעשה הרי נמצא שהתורה כלולה משני קצוות הללו עשה ילא תעשה, *וסימנו מימינו אש / דת למו, ממנה סוד ו ע' נחש הקדמוני, ואת הצפוני, הרי התפארת יעקב איש תם, קו האמצעי, לבו למעלה ועיניו *למטה מכריע בין אברהם ויצחק וצורתו חקוקה בלבנה, וממקום זה התפשטות אותות בארץ, וסימנך כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה שבעים. נצח והוד מהם לקחו הנביאים משאב ויניקה לנבואתם. יסוד הוא ברית *השם בכל מקום הוא המשלים בין תפא' ובין כנסת ישראל, והקשת עדות עליו כמראה הקשת, והסוד את קשתי נתתי בענן, והיה לאות ברית אות הידוע הנקראת ברית והשבת עדות על זה, וזה נקרא צדיק ועל שמו נקראו כל הצדיקים כי הם דבוקי' בספירה הזאת הנקראת צדיק יסוד עולם.

המלכות נקראת ירושלם, ארץ ישראל, עיר י"י, מקדש, עקרה, שורש האילן, מלך העולם, כלה כלולה מהכל, כנסת ישראל, שהיא כניסת הכל שעליה נאמ' כל הנחלי' הולכי' אל הים שלשם הכל מתקבץ, מלאך האלהים מוכרת ולא סמוך מלאך שהוא אלהים, נקראת מדת הדין של מטה, שבזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום היא יונקת מן הגבורה ודן העולם בדין רפה מה שהעולם יכול לסבול ועל כן נקראת מדת הדין של מטה רפה, ונקראת מדת רחמים,שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום היא יונקת / מן החסד ואינה עושה י ע"א קטנה או גדולה אלא מכח עליון עליה שאין הרוכב טפלה לסוס אלא הסוס טפלה לרוכב, הרוכב על הסוס הוא ברשותו לעשות בו חפצו ורצונו ואין לסוס פעולה זולתי האיש הרוכב עליו ונתנה לישראל לנחלה אחת מעשרה ועל כן צונו לתת לו מעשר מכל, וכשאנו עושי' רצונו של מקום אנו מוסיפין כח וגבורה ושפע וברכה והצלחה והרוחה עליה שנ' ועתה יגדל נא כח י"י, וכל השפע בה אליה בלי פירוד ואז ישראל עולי' למעלה [למעלה] ומתגברי' על כל העולם וכל הספירות נאחזות ונקשרות ביסוד ויסוד קשור על מלכות ואז כל העולמו' בשלוה ובהשקט וזהו שכתו' ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, ונתתי שלום שהוא יסוד, בארץ שהיא מלכות, ואזי כל העולם בשובע גדול ובברכה שנ' ארץ אשר לא במסכנו' תאכל בה לחם לא תחסר כל בה, [אימתי לא במסכנות תאכל בה לחם בזמן שלא תחסר כל בה,] ויסוד ומלכות הם הכרובים וכתי' ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך, וכל זה היה בהיות מקדש היו הדברים בהויתן והיתה מלכו' בתפא' שנקראו שמים, והיו ישראל אדנים תחת כל השמים, ובעונותינו שרבו וחטאתינו שעצמו נפלה עטרת ראשנו שהיא מלכות / ונתפרדה חבלה ונפלה שכינתנו י ע"ב מתפאר' שנ' איכה יעיב באפו י"י את בת ציון השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא זכר הדום רגליו ביום אפו, וכיון שהעקר שלנו נפלה נפלנו אנו בין האומות בין הטומאה וכמעט אבדנו בענייננו, ועל כן כתי' נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל, וכתי' שביה בת ציון וכתי' הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם, ומתפללת כל היום שנ' קומי רני בלילה, בשביל ישראל.ועל כןאמרו רז"ל שהב"ה מתפלל ואומ' יהי רצון מלפני ולא אמ' לפני, וראיתי אכתריאל לזה השם ראה וכן הדומים לאלו הרבה ועתיד הב"ה להעלותה למקומה שנ' כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם, אשא שכינתי שהיא בגלות אל השמים העליוני' בתפאר' כמו שהיתה מעקרא, ואמרתי חי אנכי לעולם אז יהיה השם שלם שנ' והיה י"י למלך וגו', מכלל דהאידנא לאו איהו חד כי אות אחת יחסר משמו ה"א שהיא במלכות ועל כן כתי' והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול שלא יהיה שלם וכתי' אל תנאץ למען שמך ואל תנבל כסא כבודך זכור אל תפר בריתך אתנו, ואז יקבלו כל העולם את / עול מלכותו, ויה"ב שנ"ר יא ע"א דעת"ו אומ' כי על כן אנו מבקשי' רחמי' בברכת המזון מלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה וזהו שנקראו התפ' והע' דו פרצופי', שמתחלה נאצלו *מהתשו' דו פרצופין מקבלין בשוה, ועונות ישראל גרמו להיותה בגלות ועל כן צריכין להביא כפרה,ועניין זה סבתו היהעניין הקטרוג וזהו סודו על פי אשר קבלתי. דע כי התשובה

הוא מלך מלכי המלכים הב"ה, כיצד מלך התשו', מלכי זרועות עולם, המלכים דו פרצופין שהם שני מלכים משתמשים בכתר אחד, התשו' שהוא הב"ה וכשאמרה וקטרגה הע' ואמרה לפני התשובה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, כי כבר ידעת כאשר כתבתי כי דו פרצופי' שוין היו אור זה כאור זה בששת ימי בראשית, שכן התפ' והע' יום אחד ויום שני, חסד ופחד יום שלישי ויום רביעי, ולפי שיום הפחד הוא יום רביעי ארז"ל שנפלה [בו] אסכרה לתינוקות ולכך המארת שנתלו בו נכתב חסר, נצח והוד יום חמישי ויום שישי, יסוד עולם שבת ואין לו *בן זוג וכנסת ישראל בת זוגו וקטרגה ודרשה טוב לעצמה, וכן הלבנה על השמש, וכן חוה על אדם, / שהכל עניין יא ע" אחד רק שזה רוח אלהים קדוש ומקודש ברוך ומבורך, והאחרים נבראים גשמיים והיתה כונת חוה עם אדם אישה בעת שאכלה הפרי אכלה אותו בכונה שתתעלה על אדם ותמשול בו ויצטרך הוא לכחה וכשראתה שהאכילה הזיק לה ונענשה על ידה אמרה גם אני אאכיל את אישי כדי שיענש גם הוא ולא תהיה מעלתו גדולה ממעלתי ועל כונה זו נענשה ונהפך הדבר ותצטרך היא לכח אישה ואליו תשוקתו כל היום לקבל שפע ומעלה ממנו, וכן כאשר קטרגה הע' שלא ישתמשו שני מלכים בכתר אחד היתה דורשת לעצמה ונתמעט אורה שנעשית אספקלריא שאינה מאירה, כי התשו' שהוא הב"ה אמ' לה לכי ומעטי את עצמיך, וזהו סוד ההבדלה והגניזה שאמרו הבדילו לו עמד וגנזו לצדיקים לעתיד לבא, ועל זה האור הגנוז אמרו רז"ל וצדיקי' יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו שכינה, ולפי דעתי כי הוא היין המשומר בענביו ועל זה האור נאמ' מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך וגו', גם פסוק שנ' עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. ואמ' הב"ה שהוא התפא' כי גם כן / נקרא הב"ה הביאו עלי כפרה כלומ' לתשו' יג ע" שהוא עלי לפי שמיעטתי הירח כלומ' בסבתי נתמעטה שעל ידי אמרה התשו' לע' לכי והמעיטי את עצמיך ואולי כונת קרבן זה ככונת שאר הקרבנות שהוא לקרב אותה אל התפ' למען תתברך עלינו. וטעם שעיר שהוא מצד שמאל ולא כבש שהוא מצד הרחמים אולי מפני שעיקר קבלתה משם, והיה העניין על ידי קטרוג ומשם הוא בא. והנה השתכל באדם הראשון היאך נברא דו פרצופין ערף כנגד ערף שוים בכח ובפועל אחד ממש, ואחרי כן ויקח אחת מצלעותיו, מסטרוהי כלומ' אחד מחלקיו זהו אחור וקדם צרתני שעשית צורת אחורי וצורת פני שוים ואחרי כן ותשת עלי כפכה, ומאחד נעשו שנים ואע"פ שהם שנים אחד הם שנ' והיו לבשר אחד, והשגחתו תמיד בה והשגחתה תמיד בו, ואשתו כגופו, כי מאיש לקחה זאת והבן. ולשון עלי פירש ר' מרדכי אשכנזי נ"ר על דרך זה הביאו כפרה עלי כמו לפני שהב"ה אומ' לישראל עליכם להקריב קרבן ולהביא כפרה על נפשכם לפני על שמיעטתי את הירח המשל על סלוק אור הע', ובסבה זאת נתחזק המקטרג שהוא / יצר הרע חשך צפוני בכם ולא זכיתם לאותו האור הראשון הזך הבהיר המצוחצח יג ע" שאלו זכיתם בו הייתם אלהים ובני עליון. ומצאתי כתו' בדברי המקובלים כי התשו' היא שאמרה הביאו עלי כפרה למה שעלי אמונה ראשונה ואם כן לא יקשה אמרו על שמיעטתי כי הוא האומ' לכי והמעיטי את עצמיך. עוד קבלת ספורטא על סוד דו פרצופין. דע כי

היו דו פרצופין והיו משמשי' באצילות אחד וממקום אחד ומחמת היותם דו פרצופי' והיותם פועלים שניהם היה מתירא אחר שממשלתן שוה שמא יטעו בני אדם לומ' שמא שתי רשויות יש ע"כ. אבל לדעת החכם כי אפשר לקרותם דו פרצופי' מחמת שהיה בחמה כח הלבנה כלולה וגם שאותו כח הלבנה המותאמת באותה שעה בחמה לא היה מעורב בכח החמה אלא שהיה ניכר כאלו תאמר דרך משל שחלב ויין היו בכלי אחד והחלב עומד לבדו ניכר והיין לבדו ניכר אלא שנוגעין זה בזה. אמנם אמת כי כל מקום אי אפשר לומר שכח הלבנה המותאמת בחמה באותה שעה היתה פועלת פעולתה ר"ל דין כמו שנראה מדברי ספורטא, כי היאך אפשר לומ' שמדה אחת פועלת / שני עניינים רחמים ודין כאחת אלא ודאי כי יב ע"א החמה היתה פועלת ברחמים והלבנה היתה מסייעת באותה פעולת הרחמים ולכך אמרה הלבנה אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ושיקבלו בשוה ממקום אחד, ושלא יפעלו שניהם כי אם פעולה אחת, כי מה צורך הלבנה בזה כי די בחמה שהוא מלך אחד לפעולה זו אחר שכל הפעולה ממין אחד לא ישתנה בעבור היותה מותאמת מן הלבנה ואמ' לה לכי ומעטי (*) עצמיך זה מיעוט כי מתחלה היתה פועלת ומסייעת למדת הרחמים, ועתה נתמעטה ממדת הרחמי' ונעשית דין וזהו שאמ' הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח דעו כי אתם צריכים להביא כפרה למה שעלי על מיעוט הירח שנתמעטה מן הרחמי' לדין ומחמת אותו המיעוט שחזרה לדין אתם צריכים כפרה להיות תמיד כלולה משפע מעלה שפע הרחמים,

ונקראת בכל, בת, אחות, אם, מלאך יי', כבודו, ורחם, כי התפא' נקרא שדים, צורת נ', נקבה תסובב גבר, כי התפא' והיסוד צורת ז' כי מאיש לקחה זאת, וכן כל זאת, וכל ארץ חיים, משל לבת מלך, מדת הדין הרפה / והיא סייעה לדוד ושלמה, מצד שהיא באה יב ע"ב מהגבורה שהוא המקטרג והיא לאומו' העולם ודוד אמו מאומות העולם לא קטרגה עליו והיתה בעזרתו של דוד על כל אויביו מצד שאמו ממנה ואביו מהרחמים זהו בעזרתו בעז רות, ועל כן אמ' דוד זאת היתה לי, בזאת אני בוטח, רוח יי', ויאמר אמרת יי', כי וידבר אל התפ' רומז, יי' אלהים שלחני גרוחו, יי' לתפא', אלהים לע', ורוחו לתשובה. ולפי שזאת ה"א אחרונה של שם והיא כח התולדות לא יכול אברהם להיות בעל כח תולדה שיוליד עד שנתוספה בו *הה"א ובה הוליד מפני כי זאת צפונית ונאמ' וצפונך תמלא בטנם. שם, שנ' ונעשה לנו שם שאחזו בע' לבדה, גבוה מעל גבוה, תפאר' וע', וגבוהים עליהם ג' רוחניות, כל, אני יי' עושה כל, פי' כל משפיע כל, ומן אז חדלנו לקטר למלאכת השמים חסרנו כל, למלכת כתי' חסר אל"ף קשת דומה לירקרק, שדי וכל כינוי אחר זולתי יהו"ה ית' ית', שר של עולם כלומ' שר של תפא' הוא שרמז הר"ם ב"ן ז"ל בסודות התורה הברית מעולם היא, הע' שהוא הברית מהתפא' שהוא עולם.

עוד על עשר ספירות על דעת (*) ר' עזריאל ז"ל. הכתר נקרא רום מעלה שהוא מרומם / יד ע"א מחקר חוקר, והוא שכתו' בו שמים לרום, וכתי' מרוממותיך נפצו גוים, וכתי' רום *ידיהו נשא, וכתי' ראשית חכמה יראת יי', וכתיב ויהי ידיו אמונה, ארוממך אלהי המלך, וכתי' כה אמר רם ונשא. חכמה הוא שכתוב בה אמר לחכמה אחותי את, וכתי' רוח אלהים בחכמה ובדעת, וכתי' והחכמה מאין תמצא, וכתי' אלהים הבין דרכה, וכתי'

והחכמה תחיה בעליה, וכתיב תורת חכם מקור חיים. בינה הוא שכתו' בה ונשמת שדי תבינם, וכתי' תחייני והבינני, ואחז"ל כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לבינה כיששכר, שנ' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. חסד הוא שכתו' בו יומם יצוה יי' חסדו ואמ' חז"ל כל העוסק בתורה בלילה הב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, ואמ' אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה, וכתי' משוך חסדך ליודעיך, וכתי' כי חסדך לנגד עיני, וכתיב נחית בחסדך. פחד הוא שכתו' בו ופחד יצחק היה לי, ועליו אנו אומ' עננו פחד יצחק עננו, וכתי' נהלת בעזך, וכתי' ובגבורתך תדיננ', והוא שכתו' ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, וזהו / שאמרו בין אלהים ובין כל נפש *חיה, בין אלהים זו מדת הדין של מעלה טו ע"ב [ובין כל נפש חיה זו מדת הדין שלמטה, מדת הדין שלמעלה] קשה,*מדת הדין של מטה רפה. תפארת הוא שכתו' בו פי יספר *צדקתך כל היום תפארתך, וכתי' ראש דברך אמת, וכתי' והתהלכתי באמתך, וכתי' ובחסד עולם רחמתיך, וכתי' וברחמים גדולים אקבצך, וכתי' יהיה צמח השם לכבוד ולצבי ולשם ולתפארת, והוא שכתו' השליך משמים ארץ תפארת ישראל, וכתי' ותשלך אמת ארצה, ואחז"ל כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה, שנ' ימים רבים לישראל ללא אלהי אמת. נצח הוא שכתו' בו עד אנא תשכחני נצח, וכתי' וגם נצח ישראל לא ישקר, וכתי' נעימות בימינך נצח. הוד הוא שכתו' ולא נתנו עליו הוד מלכות, וכתי' מצפון זהב יאתה על אלוה נורא הוד, וכתיב והוא ישא הוד ונגד נצח והוד נאמ' ויעש כרובי' עצי שמן, לפי שהם כח הנפש הצומחת. יסוד עולם,בשבילו קרא עזרא יסוד המעלה מבבל ועליו נאמ' סוד יי' ליריאיו, וכתי' אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, וכתי' צמח צדיק מתחתיו יצמח, וכתי' צבי לצדיק, וכתי' זאת אות / הברית, וכתי' כי טו ע"א אות היא ביני וביניכם. צדק הוא שכתו' בו צדק לפניו יהלך, וכתי' הן לצדק ימלוך מלך, וכתי' כי שמי בקרבו, כמו שפירשו בואלה שמות רבה ולא עוד אלא שאתם גורמי' שאני שומט שמי מקרבו, וכתי' ותמונת יי' יביט אין הבטה אלא יש וכל דבר ודבר רמז בפסוק לך יי' הגדולה וגו', שהשלש רמוזים בשם והשבעה בפסוק והם הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל והממלכה ע"כ לשונו ז"ל.

בשם יי' נעשה ונצליח נהיה בכל דרכינו משכילים ויי' עמנו, [[גל]] עיני ואביטה נפלאות מתורתך, סתרי [[ומגני]]אתה לדברך יחלתי,שויתי יי' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט, ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני, הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום, נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי, אמן.

בראשית אמר הר"ם ב"ן ז"ל והטעם לכתיבת התורה בלשון הזה סתם מפני שקדמה לבריאת העולם. אמ' חז"ל בפסוק ואהיה אצלו אמון מכאן שקדמה התורה אלפים שנה לבריאת העולם / שנ' לא ע"ב יום יום ויומו של הב"ה אלף שנה, שנ' כי אלף שנים בעיניך כיום, וכבר ידעת כי שבע ספירו' נקראו שבעה ימים ואע"פ שהשלשה העליונות אין שם היום נתפש בהם מכל מקום כלם אחד אחדות גמורה, ויומו של הב"ה אלף שנה רומז שכל ספירה מעשר ספירות אלף, כיצד עשרה הם וכל אחת מהן כל העשרה[[בה]], הרי [הם] מאה רמז למאה ברכות בכל יום, [[וכל]] אחת כלולה מכל המאה הרי אלף נמצא [[שחזר]] המספר לאחד רמז לכתר שהיא אל"ף [[והוא]] אלף.

וכל אחת כלולה מכל האלף הרי עשרת אלפים, נמצא ששב החשבון לעשרה [[שהוא]] יו"ד, שהוא
הע', והיו"ד עשרה עשרת [[אלפים]] *ואין לחשוב יותר, כיון ששב כל המספר [[למקומו]],
וכבר ידעת כי כל אחת כלולה [[מדין]] ורחמים הרי עשרת אלפי' רחמי' ועשרת אלפים דין,
הרי הכל עשרים ואמי' חז"ל מנין [[שברא]] הב"ה י"ח אלף עולמות שנא' רכב אלהים רבותים אלפי
שנאן אל תקרי שנאן אלא שאינן הרי י"ח אלף, ואלה השנים רמז [[לכתר]] ולפי שהיא המציאה
את כלם ואינה [[מושגת]] כלל ואין אנו רשאין לרמוז בה כלום לפיכך אינה בכלל זה החשבון,
הרי למדנו שכל ספירה אלפים עולמות והעולם שאמרנו לבריאת העולם, בריאת העולם / מתחיל טז ע"א
מהחסד כי השבעה נקראו עולם גדול והאדם עולם קטן ואמי' הכתו' אמרתי עולם חסד יבנה,
כי הם כח לשבעה כוכבי לכת והם כח לשבעת ימי השבוע שהם העולם כלומ' כי הם חוזרים
חלילה תמיד והתורה היתה קודם כל דבר בחכמה הקדומה בכח כי בה היו ל"ב נתיבות והם
עשר ספירות וכ"ב אותיות שהם כל התורה ואלו הל"ב נתיבו' לא יצאו מן הכח אל הפעל כי
אם על ידי התשו' והנה התורה קדמה לתשו', והתשו' אלפים כמו שאמרנו, והתשו' קדמה
לבריאת העולם אבל לא אמרו כמה מפני שאין בינה ובין העולם כלום, הרי מצינו שהתורה
קדמה אלפים שנה לבריאת העולם, ובאמרם אלפים שנה רמזו לספירה אחת כי שנה בגי' ספירה,
ומצאתי אסמכתא על זה אלפים בת יכיל, בת לשון מדה. וכלם נמסרו למשה חוץ מאחד שנ'
ותחסרהו מעט מאלהים. העיין של מעט תלויה למעלה לרמוז על מ"ט שערי בינה שנמסרו לו
למשה רבי' ע"ה חוץ מאחד ומהו אותו האחד מאלהים כלומ' ידיעת אלהים ית' שמו ויתע'
זכרו. שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכחה בהיכלה. תימה מפני מה לא אמי' הרב וכחה
בגוף. דע כי רמז ענין גדול אלו אמי' בגוף היה משמע שלא / ידע מהותה אלא אחר טז ע"ב
הכנסה בגוף ולפיכך אמי' בהיכלה בכל מקום שהיא בין קודם הכנסה לגוף בין בהיותה בגוף
בין אחר צאתה ממנו, וא"ת יאמי' במקומה ויהיה משמע בכל מקום שהיא י"ל כי לכך אמי'
ובהיכלה לרמוז למקום יסודה שהוא אלהים הע' מהתשו' בדרך אמת ואמונה, ואם ידע סודה
במקום יסודה כל שכן אחר צאתה ממנו, ואמי' הכתו' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה,
ודע כי הע' נקראת היכל שנ' וי"י בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ, וי"י התפארת, וכל
השאר הע', היכל בגי' אדני, וכן הס, וכבר ידעת שהיא המקדש, והיא פני י"י, והיא
כל, והיא ארץ החיים, וכי מנין יבא אליהוא וכו', ומנין יבא יחזקאל וכו'. ר"ל מנין
תבא להם חכמה כזאת, ומנין ידעו סודות אלו על כל פנים מן התורה. וערומים בטייר
בנחשי העופות שכן לעוף קורין בלשון ערבי טאיר. ובקצת דברים נעימים לשומעי' וליודעים
חן. מה יהיו הדברים הנעימים האלו, א"ת פשטים נאים כבר הזכיר פשטים אלא רומז על
סתרי תורה שהם נעימים ומתוקים מדבש המאירים נפש השכל ולמי הם נעימים לשומעים כלומ'
למקובלים כמו שאנו אומרי' תמיד מפי השמועה אמרו / שהוא מפי הקבלה, וליודעים יז ע"א
חן כלומ' ליודעים סוד החן, אינמי לאותם שממשיכין שפע ברכה במדת חן שהוא הע' ויהיה
ליודעי' מלשון וידע אדם והמשכיל יבין. וירא ראשית לו רומז לחכמה הקדומה שבה יסוד
הכל, כל הענין כלומ' כל הבנין של מעלה שנ' י"י בחכמה יסד ארץ, י"י רומז לכתר עם
אין סוף, בחכמה הקדומה יסד ארץ החיים, היא התרומה הגדולה והיא קדש שכל מקום שתמצא

קדש רומז אליה, ואם נפרש דברי הרב על החכמה הקטנה שהיא הע' ירמוז ארץ לארץ הנבראת שבה יסוד הכל, כלומ' הצ' שנקרא יסוד ונקרא כל, הוא בה בחכמת שלמה. ומדעתי שכל כונת הרב במקום זה לחכמת שלמה שכן הזכיר כנסת ישראל כדי לרמוז על הע'. וכאשר ימנה וכו'. בעשירית *זו היא הע' שהיא החלה והיא תרומת המעשר, היא כנס' ישראל וכו', ומה שאמ' וירא ראשית לו ר"ל שנשתכל באספקלריא המאירה שהוא התפא' וראה ראשית לו, היא החכמה הקדומה שהיא ראשית היישות שנ' והחכמה מאין תמצא, ולכן זכה לתורה לפי של"ב נתיבות ממנה נאצלו, ומצאתי כתו' וירא ראשית לו קודם ראשית למלכות וראה משה מלכות / יז ע"ב שהוא הוא עצמו, המלעיגים על דברי רבו' ז"ל הוא מה שאמ' למעלה וקטני אמנה יספרו בהם לרובם. כתב רש"י וכו'. דעת רש"י וראב"ע במלת בראשית עד ויאמר אלהים יהי אור כאלו הכל מלה אחת מחוברים במקף וזהו ביאור הענין, בראשית ברא אלהים, כלומ' קודם שברא אלהים שמים וארץ שעדין היתה הארץ תהו ובהו ועדין היה חשך על פני תהום ועדין היה רוח אלהים מרחפת על פני המים, אמ' אלהים יהי אור ויהי אור. שאם בא להורות סדר הבריאה וכו'. כלומ' שבתחלה ברא אלהים שמים וארץ ואחר כן ברא אלהים האור היה לו לכתו' בראשונה *ומדכת' בראשית מכלל שהכל נסמך ונמשך אל האור שכן לשון ראשית מורה על סמיכה, כגון מגיד מראשית אחרית, שפירושו מגיד מראשית דבר אחרית דבר, וכן וירא ראשית לו, עד כאן דעת לשון רש"י ז"ל, מכאן ואילך לשון *הרב ז"ל, ואחר ההיולי לא ברא דבר כי מהם נברא הכל וכל המציאות כלול בארבעה דברי' אבי"ע, אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, כל הקודם רוחני יותר כי אין לך רוחני גדול מאצילות, ואין לך גשמי גדול מעשיה. וזהו שאמ' הכתו' ונטה עליה קו תהו ואבני בהו. קו תהו זהו התשו', כי היא / יח ע"א נקראת בלשון פסוק קו תהו, מפני שהיא כעין תהו למיעוט התבונננות בני אדם בה כתוהא על הראשונות, כי היא נשמה לכל הבנין כנשמה בגוף, ובלשון חז"ל נקראת קו ירוק המקיף את כל העולם, וכבר ידעת כי העולם רומז לשבע ספירות וקו ירוק רומז לתשו' וזש"ה גדול *אדונינו ורב כח,אבל לתבונתו אין מספר, ואם תבין מפני מה אמ' לתבונה אין מספר, ואמ' *לאדונינו ורב כח תדע שיעור קומה. ואבני בהו לשון ממשות וישות מלשון בו הוא, והוא רמז לזרועות עולם שנקראו אבנים מפולמות אי נמי דו פרצופין, אי נמי כל הבנין נקרא אבני בהו. *ואמר אלהים בעל הכחות כלן. דעתי כל אלהים שבמעשה בראשית רומז לתשו'. ודרשו בה שהיא באה לעולם לרבות וכו'. הרי רמז בכאן מה שאנו רגילים לומ' ברוך אתה שהוא מלשון ואתא מרבבות קדש, כלומ' שאנו מכוונים להביא הברכה ממקור הקדושה שהוא החכמה הקדומה אל כל הדברים, ותתברך הע' עלינו. אבל אם תזכה ותבין וכו'. בראשית הב"ת גדולה וכן התחיל *ספר יצירה בב"ת, בשלשים ושתים וכו', כי הב"ת רומז לכתר לפי שהוא בית לכל הספירות ועל כן היא גדולה. ויש אומ' כי עוקץ הב"ת / יח ע"ב מורה שיש אחד קודם ראשית שהוא אין ור"ל אין ברא ראשית שהוא חכמה, וחכמה ברא אלהים ומשם ואילך את השמים ואת הארץ, והעוקץ של הב"ת שאחריה רמז לקבל מאין סוף, ופתיחת הב"ת מלפניה להשפיע לכלם. ראשית רמז לחכמה שנקראת ראשית כמו שפירש הרב (*) למעלה, ונאמ' ראשית חכמה. ולא הקדים לומ' אלהים ברא בראשית לפי שכבר אמרנו שהתשו' נקראת אלהים

ואי אפשר לומר שהתשו' ברא חכמה וכתר אשר קדמוה. וא"ת יאמר אלהים ברא בראשית
וירמוז אלהים לכתר ויבא הענין נאות שיותר טוב שירמוז לכתר אל"ף של אלהים שהיא
ראשית לאותיות והכתר ראשית לספירות י"ל דלא אפשר למימר אלהים ברא בראשית מפנים
רבים חדא דאין לרמוז על הכתר ולומ' שהיא ראשית לספירות כי הכתר המציאם כלם כי
היא אין ומהאין נמצא היש, וכן תמצא בספר יצירה כשבא למנות אותם לא התחיל אלא
מהחכמה שהיא התחלת היישות ועוד לא יתכן לרמוז אלהים לכתר לפי שבכל מקום אלהים
דין, ואין לומ' על הכתר דין כי אין אנו רשאין לרמוז כנגדה שום דבר ואפי' היה
אפשר לרמוז עליה אלהים אי / אפשר לומ' אלהים ברא בראשית שאם כן מי ברא התשו' יט ע"א
שמשמעות הפסוק היה כן אלהים שהוא הכתר ברא בראשית ברא החכמה אם כן מי המציא
התשובה, או אם תאמ' אלהים שהוא הכתר ברא בכח ראשית את השמים ואת הארץ, ובין כך
ובין כך לא היינו מוצאים שום ממציא לתשו' וחס ושלו' היה נראה כשתי רשויות, על
כן בהכרח הוצרך הכתו' לומ' בראשית ברא אלהים וכו', והכתו! יתפרש כן אם תבא לפרש
הבריאה על השמים והארץ, התפ' והע' יהיה ראשית רומז אל החכמה הקדומה ונאמ' כן בכח
ראשית ברא התשו' שהוא אלהים כלומ' כח לכל ההויות, את השמים התפ', ואת הארץ הע',
את של השמים בא לרבות שש קצותיו, ואת של הארץ, לרבות שש קצותיה, כי התפ' מנהיג
שש קצות עליונים והע' מנהגת שש קצות תחתוני' ולפיכך תמצא ביחוד של התפ' ששה
תיבות בפסוק שמע ישראל, וכן תמצא ביחוד של הע' ששה תיבות ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד, כל אחד כנגד שש קצותיו, אי נמי האתין באים לרבות כתרי וזרועות התפ'
שהם חסד ופחד, וזרועות הע' נצח והוד, כי הם כזרועות / לה לקבל מהם, יסוד עולם יט ע"ב
הוא כל, והע' כל זה כלול מזה וזה כלול מזה, אי נמי יסוד עולם בכלל התפ' כי שניהם
הם הקו האמצעי ושם אחד להם. הרי זה ביאור דברי הרב במה שאמ' ירמוז בעליונים ויהיה
ברא האציל כי משמעות ברא לשון חוזק כמו הבריא פלו' אי נמי מלשון ובורא אותם בחרבותם
שהוא מלשון גזירה ומלשון נקיבה, גם מלשון שה בריאה. ואם באת לפרש אותו בתחתונים
ירמוז ראשית אל הע' ונאמ' כן בכח הע' שהיא ראשית תחתונה וחכמה קטנה ברא התשו',
את השמים ואת הארץ, התחתוני' הנבראי' ולכך תרגמו בתרגום הירושלמי בחכמתא רומז
אל החכמה הקדומה שהיא ראשית הראשים, והמלה מוכתרת בכתר בי"ת רומז שהבי"ת הוא
הכתר ולפיכך התחיל מעשה בראשי' בבי"ת שרומז אל הכתר שהוא מחשבה ובה היה הכל
להודיענו שכל מעשה בראשית היה בלא עמל כי אם במחשבה בלבד בלי עמל ויגיעה. קראו
רז"ל לזה מחשבה ר"ל לכתר כי הכתר מחשבה שמה לפי שהמחשבה קודמת לכל חכמה ובינה
ודעת ולכל מעשה ועל ידה נהיה הכל גם תמצא במלת מחשבה כל / ההויות, כיצד המ"ם כ ע"א
מחשבה הוא הכתר, החי"ת חכמה, השי"ן תשובה, הבי"ת שני זרועות עולם, הרי חמשה
רוחניות הה"א חמשה גופניות, חמש כנגד חמש בעשרת הדברות בלוחות, ורמז לזה מן
התורה מי כמכה באלים י"י מי כמכה נכתבו בה"א, הרי כמו שבמלת מחשבה כלולים עשר
ספירות כך הם כלולים בכתר, וגם כל שאר הספירות נקראות מחשבות שכן מחשבה בגי'
ספירה, ולשון ספירו' מלשון ספיר גזרתם. אמרו מחשבה ביום רומז אל התפ' שהוא יום

והוא כח חמה, ר"ל שכל פעולותיו של תפ' בכח המחשבה שגם התפ' יהפך רום שלו של שורק
לרום בחולם שהוא המחשבה, ומעשה עם דמדומי חמה, דמדומי רומז אל הע' ואמ' עליה מעשה
לפי שהיא מנהגת כל התחתונים שעניניהם מעשה שהוא ענין גס שבכל הארבעה. וכתב ביאור
על זה אחד מגדולי המקובלי' וזהו לשונו. בב"ר בסדר בראשית פרש' י"ב מחשבה בין ביום
ובין בלילה ומעשה עם דמדומי חמה פי' שהמחשבה שהיא הספירה הראשונה מתפשטת בתפ' ובע'
וזהו ביום ובלילה, וגמר המעשה הוא על ידי / הע' כי היא מוציאה הכל לפעולה וזהו כ ע"ב
מעשה עם דמדומי חמה, וזהו וכל מעשהו באמונה. ויהי דרשו רז"ל שכבר היה, כבר *ידעת
כי האור הראשון הוא תפ', ועתה אני אומ' באור הנראה לנו והינו שכבר היה. ויש לרז"ל
בזה מדרש בסוד נעלם, הסוד הזה הוא סוד דו פרצופין בענין הקטרוג וההבדלה והגניזה
והוא מבואר בהקדמת דרכי הקבלה. ובאמור הרב בזה הרגשבו רמז הענין הז"ן לתפ', וחה"א
לע', ואם לא כיון לכך מכל מקום רמז וסימן הוא. כי כל מאמר פועל הויה, ר"ל כל מאמר
מהחסד ולמטה שהם ששה פועל הויה כלומ' הוית ופעולת הששה ימים של מעשה בראשית והיו
ששה כי לי"י הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי [כל] הוא היסוד הרי ששה אלו
פעלו ששת הויות של מעשה בראשית והשביעי שבת והמאמרים עשרה כלומ' איך אנו אומ'
ששה, והלא עשרה הם ואמ' הראשונו' שהם הכתר והחכמה והתשו' אין שם היום נתפש בהם.
הכי אית' בספר הבהיר, שלח תשלח את האם בסוד אותה שנקראת אם, דכתי' כי אם לבינה
תקרא, פי' אמר שלח תשלח אותה שלא תקחנה במחשבתך שהיא אחת מן השלשה העליוני' הפנימיי'
הרוחנים ואינה נגררת במבין דכתי' לתבונתו / אין מספר, וגם אין שם היום נתפש בה, כא ע"א
ואת הבנים תקח לך, אותן בנים שגדלה ומאי נינהו אלו שבעת ימי החג ואלו הן ז' ימי
השבוע, פי' הם שבע הספירות התחתונות הנקראו' בספר יצירה שבע קצוות, ואמ' תקח לך
כי המחשבה מתפשטת בהם וגם שם היום נתפש בהם דכתי' כי ששת ימים עשה י"י וגו', וביום
השביעי לא נאמר בששת אלא ששת והנה המצוה הזאת רומזת לענין גדול ולסוד נעלם ונשגב
ועל כן שכרה גדול דכתי' *בה למען ייטב לך והארכת ימים, וזה שלח מלשון תשלח קצירה עד
ים, כלומ' בלשון התפשטות שיתפשט אדם בינתו עד אין חקר, ואת הבנים וכו', אלו ז' ימי
החג כלומ' כל הימים שביעיים שמורי' על חדוש העולם יקח אותם בשכלו ויעיין בהם ע"כ
מהבהיר. וכ"כ ש"ט שלח תשלח את האם היא התשו' כי אם לבינה תקרא, היא אם הבנים שמחה,
ור"ל שלח תשלח את התשו' שלא לספר בה ולא לחשוב מחשבות ולא תקחנה לדבר בה, ואת
הבנים ששת ימי המעשה, ויום השביעי שבת, אלה שבעה הבנים תקח לך ותספר בהם ושבעת
ימי השבוע מתיחסים בהם. כיצד יום ראשון ויום שני דו פרצופין שהם התפ' והע'. שלישי
ורביעי לזרועות עולם גדולה וגבורה, וזהו / שהוצרכו רז"ל לומ' יום רביעי ירד אסכרה כא ע"ב
לתינוקו'. חמישי ושישי לנצחי עולם הם למודי י"י ועמודי עולם הנקראים יכין ובעז,
והם נצח והוד גם נקראים אלהים חיים, יום שביעי שהוא שבת רמז לצדיק. ואע"פ שנתייחסו
הימים כן הע' שהיא בכאן יום שני לפעמי' בכלל תקרא לבא אל המלך באחרונה שתהא שביעית
ולפעמים תהיה רגל אחד ותהיה שמינית כעצרת ומילה. ומה שאמרתי זרועות עולם, ונצחי
עולם, העולם רומז אל התפ' שהיא עיקר העולם, וזהו סוד י"י ימלוך לעולם ועד, י"י לתשו',

לעולם התפ' שהוא עקר העולם, ועד הע', ע"כ. והפי' בסדור הכתובים וכו', ר"ל שאם באנו
לפרש ולבאר סדור הכתובים של ששת ימי בראשית על דרך האמת כמו שפירשנו פסוק בראשית
יהיה הענין נשגב ונעלם *ודעתנו כו'. אמנם מצאנו שהרב ז"ל התחיל לפרש על דרך זו ולא
השלים, ומכל מקום נכתוב אותו והועתק מכתב ידו ז"ל. ויאמר אלהים יהי אור שנתן כח
להויות להתפשט אורן ולהראות כחן באספקלריא שאינה מאירה, כלומ' שאינה מצוחצחת, ויהי
אור אספקלריאה המאירה שקודמת במעלה, וירא אלהים שהראה את האור שיהיה טוב לכל
ורחמיו על כל / מעשיו. ויבדל אלהים בין האור הגדול ובין החשך שהוא האור הקטן. כב ע"א
ויקרא אלהים לאור יום המשיך מדת יום ליום ומדת לילה ללילה, מלשון ויקרא אלהים אל
משה. ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, יחיד המיוחד בשמותיו. ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך
המים שהם כלל כל ההויות הנזכרו' ויהי הגבלת מקום בין מים העליוני' המשפיעים ובין
מים התחתוני' הנאצלי' וזהו שנ' תהום אל תהום קורא לקול צנוריך, וכענין שאמרו מים
העליונים זכרים והתחתונים נקבות, ירמזו כי מן התהום העליון המשפיע אל התהום התחתון
המקבל יבאו הצנורו' שהם ההויות הנמשכות מזה לזה. והנה לא נגמרה מלאכת מדת טובו
של הב"ה ולכך לא נאמר ביום הזה כי טוב, כי בהבדלתה מן המים העליוני' יהיה מקומה
ברע ותהיה מדת הדין קשה. ויאמר אלהים יקוו המים הזמנת כל ההמשכות אל מקום אחד אל
יסוד הכל ותראה בו היבשה שתהיה כלולה בכולן אחרי שהיה בה רקיע מבדיל כלומ' הגבלת
מקום וזהו שנ' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן הנהר הוא המעין הנובע ממקור החכמה אל
הגן היבש באש / וישקה אותו ממי תשו' ורחמי' ומן ההשקאה הזאת הגן מעלה דשאים על כב ע"ב
כן אמ' ביום הזה עצמו, ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא שימשך כח מן הארץ הנזכרת להצמיח
והנה נאצלו מכחה היסודות למיניהם ומהם צמחו בגן עדן דשאים ואילנות ומהם בעולם
וזהו שאמרו בשלישי ברא שלש בריות אילנות ודשאים וגן עדן, ועוד אמרו אין לך כל
עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע והוא מכה אותו ואומ' לו גדל הה"ד הידעת חקות שמים אם
תשים משטרו בארץ שוטר ואמ' שיהיה זה למינהו, והוא איסור הכלאים כי הזורע אותם מכחיש
במעשה בראשית, ועוד אבאר זה בעזרתו של הב"ה. ויאמר אלהים יהי מארת לא אמ' הכתו'
יהיו כי ההויה בשניהם אחת וזה טעם חסרון הו"ין מפני התערבם להבדיל בין היום ובין
הלילה שתבא ממדת היום ליום וממדת הלילה ללילה. והיו למאורות נצחי העולם להאיר על
הארץ. ויעש אלהים את שני המארות הגדולים כי שניהם בגדולה, את המאור הגדול הפקידהו
על המשרתי' הממונים ביום, ואת המאור הקטן הפקידהו על המשרתי' הממוני' על הנהגת / כג ע"א
הלילה והיו לממשלות רבות על מדת הטוב ועל מדת הרע ע"כ. הרי יש לך להבין מתוך מה
שאמ' הרב ז"ל בפסוק ויאמר אלהים יהי אור וגו', שהע' קדמה לתפארת במחשבה, והתפ'
קדמה לע' במעשה כלומ' באצילות כי כל בנין שהוא אחרון למעשה הוא היה הראשון במחשבה
והנה אדם לא נברא אלא אחרון לכל הנבראי' ובעבורו נעשה העולם וזהו שאמ' חז"ל
מחשבתן של ישראל קדמה לכל וזהו שרמז הכתו' על הע' אני ראשון ואני אחרון אני ראשון
למחשבה ואחרון למעשה. כך הבנתי אני יה"ב שנ"ר דעת"ו מתוך מה שקבלתי. עוד פקח עיני
שכלך וראה המובן מדברי הרב ז"ל במאמר יקוו המים וזהו אמ' הרב ז"ל כי יקוו המים

רומז להזמנת כל ההמשכות א"כ יקוו יהיה מלשון קו רמז להמשכת השפע דרך הקו האמצעי, וזהו שפי' אל מקום אחד אל יסוד הכל שהוא הצדיק שנקרא יסוד מפני שהוא יסוד בין התפ' והע' לייחוד וחבור ודבוק בלי פירוד ולפיכך נקרא כל ועל כן נקרא בפסוק זה מקום אחד, ותראה בו היבשה, כלומ' הע' שהיתה אז יבשה מרחמים הנה כי על ידי שפע רחמים / כג ע"ב הבא מהח' אל הצ' תראה בו בצ' ותתיחד עמו ותהיה רחמים ותוציא הדשאים הוא משל להמצאת כל מה שהע' המציאה וההבדלה וההגבלה הם היו *סבת היבשו', ונהר לשון נהורא הוא רומז להמשכת השפע, ועדן רומז לח' וגן לע', ועד"ה שהיא דרך זו אי אפשר לפרש יקוו מלשון קבוץ וכויצה כאשר יתפרש על דרך הפשט כי הקבוץ *והכויצה עד"ה הוא סלוק השפע וסבת היובש על כן נצטרך לפרש אותו לשון קו, ואם באת לפרשו אפי' עד"ה כמו על דרך הפשט יתפרש כן יקוו המים אל מקום אחד כלומ' המים שהם הרחמי' שהם למעלה יבאו ויתקבצו תוך הצ' שנקרא מקום אחד ותראה בו בצ' היבשה שהע' תראה כלומ' תהיה מאירה ויראה כחה על ידי הצ'. וראה כי הכתו' [[אמ']] ותראה היבשה והרב הוסיף ואמ' ותראה בו היבשה לרמוז אל הצ'. וכאשר בא לבאר מאמר המאורות החסיר ולא הביא המדרש בתשלומו כי רז"ל פירשו על המאורות ואמרו כי שניהם בגדולה היו שוים, והרב לא אמ' אלא כי שניהם בגדולה ושתק ועשה כן לרמוז לנו שקודם הקטרוג היו דו פרצופין גדולה בשורק תוך הוא"ו / כד ע"א שרומז לחסד ומשמשין לקבל שפע בשוה וזה מסייע לזה ואחרי הקטרוג נתמעטה הע' כלומ' נתלבשה בדין במקום שהיתה רחמים. עוד ראיתי להביא הנה פרישת פרשה זאת שפי' עד"ה אחד מגדולי המקובלי' הידוע בארץ קטלוניא ר' יוסף בר' שמואל ז"ל ואם יש בה דברים שנראין כנגד דברי הרב ז"ל כי המשכיל ישים שלום ביניהם כאשר אכתו' בסדר וישלח אם ישלח השם ית' מלאכו לפני. וזהו לשונו בראשית ברא בסתר [הב'] כתר עליון וראשית החכמה שנ' ראשית חכמה יראת י"י, ובראשית חכמה עם הכתר והתשו' והח' ברא וזהו רוח מרוח, את השמים ואת הארץ, הת' והע', והאתין הכחות העליוני' שהם הג' והפ' ובזה כלל הדברים הנבראים ואחר כך פרט הענין והחל מסוף המעשה שהיא הע' שבה נגמר הבנין אמר והארץ היתה תהו דבר המתהא שאין לו לא ממש ולא צורה, ובהו המלביש את התהו עד שיצטייר ציור דק יותר מן הרוח, וחשך על פני תהום זה עומק רום ועומק תחת, וחשך דבר החושך מלגלות מה שבתהו והיה מכסה את הכל, ורוח אלהים מרחפת מכסה את הכל, כמו על גוזליו ירחף, / כד ע"ב על פני המים נקראו כל הדברים מים. ויאמר אלהים התשו' זהו שאמ' חכמי' ז"ל נתעטף בטליתו בח', ואמ' יהי אור, והוא מביט בתורה ובונה ראה שכל הדברי' בח' נעלמים ואמר יתפשטו הדברים שהם בח' נעלמים בכח ויתגלו. ויהי אור ולא אמ' ויהי כן כמו בשאר הדברי' נתפשטו ההויות התפשטות הויה ולא התפשטות צורה, ומה שאמ' ויהי אור ז' נ' ומאותו האור נתפשטו כל ההויות וכל הדברים ואותו האור שמש עד יום רביעי ראה שלא יוכל *להתקיים העולם מרוב זכותו וגנזו לצדיקי' לעתיד לבא, כי הוא מוסיף אורה שבע פעמי' על כל מאורי אור וזש"ה והיה אור הלבנה וגו'. וירא אלהים את האור כי טוב, מלשון בהטיבו את הנרות הענין כמדליק מנר לנר, כי נתן כח להויות להתפשט ולהמשך. ויבדל אלהים בין

האור ובין החשך, הגביל לכל אחד ואחד המשכתו והתפשטותו וזהו ויקרא אלהים לאור יום, המשיך כח הז' ליום וכח הנ' ללילה שהם הת' והע' ועדין לא נתגלו. יהי רקיע בתוך המים הג'. עתה התחילו להצטייר הדברים, יהי רקיע, הת', בתוך המים הג', כי כל הדברים כמו גלדי בצלים וכאשר נצטייר הת' בתוך הג' נמצאו המים שהם הג' חצים למעלה וחצים למטה / וכן כל הדברים וזהו שאמרו כשם שהשכינה למעלה כך השכינה כה ע"א למטה. ובכאן התחיל חסד מעשה. ויעש אלהים את הרקיע התחיל לצייר הת' צורת מקום והגבלה אך לא *צורת גולם כאדם המפנה מקום לבנות בו בנין. ולא נאמ' בו כי טוב שלא עמדה המחשבה עד שפנה מקום לע' ביום השלישי באמרו תראה היבשה, כענין שאמרו לא טוב היות האדם לבדו. ויקרא אלהים ליבשה ארץ המשיך הרצון שהוא סוף המחשבה אל היבשה כי משמע יבשה דבר שאינו עושה פרי והמשיך סוף המחשבה אליה שהיא כלל לכל הדברי' כענין אמרם עומק ראשית ועומק אחרית, ולפיכך אחז"ל כל העולם לא נברא אלא בשביל ישראל. ולמקוה המים קרא ימים המשיך הקו האמצעי היונק מן המקור אל הת' כחוט השדרה היונק מן המוח כענין שנ' כל הנחלי' הולכים אל הים כי כל הצנורות נמשכי' אל הת' ומן הת' אל הע' דרך יסוד עולם כמו שנ' כי זרע השלום וכו'. תדשא הארץ כמו כן הגבלת מקום בע' לכל התולדות. יהי מאורות [הם] גולמים בלא צורה אמ' שיאירו ויראו צורת גולמים של הת' והע', ועל כן קראם גדולים והם התולדות. ביום החמישי אמ' ישרצו המים הם זרע השלום, שרץ / נפש *חיה הם הצורות העליונות על כן ברך כה ע"ב אותם מענין הברכה לקבל מלמעלה ולהוליד מלמטה. ועוף יעופף על הארץ הזמנת הג' והפ' לת' ולע', והעוף יעופף האציל כל אחד ואחד מכחו אל הת' ואל הע'. ויברא אלהים את התנינים הגדולים, הם ד' מחנו' שכינה ועד כאן לא הזכיר לשון בריאה כי בכאן הוחל עולם הנפרדים והם נפש התנינים הגופות, נפש חיה הרוח הנמשך מלמעלה, אשר שרצו המים הג' כבר כי הכל בג' על כן הוצרך לברכה להבריך להם מן המעין לפי שהדברים נפרדי' הפרד גוף ולא הפרד הרצון. ומלאו כד"א *בבטן המלאה. והעוף ירב בארץ, כלל הבריות שהם בע', ביום הששי נשלם הבנין בצורה שלמה ומה שאמ' בצלמנו כדמותנו השלמת הבנין לעשות הפרי, וזה שאמ' באחרית הענין אשר ברא אלהים לעשות. על כן לא נזכר בכל ימי בראשית השם הגדול והוא שאמרו רבו' ז"ל מראש הסדר ועד כאן כבוד אלהים הסתר דבר, מכאן ואילך כבוד מלכים חקור דבר והם הת' והע' ועל זה אמ' ביום השביעי שבת וינפש, נתפשטה הנפש בגוף שנשלמו בחומר וצורה והחלו התולדות לצאת כמו שמפרש והולך. אלה תולדות השמים / כי טוב הת' והע' והמשכתן הולכת כו ע"א וזורחת כי הם סוף המחשבה ובאחרונה ביום הששי, והנה טוב מאד ענין נעוץ סופן בתחלתן כי מאד הג'. ויכלו השמים מגזרת כלה קשוריה. ונהר יוצא מעדן הב' נמשך בין הג' והפ', להשקות את הגן הע', ומשם יפרד כי הספירות כלן עד הע' והע' בכלל הכל מיוחד בלי פירוד, ומשם יפרד יחל עולם הנפרדים, והיה לארבעה ראשים הם ארבעה מלכיות, מלך מזרח מלך צפון מלך הנגב מלך המערב שכנגדם למעלה וכנגד ארבעה מחנות. ע"כ מקבלת ר' יוסף ברי' שמואל ז"ל. עוד ורוח אלהים מרחפת על פני המים פירו' מרחפת

מתפשט רוח השכל לצייר צורה בשבעה דברים ולהבדילם זה מזה מפני שהדברי' היו גולם אחת, ורוח התשו' שהוא הנשמה נכנס בתוך כל דבר ודבר ומתפשט בהם ומבדיל זה מזה וזהו יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים, יש שבעה דברי' נקראים מים. אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן בכל הפרשה מאלה תולדות השמים עד פסוק זה תמצא יי"י אלהים ובפסוק זה ובשנים הבאים אחר זה שהם ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים, כי יודע אלהים וכו', הרי כי בשלשה פסוקים אלו לא / כו ע"ב הזכיר כי אם שם אלהים והטעם כי אדם חטא בעץ הדעת תחתון ועליון, בתחתון במעשה בהפריד הפרי מן האילן ובעליון במחשבה כי כל הדברים אשר הם בגן עדן באדם הם יסודם בשמים נשגב ונעלם, ולכך היתה האזהרה באלהים *שהיא כנסת ישראל שיזהרו שלא יגעו בעץ הדעת ולא יאכלו מן הפרי כי העץ והפרי הכל דבר אחד דבוק ומיוחד לעולמי עולמי' ע"כ.

יהי רקיע בתוך המים, אחרי שנאצל הת' שהוא רחמים מכח הרחמים ונאצל מדת טובו מכח הדין הקשה ועדין לא היתה כלולה ברחמי' אמ' יהי רקיע בתוך המים כלומ' יהי התפ' בתוך החסד באמצע ממש ויהיה התפ' מבדיל בין מים העליונים שהוא מחצי החסד ולמעלה ובין מים התחתונים מחצי החסד ולמטה,נמצא כי המים העליונים זכרים ומשפיעי' לרקיע והמים התחתונים נקבות ונאצלים ולא היו מאצילים למדת טובו עדין, והיתה דין גמור דין קשה ועל כן לא נאמר בו כי טוב לפי שלא נגמר מלאכת הע' ברחמי' כי אם בדין עד יום שלישי שנכללה ברחמי' מצד החסד ולכך נאמר בו כי טוב שתי פעמים אחת למלאכת היום שהוא קווי המים הזמנת כל ההמשכות אל מקום / כז ע"א אחד כי החסד הזמנת כל ההמשכות ואחד לתשלום מלאכת יום שני שהוא הע' שנשלמה ברחמים מצד הזמנת כל ההמשכו' שהוא החסד. ואולי מפני ההבדל שהיה הרקיע מבדיל ומפני ענין הע' שהיתה דין גמורה אמ' הרב אסו' ליודעיו כל שכן אלינו. ומ"מ אם תשתכל בדרך שהתחיל הרב ז"ל לפרש בו סדור הכתו' תבין שענין זה שכתבנו בפסוק יהי רקיע בתוך המים שהוא כונת הרב (*) ממש ע"כ. הודיע בשם הזה סוד יצירתם הוא רומז אל אשר כתבתי בפסוק *יהי רקיע כי על כן נקרא הת' שמים לפי שעיקר קבלתו מן המים בלבשם צורה אחרת והוא התפ' ולפיכך המים שהיה שמם חסד בלבשם צורה זו נקראו תפ', מה שאמ' כי השמים והארץ המוזכרים בפסוק הראשון הם השמים העליונים אינם מכלל הגלגלים רומז לתפ' אי נמי לרקיע שעל ראשי החיות שתחת מרכבת הע'. וזהו שאמ' וכל דבר נפרד שאינו בעל גוף שרומז לרקיע שתחת הע' שהוא שכל נבדל כחיות הקדש והמלאכים רק הזכיר בשמים שהם נבראים בקדמותם אפס מלשון אפיסה מוחלטת לפי שאינן שמים *אלה גוף נברא אלא אצילות רוחני, וקרא גם לאלה הכדורי' / כז ע"ב שמים, הכדורים הם ההיולים שמהם נבראו שמים וארץ הגופנים וקרא השמים הגופניים שמים כשם השמים העליונים הרוחניי' שקראם שמים שהם הנבראים הם התחתונים. שמי השמים הוא רומז על הרקיע שעל ראשי החיות שתחת הע'. אבל השמים הנזכרים בראשון כלומ' בפסוק ראשון ששם כסאו של הב"ה וכו', שמים אלה הם התפ' הב"ה הוא התשו', וכבר ידעת כי התפ' כסא לתשו', והע' הדום רגליו, נמצא שיש שמים לשמים כי התפ' נקרא שמים גם הרקיע שעל ראשי החיות

נקרא שמים, והכדורים נקראו שמים ויש כסא לכסא התפא' כסא לתשו', והע' כסא לתפ', והרקיע שעל ראשי החיות והחיות עם המרכבה כסא לע', ונקרא כסא הכבוד כי הוא כבוד התפ', ומה שאמר הכתו' על השמים כבודו ר"ל שהע' על הרקיע שעל ראשי החיות. כדי לקבל עליו עול מלכות שמים, מלכות רומז לע', שמים רומז לתפ', כל כונת הרב ז"ל במקום הזה לרמוז על התפ' הנקרא שמים, מלכות רומז לע', שמים התפ'. יראת שמים, יראה רומז לע' ואע"פ שכתו' ראשית חכמה יראת י"י, ויראה רומז לכ' מ"מ הע' נקרא יראה מצד הדין שיש בה, שמים התפ', בארץ הנזכרת היא ארץ החיים. / כח ע"א מכחיש במעשה בראשית מפני שכח זה מן הדין וכחו של זה רחמים ומערב הכחות, גם המזלות שכל אחד נתמנה על דברים ידועים שנוטים לטבע כחו ונמצא הזורע בערבוביא שהוא מערבב הכחות ההפכיים זה לזה. נובלת אורה של מעלה רומז לתפ', כי הוא כח פנימיות חמה ונובלת שלה אור החמה ונובלת הע' אור הלבנה. באור ההוא, באור דו פרצופין. להאיר ביום אינה יכולה וכו', רומז לאור דו פרצופין קודם שנגנז אור הע', וידוע כי התפ' כח היום, והע' כח הלילה. שלשה הן כי ברביעי נתלו המאורות המאירי' באור שיש להם עכשו, שאינו דומה לאור השלשה ימים, והיה אור הלבנה כאור החמה לימות המשיח, ואור החמה יהיה שבעתים ר"ל כשיעבור על אור החמה השביעיות הידועות, כאור שבעת הימים ר"ל כשהיה האור בימים הראשונים בעולם הבדילו לו, ענין המלכים המשתמשין בכתר אחד שהוא הקטרוג וענין ההבדלה והגניזה מבואר למעלה בהקדמה. ופי' הבדילו לו שהתשו' הבדיל האור ההוא מהע' ולקחו וגנזו לו כלומ' עמו. שאל ה"ר *שמריה נ"ר את פי ר' מאיר ז"ל מה טעם לא הזכיר דוד המלך נו"ן בראש פסוק בתהלה לדוד א"ת טעם / כח ע"ב שאחז"ל דכתי' נפלה בתולת ישראל לא תוסיף קום, גם הפ"א לא היה לו לדוד להזכיר דהא כתי' פני י"י חלקם לא יוסיף להביטם, אישתיק ולא אמ' ליה ולא מדי, גם השואל לא אמ' תשובה על זה, ויה"ב שנ"ר דעת"ו נתעוררתי בענין על דרך האמת. כבר ידעת שהע' נקראת בת וכח הוא"ו בה והיא בוא"ו והוא תלפיות תל שהכל פונים אליו *((יש מפרשים תל שהכל פונים אליו על הצדיק והכל אמת כי זה בזה וזה בזה)) כלומ' כל הדברים שמה באים כל הנחלים הולכים אל הים, וכל זה רמוז בבתולת, ב"ת וא"ו ת"ל, וענין זו הנפילה הוא הבדלת האור והתרחקה מן התפ' בעונותינו שגרמו דכתי' השליך משמים ארץ תפארת ישראל, הרי נפילת הסכה שהיא בתולת ישראל שהיא סוככת עלינו בגלות רומז לע', ועל כן לא רצה דוד להזכיר נפילתה מפני כבודה, אבל פני י"י חלקם שב אל החוטאים ממש ולא חשש דוד עליהם כי פני י"י כבר ידעת שהוא הע'. וי"י אלהי ישראל יראנו נפלאות מתורותיו. תהיה ממשלה גמורה באמת רומז לדו פרצופין אשר ממשלת כל שרי מעלה וכל הפקידים וכל המזלות המושלים בעולם להרע או להטיב הכל / כט ע"א הוא בממשלת אל שדי, לא יוכל לעשות קטנה או גדולה אלא ברצונו ית' וית'. יתפרש בנפשו של אדם הראשון כלל כלומ' לא יתכן שיאמר ר' אלעזר שנפש השכל שהיא הנשמה החכמה שתצא מן הארץ. נפשות התנועה הם הנפשות הבהמיות שהיא נפש *החיה שמשכנה בלב, הנפש הזו נפש החיה הנפש הנפרדת היא הנשמה החכמה וקראה הרב נפרדת מפני שבה האדם *מובדל ונפרד משאר כל בעלי חיים. ודרך

האמת בפסוק זה רומז לפסוק ויברא. *בכתוב השני הוא פסוק וייצר י"י אלהים, וקרא אותו שני מפני שבריאה ויצירה אלו שניהם באדם ומפני שהבריאה נזכרה ראשונה והיצירה שניה קרא לפסוק היצירה שני. והראיה שכן הוא מה שאומ' לפנים הרב ולכך הזכיר כאן בריאה ובפרשה של מטה הזכיר יצירה ובא הרב לבאר שאם תרצה לומ' שעל כל פנים מה שאמ' ר' אלעזר נפש חיה זה רוחו של אדם הראשון שהיתה כונתו על נפש השכל שהיא לעולם עומדת תפרש הארץ ארץ החיים כי הוא האלהים אשר אליה תשוב שאמ' הכתו' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה בדרך אמת ואמונה. וכן מה שאמ' זכר ונקבה ברא אותם דע כי כונת / הרב ז"ל לפרש ברא זה מעין ברא של בראשית שהוא אצילות וירמוז זכר ונקבה לדו פרצופין אבל היצירה דבר גופני וישוב על יצירת האדם ובנין הצלע לאשה ולכך הזכיר כאן בריאה שהוא אצילות ובפרשה של מטה יצירה כמשמעו. וראיה נכונה על דברי הרב שפי' סוד הבריאה של אדם על הנשמה החכמה לעולם עומדת, וסוד היצירה שלו על הנפש החיה שאינה עומדת לעולם. מה שהזכיר הכתו' עם הבריאה אלהים לבד שרומ' על הב' שהוא יסוד הנשמה החכמה והוא סבת בנין האצילות ובריאה יותר רוחני מיצירה. והזכיר על היצירה השם המיוחד ואלהים, רומז לדו פרצופין שהוא סבת היצירה והעשיה. וכן מה שאמ' זכר ונקבה ברא אותם, כי היתה הבריאה וכו', כלומ' הבריאה והיצירה באדם ירמוז עוד כי הבריאה רומז על אדם ממש השפל הזה והזכיר בריאה עליו תחלה בעוד שהיה דו פרצופין, ועל הנסירה או על לקיחת הצלע ממנו הזכיר יצירה. והנה בכאן רמז על היצירה המלאכים וכו', כי כשנפרש השמים והארץ על דו פרצופי' יתפרש וכל צבאם על השכלים הנבדלים ועל כל הפקידים שהם שבעים שרים / הממונים על האומות שהם שבעים. וכן נפשות האדם צבא השמים הם רומז אל הנפש השכל צבא השמים הם כי מהתשו' נאצלות בדרך אמת ואמונה. כי אין מושג בהרגש לאנשים לפי שאין מורגש רואה מושכל ולא משיגו ודוקא בעיני בשר אבל בעיני השכל המאמינים שיהיו משכילי' מרגישים ביום שבת תוספת שמחת הלב וכח התולדת בלי ספק ומוצאי שבת יוכיח בכניסתו. מן הקדש רומז אל החכמה העליונה שכל סתם קדש רומז אליה. ואם הע' תיקרא קדש במקומות על שם החכמה העליונה שהיא כלולה ממנה תיקרא כן *שגם היא חכמה נקראת ונקראת לב על שם שהיא כלולה מל"ב נתיבות פלאות חכמה עליונה ואע"פ שכלם קדושים ובתוכם י"י. לפי שאין לו*בן זוג וכו', כי היסוד שביעי הוא למספר הימים, כיצד הת' והע' יום ראשון ויום שני כמו שתבין מתוך דברי *הרב בפסוק יהי רקיע. חסד וגבורה יום ג' ויום ד', נצח והוד חמישי וששי יסוד עולם שביעי נמצא שאין לו בן זוג כשאר הימים שכלם זוגו', אמ' הצ' לפני הב"ה התשו' לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג [אמ' לו כנסת ישראל תהא בת זוגך. עוד אמרה שבת לפני הב"ה לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג] שבת הוא יסוד לכל נתת בן זוג שכלם משפיעו' ולי / אין לי למי אשפיע, וחזר ואמ' כנסת ישראל תהא בת זוגך שתשפיע אתה בה. עוד דרך אחרת בענין סוד זה. חסד ופחד שנים, תפ' ג', נצח ד', הוד ה', ושלש עליונות אחת הרי שש, והצדיק שביעי, והע' בת זוגו, ולפיכך עונת תלמידי חכמי' הדבקי' אל השכינה תמיד במעשיהם הטובים ובמחשבתם הקשורה עמה בייחוד הכל בה מערב שבת לערב שבת, לפי שהתורה נקראת תושיה ומתשת כחו של אדם ובליל

שבת שהשכינה מתקדשת ומתברכת גם הדבקים אליה מתברכים ומתחזקים כי עבד מלך כמלך קרב לגבי דהינא ואידהן. ותשכיל כי בשבת נפש יתירה באמת כיון שלשון באמת לשון שבועה מי הביאו לרב לישבע אלא הרב ז"ל רומז לנו סוד כח הנפש יתרה כלומ' בכח אמת שהוא הצדיק. שאלתי למרדכ"י כיון שעונת תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת והצ' *שהז' דוגמא לו ורמז לו האיש, ובת זוגו רמז לע' שהנ' דוגמא לה איך יהיה ייחוד דו פרצופין בלי שום פירוד כלל. אמ' כבר ידעת שהאיש ובת זוגו כשמזדוגין עושין פרי וכשאין עושין פר' הרי הן תהו ולא לתהו בראה לשבת / יצרה, וכיון שאנו רואים שהעולם כמנהגו נוהג (לא ע"א) בלי תוספת ומגרעת הרי הצ' עם הע' תמיד בלי הפסק אפי' רגע כמימריה שאם חס ושלום היה ביניהם הפסק אפי' רגע אחד מיד היה העולם נעשה תהו וענין זה רמז גדול לסוד הייחוד ע"כ. יומו של הב"ה אלף שנים, הרב רומז כאן מה שכתבתי בביאור סוד תורה קדמה אלפים שנה לבריאת עולם שהרי הוא אומ' ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, וימות עולם הם ששת אלפים ובשביעי חרוב, נמצא ששבע ספירות שבעת אלפים, והג' העליונות ג' אלפים הרי עשרת אלפים וכל אחת כלולה מדין ורחמים הרי עשרים אלף. היה העולם כלו מים. הנה אע"פ שמן הנראה לא הזכיר הרב דבור זה בתורת רמיזת סוד מכל מקום הוא ראיה וחזוק לביאור פסוק יהי רקיע בענין מים העליונים ומים התחתונים, כי העולם רומז לתפ' כי הוא עקר העולם וקיומו בשש קצוות שלא היה בהם קורא בשם י"י. גם זה רמז כי הע' היתה דין גמור בשני הימים הראשונים היתה תהו והנהגת העולם על פיה וכל זמן שהיתה דין בלא רחמים היה העולם השפל יצר רע בלא יצר טוב. האור רומז לתפ' האדם שהוא אורו של עולם, התפ' אורו של הע' שגם היא נקראת עולם. בשני / יהי רקיע ויהי מבדיל וכו', (יד ע"ב) רומז על הת' שהיתה עם החסד מבדלת בה שהכל רחמים וצדקה, ורומז על הע' שהיתה *כולה דין. נראית היבשה וכו', היא הע' *שנכללי במדתו של אברהם וזהו שהזכיר הרב כאן אברהם ואז הוחל ((נ"א החל)) לקרוא בשם י"י, כי אז נכללה בחסד אשר מצדה בא יצר טוב. ושמרו דרך י"י וכו', פסוק זה רומז כלו לע'. ונבנה הבית ביום ההוא כי הע' לא נבנית בשלימות עד שנכללה בחסד ואז נתקיימו כל המצות שהספירות העולם, כי מאחר שהיא כלולה בדין ורחמים הרי בה רמ"ח מצות עשה מצד החסד, ושס"ה מצות לא תעשה מצד הפחד וזהו שאמ' והצמיחה ועשתה פירות. והיום הרביעי וכו', כל דברי הרב רומזים אל הגבורה שכן בבית ראשון היתה רבוצה על גבי המזבח כארי ואוכלת החלבים, ובבית שני כצורת כלב. והטעם בצורת ארי בבית ראשון מפני שהיתה השגחת הש"ם יול"ו בישראל בשלמות כמו הארי שאין למעלה ממנו בחיות ומתגבר על הכל כך היו ישראל שלמים בעליונים ותחתונים מושלים על הכל אין שטן ואין פגע רע והיו שלמים בטובה ובממשלה. אבל בבית שני שלא היתה ההשגחה עם ישראל בשלימו' שהרי חסרו חמשה דברים, היה האש רובץ / בצורת כלב לרמוז על שמירתם מהאויבים כמו הכלב שהוא עשוי לשמירה אבל לא (לב ע"א) לשלוט ולהתנשא ולהתגבר כמו הארי. ובפ' ש"ט אור של ישראל המובח על גבי המזבח כדמות אריה הנראה בחסד כי מהרחמי' והחסד היה אבל האש שהיה רבוץ ככלב היה מצד הפחד מדת הדין הקשה. ביום החמישי כו', רומז אל הנצח שנמשכת מצד החסד שהוא מים.

ביום הששי כו', רומז למדת הוד שנמשכת מן הגבורה שהיא ארץ *עליונה שעקר קבלת ארץ החיים ממנה. היום השביעי שבת כו', רומז ליסוד עולם שבו נשלם הענין והוא משלים ומחביר ומיחד הכל כי הוא הבריח התיכון בין הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה, והוא חי העולמים עולם התפ' ועולם הע', ועל כן אמ' הפסוק כי כל בשמים ובארץ, היסוד בין התפ' והע', ואחר כך אמר לך יי' הממלכה, כלומ' דו פרצופין שהע' לתפא' ותרגום כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא ובארעא, ובאמרו לך יי' רומז אל השלש עליונות וקראם יי' כי הם נשמה לכל, ויחוד שלשתן *אמתי וגדול עד אין חקר ואם כל העשרה אחד. אלה תולדות השמים והארץ בהבראם עד"ה התפ' והע' בה"א / לב ע"ב בראם כלומ' ראשית עליונה שהוא החכמה הקדומה ברא התפ' והע' בה"א ראשונה של שם שהוא התשו'. ומה שאמ' הרב אם כן תרמוז ביום עשות יי' אלהים למלת בראשית כונתו הנה כי השמים והארץ הנזכרי' הנה הם התחתונים הנבראים שנבראו ביד יי' שהיא הע', וזהו שאמ' ואת כל אלה ידי עשתה, היד הגדולה היא הע', ומפני זה לא הזכיר עד הנה רק מלת אלהים שכבר אמרנו שכל אלהים במעשה בראשית התשו' והוא המציא כל הבנין העליון, ובאמרו עשות יי' אלהים רומז לע', לפי שהיא כלולה מדין ורחמים, וראשית כאן היא הע' שגם היא נקראת ראשית שנ' וירא ראשית לו, כי היא ראשית לכל התחתונים ונקראת אחרית כי היא אחרית לבנין העליון. בהבראם באברהם רומז לחסד, אמרתי עולם חסד יבנה. אבל היא רוח השם הגדול. רוח רומז לתשו', שהיא רוח מרוח, והיא רוח חיים ונשמה לתפ' שהוא השם הגדול, אימני רוח כאן רומז לע' שהיא רוח קדשו וקרא הרוח השם הגדול כי רוח נשמת חיים מן התפ' בא אליה. וזהו שאמ' הרב מפיו דעת ותבונה, מפיו רומז לע', [דעת לתפ',] ותבונה לתשו', כלומ' הנשמה שבאה לאדם מפיו של הב"ה שהפה / לג ע"א הזה הוא הע' מאין היא באה אל הע' מהדעת שהוא התפ', ומאין באה אל התפ', מהתבונה שהוא הב'. וזהו שאמ' הרב כי היא מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה,*ונשמת שדי תבינם מי הוא נשמתו של שדי שהוא הע' תבינם הבינה זהו שאמ' הרב כי היא מיסוד הבינה בדרך אמת התפ', ואמונה הע'. והוא מאמרם בספרי וכו', כונת הרב להזכיר כאן סוד הנדר לרמוז לנו חיי המלך ונשמתו ר"ל נשמת התפ' הנקרא בכאן מלך הואיל ולא דבר הרב בסדר מטות בסוד נדר ושבועה הואלתי לדבר ומלין לחבר על נדר ושבועה. הכי איתא בספרי מה בין נדרים לשבועות בנדרים כנודר בחיי המלך בשבועות כנשבע במלך עצמו ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר חי יי' וחי נפשך אם אעזבך. ואמרו עוד בבמדבר סיני רבה חומר בנדרים מבשבועות כיצד האומ' קונם סכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל תפלין שאיני מניח בנדרים אסור לעשותן אע"פ שהן מצוה, ובשבועות מותר לפי שאין נשבעין לעבור על המצות. כל זה כי נדר הוא דבר שאין לו קצבה ולמעלה מן הכל ולשונו יוכיח עליו הרי עלי סמך לדבר עלי אלהים נדריך. והשבועות והמצות הם מדות / לג ע"ב ולשון שבועה תוכיח כי הוא נגזר מן שבעה. ופי' הענין כן הוא, חיי המלך שלש מדות הראשונות שהן הכתר והחכמה והבינה שהם חיים ונשמה לשאר המדות, מלך עצמו שאר המדות שהם שבעה כי התפ' הוא המלך כאן והוא קו אמצעי

עם שש קצותיו הרי שבע והם *כגוף ועל ידי אלו השבעה יתנהג עולם העליון ועולם התחתון מן השפע הבא להם מן השלש עליונות עד אין סוף, וכן המצות כלן נתנו *מכחן ולשון שבועה מלשון שבע והיא לשבע מדות הללו שהן המלך עצמו על כן אין שבועה חלה לבטל המצוה לפי שאין שבועה חלה על שבועה הקודמת לה, והמצוה באה מאותן שבע אם כן היא עצמה שבועה על כן לא תבא שבועה לבטלה. אבל נדר הוא לשלש ראשונות שהם חיי המלך שנדר הוא לשון דירה כלומ' שמוציא עצמו מדירתו של עולם וכבר ידוע שדירתו של עולם הם השלש עליונות שהם דירה לשבע שהם העולם, נמצא שהנדר קודם למצוה שהיא שבועה על כן אמרו רז"ל שהנדר חל לבטל המצוה. ומצאתי ביד חכם משכיל כתו' כי מה שנשבע צדקיהו לירמיהו חי י"י אשר עשה את הנפש הזאת שהוא כמו י"י אשר עשה את משה ואת אהרן. ומדעתי כי חי י"י רומז לב', הנפש / לד ע"א הזאת רומז לע', משה ואהרן ב' וה', אינמי ת' וג', ועשה מלשון וימהר לעשות אותו. ואע"פ שהכל מבואר למקובל וביאור זה מספי' אכתוב לשון הר"ם ב"ן ז"ל שהזכיר במסכת שבועות וזה לשונו, ופי' מה בין נדרים לשבועות יש לו סוד שהנדר לבנין יסוד והשבוע' בוא"ו וה"א האחרונה בשם ידועה, וברורה בהיותה משסה גרועה, נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים, לכן לבטל את המצוה חלים, ואין כן השבועות, יען כי פריהן מאותן נטיעות, ואני אומ' באולי, שזה הטעם בנדרי הבאי, ולדברים שאין בהן ממש וזירוזין, שאין נדר חל עד יחקור ויאזין, כי מאשר בינה נעלמה, נדר ובל ידע מה, ואדון הכל אשר בידו הכל יודיענו בסתום חכמה אמן, ע"כ ז"ל. והנה פי' דברי הרב לפי מה שקבלתי שהנדר פי' התשו' לבנין יסוד, פי' השבעה שהם בנין וסבה לכל המציאות והבינה יסוד להן כנשמה לגוף. והשבועה בוא"ו פי' שבועה מלשון שבע ונתוסף בה וא"ו לפי שהיא רמז לשש קצוות שהם חסד דין [[תפא']] נצח הוד צדיק, ועוד נתוסף בה ה"א לפי שהיא רמז גם כן לע' שהיא נרמזת בה"א אחרונה של שם הגדול. משסה גרועה פי' גרועה במעלה שכל שאר המדות למעלה / לד ע"ב הימנה וכל הנביאים השיגו בה ולא למעלה הימנה חוץ ממשה רבי' ע"ה שהשיג עד התפ' הוא שאמ' רז"ל פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה שהשיג עד התפ' שהוא כח פנימיות החמה, פני יהושע פני [לבנה] שהשיג הע' שהוא כח פנימיות הלבנה והזכירו יהושע לפי שהיה ראשון לשאר הנביאים אחרי משה דהוא הדין לכל שאר הנביאים. נשוב לדברינו נמצא שהנדרי' על גבי תורה עולים, פי' שהנדרים הם לתשו' והתורה אינה אלא מאותן שבע כמו שזכרנו, כי התפ' תורה שבכתב, והע' תורה שבעל פה, אינמי חסד ופחד, ועל כן חלים לבטל המצוה לפי שהנדר למעלה מן המצוה, ואין כן השבועו' קורא הבנין שבועות לפי שהן שבעה מאותן נטיעות, פי' השבעה הם פרי מהשלש עליונו' לפי שיצאו מהן כמו הפרי היוצא מהנטיעות, והשבעה התורה מהן ואין שבועה מבטל שבוע'. ואני אומ' באולי וכו', כלומ' כשם שאין שבו' חלה לבטל המצוה כן אין נדרי הבאי ונדרי' שאין בהן ממש ונדרי זירוזין אינם חלי' לבטל המצוה, מפני שאין נדר חל עד שיחקור ויבין כי מאשר בינה (*) נעלמה נדר, והנודר נדרי הבאי בל ידע מה. עוד על הנדר, הנודר כאלו נשבע בחיי המלך כו', פי' הנודר נדר מדיר עצמו מדירתו של עולם זהו עלת העלות שאין דירה מזולתו

שהוא / מקומו של עולם, ואין העולם מקומו והוא הדיר עצמו מכל דירת מקומו אם יעבור לה ע"א על נדרו ופירושו הסרת דירה ר"ל הסרת דירתו של מלך מלכי המלכים כשיהיה מוסר מן המלך ומכל דירת מקומו ובאמת אין מקום זולתו ועל כן אמרו כאלו נשבע בחיי המלך, וכשהוא נודר כמו נשבע בחיי המלך זהו התפשטות הרצון ונקרא חיי המלך שכן אמ' בעל ספר יצירה בספרו הנכבד אחת רוח אלהים חיים וכו', על כן אמרו כאלו הוא נשבע בחיי המלך. והנשבע העובר על שבועתו כתו' בו ואת אשמו יביא לי"י ומתן דמיו של אשם במקום אשר תשחט החטאת. ועל הקרבנו' נאמר בהן אשה ריח ניחוח לי"י,אשה לשום אשים, ריח לשום ריח, ניחח לשום נחת רוח, ופרש"י נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. ובאמת האשם הבא על העובר על השבועה לא נאמר אלא אשם ולא ריח ניחח אעפ"כ סתם כל הקרבנות לשם אשה וריח ניחח הם באים, וגם על כל חטאת ואשם אין בהם לא אשה ולא ריח ניחח אבל עיקר כפרה בעבור הקרבן ונחת רוח לפניו כשהחוטא מביא הקרבן שנצטוה עליו. אבל הנודר אם עבר על נדרו אינו / חייב להביא קרבן לפי שאין שם לא אשה ולא ריח ולא נחת רוח לה ע"ב מאחר שזלזל בחיי המלך ובדירתו והמשכיל יבין. ואע"פ שיש חומרא בנדר שהנדר חל על דבר מצוה בדבר הרשות בענינים רבים מה שאין כן בשבועה אעפ"כ שניהן שוין בהיתר, שהיתר הנדר כהיתר השבועה ביחיד מומחה או בשלשה הדיוטות *והתשובה לשניהם מועלת כי היא קדמה לכל ע"כ. עוד לחכם ר' אשר בר' דוד בן הרב ז"ל וזהו לשונו. מצאתי במדרש ר' תנחומא פרש' אלה תולדות נח שלש שבועות נשבע הב"ה לציון, נשבע בבריתו של אברהם אבינו ע"ה שנ' כי מי נח זאת לי, ובנפשו נשבע י"י אלהים בנפשו, ובשבת שנ' וביום השביעי שבת וינפש, ובתורה שנ' נשבע י"י בימינו. ולפי השבועו' הנזכרות כאן נראה שהן ארבע והוא אומר שלש. אומר אני לפי הקבלה כך נראה לי שהפסוק הראשון שאמ' נשבע י"י אלהים בנפשו ומה שאמ' ובשבת שתים אלו אחת הן, שנפשו שאמ' תחלה שבת וינפש שניהם נאמרו בשכינה. ומצאתי במקום אחר בתשו' שעשו ישראל ויסירו את אלהי הנכר מקרבם ויעבדו את י"י ותקצר נפשו בעמל ישראל, באמת נפשו כאן שכינה כמו שאמרו רז"ל / בזמן שאדם מצטער שכינה מה היא אומרת קלני מראשי קלני מזרועי לו ע"א וזהו שאמר בכאן ותקצר נפשו שהשכינה מצירה בצרתן של ישראל שנ' בכל צרתם לו צר ופי"ה הרי שכינה נקראת נפשו וה"א ולא תגעל נפשי אתכם זו שכינה וזה שתרגם אוקלוס ולא תרחק ממרי, ובתרגו' ירוש', וידבר י"י אל משה לאמר, ומליל מימרא די"י עם משה, כי כשהדבור יוצא מאספקלריאה המאירה שהוא הרחמי' הדבור ההוא יוצא מפי השכינה להנעים הקול ולשכך אותו שיוכל משה לסבלו ולקבלו שאין ילוד אשה יכול לסבול הכח הבא מלפני לפנים ואותו הקול שנתנה בו תורה ועליו נאמ' וידבר אלהים את כל הדברי' האלה לאמר, לאמר על ידי השכינה לישראל ממה שאמרו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, ואמרו בקול ראשון פרחה נשמתן ובקול שני חזרה, וכן וישמע את הקול מדבר אליו, ולא אמ' מדבר מכאן שהוא מדבר בינו לבין עצמו ומשה היה שומע מבין שני הכרובים והמשכיל יבין. ודרשו רז"ל וישמע את הקול מאחר שאמ' כאן מדבר גם במתן תורה היה כן כי הדבור אי אפשר לשמוע מפי השכינה ולא כל הנביאים יכולין לשמוע

הדבור מפי השכינה,../ כי אם משה על כן אמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו ונשמעה אבל לו ע"ב כל דבור היוצא מפי השכי' שאינו מלפני לפנים הוא בלשון אמירה ויאמר ייי אלי לאמר, ויהי דבר ייי אלי לאמר, גם למשה בשעה שלא היה מתיחד עמו *הדיבור הרי התרגו' שאמ' מימרא רמז שעל פי השכינה היה הדבור נשמע אליו. וכשהוא אומר נשבע בקדשו כמו שאמ' אחת נשבעתי בקדשי כאלו אמ' נפשי לפי שהשכינה מקבלת זוהר הכבוד הפנימי על ידי הספירו' הקדושות אשר למעלה ממנה לכך אמ' בקדשי ובמקום אחר קורא אותה לבו ויאמר השם אל לבו, לפי קבלתה מן הנתיבות החקוקות בחכמה לפי שהם לב ועל ידי *הספי' של מעלה ממנה שאף היא ממנינם ומקבלת הכח והברכה והזוהר על ידם לכך נקראת לבו על סך מנינם שהם ל"ב ועל ידי כך הכל אחד ודבר אחד שהיא *כגדר המקום לכלן כמו שפירשתי וגם היא לפי קבלתה מן הנתיבות נקרי' חכמה לפי' אמ' בעל ספר [יצירה] נעוץ סופן לתחלתן הרי הכל אחד עכ"ל ז"ל. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי מתוך מה שרמז הר"ם ב"ן ז"ל בפסוק ולא תגעל נפשי אתכם משמע שרומז לב'. ומה שאמ' זה החכם כי נפש ושבת אחד ורומזים שניהם לע', גם נוכל לומ' כי שבועת הברית ושבת אחד כי שניהם / רומזים לצ' שנ' שבת לז ע"א שבתון הרי הצ' נקרא שבת והוא השבת באמת כי הע' בת זוגו של שבת. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי מה שאמר הרב ז"ל וה"א האחרונה בשם ידועה וברורה בהיותה מששה גרועה, רומז על סוד הבדלת האור וגניזתו ועל מה שאמ' רז"ל שאין השם שלם והכסא שלם שהוא ענין הקטרוג, כי השם הוא יה"ו ומתי יהיה שלם כזה יהו"ה לעתיד כמו שאמ' הכתו' והיה ייי למלך וגו'. מלמד שיום השבת מקיים כל הנפשות כלן, רומז לנפש הבא מהשלש עליונות לכל הבנין ויום השבת הוא היסוד והוא חי העולמי' וקיום כל הנפשות. דברת שבועת ייי אלהים הפסוק הוא דברת שבועת אלהים, והוסיף הרב השם המיוחד לרמוז סוד זה, דברת כלומר נשמת וקיום וחזוק שבועת ייי, השבעה שהם שש קצוות, הוא"ו שהוא ייי, והוא עמהם הרי שבעה אלהים מי הוא דברתם אלהי' שהוא התשו'. דע כי הנדר לתשו' שהוא חיי המלך והשבועה למלך עצמו שהוא התפ' מפני שהוא הקו האמצעי והוא בכלל בשש קצוות והוא עצמו הרי שבעה והוא לשון שבועה וכשהוא נשבע במלך עצמו הכל בכלל ותשו' בכלל, והנדר אינו אלא חיי המלך, כלומר תשו'. והינו דאמרי' *כי לשון נדר הרי הוא / עלי כלומ' למי שעלי דהינו הב' וזהו שכתב לז ע"ב [הרב] דברת שבועת ייי אלהים כלומ' הכל בכלל ייי ואלהים שהוא הב'. לעבדה ולשמרה, רמז לדו פרצופין. בשם ר' עזרא שמעתי שאמר לעבוד ה"א ולשמר ה"א, לעבוד ה"א רומז לתשו', לשמור ה"א רמז לע', ע"כ. שמור לע', והעבודה לשם המיוחד, כמו שאחז"ל ריקן כל העבודות כלן לשם המיוחד, ועל כן אמ' הכתו' עבד ייי ולא אמ' עבד אלהים. שנ' תעבדון את האלהים תעבדון רומז לתפ', האלהים רומז לע', ענין זה שאמרתי ועל כן אמ' הכתו' עבד ייי ולא אמ' עבד אלהים לקחתיו מדברי כש"ט ואינו עיקר, שהרי בדברי הימים ובעזרא מצינו שנקרא משה עבד האלהים. ובקרבנות כלומ' על ידי הקרבנות יהיה משך הברכה לעליונים כי הקרבן מקרב הכחות. הברכה רמז לע', וזהו שאמ' הרב אחרי כן שיגדלו בה שב אל הברכה שהזכיר ולשון ברכה לשון

בריכת מים שהיא בריכה לקבל זיו וזוהר רוח הקדש. אינמי ברכה שאמ' רומז לחכמה הקדומה שהיא מעין ומקור הברכות וממנה בא שפע ברכה לכל הבנין. שקרא הרב עליונים באמרו יהיה משך הברכה לעליונים יסודותם העליונים שלשה העליונות הם חיהן כי הם קיום ויסודות לכל שאר / המדות. אוצרו הטוב, החסד שהוא מים אינמי גבורה, ולזה רמזו רז"ל באמרם לח ע"א מאימתי מזכירין גבורות גשמים כחם בשמים, הת', לפי שהוא הקו האמצעי שהוא קיום שש קצוות ואע"פ שנראה מתוך דברי הרב שלא לכך נתכון כאמרו אחרי כן כמו שאמרו אין לך כל עשב וכו', מכל מקום הכל אמת. זאת רומז אל הע' בכל מקום, כי מאיש התפ' או היסוד כי שם זה כשם זה, זאת הע', וזה רומז לדו פרצופין כאשר היו בתחלה ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' שאם יש לך לב להבין תדע מכאן סוד שבעה שבועות תספר לך, ולמה אמר תספור כמו שאמ' וספרה לה ותוכל להבין סוד ההיקף כי בהיקף זה עולה למעלה מהדין הקשה והרי היא עם החתן ככלה הנכנסת לחופה, ביום חמשים, בסוד חמשים שערי בינה. ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל כי גן עדן של מעלה הגן הוא הע' שנקרא גן שנ' *גן נעול אחותי כלה, ועדן הוא אחד מהמכריעי' וזהו ונהר יוצא מעדן, ומלת נהר הוא נגזר *מנהורא, ופי' הפסוק *ונהורא הנאצלת מלמעלה בחסדי השם לעדן הוא משקה את הגן. וזהו להשקות את הגן, כי כל הברכות המתפשטו' מלמעלה לגן באות לה דרך עדן שהוא יסוד, עץ החיים הם הכתרים כי מהם תוצאות / חיים, ועץ הדעת יסוד, אשר בתוך הגן, ודעת הוא מגזרת וידע אל ובזה חטא לח ע"ב אדם וקצץ בנטיעות בהפרידו הדברים והפריד העץ מן הגן, ועשה הגן לבד והוציא ממנו הנטיעות וזה שאחז"ל כי האשה סחטה ענבים והביאה לו דרך משל שהוציאה היין מאשכל ענבים הבנוי לתלפיות, וכבר ידעת כי היין הוא הגן וזהו שאמרו שהיין אדום אדם פורש מן האשה בשעת ראיה, והמבין יבין. עץ החיים הג' והפח' שהם חיים, ועץ הדעת הוא הצ' המשקה לעשירי שהוא גן העשירית וסמכו לו וידע אדם את חוה אשתו, ואתה תבין מה הוא הידיעה ואדם קצץ בנטיעות, ופירד הע' שהוא הפרי מן הבנין שהוא האילן וענין עץ הדעת אשר נצטוה לבלתי אכל ממנו תן דעתך מה הענין ולמה מנעו השם מן העץ ההוא יותר מן השאר דע *והבן כי לא תמצא שהזהירו הכתו' על הנגיעה בעבור הלקיטה רק על האכילה בלבד שהרי אדם לא לקח מן הפרי ולא לקט כי האשה נתנה לו, דכתי' ותתן גם לאישה, גם הכתו' לא אמ' לו כי מן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת, גם בעץ החיים אמ' פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם תראה מכאן כי האכילה גורמת העון וכן הוא דע כי אכילת [[פירות]] / הגן מזון הנשמה על כן נענש על האכילה שהיא בגוף ונשמה אבל לקיטת הפרי לט ע"א אע"פ שיש בו פירנד למטה אין חלק והנאה בנשמה בלקיטה ולא תגרום פירוד למעלה *רק באכילת הפרי יש חלק בנשמה וניזונת מפירותיה וגורמת לה היזק כשהפרי יש בו דברים המזיקים וגורמים יצר הרע ומחסר אותה מעילויה ומבריאותה וממעטת כחה למעלה וזה היה העון, כבר ידעת עץ החיים, ועץ הדעת כי למטה אחד ולמעלה שנים, ועץ הדעת מרוח צפון, ועץ החיים מרוח מזרח ((נ"א דרום)) אשר משם האורה יוצאה לכל העולם, וכח השטן שם בצפון, וכתו' בירוש' מאי ניהו השטן מלמד שיש לו להב"ה מדה ששמה רעה והוא לצפונו של הב"ה דכתי' מצפון תפתח הרעה ומצפון היא באה ומאי ניהו מדה היא צורת יד ולה שלוחים

הרבה ושמם רע רע אך יש בהם קטן וגדול והם מחייבים את העולם וכו', כדכתי' התם. וכתו'
בירוש' של מגלה מאי דכתי' ויורהו יי' עץ וישלך אל המים אותו עץ החיים שהשליך השטן
וכו' כדאית' התם. וזה הענין כי בעת שיתחבר עץ החיים אל עץ הדעת שהוא מצד צפון מצד
השטן ומצד הרעה לא יוכל השטן להשטין כי יתגבר עליו עץ החיים שהוא מדת השלום ובעת
שיפרד / ממנו ישאר לו כחו וישטין ועל כן כאשר נסה השטן להטעות ישראל השליכו השטן לט ע"ב
וריחקו ממנו וכסהו מישראל על כן היה רשאי להחטיא את ישראל וזהו ענין קצץ בנטיעות
כי אם היה בחבור לא היה יכול להסטין ולולי שהפריד אדם תחלה בפרי לא היה יכולת בשטן
להפרד מעץ החיים, ואל יקשה בעיניך ענין אחר שלא היה באכילה כי אם פירוד והיה במחשבה
שהוא יותר בחלק הנשמה, וכן הענין כבר ידעת כי האדם כלול מכל הדברי' ונפשו קשורה
בנפש העליונה ועל כן כתו' בתורה קדושים תהיו כי קדוש אני, וכן והתקדשתם והייתם
קדושים, ועל כן הצדיק המעלה נפשו הזכה והטהורה בנפש העליונה והקדושה יתאחד עמה
ויודעת העתידות וזאת ענין הנביא ודרכו שאין יצר הרע שולט בו להפרידו מהנשמה העליונה
על כן נפש הנביא מתיחדת עם הנשמה העליונה ייחוד גמור ובשכלו מתקיים התורה כי הם
כלולות בו ועל כן אמ' חז"ל כי האבות קיימו התורה בשכלם ואמ' ז"ל האבות הן הן המרכבה
וגם בניהם אחריהם כל צדיק וצדיק כמו כן ועל כן כתי' ושכנתי בתוך בני ישראל כי שורה
עליהם רוח הקדש ומתחבר בהם וזהו מצוה גוררת מצוה ובלכתו בדרכי הרע שהוא השטן
הוא / מקצץ ומפריד הנשמה מן הנשמה של מעלה וזו היא עבירה גוררת עבירה וכתי' בתורה מ ע"א
וגעלה נפשי אתכם, ריחוק ופירוד הנשמה מן הנשמה והוא כמו קצוץ וכתי' ונטמתם בם בלא
אל"ף כלומ' אין ראוי להיות כתר מלכות בראשם המחיה את כלם והם חייבים מיתה וכתי'
בנביאים עונותיכם היו מבדילים ביניכם וגו', וכמה פסוקים על זה. ואמרו לא נחש ממית
אלא עון ממית על כן כשאכל האדם פרי עץ הדעת שהוא מצד הרעה והבדילו מעץ החיים שלט
בו יצר הרע באכילתו ובנשמתו ואשר היה לה חלק באכילת פירות הגן כמו שכתבתי למעלה
וגרם לו טומאה ומיתה וריחוק הנשמה בנשמה. הנה נתברר כי באכילתו קצץ למטה ולמעלה
והפריד כחות עץ הדעת לבד וריחקן מכחות עץ החיים וזהו החיוב הגדול בנפש ובגוף בבת
אחת למטה ולמעלה וזהו קצץ בנטיעו' שאחר שהפריד פרי עץ הדעת שהוא מצד הרע מעץ החיים
והגדיל כח יצר הרע והשביע נפשו ממנו רחק הנשמה מן הנשמה ונתן כח לשלוחי עץ הדעת
לעשות רע והפריד עץ הדעת מעץ החיים והפריד נפשו גם כן מכל המדות הטובות הכלולות
בנפשו ונתיחד ביצר הרע וזהו שאמרו ולא עוד אלא שאתם / גורמים שאני שומט שמי מקרבו מ ע"ב
וזהו שארז"ל ולא עוד אלא עון גדול שגורם מיתה לזרעו *ובפי' אמרו הוא שטן, הוא
יצר הרע, הוא מלאך המות כו'. והאדם קודם אכילתו היה כלו רוחני ולובש מלאכות כחנוך
ואליהו *על כן היה ראוי לאכול מפירות גן עדן שהם פרי הנשמה. ואל יקשה בעיניך לשון
אכילת הפרי כי באכילה לשון הנאה כמו שאמרו לא יאכל את בשרו אחד איסור אכילה ואחד
איסור הנאה במשמע והוא הנאת הנפש. אחר כן אמ' הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע,
ואחז"ל בייחודו של עולם כלומר שהוא כלל מכל הדברים ופי' הן האדם קודם שחטא ועתה
בחטאו מת וקודם שחטא היה ראוי לאכול מפירות הגן שהוא פרי הנפש על כן צריך לשלחו משם

וגם מפני דבר אחר צריך לגרשו משם פן ישלח ידו ואכל מעץ החיים הגורם חיים, כי הוא מכח צרור החיים, וכתי' באור פני מלך חיים, ואכל ממנו וחי לעולם, כי משם כח החיים ומשני דברים נטרד מאכילת פירות הגן שהם התיים לנשמה כאכילת הפה ((נ"א הפרי)) לגוף, ומאכילת עץ החיים שהוא לחיי עולם וזהו שכתו' שתי לשונו' וישלחהו ויגרש את האדם. ((עיין)) או תוכל לפרש כי פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל / וחי לעולם הוא עון פלילי, הוא עון מכעס אשר קצץ חמש כנגד חמש, ומה שאמר וחי (מא ע"א) לעולם, אינו חוזר על אכילת עץ החיים כי בהתכפל החטא איך יגרום אליו חיים רק אמר אם ישאר בגן עדן ואכל מפריו, וחי לעולם כי הפרי מזון *הנפש ועל כן כתב וישלחהו ויגרש כמו שכתבתי כי לא יספיק לו שמירת עץ החיים אם לא יגרשהו מגן עדן. ואחר כך כתב והאדם ידע את חוה אשתו אמר האדם הידוע החוטא שכלו יצר הרע וההריון ההוא בא מצד יצר הרע ולא מצד המצוה על כן לא הצליח אותו הריון כי היה כלו מצד יצר הרע, ונהרג הבל בעון אביו כמו שאמרו בעון אבות בנים מתים. אחר כך עשה האדם תשובה והתענה וחזר לקדמותו ולאהבתו ולמצוה נתיחד עם אשתו כדכתי' וידע אדם [את אשתו] אחר כמה ימים שפירש ממנה על כן כתב וידע תחלה שהיתה דעתו כברייתו שלם בגופו ובנשמתו ויצא ממנו שת שהוא אחד בלא תאומה והושתת ממנו העולם יצאו ממנו האבות המיחדים השם שהם המרכבה ומן האבות יצאו ישראל כת מיחדים השם הגדול ית' ע"כ. ונראה כי דברי החכם הזה נכונים ואמתים עד או תוכל לפרש ולא עד בכלל ומשם ואילך שבוש. / והנה עוד על זה דעת החכם ר' עזרא ז"ל. ואם תתבונן בתורה בעץ (מא ע"ב) החיים ועץ הדעת תבין כי הם למטה אחד ולמעלה שנים באמרו ועץ החיים בתוך הגן בתוך ממש הוא כתרגומו במציעות גנתא ועץ הדעת לא היה בתוך הגן כי אם תאמר כי כן זה אי אפשר להיות שניהם בתוך הגן למטה הוא אומר ומפרי העץ אשר בתוך הגן נמצא כי שניהם למטה אחד ולמעלה שנים ואיך להפרידם ולתת לזה כח זולתי זה. ואמת הוא כי אין דבר יוצא למעשה ועושה פרי *זולתי האחד אחר קבלתו מחברו שהוא אות ברבבה שלו ואדון בצבאו' שלו כמו שדרש ר' עקיבא וראה איך הזכיר בעץ הדעת פרי ולא בעץ החיים והנה זה מבואר. והתמר הזה תראה כי העמוד אחד והעלין מתפרדין לימין ולשמאל והצד האחד זכר, והאחר נקבה, כי אם לא יוטעו זכר ונקבה לא יעשה פרי וזהו אות, זאת קומתך דמתה לתמר, צדיק כתמר יפרח, וזהו למטה הם דומים זה לזה ולמעלה אין דומים זה לזה ע"כ. במלת וירא אלהים כי טוב משמע שהשם ראה בבריאת האדם שהוא אמת וטוב, והאמת והטוב קיימים לעולמים ואחר שחטא נעשה שקר ושקרא לא קאי. יש למעלה סודם נעלה ונשגב / וכו'. (מב ע"א) כבר כתבתי ביאור דברים אלו בהקדמה כי הם תלויים בידיעת שמות עשר ספירות ושם הכל מבואר למשכיל. ואומר לך מקצת הענין שממנו תבין הפרי הוא הע', העץ הוא הצדיק, הדעת התפ', ואתרג סכות שאינו נאגד עם הלולב רומז לע', כי הע' נקראת לב, ואתרג דומה ללב והאתרג טוב ורע שהוא חמוץ ומתוק, והע' כלולה מדין ורחמים. ועל כן אמרו המקובלי' פרי שאכל אדם הראשון אתרג היה. ואם היה העץ טוב וכו', כונת הרב לומר אם דברים אלו כפשטן בלבד למה היה השם מונע דבר טוב כזה מאדם והאלהים הוא

הטוב והמטיב וכו'. והנחש אין בו היום נפש וכו', קושיא זו שהקשה הרב ז"ל הוא לתת
להאמין שעל כל פנים מבלעדי הגלוי יש בענין זה דברים סתומים וחתומים דברי אמת. וכבר
ידעת כי הנחש וסמאל ויצר הרע כלם מצד שמאל באים ממדת הדין הקשה. וזהו שארז"ל תאנא
הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות, שטן שיורד ומשטין ומחטיא את האדם ועולה ומקטרג
ונוטל נשמתו של אדם, יצר הרע נחש הקדמוני הטיל בה זוהמא באשה והינו דם הנדות והינו
דצריכה טבילה לשבעה, כי אשה מדת / הדין, ואיש מדת רחמים. ובב"ר ד"א לעבדה ולשמרה מב ע"ב
מה שהזכיר ענין זה הרב כאן פעם שניה כי כבר הזכירו למעלה הטעם הוא לרמוז הסוד החתום
שהזכיר, והוא מה שביארנו כי עץ החיים הוא היסוד, שהוא חי העולמים, ועץ הדעת הע',
כי אע"פ שהדעת רומז לתפ' מכל מקום הכתו' אמ' עץ הדעת טוב ורע, והע' דין ורחמי'. וכן
הוא הענין עץ הדעת, עץ של הדעת קרא לע' עץ של התפ' מצד הרחמי' הבאים לע' מהת'.
והסוד המקובל בענין הבל גדול מאד הנני כותבו לך מבואר באר היטב בעז' הטוב והמטיב
ית' וית'. דע כי סוד הבל הוא סוד הגלגול הרמוז בקהלת דור הולך ודור בא, ואומ' בספר
הבהיר דור שכבר בא. ודע כי הב"ה ברחמיו וחסדיו הרבים על הנפש שלא תאבד עשה ענין זה.
הוא ית' ברא בעולמות הנשמות והוא ית' ידע על מה. וכך היא המדה להחיות בם פגרים
מתים שהם הגופות ואם שמא חס ושלום יחטא האיש אשר מתחלתו באה הנשמה בגופו יכרת האיש
ההוא והנשמה היא מגולגלת ולא תשוב למקומה עד היותה מכופרת ומנוקה מכל חטא ואשם
ועל כן בכחו ית' היא חוזרת פעם שנית / בגוף אחר למען תנכה העונות בהיותה סובלת מג ע"א
ייסורין בגוף השני ועל הדרך הזה עד ארבעה פעמים עם הפעם הראשון שאינו מגלגול והינו
דכתי' ודור רביעי ישובו הנה. וגם כן פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל
רבעים, ותמיד היא מתמעטת מכל חטא ואשמה ועל זה הענין צוה ענין יבום כי האיש הנכרת
ומת בלתי ספק עונותיו גרמו ולמען לא תאבד נפשו הוא מצוה על אחיו הגדול שהוא גואל
קרוב ליבם וזש"ה או דדו או בן דודו יגאלנו וגו'. ואז תשוב נפשו בגוף האחר ותהיה
מנוקה ותשוב אל האלהים אשר נתנה. וגם כן תלוי בזה ענין איוב שהיה מתרעם תמיד והיה
אומ' תם אני ולא עון לי לא אדע נפשי, והוא לא ידע מה היתה הסבה עד בא אליהוא
והודיע לו דרכיו של הב"ה בענין הנשמה. ועוד ענין עשרה הרוגי מלכות, היו עשרת
בני יעקב על ענין יוסף אחיהם ונענשו במיתה ההיא בעבור הנשמות שישובו אל מקומן.
וגם כן מעשה תמר היתה יודעת בענין זה ובסוד הגדול הזה והיתה רוצה ומחזרת אחר גואל
קרוב ונתעברה למען ידעה ער ואונן אשר חטאו לפני יי' ית' ועל ענין זה היו תאומים.
ועוד / גם כן ענין נעמי שהיא היתה יודעת בזה והשכנות היו אומרות יולד בן לנעמי מג ע"ב
למען היה גואל אותו משחת ואומ' והיה לך למשיב נפש. ובקהלת כתי' וראיתי רשעים
קבורים ובאו כלומ' שהיו נקברים ועתה באו, וממקום קדוש יהלכו, ר"ל שאינם שרויין
בגן עדן, וישתכחו בעיר אשר כן עשו שהם נטמאים בעולם כאשר כן עשו פעם אחרת שהיו
קבורים וחזרו גם זה הבל מהבלי בני אדם אשר לא יבינו לאחריתם הרי מפסוק זה מובן
סוד רשע וטוב לו. ומה שאמ' הכתו' ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו, ר"ל שאע"פ
שהוא רשע כדי להאבידו השם מטיב לו בעולם הזה לשלם לו שכר שום מעשה טוב שעשה בעולם

הזה כדי להאבידו לעולם הבא, הואיל ולא הועיל לנשמתו גלגול שלשה פעמים. ועתה נשוב לענין קין והבל מתחלתן ועד סופן כאשר קבלנו מפי סופרים וראינו בספרים מכש"ס. כבר ידעת סוד העבור עד השלשה בא חוץ מן היציאה הראשונה שהרי נאמר על שלשים ועל רבעים, הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. והתעבר השם בשת תחת הבל שנ' כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין. גם נתעבר / מד ע"א משת למשה שנ' ויתעבר י"י בי למענכם, ולפיכך זכה משה והיה כדאי וראוי לקבל התורה. ובאותיות שת והבל רמוז זה, שי"ן דשת, ה"א דהבל, אותיות של משה, תל"ו דשת תורה, ב"ל דהבל ל"ב נתיבות חכמה. ושאלו מפני מה הוצרך כל זה. והשיב ר' יצחק טודרוס החסיד נ"ר ברוך היודע אם חטא בדבר או במחשבה. והרשב"א גדול הדור נ"ר אמ' כי ענין זה צריך לאדם מפני שני דברי' מפני שלא *השלים זמנו, או מפני שחטא. וכולי עלמא מודו שמשה ודוד הובטחו שלא להצטער עוד בצער גלגול מחילות להיות בסוד העבור. עוד שאלו מפני מה היה משתוטט כל כך זמן ארוך, והשיב החכם המקובל כי חלילה שיהיה משתוטט בעולם כמו הרשעים אלא הב"ה מזמן לו מקום הראוי לו בגן עדן עד בא עת חליפתו. ויש פסוקים על זה ושבח אני את המתים וגו', וראיתי רשעים קבורים ובאו וגו'. ויה"ב שנ"ר דעת"ו תמה ונפלא על מה שאמר הרשב"א נ"ר שהנפש תתגלגל מגוף לגוף מפני שהגוף הראשון לא השלים זמנו, דמשמע דאפי' היא נקיה *תתגלגל ותשלים הזמן לצאת מן הכח אל הפועל בשלימות מה שלא הספיקה בגוף שעבר והרי עכשו / נאמר הא תינח אם גוף שני זה יהיה צדיק כי אז תוסיף מעלה על מעלתה אבל אם גוף זה מד ע"ב יחטא הרי לרעתה נתגלגלה, והצור אשר תמים פעלו לא יצא מלפניו רק טוב כי הוא ית' הטוב והמטיב ולא יגורהו רע ולמה תיענש והרי היא מוכרחת, והנה השם *ית' חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, והרי זה תימה וצ"ע. עוד מכש"ט וכונת קין להרוג את הבל היתה קצוץ וחשב כשיהרס הבנין התחתון שחס ושלום היה נהרס הבנין העליון כי אמר הבנין העליון שבעה והבנין התחתון שבעה, אביו ואמו כנגד דו פרצופין תפ' וע', והבל ושתי תואמותיו נולדו עם הבל שנ' ותוסף עוד ללדת את אחיו את הבל, וכל את לרבות, הרי שני אתין לרבות שתי תואמות שנולדו עמו וקין ותואמתו הרי שבעה ועמד והרגו וחשב שנהרס בנין התחתון, וממנו יצא הזרע. והשם חשב בו מחשבה לבלתי ידח ממנו נדח והתעבר בשת והתעבר במשה. וכל זאת המחשבה הרעה של קין מפני שלא נתקבל קרבנו, והקרבן לא נתקבל מפני שגם בקרבן היתה מחשבתו רעה שהביא קרבן לא היה ריחו טוב כי הביא פשתן ובמלת קרבן רמוז קו"ף רי"ש בי"ת נו"ן, ס"ת פשתן. קין קצץ / בנטיעות שהיה קרבנו פשתן מפרי מה ע"א הארץ ולא חבר במה שלמעלה ועל כן נע ונד היה בארץ. ואדם נמי שרצה להחיות בזאת ונקנסה לו מיתה מדה כנגד מדה, והבל עלה למעלה עליונה שעלה לשמים ועל כן היה קרבנו צאן. וסוד נחש הקדמוני הוא המקטרג ויצר הרע ממדת הפחד והוא פתה חוה והשיא אותה עצה כי בעשותת עצתו היא תמשל במדתה בו באדם. ומכאן יובן סוד המשל על הלבנה *שקטרגה והיתה דורשת לעצמה כמו זאת כלומ' הלבנה וחוה ונהפך הדבר שאמ' לה והוא ימשל בך. ואדם *כשראה הע' שהיא מפרנסת כל העולם והנהגת הכל על ידה נמשך אחריה לבדה וקצץ בנטיעו' ועל כן נטרד ואחר כן עשה והקריב שור פר כי הקרבן מקרב הכחות ועל ידי

קרבן זה ייחד הכחות דו פרצופין. וזהו שהיה בקרן אחת בלבד רמז על ייחוד שלם ואמתי ואעפ"כ חטאו וחטא קין לא נמחל לגמרי כי קין נע ונד היה בארץ. והחסיד ריב"ט אמ' כי מקצת עשרת הרוגי מלכות היו בני גרים, והאמת כי כן היה ושאלנ על זה הפלא והשיבו כי גם בני יעקב היה בהם בני השפחות ע"כ מכש"ט. ויה"ב שנ"ר / דעת"ו קבלתי מה ע"ב
כי כל אותן אנשים מבני אומות העולם שמתגיירים נפשם היתה מנפשות בני ישראל ועל כן קרבם השם תחת כנפיו לבלתי ידח ממנו נדח. ומתוך זה אני מתעורר לומר כי גם נפשות המשומדים היו נפשות רשעי אומות העולם והשם מסלק קוצים מתוך כרמו ודוחה אותן בשתי ידים ותשובנה לצד יסודם שהוא צד שמאל ע"כ. עוד מצאתי בענין זה דברים נכוחי' ויראה לי כי הם מדברי חכם מגדולי המקובלים שמו ר' יוסף בר' שמואל ז"ל. שתא אלפי שני הוי [עלמא] וחד חרוב, פי' חרב מאין אדם ועוף ובהמה וצמח האדמה ואחר האלף השביעי יחדש הב"ה את עולמו עד שמטת שבע כמו בראשונה. וענין החרבן הוא פסיקת ההמשכה שהדברים מלמעלה מקבלים ונסמכי' בעצמם ואינם מתפשטים למטה לנפרדי' פי' בני העולם והשמים והארץ נשארים בעבור שהן כנגדם עומדים הת' והע' ובסוף השמטה השביעית יחזור העולם לתהו ובהו שהדברי' מתעלמים עד החכמה. וזהו דבר צוה לאלף דור, כלו' לחמשים אלף שנה אז תהיה שנת היובל וכמו כן הנשמה חוזרת אחר שתקבל שכרה או ענשה הראוי לה לקבל בלא גוף בגן עדן או בגיהנם תחזור לקבל הראוי לה /' לקבל בגוף כדי מו ע"א
שיהיה מדה כנגד מדה. וזהו שאמ' תחית המתים כל יומא ויומא זמניה הוא. ועוד אמרו אמ' לפניו רב"ה החליפם באומה אחרת אמ' כבר נשבעתי שלא אחליפם באומה אחרת על כן מצינו בתורה ענינים רבים שעברו הנספרי' בלשון עתיד ויש לנו לדרוש אותם כמו שעשו רבו' ז"ל שאמרו שר לא נאמר אלא ישיר מכאן אמרו רמז לתחיית המתים מן התורה. ועוד אמ' כי עפר אתה ואל עפר תשוב. תבוא אין כאן אלא תשוב, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה. ואז"ל ויתעבר זה הבל. ונשאל ממנו בסדר ((ב"א בסוד)) העבור בתחיית המתי' איך תחיה הנשמה שבאה בשנים ושלשה גופי' ואמ' כי היו אומ' כי הנשמה מתרבה ומתעלה לכמה חלקים כמו שהנר עושה כמה ניצוצי' ומשמשת *בכל הגופים כך סברתו כי עומד הגוף האחרון אשר זכה בה ונעשת כבודה ושם חוזרת ע"כ. עוד מצאתי על סוד הגלגול. אחז"ל אין מיתה בלא חטא ועל כן יש תימה במיתת הבל הקרובה אחרי רצוי קרבנו ולא מצינו אליו חטא ונשמתו היתה טהורה וראשונה. דע והבין כי מיתתו כמיתת בני אהרן שאחז"ל ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו שראו והציצו ועל ידי / שנתקבל קרבן הבל מו ע"ב
יהדה שכינה והציץ יותר מדאי ונתחייב מיתה ועכב הב"ה מיתתו שלא לערבב שמחת קרבנו ומגלגלין חובה על ידי חייב ונהרג על ידי קין ורמז לדבר שנהרג על ידי קרבן כדכתי' ויחר לקין מאד שקנא להבל על רצוי קרבנו והרגו תכף ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו מודה לחכם זה על אצילי בני ישראל, אבל לא על בני אהרן שאין זה דעת הר"ם ב"ן ז"ל והפך האמת אמ' בזה ודוק ותשכח דקושטא קאמינא. עוד ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים נזכר בבא אליו הנבואה על הבל שנענש בהקרבת קרבנו שהציץ בשכינה ועתה נתירא ממה שאירע להבל, וכבר ידעת מה שאמרו על ויתעבר *ה' בי למענכם רמוז הבל, ויתעבר

מלשון עבור, ויתעבר זה הבל, ובהבל כתי' ויהי הבל רעה צאן ובמשה כתי' ומשה היה רעה מה שאמ' ומשה היה ולא אמ' וירעה משה או ומשה רעה רומז על נפש הבל שהיה רעה ולכך הלכה מהבל למשה לפי שהבל בשעה שהקריב קרבנו הציץ ונשתכל יותר מהראוי לו. וכח משה רבי' ע"ה היה גדול וידע הענין ובתירא שלא יגרום לו ההשתכלות וההצצה גלגול כמו שגרם להבל ועל כן ירא מהביט וגו'. / מז ע"א הבל מפני שהשיג בעליונים מה שלא השיג שום אדם אחריו וההביל עצמו בענוה ובשפלות והיה בר הבל הגביהו השם בגוף קדוש על כל קדושי מטה ונעשה בר ממשות שכן משה לשון ממשות. קין שנתגאה וחשב לקנות כל העולם השפילו השם בגוף שבלעו הארץ וירד בתהומות ונעשה קרח מכאן ומכאן וכשמו כן הוא כי קרח בן יצהר חסר וא"ו כי נפש קין היא של קרח הרי הבל וקין משה וקרח. וטעם מפני מה נדון קרח בבליעת הארץ ולא באחת מארבע מיתות ב"ד כי שלם לו השם מדה כנגד מדה. הוא גרם לדמו של הבל שיבלע בארץ ומשה גרם לקרח שתפתח הארץ את פיה ותבלעהו, ויקח קרח בן יצהר רמוז קין, ועוד קהת בן לוי קין. עוד שמעתי בסוד זה ענין צדיק ורע לו, צדיק והיה רשע ומתמרק מן החמר הראשון, רשע וטוב לו צדיק בראשיתו ולא באחריתו ועליו נאמר ומשלם לשנאיו אל פניו וגו', על כן טוב לו. והצדיק בגוף שנתמרק בו יקום ואפשר אם לא הספיק להתמרק בגלגול פעם ראשון מפני עון אבותיו ונתגלגל פעם שניה אותו הגוף הראשון עם השבי יהפך לגנף אחד כחומר ביד היוצר והוא הגוף השלישי ע"כ. / מז ע"ב והראשון שאומ' על הנפש שתתחלק *כמו הנר ויעמדו כל הגופים עיקר. וכיון שאנחנו בעיקר סוד הגלגול עומדים נכתוב הנה גם סוד היבום, ובכללו נבין עוד סוד על צדיק ורשע. ענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו סודו ועניננו בסוד ענין היבום וכבר ידעת כי סוד היבום הוא כלכת האדם לבית עולמו ואין לו זרע להזכיר שמו הכרת תכרת הנפש ההיא, וגדל מכאובה עונה בה נדחה מעל י"י ובגורל הצדיקים לא יבא. ובעוד יומם שמשו יבוא ואין לו חלק במעלות ובסוד נורא תהלות וישב בחוץ ונכרת דמותו לאין נכונות מהתמונות הכוללות כל התמונות על כן ענין הסוד המיוסד על דרך הנכון הזה בהיותו נפטר לבית עולמו ואחיו חי ונשאר כדי לקיים שמו וילך אל הכלי אשר הניח בסוד המעשה כי הוא סוד הכסא לנוח בו שבט הרשע אשר נכרת תמונתו ולהושיבו אל מעונתו למען לא תכרת בהכרת עולמית כל הימים ולא יאבד לעולמים. והנה כי בהתחבר אחיו הדואג והשומם על אחיהו ובא אל מעונתו היא גם היא תדאג ותשומם בראותה אח בעלה בא אליה האהלה והוא גם הוא בהתחברו עמה יזכור לאחיהו וידאג עליו ויכון רוחו אליו ושניהם כאחד אליו / מח ע"א יתיחדו והאבדה אשר תמצא כי נועדו זה סוד בענין סוד אמרו אם ישים אליו רוחו ונשמתו אליו יאסוף וסמך בסוד אמרו עליה פרא למוד מדבר באות נפשה שאפה רוח. והכל הוא בסוד ידוע בהתכונם במחשבתם כי התועלת הגדולה למצוא את האבדה אשר נאבדה. ואמנם יש לך לדעת כי כל העניינים נמשכים לעולם מין במינו והתבונן כי המשכת הרוח הוא במינו בסוד רוח להמשיך רוח ברוח ועל כן היא התועלת בהיותו הוא ית' אב רחמן ומנהיג הכל במדת חסד וצוה לעשות חסד עם המת הנאסף ואין איש מאסף אותו הביתה, והבן ובא אחיהו ואשתו ועושים עמו חסד ואוספים אותו ולא ישב לחוץ והנה הסוד באמרו ולא יכרת שם המת מעם אחיו, לא היה הענין להוליד בן ולקראו בשם המת כי אם יהיה כן

מוטב לקרובו של מת או אהובו להתחבר עם אשתו או עם אחרת נכריה ולהוליד בן ולקראו בשם המת. אבל הענין אינו על זה והוא ית' לא צוה על הענין הזה, אבל הסוד הוא בהיותו הוא יתברך רב חסד צוה לעשות חסד עם החיים ועם המתים בכמה פנים והחסד גדול כמו שכתו' לא תהיה אשת המת החוצה / (מח ע"ב) לאיש זר יבמה יבוא עליה הבן זה הפסוק כי זה החסד הגדול שעושה אחיו של מת ואשתו שהניח והסוד כפי אשר אמרנו. אמנם התבונן בענין בועז שבא להקים שם המת ונתחבר עם אשתו של מחלון והוליד בן ולא קראו בשמו של מחלון כי אין הענין על זה אבל קרא אותו על שם הסוד עובד ולא מחלון וזהו הענין הנכון בסוד אמרו ותקח נעמי את הילד ותשיתהו בחיקה וקראוהו השכנו' יולד בן לנעמי ולא אמרו יולד בן לבועז ולרות. והנה הסוד בענין נעמי ותקח נעמי את הילד ותשיתהו בחיקה כמי שמוצא את האבדה אשר אבד וזהו סוד והיה לך למשיב נפש, ועל כן ותקראנה שמו עובד. וכן בענין אדם שקרא לבנו שת תחת הבל. ועל כל פנים הוא ית' צוה כן כדי לעשות חסד והחסד שלא יפסק מן החיים ומן המתי'. ואמנם כבר ידעת על מה שאמרו בענין אונן שאמ' יהודה בא אל אשת אחיך ויבם אותה כי המצוה היתה בקבלה לאבות הקדמונים וזהו וידע אונן ידיעה ברורה היתה לו בדבר וידיעה אמתית ידע בענין זה וזהו סוד לבלתי נתן זרע לאחיו, כדי שיבנה הבנין הסתור כמתחלה ועל כן תוכל לדעת כי הוא ית' כל דבריו וכל עניניו הם / (מט ע"א) בחכמה ואין להרהר אחר מדותיו. וגם בענין זה הוא סוד צדיק ורע לו רשע וטוב לו, כי מהיותו ית' רב חסד עושה חסד חנם בחיים ובמתים ולפי' ראה הב"ה שאין נכון שתבוא זה הנפש לזה העולם בגוף ולא תשאר שם אלא זמן מועט ואם לא תזכה שתקבל עונשה בעולם הבא ולא תזכה אל המקום הראוי הידוע בעבור הזמן מועט ההוא ולפיכך כשתכנס הנפש בגוף ותהנה בזה העולם זמן מועט שנות האדם ולא תזכה במעשיה כדי לעשות חסד לא תקבל עונשה שם אלא הב"ה מחזירה פעם שניה אל המקום הראוי וגם כן אם לא תזכה בפעם השניה הוא מחזירה פעם שלישית, וזהו שאמ' אליהוא הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. ע"כ. ויהי"ב שנ"ר דעת"ו אדבר על ענין סוד זה ואכתוב בו התעוררות אשר התעוררתי בו מכלל אשר קבלתי מהמקובלים. דע כי יונקי שדים המתים הם נקיים מכל חטא ובודאי נשמתם נשמת צדיקים שלא נותר עליהם עונש רק המיתה בלבד ובקבלם צער המיתה ההיא זכו להיות במחיצתו של הב"ה ית' ויתע'. וזש"ה את מי יורה דעה וגו', כלומ' על מי ישפיע הדעה והשמועה על גמולי מחלב ועל עתיקי משדים. ומלבד סוד זה אם / (מט ע"ב) יש בלבבך עינים תכיר בפסוק זה סוד הבחורי' העוסקים בתורה ובגמילות חסדים ומתים בחצי ימיהם. ואע"פ שארז"ל בעון אבות בנים קטנים מתים אע"פ שהאמת כן מכל מקום לא אמרו בעון אדם בניו קטנים מתים, אבל אמרו אבות ואמרו בנים סתם מכלל שבנים קטנים מתים בעון אנשים אחרי' *בעלי נשמתן. ואפי' אם תמצא לומר שבני' קטני' מתים בעון אבותיהם שהולידום, אין זה אלא עד י"ג שנה. ומי"ג שנה ועד עשרי' על כרחין הם מתים בסוד העבור שהרי אין בית דין של מעלה מענישין אלא *מעשרים ולמעלה, ומתים קודם עשרים לפי שהיו צריכים לקבל עונש מבלעדי המיתה ואולי יארע עליהם עונש וצער באותם עשרים שנה ובכך *בזדככה הנשמה של גוף החוטא עם המיתה. ואותם הבריות אשר הם חיים מעשרי' שנה ולמעלה דע כי נשמתן או היא

הראשונה שלא חטאה מעולם או היא מהרשעים שאמ' עליהם שלמה ע"ה ובכן ראיתי רשעי' קבוריי ובאו. ואם תרצה לראות הסוד הגדול המופלא הזה בעיני בשרך השתכל באנשים המצליחים בכל ענינם ורואים ברכה בכל קנינם ומשיגים כל תאותיהם והם אהובים למעלה ונחמדים למטה, דע בלי ספק כי / הנשמה שלהם היא הראשונה ואם היו הולכים בדרכי השם בכל רצונו לא נ ע"א היו בני גלגול וזה אי אפשר כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולפיכך אין שום נולד נמלט מהגלגול או פעם או שלש דכתי' הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, שהרי הבל שלא עלה שום נולד ולא השיג במעלתו נתגלגל כל שכן הבאים אחריו, ודע כי הבל הרגו *לקין בימי משה וקרח ולפי שגרם לדמי הבל ליבלע באדמה שלם לו הב"ה מדה כנגד מדה שפצתה הארץ את פיה ונבלע גם הוא, נמצא שההרוג הורג את הורגו וזש"ה שופך דם האדם באדם דמו ישפך באותו אדם עצמו לפיכך כאשר תראה הורג אדם והוא מת בשלוה על מטתו דע כי שם אחד משני דברים או הוא הנוקם נקמת גופו ובכך נמחל חטא הורגו וחטאו או יתקיים בו בגוף *אחר שופך דם האדם באדם דמו ישפך. הרי למדנו מכאן שהעושה חסדים עם הצריכים אין צורך להשפיע על העולם כח החסד ובזה שכרו הרבה מאד, כמו שאחז"ל כל ימי אברהם אבינו ע"ה לא הוצרך הב"ה להשפיע חסדו על בריותיו. גם כשבית דין עושין משפט מהרוצח הרי מיתתו כפרתו ולא יצטרך גלגול / על ההריגה ההיא הרי נמצא שב"ד גורמים נ ע"ב למדת הדין שלא לדון אותו בפקידה זו על עבירה זאת ומקבלים שכר. אבל כשהעשיר ובית דין עושים ההיפך ממה שאמרנו נמצא שהב"ה צריך להשפיע חסדו על העניים ולפרנס אותם והפקדון שהוא העושר שהפקיד לעשיר העשיר שולח ידו בו ופושע במה שצוהו השם לעשות בו ונמצא נענש, גם בית דין כשאינם עושים משפט מצריכי' למדת הדין לפקוד עונו בגלגול וגם הם ענושים על זה. וענין הגלגול ידוע ופשוט הוא כי יש בו רחמים ודין רחמים מצד השם ית' שחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ודין מצד גוף החוטא, עוד אני אומ' ממיעוט שכל שבי כי ענין שארז"ל שהבן מוציא אביו מגהינם והתלמיד לרבו אבל לא האב לבנו ולא הרב לתלמידו יודע טעמו מסוד הגלגול כי כאשר מתגלגל נפש האח בנפש בן אחיו והאח החי המשיך נפש אחיו המת בבנו ומאחר שהוליד בן הרי הוא מיסר נשמת אחיו ומצדיקה בכל כחו כי כל אדם רוצה שיהיה בנו חכם וצדיק א"כ הרי הוא מציל ומעלה נפש אחיו מבאר שחת ואם יקרה מקרה שלא יוליד מיבמתו או יוליד בת הרי זה אות ומופת / שנפש המיתנא נא ע"א לא נתגלגלה או היא זכה גמורה או ההיפך ואינה בת גלגול. וכענין הזה יקרה לנפש האב שבנו ימשיכנה בזרעו ויצדיקה בהדריכו בנו בדרך טובה. וראה כי חזקיהו גירר עצמות אביו במטה של חבלים כדי להצילו מבאר שחת וא"ת ולמה עשה כן ימשיך נפשו בזרעו וידריכנו בדרך טוב, י"ל שכבר צפה ברוח הקדש שלא יהיו בניו צדיקים ולפיכך לא היה חפץ לישא אשה עד שחלה ועל כן גירר עצמות אביו והוא הדין והוא הטעם בנפש הרב אם אין לו גואל יגאלנו תלמידו בזרעו שכן התלמידי' נקראו בנים זש"ה בני הנביאים הם התלמידי'. ויש לך לדעת כאשר אמרנו כי הבל בשת נתגלגל ומשת למשה זהו נוטריקון מֹשֶׁה הפוך הֶבל שֵׁת מֹשה ודע כי מפני שהקריב הבל קרבן הגון מחלבי צאנו שהם לבנים נמשכה עליו מדת הרחמים ונעשה צדיק רחמני. וכשאמר קין להבל לית דין ולית עלמא אחרן

והפילו הבל להרגו נכמרו רחמיו עליו מצד שפע טוב קרבנו עליו ולא הרגו. וקין שהקריב
קרבן לא טוב שהוא פשתן מסריח מצד סמאל המקבל ממדת הדין גרם להמשך כח סמאל עליו ונעשה
רשע אכזרי / על אחיו ועמד והרגו ואעפ"כ נצטרך גלגול הבל מצד ההשתכלות שהשתכל ומזה נא ע"ב
נתירא משה שנ' ויסתר משה את פניו וגו', נתירא ממה שאירע להבל על ידי ההבטה. ומפני
ענין זה אסרה תורה לבישת שעטנז שפירושו שוע טווי ונוז הצמר והפשתים מפני הפך שניהם
שלא לערבב הכחות רחמים ודין כח מיכאל וכח סמאל. והכהן הגדול היה לובש שעטנז מפני
שעל ידי כונתו הטובה במעשה הקרבנות היה בידו כח להפך מדת הדין ולעשותה רחמים והיה
הכל שוה אליו וכאלו הכל רחמים. וכבר ידעת כי הכהן בתחתוני' כמיכאל בעליונים ואע"פ
שאין עלינו שר כי אם הב"ה לבדו אמ' הכתו' מיכאל שרכם מצד שהוא מלמד זכותינו ועושה
כל כחו להפך עלינו הדין לרחמים כמו שעושה הכהן בקרבנות ועל כן אמ' הכתו' ובגד
כלאים לא יעלה עליך כלומ' הבגד של כהן שהוא מקבל כח מכחו של מיכאל לא יעלה עליך
וזהו כלאים מיכאל, הן הן האותיו' ע"כ. ומה שאמ' הכתו' לדניאל ואתה לך לקץ ותנוח
ותעמד לגורלך לקץ הימין, בשרו שתנוח נשמתו בגן עדן שלא תבוא בגוף אחר. גם כן והיתה
נפש אדני / צרורה בצרור החיים את יי' אלהיך, *ברכתו אביגיל שלא תזוז נשמתו משם. נב ע"א
ושאלתי את פי מורי מאחר שהאמת כן הוא איך יעמדו עשרת השבטים ועשרה הרוגי מלכות
עשרים גופים בעשרה נפשות, ואמר כי ענפים יתפשטו מהם ומדליק מנר לנר בלי שום חסרון
ותהיינה עשרים. בשם ר' ששת קבלתי כי הבל מלאך החסד נקין מלאך המות, ויצא מהבל ובא
לשת וכל נפשות הצדיקים יצאו משת וכל נפשות הרשעים יצאו מקין. עוד קבלתי על
החליצה והרקיקה ענין החליצה של נעל וענין הקריאה בית חלוץ הנעל מפני שהנפש המיתנא
חלצה מאתם בסבתו שלא רצה ליבם והיתה צריכה להיות רוקקת קודם שתטעום כלום כדי שיבוא
מכחה רמז למה שאמרנו. והנה לשון הרב (*) בפירוש איוב ואם תחפוץ להבין הסוד הגדול
הזה לבך תשית לדעתי וכליותיך תשתונן ועל חטא תתאונן ((יי"ל תת אונן ר"ל חטאו שלא
רצה לתת זרע לאחיו אלו דברי א"ב)) ותסיר מעל פניך הענן תחזינה עיניך המלך והכלה
ותצפה לגאולה שני עפרים תאמי צביה *והגזרת והבניה. פי' לדבריו, תתאונן רמז לאונן,
המלך והכלה יהודה ותמר כלתו, לגאולה בעז שהיה גואל, תאמי צביה פרץ וזרח, *והגזרה /
המיתנא דאתגזר, והבניה בנין היבום. ומפי חכם וחסיד שמעתי על זה וזה לשונו. זקן נב ע"ב
בן שבעים או יתר שאכל חלב או עשה עבירה שהוא חייב כרת איך יהיה בו כרת של שנים
כרת דנפשו בר מינן ומן כל ישראל שתכרת מעמיה כלומ' מהשכינה, יתכן שיהיה לו אבל
כרת של שנים היכי משכחת ליה לא יתכן אלא בסוד הגלגול. ואמ' כי קבל *שנפשות נדב
ואביהוא הם נפש פנחס ולפי שלא היו נשואים ולא הולידו בנים לא היתה נפשם כל כך
שלימה ולפי' שתיהן נכנסו בפנחס, כי האדם קודם שיוליד נפשו עומדת בכח ואינה יוצאה
מן הכח אל הפועל עד שיוליד בן ובת, וכל זמן שלא הוליד אינו שלם ולא ינצל מן
הגלגול והביא ראיה מן הפסוק שאומ' ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה
ותלד לו את פינחס אלה ראשי אבות הלוים, קרא לפינחס ראשי כי מה שהזכיר אלה ראשי
רומז לנדב ואביהוא שהיו אחר משה ואהרן ראשי אבות הלוים. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ'

כי ראיה גדולה ומפורסמת על זה מה שאמ' הכתו' שקנא לאלהיו והוא רמז לצי' ולע' שבהם
חטאו נדב ואביהוא ומה שעוותו נדב ואביהוא תקן פינחס / ועל זה אחז"ל לא נתכהן נג ע"א
פינחס עד שהרגו לזמרי. עוד שמעתי מרדכ"י ראיה על זה שנ' פינחס בן אלעזר בן אהרן
הכהן משמע כי פינחס בן אהרן הוא כי מה שאמ' בן אהרן שב לפינחס..ואמ' עוד זה החסיד
כי כשהאדם נזהר מאסנ"ת משגע"ח והוא משמש מטתו בקדושה ובטהרה ובצניעות ושלא יתכוין
להנאת עצמו אלא לקיים מצות פריה ורביה ולבו לשמים הב"ה מזמין לו נפש זכה וטהורה ואם
היפך היפך. ולפי' תראה נערים שהם חסידים מנעוריהם ואחרים לא טובים ע"כ. וזה יחסום
פה המהבילים דברו זה מבואר בפרש' ויקרא. ויתעצב אל לבו הלב כבר ידעת כי הוא רומז
לע' *ובכל מקום שתמצא לשון עצבון או כעס וכל היפך שמחה וטובה הוא רמז לסלוק הרחמי'
מהע'. והענין כי מרו ועצבו את רוח קדשו בפשעיהם הע' קרויה רוח קדשו ואמ' מרו ועצבו
מפני שנעדר השפע ממנה, כי כאשר בני העולם חוטאים הוא כועס עליה ומסלק רחמיו ממנה
ונשארת כלה דין ונוקמת נקמתה מהם, התפ' כועס על הע', ובב"ר אמרו בזה ענין נכבד
וכו', כך הוא הלשון בבראשית רבה, ויתעצב אל לבו אמר ר' ברכיה למלך שבנה פלטין על
ידי אדריכל / ולא ערבה לו על מי יש לו להתרעם לא על האדריכל לכך נאמ' ויתעצב אל נג ע"ב
לבו למלך שעשה סחורה על ידי סרסור והפסיד על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור לכך
נאמר ויתעצב אל לבו. אדריכל הוא בונה פלטין של מלך על פי הבנאים כי הוא ראש לכלם
והוא מנהיגם ועל פיו עושין כל הבנין. סרסור הוא ממונה על הוצאות המלך שקונה המלך
על ידו הסחורות ותחת יד הסרסור עבדים שמתנהגים בענין הסחורה על פיו, ואם חטאו בבנין
הפלטין או קנין הסחורות על מי יכעוס המלך הוי אומר על האדריכל ועל הסרסור. המלך הוא
רומז לתפ', שהוא מלך לע', האדריכל והסרסור רומזים לע', שהנהגת כל בני העולם על
פיה והעולם כלו על פיה מתנהג וכשבני אדם חוטאים גורמים לסלוק רחמים ממנה כדי שלא
תשפיע עליהם רחמים ואז נשארת דין גמור ונוקמת נקמתה מהם וענין זה דומה לענין המניקה
שכשהבן סורח המניקה נרדית רומז לע'. עוד ויתעצב אל לבו, קבלת ספורטא, כי כל
העצבון היה נותן בלב היותו הוא הסרסור והאדריכל ועליו ראוי להתרעם ע"כ. אבל דעת
החכם שאמר כי העצבון למעלה מן הלב באביר יעקב / הגדול לא בלב הוא שאמ' ויתעצב נד ע"א
ולא אמר ויעצב, ופי' וינחם י"י כי עשה את האדם בארץ ויתעצב, וינחם י"י הוא אשר
השפע בא ממנו והוא קיום הכל, כי עשה את האדם כמו יתן לכם רחמים לפני האיש, וענין
הנחמה בעבור סבת הארץ הידועה לא בעבור האדם אלא הנחמה היא באדם בעבור כי בסבתו
הוצרך לעשות הארץ אשר הארץ גרמה כל זאת הרעה והיא היתה האדריכל והסרסור, ולפי'
ויתעצב האדם בעבור לפי שגרם לו כל זה שי"י יתנחם ממנו ואם תבין בין בשאר הכתו'
כי למעלה אמ' לשון נחמה ולא רצה לומר לשון עצבון עד שהגיע בין הגדולה והגבורה.
ויה"ב שנ"ר דעת"ו הבנתי מתוך דברי החכם הזה סוד נעלה ונשגב כי רומז השם של וינחם
י"י לתפ', האדם לתפ', שזה האדם כמו יתן לכם רחמים לפני האיש, וכל הארץ שהזכיר זה
החכם רומז לע', בארץ לע'. בכל פרש' המבול הזכיר שם אלהים שהוא הע', והיא *ארץ
החיים, והיו משחיתים את זרעם על הארץ ומתוך כך היה מסתלק הרחמים ממנה כי כבר ידעת

שכל לבן רחמים, והיו שופכין אותו לבטלה ולתהו ולהפסד והיו הם גורמים לרחמי' שהיה
ראוי לבוא אל הע' שילך למקום אחר מרוב / עונותיהם כדי שלא יחולו עליהם רחמים, נד ע"ב
ונמצא שהיו משחיתים הארץ העליונה ולפיכך נקמה נקמתה מהם ושלם להם מדת הדין מדה
כנגד מדה שנשחתו הם וארצם בכלייה גמורה בדרך דין גמור אבל אנשי הפלגה לא חטאו
אלא בתפ' שלקחו הע' לבדה לעבדה ולהאמין בה וקצצו במחשבתם ולפי' נפרע מהם בלי
כליה מפני שהוא רחמים וזהו שנאמ' בדור הפלגה וירד י"י שהוא רחמים. ענין הנפילים
לא קבלתי בו דבר רק מדרש שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים שהיתה סבת נפילתם אומרם
מה אנוש כי תזכרנו, ואיני רואה לכתבו כי הוא ארוך ואין בו שום רמז סוד. ואמ'
לי מורי כי באחרית ימי הרב הלך ר' ששת אליו לעכו ושאל ממנו הסוד ואמ' כי לא היה
זוכר בו כי אמ' שהיה סומך בבחרותו על חדודו ולא השגיח לרמוז אותו.

אלה תולדות נח הוא כמו את השמים ואת הארץ, כלומ' הנזכרי' בפסוק בראשית שרומזים
השמים לתפ', והארץ לע'. שבהרחקת הארץ ארץ החיים המניקה רומז לע', וכבר ביארנו זה
בסוף בראשית כמו ויסרתי אתכם אף אני כבר יש לך לזכור מה / שאמרנו בהקדמה שברוב נה ע"א
המקומות אני רומז לע' כי הוא רומז לכתר, אתה לתפ', אני לע', וזהו שאנו אומרי'
אני והוא הושיעה נא, רמז לייחוד מלמטה למעלה. כל אני שהזכיר כאן הרב כלם רומזי'
לע', שנקראת זאת, וברית. וידיו תרפינה, מדת הדין הקשה והרפה. הברית מעולם היא,
הברית הוא הע'. מעולם רומז לתפ' הנקרא עולם לפי שהוא קיום שש' קצוות נמצא שהוא
עיקר העולם והברית ממנה, כי מאיש לקחה זאת נגזרת מן בראשית ברא אלהים, לשון
בריאה ובריאה זו אינה אלא אצילות, ולפיכך הביא חבר ברא של בראשית כי אותו ברא
עד"ה הוא אצילות כמו שפירשנו למעלה *בראיות נכונות. אמנם קבלתי כי כונת הרב להביא
ראיה שברית לשון בריאה ממש כמו שאמ' בריתי בריתי בחירק תחת הבי"ת, ובפתח תחת היו"ד,
כמו סמוכה ברית עולם סמוך ברית של עולם שאלו היה מוכרת היה משמע ברית שהוא עולם,
כי הוא סמוכה לעולמים שהיו לפנינו כלומ' היא סמוכה ומיוחדת לתפא' וליסוד, כי
התפ' הוא העולם, והיסוד חי העולמים וזהו שאמ' הרב אחר כן ותהיה עם הצדיק רומז
לצדיק יסוד עולם. וכן ואני וכו', כל זה לרמוז על הע' כמו שאמרנו. / ויאמר י"י נה ע"ב
לנח, התפ' שהוא רחמים, ויה"ב שנ"ר דעת"ו שואל כיון שהדבור רומז לתפא', והאמירה
לע', למה אמר ויאמר. ויראה לי כי הטעם לפי שהיה העת ההיא עת של דין ונקמה והוציא
הרחמים בלשון דין לרמוז שהצדיקים מהפכין מדת הדין למדת רחמים. ואם נתן הרב טעם
לדבר מספיק גם זה טוב ועל כן הזכיר בו שם המיוחד כי כל ענין הקרבנו' לא יזכיר
אלהים זהו שאמרנו למעלה שעקר כונת הקרבנות לשם המיוחד כמו שאחז"ל ריקן כל העבודות
וכו', וזש"ה בלתי לי"י לבדו. וימח בעולם הזה וכו', רז"ל דורשין הוא"ו עד"ה שרומז לדו
פרצופין שהוא העולם הבא, כי הוא"ו רומז לתפ', והארץ לע', ארץ החיים הע' ובכאן
נקראת עולם הבא. סוד נרמז לרבותינו זהו שאמ' למעלה כי לב רומז לע', וקבלתי כי הוא
מעשה הסרסור *והאדריכל כי אמ' את קשתי נתתי ולא אמ' אתן, אמ' הרב בעל כרחנו נאמין
לדברי היונים ר"ל אע"פ שאסור ללמוד חכמה יונית שכל דבריהם טבע אעפ"כ בזה נאמין

לדבריהם, כי אמי' את קשתי נתתי ולא אמי אתן. ואמר ה"ר *אבנ"ר בשם הר"ם במז"ל כי חכמה יונית אינה חכמת הטבע כי יותר היו יודעים בה רז"ל מהיונים ולא באה ליונים ולשאר האומות אלא מישראל אבל החכמה / נו ע"א ההיא שהזהירונו בה רז"ל היא חכמה שבדו היונים מלבם שהנמשך אחריה גורמת לו לפרוק מעליו עול תורה, והחכמה ההיא היא סמני' ורמזים שיעשה אדם לחברו ויבין בהם כונת המדבר, וראה כי רז"ל היו בקיאים ועוסקים בחכמת הטבע אחר שהיה כרסם מלא לחם ובשר. את קשתי שכל זמן שאראנה אזכור כי ברית שלום ביני וביניכם בכל מקום לשון זכירה רחמים, שפע שלום שהוא הצדיק אל הברית שהוא הע'. קשותי דבר שהוא מוקש לי לשון היקש, שהוא מדמה דבר לדבר. שהוא מוקש לי שהוא דומה לי אפשר כן והכתי' ואל מי תדמיוני ואשוה, ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, אלא קשין דפרייא כל זה רומז כי התפ' אומ' כן על הע' שהוא כח הקשת הנראה בענן. ומפני שהע' כלולה מהכל והיא תכלית כל גוון ובקשת נראה כמה גוונים אמרו חז"ל שאסור להשתכל בקשת מפני כבוד קונו ולפיכך תכף שיראהו יברך הברכה ולא ישתכל במחשבת לבו אלא קשין דפריא כלומר לא נפרש קשת לשון היקש ודמיון אלא לשון היקף וכלל, ורו' לו' כמו שקש התבואה כולל החטה וקליפת הפרי כולל ומקיף הפרי כך הקשת שהוא הע' כוללת הכל כי הכל בה והיא בכלל כי היא כלה כלולה. ויראה לומר כי ראית / נו ע"ב הקשת בתוקף *גבורות גשמים שוטפים שהוא אות לבני מרי שלא יפחדו מהמבול, וכאשר יראה אחרי עצירה חזקה בתחלת הגשם הוא אות לכל שהשם ית' נתמלא רחמים על הארץ להשפיע בה ברכתו עלינו. סלת רותח' הוא שפע הדין שבידו רומז לע' הנקראת יד. ובקש ליתנו וכו', המשל הוא רומז כן שאפי' בני העולם חוטאים וגורמים בעונותיהם להוריד סלת רותח עליהם, ראית הקשת בענן גורם לרחם עליהם ומה שהיה ראוי לתת עליהם הסלת ההוא נותנו אל המדברות מקום משכנו ואל מקומות שלא יזיק לבני אדם ואם הם רשעים. *וכענין זה ארז"ל בענין הגשמים שהן קצובין בראש השנה זכו יורדים בשדות ובכרמים ובמקומות שיתפרנסו בני אדם לא זכו נשפכי' בימים ובהרים ובמדברות במקום שלא יהנו מהם החוטאים. תהיה לאות הברית הוא צדיק יסוד עולם שממנו באים הרחמים אל הברית, כי הצדיק נקרא אות ברית, שלא יאר השם פניו פני רחמים מתוך אספקלריא המאירה והוא סוד פסוק יאר י"י פניו אליך ויחנך, ובסדר ברכת כהנים יתבאר אם יברכני צורי ויחנני, והנה כל דברי הרב כאן מבוארים היטב למשכיל מתוך דברנו אלו. מדת הדין של מעלה פחד יצחק מדת / נז ע"א הדין של מטה שהיא רפה כלולה ברחמי' מנהגת העולם, מלכות בית דוד, בשם הארץ בפסוק בראשית. אבל היודע פי' שם וכו', כבר ידעת כי שם רומז לע' ברוב המקומות. בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגו', ומהללים את שם תפארתך. וידעו כמה השיעור וכו', קבלתי מפי ה"ר מנחם אשכנזי ז"ל וזה לשונו, דע כי הע' נקראת שם והוא כסא הכבוד כי יש כסא לכסא כסא כבודו וכסא מלכותו, ודור הפלגה לקחו להם הע' בלבד וקצצו בנטיעות וחשבו לבנות מגדל עד כסא השכינה ויעלה בלבם שיהיה המגדל מיוחד לע' ולא יצטרכו לזולתה ופסקה מחשבתם מהתפ' ועל כן נקצצו ונפרדו כי שלם להם הב"ה מדה כנגד מדה. ושיעור המגדל מהע' ששמה שם יודע כמה יזמו לעשותו. כיצד הרי הע' שמה שדי

ואמ' הכתו' השמים כסאי והארץ הדם רגלי, שמים לשמים וכסא לכסא וארץ לארץ, כלומ' הדום של רגלי הוא שיעור הארץ, ר"ל סוף שדי *במלוי שי"ן דל"ת יו"ד, תקח הדום רגלי שדי שהם י"ן ל"ת וי"ד בגי' ת"ק ומהלך העולם ת"ק, הרי למדת שיזמו לעשותו מהלך ת"ק שנה עד שיגיעו לכסא. עוד דע כי החיות תחת כסא הע' והכסא הוא מכסה על ראשי החיות עד שאין להם כח להביט מעל הכסא והן / [נז ע"ב] משתכלין לפניהם ולצדדיהן ובכל צד שהם פונים ומשתכלים אינם רואים אלא אור טהור מבהיק ומזהיר עד אין חקר ואין תכלית, ואין משיגים בראיית האור ההוא כלל ממה שחושבי' ואין יודעים מקומו ושואלים זה לזה איה מקום כבודו להעריצו ולפי שאין יודעים אומרי' ברוך כבוד י"י ממקומו, בכל מקום שהוא ולא במקומו לפי שאין לו מקום כי הוא מקומו של כל העולמים. ובמקומות רבים נקראת הע' שם אזכיר את שמי, הודו לי"י קראו בשמו, ברוך הוא וברוך שמו, יהי שם י"י מבורך, דע כי כל דבר ודבר נקרא שם למה שלמעלה ממנו ומפני כן נקראת הע' שם מפני שהיא כלולה מכלם עכ"ל, ואע"פ שדברים הללו טובים ונכוחים למבין לא לכך נתכון הרב כי לא רדף לבאר סודות התורה אחרי חכמת הגימט', גם אין כונת הרב בשיעור זה של ת"ק שנה. וקבלתי עוד בענין זה קבלת אמת שהיא בודאי דעת הרב ז"ל, מכש"ט הם חשבו לעשות עיר ומגדל, עיר רומז לע', ומגדל רמז לתפ', והיתה להם הלבנה לאבן בסוד שיעור וקומה יודע זה למשכיל, ולא הורשתי לרמוז בו רק שהיו נותנין שיעור מועט כנגד שיעור רב ואחר שיעשו העיר והמגדל בצורתם אמרו לעשות / [נח ע"א] להם שם היא הע' ולהיות קוצצים בנטיעות שלא ינתנו ביד *מזל *וכוכב ודבר אחר אלא להתנהג בזאת. וזה טעם הירידה כאשר אזכיר בסדום שירד ובא לו ממדה למדה. וכונה זו שסברו וחשבו להתאסף בו היא גרמה להם להפרד ולפוץ ולבלבל שפתם ודומה לחטא אביהם שהוא גם כן חשב שהיו שתי רשויות כאחד ולפי שלא חטאו הם כדור המבול לא הביא עליהם השם הנכבד מבול אלא השם המיוחד דן אותם בה ואין הרחמים עושה כלה, ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי מה שלא רצה החכם הזה לרמוז אפי' רמיזה בעלמא אבוא אני לבאר על פי אשר קבלתי ולא נפיק מינה חורבא, דהא בפרקי היכלות ובספר רב חמאי איתפרש טובא ואלהא רחמנא וחננא *יאשרינא באורחא טבא אמן. כבר ידעת מה שאמ' ר' ישמעאל בפרקי היכלות כל היודע שיעורו של יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן העולם הבא, והוא מפורש בשיעור קומה ורמוז בפסוק גדול אדננו ור"ב כ"ח, שיעורו ור"ב כ"ח רל"ו אלפים רבבות פרסאות מפרסאות של מעלה, וקבלתי כי שיעור זה רומז לע' ולצדיק שהם כל כל. וביאור שיעור זה כן הוא. ידוע כי שיעור פרסא ד' *מילין, מיל אלפים אמה, אמה / [נח ע"ב] ששה טפחים, וששה טפחים הם ד' זרתות, וזרת של מעלה שיעורה מהלך ת"ק שנה כאשר מן הארץ לשמים, שנ' ושמים בזרת תכן, והשיעור רל"ו אלפים רבבות פרסאות מפרסאות שלמעלה. מה שאין הפה יכולה לומר ולא האזן יכולה לשמוע. ומתוך דברי ספר קומה היבנתי כי השיעור הזה הוא על הז' דברים עד התשו' אבל מהתשובה ולמעלה אין שיעור כי השלש העליונות נשמה והשבעה כגוף וזש"ה ולתבונתו אין מספר, רמז באמרו לתבונתו לתשו'. גם השכל מסכים לזה והמשכיל לכל המשכילים ישכילנו באמתו. וראיתי רמזים בספרי מקצת המקובלים

שרומזים על העי' וזה לשונם, ביום הוקם המשכן כשהוקם משכן שלמטה הוקם משכן שלמעלה, שהוא הנער הוקי'ם בגי' אדני אלהים עם התיבה וזהו סוד שיעור קומה, הוקם קומה. וטעם אלה פקודי המשכן משכן רמז למשכן תחתון ומשכן עליון ירושלם של מטה מכוונת כנגד ירושלם של מעלה. נשוב לענין ביאור כונת אנשי הפלגה, דע כי אנשי הפלגה היו חכמים גם רשעים והיו יודעים סוד שיעור קומה וחשבו לעשות המגדל שיעור מועט כנגד שיעור רב ורצו לעשותו שיהיה גבהו רל"ו אלפים רבבות פרסאות / כשיעור אצבע קטן של יד שנקרא זרת וחשבו נט ע"א במחשבתם הרעה שמאחר שיעשו בשיעור המועט הזה בנין העליון בתחתונים ויהיו שוים בשיעור מועט כנגד רב שלא יצטרכו לבנין העליון רק לעי' לבדה הואיל והנהגת העולם על פיה. ואם תאמר מיחדים היו בבנין המגדל שאם היו בונין העיר בלבד שרומז לעי' היה קצוץ אבל עכשיו שבנו עיר כנגד העי' ומגדל נגד התפ' הרי זה ייחוד שלם, י"ל כי מעשיהם טוב היה כי המעשה רומז לייחוד אבל כונתם רעה היתה באמרם אחרי בנות העיר והמגדל ונעשה לנו שם כלומ' נבנה לנו בתחתונים בנין דוגמת בנין העליון ואחר כן לא נקח *במחשבתנו ובהשגחתינו רק העי' שנקראת שם. וראיה לדברנו זה לשון הרב שאמ' יבין כונתם ממה שאמרו ונעשה לנו שם, ולא אמ' יבין כונתם ממה שבנו עיר ומגדל ומעשיהם במחשבה היה, *כמחשבת אדם הראשון באכילת פרי עץ הדעת זהו שאמ' בנוי דאדם קדמאה וכו', ודע כי שעור קומה שהוא רל"ו תמצאנו רמוז במספר השם המיוחד כי דע לך באמת כי כאשר השם המיוחד קו אמצעי וקיום כל שש קצוות וסבת כל הפעולות ואדון כל הכוחות כך תמצא במספר אותיותיו או / בקבלת נקודו הכל רמוז כי הוא מעיד על עצמו בכל טובותיו ופעולותיו ית' שמו ויתעי' נטן ע"ב זכרו לעולם ועד אמן. ובסדר ואלה שמות אכתו' בו ובשם הנעלם סודות חמודים מפנינים, בעזרת מלך עליונים ותחתונים. ואם תחשוב השם הזה במלוי חציו בחציו יעלה מספרו רל"ו. כיצד יו"ד ה"י ו"ו ה"י עשר פעמים ו"ד הרי ק', ה' פעמים י' הרי נ', ו' פעמים ו' הרי ל"ו, ת' פעמים י' הרי נ', סך הכל רל"ו. זהו גדול אדננו ורב כח כאשר אמרנו. וקבלתי קבלת אמת כי השיעור הזה איננו אלא על מטטרון הנברא שהוא האדם העליון. אמר ממנו ולמעלה אמ' הנביא עליו ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש, ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו, והאומ' היפך זה לא ראה אור, ואה"ל מיע"ל נ"ם אוי"ר לש"ה. ובספר רב חמאי הזכיר מספר זה על ערפל שהוא כח נאצל ממדת הפחד, וכבר ידעת כי העי' עיקר קבלתה ממדת הפחד. ותואלתי לכתוב כאן המרכבה כאשר הוזכרה שם הואיל והוצרכנו כאן למספר ההוא על השמים כבודו, וזהו גוף שכינה, ואחר כך ברא הב"ה דמות אחד בארבע יסודות כדמות אדם ממש והם ד' מחנות שכינה, והם מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, וכנויים חשמל / ערפל כסא הנוגה, ס ע"א *והאופן הגדולה. מ"כ של מיכאל הם שבעים שמות מ"ל של חשמל, כמו כן שבעים שמות, סמן סו"ד השם ליריאיו, וזהו שחלק הכתו' חש מל של חשמל, ואל של מיכאל, וכשם שנעשים שוים ועשה מהם ח"ש א"ל ר"ל חשיות לאל כבוד קול ורוח ודבר, קול היא החקירה רוח השכל הקבוע בלב דבר הוא סוד הידיעה ועל זה נאמ' כמראה אדם מלמעלה. ועוד סמן חשמל, ח' חכמה, ש' שלום, מ' ממשלה, ל' לבוש. חכמה דכתיב והחכמה מאין תמצא, שלום דכתי' עשה שלום במרומיו, ממשלה דכתי' המשל ופחד עמו, לבוש דכתי' הוד והדר לבשת. וזה שכתבו רז"ל בחגיגה חשמל הוא של"

מיני מראות והפחות שבכלם כזין גלגל החמה טוב ומטיב והכללי' את ראשית תחלת פעלו
תר"כ הם *ראש מלולו שסימנו כתר והוא לשון המתנה מלשון כתר לי זעיר. הרי פירוש
מיכאל וחשמל והוא ענין אחד הנקראים יסוד המים הרי מחנה אחד. המחנה השנית גבריאל
והוא ערפל הוא יסוד האש והוא מתאחז בשרשי חשמל כיצד כבר אמרנו כי מ"ל של חשמל הם
שבעים ומשתוים עם עין של ערפל שהיא ע' שמות הרי אלו בקרב אלו, וזהו שכתו' במאמר
שירו של ר' פינחס חסמא לז ללז / אחוזים בכנפי סוד תנועת כלומ' זה כנגד זה הם ס ע"ב
אחוזים, יסוד המים שהוא מיכאל, ויסוד האש שהוא גבריאל, הרי טעם עי"ן של ערפל,
טעם רפ"ל ר"פ כשתוציא רל"ו מחשבון ר"פ שהם רמז למדת כסא הכבוד ישאר מ"ד כשתוציא
ממ"ד לשים עם למ"ד של ערפל להיות ל"ב ישאר מ"ב שהם סמן י"י בם סיני בקדש, וזהו
סימן אסורה נא ואראה את המראה הגדל הזה חסר כתי' חשבונו מ"ב רמז לשם בן מ"ב
אותיות וזהו גבריאל גבר עליבו אל. המחנה השלישית היא אחדות עצמה הוא אוריאל והוא
יסוד הרוח והוא האויר והוא מאיר לצד מקום הנשמות, וסימנו קומי אורי כי בא אורך
שהוא עתיד להאיר אפלתן של ישראל. המחנה הרביעית היא רפאל רופא האמת על כן נקרא
יסוד הארץ כי הוא ממונה על העפר האבוק מתחת כסא הכבוד והוא הנקרא חומר כמות
שאמ' רב האיי ועלה במחשבה בריאת החומר הקדמון שממנו נאצלים כל הנבראים ע"כ. הרי
למדנו מכלל דברים אלו כי חשמל ומיכאל מצד החסד שהוא מים, ערפל וגבריאל מצד הגבורה
שהוא אש, כסא הנוגה ואוריאל מצד התפא' שהוא אויר, והוא אספקלריא המאירה, אופן
הגדולה ורפאל מצד הע' שהיא ארץ / החיים, ואמ' הכתו' כי אני י"י רופאך, וכבר סא ע"א
ידעת כי אני רומז לע', והוא רופאנו כשנשמור חקיו ומשפטיו.

לך לך ויתכן שירמוז הנראה אליו על סוד הקרבן, כי סוד הקרבן לדו פרצופין לי"י התפ',
הנראה הע', כי הע' הוא שנראה אליו כי הנביאים בה הן מתנבאים רק שמשה השיג עד התפ'
ועל כן זבח זבח תודה לדו פרצופין להמשיך עליו שפע הע' כי בה יתנבא, וכבר ידעת כי
סוד ההודאה והתודה לשם הנכבד ביחוד הכל. ומלכי צדק וכו', היא צדק היא שלם, היא
ירושלם, היא הע', והיא בית אלהים, וסוד התרומה והמעשר. והוא כהן לאל עליון, רומז
לתשו', אי נמי ירמוז כאן לע' שהרי הוא אלהי האלהים ואדני האדנים עליון על כל
הנבראים ית' ויתע'. ואמ' ה"ר אבנ"ר כי האלהים ירמוז למלאכים והאדנים רמז לכוכבים,
והאלהים הם נפשות לאדנים. במחזה רומז לע' שנקראת חזחזית שעל ידה חוזים העתידות
דבר י"י, שפע הרחמים בה, הקולת חסר וא"ו שניה הוא הע' שנקראת קול כי בת קול ממנה.
ומכתיבת ר' יצחק טדרוס החסיד נ"ר כתבתי כי שלשה חלוקי כבוד הם, נבואה זכו
בה הנביאים, רוח הקדש למטה מהנבואה וזכו / בה דוד ושלמה ודניאל וכיוצא בהן סא ע"ב
שדברו ברוח הקדש, בת קול למטה מכלן וזכו בה חכמי התלמוד אחר שפסקה נבואה ורוח
הקדש, ולא היה נשמע ונרגש כי אם אל החכמים החסידים והיו משתמשין בה וצופים
בה העתידו' ע"כ. וסודם ליודעים חן הע' נקראת בכל דברי הרב חן סתם, והתפ' החן
הגדול. והעשן הוא הענן וכו', כלומ' העשן הזה הוא הענן והערפל אשר ראו אבותינו
על הר סיני בשעת מתן תורה דכתי' ומשה נגש אל הערפל והענן והערפל האלה הם למטה מהע'.

ולפיד אש בתוכו וכו', הלפיד הזה רומז לע', שכן עקר קבלתה מהלפיד הקשה *והע' הוא כבוד
התפ'. ולכך הביא הרב ז"ל פסוק ומראה כבוד י"י כאש אוכלת כדי להביא ראיה לדבריו שקראה
אש ולעורר לבות המשכילי' והנה אחר שרמז פירש באמרו והנה השכינה עברה וכו'. והוא
הברית וכו', כלומ' הלפיד הזה שרומז לשכינה הוא הברית אשר היתה אתו מעולם דבר זה
מבואר בנח שאמ' הרב שם הברית מעולם היא כי הברית רומז לע', והעולם לת'. כרת י"י
את אברם ברית במקו' זה רומז הרב באמרו עצמו לת' שהוא שם העצם קיום כל שש קצוות וירצה
לומר כי הת' כרת עם אברם הע', ויהיה טעם כרת / העביר כלומר הת' העביר הע' שהוא סב ע"א
הברית בין הבתרים, ויהיה לשון העברה לשון כריתה שכן העובר תוך דברים הוא כורת אותם,
ועל דרך משל העובר דרך הנהר כרת אותו. ואני אומ' באולי כי בשעה זו זכה אברהם אבי'
ע"ה לדעת מצות חקי האלהים ותורותיו כמו שזכו ישראל על הר סיני בשעת מתן תורה על
דרך שאמ' הכתו' וישמר משמרתי מצותי חקתי ותורותי, ואם לא קבל מהשכינה ממי קבל ואם
לא עכשיו אימתי. והקבלה הזאת היא התלבשותו רוח הקדש להיות כליותיו נובעות כמעין,
ואה"ל מיע"ל נ"ם או"ר לש"ה. כי הוא מדת הגבורה קרא לע' מדת הגבורה, מפני שהיא מדה
מהגבורה כי על שמה נקראת מדת הדין אמנם היא רפה מפני שהיא כלולה גם מהחסד. והם
שיעשו בשם המיוחד אשר הגיד לו, ר"ל כי השם המיוחד עושה הנסים והמופתים ומשנה הטבע
על יד הע' שהוא השם הנכבד. ומפני טעם זה איסור החמץ כאשר אבאר במקומו בה"ו. אשר
הגיד לו למשה, ואמר הרב כן מפני שהשיג משה עד התפ'. רק בצירוף השם של אל"ף דל"ת,
שלא יזכיר השם המיוחד באברהם בלא השם הנכבד או אל עליון, או אלהי השמים, או י"י יראה
הכל רומז לע' / שהוא המקדש ואפי' יזכיר השם המיוחד בענין הנבואה השם הנכבד אמצעי סב ע"ב
בין התפ' ובינו ובין כל שאר הנביאים חוץ ממשה רבי' ע"ה. ומשה רבי' ע"ה לא יזכיר כן
לעולם מטעם שאמרנו. ממה שאמרו במסכ' יבמות הכי איתי' התם בפי' הר"ם ב"ן ז"ל חדושי'
שעשה במסכ' יבמו', כל הנביאים כלן נשתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה נשתכל
באספקלריא המאירה, פר"ח ז"ל כל הנביאי' נשתכלו בשאינה מאירה ונדמה להם שראו מראה
וזה כמו אדם זקן שאורו כחוש ורואה הנמוך כאלו הוא גבוה והאחד כשנים וזהו שכתו' וביד
הנביאים אדמה, מראה שרואין דמיון ולא עיקר ומשה נשתכל בכבוד ובהוד השכינה באספקלריא
המאירה מאחורי השכינה ובקש יותר ולא נתן לו, וכן מפורש באגדה דויקרא, ומ"מ אין שם
מבורר שהרי יחזקאל שפירש במרכבה לא הזכיר אלא רוח גדולה וענן גדול ואש מתלקחת ומתוכה
כעין החשמל אבל לדברי ההוד והכבוד הגדול מכבוד השכינה לא נתנה רשות לכל בריה אלו
דברי רבי' חננאל ז"ל. ובענין הזה כתב רש"י ז"ל באספקלריא המאירה ובאספקלריא שאינה
מאירה, והפי' שהוא אמת כל הנביאים נשתכלו בעין וראו כענין ומראה / כבוד י"י כאש סג ע"א
אוכלת וגו', וזש"ה וביד הנביאי' אדמה. ולפי עניות דעת שבי הוא שאמר הכתו' אשר עין
בעין נראה אתה י"י שלשון עין בהרבה פסוקים כמו מראה ואשר משמש בלשון דהא ופי' הכתו'
הזה אמ' משה להב"ה הלא שמך הגדול [בקרב העם הזה כי המראה שבמראה שהוא נראה הוא שמך
הגדול] ית' והרי אתה דבק לכנסת ישראל ואי אפשר לכלותם כענין שנ' כי שמי בקרבו, אבל
משה נשתכל באספקלריא המאירה השתכלות הדעת שהיא תפ' ישראל ומנע ממנו מראה פנים שנ'

כי לא יראני האדם וחי, ואני ידעתי גואלי חי, עכ"ל ז"ל. ומצאתי עוד על זה ביד חכם משכיל כי כח הנבואה באה מן הב' לת' שהוא כסאו ומן הת' לגן דרך יסוד. ובגן הם מתעלות ומתקדשות ומתדבקות נפשות הנביאים ומזוהר חכמת שלמה הם רואים מסוף העולם ועד סופו ורואי' מה שעבר ומה שעתיד להיות ונקרא' מדה זו אשר הנביאים משיגים מדת לילה, ומשה רבי' ע"ה השיג במדת יום שהוא המאור הגדול וזה היה לו יתרון מכל הנביאים כי אעפ"י שאמ' לו ית' כי לא יראני האדם וחי הקול נשמע למשה מן הת' והוא משיג ומרגיש כי מן השמים בא אליו הדבור כמו שנ' וישמע את הקול מדבר אליו כי משה רבי' ע"ה השיג בגן מה שלא השיג ילוד אשה וזהו שנ' בכל / ביתי נאמן הוא, ומלת ביתי היא כנסת ישראל שנ' יעלו על רצון מזבחי סג ע"ב ובית תפארתי אפאר[כלומ' יעלו הקרבנות על רצגן שהוא מזבחי, ובית תפארתי אפאר] שהמזבח שהיא כנסת ישראל הוא בית תפארתו ועוד שקראו בית אל שדרך המלך לשכון בביתו נמצאת למד כי מלת בכל ביתי נאמן הוא היא כנסת ישראל ובה השיג והדבור בא אליו מן הת' וזהו מאמרם כי משה רבי' ע"ה נתנבא באספקלריא המאירה. ועוד אמרו כי משה רבי' ע"ה לא ניבא אלא ביום רצו' לומ' במדת היום, וזהו שנ' והיה נכון לבוקר לקבל כח מדת היום שנ' בקר תשמע קולי וזהו מוליך לימין משה זרוע תפארתו. ושאר הנביאים נבאו בלילה חוץ ממשה ר"ל במדת הלילה ומפני שהיא מדת לילה קראוה אספקלריא שאינה מאירה וגם כן האבות אע"פ שנתנו להם כחות לא השיגו כי אם בע' כי אע"פ שידעו השם המיוחד לא נגלה להם כי אם כנסת ישראל שנ' וארא אל אברהם וגו', באל שדי הוא הע', ושמי י"י לא נודעתי להם כלומ' בשמי הגדול שהוא מדת רחמים לא נודעתי להם. וכן תמצא בישעיה ואראה את *י"י כתו' באל"ף דל"ת שלא השיג למעלה. ויחזקאל היתה עלי יד י"י, היא המחרבת ים, וכן דוד אמ' הכל עלי מיד י"י עלי להשכיל, וכל הנביאים לא נתנבאו כי אם בע', / אכן נחלקו בהשגתם ומעלתם במדרגות סד ע"א לפי זכות נפשם הטהורה. וזה ביאור דברי הרב ז"ל, אשר עין בעין נראה אתה י"י, עין רומז לתפ', בעין רומז לע', שכן שפע הת' בע', ומשה רבי' ע"ה מדבר עם התפ' ואומ' כי העין כלומר המראה והאורה אשר חוזים ורואים בע' שנקראת מראה, אתה י"י מאתך ובכחך הוא אתה דבק לכנסת ישראל הע' ואי אפשר לכלות ישראל כי כל זה המעשה איננו אלא בשביל ישראל שאתה משפיע שמך הגדול בשם הנכבד, למען תשרה עלינו שכינתך וזהו שאמר יהושע והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול אם חס ושלום אין ישראל על מי תשרה שכינתך על העצים או על האבנים. ועוד כי אין מלך בלא צבא וישראל הוא צבא שלך שיודעים לקדש את שמך, כי המלאכי' והבהמו' שנבראו לפני *אדם אין נחת רוח בהם מפני שזה אין לו יצר הרע וזה אין לו יצר *טוב אבל האדם מורכב משניהם ולכבוד בוראו מגביר יצר טוב על יצר הרע לעשות רצונו הרי בזה נחת רוח שצוה ונעשה רצונו. והלבנה שאין לה אור מעצמה אלא מכח החמה משל על אשר כתבנו וכן חוה מאדם כי מאיש לקחה זאת. ומנע ממנו מראה פנים בכי תשא יתבאר אם ישא השם פניו אלי וישם לי / שלום ולפיכך אמ' ישעיה ואראה את י"י, על הע' אמ'. סד ע"ב אם יראה אלהים בעיני, פסוק הוא בשמואל ודוד אמרו על ענין שמעי כאשר היה מקלל והפסוק הוא אולי יראה י"י בעיני, בחירק תחת הנו"ן, והוא כתו' בעוני וקרי בעיני. טעם הנה בריתי אתך כו', ברית ואנכי רומזים לע', א"כ ירמוז כאן ברית שישמור אברהם וזרעו הברית

שלא לעבור על רצון השכינה, וירמוז אנכי ביעקב שהשכינה תשמרנו בכל אשר ילך. ואם תמצא לומר שברית ואנכי ירמזו לצדיק שהוא סוד המילה הרשות בידך כי הכל בכל ובכל הכל. ונתן לו הב"ה לאברהם בת ה"א אחרונה של שם שהיא הברית, בהוסיפו אותה בשמו ועל כן נתגבר על מזלו כי אל שדי משנודד כח המזלות. וקבלתי מפי מורי הרב ר' יום טוב אלאשבילי נ"ר כי בכל מקום שתמצא שדי סתם הוא הצדיק, אל שדי, אל לצדיק, שדי לע'. ויאמר כי אהיה עמך כי אז באותה שעה השכינה היתה מדברת עם משה, ועוד כי לשון אמירה לע' רומז. יהי י"י *אלהינו עמנו, י"י לתפ', *אלהינו לע', כי הברית יהיה עמו הע'. ותהיה המילה לאות ברית, לאות הצדיק, שהוא למעלה מהברית שהוא הע', והיא שבת הרי קדם האות שהמילה כנגדו באדם לע' שהוא הברית והשבת, ואע"פ שהצדיק / יום שביעי ושבת מ"מ שבתותי אמ' הכתו', שבת סה ע"א
שבתון, הצדיק שבתון, והע' שבת, אבל הע' לא נקראת אות רק הצדיק. נמצא שהאות קדמה לשבת ועל כן מילה דוחה שבת והוא שתהיה בזמנה. וענין התפלין שאינן דוחין שבת לפי שאינן כמו המילה כי הברית באות של מילה ודוחה שבת, והתפלין אינן קבועין כל כך ועל כן אינן דוחין שבת. עוד אני יה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' מפני מה מילה דוחה שבת הטעם הוא כטעם מצות עשה שדוחין מצות לא תעשה כי מצות עשה נאצלים ממדת הג' ומצות לא תעשה ממדת הפחד *וכיון שמצות עשה קדמו למצות לא תעשה שהרי אש יצא ממים על כן דוחין למצות לא תעשה. וכן מילה דוחה שבת שמילה מצות עשה ומלתם את בשר וגו', ושבת לא תעשה ואע"פ שנאמ' בו ושמרו בני ישראל את השבת שנראה מצות עשה איננו אלא מצות לא תעשה שכל מקום שנ' השמר פן ואל איננו אלא לא תעשה. וא"ת והלא מילה בכלל מצות עשה היתה ולמה הוציאה מן הכלל לומר מילה דוחה שבת תיפוק לי מהאי דאמרי' מצות עשה דוחין מצות לא תעשה אלא הצריכו חכמי ז"ל להוציאה מן הכלל מפני שבמילה כמו כן מצות לא תעשה. וכבר ידעת כי סוד המילה רומז לצ' / והשבת גם לע', והעטרה שנתגלית בסבת חתוך הערלה רומז לע', סה ע"ב
וכל השאר רומז לצ', והמשכיל יבין. ובמדרש ר' [תנחומא] כתי' סוד י"י ליראיו וגו', אי זהו סודו של הב"ה זה המילה שלא גילה הב"ה מסתורין שלה אלא לאברהם שנ' סוד י"י ליראיו, א"ל דיו לעבד שיהיה שוה לקונו, ובריתו להודיעם, משל למלך שהיה לו אוהב והיה עשיר יותר מדאי אמר המלך מה אתן לו לאוהבי כסף וזהב יש לו אלא *הריני חוגרו זיני שלי קרא לו הב"ה לאברהם א"ל מה אתן לך כסף וזהב יש לך הרבה דייך שתהא אתה כמוני, שנ' ואתה בריתי. *ובהגדה ברא הב"ה עשר אצבעות ידים למעלה ועשר אצבעות רגלים למטה וברא האבר ביניהם ועשה לו עטרה להיות מולך עליהם. האבות הן הן המרכבה וכו', ויה"ב שנ"ר דעת"ו הואלתי לחבר כאן כל המרכבות כאשר קבלתי מרבותי ע"ה. הואיל והוצרכנו לבאר מרכבת סבת כל הסבות יש לנו לבאר מהמרכבה הראשונה עד האחרונה ומאלהי ית' אשאל עזרא וחנינא כי הוא עוזר לכל נעזר בו אבטחה ובשמו אתאזר.

חסד	גבורה	תפארת	מלכות	
מזרח	מערב	דרום	צפון /	סו ע"א
מיכאל	גבריאל	אוריאל	רפאל	
חשמל	ערפל	*כסא הנוגה	אופן הגדולה	

אברהם	יצחק	יעקב	דוד
בית אהרן	בית הלוי	בית ישראל	יראי י"י
אריה	שור	אדם	נשר
מים	אש	רוח	עפר
סע"ד	טא"ק	תמ"ד	שב"ג
אור	חשך	יום כח חמה	לילה כח לבנה
תקופ' טבת	תקו' תמוז	תקו' ניסן	תקו' תשרי
קר ולח	חם ויבש	חם ולח	קר ויבש
קור	חום	קיץ	חרף
לבנה	אדומה	דם	שחורה
מוח	כבד	לב	ביצים הוא ברית
שש הוא בד	תולעת שני	ארגמן	תכלת
כתר שם טוב	כתר כהונה	כתר תורה	כתר מלכות
כסף	זהב	ברזל	נחשת
פישון	גיחון	חדקל	פרת
מלך מזרח	מלך מערב	מלך דרום	מלך צפון
דגל יהודה	דגל אפרים	דגל ראובן	דגל דן
בדגלו אריה	בדגלו שור	בדגלו אדם	בדגלו נחש

עוד דברים נכוחים וקבלת אמת בסוד האבות הן הן המרכבה. ארז"ל מפני מה ניתן לאברהם כח החסד מפני שאברהם אבי' ע"ה היה איש החסד וטבעו מוכן ומורגל / לחסד והוא ראש סו ע"ב לאכסנאין כי ביתו היתה פתוחה לרווחה ויצחק נקרב על גבי המזבח ועקדו מעלה עליו הב"ה כאלו נשרף ולכן היה קדש ולא יצא חוצה לארץ ויעקב היה איש אמתי ולקח אמצעות מדות אבותיו ונתן לו קו האמצעי נמצא כי מדת חסד לאברהם שנ' חסד לאברהם, ומדת יצחק הפחד שנ' ופחד יצחק היה לי, ומדת יעקב אמת שנ' תתן אמת ליעקב. וי"מ פירוש אחר זה שהיה מדת אברהם חסד מפני שאברהם אבינו ע"ה היה ראש בנין העולם השפל כמו שמדת חסד ראש הבנין כי מן המים יצא כל הבנין ויצחק אבי' ע"ה בא אחריו ויצא ממנו כאשר יצא האש מן המים כמו שאמרו המים הרו וילדו אש, כן הוליד אברהם ליצחק לכן נתן ליצחק כח הדין ולאברהם וליצחק לא היה להם כח שלמות בזרעם כי מאברהם יצא ישמעאל ומיצחק יצא עשו. בא אחריהם יעקב אבי' ע"ה והיה לו שלמות בגופו ובזרעו ולזה נתן לו קו האמצעי שהוא כולל והוא השלמת כל הבנין וזהו מאמרם תמיד שאיקונין של יעקב חקוקים בכסא הכבוד, וזהו מאמרם האבות הן הן המרכבה. ועוד אמרו רבותי' ז"ל שדוד היה רגל רביעי מן המרכבה וזהו שאמ' משיח השם רגלי / עמדה במישור אמ' רגלי רגל אחת שהוא היה הרגל הרביעי מן המרכבה לזה נתכוונו סז ע"א החותמין בברכת המזון בברכת הודאה אלהי דוד ובונה ירושלם, שרצו לומר אחרי אשר קרבו השם לעבודתו ומשחו בשמן קדשו והיה הרגל הרביעי מן המרכבה ולא הזכירוהו רבותי' ז"ל בתפלה מזכירין אותו בברכת מזון. ודע כי כפי חשיבות הטפה וזכותה מביא הב"ה נשמה הראויה

לה וזהו שזכה אברהם למדת חסד, שראה הב"ה הטפה שהיתה שהיה ממנה אברהם תשובה וזכה
ביותר והיה מביא מן הכח הגדול מן החסד ונתן בה וזהו שזכה לגדולה וכן כל אדם לפי
חשיבות הטפה והמקום שניטלת ממנו נוטל הב"ה נשמה ונותן בה כפי הראוי לה וזהו שאדם
זוכה לחסידות או לגבורה או לשאר המעלות. ובמדת יעקב מצאתי דעות חלוקי' כלם מודים
שכח יעקב הוא אמת. יש מפרשי [[שמדת]] [יעקב] הוא הת' שהוא קו האמצעי ומביאים ראיה
מן הפסוק ראש דברך אמת וראש דבר הוא הת' והוא תורה שבכתב. ועוד אז"ל שאיקונין
של יעקב חקוקים בכסא הכבוד וכסא הכבוד הוא התפ' שנ' השמים כסאי, וכבר הוא מקובל
כי הת' הוא השמים והשמים כסא לב'. ויש אומרי' כי מדת יעקב הוא / היסוד שהוא כלל סז ע"ב
כל הבנין והוא קו האמצעי מעמיד הכל ושלמות הכל ולזה נתן לו אותו כח שהוא שלמות
[הכל] ובו נשלם כל הבנין וזהו שנ' ברכות אביך גברו על ברכות הורי, כי אני כללתי
מדותיהם ואתה תהיה מבורך בשמים ובארץ. ומביאים ראיה מאמת שהוא מורה על הברית.

ומאמר שאיקונין של יעקב חקוקים בכסא הכבוד ר"ל שיסוד הוא כסא לת', כי ממנו מקבל
דרך חוט השדרה בא לברית וכל הספירות הם כסא זו לזו לאשר עליהם. מדת דוד היא הממלכה
שהיא הע' שנ' משפטיך למלך תן, והמשפט הוא מדת הדין הרפה ואל יקשה עליך הכתו' שאמ'
תנה עזך לעבדך, כי העז היא מדת הדין, ומדת שלמה היא הע' שנ' וי"י נתן חכמה לשלמה
והחכמה זו היא הע' ונאמ' וצדקתך לבן מלך הע' לשלמה שהוא בן מלך, ומדת יהודה היא
הע', שנ' וזאת ליהודה, כי יהודה הוא מלך ואיש מלחמה והיה צריך לעזר מצריו וזהו שנ'
ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על*ספר הישר כי היא הקשת הנראה בענן שהיא הע', וזהו
שנ' זאת אות הברית ע"כ. ואני יה"ב שנ"ר *דעת"ו קבלתי כי החותם בברכת המזון אלהי
דוד ובונה ירושלם שהיה הרב ר' יצחק החסיד סגיא / נהור בהראב"ד ז"ל ודעת הר"ם ב"ן סח ע"א
ז"ל במדת יעקב שהוא מיסוד. ושמעתי מפי רשנ"ר כי נפשות שנים עשר שבטים נגזרות מי"ב
גבולי אלכסון שהם י"ב שבטי אורה הנאצלי' מהת', וכמו שהשנים עשר מזלות בגלגל ועושין
טלה הראש כן עשה השם ית' יהודה הראש שנ' ויהודה גבר באחיו, ונאמ' יהודה יעלה, נמצא
שיהודה רומז לת' ותמר רמז לע', שנ' זאת קומתך דמתה לתמר ותמר אמרה ליהודה בעת שאמ'
לה הבה נא אבא אליך מה תתן לי כי תבא אלי, ואחרי כן אמ' לה אנכי אשלח גדי עזים וגו',
ולמה לא אמ' לה שה כשבים הוא רומז להסתלקות כח השעירים ממנה כלומר שיתנהו וימסרהו
ברשותה שהיא תמשל בו לשחטו ולבטלו. והמטה והחותמת והפתילי' הם רמז לתכשיטי הכלה
שהם נ' וה' וצ'. ואמר עוד אלי כי ענין שאול ודוד שלא רצה השם ית' למחול לשאול על
עון קל שלא היתה אלא שגגה ולדוד מחל עון פלילי שעשאו מיזיד היה לפי מעלת נפשותיהן,
כי נפש שאול היתה גזורה מהב' וזהו שרמז משה רבי' ע"ה בתורה שאול מרחובו' הנהר,
וידוע כי הב' נקראת רחובות הנהר וזהו שכתו' על שאול שהיה משכמו ומעלה גבוה / מכל סח ע"ב
העם רומז על הב' שהיא למעלה מכל הבנין ומלך תחתיו הדד בן בדד אם *תעשה מהדד בדד
מלה אחת יעלה מספרה דוד ואין מקפידין בגימ' על אחד כי המלה משלמת לו, וזהו אם תעשה
דויד מלא יו"ד אבל אם*תכתבנו חסר כזה דוד יעלה בגימ' הדד לבדו, וכבר אמרתי שאין
מקפידין על אחד. ונפש דוד עליו השלום גזורה מהע' שהיא בת מי זהב, ונפש אברהם אבי'

ע"ה מהג', ושל יצחק מהפחד, ושל יעקב מהת', ושל שבטים משנים עשר גבולי אלכסון אשר נאצלו מהת', ושל משה מהת', ושל אהרן מהג', ואמרו על אהרן שמימיו לא כעס ותמיד הכניס שלום בכל מקום כעס בין אבינו שבשמים לישראל בענין הקטרת, ובין איש לאשתו ובין איש לרעהו ולפיכך ויבכו אותו כל בית ישראל אנשים ונשים, ושל שמואל מהצי' שהוא אל וחנה קראה אותו שאול, כי היתה רוצה שתהיה נפשו גבורה מהג', שנאמ' כי מי"י שאלתיהו, והשכינה קראתו שמואל, ושל שאר הנביאים מהע' ע"כ. וכאשר השכלתי במאמר ז"ל האבות הן הן המרכבה, נתעוררתי ביד השם ית' הטובה שתהיה עלי ועל כל ישראל תמיד והנני אומר לפי מיעוט שכל / שבי ותחלה אמשל לך משל מהשמש יש לך לדעת כי כל דבר אשר יכה בו להט סט ע"א
השמש לפי הכנת וזכות הדבר ההוא יהיה האור אשר יצא ממנו על שאר הדברי' כי לפי כח קבלתו הלהט יהיה אורו גדול שהרי השמש כאשר יבוא הלהט על החומה של אבנים החומה ההיא תאיר מעט ואם יבא על כותל לבן יאיר יותר, ואם ישכון על נחשת קלל או בדיל נקי או ברזל מלוטש יאיר יותר ויותר הכל לפי זכות הכלי המקבל והב"ה ית' ויתי' עשה הירח כלי נקי וזך מאד שאע"פ שאין בה אור מעצמה כלל שמלהט השמש המכה בה היא מאירה כל זה האור הגדול. ושמעתי כי חכם גדול מחכמי הטבע עשה כלי בחכמת הטבע שכאשר הניחוהו על הר גבוה שהיה מאיר בלילה עד למרחוק והיו הולכים לאורו מהלך כמה ימים ועל זה הדרך נאמר כי כל כך היה גופו של אברהם אבי' ע"ה זך שהיה מוכן לקבל זיו זוהר חסדו של הב"ה ונתלבש ממנה כאלו הוא היא והיא הוא עד שקראוהו המקובלים חסד, ולחסדו של הב"ה קראו אברהם העליון וכן ליצחק קראו פחד מרוב התלבשותו מזיו זהרה כאלו הוא הפחד והפחד הוא עד שקראו לפחדו של הב"ה יצחק העליון, / ויעקב היה מוכן ומזומן להתלבש משתיהן סט ע"ב
ומשתיהן ר"ל מזיו זהרן נתלבש עד שקראו ליעקב אע"ה אמת, ולאמתו של הב"ה קראו יעקב העליון וישראל סבא. וכן היה ענין חנוך שכל כך נתלבש מזיו זוהר השכינה הנקרא מטטרון העליון עד שכב יכול הוא מטטרון ומטטרון הוא עד שקראוהו לחנוך בשמו מטטרון ואל תאמר בלבבך ותהרהר בענין עשו שהיה מלובש מאד במדת הדין א"כ מה בינו ובין יצחק אביו כי לפי שהיה מטבעו של יצחק אבי' ע"ה היה אוהבו יותר מיעקב, חלילה חלילה מלעלות זאת על מחשבתך כי להבדיל בין יצחק לעשו כמו בין טהור לטמא ובין כלו טוב לכלו רע, כי יצחק אבי' ע"ה ירש לחלקו הצד העליון לכל עליון שכלו טוב שלא יגורהו רע, ועשו הרשע ירש לחלקו הצפוני האדמוני התחתוני המקטרג, ואם ידעת שם *שרו תבין דברי זה. ושאלתי את פי מורי ה"ר יהודה הדרשן אשכנזי ז"ל, מה היה ענין חנוך שעל ידו זכה לכל זה כי ענין אליהו ז"ל ידוע אבל חנוך למה. אמר כי קבל שחנוך היה אושכף כלומר תופר מנעלים ובכל נקיבה ונקיבה שהיה נוקב במרצע בעור היה מברך בלב שלם / ובכונה שלימה ע ע"א
לשם ית' וממשיך הברכה למטטרון הנאצל ומעולם לא שכח אפילו בנקיבה אחת מלברך אלא תמיד היה עושה כן עד שמרוב האהבה איננו כי לקח אותו אלהים וזכה להקראות מטטרון ומעלתו גדולה עד מאד.

וירא אליו וזה שם משמות הקדש לבורא וכו', כבר כתבתי מה בין שדי לאל שדי בלך לך. ואני חזון הרביתי פסוק זה רומז לע', ופסוק ותמונת י"י יביט לתפ'. אני הוא הקורא

וכו' לע', כי ויקרא אל משה רומז לע'. יקרא אצל היודעים המלבוש וכו', ביאור ענין זה כאשר קבלתי מפי מורי ז"ל. דע כי צורת האדם *ודמותו זאת חביבה מאד לפני הב"ה ומרוב אהבתה יהיה תחיית המתים בגוף ונפש ממש כאשר היו מתחלה ואחרי תחיית המתים ויעשה השם ית' כל העתיד לעשות כגון יום הדין הגדול ויקבל כל אחד לפי מעשיו גופות הצדיקים יתעכלו כחנוך ואליהו ותשארנה *נפשותיהן באותה הצורה קיימות לעולמים. גם בעת שהצדיקים נפטרים כשרוצה הב"ה לעשות שליחות על ידי נפשותיהן לבני אדם *מלבישם לבוש / העשוי ע ע"ב כצורת הגוף והלבוש הוא אוירי ואחרי שעשו שליחותן מתפשטות ונשארות ערומו' כבתחלה וכשהם הולכים בשליחותם אינם נראים רק לזכי הנפשות שכל כך גופן טהור ונקי מכל כתם חטא ועון שאינו חוצץ ומונע מלראות אותו המלבוש. ויש צדיקים גמורים וחסידים אשר חפץ בהם השם שאין *נפשותיהן נשארות ערומו' ואפי' שעה אחת כמעשה מערכת לחם הפנים שלא היה שלחן ערום מלחם אפי' רגע אחד שנ' לפני תמיד, והיו שני כהנים זה כנגד זה מוציא הישן וזה עורך החדש לא הספיק זה להוציא הישן עד שהיה החדש ערוך, לא תספיק הנפש לצאת מגוף הבשר עד שהיא מלובשת בגוף האוירי, וזהו שאמ' הרב על נפש יעקב אבי' ע"ה וזו תחופף עליו כל היום וכו'. ודע כי במלבוש הזה ענין גדול ותועלת גדולה לעולם שכל זמן שהנפשות בגוף האוירי ההוא הנקרא מלבוש זוכות ומזכות לבני העולם ויורד *בזכותן שפע חסד ורחמים על העולם הזה כאלו היה בגוף החמרי כאשר בתחלה. וענין ההסתלקות תבין אותו מדבר מנוח אם תזכה לו. זהו ענין מנוח המקובל בידי, ואם תבין ענין / מנוח ודבר עא ע"א המלאך אז תדע סוד הקרבן. אם תעצרני לא אוכל בלחמך כלומר אם לי לבדי תעשה עולה, ולחמך כמו לחם אשה, ואינני ראוי לקבל תוספת רוח הקדש מעצמי על כן אמר אם תעצרני לא אוכל בלחמך כלומר אינני ראוי לקבל קרבן מעצמי כדכתי' זובח לאלהים יחרם בלתי לי"י לבדו לשם בן ד' אותיות בלבד, ואם תעלה עולה לשם תעלנה אם זה כמו אם מזבח אבנים תעשה לי, שהוא מצוה הגיד לו המלאך שאם ירצה ליהנות לו ולזכות בו ולהוסיף לו רוח הקדש ולמנוח גם כן יעשה עולה לי"י ואז ייטיב לו בעבורו כי יתעלה המלאך באור העליון ויתיחד עמו *ויתרבה כחו על כן עשה מנוח מצותו והינו דכתיב ויקח מנוח גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לי"י, וכתי' ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ויעל מלאך י"י בלהב המזבח כלומר נתעלה לעלות ולהתיחד באור העליון כשלהבת הקשורה בגחלת. וכבר ידעת מי הוא המזבח כי בכאן לא מצינו במנוח שעשה מזבח רק הכונה כאשר רמזתי אל השמימה תפ' וחס' ופחד, תחלה למזבח ואחר כן לכל הבנין עד למעלה למעלה. ומנוח ואשתו רואים משוים / רצונם לרצון עא ע"ב העליון והינו תוספת רוח הקדש בהם ויראו את כבוד *השם והציצו על כן פחדו ואמ' מנוח אל אשתו מות נמות כי אלהים ראינו, כענין בן זומא שהציץ ונפגע, ונחמתו אשתו ותאמר לו לו חפץ השם להמיתנו לא לקח מידינו עולה ומנחה, כלומ' לא צונו להקריב עולה ומנחה כמו שאמרנו. ואם תעשה עולה שהיא מצות המלאך אליו לעשות עולה ולא הראנו את כל אלה כלומ' לא היה מוריד כבודו לקרבננו לולא אשר חפץ להחיותנו, וכעת לא השמיענו כזאת אם ימיתנו איך יחיה הילד המושיע את ישראל. ועל כן אמרו חכמים מנוח עם הארץ היה, ועל אשתו נאמ' חכמו' נשים בנתה ביתה, שהשיבתו כהוגן ע"כ. וענין זה ההסתלקות הואיל והכירם

אברהם אבי' ע"ה שהם מלאכי עליון בקראו להם בשם הקדש *ובהשתחוותו להם ארצה לא היתה כונתו להאכילם כי יודע [היה] שאין מלאכים אוכלים ולא היתה כונתו רק לשם המיוחד שיתברך ויוריד שפע ברכה עליהם, וזהו ההסתלקות כאלו מקריב קרבן על גבי המזבח שמסתלק ראשון ראשון באש אל השמימה ומתוך כך היתה באה על המלאכים האלה תוספת רוח הקדש כמו שבא על המלאך / על ידי קרבן מנוח שעלה בלהב השמימה. ואמ' הרב ז"ל כאשר יקראו אלהים עב ע"א ואלים, כלומר אע"פ שקראם בשם אל"ף דל"ת לא קראם אלא על שם רבם על שם השכינה ששם אל"ף דל"ת רומז לה. ואל תתמה בקראו אותם על שם השכינה שהרי מצינו שנקראו המלאכים אלהים על שם השכינה שהוא אלהים *ונקראו אלים על שם השכינה שנקראת אל א"כ כאשר תהיה הכונה כלפי השכינה יהיה קדש וכאשר תהיה הכונה כלפי המלאכים הוא חול. ונראה שדעת הרב בראשון ראשון אל המלאכים הראשונים לנו שהם אחרונים לעשרת כתות מלאכים ונקראים אישים מפני שהם קרובי' לאנשים, ומחמת כח הקרבן עם הכונה ההגונה של מקריב מסתלקים כלומ' מתעלי' המלאכים אל האצילות והאצילות מתעלה אל הסבה הראשונה ומקבלים שפע רצון זיו וזוהר חיים וברכה. אינמי ראשון ראשון על המאכלים שהיה מביא לפני המלאכים שהיה המאכל מסתלק כאלו הוא באש על גבי המזבח מלאכים מאכלים הן הן האותיות כמו פמליא פלאים מלשון הוא פליא, והן טף של הב"ה טף בלעז פמליא. והנה סדר עשרת כתות המלאכי', / אישים, כרובים, בני אלהים, אלהים, מלאכי', שרפים, חשמלים, אראלים, עב ע"ב אופני', חיות הקדש. ואם כן יש בו סוד נעלם, כלומר זה שתרגם לנו אנקלוס היתכסי רמז לנו דרך האמת ומפני שעיקר סוד זה הוא כסוי והעלמה אמ' הרב יש בו סוד נעלם, לא אמ' יש בו סוד נשגב, או סוד גדול. ורז"ל רמזו לנו העלם זה באמרם מנין שהב"ה מתפלל שנ' ושמחתי' בבית תפלתי תפלתם לא נאמר אלא תפלתי, וזהו שאמ' הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וכבר ידעת מה הוא *שמים, ואם היה בידו לעשות האדם ירא שמים לא היה אומ' מי יתן והיה לבבם זה להם, ולפי שידעו ישראל הסוד לא אמרו אתה תן, ומלת מי שמספרו נ' רומז לנ' שערי בינה, וזהו שאמ' הכתו' הן יראת י"י חכמה וסור מרע, בינה כלומ' יראת שמים תלוי בשלש העליונות שהם יראה וחכמה ובינה, והשם רומז לסבת הסבות, ואע"פ שרמזנו היראה לכ' בדרך האמת שנ' ראשית חכמה יראת י"י, פי' הפסוק יהיה כן יראת י"י היא חכמה, יראת שמים תלוי בח', ולסור מרע תלוי *בב', ולפי שהתפ' פועל כל פעולותיו בכח המחשבה אמר שתוק בני שתוק כך עלה במחשבה. וזהו שאחז"ל בני *חיי ומזוני לא / בזכותא תליא מילתא אלא במזלא זכותא התפ' שהוא רחמים ואמ' עג ע"א ה"ר אבנ"ר כי לכך זכותא רומז לת' שכן צדקה רומז לו, ותרגו' צדקה זכותא, מזלא המחשבה, שממנו נוזלים כל הכחות וכל הברכות וכל הפעולות לכל הדברים הרוחניים וזש"ה ונוזלים מן לבנון, רומז לכ', לפי שהוא רחמים פשוט בלי שום תערובת. וזהו שאמ' אכתריאל וכו' לר' ישמעאל בני ברכני, ואמ' יהי רצון מלפניך לא אמ' יהי רצון לפניך וכן כשהב"ה מתפלל אומ' יהי רצון מלפני ממה שיש לפני יהי שפע רצון וברכת רחמים וראה כי כל המ"מין אלו שהביא הרב כאן רומזים על הסוד הזה אמ' כי ממך הכל, ומי הוא שממנו כל אבי"ע הוי אומר שלש העליונות כלומר *הב' ומידך רומז לע', והוא מדבר

עם הב'. מאשר שמנה לחמו, וכי מאשר היה יוצא הלחם והטוב אלא מהשם ית', וזהו שבו משלים הכתו' והוא יתן מעדני מלך, והוא רומז לשם הנעלם שהוא הכת', אם כן כל מ"ם רצו' לומ' כל מלה שראשיתה מ"ם בענין כזה רומז למעלה כגון מלפני מלפניך וכן כל כיוצא בזה ולא כתב הרב במקום זה אם אלא לסתום הסוד שאלו לא היה אם זה כתו' בדבריו כאן היה הסוד נגלה. ואגדת ר' ישמעאל שאמ' לו הב"ה בני ברכני / עג ע"ב אכתוב בה ביאור בואלה המשפטים אם ישפטני צורי ברחמיו. יוצא ממקומו ממדת החסד כי כאשר הפחד ממנו עיקר קבלת הע' כך התפ', עיקר קבלתו מהחסד ועל כן נקרא רחמים. במתי, נצח, והוד, ארץ, הע'. ואולי ממקומו ירמוז לשם הנעלם שהוא מקום לכל הבנין. מילדי נכרים ישפיקו בו, הפסוק הוא ובילדי נכרי' ישפיקו, נכתב בשי"ן וקרי בסמ"ך ופירושו כן הוא ישפיקו לשון ספוק כמו ענין מספיק, והכתו' קורא למחשבות הלב ילדים, לפי שהלב מוליד המחשבות והעצות על כן נקראו מחשבות הלב ועצותיו ילדים, והטעם יאמרו שדי להם במחשבות ובעצות הנכרים ויניחו דברי השם ותורותיו. ויש מפרשים ובילדי נכרים, ובספרי נכרים כלומר שיספיקו בחכמות החיצונות שיתעסקו בהן ולא יתעסקו בחוקי האלהים ובתורותיו. ויש מפרשי' עוד בצלמים שמחדשין בכל יום ויהיה ילדי מלשון תולדות הזמן ומקריו. הכצעקתה, הכצעקת ה"א אחרונה של שם המיוחד כמו נחמתי כי עשיתים עשיתם כתי'. ופי' הרב ר' יעקב משגוביא ז"ל שרומז אל הע' שעשתה והמציאה כל התחתונים והנהגתם על פיה. ואם לא אדעה וארחם הידיעה רומז לתשו'. כמו בקרב שנים תודיע שנים רומז לדו פרצופי׳/ עד ע"א כאלו אמר שנים בשבא וקמץ וחירק, תודיע תשפיע ברכה כמו וידע אלהים כמו וידע אדם, וארחם מלשון פטר רחם וכל זה הסוד הרומז לע' רמז אותו הרב באמרו אם חטאו בה שרומז לע' כמו שהוסיף בו בבראשית במאמר יקוו המים שאמ' ותראה בו היבשה לרמוז לצי' כמנהגו הטוב לסתום או לרמוז בתוספת מלות שלא לצורך גדול לפי הנגלה. האף תספה אף רומז לע' שהיא מדת הדין. ויגבה י"י צבאות במשפט, ויגבה התפ', שהוא אות בצבא שלו, במשפט בתשובה שנקראת משפט והמלך המשפט לפי שהוא מלך שופט ביום הדין בצדק ובמשפט בלי שום *עול. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. אי נמי המלך המשפט רומז לתפ' ואל יקשה בעיניך בקראו לתפ' המלך המשפט כי כשתגיע לפרשת האזינו תדענו וזהו ענין הכפל בחלילה לך שתי פעמים האחד שאי אפשר שאפי' מדת הדין תמית צדיק עם רשע, והשני לומר וכל שכן מדת רחמי' שלא ימית צדיק עם רשע. ומה שיודיע לך וכו', כלומר מה שחשב אברהם שהב"ה יכלה באפו הכל צדיק עם רשע אמרו השם הנכבד שרומז לע' והראיה שהב"ה לא חשב לבא עליהם אלא ברחמים שהשם המיוחד שהוא רחמים / עד ע"ב היה מדבר עם אברהם. ותהי נציב מלח, מכש"ט והסוד של אשת לוט שהיתה נציב מלח לפי שחזרה פניה וראתה השכינה שנקראת ברית מלח שהיתה נוקמת נקמתה מאנשי סדום בגפרית ואש ומלח, וזהו שאמ' הכתו' לישראל במתן תורה שלא יהרסו לראות שנ' פן יהרסו לראות ונפל ממנו רב ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' טעם שנקראת מלח והמלח רומז אליה כי המלח דומה לאתרוג שרומז לע', כי כאשר האתרוג טוב ורע מתוק וחמוץ כך המלח שומר כל דבר הנמלח ונותן טעם טוב לכל תפל ויש בו טובות רבות גם רעה יש בו שאם יזרעו *ממנו *שדה לעולם לא תצמח שעושה

אותו מדבר שממה כדרך זה העי' כלולה מדין ורחמים זה גבריאל הבא מכח הגבורה, זה הב"ה התפי'. בשם השולח שהשלית הוא גבריאל והשולח הוא השם ית', והיה לו לומר וגבריאל המטיר אלא שקראו בשם שולחו. הוא ובית דינו הוא רמז לתפ', ובית דינו לעי', ומאתו בא מאת התפי'. ואם הבינות וכו', בא לרמוז מה שביארנו. למען הביא י"י הת' כי העי' מדבר בעד הת' שלא אמר ושמרו כך יתבאר הפסוק הזה וי"י אמר העי', גם ושמרו רומז לשמור דרך י"י התפי', / עה ע"א ובכש"ט הוא ובית דינו של מטה היא בית דוד, העי' שהיא מדת הדין רפה והעי' הוא המדבר על התפי', ויראה לי שכן הוא כמו כן בפסוק ואל משה אמר עלה אל י"י ע"כ, כדרך ואל משה אמר עלה אל י"י שלא אמ' עלה אלי. את פני י"י, ויהי בשחת אלהים כלם רומזים לעי'. באצבע עד"ה רומז אל העי' שהיא אחת מן החמש הגופניות גם תיקרא היד הגדולה הואיל והיא כלולה מחמשתן. המזבח הידוע הוא העי'. מעם י"י אלהי ישראל, אמ' הרב ז"ל כן לרמוז לנו על מלאך האומ' בי נשבעתי כי י"י רומז לתפ', אלהי ישראל רומז לעי' וזהו שאמ' אחר כן שהאלהים הוא המנסה והוא העי' שהיא מדת הדין ועל כן הוא מצוה בעקידה ומלאך י"י הוא המונע והמבטיח כלומר שהמצוה בעקידה והמונע והמבטיח הכל אחד כי הכל רומז לעי' שהוא אלהים והוא מלאך י"י כלומר מלאך של תפ', והוא המלאך הגואל והוא מלאך האלהים, ויסע מלאך האלהים מלאך שהוא אלהים, ונקרא מלאך שהנהגת העולם הזה על פיה.

ויהיו חיי שרה ולרז"ל בזה וכו'. מימרא *זאת [לא] מצאנוה / עה ע"ב במדרשים ומדקאמ' ולרז"ל מכלל שאינה אלא בגמרא ומכל מקום קשיא לי *טובא דהא אחרים בכל מקום הם ר' מאיר ויש אומרי' ר' נתן בכל מקום. וכיון שאחרים הם ר' מאיר איך יאמר דבר והפכו שהרי ר' מאיר אומ' שלא היתה לו בת, ואחרים אומ' בת היתה לו ובכל שמה. ועוד קשה על לשון הרב שאמ' ובאמת שאין הכונה לאחרים, והמחלוקת להם עם ר' יהודה וכו'. והיכן ראינו זה המחלוקת שביניהם אין שם מחלוקת אלא שר' יהודה לא הזכיר שם הבת ואחרים הזכירו שמה ואין זה נקרא מחלוקת אלא סיוע ותוספת ביאור. ויראה לי לומר באולי כי כאשר היה ר' מאיר נקרא ר' מאיר ר"ל קודם שנקרא אחרים אמ' שלא היתה לו בת ואולי היה אומר בכונה על דרך הפשט שלא הוליד אברהם המורגש בת ולא דבר הכתו' אלא על המושכל, ואחר שנקרא אחרים דבר על דרך האמת על המושכל ואמ' אמת הוא שבת היתה לו אבל בכל הוא שמה. ומה שקרא הרב לדברי אחרים מחלוקת רצה לומ' כי אחרים היה נושא ונותן עם דברי ר' יהודה כמי שחולק על דבריו כדי לעורר התלמידים שיבינו ולא יהיה בידך שום ספק בזה שבכל מקום שתראה רז"ל נושאים ונותנים זה עם / עו ע"א זה בדבר סוד זה אומ' כן הוא וזה אומ' אינו אלא כן דע כי אין מחלוקת זה מטעם שיש להם ספק בענין חלילה אלא כדי לרמוז רמז כל אחד לפי שכלו וכדי להתעורר ולעורר. מה שאמ' כו', מה שאמ' הרב בזה אולי רומז כמו שרומז בזה אחר שאמ' בפסוק ויהי אור שהז"ין תרמוז לחסד, שהוא אברהם הזקן, והה"א לעי' שהיא בכל, והיא בתו מקבלת ממנו רחמים. אינמי ירמוז בזה הז"ין לצי', והה"א לעי'. והיא המדה השמינית וכו', אע"פ שהרב קורא לצדיק בכל, ולעי' בת הכל אחד שמפני שזה כלול מזה וזה מזה בייחוד אמתי גם היא תיקרא כל כמוהו כי באמרו שבכל היא המדה

השמינית משלש עשרה מדות לצדיק הנקרא אמת בגמז כמו שאמרנו בהקדמה ששמות התפ' והצ' שוים במדה שהיא בתוך מדת הכל הוא הצדיק שהוא בתוך הצדק ועל כן נקראת גם היא כל כשמו כי שמי בקרבו ועל זה הואיל ושמו בקרבו כשם שנקרא הצדיק שדי סתם, תיקרא גם היא אל שדי, שאל ירמוז לצדיק, ושדי לע', בשמים החסד, ובארץ הע', אינמי בשמים הצדיק, או ירמוז בשמים לת', ובארץ לע', והצ' מבורך בשמים ובארץ, כי הוא המחביר והמשלים. / שאל ר' שמעון בן יוחאי וכו', ויה"ב שנ"ר דעת"ו באתי לפרש לשון בת ואחות עו ע"ב ואם בע' שנקראת כן מתוך מה שקבלתי. כנסת ישראל נקראת בת מלשון שמרני כאישון בת עין, כי הוא שומר ישראל, וזש"ה יצרנהו כאישון עינו. ונקראת כלה שהיא כלולה מן הכל כמו הכלה בחופתה שהיא כלולה מכל התכשיטין. ונקראת אחות, מלשון תרגום הגדה, מפני שעל ידה מחוים ומגידים הנביאים עתידות כי היא הנקראת חוה אם כל חי. ונקראת רעיה מפני שהיא רועה לעצמה מן העליונים לה ומרעה לכל התחתוני' כי הוא המנהיג ורמז לה רחל רועה צאן. ונקראת אם מפני שהכל בניה וכשעושין רצונו של הב"ה היא מניקה אותם חלב טוב ולבן הבא מן הרחמים אליה, ואם חס ושלו' עוברין על רצונו של הב"ה היא מלקה אותם עד שדמם שותת מבשרם שהוא אדום לפי שלא רצו בחמיו של יעקב ילקו באחיו והמבין יבין. ונקראת יונה, ואם תשתכל ביונה תדע העומד על חומת אנך, ולמה השם ההוא מלא וא"ו יותר מכל שאר המקומות שבמקרא. ותשתכל בפסוק ההוא כלו ותמצא שהכל רומז על הע', ותדע מתוך זה סוד שבעים זקנים ומשה על כלן, וסוד / שבעים סנהדרין והנשיא על עז ע"א גביהן. ונקראת עיר דכתי' בקרבך קדוש ולא אבא בעיר, בקרבך קדוש כלומר אתעלה ואתנשא במדה קדושה בזמן הגלות, ולא אבוא בעיר ולא אבא בירושלם של מעלה עד שאבא בירושלם של מטה, דכתי' בכל צרתם לא צר, והוא שתשרה שכינה בישראל. ותן דעתך להבין למה קראה עיר ואין עיר אלא קטנה, וכך דרשו בב"ר ויבאו העירה והוא מענין בגזירת עירין, וארו עיר וקדיש. אילן זה היסוד. כל העולם התפ'. שהכל תלוי בו, כי הוא נקרא תלפיות תל שהכל פונים אליו לפי שהוא כלול מהכל, והוא המשלים והמחביר והמיחד כלן ומשם פורחין נשמות כי הוא חי העולמים, וממנו יוצא אצילות רוח הקדש לע', וממנה נשמה לגופים, כמו שאמר הרב בדרך אמת ואמונה, ולא יגדל עליו מלאך ואפי' חיות הקדש כי ממנו אצילו' כלם וקיומם ואיך יקדים נמצא לממציא. ארצי ארץ החיים, שבה נטעתי ושרשתי אילן זה, כי הכל בכל וכל בכל, והאילן הוא היסוד והוא מקיים הנשמות. ושמחתים ביחד השמחה העליונית הוא שפע ברכה ורחמים אצילות רוח הקדש ממנו בה וממנה על ישראל. רחם תזכר, הע' תזכור, וכבר / ידעת כי כל זכירה למעלה רחמים וקראה רחם כי היא מלכות בית דוד, ודוד אמ' עז ע"ב פסוק זה ורחם מלשון פטר רחם, מלשון שדים ורחם, כי שדים לת', ורחם הע'. ואחר דוד ירשה בנו כי היא חכמה קטנה נקראת, והתפא' נתנה לו שנ' וי"י נתן חכמה לשלמה. וזכור אביה אברהם הוא החסד, ותפלה זאת כלה לתשו', שכן המדבר ואומ' אני י"י עושה הוא התשו', כי הוא הממציא כל הבנין. ובקרב שנים תודיע כבר הוא למעלה מבואר, ור"ל שנים שנים מלשון שני המאורות, ותודיע מלשון וידע אדם. ומהיכן היתה לו בת לאברהם הע' בת החסד. הן כלומר זה שאנו שואלים מהיכן, מהן היתה לו, ומלת הן סוד גדול. וראיתי בשם ה"ר

ברוך *תוגרמי ז"ל שרמז הסוד וזה לשונו. סוד ן' הן לי"י אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה תדע לך כי כלל כל המציאות הוא הן לא פחות ולא יתר עכ"ל. ואני ראיתי לבאר הרמז לפי עניות דעת שבי ואומ' כי הן רומז לכל האצילות וכיון שרומז לאצילות הרי כל המציאות בכלל. וכבר ידעת כי שלש העליונות מיוחדות ייחוד גמור אמתי ואם כל העשרה אחד שלש העליונות בעיני המקובלים מיוחדות ייחוד גמור מוחלט / [עח ע"א] וכיון שכן הוא האי כללא נקוט בידך שבכל מקום שתראה ב' או רמז עליה כאלו הרמז על שלשתן. ולכך אני אומר כי ה"א של הן רומז לב' שהיא ה"א ראשונה של שם והנו"ן הפשוטה רמז להמשכת כל האצילות, מהב' ועד הע', כמו שאחז"ל נו"ן כפופה, נו"ן פשוטה, נו"ן כפופה קודם המשכת האצילות, נו"ן פשוטה אחרי המשכת והתפשטות האצילות. אי נמי ה"א של הן רומז לע' שהיא הא אחרונה של שם, והנו"ן רמז להמשכת שפע הבא מן הע' אל כל בי"ע לקיימם ולפרנסם א"כ ירמוז לכל סוד אבי"ע. וזהו שאומ' מיד פסוק כל הנקרא בשמי וגו', *שבו רמוז כל סוד אבי"ע. כיצד לכבודי זהוא האצילות, בראתיו הבריאה, יצרתיו היצירה, עשיתיו סוד כל הנעשים, ואמרו אף עם עשיתיו רצו' לומ' הזכירו אף עם הנעשים מפני שאף רומז לע', שנקראת ברוב המקומות אף השם, ועליה אמ' שלמה עליו השלום אף חכמתי עמדה לי, כלומר הע' שהוא אף והיא חכמתי עמדה לי, כלומר היתה תמיד שמרני ועזרני, וכבר ידעת כי היא מדת אביו וממנו ירשה וחכמת שלמה נקראת ולפיכך הזכירה הכתו' עם הנעשים שהוא אחרון של בי"ע, לרמוז שממנה רצו' לומר / [עח ע"ב] ממלת ולכבודי, עד עשיתיו שהוא הבריאה והיצירה והעשייה הכל המציאה ומנהגת ברצון שפע ברכה הבא אליה מן העליונים. משל למלך התפ', לאחי הגדול החסד שנקראת גדולה, וקראו אחי שהוא הימין ואין לך אח גדול לישר כל פעולותיו מהימין לב חכם לימינו, כי הימין מזומן להשלים הרצון העבד הוא אברהם התחתון ולמד מדותיו שהוא איש חסד שנ' חסד לאברהם, אהבו האח, השפיע עליו חסדו כי כל אהבה רומז אל החסד. אמ' האוהב שהוא האח הגדול כיון שהחזיק בי וכבדני מה אתן לו כלי נאה הע' והיסוד, כי הכל אחד כאשר אמרנו פעמים רבות, והיא מלכות, וזהו *שאמ' סגולת המלכים אתננה לו, זהו רמז למה שאמרתי שרומז ליסוד ולע', ליסוד באמרו כלי נאה עשיתי ובו לשון זכר, ורומז לע' באמרו אתננה ולא אמ' אתננו. ויזכה במקומי כאשר ביארתי למעלה שאמרו שכל ימיו של אברהם לא הוצרך מדת החסד להשפיע חסדו על בריותיו, כמו שאמ' הכתו' ויטע אשל אכילה שתיה לינה, אכילה שכיבה לויה, והיה ביתו פתוח מד' רוחותיו לכל עובר ושב והיה רץ אחריהם ומכריחם ליהנות משלו ומקרבן / [עט ע"א] תחת כנפי השכינה הרי זה חסיד גמור שגברה עליו מדת החסד מאד ועל כן ייחדה הכתו' אליו שנ' חסד לאברהם. ועל יצחק גברה מדת הדין הקשה במקרי' רבים שאירעו עליו משעת העקידה ועד יום מותו ודוק ותשכח, ועל כן נתיחדה לו שנ' ופחד יצחק. אבל יעקב אבי' ע"ה היה ממוצע בזה ובזה כמו שהאמת ממוצעת בין רחמים לדין, וכמו שהצדיק ממוצע בין חסיד להפכו ועל כן אמ' הכתו' תתן אמת ליעקב, ואם תשתכל בדברי תבין מהם פלאות תמים דעים. למלכת השמים חסר אל"ף לרמוז על כונת הנשים הארורות שהיו מקצצים בנטיעות שהיו מקטרות לע' לבדה שאחזוה לבדה במחשבתם הרעה, וכבר ידעת שהיא

שבת מלכתא. תאלמנה שפתי, על ר' אב"ע אומ' כן שהלעיג על דברי רז"ל שאמרו בת היתה
לו לאברהם ובכל שמה, ואם בכל שמה אם כן הבי"ת שורש והיה לו לומר בבכל והוא לא ידע
ואשם, שאלו ידע דרך האמת בזה היה מבין כי כונת רז"ל לא היתה אלא לרמוז לנו דרך
האמת שפירש הרב ז"ל, והשם יכפר בעדו ובעד כל ישראל כי מפני רדפו אחרי הפשט אחד
על דברי רבותי' / ז"ל במקומות רבים שכל דבריהם דברי אלהים חיים ישרים ונכוחים עט ע"ב
למבין והנותן חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה יראנו נפלאות מתורותיו. כי לא
ידעו את משפט אלהי הארץ, התפ' אלהי הע', שהיא ארץ החיים הע' עם יחוד הכל, אלהי
הארץ ממש הנבראת, ואלהי עמי הארץ הם השבעים שרים הממוני' על שבעים אומות שנקרא'
אלהים ואדני' ואע"פ שהם ממונים על כל שאר האומות והם עליהם אלהים אין להם כח אלא
מהשם *אלהינו ית' ויתי כי הוא המציאם והוא קיומם ועל השכינה שהוא חלקנו ונחלתנו
אמ' הכתוב כלפי אלה השרים הוא אלהי האלהים ואדני האדנים כי לא יעשו קטנה או
גדולה אפילו בארצותיהם ולגוייהם אלא בהשגחת הקו האמצעי שהוא הע' עליהם וביאור
דברי אלו בסדר *אחרי אכתבנו באר היטב בעזרת הטוב והמטיב.

ויצא יעקב ועל דעת ר' אליעזר וכו', על הדעת הראשונה שהזכיר הרב ז"ל המלאכים
הנזכרים אינם הממונים על מלכי האדמה אלא שלוחים שהב"ה שולח בשליחותו ית', ועל
דעת ר' אליעזר הם השרים הממונים / על האומות. כי אם בית אלהים רומז לע', שהוא פ ע"א
בית והוא אלהים והוא שער של תפ', זהו שנ' פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה, א"כ
כיון שהע' שער התפלה רומז לבי'ולח', וההודאה הוא להמשיך הרצון משם אל הע' עלינו
שהוא סוד קרבן תודה. לשמים התפ'. מה שאמ' הרב והקרבנות לשמים רומז מה שאמ' רז"ל
*ריקן כל העבודו' כלן לשם המיוחד. אעבוד את השם המיוחד, לתפ' בארץ הנבחרת ממש
אינמי ארץ החיים. האבן הזאת משם רועה אבן ישראל, על אבן אחת שבעה עינים, היא
בת שבע כלולה מכלם ושם אוציא את המעשר, כי המעשר רומז לע'. אע"פ שאולי אין דעת הרב
לרמוז בעליונים במה שרמזתי, אעפ"כ הכל אמת. ויש בענין סוד הרב רומז מה שכתבתי
והכונה לרמוז על הע', שהיתה כונת יעקב אבי' ע"ה בה באמרו האבן הזאת. והדרים בארץ
ישראל דרים וחסים בצל שדי שהוא כחנו ואלהינו אלהי ירושלם, והדרים בחוצה לארץ
יושבים תחת ממשלת אלהי עמי הארץ שהם השרים המקבלים כח מאלהינו ית' אנכי האל
בית אל, הע' אומ' כן וקראה הרב מלאך כי היא מלאך האלהים מלאך שהוא אלהים וכן הנה
הוא אל והוא בית / אל, הוא השכינה שתרגם יונתן בן עוזיאל, והוא המלאך הגואל, פ ע"ב
בכל ביתי בכל בית שכינתי, כי מפני שהיא בית כניסת כל הברכות העליונות נקראת בית,
גם נקראת שכינה, שהיא מקום משכן לכל האצילות העליון כי היא כלולה מכלם. ובקשו את
י"י התפ', אלהיהם *הע' שהיא מדת הדין של מטה והוא דוד מלך ישראל חי וקיים, ואת דוד
מלכם דוד ממש ופחדו מדת הדין של מעלה, אל י"י התפ', ואל טובו הע', שהיא אחרית
הימים אותם ששם היום נתפש בהם.

וישלת יעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל, אלהי ישראל קראו ליעקב אל כמו שארז"ל מלמד שהב"ה קראו ליעקב אל, הב"ה במקום הזה הוא הע', כי השכינה קראה ליעקב אל, אמ' לו אתה אלוה בעליונים לפי שצורתו חקוקה בתפ', שהוא מנהיג העולם העליון ואני אלוה בתחתוני' שאני מנהיג העולם השפל, [וידוע כי הע' הוא מנהיג העולם השפל], ע"כ מכש"ט. ויה"ב שנ"ר ידעת"ו אומ' כי לפי דבריו הוא קורא כאן התפ' כסא כבוד ואמת הוא שהוא כסא לתשו', ואני אומ' שכסא הכבוד קורא הנה לע' שהוא כסא לתפ', הואיל ואלהים אמת שהוא אלהי ארץ החיים הוא אלהי יעקב / פא ע"א צורתו של יעקב *חקוקה בע' כי התי הוא צורתו וכחו וחלקו של יעקב זהוא חקוק בע', כי היא בית משכנו. וכעין זה שמעתי מפי הרב ר' משה ברי שלמה ר' שמעון ז"ל למה נקרא משה איש האלהים מפני שהשיג עד הת' ובו היה מתנבא כי הת' היה מדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו, והואיל והתפ' הוא איש האלהים איש הע' כי מאיש לקחה זאת, איש נעמי, גם משה נקרא אישה עד שבקש מלפני התפ' שיראה בע' בעין ההרגש שהוא מן הנמנע ובכי תשא יתבאר אם ישא השם פניו אלי וישם לי שלום, גם הנה הואיל והתפ' הוא כחו של יעקב וחלקו ונחלתו באמת צורתו חקוקה בע', וא"ת והרי נביאים אחרים מבלעדי משה נקראו איש אלהים, י"ל *שנקראו כן מצד השגתם אל האלהים לומר עתידות אבל לא על דרך שאמרנו במשה ע"כ. ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל מנין שקראו הב"ה ליעקב אל שנ' ויקרא לו אל שהוא מדת הרחמים, אלהי ישראל שהוא יסוד והוא מדת יעקב ולזה ירמוז מאמרם שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד והכונה שהשכינה שורה בארץ ר"ל שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, כסא הכבוד / פא ע"ב הוא היסוד שהוא כסא *לבעל הרחמים, וזהו מאמרם שכסא הכבוד מכוון כנגד כסא הב"ה קוראים לכסא הכבוד היסוד וקוראים לכסא הב"ה השמים שנ' השמים כסאי. והכונה שהשכינה שורה בארץ ישראל ר"ל כי היסוד שורה בארץ החיים, ע"כ. והמשכיל ישים שלום בין הקבלות האלו כמו שראוי למשכיל להכניס שלום בין דברי חכמים וליישב כל דבר ודבר אחרי דרך האמת ולא לדחות דבר חכמה של זה מפני דברו של זה בשתי ידים ואם נתן בך השם שכל לעשות כן תדע שהכל אמת כמו שדרשו חז"ל במדרש מגלה אם על המלך טוב יבא המלך והמן היום, מה ראתה אסתר דזמינתיה להמן ר' אלעזר אומ' פחים טמנו לו ללכדו, שנ' יהי שלחנם לפניהם לפח, ר' יהודה אומ' שלא יכירו בה שהיא יהודית, ר' נחמיה אומ' כדי שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים, ר' יהושע בן קרחה אומ' אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא, רבן גמליאל אומ' עדין צריכין אנו למודעי ר' אלעזר המודעי אומ' קנאתו במלך קנאתו בשרים, רבא אמ' לפני שבר גאון אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו אמ' ליה כמאן / פב ע"א חזיא אסתר דעבדא משתיא להמן אמ' להו ככולהו תנאי וככולהו אמוראי ע"כ. ואין צריך לומ' שהמשכיל ישים שלום בין דברי חכם זה לדברי חכם אחר בדרך האמת אלא אפי' דברי' של *פילוסופיא שנראין להמון שהם כנגד תורתנו ישים המשכיל שלום ביניהם ויתקן הענין בשכלו הנכון שיתחברו דבריהם עם דברי הקבלה. *ואמרי דברים של *פילוסופיא רצו' לומ' דברי חכמי המחקר המודים בחדוש העולם ובתפלה ובתחיית המתים ובהשגחה ובכיוצא בדברים אלו שעיקר האמונה *תלוי בהם. אבל הפילוסופים תלמידי היוני

ארסטו הכופר במעשה בראשית ואומ' שהעולם קדמון אין דעתינו עליהם לישא וליתן בדבריהם עם דברי דרך האמת חלילה רחמנא ליצלן מיניהו ומדעתיהו לא מהם ולא מהמונם כי עינים להם ולא יראו שאין שכלם מקבל להאמין שום מושכל נבואי אלהי אלא מורגש במופת ובראיית עיני בשרם מרוב שקיעתן בים הטבע שאין רואים מושכל בלתי מורגש. הלא ראית אם לא שמעת דברי הגאונים חסידי עולם ועמודיו אשר הוא נכון על הכל פיהם הקדוש ואין כל באי עולם עשויין אלא / לצוות להם ותוקף לשונם על חכמת הפילוסופיא [פב ע"ב] ועל העוסקים בה, וזהו, ושלח אדננו הגאון לרב הגדול רב פלטוי ולישיבתו בהצבע ובנדר ובשבועה בהסתר דבר על יד*חסיד *ותיק בתלמוד עניו בכל מדותיו בר חמדה ובר קבלה ר' אליהו הבבלי שמו והיה חכם גדול בכל החכמות והיה אומ' לתלמידיו הזהרו באלה הענינים ומכת אנשי הסברות ווי על מאן דסמיך בחורפיה ובעיוניה ואזיל רישיה בתר רגלוהי ושביק רזיא דנביאיא וחכימיא דמבני ישראל ויליף חכמתא דפילוסופיא דהיא חכמתא אחיזא כעין חכמתא דחרשיא וקוסמיא כרגליא בלי רישא ומוחא, וכנקביא בלי עינין וכריחא בלי נחירין ווי על מאן דסביר ולא קביל קביל ולא סביר דתרויהון כמילף חכמתא *מפומא דרבה ועינין וליבא ע"כ. וכאשר היה שומע החסיד המקובל ירא השם מנעוריו הרב ר' משה בר' שלמה בן שמעון מעיר ברגוש זצ"ל, זכרון שבח על חכמי *הפלוסופי' היה גוער בהם ואומ' להם הפילוסופים שאתם משבחים חכמתם דעו באמת כי במקום מעמד ראשם מעמד רגלינו ודבר זה מושכל ראשון הוא למשכילי'. ואני יה"ב שנ"ר דעת"ו מעיד עלי שמים וארץ ואת בוראם כי בעכו ת"ו היינו יום / אחד אנחנו התלמידים יושבים ושונים לפני [פג ע"א] מורי הרב ר' שלמה צרפתי הקטן ז"ל ואגב גררא הגענו לדבר לפניו על אריסטוטליס בעוצם חכמתו אשר השיג שהיה איש אלהי ואמ' לנו מורי זה הנזכר בעצמו בדרך אמת ונכון בעדות ברורה ששמע מפי אנשי אמת כי אריסטוטליס החכם הידוע רבו של אסכנדר שחשק באשת אלכסנדר המלך תלמידו עד שתבע אותה שתשמע אליו אמרה לו חכם כמוך תובע דבר זה ואיה חכמתך ויראתך מהאלהים ולא האזין לדבריה והיה רודף אחריה יום יום, עד שאמרה לו אם תרצה שאשמע לך לעשות רצונך ולמלאת בקשתך תעשה אתה תחלה בקשתי ורצוני אמ' לה ומה בקשתיך אמרה לו שנקבע לעשות זה המעשה ליום נועד ובאותו היום שנדע בברור שהמלך אלסכנדר יצא לצוד נכנס אני ואתה בחדר ואתה תלך על ארבע כמו סוס ואני ארכב עליך כאלו אני רוכבת על הפרדה ותלך על ארבע ואני רוכבת פעם או שתי פעמים על פני כל החדר ואחרי כן אעשה רצונך והודה ושמח. ויהי בלילה ותאמר אל אישה אלסכנדר דע באמת כי כזה וכזה דבר עמי הרב שלך שהוא איש אלהי בעיניך ורדף אחרי יום יום עד שהודיתי / לו ועשינו הסכמה זאת. ויהי כאשר שמע דבריה ויקצוף המלך מאד וחמתו [פג ע"ב] בערה בו. ויהי כאשר הגיע יום הנועד לעשות הסכמתם רכב המלך עם פרשיו ללכת השדה לצוד כמנהגו ואחרי כן שב הוא לבדו בענין שלא ירגיש בו שום אדם ונכנס בחדר ונחבא שם והנה אריסטוטליס והמלכה נכנסו בחדר וכרע אריסטוטליס והיה הולך על ארבע והמלכה רוכבת עליו והיה הולך כזה בחדר מפה ומפה פעמים רבות והנה המלך אלאסכנדר יצא וכאשר ראהו ארסטוטליס נפלו פניו ורצה המלך להתיז ראשו ומפני שהיה רבו שלמדו חכמה

רבה ובעצתו הנכונה הצליח לכבוש ממלכות רבות וראה שאם יהרגנו שיעשה קרחה גדולה בלימוד החכמה לתלמידים נמנע מלהרגו אמנם כבש אותו במאסר *ובייסורים קשים. הרי אתה שומע ורואה היוני ההוא כמה היה ירא שמים אמר נבל בלבו אין אלהים. ואל תתפתה אחרי חכמתו ואל תעבר על פתח ביתו פן תלכד במלכודתו להסיר מעליך עול אלהינו יתי' שהוא הקדמון מוציא יש מאין ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשי', ועול תורתו והכן רעיונך להניח *כתפלין בין עיניך *אגרת דברי הגאון השלם הוא / רבי' האיי גאון פד ע"א ז"ל בתשובתו אשר השיב על שאלת הנגיד ר' שמואל ז"ל על לימוד חכמת הפילוסופיא, וזה לשונו, ומה שאני מצוה את אדננו הנגיד יחי לעד שלא יהא עסקך בחכמת ההגיון שזו מדה קשה וגוררת עבירה ואסרוה רז"ל אבל יהא עסקך תמיד בתלמוד ובדקדוקי השמועות ובפלפולי התורה כמו שמתעסקין בכך הנאהבים והנעימי' והנחמדי' אלינו בני אלקירואן ובני ארצות המערב ברוכים יהיו לשמים. ואלמלא נודע אליך השגושין והמחלקות וההוללות *שנכנס בלב הרבה בני אדם שהיו מתעסקין בכך בבגדאד בימי [המלך] עצ'ראל דולה והספקות והחלופין שנפלו ביניהן בעיקרי התורות עד שיצאו חוץ לשורה והב"ה יודע כי מרוב אהבה נעימה וידודות צרופה אליך צויתיך להזקיק עצמך ולצרוף אהבתך לתורה ולפי שקיום לא ימוש קודם לכל עסק שבעולם ומאלהים לעזרך ולאמצך אותך ואותנו וכל ישראל ואני נאמן רוח נאמנות יתירה לך לעולמים כי אחר שהב"ה נרצו אליו מעשיך יש לכל אדם שיטבו בעיניו מפעליך. ודע לך כי תקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והתלמוד ואשר טוב לישראל כי לימוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים שכמותו ויועיל אף לעמי הארץ כי ימשכם לדרכי / המצוה והתורה ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם פד ע"ב יסיר מעליו תורה ויראת שמים ויפסיד באותן העניינים כי יסלק מעליו כל דברי תורה לגמרי ומזאת ההסרה יארע לאדם שלא יחוש לעזיבת התפלה, אבל אשר ימסרו עצמם לבחור להם לתורה ויראת שמים יצא להם מזה כי ינהיגו כל ההמון לאחרית טובה בלא פקפוק ולא ישימו שום ספק בהב"ה ואם תראה שאותן בני אדם המתעסקין באותן הדברים יאמרו לך כי [היא] דרך סדורה ובה ישיגו לדעת הבורא ית' ויתי', לא תאבה להם ודע כי יכזבו לך באמת ולא תמצא יראת חטא וזהירות וזריזות וענוה וטהרה וקדושה אלא באותן המתעסקין בתורה ובמשנה ובתלמוד, ובאשר חביבין תורה ומצוה בעיניהם. וסבורים אנחנו כי אינו רחוק מדעתך כי כל זה הענין אשר ספרנו לך הוא עיקר ואשר ילך בזה הדרך תנוח נפשו באמונה עיקרית בלא פקפוק וישיג אותה על בוריה ויצטרך על כל פנים שתאהב אוהבי התורה והחכמי' ולא תשגיח לדברי המפקפקים והמדקדקים לתפוש על דברי תורה. ודע כי כל אשר יתעסק ויוציא דבריו בזולתי הענין שספרתי לך יפסיד הפסד גדול ולא נאה לאדם כמותך / שיעשה כן, ושמחנו מאד שאדם כמותך שרוי בדורינו שאתה פה ע"א ראוי להשתרר עלינו ולמלוך על כל סביבותינו ואם תשים לבך לאלה הדברים שאמרתי לך ותצדיק אותם תמצא שהם עיקריות בלי ספק ואם תמצא אדם שיעצך על דרך אחרת לא תשמע אל עצתו כי ידעת כי עצתי לך עצת נאמן רוח בזה הענין. ואני מעיד עלי שמים וארץ ואת בוראם כי לא באתי ליעץ אותך להכניס עצמך באלו הענינים כי אם להצלחתך

ולהצלחת ישראל ותקרבם לדעת שמים. ואני יודע כי כל אלו המתעסקי' בקרית התורה יש מהם בעלי דינין אשר יצא טבעם בכל העולם והם אשר יקבעו בתי מדרשות ומתעסקים בתלמוד ובפירושים תמיד בכל שנותם וזה דבר גדול ומעולה לאדננו הנגיד יחי לעד, וראוי לך שתנהיג עצמך בזה הענין. ובקצרה באתי לכתוב לך שתסיר עצמך מן הענינים ההם וכבר קמו אנשים מן בגדאד שהיה טוב להם להיות גוים וקנאו העמים על זה וגם הם נמנעו מעצמם וגם אנחנו מנענו אותם בכך ומנענו ישראל מזה מאחר שראינו לענין ההפסד הגורם. ומר רב שמואל גאון ז"ל לפי שהיה קודם / והיה עיקר אלה הדברים ראה ההפסד פה ע"ב היוצא מזה ומנע עצמו בכך ואין לי להאריך באלו הענינים ובאלו הדברים כי כבר ידוע וגלוי הוא כי המתעסקים בתורות הם אשר ינהיגו את העם בדרך ישרה ובזה די לך ע"כ לשון הגאון ז"ל. ומורי הרב ר' אושעיא מפראוא נר"ו ספר לי בשם רבי' יהודה החסיד אשכנזי ז"ל שהיה בימי הר"ם במז"ל ושמעו הולך בכל העולם בחסידות ובצפית העתידות כי היה לו תלמיד הגון שנפשו חשקה בתורה חשק מופלא עד שלא היה ישן במטה ואם היה אוכל למען יחיה ללמוד היה הספר פתוח לפניו ועיניו בו ולא היה מתפלל מרוב אהבתו את התורה והיה החסיד רבו מזהירו תמיד ואומ' לו עשה כל מה שתרצה באכילה ושינה כי זכות התורה תשמרך ותחייך אמנם בתפלה לא תפשע בה כי היא תתבע עלבונה לפני המקום ויענשו שונאי ישראל ועל כל פנים תהיה זהיר בתפלה יומם ולילה כל תפלה בעונתה. לא השגיח התלמיד על דבריו אמרו שלא עברו ימים מעטים שהלך *לשוק לקנות דבר וכאשר שב מצא פרש שוכב עם בתו הבתולה הצנועה החמודה לו על שלחן הספרים של בית המידרש ונתאבל / על זה ימים רבים אחר שראה ההשגחה הפרטית בבטול התפלה חזר להתפלל כדת פו ע"א וכהלכה. עוד ראיתי לכתוב הקנאה הגדולה אשר קנא החכם החסיד המקובל הנכון ה"ר יעקב בר' ששת גירונדי ז"ל על מחשבת הפילוסופים בענין התפלה ושאר מצות בתוקף חמדת לשונו הטוב והנעים וזהו לשונו. ובעונותינו שמענו שיש אנשים בישראל פורצי גדר ומחיצה בודים דבר מלבם להשליך אמת ארצה ויראו ראשי הבדים החוצה, להוציא דבת התורה רעה, ולדבר על יי' תועה, לאמר שאין המצות רק מקצתם לשמר בריאות הגוף ומקצתם לשמור ממונו את כל רכושו אשר רכש מקנה קניינו ומקצתם לשמור יישוב המדינות והעיירות, והכפירה ובארות, ואינו לא לעונש ולא לשכר, ויתנו אל יעקב את כל אלהי הניכר, וכהנה רבות עד אין חקר, יסכר פי דוברי שקר, חשבו מחשבות, למצוא להם סבות, למען עשות את כל התועבות, תעו אחר חכמת היונים, ויהיו לאחור ולא לפנים, והלא הדינין השוין אסור לדון לפניהם, קל וחומר ללמוד דבר מפיהם, ומאמר מפורש, הנה נדרש, והלכה רווחת שאין לדחותה, / הלומד דבר מן המגוש חייב מיתה. סמכו על דברי חכמי הגוים, עזבו מקור פו ע"ב מים חיים, פרקו עול התורה, ואולת קשורה. וזאת לא זאת כי מפי ספרים יחכמו, חלק לבם עתה יאשמו, וכל אחד ואחד בסברתו בוחר, ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר, נמשכו אחרי מדי ופרס, ויון ותובל ומשך ותירס, חלילה / לנו מן האמונה המגונה, מכאן ג 109 ע"א [[שלש הנה לא תשבענה, ועוד אחת מצאתי און, וארבע לא אמרו]] *הון, בחדוש והשגחה וגמול, ערוך מאתמול, כמסורת בידינו מאבותינו, אם לא תאמינו תאמנו, ושפתים נעות

בתפלה כאדם [[המדבר]], נוטפות מור עובר, וכל מי שיש לו ספק בענין זה, מגואל הוא וניבו נבזה. ולא בא לידי כך אלא מתוך *סברא שסבר, כי לא יעשה י"י [אלהים] דבר, והמאמינים יהולל ומלין לצד עלאה ימלל, הרחיב פיו על [[החסידים]] ולעג על היהודים. מי יתן יחריש [[ושתק]], תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, האומרים שהעולם קדמון לא נוצר ולא נברא, ובאונו שרה, וכדי לרמות את ההמון כתב משה התורה, בראשית ברא, ואין השגחת הבורא מגלגל הירח ולמטה לא להטיב ולא להרע, כי קצר המצע מהשתרע, ואין שכר לצדיקים ולא עונש לרשעים, ויהיו מאשרי העם הזה מתעים, ומאושריו מבולעים, ואין צרך לתפלה רק לטהר המחשבה, וירד הדרה והמובה [[ושאונה]] ועלז בה. טובים מהם בני הנכר, אשר להם שכר, המאמינים שהעולם חדש ויש השגחה על כל נברא, ויש שכר לעושי מצוה ועונש לעוברי עבירה. ואלו הם ראיותיהם ודבריהם ועצומותיהם למיניהם, אם העולם מוכרח להבראות כבר נתחיבה הקדמתו ואם נמנע מלהיות אי איפשר מציאותו ואם אפשר מי נושא אפשרותו. יבושו ממחשבותיהם, יפלו ממועצותיהם ברוב פשעיהם, הלא ידעו שאי איפשר לדעת איך יפעל הפועל פעולתו עד שנדע אותו ואם כן איך יחשבו לדעת איך היה נושא הבורא האפשרות הזה אלא אם כן נראה לו בנבואה או במחזה. ודבר מבואר עוד שאר כל הצריך לזמן הזמן יקדמנו, ולאשר לא עמל בו יתננו נמצא הזמן מפריד בין הסבות ובין מסובביהם חלק להם וכל הנמצאים מכח תנועת הגלגל מאחרים וקודמים לארך ימים. תגלה רעתם בפירוש פסוק מפי עליון לא תצא כבשת גנב כי ימצא, כי החכם המכיר השכל [[בחכמתו]] גם השכל יכיר אותו ואם השכל משגיח בו ויכירנו י"י לא יעזבנו, ותגמולם על ההשגחה נלוה, ויכלו באפס תקוה. והלא הם תמיד מזהירים, הנה הם אומרים, קנו לכם שכל כי הוא השלמות הוא ינהגנו עלמות במות האדם תשאר החכמה, והאדמה תשאה שממה, ואם כן כבר קנינו חיים לנפשנו כי כל מצוה שהשכל מחיבה, אלהים בקרבה, וכן יאמרו שאין התפלה רק להזכיר תמיד במחשבו, והחי יתן אל לבו, כי הוא היסוד הראשון, ואין יתרון לבעל הלשון, ויותר נאה ומקובל / רצוני [[כי אין]] מלה בלשוני *וחתוך התפלה בשפתים כסל למו, *חטאת פימו 109 ע"ב דבר שפתימו, וכל פוצה שפתיו נתן תפלה, וכל פה דובר נבלה החפץ לו במאמרים, [[וקול כסיל]] ברוב דברים הלאל יסכן גבר בבקשתו להציל לו מרעתו, על כן לא תועיל לו התפלה אשר עשה לתהלה על אחת כמה וכמה בקשות ותחנונים ולחשים, העניים והאביונים מבקשים. ולא ישאל החכם צרכיו רק מפני ההמון הסכל, כי השקט לא יוכל. ומה יתרון לגוזל שינה מעיניו ומעפעפיו תנומה, ויבא החדרה ויבך שמה יקום בחצות הלילה להפיל תחנה ותפלה, ולהרבות שבח ותהלה, במלכו ובאלהיו ופנה למעלה, והיה כי ירעב ולחך עפר להשביע נפשו, ולצמאו יוריד על לחיו דמעות מעיניו ומראשו, ישתה וישכח רישו, אם יקראנו לא יפנה אם יצעק אליו לא יענה, ומי שלא ישיגנו רעיון איך יתארהו הגיון, ואשר אינו גוף ולא כח בגוף איך נאמר לו עננו קומה והושיענו, ומה אועיל באמרי לו ברוך אתה מה עשיתי עתה. לא האמינו בברכה אשר בדברי רז"ל נזכרת, פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת, ויש לנו לדעת בצוות מי שהברכות שלו, מבין אדם פעלו, ואמ' לו שיברכהו, הלא דבר הוא, העידו על זה מחשבותיכם, כי לא דבר רק הוא מכם. ומאמר מאיר ככוכבי שחקים, שהב"ה מתאוה

לתפלתן של צדיקים. ואלו לא היתה התפלה רק הודאה לבדה, מרבים העם להביא מדי העבודה,
ולמה לא יתאוה לתפלתן של צדיקים יותר משאר אנשים, כל העדה כלם קדושים ופקח עיניך
על מאמר מבואר ותחזה כל זמן שישראל חוטאין עשה לפני כסדר הזה, ואלו לא נזכרו
הברכות והתפלות בדברי רבותי' הקדושים הלא כתבתי לך שלישים, ספרים עשרים וארבעה
מלאה הארץ דעה כמו שמצינו פסוק מבואר לא תשאל איפה ואיה ויתפלל בעדך וחיה. ומי
יכתוב כל המקראות והמאמרים אשר על התפלה מעידים אשר נתן המלך ליהודים אוי לאוכל
את בשרו ועוכר את שארו עקשי לבבות טמאי מחשבות נלוזי מעגלות, יושבי אפלות במחשכים
נסתרים השם מסך בקרבם רוח תועה, אוי לנפשם כי גמלו להם רעה, במחשבתם שגו ובדבריהם
תעו, גם הכלים לא ידעו, בידי חכמי הגוים יחזיקו ובילדי נכרים ישפיקו ואשר אחריהם
נמשכו לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו עזבו דרכי התורה הסלולות ילכו ארחות עקלקלות
והלא בענין נדרים שהם חמורים אם לא [היו]/פיו ולבו שוים,בטל הנדר ופרץ הגדר,כל 110 ע"א
שכן ענינים אחרים שבלב אינם דברים ובאמרם עבודה שבלב להחמיר ולא להקל אמרו,
את משמרת י"י שמרו, והאמת תפתח שפתיה, ועולתה קפצה פיה. ולא תהיה תפלה רק הסכמה
מקובלת לבעליה, לקחתי ואקרב אליה, הלא ההסכמה תתן כח לכל אומה ואומה, ולאין אנים
עצמה. וכל הפורש מתקנה מקובלת בעמו משא אשר יסרתו אמו ידחה שכלו בשתי ידים, כי
עשה יעשה לו כנפים, על אחת כמה וכמה תפלה תקנוה על פי החכמה, לתת לפתאים ערמה לנער
דעת ומזמה ומקובלת בהסכמה לבד מצוה ידועה בפסוק נבר לא תסור מן הדבר, והאבות
הראשונים קבעו להם זמנים לבקש תפלה ותחנונים ביום שחרית ומנחה הנקראות עמידה ושיחה
ובלילה ערבית ידועה הנקראת פגיעה. וכל הפורש מתקנת התפלה בקדושיו לא יאמין ובמלאכיו
ישים תהלה, ויאבד מקרב עמו ולא יכירנו עוד מקומו, וכבהמות נדמו על עניניו, ובמה
יתרצה זה אל אדניו ועונש המאבד שכלו, נלמוד מן ההורג עצמו, ושפך את דמו שהדין
נותן כן אם על התפל חיב על העיקר לא כל שכן ואם יטעו בפסוק רצון יריאיו יעשה
ומספחתם פשה תפשה, תשובתם בצדם אודיעם, ואת שועתם ישמע ויושיעם.. וזאת לא זאת כי על
תפלת רשות ונדבה, לא בהכרח ולא בחובה, נאמר זה וכל כיוצא בו, מאת כל איש אשר ידבנו
לבו. ואם יבאו לפטור את עצמם בהתעסקם בחכמה, ויעטו חרפה וכלמה, שאין דברים הללו
אמורים אלא במי שתורתו אומנותו היא כסותו לבדה היא שמלתו,והמעמיד עצמו שלא יבקש
מלפניו ירא י"י ורע בעיניו והשב ישיב לאיש גמולו לא יאחר לשלמו אל פניו ישלם לו
והפוטר עצמו מתפלת חובה בהדבקו בשכלו במחשבה גם זה הבל ורעה רבה אוי לנמשכים
אחריהם ולדבריהם יפנה יען היותם משענת קנה ועתה לא עמנו ריבם רק עם מרע"ה וכל
נביא וחוזה אשר מחזה שדי יחזה, כותבי תורה ונביאים וכתובים כאחד טובים, ועם רבי'
הקדוש אשר כתב המשנה עדות י"י נאמנה ועם רבינא ורב אשי כותבי הגמרא מצות י"י
ברה, ויתר רבותי' כותבי ספרי אגדה, כל כלי חמדה, שלום להם שלום למשנתם, יבא שלום
ינוחו על משכבותם אלה הם עדי נאמני אשר להם הריב לפני י"י ומובטח אני בהם כי י"י
יריב ריבם וקבע את קובעיהם, [[והפועל]] שהכל פעלו יריב לו השם למענו ישיב אל
דרך ישרה כל תועה, ולא תהיה / עדת י"י כצאן אשר אין להם רועה, וישפוך עליהם 110 ע"ב

לטובה את רוחו, ישיב המלך את נדחו לא יטוש י"י את עמו, בעבור שמו, ויפתח לבנו שערי חכמה, כי אנחנו הבונים את החומה, ויעזור ויסמוך אותנו ללכת אחריו, ולשמור מצותיו את עדותיו ואת חקתיו. ע"כ תקף לשונו זלה"ה. ואני ראיתי אנשים מהמתפלספים אומ' כי לא די לו לאדם שיעסוק במשנה תורה הוא החבור אשר חבר הר"ם במז"ל ובפסקי הלכות לדעת מהם ההוראות בעיון הקל וישתדל כל ימיו בחכמת הטבע וחכמת התכונה כי מתוכם ידע את בוראו וזהו תכלית המבוקש אבל בתלמוד הואיל והוא עמוק מאד ואם ישים אדם זמנו כולו בו מיום הולדו עד יום מותו הלואי שעדיין יוכל לדעת מתוכו הוראה אחת על בוריה, ומאין ידע את בוראו כי ידוע הוא כי האדם לא נברא אלא לדעת את בוראו על דרך שאמ' דוד המלך ע"ה לשלמה בנו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו ואיך ידענו בעסקו בתלמוד לבד יומם ולילה ויכלה כל שנותיו בו כי התלמוד איננו אלא ביאור לתרי"ג מצות למען ידע אותם האדם וחי בהם לקיימם כמצות בוראו עליו והחבורים העשויים יספיקו לו לאדם לקיים המצות לעשות רמ"ח ולהזהר בשס"ה עד כאן טענתם. ואנשים אלו וכיוצא בהם בעלי סברא זאת בחשך יתהלכו ואור לא ראו כי אלו ראו אור בדרך האמת לא דברו ככה כי היו יודעים שכר מעלת התלמוד שאין למעלה הימנו והנה בתורה שבכתב שהיא שרש ועיקר ומקור לתלמוד אחז"ל שהעוסק בה בלבד שהיא מדה ואינה מדה ר"ל שאין שכר העוסק בה אלא מעט על אכ"ו בחכמות החיצוניות שמרבים על העוסק בהם גודל היאוש מהתפלה והתרשלות קיום המצות עד שבקרב העוסק ההוא תוך און ומרמה לההביל על המצות אם לא שהיה בידו כבר עיקר חשק התלמוד חקוק בלבו מבראשונה אבל אם לא היה כן אין ספק כי לא ינצל מהמינות וטוב לו שלא נברא משנברא ורתוי לו שלא בא לעולם, ועליו ועל כיוצא בו אמ' הכתו' ובילדי נכרים ישפיקו. ואם כדבריהם כן שמספיק לו לאדם לעסוק בחבור ובפסקי הלכות רבינא ורב אשי ז"ל אשר כתבו התלמוד שהוא תורה שבעל פה למען לא ישכח מישראל מה ראו לכתבו על דרך משא ומתן וכי כזה נתן למרע"ה בסיני אמ' ר' פלו' אמ' ר' פלו' בקושיא ותירוץ או לא היו יודעים לפסוק ההלכה מתוך מחלוקת החכמים ושמא לא ראו מבוא התלמוד כמו / שראו האחרונים המחברים 111 ע"א פסקי הלכות והלא האחרונים כלפי הראשונים כקליפת השום וכן ראשונים לראשוניהם וראשוני ראשונים לראשוניהם וראשוני ראשוני ראשוניהם לראשוניהם וכן עד דור המדבר שיותר ראתה שפחה על הים מבן בוזי על נהר כבר כי ידוע הוא דלא איכשור דארי א"כ כיון שבלי ספק היה בידם כח וחכמה לחבר חבור של פסקי הלכות פשוט בלי שום קושיא ובלי הזכרת בעל הדבר ולא עשו כן אבל כתבו התלמוד בקושיות ותירוצים והזכירו שם כל בעלי הדבר כגון אמ' פלו' אמ' פלו' שהוא תלמיד מפי הרב, אמ' פלו' משמא דפלו' שהוא מפי השמועה ואמרו כל דבר בשם אומרו ואם היה להם ספק בידיעת שם בעל הדבר כתבו ואמרי לה ואיכא דאמרי כמה פעמים למען לא יצא מפיהם רק אמת בלי שום צד הפכו מכלל שבהשגחה פרטית ובכח רוח אלהין קדישין יתירא דהות בהון עבדו הכי ז"ל. והנה אז"ל שהעוסק בתלמוד לשם שמים שאין לך מדה גדולה הימנה רצו לומ' ז"ל שאין שיעור לשכרו ובא וראה כמה גדולה מעלת העוסק בתלמוד כל ימיו לשם שמים שהוא מקשט הכלה

הכלולה מכל הברכות ברוב משאו ומתנו בקושיות ותירוצים והמרבה בהם הרי זה משובח כי בכך הוא מוסיף קשוטים ר"ל לתקן התכשיטין וברדתו מתוך רוב משאו ומתנו בקושיא ותירוץ אל סוף דעת כונת ההלכה עד שידענה על בוריה, הרי זה קשט הכלה בתכלית הראוי. ומשל בזה הסוד הוא לכלה היושבת פנימה ומקשטין אותה בני אדם רבים וכולם משתכלים במעשה קשוטה זה אומ' מדעתי כי תכשיט זה היה ראוי שיהיה על דרך זה, וזה אומ' יראה לי כי כן הוא, וזה אומר ההפך וזה אומ' בכה וזה אומ' בכה, עד שמתוך משאם ומתנם בדרך הקשוטים תהיה הכלה הזאת מקושטת בתכלית הנוי בלי שום דופי וכל רואיה ישמחו וישישו בגודל הדר יפיה, כן הוא דרך התלמוד שרוב המשא והמתן בו לשם שמים ירבה האור והשמחה בעליונים ויברח כל ההיפך. והנה מלאכת התלמוד לשם שמים מעביר החשך והענן המבדיל והמקטרגים ופוקח עינים עורות ומרבה האור ומלמדי הזכות כאשר מצינו בבן עזאי שהיתה האש מלהטת סביביו מתוך דברי תורה ואל תשיבני ממאמר במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד בבלי, כי מאמר זה דבר על המורגש ודברינו זה על המושכל והמשכיל יבין, ולכלה הכלולה נעשה שושבין. והנה יודעי דרך האמת אומ' על המתפלספים במקום מעמד ראשן מעמד רגלינו, ומצאתי על דבר זה אסמכתא ורמז נאה שאמר / הכתו' עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם, ואם היה עדין ראשם מגיע עד 111 ע"ב ירושלם זאת למקום קדוש הגיע ואני ערב שלא לעת כזאת הגיעו למלכות כל שכן במקום מעמד ראשנו. והראשון מבלי ראשית ואחרון מבלי אחרית יגן בעדינו וירים ראשנו ונפלאות מתורותיו יראנו ומרחקיו ירחקנו ולקרביו יקרבנו אוי"ר לש"ה. והכונה שהשכינה שורה וכו', רו' לו' והכונה שאמ' שכינה ליעקב אני אלוה בתחתונים לרמוז לנו שהשכינה שורה בארץ ישראל כי על ארץ יש' אמר תחתונים וכל שרי הארצות מקבלים כח מהע' וכל הארצות מארץ יש', וכבר ידעת כי שם המיוחד שהוא הת' והוא אמת ליעקב והוא מקומו של עולם חשבונו במרובע בגי' מקום, וכן יעקב עם אותיותיו בגי' מקום, כי הוא אלוה בעליונים והמבין יבין. ויעל מעליו אלהים הע' הוא נקרא אלהים ר"ל השפע שירד ממקומו של הע' שהוא הגבורה והתפ' כדי לדבר עמו נסתלק במקומו מה שהזכיר הרב הנה ברוך כבוד י"י ממקומו לרמוז על מה שאמרתי כי פי' פסוק זה כן הוא איש מפי איש עד ר' יצחק בן הרב עד אליהו הנביא, ברוך הע' שהוא כבוד התפ', ממקומו ממקום עיקר קבלתו שהוא הפח' וצריך לכללם עם הפחד גם החסד עד אין סוף. האבות הן הן המרכבה, כבר בארתי זה למעלה.

וישב יעקב כי במצות התורה נאמ' וכו', ואם היה כונת הכתו' באמרו יקום על שם אחיו המת שנקרא שמו בשם המת היו כל ישראל נוהגין כן בכח מצות עשה. כי ידיעה ברורה היתה לו בזה, שהיה יודע סוד העבור כי מאחר שהוא בא על יבמתו וידע באמת שתיאסף בקרב זרעו נשמת אחיו אותו זרע כשיולד היה נראה בעיניו כאלו אינו בנו ולא יוצא חלציו. וטעם זה אינו מספיק ושאלתי אותו לחכמים רבים ולא היו משיבים לי נכונה עד ששאלתי על זה את פי ה"ר אבנ"ר ואמ' טעם נכון שאין עליו תשובה, אמ' כי אונן היה יודע בודאי שנפש בנו בכורו מתמר יבמתו תהיה נפש מגולגלת שהיא נפש ער אחיו ונפש

מגולגלת לא תימלט מן הייסורים כדי למרק עונות ראשונים אשר עשה ער אדוניה בהיותה בו אבל היה רוצה שיהיה בנו בכורו גם שאר בניו מאשה אחרת כדי שתהיינה נפשותיהן מן היציאה הראשונה וזה מורה על גודל אכזריות אונן כי הב"ה יול"ו עשה מדה זו שהיא מדת הגלגול מצד רחמיו על נפש הרשע שלא תאבד בזמן מועט שהיתה בגוף ויתמרקו עונותיה בגוף זה אשר נתגלגלה בו ותזכה לגן עדן, ואונן לא היה חושש בנפש / אחיו אם תאבד 112 ע"א
או תלך ותתגלגל באיש זר. וא"ת ומאין ידע אונן שאם יוליד בנים מאשה אחרת שתהיינה נפשותיהן מן היציאה הראשונה ולא מגלגול. י"ל כי אונן לא היה יודע בודאי שיהיה כן אבל מ"מ בספק היה אצלו כמו אצל שאר בני העולם וכל בני העולם כשנושאין נשים על דעת ותוחלת מהשם ית' שתבאנה נפשות בזרעם מן היציאה הראשונה, נושאין אותן אבל אונן אם תתעבר תמר ממנו יודע היה בודאי שנפש הבן ההוא תהיה מגלגול אחיו ולא מן היציאה הראשונה וזש"ה וידע אונן, ידיעה ברורה היתה לו בזה. אבל הענין סוד גדול וכו', מבואר הוא סוד הגלגול בענין הבל והנה לדעתם היה שם הלבנה לפרץ וכו', ומצאתי באור לדברי הר"ם ב"ן ז"ל בפסוק זה וזה לשונו כמדומה לי שלא האציל כי אם נפש אחת מהם והיא נפש זרח ר"ל שנשמתו תמיד זורחת במקום אצילות שלא תתגלגל ותלך הנה והנה אבל נפש האחת נבנית לעתים ונפרצת לעתים כמו הלבנה שנכסית עד קצה החדש ונפרצת בחצי החדש ואחר כן נשמתו מתגלגל לעתים והולכת בחלל הנקודה כנפש שאר החללים. וכשאמ' לא קשיא דהא כתי' ויתן יד כלומ' אע"פ שנתן היד לא היה בכור כי אם בכח עליון, כי לדעת רז"ל שם הלבנה לפרץ מפני מלכות בית דוד שנמשלה לירח שנ' כירח יכון עולם וכשאמ' והיו תואמים כי הלבנה תואמת בחמה כי כבר נקראו שני המאורות הגדולים, והנה הלבנה נתמעטה וגם כן הלבנה טפלה לחמה כמו שאמ' ואור החמה יהיה שבעתים, כמו כן פרץ תאום לזרח הנותן יד והוא בכור העליון כלומ' שיהיה בכור למלכות בית דוד כמו שאמ' גם אני בכור אתנהו, אבל בענין הנשמות לא היה בכור עמו וזה הענין אמ' הרב שהיה מאמר בקדוש החדש דוד מלך ישראל חי וקיים לעולם כלו' כי כמו שנתגלגלה נפש פרץ כך נתגלגלה נשמת דוד כמו שכתו' כי ישי הנה בן עובד ודוד הנה בן ישי על כן היתה נשמתו כמו הלבנה שהיתה נפרצת לעתים ונבנית לעתים על זה הוא קיים לעולם, כירח יכון עולם, שלא תהיה נשמתו חוזרת לאצילותה הראשון אבל תלך בגלגול הנה והנה עד שיכון הירח ויהיה אורה כאור החמה והמשכיל יבין ע"כ. ונראה כי הוא לשון ר' ששת ולא נהיר כי לא זה הדרך ולא זו העיר. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי זרח רומז לתפ' שהוא זורח תמיד אל הע' כמו שידעת שהת' אספקלריא המאירה ושאינה מאירה ממנו מאירה כי הלבנה מכח החמה מקבלת אורה, וזהו ויתן יד שזרח נתן היד הגדולה, והרמז למדת הדין החוט השני שנקשר על היד, וענין בנין העתים ופריצת העתים רמז לאספקלריא שאינה מאירה, וזהו שאמ' הרב כי הלבנה מותאמת בחמה כי היסוד הוא המתאים ועל כן נולדו תאומים / רמז לדו פרצופין, אם כן כיון שאנו רואין 112 ע"ב
שזרח הוא זורח תמיד ונותן אורה לפרץ איך יהיה פרץ הבכור, דע לך כי ענין זה רומז סוד נשגב ונעלם, כי בא לרמוז לנו שאע"פ [[שזרח]] *גדול במעלה [[פרץ גדול]]

בקדמות שפרץ קדם לזרח בזמן כמו שאמרו מקצת המקובלים שהע' קדמה לתפ' והרב עצמו ז"ל רמז זה ויאמר אלהים יהי אור שנתן כח להויות להתפשט אורן ולהראות כחן באספקלריא שאינה מאירה כלומ' שאינה מצוחצחת ויהי אור אספקלריא המאירה שקודמת במעלה עכ"ל, אם כן התפ' קדמה לע' במעלה מגודל ואורה אבל הע' קדמה לתפ' במחשבה, כי הע' היא סוף הנאצלים והוא ראשון לכל הנבראים, ועיקר כונת האצילות והתפשטות הבנין מאין סוף היה הכל על כונת הע' ועיקר כונת התפשטות מע' מהבנין לצורך ישראל אם כן נמצא שישראל שהיו אחרונים במעשה היו ראשונים במחשבה, וזהו שאמרו חכמי ז"ל מחשבתן של ישראל קדמה לכל ועל כן פרץ הרומז לע' נולד בכור מפני שעל כל פנים הע' בכור לתפ' בקדמות המחשבה וזהו שאמ' הרב ז"ל על הע' והוא הבכור בכח עליון כלומ' אע"פ שהתפ' גדול במעלה מהע' מ"מ הע' בכור בהקדמת זמן ובכח עליון שהוא התשו' שנודע באל עליון קונה שמים וארץ ומפני שהע' נקראת אני הזכיר הרב ז"ל פסוק זה שאין לנו צורך בו לפי הנגלה והנראה אעפ"כ מתוכו נבין עיקר כונת הרב ז"ל שאמ' גם אני בכור אתנהו כלומ' אמרי' הב' על הע' שנקראת אני שיהיה בכור, ומה שאמ' הנה דוד מלך ישראל חי וקיים הכל רומז *לבכור שהוא הע' כי קדוש החדש הוא על הירח הרומז לע' והיא דוד ומלך ישראל וחי וקיים רמז לשפע ברכה חיים ורצון טוב מלמעלה בסוד מעין הברכות. מפי רשנ"ר סוד דוד מלך ישראל חי וקיים בקדוש החדש, שלא בשעת השמד היו חכמי' אומ' מקודש החדש מקודש ואחר הגזירה בשעה שגזרו שמד ולא היו רשאים לומ' מקודש החדש מקודש היו אומרי' דוד מלך ישראל חי וקיים, והכונה על אלהי דוד ית' שהוא הע' ומפני שהלבנה נפרצת לעתים ולעתים זורחת כשהיה מגיע המולד שהיה בא האור לירח היו אומ' דוד מלך ישראל חי וקיים כלומ' שבא אליה החיים והשלום, כי חי רומז אל אלהים חיים שהוא התי' שהוא צרור החיים מפני שהוא קיום שש קצוות, וקיים רומז אל השלום כי בכח השלום הכל קיים, ושלום רומז אל הצ', ונקרא שלום לפי שבו נשלם הבנין והוא המיחד והמחביר הכל ועל כן היו מזכירים דוד מפני שהוא הרגל הרביעי מהמרכבה והוא רמז אל כח הלבנה ובקדוש החדש / בא אל הע' שפע חיים ושלום משני המכריעים ע"כ. [[ואמ' לי]]*חכם 113 ע"א
מקובל כי נפשו של אדם הראשון נפש דוד ונפש משיח וזהו אדם נוטרי' אדם דוד משיח נמצא שדוד חי וקים לעולם, זש"ה ודוד עבדי נשיא להם לעולם. ותמהתי לפניו שהרי נפש דוד זכה ביותר ואמ' כי גם נפש צדיק גמור תתגלגל בגזירת השם ובכחו ית' ויתי' לכפר שום עון או לענין ידוע אצל השם ית' והנה אחר שנשמת משיח היא נשמת דוד יתקיים פסוק ודוד עבדי וגו', ואע"פ שמשיח בייסורין קשים לפי הנמצא בדברי רבו' ז"ל עונות ישראל גורמים לו וגם הוא כפרה לישראל. גם שמעתי שנפשו של עזרא היא של אהרן הכהן. ובדברי ר' יצחק כהן אחיו של הרב ר' יעקב משגוביא ז"ל בפרש' ראה אתה אומר אלי בפסוק פוקד עון אבות על בנים וגו', מצאתי מה שאמ' רבעים ולא יותר כי ידוע שמדה זו היא דרך רחמים ודרך בני אדם להיות רחמים שלהם על בניהם עד רבעים ומשם ואילך כשאר בני אדם, וזש"ה על יוסף וירא בני שלשים לא אמ' בנים אלא בני סמוך לשלשים שהם רבעים שעד שם נופל שם היחס זהו כפשוטו אבל יש בו סוד עולם נשגב ונעלם ויודע

מהנסכים חצי ההין לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש, וסימן לדבר הס מפניו כל הארץ עכ"ל. ופי' דבריו לפי מה שיראה לי כי הוא מוכיח ענין הגלגול שהוא שלש פעמים בלי יציאה ראשונה ועמה ארבעה מתוך הנסכים כיצד [כבר] ידעת ושמעת מתוך מה שכתבתי למעלה כי מדת הגלגול הזה הוא דין ורחמים כענין הע' שהיא כלולה מדין ורחמים, דין מצד החוטא ורחמים מצד הב"ה ית' ויתי' שלא תאבד הנשמה בזמן מועט כזה, ובפעם הראשון שהוא שני ליציאה ראשונה והוא חצי הכל כי הכל ארבעה פעמים הרי השני החצי וזהו חצי ההין לפר, שהפר רמז לדין, ובפעם השלישית רמז לשלישית ההין לאיל, ופעם רביעית לרביעית ההין לכבש ומה שאמר וסימן לדבר הס מפניו כל הארץ רצה לרמוז לנו שנבין באיזו מדה הוא הגלגול וידוע כי ענין הגלגול הוא בפקידה והפקידה על ידי הע' כמו שמצינו בי"ג מדות פוקד עון אבות כאשר תמצא שם בדברי הרב שפוקד עון אבות רומז לע', וזהו הס מפניו כל הארץ, כי כבר ידעת שהשם הנכבד הע' ומספרו כמספר הס, והיא פני השם וכל וארץ החיים. וא"ת מה ענין נסכים אצל הגלגול, י"ל כי כמו שהקרבנות מכפרים עונות בני אדם בחייהם כך הנסכים מועילים להציל הנפשות מהגלגול, ולפי שמדה זו התחלתה דין מצד החוטא על כן היו הנסכים הרומזים לגלגול ראשון שהוא שני ליציאה ראשונה פר שהוא בא מצד שמאל שהוא דין, ולפי שענין הגלגול עשה השם ית' להנהיג העולם מצד הרחמים שהוא מרחם על בריותיו וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח לפיכך / היו הנסכים 113 ע"ב הרומזים לגלגול [[שני]] איל שהוא בא מצד הרחמים הבינונים, והנסכים הרומזים לגלגול שלישי שהנפש נעשת זכה בשלמות היו כבש שהוא בא מצד הרחמים הגדולים כי אין לך בכל הבהמות מי שהוא נוטה ורומז לרחמים כמו הכבש ובסדר אחרי אכתוב זה מבואר *בע"ה ית', והנה בזמן הבית היו נעשין נסכים אלו להציל הנפשות מהגלגול ומה שהביא חכם זה לסימן פסוק הס מפניו כל הארץ, הכונה בזה מפני שאמ' כי ידוע שמדה זו היא דרך רחמים הוצרך להביא מלות אלו שרומזים לע', להודיע לנו כי פקידת מדת הגלגול על ידי הע' שהוא דין.

ויהי מקץ ואל שדי וכו'. יש לך לזכור מה שכתבתי למעלה באל שדי נמצא שהיסוד יעלה את ישראל בגלותם מהע' שהוא מדת הדין לתפ' שהוא מדת רחמים כי האיש האמור כאן רומז לתי' ועל שמו נקרא משה איש האלהים, כאשר כתבנו למעלה, שנ' י"י איש מלחמה, ובספר הבהיר מאי איש האל"ף רומז לא"ר שהוא המחשבה, היו"ד לחכמה, השי"ן לתשו', ונקרא התי' איש על שמם כי כל פעולותיו בכח המחשבה. ומה שאמ' הרב והכתוב הזה כפי מדרשם יש לו סוד גדול הוא מה שכתבנו.

ויגש ראה כי הגלות וכו'. והגלות סבתו מדת אביו פחד יצחק מה הוצרך הרב להזכיר מקום מעשה זה שאמ' ועשה זה בבאר שבע, אלא רמז לפחד שהיא הבאר הנקראת שטנה, ושבע רומז לבת שבע שהיא בית תפלה לאבותינו ולבנו עם ייחוד הכל. שלא היו עולות כאבותיו, כי העולה כולה כליל ונעשית כולה רוח כי היא לתשו' לפי שעושה תשובה *מהעולה על הרוח הוא ההרהור אבל שלמים לשון שלום שהוא רחמים להשקיט הדין הגורם מלחמה ובלבול ולהביא שלום לעולם, שלמים שהשלים אליו כל המדות שהיה צריך להשלים אליו כלם מפני פחד אביו יצחק, עולות

*שעולה מעלוי לעלוי עד החי' שירח ריח הניחח, ניחח ר"ל נוחה הרוח. שהיא הקרובה אליו מפני שהיתה מתחלת לסבב עליו ועל זרעו גלות אי נמי קרובה אל זו שסמוכה לתפ' חסד גבורה תפ', אברהם יצחק יעקב. וזהו הטעם וגו', כלומ' לא אמרו כן אלא לרמוז על מדת אביו שהוא הפח' התלמיד לפחד שיצאה מחסד שהוא הרב אלא עדין לא נתן ליעקב כח וגו', כי אז היה בחוצה לארץ ואין שכינה שורה בחוצה לארץ, ועוד שלא היה יכול להתנהג עם לבן באמת גמור גמור כמו שכתו' בדברי הרב בסדר ויחי ולפיכך לא נתיחדה לו מדת האמת עד שבא לארץ ישראל. אלהי אביו יצחק הוא הפחד במראות הלילה, אדון הלילה הוא הע', והוא האל בית אל. וסודם ידוע / [[למשכילים, כי כל]] *אמירה רומז לע'. 114 ע"א
הנה מלאכי [[ילך לפניך וגו' כי]] הוא מלאך ממש [כבוד] נברא. בעצמו ובכבודו, רומז לדו פרצופין, בעצמו רומז לת' שהוא שם העצם כי הוא קיום כל שש קצוות, וכבר ידעת כי על ידי הת' יצאו ישראל ממצרים, [[זש"ה]] כי בעצם היום הזה [הוצאתי את צבאותיכם, והמדבר הוא התפ' ועוד נאמ' ויהי בעצם היום הזה] הוציא י"י וגו', א"כ ירמוז עצם ויום וזה והשם המיוחד לת' ובכבודו רומז לע' שהוא כבוד הת'. ילך נא י"י [[בקרבנו]], יהך שכינתא די"י [[ביננא]] וכן תרגו' וכו', שאיננו כבוד נברא כי כל נברא נפרד, איננו רק כבוד [[נאצל]] כמדליק נר מנר *שהכל אחד בלי תוספת וגירוע, אחד יחיד ומיוחד ית' וית'. וסודם ליודעים חן הוא הע' שהוא השכינה וטעם שנקראת חן כטעם מה שנקראת לב כי החכמה העליונה נקראת חן ועל שמה נקראת חכמה קטנה חן סתם, והכל בהשגחה ובחכמה ממנו [[כי אנקלוס]] ע"ה היה חכם בקבלה האמתית והיה משגיח לתרגם כל דבר ודבר עד"ה לפי הענין ולכך [[תרגם]] במעמד הר סיני כל מלת אלהים הנזכרת בפרשה יקרא או מימרא די"י שרומז אל [[הע']] שהוא כבוד הת' ומאמרו, אנא איחות עמך וכו', כי מלת אנכי רומז לע', והאמירה והירידה שוים כלומ' האומ' עצמו הוא שירד, והאומר והיורד הוא הע', כי שם כתו' והנה י"י נצב עליו שהוא הת', וכיון שהת' רומז ליעקב שהע' תהיה עמו הוצרך לתרגם אנקלוס מימרי תהא בסעדך כלומ' שכינתי תהא עמך אבל כאן המדבר הוא השכינה וכיון שהע' עצמה מדבר תרגם אנקלוס אנכי אנא. והזכיר הכתוב ער ואונן וכו', כונת הרב ז"ל שהזכרת ער ואונן בכלל הפקודים בתולדות יחס זרע יהודה אליו עם פרץ וזרח כאן ובדברי הימים כדי לרמוז סוד הגלגול לרמוז לנו שנפשות פרץ וזרח הן הן נפשות ער ואונן שאם לא כן מה לנו ולער ואונן להזכיר שנולדו ומתו ומזכיר עמהם פרץ וזרח על שם תולדותיהן ועל שם מה יזכיר ער ואונן ומאי נפקא לך מנה אלא בודאי לא הזכירו הכתו' כי אם לרמוז סוד זה.

ויחי יעקב מכש"ט לאלהי אבותיו אשר לו הגדולה והגבורה ענין זה חמור מאד ונפלא ענינו על כן אתה צריך לתת לב ואני אבאר ואפרש *בע"ה ית' דבריו. ותחלה אומר כמה קשה לשון הכתו' שחוזר פעמים לאמר האלהים ועוד הרעה על כן ביאר הרב זה להודיעך כי האלהים אשר התהלכו אבתיו לפניו והוא הנקרא אלהי אבותיו רומז לתשו' אשר לו החסד והפחד והאלהים הרעה רומז לתפ', והמלאך / הגואל הוא שכינה של מטה והבן בקבלה ולא 114 ע"ב
בסברא. כי שמי בקרבו לפי שהצדיק [[כלול]] בארץ החיים, וזהו בקרב הארץ. ואל יקשה

עליך מעודי ועד היום הזה, לפי הנראה כי מעולם היתה לו מדת האמת ובפסוק ויזבח זבחים אמרו שעדיין לא נתיחדה לו אותה מדה עד עתה וזהו שאמ' הרב בדקדוק הלשון ואיננו דרך האמת אמת ממש. הגדולה והגבורה, השתי זרועות, ועל כן מידי אביר יעקב הוא מכריע ראשון משם רועה אבן ישראל וכבר פירש בו הרב די ז"ל משלים הכל כי השש ספירות שהם ששת ימי המעשה נקראים בנין וזה המשלים כאשר רמזתי בהקדמה. מתעלה בימינו, הבן הזה כי עמוק הוא מאד ולא תבא אליו בסברא כי לא תוכל כאשר ערב לך הרב. ודע כי הימין הוא קורא תפ' וזה תמצא מבואר בכמה מקומות והנה תקנו בתפלת ראש השנה עז בידך וגבורה בימינך כי העז הוא מלכות, וכשמתעלה בימינו מתעלה בגבורה הקשה שכחה משם נמצא שבעז הכח המתעלה הנחבא למקום אצילותו הוא קו אמצעי ומשם כפחד שהכל ביחד וכנה אשר נטעה ימינך כי לעט' קורא כנה. מאל אביך, האלהים הרעה אותי, כלומ' מאל אביך רמז לו באמת שהוא האלהים הרועה אותי כאשר רמזתי. ואת שדי רמז למדת הדין של מטה. יפק רצון הוא השפע הבא מכח לכח ובאה לו כאן בברכת אביו מהזרועות דרך אמת ואמונה. בשמים הוא אש מים הנקרא אמת, ובארץ ארץ חפץ כי הבנין שלם בו שהוא גוף הבנין ועיקר העולם ובברכת אבותיו לא היה נשלם הבנין אלא בברכתו וכבר ידעת כי הוא האור הראשון ודו פרצופין היו ובכאן פירש לו שתהיה ברכתו בארץ שהיא הנקראת ברכה כאשר תמצא לפנינו בכמה מקומות. ויגוע ויאסף וכו', וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים [וכו'] כלוי כל שאר הצדיקים נפשותיהן צרורות בצרור החיים ואין מתלבשות מלבוש של אויר אשר מתלבשות בו הצורות הקדושות ותחופף עליו כל היום כמלבוש המלאכים ובזה נפש יעקב יכולה להתלבש ולהראות בו כענין אליהו וכך *מתלבש' לעתים ידועים כענין הנהו קפולאי דמס' שבת ומעשה דר' דכתובות וזהו שארז"ל יעקב אבינו לא מת שנעשה בשרו וגופו לפיד אש ונפשו תחופף עליו כל היום ובהבינך הגדת תענית תבין מאמרם בכדי חנטו חנטיא כי כך נראה אליהם ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו ראיתי לבאר סדר זה ביאור רחב מפי סופרים ומפי ספרים. האלהים אשר וגו', דע כי האלהים / האמור כאן רומז לתשו' שהוא אלהי הזרועות שהם חסד ופחד, 115 ע"א וזהו שאמ' הרב אשר לו הגדולה והגבורה, אשר לתשו' כי הוא המציאם ועשה עמהם עם אברהם ויצחק התחתונים, את הגדולות ואת הנוראות, אברהם ויצחק העליונים, ויקרא לאלהי האמת הוא התפ', אי נמי הצ' כי הצ' אלהי יעקב ומדתו. כי הוא הרועה וכו', כי הוא החזיק במדה ההיא ויהיה לאלהי האמת כמו לאלהים אמת כלומ' לאלהים שהוא אמת. והמלאך הגואל הוא הע'. מידי אביר יעקב, יעקב זאת היתה וכו', הברכה הזאת דומה וכו', כלומ' כמו שבברכת הנערים הזכיר המלאך הגואל אותי ולא אמ' את אברהם ואת יצחק כך הנה הזכיר אביר יעקב ולא אמ' אביר אברהם ואביר יצחק רק אביר יעקב שהוא התפ'. והנה מידי אביר יעקב הגדולה והגבורה כי הם ידי התפ', חסד זרוע ימין, פחד זרוע שמאל, משם מידי אביר וכו', היא האבן הראשה היא הע' ולשון רעה שמרעה הע' כלומ' שפע ברכת השכינה משם מידי אביר יעקב כי זה רחמים וזה דין והיא כלולה משניהם. מאת י"י, כלו' דרך שני המכריעים ועמודי עולם. ומה שכתו' בכש"ט כי הרב קורא לתפ' כאן ימין דע כי אין זה כונת הרב כלל שלא קרא ימין אלא לחסד וקרא לתפ' הב"ה. ועתה ראה גם ראה כי ענין תפלת ראש השנה שחשב שהוא ראיה לדבריו אדרבה הוא ההיפך והוא סיוע גמור לדברי, והט אזנך

ושמע ביאור דברי הרב על נכון. וענין רעה וכו', בימינו של הב"ה בחסד שהוא ימינו של תפ' כדכתי' וקרנים מידו לו, וקרנים מלשון כי קרן עור פני משה וכו', לומ' זיו זוהר אור החסד לו וזהו שאמ' מידו מיד ימין, והראיה שאמ' ושם חביון עזו ופי' הרב כלומ' ושם בימינו הנחבא במקום אצילותו הוא החסד וזהו שנ' וכנה אשר נטעה ימינך, קרא העט' כנה מלשון הכיור ואת כנו, מפני שהיא כנה ומשכן לכל הכבוד העליון, ימינך החסד, ואלו היתה כונת הרב לרמוז הימין לתפ' לא היה אומ' אותו ברמז כי אין בזה סוד שיצטרך להעלים היה אומ' ושם חביון עזו, כלומ' ושם באביר יעקב שכבר ידענו מתוך דבריו כי אביר יעקב הוא התפ', ולמה יאמר מתעלה בימינו של הב"ה, ולא יאמר מתעלה באביר יעקב ועוד למה יזכיר בגבור' אם ימינו הוא התפ' אלא על כל פנים כיון שהעלוי הוא עד חסד שהוא ימינו של תפאר', הוצרך לומ' בתחלה בגבורה ואחרי כן למעלה בימין וענין תפלת ראש השנה שהזכיר בכש"ט כך פירושה עז בידך כח מדת הדין של צדק שהוא נקרא עז הוא בידך שהיא באה מכח יד השמאל הוא שכתו' אף ידי יסדה ארץ, שהוא מכח הגבורה,/ וגבורה בימינך וכח הגבורה שהיא בשמאל מכח הימין הנקרא חסד כמו שאמרו אש יצא ממים 115 ע"ב ולכך לא נאמ' מימינך אלא בימינך. ואחרי השתכלי בענין אני רואה כי כונת הרב ז"ל שאביר יעקב רומז לצי',והצי' מדת יעקב, וכבר ידעת כי ברית המילה באדם דוגמא לצי' גם ידעת כי הע' הוא עשירי והעשירי יהיה קדש, ויקחו לי תרומה, ויקחו ליו"ד תרומה, וכשתשתכל במלת אביר תדע סוד המשלים והמחביר. וא"ת כיון שברית מילה דוגמא לצי' למה לא צונו השם ית' למול ביום תשיעי כיון שהצי' תשיעי והרי צותה התורה למול בשמיני והשמיני הוא ההי', י"ל שאם עסקת בדברי הימים בסוד זה תהיה תמים, והאל ינחילנו שני העולמים אמן. מאל אביך האלהים הרעה אותי, קרא כאן התפ' אלהים, כי הוא אלהים חיים ואת שדי הצדיק, מה שאמרתי ואת שדי הצדיק זהו על דרך קבלה שקבלתי ממורי ה"ר יום טוב נ"ר כמו שכתבתי למעלה,אבל אין כונת הרב כאן כן לפי הנראה שאינו רומז אלא לע' שהיא הברכה. וזהו אמרו ועם שדי תהיה ברכתו והנה הוא מבורך בשמים התפ' ובארץ הע' אי נמי והוא מבורך בשמים ובארץ רומז על מדת יעקב שהוא הצי', מאחר שהצי' מקבל מהת' שהוא השמים ומשפיע לע' שהוא הארץ הרי הוא מבורך בשמים ועל יעקב עצמו שמאחר שיתברך בשכינה הרי הוא מבורך בארץ. וזהו שרמז הרב באמרו ודעת הברכה כי מידי אביר יעקב וכו', ועתה הוא מפרש ידי אביר יעקב שהם הג' שרועה אבן ישראל שהוא הע' כי המרעה הטוב והחיים הקיימים מן הג' באים אל הע' ומאלהי אביו הוא פחד יצחק יפק רצון ויבא עזרו כלומ' ימשיך כח עזר לע' שעיקר קבלתה משם, ומתוך כך עזר מצריו תהיה לו ליעקב, הרי עד כאן הוא מבורך בשמים ועם שדי תהיה ברכתו והרי הוא מבורך בארץ. ויגוע ויאסף ומיתה לא נאמרה בו ואז"ל יעקב אבי' לא מת הכי איתי' במסכ' תעניות אמ' ר' יוחנן יעקב אבי' לא מת, א"ל בכדי ספדו ספדיא וחנטו חנטיא וקברו קבריא המקשה הזה חשב שכונת ר' יוחנן שגופו של יעקב אבי' עלה השמימה ונהפך ללפיד אש כחנוך ואליהו א"ל אין זה סברתי אלא מקרא אני דורש דכתי' ואתה אל תירא יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים

ע"כ. אמ' יעקב אבינו לא מת ולא אמר אברהם ויצחק מפני שהוא המכריע והוא כלל וכה"א וצדקה תציל ממות, ואומ' מבקשי פניך יעקב סלה, ומה שאמ' בכש"ט שיעקב אע"ה נעשה בשרו וגופו לפיד אש ונפשו / תחופף כו', נראה שכן הוא דעת הרב ז"ל באמרו וזו 116 ע"א תחופף עליו כל היום כלומ' ונפש זו תתופף על הגוף כל היום דמשמע אחר שיהפך ללפיד אש, ועוד שאמ' הרב כי להם מת הוא. ומה שדחה ר' יוחנן למקשה באמרו אליו מקרא אני דורש, אולי לא רצה לגלות אליו הסוד. אמנם קבלתי שזה המלבוש האוירי הוא לנפש וכבר כתבתי בסדר וירא מה שקבלתי בענין זה ומתוך מה שאמ' הרב לובשת לבושה השני וכו', בלי ספק כי רומז לנפש כי בעודה בגוף הרי היא לבושה לבוש ראשון ובהכנסה בגוף האוירי הוא לבושה השני, שלא יפשיטנה ערומה וכו', בסדר וירא מבואר היטב ויובן הענין במס' *שבת *וכתובות, הכי אית' במס' שבת פרק שואל אדם, הנהו קפולאי דהוו קפלי בארעא דרב נחמן בר יצחק נהי בהו ר' אחי בר' יאשיה אמ' ליה רב נחמן מאי ניהו מר אמ' ליה אנא אחי בר' יאשיה אמ' ליה ולא אמ' רב מארי עתידי צדיקי דלהוו עפרא אמ' ליה ומנו מארי דלא ידענא ליה אמ' ליה והא קרא כתי' וישב העפר אל הארץ כשהיה, אמ' ליה דאקריך קהלת לא אקריך משלי דכתי' ורקב עצמות קנאה, כל שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבין וכל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבין גששיה חזייה דאית ביה משש, אמ' ליה *ניקום מר לגוה דביתא אמ' ליה גלית אדעתך דאפי' נביאי לא אקריוך דכתי' וידעתם כי אני י"י בפתחי את קברותיכם וגו' אמ' ליה והא כתי' כי עפר אתה ואל עפר תשוב, אמ' ליה ההיא שעה אחת קודם תחיית המתים ע"כ. ובכתובות פרק הנושא את האשה, ת"ר בשעת פטירתו של ר' אמ' לבני אני צריך נכנסו אצלו, אמ' להם הזהרו בכבוד אמכם נר יהא דלוק במקומו שלחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה, יוסף חפני ושמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי. הזהרו בכבוד אמכם דאורית' היא דכתי' כבד את אביך ואת אמך, אשת אב הואי, אשת אב נמי דאורית' היא דתניא כבד את אביך ואת אמך, את אביך זו אשת אביך, ואת אמך זה בעל אמך, וא"ו יתירה לרבות את אחיך הגדול הני מלי מחיים אבל לאחר מיתה לא וכי קא מזהר להו לאחר מיתה קא מזהר להו, נר יהא דלוק במקומו שלחן יהא ערוך במקומו כל בי שמשי הוה אתי לביתיה יומא חד אתאי שיבבתיה קא קריא אבבא אמרה לה אמתיה *שתיקי דרי' יתיב שמעה ר' תו לא אתא שלא להוציא לעז על הצדיקים הראשונים ע"כ. גם אחז"ל כשמת ר' בטלה טהרה מן הכהנים כלומ' שהכהנים לא היו נזהרים ממנו אחרי מותו כמו בחייו, וכן אליהו הנביא שהוא כהן והיה נושא ר' עקיבא אחרי מותו. וכן ר' יוסי הגלילי / שהיה בא לביתו בכל 116 ע"ב ערב שבת וחשדו את אשתו שני תלמידים שעברו ושמעו קולו שהיה עוסק בתורה ואמרו שהיתה עוברת עבירה והודיעו לבית דין והביאוה ורצו להלקותה ואמרה שהוא ר' יוסי הגלילי בעלה ולא האמינוה לשבת אחר [[ערב]] שבת בא כמנהגו ומצאה בוכה ומצטערת על שחשדוה שחרית גלה עצמו לצבור בבית הכנסת והעניש מהם רבים ושוב לא בא לביתו. כל אלה סודות רומזים למלבוש השני אשר הזכיר הרב. קבלתי מפי רשנ"ר עוד מפני מה אמ' הרב על נפש יעקב אע"ה לבדה וזו תחופף עליו כל היום, דמשמע זו לבדה הפי' על זה

הוא שכל הנפשות נשארות ערומות ואינן לובשות הלבוש השני כל שעה שהן רוצות ואפי' נפשות הצדיקים אלא בשעה שהב"ה חפץ לעשות בנפש הנפשות הצדיקי' שליחות אז מתלבשת באותו הלבוש כגון נבות היזרעאלי וכיוצא בו, ואחר שעשו שליחותן מתפשטות ונשארות ערומות אבל של יעקב אע"ה אינה נשארת ערומה אפי' שעה אחת אלא הלבוש מחופף על נשמתו תמיד, ר"ל שנשמתו צרורה בצרור החיים והלבוש אצלה תמיד מזומן ועומד ומחופף וכל שעה שנשמת יעקב אע"ה רוצה להתלבש באותו לבוש לאלתר היא מתלבשת ועל כן אמרו' חכמי' ז"ל יעקב אבי' לא מת. ולמה זה ביעקב יותר מאברהם ויצחק מפני שהיתה מטתו של יעקב אע"ה שלמה כי לאברהם היה ישמעאל וליצחק עשו, ועוד כי ליעקב לבדו היה צער גידול בנים מה שלא היה כן לאבותיו וכיון שהוא סבל צערם בחייו כלומ' בעולם הזה בעודו בו גם לאחר צאתו ממנו הוא סובל צער עונותיהם כי כשישראל בצער הגלות בעונותיהם מיד נשמת יעקב אע"ה לובשת המלבוש ומבקשת רחמים לפני השכינה וממשכת רחמים על ישראל בכח תפלתה ואחר שנענית מיד שבה אל צרור החיים בלי הלבוש כי הלבוש הזה היא צורה נבראת בצורת דמות הגוף ואי אפשר לנשמה להתפלל ולהמשיך שפע אלא עם לבושה זה, ועל כן אמ' הרב ז"ל על נשמתו של יעקב אע"ה וזו תחופף עליו כל היום, וזהו שאמ' החכם מה זרעו בחיים אף הוא בחיים רצה לרמוז מה שאמרנו שמפני שהיה לו צער גידול בנים בחייו גם אחרי כן מגין עליהם ע"כ.

ואלה שמות

וירא אלהים את בני ישראל, דע כי הראיה לתשו', והידיעה וידע אלהים לת', המשכת שפע ברכה טוב ואורה מהת' אל הע', מלשון וידע אדם את חוה אשתו, בחפץ ורצון התשו' כמו שאמ' הכתו' על התשו' בקרב שנים תודיע, העט' נקראת שנה אל תיקרי שנים מלשון שנה אלא שנים / מלשון שני המאורות הגדולים,הם דו פרצופין שהידיעה מהתשו' דרך אמת 117 ע"א ואמונה והשמיעה וישמע אלהים על הע' ע"כ מכש"ט, למאור פניו זה הע',ושמעתי כי רומז למאור פניו לדו פרצופין שהן פנים המאירות, אי נמי ירמוז למאור פניו לצ'. אל הדעת לת', אל הדעת הת', רו' לו' שקרב אותם אל הת' ברגז רחם תזכר, רחם רומז לע' ולמעלה מבואר כל זה יפה. מה שאמ' בש"ס שהשמיעה לע' בודאי כי כן הוא כמו שאמ' הכתו' י"י שמעה לע', י"י סלחה לתפ', י"י הקשיבה לתשו', ולשון שמיעה מלשון וישמע שאול וגו'. מלאך שהוא פניו הוא הע'. כי יזכיר שמו וזכרו ית' וית', אלו אמ' הכתו' אלהי אברהם ויצחק ויעקב ולא אמ' אלהי עם כל אחד היה הענין רומז אל הע' והאבות למורגשים, אבל עכשו שהזכיר אלהי עם כל אחד מהם הענין רומז לאלהי אבותינו העליונים כלומ' למושכל ולא למורגש, שהב' אלהי הג' והפ' והת'. ומה שאמ' הרב כי יזכיר שמו רומז לג' ולפ', ואמרו זכרו רומז לקו האמצעי, ואמרו ועוד אבאר זה בפרשה הוא בפסוק זה שמי לעולם וגו'. על ההר הזה רומז

לע', וכן הכצעקתה אל כסא כבודי הע', הוא כסא לתפ'. אות הברית רומז לע' ולא ליסוד עולם אע"פ שהוא נקרא אגת.. וכן מצאתי בקבלת ספורטא וזה לשונו, ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות, ועד"ה יאמ' השם הגדול אני אהיה עמך להבא ואתנה לך מעתה האות היא אות הברית שתהיה עמך ירמוז למדת הדין הנקראת ברית, והאות הזה אינו רומז ליסוד כי הנה הוא בכלל השם הגדול שאמ' כי אהיה ולזה כיון הרב שאמ' כדרך אני הנה בריתי אתך לומ' שהיא מדת ברית ובתן לו השם השולח אותו המדה הזאת שיעבדו אותה על ההר הזה ובאמרו כי אהיה עמך הבטיחו כי אז יעלה גם שמו הגדול בקרב העם אל המקום אשר הכין הוא בית המקדש של מטה. ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם, משה בקש לידע מהותו של שם לפי שראה וידע שהיה פרעה כופר באלהות שכן אמר אחר כן לא ידעתי את השם, ופי' לא ידעתי ר"ל ידעתי שאין השגתו כי אם על דרך לא כלומ' אין ואפיסה שאין לו חקר.

ולכך אמ' משה אני צריך לידע מהותו של שם כדי להשיב לפרעה ולישראל תשובה ברורה לכל שאלותיהם שאם לא אדע מהותו של שם אין בי כח להשיבם והשיבו המקום אהיה אשר אהיה רמז לו שהכל מעיקר אחד סימן לדבר א"ה שהאל"ף אות אחת ומכח תנועתה מביאה ה"ה, וה"י מביאה בכח תנועתה אות יו"ד, ויו"ד יש בסתר תנועתה וא"ו, ומסתר תנועת וא"ו אות ה"י שהרי אומ' ו"ה ומסתר תנועת ה"א אות אל"ף הרי אֹהֹיֹוֹ הֹאֹ. וחלק דבריו לארבעה חלקים. החלק הראשון ויאמר משה, השני ויאמר כה תאמר, השלישי ויאמר עוד אל משה כה תאמר אל בני ישראל, הרביעי לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם. החלק הראשון גלה את הסוד כולו למשה לפי שהיה ראוי יותר מכלם, ולפי' גלה לו שרש הדבר. החלק השני צוהו והראהו ((נ"ל והרשהו)) לגלות להם / שם אחד בלבד. החלק השלישי גלה להם שם 117 ע"ב המפורש בפי' אע"פ שאמ' זה שמי וזה זכרי לא הזכיר זכרי כי אם בשביל שמי ולכך חזר ופירש לזקנים בחלק רביעי פי' זכר אע"פ שהשם רמוז בו. ועתה יש לפרש באי זה דרך הודיע למשה מהותו של שם ומה היה יתר משה בידיעתו יותר מן האחרים ומהו המהות דע שהמהות עיקר שוה באחדות גמורה שאין בו יתרון לצד על צד ואותו עיקר מתרומם ומתעלה מהשגת חקור חוקר ולכך נקרא רום מעלה שאין רוממות ועלוי שהוא למעלה ממנו והרוצה קוראו כתר עליון, סימן רום אות אל"ף סימן רום מעלה אות ה"א ושתיהם ספירה אחת.

ספירה שנית היא כח השכל שאין כח למשתכל להשתכל יותר ממנה ולכך נקרא השכל שהיא התחלת השתכלות שהוא כח חכמה וסימן ההשכל אות יו"ד, וסימן החכמה אות הה"א ושתיהן ספירה אחת הרי שתי ספירות נכללות בשם אחד, והוא אהיה, אהיה ומזיו ההשכל הנקרא חכמה יצא אור השכל הנקרא בינה שהיא הספירה השלישית שהיא נכללת בשם אהיה ומפני שהבינה אין כחה אלא מכח שתי הספירות הנכללות בשם אחד נקראת בשמם, הם שגלה למשה שלש ספירות ראשונות שהם פנימיות, הראשון כח אלוהי, השני כח מלאכות השלישי כח נבואה. והשם השני בכתוב הוא הראשון וזהו פי' אהיה המאושר מן אהיה הראשון והכל אחד, אך עיקר הבינה הוא י"ה וכדי לרמוז שהוא מקבל כח מרום מעלה נקרא באל"ף ה"א.

ולפי שלא היו ישראל ראוים לידע סוד האלהות וכח מלאכות וכח נבואה שהיה נכלל בשני שמות אלו לא גלה להם שמות אלו כי אם הכח הנאצל מהם שהוא פנימיות הרחמים

וקראו אהיה וגלה אותם לבני ישראל הנבחרים הראוים להודיעם סתר דבר ואחר כך הודיע לאחרים הפחותים מהם גלוי הדבר המתפרש באות וא"ו שהוא נקרא שם המפורש ולזקנים המיוחדים הראוים להכנס בסוד העיבור מסר להם סוד השכינה שנקראת ה"ה ואמ' [[פקוד]] פקדתי.

עכשיו יש לנו לפרש היאך נכללות שלשה שמות של אהיה בשם המיוחד. השם ((נ"ל השבי)) בפסוק נכלל באות ראשון שהוא יו"ד והראשון בפסוק נכלל באות שני שהוא ה"ה, והשלישי בפסוק נכלל באות שלישי שהוא וא"ו זולתי ה"א וה"א נכללת באות ה"ה וכשתפרש אות וא"ו יתפרש סתר דבר שהוא נקרא אהיה, ומהו פירושו שש / מדות שהם הגדולה והגבורה 108 ע"א והתפארת והנצח וההוד ויסוד [[עולם ע"כ.]] ויראה לי שהוא לשון גדול הדור הרשב"א נר"ו. והסדר שסדר למעלה בפסוקי הארבעה חלקים קשה להבין אותו כי איך יהיה החלק הראשון דברי משה עד שיאמר החלק הראשון ויאמר משה, והלא כל הארבעה חלקים אלו דברי השם ית' ואיך יתן החלק הראשון לדברי משה אבל הסדר הנכון זה הוא, החלק הראשון ויאמר כי אהיה עמך, החלק השני ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, החלק השלישי ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל י"י אלהי אבותיכם וגו', החלק הרביעי לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם וגו'. ומתוך דבריו שאמ' על הת' הוא אמרו כי אם הכח הנאצל מהם שהוא פנימיות הרחמים וקראו אהיה למדנו שבמקום זה נקרא השם המיוחד בשם הנעלם כלו' הת' נקראת כאן אהיה ואחר כל זה כלל הכל ר"ל הנעלם והנכבד בשם המיוחד, יול"ו. ובכש"ט אמ' הב"ה למשה כה תאמר אל בני ישראל אהיה שלחני אליכם, זה לא נמצא שמשה יזכיר לישראל אהיה שהוא השם הנסתר והנעלם רק השם המיוחד הענין היה שהב"ה לא הרשהו למשה לגלותו כי א"ה שהוא אל"ף ה"א נחתם ונרמז בכתר עליון שעליה נאמ' במופלא ממך אל תדרוש שהיא הויה ראשונה ואין לרמוז עליה ולחשוב בה כלל לפיכך העלימו משה אפי' מן הזקנים. ושם י"ה הוא החתום והרמוז בהויה שנית היא החכמה ובזה הורשה משה לגלותו אל הזקנים בלבד. ושם שלישי ו"ה חתום ורמוז בהויה שלישית שהיא התשו' הרי שמות הללו שם אחד, א"ה יהו"ה משהש אותיות, ולא הורשה מרע"ה לגלות לישראל כי אם שם בן ד' אותיות רם ונשא, ולפיכך אין אנו רשאין להרהר אפי' בחתימת הברכות אל השם הנעלם כל שכן להזכיר רק אל השם הגדול. ושם זה של ו' אותיות עולה ל"ב כנגד ל"ב נתיבות חכמה. שם א"ה יוצא ממזמור הבו לי"י בני אלים, י"ה יוצא ממזמור רננו צדיקים, ו"ה יוצא ממזמור הושיענו אלהינו, והתורה תחלתה בי"ת וסופה למ"ד כנגד ל"ב נתיבות חכמה, ומה שלא התחיל התורה בלמ"ד ולא סיים בבי"ת שהוא *ל"ב, לפי שרצה לרמוז בהתהפכם *ב"ל שישובו הדברים להוויתן אל היובל הגדול לתשו' שהוא שער בית י"י העליון ע"כ. והנה ביאור דברי הרב על הסדר. אמ' הרב כי אצלו השם הנכבד וכו' והלא / בשם 108 ע"ב [[הנעלם אנחנו]] עומדים וכל דברים אלו על השם הנעלם הם נאמרים ולמה יקראהו הרב השם הנכבד שרומז לע', אלא הרב קרא לשם הנעלם בשם הנכבד לרמוז שהשם הנכבד כלול מהשם הנעלם כאשר קרא לפנים לשם הנעלם בשם הגדול, באמרו והנה פירש לו כי אהיה אשר צוהו לאמר להם הוא השם הגדול הזה לרמוז שהשם הגדול כלול מהשם הנעלם. במדת הדין אשר במדת הרחמים, הרב רומז למה שאמ' הכתו' תחלה אהיה שלחני אליכם שהוא התשו' שהיא

דין כי היא מדת הדין הגדולה ואחר כן אמר י"י שלתני אליכם שהוא הת' שהוא רחמים והתשו' בתפ' היא זרגע תפארתג רומז לתפ' שהזכיר בלשון רחמים והנה פירש לו כו', אמ' לו למשה התפ' שיהיה עמו, וא"ת ואיך נקרא לתפ' אהיה על כן אמ' הרב והם שוים בלשונם כלומ' ששם אהיה מורה הויה וקיום ונצחי כמו שמורה השם המיוחד ובאותיות גם כן שוים כי שתי האותיות שבאחרית השם הנעלם הם בראשית השם המיוחד רק שבזה מורים ענין אחד ובזה אחר, כיצד בראשון שהוא הנעלם יורו על הע' שהיא חכמת שלמה, ובשם המיוחד יורו על החכמה הקדומה וקראה הרב חכמת אלהים כי אלהים רומז לתשו'. ואות האל"ף בנעלם תורה על הקדמות והייחוד שהוא הכתר שהיא ראשית קודם כל ראשית כמו שהאל"ף קודם כל האותיות. והיו"ד במיוחד על עשר ספירות בלימה הנאצלות מהכתר כמו שיצאו מן האל"ף חשבון העשרה שאין עוד מספר כי מהיו"ד ואילך הכל הם עשיריות והאל"ף אינה מכלל המספרים כי ראשית המספר מתחיל מן הבי"ת כי אין הממציא בכלל הנמצאים. וכן תמצא מבראשית עד ויכלו ל"ג אלהים כי בראשית נמי מאמר הוא *הל"ב רמז לל"ב נתיבו' פלאות חכמה, והאחד הנשאר הוא ממציאם יתברך שמו וית' זכרו לעולם ועד ולנצח נצחים. וכענין האל"ף במספר כן הכתר בספירות וכן תראה בספר יצירה שלא התחיל אלא מהחכמה, ואעפ"כ אמ' עשר ולא תשע כי הכל אחד יחיד ומיוחד. ומדת הדין באמצע שכן בין האל"ף של שם הנעלם והיו"ד של שם המיוחד דן שהוא לשון דין רומז כי מדת הדין שהיא הע' כלולה מכלם ומיוחדת בהם. עוד ד"נ של השם הנכבד רומז על הצירופים האיפשרים להעשות מהשם הנעלם שהם נ"ד ומהשם המיוחד כמו כן יצאו נ"ד תיבות בצירופו האיפשרי ולא יותר, כיצד יש לך לדעת כי כל תיבה / בת ד' אותיות גלגול צרופה כ"ד תיבות והוא שלא יהיו [[שם אותיות דומות 8 ע"א אבל אם]] שם שתי אותיות דומות כגון בשם הנעלם ובמיוחד אי איפשר לצאת [[ממנה]] בכל צירוף שלה בלתי י"ב תיבות, וכאשר תגלגל ותצרף ד' אותיות השם הנעלם או השם המיוחד בכל הצירוף האיפשרי שהוא ארבעתן יחד ושלשתן לבד ושתיהן לבד ובענין שתהיה כל אות ממנו בראש עם כלן, ובאמצע עם כלן, ובאחרית עם כלן, יעלה מספר כלן נ"ד תיבות ממש בדוקא. כי שמו בקרבו רמז לשפע אצילותן בע' בייחוד שלם מכל צדדין.

והקמצות בשם הזה על דעת הרב רומז לשון אדנות על הכל בכללו לפיכך אסור להזכיר שם זה כלפי מעלה בחיר"ק תחת הנו"ן כאלו הוא עושה אותו אדון על עצמו של מזכיר בלבד, וכלפי בשר ודם אסור להזכירו בקמ"ץ ואפי' לרבים כי אם בפת"ח ודוקא לרבים. ויה"ב שנ"ר דעת"ו קבלתי כי הקמ"ץ ברוב המקומות לע' הכלה הכלולה בדין וברחמים וכן הקמ"ץ הוא פת"ח וחיר"ק, הפת"ח רחמים, זש"ה פותח את וגו', החיר"ק דין זהו שנ' ויחרקו שן. אנכי אלהי אברהם וגו', לשון ק"ס וטעם הזכירו אלהי עם כל אחד ואחד ולא אמ' אלהי אברהם יצחק ויעקב כי יזכיר שמו וזכרו כי שמו הוא אלהי אברהם ואלהי יצחק כמו שאפרש למטה בענין שמי, וזכרו הוא ואלהי יעקב ואלו לא אמ' אלהי בכל אחד ואחד לא היה ניכר בין שמו ובין זכרו, לפי' הזכיר אלהי בכל אחד ואחד והטיל וא"ו באלהי יעקב כי הוא זכרו, וזה זכרי לדר דר, עד"ה אלהים במקום הזה הוא השם הגדול, וזה שמי לעולם יורה כיצד ההמשכה יאמר אלהי אברהם אלהי יצחק לרמוז כי משם ההמשכה באה לו,

ויאמר זה שמי לעולם לרמוז אל אלהי אברהם אלהי יצחק לא שיאמר שיקרא הוא כן, אלא שמי בכאן רוצה לומ' אש ומים ר"ל שהם הזרועות שהם אש ומים שהם הגדולה והגבורה שמשם השפע לעולם שהוא השם הגדול וזה זכרי ואלהי יעקב ולכך הוסיף בו וא"ו להורות שהוא נכר בין כלם ואות הוא ברבבה שלו, ולהורות כי השפע בא מהחמשה אליו וממנו לאחרות וכדי לעשות אות בין המדה ההיא לאחרות כתב ואלהי יעקב, וזה טעם לדר דר, יאמר כי ההמשכה שהוא אלהי יעקב לדר דר. והיא האחרונה והנה רמז בכאן שהשפע בא מן הגדולה והגבורה אל העולם שהוא השם הגדול וממנו לדר דר ונקראת דר דר בעבור כי כל הדורות באים ממנה ע"כ ק"ס. ומכלל דברי ריב"ט בפי' המחזור זה שמי וזה זכרי, בפסוק זה רמוזים שבעה הויות, אברהם גדולה, יצחק גבורה, ויעקב תפא', שמי הע', וזכרי צדיק, דר דר, נצח והוד ע"כ. ואע"פ שדברים אלה ישרים ונכותים למבין / אין זה דעת 8 ע"ב [[הרב]] בפסוק זה. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי בנבואה זאת מסר הב"ה למשה רבי' ע"ה סדר עשר ספירות בלימה וסודן וזה סדרן על דעת הרב ז"ל חצי השם הנעלם לכתר וחציו שהוא ראשית השם המיוחד לחכמה ולתשובה זה שמי זרועות עולם כלומ' זרועות של עולם, *ולמה נקראו שם מפני שהם תחת השלש עליונות, והאי כללא נקוט בידך שכל דבר נקרא שם לעליונו והוא תשומת ברכה לתחתונו ולפי' נקראת הע' ברוב שאר המקומות שם. לעולם לתפ' כי התפ' מקבל מהתשו' בכתרים שנקראו זרועות עולם, ועוד כי הוא קיום שש קצוות שהעולם נכלל בהם. ובשם ה"ר אברהם ברי' דוד ז"ל, כי הב' הוא העולם הבא והע' העולם הזה וזש"ה מן העולם ועד העולם, מן הב' ועד הע', א"כ ירמוז זרועות עולם לג' פ' ב' זרועות ג' ופי' עולם לב' כלומ' זרועות של עולם ונקראים על שמו כי הוא האצילם עם כל הבנין. וזה זכרי הצדיק, לדר דר הע', כי הע' מקבל מהצדיק בכתרים שנקראו עמודי עולם והם נכללים בכלל שמי, ונקרא התפ' עולם מפני שהוא עיקר העולם וקיומו הכלול בשש קצוות ונקראת הע' דר דר מפני שכל הדורות באים ממנה אי נמי מפני שהיא היתה סבה לקללת ארץ תחתונה בכח הדין שבה זש"ה וקוץ ודרדר תצמיח לך, ונכתב לעלם חסר וא"ו לרמוז לנער שהוא העלם בסגול תחת העיי"ן הוא המלכות, אדני הקטן להודיע לנו כי כאשר התפ' כלול מהחסד והפחד כן הע' כלולה מהם, רק שהתפ' עיקר קבלתו מהחסד ועל כן נקרא רחמים, והע' עיקר קבלתה מהפחד ולכך נקראת דין. ודע כי כל עשר ספירות כלולות בשם המיוחד כיצד היו"ד הכתובה כהלכתה על זה תג וזהו קוצו של יו"ד שהזכירו רז"ל בתפלין הקוץ ההוא שאינו אות ואין אנו יודעין מה הוא ומה שמו רומז לכתר שהיא רוחנית לאין תכלית, היו"ד עצמה לחכמה, תה"א לתשו' הוא"ו לתפ' אדון שש הקצוות מקבל בראש הוא"ו משכינה עלאה היא התשו' ומשפיע ברגל הוא"ו לשכינה תתאה היא הע', ובכלל השש קצוות הזרועות והעמודים ומכריע שני, הה"א אחרונה לע' ונקראת החכמה יו"ד מפני שהיא תחלת יישות עשר ספירות בכח קוצה של יו"ד והתשו' נקראת ה"א מחמת בריח תיכון לקבל מהשתים רוחניות ולהשפיע אל השתים גופניות כלפי דידה הרי חמש רוחניות ונקראת התפ' וא"ו *מהטעם שאמרנו, ועוד שהוא בריח תיכון בין כל שש קצוות וגם היסוד נקרא וא"ו שהוא בריח תיכון מבריח מן קצה התפ' אל

קצה העי', עד שעל ידו הכל מיוחד ייחוד גמור ושלם ונקראת העי' ה"א גם היא כמו שנקרא / התשו' מפני שהיא היד הגדולה בעלת חמש אצבעות כלומ' [[כלולה מהחמש 9 ע"א גופניות]] בייחוד חמש רוחניות, וכמו שהתשו' שכינה עלאה כך העי' שכינה תתאה, וכמו שהתשו' אחרית השלש עליונות שהם נשמה לכל נשמה ונקראת עומק אחרית ונקראת אלהים שהאציל כל העליונים כך העי' אחרית לאצילות הייחוד, ומשם ואילך שכלים נבדלים ונקראת עומק תחת, התחת אלהים אני, ונקראת אלהים שהמציא כל התחתונים בכח ייחוד הכל בה והוא המנהיג האמתי. ומכל מקום כאשר תדקדק תמצא כי העי' נקראת בשם כל שמות הספירות או בשם רובם מפני שהיא כלולה מכולם. והאי שמא רבא קדישא הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא דקשוט דהוא מסגי למעבד טבון וקשוט. דע כי שם המיוחד הוא הנקרא שם המפורש כי השם הגדול של ע"ב היוצא מג' פסוקים של ויסע ויבא ויט לא נקרא שם המפורש אלא על שמו של זה שממנו יוצא ונאצל, והוא בעצמו מעיד שכן מספרו ע"ב, כיצד יו"ד ה"י וי"ו ה"י הכל עשרה אותיות *ומספרם ע"ב, והעשרה רמז לעשר ספירות הקשורות בו בייחוד אמתי כשלהבת הקשורה בגחלת. עוד ד' אותיות הן והיו"ד ראש להן י' ד' פעמים מ', ה' ג' פעמים ט"ו, ו' ב' פעמים י"ב, ה' פעם אחת חמשה, הרי האותיות עשרה כמו כן יייי ההה וו ה וחשבון כלם ע"ב. עוד מצאתי עיקר יהו"ה הוא השם של שבעים ושתים שממנו יוצא ומתפשט לכמה חלקים וזהו עיקר יציאתו מיהו"ה יו"ד ה"א ו"ו ה"א, הרי מ"ד וכאשר תחשוב ד' אותיות מהשם עצמו שהם כ"ו יעלו לשבעים כדי שישתוו שתי חשבונות כאחד ושני אותיות ראשונות של שם הנעלם שהם אה הרי ע"ב ואלו הע"ב מתחלקים לכל שם ושם שבעולם גם השם הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו שכן מספרו בחשבון המרובע בגי' מקום. ולמה בחר הב"ה באותיות אלו לעשות שם העצם בהם יותר מבשאר אותיות האל"ף בי"ת מפני שהב"ה אוהב שפלים וענוים זש"ה מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, ואותיות אלו במלוי מספרם מועט מכל שאר אותיות *האלף בי"ת, והיו"ד שמיעטה את עצמה לקחה הב"ה והניחה בראש שמו הגדול ונשאה על כל שאר האותיות שכן היא בראש הלמ"ד. ואותיות אלו שומרות עצמן במספר כיצד י' פעמים י' ק', הרי לך באחריתם י'. ה' פעמים ה' כ"ה, הרי ה' באחרית. ו' פעמים ו' ל"ו, הרי ו' בסוף. ובשם המיוחד הזה נבראו עולם זה ועולם הבא, העולם הזה נברא בי"ה זהו יום הששי ר"ת י"ה, והעולם הבא בו"ה זהו ויכלו השמים ר"ת ו"ה, גם אחז"ל כי ביה יי' צור עולמים, בשתי אותיות אלו נבראו שני עולמים העולם הבא ביו"ד והעולם הזה בה"א רצו לוי העולם הזה והעולם הבא נבראו בשם המיוחד כי חצי השם במלוי ככל השם יו"ד ה"א הרי / כ"ו, ואיך נאמ' 9 ע"ב [[כי בחצי השם]] בלבד נבראו שמים וארץ והכתי' ביום עשות יי' אלהים ארץ ושמים, דע כי חצי השם *יוכיח י"ה פעמים יהו"ה שהוא כ"ו בגי' שמים הרי נבראו שמים במדת רחמים, י"ה פעמים אלהים שהוא פ"ו בגי' ארץ, הרי נבראת ארץ במדת הדין וכבר ידעת כי שמים התי' *וארץ העי'. וכתב מורי מפי הרב ז"ל כי כל יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא עלת העלות בלי ספק וכך אמ' הרב למורי וחלילה כל מקום שנ' בו השם הוא העלה באין סוף ע"כ. ושם זה הוא סוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה שהכל תרי"ג מצות וזהו שהזכיר

הב"ה למשה עם שם זה השם והזכר שאמ' עמו זה שמי וזה זכרי, י"ה שמי שס"ה רמז לשס"ה מצות לא תעשה זה זכרי רמז לרמ"ח מצות עשה. יהו"ה נוטרי' יסוד הכל וסוד הכל, אי נמי יסוד היסודות ועמוד החכמות. ונקרא אמת וזהו אהיה כי אהיה פעמים אהיה חשבונו אמת. הרי לנו ייחוד הנעלם עם המיוחד וייחוד שניהם עם הנכבד, אדני, האל"ף אהיה, והיו"ד יהו"ה וכל אחד ר"ל הנעלם והמיוחד מתגלגל ד"ין גלגולים וזהו ד"נ שביניהם כמו שכתבתי למעלה, אי נמי רמז שהנכבד מיוחד בנעלם ובמיוחד וזהו דן לשון דין. הא לך סוד הייחוד דע כי מהכתר עד העטרה סוד הייחוד בלי שום פירוד וקצוץ כי הוא מדת הדין הרפה ואדון הכל יוצר הכל יראנו נפלאות מתורתיו. ומכלל דברי ריב"ט בפי' המחזור כתוב תורת י"י תמימה וגו', פקודי י"י ישרים משמחי לב, יראת י"י טהורה וגו', בכל אחד משלשה פסוקים אלו עשר תיבות ובתיבה החמישית אתנחתא הרי בכל פסוק חמש כנגד חמש רמז לעשרת הדברים בשתי לוחות בכל אחת חמש ובכל פסוק מג' אלו מ"ב תיבות רמז לשם הגדול והקדוש של מ"ב אותיות, ובסוף כ"א אתנחתא רומז לשם אהיה הרי בכל פסוק אהיה אשר אהיה רמוז, ואחר כל תיבה ראשונה שם בן ד' אותיות הרי ששה פעמים השם שעולים כ"ד אותיות רמז לכ"ד ספרים, ע"כ. וראה כי אמונת הנוצרים שמאמינים בשלוש נסתרת ונהרסת מתוך פסוקים אלו, תורת י"י תמימה הרי אחד, עדות י"י נאמנה הרי אחד עוד, פקודי י"י ישרים הרי שנים הרי אין בשלישי לשון יחיד שיהיו שלשה כי פקודי מיעוטו שנים, וכן עוד פעם אחרת מצות י"י ברה מאירת עינים, יראה י"י טהורה, משפטי י"י / 10 ע"א אמת צדקו יחדו. פן יפגענו, ועד"ה הוא סוד הקרבנות וכו', כי הפגיעה היא במדת הדין והקרבנות כופר מן הפגיעה ההיא שמסלקין כח הדין ומשפיעים רחמים מחמת קירוב הכחות על ידי הכונה הטובה של כהן העובד. כי לפניו ילך דבר או בחרבו הקשה הנה רמז הרב מדת הדין הרפה ומדת הדין הקשה באמרו לפניו רומז לע', דבר הוא מגפה והיתה המגפה נעצרת על ידי הקטרת כי קטרת לשון קיטרא שהוא קשר כי עשן הקטרת בכונתו של כהן הזכה והטובה היה מקרב הע' אל הת' וקושרן ומיחדן קשר חזק וייחוד אמתי ומתוך שפע ברכת אור זך ובהיר וטוב וטהור וקדוש מהרחמים אל הע' וסלוק הדין ממנה היתה לאלתר המגפה נעצרת אשר היתה בסבת הדין ובאמור הרב או בחרבו הקשה רמז למדת הדין הקשה העושה חרבן שממה לשונאיהן של ישראל. ואמרו זה כי הב"ה צוה אותם וכו', דע כי כל אלהי העברים ואלהי ישראל ואלהים אשר הזכיר הרב כאן רומזים לע' שהוא מנהיג העולם השפל הזה שהוא עולם הטבע. אדני למה הרעות וכו', זה אין צריך ביאור כי פשוט הוא שלע' רומז.

וארא כבר ידעת כי אל שדי הוא הע' הנקראת אספקלריא שאינה מאירה, והשם המיוחד הוא התפ' הנקרא אספקלריא המאירה כי האבו' ידעו השם המיוחד אבל לא נודע להם בנבואה ולכן כשידבר וכו', אני יה"ב שנ"ר דעת"ו ראיתי מתוך דברי הרב כאן שכונתו היתה רוחנית מאד כי רמז כאן סוד גדול מופלא שכליי אלוהיי דק עד מאד, ואם תשתכל בעומק דבריו יתגלו לך סודות עצומים אשר כל המציאות תלוי בהם, והנני מבאר כפי מיעוט שכל שבי כיד השם ית' הטובה שתהיה תמיד עלי ועל כל ישראל אמן. כבר ידעת כי אספקלריא

המאירה היא התי' שבה היה מתנבא משה רבי' ע"ה ואותה השיג ולא השיג ממנה ולמעלה, והטעם בזה מפני שהוא מן הנמנע שכל זמן שתהיה נפש מרע"ה בכלי מורכב שתשיג אצילות פשוט כמו הפ' וכל שכן הג' אשר הפ' יצא ממנה אבל התי' שהוא השמים והשמים נתרכבו מאש ומים כי על כן נקראו שמים על שם אש ומים, לפי' זכה מרע"ה להשיג עד השמים ועד בכלל ואע"פ שמהג' והפ' יצא התי' עיקר קבלתו מהג', ועל כן נקרא רחמים, גם הע' מהג' והפ' יצאה כי התי' והע' דו פרצופין כאחד יצאו מהג' והפ' אלא שעיקר / 10 ע"ב קבלת הע' מן הפ', ועל כן נקראת מדת הדין והואיל ומקבלת גם מהג' נקראת רפה. וזיכה השם יתי' למשה רבי' ע"ה להשיג התי' ולהתנבאות בה וזולתו המתנבאים לא זכו להשיג אלא הע', ולהתנבאות בה, א"כ כיון שאנו רואין שהע' מקבלת שפע ברכה וחיים ואור מצוחצח מהתי' כי מאיש לקחה זאת בסוד הקטרוג הרי אנו יודעין שכל הנביאים ממרע"ה מקבלים שפע ורוח הקדש וממנו [[יונקים]] ומתברכים ומימיו הם שותים ועם כל זה הט אזנך ועשה אותה *כאפרכסת ותכניס באזני שכלך דברי אלה למען תבין אמתת פנימיות הסוד הנכבד הזה, ותדע ההפרש אשר בין השגת מרע"ה לשאר הנביאים. יש לך לדעת שכל הנביאים זולתי מרע"ה מצד שמאל שהוא מדת הדין היו מתנבאים וזהו שרמז הרב בוישמע יתרו באמרו ושאר הנביאים בגבורה, ולפיכך היו מזדעזעים ועיקר נבואתם היתה בלילה וראה כי שם המלאך שדבר עם דניאל הוא גבריאל, וכבר ידעת כי מהגבורה הוא יונק ועל כן נקרא בשם זה ולפי' נתלבשו דניאל וחביריו פחד ואימה ורעדה גדולה אחזה לחבריו עד שהוצרכו להחבא וכאשר תשתכל בדברי הנביאים תמצא שעל דרך זה היתה הנבואה שורה עליהם אבל מרע"ה היתה הנבואה שורה עליו מצד ימין שהוא התי' ולפיכך היה מתנבא ביום ובלי שום בהלה ופחד וראה כי המלאך שנתגלה אליו בסנה הוא מיכאל שמקום יניקתו הג' וכל נבואותיו ברחמים והטעם בזה מפני שהיה עניו בתכלית, ולפי ההנהגה שאדם מנהיג עצמו מלמטה מנהיגין אותו מלמעלה וזהו שאמ' הרב ועם משה יתנהג וכו', וכתי' כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת באמור כתוב זה נהגת לנוכח הכונה לע', שמנהגת ישראל וכאשר מרחמת על ישראל מצד הרחמי' הבאים אליה מהתי', אז היא עושה לעצמה תפארת על דרך שאמ' הכתו' ישראל אשר בך אתפאר. וכבר ידעת כי שם רומז לע' ותפארת לת' וכאלו הכתו' קורא לע' בשמה ואומ' לה את הנקראת שם בהנהגתך עמך ברחמים תעשה לך תפארת תתלבשי תפארת על דרך שאמ' הכתו' בהפילה האויבים לבשי עז וגו', וכאשר תראה ברוב המקומות לשון הנהגת עליון לאדם על דרך זה תבינהו וראה כי אין לך רחמני בעולם כמו העניו והואיל ומשה זכה למדת הענוה שהתנהג מלמטה בה גם כן נהגותו מלמעלה ברחמים מדה כנגד מדה וזהו בא ליטהר מסייעין אותו. וראה מה / 11 ע"א שאמ' הכתו' על משרת משה ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, ולמה לא היה מזדעזע ונחבא מפני נבואת מרע"ה כמו שעשו חברי דניאל אלא מפני שהיתה נבואת מרע"ה כולה ברחמים ובאהבה ובחבה א"כ שאר כל הנביאים היו בפני השכינה כמו עבדי המלך [[בפניו]] שאינן רשאין להגביה פניהם מן הארץ מרוב הנהגת המורא שהמלך מתנהג עמהם א"כ אינן רשאין להסתכל בפניו, וזהו אספקלריא שאינה מאירה אבל משה רע"ה היה *בפני השכינה כמו

הבן הבכור החביב הנחמד והנעים בפני המלך אביו אשר המלך משתעשע בו והבן הזה משתכל בפני אביו ככל רצונו ואינו מזדעזע ולא מתבייש ממנו אלא מדבר עמו ומתגעגע בו פנים בפנים וזהו אספקלריא המאירה הרי אתה רואה כי מרע"ה וכל שאר הנביאים כלם מתנבאים בעי' אלא שמרע"ה בכח הרחמים שבה שהוא התי' ושאר הנביאים בכח הדין שבה שהיא הגבורה כי היא כלולה מן הכל. וכבר ידעת כי התי' כח היום והעי' כח הלילה, הנביאים בכח הלילה שבעי' ומרע"ה בכח היום שבעי', והשתכל בקירון עור פני מרע"ה כי נתלבש מאד ברחמים אשר הוא האור שהוא ענין טוב ומשמח לב כל רואהו כמו חתן היוצא מחופתו וההיפך שהוא החשך מכאיב לב כל רואהו כמו המת היוצא במטתו, והנה הלילה מצד שמאל והיום מצד ימין. ואל תשתומם בענין זה לסבור בו סברות כי אם ידעת סוד הייחוד הכללי מתוך הפרטים אזי תבינהו ואה"ל מיע"ל נ"ם אוי"ר לש"ה. והנה ביאור לדברי הרב מלה במלה באספקלריא של אל שדי, היא העי'. במראָה בקמץ תחת האל"ף רומז לעי': אני י"י התפ' שידעו אותי, כלומ' לא נתלבשו בכח רחמי התי' להתנבאת בו ידעו השם המיוחד כלומ' ידעו שהתי' הוא סוד שם המיוחד ושעיקר קבלתו מהג' ושפעולתו בכח המחשבה ושהוא קיום שש קצוות ושמשפיע רחמים לעי' וסודות נפלאים ועצומים ידעו בו אבל לא נתלבשו בו להתנבאת עם אל"ף דל"ת הוא השם הנכבד שרומז לתי' שהאבו' היה גלוי השכינה להם והדבור עמהם במדת הדין הרפה. פקח נא עיניך וראה איך רומז הביאור שכתבתי במקום זה כי איך יזכיר שתי פעולות על ענין אחד תוך כדי דבור שהרי היא השכינה *היא מדת הדין הרפה ואיך יתן גלוי לשכינה ודבור לרפה כאלו הם שני ענינים אלא ודאי הכל אחד ולא אמ' כן אלא לרמוז שהיא הכלה הכלולה מהכל זה זוכה בה לענין כך וכך וזה זוכה בה לענין כך וכך והכל על ידה אלא שכל אחד מתלבש בה התלבשות הראוי לו לפי מעלתו ונהג עמהם בה, באמור הרב בה רומז למדת הדין שבשכינה / (*) הבאה מצד שמאל. ועם משה יתנהג וכו', כבר הוא מבואר 11 ע"ב למעלה. מה שאמ' כאן כי התורי' בשמו הגדול נתנה רצוי' לו' בתפארת עם ייחוד העי' כי אנכי י"י רומז לתפ' אלהיך לעי'. מן השמים התפ', השמיעך את קולו לעי', ועל הארץ הראך את אשו הגדולה לעי', נמצא שהמדבר והמשמיע והמראה הוא השם הגדול, א"כ בשמו הגדול ירמוז לדו פרצופין, בשמו לעי' הגדול לתי', ובסדר וישמע אבאר זה אם ישמע השם ית' תחנתי. וגם אני שמעתי ק"ס נראיתי להם באל שדי חוזר לענין וארא אל אברהם באל שדי, וגם הקימותי להם הברית ההוא הוא אל שדי לפני, וגם אני שמעתי ירמוז לשם הגדול כי גם בשמו הגדול שמע עתה נאקת בני ישראל ואזכר את בריתי ע"כ. א"כ למדנו כי אע"פ שברוב המקומות אני רומז לעי' כאן רומז לתי', וליסוד בכל מקום, ואזכר את בריתי ר"ל שהתי' השפיע ברכת רחמים לעי', כי ואזכר רומז לתי' וליסוד אל העי'. זרוע עזי וכו', השם הגדול אומ' שהרימותי מדת הדין רפה שתתן היא להם הארץ. היד הגדולה העי' אל השמים התי' להיות בה החיים כלומ' שפע רחמים. ואין וירם ימיננו וכו', כי כאן במה שאמרנו השם הגדול הוא שאומ' ושם המלאך הוא שנשבע בחי העולם שהוא התי' ועוד כי הנשיאות שאומ' השם הגדול על העי' הוא התעלות העי' לקבל שפע חיים ורחמים ורצון וההרמה שהרים המלאך את ידיו היתה לישבע בתי' שהוא סוד השבועה אני י"י התפארת בקרב הארץ העי' שפע ברכת רחמים מהתי' לעי' כענין כי שמי בקרבו.

בא אל פרעה ולא על ידי השליח השלוח מאתו ית' לכל המעשים הנעשים בארץ והוא המלאך הגדול הנקרא בעבור כן מטטרון, לפי הנראה מתוך דברי הרב כי כונתו לרמוז על הע' שנקראת מטטרון בפתח תחת המ"ם. וזה לשון ק"ס ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני י"י, אני ולא השליח השלוח מאתי וכו', והוא מטטרון כי פיו מטטרון הוא שליח, ואל יקשה עליך שהרי כל מכות מצרים על ידו והיאך יאמ' ולא השליח כי כונתו לומ' ולא השליח לבדו אלא השם הגדול עם השליח ע"כ. וכדי לרמוז למקובלים סוד אני שהוא הע' אמ' הרב ז"ל אחר שהביא לשון רש"י ומדרש חכמי' איננו כן, לפי שבמדרש לא הזכירו בעצמי כמו שעשה רש"י שאמ' אני בעצמי שכונתו היתה על השם המיוחד בלבד כי מי שלא שמע לא ינבא וכונת הרב ז"ל על השם המיוחד והשם הנכבד ביחוד שלם וזהו שאמרו במדרש אני / י"י אני הוא 12 ע"א ולא אחר, אני לע' י"י לתפ', ולא אחר לאפוקי מלאך נברא כמו בדוד ובסנחריב ואלו אמ' מרע"ה ועבר י"י היה משמע על הת' אבל עכשו שאמ' ועברתי רומז על הע' שהת' מדבר באמצעות ייחוד הע', וזהו ההפרש כאן בין ועבר י"י לועברתי כך הבנתי מתוך דברי הרב ז"ל אני יה"ב שנ"ר דעת"ו. וא"ת מה בין דברי הרב לרש"י אם הזכיר רש"י אני בעצמי גם הרב אומ' כן, י"ל כי אלו היה רש"י אומ' אני בעצמי עם ועברתי שרומז לע' לא היה הרב תופש עליו אבל אמ' אותו עם אני י"י הרומז לת' ואיננו כן כי אין הרחמים נוקם אבל הת' מוציא אותנו והע' הורג בכורי אויבינו ואמ' ה"ר אבנ"ר שאין כונת הרב אלא [על] מטטרון הנברא ועליו אומ' ולא ע"י השליח ודוק בדברי הרב ותשכח דכן הוא ואל תתמה על מה שקראו הכתו' י"י דכתי' הלא י"י יצא לפניך ואיך יקרא למלאך נברא בשם בוראו שהרי כן מצינו בגבריאל דכתי' וי"י המטיר וגו', ופירשו רבותי' ז"ל זה גבריאל כי השליח יקרא על שם שולחו ומה שאמ' ק"ס ולא השליח לבדו טעה כי אין להרהר בלב כל שכן להוציא בפה ולומ' על האצילות בדבר מהדברים לבדו כי הכל אחד ייחוד אמתי כידוע ליחידים. ולטוטפות בין עיניך וגו', ד' בתים של תפלת הראש רומזים לד' מדות העליונות. פרש' קדש לי לחכמה, וירמוז לזה, בכור הנאמר בה ומלת קדש כי הח' היא ראשית וקדש וכתי' ראשית אוני. והיה כי יביאך לב', שבה יציאת מצרים וחייב אדם להתבונן ביציאת מצרים. שמע לג' רמז לאהבת חסד וכתי' בה ואהבת. והיה אם שמע לפח', הנוקמת כענין הפרשה שנ' בה וחרה אף י"י. וגם התפלין רומז לת' כי קבלת המשכתו מהן וזהו אמרם שהב"ה מניח תפלין. ושי"ן של ארבעה ראשים רומזים לאלו גם כן ויותר, ושי"ן של ג' ראשים רומזים לב' וה' וצ' והת' שהוא הב"ה מקבל מן הארבעה ומשפיע לשלשה, והקשר לאחרונה בעבור שהיא כנגד הת' וזהו וראית את אחורי, הראהו קשר של תפלין, והרצועות המקיפות את הראש בעבור כי המשכתם תבא לאחרונה והיא קשר הכל, והרצועות המגיעות לטבור בעבור כי המשכתן עד הת' שהיא באמצע וממנה לאחרות, ושהן שחורות רומזות לעומק הענין שאינן מושגין ותפלה של יד ארבעה פרשיות ביריעה אחת ובבית אחת רומזת לאחרונה כי כלם בה שהיא הכלה הכלולה מכולם, והקשר ליסוד ונותנה על שמאל שהוא כנגד הלב שנקראת אחרונה כדרך ויאמר י"י אל לבו, וזהו ידכה יד כהה הה"א רומזת לאחרונה. וקשר הראש צורת דל"ת לרמוז על הד' הנזכרים, וקשר היד צורת יו"ד לרמוז

על העשירית שהיא בית אחד וחותם הכל, ומה שאין מעכבות / זו את זו לפי שרצועות הר' 12 ע' יורדות למטה עד החזה כנגד הלב ורומזות על הכל לפי' אין של יד מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד שבה כלול הכל כמו שאמרנו. וקבלתי כי תפלה של ראש רומז לת' ושל יד לע' ולפיכך אמרו כל השח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה מפני שקצץ בנטיעות שהיה לו ליחד דו פרצופין בהנחת *תפליו והפריד [[בשיחתו]]. עוד טעם על רצועות שחורות, רצועות שחורות הלכה למשה מסיני רמז לתפ' שמקבל מכולם *שני' בו קוצותיו תלתלים שחורות כעורב, אי נמי שהתפלה של ראש מונחת למעלה ומקבלת מן הדבר שאינו מושג הנקראת חשך כמו שאמרנו, וכן רצועה של יד שחורה רמז למה שלמעלה משם. והנחת תפלין במשכן המוח ובמקום מקור החיים הוא הלב לזכור תמיד הענינים הללו וכן למעלה מנין שהב"ה מניח תפלין הוא התפארת שהוא מרכבה להם ומקבל מכלם וזהו מלך אסור ברהטים התשו' הוא המלך וכחו שוכן בראש המוח שהוא התפ' כמו שאמרנו, וכבר ידעת כי הנשמה החכמה כחה במוח ומשם מתפשט הכל והאדם כלול מכל הדברים הרוחניים על כן אמ' מלך אסור ברהטים,מלך הוא התשו' קשור ברהטים דמה מקום המוח לרהטים בלע' פילוש, כי על כל פנים מוח הבן נמשך ממוח האב, ואמ' אסור כדבר הקשור בדבר. ומצאתי כתוב עוד בתפלי דמארי עלמא מאי כתי' בהו הכתר אשר על הראש נקרא ישראל וכה"א משם רועה אבן ישראל וארכה ששים רבבות פרסה, הכתר הוא קורא בכאן תפלין וזהו ישראל אשר בך אתפאר. ובבמדבר סיני רבה ולכה זועמה ישראל מלך שנטל עטרה ונתנה בראשו ואמ' אדם שאינה כלום יש לו חיים ואלו כתי' בהם ישראל אשר בך אתפאר, ואמרו עוד פארך חבוש עליך אלו תפלין שבראש וזהו שהשיב לו שכתו' בהם מי כעמך ישראל על שם הכתר שנקרא ישראל. וענין זה שאומר הכתר אשר על הראש וכו', ע"כ אינו נראה על דעת הרב כלל וכל שכן ענין זר מאד שהזכיר הראב"ד ז"ל בפי' ברכות, וזה לשונו מנין שהב"ה מניח תפלין על שר הפנים קאמ' ששמו כשם רבו או שמא יש אחד למעלה הימנו נאצל מן הסבה העליונה ויש בו כח העליון והוא שנראה לו למשה והוא שנראה ליחזקאל במראה אדם מלמעלה והוא שנראה לנביאים אבל עלת העלות לא נראה לשום אדם בעולם לא בימין ולא בשמאל לא בפנים ולא באחור וזה הסוד במעשה בראשית כל היודע שיעורו של יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן העולם הבא, והוא שאמ' / נעשה אדם בצלמנו *ע"כ לשונו [[ז"ל,]] ופירשתי דבריו 13 ע' ז"ל כי אמ' כן על מטטרון המלאך הנברא שהוא שר הפנים וכדי שלא יקשה עליך לשון הגמרא, אמרו עליו הב"ה אמ' ששמו כשם רבו שהוא הע', ועל כן קראו לו הב"ה *ומה שאמ' או שמא יש אחד למעלה ממנו *נאצל וכו', הוא הע' שנאצל [[מעליון]] וידוע כי מרע"ה ויחזקאל ושאר הנביאים נתנבאו בע' [[אלא]] שמרע"ה השיג למעלה עד התפ', ומה שאמ' עלת העלות כונתו ידועה למי שקבל האמת לא לזולתו כי לא תועיל לסובר סברתו מי יתן ולא תזיקנו. אחר כל זה קבלתי מפי איש אלהים מקובל גדול מפי אנשי אמת החסיד ה"ר אבנ"ר הסוד הזה בשלימות והעיד שקבל מפי מגידי אמת שנתברר להם שהר"ם ב"ן ז"ל אע"פ שקבל העיקר הזה לא נתברר אליו הענין בשלימות עד לאחר שפשטו פירושים מפירושיו. ושמעתי בשמו של [[הראב"ד]] ז"ל כי סוד ד' בתים של תפלין שבראש כנגד ד' חושים שבראש חוש הראות

וחוש השמע וחוש הריח וחוש הטעם, ותפלין של יד כנגד חוש המשוש שהוא הדפק ע"כ. ועד"ה בעבור זה ירמוז לשם הגדול ולשם הנכבד, כמו זה אלי ואנוהו שפירשו הרב למטה שהוא רמז לשניהם ולשון עשה מותעש הארץ, דמתרגמי' וכנשת יאמר כי בעבור שמו וכבודו אסף אותנו אל מדותיו. שמו התפ', וכבודו הע', זה הזיי"ן זכור, הה"א שמור. והיה זה לך לאות על זרוע עזך הוא הע'. כטעם כי תפארת עזמו אתה, תפארת רומז לשם הגדול, עזמו לשם הנכבד. והנה האות כאות המילה רומז ליסוד שהוא אות ברית ואות מילה ובעבור שהכל בכל רו' לו' שהצדיק בצדק כי שניהם נקראו כל מפני שזה כלול בזה וזה בזה הוא כלומר הצדיק האות על היד שהוא הע' שיהיה בית אחד כענין שאמ' הכתו' אחותי כלה רומז מה שאמרנו למעלה שנותן טעם לד' פרשיות של יד בבית אחד מפני שהיד היא הכלה כלולה מהכל. מה שהזכיר הרב כאן ל"ב נתיבות בא לרמוז על הע' שנקראת לב ושמאל באמרו שמאלו תחת לראשי והראש הוא התפ' ונקראת שמאל שעיקר קבלתה מהשמאל וזהו גלוי סוד טעם תפלין של יד שעל השמאל סמוך ללב. ומה שאמ' הרב שהוא ראשית המוח רמז לראשית הכמה שהוא תחלת זכרון הישות שנ' והחכמה מאין תמצא. מעמד הצורות שממנה נמצאו ל"ב נתיבות שהם סבת כל דבר שסימנו אבי"ע אחרי הפרדן שכל נתיב ונתיב נפרד לדרכו כאשר במוח האדם גיד שממנו מתפשטים בכל הגוף ל"ב גידים כמו שידוע לחכמי המחקר והקשר שהוא על אחרית המוח רומז לע' שנקראת אחרית, והקשר בצורת דל"ת שרומז לע' כמו דל"ת של אחד. המשמר לזכירה, רמז למדת שמור ויסוד עולם שהכל בכל שיהיו באמצע הראש רמז לתפ' שהוא / הראש והוא הקו האמצעי ששם שרשי העינים רמז לחכמה ובינה שעיני האדם כנגדם 13 ע"ב ומשם יהיה הראות, כלו' משתים אלו בא הראות לתפ', וכבר ידעת כי סוד השמיעה לע', וסוד הידיעה לת', וסוד הראיה לב', כי הנשמה מאירה לכל הבנין זש"ה על הב' וירא אלהים. [ודע] *שאם תדקדק בלשון הרב אפי' בדברים שאומ' דרך פשט תמצא בהם סוד ד' פרשיות *באמרו שהם משכנות המחשבה, רומז לח' וב' שהם משכנות למחשבה ובאמרו ששם מצות היחוד וזכרון כל המצות וענשן ושכרן וכל השרש באמונה, בדברים אלו תמצא סוד טעם הד' פרשיות כאשר פירשנו למעלה, ואם דבריו אלו נראין פשט בעלמא, כי דע באמת שדבריו שנראין פשוטין שאין נראה בהם סוד הם רמזי הסודות בהרבה מקומות ודוק ותשכח. ומה שפירש מלת זה לשמו וכבודו והוא רומז למה שהזכיר בסדר בראשית ויש לרז"ל בזה מדרש בסוד נעלם רצו' לומ' שאולי בתכון לומ' שם כן לרמוז לנו מה שכתבנו שם.

ויהי בשלח שהשם שוכן בתוך הענן רמז לתפ'. ובלילה בית דינו הע' ביחוד הע' והת' כענין שנ' אשר עין בעין וגו', אני ובית דיני, התפ' והע' כי הולך לפניכם יי', התפ' הב"ה עמהם ביום, שהוא הת' שהוא כח היום ובית דינו עמהם בלילה, הע' שהוא כח הלילה אבל לעתיד לבא תתעלה מדת דינו הע' ברחמים התפ' ויהיו דו פרצופין בשוה כמו בתחלה מקבלים קדושה וטהרה כאחד, וזהו שאמ' הרב ולילה שהוא הע' כיום שהוא התפ' יאיר כחשכה כאורה החשכה בעונותינו תהיה אורה בחסדי השם ית' כי הע' אז תהיה מיוחדת ברחמים שהוא התפ' ייחוד אמתי מתברכים ומברכים כאחד ואז יתקיים והיה יי' למלך וגו', במהרה בימינו יהיה הייחוד האמתי הזה כאשר יבין ר"א ממנו כי ר"א לא היה מדבר על

דרך הקבלה שהיא דרך האמת כי לא היה מקובל. וכונתו כפשטו כלומ' שיתן כח בימינו של משה לעשות על ידיו הנסים והמופתים עד שיהיה מפואר בהם לשם טוב בכל הארץ, אבל עד"ה רומז לשם הגדול שהוא הולך לימין משה והשם הגדול הוא זרוע התפ', וכתי' כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת שמרוב אהבתך עם עמך תעשה השם שהוא הע' תפארת מחמת הייחוד האמתי יהיה השם תפ'. ועל דעתי כלומ' ועד"ה לבית דינו הוא הע' ומה שאמ' מלאך האלהים איננו נסמך לומ' מלאך של אלהים אלא מוכרת שהוא ביאור מלאך ומהו מלאך זה האלהים מלאך שהוא / 14 ע"א אלהים אין אלהים [[בכל]] מקום [[אלא]] *דיין רמז לו שהוא [[הע' מדת הדין עמוד הענן]] הוא [[משכן]] *לתפ' עמוד האש משכן לע', הענן הת' *והחשך הע', וזה טעם ויאר את הלילה [[וכו']] כי בשאר הלילות היה משמש לנחותם הדרך אבל בלילה הזה להאיר להם בלבד שלא יעמדו בחשך. ומצאתי ביד חכם משכיל ויסע מלאך האלהים הוא המלאך הגדול בית דינו של הב"ה וזה מורה שהוא מדה בהזכירו מלאך האלהים, כי אין אלהים בכל מקום אלא דיין וכן כתב הרב ז"ל כי כל מעשה הים נעשה במדת הדין היא המחרבת ים וכאשר מזכיר ימין שמורה מדת הרחמים יתכן שהימין שהיא מדת הרחמים מציל ישראל והזרוע *מנער את המצרים בים, ועוד יתכן שירמוז לזה מאמרם ארורים הרשעים שמהפכין מדת הרחמים לדין, ועוד כשהזכיר ימין שמורה מדת רחמים בחטאם נהפכה למדת הדין וזהו [שנ'] וירא ישראל את היד הגדולה שנגלה להם היד הגדולה והיא מדת הדין שעשה י"י במצרים כי היא היתה מכה במצרים מכה גדולה והיא הימין אשר תרעץ אויב והיא זרוע י"י שאמ' עליה עורי עורי לבשי עז זרוע י"י הלא את היא המחרבת ים, ואל יקשה עליך אמרו לבשי עז ממה שאמ' הרב בפסוק מידי אביר יעקב כי שם חביון עזו, כי שם בימינו חביון העז והחביון הוא הכח המתעלה הנחבא במקום אצילותו, כי הפ' נאצלה מן הג' שהוא הימין וזהו שנ' וכנה אשר נטעה ימינך אבל בכאן כאשר אמר בזרוע לבשי עז רו' לו' כי הימין תרעץ אויב בכח גדלו ע"כ. ויבקעו המים ארז"ל כל מימות שבעולם וכן כתי' גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב, והענין כי מפני שהיה בהם שנוי טבע נתבטל כח המשכת המים התחתונים ולכן נבקעו כלן כי כחות העליונים עמדו בעצמן ולא נתנו כח למטה זהו כל מימות שבעולם וזהו קפאו תהומו' בלב ים, כלומ' ים החכמה כמו ים ודרום ירשה, כך פי' מורי ה"ה ר' יצחק בר יוסף זלה"ה הוא ר' יצחק דפירא. ועד"ה וכו', היד הגדולה הע' הכלולה מהחמש הגופניות בייחוד הכל כיד האדם שיש בה חמש אצבעות, והיא מדת הדין שעשה י"י במצרים, כלו' והיא מדת הדין שעשה הת' במצרים שעל ידה עשה השם הגדול המכות במצרים. ומצאתי כתו' היד הגדולה היא הע', כי המדות חמש כנגד חמש, חמש רוחניות וחמש גופניות והע' כלולה מה' גופניות הרי היא יד בחמש אצבעות, הרי כשהכתו' קוראה יד הוא דרך כלל לחמש ספירות והיא עמהם, וכשקורא אותם אצבע לה לבדה הוא קורא כי כאשר / 14 ע"ב האצבע פרט מכלל היד כן הע' פרט מכלל האחרות ע"כ. ואל תשתומם על לשון לבדה כי האיסור והקצוץ למדבר במדות לומר על אחת מהן לבדו או לבדה הוא דוקא בפועל שאין לומ' זו לבדה עשתה כך וכך שהאומ' כן הוא נרגן מפריד כי הכל אחד והדין עצמו הוא העושה פעולת רחמים והרחמים פעולת דין, אבל בענין קריאת השם ר"ל לרמוז על דבר

מהדברים שם ידוע שתאמר מדה פלונית היא לבדה נקראת שמה כן אין שם קיצוץ ולא פירוד באמרך לבדה מצד המדה ההיא חס וחלילה אלא מצד הענין הנברא אשר קראת למדה ההיא על שמו. והוא הימין אשר וכו', והיא זרוע י"י וכו', עורי עורי וגו' כל זה רומז לע'. ולא יתעלם ממך וכו', ר"ל שהע' תתלבש עז מהדין הקשה להפיל האויבים ותהיה ימין מצד החסד להציל האוהבים. וזהו שאמרנו בפסוק מידי אביר יעקב שהם חסד ופחד, משם רעה אבן ישראל שמשם הע' מקבלת דין ורחמים ועל כן היא כלולה מהכל מטיבה לטובים ולישרים בלבותם בכח הימין, והמטים עקלקלותם יוליכם את פועלי האון בכח שמאל. ולשון ק"ס בזה הוא ואל יקשה עליך מה שנ' ימינך י"י תרעץ אויב, וזכור מה שכתבנו בפסוק מידי אביר יעקב שהיא שואבת מן הרחמים והיא החסד ולכך נקראת ימין, ימינך י"י נאדרי בכח היא מדת הדין שהיא ימין השם שהיא נאדרת בכח כאן כח הוא מדת הרחמים כענין שנ' ועתה יגדל נא כח י"י ימינך י"י תרעץ אויב, מדת הדין לבד, וכך ארז"ל היתה ידו אחת משקעתן ויהן אחת מצלתן פי' כי השם הגדול שהוא הכח היה שם בשם הנכבד ויד הכח שהיא הרחמים היתה מצלת את ישראל ויד הדין היתה משקעת המצרים, זה ביאור למה שעתיד הרב לרמוז בפסוק ההוא עוד מצאתי כתו' ויראה לי שהוא בכש"ט ימינך י"י נאדרי וכו', ימין השם שהוא התפ' שהיא רחמים הבאה מימין שהיא החסד מצלת האוהבים, והימין הרועצת ומכנעת האויבים היא הע' ונקראת גם כן ימין כי הגבורה שהע' באה מכחה באה מהחסד אש ממים ע"כ. ועד"ה וכו', על יד מלאך האלהים הע', וכן ביאור מה לך הים כי תנוס מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב בכש"ט אדון חולי ארץ רומז על הע', ואל תטעה באלוה יעקב לומ' שהוא הת' שגם אלוה יעקב הוא רומז על הע' כי היא היתה הרועה אותו והשומרתו מעודו ע"כ. ואני שמעתי כי הע' אלוה יעקב תיקרא אבל לא אלהי יעקב. יש מן המקובלים שאומרים כי מה שרגיל לכתוב הרב חצי השם ביו"ד אל"ף כגון הנה שכתב בי"א צור עולמים שנתכוון / 15 ע"א [לרמוז] סוד באל"ף, אבל אני אומ' כי הרב [[לא נתכון אלא]] לכבוד [[השם שלא לכתוב אותו]] בשלימות [[שלא]] לשם קדושה ובהברכה אדבר עוד על זה אם*יברכני [[צורי]]. אין וכו', אלא דיין הע'. זה אלי ואעלה אותו וכו', אומ' על הע' זה אלי כלומ' אעלה הע' שהוא דין אל נוהו שהוא הרחמים ויהיו דו פרצופין שוים ברחמים, בשם השלם, שיהא ה"א אחרונה מיוחדת עם *שלש אותיות ראשונות. כי מעתה יהיה השם איש מלחמה וכו', כונת הרב הוא לרמוז הייחוד כי מלחמה רומז לע', שהוא דין גם שמו לע' רומז גם בא לייחד הכל, כמו שאמרו בבהיר שאומ' שם מאי י"י איש מלחמה והשיב כי האל"ף של איש רומז לכתר שהוא אין, והיו"ד לחכמה, והשי"ן לתשו'. כטעם עתה ארומם וכו', כלומ' מה שאמ' על הע' אלהי אבי שנראה לאבותיו בע' שהוא אל שדי וארוממנהו כטעם מה שאמ' הע' לנביא *עתה ארומם ועתה אנשא, כלומ' אתעלה עם הרחמים. ויתכן שירמוז וכו', כלומ' עד כאן אמרנו שמה שאמ' זה אלי שמלת זה רומז לע' בלבד, ויתכן עוד לומ' שמלת זה תרמוז לשבע ספירו' בחכמה כלו' עם החכמה שהוא הע', אי נמי כונת הרב לחשוב שלש העליונות אחת והששה הרי שבעה שמשפיעים ברכה בחכמה שהוא הע' כמו שנ' זה שמי וזה זכרי שרומז לשבע ספירות כמו שמבואר למעלה. ובמכלתא אלי נהג עמי במדת רחמים וכו', אלי רומז לתי' במקום הזה

ואע"פ שבי"ג מדות אל רומז לע', אלי אלי למה עזבתני, אל נא רפא *נא לה, שכל זה מדרך רחמים, אל י"י ויאר לנו, שהיא אספקלריא המאירה, ואם כן יאמר לע' זה אלי מפני התעלותו ברחמים הוא עמי אל בזה כלו' בשבע ספירות. ודרך האמת ידענה המשכיל, וכו' למעלה הוא מבואר היטב. י"י ימלוך לעולם ועד, כטעם סוד הברכות שיתפשט המעין. עוד י"י ימלוך לעולם ועד ק"ס היא התשו' יאמר כי התשו' תמלוך ותשפיע טובה על העולם שהוא השם הגדול, ומן השם הגדול לשם הנכבד שהוא ועד, שזהו כסדר סוד הברכות ע"כ. וסוד הברכות הוא להמשיך שפע ברכה מן העליונים לכל השאר. מכש"ט חייב כל אדם לדעת סוד הברכות והא לך קבלה על זה איש מפי איש עד ר' יצחק בן הרב סגיא נהור שהוא שלישי לאליהו כי אביו הרב ר' אברהם בר' דוד היה שני לאליהו כי קבל מאליהו ז"ל. ויה"ב שנ"ר דעת"ו קבלתי כי ר' יעקב הנזיר הוא שקבל מאליהו, והראב"ד קבל מר' יעקב הנזיר ור' יצחק סגיא נהור קבל מאביו הראב"ד א"כ ר' יצחק הוא רביעי לאליהו ז"ל. שם בכש"ט דע כי כל המצות וההנאות והריחות וכל / הברכות והשבחות והתחנונים והבקשות אשר מיושב כלן לתשו', 15 ע"ב ואותן שהן מעומד, ביום שאין בו מוסף כשיתפלל אדם שמונה עשרה השלש ראשונות והשלש אחרונות לתשו', והאמצעיות לתפ' ואע"פ שאמרנו לתפ' יזהר שלא יזיז כונתו מהתשו' הדבור *בכונה יהיה לת' ועיקר כונתו לתשו', ובכל החתימות יכוין אל התשו' בכלל הכל מאין סוף לאין סוף ובלילות כל כונתו תהיה לתשו' בהמשכת הכל עד היסוד בלבד כי הכל בכל ולא יכוין אל הע' מפני שבלילה עיקר הזמנתה שכן היא לילה והלילה מיוחדת לה ואם יכוין אליה יראה כמקצץ, כאלו חס ושלום מתפלל אליה לבדה בזמנה. אמנם בק"ש בדל"ת דאחד יכוין בה ונכון הוא לכוין בה בק"ש ולחדה ייחוד שלם, וכן ארז"ל צריך להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ואם לאו לא יצא, כונתם בזה כדי לייחד הכל ושלא להפריד הע' מהת' ועל כן תקנו רז"ל בלילה אמת *ואמונה, שהוא הת' והע', וביום אמת ויציב שיש בו כסדר ט"ו וו"ין רמז לי"ה שהוא הע', וכדי שלא להפריד אסרו רז"ל שלא לספר בין ישתבח ליוצר ובין קדיש לברוך וכל המפסיק ביניהם הרי הוא נרגן מפריד. בעשרת ימי תשובה הכונה מוחלטת אל התשו' כי התחנונים אל התשו', ועל כן *אחז"ל אל תעש תפלתך קבע אלא תחנונים, רמז שעיקר כונת התפלה תהיה אל התשו' אע"פ שהתפלה הוא הת'. ושאלו מן המקובל החסיד ריב"ט כיון שאין לומר תחנה בלילה מפני שכונתה אל הע' וזמן המיוחד אל הע' הוא הלילה א"כ איך אנו נופלים על פנינו בלילי אשמורות, [[והשיב]] כי קרוב לבקר הוא ואשה מספרת עם בעלה וחשוב כיום, אמנם שבח מאד מנהג בני ספרד שמרבים ומאריכים בתחנונים עד שיאור היום ואז נופלים על פניהם ומנהג כשר הוא, ואמ' החסיד כי נכון הוא למי שהתפלל שחרית ומנחה שתכף שהתפלל שיפול על פניו ויאמר תחנה רמז לייחוד דו פרצופין. ויה"ב שנ"ר דעת"ו מצאתי כתוב ביד חכם משכיל על זה, ארז"ל תפלת ערבית רשות מפני שבעשירית מתנהג העולם והיא מדת לילה וכדי שלא יתבוננו בה לבדה ויקבעו מחשבותם בלילה בה לבדה אמרו שתפלת ערבית רשות, ובזה טעו מורדי אור שעשו פירוד אכן ביום אחר שיש מדת יום אע"פ שאנו מכונים להמשיך הברכות מלמעלה למטה ולבא דרך העשירית אין לחוש בזה אחר שהוא ביום ועל דרך מדת יום באה ליסוד ומיסוד לע', ע"כ. ואני אומ'

שראוי לשאול כיון שאסור לנו להרהר בלילה במדת לילה שהוא הע' הואיל והלילה מיוחדת לה פן יקחנה אדם לבדה במחשבתו והיה נרגן מפריד ולפיכך לא יכוין אלא במדת היום א"כ ביום גם כן היה ראוי שיהיה אסור לכוין במדת יום / פן יקחנה אדם במחשבתו 16 ע"א לבדה והיה נרגן מפריד ולא יכוין ביום כי אם למדת הלילה ולא למדת היום ובלילה לא יכוין כי אם למדת היום ולא למדת הלילה. ואני נותן טעם בזה כי הואיל ורוב החוטאים והמקצצים אינו אלא בע' מפני שהנהגת העולם הנגלה הזה על פיה, והע' הוא עולם הנגלה בסוד מלת אני וממנה עם היסוד ולמעלה עולם *הנסתר כי אפי' הנביאים אין משיגים ממנה ולמעלה זולתי מרע"ה לבדו ומפני שהע' עולם הנגלה והיא נראית מאד למשכילים הצנועים עד שבחדרי חדרים יתביישו ממנה יותר מבני אדם ודין הוא לפי' תקנו רז"ל לומר התחנה המיוחדת אליה בכסוי העינים למען לא ישתכלו בה, וראה כי רז"ל בכל דברי הצניעות שהם מדברים מזכירים השכינה מפני שהיא מאד נגלית ונראית לאשר קבל ונתן לו השם ית' עינים לראות וראה שאסרו רז"ל ללבוש הציצית שרומז לע' בלילה, ואה"ל מיע"ל נ"ם או"ר לש"ה. עוד מכש"ט אחז"ל שהיה הב"ה משתכל בתורה ובונה עולמו שנ' ואהיה אצלו אמון, המשל על התבונה שהיה *משתכל בחכמה ובונה עולמו הוא השתכלות האצילות ועל כן צריך ליחד הכל ליחוד גמור וזהו אשר תקנו רז"ל בברוך שאמר, עשרה ברכות כנגד עשרה מאמרות ואחר כך בא"י אמ"ה האל המלך הוא התשו'. הגדול החסד, והקדוש הפחד, ואל תתמה שנתנו הקדושה לפחד יותר מהשאר כי אותו שהוא יותר אש הוא הקדוש יותר והוא האש הגדולה, וכן הע' שהיא אש נקראת קדש ישראל, קדש לי"י, אב הרחמן לתפ'. מהולל לתשו' שהיא תהלה לדוד ואל תתמה על מלכות בית דוד כי כבר דרשו במדרש של ר' נחוניא בן הקנה ז"ל, שה"א ראשונה וה"א אחרונה בהתיחדם יחד הכל אחד, התשו' חתומה בה"א ראשונה שבשם המיוחד, והע' באחרונה, הרי האהל אחד. וכן בישתבח מלכנו האל המלך התשו' הגדול החסד, והקדוש הגבורה, בשמים התפ', ובארץ הע'. וסוד קדיש זה הוא, ועתה יגדל נא כח י"י, אנחנו מבקשים שיגדל בשפע ברכה התפ' מהגדולה שכן יגדל רומז לגדולה אל השם הנכבד שהוא הע' שכן השם הגדול הוא כח לשם הנכבד, ועל כן כתו' באל"ף דל"ת יתגדל ויתקדש התפ', שמיה רבא הע', בעלמא דברא כרעותיה העולם השפל, כשיאמר אמן יכוין לחכמה העליונה ולחכמת שלמה, שהיא אמונה אומן לעלם לעלמי עלמיא הרי חמשה במיעוט עלמי שנים הם חמש ספירות שהם חמש עולמות שימשך הברכה בהם מהתשו' וגם כלם נקראו עולמים שנ' כי ביה י"י צור עולמים, ית' לע' על כן אין להפריד בין יהא שמיה ליתברך. ברכו לתשו', שיבא ממנה שפע ברכה לתפ', המבורך מעצמו הוא מבורך, וכשהקהל אומ' בלחש ישתבח ויתפאר יכונו לתשו', וכשעונין ברוך י"י המבורך לתשו', לעולם התפ', ועד הע'. ברוך לכתר עליון, אתה לחכמה, / י"י לתשו', אלהינו הוא אלהים מדת הדין לתשו' עם זרועות עולם, ואלהי 16 ע"ב אבותינו שהוא אלהי אבותינו, והם אברהם יצחק ויעקב, האל הוא התשו' אשר לו הגדולה והגבורה, והנורא התפ' והע', אל עליון חוזר למעלה אל התשו', גומל חסדים טובים אנו מבקשים רחמים שימשיך ברכה ושפע להויות מן החסד, וקונה הכל אע"פ שאמרנו שהוא משפיע אל ההויות מן החסד הוא קונה הכל השפע של ההויות מאת התשו' הוא, וזוכר חסדי אבות

אנו מתפללים לפניו שימשיך עלינו בזכר חסדי אבות בחסד לפי שאין לנו זכות, ומביא
התשו', גואל צדיק יסוד עולם, לבני בניהם, הבנים הם שבע הויות כמו שאמרנו אם הבנים
שמחה, ובני הבנים הם השרים הנאצלים מן השכינה, למען שמו באהבה בחסד, מלך התשו',
עוזר בכח התפ', ומושיע בכח הפחד, ומגן בכח החסד, חתימת ברכה ראשונה אל התשו',
על מדת אברהם, חתימת ברכה שניה אל התשו' על מדת יצחק, חתימת ברכה שלישית אל התשו'
על מדת יעקב, ויראה לי דהוא הדין לכל שאר הברכות שיחתום על זו הדרך שאמרנו ביחוד
כלל אין סוף, אתה חונן לחכמה, השיבנו לתשו', סלח לחסד, ראה בעניינו לפחד, רפאנו
לתפ', ברך לנצח, תקע להוד, השיבה ליסוד, למשומדים לע', על הצדיקים לימין הע',
ולירושלם לשמאל הע', את צמח לאמצעות הע', אב לתשו', הרחמן לתפ', שמע לע', שלש
אחרונות לתשו' ע"כ. גרסינן בפרק לולב הגזול אמ' רבא לא לימא איניש יהא שמיה רבא
והדר מברך אלא יהא שמיה רבא מברך. צריך אתה לדעת פי' קדיש וקודם שאפרשנו אפרש לך
ואומר מעונה אלהי קדם קורא הכתרים מעונה, אלהי קדם התשו', ומתחת זרועות עולם
המקבלים משם וזהו *וזרועותיו כפולים על שכמו וזה היה פירוש כפיו של כהן הדיוט שהוא
דוגמתו המתברך והמקבל ממעל ומברך וכהן גדול דוגמתו למעלה מזה וכל מקום שתמצא מעון
מעונה תבין זה ושאר הדברים צדק ומשפט הכל נקרא כסא לו. ובהיות ישראל בגלות אין
הכסא שלם כי הדברים מתפשטים בעצמם ואין בהם דבקות רוח הקדש ממעל לפי שהוא מסתלק
ועולה למרום מרומים, ובהיות ישראל על אדמתם הדברים כמו כן על מכונם והכסא שלם
ומתעלים למעלה לקבל מן הכתרים ומן התשו' והכל מתעלה בדבקות עד כתר עליון הנקרא
קדש וזהו ביום ההוא יהיה י"י אחד כלו' שלא יהיה שם פירוד כי אם חבור והכסא שלם
וכלם יקבלו זה מזה וזה מזה עד למעלה וזהו אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך
ר"ל כי ילכו ישראל בגלות תהרס הבנין והכסא, ואמ' יהושע והכריתו את שמנו מן הארץ
ומה תעשה לשמך הגדול ובכל מקום שתמצא למען שמך הבן זה. ובמדרש תלים א"ר לוי בשם
ר' חמא כל זמן שזרעו של עמלק קיים לא השם שלם ולא הכסא שלם שנ' כי יד על כס יה
והיה צריך לומ' כסא י"י, וכשיאבד / זרעו של עמלק מן העולם השם שלם [[והכסא 17 ע"א
שלם]], שנ' האויב תמו חרבות לנצח מה כתי' בתריה וי"י לעולם ישב כונן למשפט כסאו,
אמת מארץ תצמח, ותשלך אמת ארצה, כי הוא מתעלה עד אין סוף, ויש בו ראש וסוף ואמצע,
ובזמן הגלות אין שם עלוי כי אם ירידה כפי סלוק רוח הקדש וכפי העלוי לכך אמ' תצמח
ממקום ירידתו ויהיה דבק ברוח הקדש ולכך נתקן ויתקדש ויתעלה, וזהו שנ' בימי הגאולה
הזכירו כי נשגב שמו, הוא הנקרא עולם הדבר ר"ל ההנהגה וזהו כי אין האיש בביתו אמרו
בהגדה זה הב"ה, צרור הכסף לקח בידו ר"ל עלוי הכתרים שלא היתה להם ירידה, ליום הכסא
יבא ביתו, וזהו חסד ואמת נפגשו, בימי הגאולה. ובמדבר סיני רבה אספה לי שבעים איש
מזקני ישראל זש"ה הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה, לה"ד לפלטין שהיתה
בנויה על גבי ספינות כל זמן שהספינות מחוברות פלטין שעל גביהן עומדות כך הבונה
בשמים מעלותיו מעלתו כתיב מעלותיו קרי והכל אמת, כביכול כסאו מבוסס למעלה ואחר
שהזכיר מעלותיו אמר הקורא למי הים הבא גשמים הבאים מכח המעלות וזהו שאמרו בתענית

כמאן אזלא הא דתניא מים העליונים במאמר הם תלויים ופירותיהם הם הגשמים שנ' משקה הרים מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ כמאן כר' אליעזר כב יכול כסאו מבושם למעלה בזמן שישראל עשויין אגודה אחת לכך נאמ' הבונה בשמים מעלותיו, אימתי ואגודתו על ארץ יסדה וכה"א ויהי בישורן מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ואומ' מלך אלהים על גוים אלהים ישב על כסא קדשו, נדיבי עמים באספו עם אלהי אברהם ראה המשל הזה הנמרץ איך נכלל בדבריו מה שכתבתי לך למעלה, עכשו כאשר ישראל בגלות ואין הכסא שלם אנו מתפללים שיתקדש ויתעלה הכסא לקבל ממעל בביאת הגואל ואומרי' יתגדל וכה"א יי' אלהי גדלת מאד, יגדל נא כח יי', וכן בדוד הוא אומ' ויאמן ויגדל שמך עד עולם כל זה ר"ל יניקת התורה ויתקדש לקבל ממקום הקדש שמו הגדול כי לתשו' אין בו ירידה כי אם עלוי, בעלמא דברא כרעותיה, כפי הרצון שהוא בכל והכל בו, ואין יצירה נוצרת מזולתי רצונו כרעותיה זהו שאמרו מלך בשר ודם אינו בונה מדעתו כי אם מדעת האומן וימליך מלכותיה, צריך אתה לדעת כי ארבע מעלות הם המלך והמלכות והממלכה והממשלה וזה למטה מזה לכך אומ' ימליך יפעיל, בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל כי לא יוכל לעולם להיות הכסא שלם זולתי תחיית המתים שיהו כל הדברים עומדים בכח לצאת כאשר היה בבריאת העולם, אמן יהא שמיה רבא מברך צריך לחבר שמיה רבה למברך כי מברך לשון בריכה ויניקה ולפי שהשם מעצמו מתברך אין להפסיק בינו ובין ברכתו, למעלה מכל הברכות אנו רומזים בכאן למה שאין אנו רשאין לדבר ממנו, ואומ' יקבל אפי' ממה שהוא / ממעל מאצילות הברכות, והנחמות על שם הגלות וכל זה מבואר ע"כ לשון המפרש, 17 ע"ב ויראה לי כי הוא מורי גדול הדור הרשב"א נר"ו. עוד דעת אחד מהמקובלים הגדולים בכונת התפלה וזה לשונו, ארז"ל אל תעש תפלתך קבע לא יהא לך כח ידוע להתפלל בו כמין מדה ידועה אלא לאבות, אבל כשתתפלל התפלל בתחנונים וברחמים אלו שתי המדות יהיו קבועות לתפלתך וזהו פירוש אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, ויש שגורס אלא תחנונים כלומ' בתחנונים יהא לך קבע בתפלה בין ביום בין בלילה בין בשבת בין במועד בין בחולו של מועד בין בראשונות בין באמצעיות בין באחרונות אבל רחמים אינו כן שאינו צריך להם אלא בחול בלבד בשחרית ובמנחה וכיצד הוא עושה שלש ראשונות והדומה להם ר"ל שבחים הכונה תחנונים וחבור הברכה ברחמים, אמצעיות *והדומה להם רצוי' לו' צרכים הכונה רחמים ולא יזח מן התחנונים, שלש אחרונות והדומה להם רצוי' לו' [[הודאה]] הכל תחנונים ונמצא שאינו צריך לרחמים אלא שחרית ומנחה של חול ולא בשאר ימות השנה, ובעשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים בשלש אחרונות כמו שנקראו ימי תשובה ע"כ. ומפי תלמיד החסיד ר' יצחק הוא בן הרב ביום הראשונות הכל לתחנונים ובקדוש כולל הכל וכן בקדיש וכן באחד שלשה אלה אין משתנים באמצעיות לרחמים והמשכה בהשם לכל, ואחרונות כמו הראשונות בלילה הדבור לתחנונים והמשכת השם לכל באמצעיות, אבל בראשונות ובאחרונות כמו בשחרי! וימים טובים ובעשרת ימי תשובה הכל לתחנונים וכן בראש חדש, והרב ר' אלעזר מגרמישא כל תפלות של ראש חדש כמו בחול לבד המוספין שהכל תחנונים ע"כ. ומצאתי כתוב ארז"ל לעולם יכנס

אדם שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל על דעת הר"ם ב"ן ז"ל שאומ' כי כל כונת התפלה לת' יתפרש הכי יכנס שיעור שני פתחים רמז לב' כתרים שהם הג' והפ' ור"ל יכוין לבו אליהם וישם כל לבו בתפלתו לת' עם המשכת כלן עד אין סוף, ולדברי האומ' כי כונת כל התפלה לב' יתפרש הכי, יכנס שיעור שני פתחים רמז לשתים העליונות שהם הכ' והח' עם המשכת כלם עד אין סוף, ע"כ. ואני יה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי גם אליבא דמאן דאמ' שכונת התפלה לב' נפרש יכנס שיעור שני פתחים לשני הכתרים שהם הג' והפ' וכן מצאתי אחר כן באוצר הכבוד שחבר הרב ר' טדרוס הלוי ז"ל, וזה לשונו שני פתחים הללו רמז לפ' ולג' מהת' יכנס שני פתחים שהם הפ' והג' אל הב', ושם יתפלל שהוא בית יי' העליון, וכאשר השלים האדם תפלתו ופוסע ג' פסיעות לאחריו נמצא ששב אל מקומו הראשון שהיה שם בתחלה עכ"ל. ואני אומ' כי מה שהזכיר החכם הזה הנה על הב' בית יי' העליון שבא לרמוז שהב' הוא מקום ובית תפלה לת' בסוד ושמחתים בבית תפלתי, / מכאן שהב"ה מתפלל והמשכיל יבין. [[וכדי שתבין בשכלך 18 ע"א סוד כניסת שני פתחים הללו להראות לך]] הדרך ולהאיר עיני שכלך למען יראו הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון לפתוח הפתחי' לפני שכלך ויאמרו לו בוא ברוך יי' ואל תעמוד בחוץ כי אנחנו פתחנו לך השערים אשר בהם יבא גוי צדיק אצייר לך צורת תבנית עשרה גלגלים למען יראו עיני בשרך וישמחו עיני לבך בהכנס שכלך אל האפריון מקום החביון מחסה לכל עשיר ואביון הוא בית יי' העליון, ואל תשתומם על סדר המזלות ועשרת הדברות כי בכונה ובענין הכרחי נעשה כן ואם קבלת אז תודה על האמת ותאמר כי בודאי נכון הוא.

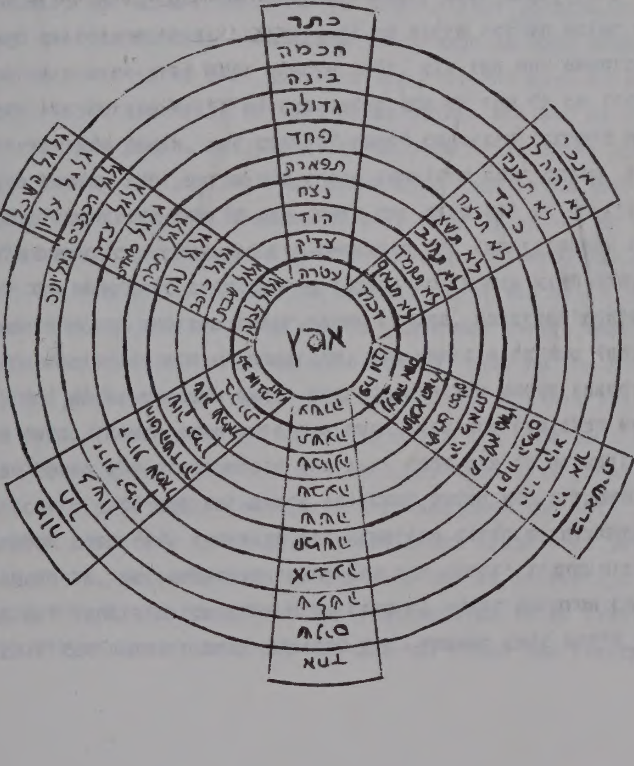

/ וראיתי לכתוב כונת פסוק י"י [[שפתי תפתח]] ופי יגיד תהלתך [[עד"ה לפי]] מיעוט 18 ע"ב
שכל שבי כבר ידעת כי בכל מקום שם אל"ף דל"ת רומז לע', ומפני שהע' שערי תפלה ר"ל
בית [[שער ליכנס]] משם לפנים ומלפנים לפני לפנים עד בית י"י העליון, תקנו רבו'
ז"ל פסוק זה לומרו בתחלת התפלה וראוי שבעוד שיאמר הבא להתפלל אדני [[שיכון]] אל
הע', שפתי תפתח, כלומ' תפתח לי שערי רחמים למען אכנס לפני לפנים אל מקום התהלה
העליונה שהוא הב', ופי יגיד תהלתך כלומ' אמשיך בך שפע ברכה מתהלתך שהוא הב' ומיד
תכנס דרך ישר במחשבתך הנכונה מהע' דרך הקו האמצעי עד תוך בית י"י העליון ואמור
ברוך ואתה כורע ותכון בכל מלה המקובל בה, והענין כן הוא אם באת להתפלל ביום
תכוין בפסוק זה מה שכתבתי ובכל מלה הראוי לכון בה לע' ולשני המכריעים ביחוד אמתי,
ובלילה לא תכוין בע' כלל אלא שתסכים במחשבתך שהיא כלולה ומיוחדת בצ' והצ' בה אם לא
בק"ש *שחייב *אתה לכוין בה כמו ביום בייחוד ק"ש, נמצא שאם *תרגיל עצמך בשעת התפלה
לכוין בפסוק אדני שפתי תפתח מה שכתבתי בו, שתוסיף ברכה וטובה כאלו אתה מייחד בקריאת
דל"ת דאחד ולא עוד אלא מה שגזרו חכמים ליכנס שיעור ב' פתחים תכנס אתה שיעור ששה
פתחים ושכרך הרבה מאד. עוד כלל מענין הברכות ומתוכו תבין כונת הר"ם ב"ן ז"ל ומנהגו
בתפלה, דע כי הברכות האמצעיות של י"ח ברכות כגון אתה חונן וכל האמצעיות כונתן לתפ'
ביום, אבל בלילה לתשו', שהיא הבינה, וראשי חדשים לתשו' אפי' ביום, והברכות הראשונות
של י"ח ברכות והאחרונות ובעשרת [[ימי]] תשובה בין ביום בין בלילה לתשו' אבל כל
חתימות שבעולם צריך שיכלול עשר ספירות, וכל הברכות שאין להם חתימה כגון בורא פרי
הגפן והמוציא וכיוצא בהם כלם לתשו', אבל כל ברכה שסופה ותחלתה ברכה תחלתה לתשו',
וסופה לעשר ספירות, ושמענו כי אמ' הר"ם ב"ן ז"ל כי לעולם יכוין אדם לתפ' חוץ
מעשרת ימי תשובה שיתכוין לתשו', וחתימת הברכות לעשר ספירו', וכשאומ' בברכות בא"י
א"מ חוזר לתשו', העולם [[אקב"ו]] לתפ' ונקרא עולם על שם שש קצוות כי הוא המעמיד
הקצוות ברצון סבת הסבות ובהמשכתו השפע עליו ע"כ. וכתב אחד מגדולי המקובלים בשם
הר"ם ב"ן ז"ל כי ביום לתפ' שהוא מדת היום בין ראשונות בין אחרונות ואמצעיות עם
המשכה מלמעלה ובלילה היה ראוי לע' שהיא מדת לילה ואי אפשר לעשות / כן ולכך 19 ע"א
אמרו תפלת ערבית רשות התחנה [[לע', דוד מלך יש' כל תפלתו]] היתה לע' ע"כ בשם הר"ם
ב"ן ז"ל. עוד כתב שאין תחנה בראש חדש מפני שכנסת יש' מתעלה בו למעלה בשמים על ידי
הקרבן וכן בשבת ויראה כטעם זה עצמו ביום טוב. ויה"ב שנ"ר דעת"ו ראיתי לכתוב קבלת
כונת נקוד השם המיוחד אשר נאמ' עליו בדברי רז"ל כל ההוגה את השם באותיותיו אין
לו חלק לעולם הבא, ועל כן כל הקורא אותו בשפתיו בנקודו הרי הוא מחלל את השם וגדול
עונו מנשוא, מפני שאין כל העולם השפל הזה המלוכלך בלכלוכי בני אדם בעונותיהם
ובמעשיהם כדאי שיצא אויר והבל הנקוד הקדוש מן השם המיוחד ולהתערב עם אויר העולם
הנזכר, אמנם כל היודעו יחשב בלבו בנקודו כאלו הוא נקוד לפניו. ודע באמת כי מה שארז"ל
מפני מה ישראל צועקים ואין נענין מפני שאין יודעין להתפלל בשם, כונתם ז"ל לומ'
שאין יודעין להתפלל בנקוד השם המיוחד הראוי לאותו ענין שהוא צריך כי לשם המיוחד

נקוד לאלפים ולרבבות וכל נקוד ונקוד יש לו כח ידוע לענין ידוע, וחכמי ישראל קבלו מהם כל אחד לפי מה שזכהו השם ית', והיודע שמו של הב"ה בנקודו הפועל מה שהוא צריך בקבלה אמתית לא יצטרך להזכירו בפה בעת צרתו אלא לכוין בלבו בלבד באותו הנקוד ויקרא אל הב"ה בשפתיו באחד מכנויו ומיד יענהו ויהיה עמו בצרתו עד שיצילהו ממנה וזש"ה כי ידע שמי יקראני ואענהו וגו', ומי שאיננו יודע שמו על דרך זה שאמרנו לא יענהו השם בתפלתו מחמת תפלתו אלא ברחמיו שרחמיו על כל מעשיו, אלא א"כ יתפלל בדמעות שאע"פ שמיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שערי דמעות לא ננעלו, כי בודאי המתפלל בכונת הלב ובדמעות מיד הוא נענה ובלבד שלא יהיה במתפלל ההוא דבר מהדברים המעכבים את התפלה. וכונת נקוד השם המיוחד בברכות הוא כנקוד דְּבָרְךָ כמו שכתו' לעולם דברך י"י נצב בשמים וגו', ובמקדש היה כהן גדול מזכיר שם של שתים עשרה בנקודו והיו כל ישראל עונין אחריו בשכמל"ו, ואל תקשה על מה שאמרתי למעלה מפני אויר העולם השפל הזה כי אע"פ שהיה הכהן הגדול מזכירו לא היה הבל דבריו מתערב עם האויר כי היה הבית מלא כבוד השכינה והמשכיל יבין, ומאסקופת העזרה ולחוץ אסור לכל בר ישראל להזכירו רק להבליעו בקדושה ובטהרה כאשר כתבתי למעלה אלא מזכירים אותו בכנויו ועל כן עונין אמן כי אמן מספרו כמיוחד וכנכבד ית'. וזהו נקודו הנמצא בבהיר, יְפַעֵל יְפוֹעֵל יִפְעוֹל וקבלתיו בתיבות / אלו, הָהֲרָה הָרוֹדֵף יִרְדּוֹף והכל אחד. [[ומסברתי]] ראיתי לחקור אחרי תיבה 19 ע"ב שאותיותיה דומות לאותיות השם המיוחד, שיהיו בו שתי אותיות דומות זו לזו, וואי"ו באמצע, ומקבלות דג"ש ומצאתיה בתורה וזהו נבוב לוחות, וראיתי לנקוד מלה זו בנקוד הנזכר כאן על השם המיוחד, נְבוּב נָבוּב, נְבוֹב נְבוֹב, ויש מוסיפין אל"ף אחריו כזה, נְבוֹבָא נְבוֹבָא נְבוֹבָא, עשר ספירות מיוחדות בו והכל מיוחד באין סוף. וטעם הזכירי סברתי כאן לפי שבדרך האמת לא תפול ולא תנוח סברא אלא קבלה בלבד, וכל העושה סברא בדברים אלו ובודה דברים מלבו וכותבם או אומרם בלשון קבלה גדול עונו מנשוא, כי הוא מעיד עדות שקר בעצמו ומחלל שם שמים, והנה ארז"ל בבשר ודם בירושלמי כל המוציא שם רע על חברו אין לו מחילה עולמית, עאכ"ו העושה סברות ובודה דברים מלבו על בורא עולם סבת כל סבה ית' ויתי שאין לו כפרה עולמית וגורם *רעה לעצמו ורעה לעולם, לפיכך כל אשר רוח אלהים בו בחדוד ובפלפול ומבין דבר מתוך דבר אותו דבר שהבין מותר לו לכתבו או לאמרו בשם עצמו וחייב הוא בכך, וכן מצינו בר' שמעון בן יוחאי שאמ' לר' אלעזר בנו שיאמ' לפניו סוד הקרבן מה שקבל בו, ואחר שאמ' סוד קרבן הבהמות צוהו לומ' סוד קרבן העופות ואמ' לפניו שידע והבין סוד העופות מתוך מה שקבל בסוד הבהמות ולפי שלא קבלו מפי איש מקובל אלא מחדודו ופלפולו לא רצה להוציאו מפיו עד שהרשהו ר' שמעון אביו, ולפיכך כל האומר בדרך האמת דברים בשם אומרם והמובן בשם המבין הרי הוא מקדש שם שמים יהי רצון מלפניו שיתקדש שמו הגדול והקדוש על ידינו לעיני גוים רבים אמן. ויש לך לדעת כי צריך ששתי ההי"ן ראשונים של שני שמות ראשונים שתהיינה דגושות, ושלשת ההי"ן אחרונים של שלשתם במפי"ק, אבל הי"א ראשונה של שם שלישי בלא דג"ש, וקבלתי מפי מורי ה"ר יהודה הדרשן ז"ל אשכנזי כי כל הרגיל לכוין בנקוד שלש

הויות אלו הוא אהוב למעלה ונחמד למטה ובלבד שיהא ירא שמים בסתר אבל אם הוא צדיק גמור ובעל תורה ובעל גמילות חסדים בגלוי ועובר על רצון בוראו בסתר בחדרי חדרים שאין בריה מרגיש ויודע והוא רגיל לכוין בברכות בשלש הויות הללו יודע לו באמת כי כונת ההויות הקדושות האלה תגלה חרפתו לרבים שלא יתקבלו מעשיו הטובים בעיני רואיהם. גם קבלתי הרוצה להיות אהוב למעלה ונחמד למטה ושתהיה תפלתו נשמעת לאלתר יכון / 20 ע"א בלבו בהזכירו השם הנכבד לאותיות אלו עם נקודם המקובל והם אותיות השם המיוחד שתי פעמים ואחרי כל אחד אל"ף ונקודם הוא תחת היו"ד קמ"ץ ותחת הה"א שב"א ותחת הוא"ו קמ"ץ ותחת הה"א קבוץ שפתים, והאל"ף נבלעת, וכן נקוד השם השני רק שהה"א האחרונה בחיר"ק וגם האל"ף נבלעת, ואחר שיכוין בנקודם זה יכון בלבו שעשר ספירו' מיוחדות בו והכל מיוחד באין סוף, ולמעלה הזכרתיו במלת נבוב, וטעם הבלעת האל"ף מפני שהיא אל"ף של שם הנעלם והמבין יבין. ואם תחבר האל"ף של שם הנעלם עם כל אות בפני עצמו של שם המיוחד ותנקוד אותם בחמש נקודים שהם חמש הברות הדבור והם קמ"ץ וצר"י ושור"ק וחיר"ק וחול"ם, בכל גלגוליהם האיפשרים להתגלגל שלא ידמה נקוד זה לנקוד חברו ואחר כן תמנה ההברות תמצאם אֶלֶף וזהו סוד גדול כי כל דבר שב אל מקום עיקרו. וראוי לכל רודף אחר מדת החסידות לכוין בלבו בכל הנקודים אשר הזכרנו למעלה בהזכירו בפיו השם הנכבד והואיל והנקודים רבים ולא יוכל אדם לכוין אותם בכל ברכה וברכה מכל מקום זה חייב לעשות בכל ברכה ראשונה מהברכות הסמוכות לחברתן יכוין בכלם ומהרה יכוין כלם אחר שירגיל עצמו ואין צריך לומי' שחייב לכוין בכלם בברכה שאינה סמוכה לחברתה אבל בברכות הסמוכות זו לזו יכוין בשלש הויות או למיעוט בנקוד דְּבָרְךָ על כל פנים. ובאמת אני רגיל לכון בלבי בנקודים הנזכרים כלם בברכה שאינה סמוכה לחברתה ולפעמי' גם בברכות הסמוכות זו לזו, ועוד אני כולל כונה על השם המיוחד עם כונת הנקודים הנזכרים והוא שאני מכוין בראותי בלבי תג של יו"ד של שם המיוחד שהוא קוצו של יו"ד הנזכר בדברי רז"ל אל הכתר, וביו"ד עצמה אל החכמה, ובה"א אל התשו', ובוא"ו אל התפאר עם שש קצוות אשר הוא קיומם, ובה"א אחרונה אל הע' עד אין סוף וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שלא כתבתי דברים אלו לכבודי ולתפארתי כי אם לכבוד ולתפארת של מלך מלכי המלכים ית' ויתי' למען ירגיל עצמו לעשות כן כל המעיין בספר זה ויעשה רצון בוראו ית' וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, וי"י אלהים אמת יראנו נפלאות מתורותיו וימציאנו חן ושכל טוב בעיניו ובעיני כל בריותיו. וכדי שלא תשתבש בראותך דברי המקובלים בכונת התפלה שיכוין אדם פעם לזה *ופעם לזה אורך ואשכילך דרך זו תלך, אם באת לאחוז בידך בכונת התפלה והברכות אחת מתקבלות הנזכרות לעיל של הר"ם ב"ן ז"ל או מהאחרות אע"פ שכל דברי הר"ם ב"ן ז"ל דברי אלהים חיים וקבלתו מוחזקת / 20 ע"ב נכונה ואמתית בעיני כל המקובלים המשכילים מכל מקום הרשות בידך לאחוז דרך אחת מהדרכים הנזכרים דמאן דעבד כמר עבד ומאן דעביד כמר עבד כמו שאנו עתידין לומי' בסוד שמע ישראל, אם ישמע השם את תפלתי. אמנם הזהר שלא תשבש שכלך לאחוז מזה ומזה ולערבב הקבלות פן תקרא כסיל בלכתך בחשך שאפי' באיסור והיתר אחז"ל בחולין דמאן דעבד כחומרי

ב"ש וחומרי ב"ה עליו הכתו' אומ' הכסיל בחשך ילך, אלא או מחומרי וקולי בית שמאי, או מחומרי וקולי בית הלל. ועל כן תמצא הרבה מרודפי הקבלה משובשים שמקבלים מזה ומזה ורוצים לאחז בכלן ולסוף נעשה קרח מכאן ומכאן העושה כן ואפי' חרס לא יעלה בידו אלא דברים המשבשים את מוחו ועל כן בעצת כל מקובל משכיל אשר עינים בלבו הרוצה להשיג האמת ימשך בכל כחו אחרי דברי הרב ר' משה בן נחמן ז"ל עד שישיגם ויגע בהם עד שיאמר יגעתי ומצאתי ואז יהיה שלם בדרך האמת בלא ספק, ואעפ"כ יעשה כל יכלתו להשלים בין הדברים כאשר כתבתי בסדר וישלח. ונשוב לדברינו ונאמ' כי באי זו דרך שתאחז בכונת הברכות והתפלה הזהר מאד שלא תקצץ בנטיעות לחשב באחת מהן בלבד אלא תמיד תהיה מחשבתך קשורה בכלן יחד מאין סוף לאין סוף בכל ששת קצוותיהן, ובעוד שתהיה מחשבתך מיוחדת באין סוף תפשט ותמשיך ענף ממחשבתך אל ההויה אשר תצטרך לכוין אליה אבל מכל מקום תמיד יהיה שרש כונתך קשור ומיוחד בכלן בכלל אין סוף כשלהבת הקשורה בגחלת וכענבים באשכל כן יהיו כל עשר ספירות מיוחדות במחשבתך מאין סוף לאין סוף. ומה שכתבתי למעלה שברכת אתה חונן לחכמה, השיבנו לתשו' סלח לנו לחסד וכן כלם, זה יש לך לכוין שרש מחשבתך יהיה קשור באין סוף כאשר אמרנו פעמים רבות ותמשיך ענף מתוך שרש מחשבתך או אל התשו' או אל התי' אליבא דהר"ם ב"ן ז"ל בכח החסד, ובאמרך ברכת גבורות תכוין בכח הגבורה, וכאשר תקרא קדושת השם תכון בכח התפ', ומשם ואילך בהתפללך ברכת אתה חונן יהיה ענף מחשבתך אל התפ' או אל התשו' שיעשה רצונך בענין ברכה זו בכח החכמה, ובברכת השיבנו בכח התשו', ובברכת סלח לנו בכח חסדך, ובראה נא בעניינו בכח גבורתך, ובברכת רפאינו בכח רחמיך שהוא התפ' ממש, ובברכת השנים בכח נצחך, ובברכת תקע בשופר בכח הודך, השיבה שופטנו בכח יסודך, למשומדים בכח צדקך, / על הצדיקים בכח ימין צדקך, ולירושלם בכח שמאל 21 ע"א [[צדקך]], את צמח בכח אמצעות צדקך, אב בכח התשו', הרחמן בכח הרחמים, שמע בכח הצדק, ושלש אחרונות לתשו' או גם לתפ' אליבא דהר"ם ב"ן ז"ל, והחתימות כבר הודענוך שתכלול בכל אחת ביחוד כל העשר ספירו' מאין סוף לאין סוף. שאלני חכם אם שמעתי שום מספר על אתה שיעלה בג"י אחד, אמרתי לא שמעתי אמנם אחשב חשבתי ומצאתי כי התי"ו היא דל"ת באיק בכר הרי עשרה ועם אותיותיו י"ג ושמח גם ישר בעיני שאע"פ שאין הקבלה צריכה לזה טוב הוא להמון העם השואלים לדעת טעם נכח ונסתר בברכות שנאמ' להם שהברכות הם לאחד ואין לו שני ית' [[וית']]. ושמעתי רמז לנכח ונסתר בברכות מן הפסוק שאמ' דוד ע"ה *בתהלה לדוד, יודוך י"י כל מעשיך וגו', כבוד מלכותך יאמרו וגו', כל זה לנכח, להודיע [[לבני]] האדם גבורותיו וגו' הרי זה נסתר, ושמעתי מה"ר אבנ"ר בשם הירחי שכל מזמור תהלה לדוד בכל פסוק וא"ו באמצעו חוץ משנים והם חנון ורחום י"י וגו' והשני קרוב י"י לכל וגו', ר"ת חק ובאמצעו של חנון אל"ף ובאמצעו של קרוב למ"ד, הרי זה חק אל וכתו' אחר פסוק חנון טוב י"י לכל ורחמיו על כל מעשיו, הרי זה נסתר וסמוך לו יודוך י"י כל מעשיך וגו', הרי זה נוכח אם כן ענין הברכות שיהיו על סדר נכח ונסתר כגון ברוך אתה אשר קדשנו חק אל הוא כלומ' גזרתו ורצונו ית' וית' הוא. עוד אמ' נ"ר בשם ה"ר שם טוב ז"ל, כי עיקר טעם למאמר רבו' ז"ל שהקורא תהלה לדוד שלש פעמים בכל יום שהוא בן העולם

הבא מפני שבו מפורש סוד סדר הברכות בנכח ובנסתר. ויאמר אם שמע תשמע ק"ס בקול י"י
אלהיך שהוא השם הגדול ובשמור מצות י"י וחקיו יהיה השם הנכבד רופאנו, מכאן תקנו
הברכות נכח ונסתר שאנו ממשיכים הברכה עד השם הגדול, ואתה הוא מלשון ואתא שהוא אות
ברכבה שלו, וה"א אחרונה רומז לאחרונה כדי להמשיך עדיה, י"י אלהינו הוא התשו' שהוא
מלך העולם שהעולם הוא השם הגדול שהעולם קדשנו במצותיו מדבר נסתר לחלוק כבוד לשם
הגדול מפני כבוד המלכות, וזהו טעם בעלינו לשבח שמדבר בנסתר והסמוכה לחברתה מפני שלא
הזכירו בה בתחלתה מלכות היא לנכח ע"כ ק"ס. ויה"ב שנ"ר דעת"ו הואלתי לבאר דברי הרב לפי
כונתו הנכונה ויובן ממלת לקול וממלת אני, כי קול אני רומזים לשם הנכבד, אחרי כן
הבנתי כי כונת הרב ז"ל שקול רומז לשם המיוחד כי קול הע' הוא שפע ברכה הבא אליה מן
התפ', ואני / רומז לע' וזהו שהזכיר הרב ז"ל בסדר המשפטים וברך והסירותי, כי וברך 21 ע"ב
רומז לתי' שהברכה באה אליו מהנסתר ועל כן אמר וברך לשון נסתר, והסירתי נכח רומז לע'
שהוא המסיר מחלה מקרבנו כי הוא רופאנו, והנה כבר ידעת כי מלאך הע' רפאל הממונה על
הרפואה. כי הברכה יש בה מלכות, דע כי מלכות זה רומז לתשו' כמו מלכותו בק"ש וכל מלך
שבברכות רומז לתשו', והמצות נצטוו לנו מן העולם שהוא התפ' ועד העולם שהוא הע', שהם
העולם הבא והעולם הזה כי רמ"ח מצות עשה מהת' ושס"ה מצות לא תעשה מהע', כנגד זכור
ושמור כי כל ברכה שיש בה מלכות היא כן דעת הרב במה שאמ' היא כן הוא רומז לנכח ונסתר
כלומ' כל ברכה שיש בה מלכות היא נכח ונסתר שחלקו כבוד למלכות, קורא המלכות התשו'
ומפני כבוד התשו' שהוא עולם השכל והיא נשמה לתפ' כמו הנשמה לגוף כי היא חיי המלך
כי באמרנו חיי המלך חיי רומז לתשו' ומלך לתפ', אבל בברכות מלך רומז לתשו' וכיון שהיא
נזכרת עם העולם שהוא הת' אנו מדברים לתפ' דרך נסתר אע"פ שהתפ' הוא תחלה החמשה גופניות,
וכל זה מפני שחלקו כבוד לתשו' כי היה לנו לומ' אשר קדשתנו במצותיך וצויתנו אלא שחלקו
כבוד למלכות. ואשר עשה לנו, רוצ' לומ' כי העולם שהוא התפ' הוא שעשה עמנו כל הטובות
הוא אשר קדשנו במצותיו ונתן לנו תורתו אחרי אשר עשה עמנו כמה נסים וכמה נפלאות
והחיינו להגיע לזמן ימי הנסים לברך שעשה לנו נסים ושהחיינו והגיענו לזמן הזה והיה
לנו לומר שעשית ושהחיית לנכח מטעם שאמרנו אלא שאנו חולקים כבוד לתשו' שהוא עולם
השכל עולם נסתר מעיני כל חי. והסמוכה לחברתה וכו', הן לנכח מפני שהן לתפ' וזה ראיה
חזקה למאן דאמ' בשמו של הרב ז"ל, שכונת הברכות לתפ' חוץ מעשרת ימי תשובה שהכונה
לתשו' לפיכך הבא לכוין כונה נכונה יכוין כן, באמרך ברוך תכוין לכתר מפני שהוא מקור
כל הברכות, אתה באמרך אתה תתחיל לכוין אל החכמה ובכונך אתה אל החכמה תפרש בלבך לשון
אתה מלשון ואתא מרבבות קדש ותמשיך מחשבתך מן החכמה אל התפ' ובהגיעך אל התפ' תפרש
במחשבתך אתה מלשון אתה ממש שהוא לנכח ותמשיך מחשבתך זו אל הע', כל זה יש לך לכוין
במלת אתה, ובאמרך י"י תכוין אל התשו', אלהינו לזרועות עולם, כלומ' לתשו' / עם 22 ע"א
הזרועות, מלך לתשו', העולם [[לתפ' כי]] התשו' הוא מלך העולם הבא שהוא התפ', והתפ'
מלך למנהיג העולם הזה שהוא הע', והע' מלך לעולם השפל הזה, אשר קדשנו וכו', או אשר
עשה לנו וכו', או שהחיינו וכו' לתפ'. ותקנו בעלינו לשבח נסתר וכו', ומה שאמ' ק"ס

לחלוק כבוד לשם הגדול נשתבש שבוש גדול, כי הנכח הוא רומז לת', והנסתר לב' שנקרא כאן מלכות ואע"פ שאנו מדברים נכח שרומז לת' באמרנו אתה ביון ששם מלכות נזכר בברכה זו אנו מסיימין הברכה בלשון נסתר כדי לחלוק כבוד למלכות שהוא הב'. וכיון שהגענו בעלינו לשבח חייבים אנו לכתוב ביאור כונתינו בו באמרנו אותו, כי כל מי שקבל כונת האמת בברכות חייב הוא לכוין על כל מלה ומלה מה שקבל בו, וקבלתי כי כל מי שלא כיון בברכה ראשונה של י"ח ברכות המקובל בכל מלה ומלה תוזר לראש ומכוין כראוי, ואני אומ' דהוא הדין לכל ברכה ותפלה שחייב [[לכוין]] ואם לא כיון וחזר לראש כדי לכוין מובטח לו שתפלתו מקובלת. וכונת עלינו לשבח כן היא, לאדון הכל הכתר, וכן ליוצר בראשית לכתר, כי הוא יוצר בראשית היא החכמה ומתפללים אל אל לא יושיע, שאר הכחות כלומ' שבעים שרים הממונים על האומות שאינם חלקנו ונחלתינו, כי אם י"י לבדו הוא חלקנו ונחלתנו הנותן כח לשבעים השרים לכלכל ארצותם וגוייהם, לפני מלך התשו' שהוא מלך על מלכי שהם זרועות עולם עם עמודיו המלכים דו פרצופין, שהוא התשו', נוטה שמים התפ', ויוסד ארץ הע', ומושב יקרו של תשו' בשמים ממעל על התפ', ושכינת עזו הע', בגבהי מרומים שמקבלת מהמרומים חסד ופחד ותפ וכל השאר לתשו', כי י"י הוא האלהים התשו' שהוא אלהים ובח בת' ממעל ועל הע' מתחת, ומה שאמ' מתחת רומז לע' ולכל העולם השפל שהנהגתו על פיה. ויש אומ' כי החכמה ממנה עיקר קבלת החסד ובה נעשה הכל וזהו שאנו מברכין על המים שהכל נהיה בדברו. ומצאתי ביד חכם משכיל טעם על כונת הלילה בתפלה וזהו לשונו, על כן בלילה הכונה לתשו' ולא לתפ' ולע' מפני שבלילה מתפללין לאשר עליהם שיברכם שימשיך להם ברכתו כדי שיעשו ביום סדר פעולתם להמשיך לאשר תחתיהם כפי כחם והכתו' אומ' כן הכפירים שואגים לטרף וגו' קורא הכפירים השש קצוות והע'. קבלתי עוד על התחנה שכונתה לע' מפי ירא שמים וזה לשונו, שאל השואל מפני מה תקנו חז"ל תחנה ביום ולא בלילה ולא בשבתות ובימים טובים ולא בימות האבל / ולא [[בימות החתונה ונהגו בלילי 22 ע"ב עשרת ימי תשובה]] ומה ענין נפילת אפים בתחנה, מבתפלה. [[תשובה]], דע כי התפלות כנגד תמידין תקנום והיות עיקר אמונתינו לייחד השם ית', ר"ל לייחד המדות, מדות הגבורה עם מדות החסד, כלו' כל מיני דין עם כל מיני רחמים, ובהתחבר [[זאת]] המדה שהיא אמונה עם אמת שהוא הקו המקבל מן החסד וממה אשר למעלה הימנו [[והקו]] משפיע ליסוד המשפיע לאמונה והתפלה היא ליסוד [[הבנין]] שהיא הבינה שהוא המלך ונכנסת לו דרך אמונה שהיא שער לדברים והיא גם היא נקראת מלך שר העולם וזהו מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים, והנה קראה בית ושער ולמעלה הימנה קרא אלהים ושמים אע"פ שהיא גם היא אלהים ושמים למה שלמטה וזהו ביום עשות י"י אלהים ארץ ושמים כי היא נקראת ארץ חפץ ארץ חפצו, והיא מקומו של עולם, ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר אתו, ברוך המקום אשר נתן תורה לישראל, ארץ החיים סמוך לחיים והדברים עתיקים צריכים לב נבון כי יש ארץ למעלה מארץ ושמים למעלה משמים וזהו הנה השמים ושמי השמים, ואתה תשמע השמים, בארצות החיים ארץ ארץ, ארץ

שמעי דבר י"י, ופעמים נקראו אלו הארצות הֵיכל שני' היכל י"י היכל י"י היכל י"י המה, וזהו שאמרו היכל הפנימי מכלל דאיכא חיצון והנה ביחד הבנים הכתות [[המשפיעים]] מתחבר הכל ויהי משכן אחד עליהם באמונתם אע"פ שהוא אחד בלתי יחודם מכל מקום אין משפיעין לכל דבר אלא כפי אמונתו וכל המשים שום פירוד נקרא נרגן מפריד אלוף תקנו ז"ל ביום שהוא החסד לקרבו תחלה עד המלך בשירות ותושבחות ואחר כך לבקש מאת המלך בתפלה ואחר כך להתחנן פני מטרונה *וכדי לחבבה על המלך ולהראות כי הם אחד אע"פ שמבקשים מאת המלך אינו מתרצה להם עד שיתחננו פני מטרונה וכבוד גדול הוא למלך לתת כבוד ללויתו כי הוא נורא ועומד והיא צריכה חזוק למוראה להתימר בכבודו וכבודה הוא כבוד המלך הואיל והכל אחד על כן עד שהיא מתרצה אין המלך מתרצה וכשעומדין לפני המלך כבוד המלך הוא לעמוד לפניו באימה פנים בפנים אבל לפני לויתו אינו דין לעמוד לפניה פנים בפנים שלא להשתכל בה כי לא יישר בעיני המלך אלא להתנפל לפניה, וזהו ואתנפל לפני י"י את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי ולפי' כפל אשר התנפלתי כי השעה צריכה וביום / שהחסד *מראה פעולותיו על *יד המלך ((י"ל [[כי כאן]] המלך 23 ע"א [[התפ']])) אז טוב בעיני המלך כשמבקשים ממנו להראות כבודו,במטרונה שיתחננו לפניה גם כן להראות שבידה גם כן המלכות והכל אחד, ובהיותם לפניה ראוי להיותם בצנעה *להסתיר פניהם וזהו ויסתר משה פניו וגו' כי לפעמי' נקראת גם כן אלהים כשהפעל בא מאת אלהים מלמעלה וביום חצר המלך פתוח לכל לבקש מאל אכלם, ואל הוא החסד, יצא אדם [[לפעלו]] לישב העולם שמתנהג בחסד אמרתי עולם חסד יבנה, ואעפ"כ רוצה להראות כבוד מטרונה בכבודו כי הכל אחד אע"פ שהיא נכללת בתפלה והוא בתחנה ובכללים מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ובלילה שהאמונה *מראת *פעולותיה אינו דין שיתחננו לפניה כי שם חביון עזו, ושם הוא מן שמים שאמרנו למעלה [[ועז הוא האמונה]] ר"ל מתחבאה אצל המלך לקבל חסד ליום מקבלת בלילה ונותנת ביום [[הרה ויולדת יחדו ועל כן]] אינו דין להכנס לפניה להתחנן ואע"פ שמבקשים מאת המלך בממשלתה [[הוא להראות]] שהמלך מושל על הכל אפי' בממשלתה והיא נותנת רשותה לו כאשר יתכן להיעשות, ולפי שהיא מתחבאה לקבל וזהו שתפלת ערבית רשות אלא שחסד מלכות רב כיד המלך, אמר לעמוד תמיד לפניו בכל שעה ורחמיו על כל מעשיו, והם צריכים שמור בלילה מגדודי האמונה הסובבים בעיר ומפקידים הבנים רוחם ביד המלך שני' בידך אפקיד רוחי וגו', ויד הוא האמונה וירא ישראל את היד הגדולה וכדי ליחד הכל ולתת לה כבוד אפילו באותה שעה אמר בידך אפקיד רוחי וגו'. בשבת וימים טובים היום והלילה שוים בלוית ההתחברות והשמחה והנחה למדינות עשה ואינו דין לבקש מאת המלך כל שכן מהאמונה לולי להזכיר הקדושין בלילה וביום. ובימות האבל ותשעה באב, המלך עצב על אבדן בני לויתו ועל געלת הבנים מבריח את האם ואותה שעה אינו רוצה בכבודה ולא עוד אלא שרוצה להסתירה שלא יודע שממנה לו בנים אבל מכל מקום הן אל כביר לא ימאס כי מה יעשה לשמו הגדול, והואיל ובאו לפניו יתכן להזכיר חרבן מכון מקדשו להחזיר העטרה ליושנה, כי הוא גם כן מערבב שמחתו על זה ומשלח האמונה מלפניו שלא להתיחד עמה עד שוב הבנים אינו דין לשמח

את האם וזהו ובפשעכם שולחה אמכם, עד מושיבי עקרת הבית אין אם הבנים שמחה, ר"ל
עד שתשב העקרה שלא ילדה בנים לגיהנם ולע"ז שלחה בפשעכם אבל כשמושיב אותה היו"ד
שהוא יסוד ובזמן הידד עם בניה אז תקרא אם הבנים שמחה כי עד אותה שעה אינה שמחה ועל
כן לא תמצא שמח י"י במעשיו, כי אם ישמח י"י במעשיו. ובימות החתונה גם כן נראין
הדברים / [[אלו]] עם אלו כי הרוחות דומות [[למאציליהם]] והן נקשרות עמהן 23 ע"ב
*כשלהבת הקשורה בגחלת בעשותן מצות אם כן לכבודן המלך והאמונה ביחוד ובשמחה
על פריהן כי איך יתרבה הפרי אם לא יתחבר האילן, שני ממני פריך נמצא, *ובשעת
שמחת המלך עם לויתו אינו נכון לראות פניה כי די לבקש מאת המלך אשר לו הממשלה ולולי
ורחמיו על כל מעשיו וברוב עם הדרת מלך אפי' עכשו אינו דין לבקש מלפניו על עמה
אלא על כבוד האמונה שומע בקשת בניה. ובלילי עשרת ימי תשובה שנופלין על פניהם לפי
שאותן הימים חצר בית המלך פתוח לכל לפי שהמלך יושב על כסא דין, ובראש השנה שהוא
יום נועד לדין כל העולם בכלל ובפרט בדין שבו ביום נשלם העולם להבראות ויעדו המלך
לדין ולאהבת ישראל מאריך הדין עד יום הכפורים כדי לזכותם כי הוא מרחם על הבנים
ומטה להם החסד ובאותן הימים לילה כיום יאיר כחשכה כאורה שידו פשוטה לקבל שבים
ואינו מתבודד כל כך עם המטרונה אם כן היום והלילה שוים לתת חנות טוב חן בעלת
חסדים שתעזרם ולואי שיפיקו רצונם מאת המלך עכ"ל. והנה דברים אלו אע"פ שאינם
נקשרים ונמשכים אחר דברי הרב ז"ל לא זו הדרך ולא זו העיר אתה בשכלך הטוב ברור
בר והשלך תבן אכול את הקפרס והשלך את האביונות. עוד מצאתי כתו' ביד חכם משכיל
ביאור על דברי הרב ז"ל וזהו לשונו, והיה אם שמע תשמע לקול י"י אלהיך וגו', כתב
הרב ז"ל כי ענין הכתו' שמדבר בשתי לשונות שנ' והיה אם שמע תשמע לקול י"י אלהיך
וגו', ואומ' ומצותיו וחקיו שמדבר בנסתר ואחרי כן אומ' לא אשים עליך כי אני י"י
רופאיך. עוד כתב הרב כבר כתבתי לך שלישים וכו', עד העולם, ופירש אחד מגדולי
המקובלים ואמר מדעתי זה ר"ל ביאור ענינו יובן ממלת לקול וממלת אני שקול לשמור
מצות י"י, שהוא מדת רחמים, והעולם יהיה השם הנכבד שנקרא אני שהיא כנסת ישראל
רופאינו ופי' בא"י אמ"ה השם והמלך הוא התשו' ולכך קורא אותו מלך העולם שעל ידי
העולם עושה פעולותיו שהעולם הוא התפ' כי הוא כסא לב' אקב"ו הוא העולם שהוא הת'
כי המצות נצטוו לנו מן הת'. ועוד כתב והנני מאיר עיניך וכו', מדעתי זה ר"ל הסמוכה
לחברתה אשר לא יזכירו בה מלכות הן לנכח כגון אתה גבור אתה קדוש, כי הוא כמדבר
לפני השם לנכח פנים בפנים כאלו הוא לפניו ולכך חלקו כבוד בתפלות שהוא הת' כי הת'
סוד התפלה והע' סוד התחנה, אבל בעלינו לשבח שהוא מלך מלכי המלכים שאין לו רשות
לכוין דעתו כאלו מדבר לפניו מפני שהמחשבה אסורה / לחשוב בה מפני שהוא למעלה 24 ע"א
למעלה לאומן אשר ממנו יאמן כל אמון, ולכך התקינו שידבר בנסתר שהוא משבח ומהלל
ומקלס למלך מלכי המלכים יתפ' וזה התירו לו לפי שאין המחשבה צריכה קביעות ומוטל
עלינו להללו ית' אבל המתפלל שצריך לכוין דעתו כאלו הוא מדבר לפני המלך פנים בפנים

והוא צריך לעשות קבע כדברי רז"ל שאמרו דעו לפני מי אתם עומדים ואמרתי לפני ה"ר [[אבנ"ר]] והרי אמ' רז"ל אל תעש תפלתך קבע ואמ' הנה ארז"ל שצריך אדם לקבוע מקום לתפלתו אם כן מקום ירמוז שידע המתפלל לכוין בכל דבר ודבר הנאות והמיוחד לענין שהוא צריך והוא מדבר לנכח ומבקש ממנו צרכיו או מודה לו בנפלאותיו אשר עשה עמו וכאשר הוא מתנהג עם בריותיו ברחמים לא יתכן לעלות מחשבתו כי אם למקום שרש הנשמה וזהו שנ' אמר לחכמה אחותי את ואל תקבע מחשבתך שאסור לך לחשוב בה כי אם להללה ולקלסה יתפ' בנסתר, ומודע לבינה תקרא אבל בבינה נתן לך רשות להתבונן ולקרוא לפניו יתפ' בתפלתך ומדעתי זה הוא ענין אמרם גדול כח העונה אמן מן המברך כי העונה אמן מעלה מחשבתו לפתוח מקור היושר לאמון ואינו קובע מחשבתו יותר מן המברך שאינו רשאי לעלות מחשבתו כי אם לשרש הנפש כמו שהמים אינם עולים כי אם למקום מוצאם וזהו לשון גדול כח שכונת העונה אמן הוא למעלה מכונת המברך כי כונת המברך נאצלת ממקום כונת העונה אמן. והנני כותב מה שפירש החכם ר' עזריאל החסיד ז"ל ואם תשאל היאך ידעו רז"ל כל ברכה שאין בה מלכות אע"פ שאינם סמוכות לחברתה תירץ אדני אחי [ז"ל] כי אותם שאין בה מלכות אינם ברכת הנהנין ולא ברכת המצות כי ברכת הנהנין וברכת המצות בכלן יש בהן מלכות וצריך בהן מלכות מפני שאנו מזכירין אקב"ו ומפני שעל ידי העולם נצטוינו במצות יש לנו לומ' בו מלכות מפני שאנו מודים כי אע"פ שנצטוינו על ידי העולם העולם מקבל כח מן המלך וכן בברכת הנהנין אבל כל זמן שאנו מברכין המלך יתפ' בדברי הלול והודאת חסדיו אשר הוא מתנהג עמנו ולמען חסדו ולא במעשה ידינו אין צורך להזכיר מלכות כי אין הדבור כי אם עם השם יתי' שהיא התשו' ע"כ. ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים הענין הזה עד"ה רמז לסוד מה שאמ' הכתו' ויקרא לו אל אלהי ישראל, ואחז"ל מלמד / שקראו 24 ע"ב וכו', כי יעקב אבי' הוא דוגמא למעלה כי כאשר תשתכל ביעקב אע"ה ובאביו ובזקנו ובחמיו לבן ובשתי נשיו לאה ורחל ובי"ב שבטיו שבטי יה ובדינה בתו שילדה לאה עם ששה בנים ובשבעים יוצאי ירכו ועמו שבעים ואחד, ובאותיות שמו גם באותיות חמיו ובאותיות לאה ולמה היתה מסותרת יושבת אהלים כשמה שהוא אה"ל ולמה היתה רחל רועה ויוצאת תמיד חוצה גם במיתה נקברה לאה במסתרים ורחל בפרשת דרכים כל זה לסוד נשגב ונעלה כי יעקב עם בני ביתו דוגמא בתחתונים כישראל הודאי האמתי בעליונים והמבין יבין. מכאן אתה למד שבפנים חשכות נתן וכו', ר"ל כי השלו ששאלו בתלונה ושלא כהלכה הב"ה השלים חפצם להראות גדלו וכי לא תקצר יד השם אכן נתנם להם במדת לילה וזהו שנ' וידעתם כי אני י"י המוציא אתכם מארץ מצרים לשון ערב מורה מדת לילה, והמן ששאלו כהלכה כי אין אדם מתקיים בלא אכילה ובטחו בהב"ה שאינם לוקטים כי אם דבר יום ביומו כי אם בשבת וזהו בטחון שלם שיבטח בשם שיתן לו בכל יום פרנסתו נתן להם בפנים מאירות שהוא מדת היום וזהו ובקר וראיתם את כבוד י"י, ואומ' לשון בקר שמורה מדת היום. תראו את כבוד מלכותו הוא כבוד השכינה הנקרא מלכות וכבודה הוא שקראו רז"ל זיו השכינה ומה שהזכיר הרב פסוק אשר מי אל בשמים וגו', לרמוז לנו על הע' כי משה רע"ה אליה היה מתחנן מפני שבשם הנכבד חטא ועל כן השכינה מנעה ממנו מליכנס לארץ,

ובאמרי חטא לא שחטא אלא שגרם כאשר אכתוב במקומו אם יעזרני המקום ומ"מ הכל היה שם כאשר תבין שמה מדברי הרב ז"ל. עוד נראה לומ' שכיון שהזכיר הרב בקר באמרו אבל בפלא הגדול אשר יעשה לכם בבקר ואמר עם זה תראו את כבוד מלכותו, שהכונה לתי' שהוא מדת יום והוא כבוד לב' שנקראת מלך ומלכות בסוד בשכמל"ו. אשר יעשה השם רומז לע', יראה כבודו כלו' זיוו וראו את כבודי וכו', כל זה לע' וכן דעת אנקלס לרמוז על הע' שהוא העולם הזה העולם הנגלה אשר הנהגת העולם הזה על פיה וכל הנביאים שם משיגים לומ' עתידות ועל כן תרגם ותחזון כי רומז [[לזיו]] השכינה כי אלו היה הכתו' שאמ' וראיתם רומז למעלה מהזיו היה מתרגם ויתגלי. ודע כי יש במן וכו', אני יה"ב שב"ר דעת"ו קבלתי כי המן היה נאצל מהנצח שהוא צד הרחמים ועל כן היה לבן וידוע כי מדתו של מרע"ה היתה נצח ועל כן היה המן יורד בזכותו שהיה להם במקום קמח וראה כי קמח בגי' נצח, והתורה נתנה / על ידו עם המן על כן אז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן. 25 ע"א ויתכן שהרב שאמ' שבני העולם הבא יהיה קיומם ביסוד המן שהוא הזיו העליון רומז לזיו השכינה שבא אליה מצד הרחמים מצד הנצח, כל דברי הרב כאן מובנים הם למשכיל אין צריכים ביאור. ומה שאמ' בכאן הרב ז"ל שהיה הדגן הזה בשמים אין נראה שתהיה כונתו לרמוז סוד אלא על השמים הנבראים ממש. אומ' הנני עומד לפניך שם על הצור ק"ס בעבור שענין הבאר הוא פלא קיים נגלה עליו השם הגדול בשם הנכבד והוא שאמ' הנני עומד לפניך שם על הצור ע"כ א"כ ירמוז הנני לתי' והצור לע'. ועד"ה נשא עשר אצבעותיו לרום השמים ק"ס שרומז לשם הגדול לרמוז על עשר ספירות לדבק אותם באמונה הנלחם לישראל וענין נשיאות כפים הוא לפי שהאדם כלול מן העליונים וכשהוא מרים ידיו ומכוין בכונת לבו לרום השמים שמורה על אמתת העולמים ושהוא מעמיד הכל מיד ישראל *כענין לפי שפעולתן היא במחשבה וכמו שרום בחול"ם מריק לכלם כך רום בשור"ק מריק לכלם כמו חוט השדרה ברכת כהנים גם כן רומז לזה שממשיך הברכה עד למטה ע"כ. עוד קבלה נכונה על ברכת כהנים אשר המתברך יתברך באלהי אמן, אם אתה מן המשכילים תבין מזה מאין אצילות הברכה והמקור המתברך מעצמו מאין סוף, ומאי אמן אל מלך נאמן, וכתי' אמר לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא, בספר וספר כי יש אם למקרא, ומסורת הוא בידינו כי תפלות כנגד תמידין תקנום, והמלאכים אומ' קק"ק וישראל אומ' אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, וכבר ידעת כח האבות כי הם המרכבה, וכתי' יברכך השם וישמרך, יאר השם פניו אליך ויחנך, ישא השם פניו אליך וישם לך שלום, זה שמו של הב"ה המפורש שהוא בן שתים עשרה אותיות דכתי' שלש פעמים שם בן ד' אותיות מלמד ששמותיו שלשה חיילים וכל חיל וחיל דומה לחברו ושמו כשמו וכלם חתומין ביו"ד ה"א וא"ו וכו', כדכתי' בירושלמי וקבעו אותם חכמים לאמרם אחרי התפלה כמו שכתובים בתורה אחרי הקרבנות כדכתי' וירד מעשות החטאת והעולה ויברך את העם וכתי' בירושלמי אמ' ר' רחמאי מאי דכתי' וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד והא כבר ירד אלא וירד מעשות החטאת והעולה ואחר כך וישא אהרן את ידיו נשיאות זו למה לפי שהקריב קרבן ונתקרב לפני אביהם שבשמים וכו', כדכתי' התם וישא אהרן את ידיו ידו כתי' ואמרי' / בירוש' שאותה 25 ע"ב

מדה שנקראת ישראל בתוכה תורת אמת והוא מורה על אמתת חי העולמים ופעולתו במחשבה והוא מעמיד עשר מאמרות שבהן עומד העולם והוא אחד מהם וכשהיה משה מרים את ידו ומתכוין במיעוט כונת הלב באותה מדה הנקראת ישראל ובתוכה תורת אמת ורומז עשר אצבעות ידיו שהוא מעמיד את העשרה ואם לא יעזור את ישראל לא יתקדשו העשרה בכל יום ויום, וגבר ישראל וכו', עוד אמרו למי נושאים כפים לרום השמים דכתי' רום ידיהו נשא, וכשיש בישראל משכילים ויודעים את סוד השם הנכבד ונושאים כפיהם מיד הם נענים כדכתי' אז תקרא וי"י יענה, והוא יענה מיד, וכשהוא כועס על שונאיהם של ישראל כתי' השליך משמים ארץ תפארת ישראל ונקרא רום בשור"ק וכשהוא מתעלה למעלה עד רוֹם בחול"ם הוא נקרא אל"ף חק. ועתה אפרש לך שלש הברכות האלה הם מלמטה למעלה וכן סדרם הראשונה מזכיר וישמרך ותרגום שמירה מטרת ועליו נאמ' שומר ישראל השם שומרך והוא תורה שבעל פה. שניה יאר מאור התורה ועליו נאמ' לא תוכל לראות את פני, והוא עולם הבא, ומקומו חקוק בחכמה והוא תורה שבכתב ותורת חסד על לשונו. שלישית ישא השם התשו' כלומ' ישא מעליך מדת הדין הקשה, וישם לך שלום הם שלש מדות שבתפלה שהם אברהם יצחק ויעקב, ובברכות התפלל שישא השם מדת הדין הקשה וברכם במדת הדין הרפה היוצא מעז כי בתפלה בשלש ראשונות שהם תושבחות השם ומשבח אותו בחסד ובדין ורחמים כדכתי' בי"י אהלל וגו', בשם אלהים ובשם ד' אותיות שהוא חסד ורחמים ואמ' דוד אם במדת הדין אתה בא אלי אני מקלסך כלומר הכל דין אמת ועל זו הדרך הזכירו בראשונות שהם הלל ותושבחות דין שהוא כחו של יצחק כדכתי' ופחד יצחק ואנו אומ' עננו פחד יצחק עננו לערוץ האויבים כדכתיב תפול עליהם אימתה ופחד, וכתי' באברהם והנה אימה גדולה נופלת עליו, כלומ' שמדת הדין גוברת עליו והינו רמז לגלות אבל בברכה משימים אנו המדה היוצאת ממדת הדין שהיא רפה והיא כנס' ישראל ועליו נאמר המלאך הגואל אותי מכל רע, ואמרו חכמי' הרוצה להתעשר יצפין והוא שבשרו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, על כן לקח בברכה המדה ההיא היוצאת מעז תחת עז ומתפלל לשם שהוא נושא אליו כפים להסיר מעליו מדת הדין הקשה ולדונו במדת שלום שהוא מדת רחמים וחסד שיתגלגל מדת רחמים למעלה בחסד לבד / ויהיה 26 ע"א כלו שלם בלי פחד כאומ' צא ממדת *הדין ושב במדת רחמים *בחסד שנ' והוכן בחסד כסא על כן כתי' וישא אהרן את ידיו יד חסדים ע"כ. ומצאתי עוד על זה ביד חכם משכיל וזה לשונו, אמ' הרב ובכאן נתבאר ענין נשיאות כפים דברכת כהנים וסודו, ומדעתי ר"ל כי האדם רמוז וכלול מן העליונים ועשר אצבעות של ידי האדם רומזים לעשר ספירו' והם חמש כנגד חמש לכך כשהכהן מלאך י"י צבאות מדליק נפשו למעלה ומיחד את השם בלבבו ובפיו והוא נושא כפיו לרום השמים מראה כונתו רצויה והוא מיחד ומחבר בעשר ספירו' בנשאו עשר אצבעותיו לרום השמים שהוא מודה כי בעשר ספירו' נבראו השמים והארץ והוא כלול מהם ומברך ישראל ואומ' יברכך י"י וגו', והב"ה מספיק להם הברכות על ידו וזהו מאמרם שאסור להשתכל כשהכהן [[פורש]] ידיו שהשכינה שורה בין ידיו, וענין זה מבואר ומובן מסוד הקרבן ע"כ. ועד"ה כי היד הוא [[מדת]] הפחד אשר על כסא יה הוא הע'. כי יד על כס יה, ק"ס כי היד שהיא מדת הדין של מעלה שהיא על כסא י"י והוא כסא מלכותו תהיה

הויה בעמלק למחות כל הדורות שלהם מדר דר, וענין עמלק כי ממשלתו ממדת הדין הקשה ולכך הוצרכו משה ויהושע, יהושע להלחם בהם ומשה לישא עשר אצבעותיו לשמים להמשיך הברכה על ישראל מה שלא הוצרכו בשאר המלחמות וגם יהושע היה מתפלל עד שהחליש הכח של עמלק וזהו שנ' ויחלש יהושע את עמלק וגו', ולא אמ' ויהרוג יהושע שהכח שלהם סייע להם והיה ידו הויה בהם כי בעוד שהכהן היה עושה נשיאות כפים מרוב השפע הנמשך בכל הספירות ומהן לכל השכלים הנבדלים אין שום מקטרג יכול לקטרג באותה השעה ולפי שהעולם לא תהו בראה אלא לשבת יצרה ואי אפשר שאותם המקטרגים יהיו בטלים ממלאכתן היה משה מניח ידו וזהו שנ' והיה כאשר יניח ידו וגבר עמלק, ודרשו רז"ל וכי משה היה מניח ידו כדי שיתגבר עמלק אלא מכאן שאסור לאדם לעמוד שלש שעות בכפות פרושות, ולזה רמזו באמרם ז"ל שלא יהיה השם שלם והכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק רומז לאומה ולשרה שהוא בא ממדת הדין הקשה כי לפי ששרם מקטרג את ישראל ואינם עובדים את השם כראוי ולפי אין כסא מלכותו שלם שאין השפע בא לו עד שימחה זרעו של עמלק ושרו כי אז יהיה השם שלם והכסא שלם ע"כ. עוד מכש"ט כי יד על כס יה מלחמה לי"י / בעמלק מדר דר, כי יד הגבורה או התפ' על כס יה על הע' מלחמה מדת הדין, 26 ע"ב מדר דר מנֿצֿח והוֿדֿ, כשיהיה השם שלם והכסא שלם אז ימחה זכר עמלק, כי עמלק בטח על מדת הדין הקשה שהיא כחו של עשו ועמלק ובא ונלחם בכחה עם ישראל כי מדת הפחד היא כחן של אומות העולם וכאשר נחלש עמלק לפי חרב על פי המזלות היתה החולשה ההיא ועל כן לא נמחה זכרם אבל בימות המשיח שיהיה אור החמה כשבעת הימים ואור הלבנה כאור החמה המשל שיהיה התפ' מתעלה עד התשו' ותבא הברכה *ושפע רצון [[וחיים]] מהתשו' אל הת' והע' תהיה כאור התפ' שתהיה גם היא אספקלריא מאירה כאשר היתה קודם הקטרוג שנגנז האור ונבדל ואז יהיה זיו אור צח בהיר מהשכינה על יש' ויהיו מושלים על כל העולם ותהיה הממשלה גמורה לישראל בדרך אמת ואמונה, [[ויהיה]] השם שהוא התפ' שלם ומיוחד והכסא שהוא הע' שלם ומיוחד אז יכחידו ישראל זכר עשו ועמלק וימחו מן העולם ולא יזכרו ולא יעלו על לב, אבל שאר מלכי אומות העולם יהיו משועבדים לישראל מביאים שי ומנחה לי"י צבאות שנ' ושמתי מלכים אומניך וגו', ואז יתקיים מקרא שכתו' והיה י"י למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד, רמז לשפע ברכה וחיים וטובה ואור בהיר צח מצוחצח מהתשו' אל הבנין בדרך אמת ואמונה, והיה י"י התפ', למלך מלכו של עולם הוא התשו' המלך המשפט על כל צדיק יסוד עולם, הארץ ארץ חפץ היא הע', יהיה השם התפ', אחד אחדות גמורה, ושמו הע' אחדות שלמה, והוצרך הכתו' לומ' אחדות על התפ' וייחוד כמו כן על הע', שאלו אמ' והיה י"י למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י"י ושמו אחד, לא היה ייחוד גמור גמור שלא היה משמע הייחוד רק לאחד מהדו פרצופין אבל עכשו שאמ' אחד לתפ' ואחד לע' הרי זה ייחוד אמתי ושלם ייחוד ראשון וייחוד שני כייחוד שמייחדין ישראל להב"ה בכל יום פעמים באהבה שמע ישראל י"י אלהינו י"י אחד, שהוא ייחוד ראשון על התפ' ממעלה למטה ואחר כן ייחוד שני על הע' ממטה למעלה והוא בשכמל"ו, מה "אמ' בעל כש"ט כי ייחוד בשכמל"ו ממטה למעלה אינו כן כי כל עצמנו הוא

להמשיך לע' הברכה מהעליון וכל המשכה ממעלה למטה הוא, ואז ישתמשו שני מלכים בכתר אחד ע"כ. ומספר האורה על כן אמר הכתו' ביום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד, ולא אמ' יהיה י"י ושמו אחד כדי לייחד הע' אל הת' והת' / אל התשו', [[והכי משמע]] יהיה 27 ע"א
י"י התפ', אחד [[עם]] התשו', ושמו היא [[הע']] אחד עם התפארת, וכן אומ' שם, המלכות, שהיא השם הנכבד נאחדת ונקשרת עם הת', שהיא השם המיוחד, והת' נאחדת ונקשרת עם התשו' שהם שלש הויות מיוחדות יחוד גמורה הנכללות בשם אהיה שהוא השם הנעלם, א"כ שלש סעודות של שבת סעודת ערבית ייחוד הנכבד במיוחד, שחרית ליחוד המיוחד בנעלם, מנחה ליחוד שפע סובה וברכה מלמעלה על הכל, [[רצו']] לו' סעודת ערבית רומז לע', סעודת שחרית לתפ', מנחה ירמוז לתשו' [[והואיל]] *וסעודה שלישית רומז לענין רוחני *לאין תכלית שהוא מעין הקדש מבוע כל הברכות ענין פשוט לפי' אדם יוצא בה ידי חובתו בדבר מועט ואפילו לא שתה אלא *כוס *אחד של יין או אכל כזית יצא.

וישמע יתרו ועדי"ה [[שתשמרו]] את בריתי וכו' רומז לע' שנקראת קול וגם השמיעה לה רומז בכל מקום, ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי השמיעה לע', מפני שהיא כניסת הכל בית קבול לקבל כל שפע ברכה חילם ואור בהיר ורצון מכל מה שלמעלה הימנה, וכבר ידעת כי האזן היא בית קבול לקבל כל הדברים הנשמעים והאזן הוא כלי השמיעה ושמיעה לשון קבוץ מלשון וישמע שאול, והע' נקראת חן סתם, אזן בגי' חן, ומטעם זה אני אומ' שנתיחדה השמיעה אל הע' והידיעה נתיחס לתפ' בכל מקום עם זכור שהוא הצדיק מלשון וידע אדם את חוה אשתו, ודי למבין, והראיה לתשו', כי הראיה הוא מיוחד לעינים ואין לך רוחני ושיוציא כל הדברים לאורה כמו ראית העין, והתשו' כבר ידעת שהוא נשמה לכל ומאירה לכל וזהו שנ' נר השם נשמת אדם, גם עיני האדם רומזים לחכמה ולתשו' ואע"פ שהידיעה הכתובה בפסוק בקרב שנים תודיע רומזת לתשו' אין זה תמה שכל מי שישפיע ברכה יקרא השפע ידיעה, ואדון הדעת יחננו מאתו דעה בינה חכמה והשכל ויראנו נפלאות מתורותיו. והיתם לי סגולה הרב פירש סגולה זו על שני דרכים, הדרך הראשון שאמ' השם לישראל שהם אצלו סגולה כסגולת המלכים כלומ' כמו שהמלכים מקצים ומיחדים להם במקום אוצרותיהם דבר נחמד שיש להם והשגחתם תמיד על אותו הדבר שיחדו להם במקום ידוע ומיוחד והוא בעיניהם חלקם ונחלתם בין כל שאר האוצרות כך לקח לו הב"ה ישראל לחלקו וייחד להם ארץ ישראל אשר השגחת השם תמיד בה ובישראל / והם חלקו בין שאר האומות 27 ע"ב
וארצותם, והדרך השני יהיה פי' סגולת דבוק וחבור אל ארץ החיים הנקראת כ"ל בת אברהם הודאי העליון אשר עליה נאמ' וי"י ברך את אברהם בכ"ל, ויתרון ארץ בכ"ל היא. ואמרו והמשכיל יבחר רו' לו' הנה פירשנו לך שני דרכים קח לך איזו שתרצה כי שתיהן אמת או יהיה עוד דעת הרב לומ' אם אתה משכיל תדע להבחין ולבחור הדרך הנכון והאמתי והוא הדרך השני שהיא דרך האמת כי הדרך הראשון תחתון והשני עליון. ולא השיגו הגבורה הוא מדת הדין הקשה אמנם הם הבינו הדבר אבל לא *השיגו זולתי קול והיא מדת הדין הרפה שנקראת קו"ל ולפיכך בת קול ממנה היה בא [[לצנועי]] דור רז"ל. ופי' ריב"ט החסיד נ"ר בפי' הסליחות כי שלשה חלוקי כבוד הם, נבואה זכו בה הנביאים רוח הקדש למטה

מהנבואה וזכו בה דוד ושלמה ודניאל, וכיוצא בהם שדברו ברוח הקדש בת קול למטה מכלן וזכו בה חכמי התלמוד אחר שפסקה נבואה ורוח הקדש ולא היה נשמע ונרגש כי אם אל החכמים החסידים והיו משתמשים בה וצופים בה העתידות ע"כ. ומרדכ"י שמעתי על מה שאחז"ל משה לא מפי עצמו אמרן אלא מפי הגבורה אמרן שאומ' במדרש משה לא אמרן מעצמו אלא מפי עצמו אמרן, מעצמו רומז על הת', מפי עצמו, אותו שהוא פה לעצמו שהוא הפ' שהוא למעלה מהת'. כי שמו הגדול וכו', יראה כי כונת הרב בפרשה זאת כן היא כי שמו הגדול, שמו רומז לע', שכן נקראת שם ברוב המקומות הגדול הת' שכן עיקר קבלתו מהג' ולכך נקרא השם הגדול, א"כ דו פרצופין נתנה התורה על הר סיני המורגש ושכן עליו באש, רמז למדת הדין שעיקרה אש, והוא מדבר עם משה *והדבור עם משה בכל הפרשה בשם המיוחד, רמז לת' כי הדבור ושם המיוחד לת' וכבר ידעת כי הת' השיג אותו משה רבי' ע"ה ובת' מתנבא. מקום הכבוד לע' רומז כי הע' מקום לאצילות ששת ימי עולם כי היא כלולה מכלם והיא גם היא כבוד נקראת והיתה העליה והיציאה אל הע' שהרי עמהם מזכיר אלהים שרומז לע', אל י"י לראות רומז לת', כי אפי' אצילי בני ישראל לא חזו אותו, כלומ' לא השיגו לתפ' ואפי' במראה ובחזיון הלב רק מרע"ה לבדו, והזכיר הרב על אצילי בני ישראל לשון חזיון לפי שנ' עליהם ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. והנה הרב ז"ל באר כאן למשכילים סוד אצילי בני ישראל אשר חזו את האלהים באמרו [[כי גם]] אצילי בני ישראל לא חזו אותו. ואע"פ שמן הנגלה נראה שלא הזכיר זה כאן בתורת רמיזת סוד ואמ' הענין כמי שאינו מרגיש כמנהגו הטוב לומר / דברים [[שהרואה 28 ע"א
אותם חושב שלא השגיח בהם הרב ובהם כל כונתו תלויה לרמוז בם סודות]] עצומים ונעלמים, ודע כי אם *לדברי הרב תהיה [[כוסף]] תמצא *חיצונם משכיות כסף, ואם לפנימיותם יבער לבך וילהב תמצאם תפוחי זהב וכל ישראל שמעו קול [[השם, רומז]] לע' שהוא קול והוא השם, מתוך האש, הע' שעיקרה אש, אי נמי האש רומז לאש המורגש אשר היה מבדיל בין הכבוד ובין ישראל והוא שנ' וכו', כלומ' אם תרצה לדעת [[שכן]] הוא שיש' מה ששמעו היה הע' השתכל בפסוק שלא אמ' וידבר י"י את כל [[וגו' אלא]] וידבר אלהים שרומז לע'. מפי הגבורה כי עיקר קבלת הע' מהגבורה הוא. ובמשנה תורה וכו' אע"פ שלא אמ' הרב ואל יקשה עליך וכו', עד שגמר דברי משנה תורה גם כאן יש לך להבין שלא הביא דברי משנה תורה אלא כדי שלא יקשו עליך שהרי מפרשה זו נראה שישראל [[שמעו קול]] השם *שהוא הע' שהרי כתי' וידבר אלהים אבל קול הת' לא שמעו, וא"כ מפני מה כתוב במשנה תורה את כל הדברים האלה דבר י"י את כל קהלכם דמשמ' שגם קול הת' שמעו, ותירץ הרב ואמ' בעבור שפירש וכו', כלומ' כיון שפירש מיד הכתו' ואמ' מתוך האש שרומז לע' אין להקשות ממלת דבר י"י שהרי באמצעות הע' היה א"כ קול הע' הוא ששמעו, וזה טעם וכו', כלומ' ועוד ראיה אחרת שבאמצעות הע' דבר י"י את כל קהלכם דכתי' פנים בפנים, פנים מאירים בפנים שאינם מאירים הת' בע'. ולכך נאמ' אנכי י"י אלהיך שרומז לדו פרצופין, אנכי י"י לת' או לצ' כי הכל אחד, ואלהיך לע'. ואל יקשה עליך וכו', כיון שאמרנו שקול הע' הוא ששמעו ישראל א"כ איך אמרו ישראל למרע"ה דברים שמתוכם נראה ששמעו קול הת' באמרם אליו כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר וגו', שרומז לת' כי הת' הוא אלהים חיים, דכתי'

וי"י אלהים אמת הוא אלהים חיים, ונקרא אלהים חיים מפני שממנו באים החיים לכל שש קצוות ולע', ותירץ הרב זה לא יקשה עליך שאלו אמרו אשר שמע אלהים חיים כדקאמרת ששמעו הת' אבל השתא דאמ' קול אע"פ דכתי' אלהים חיים איננו רומז אלא לע' לפי שהע' נקרא קול של אלהים חיים, אי נמי קול שהוא אלהים חיים כי הע' אלהים חיים הוא גם כן שהרי הוא חיים לכל בי"ע, אבל אלהים חיים בלא קול רומז לת', ולכך שתף הכתו' עמו קול לרמוז על הע'. י"י אלהינו י"י לת', אלהינו לע'. כי מדבר וכו', כלומ' אע"פ שסתם דבור רומז לת', במקום זה רומז לע', כי מדבר שב אל קול כמו שמדבר אליו שב אל הקול שפי' מדבר אליו מתדבר רומז להשתלשלות / השפע מקול אל קול כלומ' [[ממדה למדה, עד 28 ע"ב באו אל בין]] שני *הכרובים אשר *באהל מועד ומשם נשמע אל משה, ובא הכתו' להשמיענו *בהזכירו דבור עם קול כי דבור הת' עם יש' היה באמצעות הע'. ומזה תבין וכו', כלומ' כיון שאתה רואה דו פרצופין נתנה התורה לישראל מתוך זה תבין שהתורה נתנה בשבעה קולות כי בכלל דו פרצופין שבעה קולות, הת' בשש קצוות והע' הרי אלו שבעה קולות כי כלן נקראו זה בשם זה וזה בשם זה והכל לפי הענין עוד מתוך שאומ' בפסוק שמיעה ודבור לקולות תבין כי בשבעה קולות וכו', הוא הבנין שהם שבע ספירות גופניות כלפי שלש העליונות אשר שם היום נתפש בהם, והם שהזכיר דוד בהבו לי"י בני אלים וכו'. ויה"ב שנ"ר דעת"ו ראיתי לכתוב כאן קבלת מזמור זה הואיל ואתא לידן כמו שמצאתי במדרש הבו לי"י רומז לשלש עליונות שהם אילים על כלם מלשון איילות והשבעה בניהם, קול י"י על המים, קול התשו' כלומ' המשכת שפע ברכה אל החסד, קול י"י בכח זה הגבורה שיש בה כח וגבורה להשפיל את האויבים, קול י"י בהדר זה התפ', קול י"י שובר ארזים זה נצח, קול י"י חוצב להבות אש זה הוד, קול י"י יחיל מדבר זה צדיק, קול י"י יחולל אילות זה צדק, ובהיכלו כלו אומר כבוד, רומז לע' הנקרא היכל וכל וכבוד וכלה שהיא כלולה מהכל, והאמירה מיוחד אליה והיא הכבוד, י"י למבול ישב רמז כי בהיות המבול נמחו כל כחות הנשמו' שהיו כקליפות ללב האילן ונשאר הלב שהוא הקו האמצעי ומן הטעם הזה אמרו כי לא היה המבול בארץ ישראל כי היא כנגד הקו האמצעי, וישב י"י מלך לעולם, לעתיד לבא יתבטלו כל הכחות שהם סביבות הקו האמצעי, וכלם לקרוא בשם י"י. והוא המנין וכו', מנין שבעה קולות אלו כן הוא. ויהי קלת וברקים הרי קול אחד כי קלת כלו חסר, וקול שופר חזק מאד הרי שנים, ויהי קול השופר הרי שלש, יעננו בקול הרי ארבע, וכל העם רואים את הקולת חסר וא"ו הרבוי הרי חמש, ואת קול השופר הרי שש, וגם וידבר אלהים את כל הדברים נמי קול הוא, הרי שבע. הקולות הנסתרים רמז לג' ולפח' ונ' וה' וצ' ונסתרים הם שהרי אינם מפורשים בכתוב ולא רמוזים, אבל השנים מפורשים הם בהזכרת שם המיוחד ואלים שרומזי' לדו פרצופין זכור ושמור וזהו שרמז הרב לפנים בהביאו פסוק אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי, ורז"ל סמכו בו מאמרם שזכור ושמור בדבור אחד נאמרו. והכונה כי למשה רבי' ע"ה וכו', כלומ' הכונה שלא נרמזו / החמשה בפסוק ושדרז"ל שנתנה 29 ע"א התורה *בה' קולות. ובמדרשים אמרו בשבעה הוא לרמוז לנו כי בודאי התורה בשבעה קולות נתנה אבל דוקי' למרע"ה כי אע"פ שישראל ידעו סדר הבנין וידעו בהם ר"ל בשבעה

סודות נפלאים ונעלמים מהרבה נביאים אעפ"כ מרע"ה היתה מעלתו גדולה ממעלת כל ישראל מאד בהם כי מרע"ה היה בו כח להשיג [[בהם]] השגה מופלאה ולהתבונן בהם בבינת שכלו הטוב בסוד השתלשלותם והשפעתם והמשכתם זה לזה ובקבלתם זה מזה ובסוד דרך המצאתם המציאות ופרנסתם וקיומם אותו בכללים ובפרטים רבים מהיום הראשון ועד היום האחרון מה שלא היה לאחד מישראל כח להתבונן בדרך זה, אבל מכל מקום יש' נתן להם רשות וכח באותה שעה לשמוע קול השנים המפורשים כלומ' קול גדול שרומז לת' באמצעות הע' שהוא הקול הכלול המיוחד בשבעה הקולות א"כ מרע"ה ראה ושמע בהתבוננות שכלו הטוב בשבעה וישי בע', והנה בבאור זה יובנו דברי הרב במקום זה בינה פרטית ודוק ותשכח. אבל ישראל בקול שמעו הוא הע', ותמונה אינכם רואים זה הת', זולתי קול זה הע' כי כל הקולות יראו קול אחד וכו', כלומ' הקולות האלו אינם אלא לע' כי מפני שהיא כלולה מכלם על כן נקראו כל הקולות בה בשם קול אחד. אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי, זכור ושמור בדבור אחד נאמרו רומז לייחוד דו פרצופין, שתים זו שמעתי אנכי ולא יהיה לך, עוד אחת דבר אלהים אמרו על מה שהשיגו שהוא הע', דבר אלהים מגישים לשם הנכבד קרבנו' מדעתי כי למ"ד זו של לשם כלמ"ד אמרי לי אחי הוא, שפירושו בעבורי, בעבור השם הנכבד לצרכנו וכונת הרב בזה שהקרבנות נגשים כדי להמשיך השפע והברכה וחיים ורצון ואור צח מצוחצח ממעין הקדש אל השם הנכבד לצורך הנהגת כל בני עולמו עליונים ותחתונים כי אין כונת הרב לומ' שכונת הכהנים המגישים הקרבנות לשם הנכבד בלבד חס ושלום כי אין לך קצוץ גדול מזה ובכונה זו נענשו נדב ואביהוא כי הכונה ההגונה האמתית תמיד תהיה לדו פרצופין כאחד. אנכי יי' אלהיך ע"כ מכש"ס, אנכי יי' התי' אלהיך הע', והמדבר הוא הת'. כי המדות האלה וכו', אמ' ה"ר אבנ"ר כי המדות האלה הנזכרים למעלה בחפץ וידיעה והשגחה וכל כיוצא בהם הנזכרים על השם ית', הן במלך כנגד העם רו' לו' כי בכל הפעולות ושנויי העתים לטוב או להיפך על בני אדם אע"פ שהכל מפי עליון אין הענין אלא מצד העם כלומ' מצד הנבראים כי / השנוי והחדוש [[בדברים ההוים על בני 29 ע"ב אדם ושנוי העתים וחלוף הזמנים שאלו]] עוברים ואלו מתחדשים ובאים והחסרון והתוספת וכל כיוצא בזה אין כל מדות אלו בנבראים אלא מצד עצמן לא מצד השם חלילה דכתי' אני יי' לא שניתי. לא יהיה לך אלהים אחרים מכש"ט הע' נקראת אחרית ונקראת אש מפני שמדת הדין הרפה מכח האש הגדולה שהיא הפח' ונקראת אף וחרה אפי ויחר אף יי', ונקראת אמרת יי' פי יי', ונקראת צור, ע"כ. ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל כי ברוב המקומות בתורה אשר כתו' יי' אלהיך השם לב', ואלהיך לת', ואנכי יי' אלהיך שבעשרת הדברות מלת אנכי רומז הראשון והשם בד' אותיות הח' והב', ואלהיך הת' ע"כ, ויראה לי כי מעיקר הוא דרך כש"ט על פי דעת הרב, כי אין ספק שבכל משנה תורה אלהיך רומז לע' על פי דעת הרב ז"ל. ובק"ס לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, ירצה לומ' לא יהיה לך אלהים אלא פני ועד"ה כי גם השם הגדול בכבודו היה בהר, והם אמרו אנכי ולא יהיה לך וכל עשרת הדברות אע"פ שהם לא שמעו אלא מפי הגבורה נתיחד הדבור לשם הנכבד וכן נראה דעת

אנקלוס שתרגם לא יהיה לך לא יהא לך אלה אחרן בר מני והוא פני ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' במיעוס שכל שבי כי כל עצמו של הרב הוא לרמוז בסוד לא יהיה לך אלהים אחרים על פני שלא לקצץ בנטיעות שלא להפריד הע' במחשבה שלא לכוין אליה בקרבנות *ותפלה בלבד אלא ביחוד הבנין, והמדבר הוא הב' ואומ' כן שהע' שנקראת אלהים ונקראת אחרית שלא נקחנה במחשבה לבדה, על פני על הפנים המאירים שהוא הת' ואקנא בנותן כבודי לאחר, כבר ידעת כי הת' כבוד לב' לאחר רומז לע', כי החוטא בע' גוקמת נקמתה ממנו ונעשת אחר לחוטא אי נמי הת' מדבר ואומ' השמר ללא תמירני בו שלא ישמט שמי מקרבו, וינקום נקמתו מהחוטא. עוד נוכל לומ' שהכתו' מזהיר אותנו שלא נמיר הנאצל בנברא וישוב אלהים אחרים על הנברא, ופני לע' שהיא פני השם והמבין יבין. עוד על לא תעשון וכו', ביאור עד"יה לאחד מגדולי המקובלים וזה לשונו נראה ממסקאנא דראש השנה בהלכה של דמות צורות לבנות וכו', דמסקי' התם כי הא דתניא לא תעשון אתי לא תעשון אותי, ואית דגרסי בדמותי ולא בדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון אופנים שרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת חמה ולבנה כוכבים ומזלות בענין סוד והכי פירושא האי דאמרי' לא תעשון אותי בדמותי הוא דמות אדם כדאמ' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ופי' בצלמנו כדמותנו ידוע למשכילים / כי פרצוף האדם וקומתו הזקופה נעשה [[דוגמא 30 ע"א של מעלה]] וכל איבריו וכל/עניניו נעשה [[בחכמה]] מענין דוגמא של מעלה ועל כן אמרו לא תעשו בדמותי כלומ' צורה כצורת גוף האדם ופרצוף שלו ומזה לא נאסר עדין אם הוא עושה צורה כצורת כנפים כיון שאינו צורת אדם לבד, אבל אחרי כן אסרו הכל כאשר אמרו כגון אופנים ושרפים ומלאכי השרת וחיות הקדש שיש להם פני אדם והנה לפי משמעות הענין נראה שסברת רבותי' ז"ל בענין המלאכים שהם גוף כצורה ובדמות לא כדברי הפילוסופים שסוברים שהם שכלים נבדלים ואע"פ שאנו אומ' שהם גוף מהם שיתקיימ' לנצח באין בסול שאף הפילוסופים לא יבטלו הגוף אלא בבורא ית' מפני [[שאין]] הגוף [[ראוי]] המציאות בעצמו ולהתקיים לנצח מכמה טעמים אבל כל גוף אחר יכול להתקיים לנצח *בקיום הבורא אותו והעמידו שהוא הבורא ית' כענין דברים מועטים מהם מאמיני הקדמות שהם מקיימים הגלגל לעד בקיום המציאות וכבר ידוע שאף הנשמה בהם במקצת ואין להאריך *וחלילה *חלילה לעלת העלות מצלם ודמות אלא שהדבר סתום וחתום והרמז ממנו מה שארז"ל ובמקום אחר אמרו כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם ואמ' הכתו' כי לא ראיתם כל תמונה בגי' פרצוף אדם. פוקד עון אבות והסוד הנסתר וכו', והוא *שכתו' שם דור הולך ודור בא, ולא אמ' דור בא ודור הולך רומז למה שכתו' הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. וכבר כתבתיו הרב רמזו בהבל וכתבו באונן. שאברהם נתן נפשו באהבה, בכל מקום אהבה רומז אל החסד והבן זה, יש מי שאומ' שכונת הרב במה שאמ' והבן זה לרמוז לנו מה שאמ' על נבואת אברהם בסדר וארא ואני אומ' לפי דעתי שכונת הרב למה שפירש בסוף לך לך שהאבות הן הן המרכבה, ומפני שמדתו היתה החסד על כן היה מוסר נפשו מאהבה רוצה לומ' שהנסיונות שנסהו השם היו בכח חסדו הגדולה עליו אבל על שאר הנביאים במדת הדין הרפה ואע"פ שאמ' בגבורי' הכונה על הרפה וכבר ידוע

כי עיקר קבלתה מהגבורה ואי"ת ולמה לא אמ' בפי' במדת הדין הרפה י"ל הואיל והזכיר באברהם זרוע ימין הזכיר בשאר הנביאים זרוע שמאל, ולאו דוקא גבי אברהם בחסד ממש, ובשאר הנביאים בגבורה שהיא פחד יצחק ממש כי אין הנהגת העולם הזה על פיהם מרוב כחם הגדול שאין בני העולם יכולים לסבלם וזש"ה הן שדי לא מצאנוהו שגיא כח כלומ' האל ברחמיו על בריותיו אינו מתנהג עמהם בכחו הגדול ר"ל בחסד הגדולה להיטיב להם או במדת הדין הקשה להענישם כי מעולם לא דן את בריותיו בה אלא בדור המבול ולפיכך כלו לגמרי ועל כן ברחמיו על כל מעשיו מטיב להם בחסד הכלול בע' ולהענישם בדין הכלול בע', / ומפני השתלשלותם בה מרחוק מלמעלה למעלה יכולים הבריות לסבול הטובה והפכה 30 ע"ב
ועל כן מטעם זה הנהגת העולם הזה על פיה. ועניין זה שכתבתי תשובה בצחת לשואלים שאלה הגונה שבאבות היה מספיק אחר שצוה *באנכי ולא יהיה לך שנכבד זכר שמו, זכר רומז לצ', [[שמו]] לע', זכר למעשה בראשית זכר לצ' מעשה בראשית לע' שהוא ית' עשה כל בי"ע ונקראת ראשית, [[זכור לצ',]] יום השבת אע"פ שהע' מדת לילה יום השבת רומז לה מטעם שהכל בכל וכל בכל, שהרי במשנה תורה כתי' שמור את יום השבת שמור לע' יום השבת לצ', א"כ דבור זכור [רומז] המשכת הצ' בע', ודבור שמור רומז התעלות הע' בצ' וזהו הסלם שמלאכי אלהים עולים ויורדים בו, זכור ושמור בדבור אחד נאמרו רמז לייחוד הע' בצ' שזה מיוחד בזה וזה מיוחד בזה שלא נחללהו כי כשהשפע בא מהצ' על ידי החסיד היודע *להמשיך באמרו באי כלה באי כלה ובכונתו ההגונה לתת בו נפש יתירה מתוך המשכת רוח קדש זה ממעין הקדש מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה בגוף חסיד זה שהוא הנברא האחרון שבכל ברואי ששת ימי בראשית מתברכים ומתמלאים כל חללי עלמא, וכשהרשע חלל את השבת הרי זה חלל עצמו שהיה תחלה חללו מלא בנפש יתירה ועתה נתרוקן חללו ונעשה חלול ועשה כל המלאים חלולים שנתרוקן חללם וחלל את השבת שהע' שהיתה מלאה ומבורכת ברחמים גרם אותו רשע להסתלק ממנה הרחמים ולעשות כל מלא ריקן וגורם קצוץ ופירוד ולפי' יהיה נכרת מדה כנגד מדה ואם יסקלוהו ב"ד נתקן כל המעוות והחזירו עטרה ליושנה. אבל החליף בדבור השני וכל תמונה ואמ' כל תמונה כו', סוד חלוף זה ותוספת זאת שהחליף הכתו' והוסיף יראה לי ממיעוט שכל שבי שהוא לרמוז גרמת העובד ע"ז שגורם לוא"ו של שם המיוחד להסתלק מהתמונה הכלולה מכל התמונות והוסיפה הכתו' בשלשים שהוא סוד הגלגול לרמוז שאותו רשע בעבדו ע"ז היתה נשמתו ראויה להכרת כריתה עולמית אלא שהשם ברחמיו שהוא"ו רומז להם חשב מחשבת לבלתי ידח ממנו נדח ומגלגל נשמתו מגוף אל גוף ללבנה ולצרפה ולהחזירה אל יסודה אם תזכה כי רחמיו על כל מעשיו, ואע"פ שאמ' הרב על חסרון ותוספת וא"ו זו אין בכך כלום, וגם הוא נתכון כלל בזה מ"מ דברים נכוחים הם למבין ונקשרים בעיקר המקובל ויהי רצון מלפני מאיר עיני הרואים שתמיד יאיר עינינו להבין כל כונת הרב ר' משה בן נחמן ז"ל בכל דבריו ולהוסיף עליהם ויגלה עינינו ויראנו נפלאות מתורותיו אמן. והטעם הזה לא יסבול אותו אלא מי שאינו רגיל בתלמוד, ר"ל טעם זה על יתרון האותיות וחסרונן מכאן / ותוספתן כאן שאמרנו שאין בזה כלום לא 31 ע"א
יסבול אותו [[אלא מי שאינו]] רגיל בתלמוד כלומ' אין כח באדם לסבול זה אלא [[אותם]]

שאינן רגילין הם לבדם הוא שאין להם כח לסבול, אבל הרגיל בתלמוד הוא לבדו יוכל לסבול שכן אחז"ל גורעין ומוסיפין ודורשין כמו שדרשו על פסוק *ונתתם נחלתו לשארו, *ונתתם נחלת שארו לו וכו'. ביאור דברי הרב על זכור וְשָׁמֹר יספיק למבין מה שאמר, ומ"מ נכתוב על דבריו ביאור אמת כאשר קבלתי מפי *רבותי ז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, רמז על יחוד דו פרצופין כי זכור לצ', ושמור [[לצדק]] אשר עליהם אמ' הכתו' את שבתותי תשמורו שבת [[שבתון]], וכבר ידעת צורת זכֹור וצורת שמֹור, ונקרא זכור קדושא רבה כי הוא השם הגדול והוא הנקרא אמת על שם התי כי הוא מכריע שני, וכח הזכרים מצד זכֹור ועל כן הם חייבין בכל מצות עשה, וכח הנקבות מצד שמור ועל כן חייבות בכל מצות לא תעשה, והיו פטורות ממצות עשה לולי ההיקש שבא ללמד שהן חייבות במצות עשה שהזמן גרמה, וזכור הוא ליום מצד היותו האור הגדול העולם הבא [[ושמור]] הוא ללילה כי מצד היות הנהגת העולם הזה על פיה שדומה ללילה נקראת לילה ועוד נקראת כן מטעם ההבדלה והגניזה, ומדת זכור מצות עשה היוצא ממדת האהבה שהוא החסד והוא למדת הרחמים הת' כי החסד תורה שבכתב ומצות עשה, והפח' תורה שבעל פה ומצות לא תעשה, והתפ' לפי שעיקר קבלתה מן החסד נקרא תורה שבכתב, והע' הואיל ועיקר קבלתה מן הפח' נקראת תורה שבעל פה. ובא הרב ז"ל לתת טעם למצות עשה למה בקראו אהבה ומצות לא תעשה יראה, כי העושה מצות אדוניו הם רמ"ח מצות עשה אהוב לו והנשמר מעשות הרע בעיני אדניו הם שס"ה מצות לא תעשה ירא אותו ועל כן גדולה מצות עשה ממצות לא תעשה מפני שהחסד קדמה לפחד, והפחד מהחסד יצא אש ממים ורמז כי מאיש לקחה זאת דין מרחמים, ועוד כי האוהב על כל פנים ירא מאדניו כי כל אוהב מצטער על כעס אהובו, ואין כל ירא אוהב. ולכך אז"ל דאתי מצות עשה ודחי מצות לא תעשה, כי טעם זה כטעם הנדר שחל על גבי השבועה לבטלה מפני שקדם לה כך מצות עשה קדמה למצות לא תעשה כמו שאמרנו. עוד אומר לך כבר ידעת כי החסד לאברהם שנ' *וחסד לאברהם ואברהם עולה רמ"ח הרי רמז לרמ"ח מצות עשה מן החסד זש"ה ברגז רחם תזכור, הגבורה היא האש הגדולה והיא גם היא נקראת ה"א כמו התשו' שהיא ה"א ראשונה של שם המיוחד שזו דין וזו / דין כי הב' היא הדין הגדולה [[הכל בה]] והפח' מדת הדין הקשה, 31 ע"ב ועוד כי היא חמישית מלמעלה למטה, וכבר ידעת כי הע' היא ה"א אחרונה של שם המיוחד ועיקר קבלתה מהפחד, לפיכך אשו הגדולה וחמשה יותר מפני שהיא ה"א והיא חמישית בגי' שס"ה נמצא ששס"ה מצות לא תעשה יוצאים ממדת הגבורה הרי *הוכחנו שרמ"ח מצות עשה יוצאים מן החסד אל התפ' ושס"ה מצות לא תעשה נאצלים ממדת הדין הקשה אל מדת הדין הרפה וצריכים אנחנו גם כן להוכיח [[כיצד]] רמ"ח מצות עשה יוצאים מהתפ' שהוא זכור ושס"ה מצות לא תעשה נאצלים מהע' שהיא שמור. דע כי קבלתי ראית שס"ה מהע', ואני מצאתי מדעתי ראיה על רמ"ח מהתפ' וזה אשר קבלתי הה"א של שם בן ד' אותיות האחרונה נקראת חכמה ומנין חכמה ע"ג וכשתקיף החשבון ה' פעמים יעלו שס"ה והם כנגד מצות לא תעשה, ולפי שהחכמה שהיא הע' מורה על נקבה חייבות הנשים בכל מצות לא תעשה. וגם הע' נקראת חכמה והיא נתנה לשלמה שנ' וי"י נתן חכמה לשלמה גם כן נקראת לב ונתנה לבצלאל ואהליאב שנ' ואמלא אותם חכמת לב ונקראת לב י"י ועליה נאמ' ויאמר י"י אל לבו, ע"כ קבלתי. ואני אומ' כי גם יש לנו ראיה שרמ"ח

מצות עשה יוצאים מהתפי', כבר ידעת כי התפי' הוא השם המיוחד ית' והוא זכור כמו שאמרנו כי התפי' והצדי"ק שם אחד לשניהם הרי ה"יא אחרונה [[של]] שם לעי' שהיא מצות לא תעשה ושמור והוא"ו של שם הוא שש קצוות נשאר י"ה זכור בגי' רל"ג וט"ו של י"ה הרי רמ"ח, וזש"ה זכור את יום השבת, ר"ת י"ה ומלת את אינו אלא לתיקון הלשון אמי' הרב למעלה וזהו מאמר החכמים ז"ל וכו', היו אומרין כן כדי לקבל עליהם עול שכינה הוא שפע ברכת הכלה המלכה הכלולה השבת העליון הנפש היתירה ואמי' אלי חכם מקובל שאסור לומי' ערב שבת ופרוס עלינו סוכת שלומך, ואמרתי לו אמת אתה אומר כי כונתך הבנתי אמי' לי ומה היא כונתי אמרתי לו מפני שכבר פרוס [הוא] ועומד וכשאומרים ופרוס נראה כאלו לא באה השבת והברכה אלא עד שנאמי' ופרוס וחס ושלום כי יום השבת מביא קדושתו וברכתו על המאמינים מבעוד יום קודם שתשקע החמה והודה לי. ואני אומי' כיון שכך הוא למה תקנוהו אנשי כנסת הגדולה, ואולי הטעם שחייבונו חכמים לאומרו הוא מפני עמי הארץ שאין יודעין סוד השבת על דרך האמת ואין בהם חכמה לומי' באי כלה באי כלה מבעוד יום עם כונת האמת וכיון שנהגו כל ישראל לומרו חייוב הוא מוטל על כל אדם לומרו ואפי' על החכמים דהכי איתי' בירושי' אם הלכה רופפת בידך פוק / חזי [[מאי]] *עמא דבר מכלל [[דמנהג הלכה 32 ע"א
הוא. והוא צונו]] באות זה האות הוא הצדיק. וזה עיקר גדול באמונת האל, כבר ידעת כי *העי' היא האמונה. [[ולכך]] אמרו שהשבת שקולה כנגד כל המצות שבתורה, ושמעתי מפי דרשן אשכנזי כי זה רמוז במלת בראשית כי השי"ן הוא [[שבת ושאר]] האותיות בגי' תרי"ג והשבת הוא תוך תרי"ג נמצא שהוא כלול מכלם ושקול כנגד כלם, ועוד עד"יה הוא כן שהרי זכור רמ"ח שמור שס"ה הרי תרי"ג ועל זכור ושמור אמי' הכתו' את שבתותי תשמורו אבל לרז"ל עוד בו מדרש ממלת וכו', אני יה"ב שנ"ר [[דעת"ו]] אומי' שאע"פ [[שמן]] הנראה לא הביא הרב מדרשים אלו לרמוז סוד אעפ"כ המדרשים בעצמם רומזים שפע הברכה מהצדי"ק *לצד"ק ויחוד הצד"ק לצדי"ק, ולמען תוכל לפרשם עד"יה [[אומי' לך]] כלל שממנו תבין הכל כשתראה כאן לילה או ליליא ושמירה או יין הכל רומז [[לעי']], וכשתראה יום וזכירה רומז לצדי"ק והקדושה בשניהם שפע ברכה וייחוד *אמתי מזה לזה ומזה לזה, כי שניהם נקראו כל והכל בכל, וכן הזכירה והשמירה רומז לשפע ולייחוד אלא שכל מצות הזכירה וכו', הרב אמי' כן לרמוז לנו על הצדי"ק שהוא זכור והוא רמ"ח מצות עשה כאשר כתבנו למעלה. אמי' שיהיה יום השבת הוא הצדי"ק מבורך אל העי' וקדוש מן העי' ולא יחסר בית כלומי' דוקא ששת ודאי ורומז לששת ספירות וביום השביעי שבת וינפש, ומה שאמי' הרב בהם ר"ל ססבת הסבות משפיע הששה לשבת ואחרי כן וינפש תהיה הנפש יתירה באמת כנגד תורה שבכתב וכו', תורה שבכתב ותורה שבעל פה שמים וארץ חתן וכלה שני שושבינין שני עולמים הכל רומז לדו פרצופין. כל כונת אנקלוס בתרגמו במתן תורה השם ממש ואינו מכנה בלשון יקרא לרמוז על הת' כי דו פרצופין נתנה התורה. מכש"ט סוד על עשר הדברות, דע כי בעשרת הדברות תרי"ג אותיות מאנכי עד למ"ד של וכל וז' אותיות אשר לרעך *הרי תר"כ כמנין ספירה ראשונה כתר עליון, ובהם עק"ב תיבות כאותיות יעקב והי' רמז לעי' שהיא עשירית, אות ראשונה אל"ף אחרונה כא"ף, זהו אך כמספר השם [[הנסתר אשר]] אין לגלות נקודו

וסודו רק לזקנים הוא אהיה זש"ה אך טוב לישראל השם שמספרו אך טוב לכל ישראל מפני שכלו רחמים, אלהים לברי לבב אלהים טוב הוא לברי לבב / בלבד שאינן מתיראין מן 32 ע"ב הדין [[שמתיסרין כחוס]] השערה ע"כ. ואמ' ה"ר אבנ"ר [[כי]] עשרת הדברות שניות מספר התיבות כמספר יעקוב מלא הנזכר בפסו' וזכרתי את בריתי יעקוב, עם התיבה ונפקא מינה שהב"ה יזכור לנו ברית אבות ועשרת הדברות וישפיע עלינו רחמי ע"ס שכן כל לשון זכירה רמז לרחמים והבן זה. והנה זה החכם עוררני בהזכירו מספר יעקב עם עשרת הדברות לכתוב דברים גדולים ונוראים ונעלמים מחכמים מקובלים רבים אשר קבלתי מפי סופרים ומפי ספרים בענין יעקב [[ונשיו ובניו]] ומהם תשכיל ותבין פלאות תמים דעים אם אתה מהמשכילים. אמרו רז"ל צורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד דע כי טבע הלב הוא לנפש המשכלת כסא הכבוד והנה שמו כולל ז' שמות הקדש כנגד ז' ספירות וידוע שהוא נשא ד' נשים והוליד י"ב בנים זכרים ובת אחת וכל זה נרמז בעשרת הדברות ואעורר על קצת רמז שממנו תבין כל הסוד על פי השמות ועל פי המציאות המושפע ממנו ומארבעת נשיו כי יורוך סוד האצילות ודע כי יו"ד של יעקב רמז לכלל עשרת הדברות והנשאר שהוא עק"ב רמז למספר התיבות שבם שהם קע"ב תיבות ואיבריו רמ"ח כמנין מצות עשה שבם וגידיו שס"ה כמנין מצות לא תעשה שבם ומנין כל אותיותיהם יו"ד מלא שמספרם עשרים שסודם כתר שהוא סוד העטרה והרמז אמרו ללבן עבדתיך י"ד שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך הרי יו"ד שרמז עליהם באמרו זה לי עשרים שנה בביתך, והנה מספר כל נשיו כמספר לחת שסודם באת בש כסא, ומנין ראשי עשרת הדברות רח"ל, ומנין כל האותיות לפי רביעיתם כמנין לא"ה שהיא רביעית לנשיו על דרך מנין ה' פעמים ל"א שזה סוד לאה וכשתמנהו ד' פעמים לפי מה שיצא מכללו תמצא המספר כלו כת"ר ועל כן יהיה סוד העולם הבא סוד קטן על דרך היות יעקב קטן, והאדם עולם קטן והנה י' כתר לעק"ב גם י' כתר לראש בסוד ישראל והרמז ראשית חכמה יראת י"י, עקב ענוה יראת י"י, והכל תלוי ביראת י"י, והכל תלוי על נקדה אשר סודה ד' פעמים קנ"ה שעולין כתר, והרמז על זה קנה חכמה קנה בינה ובכל קנינך קנה בינה, וזאת הנקדה נרמזת בשם כלהה עם שם זלפה, ומגיד זה הפה ללב גם הלב לפה זה בעצמו מספר וכשתכפול לבן תמצא זה וכשתכיר סודם תכיר גלגול הלבנה שהוא / כגלגול [[הבינה]] וסימן [[ה' 33 ע"א עדים ה' פעמי' עדים תמצאם]] עשרים [[שערים]] ורמז ואתה על במותימו תדרוך, הוא רמז ד' פעמים כת"ר כלומ' ד' כתרים כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב כנגד ד' נשי יעקב וחלוק הבנים ו' יחד מאב ואם עם בת אחת ידועה משמה דינה והיא מדה נכרת והשאר ב' ב' ב' [[בחלקו]] , וסופי תיבות של עשרת [[דברות]] לפי סופי הפסוקים [[עולים]] שפ"ז ורמזם הוא [[שבם]] יש מזל לישראל ועל כן ה' הראשונים סימנם מזל וה' השניים סימנם יש. וצריך [[להפך]] היצירה [[בכח]] התורה עם פרטי החכמה ולדעת פרטיו בכלל גם כלליו בפרט וכן צריך לדעת כל [[כללי]] בפרטו וגם כן כל פרטי *בכללו, וזה יודע משם ישראל אשר כל יש תלוי בסוד רל"א שערים הכולל ג' פעמי' מזל על כן סוד ישראל מורה אשר יש שם כח מהפך הטבע, וכן יש מהפך הכסא ממדה למדה, ועל כל זה י' שראל, וכן י' בקע לגלגלת, משם רעה אבן ישראל אבות ברכות נזיקין והרמז האי *מאן דבעי למהוי חסידא

ליקוים מלי דנזיקין ומלי דברכות ומלי דאבות ובכלן אבות ויש שלשה אבות וארבע אמהות ושבעים בנים הרי מזל, וסימנם [[מגדל]] עז שם י"י בו ירוץ צדיק ונשגב, והוא הסוד ודי למשכילים בזה בדעתם עם כל זה כי אב נשי יעקב לפי ענין הסוד שמו לבן בכלל ובו ל"ב נתיבות פלאות חכמה עם נ' שערי בינה ואלה הדברים כל הרוצה להתחכם בם יעיין בסתריהם ויבינם כי ה' עדים יעקב רחל לאה בלהה זלפה וכלם כתר וסימנם ברזלי הגלעדי ע"כ. ועוד על זה כבר ידעת שאהיה הוא השם הנעלם והשלש העליונות הם העולם הנסתר והנעלם והשם המיוחד ממנו מתחיל העולם הנגלה והשם הנכבד הוא העולם הנגלה כי על פיו מתנהג העולם השפל הנגלה לכל. ויש לך לדעת כי הפסוקים ר"ל התיבות והאותיות שהאדם רואה בעיניו הם דומיא ללבושו של אדם המכסה גופו, והפשטים והפירושים הם הגוף והקבלה האמתית והכחות והסודות הגדולים הנפלאים היוצאים מהתורה הם הנשמה וזהו שכתו' ומבשרי אחזה אלוה. עוד כל תענוגי הגוף נכללים בג' דברים ריח אכילה ושתיה האכילה שהוא דבר גס ביותר כנגד כתיבת האותיות השתיה רוחנית יותר והיא כנגד הפירושים, הריח שהוא רוחני יותר מהכל כנגד האצילות. על כן בא והשתכל ביעקב אבינו שקראו הב"ה אלהי העליונים וממנו תכנס לפני לפנים, ומעיקר בית יעקב התחתון תכנס בבית אל עליון, ולא לחנם אמרה שכינה ליעקב אבי' ע"ה אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים אם לא שכל ענייניו / או רובם דוגמא לעליון. כבר ידעת שעיקר ביתו של יעקב אבי' ע"ה היתה רחל 33 ע"ב וביתו של אלהי יעקב הע' ורחל היתה חוסה בכנפי יעקב ואמרה לו הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי, והע' דלו עיניה למרום להתברך מהאבות והבנים ורחל לא נקברה במטתרים כי אם בפרשת דרכים להגן על בניה ההולכים בגלות והע' הנהגת העולם הנגלה על פיה ומפני שרחל דוגמת בית לחם עליון שהוא בית אל וברית מלח נקברה בבית לחם תחתון של יהודה ויהודה מודה על האמת תמיד אבל לאה היא רמז לעולם הנעלם שהרי לאה יושבת במסתרים ובחדרי חדרים בבית לבן ורחל יוצאה תמיד כי היא רועה צאן ולאה נקברה במסתרים במערה עמו, ויעקב אע"ה אע"פ שהוא בעלה הוא חוסה בצל כנפיה מחמת הבנים שהיתה יולדת ונותנת לו, ולאה האל"ף רומז למחשבה והלמ"ד לתשו' שכח הלשון כנגדה כי כאשר הלשון מוציא הדברים לאורה כך עשתה התשו' שהוציאה אביה של לאה שהוא לבן ל"ב נתיבות החכמה, וחמשים שערי בינה מן הכח אל הפועל, והה"א רומז לחמשה רוחניות, ר"ל לשלשה אלו ולזרועו' עולם, נמצאת למד כי לאה כולה נעלמת ורוחנית עם לבן, ולא"ה תהפכהו והרי הוא אהל וילדה ששה בנים ובת אחת ושמה דינה והשלש עליונות אהל ונשמה לכל השאר אע"פ שכולם מיוחדים ליחוד שלם, ואם עילאה שהוא התשו' המקבלת מהאב לבן ישראל סבא הוא החכמה ילדה ששה בנים ובת אחת ושמה דינה מדת הדי"ן, ויעקב הוליד י"ב שבטים שהם שבעים ומהת' נאצלים י"ב שבטי אורה ומתחלקים לשבעים ואל תתמה על מה שאמרנו בסוד לבן כי מצאנו במדרש אמרו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה דורש שלש מאות הלכות של פלאות תמים דעים על מהיטבאל בת מטרד ולא רצה לגלותם לאחד מתלמידיו כי אם לר' אלעזר בן ערך ולר' אליעזר הגדול ע"כ. ודע כי מכלל דברינו אלו תבין סוד נכח ונסתר בברכות וכבר הוא מבואר בויהי בשלח והוא מה שהשיגו הם הע' שהוא האש וכן מן השמים עד"ה מתוך

השמים והוא מתוך האש בשוה כלו' מאחר שהתפ' ירד בע' בייחוד גמור ושלם והע' כלולה ברחמים אם כן כשהיה הדבור בא לישראל היה בא מן הת' מתוך אמצעות הע' וישראל השיגו הע' בלבד ומשה השיג גם בתפ' כן עשה בכל מקום שהוזכר השם המיוחד וכו', כי אנקלוס תרגם השם המיוחד י"י כי הוא התפ' ותרגם בכל מקום הנה שהוזכר אלהים יקרא די"י כי הע' הוא כבוד התפ' והוא / אלהים ותרגם והאלהים יעננו בקול ומן קדם י"י ורומז 34 ע"א לע' שהיא פני י"י וכבר רמזתי פירושו בפסוק לא יהיה לך. כי השם בשמים כלומ' בע', ורוי' לוי' הת' בע', ושמים לשון אש ומים וכבודו שהוא הע' בהר סיני ממש. ודברי פי חכם חן, רומז על הע' שנקראת חן סתם. בשמי הגדול הת', ברכות שמים מעל הת', ברכות תהום הע'. ואזכיר מן זכרנו יברך רומז אל הצדיק שיתברך אל הע', לכבוד השם הע' שהוא המזבח העליון.

ואלה המשפטים שהיא נכבדת מאד כל דברים אלו רומזים לשם הנכבד שהוא הע', וכן מה שאמ' הרב במעשה בראשית רומז לע', ומה שאמ' והוא סוד ימות עולם וכו', רומז לבנין העליון. עבד כל ימי עולם כי היובל חמשים שנה וימי עולם עליון שהם שבע ספירות כלולים בחמשים שערי בינה שאין עולם אלא חמשים וכו', בסדר אמר יתבאר סוד דברים אלו בעזרת האומר לעולמו די. אלהי האלהים אמ' ה"ר אבנ"ר כי האלהים רומז למלאכים והאדנים לכל הכוכבים וממשלתם ממה שכתבנו במקום אחר הוא בקין והבל ובנח ובאברהם וביעקב ואנקלוס רמז לו בכאן כי מתוך שתרגם לשמא די"י רומז לתפ' ולא תרגם קדם י"י כלומ' לאותו השם לבדו כי קדם הוא לפני ולפני רומז לע', ולא תרגם כן כדי שלא יראה קצוץ כי כונת הקרבנות לדו פרצופין כאחד ובכלל דו פרצופין שבעה ההויות שהם שם לשלש עליונות וכונת הקרבנות הוא להמשיך שפע לע' שנקראת שם לכל מה שלמעלה הימנה מצד הימין שהוא שפע רחמים אור מצוחצח וזהו שרמז הרב בתפלתו למשכילים יתברך שמו הברכה לשם, לעד רומז לע' שנקראת עד דכתי' שוכן עד וכתי' זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה אותי ה"א אחרונה של שם, ולנצח רומז לצד הימין שממנו תבא הברכה לע', ע"כ מפי ה"ר אבנ"ר. ועד"ה יהיה מן פנים וכו', פנים פני י"י ארון הברית אדון כל הארץ מלפני אדון חולי ארץ הכל רומז אל הע'. הנה אנכי שולח מלאך לפניך וכו', גרסי' בברכות ישמעאל בני ברכני מלשון בריכה ויניקה כלומ' הוי יודע להמשיך אלי המעלות האלה שממני הם יוצאים כבריכה הזו שהמים נמשכים ממנה, והוא השיבו יהי רצון שיכבשו רחמיך את כעסך שהכעס בא מכח הגבורה שהיא אחת ממדותיו הנמשכין ממנו ויגולו רחמיך על מדותיך כלומ' שהם אלו התשע ספירות ואז תתנהג עם בניך שהם ישראל במדת רחמים שהיא נצח. / והטועים אמרו שאחד 34 ע"ב מן השמשים אמ' לו ברכני מלשון ברכה ממש כלומ' שאמצא חן בעיני אדון הכל שהוא ית' איננו משגיח על הבריות כלל אלא שהוא ממנה עליהם פקידים ומנהיגים שינהגו אותם לפי' אמ' לו השמש הזה לר' ישמעאל ברכני כלומ' תן לי ברכה שאמצא חן לפני אדון הכל ולפי דעתם אמרו שאין אנו מתפללין אלא לפקידים האלו המנהיגים אותנו והממונים עלינו כיון שהוא ית' איננו משגיח עלינו וזה מינות גמורה ואין להם אלוה כלל והתשובה שהשיב לו ר' ישמעאל ישתיק אותם שלפי דעתם איננה תשובה כלל כי לפי דעתם היה לו לר' ישמעאל להשיב

לו ולומ' יהי רצון שתמצא חן בעיני בוראך תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק ולפי קבלתנו כן היה לכל הברכות האחרות והנה הכתוב מזהירנו לבלתי נטעה בטעות אלו הטועים שנ' הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו' ואמרו חז"ל זה מטטרון ששמו כשם רבו וזהו כלול ממדותיו של אדון הכל וקבלנו שהוא נקרא שומר ישראל ואומ' השמר מפניו ושמע בקולו וגו', כלומ' אע"פ שאני מצוך לשמוע בקולו שהוא שלוחי והוא כלול ממדותי אל תמירני בו כשתראה שהוא ישמרכם בדרך כי לא ישא לפשעכם כלומ' שהוא אינו יכול לסלות עוגותיכם בלא רשותי כי שמי בקרבו כב יכול שישמט שמי מקרבו אם תעשון כן וכן מצינו באחר כשטעה בו ואמ' שמא חס ושלום שתי רשויות יש אפקוה למטטרון ומחיוה וכו' וכיון שבזה שהוא גדול שבכולן אומ' כן כל שכן מן השלוחין האחרים ע"כ. ר"ל ענין זה על מטטרון הנברא ר"ל טעות המינים בברכת [ר'] ישמעאל על מטטרון הנברא אבל *האמת במטטרון הנאצל. עוד מצאתי על זה אמ"ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי לפני לפנים להקטיר קטרת וראיתי אכתריאל יה י"י צבאות, השם הזה קבלנו שהוא הנקרא שומר ישראל וכל מקום שתמצא במקרא ענין שמירה דע כי הוא מלאך הכבוד הוא הנקרא בלשון רז"ל שכינה ומדת הדין, וכבר ידעת כי תרגום משמרת מטרת, ותמצא בשיר למעלות אשא עיני אל ההרים שיש בו ששה פעמים לשון שמירה על שם שהוא כלול משש קצוות וה"א סוגה בשושנים ע"כ. ועד"ה המלאך הזה וכו', כל זה רומז לע' ששמה מטטרון וכן הלשון בכש"ט הנה אנכי שולח מלאך וגו', הוא הע' ששמה מטטרון ומה שאמ' כי שמי הוא התפי שהוא בקרב הע', אל תמר בו אל תמירני בו, שכל המימר בשמו הגדול גורם לו להסתלק מהשכינה ואז לא ישא לפשעכם כי אז תהיה הע' כולה דין בלא רחמים ועל כן אינה / מרחמת ומכלה ומכחיד המימר מדה כנגד מדה לפי שהוא גורם לה מה שהיא 35 ע"א

תגרום לו ונוקמת נקמתה ומכחידו ע"כ. ויהי"ב שנ"ר דעת"ו אכתוב הנה מה שקבלתי על ממטרון, דע כי רוב חטא החכמים והרושם שלהם והענש הבא להם הוא מחמת הע' מפני מחשבתם בה שלא כדרך האמת והיושר. וענין אלישע אחר שארז"ל שעל חטאו דאתיוה למטטרון ומחיוה שתין פולסי דנורא, הסכת ושמע ועשה אזנך כארפכסת. דע כי שני מטטרון הם האחד בחיר"ק תחת המ'ם והוא המלאך הנברא המקבל ממטטרון בצר"י תחת המ'ם שהוא שדי בוראו ית', ומאמ' רז"ל בשתין פולסי דנורא על הע' כמו שאמרו משל בן חוטא, מניקה נרדית, וענין המלקות והרדוי הוא סלוק שפע רחמי השש מדות ממנה ונשארה דין גמור ועל כן נפרעת מהגורמים בלי רחמים, ומה שאמרו שתין לא פחות ולא יותר רמז לשש מדות שעליה שכל אחת עשרה הרי ששים זש"ה ששים המה מלכות כי ששה הם כל אחת עשרה והשביעית שהיא כמו כן עשרה עיניה אליהם צופים ומיחלים לקבל שפע מהם וכל זה גורמים עונותיהם של ישראל שהשכינה עמנו כב יכול עם שפלותנו וגלותינו שנ' בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם וכשיעשו ישראל תשובה ויהיו צדיקים גמורים אז יהיה הייחוד שלם והשפע מתברך ומתעלה השכינה ותתברך ויהיו דו הפרצופין כחתן וכלה שנ' ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך ויתקיים מקרא שכתו' והיה אור הלבנה כאור החמה כלומ' דוד יהיה כיעקב, פנים שאינם מאירים יהיו מאירים ויהיה הכל אספקלריא מאירה ויש אומ' כי הע' הוא מיטטרון ביו"ד כי היא העשירית והוא שדי, אבל המלאך הנברא נקרא מטטרון בפת"ח תחת המ'ם, ששמו כשם רבו, שהוא מיטטרון

ביו"ד שהוא שדי, ומטטרון בגימ' שדי. וענין אלישע אחר הואיל ואתא לידן נימא ביה מלתא דשמיע לן מרבואתא המקובלים. חטאו של אלישע אחר היה פירוד הע' מהצדיק וזהו שהזכירו עליו שקצץ בנטיעות רצה להבין העולם הגדול מן העולם הקטן הבנין העליון מתוך הבנין התחתון כדרך שאמ' הכתו' ומבשרי אחזה אלוה, אמ' אחר הנה אמ' הכתו' נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ואין מקרא יוצא מידי פשוטו והב"ה ית' ברא האדם שהוא עיקר העולם השפל על צורת העולם העליון, מוח אדם רומז לכתר עליון, החך לחכמה, הלשון לבינה, אי נמי שני עיניו כנגדם, עין ימין לחכמה, ועין שמאל לתשו' , זרוע ימין לחסד, זרוע שמאל לפחד, משיכת הגוף עם חוט השדרה לתפארת, שוק ימין לנצח, שוק שמאל להוד, הברית ליסוד, הרי נשלם בנין התחתון, / וכשראה אחר שאין בבנין התחתון שום דבר לפי מחשבתו כנגד 35 ע"ב הע' גם ראה שהנהגת העולם הזה על פיה אמ' שמא חס ושלום יש שתי רשויות למעלה והפרידה במחשבתו והרי קצץ בנטיעות כי כל המפריד אחד מהעשרה הרי הוא כמקצץ בנטיעות השם ברחמיו יצילנו ויציל כל עמו ישראל מעבור על רצונו והוא טעה בבת זוגו של אדם, שהרי היא נקראת בית בכל מקום ועליה נאמ' חכמות נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, על אבן אחת שבעה עינים, אי נמי לב האדם רמז לה שכן נקראת לב, ויאמר י"י אל לבו, לב השמים אי נמי עור האדם שכולל הכל רמז לה שהיא כוללת ועוטרת וכלולה מהכל, ועוד בברית האדם עצמו רמוזה שכן הוא עצמו כמין וא"ו רמז לצדיק, ועטרת הברית רמז לה, ולפי שהיא עט' אנו קוראים למילה עטרה ולפיכך ישראל שהוציאו הערלה ונגלית *העטרה שכינה נגלית ושורה עליהם מה שאין כן באומות העולם בעלי הערלה גם הישמעאלים אין השכינה שורה עליהם אע"פ שמלים את ערלתם מפני שלא קבלו (*) התורה ולא קבלו עליהם עול מלכות שמים ולא עוד אלא שאינם נמולים לשמונה ימים ומלים ולא פורעין ואין זה חשוב כלום דמל ולא פרע כאלו לא מל. אמ' הרב ז"ל הוא המלאך הגואל הוא הע' אשר השם הגדול בקרבו, התפ' בקרב הע', מצד הרחמים כי עיקר קבלתה מצד הדין. כי ביה י"י צור עולמים, הרב הביא פסוק זה ברמז לראיה על זה שאמ' כי ביה י"י כלומ' י"י שהוא התפ' הוא ביה שהוא הע', ושהוא צור עולמים. אנכי האל בית אל, התפ' אומ' שהוא כח ואילות בבית אל הע'. ואחרי כן הבנתי כי כונת הרב ז"ל באנכי האל כן, כבר ידעת שהע' היתה אומ' זה ליעקב ואמ' אנכי האל כי היא אל בכל העולם השפל. בית אל כלומ' ואנכי ביתו של התפארת שהוא אל בעליונים עם כל שש קצוות. כי דרך המלך התפ' לשכון בביתו הע' ועל כן נקראת שכינה. ויקראנו לע' מלאך מלשון מנהיג ונקרא מטטרון מפני שמורה הדרך לישראל. לשמרך בדרך רומז לע' שהיא שמור. להיות בית קדשי ותפארתי, קדשי מצד הגבורה, שכל מה שהוא יותר אש הוא יותר קדוש, ותפארתי מצד התפ', ועוד אזכיר כונתם בשמו כשם רבו בפסוק של ואל משה אמר עלה אל י"י. קול אלהים חיים רומז אל הע' שהוא אלהים חיים, והקול הוא הנבואה שבא אל הנביאים ממנה. ויראה לי כי כונת הרב בקול אלהים חיים כן, והנה קולו של הע' קול אלהים חיים שהוא התפ' כי הרחמים חיים וההיפך היפך והמשכיל יבין./36 ע"א או הטעם שלא יקצצו בנטיעות, כלומ' מה שאמ' ושמע בקולו מלשון וישמע שאול, רוי' לו' שתקבץ ותכלול בה הכל ולא תקחנה בעצמה לבדה במחשבתך ולא תהיה מקצץ בנטיעות שאם

תעשה כן תגרום לה להיות נעזבת מהשם הגדול לפי שבמחשבה זו אתה מימר בו ותנקום היא נקמתה משונאיהם של ישראל כאלו היתה עוזב אותה שהיא תורה שבעל פה וכאלו היית מנאץ אותה שהיא קדוש ישראל ואת אמ̇ר̇תו וכאלו אתה כופר בה מתוך מחשבתך זו מפני שגרמתה סלוק השם הגדול שאתה מימר אותו בה ממנה ואז לא ישא לפשעכם. והנה פירושו ושמע בקולו לדברי כלומ' ושמע מלשון שמיעה וקבלה ממש ויהיה קולו דברו של תפ' כי הדבור רומז לתפ' וקורא לשפע כח דברו של תפ' השוכן בע', קול. ועשית כל אשר אדבר, מה שאמ' אדבר רומז לתפ', ועוד כי המדבר הנה הוא התפ' ארי בשמי מימריה כאן רומז השם ר"ל מה שאמ' שמי לתפ', ומימריה לע', ור"ל בכח שמי השוכן בו הוא אומר ועושה ומנהיג העולם ועל כן לא תתן לו לבדו הכח ולא תקצץ בנטיעות כי בו ידבר, התפ' מדבר בע' כלו' על יד הע' עושה הנהגת העולם הזה. ואיבתי את איביך, התפ' אומ' כן שאע"פ שהוא רחמים ירע לאויבים רמז שהרשעים מהפכין מדת הרחמים לדין שאפילו הרחמים נוקמים מהם. אהיה להם אויב שלא ארחם עליהם. על ידו על יד מטטרון שהוא המנהיג והוא הע' שהיא מדת הדין. והנה כאשר המלאך הזה שוכן וכו', ואיך יאמ' לא אעלה בקרבך כי שמי בקרבו כי המלאך הזה הוא הב"ה והוא העולה בקרב ישראל והוא השכינה, אבל כשחטאו בעגל רצה התפ' לסלק המלאך הזה שהוא שכינתו מתוך ישראל ושילך עמהם מלאך משלוחיו הוא מטטרון הנברא המקבל כח מהשכינה וגם זה במדרש רבה וכו', מדת הדין של מטה נקראת מטטרון וחנוך הוא המקבל ממנה ועל כן נקרא על שמה מטטרון, כל דברי המדרש הזה רומזים אל הע' ומה שאמ' והוא גבריאל הנלחם להם אולי נקרא גבריאל מצד שהוא מקבל מצד הע' שעיקר קבלתה מהגבורה, ויקרא גם כן גבריאל מצד שעושה גבורות מלחמות השם בשעת המלחמה, ויקרא מטטרון מצד הנהגתו ישראל שמורה להם הדרך, כי כל המלאכים לפי שליחותם ופעולתם ולפי מקום קבלתם יקראו שמותם. אם תמר בדברו הוא התפ' שהוא השם הגדול השוכן בע' / 36 ע"ב ויתכן וכו', נראה מתוך דברי הרב כאן שקורא שמי לזרועות עולם, המקבלים כח מאל עליון שהוא התשו' כמו שפירש בזה שמי לעולם, וקולו הוא קול אל עליון כדרך שבעה ק̇ולות שבמזמור הבו לי"י בני אלים שכלם קול אל עליון כמו שכתבנו למעלה. ואמ' וברך והסירותי וכו', כי וברך נסתר, והסירותי נכח, ובויהי בשלח מבואר סוד נכח ונסתר. ואל משה אמר עלה אל י"י, יזכיר שם במקום הכנוי כי היה לו לומ' עלה אלי שהוא כנוי המדבר אלא שכן דרך הלשון כמו שמצינו בלמך שהוא עצמו אמ' לנשיו נשי למך והיה לו לומ' הכנוי שהוא נשי וכן בשמואל שהוא עצמו אמ' ואת שמואל והיה לו לומר הכנוי ואותי, וכן הפסוק שאמ' למען י"י, למענך היה לו לומ' אלא שמזכיר בכלם במקום כנויים שמותם. אבל בתלמוד וכו', הכי איתי' התם אמ' ליה ההוא מינא לרב אודית כתי' ואל משה אמ' עלה אל י"י, עלה אלי מבעי ליה אמ' ליה זה מטטרון ששמו כשם רבו דכתי' כי שמי בקרבו, אי הכי פלחו ליה, אל תמר בו אל תמירני בו אם כן לא ישא לפשעכם הימנותא בידך דאפי' בפרונקא לא קבילניה דכתי' אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה. צריך אתה לדעת מהו הנה אנכי שולח מלאך לפניך ומהו כי שמי בקרבו, ומהו ויחזו את האלהים, וכשחטאו במעשה העגל מה בקש משה ובמה נענה, וכשמת משה מה היה בימי יהושע שאמ' אני שר צבא י"י עתה באתי, ומהו

אספקלריא המאירה ובמה היו חלוקים שאר הנביאים איש כפי מעלתו וידיעתו כבר ידעת כי יש כבוד למעלה מכבוד ואמ' החכם כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם קרא הכתרים הרוחניים שהם מתעלים למעלה גבוהים כי יש כבוד למעלה מכבוד וה"א כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם, כל אחד קרוי כסא אל מי שמעלה ממנו וכן כבוד וכל אחד ואחד נקרא שר הפנים אל העומד עליו והוא מזומן לעשות שליחותו והכל הוא בסבת עלת העלות הם דברי התפ' ששולח הע' היא מדת הדין לכך אמ' מדת רחמים, הנה אנכי שלח מלאך הוא מדת הדין ששמו כשם רבו דכתי' כי שמי בקרבו לכך אמ' כי לא ישא לפשעכם כי אין לשליח למחול ולותר כי אם לעשות שליחותו, הם פנים של זעם ומדת הדין לכלות האויבים, כי שמי בקרבו, אמרו חכמים בואלה שמות רבה אל תמר בו אל תמירני בו ואל תעשוני / 37 ע"א תמורתו ושמא תאמרו הואיל והוא השר שלנו אליו [[אנחנו]] עובדים והוא נושא את פשענו לאו כי לא ישא לפשעכם, ולא עוד אלא שאתם גורמים לו שאני שומט את שמי מקרבו, שנ' כי שמי בקרבו לכך אמ' כי אם שמע תשמע בקולו ועשית כל אשר אדבר אם שמע תשמע בקולו תעשה מצותי ועל זה אמ' ואל משה אמר, מדת רחמים, עלה אל י"י הוא מדת הדין היא הה"א אחרונה מן השם הוא המלאך הנאמר למעלה ועל זה נאמ' ויראו את אלהי ישראל ואמ' אחר כך ויאמר י"י אל משה עלה אלי ההרה שיכנס הוא עוד לפנים במעמד הקדוש אל התפ'. ואין ספק כי כשחטאו ישראל במעשה העגל אמ' ושלחתי לפניך מלאך לא מלאך הכבוד הנאמ' כאן שהוא הע' כי אם מי שהוא למטה ממנו, ועל זה נאמ' ראה אתה אומר אלי, ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי כי אין זה המלאך שהבטחתנו ללכת עמנו, ואתה אמרת ידעתיך בשם ובברי' רבה ואעשך לגוי גדול אתנך ואשימך אין כתי' כאן אלא ואעשך לגוי גדול משאני בורא אותך בריה חדשה את פרה ורבה, ובמשה נאמ' והורתי אתכם, ובואלה שמות רבה מהו והורתיך ר' סימון אומ' בורא אני אותך בריה חדשה, כד"א ותהר האשה ר"ל תוספת המשכה ותקון סבתו וכחו ממעל. ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכך בק- ממנו להודיעו כבוד למעלה מכבוד וכל זה שימסור לו מפתח שאם לא יענה על ידי האחד שיענה על ידי מי שלמעלה ממנו. ויאמר פני ילכו פנים של זעם הוא המלאך שהבטיחו ללכת עמהם, והניחותי לך כלומ' אקים תנאי שהבטחתיך בתחלה, ויאמר אליו אם אין פניך הלכים גדולים חכמים שיודעים לפתות את *בוראם כשהודה לו להקים לו הבטחתו אמ' לא אבקש עכשו פנים של זעם אחר שחטאו כי לא יוכל לשאת עון ופשע, אם אין פניך הולכים פניך ממש הם פנים של רחמים הוא התפ' שימחול ויסלח לפשעם וזהו הלא בלכתך עמנו ועליו אמ' דוד כי עמך הסליחה, והשיבו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה. ואחר שהודה לו אמ' לו עוד הראיני נא את כבודך הם הכתרים הג' והפ' הנקראים גבוהים כל זה כדי שלא יחזור ריקם בתפלה, השיבו למה ששאל הודיעני נא את דרכך אני אעביר כל טובי, למען טובך ופחדו אל י"י ואל טובו, מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך. דבר אחר אמ' אני אעביר / 37 ע"ב דרך העברה, זהו כבוד למעלה מכבוד ועם כל זה אמ' וחנותי את אשר אחון, אני אחון וארחם הראוי לכך ו"א [[יהיה]] מפתח דבר זה מסור לך, ולמה ששאל הודיעני נא את דרכך השיבו אני אעביר כל טובי על פניך, ואל מה שאמ' הראני נא את כבודך אמ' לא תוכל לראות את

פני ומסר לו בעברו לפניו כשליח צבור עטוף שלש עשרה מדות של רחמים שלא יחזור ריקם בתפלה, ובשלש עשרה מדות אלו החכמי' הידועי' והחסידים הראשונים מתפללים ולא חוזרים ריקם ע"כ. עוד מצאתי ביד חכם משכיל כי שמ"י בקרב"ו, ש"ם יב"ק רב"ו, בי"ת וקו"ף של יבק באת בש שי"ן דל"ת והיו"ד במקומה עומדת הרי שדי ש"ם שד"י רב"ו, ושם שדי בגי' מטטרון וזהו אמרם בשם מטטרון ששמו כשם רבו, כי לפעמים יקרא מדת הדין בשם מדת רחמים רו' לוי כשם בן ארבע אותיות במקום אמירה, ואל משה אמר עלה אל י"י, וארז"ל זה מטטרון ששמו כשם רבו, אמ' הת' למשה עלה אל מטטרון שנקרא בשמי י"י, והטעם עלה אל מקום הכבוד אשר שם המלאך הגדול, והכונה כי מרע"ה יבא בתוך הענן אשר שם כבוד השם ולא יבא אל השם המיוחד שהוא התפ' כי לא יראנו האדם וחי, וזהו המלאך הגואל אותי ולכך קורא אותה מדה בלשון מלאך בעבור היות הנהגת העולם הזה במדה ההיא והוא שרו של עולם. ויש מפרשי' כי שמי בקרבו כי השם הגדול בלב שהוא מדת הדין כמו שנ' ויאמר י"י אל לבו, ולזה רמזו במאמרם כי במנין רמ"ח איברים שברא הב"ה באדם מונין ו' איברים בלב, וכבר ידעת כי הוא"ו רמז לת' שהוא השם הגדול, וזהו וא"ו של ואלהי יעקב והלב הוא מדת הדין ורו' לוי שהוא"ו היא בלב וזהו כי שמי בקרבו, וזהו מלת לולב רמז כי הוא"ו הוא ללב והלב הוא לוא"ו כי המשכן אחד באחדות שלימה לת'. עוד יש מפרשים ואל משה אמר, הע' שהיא הכבוד, עלה אל י"י, עלה למעלה לת', שנקרא י"י שהוא מדת רחמים, כי אומרים שלא יתכן שיאמר השם הגדול עלה למדת הדין, ורצו' לו' ששמו כשם רבו כי כן נקרא אלהים כרבו כי לפעמים יקרא השם הגדול אלהים כמו שכתו' אנכי י"י אלהיך, ושם אלהיך הוא הת' והשם הראשון הוא הב', או יוכלו לפרש כי כן נקרא אלהים כשם רבו כי הב' נקרא אלהים בכל מעשה בראשי' כי אלהים מפסוק בראשית הוא מקובל שהוא הב' וכן מפרשים בראשית שהוא הכ' והח', ברא הב' אלהים שהוא הב' כי מן הח' נאצלה הב' ע"כ. ואע"פ שמדבר חכם זה מקצת / דברים שאינם על דרך הרב כתבתים והמשכיל 38 ע"א
יברור הסלת. לי"י לכבוד המתעלה הת' שיצוה וכו', כלו' הת' מצוה למשה שיגש אל הע'. וטעם לי"י פרים וכו', כבר ידעת כי השור מהשמאל מדת הדין הקשה ומקומה המדבר וכל מקום שממה והיא מדה אדומה ביותר והנה זה מבואר. ויראו את אלהי ישראל, ק"ס העם הנבואה שלהם היתה בשם הנכבד ית' במחיצת ענן וערפל והזקנים נבאו בו שלא במחיצה ומשה ראה אותו ממש כמו שנ' וראית את אחורי, מלבד מה שהשיג בכבוד ((נ"א בדבור)) המתעלה ע"כ. ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר הוא שראה יחזקאל וכו', רגליו רומז לע', כי הע' כסא לתפ' ותחת הע' כסא ותחת הכסא רקיע ותחת הרקיע החיה אשר הזכיר יחזקאל, ואמ' יחזקאל היא החיה אשר תחת אלהי ישראל הוא הע', והניח הרקיע והכסא כי תפש דרך קצרה כי על כל פנים בין הע' והחיה הכסא והרקיע, ועד"ה וכו', כל זה רומז לע'. ולא אמ' י"י אלהי ישראל שאלו אמ' כן היה רומז לתפ', אבל עכשו שלא אמ' כי אם אלהי ישראל רומז לע', וטעם ישראל כבר פירש אותו הרב שהשיגו הזקנים וכו', מבואר הוא בק"ס.

את אשו הגדולה וכו',ואלו היה מתרגם אנקלוס ואתגלי היה משמע שראו הע' בלא ענן וערפל אלא מגולה אבל תרגם וחזו ראו הכבוד מתוך המחיצה וראיית העם והזקנים היא ענין נבואה שהשיגו להתנבאות בה, ובמשה נאמ' ונגש משה לבדו אל י"י וגו', כלומ' שמשה לבדו השיג עד השם המיוחד שהוא התפ' וזהו שאמ' הרב למעלה ויתכן שיהיה רמז לכבוד המתעלה וכבר ידעת כי הע' הוא הכבוד המתברך והתפ' הוא הכבוד המתעלה, וסוד עלוי הקדיש לתפארת והבן זה.

ויקחו לי תרומה מכש"ס שוכן עליו בנסתר כלומר במקום מוסתר ולא בפרהסיא כאשר היו במדבר וכבר רמזתי ענין הדבור של משה באיזה ענין היה ואם השכלת אותו אז תשכיל כל דברי הרב שכתב בכאן ועל כן היו שניהם זהב, לפי שרמזתי לך מה הם כרובים הרמוזים בכתו' כמער איש ולויות והכרובי' שראה יחזקאל במראה אני רומז לך בכאן מפני מה שניהם זהב ותבין ביודעך כי לפי שהע' כלולה והיא מראה זהב על כן שניהם זהב והוא הכבוד השוכן אתם ואם תבין רמז הרב ז"ל במאמר דוד לכרובים זהב והיותם פורשי כנפים תבין כי אחרי השתלשלותם מן הכבוד היו של זהב ולגבוהים עליהם רומזים וכבר רמזתי לך כי הכבוד הכלול היא כמראה זהב. חכמה לשלמה כבר הודעתיך זה,והיא התרומה השכינה שהיו מכונין לה בתרומתן ובהבאת *נדבתן. דודי לי ואני לו, זה החיבור אני הוא המראה כבר רמזתי כי השכינה הוא המראה והבן שהוא נקוד בלשון / נקבה והוא היד והיותם 38 ע"ב
פורשי כנפים למעלה כבר הודעתיך שאיני יכול לפרש אבל פרישה זו לקבל מלמעלה. וכבר פי' מורי ריב"ט זה שהוא מכתב אלהים רמז למלכות בית דוד שראה באחד והבין באחד בקבלך מפי מקובל הענין כאשר הזכרתי למעלה תבין זה ולא קודם ואע"פ שהרבה גלה הרב למשכיל מפי איש עד משה רבי' ע"ה וגם אני ארמוז לך עוד אם תשכיל כי הוא ראה הכרובים ומשם הכין דעתו למעלה עד שראה באחד שהוא הכבוד והבין בתפ' ואם לא שמעת לא תשתכל בו. סוד השלחן דע שהיה בצפון רמז למלכות בית דוד *והיא הברכה הבאה לנו ובמעשהו תבין שהיה לה זר זהב רומז ליסוד שהוא רומז ללחם וזהו ברכת י"י היא הברכה ממש פנים בפנים. כי תבין מלת לפני הבינותיך זה רמז למדת הדין מהיסוד רמז לחיבור שלם ועל כן היה פנים בפנים ולא היו מפסיקין בבגד ביניהן כלומ' על כן היה הלחם על טיהרו של שלחן בלא שום מפסיק לרמוז על ייחוד אמתי לצ' עם הע' כי הלחם רומז לצ' והשלחן לע', ונעלמה מאד כן הוא עד שלא ניתן לרמוז אלא לצנועים ופה אל פה אדבר בו כי היתה בדרום ולא אוכל לפרש אמנם המקובל יבחר נודע ממעשה מרכבה העליונה דע שבמזרח הוא אברהם ומערב הוא יצחק ודרום הוא יעקב וצפון הוא דוד כי מצפון תפתח הרעה ואחז"ל אברהם מזרחו של עולם, ובמרכבה אמרו מיכאל מימינו וגבריאל משמאלו ורפאל ונוריאל זה מלפניו וזה מלאחריו, ודבר זה לפי דעת הרב ז"ל

קבלתי מפי מורי ריב"ט כי לפי השתלשלותם נאמ' במרכבת יחזקאל וגם הדרום ימין וקרא הצפון שמאל לפי קבלת השפע ועל כן ארמוז צורתן בקבלה והעמדתן ובזה תבין הכל אם קבלת מפה אל פה, גם תבין דברי הרב ז"ל שאמ' וכן שם המערב ים, כי לפי שמקבלת מן המערב הוא רומז כן והנה פירש הרב די וגם אני ביארתי יותר מדאי, למקובל מפה שישמע ואשר לא שמע יחדל, כי אני ערב לו שלא יבין, ואף שרמז הרב בזאת הברכה אותו הוא בים ודרום, שהעולם הזה השפל נקרא דרום, וגם הוא חמור מאד, ולמי שלא שמע לא יועיל לו פירוש בכתיבה ע"כ מכש"ט. ואני יה"ב שנ"ר דעתי"ו הואיל וראיתי שזה החכם כתב בספרו הנקרא כתר / שם טוב צורת העמדת הספירו' בקבלה 39 ע"א ראיתי בענין זה לדבר ומלין לחבר ולצייר צורות

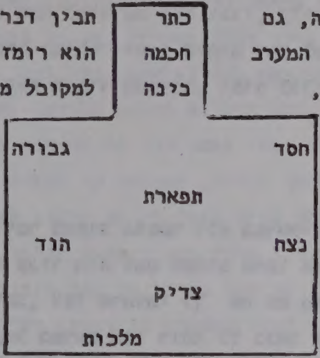

עיני השכל מאירות מתוך התעוררות סברתי אשר חנן השם ית' אותי, ואע"פ שאין ראוי לעשות סברא בדרך האמת [זהו] דוקא לכתוב אותה סתם כאלו קבל אותה אבל בשם עצמו מותר וחייב הוא בכך הלא ידעת אם לא שמעת מאמר הגאון ז"ל דאמ' ווי על מאן דסביר ולא קביל וקביל ולא סביר אבל תרויהון כמילף חכמתא מפומא דרבה ועיינין ולבא והא בלא הא לא סגיא, הרי למדנו שמי שלא קבל לא תועיל לו סברא ומי שקבל אם אין לו סברא ופלפול להבין דבר מתוך דבר ולעשות סייג לחכמה וגדר לבינה ומשלים וצורות להבין מה שקבל הבנה שלימה מה טיבו ומה לו ולקבלתו הרי קבלתו במוחו כזהב או כפנינים המונחים בקופסא והמפתח סגר בעדם שלעולם לא יגדלו ולא יוסיפו ומי יתן שלא יחסרו, אבל קביל וסביר דאמי לאילן מבורך שמוציא פירותיו מהכח אל הפועל וזה אחד מעיקרי המבוקש מעם השם ית' ויתי' אל הנפש בהכנסה אל החומר, והואיל וזכני השם ית' ברחמיו לקבל מפי אנשי אמת ראוי ומחוייב אני להוציא הענין מן הכח אל הפועל למען יובן מן המורגש המושכל, כדכתי' מבשרי אחזה אלוה זו היא דרך אחת מדרכי היחוד שכל אחת מעשר ספירו' כלולה מכלם ומיוחדת בכלם ויש לך לדעת כי הע' ראשון למחשבה ואחרון לאצילות ר"ל כי כשעלה במחשבה באין סוף ממציא ראשון סבת הסבות עלת כל העלות ית' ויתי' להאציל האצילות היתה הע' ראשון למחשבה ואחרון לאצילות והאדם שהוא נמצא אחרון כשבא לצייר הענין תהיה הע' ראשון למעשה [[ואחרון]] למחשבה והמשכיל יבין, גם ידעת כי הע' הוא אדני הקטן. וזו היא צורת העמדתן של עשר ספירו' בלי מהות וישנו ית' ויתי' אמן וזש"ה תולה ארץ על בלימה, בלי מהות ואל תאמר אינו כי ישנו.

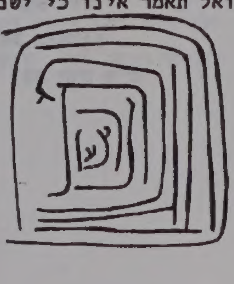

וכאשר תמנה מימינך לשמאלך תמצאם עשרה ותראה כי הכ' בית לכלם ומקיף כלם נמצא שהקודם לאצילות גדול ומקיף הכל והמאוחר לאצילות קטן ומוקף מהכל וכלול מכלם וזהו כגלדי בצלים וכמו שהארץ השפלה הזאת קטנה והיא באמצע כל הנבראים כחרדלא בעזקתא והיא כלולה מכל היסודות והיא באמצע כמו הלב בגוף האדם כך כב יכול

העי' / ולפיכך נקראת ארץ החיים ולב והשתכל ותראה כי העי' כלולה מהצי' ומכל 39 ע"ב עליוניו ומיוחדת בהם ומוקפת מכלם ומקפת בכלם, וכן הצי' וכן ההי' וכן הני' וכן התי' וכן הפי' וכן הגי' וכן הבי' וכן החי' והכי' כולל הכל וכלם מיוחדים זה בזה וכל אחד כלול מכלם וכלם מיוחדים בו והכל מיוחד באין סוף בסבת הסבות בשכמל"ו. וכאשר נשתכלתי בספר הנקרא שערי אורה והוא ספר נכבד מאד הבנתי סוד התקשרות ייחוד עשר ספירו' על דרך זו. יש לך לדעת כי הכי' הוא רחמים גמורים עד אין חקר ואין תכלית והוא הנקרא חסד עליון שני' ובחסד עליון בל ימוט שהוא חסד פשוט פשיטות גמורה בלי שום תערובת דין עד אין תכלית. ומהכי' באצלה החי' ואחורים של החכמה הם דין אצל הכתי' מפני שמהם נאצלת הבי', שממנה נאצלים כל חלקי הדין, נמצא שהפנים של החי' רחמים מצד התקרבם אל *הכי' ואחורים של החכמה דין מצד התרחקותם מהכי' ומצד התאצלות ממנה הבי', הרי יש לך לדעת כי מהחי' שהיא רחמים נאצל כל צד ימין ומהבי' נאצל כל צד שמאל, וצד ימין הוא מהגי' ולמטה, וצד שמאל מהפי' ולמטה, והגי' אע"פ שהיא חסד ורחמים אינה חסד גמור אלא חסד היא ובה מקצת דין, והפחי' אע"פ שהיא דין אינה דין גמור אלא דין היא ובה מקצת רחמים, ומפני שרוב הגי' רחמי' נקרא חסד גדול, ומפני שרוב הפחי' ועיקרה דין נקראת דין קשה נמצא שהגי' עיקרה רחמים מפני שהיא מקבלת רחמי חחי' דרך הבי', ויש בה דין מצד שהיא מקבלת שפע גם מהבי' מצד הייחוד, ועוד שממנה נאצלת הפי' והפי' עיקרה דין מפני שהיא מקבלת מהבי' עיקר קבלתה ויש בה רחמים מצד שהיא מיוחדת בגי' הרי למדנו שהגי' רחמים גדולים והפי' דין קשה, והתפארת מקבלת משניהם שאינו לא רחמים גדולים ולא דין קשה אלא ממוצע משניהם ולפיכך נקרא אמת שהוא המכריע והלכה כדברי המכריע, ולפי שהוא נוטה אל הגי' כלומר שעיקר קבלתו ממנו נקרא רחמים. והני' מקבל מהתי' מצד החסד שבו וגם הוא רחמים אבל לא כמוהו מצד התרחקו מהגי', וההי' מקבל מהתי' מצד הפחי' שבו ואינו דין כמו הפחי' מצד התרחקו ממנה, נמצינו למדין שהתי' מייחד בו כל שש קצוות כי הוא מקבל מהכל ומשפיע לכל, והצי' מקבל מהני' ומההי' ומהתי' ולפיכך נקרא כל, שהוא / מיוחד מהכל, וגם הוא מכריע בין הי' לני' ולפיכך השם המיוחד רומז לתי', 40 ע"א נמצא שהתי' מכריע בין הגי' המקבל מהחי' והמיוחד לבי' ובין הפי' המקבל מהבי' והמיוחד בגי', והצי' מכריע בין הני' המקבל מהתי' והמיוחד בגי' ובין ההי' המקבל מהתי' והמיוחד בפחי', והואיל והוא מכריע אבל לא כמו התי' יקראו רוב שמותיו כשמות התי' והכי' מלמעלה ששפע כולם באים אליה נמצא שהכי' כולל הכל והעי' כלולה מהכל ובזמן שישראל עושין רצונו של הב"ה העי' אצל התי' כמו הכלה אצל החתן והכי' עליהם כמו גג החופה על החתן והכלה והחי' והבי' סביבותיהם כמו כתלי החופה סביבות החתן והכלה ומקבלים שפע ברכה חיים ורצון בשוה אלא שעיקר קבלת התי' מהחסד הגדול ולפיי יקרא רחמים, ועיקר קבלת העי' מהפי' ולפיכך תקרא דין ולפי שהיא כלולה מרחמים גם כן לא תקרא דין קשה אבל תקרא מדת הדין הרפה. והנה לך צורת עשר ספירו' על זה הדרך שאמרנו ואם תשתכל בצורת העמדתן ממש יתגלו לך סודות נפלאים אם קבלת.

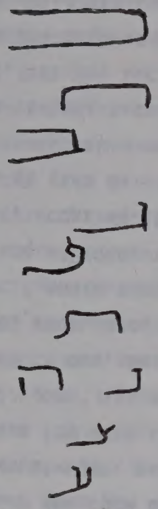

הרי עיני בשרך ועיני שכלך רואות שכל אחת מעשר ספירו' כלולה מדין ורחמים ואי אפשר לומ' על אחת מהן רחמים גמורים או דין גמור וכל האומ' על אחת מהן דין גמור או רחמים גמורים הרי הוא מקצץ בנטיעות ועליו נאמר ונרגן מפריד אלוף, חוץ מהכת' שהיא רחמים גמורים פשוטים בתכלית הפשיטות לאין תכלית ואולי מפני זה התחיל בעל ספר יצירה מספר עשר ספירו' מהח' שהיא התחלת היישות שנ' והחכמה מאין תמצא, ונאמ' עליה להנחיל אוהבי יש, יהי רצון מלפני המוציא מאין יש שינחילנו עם אוהביו יש, והנני מצייר לך עוד צורת עשר ספירו' בהעמדתן הנכונה האמתית לאשר נתן השם ית' עינים לראות ולב להבין, ולא ראיתי בכל המקובלים אחד מני אלף שהרגיש בענין זה מבלעדי מורי אשר קבלתיו / ממנו וזו היא. 40 ע"ב

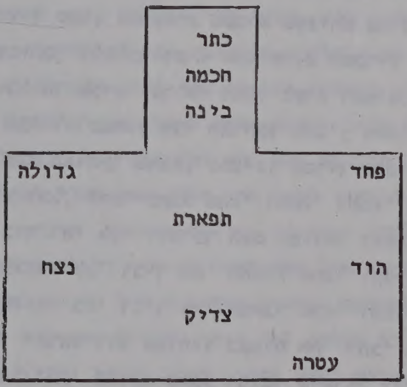

וכל האומר על התבנית הזאת שהיא מהופכת דור תהפוכות הוא ואם כונת האומר טובה שכלו מהופך הוא מבקש לראות האחורים ואנחנו הפנים שנ' שויתי י"י לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. ואע"פ שאין הספירו' אלא רוח הקדש מחשבות רוחניות מיוחדות זו לזו ייחוד אמתי והכל מיוחד באין סוף מאין סוף לאין סוף ואין למעלה לא ימין ולא שמאל אלא שאלו מימינים לזכות ולפיכך נקראו ימין ורחמים, ואלו משמאילים לחובה ולכך נקראו שמאל ודין, מ"מ הרי דוד המלך משיח אלהי ישראל נעים זמירות ע"ה אומר שויתי י"י לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. ועל כן אחז"ל שכשאדם פוסע שלש פסיעות שיתן תחלה שלום לשמאלו, מפני שהשכינה כנגדו והרי הוא משתחוה לימינו של שכינה ואחר כך

נותן שלום לימינו שהוא שמאלו של שכינה, והאומ' שלום בשמאלי שלום בימיני הרי זה בכלל עורי הלב שאין רואים בלתי עצמם, אבל המשכילים מקבילי פני שכינה אומרים שלום ומשתחוים לפני שמאלם לימין השכינה, והוזרים ואומרים שלום ומשתחוים לפני ימינם לשמאל השכינה, ואשר קבל דרך האמת באמרו שלום מכוין בעליון להמשיך הברכה והשלום מהסבה הראשונה עד הסבה האחרונה ויהיו עשר ספירות תמיד / 41 ע"א לנגד עיניו מיוחדות ביחוד האמתי על דרך אשר כתבתי בתבנית זו אשר קבלתי, ואה"ל מיע"ל ב"ם אוי"ר לש"ה. קבלתי מפי מקובל משכיל סוד על הכרובים, וזהו טעם הכרובים של זהב שהיו בולטים כגוף בני אדם רמז לצי' וע', שהם כגוף כלפי החמש עליונות, והכרובים שהיו על הפרכת לא היו בולטים כלל רמז על ג' ופ' שהיו כרובים רוחנים ביותר והם הפרכת המבדילים בין הקדש שהוא מת' ולמטה ובין קדש הקדשים שהוא מהב' ולמעלה ולפיכך היה הכהן מקטיר קטרת בקדש אבל לא בקדש הקדשים כל ימות השנה כי כונת הקטרת לע' ביחוד הצ' אבל ביום הכפורים שנקראת הע' לבא אל בית המלך ומתעלת למעלה בקדש הקדשים היה הכהן נכנס לפני לפנים בקדש הקדשים ומקטיר קטרת עכ"ל. ומק"ס מעמד הר סיני והמשכן והמקדש קדושתן שוות שהיה שם שמו הגדול בכבודו בשלשתן כמו שנראה מן הכתובים שהביא הרב ז"ל. שלחן רמז למדת הדין העליונה ולכך היה מצופה זהב וממנה היה העושר בא לעולם שנ' מצפון זהב יאתה, שהוא צד שמאל ובגד תולעת השני שעל כלי השלחן רומז לה שהוא מראה אדום בעבור שהשלחן סימן לכתר מלכות מדת הדין שהיא מדת הדין הקשה במקום הזה, והמנורה היותה מקשה אחת רומז שהכל דבר אחד, והיותה ששה קנים יוצאים מן השביעי הקנה האחד האמצעי רמז לתפ', וששה הקנים היוצאים מצדה רמז לשש קצוות עם האחרונה, ונר אלהים עליהם רמז לתשו' ובהיות המנורה בדרום רמז למאור הגדול כמו שנ' חכמת אדם תאיר פניו, וזהו שאחז"ל הרוצה שיתחכם ידרים והרוצה שיתעשר יצפין וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום, והשלחן שהוא בצפון כדי שיהיה כנגד המנורה לפי שיהיו פנים אל פנים. אבל עד"ה הוא כענין שאמ' הכתו' ישראל אשר בך אתפאר, והם דברי השכינה לישראל שהיא מתפארת בישראל, ואמ' יהושע ומה תעשה לשמך הגדול, ואמ' כן יהושע לשכינה בעבור שמו הגדול ופסוקים אחרים באו לענין דומה לזה, אוה למושב לו, פה אשב כי אויתיה, וכתי' והארץ אזכר ע"כ מק"ס. וכיון שכתבנו מה שהשגנו מקבלת חכמים אלה יש לנו לבאר דברי הרב ז"ל. פנים בפנים דו פרצופין עם הגרים שבאים להתיהד שמורים להם מקצת עיקרי המצות. מקדש לשמו לע'. שהוא הארון כמו שנ' ארון הברית אדון כל הארץ. כי הוא מוקדם במעלה שהנבואה באה משם לנביאים ועל כן היה לפני לפנים, ויורו על ענין המשכן, כלומ' משכן העליון לפי שהמנורה והשלחן רומזים לבנין / 41 ע"ב העליון כמו שכתבנו. לקדם במעשה כי ראוי היה לו לבצלאל לעשות תחלה המשכן שתכף שיעשה הכלים שיכניסם במשכן, הכבוד הוא הע' בנסתר הוא קדש הקדשים את כבודו הע', ואת גדלו התפ' הכלול בע'. הדבור אשר נדבר בו הוא התפ' מתוך האש, מן השמים הת', ועל הארץ הע'. ושמעתי כי שני הכרובים רומזים לדו פרצופין ונכפל וידבר וכו', האחד רמז לאותו שהיה עם משה, מן השמים

הת', ביום שהת' כח היום, והשני לאותו הנשמע מבין שני הכרובים ולפי שהיתה הנבואה באה מתוך האש שהוא אמצעות הע' שעיקר קבלתה מן האש הגדולה על כן היו שני הכרובים של זהב רמז לאש. ונקדש בכבודי הע' כי הע' הוא כבוד הת' והמשתכל יפה בכתובים הנאמרי' וכו', כל עצמו של הרב ז"ל לא בא עתה אלא לרמוז מה שכתבנו על רמזי הת' והע', והדבור המשתלשל מהת' לישראל באמצעות הע' בהר מתוך האש כי אלהי ישראל שהוא הע' הוא יושב הכרובים בבית המשכן ובבית המקדש. לשם י"י לשמך רומזים לע'. השמים במדת רחמים שהוא הת'. אל י"י התפ'. ושמעת השמים במדת רחמים, הרי השמים רומזים לתפ' וכתי' על הארץ וכו', כי הארץ רומז לארץ החיים. את ארון האלהים אשר נקרא שם שם י"י צבאות, שם לע', י"י צבאות לתפ', שהוא אות וקיום בצבאות כל שש קצוות מעלה זש"ה אשר נקרא שם, כלומ' אלהי ישראל נקרא שם, והוא תשלום הפסוק כי השם שהוא השכינה יושב הכרובים כמו שאמרנו. וזאת התרומה, וזאת רומז לע'. וכבר רמזו זה בבר' רבה במדרש מזקנים אתבונן הכי אית' התם וזאת אשר דבר להם אביהם עתיד אדם כיוצא בי לברך אתכם וממקום שפסקתי אני משם הוא מתחיל וכיון שעמד מרע"ה פתח להם בוזאת הברכה, מהיכן מאותו שפסק להם אביהם הוי וזאת אשר דבר להם אביהם, אמ' להם ברכות הללו אימתי מגיעות אליכם משעה שתקבלו את התורה דכתי' בה וזאת התורה וכו', הוי וזאת אשר דבר להם אביהם, ומה שחתם להם אביהם פתח משה מזקנים אתבונן יצחק בירך את יעקב ואמ' לו ואל שדי יברך אותך ובמה חתם בסוף ברכותיו בקריאה שנ' ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו, ויעקב ממקום שפסק אביו משם התחיל שנ' ויקרא יעקב אל בניו חתם בוזאת אשר דבר להם אביהם, ואף משה כשעמד לברך את השבטים ממקום שפסק יעקב משם התחיל שנ' וזאת הברכה ובמה חתם משה באשריך ישראל ואף דוד כשבא לומ' תהלה ממקום שפסק משה משם פתח שנ' אשרי האיש. ויה"ב שב"ר דעת"ו אומ' / 43 ע"א כי פתיחת וחתימת כלן רומז על הע', וטעם הוא"ו בכלן להמשיך הברכה מהת' אל הע' ומן הע' עלינו. כנסת ישראל היא הע' שהיא תרומת המעשר והיא קדש והיא נקראת ראשית תבואתה ולפי שהוא רומז לע' על כן נכתב בה"א. אמ' להם הב"ה התפ' מכרתי לכם תורתי רומז לע' אי נמי הביאור כן הוא, כנסת ישראל היא ישראל ממש, והפסוק רומז על ישראל אמ' להם הב"ה השכינה מכרתי לכם תורתי התורה ממש וכב יכול נמכרתי עמה, מפני שהשכינה עמנו בגלות ועל זה נאמ' בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם כי התרומה תהיה לי הוא ישראל שלקחם השם והרימם לחלקו שהם תרומתו מכל שאר האומות ואני עמה הע', ששמה אני, עם כנסת ישראל כדרך דודי לי וגו', כנסת ישראל הודאית שהוא הע' אומ' על הת' דודי לי ואני לו, שהע' שהוא אני תתעלה אל דודה אל התפ'. וכן אמ' וכו', מה שהביא הרב כאן ככל אשר אני וגו', בא לרמוז שאני הוא הע', כי הת' היה מדבר עם משה ואומ' לו על הע' אותה ששמה אני מראה אותך וזהו שפירש הרב כי אני הוא המראה, כלומ' אותו שנקרא אני הוא המראה וכן אשר אתה מראה דמשמע על ידי אני. מצאתי ביד חכם משכיל ביאור עד"ה וזה לשונו פי' הפסו' וזאת התרומה ולרמוז לתרומת י"י תקח מאתם זהב וכסף ונחשת תרומת הזהב והכסף והנחשת רומזים לג' ופ' וע', כי

הכסף רומז לג' שמראה לבן רומז למים, וזהב הוא אדום רומז לאש הגדולה, ונחשת אין מראיתו אדום כמו הזהב ונוטה ללובן כמו הע' שהיא כלולה מרחמים ודין,וכן שש משזר רומז לשש קצוות ושיעשו כאחד, ותכלת וארגמן ותולעת שני כלם רומזים לזאת התרומה כי התכלת כולל כל הגוונים, וכן הארגמן ותולעת שני האודם רומז למדת הדין ולכך צוה השם ית' לקחת מאת ישי' כדי להעלותה וזהו מאמרם כי התרומה תהיה לי ואני עמה כדרך דודי לי ואני לו, ר"ל שמדת הדין תתעלה לרחמים וזהו ויקחו לי תרומה שעל יד תרומת ישראל יתחבר המשכן, ככל אשר אני מראה אותך היא הע' וכן אמ' דוד הכל בכתב מיד י"י עלי השכיל, עליו יד י"י [היא]המחרבת ים ע"כ.מיד י"י עלי הוא הע',בענין הזה, בדמות זכר ונקבה ולמה פורשי כנפים ומזהב כדי שיהיה לי כסא כבוד כלו' כדי שיהיה הארון שעשה בצלאל כסא לע' שהוא כבוד השם ואשכין שכינתי הע', ודע כי הכרובים היו זי"ן ונו"ן רמז לדו פרצופין שהם כרובים פורשי כנפים לקבל שפע ברכה אור בהיר חיים ורצון מהתשו' שהוא אל עליון והם כסא לו והוא הרוכב והם המרכבה ועל דו פרצופין נאמ' כי גבוה מעל גבוה שומר (*), ועל שלש העליונות אמ' הכתו' וגבוהים עליהם ולפי שקבלת הכרובים שעשה בצלאל מהע' שהם כסא לכבוד היו של זהב שניהם כי אע"פ שהכבוד כלול / מדין ורחמים מראה שלה זהב כי מדת הדין הרפה נקראת ואע"פ שיש 43 ע"ב בה רחמים תואיל ועיקר קבלתה מהשמאל והיא החיה אשר תחת התפ' שהוא אלהי ישראל ועל כן אמ' המה ולא אמ' הם כי הה"א רומז לע', ועל כן נקרא הע' יושב הכרובים וכו', כמו שביארנו למעלה בענין זה. וכתב אחד מגדולי המקובלים על סוד הכרובים וזה לשונו, הכרובים שנים רמז לתפ' ולע' והאחד ז' והשני ב' ופניהם איש אל אחיו כי כן התי' והע' זה כנגד זה והיו שניהם זהב להורות על מה שעליהם כי הם מרכבת הע' שהיא דין והיו מקשה [[להורות]] על האחדות ובמרכבה שראה יחזקאל היו שם כרובים והיו מרכבת הע' כדכתי' וירומו הכרובים היא החיה אשר תחת אלהי ישראל והנבואה היתה נמשכת מן הע' לכרובים ומשם לנביאים והכרובים שבארון היו רומזים לאותן שראה יחזקאל שהיו מרכבת הע' ואותן שבמרכבה רומזים לתי' ולע', וכל מה שראה יחזקאל הוא למטה מן הע' ע"כ. וסוככים על ארון ברית י"י הזכיר הרב כאן ברית לרמוז על הע', אמ' הרב ז"ל והחזיר בשם הזה הכ"ף שרש אבל בשם נערים הכ"ף שמוש כי כרוב משמע כרביא שהכ"ף שמוש כמו נער וכן כרובים כמו נערים והיו פניהם איש אל אחיו למען תקבל שפע ממנו, והיו מקשה רמז לייחוד אמתי בלי שום פירוד. תוכל לדעת וכו', כי מאחר שמקבלים זה מזה צריכים להיות פורשי כנפים למען יקבל המשפיע להשפיע. כי הם כסא עליון ביארתי זה כבר. על העדות ממש שהוא מכתב אלהים הע'. ולתבנית המרכבה כבר ביארתי כי המרכבה הם דו פרצופין והכרובים שראה יחזקאל נושאים הכבוד שהוא הע' תבנית לכרובים דו פרצופין שהם כבוד ותפארת. והכרובים וכו', שראה באחד וכו', מתוך דברי כש"ט נראה שדעת הרב שראה בע' והבין בתפ' וזה לא יתכן כי לא השיג נביא לתפ' זולתי מרע"ה ועל כן אני אומ' כי כונת הרב היא שראה באחד כלומ' בכרובים נושאי הכבוד והבין באחד בכבוד עצמו ולפי' אמ' המה, שהה"א רומז לכבוד.

כי ברכת השם רומז לע' ועליה נאמ' ברכת י"י היא תעשיר. הגידי לי וגו', אלישע בקש יש שעליו תחול הברכה ועל אותו אסוך השמן חלתה הברכה כמו שמצינו בתעניות מאותו מעשה מהחסיד שנתן כל מה שהיה בידו ממעות לגבאי צדקה לבר זוזא חד ובההוא זוזא קנה חטה ונתנו באוצר ובאת אשתו ושאלה ממנו אלה המעות שהיו בידך אמ' לה קניתי חטה מהן והנו באוצר הלכה היא ומצאה כל האוצר מלא מהחטה. ועל דרך זה היה ענין לחם הפנים שרצה השם שיהיה יש מצוי במקום שיהיה שוה לכל (*) ישראל כקטן כגדול בבית המקדש כדי שתחול הברכה עליו ומשם תתפשט לכל ישראל. וזהו שאחז"ל שלחם הפנים המעט היה משביע שגם לכל ישראל היתה מתפשטת ממנו הברכה קל וחומר לאיש אחד / 42 ע"א שהיתה הברכה מצויה במעט כשאוכל ממנו אפי' כפול ועל כן לא היה לחם הפנים זז משם יומם ולילה אפי' רגע אחד. לחם הפנים מן הדומה שהוא רמז לפנים, כמין תיבה פרוצה משני ראשיה והדפנות עומדין, כמין ספינה רוקדת רחב מלמעלה וצר מלמטה, וכן הספינה עשויה ועל כן היא רוקדת תמיד על פני המים. ועד"ה וכו', הע' שמה פנים, פני י"י פנים של זעם שהיא מדת הדין הרפה, והיא צפונית שנ' וצפונך תמלא בטנם ולא אחז"ל שכינה במערב אלא מפני שעיקר קבלתה מן המערב הרי זה על דרך שכתב כש"ט אמנם עינינו רואות ראיה מפורסמת בלא רמיזות כי אין זה כונת הרב באמרו וכן שם המערב ים, ממה שאמרו שכינה במערב הרי אתה רואה שהרב קורא מערב לע' שנקראת ים ושכינה ומביא ראיה שהע' שמה מערב ממאמר רז"ל שאמרו שכינה במערב, ומדע' מערב, הת' מזרח, כי משם יוצא האור לעולם והוא אספקלריא המאירה, והג' דרום והפ' צפון זש"ה מצפון תפתח הרעה, כלו' מהפח' תפתח הע', וכן קראוה בספר הבהיר והע' ברכה כי כל הנחלים הולכים אל הים כי *היא בית קבול כל הברכות לקבל מכל העליונים בכח הזכרון זש"ה אשר אזכיר את שמי, וגם בית שפע ברכה להשפיע ולברך כל התחתונים אשר היא הנהגתם, נמצא שיש לה פנים כלפי מעלה לקבל ופנים כלפי מטה להשפיע וזהו לחם פנים שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, והיא שמה מלח שכן יש בו דין ורחמים כאשר כתבתי למעלה ונקראת לחם שכן החטה אדומה וכן שבליה כשנתיבשו בשמש, והקמח לבן גם החטה אחר שנטחנה יש בה אדם הסלת ולובן הקמח, ועל כן נקראת שושן שיש בו ריח טוב ויש בו אודם ולובן והאודם עצמו אחר שמוצקין אותו נהפך ללבן וריחו לא זז וזה רמז לסלוק דין ולשפע ורחמים, וקבלתי עוד כי לחם הפנים הוא יסוד, אם כן היסוד הוא לחם לע' שהוא פנים. ענין המנורה סוד גדול הוא ואכתוב קבלתי בו והיא כונת הרב בלי ספק דע כי המנורה הקנה האמצעי רמז לתפ' שהוא הקו האמצעי שממנו נאצלים שש קצוות והם כחם וקיומם כך מהקנה האמצעי יוצאים ששה קנים וכלם פונים אליו רמז לאשר אמרנו, ועל כן היא מקשה לרמוז שהבנין העליון מיוחד ייחוד אמתי בלי שום פירוד וקצוץ, ועל ראשי הקנים נשמתן כי המנורה בלא נר היא כמו הגוף בלא נשמה, ונשמתו היא נר אלהים שנ' כי נר י"י נשמת אדם, והנשמה הוא שמן ופתילה ונר, השמן והפתילה רמז לחי' ולתשו', והשלהבת רמז לכתר עליון, שהוא מאור לכל המאורים וממנו נוזלים כל מיני אור וברכה לכל השאר זש"ה ונוזלים מן לבנון, לבנון לשון לובן ורחמים וזהו ביאור דברי הרב, מאין תמצא רומז לכתר שנ'

והחכמה מאין / תמצא, ונעלמה מאד ועל כן נקראת אין, כי חלילה שניתן שום שם ידוע 42 ע"ב לעשר מעלות אלו ושמות אלו אשר קוראים להם המקובלים אינן אלא על שם כחן ומהותם ופעולתם בעולם הנברא כדי לשכך את האזן למען יוכל האדם להבין רוחני מתוך גופני והם נכללים בשם המיוחד והוא שם העצם גם מה שנקרא סבת כל הסבות בורא כל העולמים ית' בשם הנעלם או המיוחד או הנכבד או שאר השמות נקרא כן לפי שמורים על ייחודו ועל הויתו מבלי ראשית ואחרית ומבלי תוספת וגירוע ומבלי הצטרכו לזולתו ומורים ששולטנותו ומלכותו על הכל לעולם ולעולמי עולמים ושבידו הכל לשודד כח המזלות ולהפך הטבע ולעשות כנגדו והם הנסים והנפלאות ולהחזיר העולם לתהו כאשר היה בראשונה עד שלא יהית שם יש כלל רק הוא בשמו לבד ולחזור ולבראת העולם מאפיסה מוחלטת כאשר עשה כבר כי הוא הכל והוא המציא הכל והכל נעשה במאמרו שהוא רצונו ית' שמו ויתי זכרו אמן. וטעם קדמה מזרחה וגו', דברי הרב ז"ל אלו מבוארים למעלה בדברי כש"ט וגם בהקדמה.

ואתה תצוה מכש"ט בגדי כהן היו של זהב רמז לע', ובגדי בד רומז לתפ' שהוא הרחמים, וכשהיה רואה הכהן בבגדים אלו היה מכוין ומיחד כמו בשעת העבודה כי מחמת שהיה לובש בגדי זהב ובד לכבוד ולתפארת לא היתה השגחתו זזה מהייחוד של דו פרצופין שכונת הקרבנות להם ולכונתו הטובה הזאת היה הקרבן מקובל ועל ידי כן הארץ נזכרת ע"כ. והנה ביאור דברי הרב ז"ל ועד"ה לכבוד השם השוכן בתוכם הוא השכינה ולתפארת עזם ולתפארת רומז למדת אמת עזם לע' בית קדשנו הע', ותפארתנו אמת. וזהו שמבאר הרב אחר כן, וקדשנו וכו' עז הע' ותפארת אמת. במקדשו הוא בית המקדש שבנה שלמה. לפאר מקום מקדשי, זה המקדש רמז לע' שהיא ירושלם של מעלה והיא מפוארת וכלולה ברחמי התפ' שהוא פאר. ומקום רגלי אכבד קורא מקום רגליו בית המקדש שהוא ירושלם של מטה שיהיה מקום המקדש הע' מפואר בתפ', ומקום רגליו ירושלם של מטה מכובד בכבוד השם שהוא הע'. ובישראל אתפאר הפסוק הוא כן ישראל אשר בך אתפאר, הע' אומ' לישראל על ידי קרבנות שאתם מקריבים אתפאר בכח התפ', / ויהיה היחוד שלם ואמתי ותהיה הע' ברחמים מפוארת. 44 ע"א ואמ' בקרבנות כי כונת הקרבנו' הם לדו פרצופין והמזבח שמקריבין עליו הקרבנות נקרא רצון והכבוד הוא הע', בית תפארתו שהוא בית אל. וזאת המדרגה ממדרגות רוח הקדש וכו', כבר כתבנו למעלה סוד שלשה חלוקי כבוד. ומצאתי בק"ס דע כי נבואה ורוח הקדש ובת קול הן ג' ענינים וכלם מן השכינה אלא שהנבואה יסודה מהשם הגדול ועד התשו', ורוח הקדש עולה למעלה מן השכינה, ובת קול גם כן מן השכינה שנקראת בת, ולכך לא אמ' בן והיא למטה מרוח הקדש ואמ' בת קול כי השכינה נקראת קול במקומות. וידעו כבודי הע' שאני הע' בייחוד ובכח התפ'. לכל דרכיו משכיל, לבן ישי, למי מריבה שלמ"דין אלו במקום בי"ת ואם כן יש בענין סוד גדול וכו', מקצת סוד זה כתבתי בסדר וירא. ומה שהזכיר הרב ז"ל פשט שאמ' כפי פשט הדבר ואחר כן אמר אבל הוא כענין שאמ' הכתו' וכו', רמז סוד הענין כי האדם תכלית כונת הבראו בעולם הזה אינה להנאת עצמו כלומ' גופו ולטובתו בלבד בעולם הזה אלא לדעת את בוראו וגם חכמי המחקר מודים לזה, וסוד הידיעה מלשו' הכתו' וידע אלהים מלשון וידע אדם שהוא המשכת שפע ברכה אל הע' כי

בכח צדיקי ישראל היודעים סוד הייחוד ובכח מעשיהם הטובים בקרבנות או בתפלה דתפלות כנגד תמידין תקנום בכונתם ההגונה הזכה והטהורה ובמחשבתם הצלולה הקשורה למעלה למעלה מכל הברכות נמשך ומשתלשל כח רצון חיים וברכה אור בהיר צח ומזהיר מסבת הסבות על הע' וממנה לכל באי עולם וזהו שאנו אומרי' שהנהגת העולם הזה על פיה וזש"ה ישראל אשר בך אתפאר הע' אומ' ישי' אשר על ידך וכונתך הזכה והטהורה וידיעתך להמשיך הברכה אתפאר אתלבש ואתעטר ואכלל ברחמים בכח התפ'. ואמ' יהושע ומה תעשה לשמך הגדול, אם לא יהיו בני ישראל בעולם שימשיכו האצילות בקרבנות ובקיום המצות מי ימשיך ואיך יתכן להמשך מעצמו ולהתפשט בלי ממשיך ואפי' ימשך ויתפשט בכח עליון על מי ישכון על העצים או על האבנים או על הכופרים הוי אומ' ומה תעשה לשמך הגדול, השם הגדול רומז לרחמי התפ', עשה למען שמך וזהו שתקנו רז"ל למען שמו באהבה, שרומז לע', כל פעל למענהו, לכבודי בראתיו אלו ורבים כמוהם רומזי' / לע'. וכן אוה למושב לו, פה אשב כי אויתיה, 44 ע"ב
וכתי' והארץ אזכר כל זה רומז לע'. ומה שאמ' הרב כי השכינה בישראל צורך הדיוט לא צורך גבוה, ר"ל כי מה שהב"ה משכין שכינתו בין ישראל אינו מפני שהשכינה צריכה לישראל שא"כ היה צורך גבוה ואין הענין אלא צורך הדיוט קורא לסוד בי"ע הדיוט כלומ' שיתברכו בשכינה כל הבריאה והיצירה והעשייה, ואעפ"כ אם אין ישראל אין שכינה מצויה בבי"ע ואם אין שכינה מצויה בבי"ע הרי בי"ע מתמוטט והולך. והמשל באדם חכם שיודע סגולת אבן השואבת הברזל והוא תופש אותה באויר ומראה לאבן מחט מיד כח האבן מושך המחט או מסמר גדול וכבד ומעמידו באויר אע"פ שהאבן מצד סגולתה זה אינה צריכה לאדם כי כחה להעמיד המחט מעצמה הוא לא מן האדם אבל מ"מ האדם סבה למחט שיעמד באויר מצד תפשו האבן קרוב למחט, ואלו היה האדם מתיאש מהאבן *ומהמחט והוא מסלק האבן ומרחיקה מאד מהמחט הרי המחט אין בו כח לעמד באויר אלא נופל והולך לו. כך כב יכול האבן דוגמא לשכינה שהיא אבן ישראל והאדם התופש האבן הוא משל לישראל שהם דוגמת האדם העליון, והמחט משל לבי"ע כל זמן שישראל עושין רצונו של מקום תופשים השכינה והשכינה מתעלה ומתברכת באור וחיים ורצון שובע שמחות ומשפעת לבי"ע והרי הכל מתקיים בכח השכינה בסבת מעשים טובים שעושים ישראל ולא שהשכינה צריכה לכח של ישראל שיתנו לה כח כי כחה בה אלא מצד מעשיהם הטובים מתפארת בכח הת' זש"ה ישראל אשר בך אתפאר, אבל אם חס ושלום ישראל עוברים על רצונו של מקום השפע הטוב מסתלק מהע' וזהו שאחז"ל נסתלקה שכינה, ופתח עיני שכלך וראה כי סלוק ועלוי משמעותם אחד והם שני הפכים כי עלוי הוא שהע' מתעלה לקבל שפע ברכה חיים ושלום וישיבה בבי"ע, והסלוק הוא חס ושלום נפילת בתולת ישראל והעדר שפע *הרחמים מהסוכה הנופלת והיא מסתלקת מבי"ע והרי בי"ע מתמוטט והולך ואע"פ שזה דומה לחרבן העולם שיחזור לתהו אינו דומה ממש, ר"ל אין הענין של סבת חזרת העולם לתהו באלף שביעי על דרך זה חלילה אלא אז כשיגיע העת שיהפך העולם לתהו ישובו כל ההויות אל הב', ורוח חיים יעדר מכל המציאות על דרך משל כמי שמנשים נשימות מפיו כל זמן שמנשים רוח נשימתו מצויה משך אליו רוח נשימתו הרי הוא / נעדר ואותו משיכת והשבת ההויות אל הב' הוא משיכת רוח הנשימה והעדר 45 ע"א

ההשגחה מכל בי"ע ומיד נעשה העולם תהו כמו שהיה קודם התפשטות ההויות וזהו סוד ויבפש שהיו ההויות מתפשטות עד שנעשה העולם כרצונו ואמ' די ומיד כב יכול משך רוחו ונשימתו וזהו וינפש שנפש, ואמ' הכתו' וברוח פיו כל צבאם, רוח רמז להתפשטות הכח מפיו שהוא הע'. ושאל תלמיד הגון לחכם משכיל שיפרש לו סוד הברכות והקרבנות והשיב לו אומ' לך כלל גדול ואתה תבין מעצמך ואם לא לקחתי בחזקה וביאור הענין הוא שאם חס ושלום ירבו הרשעים ויהיה בהם צדיק גמור אם יגרמו עונות הרשעים לשכינה להסתלק מישראל הצדיק הגמור ההוא יאחז בה בחזקה ובכח מעשיו הגדולים והראיה שכל זמן שהיה שמעון הצדיק קיים לא כבה נר מערבי וכאשר שמע החסיד ה"ר אבנ"ר אמ' אלי וזהו שאמרה חנה אם ראה תראה, אם ראה מוטב ואם לאו תראה בחזקה, וזהו שאמ' השם ית' למשה רבי' ע"ה כשהיה ממשיך הרחמים ואוחז בהם הניחה לי כלומ' לא תאחז ברחמים בחזקה הניחה לי לסלקם ממדת הדין ובסדר האזינו יתבאר עוד סוד כונת הבריאה אם יאזין השם ית' אמרי. ועשית מזבח וגו', הזכיר הרב ז"ל בתשלום הכל לרמוז על הע' שבה תשלום הכל עם הכל שהוא הצדיק. ונקדש בכבודי הע' כבוד לתפ'. ושכנתי וגו', התפ' מבטיח לישראל שהשכינה תתעלה על ידי הקטרת בתפ' ויתיחד בה וישכינה בתוך בני ישראל. לכבוד השם הע' שהיא מדת הדין הרפה, והיא אף י"י, ועל כן אמ' זרה ולא אמר זר לרמוז לע', כי ברוב המקומות שתמצא כתיבה ה"א יתירה כגון כאן, וכגון קומה י"י, שובה י"י, ובנחה יאמר, ראשית תבאתה, וכיוצא באלו רומזים לע', והיודע מפני מה אמר פה אשב כי אויתיה ולא אמ' אויתיו יבין כל זה שאמרנו. ועל פני כל העם אכבד, שידעו כבודי הע', כי לא ישא לפשעכם ויזהרו בכבודי, לפני הכפרת ארון העדות שמה כל זה מורה על עניננו שהוא הע', וקטרת מלשו' קשירה ותרגום קשר קיטרא, ועשן הקטרת עם כונת הכהן היה קושר ומיחד דו פרצופין. בכש"ט שהקטרת עוצרת, דע כי כונת הקטרת אל הע' שתתעלה ותתיחד אל התפ' ועל כן היה על מזבח הזהב ואע"פ שכונת הקטרת אל הע' אין הכהן רשאי לזוז מחשבתו מן התפ' שעיקר הקטרת והקרבנות אל השם הגדול להמשיך הברכה והשפע מן התפ' אל הע' / 45 ע"ב וממנה אל העולם השפל. ובזה חטאו בני אהרן שקצצו בנטיעות שלא היתה כונתם רק בע' בלבד בעת שהקריבו הקטרת ועל כן נסתלק השם הגדול מהשכינה ובקמה נקמתה מהם ושרפה אותם באש כי נשארה אש בלא מים מפני סלוק הרחמים ואז היא מכלה.

כי תשא ורחצו אהרן ובניו ממנו וגו'. מקבלת החכם ר' יהושע תלמיד גדולי הדור הרשב"א וריב"ט נר"ו, ורחצו ממנו היה מניח שתי ידיו על שתי רגליו ומקדש הכל בבת אחת רומז על ייחוד גמור עשר ספירות ואע"פ שאצבעות הידים עשרה ואצבעות הרגלים עשרה הרי עשרים מכל מקו' הכל אחד כי לאו אפשר שיהיו אצבעות הידים חמש ואצבעות הרגלים חמש, ומספר יצירה יודע שאומ' שהלשון מכריע בין אצבעות הידים והמעור בין אצבעות הרגלים. שבתתי שני שבתות הם כנגד זכור ושמור, זש"ה שבת שבתון, שבתון זהו זכור, שבת שהוא שמור. כונת ישראל במעשה העגל היתה להמשיך כח מצד שמאל שהוא כח המקום שהיו בו מקום מדבר

על הצורה שתבא מהזהב שהוא מצד שמאל להיות מנהיג להם במקום משה רבי' ע"ה, ולפיכך יצא עגל הבא מן השור לפי צד כונתם אשר שם פני שור והיו רוצים לשים כונתם אל העגל שישרה עליו הכח ההוא והרי קצצו בנטיעות ולפיכך נסתלקה השכינה שמקבלת משם מהם ולא היתה רוצה ללכת עמהם עוד אלא למסרם ביד מלאך נברא. ולפי שקנא משה בו עליהם בחר במשה ושכן עליו שפע וקרן הוד עד שבשביל אהבת משה אמר סלחתי כדברך, ואמ' לו הב"ה כי השכינה תלך עם ישראל. מה שאמ' משה לפני הב"ה הראני נא את כבודך שתי שאלות שאל ולא נתן לו רק האחת. שאל שישיג בחוש עין הגוף לראות האספקלריא שאינה מאירה שהוא דבר מן הנמנע שהוא חוץ מן הטבע ולא נתן לו לפי שאי איפשר לגשם לראות שכל ועל זה אמ' לו כי לא יראני האדם וחי, ושאל שישיג האספקלריא המאירה ויראנה בעין שכלו ובמחשבת לבו ככל מה שיתכן לשום נברא וזה נתן לו. כונת י"ג מדות היא כן, דע כי השלש ראשונות הם עצם ממש, והעשרה הם מדות מקריים מהעצם, וזה פירושם, השם הראשון לתשו', השני לתפ', השלישי לעט', רחום וחנון ארך אפים לתשו' שהוא רחום וחנון מעצמו, ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים לתפ', שהוא מטה כלפי החסד והוא אמת, נושא עון ופשע וחטאה ונקה לעי' שהוא נושא העון עד שסולח אותו, / ויהיה 46 ע"א נושא מלשון אני אסבול ואני אשא, אני אסבול ואמלט, והוא נושא העון בענין אחד והפשע בענין אחד והחטאה בענין אחר, ולכך הוצרך להזכיר שלשתם, ופוקד גם הוא מדה כי גם בפקידה היא נושאה העונות וסולחת בפקידה שהוא ענין ודרך בפני עצמו והוא רמוז בקהלת. העי' נקראת היד הגדולה כי היד היא בת חמש אצבעות רמז לה' ספירו' התחתונות שהם אגודה אחת, והעי' לבדה נקראת אצבע שהוא האצבע הגדול מן חמש אצבעות, והחכם ר' עזרא פי' היד הגדולה על הגבורה רמז לחמש ספירו' עליונות והפי' הראשון עיקר ע"כ מכלל דברי החכם הנזכר. ויה"ב שנ"ר דעת"ו באתי לומ' כי מה שאמ' כי לאו איפשר וכו', אין צורך לדחוק עצמנו כל כך כי בודאי קדוש ידים ורגלים יחד הוא רמז לייחוד אמתי של עשר ספירות כי העשרים אצבעות רומזים לעשר ספירות שהם עשרים כי כל אחת כלולה מדין ורחמים הרי עשרים. ומה שאמר שכתוב זהו זכור רומז לצדיק שבת זהו שמור רומז לעי'. ומה שאמ' והוא רמוז בקהלת ר"ל על סוד העבור שכתו' שם דור הולך ודור בא. ובאתי לומ' מה שנראה בעיני להפריש בין זכירה לפקידה, כי יראה לי שלעולם זכירה רחמים ומה שאמ' הכתו' ויזכור אלהים זהו לגודל כחן של צדיקים שהם מהפכין מדת הדין לרחמים, ופקידה לעולם מכח הדין שכן מצינו כאן פוקד עון אבות על בנים, ופקדתי עליהם חטאתם וגו', וי"י פקד את שרה הוא בית דינו של הב"ה ויוסף אמ' לישראל פקוד יפקוד אלהים אתכם שהוא מדת הדין המחרבת ים וגו' שעל ידה נגאלו ישראל בייחוד הרחמים, וזהו שתקנו רז"ל ביעלה ויבא זכרנו י"י אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה כי הזכרון הוא הטוב והפקידה הברכה הוא העי'. ושמעתי בשם חכם גדול שבשעה ששליח צבור מתחיל להזכיר י"ג מדות שראוי לכל יחיד לקרוא פסוק ראשון של ק"ש ואחר כן יקרא י"ג מדות, ואמ' לי המקבל מפי החכם כי שאל מהחכם טעם ולא היה בידו ואמ' לפניו טעם מפני שאחד בגימ' י"ג והחכם הודה לו. ואני נותן טעם בזה מתוך מה

שהזכרנו למעלה כי ראוי הוא באמת לקרוא פסוק ראשון של ק"ש אחרי קריאת י"ג מדות ויכוין ביחוד הדל"ת עם כלן ממטה למעלה ונמצא כשקרא י"ג מדות שייחד בברכת שפע מלמעלה למטה אל הע' וכשקורא אחרי כן פסוק ראשון של ק"ש נותן עלוי לע', שתתעלה ותתברך מכלם ויתיחדו כלם בה במהרה בימינו יתקיים מקרא שכתוב והיה י"י למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד ע"כ. ורחצו אהרן וגו', כתו' בפי' ספר יצירה לרב ז"ל חמש כנגד חמש יאמר שהספירות האחרונות הם כנגד חמש / 46 ע"ב העליונות וכלם נקשרות אלו באלו ונעוץ סופן בתחלתן ולכך נבראו י' אצבעות בידים וי' אצבעות ברגלים ה' של יד אחת כנגד חמש של רגל לומ' שהראש מקושר בסוף והכל אחד, ומה שלא היו בשני הידים ה' אצבעות וכן ברגלים כי היה נראה חסר מכאן ולכך יחד בכל צד כל המדות שמתחלתן כך יצאו ר"ל חמש כנגד חמש כח בחג, כנגד תנהים לפעול באלו צד ימין ורחמים ובאלו צד שמאל ודין, פי' הסר מחמש עליונות הג' ראשונות שאינם פועלות ישארו החסד והגבורה, ועתה יאמר כי באלו שתי המדות פועל צד ימין ורחמים וצד שמאל ודין בגדולה שהוא החסד כל צד ימין ורחמים שהוא כולל כל מדות הרחמים ובגבורה כל צד שמאל ודין והוא כולל לאותם שהם למטה ממנה שהם דין. את שבתתי תשמרו ק"ס זהו שכתו' כי כל בשמים ובארץ כל רומז ליסוד ואמ' כי כל בשמים ובארץ ומתרגמי' דאחיד בשמיא ובארעא שהיא קשורה למעלה בשם הגדול כי ברוב המקומות כשירמוז לשם הגדול הוא כאלו רומז אף ליסוד, וכשרומז ליסוד הוא כאלו רומז לשם הגדול כאלו תאמר ששניהם יש להם שם אחד, וכך תמצא ברוב המקומות ודעת הר"ם ב"ן ז"ל כי מדתו של יעקב הוא יסוד שנ' תתן אמת ליעקב שהיא הנקראת אמת, ומפני שהיסוד והשם הגדול הכל נקשר יחד כמו שאמרתי לכך נקרא אף השם הגדול אמת בכמה מקומות מפירושיו *ובפסוקים הכל לפי הענין וכל כיוצא בזה בשני המדות האלו וכן השם הנכבד יש לו התקשרות גדול עם היסוד לפי שכל שפע הבא לו הוא מן היסוד, ולפיכך תמצא ששניהם נקראים שבת את שבתתי תשמורו, ובמקומות נקראים שניהם כל ועיקר השבת הוא השם הנכבד של פעל והויה ביום השביעי והיסוד נקראת גם כן שבת מפני כבוד השם הנכבד שהחיים באים לו ממנו, ועיקר הכל הוא היסוד, וכשיקראו כל לשם הנכבד ירצה לומ' לפי שהאחרונה היא כלולה בתוך היסוד והיסוד הוא קיומה.

ענין העגל שתים רעות עשו, האחת שקצצו בנטיעות היתה השחתה ולכן עשו בדמות שור שנ' ופני שור מהשמאל שרצו שיהיה מסעם מצד המדה האחרונה, והשניה שעשו עגל מסכה והנה עברו על לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, כי לקחו זה במקום היד הגדולה והנה מדת הדין פוגעת בהם בעבור שקצצו בנטיעות ואל יקשה עליך מה שכתב הרב (*) בפרש' תולדות נח בדור הפלגה בעבור שקצצו נטיעותיו הם ענושין בשמו הגדול כי שם הניחו הבנין של מעלה ולא הודו בו ולקחו להם בנין של מטה וחשבו לעשות שם לבד, ובכאן לא עשו רעה כל כך שהיו מודים בבנין של מעלה שהוא הוציאם ממצרים אלא שלקחו להם היד הגדולה כדי שיהיה מסעם מצד המדה ההיא. אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, ירמוז אל השם הנכבד יאמר אתה הוא / 47 ע"א המוציא כי לך הכח והגבורה כמו שאמ' הכתו' בכחך הגדול כי ירצה לומ' שיש בו כח מן השם הגדול שהכח הגדולה ולכן כתב הרב כי בכח

גדול ימינך י"י נאדרי בכח וזה ירמוז למדת הדין רפה שהיא נאדרת בגודל כחו של השם הגדול, ובזרועך הנטויה היא מדת הדין מדת דינו של הב"ה שהיא נקראת זרוע כמו שאמ' הכתו' עורי עורי לבשי עז זרוע י"י הלא את היא המחרבת ים ולזה כיון הרב ז"ל שאמ' וביד חזקה ימינך י"י תרעץ אויב שגם היא נקראת ימין והיא מקבלת כח מן הגבורה החזקה שהיא מדת הדין הקשה. אני יה"ב שב"ר דעת"ו מצאתי בלשון זה כתוב יאמר אתה לבדך הוא המוציא ולא רציתי לכתוב לבדך כי חס ושלום נראה כעין קצוץ ואחרי ראותי כי הרב עצמו אמרו ראיתי לישב הענין כי ידוע שתפלה זאת לא היתה אלא להעביר הכעס ולסלק הדין מהע' שהמירו אותה בתבנית שור אוכל עשב, והיתה נמנעת מללכת עם ישראל ואמ' כי אתה לבדך לאפוקי אמצעי נברא וכן היה מרע"ה מתפלל לשם ית' ואומ' אתה לבדך בלא מלאך ושרף ושום שליח הוצאת אותם ואיך תמסרם ביד אמצעי ואמרו כי לך הכח והגבורה כי בכח גדול וגו', כלומ' אתה הוא הרחמים ואתה הוא הדין כי את כלולה מהכל ובידך הכל כי בידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל, והצלת האוהבים בך היתה כי אתה הוא שהצלתם בכח גדול כלומ' ברחמים הגדולים שבך ומפלת האויבים גם כן אתה הוא שהפלת אותם ביד חזקה כלו' בדין שבך והכונה במלת לבדך אל האצילות שהוא ע"ס מאין סוף לאין סוף ואשר נתן השם בו עינים לראות היחוד האמתי ידע שכן הוא. ועוד בק"ס הניחה לי יאמר הניחה רחמי ומדת הדין תתחרה בהם ולכך ויחל משה את פני י"י אלהיו שהוא כטעם את פני האדון י"י אלהי ישראל, שכך הזכיר במשנה תורה השם באל"ף דל"ת ויו"ד ה"א, שרוצה להתחנן למדת הדין שלא יקטרג בהם ואיפשר שיהיה, ויחל מלשון תחלה ר"ל שהתחיל מן הבנין של מעלה והתחנן אל הבינה ולזה כיון הרב בין ותדע ירמוז אל הבינה. למה י"י, והתפלה הזאת למה י"י למה יאמרו מצרים נראה באמת כי היא אשר הזכיר במשנה תורה ואתפלל אל י"י ואומר אדני אלהים אל תשחת עמך ונחלתך אשר הוצאת ממצרים ביד חזקה. וענין התפלה שוה בשניהם והנה באמת היו שתי תפלות אע"פ שימנה אותה של משנה תורה עם זאת התפלה אחת כי מתחלה קודם רדתו מן ההר היתה תפלתו זאת למדת הדין ולבסוף התנפל לפני י"י לשם הגדול מ' יום ומ' לילה כמו שיתבאר בפרש' ויאמר משה אל י"י, ואיפשר שלא הוזכרה התפלה ההיא בפי' כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ואתה לא הודעתני בקש שיקיים לו שני דברים שאמ' לו האחד ידעתיך בשם שאודע בשמי בעבורך השם הגדול בשם הנכבד כדי שישתכל משה באספקלריא המאירה, והדבר / השני שיהיה השם 47 ע"ב [[הגדול]] מוצא החן והוא הדבקות בה, כי החן בכאו רמז לשם הנכבד, יאמר שימצא השם הגדול בחן והוא הדבקות הדעת אליה, ר"ל שירחם עליהם בזכר הרחמים ואמ' עתה אם נא מצאתי חן בעיניך ר"ל במדת הדין שהיא גם כן נקראת חן, הודיעני נא נתיבות הדרכים כיצד אתה נודע בשמך הגדול בשמך הנכבד, כדי שאדע ליחדך כדי שאמצא החן הגדול כאשר אדע הדרכים ואדע ליחדך. וטעם ונפלינו שיהא חלקנו במופלא תמיד ויהיה הדבקות בו. וטעם ויעבר י"י על פניו ויקרא שקיים *לו אני אעביר כל טובי על פניך, וא"כ ויעבר י"י על פניו, היא כנסת ישראל, ועל פניו ירצה לומ' פני משה כמו על פניך ((י"ל לפניך)) והקורא בשלשה שמות הוא השם הגדול שאמ' וקראתי בשם י"י על פניך (([[י"ל]]

לפניך)), ולא יתעלם ממך למה נכתבו שני השמות האלו באל"ף דל"ת, כי הוא רומז להראות שיהיה השם הגדול כלול בשם הנכבד ולכך הזכירם בשם אחד רמז שיהיה הכל אחד ומפני זה אמר הנה אנכי כרת ברית האחרון ואת מעשה י"י כי נורא הוא להראות מוראו וגדלו ע"כ ק"ס. מה שאמ' חכם זה כי יסוד מדת יעקב אע"ה מצאתי כתוב ראיה על זה והראיה כי אברהם היה ראש האומה ולקח ראש הבנין שהוא חסד מכן לא היה שלמות, ליצחק גם כן לא היה לו שלמות ולקח הפח', ויעקב היה לו שלמות ולקח קו האמצעי ואי זהו המכריע הכולל הכל יסוד שהיא התשיעית. מכש"ט דע כי ענין העגל שעשו ישראל היה מפני ששמו כל כונתם אל הע' בלבד עם מקום עיקר אצילותה שהוא שור שנ' ופני שור מהשמאל ואע"פ שהנשר רומז אל הע' מכל מקום עיקר כח הע' מאת מדת הפח' שהשור רומז לה והיא מדת הדין רפה על כן עשו עגל, כי ברובם היה החטאת במחשבה הרעה ר"ל ברובם היה במחשבה ובמיעוטם במעשה ועל כן היה המגפה במועטים. כי עמי אין לה רשות בהם ר"ל עמי קורא לתפארת אין למדתה דין רפה רשות בהם, ואתפלל אל י"י הוא לתפ' ולע', כי ענין התפלה שוה בשניהם הוא מורה על ייחוד גמור כשאמ' ואתפלל אל י"י ואמר אדני י"י אל תשחת עמך, רומז כי עתה התפלה שוה בשניהם בתפ' ובאני. שיהא חלקנו במופלא, במדת אני אבל לא שאר העמים. השם נתיצב עמו והשם שהוא התפ' נתיצב עמו כענין ותתצב אחותו, והאמת ברחמיו ר"ל שני המכריעים פירוש לנשיאות ר"ל פירוש של נושא עון הוא, ונקה לא ינקה ופוקד עון אבות, ולא יתעלם ממך למה נכתבו שני שמות הללו באל"ף דל"ת [כי בפסוק זה שהוא אם נא מצאתי חן בעיניך י"י ילך נא י"י בקרבנו נכתבים באל"ף דל"ת] מפני שעתה שניהם שוין בתפלה כמו שפירשנו למעלה שהתפלה שוה בשניהם. וטעם שלא נכתב האחד משניהם ביו"ד ה"א אלא שניהם באל"ף דל"ת לפי שהיה דבק בדבור לשם הנכבד לפי שישראל חטאו לו ולא היה חפץ ללכת עמהם ומפני זה אמר הנה אנכי כרת ברית, ואת מעשה י"י כי נורא הוא שכל זה רומז
לע' ע"כ. והנה ביאור דברי הרב / ז"ל שיהיה כל גופו ביניהן, רומז כי בנין האדם 48 ע"א
נעשה על צורת בנין העליון ותמצא זה מבואר בסדר המשפטים במלת הלשון רומז לתפ' שהוא מכריע ראשון, ובמלת המעור הוא ברית מילה רומז לצדיק שהוא מכריע שני כטעם נשיאות כפים שהוא כדי להמשיך אצילות הברכה מהעשרה. כי אות היא הצדיק. ושמרתם רמז לשמור שהוא הע'. כי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כלו' למה יכרתו מחללי הע' לפי שרוח האדם שהיא הנשמה העליונית הבאה אל האדם מן האלהים שהוא הע' בדרך אמת ואמונה, כשהיא זכה ונקיה ולא חללה השבת תשוב אל האלהים הע' אשר נתנה ואם חללה השבת שהוא האלהים תכרת ולא תוכל לשוב אליו והיא בתכלית הצער, ר"ל נשמת הרשע מדה כנגד מדה הוא הבדיל השגחתו ומעשיו מהאלהים והאלהים הבדילו ממנו, ואביגיל רמזה [[לנו]] סוד זה באמרה לדוד המלך והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את י"י אלהיך ואת נפש איביך יקלענה בכף הקלע, ביאור פסוק זה הוא כן, והיתה נפש אדני וגו' כלומ' נפשך תשוב ליסודה ודי בזה למבין כי כל מיני התענוגים כלולים ביסודה, ואת נפש אויביך וגו', מפני מה דמתה נפש הרשע לאבן הנקלע בכף הקלע כי האבן עולה באויר בכח האדם הקולעה ומחמת טבע כובדה נופלת לארץ אל עיקר יסודה כך הנפש טבעה לשוב אל יסודה

וזה נותן בה כח לעלות וכובד העונות מכבידים אותה ומורידים אותה לארץ בהכרח כן היא עולה ויורדת עולה ויורדת וזהו שאמ' שלמה ע"ה ואת נפש הבהמה היורדת היא למטה לארץ כלומ' נפש האדם שעשה מעשה אדם ולא מעשה בהמה עולה היא למעלה, אבל נפש אדם שהוא בהמה שהיה רשע כבהמה שאין בה חלק מן השמים אלא מן הארץ בלבד יורדת למטה לארץ כאבן הקלע, ולא עוד אלא חושבת שתמצא אור להאיר לה הדרך והיא מוצאה בכל פנה חשך ואפלה, וזהו גיהנם גדול אליה המקום יצילנו ויציל כל עמו מכל מיני דיני גיהנם שלא ישלוט על נפשותינו אפי' אחד מהם ויקיים עלינו מקרא שכתו' כי אלך בחשך י"י אור לי, קומי אורי וגו'. ביום השביעי, הצדיק, שהוא שבת שבתון קדש לי"י בעבור שהוא יסוד עולם, יסוד של תפ', שהוא העולם, ונקרא קדש מפני שהמשכתו באה מן הקדש שהוא החכמה שהוא תשומת מקום ברכת הקדש, שהוא ברית עולם, הע' ברית של תפ'. שהיום הצדיק אות והשבת הע', היא לעולם לתפ'. בידו נפש כל חי, בידו הע' נפש היסוד שהוא כל והוא חי העולמים. הריסת בנין קצוץ נטיעות כי העבודה לאלהי ישראל כלומ' לע'. ולשמו נבדלו לת', בזכות זאת לא ידענה רק השם לבדו, מפני שעשאוה במחשבה ובעלי עברה זאת היו מרובים, אבל בעלי העברה השנית שהיתה מפורסמת היו מועטים ועל כן לא נהרגו בפרסום רק מועטים. הניחה רחמי כלומ' לא תתפלל עליהם כדי שיסתלקו רחמי ממדת הדין ואז תתחרה / בהם כי כל עוד רחמי בה אין לה רשות בהם כי הרחמים אינם מתחרים אפי' 48 ע"ב ברשעים רק שמסתלקים מהם. ודברים אלו מבארים סוד כל החוטאים *בענין המבול ודור הפלגה ואנשי סדום וכיוצא בהם כי ידוע הוא וברור לכל משכיל מאמין ביחוד אלהינו ית' ויתי' שכל עשר ספירות מיוחדות זו בזו יחוד שלם אמתי וכלם מיוחדות באין סוף אלא שהב"ה מנהיג העליונים בעליון ומנהיג התחתונים בתחתון כגון במדת הע' מפני שמדה זו מזוגה בדין ורחמים שבני העולם השפל יכולים לסבלה וזש"ה שדי לא מצאנוהו שגיא כח כלומ' אינו מתנהג עם בריותיו אלא בכח שיוכלו לסבול והואיל והנהגת העולם הזה על פיה קראוה מניקה ומגדלת ואם וכמה שמות אחרים שנמשכין אחרי פעולתה ולפי שמדה זו היא ממוצעת בין התפ' ושש קצוותיו ובין העולם הזה קראוה סרסור ואדריכל, ואמרנו שהתפ' שמח בה וכועס עליה כל זה משל כי לשפע ברכת רחמים בה בזכות הצדיקים ובמחשבתם הזכה שהם ברי לבב שעליהם נאמ' מי יעלה בהר י"י ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב, כנו שמחה ואורה וכיוצא באלו, ולסלוקם ממנה בעון הדור כנו כעס ועצבון וכיוצא בהן והכל משל כדי לתת למשכילים בינה להבין ענין שפע רחמים אל בני העולם על ידה וסלוקם מהם בעשותה בהם פורענות *כמעשיהם וכאשר ראה מרע"ה שהדבר תלוי בתפלה מיד חלה את פני י"י אלהיו ועמדו הרחמים בה ועל כן האריך הב"ה אפו ולא נתחרה מיד בהם ופני רומז לע' כטעם את פני האדון י"י אלהי ישראל שרומז לדו פרצופין כי התפלה שוה לשניהם כמו שעתיד הרב לומר, וכך הזכיר וכו', אל"ף דל"ת הוא הע', ויו"ד ה"א התפ'. ויתכן שיהיה וכו', מבואר הוא למעלה בק"ס. ורז"ל מתעוררים וכו', הכי אית' באלה הדברים רבה אמ' ר' יצחק מאי דכתי' למה י"י יחרה אפך בעמך ישראל עשו העגל ויזבחו לו וישתחוו לו ויאמרו וגו', ומשה אמ' למה י"י יחרה וגו', אלא אמ' משה לפני הב"ה

רכ"ה למה יי' יחרה אפך בעמך העגל הזה טוב הוא לך לסייעך אם אתה מפריח טללים הוא מוריד גשמים, אם אתה מצמיח עשבים הוא מגדל אילנות אם כן למה יי' וגו', אמ' לו הב"ה משה אף אתה טועה בעגל אמ' *לפניו רבון כל העולמים כיון שאין בעגל הזה ממשות למה אתה מתקנא בו כלום מתקנא אלא גבור בגבור כלום אשה מתקנא אלא בירך חברתה, מיד אמ' לו סלחתי כדברך לכך אמ' משה למה יי' יחרה אפך בעמך. ועד"ה אמ' משה לפני התפ' בייחוד / הכל למה תתן רשות וכו', למה תסלק רחמיך ממדת הדין כדי שתשלוט בעמך כי 49 ע"א אתה הוצאת אותם לשמך כלומ' כדי שתשכין שמך בתוכם ובמדת רחמיך בהם ובמדת הדין על שונאיהם הוצאת אותם ממצרים, ומטעם זה הוא איסור חמץ בפסח כדי שלא נקח אותה לבדה ולא נקצץ. ואמר אלהי ישראל בעבור שחשבו עושי העגל לזבוח לאלהי ישראל, אלהי ישראל רומז לע', ולפי שכוונת הזביחה לתפ' ולע' והם לא כונו אלא לע' בלבד וקצצו בנטיעות וגרמו לרחמי' שיסתלקו מהע' כדי להסתלק מעליהם ולפיכך מדת הדין פוגעת בהם ועורכי המשפט לאלהים הוא רומז לע', ומפני זה וכו', כלומ' ומפני שהלוים לא חטאו לע' שני' ויאספו אליו כל בני לוי שהם לא חטאו לאלהי ישראל ולפיכך הבדילם אלהי ישראל לעבודתו כי העבודה לאלהי ישראל, לע' וכדי שלא לקצץ לא תמצא בכל התורה עבד אלהים אלא עבד יי' כי אז הוא מיחד דו פרצופין שהרי עבד רומז לע', יי' רומז לתפ', ואמרי וכדי שלא לקצץ לא תמצא בכל התורה עבד אלהים לקחתיו מלשון כש"ט, ובהברכה אשיב עליו אם יברכני צורי יתי'. ולשמו נבדלו לתפ' ונקרא התפ' שם מפני שהוא תשומת ברכת רחמים לקבל מלמעלה ולהשפיע לע', בזכות זאת כלומ' בזכות שלא חטאו בע' שנקראת זאת. ועד"ה ואדעה מה אעשה לך, כי בדעת הרחמים וכו' מבואר הוא זה בפסו' ואם לא אדעה. אבל הענין וכו', כאן שבח הרב ז"ל לראב"ע לפי שפירש הענין עד"ה בלא קבלה *שקבל אלא בטוב שכלו השיג הענין כאלו קבלו מפי מקובל בסתמא אבל לא בביאור הענין ממש כמו שהוא עד"ה לפי שלא קבל ואם לא שמע ולא קבל לא יתכן לו להתנבאת שדברים אלו תלויים בקבלה איש מפי איש עד משה מסיני, וכל עצמו של משה לא היה אלא להשפיע רחמים שילכו עם ישראל, וראב"ע פירש מיכאל וידוע כי מיכאל מלאך הרחמים, ודרך האמת הוא על הע' הנקרא מלאך מצד שהנהגת העולם השפל על פיה ששם התפ' בקרבו. שידעתני מלשו' וידע אלהים, ותרוממני בשמך הענין הזה מבואר במשפטים. האחד ידעתיך בשם וכו', ר"ל שאשפיע רחמי בשמי בע' בעבורך ואתה אמרת וכו', כי מתוך שאמ' לו בוארא על האבות ושמי יי' לא נודעתי להם כלומ' בעבורם לא נודעתי בשמי, ואני אודע בשמי בעבורך, והדבר השני וכו', דבקות הדעת כלומ' ידיעת הייחוד שהוא דבקות הדעת שהוא הת' והצדיק אל החן שהוא הע', וזהו שאמ' כאשר אתה נודע בשמך בע', למען אמצא החן הגדול התפ', ושמעתי כי בכל מקום שתמצא בדברי הרב ז"ל החן הגדול רומז על הת', וחן סתם רומז על הע'. ומה שנכתבו שתי שמות אלו באלי"ף דל"ת שאמ' מרע"ה אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו, שאמ' שניהם בשם אל"ף דל"ת / הטעם בזה כמו שרמז הרב 49 ע"ב ז"ל, החן הגדול, נמצא כי חן גדול רומז על התפ', אדני על הע', הרי ייחד דו פרצופין באמרו חן בעיניך אדני ובאמרו ילך נא אדני בקרבנו בקש שיהיו הפנים המאירים תמיד

בשם הנכבד הולכים עם ישראל בלי שום פנים של זעם ובלא שום דין. אורח טובך הע', ואדע רחמך התפ', פני ילכו מלאך הברית, מלאך שהוא ברית הוא הע' שבו יראו פני, פנים המאירים שהם רחמים שעליו נאמ' בעת רצון כי שמי בקרבו, כלומ' כשישראל עושין רצונו של מקום אז הוא אומ' שמי בקרבו, כלומ' שמשפיע פנים המאירים פנים של רחמים בקרב הע', אבל בשעת כעס הם פנים של זעם, אותו לך על הע' אומר כן במדת הדין עזה שהם פנים של זעם בכח מדת הדין הקשה אלא במדת הדין רפה, שתהיה כלולה מן הרחמים, אפי , רומז לע', אם אין *פניך הולכים כלומ' שלא יהא שם דין כלל אלא פניך המאירים מדת רחמי' גדולים שהוא הת', כי מרע"ה נתירא שמא יאספו בחטאן ובקש שיוליכן במדת רחמים שהוא הת', בכח גדול הת', וביד חזקה הע' כלומ' שמרוב אהבתו לישראל שיהיה הת' והע' הולכים עם ישראל בייחוד שלם אמתי כמו שהיו בהוציאו אותם ממצרים שהיו הרחמים בהם והדין בשנאיהם. וטעם ונפלינו מבואר למעלה, ואין כן לכל העם אשר על פני האדמה כי הע' פועלת גם בגלות לישראל, ושאר האומות נתנו ברשות שרים והינו כל הדר בחוצה לארץ, ואע"פ שהשר שולט בחוצה לארץ והוא עצמו ית' שולט בארץ אין כונתינו אלא לו לבדו אף בחוצה לארץ ולא לשר כי הכל מאתו ית'. ויאמר הראני נא את כבודך, מבואר למעלה בקבלת החכם ר' יהושע נ"ר כבוד השם הע', הכבוד הגדול הת', כי כאשר הע' כבוד וכסא לתפ', כן הת' כבוד וכסא לתשו', מדת כל טובי הוא הע', ונקראת כל טובו של הב"ה, כי היא כלה כלולה ועל כן נקראת כל. לא תוכל לראותם כלומ' לא תוכל לראות הע' על דרך ששאלת כי הוא מן הנמנע לראותם במראת ממש, אבל מה ששאלת בכבוד הגדול אתן לך שתשיגנו ותתבונן בו יותר מכל האדם השם הגדול התפ', בשמי הת' ובטובי הע', ועל זה נאמר וכו', הרב אמ' כאן זה לרמוז על הע' טעם שנקראת טוב שנ' כל טובי, כי הע' בית אל וטוב האדם ביתו. כי אפי' במראות המלאכים וכו', כל שכן בבורא בעצמו ובכבודו ית' ות'. הנה מקום אתי, מקום והר וצור רומזים על הע'. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי מתוך מה שאמ' הרב ז"ל ויתכן שיהיה כבודך בכאן הכבוד הגדול שהוא התפ', נראה שכונת הרב ז"ל שמשה רבי' ע"ה לא שאל בדבור הראני נא את כבודך רק שאלה אחת, והוא שיראה בכבוד הגדול במראה ממש שהוא מן הנמנע והב"ה ענהו שיעביר / כל טובו שהוא הכבוד הקטן אדני 50 ע"א הקטן ית', על פניו שישיג במדת טובו ויתבונן בו יותר מכל האדם, כי מראה הפנים כלומ' הפנים המאירים אספקלריא המאירה לראותם במראה ממש לא יתכן. וקראתי בשם י"י וכו', השם הגדול התפ' שלא תוכל לראותו וכו', וראיה על ביאור זה שהבנתי מתוך דברי הרב ז"ל אמרו אחרי כן וטעם ופני לא יראו פנים המאירים כאשר פירשתי. ויתכן שיהיה מלת אחרי בלשון אחור וקדם צרתני, אחור רומז לע' וקדם לתפ'. מן הראשון כי בזכותו ובתפלתו נתרצה הב"ה רצוי שלם שנודע בשמו בייחוד שלם כמו שאמ' לו ידעתיך בשם, שאודע בשמי בעבורך. ויתיצב וכו', שקיים אני אעביר כל טובי על פניך, שהשכינה עברה על פניו של משה והשם הגדול קרא והכל מבואר יפה למעלה. בעל התשו' הוא התשו' שהוא המלך. רחמיו התפ' שהוא כסא המלך, ומדת טובו הע' כי טוב האדם ביתו. מהם מקרים באדם, רצו' לו' שהם פעולות באדם. באל עליון התשו' במדת הרחמים התפ', ובטובו הוא הע' והרב נותן

טעם למה נתיחסו כן על זו הדרך. וסדר י"ג מדות כן הוא, י"י לתשו', י"י לתפ', אל לעי', רחום וחנון ארך אפים לתשו', ויראה לי כי רחום וחנון ארך אפים הם תאר כמו ברוך ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים לתפ', נושא עון ופשע וחטאה ונקה לע'. ואע"פ שאל כאן רומז לעי' ברוב שאר המקומות שתמצא כתוב אל הוא מדת רחמים, וכאשר כתו' אל עליון הוא הב'. וראיה שאל הוא מדת רחמים שנ' אל נא רפא נא לה, אל י"י ויאר לנו, רצו' לו' המאור הגדול שהוא מדת יום וכאשר תמצא אל אלהים י"י, אל רומז לג', אלהים לפח', י"י לתפ', ומדעתי כי מה שיקראו הת' והע' או הנ' והצ' אל על שם השפע הבא אליהם מהג' נקראו כן. ואע"פ שהביאור שכתבתי על דברי הרב מספיק אכתוב עוד ביאור שמצאתי ביד חכם משכיל כי ממנו תתחדש וזהו ויעבר השם על פניו ויקרא שקיים לו הבטחתו אני אעביר מדת טובי על פניך ויקרא מדת הרחמים שמדת הרחמים מדבר עמו כמו שנ' מוליך לימין משה זרוע תפארתו י"י י"י אל שלש שמות הללו הם שמות הקדש וקראום רז"ל מדות, והשם הראשון הוא המלך שהוא מדת התשו', והשני כסא המלך שהוא מדת הרחמים, והשלישי מדת כל טובו כי טוב האדם ביתו והעשר הם מקרים באדם ר"ל שהם פעולות באדם וכל העשר נכללות בשלש כי רחום וחנון *וארך אפים רמז לתשו' ולכן לא אמ' מרחם וחונן ומאריך אפים כי השם פועל בהם למדות הללו כלו' כאשר מזכירים מדות המלך לא יתכן לומ' מרחם וחונן ומאריך אפים כי הוא הרחמים / והרחמים הוא והחנינה הוא והוא החנינה 50 ע"ב וכן אריכות אפים, אכן כאשר אנחנו מזכירים אותו על פעולותיו נתן לנו רשות להזכירו שהוא מרחם על בריותיו מעשה ידיו כמו שאנחנו מזכירין בתפלה המרחם כי לא תמנו חסדיך, ובשש הקצוות יתכן לומ' מרחם וחונן ומאריך אפים כי המלך פועל פעולותיו על ידיהם, ורב חסד נוצר חסד לאלפים במדת הרחמים שהוא מרבה החסד על גבורותיו ועזו האמת ברחמיו ונוצר חסד לאלפים כי זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל פי' שהוא מרבה הרחמים על מדת הגבורה והעז שהם מדת הדין הנוצר חסד לאלפים כי זכר חסדו ואמתו לבית ישראל שיזכור חסדו כמו שנ' י"י זכרנו יברך ודי למבין, או נוצר חסד מצמיח מן ונצר משרשיו יפרה, ובטובו שהוא נושא עון ופשע וחטאה מלשון אני עשיתי ואני אשא אני אסבול ואמלט, פי' במדת טובו שהיא כנסת ישראל, הוא נושא עון ופשע וחטאה וזהו אני אשא אינו מביא ראיה כי אם ממלת אני, ונקה לא ינקה וכו', רו' לו' כי על ידי הפקידה תתלבן בדמי הנפש בזה אחר זה היא מקבלת מעשיה והשם יסלח לה ונושא לה העונות והפשעים והחטאים אבל כל אחד ואחד יש לו ענין מיוחד כי הנתן לה כפי הראוי לה מבית המלך. ובטובו הוא נושא וכו', מבואר למעלה לשם לע' ולא יתעלם וכו', למעלה הוא מבואר. נח להם כלומ' טוב להם. שיכרות הברית הע'. לשם ולתפארת לע' ולתפ'. בנעלם ובמופלא רומזים לע'. וידעת פירוש אצבע מן היד מבואר למעלה. שמעתי על קירון עור פני משה כי קרן עור פני משה מפני מה לא אמ' כי האירו פני משה הטעם בזה כי קרן מלשון קרני השור כי מפני שחטאו ישראל במעשה העגל וקצצו בנטיעות ששמו כונתם במדת ההוד להמשיך כח ממנה על העגל כי מהגבורה באצלים והיא בשמאל ונאמ' ופני שור מהשמאל ומשה רע"ה קנא עליהם לכבוד המדה ולפיכך בא השור ונגח בקרנו בפניו של משה וזה משל על ניצוץ זיו

זוהר ההוד הבהיר שפגעה ופגשה בפניו של משה לתת שכרו משלם וזש"ה וקרנים מידו לו רומז ליד שמאל.

ויקהל ק"ס יביאה את תרומת י"י עד"ה הוא כמו יביאה עם תרומת י"י, שהיא התרומה העליונה ק"ס היא השם הגדול ומפני שהתרומה האחרונה הורמה ממנה נקראת גם כן תרומה יאמר כי בזכות התרומה היא מתעלה בתרומה העליונה הנזכרת וזהו יביאה את תרומת י"י כי הוא גורם להביא התרומה העליונה אל האחרונה בסוד ויקחו לי תרומה שהוא דודי לי ואני לו / ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי אין נראה כונת הרב ז"ל אלא כן, יביאה 51 ע"א יביא ה"א והוא הע', והיכן יביא אותה עם תרומת י"י שהוא החכמה העליונה שגם הע' נקראת חכמה ונקראת תרומה אמנם החכמה העליונה נקראת תרומה גדולה ובזכות התרומה שיביאו ישראל תתעלה חכמת שלמה אל החכמה הקדומה שהיא תחלת היישות שנ' עליה והחכמה מאין תמצא, והיא מקור מעין כל הברכות ותתברך חכמת שלמה שהיא ה"א של יביאה וה"א אחרונה של שם המיוחד ומברכתה יבורכו בית ישראל כמו שאמ' שלמה ע"ה ומברכתך יבורך בית עבדך ולרז"ל בותפתח ותראהו וכו', מה ראה הרב ז"ל לפרש פסוק זה יותר משאר הפסוקים שהביא כאן אלא לרמוז על ה"א של יביאה שפירושה כפירוש ה"א של ותראהו שהוא השכינה. ויחסר מכאן פרט אחד ומהו הפרט הזה הוא שלא פירש הכתו' שאמ' משה לחכמים עושי המלאכה שיעור הכלים עשו ארך היריעה כך וכך ורחבה כך וכך לשאר הדברים אע"פ שאמר להם כן. מה שהזכיר הרב ז"ל שיעשו משכן בעשר יריעות חמש כנגד חמש עשה כן לרמוז על יחוד בנין עליון שהם עשר ספירות חמש רוחניות כנגד חמש גופניות ולא נקראו התחתונות גופניות אלא מפני שהחמש העליונות נותנות שפע ברכה חיים ורצון לחמש התחתונות ובחמש התחתונות הנהגת כל הנבראים וגם בחמש העליונות שתים מהם נקראו גופניות כלפי שלש העליונות ולרמוז על עשר ספירו' שהם חמש כנגד חמש, עשרת הדברו' חמש בלוח זה מאנכי ועד כבד, ועד בכלל, והחמש הנשארות בלוח זה, ונכתבו מי כמכה באלים י"י מי כמכה שניהם בה"א. מכש"ט דע כי רוב כלי המשכן רומזים על הע', מקדש בית מזבח רצון ארון תכלת, ע"כ.

ויקרא ק"ס ויקרא אל משה ועד"ה הוא כמו ואל משה אמר עלה אל י"י, לולי שהוא מהופך כי ברוב המקומות תמצא שייחד התורה הדבור לשם הגדול, והאמירה לשם הנכבד. עולה אשה, כבר כתבתי למעלה ענין רום בשור״ק *ורום בחול״ם, הריני צריך עוד לסודו, אמנם דע כי מפני שהשם הגדול ראש בנין התחתון ובו נשלם הבנין והוא הקו האמצעי והוא חוט השדרה והמלך שהבינה עושה פעולותיו על ידו והכתר מתיהד בשלשה מקומות בנקב הפה לרמוז על יסוד הבינה, ובלשון לרמוז על קו האמצעי בשם הגדול שעל כן נקרא שמו שם המיוחד, לכן הרצון ממנו יתעלה שתהיה הזביחה לשם המיוחד כדי לקשר בנין / העליון 51 ע"ב עם בנין התחתון, כי על ידי הקרבן יתיחד השם העליון עם השם הגדול כמו שאמרו מלמד

שיורד י"י לי"י לכך אמ' לשון ניחח שהוא מלשון ונחת ומשם נמשך לכל הבנין כלו, עד לאשה ומן האשה לאשים. והנה הקרבן במדת הדין ר"ל כי כל הקרבנות הם לקרב ולהשפיע השפע מלמעלה למדת הדין כדי שיהיה ממנו לאשים. ואין נודרין אלא לשמו המיוחד והוא שאמ' אלהים אלהיך אנכי והוא כמו שאמ' אנכי י"י אלהיך שהוא השם הגדול, ואע"פ שלמעלה כתבתי שהוא השם הגדול משם המיוחד שם מתרבה השם המיוחד ממה שאמ' למעלה ממנו וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר, שהוא השם המיוחד אבל כי איפשר מאנכי י"י אלהיך לא היה נרמז אלא השם הגדול בלבד ואיפשר שלזה כיון הרב בכאן שאמ' שהוא השם הגדול. ולכן אמ' ועולה לא תעלו בקדש שהיא התשו' שהיא רמז לשלשתן כי עולה היא באה על עבירות מחשבת הלב ולכך העולה היא עולה על המחשבה, ואחרי כן מגיע שפע לאלהי ישראל והוא שאמ' יעלו על רצון מזבחי והיא מדת התשו' והוא רומז לתשו' שהרצון ממנה. וכשכתב הרב ואז עלה בלהב המזבח ר"ל בכח המזבח כלו' בשכינה, כי מנוח לא עשה מזבח ע"כ. קבלתי אני יה"ב שנ"ר דעת"ו מפי מקובל משכיל הוא רשנ"ר וכן בכל ספר זה כאשר תמצא מפי מקובל משכיל לרשנ"ר כונתי סוד הקרבנות בכלל. דע כי האדם כאשר הוא הורג נפש הוא עושה בתחתונים דין ואכזריות וכאשר הוא עושה כן הוא כב יכול עושה פגם ורושם בעליונים ומעורר מדת הדין הקשה להריק צנורותיה אל העליונים והוא הדין לכל שאר העבירות שהוא עושה וכאשר בית דין עושין משפט ומתקנין המעוות למטה או האדם החוטא בשגגה מביא קרבן תשובתו ווידויו בהקרבת קרבנו עם כונתו הזכה של כהן המקריב מתמלאין צנורות הגבורה ממטה למעלה ומתעלים אליה ומתוך כך האדריכל מנהיג העולם אשר נתמלא ממדת הגבורה בעון האדם נתעלה ממנה הדין אל מדת הפח' דרך צנורותיו ומתמלאין צנורות הרחמים אל הע' והוא טעם שעיר ראש החדש מפני שהע' נתמלאת בעון בני העולם ממדת הפח' ואנו מקריבין שעיר שכחו מצד הפ' וממלא הצנורות ממטה למעלה עד שמחזיר אצילות הפ' שבאדריכל אל מקומו הראשון שהוא הפ' ומתוך כך נשאר הע' רחמים. ועל דרך קבלת הר"ם ב"ן ז"ל קבלתי כי לפי שהע' עיקר קבלתה מהפח' וכונת *הקרבן של ראש חדש לעלות ולהעלות הע' אל הרחמים כדי שתתברך מהרחמים עלינו ועל כל פנים בעוד שתתעלה תעבור דרך אצילותה שהוא הפ', על כן היו מקריבין/ 52 ע"א שעיר הבא מכח הפ' ע"כ. ושמעתי מפי ה"ר אבנ"ר כי לענין זה רומז מה שאנו אומרים בתפלת מוסף בראש חדש תשועת נפשם מיד שונא והשונא רומז לצפוני השמאלי המקטרג. ושעיר ראש חדש הואיל והגיע לידינו נאמר בו ענין סוד שמצאתי כתו' ביד חכם משכיל אמרו חז"ל בענין מיעוט הירח שאמ' הב"ה ית' הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח פי' עלי כמו אלי והיא עלתה עליהם על הגג, אליהם אל הגג, וראש חדש רומז לע', וכאשר מתעלה לשמים מקבל ממנו אורה וכן אור הלבנה מאור השמש וזהו חדוש החדש כי השמש והירח הם כחתן וכלה ולזה צוה אל עליון שהוא המלך להביא באותו זמן קרבן לפניו כדי להעלות הע' ושיתכפרו עונות ישראל באותו יום בזמן חדוש הלבנה שרומזת לשומר ישראל כי ישראל הם חלק י"י ונחלתו כי כל העמים יש עליהם שר ומזל מושל ברצון עליון וזהו שר יון ושר פרס ושרו של עשו ושאר השרים המושלים על שבעים אומות והם שבעים שרים

כנגד שבעים אומות וכל השרים מליצי זכות וליושר על אומתם כדי לקיים תפקידם שהופקד להם ברצון הבורא ית' אבל ישראל הם חלק יי' ונחלתו אין עליהם שר ושליט כי הם סגולתו כמו והייתם לי סגולה מכל העמים פי' אתכם הבדלתי להיות אוצרי אבל שאר העמים יהיו תחת השרים ברצון יוצרם וזהו אין מזל לישראל שאינם תחת מערכת הכוכבים והמזלות כי יי' שומרם וזהו שכתו' יי' שומרך וכבר ידעת מי נקרא שומר ישראל, והשרים הממונים על העמים הם מליצי טוב על אומתם כדי לקיים האומה שהם ממונים עליה ברצון השם ית' אבל ישראל השם שומרם מכל נזק בעשותם רצונו וזהו שנ' תמיד עיני יי' אלהיך בה וגו', וכשישראל מקיימין המצות שומרנו מתעלה לרחמים וזכר חסדו ויתחבר המשכן ותתקיים האומה וכשהם חוטאים אין הברכות מתפשטות וזהו שנ' אלי אלי למה עזבתני, וזהו שכתו' השליך משמים ארץ תפארת ישראל ר"ל השליך תפארת ישראל משמים ארץ וזהו מאמרם גלו לעילם שכינה עמהם, גלו לבבל שכינה עמהם, שנ' עמו אנכי בצרה, ולכן צוה אל עליון להביא קרבן כדי שיתכפרו באותו יום עונות של ישראל ותתקיים האומה שהבדיל השם לנחלה לו על ידי הקרבן וזהו שאמ' על שמיעטתי את הירח כי אנחנו עמו וצאן מרעיתו כמו שנ' כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו וזהו שאנו מזכירין בתפלת מוסף זמן כפרה לכל תולדותם ר"ל שאותו הזמן הוא נועד לכפרה לכל תולדותינו כי השם ית' יכפר לישראל כדי לקיים אומתינו / וישמרנו שומרנו, ועוד כי על ידי הקרבן מתעלה כנס' ישראל לשמים ותקבל אורה שלמה בהתאחדה אחדות שלמה ותמשך ותתפשט הברכה אל הגן ומשם יתברכו יש' כי מימיו אנו שותין ועל זה היה מוסף ראש חדש שעיר כי השעיר רומז לפחד יצחק וכדי לעלות אליו כנסת ישראל הוא שעיר כי עיקר קבלתה הוא מן האש הגדולה, וכשהיא מתעלה למעלה ושבה אל הרוח דרך אצילותה היא שבה כי קודם עלותה אל המלך מתערבת עם עיקר קבלתה ובהקריבם השעיר יערב אש באש ואולי לזה רמזו רז"ל טעה ולא הזכיר של ראש חדש בערבית אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש אלא ביום, מפני שחדוש החדש רומז למדת לילה שהוא כנסת ישראל ולא רצו להתבונן יותר וכשאמרו תפלת ערבי' רשות ולא קבועה חובה לזה נתכונו, וראש חדש רומז לע' וכאשר מתעלה לת' ומקבל אורה זהו חדוש החדש השמש כנגד הת'. ושמעתי עוד הביאו עלי כפרה וכו', סוד עלי למה שעלי, ובמדרש אומ' הביאו כלומ' הקריבו קרבן בראש חדש ואם תעשו כן עלי כלומ' בשבועה כמי שאומ' עלי ועל ראשי כי עלי לשון שבועה הוא ואומ' לישראל עלי כי כפרה תהיה לכם על שמיעטתי את הירח ונתתיו לכם, ונתתי השמש שהוא בעל הכח הגדול לאומות העולם והירח שהוא קטן הכח לפי שמיעטתיו נתתיו לכם בעולם הזה עלי כי כפרה יהיה לכם אם תביאו הקרבן. עוד הביאו עלי כפרה וכו', כלומ' הקריבו קרבן בראש חדש כדי שתהיה הברכה שופעת במדות עליכם על ידי הקרבן ע"כ. ומה שאמ' כבר כתבתי למעלה ענין רום בשורק ורֹום בחולם לא ראיתי זה בדבריו, וביאור ענין זה כבר כתבתיו בדרכי מפתח הקבלה, כי כשהתפ' מתעלה ומקבל מאל"ף רֹום בחולם שהוא הכתר רמז לו המוח באדם גם הוא נעשה אל"ף רֹום בחולם ונקרא כן, וכשעון הדור גורמים שאינו מתעלה עד למעלה מסתפק מעצמו ונקרא אלף רום בשור"ק רמז לו באדם חוס השדרה. עוד מק"ס עולה

נעשת לתשו' ובאה על הרהור הלב והיא באה מן הזכר, שלמים לשם הגדול שהוא משלים כל המדות ובהם מטיל שלום בעולם ובאים זכר או נקבה, חטאת היא תמיד נקבה והיא לכפר פניו במנחה ההולכת לפניו, פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים ושעיר הנשיא היא נקבה והיא חטאת שהיא למדת הדין הרפה, וגם כן היא רומזת למדת הדין הקשה ואין בהם ריח ניחח והיא כשעירי ע"ז, חטאת היחיד היא נקבה והיא לחטאת האחרונה וריח ניחח לי"י סימן זה בידך כל זמן שיש חלוק בחוץ מן האימורים אין בו ריח ניחח ע"כ. מכש"ס וכליל / לאשים שתי אשות הן הע' והפי ע"כ. מצאתי ביד חכם משכיל אשה לשום אשה, 53 ע"א ריח לשום ריח, ניחח לשום נחת רוח, כלומ' ועל זה קראו עולה שהיא עולה למדרגה לרצון שהיא המזבח ומשם ולהלן מעלוי לעלוי, אשה לשום אשים שהמזבח שהוא הרצון מקבל תחלה ומתערבת עם האש הגדולה לעלות גם כן למעלה וזהו אשה כליל לאשים, ריח לשום ריח, שהכל מתעלה עד הריח, ניחח לשום נחת רוח שמשם יתברכו כלם ומתיחד המלך בכסאו ומברך פועליו וזהו הריח הריח והניחח הניחח שהוא כלל הריח והרוח וכן הוא מעשה הקרבן הזביחה לשם המיוחד שהוא האל"ף וכאשר נשרפו הבשר או נקטרו האימורים הדברים כפי מלאכתם העשן עולה לרצון שהוא המזבח וכאשר נשרף הבשר או יקטירו האימורים יערב האש המזבח במזבח ומן המזבח באש הגדולה וזהו אשים, וכאשר יתבטל האש וניצוציו חוזר להיות רוח ומתיחד אותו רוח ברוח ובריח על האומן אשר ממנו ית' כל אמון, ניחח שמתיחד עם האל"ף ועם הריח והרוח ומתאחד ברחמים וזהו ובית תפארתי אפאר, ומשם מתברכים כלם וזה נקרא קרבן שמקרב הכחות אלו באלו דרך עלוי ומברך אותם בתוספת הרוח וגם כן מקרב רצון השפל ברצון העליון על ידי הקרבן וזהו שנ' נפש כי תקריב, מעלה עליו הכתו' כאלו הקריב נפשו. ולזה נתרצה הבל שהוא זבח לשם המיוחד והעלה עולה כמשפט שקירב הכחות ונתעלו עד רום מעלה ולקחו כלם חלקם ועל ידי קרבנו נהנו ונתעלו ונרצה קרבנו, וקין הביא מפרי האדמה ולא שת לבו רק לזאת ולא העלה הענין למקום עלוי ולזה לא נתרצה ולזה ארז"ל כי האחד לקח דרך האב והאחד דרך האם כי הבל לקח מעשה אביו שהקריב תודה לשם המיוחד, וקין תפס מעשה האם שהפרידה העץ מן הגן. אחריהם בא נח והתבונן במעשיהם ונפקחו עיניו והלך בדרך ישרה והקריב עולות כמשפטן, וזהו שנ' ויבן (*) מזבח מלמד שנתן למזבח חלקו והעלה הדברים כהויתן ולכן נתרצה כדכתיב וירח השם את ריח הניחח ויאמר השם אל לבו לא אוסיף עוד שמו המיוחד לקלל את האדמה בעבור האדם וגו', ראה כי בקבלת הריח מזכיר שם המיוחד ושמו המיוחד נחת אל לבו שהוא מדת הדין וכרת עמו ברית שישלים לו מדת הדין וזהו אות הקשת ואמ' שלא יקלל עוד האדמה בעבור האדם שיוכל להשלים רצון קונו ובפירות האדמה כי הבהמות שיהיו תחת ידו ובהם יתקרב לרצון בוראו וזהו שאמ' הנביא כל צאן קדר יקבצו לך אילי נביות ישרתונך יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתי אפאר, כלומ' כל הבהמות יקבצו לך להנאתך ולפעולתך / כי בהם תתקרב אל הרצון ותקרב כל הכחות הקדושות שנ' וקרב 53 ע"ב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידיך, ואז תהיה מבורך בשמים ובארץ. ולזה רומז השבעים פרים שאנו מקריבים בחג כנגד שבעים שרים כדי לקרבם ולעלותם זה

בזה ולהיות המשכן אחד, וידו לשמו שכלם מקבלים ממנו ויהיו הם מתברכין מן הברכה העליונה ויתברכו הם את העם, ופר שהיו מקריבים ישראל מורה אחדות שלמה כי ישראל הם חלק י"י ואין עליהם שר ושליט כי אם השם לבדו ועל ידיהם הם מתברכין שאר העמים כי הם מקבלים תחלה ואחריהם כל העמים וזהו שאמ' ונברכו בזרעך שתקבל אתה הברכות תחלה ועל ידך כל האומות כי מאתך ועל ידך תתפשט להם הברכות וז"ש כל הארצות מתמצית של ארץ ישראל שותות. ועוד אמרו אמ' ר' יוחנן אוי להם לאומות העולם שאבדו ואינם יודעים מה אבדו כי בהיות המקדש על מכונו ישראל מקריבים שבעים פרים כמו שהזכרנו והיו מתברכין על ידי ישראל. וכאשר מקריב הכהן הקרבן הוא מדביק נפשו למזבח ומתעלה הנשמה למעלה למעלה דרך עלוי והוא נקרא מלאך שנ' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך י"י צבאות הוא, והוא לוקח חלקו בקרבנות וזהו שאמרו מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים כי הוא עומד במקום הבעלים ונקרא מלאך בתחתונים וכאשר מדביק נפשו ומעלה אותה דרך עלוי מעלה עליהם הב"ה כאלו הם בעצמם הקריבו ומתדבקים ביוצרם כי נפשות האדם באות למזבח העליון שיורדות מלמעלה לכסא שהוא כסא הב"ה ומן הראש יורדות דרך חוט השדרה לברית ומן הברית נכללות במזבח ומשם יוצאות ובאות ומתלבשות צורה בגוף השפל וזהו מאמר ר' אליעזר תוצא הארץ נפש חיה זה היא על כן בהדביק הנפש למעלה בתחלה מתעלה רוחו של אדם כלו' שהיא יוצאה מארץ החיים ושבה לשרשה מאשר לוקחה ביציאתה לגוף ואחרי כן מתעלה למעלה עד מקום שרשה מעלוי לעלוי כמו המים שעולים עד המדרגה שממנה יוצאים וזהו ברכת כהנים כאשר פורשים כפיהם לרום השמים הם ומברכים ישראל ומדביקים נפשם למעלה ומברכים את העם וזהו מאמרם אמ' ר' רחמאי מאי דכתי' וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד והא כבר ירד אלא וירד מעשות החטאת והעולה ואחר וישא אהרן את ידו (*) נשיאות זו למה לפי שהקריב קרבן ונתקרב לפני אביהם שבשמים וכו', פי' שהוא מברך אותם אחר הקרבתו והברכה היא דרך הקרבן כי בתפלה הוא מברך אותם ואומ' יברכך י"י וישמרך, כבר ידעת מי נקרא שומר ישראל שתרגום מטרת והוא המזבח ואחר כך מעלה נפשו ואומ' יאר י"י פניו / וגו', וכבר הוא מקובל פנים המאירות ואחרי כן אומ' ישא 54 ע"א י"י פניו וגו', שם זה שהוא שלום הוא המלך שהוא יסוד ושרש הנשמות כי הוא רוח מרוח ונותן שלום בעולם, נמצא שהכהן הוא במעלה הנפש מעלוי לעלוי וזהו המזבחה שני ה"הין ה"א בראש המלה וה"א בסוף שהם כוללים הכל האחת על חכמת שלמה והאחרת מורה על חכמת אלהים, ר"ל כי הקרבן מתחלה מתעלה בחכמת שלמה ועולה דרך גבולו לחכמת אלהים וכן הוא ענין הנביאים כי כלם מהם דבקים ומתוך התבודדותם וחכמתם לחכמת שלמה ומשם ולהלן כפי השגתם וגם כן כאשר נפרדת הנשמה מגוף השפל והיא שבה ליסודה מתחלה היא נאחזת בקרני המזבח ומשם מתעלה כפי פעולתם וזהו תפלת החסידים שמתפללים שיצילם מדין של שמים שלא ישרף בלהב המזבח העליון וזהו שאמ' משיח השם תודיעני ארח חיים שיעבור נפשו בגבול החסד ולזה רומז מאמר רז"ל כל הקבור בארץ ישראל כאלו נקבר תחת המזבח, ר"ל שארץ ישי' היא כנגד המזבח והכחות העליונים כאשר הם מתעלים מסבה לסבה בתחלה הם מתעלים למזבח ומשם ולהלן דרך עלוי וזהו שאמר המלאך למנוח אם תעצרני לא אוכל בלחמך כלומ'

אם לי לבדי תעשה לחם לא תקריבהו לי כי פגול הוא לשם להקריב לאחד מן הכחות כי אם לו לבדו, ואם תעלה עולה לשם המיוחד תעלהו ויקח כל אחד חלקו ויהנה לו בעלוי, ומנוח קבל עצתו וזבח לשם המיוחד ואז עלה המלאך בלהב המזבח, פי' בכח המזבח ומשם נתעלה לשמים, וכבר הוא מקובל מהו השמים וזה מוכרח כי מזבח מנוח ר"ל הרצון כי לא הגיד הפסוק שבנה מזבח כי על הצור הקריב. אז תיטב תודת קרבנו מקרבן התודה שהקריב אדם הראשון שלא הקריב תודתו אלא כדי להודות בלבד לא כדי להלל שמו ולגדלו לכך כתי' ותיטב לי"י משור פר, וא"ת לא מצינו שור בן יומו שנקרא פר שלא יקרא כך עד שלש שנים, י"ל דמעשה בראשית בקומתן נבראו ולכך ארז"ל קרניו קודמות לפרסותיו, ועוד אמרו קרן אחת היתה לו במצחו לפי שהיה יחיד אדם והיה מקריב תודה להודות להב"ה שהוא יחיד כדי להודות לו על כח הקיום שהמציא כדי לקיימו ועל כח הדבור שהמשילו עליון כדכתי' כל שתה תחת רגליו, צנה ואלפים כלם וגם בהמות שדי, וכיון שראו אדם הראשון מתואר בצלם אלהים היו סבורים לומר שהוא בראן לפיכך הוצרך להקריב מהן קרבן להב"ה להודיעם שהוא אדון יחידי ואין לו שני וממנו הכל ונאה ליחיד להקריב ליחיד לפיכך היה קרבנו בקרן יחיד במצחו ולפי שכח הקיום והמזון שהאדם והבהמה מתקיימין ממנו באין מכח השור, כדכתי' ורב תבואות בכח שור, לפיכך הקריב שור שהיה מלך יחיד שבבהמות ולפי שהוא מפרה ומרבה כח הקיום נקרא פר, מלשון פרה ורבה, הא למדת / שכל כונתו להכיר לברואים 54 ע"ב
ליחודו של הב"ה כדי שלא יטעו בו שהוא יצרן והוא והן יהיו לב אחד להמליך אדון יחידי כדכתי' כי ממך הכל מזה למדנו שאין בכל הקרבנות כקרבן של תודה, שמודה דכל דעבדין מן שמיא לטב, לכך ארז"ל כל הקרבנות עתידין להבטל והתודה אינה בטלה לעולם וכדכתי' זובח תודה יכבדנני, מפני שהתודה היא עיקר לכל הקרבנות שאין לאל צורך בקרבנות אלא כדי להודות לו ליחודו שהכל ממנו ולכך התחיל אדם להקריב קרבן תודה שהרי לא מצאנו שהקריבו על חטא אלא כדי להודות בלבד. קרבן שני שהקריבו שני בניו היו שני קרבנות ושניהם נכללים במלת קרבן שהוא שם אחד לפי שאין קרבן הבנים דומה לקרבן האב שהאב היה מקריב לכח היחיד, שהרי נברא יחידי, ובכח יחודו נתאחדה חוה ושניהם היו אחד בגולם העשוי להם המתקיים בכח הקיום שממנו והצד הראוי להיות זה הוא הצד הראוי להיות זה ומאותו ייחוד ומאותו קיום נתרבה כח הרבוי הנכלל בכח הייחוד ונתברר הצד האחד לזכר והשני לנקבה ושניהם יונקים זה מזה ומתקיימין בכח הקיום וכיון שבאו להדבק זה בזה ולהתרבות תולדות שהם בשר אחד באו לגלות כח הרבוי שבו כח הייחוד וכח הקיום, והבנים שהם כח הרבוי התחילו לפרש כח הקיום שהאב לבד נמשל לכח הייחוד והאם לבד לכח הקיום, והבנים לכח הרבוי וכל אחד כלול משלשתם. לפי אחר שהקריב אדם לייחוד הקריבו הבנים שהם לכח הרבוי לכח הקיום המתאחד בכח הייחוד ונחלקו בקרבנותיהם לשני חלקים. האחד אחז דרך אביו והטה כונתו לכח הייחוד המתאחד בכח הקיום ולכך הקריב מבכורות צאנו ומחלבהן מן המובחר שבכח הרבוי שהוא מכח הקיום המתקיים בכח הייחוד כי כל חי מתקיים ומתאחד בחיי רוחו בכח הייחוד המתאחד בו ולכך נתרצה קרבנו ונתאחד בכח הייחוד. והשני אחז דרך האם שהוא כח הקיום וכמו ששמעה האם

מן הנחש המסית להפריד כח הקיום מכח הייחוד וזהו עץ הדעת טוב ורע שהיה כח הקיום שהאוכָל קיום האוכֵל והיה בו כח הייחוד שכל צד ממנו נקרא טוב וכל צד ממנו רע שהרי שניהם יונקים זה מזה והם עץ אחד ואחר התחלק אדם וחוה והיו שניהם בהתחלקם אות לכח הרבוי שהם שניהם נקראים רבים והיו אות לכח הקיום שהזרע מתרבה ומתקיים מהם הוצרך להצריך כח הייחוד שהרי נתבטל בהתחלקם ולכך נצטוו שניהם / על אכילת עץ הדעת טוב 55 ע"א ורע כדי להשאיר אות וסימן לכח הקיום המתאחד בכח הייחוד וכשלחה ידה לאכל ממנו להפריד כח הייחוד המתאחד בכח הקיום היה מן הדין שיתבטל מהם כח הקיום ונקנסה מיתה עליהם ועל זרעם ועל הנולדים מהם נמצא שהוא אחז דרך האב והשני דרך האם והקריב מפרי האדמה מן הפחות שבכלן ולכך כתי' ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ואחז"ל בזרוני פשתן לא יתערבו זה בזה ושניהם קרבן של מנחה הקריבו ולמה נקראת מנחה שהיא מניחה הרוח על מכונתה ולשם נחת רוח נקראת מנחה שהיא מנחה את הרוח מלשון תנחה אותך, ומלשון תניתו את רוחי. והקרבן השלישי שהקריב נח לכח הרבוי המתאחד בכח הקיום המתאחד בכח הייחוד כי הבין מכל מה שראה והקריב כראוי להודות ולהרצות להב"ה כל חי הגדל בכח הרבוי המתקיים בכח הקיום המאוחד בכח הייחוד שהכל מתאחד בו וזהו שנ' ויבן (*) מזבח לי"י כמו שדרשו בפרקי ר' אליעזר ישב נח ודרש ואמ' הב"ה הצילני ממי המבול והוציאני מן המסגר הזה אני חייב להקריב לו קרבן מה עשה נח לקח מן הבהמה הטהורה שנים ומן העופות הטהורות שנים מפני שהיה רביעי לקרבן שהרי אדם וקין והבל הקריבו תחלה לכך הקריב עולות ארבע וקראהו עולה שהעלהו עד כונת הייחוד מה עשה הב"ה פשט ידו ונשבע לנח שלא להעביר מי המבול לעולם, ונתן אות בקשת ברית שבועה לעם, ועוד אמ' כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנ' וירח י"י את ריח הניחח. ובספר הבהיר ניחח לשון ירידה ותרגום וירד ונחת על ידי ריח הקרבן הרוח יורד ומתיחד בצורות הקדושות ומתקרב על ידי הקרבן. ובת"כ גרסי' דרש ר' שמעון עולה הוא אשה ריח ניחח לי"י, עולה לשום עולה וכו'. ולפי שנמלט מן המבול היה מהרהר אחר מדת הדין ומה היה אומ' כמדומה אני שקבלתי שכרי בעולם הזה ושוב אין לי שכר או שמא יש בבני שהרהרו על מדת הדין לכך הקריב עולה הבאה על הרהור הלב, כמו שאמ' ר' ישמעאל העולה באה על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, ר' שמעון בן יוחאי אומ' על הרהור שנ' באיוב והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם, את מוצא באברהם שהרהר וכו', ועוד כתי' שמן וקטרת ישמח לב. ודע כי ענין הקרבן לעלות רצון *השפל כדי לקרבו וליחדו ברצון העליון ולקרב רצון העליון כדי ליחדו ברצון השפל כדי שיהיה רצון העליון ורצון השפל רצון אחד לפיכך השפל צריך לקרב לו / רצונו ועל ידי קרבן שהוא שפל שבשפלים שבבעלי חיים שהם מאודו ולכבד השם 55 ע"ב מהונו וקושר רצונו בנפש קרבנו ומעלה עליו הכתו' כאלו הקריב נפשו כדכתי' ונפש כי תקריב ורצון השפל מתקרב לרצון העליון מתרצה להשלים חפצו מאותו ענין שהקריב קרבנו בשבילו לפי' יש הפרש בין שמות הקרבנות שאדם קראו תודה על שם שהודה לבו לאדון יחידי שבראו יחיד והשליטו על הרבים, וקין והבל קראוהו מנחה כדי להניח להם מעצבון ידיהם ולברך ארצם וחילם, ונח קראו עולה לפי שראה דורו שלקו על שאמרו שלא היו צריכים לדבר

מן העליונים כמו שני' ויאמרו לאל סור ממנו, הקריב לעלותם להקריב רצונם לרצון קונם. ונקרא עולה וריח ונקרא ניחח, נקרא עולה כנגד כח הרבוי שנתכון לעלותו נקרא ריח כנגד כח היחוד המתאחד בכח הרבוי, ונקרא ניחח כנגד הרוח שהוא כח הקיום שהרוח מתאחד בו והוא בא ונח בשי' הקדושה ולכך נקרא ניחח על שם נחת רוח. ולפי שהעולה עולה למעלה נקראת עולה שהיא מתעלה מעלוי לעלוי, בתחלה העשן עולה עד המעלה הראשונה ונקראת רצון, שהיא מתקרבת לעילותו משם ולהלן ואחרי הפסק עליית העשן יהפך לאש ונקראת אשה ואותו אש מתערבת באש אוכלת אש הנקרא אש ושניהם נקראים אשים, ואחרי נתבטל האש וניצוציו לגמרי ישובו להיות רוח ויתעלה ויתקרב אותו הרוח להתערב ברוח העליון כדכתי' בריח ניחח ארצה אתכם, ובאותו הרוח יש בו ריח *על כן בהתערב רוח הקרבן ברוח העליון המתאחד בו נקרא ניחח ואין אחר הרוח ההוא אלא רצון גמור שבו יתאחד רצון העליון ורצון השפל וזהו שכתו' וירח את ריח הניחח, הריח הריח הניח הניחח שהוא כלל הרוח והריח ומקרא זה מתפרש מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. מרדכ"י שאל חכם לחברו על ענין הקרבנות ואמ' איך יתכן שבדבר מגואל כגון שריפת החלב וזריקת הדם וריחם עם ריח העור והשער של עולה שכולה כליל שהעולם מתקיים בענין כזה שיהיה סבת היחוד למעלה וסבת ברכה וקיום כל המציאות, והשיב לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לילד שנולד ביער ונשאר יחיד קטן והיה מתפרנס מהעשבים והמים עד שגדל ואירע לו מקרה ובא תוך יישוב בני אדם, ויום אחד ראה איש מזדוג עם אשה התחיל להלעיג עליהם אמר מה זה עני הדעת עושה אמרו לו אתה רואה מעשה זה הוא קיום העולם שלולי זה לא היה העולם מתקיים, אמר / להם איך יתכן 56 ע"א שבטנוף ובלכלוך כזה יהיה סבת קיום העולם הטוב והיפה והמשובח הזה, ועם כל זה הוא אמת והבן זה. עוד אמ' אלי ראיה חזקה ומופת מופלא נראה לעין שעשן הקרבנות סבה להמשיך שפע ברכה וחיים ורצון לעולם השפל מהעולם העליון קח לך נר של שעוה או נר אחר וכבה אותו וטרם כלות עשנו שימהו מכוון תחת נר דולק ותראה שהעשן ימשיך להבת הנר העליון מלמעלה למטה היפך טבע האש והנר התחתון ידלק וזהו שעלה המלאך בלהב המזבח העליון בקרבן מנוח. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי הואיל ותפלות כנגד תמידין תקנום צריך על כל פנים למתפלל להוציא הכל הדברים בפיו כדי להמשיך שפע ברכה ואין כונת הלב לבדו מספיק להוציא מלב מחשבת תועי רוח המזלזלים בתפלה רחמנא ליצלן מדעתיהו אמן ע"כ. ושמעתי מפי חכם מקובל שיום אחד נתלוו יהודי וגוי חכמים גדולים לדבר בחכמות אמ' הגוי ליהודי רואה אני באמת כי אלהיכם אלהי אמת ותורתכם תורת אמת ומעשה אבותיכם נביאי האמת וכהניכם בעבודת מקדשכם שהיא עבודת הקרבנות אמת כי על כל פנים כחות עליון אע"פ שהכל ביד עליון מכל מקום צריכים ממשיך להמשיכם לפרנס התחתונים בקרבנות ובתפלה ובשיר נעים ובכונת לב זך וטהור ונקי קשורה בעליונים כי השם ית' נתן כח ביד האדם לעשות כל רצונו ולפי מעשיו ימשיך עליו כח עליון אם בטובה ימשיך עליו כח הטוב ואם בהיפך היפך הכל ביד האדם. ופקח עיניך וראה כי באדם עצמו תמצא זה אם יאכל מאכלים טובים ובריאים ובקו היושר מאכל בינוני יעלה הבל טוב מאצטומכתו אל מוחו שהוא מקום המחשבה והחכמה וקיום כל הגוף כמו הלב שהוא קיום כל הגוף כי המוח והלב הם קיום הגוף ומתוך

כך יחודד שכלו ויתפשט כח המחשבה והחכמה בכל הגוף ויהיה הגוף שמח ובריא, והנפש שמחה וחזקה ומשגת עתידות ואם יאכל היפך זה יהיה כל ענינו היפך. ואני יה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי האצטומכא באדם דוגמא למזבח העולה והלב דוגמא למזבח הזהב, וכבר ידעת כי משכן הנשמה החכמה במוח ונפש החיה בלב, והנפש הצומחת היא המתאוה היא הבהמית בכבד, ודי למשכיל ברמז כי תן לחכם ויחכם עוד, ישמע חכם ויוסף לקח. בספר הבהיר אמרו מאי קרבן שהוא מקרב הכחות ולפי הדבר כי הקרבן נפרד ומשתנה ואיבריו וחלקיו הפנימים והחיצונים משתנים זה מזה, אך פעולתו אחת להחיות ולחזק נפש / האוכלת וכן בהתקרבו 56 ע"ב
ובהדבקו בה כאלו הם דבר אחד, ובהיות מחשבת המקריב ונשמתו דבקה ברוח הקדש כדי להקריב ולהדביק בו הרוח ההוא היה הרצון נמשך בכחו מתוך רוח הקדש והיתה תפלתו מתקבלת בין שהיה מתפלל בעד עצמו או בעד אחר והיה חטאו מתכפר מפני שהיה מיחד הקרב והמקריב בכונה אחת להשיב הנפרד לשרשו והענף לעיקרו להודות שהקונה והקנין שרש אחד לשניהם ולו הם שבים באחריתם ואם הם מתפרדים ומשתנים בדמיוניהם מעיקר אחד היו ולעיקר אחד ישובו, והמקריב היה יודע לכוין ולהקריב בכל נתח ונתח וכל חלב וחלב וכל דם ודם לעיקר מוצאו כדגרסי' בספרא אתה ובית אביך תשאו את עון המקדש ר' ישמעאל אומ' למי שהדבר מסור לו הן מוזהרין ר' יאשיה אומ' מנין אתה אומ' שאם זרק הדם כראוי ואין יודע לשם מי זרקו והקטיר את החלב ואין יודע לשם מי הקטיר שהכהנים נושאין עון על כך ת"ל אתה ובית אביך, וידוע הוא שלא היו מקריבי' לא המוח ולא הלב והריאה והקרום החולק המשמש ללב ואיפשר שלא היו מקריבין אותן מפני שהם מיוחדים למחשבת הנשמה החכמה ואין קודם להם והם אחד אחד, ראש אחד מוח אחד לב אחד וקרום אחד כללו של דבר ענין הקרבן היה לקרב וליחד הדמיונות הנפרדות בדמיון אחד ובמוצא אחד. ונקרא עולה ונקרא ריח ונקרא ניחח, נקרא עולה כנגד כח רבים שנתכון לעלותו, ונקרא ריח כנגד כח היחוד המתאחד בכח הרבוי, ונקרא ניחח כנגד הרוח שהוא כח הקיום שהרוח מתאחד בו והוא בא ונח בח' הקדושה ולכך נקרא ניחח על שם נחת הרוח ושניהם נקראים נחת רוח ולפי שהעולה עולה למעלה נקראת עולה שהיא מתעלה מעלוי לעלוי, בתחלה העשן עולה עד המעלה הראשונה ונקראת רצון שהיא מתקרבת לעילותו משם ולהלן, ואחרי הפסק עלית העשן יהפך הבשר לאש ונקרא אשה, ואותה האש מתערבת באש אוכלת אש הנקרא אש ושניהם נקראים אשים, והינו הפי' ואחרי התבטל האש וניצוציו לגמרי ישובו להיות רוח ויתעלה ויתקרב אותו רוח להתערב ברוח העליון כדכתי' בריח ניחח ארצה אתכם, ובאותו הרוח יש בו ריח על כן בהתערב רוח הקרבן ברוח עליון המתאחד בו נקרא ניחח ואין הריח ההוא אלא רצון גמור שבו יתאחד רצון העליון ורצון השפל וזהו שכתו' וירח את ריח הניחח, הריח הריח והניחח הניחח שהוא כלל הריח והרוח ומקרא זה מתפרש מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. והקטיר הכהן את הכל המזבחה אשה ריח ניחח לי"י, אמרו חכמי' עולה לשום עולה, אשה לשום אשים, ריח / לשום ריח, ניחח 57 ע"א
לשום נחת רוח, לי"י למי שאמר והיה העולם, ופי' הפסוק כתב המזבחה בה"א כי בה"א האחרונה מן השם יתחיל ההמשכה עד למעלה במחשבה מעלוי לעלוי, עולה שעולה רצון התחתון שהוא כח הרבוי עד הרצון שהוא המזבח, אשה שמתיחד עם אש אוכלת אש ומתערבת עמו לעלות

גם כן למעלה ריח אחרי התבטל האש וניצוציו חוזר להיות רוח ומתיחד הרוח ברוח ובריח עד המחשבה, ניחח שמתיחד רום מעלת עם ריח ורוח, ליי"י שיורד יי"י לי"י לרחמים ומתיחד עם התחתונים ברחמים והיבו למי שברא העולם כמו שאחז"ל ראה שאין העולם מתקיים בדין ושתפו במדת רחמים על כן אמרו מי שברא העולם שעל ידי הרחמים מתקיים העולם.

מצאתי כתוב כי מצד ימין החסד צורת עגל ובצורת ההיא טעו ישראל ועל כן חייבה תורה להביא פרה אדומה ואמרו תבא האם ותכפר על מעשה בנה. ומשם כלומ' מצד מדת החסד טהרת טמאים במים חיים כי המים הנרמזים בחסד הם למעלה מגרמת הטומאה שהגורם הטומאה הוא מצד שמאל כי היא מדת הדין הקשה ומזה הטעם צותה התורה לרחוץ הכהן במי כיור לרמוז כי ענין הטהרה נשפעת מן החסד, ובגדי כהן לבנים שרוצה ליכנס לפני לפנים לרמוז לכונת החסד כי הלובן רומז לחסד. ומצד שמאל צורת אריה, ומשם סוד הזאת דמים עבור ששם מדת הדין שגוונו אדום ולכך עבודתה בדם כי כן חייבה החכמה לתת לכל מדה ומדה כח לפי ענינה, ולכך אמ' הפסוק בשני השעירים גורל אחד לשם וגורל אחד לעזאזל, לשטן שהוא מקבל שפע ממדת הדין כדי שלא יקטרג. ועוד נרמז משם מצות שחיטה וכסוי הדם כי השחיטה היא מכח מדת הדין ועל כן אמרו לשחוט בסכין שאינה פגומה כדי שתצא נפשה מהרה בשביל כבוד המדה הנמשך ממנה כח זה, וגם כסוי הדם לכבוד המדה ההיא, ובגדי זהב של כהן רמז לאותה מדה כי הכהן בלבש לכונת שתי המדות החס' והפי' שהיא מדת הדין. וטעם נסוך המים לכונת מדת החסד, ונסוך היין לכונת מדת הפחד, *והרחקי' הטמאות ומאכלים טמאים וכל מיני טומאה בא מן הצד ההוא והם מטמטמין הלב ועל כן אחז"ל שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה, רוצי' לו' כי הגורם המצוה שהוא החסד והיצר טוב נשפע משם המתעסק במצוה תאצל עליו המדה הזאת הטובה ושפע יצר הטוב יאצל עליו לברכו ולהצליחו, ושכר עבירה עבירה הוא כמו כן היפוך הטובה, וכך ארז"ל הבא ליטמא פתחין לו, כלומ' מטמטמין אותו שיצר הרע שהוא שפע המדה השמאלית נאצל עליו / ולכך אמ' שלמה ע"ה לב חכם לימינו 57 ע"ב
כל כונתו וחפצו להמשך אחר הימין למען תאצל עליו המדה הימנית, ולב כסיל לשמאלו להפכה, וגם נאמ' שויתי יי"י לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט, ר"ל למדה הימנית. ומזאת המדה השמאלית מקבל כח גלגל מאדים שהוא ממשיך המלחמה ושפיכות דמים, ובעבור זה אנו מענים נפשותינו ביום הכפורים להחליש היצר שלא יהיה נגרר אחר יצר הרע הנשפע מן המדה ההיא, ובשביל טעם זה כל התעניות ועל ענין זה כונו רז"ל לומ' שני מלאכים מלוים לו לאדם אחד טוב ואחד רע ר"ל למה שהזכרנו כי האדם בדוגמא של מעלה ועל שתי המדות האלה החסד והפחד הזהירה תורה לומ' לא יהיה לך אלהים ר"ל שלא לעבוד המדות האלה לבדם בלא דבוק וחבור, וכמו כן לא תעשון אלהי כסף ואלהי זהב כבר פירשנו גווני המדות ועל זה נאסרו החלב והדם לפי שהיו מיוחדין להקריב לכונת שתי המדות ההם שגווניהם אודם ולובן מה שאין כן בבשר, כי במקדש היו שלמים שהיו נאכלים לבעליהם ועל כן לא נאסר הבשר. ועוד אמרו על שתי המדות האלו החסד והפחד שהם נקראים הרים והגוים היו עובדים להם לבדם על ידי קציצה וגם כן נקראו גבעות שנ' על ההרים הרמים ועל הגבעות וכמו כן כיון הפסוק לשתי מדות אלו שנ' שמעו הרים את ריב יי"י. ואמרו כי מצד נצח

שהוא נמשך מן החסד צורת כבש וכונת קרבן הכבש לאותה מדה ולכך אמרה תורה אם כבש הוא מקריב ומזה סוד הכלאים ולבישת שעטנז שעל כל דבר ודבר כח ממונה עליו, ומצד שמאל שהוא ההוד צורת שור ועל זה אסרה תורה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו כי על כל אחד ואחד כח ממונה ואין ראוי לערב כחות בפעולותיהם. ומבין אלה שני העמודים שהם הנצח וההוד נמשך היסוד המקבל מלמעלה וממשיך ומשפיע למטה כנגד מחברתו היא הע', ומשם סוד מצות לא תנאף כי אין ראוי לידבק זולתי בבת זוגו, ומשם כמו כן מצות פריה ורביה ומילה מן היסוד ומשם סוד נעשה אדם בצלמנו כדמותנו כי הכל בדוגמא זו. ובצד היסוד כמו כן צורת איל והוא סוד האיל שהקריב אברהם אבינו וכונתו היתה כשהקריב האיל לאיל העליון, וטעם הללוהו בתקע שופר כונתו על האיל העליון כי השופר נלקח מקרן האיל. והמדה העשירית המקבלת שפע מן התשע מדות שלפניה היא החיה הנרמזת ביחזקאל והיא הע' והיא ערוכה בכל ושמורה, ומשם סוד מצות עונה כי ארז"ל עונת תלמידי חכמי' מערב שבת לערב שבת כי המדה הזאת השביעית לז' ספירות כי על כן חייב ביום / 58 ע"א השביעי במצוה הזאת, וממנה סוד מעשרות ותרומה לעשירית ויקחו לי תרומה ליו"ד תרומה הע'. כל אלו דברי החכם ר' עזריאל ז"ל ומפני שראיתי תועלת גדולה וחדוש בדבריו כתבתים ואע"פ שמובן מתוך דבריו שאין קבלתו אחת ושוה עם קבלת הר"ם ב"ן ז"ל ומכל מקום כל משכיל יוכל להכיר ההפרש שביניהם ולשים שלום בין קבלתם כאשר כתבתי בבשלח כי דברים רבים אשר ר' עזריאל מיחס לחסד ולפחד הרב ז"ל מיחסם לתפ' ולע' והכל אחד כי עיקר קבלת התפ' מן החסד שהוא ימין ולפיכך תמצא במקומות רבים שהרב ז"ל קורא לתפ' ימין, ימינך י"י נאדרי בכח, ועיקר קבלת הע' מהפחד ועל כן נקראת שמאל, ור' עזריאל ז"ל מיחס תורה שבכתב לחסד ותורה שבעל פה לפחד, והרב ז"ל לתפ' ולע', ור' עזריאל אומ' כונת התפלה לתשו' והרב ז"ל לתפ'. אמנם מה שאמ' למעלה כי ישראל טעו בצורת עגל מצד החסד זה בודאי אינו דעת הרב ז"ל כי בפירוש אמ' שטעו בצד שמאל והביא הפסוק ופני שור מהשמאל, גם כונת הרב הוא שמצד החסד צורת אריה ומצד הפח' צורת שור. עוד לשון ה"ר עזריאל ז"ל על נסוך המים והיין וקבלנו כי בשעת נסוך המים ונסוך היין שני מלאכים מזדמנים שם האחד למתק הפירות ולתת בהם טעם מכח המים, והשני לתת בהם מראה אודם מכח היין כך קבל ר' יעקב חסיד בירושלם מרי' נהוראי איש ירושלם כל זה לשונו ז"ל. עוד על סוד הקרבן תנו רבנן כהנים במומים פסולין בשנים כשרים, לוים במומים כשרים בשנים פסולין, נמצא הכשר בכהנים פסול בלוים כשר בלוים פסול בכהנים. ומן הטעם הזה אמרו כשר בתורים פסול בבני יונה כשר בבני יונה פסול בתורים כי התורים צריכים להיות גדולים ולא קטנים כי סבתם מים, ובני יונה צריכים להיות קטנים ולא גדולים כי סבתם אש, ואז"ל תחלת הציהוב בזה ובזה פסול כי בתורים קטנים וביונים גדולים, ולכן אמ' מן בני היונה ולא בתורים *כבר ידעת שהכהנים ולוים את זה לעומת זה כי הכהנים מצד ימין המקבלים מהחסד ועל כן היו ממונים על קרבן וענין כפרה ולברך העם בפירוש כפים להתברך ולקבל ממעל ולברך ואמרו וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון כל זה אמרו לענין מוכרח כי הם התחלת הכל וזהו מעלת

הימין על השמאל שאמרו לקנח בשמאל ולא בימין וכוס של ברכה בימין ולא בשמאל והוצרכו לשאול שמאל מהו שתסייע לימין וכן תמצא במקומות רבים דוגמת זה, והתקינו לקרוא אחר כהן לוי ואחריו ישראל הממוצע וכל זה נאמ' לענין מוכרח ומוצרך ובפירוש כפים הימין היה פורש למעלה מן השמאל / 58 ע"ב וכה"א וישא אהרן את ידיו ידו כתי', וכן ויהי ידיו אמונה ידו כתי', ואחז"ל מקבלה ואילך מצות כהונה שהשחיטה כשרה בזר, לפי שהיו נמנעים הכהנים מלשחוט כי הוא ענין דין, ובכל מקום בדברי חכמי' תמצא שקוראים מיכאל מלאך רחמים לפי שהוא מכח הימין ואמרו במדרש שיר השירים עמודיו עשה כסף אלו כהני שרת ואמרו שבו מיכאל השר הגדול עומד ומקריב קרבן אך הלוים הם מצד שמאל והם ממונים על השיר ולהשמיע הקול כתולדות האש ולכך היו דנין ומורים משפט לפי שסבתם הוא דין. וזהו שאמרו בספר יצירה אמ"ש האל"ף אויר, המ"ם מים, והשי"ן אש, והפי' מ"ם דוממת מלשון קול דממה דקה שהוא רמז לחסד שכן דרך המים ללכת לאט בלא השמעת קול, שי"ן שורקת מלשון וישרקו שרומז לפחי' שכן דרך האש לשרוק ולהשמיע קול. ולפי שהצפון דין כל דבר שהיה בא על חטא ואשם שחיטתו בצפון במקום הדין, ותודה ושלמים והבכור והמעשר שחיטתן בכל מקום בעזרה לפי שלא היה בא על החטא, ובבמדבר סיני רבה עורי צפון ובאי תימן אלו עולות ושלמים שהעולות נשחטות בצפון והשלמים בדרום והעולה זכר ולא נקבה ושלמים זכר ונקבה לפי שהכונה בהם למטה מן המקום המתחלק בשם זכר ונקבה, ובכל מקום תמצא גבריאל שהוא ממונה על הדין שהוא מכח שמאל. ומה שאמ' רז"ל חוט של סיקרא היה שם כדי להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים הוא דוגמת מים העליונים ומים התחתונים וביום הכפורים היו הזאות אחת למעלה ושבע למטה ומונה אחת, אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש וכן עד שבע להודיע כי המשכת האחת היא עם כלם כל זה מבואר למשכיל. ומן הטעמים אשר אמרנו כל דבר אשר לא יבא באש טהרתו במים והבא באש טהרתו באש אך במי נדה יתחטא כי היא הטהרה הגדולה וכל זה מבואר. ולפי בנין הדברים תוכל לדעת כל דבר לבן מאיזה צד הוא ואדום כמו כן, ועל כן ארז"ל אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים, וכבר ידעת כי היין בא מכח שמאל שהוא דין על כן אמרו כי לא יתכן לברך עליו עד שיתן לתוכו מים הבא מן החסד, והתקינו לברך על המים שהכל נהיה בדברו, כי המים היה התחלת המעשים וכן הוא אומ' עולם חסד יבנה. וחלב ודם החלב מכח ימין והדם משמאל, והחלב הוא פורש מן הבשר והדם כמו כן ואין ראוי לאכלם כי אם להקריב קרבן לחזור ליסודם וזהו כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לי"י ואומ' כי הדם הוא הנפש, וכבר ידעת כי הנפש סוף הה' הספירו' הרוחניות אבל החיה שאינה ראויה לאכילה הותר חלבה. והזבחים יש מהם נאכלים / 59 ע"א לבעלים כמו השלמים, ויש מהם נאכלים לכהנים כמו חטאות ואשמות ובכלן זריקה והקטרת אימורים לכפרת העבירה, אך העולה כלה כליל ולא היה רשות לדבר גופני ליהנות ממנה לפי שעיקרה באה על עון הרהור הלב בלבד כי העושה מעשה אין המחשבה טרודה כל כך בעבירה ולפי שהמחשבה היא המקור והתחלת הכל והעביר המחשבה ההיא בהרהור רע הוצרך להעלות עולה כליל מנפש ועד בשר לשוב הכל רוח כמו [[שהיתה]] עיקר העבירה ברוח ועל

זה ארז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה ובמדרש ר' תנחומא ילמדנו רבי' העולה על מה היא באה כך שנה ר' ישמעאל העולה היא באה על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, ר' שמעון בן יוחאי אומר על הרהור הלב שנ' ויהי כי הקיפו ימי המשתה כי אמ' איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם, את מוצא אברהם היה מהרהר אחר מדת הדין ומה היה אומ' אמ"ר ר' לוי אמ' כמדומה אני שקבלתי שכרי בעולם הזה שעזרני הב"ה על אותן המלכים והצילני מן הכבשן ושוב אין לי שכר לעולם הבא א"ל הב"ה הרהרת אחרי מעשי עולה אתה צריך לפיכך קח נא את בנך וגו'. ועוד כתי' שם שמן וקטרת ישמח לב, אמ' הב"ה מכל הקרבנות אין חביב עלי כקטרת תדע שכל הקרבנות באין לצרך ישראל החטאת באה על החוטא והאשם גם כן, והעולה על הרהור הלב, והשלמים באים לכפר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, אבל הקטרת אינה באה לא על החטא ולא על העון אלא על השמחה הוי שמן וקטרת ישמח לב, ולפי שההרהור מצוי בלילה כשאדם ניעור על מטתו וה"א הוי חורשי און וחושבי רע על משכבותם אמ' היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר להיות הכפרה בזמן העבירה. ובחנוכת המזבח שנים עשר פרים, ושנים עשר אלים, ושנים עשר כבשים לעולה ושנים עשר שעירים לחטאת, כל זה היה לכל נשיא ונשיא אחד לפי שהיה דבר רוחני, העולה והחטאת כי דינם שוה ובין הכל י"ב לכל אחד ואחד כמנין הצנורות, ובקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים כי שלשה חיילים הם אל שבעים ושתים שמות ולצד הגבורה שהוא הדין עשרים וארבעה, וזבח השלמים היו אלים חמשה עתודים חמשה כבשים חמשה ובין הכל ששים אלים, וששים עתודים וששים כבשים כנגד ששים מעלות ששים גבורים ששים המה מלכות, וטעם שבעה פרים ושבעה אילם ובדברי הימים כמו כן ויזבחו שבעה פרים ושבעה אלים כנגד כל הכחות דין ורחמים. טעם שבעים פרים של חג אמ' אביי שבעים פרים למה כנגד שבעים אומות, פר יחידי למה כנגד אומה יחידה, משל למלך בשר ודם / שאמ' 59 ע"ב לעבדיו עשו לי סעודה באחרונה אמ' לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך, אמ' ר' יוחנן אוי להם לאומות העולם שאבדו ואין יודעין מה אבדו בזמן שבית המקדש קיים היה מזבח מכפר עליהם האידנא מאן מכפר עליהו, ביאור סוד מאמר [[זה]] הוא כי בהתברך הקו האמצעי מתברכות ההמשכות כלן וזהו שאמרו כל הארצות מתמצית ארץ יש' שותות וזהו ונברכו בך כל משפחות האדמה, ואומ' שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו, ובספר הבהיר שבעים ושתים שמות בעת שישראל מקריבין קרבן לפני אביהן שבשמים מתיחדים יחד והינו ייחודו של אלהינו דאמאי איקרי קרבן על שם שמקרב הכחות הקדושות כד"א וקרב אותם אחד אל אחד ע"כ. ובמדרש שיר השירים, הנך יפה רעיתי פרנסתי כב יכול אומ' לישראל אתם מפרנסים אותי שנ' את קרבני לחמי לאשי, יכול יש לפניו אכילה ושתיה ת"ל לאשי, לאשים אתם נותנין אם כן למה נאמ' לחמי אע"פ שאתם נותנין לאשים מעלה אני עליכם כב יכול כבני אדם מפרנסין לאביהם. ובתורת כהנים ר' שמעון דריש עולה הוא אשה ריח ניחח לי"י, עולה לשם עולה אשה לשם אשים, ריח לשם ריח, ניחח לשם נחת רוח לי"י לשם מי שעשה העולם. ובספר הבהיר ניחח לשון ירידה תרגו' וירד ונחת על ידי הקרבן היה הרוח יורד ומתיחד בצורות הקדושות ומתקרב על ידי הקרבן

והינו דאיקרי קרבן, לשון אחר אשה דברים הגופנים, ריח הרוחנים בגופנים, ניחח הזמנת התשו' שהוא חביון עזו לי"י התשו' , להקריב לי לא אמר לקרב לי כי הוא המזבח המקבל תחלה והמחזיר כל דבר ודבר ליסודו כי הצמחים וכל בעלי חיים צריכים לכחות הראשונים להגדילם ולהצמיחם וסופם לשוב אליהם וזהו יעלו על רצון מזבחי לרצון על מזבחי, והמזבח היה רבוע רמז לארבע מחנות. ובבמדבר סיני רבה יזלו בשמיו זה קטרת הסמים יבא דודי לגנו, זו השכינה, ויאכל פרי מגדיו אלו הקרבנות וזהו שאמרו הנך יפה רעיתי פרנסתי, והכהן יודע לכוין ולהמשיך הדברים בעת העבודה בשיר הפה והכלי שהנשמה נהנית ומתפשטת בהם והנה זה מבואר. וביאור דברי הרב ז"ל זה הוא כמו ואל משה אמר וגו' כלומ' ששני השמות שהם השם הגדול והנכבד האחד אומר ותאחד מדבר תאחד קורא והאחד מדבר, כלומ' בפסוק ואל משה אמר וגו', אע"פ שסתם דבור לשם הגדול וסתם אמירה לשם הנכבד שם האומ' הוא התפ' שאמ' אל משה עלה אל הע', ובכאן הקורא הוא הע', ולפיכך האל"ף של ויקרא זעירא לרמוז אל הע', / והמדבר הוא התפ'. וסודו ידוע 60 ע"א

ממעמד הר סיני וכו', כלומ' שהדבור והאמירה ביחוד גמור ושלם שהדבור בא מהתפ' אל משה באמצעות הע'. אוממות כמו עוממות תרגו' כהה עמיא, כלומ' שאין מאורם צח אלא חשוך שקרובים לכבות, כבשר כיבא וניכביב וניכול לשונם מלשון כבוי כלו' שהבשר צלוי מעט לא כל צרכו כאלו נצלה על גחלים שמתכבות והולכות שכן דרך הגנבים לאכל בשר שלא נתבשל כל צרכו מפני שהם מבוהלים ורגליהם לרע ירוצו, כמאכל בן דרוסאי מאכלם. והנה בכתו' הזה טעם הקרבנות וכו', מבואר הוא למעלה, לשלול ממנו שלילה מלשון שוללים במלחמה ששוללים השלל מאויביהם שהוא לשון הוצאה כלומ' להוציא מלבו של בלק אמונות רעות ולא נצטוה בלעם שיעשה מזבח ויקריב עליו קרבן כדי שיוציא מלבו של בלק אמונה רעה ויאמין בבורא. שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק כלו' שלא יאמרו עלינו עובדי ע"ז גם הם עובדים בקורבנות לזולתי השם המיוחד והנה התורה אמרת זובח לאלהים יחרם בלתי לי"י לבדו שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות מלשון לא תרדה בו. אלהיך, אלהיהם, אלהים, אלהי ישראל כלם רומזים לעט'. אבל לא אמ' אש חסר ה"א ואמ' אשה בה"א כמשמעו כאשר הראה וכו', שהוא רומז לע' שהיא אש מצד הגבוּרה והיא מדת הדין והוא שאומ' הרב והנה וכו', והזביחה לתפ' שלא יתכוין וכו', כל כונת הרב לרמוז שהקרבן עיקרו לקרב הע' אל הת', ועל כן כונת המקריב לתפ' ולא לע' בלבד שלא יהא מקצץ כי כשהפסוק אומ' אשה ריח ניחח רומז ליותר מהע', וכשאינו אומ' רומז לע' ולא יותר. אלהים אלהיך אנכי, התפ' אומ' כן כאשר אמ' אנכי י"י אלהיך שהתפ' אמ' כן לישראל ביחוד ובאמצעות הע'. שהזכיר שם מלא כי אל הוא החסד, אלהים הפחד, י"י התפ', דבר התפ' ויקרא ארץ הע'. על רצון מזבחי הע', ובית הע' תפארתי אפאר התפ' רומז שעל ידי כונה טובה של כהן בקרבנות [[שמעלה]] על המזבח מתוך כך תתפאר הע' כלו' תתברך בשפע הרחמים זש"ה ישראל אשר בך אתפאר [[והנה ניחח וכו', מבואר]] למעלה כי הוא פגול וזבח תועבה לשם אם יכוין המקריב למלאך הרי הוא עובד ע"ז והוא וקרבנו פגול ומתועב לפני השם אבל אם תעלה עולה לא תהיה כונתך אלא לי"י לבדו,

ותהיה לרצון על אשי י"י כלומ' עולה כזאת תהיה שפע רצון וחיים וברכה על הע' ועל אשי י"י שהם המלאכים הנקראים אשים שמתוך כך יתעלו בלהב המזבח העליון ויקבלו שפע ברכה כמו שנתעלה מלאך מנוח בלהב המזבח העליון שהרי מנוח לא עשה מזבח ומתוך שפע הבא אל האשים יבא שפע ברכה על העולם השפל, וסוד קרבן מנוח מבואר / בסדר 60 ע"ב וירא. וי"י הטוב יכפר בעד, מה אמר הרב או מה עשה כאן לשאול כפרה מעם י"י הטוב יותר משאר מקומות דבריו, דע כי הרב אמ' כן לרמוז סוד פעולת הקרבן בכלל, כי אחר שבאר סודו רמז תועלתו כי על ידי הקרבן באים הרחמים אל הע', ומה שאמ' י"י הטוב רומז לתי' ולצי', יכפר מלשון אכפרה פניו, אקנה לרוגזיה בעד הבי"ת שמוש, ועד רומז לעי' שנקראת עד שני' שוכן עד, ונאמ' זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה, ומתוך שהרחמים נמשכים ממקור הקדושה העליונה דרך י"י הטוב אל הע' שעיקר קבלתה מהאש הקשה מיד אותו הדין מסתלק וזהו כפרת הפנים שהוא לשון קנוח, וראה בסמוך בדברי הרב שרומז לזה באמרו והחטאת לכפר פניו וכו', עוד יש לומר כי השם ירמוז לבי' והטוב לצד ימין וכן עיקר כי זהו ריח ניחח אשה לי"י. והנה הברית כלולה וכו',

דע כי כל עצמו של הרב ז"ל כאן לרמוז כי המלח רמז לע' שנקראת ברית שני' ברית עולם היא,כלו' היא הע' היא ברית של עולם כלו' ברית של תפ' שהוא עיקר העולם וקיום שש קצוותיו וענין מלח על הע' מבואר בוירא כי י"י התפ' אלהי ישראל הע', נתן ממלכה וכו', כי היא מדתו של דוד הע', כי הברית הע' מלח העולם כי היא הנהגת העולם הזה ברחמים ודין, מפני שהיא מדה רפה. כי העולה כשמה רומז לתשו' שהוא אל עליון, והשלמים לתפ', מלך שהשלום שלו מכריע עושה שלום במרומיו. לכפר פניו רומז לע' שהיא פני השם כי חטאת כשמה,והאשם זכר רמז ליסוד אל האלהים הע', ושעיר הנשיא וכו', רומז למדת הדין הקשה שמשם המשפט והמלחמה והחורבה באה לעולם מפני שכל העונות וכו', כי העונות הם כתמים לנפש ומומין. טפשי העמים כלו' חסידי אומות העולם שאינן אלא שוגגין ואותן השגגות כתמים ומומין לנפשותיהן בעבור היות מהם חלק בחוץ וכו' מבואר למעלה. בעבור היות הקרבן שעיר שהוא רמז לצד שמאל בענין עזאזל. ולא הזכיר אשה וכו', כי אשה רמז לע' כי ידוע שחטאת הוא רמז לאשה. והשני חטאת שהוא מכפר שגגותיו כמו שאמ' למעלה שהשגגות מומין לנפש ואין מניחין אותה לשוב אל האלהים אשר נתנה. יקרא חטאת רמז לע', יקרא אשם רמז ליסוד. בעבור שהם לחטאת כלומ' אל השמאל. ויה"ב שנ"ר דעת"ו קבלתי כי מתוך כלל הקרבן יוצא תוך העשן ריח שאינו מושג לבשר ודם שריחו טוב כריח המור. עוד טעם הקרבן מפני שהנשמה גזורה ממנו ית' ואם חטאה הרי היא חוזרת למעלתה ולשרשה על ידי אותו קרבן ואותו ריח עולה לפניו שנחת רוח לפניו כשהנשמה חוזרת אל שרשה וזהו ריח ניחח. / ומה 61 ע"א שאמרו בבהיר שיורד י"י לי"י כלומ' מאותו ריח ממשיך הב"ה עלת העלות לשר הפנים ששמו כשם רבו.

ביום השמיני כי שחיטתן בצפון, רמז לע', שהיא מדת הדין צפונית והיא המזבח כתבנית שור שהוא רמז למדת הדין הקשה כמו מאת פני י"י רומז לע', שהיא פני י"י ואש, ומלפני רומז לפי *שהוא מלפני התפ' והכל אמת מלפני ומאת פני כי עיקר קבלת פני מלפני הוא והבן זה. על האשה כלומ' שלא נתכונו רק בע', ונמצא שקצצו בנטיעות שאע"פ שהקטרת לע' שנ' ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך ואפך ומזבחך רומז לע' ועל כן היתה נקטרת במזבח של זהב שהוא רמז לה אעפ"כ כונת המקטיר צריך שתהיה לדו פרצופין בייחוד שלם. ולא שתו לבם רק לזאת זאת בכל מקום רומז לע'. והנה לא היה אשה ריח ניחח כי כיון שלא נתכונו רק לזאת היה הקטרת ההוא אשה בלבד ולא ריח ניחח שרומזים עד למעלה אל אצילות רוח חיים ורצון ושפע ברכה אל הבנין כלו בייחוד שלם והרי קצצו וגרמו לרחמים להסתלק ונשארה דין ונקמה נקמתה עליה לשון נקבה ולשון יחיד רומז אל הע' על האש בלבד, על הע' מאשה י"י מהע'. ותאכל *אותם מדה כנגד מדה הם גרמו להשפיע עליה אש מצד הפחד לפי שגרמו בשם הגדול שהמירוהו בה כדרך שכתו' אל תמר בו, אל תמירני בו שהוא רחמים להסתלק ממנה ונשארה אש כלומ' דין גמור ונקמה נקמתה מהם. שלא יעשוה זרה כלומ' שלא יעשו הע' זרה לתפ' ומבואר הוא בואתה תצוה. לפני י"י לפניו הכל רומז לע', ודע כי יש הפרש בין מלפני ובין לפני כי מלפני נראה דבר מקבל כח מאחר ולפני נראה דבר הנמשך מאתו.

תזריע בהיות ישראל שלמים לי"י וכו', מתוך שנמשכים אחרי השם המיוחד שהוא רחמים מתוך כך שורה עליהם רוח הקדש שהוא רוח רחמים וטהרה, ומסתלק מעליהם רוח טומאה וכאשר יחטאו הדבר היפך בכח אצבע אלהים כי הוא דבר נסי שהחטא יעשה כתם בבגדים שהוא כנגד הטבע.

מצורע והעד שהארז הוא הגדול והאזוב הוא הקטן מדברי חכמת שלמה שנ' וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר. כדמות פסח מצרים מה שהזכיר הרב ז"ל כאן דברי ראב"ע ז"ל ולא הקשה עליהם אלא שתק מפני שהוא מודה בהם שהם דברי אמת, כי המצורע ותורת הבית המנוגע וסומאת המת כלם מצד אחד הם באים שהוא / 61 ע"ב צד שמאל והנה הם כדמות פסח מצרים שהיה המשחית הבא מצד שמאל נוגף במצרים ומטמא אותם ואת בתיהם בפגריהם והפסח ר"ל ימינו של הב"ה היה פוסח ומרחם על ישי' שלא יבא המשחית אל בתיהם לנגף נמצא שבמצרים היתה ימינו של הב"ה מצלת האוהבים ושמאלו נוקמת באויבים כמו על ים סוף שנ' בשירה ימינך י"י נאדרי בכח וגו'. ואע"פ שרי' אב"ע לא שמע ולא ידע בדרך זה הרי הוא כמתנבא ונגע ופגע ולפי' הזכיר הרב דבריו סתם כמי שרומז הסוד. מקום שאין שם יישוב שהוא מקומו של צד שמאל כחו של סמאל

המקטרג אשר ממנו באה הטומאה ולפי שהמדבר מקומו והיו ישראל מצויין שם היתה מדת הדין תמיד מקטרגת עליהם שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה וכשהחוטא במקומו של מקטרג אז הוא בסכנה שלא תדבק הצרעת כי לא היתה באה הצרעת אלא בעון החוטאים והחוטאים ביישוב בני אדם נמצאים תמיד כי לא במדבר ואם כן יהיה הטעם בסוד שעיר המשתלח אלא ששעיר המשתלח שהיה בא על עסקי צבור היה משתלח למקטרג הגדול שהוא סמאל אבל כאן שלא היה אלא על עסקי יחיד היה משתלח לפורחות השדה הרוחות הרעות שהם באים מכחו של סמאל ועל כן היה צריך המשלח להיות בשדה ממש מקום חרבה ושממה לא שיהיה כיפו או בגובת מקום יישוב אמ׳ הרב ז״ל ועוד אפרש זה בע״ה בסדר אחרי דבר הרב ז״ל על עזאזל.

אחרי מות וסוד בזאת יבא אהרן כסוד זאת אות הברית אשר הקימותי, כל כונת הרב ז״ל לרמוז שמלת זאת רומזת לע׳. וזאת התורה הע׳ תורה שבעל פה. זאת בריתי הע׳ נקראת ברית והיא מיוחדת ליחוד אמתי עם הצ׳ המחביר שהוא סוד המילה. אשרי אנוש יעשה זאת, הע׳ נקראת שבת ולפי׳ היו רגילים רז״ל בכל ערב שבת לומ׳ באו ונצא לקראת שבת מלכתא, ומתוך כונתם הזכה והאמתית היו עושים אותה כדרך שאמ׳ הכתו׳ ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת אשרי אנוש יעשה זאת, והמעשה בה הוא שפע ברכה ורחמים חיים ורצון מן הקדש אליה. זאת ירושלם, היא ירושלם של מעלה וזאת אשר דבר להם אביהם, כי בה ברך יעקב השבטים. וזאת ליהודה, שבה היו מלכי יהודה מנצחים במלחמה בזכות כנסת ישראל נקראת כנסת ישראל מפני שהיא כניסת הכל כלולה מהכל ועל כן נקראת כל כמו הצ׳ שנקרא כל הואיל והוא כלול מהכל, וא״ת כיון שהצ׳ כלול מהכל והע׳ כלולה מהכל מפני מה לא יקרא הצ׳ מדת הדין כמו הע׳, כי לצ׳ אנו קורין מדת השלום שהוא רמז / 62 ע״א לרחמים ואע״פ שנקרא שלום מטעם שהוא המחביר והמשלים ובו נשלם הכל מ׳מ אין שלום אלא מצד רחמים גם נקרא טוב י״ל כי לפי שהע׳ עיקר קבלתה מהפחד לכך נקראת גם היא מדת הדין אמנם רפה כי העליונה קשה, ולכך נהגו רז״ל לומ׳ תמיד משה מפי הגבורה אמרן, ודרשו עיר גבורים עלה חכם זה משה שהיה למד תורה מפי הגבורה הרומז על הפחד ובעבור כי המקבל ממנה הוא רבו של מרע״ה נהגו לומ׳ כן. ולפי שהצ׳ נקרא תמר שנ׳ צדיק כתמר יפרח, ואמ׳ הכתו׳ על הע׳ זאת קומתך דמתה לתמר, מה התמר שהוא הצ׳ כלול מהכל אף הע׳ כלולה מהכל, וכבר ידעת כי אין התמר עושה פרי [[עד]] שישימו כנגדו תמר אחר כדמות זכר ונקבה, תמר זכר כנגד מחברתו תמר נקבה ומצאתי לפי ענית דעתי ומיעוט שכל שבי רמז שהע׳ כלולה מהכל וכל *המדות נטועים בה, צדיק כתמר יפרח זהו הצ׳, כארז בלבנון ישגה רמז על כל הבנין, עד הלבנון שהוא רמז לחי׳, מה כתי׳ בתריה שתולים בבית י״י, כלם נטועים ומיוחדים בלי שום פירוד, בבית י״י שהוא הע׳, אי נמי צדיק רומז לצ׳, בלבנון רמז לע׳, שתולים כלומר הצ׳ שהוא ז״ן והע׳ שהוא הנו״ן ובשנים אלו הכל בכלל שתולים ומתעלים ומיוחדים ייחוד אמתי, בבית י״י הוא הבי׳, שהוא שער

בית י"י העליון שכינה עלאה. וזאת התרומה היא הע', ויקחו לי תרומה ליו"ד תרומה ונקראת תרומה וחלה כמו שתורם אדם תרומה מהעסה, כך מתבוננים בה החכמים והנביאים מתרוממים בה הואיל ועל ידי כונתם הזכה מתרוממת לקבל שפע ברכה חיים ורצון. ובחנוני נא בזאת רמז לע' שהיא עשירית והמעשר אחד מעשרה רומז לה בזכות הקרבנות כי כונת הקרבן לקרב הכחות ליחד דו פרצופין להביא עלינו הברכה ממקום הקדש בדרך אמת ואמונה, ואם תשתכל בטבע הנר הידוע תראה בעיניך מופת חזק על סוד הקרבן, ותדע כי באמת צריך אדם להשמיע דברי תפלתו לאזניו ובודאי כי תפלות כנגד תמידין תקנום, והכל אחד כשהתפלה יוצאה מפה קדוש והבן זה עד מאד. וסודם כמו האיש לבוש הבדים שהוא מצד הרחמים כי כל לבן רומז לג' מצד כחו של *הכהן שהוא הג', ומיכאל כחו משם ולכך אז"ל מיכאל כהן גדול כי שירות של מעלה הוא מיכאל, ושירות של מטה אהרן הכהן וזרעו.

וגורל אחד לעזאזל דע כי סוד שעיר המשתלח לעזאזל יודע לך מסוד פסוק אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי, אין כל חדש תחת השמים, כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ והרי הכל מתוקן ועומד, אני י"י לא שניתי, כי הוא בעצמו ית' הוא החיים והוא הרצון / והוא החכמה אין לפניו במעשה ידיו שנוי 62 ע"ב
חפץ ושנוי רצון הפקיד פקידים ומנה ממונים איש על משאו ועל עבודתו והוא צדיק וישר ולפיכך היו צריכין ישראל לסתום פיו של שטן בהלעטה זאת הלעיטהו לרשע וימות נותנין לכלב עצם להתגרות בו עד תום אדניו אכילתו בשלום ובשמחה ואם בעל נפש אתה הכל מבואר לפניך, ואעפ"כ אכתוב בו דברי מקצת רבותי מגידי אמת ז"ל. ארז"ל שעיר זה עשו דכתי' הן עשו אחי איש שעיר, את כל עונותם, עונות תם, אמ' שוחד היו נותנין לסמאל כדי שלא ילמד קטיגור על ישראל והיה אומ' סמאל לפני השם ית' בניך ישראל דומין למלאכי השרת וכו', כמו שהביא הרב ז"ל, ועל כל עם הקהל יכפר, הנה מורה שסמאל הוא המקטרג והם שוחדין אותו מזה השעיר והיאך היו מקריבין קרבן לסמאל והכתי' זובח לאלהים יחרם בלתי לי"י לבדו, אלא בעבור זה היו משליכין גורלות מה שאין *כן בשאר הקרבנות ולא היו בוחרין אותו בלתי גורל שלא יראה כעובדין לסמאל אלא כיון שעל ידי הגורל היה בא אין בכך כלום, שמן השם הוא דכתי' בחיק יוטל את הגורל, ומיד יצא משפטו ובעבור זה היו מעמידין אותם שניהם לפני י"י זה החלק המגיע לעזאזל הוא מאת השם ועזאזל מורה עז ואיל שהוא לשון קשה מפני שזה סמאל אין שולטנותו כי אם על דבר ומלחמה ורעה כמו עשו דכתי' ועל חרבך תחיה, לפי' היו משלחין אותו המדברה למקום חרבן שולטנותו וכשנטל עזאזל זה השוחד לא היה מקטרג. ועוד זה סמאל כמו שמאל שהוא יצר הרע כדכתי' לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו לב ימין זה יצר טוב, לב שמאל זה יצר הרע כלומ' אחרי שהיו עוסקין בעבודה וחוזרין בתשובה אז היו מסלקין יצר הרע מהם ומשליכין אותו במקום שאינו עושה פרי דהיינו למדבר ונקרא עזאזל על שם קושיותו ולא היו משלחין אותו אלא אחר הקרבת השעיר האחר שהוא חברו דהיינו יצר טוב שהיו מקריבין אותו לפני י"י וזהו השוחד שהיו נותנין היו מסמין ומעוורין עיניו של יצר הרע דכתי' כי השחד יעור, וסמאל הוא לשון עורון. עוד על זה ואגב גררא אזכיר כאן

דברים נעלמים אשר ביסודם עומדים כל העולמים. יש לך לדעת שהעולם ומלואו תלוי בעשר
ספירות ומתקיים עליהם וצריכים אנחנו להתבונן בזה כי הכל נמשך ומתפשט משם מסבה
לסבה ומענין לענין והכל מעלת העלות וסבת כל הסבות ית' וית', והשבעה ספירות אשר
העולם מתנהג על ידיהם בענין השביעיות בכללן מדת הדין ומדת הרחמים והקו האמצעי
אשר ביניהם וכנגד אותן השבעה יש שבעה רקיעים ומתפשט אור השבעה וזיון בכל הרקיעים
והמלאכים שבהם משתמשים באותה מדה שהרקיע / מלא מזיוה ומזהרה ועושין רצון השם 63 ע"א
ית', *באותה מדה אשר הם מצווים עליה ובעבור זה תמצא מהן מלאכי דין ומהם מלאכי
רחמים ומהם בינונים, וכן מלאכי מות ומלאכי חיים ורוחות רעות ושדים ושטנים כמו
סמאל וחבריו אשר הוא מקטרג ומשטין על כל הבריות כפי כחו ומכחו יוצאים אחרים
דומים לו בעניניהם אבל נחלקים לענינים כי יש מהם שגובר עליו המדה ההיא ר"ל מדת
הדין יותר מחברו וכן בכל שאר המדות, ובשאר העליונים גם יש אש אוכלת אש כענין
כי יי"י אלהיך אש אוכלה הוא, ולזה היו שתי מדות של דין ושתי מדות של רחמים מדת
הדין גדולה של מעלה ומדת הדין רפה של מטה וכן מדות הרחמים וכזה תראה ותבין בענין
עולם השפל כי כל בניניו מיוסדים על יסוד הדין והרחמים ועניניו צריכים לכחות
הראשונים העליונים להגדילם ולהצמיחם והעליונים לעליונים מהם עד עלת העלות וסבת
הסבות יתע' ויתי' עד אין חקר ולזה תמצא בענין בני האדם שהם נחלקים באכזריות
ורחמנות ובמדות טובות ומדות רעות כפי ממשלת המזלות עליהם שהם מקובלים מן המדות
ההם איש לפי מזלו ויש מהם ממוצעים בהם אחת קשה ואחת רפה. וכן תמצא כי הנשים יסודם
דין והן גרמו מיתה לעולם ולזה רמזו רז"ל באמרם כיון שנבראת אשה נברא שטן עמה
והאדם המתחבר עמה נקרא אִשׁ, וכן ותתן גם לאישה והיא נקראת אשה והמלה מלשון אש,
ומזה תבין ענין חוה אם כל חי איך אירע הענין מסבה לסבה מסמאל לנחש ומן הנחש אל
האשה ומן האשה לאדם. והנה לך עוד ביאור על זה מאנשים ידועים באומתינו כמו אברהם
יצחק ויעקב כנגדם חסד ופחד ותפארת כי היו מרכבה לרוכב בשמי קדם ונתמלאו מזיו אלה
המדות ומזהרן עד אשר השיגום בשלימות גדול עם היות נשמתן שולטת מאד על גופם
ובעבור כי יצחק ירש לחלקו מדת הדין הקשה ושמש בה לעצמו ונתמלא מזיוה ומזהרה היה
בכורו עשו אשר יצא אדמוני כלו כי כל דבר אדום ושחור רמז למדת הדין וכל ענין לבן
למדת רחמים והיה איש ציד ורוצח ואכזרי כמו שמורה עליו ענינו ונקרא יעקב איש תם
בעבור היותו ממוצע וכן אמ' הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק, ורמז באמרו חלק
על היותו מקום הקו האמצעי הנקרא חלק יעקב וחלק יעקב הוא הנקרא ברוב המקומות
שכינה, כי הוא אלהי ישראל ומה שאמרו כל מקום שגלו גלתה שכינה עמהם בעבור שהמדה
ההיא מיוחדת על ישראל כשגלו הם נסתלקה רוח הקדש / מן המדה ההיא ועלה למרום 63 ע"ב
מרומים ולא נדבק בה ולכן אין ישראל יכולין לנצח את אויביהם כמו בתחלה וזהו
מסוד הקדיש יתגדל ויתעלה וזהו שכתו' אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך וזה
ידוע ואמרו על עשו איש שעיר כי השעיר הוא הגדי ועיקר יסודו דין ואמ' הכתו' על
יעקב ואת עורות גדיי העזים הלבישה על ידיו וגו', בעבור שלא יבחין יצחק בינו

ובין עשו וכן תמצא על כל ישראל שהם ממוצעים בדין וברחמים בעבור המוצק אשר עליהם יותר מכל הגוים. ועל כן השר שלנו הוא מיכאל השר הגדול ולאו דוקא שר כי אין עלינו שר זולתי אלהים חיים ית' ונקרא מיכאל שרנו כמו שאמ' הכתו' מיכאל שרכם מפני שמלמד זכותנו ועל סגנון זה תמצא כהנים לוים וישראל כנגדם ג' ופי' ות', וכזה תמצא בארצות ובמדינות בחלוק ארץ ישראל משאר הארצות בקדושה ובטהרה בעבור המוצק אשר עליה וכמו חלוק ארץ הנגב וארצות הישמעאלים מזולתן שהצורות בהם משתנות בעבור השתנות האויר בתוכם ואם אתה מבין תוכל להבין מזה הרבה כי העולם מיוסד על יסוד הדין והרחמים, וכן פנות העולם צפון ודרום ואם באתי להגיד לך כל הנמצא מזה הענין וכל המובן ממנו לא יכילנו ספר אף כי אין זה מן המבוקש עכשו. ונשוב אל ענינינו כי זה אשר ביארנו בענין הדין והרחמים כן נמצא זה ההפרש בבהמות ובחיות ובעופות ובשאר בריות הארץ כאשר תמצא העזים והתישים אשר יסודם דין והם נקראים שעירים והאלים והכבשים יסודן רחמים. גם שמעתי במגידי אמת בשם החסיד בן הרב ז"ל כי השוכן בתוך עדרי הצאן אפי' בהרים הרמים ובמדברות שאין שם יישוב כלל לא יירא משטן ומפגע רע כי אין רוח רעה שולטת בהם וביניהם כלל, והשוכן בתוך עדרי העזים אפילו עשרה בתים סביב לו ומאה בני אדם שרויים אצלו כלם רוח רעה נכנסת ביניהם. ונהגו רז"ל לומ' שעיר של בית הכסא והוא שד ולא יאמרו איל של בית הכסא כי האיל עיקר יסודו רחמים, ואני שמעתי כי אין נותנין גדי לאשר הוא נפגע משד והכתו' אומ' ושעירים ירקדו שם, ואומ' ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים. ומזה תוכל להבין סוד עזאזל כאשר קבלנו כי הוא סמאל וכן כתו' בפרקי ר' אליעזר הגדול ע"ה ונקרא כן בעבור המוצק אשר עליו ממדת הדין הקשה, והנה ביום הכפורים היו משלחין אליו שעיר בדחיפתם אותו על הר גבוה בעבור שהשד מתראה בדמותו פעמים רבים לבני אדם ומטה אותם. וא"ר אב"ע ז"ל ואני אגלה לך זה הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו. ופי' לפירושו / הוא כי מפסוק הראשון של עזאזל עד 64 ע"א פסוק ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ל"ג פסוקים רמז לך מה שאמרו בו והוא פי' כי השעירים הם השדים ונקראו כן בעבור שיראום המשוגעים בדמות שעירים, ומלת עוד תורה כי כן היו עושים במצרים ואמ' אשר הם זונים אחריהם כי כל מי שמבקש אותם ומאמין בהם הוא זונה מתחת אלהיו שיחשוב כי יש מי שייטיב או ירע לו חוץ מהשם הנכבד ית' וית' ע"כ. ומה שאמ' חכם זה כי חלק יעקב הוא הנקרא ברוב המקומות שכינה כי הוא אלהי ישראל דברי תימה הם כי אנחנו קבלנו כי חלק יעקב הצ' והוא הנקרא אלהי ישראל הואיל והוא חלקו וכחו אבל השכינה אלוה יעקב וחלקו של דוד היא כאשר נודע מד' רגלי המרכבה. אמ' הרב ז"ל והנה הודיענו שמו ומעשהו שמו סמאל מלשון שמאל, כי מצפון תפתח הרעה וצפון מצד שמאל, ושמו סמאל מלשון סמיון ועורון, ומעשהו כל הרעות להחטיא ולקטרג ולהמית. בכתו' במקרא כלומ' במה שכתוב במקרא שהוא תורה שבכתב, ובמסורת תורה שבעל פה, וכל דבר המקובל מפה לאזן נקרא מסורת.*לשר המושל, וכו', הוא סמאל שהוא בעליו של מדבר שממה ומאצילות כחו כלו' צד האצילות שמשפיע כח לסמאל שהוא הפי' ממנו יבא כל מיני משחית וכל סבות ההפסד, אי נמי כונת הרב על ההמשכה הנמשכת מסמאל לכחות

המקבלים ממנו וקראו אצילות כי כל דבר נמשך ומתפשט נקרא אצילות ואפי' הוא נברא כמו ואצלתי מן הרוח אבל האצילות האמתי שאין לומי' עליו שום צד ריח בריאה הוא אצילות ע"ס. *והכלל *נפש לגלגל מאדים כלומ' הפי' נפש של סמאל וסמאל נפש לגלגל מאדים כלומ' כל כחו של מאדים מצד סמאל הוא, וזהו השר הגדול השליט על החרב ועל ההשחתה בכל מקום וזהו טעם טומאת המת כי הוא הגורם וטומאת הזב ובעל קרי השחתת הראוי לקיום ומצורע כבר אמרו חשוב כמת, וטומאת הזבה והנדה נראה כי הדם הוא הנפש ואף כי יותר הוא לבדו כי דרך נשים לו כל ראוי בהשחת ממינו, וצריך לישאל ושרץ ונבלה רוח החיים יש לו אמצעות בנפש כשמן בפתילה ובאש, ושמונה שרצים לבד אולי עורן כאדם ותרגם אנקלוס לשמא די"י ולעזאזל כי האחד לשם י"י לבדו ולא לו והשני לעזאזל ולא לשמו של עזאזל דברי הרב כאן סתומים מאד באמרו ולא לו תוך דברי השעיר אשר נפל עליו גורל השם ית' ומה בא לשלול אם תאמר שלא יהיה לשמו של עזאזל והלא של עצמו איננו לשמו ואיך יהיה של השם עצמו ית' ואולי בא לשלול המדה הנקראת שם שהיא הע',שלא תהיה הכונה לה לבדה פן יהיה המכוין ההוא נרגן מפריד אלוף. ותרגום/ 64 ע"ב אנקלוס הביאו לרב לומ' ולא לו בתרגמו לשמא די"י כי לי"י ממש היה לו לתרגם ואולי דעת אנקלוס לתרגם לשמא די"י ולא תרגם כן בעזאזל להודיע שאפי' של עזאזל איננו לשמו ואם כונת אנקלוס כן מה בא הרב לשלול הדרא קושיא לדוכתין ואולי בא לשלול באמרו ולא לו כלומ' איננו אלא על שמו של הב"ה כאשר תרגם אנקלוס לשמא אבל לא לו כלו' לא לצורך גבוה כי אל עליון איננו צריך לקרבן והוצרך הרב להודיע זה כאן יותר מכל שאר הקרבנות מפני הפסו' שאמר לי"י וגם אנקלוס נזהר מזה באמרו לשמא די"י להודיענו שאיננו נקרב אלא על שמו של הב"ה וצ"ע כי אולי טעות סופר הוא. ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ בין שתפרש הארץ על ארץ החיים או על הארץ של העולם השפל המורכבת מ"מ רוח הטומאה מצד אצילות כחו של סמאל הוא בא וכיון שהשעיר בא מאותו צד וכיון שידעת סוד העגל שהוא ואמו מאותו [[צד גם כן]] אין לתמוה על טומאת המתעסקים בהם שצריכים טהרה וכבוס בגדים. והמלה מורכבת כלומר לשעירים מלה זו מורכבת במשמעות כי כמו שנקראו בני הרחלים כבשים, כך נקראו בני העזים שעירים, הרי שעירים משמעו בהמות גם שעירים משמעו שדים שנ' ושעירים ירקדו שם, גם משמע שעירים לשון סער ושממון ופחד שנ' לא שערום אבתיכם, כלו' לא נשתערו ולא נבהלו אבתיכם מהם וחבריה רבים כי הרבה תיבות בכתו' שיש להם משמעות רב כגון בר שהוא חטה, ובר נקיות, ובר לשון בחירה, ובר בן, ובר נקיבה, ובר חזוק ודוק ותשכח ורבים כאלה. שכלים הנבדלים הם המלאכים, ולרוחות הם השדים בחכמת נגרומנסיא היא מלאכת כשפים בכח קטרת לשדים שאומות העולם בכח עישון הקטרת ממשיכין עליהם רוח טומאה מצד השדים. גם בשכלים ברמזי התורה כלומ' רמוז בתורה כי בכח הקרבן הכשר וכונתו הזכה של מקריב לשם הגדול ממשיך הברכה ממקור כל הברכות אל השכלים הנבדלים בהשתלשלות עליון אליהם ומהם הברכה משתלשלת לשאר הנבראים, והיכן רמוז בריח ניחח אשה לי"י, ואז"ל מן האשה לאשים, גם בקרבן מנוח בהתעלות המלאך בלהב המזבח העליון הסוד מפורש אם הבנת מה שרמזתי

למעלה בטבע הבר הידוע. לחסום פי המתחכמים בטבע וכו', כי סוד הקרבן עד"ה הוא כנגד הטבע, ולפי שאומ' מקצת מאומתינו המתחכמים בטבע כי כל דבר הכתו' בתורה שנוכל לדחוק עצמנו בשום צד פירוש ואפי' רחוק להעמיד הדבר ההוא אחר הטבע נעמידהו ולא נאמר שהוא חוץ מן הטבע, אולי על זה דחק עצמו רבי' משה בר' מימון ז"ל בטעם הקרבנות במורה לומ' מה שאמ' דברים שאין להם יסוד כאשר הוכיח הר"ם / [65 ע"א] ב"ן ז"ל בסדר ויקרא, ואע"פ שדברי מורה הנבוכים מזככים המוח ומישבים הדעת ומתמימים ומדביקים נפש ולב המבינם על נכון לפי כונתו ז"ל להשיג הבורא ית' בלי ספק לפי מעלת האיש ההוא ולאהבה אותו אהבה עזה אהבה שלימה בלי שום דופי בלב שלם ובנפש חפצה ולדעת אותו על דרך שאמ' הכתו' דע את אלהי אביך ועבדהו מ"מ בטעמי המצות לא אמר דבר מספיק כלל אלא כמי שדוחה בקש, אבל עד"ה משם יודעו טעמים למצות התורה טעמים נכונים עד מאד מספיקים למבין, ועד"ה שהיא בודאי קבלת נביאים עליה נאמ' כי ישרים דרכי יי' וצדיקים ילכו בם יהי רצון מלפני אלהי האמת שידריכנו בדרך אמתו ויראנו נפלאות מתורתו ויזכנו ליהנות מזיו שכינתו ונאמר אמן. היוני אשר הכחיש וכו', הוא ארסטו וכבר נודעה חכמתו הגדולה ואמונתו הגרועה שלא נתנה לעלות על לב כל שכן שלא לכתבה. הוא זונה כלומ' מתרחק הנכבד והבורא רמז לדו פרצופין ואע"פ שר' אברהם לא נתכוון מעולם לכך מ"מ אמת הוא כן. וכבר רמז ר"א במלת עוד האמת שאמ' ומלת עוד, כלומ' מה שאמ' ולא יזבחו עוד כדי שלא יזנו ישראל מתחת אלהינו להמשך אחריהם אמ' שלא יעשו עוד מה שהיו עושין במצרים, יתברר לך משם כלומר מדברי ר' אב"ע (*) שאמ' שנקראו השדים כן וכו'. ואמ' הרב ז"ל ויקראו שדים כלומ' ועוד אני אומר טעם על מה נקראו שדים בעבור שמשכנם וכו'.לכל חמשת ההרגשות ואלו הן חוש הראות, וחוש השמע וחוש הריח וחוש הטעם וחוש המשוש. כאשר נפש הבהמה וכו', כלומ' כמו שנפש הבהמה שסופה להיותה כלה במות הבהמה ואיננה עם כל זה מושגת כך היא הרכבת האש והרוח אשר מהם נעשים השדים וסבתה וכו', סבת הקטרת ומעשהו ותועלתו בשדים ללחלח חום האש אשר בהם ולרוות צמאם בעלי הכנפים הם העופות בנחשים מלשון כי לא נחש ביעקב. בסוד איסור העריות קבלתי סוד מופלא ולא יבינהו על מתכונתו אדם אשר לא קבל סוד הייחוד האמתי הידוע לצנועים וזהו אשר קבלתי מפי רשב"ר. דע כי סוד הבא על הגויה ידוע כי הוא בועל בת אל נכר המקבלת מצד הטומאה כל אומה מכח שרה והוא סלק מעליו רוח הקדש והמשיך עליו רוח הטומאה ולא עוד אלא שחלל זרעו הקדוש ונתנו במקום טומאה ועושה פגם כזה בעליונים.

והבא על אשת איש הרי זה נרגן מפריד אלוף ומקצץ בנטיעות שהאשה שבעלה אחד יחיד עושה כאלו יש לה שני אישים. והבא על שאר העריות אין דינו מסור לב"ד אלא בידי שמים בכרת מפני שאע"פ *שלמעלה ברוח הקדש אב ואם ואח ואחות ובן ובת על דרך הייחוד האמתי אין לו לאדם להדמות לבוראו והמבין יבין. ואל תשתומם ופקח עיני שכלך והתבונן / [65 ע"ב] כי כל עליון משפיע למה שלמטה ממנו, וכל עליון זכר למה שלמטה ממנו ויקרא העליון משפיע ואב ואשר למטה ממנו יקרא אם ומקבל ושניהם יקראו אב ואם לאשר למטה מהם, והמקבלים מהם יקראו בן ובת ואח ואחות והבן והבת יקראו אב ואם לאשר למטה מהם ואומ' במדרש

הלין מלאכין עילאין מתקריאן דוכרנין ומלאכין תתאין מתקריאן נוקבאתא. והבא על הנדה בכרת מפני שגורם למדת הפחי' להתחזק ולסלק הרחמים מן הע'. והבא על הפנויה ואפי' אחרי טהרה וטבילה הוא חוטא ומזלזל בקדושה שזרעו הקדוש מכניס תוך כלי של חול. אבל המקדש את האשה ההגונה לו עשאה הקדש לכל באי עולם שאסור ליגע בה והנוגע בה מעל בהקדש, ועשאה כלי קדוש לעצמו ואם יתנהג עמה כדת וכהלכה בצניעות ובקדושה לא די לו שיהיו בניו כשרים וקדושים אלא שמשרה שכינת רחמי אלהים חיים עליו ועל כל ישראל מאחר שמחשבתו הטהורה קשורה למעלה וכונתו זכה כראוי ומפקיד זרעו הקדוש בכלי קדוש ועל כל פנים מסלק הטומאה והמשיך הקדושה ואשריו ואשרי זרעו אשר יצא מחלציו לעת כזאת.   עוד על סוד העריות מצאתי כתו' בדרך זאת אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אלא א"כ הוא חכם ומבין מדעתו ואיך שלחת להודיעך בכתב דברים שלא ניתנו *ליכתב אבל מפני רצונך ארמוז בקצתו שמא יתפוס שום אדם בכתבי ויראה ויפגע. אתה יודע כי התחתונים נזונים מן העליונים והעליונים נקשרים בעליונים מקבלים כח ושפע בעשותנו הטוב והישר בעיני אלהינו ומוסיפים שפע וקיום ויש בנו כח לתת כח למעלה וחס ושלום פגם אלא שאנו פוסקים הטוב והשפע כמו שנ' כי אם עונותיכם היו מבדילים וכו', אמ' הנביא ע"ה מכם רו' לו' בעונותינו הטוב יורד השפע דרך צנורות רוחניות ובעשות הרע יורד דרך אחרת לצד אחר ונפסק הטוב לעליונים ואינו בא דרך ישר מספירה לספירה ונשארת הספירה יבשה מכל טוב ונמצא כי בעונותינו נחסרה מכל ואין לה פגם גדול מזה, הנה הדבר ברור ונכון כי יש כח בעליונים להשפיע לתחתונים ויש כח בתחתונים לסייע לעליונים ולקיימם ואחזור לענין וארמוז כי לחכימא ברמזא ועוד שהכל מתוקן ומקובל לפניך. איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני י"י, בתחלה אנו צריכין לדעת מהו גלוי עריות כשאדם מזדוג עם אשתו בקדושה ובטהרה מתדבק צ' עם ע' כזו הצורה ן״ ובאותה שעה מתכסה ומתדבק זה עם זה, אין שם גלוי עריות, וכשאדם מזדוג עם אשה שאינה הגונה גורם למעלה גלוי כלומ' שאינו מתדבק זה עם זה ונמצא דבר מגולה. ואחזור לענין / (*) ואומר איש 66 ע"א איש אל כל שאר בשרו, שארו זו אשתו, רמז למעלה והזהיר למטה ואמר לא תקרבו לגלות ערוה לא תקרבו לשאר בשר כלומ' לאשה אסורה לגרום למעלה פגם והפסק השפע כאשר אמרנו. וכמו כן רומז למעלה כי ד' ספירו' יש למעלה מקבלות ונקראות אשה או נקבה והם ב' פ' ה' ע', ומזהיר האדון יול"ו לח' ולג' ולת' ולנ' ולצ'. וצוה להדבק עם בת זוגו ולא בשאינה בת זוגו ואמ' איש איש אל כל שאר בשרו של אחיו לא תקרבו לגלות ערות בן זוגו כי כשאינו דבק עם בת זוגו נמצא האבר של אחיו מגולה וחס וחלילה שתחשוב שיש שם בשמים שום דבר ושום צורה מכל אלו כי אין שם שום צד מכל אלו הצורות כלל כמו שיש בבני אדם כי הכל אור שכל אש אוכלה אש אלא שדברת תורה כלשון בני אדם וזהו מה שהזהיר שלא יכנס שום בריה בתחום חברו וכדי לידע לחכם כמוך. ערות אביך מאחר שרמזתי לך העיקר אין צריך לכפול הדברים ואודיעך בקצת מהו אמך כלומ' אי זה הנקרא אמך אמך זו אשת אביך וכן כלם ד' ספירו' כמו שרמזתי לך לעיל. ערות אביך

אביך זה צ', אמך זו ע' ו״ ,אשת אביך זו פ' שאינה אמך, אביך זה היו"ד של שם המיוחד בשכמל"ו וזו היא צורתו ˙˙˙ . ערות אחותך בת אביך אחות ובת בזה הענין דבר אחד הוא, אחותך בת אביך ה' והזהיר כנגד צ' כי אחות צ' ה', בת אביך בת נ' או בת ת' כי הכל דבר אחד, מולדת בית או מולדת חוץ ה' ספירו' של מעלה נקראת בית כמו שאחז"ל בתי גואי זהו מולדת בית, וה' ספירו' של מטה נקראות בתי בראי הם מולדת חוץ, החוצה תרגם אנקלוס לברא, ונקראת מולדת חוץ מאלו הספירות האחרונות, תנ"ה צ"ע סימן, וסימן לראשונות כ"ח בג"ף. ערות בת בנך או בת בתך הזהיר הכתו' כנגד הת'. בת בנך זה ה' שהיא הבת, והיא בת נ' שהוא הבן בן ת'. בת בתך בת ה' זו הע' שהיא בת ה' כי ה' כמו כן היא כבת לת', ובכאן תעיין למה שתק הכתו' מן תבת והזהיר על בת הבת. ערות בת אשת אביך זו ע' שהיא בת פ' אשת היו"ד שהוא אביך הזהיר כנגד הת'. ערות אחות אמך זו פ' מזהיר כנגד הת' אחות פ' היא הע' כי הפ' אחותו של ת'. ערות אחי אביך הזהיר כנגד צ' אביך זה ת' *אחי אביך זו ח' אל אשתו אחות ת' ב' כי ב' נכללת ביו"ד של שם המיוחד ות' הוא הוא"ו של שם המיוחד ויו"ד וא"ו דבר אחד הוא כלם רחמים זולתי שיש בת' קצת דין כי הוא"ו יונק מהיו"ד ועוד בראש הוא"ו יו"ד להורות כי הכל דבר אחד ואלו ואלו דבר אחד הוא. ערות כלתך / 66 ע"ב לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה, הזהיר כנגד הת' כי כלת הת' הע' אשת בנך היא אשת צ' כי צ' בן לת'. ערות אשת אחיך הזהיר כנגד הת' כי האח הוא ת' ואשתו ה' ערות אשה ובתה הזהיר כנגד הת' על ה' וע' שהן אשה ובתה. סוד העבור אינו מדרך סוד הגלגול כאשר חושבים מקצת בני האדם אלא למעלה למעלה מסוד הגלגול הוא ואמ' בו רמז הרר"י בהראב"ד ז"ל בפי' ספר יצירה שלו. והלשון נגזר מן הנשאר בציון והנותר בירושלם, אמ' ה"ר אבנ"ר כי כאשר לא יתכן לעשות ענין מצליח ועושה פירות אלא בהרכבת ד' יסודו' שהם ארמ"ע אבל ממים עם מים לבד או מעפר עם עפר לבד לא יצא מהם בנין ולא דבר מצליח ובר קימה, כך הבא על אחת מקרובותיו שאסרה תורה הולד שיצא מהם כאלו הוא עשוי מעפר עם עפר או ממים עם מים מפני שהוא והיא ענין אחד ולפי' לא יצליח ולא יהיה בר קימה. והמעשה הזה יגרום לו להיות נכרת מדה כנגד מדה הוא גרם לנפש שהכניס בגוף זה להיות נכרתת כי הנפש שנכנסה בגוף ואותו הגוף לא הוציאה מן הכח אל הפועל לעסוק בפריה ורביה קיימת כאשר תפרד הנפש ההיא תלך אנה ואנה ולא תשוב אל התמונה הכוללת כל התמונות כיון שלא הניחה בן ובת שהם תמונה כללית אחריה והראיה על זה סוד היבום, ועל כן תהיה נפשו נכרתת וזהו שפירש הרב ז"ל שלשון שארה הנה מלשון הנשאר בציון שאותן שנלקחו מציון ואותן שנשארו ענין אחד הם, כי מבני ישראל היו כלם כאלו הכל עפר בלבד או מים בלבד כך זה וקרובתו זאת ענין אחד ממש הם, ואיך יצא מהם ענין מצליח וראה כי הזורע חטה בשדה שיצאה ממנו לא יצליח הצלחה שלימה כאשר יצליח אם יזרע בשדה אחר ואע"פ שרז"ל שבחו והודו למי שישא בת אחיו או בת אחותו בקורבה הזאת היתה קבלה בידם שהולדות אשר יצאו מהם יצליחו כאלו הוא נושא אשה רחוקה ממנו מכל וכל שזרעם יצליח

כענין הנעשה מדי יסודוי וכחטה הנזרעת בשדה אחר וזהו ששתק ממנו הכתו' כי אין הענין הנזכר מגיע אלא עד המקום שאסרה תורה, ואל תשיבני מאיסור קרובות האשה על בעלה ומקרובי האיש על אשתו כי בשר אחד המה. בהנהגת מלכותו אע"פ שאמ' הרב ז"ל למעלה ואין בידינו דבר מקובל בזה דע כי בשתי מלות אלו נרמז הסוד שקבלתי ואם לא נתכון לכך העברת הזרע למולך הוא גורם לשפע הטוב כמו שגורמים העונות לגשמים שילכו למדברות מקום חרבן שממה והמבין יבין למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי, כל מה שאמ' הרב ז"ל / הנה כגון חלול השם, מקדשי שם קדשי לשמי כי קדוש אני י"י 67 ע"א
מקדשכם, לפני המקדש לשם כלם רומזים לע', וסוד ולא תטמא את אדמתך וסוד כי קללת אלהים תלוי וענין זה אחד הוא והמשכיל יבין. וזהו שרמז הרב אחר זה שאמ' ועד"ה כו', בבית י"י אשר ילדו לי אשר ילדו ליו"ד, מקדשו ואני אתן את פני ושמתי אני את פני הכל רומז לע'. ומה שאמ' הרב ז"ל ומחלל שמו הגדול הוא סלוק פני הת' מפני הע', ר"ל סלוק הרחמים מהע' ועל כן תנקום נקמתה מהגורמים וזהו שאמ' ושמתי אני את פני. ובגלוליהם טמאוה פסוק הוא ביחזקאל בהפטרת חקת מפרש בארץ התחתונה ורומז בעליונה וטומאתה סלוק רחמים. ומדעתי כי בעמיו שהזכיר הרב רומז לע' וזרעו ירמוז לשפע רחמים והטעם שלא יגרום לרחמים להסתלק מהע' בעבור הארץ הע'. והענין כי השם הנכבד וכו' רומז לע', כל אני שהביא הרב ז"ל במקום זה רומז לע', מה שאמ' הרב ז"ל לעבוד גם אותם, בא לרמוז שאפי' תהיה כונתם לבורא ית' כיון שעובדים אותו על ידי אמצעי הרי הן עובדי ע"ז ומאמר קדישין שאלוה כאלו פסק בין ומאמר לקדישין ועשה הרב מאמר לשון נקבה כי ידוע שמאמר רומז לע', והקדישין שואלין רשות לע' מה הרצון והחפץ מלפני הע' שיעשו בארץ ולפי מה שתצוה הע' לשרים הגדולים יצוו גם הם ויתנו כח לאשר למטה מהם ואשר למטה מהם לאשר למטה מהם עד הגיעם אל מערכת המזלות ופועלים בעולם השפל במצות עליוניהם להם והכל ברצון וברשות עליון לכל עליון יול"ו. כי האלוהות כלומ' שרי אומות העולם נכרים הם בארץ ישראל לפי שאין להם חלק ונחלה בה רק כל אחד ואחד בארצו ונחלתו ואומתו שמה היא ממשלתם. את משפט אלהי הארץ רומז על השם הנכבד שהוא אלהי ארץ ישראל. לשמור כח הקבול כפי המקום, פי' ה"ר אבנ"ר כי היושב בארץ ישראל הוא יושב תחת ממשלת השם ית' בלי אמצעי והרי כח קבול היושב מהשם ית' ולפי' יש לו לאותו היושב לעבוד עבודת השם ית' ביושר כפיו ובתום לבבו פן יקנא בו ותקיאנו הארץ, אבל הדר בחוצה לארץ אע"פ שהשגחת השם ית' בכל העולמים אחת מ"מ תחת שר הממונה על אותה הארץ הוא יושב והרי השר אמצעי בין השגחת השם ית' ליושב באותה הארץ, והרי כח קבולו מן השר ההוא ועל כן ארז"ל שהדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה ולא אמרו זה אלא על ישראל מפני שאין על ישראל מושל בלתי השם ית', אבל האומות תחת ממשלת השרים עומדין וכיון שכח קבול חוצה לארץ ויושביה מהשר ואינו מהשם (*) ממש אלא באמצעות השר אין העוברים עבירה בחוצה לארץ נענשים מיד כמו / שהיו נענשים בארץ ישראל 67 ע"ב
ואעפ"כ אנחנו בני ישראל הואיל וקבלנו התורה לקיים מצותיה ולהזהר מעונשיה אין השר מפסיק בין ההשגחה ובינינו, ולפי שראה הרב שדברי ראב"ע טובים ונכוחים הביאם

ושתק ושתיקה הודאה היא. אבל אם תזכה וכו', אע"פ שלא פירש למעלה שהענין רומז לארץ החיים עד שהגיע כאן אעפ"כ כונתו היתה כן למעלה כי כאשר דברי הפסו' מפרשים בתחתונים ורומזים בעליונים כך דברי הרב ז"ל ברוב המקומות הם כן ואע"פ שנראים פשט בעלמא, מה שאמ' הרב ז"ל תדע סוד נשגב ונעלם הוא שנבין כי הארץ רומז לע' פסוק כי לי הארץ הוא בסדר בהר סיני, והרי זה תימה ואיך יאמר הרב על דברים העתידים לבא וכבר רמזתי ואולי כונתו היתה על פסוק והייתם לי סגולה ביתרו שדבר ורמז סוד במלת כי לי כל הארץ ועל כן אמ' וכבר רמזתי מפי ה"ר אבנ"ר. או ותקיא למעלה שארץ החיים הקיאה בשרי תאומות החוטאים וההקאה ההיא היא הסרת צלם מעליהם הנאמ' בסדר שלח לך הנודע בליל ידוע. ושמעתי מפי ה"ר משה שמעון ז"ל על שבעים שרים כי מה שאמ' הכתוב יפקוד י"י על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה לא נאמ' על השבעים העליונים היוצאים ונאצלים מהקו האמצעי כי אלו קיימים הם בקיום הקו האמצעי כי הם שמותיו ממש, ודוגמתם בישי' ע' סנהדרי' ועליהם הנשיא המקבלים שפע ממנו כשבעי' זקנים בימי משה המקבלים אצילות ממנו כי בהיות בישראל ע' סנהדרין והנשיא עליהם ומתנהגין כרצון קבורא ית' אשר ממנו מקבלים אצילות השבעים מלאכים הסובבים כסא כבודו אז ישראל מיוחדים באלהינו ית' ויתי ואין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם לפי שהם עליונים על כל מלכי תאדמה ואומותיהם כמו שהב"ה ית' עם ע' שמותיו עליונים על כל צבא המרום אם כן נמצא שהשבעים הנזכרים מתפשטים ויוצאים ע' אחרים והם שרי האומות ועל אותם שבעים התחתונים המקבלים כח מהעליונים נאמ' יפקוד י"י על צבא המרום במרום וגו'. אבל יהיה לו חלק בעולם הנשמות, מדעתי כי עולם הנשמות הוא למטה מהע', והנפשות תזוכות להיות שם עטרותיהן בראשיהן ונהנות מזיו השכינה, ועולם הבא מהע' ולמעלה עד הב' שהיא צרור החיים. והיא נכרתת מחיי עולם הנשמות ונדונת בעולם הגופות בנהר דינור, והכרת הוא שאין בה כח להדבק במקום תשוקתה כמי שמקצץ ענף מן האילן כך היא נקצצת משם. מלפני האי כללא נקוט בידך כל מקום שנ' לפני הוא למטה מן הענין הרומז אליו ובתוספת מ"ם רומז למה שלמעלה ממנו. זה הפורק עול, כגון מי שמבעט במצות כגון קרקפתא דלא מנחא / (*) תפלי במרד כלומ' בכונת מרד זהו פושעי ישראל בגופן ומגלה 68 ע"א פנים בתורה, כגון מנשה שהיה דורש דרשות של דופי, זה המיפר ברית בשר כלומ' המושך ערלתו כדי להראות עצמו שאינו מהול. מפי עליון ונשמת שדי רומז לשתי ה"הין של שם המיוחד ית'. השכלים הנבדלים רמז למלאכים ונקראו שכלים נבדלים מפני שאינן מורכבים כהרכבת הגוף אלא הם נבדלים במעלתם הגדולה ושאינו גוף מורכב ולפיכך הם קיימים לעדי עד. ולכך לא יצטרך הכתו' וכו', כי קיומה קרוב הוא אל הדעת מפני שאינה מורכבת אבל היפך זה שהוא הכרתה מן הקיום הראוי הוצרך הכתו' להשמיענו ענינו וסבתו ועמה שלום, הרב ז"ל רמז לנו באמרו ועמה שלום אל מדת השלום שהוא חי העולמים הנקרא שלום שהוא מקום יציאת הנשמות לעולם דרך האמונה על מקומו יבא בשלום על ארץ החיים שהוא מקום כל העולמים יבא השפע הטוב ממקור [[הקדש]] דרך האמת בשלום שהוא ענין נסי כלו' ענין *יסורי הנפש שהיא רוחנית ודיניה ועונשיה אינם דברים

נמשכים אחרי הטבע שימשול בה אש וכרת, ועונשין אחרים קלים או חמורים עד שתעשה אפר תחת רגלי הצדיקים דברים אלו כנגד הטבע הם ולא יודו בהם חכמי הטבע כגון הפילוסופים וכיוצא בהם וכל דבר שהוא מכחיש הטבע יקרא נס [[ופלא]] ואות ומופת כי השם ית' שברא הטבע מושל עליו לעשות הפכו ולהכחישו בנסים ונפלאות וברא אש דקה מן הדקה שהוא נהר דינור שיש בו כח למשול ולאכל בלי הבערה את הנפש ואם היא רוחנית ולפי *שיסורי הנפש הם כנגד הטבע הוצרך הכתו' לפרט אותם אבל לא ענג הנפש ושכרה הטוב הואיל והוא דבר מצוי בטבע שתשוב אל האלהים אשר נתנה שהוא הענג הגדול. מצאתי כתוב בשם גדול מגדולי המקובלים וזהו לשונו, עוד יש לך לדעת כי שבעים ושתים שמות היוצאים מויסע ויבא ויט, אינם שמות להב"ה לעצמו אלא כחות הם המתחלקות משבע הספירו' שהן מדות בכל אחת עשר מאותן השמות והם שבע עשרות שהם שבעים, והתפ' והע' הרי ע"ב וכל עשר מהן מקבלין מאותה המדה שנמשכין ממנה ואותן שבעים יוצאין מהם שבעים שרים וכנגדן שבעים לשון ושבעים אומות וכל אומה ואומה יש לה כח מהם זולתי ישראל שנקראים חלק י"י וארצם מקבלת מחלק יעקב יתע' ויתי' לכך אמרו כל הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אלוה בעבור השרים ההם.

קדשים הוא האלהים שממנו יתרבו כל הכנויין מדעתי כי רומז אל התפ' שהוא קיום לשש קצוות אי נמי נוכל לומ' כי הוא רומז אל הע', וזהו שהביא פסוק שם י"י אלהיך שרומז אל הע' מחלל / שם אלהיו, חלול השם הוא רומז לסלוק שפע רחמים מהע'. שני 68 ע"ב הטעמים הנזכרים שמשנה ומכחיש במעשה בראשית ושאותו המין המתחדש מהחרכבה ההיא לא יצא כחו אל הפועל. ומחברינו יראה לי כי על ר' עזרא ז"ל אומ' כי כן פירש בשיר השירים. את שבתתי תשמורו שתי שבתות הן רמז להם זכור ושמור, וזש"ה שבת שבתון שבת לשמור שבתון לזכור שגם היא שקולה כנגד כל המצות, אני יה"ב שנ"ר דעת"ו שמעתי כי זה רמוז במלת בראשית תמצא במלת בראשית תרי"ג והשי"ן רומז לשבת הרי שבת תוך תרי"ג וכנגדן עוד קבלתי כי טעם למאמר רז"ל בגוי ששמר את השבת *שחייב מיתה, מכאן יודע דמיעוט שבתתי שנים והם המלך והמלכה ואנחנו ישראל חלק י"י ונחלתו בין המלך והמטרונה וזר העובר בין המלך והמטרונה אחת דתו להמית. יכול יהא בית המקדש דוחה שבת להקריב בו קרבנות כפרה או נדרים ונדבות בשבת הגדול רומז אל קו האמצעי שהם שני המכריעים, ובשבת שהוא מקדשו רומז אל הע' שהיא ירושלם של מעלה הר הקדש ואין מלאכת בית המקדש של מטה דוחה שבת שהוא הצ' והמקדש שהוא הע'. כאלו גוזל הב"ה וכנסת ישראל כלומ' כאלו גוזל דו פרצופין הת' והע' כי הברכה הנעשת כדת וכהלכה ובכונה הרי זה ממשיך ברכה לדו פרצופין ומשם לכל המציאות וגם הוא בכלל הברכות, ואם הוא הזיד ונהנה בלא ברכה הרי זה חוטא והברכה שהיתה נמשכת ממקור כל הברכות עליו על ידי ברכתו בכונה אם היה מברך יבא עליו ההיפך כי אין לו לאדם כח ולא ממשלה על שום דבר שברא הב"ה ית' כי כל המציאות לשמים הוא כמו ההקדש שכלו לשמים ואיך יהנה האדם מן ההקדש שלא נפדה, והבא ליהנות מכל דבר הנברא ואפי' מן המים שלא יצטרך אדם לקנות אותן כאלו בא ליהנות מן ההקדש עד שיפדנו ומהו הפדיון

הוא הברכה אם בירך ברכה ראויה כהלכתה הרי זה פדה הדבר ההוא בברכתו ואם לאו הרי זה מועל כאלו מעל לאכל מן ההקדש ונענש, ועוד אדבר על זה בסדר במדבר סיני אם אמצא חן בעיני י"י, יתי' ויתי'. ובכש"ט היודע סוד שבח מעלת ושכר הברכות וטובתן ידע גזלתן וענשן, ע"כ הוא רומז מה שבארתי. גאון יעקב התי' ומשכנו העי'. ממה שהזכיר כרת במולך וכו', כי הקנאה הגדולה שהשכינה מקנאה היא על הע"ז יותר מכל שאר העבירות מפני הרושם הגדול שהעובדה עושה למעלה מצד הצפון לתת כח למקבלים משם ולתת להם עלוי למעלה למעלה ועל כן העי' עושה לגורם מדה כנגד מדה שהוא הפסקה וכרת דהאי כללא נקוט בידך שאם תשתכל בעונש העובר אחת מהעברות תבין הגרמא / והרושם שמעשה עבירה גרם כמו שמעשה הכהן 69 ע"א
בקרבנות גורם כל טובה וכל ברכה וגורם חבור ודבוק ושמחה לשכינה עם ישראל ולישראל עמה, כי כל *מעשה עליון בתחתונים מדה במדה לא פחות ולא יותר במדה ובמשקל, במדה שאדם מודד בה מודדין לו ובאמונה. וכבר ידעת כי אני ופני רומזים לעי' השם הנכבד העי', כי השם הנכבד וכו', אם כן המקלל בשותפין ביצירה וכו' הואיל ורמז הרב כאן שלכבוד השם הנכבד המקלל אביו ואמו שהן שותפין לו ביצירה חיב מיתה, ולא רמז סוד בנוקב שם י"י, ראיתי לכתוב כאן מה שקבלתי בסוד המצרי אשר ברך את השם, ענין סוד נוקב השם הוצרך הכתו' להודיע לנו שהיה מצרי מה היה זה המצרי אם היה גר למה יקראנו הכתו' מצרי, אלא דע כי שלומית בעוד שהיה בעלה עובד בסבלות מצרים בא איש מצרי ושכב עמה ויצא הממזר ההוא ואע"פ שאינו נקרא ממזר הבא מן הגוי מכל מקום לא יתכן לו להיות הגון ועל כן קראו הכתו' מצרי לרמוז ענינו, ומה היה המחלוקת מהמצרי הזה עם הישראלי עד שהוצרך לנקוב את השם אלא מתוך המחלוקת שהיה ביניהם קרא הישראלי למצרי בן שני אבות ישראלי בעל אמו והמצרי אביו מיד אותו רשע הטיח דברים כלפי מעלה ועשה מאחד שנים ודבר כלפי השכינה שנקראת שם ברוב המקומות זש"ה ויקלל את השם ונוקב שם שכלם רומזים לעי', ופירש ודבר על התי' והצי' שמתיחדים עם העי', ואם עסקת בדברי הימים תבין שכנסת ישראל בת זוגו של צי' מערב שבת לערב שבת והמשכיל יבין.

אמר אני י"י מקדשכם אני לעי', י"י לתפי' ואולי שלכך הזכיר הרב מלת זה לרמוז על דו פרצופין שלא יחללו השם המקודש לו, כי שמו רומז אל העי', במקדש י"י למקדש של מטה רומז, ועל כן הזכיר הרב אני באמרו אשר הם מקדישים לי אני וסוד אני הוא העי'. וכבר רמזתי זה בפרש' ויקחו לי תרומה בפסו' ככל אשר אני מראה אתך רמז הרב זה. לפי שהם תודה לשם, כי החמץ רומז לשם שהוא העי' אל מדת הדין כלומ' הרפה כאשר יקרא היין כי יין רומז לעי', זהו שאמ' הכתו' כי כוס ביד י"י ויין חמר וגו'. אשר להם היד החזקה כדי שלא להמשיך מדת הדין הקשה אל הרפה רק מן הדברים המזוגים רמז לכוס חמר ביד י"י מלא מסך, מלא חשבונו כחשבון השם הנכבד מלא וכבר פירשתיו למעלה, באר היטב. מסך מזוג בדין ורחמים, הכלה הכלולה מהכל כי הוא יום העצרת רומז לעי', אינו בטל לעולם לפי שהוא רומז לעי' כענין בעולם הבא הוא העי', כי כאן קראה הרב עולם הבא, ובו מצה וחמץ שהוא רחמים ודין, היא שעמדה לאבותינו היא העי' שעמדה לאבתינו על ים סוף, שהיא קרעה את הים, ולנו בעמדה עמנו בגלות. יודעי תרועה כבר ידעת שלשון ידיעה מלשון / וידע 69 ע"ב

אדם, וידע אלהים הוא המשכת רחמים מלמעלה אל השם שהוא הע' ומבואר הוא למעלה. תרועה הוא רומז לע', תרועת מלחמה השם איש מלחמה, כל זה רומז לע' שהיא לוחמת מלחמותינו מצלת האוהבים ומאבדת השונאים. יום תרועה יום רומז לצ' אי נמי לת' והכל אחד. שיהיה היום לתרועה לנו כלומ' שימשך שפע היום לתרועה שהוא הלילה לנו לצרכנו כדי שנתברך ברחמים מאירים הזכרון בתרועה זכור בשמור ולפי' הוא מקרא קדש כי בתוספת קדושה וברכה לשמור נתקדש ונתברך ויהיה היום הזה מקרא קדש לנו כי השופר רמז ביום השופר רומז לת', והתרועה שהוא הע' בו בתפ' כלומ' ביום הזה מתעלת הע' שהוא דין בתפ' שהוא רחמים. לא תרועת מלחמה כלו' אין עלוי הע' לפח' שהוא דין בדין, דין רפה בדין קשה שאם כן לא היתה תרועת רחמים אלא תרועת מלחמה לאבד ולהשחית שונאיהן של ישראל ואע"פ שהוא יום הדין מ"מ ברחמים הוא. פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה וכו', כתוב בכתר שם טוב אמ' החסיד ריב"ט כי ביום ראש השנה מדת הדין שהיא הע' מתעלה עד למעלה אל התפ' והב"ה דן בה את עולמו אבל ביום הכפורים השם הגדול שהוא הרחמים יורד ובא לו אל מדת הדין ודן את עולמו ברחמים,ועשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים כנגד עשר ספירות ויום הכפורים עצמו אסור באכילה ובשתיה וצריך לשמרו בחמשה ענויים, כי האויר הקדמון אין בו השגה כלל בשום רעיון, התפ' נקראת יום הזכרון התקיעה לתפ' לעורר רחמים על האוהבים והתרועה אל הדין הרפה שתתעורר ותנקם מהאויבים ועל כן תוקעים לפניה ולאחריה למען תהיה כלולה ברחמים בשני המכריעים תפ' וצ', על הקרבן תוקעים בחצוצרות שתים וידוע כי הקרבנות לדו פרצופין ולפי שייחוד שניהם אחדות גמורה בלי שום פירוד צוה הב"ה לעשות החצוצרות מקשה בלי פירוד וחבור כמעשה המנורה שהיתה מקשה ובתורה כתי' חצוצרת חסר וא"ו לרמוז על השתים שהם אחד אחדות שלמה שאין ייחוד כאחדותן ע"כ מכש"ס.   עוד על זה השופר הוא רמז לתפ' כי הוא מז' כמוהו, התרועה רמז לע', שהיא מדת הדין רפה, והתרועה כעין יו"ד ענין יללה שהיא מוראה ודין ועושין פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה שהיא רמז לתפ' שהיא מדת הרחמים כדי שתהא מדת הדין כלולה ברחמים. וכן ענין המסעות תרועה יתקעו למסעיהם רמז לע' שהיתה מולכת במדבר ועל הע' נאמ' ותרועת מלך בו. וגם עליה נאמ' היא שעמדה לאבתינו ולנו והיא השכינה והיא אספקלריא שאינה מאירה וענין קרבן ראש השנה רמז לע' כי הוא כח הלבנה כאשר ביארנו וראיה לדבר מדרש ר' יוחנן מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה מפני חולשתה של לבנה, הכונה בזה לרמוז על המעינות הנמשכות ומתחברות אל יסוד עולם ע"כ.

ואע"פ שבלשון זה / דברים שהובנו כבר ממה שכתבתי למעלה טוב בעיני לכתוב הלשון 70 ע"א
שלם כאשר נכתב או כאשר נשמע ואם לא יהיה בו רק חדוש אחד בדבור או במלה אחת על אותו הדבור לבדו נאות הוא להביא הלשון כלו בדרך זו שהיא דרך האמת כי לפעמים יזכיר החכם בעל הלשון סודות נפלאים ברמז בדברים שנראין פשט ושיחה בעלמא, ואין צריך לומ' שאם ימצא החכם חדוש בענין ארוך שיעתיק הענין ההוא כלו בעבור אותו החדוש אלא גם ספר שלם המאריך בלשונו ללא צורך כאשר ימצאו מהם רבים שכופלים ומשלשים עד כמה פעמים הדברים הואיל ויען כי נמצא בו דבר טוב כל האוהב חכמה ורודף אחריה לא יקח הדבור

והחדוש ההוא לבדו אלא הספר כלו יש לו להעתיק כי אולי המשתכל בכונה שלימה פעמים רבות באריכות ההוא יתגלו אליו דברים נעלמים אשר ישמח עליהם כל הימים והארכתי בענין זה לקיים מקרא שכתו' י"י חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, כי אולי יעורר דברי זה עיני הרואים. אמ' הרב [ז"ל] ועדי"ה ששת ימים עשה י"י וגו' בכש"ס, והנה היא שמינית עצרת היא דבר זה חמור מאד, והנני מבאר דע כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ, וידעת סדרן בקבלה מפה לפה כי יום השביעי הוא שבת ולא היה לו זוג אמרה לפני הב"ה לכל נתת בן זוג ולי לא וכו', עד שאמ' לו הב"ה כנסת ישראל תהא בן זוגך ונתן לו את שלו. וכבר רמזתי לך היותו כתו' עצרת הוא בוא"ו וקרינן ליה ביו"ד כי הכל בכל וכל מכל. וכאשר נתנה לו כנסת ישראל לבת זוג נעשית שמינית והכתו' צווח בברית מילה וביום השמיני ימול והוא שמיני חג עצרת ואף היא נקראת שבת והיא בתו של אברהם אע"ה ואם תבין מה שרמזתי במלת שבתתי ואמ' הרב שבת הגדול תשכיל זה. והכלל מסרתי לך כי שבת ושמטה וחג המצות רומזים לענין אחד מכלל ההיקף, וחג השבועות ושמיני חג עצרת והיובל רומז לענין אחד שהוא חוץ מן ההיקף והכל חוזר ביובל הגדול וכבר הודעתיך כי על כן נקרא תשובה ואם קבלת זה אשכילך כל רמזי הרב ז"ל שכתב וצוה בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם כי כלם קדושים ובתוכם י"י כי אם תבין כלל ההיקף שמסרתי לך תדענו ומנה ממנו מ"ט יום כו', אם קבלת חמשים שערי בינה שנמסרו למרע"ה חוץ מאחת וקבלת מפה מה שרמזתי לך כי כל אחת מהספירו' כלולה מכולן ואין חלוק ופירוד בהם ולא ביניהם ואע"פ שנזכרת כל אחת בשם ומדה תשכיל זה ואם אין אין סברא מועלת לך בו מי יתן שלא תזיק בחולו של מועד כבר פירש הרב ז"ל ענין הימים, ואני חקרתי מפי מורי נ"ר מפני מה חולו של מועד בקרבנות ולא חג המצות ואמ' לי שלא הותרה בחולו של מועד מכל וכל. ואני התבוננתי בדבר שאם תבין ענין ההיקף וסוד היובל והיובל הגדול וקדושת פניהם ואחריהם ודבר ימי השבוע שכתב הרב ומה שנשאו ונתנו בחגיגה ללמוד משבת תדענו, / 70 ע"ב ותבין בשני פסוקים והיה היובל קדש וביום השבת קדש ולא תסבור בזה סברא. וגם כן מצאתי למקובלים והוסיף מורי נ"ר שהיום הראשון הלל גמור והודה ואמ' מפי עליון יצאו כלם שהיו בו בכח ולא בפועל וראוי בו הלל גמור. והשבועות כימי עולם וקדש יום שמיני כלו' יום השבועות שהוא יום כשמיני של חג כי שבעת ימי סכות רומזים לשמיטות העולם שכל אחת מנוחה לחיי העולמים, ולפי היות כל אחת עולם אחד וקדושה אחת בפני עצמה אומרי' כל יום ויום הלל גמור ונוטלין המינין לרמוז שבכל אלף שביעי שהוא רומז לאחד מן הימים שההויות יהו קיימין שהלולב ומיניו רומזים להם. וביום השמיני אין לולב ומיניו כי בכלם היובל נוהג ומוחלקים בקרבנות שמתמעטים הפרים בכל אחד רמז לתוספת טובה שתהיה בכל אחת משלפניה ויתמעטו האומות וכחותם בכל אחת מהשמטות כנגד הפרים ושריהם שמתמעטין בכל שמטה ושמטה עד יום השמיני שהוא היובל. ובפסח אין לולב ומיניו כי הימים רומזים מה שהלולב ומיניו ירמוזו. ויום ראשון שבזה ושבזה רמז לבינה נמצא יום ראשון של פסח ומנין מ"ט ימים שבעה שבועות ויום מתן תורה כיום ראשון של סכות, וימי חול המועד ושמיני עצרת רק שימי חול המועד שבזה ושבזה נחלקים כי בפסח נרמזים לימים

העליונים ובסכות לשמטות ולכך יקראו חז"ל בכל מקום חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הכתו' כן וזהו מאמרם ז"ל שמיני רגל בפני עצמו הוא לענין פז"ר קש"ב והוא יום הדין ושוה לראש השנה ויום כפור בקרבנותיו שהוא רמז ליובל. וענין הערבה שבהושענא רבה ושם היום והמנהג ושאינו צריך ברכה ודחותה שבת הוא סוד גדול וצריך קבלה מפי מקובל אמת והרמז מסוד מאין ברכה צריכה וצריכה פרסום והשכל. יראת כל זכורך, ולא יוכל להאמר בשמיני של חג שרומז לשכינה והנה זה מבואר אמת אמ' הרב לי שקבל מפה לפה ע"כ מכש"ט. וזה מק"ס זכרון תרועה מפני שבתשרי נברא העולם היה ראוי להיות ראש השנה יום דין לפי שהעולם נברא במדת הדין ולפי שהוא יום דין אנו עושין תרועה שהוא מדת הדין, ואל יקשה עליך כי לפי שהוא יום דין לפי' היה לנו לעשות תקיעה כי אנו צריכין להודיע כדי להעלות הדין לרחמים, וענין זה צריך שיעשה בדבר הרומז למדת הדין שאם לא כן לא היה שום זכר בענין למדת הדין ולפי' אנו תוקעין בשופר שהוא מדת רחמים מלשון דכרנא ועם השופר שהוא מדת רחמים ועם התקיעות שלפניה ולאחריה אנו משתפין הדין ברחמים ויהיו אחד מלבד מה שיש עוד ענין בתרועה שאנו שוברין לבבנו לפני מדת הדין שגם לזה רמז התרועות והזכיר הכתו' תרועה ולא הזכיר תקיעה כלל שכבר קבלה ביד רז"ל וכל ישראל שכל תרועה תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה, והתקיעה הוא / הזכרון, והוא השופר פי' כי התקיעה והשופר שניהם מדת 71 ע"א רחמים ושניהם רומזים לזכרון שהוא (*) השם הגדול שיזכור לנו במדת רחמיו מדת הדין אם כן התקיעה שהיא מדת רחמים הזכרון הוא השופר אם כן יום תרועה יהיה לכם שיהיה מדת היום לתרועה לנו בשבילנו, ר"ל שיזכור מדת דינו ברחמים לברכנו, וכן זכרון תרועה מקרא קדש שיהיה הזכרון בתרועה ולפי' הוא מקרא קדש שהוא לרחמים והשופר רמז ביום שהיום מדת רחמים והתרועה בו פי' לעלותה ברחמים והתרועה כשמה מפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפניה ולאחריה מפני היותה כלולה במדת רחמים אמ' בפסו' תחנה לצרכי כי בצדקה ירומו כי תפארת עזמו, ועוד העתיקו רז"ל פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע שלא לקצץ בנטיעות והעתקה זאת היתה בראש השנה וביום הכפורים אבל לא במלחמה אבל עם כל זה שיש עמה תקיעות בראש השנה הכונה לתרועה והתקיעות בה שלא לקצץ וביום הכפורים הכונה לתקיעות ולרחמים, והנה הוא מבואר שהכל תלוי בבינה בראש השנה מתיחדת במדת הדין ומנהגת עולמו בה והוא יום דין ברחמים שהדין עיקר וביום הכפורים במדת רחמים והנה נתיחדו רחמים ברחמים אלא שגם כן ביום הכפורים יש בהם דין משום הרשעים והוא יום רחמים בדין ועשרת ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים ירמזו לעשר ספירות כל יום לספירה אחת וביום הכפורים תתעלה מדת הדין ברחמים דכתי' והאל הקדוש נקדש בצדקה ומדת רחמים במשפט דכתי' ויגבה י"י צבאות במשפט זו תשובה והכונה כי כשיתעלה מדת הדין ברחמים יתעלו אחרי כן במשפט שהוא התשובה בלתי מה שיום הכפורים רומז לספירתו אחרי כן בחדש הזה עצמו צונו השם יתי' לעשות סוכה וליטול בו ארבעה מינים מפני שזהו תחלת בריתו של עולם ובאותו זמן חטא אדם הראשון החטא הגדול הידוע וצונו לעשות המצות האלו ולרצותו באלו המינים

כדי לתקן טעותו עם מה שיש עוד בענין טעם כי ארבעה מינים שבלולב יש להם כחות בעליונים למה שהם רומזים כמו שנזכיר .ואיפשר שאין הכח ההוא מכל אחד ואחד על כל מין ומין מהן כן בשאר ימות השנה כמו שהוא עתה ולפי צונו לרצותו בהם עתה. דע כי שמונה ימי החג רומזים לשמונה ספירות יום ראשון רומז לתשו' כי בה מוסב הבנין לרמוז שהמדה הזאת היא סוככת עלינו וכן כל יום ויום רומז לספירתו עד השביעי שהוא רמז ליסוד ובאלו הימים אנו נוטלין עוד ארבעה המינים לרמוז בהם אל הספירות שיצאו משם וליחדם ייחוד שלם לתקן ההשחתה שהשחית אדם הראשון ולכך תקדים האתרג כי פרי עץ הדר הוא אתרג שבו חטא אדם הראשון אשר סבב לו קללת וקוץ ודרדר ואף כי לא היה החטא אלא בו לבדו אנו נרצה אותו בשאר המינין כדי לייחדו / יחוד שלם שעם הכל אחד הוא 71 ע"ב ועם כלם יחד הוא. והאתרג רמז למלכות בית דוד, וכפת תמרים רמז לשם הגדול הוא האמצעי, כתב הרב קו האמצעי כפול ולא הבננו דבריו, גבוה על כלם והוא רומז לשדרה, וענף עץ עבות רמז לג' מידי אביר יעקב הם הגדולה והגבורה כמו שכתב הרב במקום אחר והיסוד והוא משל לאדם [[שבזרועותיו]] יגן על ראשו וראשו הוא תפ' ולמאן דאמ' ג' הדסים ירמוז כל בד ובד לספירה אחת, ולמאן דאמ' הדס אחד הג' עליו לשלשה הספירות, וערבי נחל אלו רומז לשני [[למודים נצח]] והוד והאתרג אינו מתערב באלו המינים כי הוא כנגד העצרת לפי שהם אחד בכח [[ולא אחד בפועל]] והנה הוא מערב בשאר המינים והנה אין בכל הד' מינין האלו לרמוז לג' העליונות מרוב התעלותם וגדלן, ויום שמיני עצרת רמז לאתרג והוא רגל בפני עצמו והוא מלשון זימון והיום עצמו הדר ולפי שהשמיני הוא חג בפני עצמו אמ' הכתו' עצרת תהיה ולכן תקרא סעודה קטנה אבל בשביעי של פסח שהוא גם כן עצרת לא אמ' אלא עצרת לי"י אלהיך. ואל תתמה בהיות העצרת שמינית כי כבר פרשתי כי המנין הזה מתחיל מן התשו' אם כן השביעי הוא שבת שאין לו בן זוג וכנסת ישראל היא בת זוגו שהיא שמינית והיא בחג הסכות וכחג השבועות שהיא שמיני חג עצרת והשמיני רגל בפני עצמו והקרבן של כנסת ישראל אבל שביעי של פסח והוא מכלל הרגל והוא עצרת כי לפעמים תמנה שמינית, כמו שפירשתי ולפעמים תמנה שביעית ותהיה העצרת ביסוד הכל והנה היא כשבת שיש בה זכור ושמור ככבוד יום וכבוד לילה ואין הימים האלו של חג הפסח כענין ימי החג כי אלו כלם לשם הגדול והשם הנכבד זכר ליציאת מצרים. ואולי לזה כיון הרב בפרש' אמר שכת' וצוה בחג המצות ז' ימים בקדושה לפניהם ולאחריהם כי כלם קדושים ובתוכם י"י ואפשר שאין הפרש בין שביעי לשאר הימים רק שנקרא עצרת שהרי גם הוא לי"י והוא מכלל הרגל והקרבן גם כן מכלל הרגל ועל כן אמ' עצרת לי"י אלהיך. אמנם דע כי אף אינם כשבעת ימי החג כי אלו אינם אלא לשם הנכבד והגדול כי השם הגדול בכאן יהיה עם שני קצוות בכל יום ויום כי המועדים והשמחה לי"י ברחמים והוא רוצה שישמחו גם הם בשמחתו ואולי שלפיכך הם שבעה ימים והיות העצרת הזאת בכלל השבעה והוא עצרת לי"י מפני האותות והמופתים הגדולים שעשו במצרים ועל הים בשמו הגדול והנכבד ולהיות רומז גם לשם הגדול היה העצרת בכלל השבעה כדי שלא יהא רגל בפני עצמו. ואולי / זה טעם איסור החמץ מפני שירמוז אל 72 ע"א

מדת הדין כי נקרא חמץ כאשר יקרא היין אשר יקהה חומץ והלשון נגזר מלשו' מעול וחומץ וכן כי יתחמץ לבבי וכדי שלא ירמזו הימים ההם באכילת החמץ למדת הדין לבד אסר לך החמץ אף ביום השביעי לרמוז לך כי השם הגדול בכלל וצוה בחג המצות שבעת ימים בקדושה לפניהם וקדושה לאחריהם כי כלם קדושים ובתוכם י"י. וממנו מנה מ"ט ימים והשבועות שבעה כימי עולם שהם שבע שמטות והוא רמז ליובל וקדש יום שמיני הוא חג שבועות כשמיני של חג והימים הספורים בנתים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה ודבריו שמעו מתוך האש ולכך יקראו החכמים בכל מקום חג השבועות עצרת שהוא כיום שמיני של חג שקראו הכתו' כן וזהו מאמרם שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב ותשלומין דראשון הוא כי הוא אצילות הראשונים ואיננו באחדות שלהם. ומפני היות שמיני חג עצרת רגל בפני עצמו לא הזכיר יראה כל זכורך בעצומו של יום והמבין יבין וזהו מבואר וצ"ע היאך איפשר לומ' דעצרת של שבועות רגל בפני עצמו והתורה נתנה בשם הגדול ובשם הנכבד, ועוד שהרי נאמ' בה יראה כל זכורך, והרי במדרש ר' נחוניא בן הקנה מאי טעמ' הוי עצרת אחד מפני שבו נתנה תורה לישראל וכשנבראת התורה ראשית היה הב"ה שליט בעולמו עמד יחידי דכתי' ראשית חכמה (*),אמ' הואיל וכן קדושתך תהיה לבדך, ואולי בא לרמוז המדרש הזה שאע"פ שהיום ההוא רומז גם לשמו הגדול ויש בו כל זכורך איפשר שהקדושה היא לה לבדה וצ"ע ע"כ דברי ק"ס. ואע"פ שדבר דברים נכונים רגלו האחד חוץ למדרש ורגלו האחד מבפנים ואיך יכנס תוך ההיכל לפני ולפנים בדברו היה נחוץ עדין בן זומא מבחוץ ולא קבל דבר בסוד סדר הימים היינו כחולמים, באמרו כי המנין הזה מתחיל מן התשובה השם ברחמיו יושיענו בנחת ושובה, ובעזרתו ובישועתו הטובה תתישר לפניך הנתיבה בדברי ספר מאירת עינים זה במה שכתבנו ובמה שנכתוב להבין סוד דברי הימים וסוד דברי הרב ז"ל בקו האמצעי כפול שהודה ולא בוש באמרו ולא הבננו דבריו ומלומר בו סברא ניחם ומודה ועוזב ירוחם, ופקח נא עיניך וראה תעלומות חכמת פרשה זאת ועשיר יענה עזות ואין עשיר רק המשכיל ומבין רזי עליון אפס כי לא יהיה בך אביון כי אז יבחר דרכי השם ועל כל חטאיו יתאונן ואזי בצל שדי יתלונן. והנני כותב לך דברים טובים ונעימים מגדולי החכמים ובאלהי אמן חיל אתאזר כי הוא עוזר לכל נעזר יתי' ויתי'. ארז"ל כיצד מנענעין מוליך ומביא למי שארבע / רוחות העולם שלו, 72 ע"ב מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו והכל כונה אחת להם הולכת על סדרי הקבלה כי כונת הנענוע לעורר הקו האמצעי ולהאציל ממנו שפע ואצילות לשש הקצוות הנחתמות בחותם אמת, נמצאו ששה חותמות שבהן נחתמו כל מיני בראשית ואליהם הם נחלקים בסוד ששה ימים והשביעי כלל הכל לפי' נאמ' בספר יצירה חבב הב"ה שביעי לכל חפץ תחת השמים והם ששה חותמות החתומים בשמו הגדול כמו שאמ' בעל ספר יצירה פנה למעלה וחתמו ביהו חתם וכו', הנה לך ששה חותמות לשש קצוות חותם לכל קצה וקצה מתברכות מאת הקו האמצעי שהוא חותם אמת וכל *אחד מאלו הששה חותמות כלול בשלשה מעלות מעלה ומטה ואמצע יבא הכלל לשש הקצוות שמונה עשרה מעלות ((ל"א עולמות)) שעליהם

נקרא השם ית' חי העולמים, וכתי' סביב שמונה עשר אלף ושם העיר מיום י"י שמה וכנגדן אנו מנענעין בלולב י"ח נענועין, שלשה מוליך לפניו ושלשה מביא כנגדו שלשה לימין ושלשה לשמאל שלשה למעלה ושלשה למטה הרי לך י"ח נענועין כנגד שמונה עשרה מעלות* וכנגד שמונה עשרה חליות שבשדרה ואם הם תשע עשרה חליות האחת היא יסוד הכל כמו שחותם אמת הוא יסוד כל החותמות וכנגדן תקנו חכמי' בתפלה שמונה עשרה ברכות ואע"פ שהם תשע עשרה עם ברכת המינין היא כלל כי כל מי שכופר בתורה ואומר אין תורה מן השמים נקרא מין ואלהי ישראל עתיד להפרע ממנו מדה כנגד מדה הוא רצה לעקור תורה שבכתב ממקומה ואנו מתפללין לאביר יעקב לעקרו ולאבדו מן העולם הזה ומן העולם הבא והנה זה מבואר למשכיל ולפי היות הכל תלוי מן הקו האמצעי והוא המשפיע שפע האצילות בשש הקצוות אז"ל מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, רמז לתפאר' ישראל המתעלה למעלה לקבל מאת רום המעלות וכל הקצוות ממנו מתברכין. ענין ההקפה דע כי היא רמז הקפת שבע הספירות סביב המזבח הידוע כי כלם מתגלגלין ומתפשטין לשבע מיני אצילות שהם סוד שבעת ימי בראשית כל מאמר פועל הויה יקרא יום והימים שבעה והאצילות ששה כי לי"י הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל זה צדיק וכל אחת ואחת פועלת הויה בסבוב החפץ המתפשט בהם והמגלגלם להאציל מהם שפע ואצילות לים החכמה ולפיכך אנו חוגגין ומקיפין פעם אחת בכל יום עד תשלום ששה ימים וביום השביעי שבע פעמים לפי שהוא כלול מכל השבעה כמו שהודעתיך בסוד צדיק יסוד עולם, כי הוא תשלום כל השבעה והשבעה בו כלולין ולפי היות שבע הספירות חוגגות ומקיפות / זו את זו במחוגת החן והרצון המתפשט מאין גבול נקרא 73 ע"א המועד הזה חג מלשון וחוג שמים יתהלך וכמו שנ' וחגתם אותו חג לי"י שבעת ימים בשנה וכתי' תחוגו את חג י"י שבעת ימים. ואמ' הרב ז"ל תחגו את חג השם הגדול שבעת ימים שבמעשה בראשית וכו', וכונת הרב ז"ל לרמוז אל הת' המתפשט לשש קצוות ואמרו ותסמכו להם השמיני עצרת רמז לכנסי' ישראל בתפ' והת' נסמך בה הה"ד אעשה לו עזר כנגדו ומתרגמי' אעביד ליה סמיך בקבליה ומה שאמ' כי איננו צריך פרי עץ הדר כי הוא עצמו הדין עמו כאשר אודיעך בטעם האתרג. סוד לולב. הוא סוד היחוד האמתי השלם הנעלם הכולל כל ההויות והוא האילן המתאחד בענפיו כי הענפים והשרש והגוף הכל נקשר זה בזה ונדבק זה עם זה, והלולב רמז ליסוד עולם שולי הקו האמצעי המתעלה למעלה דרך התפ' עד הכ' העליון וכל הענפים משתרגים לכאן ולכאן לימין ולשמאל כד"א וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו והוא כלול וממוצע ביניהם ולפי שהוא הקו האמצעי המתעלה עד מקום הכ' המורה על היחוד השלם אחז"ל נסדקה התיומת פסול לפי שדומה כשתי רשויות לפי שהנהר היוצא מעדן איננו נפסק ואיננו נחלק לשנים אלא מתאחד בעצמו והתבונן אמרם ז"ל הרואה לולב בחלום אין לו אלא לב אחד לאביו שבשמים וכבר ידעת כי ההשקאה הנמשכת מן המוח דרך חוט השדרה להשקות המחוקק הידוע והתבונן במאמר רז"ל באמרם בב"ר כפת תמרים זה הב"ה שנ' צדיק כתמר יפרח כי הוא עצמו, וכתי' ראיתי את י"י יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו

ומשמאלו. טעם הערבה כבר ידעת מה שארז"ל בפסו' וערבי נחל שתי ערבות כנגד שני העמודים הנקראים נצח והוד המערבים הכתות והמריקים שפע האצילות דרך יסוד עולם בכנסי' ישראל וההויות מצטיירין בקרבה כעצמים בבטן המלאה ועוד דייקו חז"ל וערבי נחל הגדלים עם הנחל להודיעך שהם מכלל הנחל הנמשך מעדן החכמה לחכמה אצולה כד"א כל הנחלים הולכים אל הים, ועוד בב"ר וערבי נחל זה הב"ה שני' סלו לרוכב בערבות ביה שמו, והבן כי כל הבנין נדבק אין שם פירוד וקצוץ בעולם. סוד ההדס. אחז"ל וענף עץ עבות שלשה הדסים רמז לבי' עם שני הכתרים הנקראים מעון ומעונה שהם ג' ופי' ומה שארז"ל בפי' וענף עץ עבות עץ שענפיו חופין את רובו. ואמי' הרב ז"ל משל לאדם שבזרועותיו יגן על ראשו, ענף לשמאל, עבות לימין נמצא עץ באמצע רומז כי אביר יעקב מתעלה בין ידיו עד החי' העליונה, והכהן הגדול היה נושא את ידיו למעלה מן הציץ וזה שאמי' ענף לשמאל ועבות לימין הוא רמז לזה. ובב"ר וענף עץ עבות זה הב"ה שני' והוא עומד בין / ההדסים אשר במצולה והוא הוא רמז הבי' המתקבלת במעון ומעונה. 73 ע"ב עוד על זה ויראה לי שהוא לשון מורי גדול הדור הרשב"א נר"ו בפי' לולב הגזול, ר' ישמעאל אומי' שלשה הדסים ושתי ערבות ולולב אחד ואתרג אחד צריך אתה לדעת כי הם בין הכל שבעה ושלשה הדסים הירקרקות רמז לתשו' עם שני הכתרים שהם רוחניים ועל ענין זה נאמי' והוא עומד בין ההדסים ובמגלה אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שני' והוא עומד בין ההדסים וגו'. וכל היום כשר ללולב ולא הלילה וכן הדין ושתי ערבות הם למודי י"י, ולולב אחד העלים זו למעלה מזו וזו לפנים מזו והכל תלוי בדבר אחד וזהו אמרתי אעלה בתמר, ולא לחנם לקחו ר"ג באלף זוז אלא שהוא רמז לכבוד למעלה מכבוד וכה"א כי גבוה מעל גבוה שומר והלכך שדרי של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח ודעת החכם הוא כי הלולב צריך אגד בימ' נ' להורות כי אם העלים הם נפרדים הכל הוא מדבר אחד ונהגו בישיבה לשום בו שבעים פירות הדס, ולולב בגימ' ס"ח ושנים כנגד הדס ואתרג הרי שבעים. וככבר ידעת שאמרו ... זית אותו אילן שאדם הראשון אתרג היה הוא הנקרא הדר וה"א והדרך צלח רכב ... דומה ללב וככבר ידעת מה הוא ענין לב ולולב בימין ואתרג בשמאל ואם שינה לא יצא ידי חובתו וכן הדין לפי בנין הדברים ונטלה בכנתו שהוא פסול כי העץ שהוא בתוכו ... כאשר יהיה האופן בתוך האופן ואמרו אין לו שיעור למעלה כמו ותכליתן אין להן קץ ובויקרא רבה פרי עץ הדר זה הב"ה שני' הוד והדר לפניו, כפת תמרים זה הב"ה שני' צדיק כתמר יפרח, וענף עץ עבות זה הב"ה שני' והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה, וערבי נחל זה הב"ה שני' סלו לרוכב בערבות ביה שמו והנה זה מבואר ע"כ. סוד האתרג. אחז"ל אתרג אחד להודיע כי האתרג הוא שם כללי למדה הכוללת כל המדות וכל המדות מתאחדים בתוכה והוא רמז לכנסי' ישי' שמלת אתרג מורה עליה מלשו' התרגום לא תתאוה לא תרוג ובלשו' התלמוד משפר ארג נכסי ואמי' הרב ועד"ה פרי עץ הדר הוא הפרי שבו רוב התאוה וכו', ואז"ל הוא הפרי שאכל ממנו אדם הראשון הוא אמרם ע"ה עץ שאכל ממנו אדם הראשון אתרג היה והוא פרי עץ הדעת העליון כי הדעת הוא התי' והעץ הוא הצדיק והפרי הוא העי', והפרי סמוך לעץ והעץ לדעת

אע"פ שהכל קשור בעץ מצד אחד כי זכר ונקבה בראש מתאחדין גב לגב עד שנסרן הב"ה והחזירם פנים בפנים הה"ד ויפל י"י אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה, וכתי' ויבן י"י אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם ובעבור הפרדם אחר התחברם האתרג נפרד מאגד הלולב אע"פ שאין מצות לולב קיימת אלא באתרג. והלולב הוא סוד הפנים המאירים אל המזרח והאתרג הוא סוד הפנים המתקבלים במערב ולפי היות שניהם מתאחדין בקו האמצעי כד"א אחור וקדם צרתני. אמ' 74 ע"א הרב / ז"ל וכפת תמרים הוא הראש קו האמצעי כפול והדין עמו שהוא כפול מטעם שאמרנו. ולפי היות הלולב סוד המזרח המתקבל באור העליון והוא כלל הכל אז"ל כל היום כשר לנטילת לולב, ולפי היות המזרח מתקבל בדרום והמערב בצפון אז"ל לולב בימין ואתרג בשמאל, ובב"ר פרי עץ הדר זה הב"ה שנ' הוד והדר לפניו, והכונה בנטילת לולב היא לקרב הכחות ולהמשיך עליהם תוספת ברכה מאת רום המעלות שזהו תכלית השמחה והחדוה בהיותנו שמחים לפניו בארבע מינין אלו שהם רמז ההויות שבהם מתיחד השם ית' ע"כ. ואע"פ שדברים אלו נכוחים וישרים והם דברי אמת מ"מ מה שרמז למעלה מזרח לתי' ומערב לעי' לא זו היא דרך הרב ז"ל כי הרשב"א והחסיד ריב"ס ש"צ תלמידי הרב ז"ל אמרו שקבלת הרב ז"ל היא שהג' מזרח דכתי' מי העיר ממזרח וגו', והאי קרא באברהם אי'ה קאי וכתי' חסד לאברהם ומדג' מזרח פ' מערב ות' דרום וע' צפון ואל תשיבני ממאמר רז"ל שכינה במערב שמפני שעיקר קבלתה משם אמרו כן. ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל ויראה לי כי הוא דעת הר"ם ב"ן ז"ל וזה לשונו השם צבאות ת', השם אלהים השם לב', אלהים לג', ופ' הב' דין הכל יש בו בלילה מתפלל לב' וביום לת', הת' ביום עומד בדרום ופניו לצפון, והע' עומד בצפון ופניו בדרום זה כנגד זה, ובלילה הת' עומד במזרח ופניו למערב והע' עומד במערב ופניו למזרח זה כנגד זה וקרא הכתו' לאתרג פרי עץ הדר ואחז"ל פרי שדר באילנו כל השנה ועד"ה האתרג הוא דומה ללב והע' נקראת לב, ויאמר י"י אל לבו, לפי שהיא כלולה מל"ב נתיבות פלאות חכמה, גם הדר רומז לע', מלשון דיר שמכניסין בו כל הצאן והוא כולל אותם כלם כך הע' כוללת הכל ע"כ. עוד על סוד ההקפה, סוד ההקפה בסכות יריחו תוכיח, ובו"ן דבנסוע הארון תוכיח והכתוב שובה י"י רבבות אלפי ישראל, ואנו אומרי' בהושיעה נא ועל כן נו"ן דבנסוע צריכה להיות עמוקה וסוד הנו"ן נקבה תסובב גבר ומי שהוא מבין סוד נ"ג נְקבה גָבר הוא ימצא עיקר גדול והערבה שבהושענא רבה רמז לסמאל ואנו אומ' להב"ה ראה מעלתו גבוהה הושיענו מידו והורידהו ממעלתו ועל כן אנו רומסין אותו ברגל וחובטין אותו בקרקע והכתו' אומ' ברגלים תרמסנה פעמי דלים, גם סוד נ"ג שהוא נְקבה גָבר עוד הפוך נ"ג הרי גן וכבר ידעת מה הוא גן ומה הוא עדן, ותי' של תסובב רומז לתי' הרי במלות נקבה תסובב גבר רמוז סוד דו פרצופין ע"כ. ובשם ק"ס מצאתי עוד ולקחתם לכם וגו', וזה לשונו כבר כתבתי ק"ס בענין זה כי הלולב רומז לראש וההדס רומז לאביר יעקב והשלום. אבל דעת החכם כי הלולב רמז לצדיק יסוד עולם וההדס לידי אביר יעקב כי הוא הראש והידים ומחמת כן יש

הפרש בדין לולב והדס ואלו בלולב נקטם ראשו פסול / וההדס אפי' כלן קטומין כשר, כי 74 ע"ב
הקטימה רמז לקצוץ נטיעות ומחמת שהם יונקים מלמעלה אבל הלולב לפי שהרואים שהשפע
הבא לו מן איפשר שיסברו כי אין צריך הכח ההוא למעלה ויהיה קצוצם יותר
אמיץ וגדול מקצוץ האדם לכך אמרו נקטם ראשו פסול. עצרת היא כבר כתבתי דעת ספורטא
כי שלח תשלח את האם הוא אם לבינה הקרא והוא יום ראשון של חג, והיה קשה לי שהרי
אמי' שלח תשלח את האם שלא תקחנה בפעולה, והרי כאן אנו רומזין לה יום אחד ותירץ לי
כי לא רמז כאן אלא שלא תיחד לה יום שתפשת בו מלאכה אבל יום זה מנוחה הוא ועוד אחרת
עיקר הרמז בכאן הוא הסוכה, אבל היום איננו כל כך רמז אבל הסוכה היא עיקר הרמז לה
שהיא סוככת עלינו והיא נקראת בית ובית נקרא סוכה, אבל מ"מ קשה ואת הבנים תקח לך
אלו שבעת ימי סכות. ודעת החכם הוא כי אותה האם היא למעלה ממנה שנקראת אם בכל
מקום ופי' המקרא כי אם לבינה תקרא כאלו תאמר תכנת אם לבינה כי אם היתה והיא אותה
שאסור לרמוז לה בשום דבר כי אותה שלמטה הימנה אנו תופשין ורומזין לה בכמה ענינים
והיא תחלת מנין ימי השבוע כאלו תאמר שעשתה מאמר ביום ראשון לא כשאר הספירות אלא
שהוציא הספירות של מטה ממנה ביום ראשון מן הכח אל הפועל ולפיכך אנו יכולין לכנות
לה מקצת פעולה מן הטעם שאמרנו לא ככל השאר בשוה חלילה אבל במקצת מטעם שאמרנו ולפי'
זה יפרש הוא כי ואת הבנים תקח לך אלו שבעת ימי הסכות, מלבד הענן ((נ"ל העין)). ואמי'
החכם כי הפסח שהוא ז' ימים מלבד שרומז לשש קצוות עם השם הגדול שהם שמחים בשמחתו,
יש עוד ענין כי עשה הראשון קדש יום יציאת מצרים ממש ועשה השביעי קדש יום בקיעת ים
סוף כי מיום שיצאו ממצרים עד בקיעת ים סוף היו ששה ימים מלבד יום הבקיעה ולכך
העצרת שביעית ולא שמינית, ועוד כי אלו עשה בכאן עצרת שמינית תהיה לבדה כעצרת של
חג אבל עשה אותה שביעית כיום השבת שהיסוד הוא השביעי כדי שיהיה היום רמז לשם
הגדול ולנכבד שהיו בקריעת ים סוף זה מכה וזה מציל אמנם היום ההוא יותר רמז לשם
הנכבד מלשם הגדול לפי שעיקר הנס היה במדת הדין ואמי' החכם כי מה שנראה מלשון הר"ם
ב"ן ז"ל שעושה עצרת של שבועות כעצרת של חג לומי' שאין רמז בכאן לשם הגדול אין זה
כונתו שהרי מתן תורה היתה בשם הגדול אבל כונתו לומי' כי קדושת היום ולעצרת כעצרת
של חג וגם כי יש קרבן לעצרת שני בו אשה ושעיר, אמנם גם כן יש קרבן באותו היום
בשם הגדול שנתן לנו את התורה ולא תמצא אשה הוא ירמוז כי השם הגדול והשם הנכבד
היו בנתינת התורה ביום ההוא עכ"ל. ואתה המעיין אל תשתומם בראותך / בקבלת חכמים 75 ע"א
אלו שום פלוגתא דמיעוטא הוא אותו המחלוקת כי ברוב מסכימים בדבריהם הסכמה אחת ודרך
אחת הולכים ולא חיישינן למיעוטא ובכל דעת ודעת תתחכם ותבין מזה דבר שלא יובן מחברו
ואם תשיבני ותאמר לא היה לך להזכיר הדבר ההפכיי גם אני אענך ואומי' כי אין דרך
חבור בחכמה זאת כדרך שאר חבורי החכמות כי רוב שאר החכמות קלפות גופניות, וחכמה
זאת פנימית אלוהית ודבריה דברים שהן כבשונו של עולם ולא כל אדם ואפי' רודפה
כל ימיו זוכה ליכנס בפתחו של אולם על אחת כמה וכמה בחדרי חדרה, והטעם הנכון
שממנו תדע כונתי תמצאנו בואלה שמות וגם אם אתה מן המשכילים תהיה מן המלאכים העולים

תשים שלום ביניהם, כי עד האלהים יבא דבר שניהם ועל זה תכנס לפנים ולפני כי כלם קדושים ובתוכם יי׳. ואני יתי״ב שנ״ר דעת״ו את חצני נערתי ויהבי על השם השלכתי ועל חסדיו תמכתי ונשענתי כי בהם כליותי יסרוני ולשאול שאלות עמוקות העירוני, בסוד ימי החג וימי הפסח עד השבועות המה שלש רגלים אשר אותו השם ית׳ מרוב החכמים העלים, ואחרי כתבי השאלות בעזרת אשר לו נתכנו עלילות אכתוב בעזרת העוזר לכל נעזרים תשובותיהם מפי ספרים וספרים בשם המלמד לאדם דעת שלש רגלים הם חג המצות וחג השבועות וחג הסכות, וקרא הכתו׳ לחג המצות שהוא שביעי של פסח עצרת שנ׳ עצרת ליי״י אלהיך, וקרא גם כן לחג הסכות ליום השמיני עצרת שנ׳ עצרת הוא כתוב בוא״ו וקרינן היא ביו״ד, אבל שבועות אע״פ שקראו הכתו׳ רגל גם כן לא קראו עצרת אבל רז״ל קראוהו עצרת מפני שקבלה בידם קבלת אמת שהוא עם הפסח כיום שמיני של חג עם הסכות. וראה גם ראה כמה ספקות יש בענין זה למי שלא קבל. האחת מפני מה לא קראו הכתו׳ לשבועות עצרת, ולמה נקרא שביעי של פסח עצרת ושמיני של חג נקרא עצרת, ולמה קראו רז״ל לשבועות עצרת כיון שהכתו׳ קראו רגל עם שאר הרגלים ולא קראו עצרת, ולמה אין לולב [[ומיניו]] נוהגין בפסח כמו בסכות, ומה טעם עצרת שהוא השבועות יום אחד [בלבד], ומפני מה סכות חלוק בקרבנות וגומרין ההלל בכל יום ולמה הקרבנות הולכין ומתמעטין ובפסח אין שם חלוק הקרבנות ואין גומרין הלל בכל יום אלא ביום ראשון, ולמה שבעה שבועות שהם מ״ט ימים ממחרת יום טוב ראשון של פסח עד השבועות וביום חמשים הוא שבועות, ומפני מה אמרו חז״ל צריך לממני יומי ולממני שבועי, ולמה הוציא הכתו׳ מנין ימי שבעה שבועות אלו בלשו׳ ספירה, וספרתם לכם כמו במנין ימי טהרת האשה שאמ׳ הכתו׳ וספרה לה, ולמה מברכין / מעומד על 75 ע״ב ספירת העומר ולא מיושב, ומפני מה בחולו של מועד מותר במלאכת האבד, ומהו שלא קרא הכתו׳ קדש ממש בשום מועד אלא מקרא בלבד שנ׳ מקראי קדש וביובל נאמר קדש ממש ובשבת קדש ממש, בשני ימים אלו יובל ושבת בלבד נאמ׳ קדש ובכל המועדים נאמר מקרא קדש, ומהו יובל סתם ויובל גדול כי כך הם השבתות שבת בראשית שהוא יום שביעי שבת שמטה שהוא שנה שביעית שבת יובל שהוא שנת חמשים, ומהו סוד שמטה עם יובל סתם ויובל גדול. אלו הן השאלות אשר השיגה ידי. והנני כותב לך אתה המקובל והמבין הסוד הגדול הנעלם הזה מבואר באר היטב שמתוכו תוכל להבין כל הכתוב למעלה בעה״ו. ומלפני יי״י אלהי ישראל אני מבקש רחמים שידריכני בדרך אמת ובסתום חכמה יודיעני ויאיר עיני ועיני כל ישראל ונביטה נפלאות מתורותיו אמן. קודם כל דבר יש לך לדעת כי חמשים שערי בינה הם וכלם נמסרו למרע״ה חוץ מאחד והוא ידיעת עצם השם ית׳ וית׳ וזש״ה ותחסרהו מעט מאלהים והע׳ של מעט תלויה הרי מ״ט ואלו המ״ט שערי בינה מתפשטים ומתחלקים בשבע הספירות בכל אחת שבעה הששה כעין ששת ימי המעשה, והשביעי קדש כעין השבת כך הוא בכל אחת ואחת מהשבעה, ועל כן אחז״ל צריך לממני יומי רמז לשבעה שערי בינה שבכל אחת שהן כעין שבעה ימי השבוע, גם השבעה שערים שבכל אחת כעין שבעה שני השמטה הששה כעין שש שנים, והשביעי כעין שנה שביעית שהיא שמטה,

נמצא שכל אחת ואחת מהספירות שבת ושמטה. ושבעה שבועות שבין מחרת הפסח לשבועות שהן שבע שבתות כעין שבע שמטות הם רמז לשבע ספירות שהם שבע שבתות ושבע שמטות ושבעת ימי הסכות כל אחד מהן רומז לספירה אחת וכיון ששבע ספירות המה שבע שבתות ושבע שמטות גם שבעת ימי הסכות כעין שבע שבתות ושבע שמטות ולפי' הם חלוקים בקרבנות, וגומרין ההלל בכל יום, וטעם סוד התמעטות הקרבנות לפי שקדושת כל אחת גדולה משל אחריה, ויום טוב ראשון של סכות רומז לב', אבל שבעת ימי הפסח כלם קדושים ובתוכם י"י כלומ' אין כל אחד מהם רומז לספירה אלא י"י שהוא הב' בתוכם וכלם כיום ראשון של סכות. ושבעה שבועות שבין מחרת הפסח לשבועות כשבעה ימי הסכות. ושמיני של חג ויום השבועות הכל רומזים לע'. והימים שבין פסח לעצרת הם כחולו של מועד של סוכות. והואיל וקרא הכתו' עצרת לשמיני של חג קראו רז"ל כמו כן בקבלה עצרת לשבועות הואיל ושניהם רומזים לסעודה קטנה, ולפי' שבועות יום אחד בלבד כשמיני של חג. והואיל ושבעת ימי הפסח כיום ראשון של חג כלומ' ששבעת ימי הפסח קדושת פניהם וקדושת אחריהם אחד לב' לפי' אין הימים חלוקים בקרבנות ואין גומרין בהן / ההלל לפי שכלם 76 ע"א קדושה אחת נינהו ולפי' נאמ' בשביעי של פסח שרומז לצ' עצרת לי"י אלהיך מה שלא נאמ' כן בשבועות ולא בשמיני של חג כי עצרת בפסח הוא הצ' שנ' זה יעצור בעמי לפי ששבעת ימי הפסח הם עצ' לב' ולפי' אמ' הר"ם ב"ן ז"ל כי כלם קדושים ובתוכם י"י. שמעתי מרדכ"י יסוד עולם נקרא עצרת כי הוא שביעי של פסח ובאמ' עצרת לי"י אלהיך, ולמה נקרא עצרת מפני שבו נשלם ונעצר הבנין העליון ע"כ. א"כ נאמר כי הע' נקראת עצרת [[מצד]] שהיא עצורה ומיוחדת עם הצ' כי הכל בכל וכל בכל. ושבעת ימי הפסח הם כנגד יום *א' של סכות שהוא שמטה אחת, נמצא שבכל יום שבת הע' מתעלת עם יום שבת של [[ספירה]] מהספירות אל המלך העליון שהוא הב' לקבל פרס בעבור ששת ימי השבוע הבאים להנהיג העולם באותו הפרס, וכן בכל שנה שביעית שהיא שנת השמטה היא מתעלת עם ספירה מהספירות שהיא שמטה רומזת לשמטה התחתונה משבע השמטות של יובל אל המלך העליון לקבל פרס להנהיג את העולם השפל הזה באותו הפרס ששה שנים הבאים ולאחר שבע שביעיות של שנים שהיא שנת החמשים היא מתעלת עם כל שאר הספירות אל המלך העליון וכלם כאחד מקבלים פרס וזהו הנקרא יובל הגדול. וביום השבועות שהוא כעין שנת החמשים הע' מתעלת אל המלך העליון והוא הנקרא יובל סתם, כדי להתקדש בתכלית הקדושה והטהרה מפני שהיתה במצרים עם ישראל בגלות בטומאות ובגלולי מצרים על דרך שאמ' הכתו' אני י"י השוכן אתם בתוך טמאותם, ואחרי כן עלתה עמהם ממצרים בכח גדול שהוא התפ', וביד חזקה שהיא היד החזקה וזש"ה אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו, גוים זה ישראל, ואלהיו רומז לע', וביום חמשים למחרת אכול ישראל הפסח נתעלית לתכלית מקום הקדושה והטהרה ונעשת רחמים ממש טהורה ככלה הנכנסת לחופה. וגלוי סוד זה על דרך משל כב יכול הוא אמרו בספירת העומר וספרתם לכם בלשון וספרה לה והמבין יבין. וביום הקדושה והטהרה הגדולה קבלו ישראל התורה בתכלית הטהרה והקדושה ולפי' מתה הנפש הבהמית המתאוה שלהם הבאה מצד הטומאה והוא הפסקת הזוהמא שאחז"ל ישראל

שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, וכבר ידעת סוד הר סיני שרומז לעי' ולמה שלמעלה ולפיכך לא תמצא ביום השבועות אשה לפי שנתעלית למעלה מסבת האש שהטומאה באה משם. ומה שלא קרא הכתו' קדש למועדים אלא מקראי קדש וליובל ולשבת קרא קדש ממש לפי שהיובל והשבת רומזים לעצם הענין שהוא הקו האמצעי / ממש והמועדים רמז לענפים וזש"ה מי 76 ע"ב כמכה באלים י"י, מי כמכה נאדר בקדש, אתה י"י שהוא רמז לפנימיות הקו האמצעי אדיר הקדושה ואין באלים אדיר בקדושה כקדושתך, כי מקדושתך שואבים המה, וזש"ה והאכלתיך נחלת יעקב אביך ואחז"ל נחלה בלא מצרים, ונחלת יעקב ומדתו כבר ידעת שהוא התפ' והצ' שהוא הקו האמצעי ממש מאין סוף לאין סוף, אבל השאר מיצר זה לזה, הג' והפ' מיצר זה לזה, וכן הנ' וההו' אבל התפ' והצי' אין להם מיצר כי היא נחלה בלא מצרים מאין סוף לאין סוף בשכמל"ו. וראיתי במקצת דברי המחברים כי הג' שהיא נחלת אברהם והפ' שהיא נחלת יצחק יש להם מיצר מצד האדום המתעלה בעונות כי עד שם גבול התעלותו ולא יותר וגם בגבול זה איננו אלא מסביב סביב אבל נחלת יעקב אע"ה מתעלה ושואב ממקום שאין לאדום המקטרג כח ורשות להתקרב וזהו מאל"ף רֹום בחול"ם עד אין סוף כי כאשר הת' שהוא נחלת יעקב מתעלה אל הכ' גם הוא נקרא אל"ף רֹום בחול"ם וכאשר העונות גורמים הוא מתפרנס ומסתפק מכח עצמו ונקרא אל"ף רום בשור"ק. נשוב למקומנו ונאמר כי יש לך לדעת כי בשבת הע' וכל הבנין מתעלים אל הב' כי הצ' הוא שבת גדול והע' שבת קטן, הב' הוא יובל גדול והע' יובל קטן נמצא כי בשבת הבנין שובת ובשנת השמטה הע' מתעלת עם שער שביעי [[מחמשים]] שערי ב' שבכל אחת שבעה מספירה שהשמטה הגיע לה אל הב' והבנין שובת, וביובל הקטן שהוא יום חמשים יום שבועות היא עם הת' שהם דו פרצופין עם כל שש קצוות מתעלים אל הב' הואיל והתורה נתנה דו פרצופין בייחוד שלם והקול יוצא משניהם כאחד חג השבועות איננו אלא יום אחד, שאמרי' הב' אל הת' הואיל וכן הוא שהע' בת זוגך ונתנה התורה בשניכם כאחד בייחוד שלם תהיה לך לבדך קדושתך שיהיה יום טוב שבועות לע' ולא יהיה כי אם יום אחד. וביובל הגדול שהוא שנת החמשים הכל מתעלה הע' עם הבנין ויום טוב ראשון של פסח ושל סכות קדושתם ברמז אל הב' והעלוי בהן ברמז. וחולו של מועד הם רומזים רמז מועט אל הב' אין קדושתם אלא לפי מה שרומזים ובשביעי של פסח העלוי כמו יום טוב ראשון של פסח. ובשמיני חג עצרת שהוא רומז לע' כלם הע' וכל הבנין מתעלים אל הב'. ובראש חדש כב יכול הע' לבדה מתעלית למעלה והיא הכפרה שאמ' הב"ה התפ' הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח מלשו' אכפרה פניו אקנח לרוגזיה שמתוך כך נעשת רחמים. ולפי שהיא כח הנשים על כן אסרו על עצמם במנהג מלעשות מלאכה בראש חדש זש"ה כה אמר י"י השער הפונה קדים ששת ימי המעשה יהיה סגור וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח, השער הפונה קדים רומז לב' שלש העליונות / נקראו ימי קדם שמי קדם, כי השבעה שהם הבנין נקראו ימות עולם שנות 77 ע"א דור ודור שנ' זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, ועל השלש העליונות אמ' הכתו' מעונה אלהי קדם, ועל הג' והפ' נאמ' ומתחת זרועות עולם. וביום השבת נתן פתיחה אחת וביום החדש פתיחה אחרת מפני שאין דומה שער הב' הנפתח ביום השבת לאותו שנפתח

בראש חדש, כי בשבת נפתח לקבל הע' עם כל הבנין, ובראש חדש כב יכול לע' בלבד. וכמו שבערב שבת היו דור המדבר לוקטים לחם משנה שהברכה היתה נמצאת בערב שבת כפל משאר הימים לצרך השבת כך הברכה היתה מצויה בעולם מהע' בייחוד הכל בשנה הששית לצורך שנה שביעית שהיא שמטה לאכל בה ולצורך שנה שמינית לזרוע בה, ובשנת שמונה וארבעים שהיא ששית לשבע שני השמטה לצורך תשעה וארבעים שהיא שנת השמטה ולצרך שנת חמשים שהיא שנת היובל לאכל בהם ולצרך שנת אחת וחמשים כדי לזרוע בה וזש"ה וצויתי את ברכתי וגו'. ומה שאמ' הרב ז"ל בבהר כי יהיה היובל נוהג בעולם הוא רומז שהב' פועלת ונוהגת שפע ברכה בבנין כדי שתתברך הע' עלינו ולפי' אסר הב"ה (*) לחרוש ולזרוע ולעבוד בארץ המורכבת השפלה הזאת בשנת השמטה והיובל מפני שהע' איננה פועלת בתחתונים כי היא אז מקבלת פרס מבית המלך העליון שהכל שבים אליו בשמטה וביובל ולפיכך נקראת תשובה ועל כן צותה תורה שישובו איש אל אחוזתו וגו', ושכל דבר ישוב לבעליו הראשון. ואמרי שהע' איננה פועלת בתחתונים. רצוני לומ' בשפע רק בכדי קיום העולם שלא יהפך לתהו ובהו שאלו היתה ההשגחה מסתלקת מהמציאות מכל וכל מיד היה העולם נהפך לאין כאשר היה בראשיתו לאפוקי ולמעוטי דעת הכופרים מאמיני הקדמות, רחמנא ליצלן מהאי דעתא. ולפי שבשמטה וביובל המנהיג העולם השפל שהוא הע' בבית המלך העליון לקבל פרס למען יתן אחרי כן שפע ברכה לכל הנבראים מן הנברא הראשון ועד הנעשה האחרון לפי' אמ' הכתו' ועשת הארץ וגו' בלא ה"א, וכבר ידעת כי הה"א רומז למנהיג, ומדעתי כי ועשת מלשון עשֹה חיל, שהוא לשון אסיפה כמו ותעש הארץ ורומז לע', שמתברכת כי המתברך נעשה ונכתב בלא ה"א לרמוז שהה"א האחרונה שובתת מלפעול בארץ השפלה שהיא ארץ הנבראים, אי נמי רומז ועשת לזאת הארץ ארץ הנבראים ונכתב חסר לרמוז שהיא מסתפקת מעצמה מכח שכבר קבלה מארץ החיים, ויהיה ועשת מלשון ועשתה את צפרניה, שמסתפקת ממנה ובה. ומה

77 ע"ב שאמ' הרב ז"ל בימי / הפסח כי כלם קדושים ובתוכם י"י, ולא אמ' כן בימי הסכות לפי שימי הפסח קדושה אחת הם יוכל הימים רומזים למה שהלולב ומיניו רומזים, ויום טוב ראשון רומז לב', ושביעי של פסח לשבת שהוא הצ' בימי הפסח ואע"פ שהכל אחד מיוחד שהרי לא תמצא בע' שום רמז בימי הפסח אלא שהיה הפסח צלי אש וכן מה שאנו אומרים זכר ליציאת מצרים, הואיל והכל אחד בכח כי יום השבועות רומז לה ושבעה שבועות כחולו של מועד כמו שאמרנו למעלה, אבל ימי הסכות לא אמ' עליהם כי כלם קדושים ובתוכם י"י כי הע' נכללת עם כל שמטה ושמטה שבכל ספירה ולפיכך קראן הרב שמטה, וכבר ידעת שרוב המקצצים הם מקצצים וחוטאים בע' והמבין יבין, כי אע"פ שהם אחד בכח אינם אחד בפועל. ויום טוב ראשון של סכות רומז לב', וחג שמיני עצרת רומז לע'. וא"ת כיון שנ' קדש ביובל לפי שהוא רומז לב' שהיובל הגדול רומז לה, גם כן למה נאמר מקרא קדש ולא קדש ממש ביום טוב ראשון של פסח ויום טוב ראשון של חג כיון [[שגם]] הם רומזים לב' י"ל כבר ידעת שהב' היא קדושה נסתרת ונעלמת שכן בסוד הברכות הנסתר רומז לה כי מלך העולם אשר קדשנו במצותיו, שהחיינו וקיימנו

וכל לשון נסתר רומז אליה, והיא מלך של העולם שהוא הבנין שהוא העולם הגדול כי האדם עולם קטן. ומצאתי ראיה נכונה שהב' נקראת מלך במקומות רבים, כי כבר ידעת שהב' בכח התי' משפעת ברכה לארץ החיים ובכח ארץ החיים נותנת קיום לשמים וארץ וכל צבאם והתפ' כלפי הע' נקרא משפט, וזש"ה מלך במשפט יעמיד ארץ, ובא החסיד ה"ר אבנ"ר והשלים ואיש תרומות יהרסנה, רומז לאיש האדום הרשע הרוצה ליכנס לפנים ממחיצתו וגורם הריסה וקצוץ ופירוד על דרך שאמ' הכתו' נפלה בתולת יש' ופסוק זה כבר פרשתיו למעלה, ולשון תרומות מלשון הרמה והבדלה ופירוד ואם באת לפרש פסוק מלך במשפט על העולם הזה והארץ התחתונה כן תפרשהו, מלך שהוא הע' בכח משפט התי' יעמיד הארץ הנבראת הזאת, ואיש תרומות שמסעה את הבריות וגורם להם להרים ולהפריש ולקצץ יהרסנה גורם ליישוב המדינות ליחרב. הרי ידעת כי הנסתר רומז לב' והנגלה לתי' עם שש קצוות שהוא הבנין והשתכל ביובל שכלו רוחני שהרי לא צוה בו הכתו' לעשות שום מעשה אלא להחזיר הכל ליושנו ולהשיב כל ענף לשרשו מכל המציאות מהנאצל ועד הנעשה ולבטל בו כל מעשה להחזיר כל גופני רוחני ודוק ותשכח ועל כן נקרא קדש לפי שכלו רומז לב' שהוא רוחני בתכלית כנשמה לגוף. אבל בימים ראשונים של פסח וסכות צוה הכתוב לעשות בו מעשה והוא כל צרכי אוכל נפש, ולפי שהוא רומז במקצת ובעבור אותו המעט שהוא רומז / לה לפיכך 78 ע"א נאמ' בו [[מקרא]] קדש לאסור בו לגמרי מלאכה רק צרכי *אוכל נפש בלבד. ובחולו של מועד לפי שהם [[רומזים]] לבנין שהם [[ששת ימי]] עולם פועלי ששת ימי המעשה הותרה בו מלאכת דבר האבד בלבד אבל לא מכל וכל שאע"פ שקדושתם נכח ונגלים מ"מ קדושים הם. ובפסח חמשה ימים חול מועד בלבד לפי שהשביעי רומז לצ' שהוא שבת אבל בסכות ששה ימים חול המועד ולמה זה לא יודע אלא למי שקבל סדר אצילות ששת ימי עולם עם [[השביעי]] שהוא שבת, [[ומאין באת]] בשבת כנסי יש' [[בת זוגו, אם זה]] קבלת תבינהו, [[ואם לאו לא תסבור בו סברא.]] ושמיני של חג כבר כתבנו [[למעלה שהוא הע' וכן יום שבועות]] ולפי שהיא עם הבנין אחד בכח ולא [[בפועל]] לא נאמ' בו קדש אלא מקרא קדש כי קדושתה נכח ונגלית יותר מכל מה שלמעלה הימנה ואע"פ שהכל אחד מיוחד בשכמל"ו. וממיעוט שכל שבי אני אומ' כי לפי שהעומר עשירית האיפה והוא רומז לע' שהיא עשירית אנו חייבין [[לברך]] על העומר [[מעומד]] רמז להתעלות הע' אל מקור הקדושה ותהיה מלאה ברכה שפע אצילות חיים ורצון, ולפי שהנהגת העולם הזה על פיה היה עמר לגלגלת שהוא אחד מעשרה באיפה, והע' אחד מעשרה ובשבתו שהנהגתו בצ' ובע', ששבת שבתון וזכור ושמור רומזים להם והם שנים מעשרה אחד בכח ושנים בפועל היו שני עמרים שהם שנים מעשרה באיפה לגלגלת. ועוד מדעתי כי ענין קרית ההלל מעומד רמז להתעלות הע'. ולפי' אני אומ' כי מנהג כשר הוא עד מאד מה שנהגו ישראל לומ' הלל בראש חדש ומעומד, כי קרבן שעיר ראש חדש כל עיקרו לכפר פני הזעם מהע' ולהעלותה אל הב' או אל התי' והכל אחד. וההלל שאומרי' בלילי הפסח מיושב [[רמז]] לשפע הרחמים מלמעלה למטה אל הע' מפני שיציאת ישראל ממצרים היתה על ידי הרחמים וקריעת ים סוף על ידי הע' בייחוד הכל ועל כן נאסר החמץ שלא לקצץ. וכיון שענין

ההלל בא לידי אכתוב בו אגב גררא שכל המשתכל בדרך האמת עיון דק שכלי ימצא שחייב כל משכיל הבא לייחד השם ית' ייחוד אמתי שלא יפסיק מברוך שאמר עד ענותו קדיש שאחרי נפילת אפים וכן במנחה זה בימים שיש בהם נפילת אפים, ובימים שיש בהם הלל עד ענותו קדיש שאחר ההלל, גם בשום פנים בעולם לא יחלוץ תפליו עד אחרי ענותו הקדיש [[הנזכר]] ואם יעשה כן תמיד אשריו ואשרי חלקו כי זהו מייחד השם ית' ייחוד אמתי , והיודע סוד תפלה של [[ראש]] ותפלת שמנה עשרה וסוד תפלה של יד והתחנה יבין / שזה אמת 78 ע"ב ונכון סלת נקיה. והמתפלל יחידי ורוצה לייחד השם ית' ויתי' ייחוד אמתי אם הימים ימי נפילת אפים שתכף [שיגמור] שמנה עשרה שיפול על פניו ויאמר התחנה. ואמרי שלא יפסיק רצוי' לו' שלא יקרא פסו' או בקשות או מזמורים מלבד פסוקי דזמרא ואין צריך לומ' שלא יעסוק בשיחה בטלה אלא שיכוין לדברי שליח צבור, ואלהי אמן המברך לכל מתברך יאיר עינינו לראות נפלאות מתורותיו אמן וכן יהי רצון. והנה השתכל במה שכתבנו ותבין דברי הרב ז"ל בסדר זה ורוב דבריו בסדר בהר. ברית עולם, ברית רומז לע', עולם לתפ', כלומ' ברית של עולם וירמוז ברית עולם לע', אי נמי ברית עולם רומז לכבוד ולתפארת שבגדי אהרן דוגמא להם ומתוך שהזכיר הרב החיים והשלום שמלת החיים רומזת לע' שהוא אלהים חיים, והשלום רומז לצ' שהוא המשלים נראה לומ' כי ירמוז ברית עולם לצ' ולע'.

בהר סיני לא לכך נתכונו כלומ' אין זה עיקר כונתם ואלו היה רש"י ז"ל מקובל בסודות התורה לא היה שותק מלומ' כונת רז"ל במאמר זה ובמקומות אחרים ששתק ואע"פ שהאיר עיני הגולה בתורה שבכתב ותורה שבעל פה וכל רז ממנו לא נעלם זכרו לחיי עולם. אמ' הרב ז"ל וכוף אזנך לשמוע מה שאני וכו', אם כפית אזנך ושמעת מה שכתבתי בסדר אמר תבין רוב דברי הרב ז"ל. והשנים ירמזו וכו', ק'ס ר"ל כי ימי בראשית הם רמז לשבע שנים מן השמטה והשנים ההם ירמזו לאשר יהיה בבריאה כל ימי עולם הוא היובל הגדול ע"כ. ובעולם הבא רמז לדו פרצופין אמנם כונת הרב כאן נראה שהיא כן שהדין והארץ ובראשית ועולם הבא רומזים לע'. עוד מק'ס והנה הודיעוהו כל ההויה מתחלה ועד סוף חוץ מהיובל שהוא קדש ומה שרמוז כאן דיו לעבד שיהא כרבו יאמר והארץ לא תמכר לצמיתות לפי שהארץ העליונה היא לי בשנה השביעית ואינה פועלת שום הויה בעולם ואחר שכן דיו לעבד להיות כרבו כי אחר שאינה פועלת הויתו בארץ הרי כאלו הארץ התחתונה אינה שלו וכאלו אנו עמו גרים ותושבים בשנה ההיא, אבל בשאר השנים שפועלת הויתו יהיה לנו הארץ כי דיו לעבד שיהא כרבו ולא הבנתי למה כִוֵן הרב במה שכתב על זה כי יהיה היובל נוהג בעולם איפשר כי הוא אומ' כי ענין השמטה הזאת בדרך הזה יתנהג כל ימי עולם בז' ספירו' הנזכרות. ואם תקשה עליך במה שאמרו רז"ל כי י"ח עולמות נבראו בעולם וזהו חי העולמים ואלו כאן לא מנו אלא שבעה הענין הוא כן, כי ס' / ספירות בראו י"ח עולמות כל ספירה ב' עולמות אחד לעולם הזה ואחד לעולם 79 ע"א

הבא, והנה כאשר ישלימו הז' עולמות ישלימו הי"ד עולמות ובכן נשארו העולמות של ח' וב' איפשר כי מרוב התעלותם לא ידענו הוית העולמות ההם מה יהיו ע"כ. מה שאמ' חכם זה שלא הבין כונת הרב בסדר אמר כתבתי המובן ממנו וענין י"ח עולמות שהזכיר י"ח אלף הם ובתחלת סדר בראשית בארתים. בספר הבהיר שהוא מדרשו של ר' נחוניא בן הקנה ז"ל עד כמה אמ' ליה לאלף דור, פי' בעבור כי אלף דור הם חמשים אלף שנה יובלו של הב"ה כי כמספר הזה יתקיים העולם ולא יותר. עוד על סוד השמטה והיובל אמ' רב קטינא שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב שנ' ונשגב יי' לבדו ביום ההוא, תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים כך העולם משמט אלף שנה לשבעת אלפים שנ' ונשגב יי' לבדו ביום ההוא, ואומר מזמור שיר ליום השבת ליום שכלו שבת, הוא שנ' בו צדיק כתמר יפרח, שישוב האילן כשהיה להוציא פירותיו, ובמדרש תלים יפרח בימיו צדיק, הה"ד צדיק כתמר יפרח, שתולים בבית יי' עד היכן עד ירח ישליט בו שני ורוב שלום עד בלי ירח, ואומ' כי אלף שנים בעיניך כיום אתמל. כמה אתה צריך להתעורר ולהבין מאמר החכם הזה אשר כלל בשתי תיבות וחד חרוב, עיקר גדול וכבשונו של עולם. חד חרוב ר"ל כי ישאר הזמן אך יהיה חרב מבלי אדם ובהמה ועוף ורמש והדברים אשר הם סבתם שיפסקו מפעולתם והמשכתם יצטרכו להסמך ולהעזר שיעמדו על עמדם וזהו סומך יי' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים ואומ' מלכותך מלכות כל עולמים, כבר ידעת כי המלכות למעלה מן הממלכה ורמז שהמשכת המלכות כל המלכות שש אלפים שנה וה"א דבר צוה לאלף דור לכך אמ' כל עולמים, יסוד עולם והממשלה למעלה מן הממלכה זו השכינה והמשכתה בכל דור ודור [[ובאותן]] אלף שנים היא מיחלת מתי תפקד ותחדש וזהו עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם וגו', רו' לו' המשכתם, ואומ' תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה. ואחר שהזכיר העולמות והדורות איך הם משתנים וחולפים אמ' סומך יי' לכל הנופלים כמו שביארנו. וחד חרוב כמו כן יורה על החדוש אחר אלף שנים וכמו שאמרו בפי' אותן אלף שנים שעתיד הב"ה לחדש את עולמו. ויש לך לדעת כי כמו שהיובל לדור אחד הוא נ' שנה, אלף דור הם נ' אלף שנים וה"א דבר צוה לאלף דור, לאהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור, וזה דבר השמטה ודבר היובל הנאמ' בו ושבתם איש אל אחוזתו וגו', שישוב הכל אל היובל אשר היה מוסד מוסד המאמין יחריש. ואמ' החכם הכל היה מן הסבה הראשונה והכל שב אל הסבה הראשונה והנה זה / מבואר טעם השמטה והיובל, ואה"ל 79 ע"ב מיע"ל נ"ם אוי"ר לש"ה. ועד"ה דרור מלשון דור הולך ודור בא וכו', מדעתי שכונת הרב היא להודיענו כי כאשר נוהג באדם סוד גלגול הנפשות שדור שכבר הלך הוא הדור שבא עכשו, כך היובל הקטן ישוב אל היובל הגדול אשר שם שרשיו כלומ' שרשי הע' בב' הם נטועים כי הב' הוא נשמה לכל הנשמות והיא תהיה לכם, ר"ל כי היובל הקטן הזה שנתעלת ושבה אל היובל הגדול לכם הוא כלומ' בעבורכם הענין כדי להשפיע לכם ברכה. כי לי הארץ ק"ס מה שכתב הרב כמו ויקחו לי תרומה לא כון אלא לומ' כי הארץ בכאן היא התרומה אבל לא כיון למלת לי כלל, ודע כי ששת ימי בראשית הם רמז לימות עולם ימי השבוע אל השמטה ולימות העולם הזה כההוא תנא דתאנא דבי אליהו שתא אלפי שני

הוי עלמא וחד חרוב שהוא כנגד השבת וזהו כמו שאחז"ל יומו של הב"ה אלף שנה וירמוז עוד הז' ימים כל יום ויום לשמטה אחת שהם שבע שמטות והם מ"ט אלף כימים הספורים לעומר, והחמשים יהיה יובל קדש לי"י ואיפשר כי לזה רמזו רז"ל באמרם נ' שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו *למשה חוץ מאחד כי כל שמטה שער בית אחד ולא הבנתיו כי לדעתנו בקבלה זאת אין כל העולמות אלא ז' שהן יובל אחד ע"כ לשון קבלת ספורטא. והמובן מכל שמטה שער בית אחד כתבתיו בסדר אמר. דיו לעבד שיהא כרבו שמעתי מפי חכם כי יש לך לדעת שבשמטה וביובל אנו מצווים שלא לחרוש ולא לזרוע שדותינו כי פירות האילן מעצמן הם גדלין ואין אנו חורשין וזורעין באילן כדי שיוציא פירותיו א"כ מה היא השביתה הוא שלא נחרוש ולא נזרע בארץ. והנה ארץ החיים אחר שקבלה פרס מאת המלך העליון בשמטה וביובל אחרי כן הבנין שהוא שש ספירות שהוא כב יכול האדם הגדול זורעים וטוחנים בה כלומ' כמו שבשמטה וביובל מתעלת למעלה מכלם והיובל שהוא הב' שהוא היובל הגדול נוהג בעולם שהוא הע' כלומ' היא שם ומקבלת פרס ממנו ולא מהבנין כי אז הבנין שובת ונח כך יש לנו כמו כן לשבות ולנוח מלזרוע ולחרוש בארץ התחתונה. וכבר ידעת מה שאמ' הכתו' כי מאיש לקחה זאת ובת זוגו של אדם היא קרקע ושדה שהאדם חורש וזורע בה, והבנים הם כמו פירות האילן, והאדם הוא עולם קטן, והעולם שהוא הבנין אדם גדול ולפי' אחז"ל דיו לעבד שיהא כרבו, אנחנו עבדי המקום, ומה שאמ' רבו הוא רומז לאדם הגדול שהוא הבנין וזשאחז"ל כשתהא שלי הרי היא שלכם כלומ' כשאשפיע לע' תשפיע היא לכם כלומ' יספיק לך שתהיה כרבך שתניח הארץ חפשית לנפשה ממה / שהיא כפויה ומשועבדת לך כל שש שנים מלשו' שאמ' הכתו' ימשול בך, 80 ע"א וביובל הכל חפשי וכלם מקבלים פרס מן המלך העליון, ובמדרש מפרש כפות תמרים מלשון כפייה ושעבוד רומז כב יכול על פסוק והוא ימשל בך והמבין יבין ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' כי נוכל לומר גם כן שמה שאמ' רבו רומז לע', והע' אומ' לישׂ' די לכם שתהיו כמוני כשתהא ארצכם שלי להשפיע בה הרי היא שלכם, וכאשר אנׂחנה שתניחוה גם [[אתם]]. והנני נותן טעם לפי מיעוט שכל שבי למה נקראו שש ספירות בנין כי ששת ימי השבוע שהם ימי חול דוגמא לששת ימי עולם שהם ששת ימי קדש ולפי שכל בנין מלאכת ימי העולם הזה נעשה בששת ימי חול לפי' נקראו העליונים שהם סבתם של אלו התחתונים גם כן בנין, אבל בשבת אין שם שום מעשה רק מחשבה קשורה בעליון ר"ל שהצדיק ירא שמים קושר כל מחשבתו ביום השבת התחתון עם שבת העליון ולפי' עונתו בו למען יהיו תולדותיו כמוהו, וכלפי ההמון מעוטי המחשבה האלוהית אחז"ל דבור אסור הרהור מותר אבל ליחידים יודעי סוד הייחוד האמתי אסור להם גם ההרהור אם [[לא]] במושכלות אבל לא במורגשות ואם אתה מהם תבין דברי אלה ותאמר שהם אמת ונכון. את שבתתי תשמורו ומקדשי תיראו הזהיר כן הכתו' וכו', לא הבנתי ההפרש אשר בין כן לכאן עד שיאמר הרב ז"ל פירוש אחד ללשון כן ופירוש אחד ללשון כאן ואעפ"כ דחקתי עצמי למצוא ההפרש, ואולי כונתו היתה לפרש בגירסת כן שהוא שב אל אזהרת הע"ז ובגירסת כאן בהזכירו שבת ומקדש ולא נתישבה דעתי בזה עדין, ובא החסיד ה"ר אבנ"ר

וישב הענין ואמ' כי אם תהיה כן הגירסא כן בלא אל"ף יהיה משמע שאזהרה זו פרט וידמה שאר האזהרות אל שאר המצות לאזהרה זאת כי כשם שהזהיר באלו כן הזהיר בשאר המצות כי מלת כן משמע כאשר הזהיר על שבת ומקדש גם כן תזהיר על שאר המצות ואם תהיה הגירסא כאן באל"ף יהיה משמע שכאן בשבת ומקדש לבד הזהיר ודי באזהרה זאת של שבת ומקדש לכל שאר המצות כי כל המצות בכלל שבת ומקדש כי שבת ומקדש רמז לדו פרצופין שכל תרי"ג מצות בכללן. ומה שאמ' שכל המצות בכלל השבת והמקדש רומז אל זכור ושמור שבזכור מצות עשה, ובשמור מצות לא תעשה, וזכור שבת ושמור מקדש, ולמעלה אמרתי ענין על השבת שהיא שקולה כנגד כל המצות ממלת בראשית. ובק"ס / מצאתי כי 80 ע"ב
כל בשמים ובארץ כל רומז ליסוד ואמ' כי כל בשמים ובארץ ומתרגמי' דאחיד בשמיא ובארעא שהיא קשורה למעלה בשם הגדול כי ברוב המקומות כשירמוז לשם הגדול הוא כאלו רומז אף ליסוד וכשרומז ליסוד הוא כאלו רומז לשם הגדול כאלו תאמר ששניהם יש להם שם אחד וכך תמצא ברוב המקומות. ודעת הר"ם ב"ן ז"ל כי מדתו של יעקב הוא יסוד שנ' תתן אמת ליעקב שהיא הנקראת אמת ומפני שהיסוד והשם הגדול הכל נקשר יחד כמו שאמרתי לך נקרא אף השם הגדול אמת בכמה מקומות מפירושיו ובפסוקים הכל לפי הענין וכל כיוצא בזה בשני המדות האלו. וכן השם הנכבד יש לו התקשרות גדול עם היסוד לפי שכל שפע הבא לו הוא מן היסוד ולפי' תמצא ששניהם נקראים שבת, את שבתתי תשמרו ובמקומות נקראים שניהם כל ועד"ה עיקר השבת הוא השם הנכבד של פעל והויה ביום השביעי והיסוד נקראת גם כן שבת מפני כבוד השם הנכבד שהחיים באים לו ממנו ועיקר הכל הוא היסוד וכשיקראו כל לשם הנכבד ירצה לומ' לפי שהאחרונה היא כלולה בתוך היסוד והיסוד היא קיומה.

בחקתי ק"ס ונתתי שלום בארץ, ועד"ה שיתן השלום הכל מחובר בארץ העליונה. ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם, וזה הענין הוא סוד גדול מסתרי התורה שאמ' שיתן משכנו שהיא השכינה בתוכנו, והנפש שהיא הב' אשר ממנה באצל המשכן שהוא השכינה לא תגעל ולא תפליט את נפשותינו מאתה ככלי שמגעילין אותו ברותחין כי ההגעלה פליטה, אבל בכל עת יהיו בגדים לבנים וחדשים יאמר שנפשותינו יהיו חדשות לא מגולגלות. ואמר נפשי כדרך נשבע י"י אלהים בנפשו שהיא הב' שהיא כנפש לשאר הספירות וכן אמ' הנביא לשם הגדול אם בציון שהיא כנסת ישראל געלה נפשך שהוא הבינה *ושהיא אם ועיר בישרי' חוזר לכנסת ישראל והשלכת אותה מלפניך להיות כל בניו לבושים בגדים צואים נגאלים והנה הברית הראשונה שבפרשה הזאת והוא שנ' והקימותי את בריתי אתכם, הב"ה כרת אותה כי כן היה שמו הגדול עמנו בבית ראשון, והברית השנית שבפרשת כי תבא מפי משה הוא שאמ' ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון, לשם לסלוק השם הגדול והנורא השוכן בכסא שכינתו לגמרי שלא היה בבית השני רק כבוד שמו היא השכינה שנ' וארצה בו ואכבדה, כי תוספת זו הה"א רמז / לה"א 81 ע"א
אחרונה שבשם הגדול שבה נברא העולם, ואל יקשה עליך מה שדרשו מן הה"א הזאת שהיה חסר חמשה דברים ואחד מהם שכינה על מה שאני אומ' כי היה כבוד השם בבית השני כי

הם לא אמרו שלא היה במקדש שני שכינה כלל אלא ר"ל שאפי' השכינה עצמה לא שרתה במקדש שני כמו במקדש ראשון שאלו במקדש ראשון היתה שם תדיר ואלו במקדש שני חופף עליו כל היום ולזה כוון הרב שכתב שם ואמ' על בית שני חופף עליו כל היום שלא שרתה בו שכינה רק היה מכסה ומגן עליו או חופף ממש כמו שנזכר בפרקי היכלות. וזכרתי את בריתי יעקוב ועד"ה יאמר וזכרתי את בריתי יעקב וגו', ואמ' בכל אחד מהם ברית לפי שמדותם *כלולות בברית, ואמ' עוד כי אף הארץ הכלולה מן המדות ההם יזכור בזכר השלום ואשר הזכיר זכות הארץ ביניהם ירמוז למגדלת שלהם שהיא עצרת ולפי המדרש הזה ידרשו שמות האבות למדותיהן ולכך יקראו אותה מגדלת כנגד המדות העליונות ממנה וזכרתי את בריתי יעקב, ועד"ה דע כי כל הפעולות מסורות לשם הגדול ופעולתו במחשבה והביאו משל בב"ר במלך שבנה *פלטרין ומעמיד אומן עליהם שהכל נעשה על דעת האומן והאומן אינו בונה אלא כפי מה שיורה לו שכלו, ולפי זה נאמר אצילות השפע ההוא ובמשיכותו יתהנו ((נ"ל יתנהגו)) החסד והגבורה והיסוד שהם מדות האבות, ואחר כך יזכור הוא את הארץ בזכר הרחמים עמו יהיה נכלל כל הבנין כלו בזכר הארץ, וכרת ברית למדות האבות לא מצד עצמן אלא מפני שהם נכללות כלם בשם הנכבד שנקרא ברית קורא גם אותם עתה ברית, ע"כ מק"ס. ובכש"ט והארץ אזכור, כי בעבוד ישראל עבודתן כהוגן ומפרסמין מצותיו ועושין רצונו מזכירין את הארץ ברחמים ואזכור מלשון זכרנו יברך, ואז השכינה אומרת ישראל אשר בך אתפאר, כלומ' בשבילך אתיחד בת' ועל זה הוציאם ממצרים וכשאין עושין משחיתים את הארץ. והנה לך ביאור דברי הרב (*) על הסדר שיתן משכנו בתוכנו הוא הע' והנותן הוא הת'. והנפש רומז לב' כי הוא עולם הבא והוא נפש לכל נפש נשמה לנשמות אם בציון רומז לע' כל בניה רומז לישראל שנקראו בנים למקום ב"ה. אמ' הרב כמו שפירשתי בכרתות בסדר אחרי, מהם מעולם הנשמות ומעולם הבא והיכן נשארות בעולם הגופות נדונות בנהר דינור הנמשך מצד הפח'. ביסוד יצירתם מהע' ולמעלה בקו האמצעי דרך אמת ותשו'. ועד"ה מה ראה הרב לומ' ועד"ה תוך דברי אמת והלא דברים אלו שדברנו בהם בלי ספק שאינם על דרך הפשט שהרי אמר / אבל הענין סוד מסתרי התורה 81 ע"ב והתחיל מפרש והולך על דרך הסוד לפיכך יש לך לדעת כי עד עכשו היתה כונת הרב ברמיזת הע' על הארץ השפלה הנבראת ועתה כונתו לרמוז בב' ובת' על הע' שהיא הארץ העליונה ארץ החיים. ונתתי שלום הוא הת' והצ' בארץ בע'. ולא תגעל נפשי הע' אי נמי הב', גן רומז לע' עדן ועולם הבא מהת' ולמעלה עד החכמה ליודעיו מן הנראה שמלה זו הזכירה הרב לרמוז על מקומו של עדן, ועולם הבא שהם הת' והב' יודעי הגן שהוא הע' מלשון וידע אדם בקרב שנים תודיע, שמים לת' וארץ לע', ובנינם הנכון הוא סבת השפלת האדום המקטרג והתעלות הע' שהוא בנין ירושלם למקומה הראשון ואז יהיה השם והכסא שלם השם אחד ושמו אחד. ודע כי לא השיגו וכו', מפני שמעולם לא נמחה זכר עמלק ואיך תהיינה ברכות אלו שלמות בעוד עמלק בעולם ומפני שדוד המלך ע"ה היה יודע שהרשע ההוא המקטרג גורם קצוץ ופירוד בעון החוטאים רדף מדת החסידות להיות חסיד גמור ואומ' תמיד הללויה, ועושה כל יכלתו בדבור ובמחשבה לתקן הענין שתתקיימנה

הברכות השלימות האלו כיון שלא ניתנה לו רשות לתקן במעשה כמו שנתנה לשאול ושגג. ועד"ה שתופר זאת הברית וכו', הפרת הברית הוא סלוק הצ' והע', והיא נוקמת נקמתה ואנכי בעלתי בם, כי כשישראל צדיקים אינם קוראים לשם בעלי אלא אישי שנ' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי, עוד יתכן לפרש בעלתי כמו געלתי מה שהזכיר הרב ז"ל פעמים רבות אני כדי לרמוז לנו על המדה הנקראת אני והוא הע'. וטעם שבע על חטאתיכם, עד"ה יודע ממלקות של מעלה שהוא ששים וכלפי הרשעים אמ' שבע לרמוז שיסלק מעליהם רחמי השבעה שהם מהג' ולמטה וישפיע עליהם דינם. והביא הרב מדרשו של ר' נחוניא בן הקנה כדי שנבין מתוך דבריו שלא די לרשעים שהם נרדין אלא גם המניקה והמגדלת נרדית והמבין יבין, הרי הרשעים גורמים רע לעצמם ולעולם ועל כן גועלת בנפשם מדה כנגד מדה. הן אלות הברית רומז לצ' ולע' והזכיר הרב הנה הגבורה כדי שנפתח עינינו להבין מאין באין האלות והדינין וכל מיני פורעניות על הרשעים בשמו הגדול הקו האמצעי כי הגבורה עשתה משה שליח בינה ובין ישראל, דבור זה יובן סודו מתוך סוד שקבלתי מה"ר אבנ"ר והוא סוד המלבוש ולא אוכל לפרש יען כי הוא בקופסא כבוש כי כן היה שמו הגדול וכו', ולפי' בבית ראשון היה האש העומד על המזבח בצורת ארי רובץ רומז למדת הג' שהוא הימין ונאמ' ופני אריה מהימין וכבר ידעת שעיקר / קבלת התי' שהוא השם הגדול מהג', ובבית שני שהיו ישראל בזופין 82 ע"א
היה האש רבוץ כצורת כלב רמז לצד שמאל והבן זה מפסוק הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי, וידוע כי דוד המלך לא היה ירא מהכלבים שומרי צאנו והוא יהרג את הארי ואת הדוב עם גוריהן, עאכ"ו נפשו מה שאי איפשר שימשל נברא על הנפש כל שכן כלב ומאחר שמעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי ולא תזוז איך אז"ל שנסתלקה השכינה ומנו אותה בחמשה דברים שחסרו בבית שני על כן אני אומ' כי בעונות נסתלקו רחמיה אבל דיניה שם עומדין, וגם זה נחת רוח הוא לישראל שעל זה *אויבינו שוממים עליה ואין מוצאים בארצנו נחת רוח של קיימא ודבר זה לעיני בשר נראה ליושבים בה ונשמע לאזני השומעים עד למרחוק. לשניה שבשם הגדול הוא הע'. והנבואה נבואת עודד הנביא. ראשיכם ראשי שבטיכם והביא הרב ז"ל דברי ר"א ולא הקשה עליהם מפני שהם נוטים אל דרך האמת, ויהיו עיני בשרך בהם ועיני שכלך במושכל ותבין שכן הוא. ויתכן וכו', זו היא כונת הרב ז"ל שכלם נקראו כן, כיצד הג' והפ' והת' הרי אברהם יצחק ויעקב הנ' וההי' והצ' הרי אברהם יצחק ויעקב בהיותם בברית אע"פ שהברית הוא הצ' והוא יעקב אמ' על כלם בהיותם בברית כלומ' שהוא כלול מכלם וזהו שאמ' והארץ שהוא הע' הכלולה מהם אזכור בכל כלומ' אשפיע בה הרחמים בכח כ"ל ועל ידו שהוא הצ' אי נמי כונת הרב באמרו בהיותם בברית לרמוז לע' ורז"ל רמזו כן כלומ' רמזו ענין זה שבטובת הבנים שהם ישראל תבא טובה לארץ החיים כי די לך במה שרמזתי למעלה בענין הריח, שמכלל לאו אתה שומע הן כי ישראל הן הכל בידם לבנות ולהרוס ולעקור נטוע ולנטוע כי מחשבתן של ישראל קדמה לכל ודי למשכיל ומבין. אעפ"כ לא אמנע טוב מבעליו ואפרש דברי ר' שמעון בן לקיש ע"ה, למלך רומז לב', שלש בנות הם האבות שהזכרנו ואלו הן ג'

פ' ת' עם שלשה אלו נ' ה' ץ', ושפחה רומז לע', וכן המגדלת כל זמן שהב' משפיע לשלשת הבנות הנזכרים ברכה ושלום וחיים ורצון הוא אומ' שאלו לי בשלום הע' שתשפיעו אליה השפע הזה אשר השפעתי בכם. ואתה המעיין אל תשתומם בראותך דברים אלו וכיוצא בהם באגדות המשבשות דעות הסכלים כי לא ישתבש אלא משובש, יהב חכמתא לחכימין וטפשותא לטפשין, לחכימין ברמיזה ולטפשין בכורמיזא, אם בעל נפש אתה בין תבין את אשר לפניך ולמען יתפקחו עיני שכלך אומר לך כלל אע"פ שהוא ידוע למי ששמש חכמים בדרך האמת. דע כי מה שקרא הנה בנות תקרא אותם אתה בנים אם תרצה או אמות או אבות ר"ל בלשון זכרים או בלשון / נקבות שאם תקראם נקבות עשית עליונם עיקר להם, ואם תקראם זכרים 82 ע"ב עשית אותם עיקר לכל תחתונם. ואמרם ז"ל על הע' שפחה ומניקה ומגדלת וכמה שמות אשר עצמו מספר ולא יכילם ספר הכל לפי הענין קראה שפחה כלפי עליוניה שעיניה תלויות אליהם לקבל השפע להוציאו מהכח אל הפועל להניק ולגדל ישראל בניה וא"ת והרי מגדלתן שב אל הבנות שהם אברהם יצחק ויעקב העליונים י"ל כי כל זמן שהשפע *הבא לאבות מעם המלך העליון עומד בהם הרי הוא עומד בכח הגיע אל הע' מיד יצא מהכח אל הפועל בהשפעתה אותו על המציאות, והמשל על זה התלמיד לפני רבו שהרב מוציא כח תלמידו אל הפועל והתלמיד כח רבו אל הפועל ומתלמידי יותר מכלם, וכן המניקה לבנות בגדולן והבנות למניקה בהוצאת החלב. ועל כן אין לך לתמוה על דברים אלו וכיוצא בהם כי רז"ל רומזים הסודות במשלים ואומרי' המשל בענין שיקשרו דבריהם, כי כשידבר אדם במורגש ידבר כדרך המורגש וכאשר יבא המעיין דברי המורגש לפרשם על המושכל יש לו לתקן הענין ההוא בדרך המושכל שיקשרו גם כן דבריו בדרך המושכל. והנני נותן לך עצה הוגנת בלב שלם ובנפש נאמנת אם עינים בשכלך דרוש ואם לאו פרוש, ואם לא תקבל עצתי זאת טוב לך שלא נבראת או שנבראת חמור או שור לדוש או לחרוש,ואם עצתי תקבל תהיה לקצין וראש.ואדון הכל שהוא קצין לכל קצין וראש לכל ראש ואין זולתו יתן בלבבנו לדרוש להבין ולהשכיל ולשמוע וללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה ויאיר עינינו לראות נפלאות מתורותיו אוי"ר לש"ה.

במדבר סיני הרב ז"ל הביא כאן דברי ר"א ז"ל ושתק ושתיקה הודאה היא לפי ראיתי לפרש פרשה זו לפי מיעוט שכלי ולפי מעט ששמעתי. וקדמוננו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם וכו', כבר ידעת אי זהו למעלה שצורת האדם דוגמא לו ואמ' שדגל ראובן בדרום, ובדגל יהודה אריה גם ידעת צורת האריה באיזה צד דוגמתה למעלה, ואומר שדגל יהודה במזרח ובדגל אפרים צורת שור, וכבר שמעת באיזה צד צורת השור למעלה, ודגל אפרים היה במערב ובדגל דן נשר, וידוע הוא מקום שהנשר דוגמא לו ודגל דן היה

בצפון. הרי דברים אלו המובן מהם מחזקים דברי כש"ט שכתו' שם שקיבל מריב"ט שהג' הוא
מזרח / ושם הוא בימין צורת אריה, והת' דרום והוא שהאדם דוגמא לו והפ' מערב ושם 83 ע"א
הוא בשמאל צורת שור, והע' צפון והוא שהנשר דוגמא לו, ודגל בני הלחיבות וכו' והלא
ידענו כי דן מבני הלחיבות הוא ושהם אחרונים כי כל זה מפורש בכתוב מה חדוש השמיענו
בזה אלא בא לרמוז הזכירו הלחיבות שדגלו של דן כנגד אותה שדברי ריש לקיש למעלה
רומזים אליה. ואמרו אחרונים רומז לאותה שאמ' הכתו' וראית את אחורי. ועוד אמ'
וראובן בדרום לכבוד הבכורה ומה כבוד יש לראובן שיהיה בדרום ומה טעם בדרום לבכורה,
דע באמת כי דברים נכוחים הם מאד וזהו אחור וקדם צרתני אחור דגל דן וקדם דגל ראובן
וטעם הדרום לבכורה לא תוכל להבין אותו בסברא עד שתשמש חכמים ותקבל דברי הימים מזרח
שממנו יוצא אור לעולם, העולם הוא הת', וכבר ידעת כי עיקר קבלת הת' מהג' שהוא בעל
מלוכה בת היתה לו לאברהם ובכל שמה, והבת הוא המלוכה ויהודה הוא אברהם והבן זה כי
מפורש הוא שהוא בעל תורה והג' תורה שבכתב. דרום טללי ברכה וכו', כלומ' כח הע' שהוא
סוד הברכה יוצאים ממנו לעולם כאן נקרא הע' עולם שהוא בעל תשובה והדרום שהוא הת' הקו
האמצעי מתעלה ומקבל מהב' הנקרא תשו' כי הוא נחלה בלא מצרים. שהוא בעל גבורה, כי
אע"פ שעיקר קבלת הת' מהג' גם מהפח' הוא מקבל שהתשובה שניה היא לתורה, כי תחלת
הילשות הוא החכמה הקדומה והוא מקור מעין הקדש ובה היו תורה שבכתב ותורה שבעל פה
בכח שהרי ל"ב נתיבות שהם ע"ס וכ"ב אותיות בה היו בכח עד שבאת התשו' שהיא שניה לה
והוציאה הכל מהכח אל הפועל מערב הוא הפח' ואע"פ שכולה חום שהיא מדת הדין הקשה
אעפ"כ איבה דין גמורה שהאומ' כן מקצץ ומפריד לפי' אמ' שלג וקור כי גם בה רחמים
מצד הג' שהרי בהרוגי ב"ד שהיה אחריתם במדת הדין הקשה היה שם קצת רחמים באמרם בוררין
לו מיתה יפה. עוררה את גבורתך הרי דבור זה עד נאמן ומפורסם שדרך קבלת כש"ט מפי
ריב"ט כונת הר"ם ב"ן ז"ל כי האומרים היפך לא יוכלו לומ' עוררה גבורתך על הע' כי
אין דרך לקרוא לע' גבורה ואע"פ שעיקר קבלתה משם ושכינה לעולם במערב אל תקשה עלי
מדבור זה כי מפני שעיקר קבלת הע' מהפח' א"ח כן. באה לתורה וכו' הרב בא לתת טעם
לסדרן של שלשה דגלים אלו הג' תורה והוא דגל יהודה מצד יששכר והת' תשו' והוא דגל
ראובן שחזר בתשובה ממעשה בלהה כמו שאחז"ל מהיכן שב משקו ותעניתו על מעשה בלהה. /
והפ' גבורה, הרי אחרי התורה תשו' ואחר התשו' גבורה. צפון רומז לע', והראיה על 83 ע"ב
זה דגל דן שהיה בצפון ועשה ירבעם שהיה גוזל אביו ואמו שבא ממנו שני עגלים ואין
לחוש על [[מספר]] שנים או שלש אלא על כונת הצורה שעשאה עגל. ומעשה דור המדבר שעשו
עגל כונתם לע' מפני שעיקר קבלתה מצד העגל והשור, כי מפני שהנהגת העולם הזה על
פית והיא קרעה להם הים והיתה מנהיגתם רצו לעשות צורת דוגמת כחה למען יהיה להם
מנהיג במקומה להמשיך על העגל עיקר כח אשר ממנו עיקר קבלתה. וכונת ירבעם במעשהו
שנים במספר לא היה אלא כדי להניח האחד בדן והשני בבאר שבע שהם שני קצות ארץ ישראל,
וזש"ה מדן ועד באר שבע. ושמעתי מפי אנשים הגונים סוד על כונת ירבעם וזהו אחז"ל כל
הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גוזל אביו ואמו וגו', חבר הוא לאיש משחית חבר

הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, ויש לשאול למה לא ארז"ל חבר הוא לרשע *אחר ולמה הזכירו לירבעם דוקא בזה הענין והתירוץ בזה מפני שהנהנה מן העולם הזה בלא ברכה הוא גוזל שפע הברכה והאצילות מן העליונים והתחתונים כי על ידי המברך ברכה הגונה הברכה והשפע והאצילות מתרבה בכל הספירות ולפי שירבעם במחשבתו הרעה רצה לגזול שפע הברכה מן העליונים והתחתונים והוא קדם בחטא זה לכך דמו הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה לו כי הוא היה עיקר בחטא.ופירוש הדבר היאך רצה ירבעם לגזול שפע הברכה כך הוא, דע כי בבית המקדש היו משמשות עז ותפ' שני' עז ותפארת במקדשו, והוא עשה שני עגלי זהב כנגד ג' ופחי' ואמי' בלבו הואיל ועז ותפ' מקבלים מג' ופ' מה לי להתכון לעז ותפ' טוב לי להתכון לג' ופ' והוא היה סובר במחשבתו הרעה שהואיל והיה עושה אלו שני עגלי זהב לכונה הזו שאמרנו שבזה היה פוטר לישראל מעלות לירושלם ושיהיה זה להם במקום מקדש, ובזאת הכונה הרעה רצה להחריב העולם כלו כי לא היתה נשפעת ונאצלת הברכה בעליונים ובתחתונים אלא על ידי השפעת אלו המדות כי המלך אינו עושה כלום אלא בהשפעה כמו שאמי' הכתו' כי עתה יאמרו אין מלך לנו כי לא יראנו את י"י והמלך מה יעשה לנו.   עוד יש לך לדעת כי רוב המקצצין בנטיעות לעקור עדן מן הגן, אבל ירבעם בן נבט חטא בין חמש לחמש ועל כן נקרא חברו גוזל אביו ואמו וגו', ועל כן היה העגל זהב וזהו מאמר רבא במסכת תענית האי רדיא דדאמי לעגלא דקאי בין תהומא עלאה לתהומא / תתאה, ופי' רדיא שם מלאך הממונה על הגשמים, ומה שהיו שניהם 84 ע"א
זהב לא עשה כן אלא לצורך המקומות ואלו היה עושה מהם הרבה כפי המקומות אך כונתו להפסיק כח הימין מן *האמצעי כי הכח נמשך אל החומר שהצורה נדבקת בו. ועליו נפתלי שהוא בעל ברכה שנ' נפתלי שבע רצון וגו', ועוד דורשין שם כנגד ארבע מחנות המלאכים וגו'. הנה לך צורת דוגמת השכינה שהוא ארון הברית אדון כל הארץ תוך ארבע מחנותיה, וצורת ארון הקדש עם אהל מועד שהיה במדבר תוך ארבע דגליו מקבלת ה"ר ברוך תוגרמי [[ז"ל]] וזה לשונו, אלו הן ארבע מחנות שכינה כנגד ארבע מחנות ישראל וכמו ששכינת אל באמצע כן אהל מועד בתוך המחנה והוא מחנה הלוים.

א
מחנה מיכאל מימין השכינה
והוא מלאך החסד והרחמים
כנגד ראובן שמחנהו
בדרום

ושכינת
אל רם באמצע
והוא יושב על כסא
רם ונשא וכסאו גבוה
למעלה למעלה באויר
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד
וכבר אתה רואה כי אהל מועד
הנוסע בתוך המחנות שהוא
דוגמא לשכינה תוך
מחנותיה

ב
מחנה גבריאל משמאל השכינה
שהוא מלאך הדין והנקמה
כנגד דן שמחנהו עומד
בצפון

ג
מחנה רפאל מאחרי השכינה
שהוא מלאך הבריאות והרפואה
כנגד אפרים שמחנהו לצד המערב.

ד
מחנה אוריאל מלפני השכינה
שהוא מלאך הכח והגבורה
כנגד יהודה שמחנהו במזרח.

מזרח דגל מחנה יהודה

דרום
דגל מחנה ראובן

אהל מועד

צפון
דגל מחנה דן

דגל מחנה אפרים מערב

ויש לך לדעת כי ג' עולמות הן עולם העליון ועולם התיכון והעולם השפל, עולם העליון הוא עולם המלאכים כלומ' עולם השכינה ומחנותיה, עולם התיכון הוא עולם הגלגלים, והעולם השפל הוא עולם היסודות הארבעה המורכבים. והמשכן עם אהל מועד ועם כליו הוא עשוי כנגד ג' עולמות אלו, כנגד עולם העליון בית קדשי הקדשים ששם השכינה שורה בין שני הכרובים וכנגד העולם התיכון ששם המשרתים אשר משטרם בארץ היה אהל מועד אשר שם השלחן והמנורה ומזבח הזהב אשר הם כלים פנימים רוחנים, מזבח הזהב לא לעולה ולא לזבח כי אם לקטרת הסמים שהוא דבר דק ורוחני שאינו בא על חטא כי אם על השמחה שנ' שמן וקטרת ישמח לב, וכן כנגדו המנורה להאיר בששה קנים היוצאים מקשה מן הקנה האמצעי, ופני ששה הקנים מאירים אל עבר פניו. וכנגד העולם השפל מזבח העולה המושם בחצר המשכן עליו כל הקרבנות כלם ושם בעלי חיים ההוים מקבלים הפסד להורות על ההויה וההפסד של העולם השפל הזה. וכן יש באדם ג' עולמות כנגד אלו הג' הנזכרים. הראשון כנגד העולם העליון הוא עולם הדבר והוא הראש והוא הכולל חמשת הרגשים ושם השכל שופע על עצם המוח על צורת היו"ד אשר בראש ויו"ד של השם מורה עליו שהוא הב' ושם משכן החי'. 84 ע"ב

השני הוא כנגד התיכון והוא עולם החיות והוא מן הטבור ולמעלה כמו שאמר ממראה מתניו
ולמעלה שראה יחזקאל כמראה אדם מעל לרקיע דמות כמראה אדם עליו מלמעלה והוא משכן
הנפש החיה בלב האדם השפל הזה. השלישי הוא כנגד העולם השפל והוא מן הטבור ולמטה
והוא הנקרא עולם ההויה וההפסד כי משם באה ההויה ושם דרך הצמיחה והוא גם כן ראשית
הפסד הגוף המתנועע על ידי הרגלים והוא שאמ' כנגדו ממראה מתניו ולמטה והנה הכל
קשור ודבק זה בזה ובין בדבר והכן במראה ע"כ. ובאלה הדברים רבה אמ' ר' אבין משה
רבי' ע"ה מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה אלהים הה"ד וזאת הברכה אשר ברך משה איש
האלהים, מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה אלהים. בעבור מעלת הארון וכו', הענין כן
היה סמוך לארון היה הפרכת שהוא המסך ועל המסך הזה עור תחש, ועל העור בגד תכלת,
נמצא שהתחתון והעליון לכבוד הארון והאמצעי להגן. ואמ' הרב הבגד הנכבד וכי זה
לבדו היה נכבד והלא כל תשמישיו של ארון קדושים ונכבדים היו ולמה הוציא זה מן הכלל,
אלא רצה לרמוז לנו כי התכלת רומז לשם הנכבד שהוא הע' שהיא תכלית הכל כלומ' כלולה
מהכל כי התכלת הוא תכלית כל גוון, שכל דבר מרחוק יראה צבעו לצבעו' תכלת על כן
אמרו תכלת דומה לים וים דומה / לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכסא הכבוד הוא הע' 85 ע"א
שהוא כסא לת' והת' כבוד לב'. ולחם הפנים עליו וכו', הלחם היה על טיהרו של שלחן
בלא שום מפסיק ועל הלחם בגד תכלת ועל הבגד הזה בשלחן כל הכלים ועל כל אלו בגד
תולעת שני. מדעתי כי רמזי סוד דברים אלו הוא כן כי השלחן רמז לע' שהוא כתר מלכות,
ולחם הפנים רומז לצדיק שומר אמונים מקבל מלמעלה ומשפיע למטה ועל זה לא היה דבר
מפסיק בין הלחם והשלחן לרמוז שאין שם פירוד חלילה אלא הכ"ל בכ"ל וכ"ל בכ"ל הע'
כלולה בצ' והצ' בע' וזה שהיו מניחין על הלחם שהוא רומז לצ' בגד תכלת שרומז לע',
ועל הבגד הזה כל הכלים, ואולי כל הכלים רומז לשאר הבנין אשר מהצ' ולמעלה ועל
הכלים בגד תולעת שני שהוא אדום אבל לא כמו הארגמן כי הארגמן רומז לקשה והתולעת
לרפה, והיו מניחין על הכלים בגד הרומז למדת הדין הרפה כדי לרמוז שהיא כוללת כלם
ומכלם היא כלולה, וכל ענינים אלו לרמוז כי כל עבודת הקדש היו לדו פרצופין ביחוד
אמתי הארון ומזבח הזהב בבגד תכלת לבדו לרמוז על המדה הכלולה מן הכל כי היא ארון
הברית אדון כל הארץ והתכלת רומז אליה כמו שאמרנו. ומזבח הזהב שרומז לע' הקטרת
שהיו מקטירים עליו היה לע' כי היה נעשה להרבות השמחה כמו שנ' שמן וקטרת ישמח
לב, וקטרת לשון קשירה והמשכיל יבין. ומזבח העולה שרומז לפח' היה מכוסה במינה
שהוא בגד ארגמן שהוא אדום מאד, וזריקת הדמים רומז לפח' להיות כופר לנפשם של
החוטאים כי בכך מסתלקת והצנורות מתמלאים רחמים ויורדים על ישראל. ולא יבאו לראות
כבלע את הקדש, כי בעבור היות הכבוד וכו', הכבוד הוא הע' יושב הכרובים שעשה משה
אשר היו על הארון נושאי הלוים הוזהרו הלוים יותר מכל שאר העם מפני שהיו קרובים
למלכות בנשאם הארון וכל כלי המקדש כי הכהנים ושאר העם לא היו צריכים להזהר כל
כך שלא יהרסו להשתכל בשכינה השורה על הכרובים. בקדש הקדשים יראה לי אל החי הקדומה.
ובק"ס שישוב אל מקומו הראשון אל המרום שהוא מקום הקדושה תהיה נבלעת במקומה ויהיה

כבלע את הקדש כפשוטו על הדרך הזה. ושמעתי סוד מופלא מפי מקובל משכיל על פסוק זה ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו פסוק זה על הלוים נאמ' מה שאמ' כבלע רומז על הכרובים שהיו כמער איש ולויות ואחז"ל כשהיו ישראל עולים לרגל היו הכהנים מגביהים הפרוכת ומראים להם הכרובים ואומ' להם ראו כמה חבתכם גדולה לפני הב"ה כחבור זכר עם נקבה והיו רואים זיווג הכרובים וחבורם כמער איש ולויות והכהנים היו משתכלים בהם ולא היו מתים, וישראל היו / 85 ע"ב רואים בהם בשעה שהיו עולים לרגל ולא היו נענשים לא הכהנים ולא ישראל אבל הלוים לא היו רשאים לראות בהם שלאלתר היו נענשים. וזה תימה גדול שהרי מעלת הלוים גדולה ממעלת ישי' הטעם בזה כך הוא הכהנים היו ממדת החסד שהוא היצר הטוב השלם למעלה מגרמת יצר הרע וסבתו ולפיכך כשהיו רואים ענין הכרובים לא היו מהרהרים כלפי מעלה וכן ישראל הואיל והם מצד התפ' ויש בהם יצר טוב אע"פ שיש בהם יצר הרע לא היו רואים הכרובים אלא שלש רגלים בשנה ולא היה להם פנאי ולא יצר הרע כל כך להרהר, אבל הלוים אשר כל כחם מצד כח יצר הרע וכל עיקר קבלתם מצד שמאל היה כל כך יצר הרע גובר עליהם שתכף שהיו רואים היו מהרהרים בדו פרצופין אשר הכרובים *רומ' להם ומיד נענשים. ועל כן מפני שהשם ית' אל רחום וחנון הוצרך הכתו' להזהירם שלא יבאו לראות כבלע את הקדש. ושמעתי עוד מפי תלמיד הגון שקבל מפי מקובל וזהו לשונו, סוד פעמוני מעיל הכהן שישמיע קולו בבאו אל קדש הקדשים הסוד הזה יודע מסוד הגדה שדרשו רז"ל שהיו הכהנים אומ' לעולי רגלים באו וראו כמה חבתכם לפני הב"ה והיו מראים להם הכרובים, ומשל הדיוט כב יכול מנהג בני העולם שלא יכנס אדם אפי' לביתו פתאום ואסור הוא וכל שכן בבית חברו אלא חייב להשמיע קולו והבן זה. ויה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' דלא שייך למימר הכי כלפי שכינה שאין כל דבר נעלם מהב"ה שיצטרך הכהן להשמיע קולו ולא יכנס פתאום לפי' אני אומ' כי הפעמונים היו בעבור הכהן שכשישמע קול הפעמונים שעליו יתעורר ויזכור סוד הכרובים ובבאו אל הקדש יהיה זהיר מלהשתכל בהם.

נשא בק"ס לא יצוק עליה שמן וגו', בטעם השעורים רמז שיהיה סערת יי' וסער מתחולל על ראש הרשעה והוא כענין צליל שעורים האמור בגדעון שפתרו אותו לסער ומהומה רבה, וכן בכלי חרש הוא סימן שתשבר ככלי יוצר וכן העפר כמו כן הוא סימן ואל עפר תשוב והטעם שאמ' בפסוק והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קמח שעורים לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי מנחת קנאות הוא מנחת זכרון מזכרת עון, ואלו למטה בהיות המנחה ביד האשה אמ' ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאות הוא, ומה שאמר באיש מזכרת עון לשון נקבה ובתחלה אמר הוא הנה נזהר הכתו' כי בתחלה אמ' זכרון והכונה כי בעודה ביד האיש הכונה לשם הוא שהוא רמז לשם הגדול ואמ' מזכרת עון לפי שהיא סבה להפריד אלוף ולהזכיר עון, ובעודה ביד האשה ירמוז לכנס' ישראל ויאמר היא לשון נקבה ע"כ. ואני הבנתי / 86 ע"א כי כונת הרב לפי מיעוט דעת שבי היא כן מה שהזכיר הרב ז"ל על האשה סער מתחולל ופירש שעורים מלשון סער וחמה

הוא רמז שהאשה הרשעה גרמה לצד שמאל להתעורר עליה ולהשחיתה וכלי חרש ועפר כלו רומז לענין שפליי עפריי שמאליי, וענין קמח רומז לרחמים, וסלת לדין כמו *שכתי למעלה בסוד סלת רותח. וכשהזכיר המנחה והקמח והזכרון עם האיש שלא חטא רצו' לומ' שאין ענין זה נעשה בסבת חטאו הזכירם בלשון זכר, ואמי מזכרת עון בלשון נקבה לרמוז על הרשעה שהיה לה להזכיר זכות במעשיה ההגונים והיא הזכירה והמשיכה גרמת העון אל אותה שהנקבה דוגמא לה ולפי' על ראש הרשעה יחול. ומה ראה הרב לקרוא אשה זו רשעה וכי כעס עליה אלא לפרוט ולבאר ולהבדילה לרעתה שהרעה שגרמה למעלה עליה יחול. ובעוד הקמח ביד האיש אומ' הוא בלשון זכר כי הוא בלשון זכר וזכרון רמז לאותו שהזכר דוגמא לו ואחרי כן אמר מזכרת עון לרמוז על הגרמא שגרמה הרשעה. ובעוד הקמח בידה אע"פ שקמח וזכרון לשון זכר אמי היא בלשון נקבה והכל לרמוז על הרושם שגרמה למעלה והרי זה מבואר.

ושמעתי מפי החסיד ר' דוד כהן נ"ר כי ה"ר טדרוס הלוי ז"ל היה אומ' לו כי ענין גדול יש בצדי הספירות מבחוץ סביב שאין המקובלים המשכילים בע"ס מרגישים בו. ולא רצה לבאר דבריו אליו אחרי כן אמ' לו דע באמת כי הר"ם ב"ן ז"ל רמז אותו בסדר נשא בענין הסוטה. אחר שספר לי דברים אלו נשתכלתי בענין ומצאתי שרצה לומ' על סמאל וסיעתו ובאמת כי כן הוא כמו שאמי שחכמים גדולים בחכמת האמת יש שאינם מדברים בלתי לי"י לבדו, ובעשרה של טהרה עומדים ולמטה מהם אין יורדים וזהו שאמי עליהם בשער הרזים שמעולם לא ירדו למטה מעשרה. אחר כל זה הקרני השם ית' לפני בנו ה"ר יוסף הלוי נ"ר והראה לי הענין באוצר הכבוד שחבר אביו ז"ל והוא ספר שבאר בו הגדות עד"ה ספר נכבד הוא והענין הזה תמצאהו *בפי במה בהמה יוצאה, באגדת וממקדשי תחלו. דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו ועד"ה כי הברכה היא מלמעלה, ק"ס ר"ל כי יברכך י"י רומז לתשו' שישפיע ברכתה אל הקו האמצעי ולשון מלמעלה רמז לשניהם ומן הקו האמצעי לכנסת ישראל וזהו שאמי וישמרך, כי וישמרך רמז לכנסי ישראל בטעם זכור ושמור, ואיפשר כי כתב הרב בטעם זכור ושמור ולא אמי כטעם שמור לבד, כדי לרמוז את הקו האמצעי שלא נתפרש באר היטב לכנסי ישראל. כתב הרב כי הברכה מלמעלה והשמירה שתשמור אותה ולא הבנתי כונתו אבל לפי דעתי יאמר כי השמירה שיעשה לנו הוא שישמור לכנסי ישי כאלו הוא מחבבה ויהיה כמו שפירש / יאר י"י פניו אליך ויחנך שתשא חן בעיניו ועוד יאר השם הגדול את פניו 86 ע"ו
פניו המביטין *בך שהיא מאור שכינתו ויחנך שתשא חן בעיניו ר"ל שתשא המדה ההיא שהיא כנסת ישראל חן בעיניו אז תבא הברכה והחנינה לנו כענין שאמרו עולמי עולמי ולואי תהא מעלה חן בעיני ולשון אליך וישם לך ר"ל לצרכך ושמו את שמי הגדול על בני ישראל ואני אברכם רומז לכנסי ישי שנקראת אני כי אני המדבר הנני ע"כ. ואני אומ' כי החכם הזה למה דחק עצמו לפרש הברכה והשמירה כלפי הע' לומ' שהב' תברך ותשמור הע' ויוציא הפסוקים האלו ממשמעותם שפרסומן רומז לישראל, וכיון שזה אומ' מדעתו אי לחשו שכונת הרב באמרו שתשא חן בעיניו לדבר על הנסתרת עד שיביא הוא ראיה מכאן לסברתו, ואפי' יהיה כן שכונת הרב היתה באמרו שתשא על הנסתרת כלפי הע' לא יתכן לומ' שגם בלשו' השמירה שאמי שתשמור אותה תהיה כונתו על הנסתרת כלפי הב' שא"כ היה לו לומ' שישמור

אותה שכן אמ' בעיניו לא אמ' בעיניה כי הרב לא ידבר אנדרוגינס אלא או הכל בלשון זכר או הכל בלשו' נקבה ולפי' יראה לי כי כונת הרב באמרו הברכה מלמעלה ר"ל מה העליון שהוא הב' פועל בע' הברכה כלו' מלמעלה באה הברכה בע' שהוא סוד שמור, ומה הע' פועלת בתחתונים השמירה כלו' אחר שצוה השם שהוא הב' שם בע' את הברכה הע' תשמור הברכה ההיא כדרך פקדון לתת אותה בדין וביושר ובמאזני צדק באריכות אפים כמו שעשה בענין העונש שנ'. ארך אפים לרשעים ונאמ' פוקד עון אבות כך מתנהגת עם הצדיקים בענין הגמול בארך אפים כי לכך נאמ' ארך אפים תרי לצדיקים ולרשעים א"כ תהיה שמירה זאת מלשון עכוב כסתם לשון שמירה או מלשון המתנה כלשון ואביו שמר את הדבר. ואם תרצה לפרש שתשא בלשון נסתרת גם על הע' הרשות בידך וישוב שתשמור ושתשא אל הע' ובעיניו אל הב'. אמנם מן הנראה כי לא בא הרב לדבר בשתשא אלא לנכח ליחיד כדרך שהכתו' מדבר ומה שאמ' בטעם זכור ושמור לרמוז על המשפיע והמקבל. עולמי עולמי כלומ' עולם שלי עולם שלי, אם כונת הרב לע' יקרא הב' לע' עולם, ואם לנכח ליחיד ידבר הב' עם זה העולם ודברים אלו עולמי עולמי הלואי תהא מעלה חן לפני בכל שעה כשהיה הענין חדש והיה הכל טוב ולא היה שם מחטיא וחוטא לבלבל ולגרום כעס ובזיפה אמ' עולמי עולמי הלואי שתעמוד על מעמד זה תמיד ותהא מעלה חן לפני תמיד בכל שעה כמו עכשו. ושמעתי סוד ברכת כהנים על דרך זה אם באת לפרש ברכות אלו על המתנהגים על פי הע' שהם ישראל כך יתפרשו, יברכך י"י וישמרך בסוד הע' שהוא סוד הברכה וסוד שמור. יאר י"י פניו 87 ע"א אליך ויחנך, בסוד התי' שהוא הפנים /המאירים והחן הגדול. ישא י"י רומז לב', וישא מלשון סלוק ופניו מלשון ופניה לא היו לה עוד שהם פנים של זעם ורומז אל הפי' כלומ' השם שהוא הב' יסלק מעליך כח הפי' וישפיע עליך כח השלום ויהיה אליך ולך לצרכך כאשר פירש החכם. ואם באת לפרש הברכות על הע' ככה תפרש יהיה שכלך כלפי הע' באמרך הברכות וכלפי הב' בהזכירך השם ית' ולא תשנה דבר מכל אשר פירשנו [[ויבא]] הענין נאות ונכון כי וישם לך שלום ירצה לומ' שהב' ישפיע על הע' כח התי' והצי' שהם שלום ויסלק ממנה כח הפי' ואם כן הרי הכל אורה ושמחה וששון ויקר. ובכש"ט ושמו את שמי שמו הגדול ע"כ. ויה"ב שנ"ר דעת"ו ברחמי השם ית' ובידו הטובה שתהיה עלי ועל כל ישראל תמיד נתעוררתי מתוך השלום לפרש פסוק זה שהוא או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי, עד"ה כבר ידעת שמעלת מרע"ה על שאר הנביאים שמשה רבי' ע"ה נתנבא בכח התי' ולפיכך אומ' תמיד וידבר י"י שהדבור *וי"י רומזים לתי', ושאר הנביאים בכח הע' ועל כן אומ' תמיד כה אמר כי לשון אמירה ולשון כה רומזים לע' א"כ דברי הנביאים הע' שמדברת אותם אמרה הע' או יחזק במעוזי וגו'. יש לך לדעת כי כל הרחמים וכל מיני טובה הבאים אל המציאות מהכ' באים והתי' מתעלה עד הכ' ושואב משם רחמים ומשפיע לכל שש קצות ולפי' הוא"ו רומז לתי' ואלהי יעקוב, ותמצא בתורה חמשה פעמים יעקוב מלא לרמוז על התי' שהיא חמישית מלמעלה למטה תתחיל מהתחלת היישות שהתחיל ממנה בספר יצירה וממטה למעלה תחשוב מהע' ולפי שהכ' עליון על כל עליון נקרא אלף רום בחולי"ם שהוא נקוד עליון ולפי שהתי' קו אמצעי נקרא אל"ף רום בשור"ק וכשישראל עושין רצונו של מקום ית' התי' מתעלה עד הכ'

ויקרא אזי גם הוא אל"ף רוֹם בחול"ם, ואם לאו מסתפק מעצמו ונקרא רום בשור"ק. והפי' נקרא עז ומעוז והעי' נקראת על שם הפתי' עז ומעוז גם כן. ובכש"ט בשם מורי הרב ר' שלמה צרפתי הקטן ז"ל עז רומז לעי', וזרוע עזו כי העי' כלולה מתרי"ג מצות והוא שני' עז התאזר, התאזר בגימ' תרי"ג ע"כ. וכבר ידעת כי הת' והצ' שני מכריעים מפני שמכריעים ומטילין שלום בעולם ומסלקין כל מחלוקת וזהו ביאור הפסוק אמ' כנס' ישי' לפני הב' או האל"ף והוא"ו יהדו אחד ויחזיק במעוזי שהוא הפי' שעיקר קבלתי משם, ואם יהיה כך מתוך זה יעשה שלום לי שלום יעשה לי, אמי שתי פעמים שלום לרמוז על שני המכריעים שהם שלום שתתמלא העי' ותתברך מהם וכאשר אמרתי פירוש זה לחסיד ה"ר אבנ"ר שמח וישר בעיניו אחר כן אמ' לי ראה נא כי הקדים מעשה לשלום לי ומיד הרגשתי שפתח לי פתח טוב כי ר"ל הת' יעשה כלומר יתקן מלשון וימהר לעשות אותו, יתקן ויכונן השלום / שהוא הצ' לי בעבורי כמו אמרי [[לי, ואחרי כן שלום שהוא הצ']] 87 ע"ב יעשה לי יתקן ויכונן אותי בברכת שלום חיים ורצון, ואה"ל מיע"ו נ"ם אוי"ר לש"ה.

בהעלותך אמ' הרב כי החלום בלילה ממש מדעתי כי כונת הרב בדבור זה כי לפי שנבואת מרע"ה בכח היום [[שהוא]] הת' היה מתנבא ביום ושאר הנביאים שהם מתנבאים בכח הלילה [[שהוא הע']] היו מתנבאים בלילה ובחלום. במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד [[נשגב]] , קבלתי כי ענין המנורה לע"ס רומז ולפי' היתה עשויה [[מקשה]] לרמוז שהכל אחד ייחוד אמתי זה בזה והכל מאין סוף לאין סוף והיו ז' קנים הששה [[מאירים]] כלפי הקנה האמצעי אליו פונים ובמגמת [[פניו]] חונים [[ומזיוו]] חנונים רומז לשש קצוות אשר קיומם בהיכל הקדש המכוון באמצע הוא הקו [[האמצעי]] והיכן רמוזים שלש העליונות כבר אתה רואה כי כאשר תהיה המנורה בלא נר אין שם רק ז' קניה גוף בלא נשמה, וכאשר הקנים דולקים הרי חייה שלמים ותמימים והרי היא גוף ונשמה וזש"ה נר י"י נשמת אדם, פסוק זה רומז לקיום כל המציאות מהנאצל ועד הנעשה הנר שהוא הבּ', נשמת האדם והנה על המנורה שלשה דברים שאי איפשר להיותה דולקת ולהיות בה נשמה מבלעדיהם והן שמן ופתילה ולהבה, ושלשה אלו הם אחד ייחוד גמורה בתכלית שאי איפשר לזה בלא זה ולזה בלא זה בשום פנים בעולם ולפי' אע"פ שכל הע"ס אחד מ"מ בעיני המקובלים שלש העליונות מיוחדות ייחוד גמור גמור והשמן הוא משל על שפע חיים ורצון הבא משלש העליונות אל כל הבנין מאין סוף לאין סוף וזהו כשמן הטוב שיורד וגו' וכיון שהיה אהרן רואה שהמנורה רמז לקיום כל המציאות היה הוא מעצמו באהבה גדולה מזדרז ומדליק אותה תמיד ולפי' שבחו דוד ע"ה לאהרן הכהן באמרו זקן אהרן שיורד על [[פי]] מדותיו, שם רמז דוד סודות עצומים והשתכל ותמצא ולפי ששלש עליונות מיוחדות ייחוד גמור גמור מזכירים הב' במקום שלשתם ובזכרון התשו' [[הכל]] מוזכר. ואולי של סוד זה קרא הרב דבר עליון וסוד נשגב כי מתוך מיעוט שכל שבי אני אתן לך כלל גדול שברוב המקומות שתמצא בדברי הרב עליון רומז לב' שנ' אל עליון קונה שמים וארץ, [[נכבד ירמוז]] לע' שנ' ונקדש בכבודי ברוך כבוד י"י נשגב וגדול רומזים לת' שנ' ונשגב י"י לבדו [[ביום]] ההוא ונקרא גדול לפי שעיקר קבלתו מהגדולה;

נעלם רומז לבי' ולמעלה. תרועה יתקעו למסעיהם, ק"ס היא מדת הדין הרפה שבה נפלה חומת יריחו ולכך היתה חרם ר"ל כי מפני שנצחם עם המדה ההיא והיא קדושה ראוי שיהיה סערת י"י וסער ((ב"א והעיר)) קדש בטעם ראשית עריסותיכם חלה / שהיא גם כן קדש רמז לזה 88 ע"א ע"כ. אבל תכונה זו לתקיעה וזו לתרועה ר"ל כונת התקיעה [[לת']] מפני שהתקיעה פשוטה ותת' רחמים וכונת התרועה לע' מפני שהתרועה כעין דבר מורכב מקולות רבים ומורים נהי ושברון כשמה, והע' דין וכיון שכן הוא למה נוסיף על תקיעה אחת ותרועה אחת נתקע תקיעה וירמו' לת' ונעשה תרועה וירמוז לע' והרי הענין שלם שהוא רומז [[לדו פרצופין]] שהכל בכללן ולמה נוסיף תקיעה אחרי התרועה כדי שלא לקצץ בנטיעות שלא [[יחשוב אדם השומעה]] ויודע סודה בה לבדה ומתוך שיש תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה והיא באמצע הרי היא כלולה ברחמים והכל אחד. ואם ככה את, יראה לי כי רש"י ז"ל פירשו כלפי מעלה ואיך אמ' [[הרב]] וכו', ואם ככה [[את]] עושה לי, כל דברי הרב במקום זה כגון את במדת הדין אף השם אש גדולה השם אלהינו מפיך הכל רומז לע'. וכן את כרוב ממשה ק"ס כי הוא רמז לכרוב השני שהוא רומז לכנסי' ישראל בצורתו ולכך אמ' לשון את ע"כ, הרי הע' כרוב השני והת' הכרוב הראשון אהב"ה לשבעים מלאכים וכו' ביאור דבור זה תמצא בסדר אחרי. שבעים ושנים, שבעים רמז לשבעים שרים, ושנים לדו פרצופין ארון וכפרת ומשכן שהם רומזים לע'. בשם הגדול המפורש הוא היוצא מויסע ויבא ויט, וזה עצמו יוצא מהשם המיוחד במספרים ידועים כאשר כתבתי בואלה שמות ולפי' הוא אדון על כלם בשכמל"ו אלהים נצב הוא הע' בקרב אלהים בקרב השרים האלו או בקרב הדיינין כל מה שהאריך הרב ז"ל באצילות לדבר בו איננו אלא כדי להבריח ממנו הפירושים המורים בו פירוד וקצוץ והסכים שאיננו אלא לשו' המשכה זה [[מראה]] אחורים לפי מיעוט דעת שבי כי רומז אל הע' ומרע"ה השיג והתבונן בו יותר מכל האדם שני' וראית את אחורי ובקש לראות כן בתפ' ולא נתן לו שנ' ופני לא יראו ובכי תשא מבואר היטב.

שלח לך ליל החותם הוא ליל הושענא רבה ונקראת כן לפי שאין האדם הנכתב בימים שעברו מראש השנה עד עתה בספר הראוי להכתב נחתם בשלימות עד הלילה הזה אשר עין בעין נראה אתה י"י, מדעתי כי עין רומז לת' שהוא השם הגדול, [[בעין]] רומז לע', אתה י"י לתפ' רומז, ופי' הפסו' הוא כי המראה והכח הנראה בע' הוא הת' וכבר בארתיו למעלה. ובכש"ט עין ראשון הת' השני הע' שכן הת' כח הע' והעדות על זה נקוד אל"ף נראה שאם היה נקוד בסגו"ל היה רומז על התשו' אבל [[עכשו]] שהוא נקוד בקמ"ץ רומז על הת' ועל השפע הבא ממנו שכן קמ"ץ הוא קו ונקודה הקו רומז לקו האמצעי שהוא הת' והנקודה רמז [[לשפע]] הבא מן הת' / לע' על כן השם הנכתב על זו הדרך י"י אומר אני שרומז 88 ע"ב י"י לעשר ספירות ולל"ב נתיבות פלאות חכמה דע כי תשע ס' שלש סגולות הן שלש עליונות אחת על גב שתים כזה,.·. השלש שניות שתים על גב אחת כזה ·.· גם שלש שלישיות שתים על גב אחת והעשירית כלולה מכולם ע"כ. וזו היא הדרך שקבלתי אני יה"ב שנ"ר דעת"ו

בכתיבת השם ככה י. השלש יו"דין רמז לשלש שלישיות והב' עם השלשה יו"דין הרי ל"ב והנקודה רמז לע' ורמז לשפע ברכה הבא מהב' לכל הבנין ולכל המציאות, ואם תרצה לומ' שהשלש יו"דין רמז לשלש עליונות תהיה הנקודה רומזת לשפע המתפשט מהן לדו פרצופין לצורך כל המציאות ובסדר לך לך כתבתי עוד על פסוק זה דעת הרי"ם ב"ן ז"ל. כי במדת אמת יהיו חייבים לפי שהיא כלולה גם מדין ואם עיקרה רחמים אבל החסד שהיא הג' רחמים גדולים מאד ותמיד מרחמת אף על הרשעים. והרב בא לרמוז לנו כי כונת הקדיש לת' ואנו אומ' ועתה יגדל נא כח י"י, כי יגדל רומז לגדולה שעיקר קבלת הת' ממנה, כלומ' יתפשט וימשך הרבה הגדולה בכח אל"ף דל"ת ומי הוא כח של אל"ף דל"ת הת' ולפי' נכתב באל"ף דל"ת נמצא שהקדיש בו מתעלה המיוחד בנעלם והנכבד במיוחד כדי שיהיה השם שלם והכסא שלם זש"ה יהיה י"י אחד ושמו אחד לא אמ' יהיה י"י ושמו אחד אלא י"י אחד ושמו אחד לרמוז מה שכתבתי ולא הזכיר וחטאה כי וחטאה לשון שגגה מלשון אל השערה ולא יחטיא. ואולם חי אני וימלא כבוד י"י וגו', שימלא כבודו את כל הארץ כבודו רומז על הע' שכל הארץ השפלה מלא מכבודה כי הנהגתה על פיה וזהו שאמ' חי אני כי אני רומז לע' וחי הוא שפע רחמים השוכן בה מהת', וסוד חי אני כסוד דוד מלך ישראל חי וקים בקדוש החדש. ובקי"ס ואולם חי אני וגו', הנה הבטיח למשה בסליחה יאמר שימלא כבודו את הארץ התחתונה וחי אני רומז לשם הנכבד כי הוא חי העולמים והוא אלהים חיים והוא חי י"י וכן שאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם הנה ארון הברית אדון כל הארץ והוא השם הנכבד, אבל חי נפשך והדומה לו כבר הודעתיך שהוא רומז למעלה, וישבע בחי העולם שבועה בשמו הגדול ע"כ. והנה דבריו נוטים לאשר כתבתי ואע"פ שדבר נכונה מ"מ סתם חי העולמים רומז לצ' עם כל זה יפה אמ' כי הכל בכל וכל בכל. ועד"ה כמו היא מתהלכת בחיות מדעתי כי אמ' הרב כן לרמוז על הע' באמרו והיא לא תצלח, ר"ל כי מפני עונם מסתלק שפע הרחמים שהוא כמו ריוח והצלחה ממנה ולפיכך נוקמת נקמתה מהם. והם הביאו את קרבנם וגו' בקי"ס ועל דעתי כל מקום שנ' י"י הוא במדת רחמים, ולפני י"י הוא כמו על פני י"י והרי זה כמו שאמרו הוא ובית דינו והכונה כי הם הביאו את קרבנם לשם הגדול והביאו חטאתם לפניו כי הוא במקום הזה הוא ובית דינו, והנה החטא מכופר / במדת הרחמים ובמדת הדין, והזכיר לפני י"י שהוא הוא ובית דינו 89 ע"א מקנאים בע"ז. אבל בסדר ויקרא בשאר המצות הזכיר פעמים רבים לפני י"י והיא מדת הדין לבד. וזה מבואר דברי הרב בענין ציצית ושבת כאן לרמוז על הע' שהיא סוד התכלת תכלית כל הגוונין הכלה הכלולה מהכל ולרמוז על הצ' שהוא סוד שבת וטעם הזכרון רומז לצ' שיהיה בציצית שיהיה בע'. אמ' הרב ולא הבינותי זה שהציצית בתורה חסר יו"ד ואין מבינו אלא תק"ץ קושיא זו ישנה היא וראיתי תשובתה בלקח טוב שחבר ר' טוביה ז"ל כי בפרשה זו ג' פעמים מוזכר ציצית שניהם בלא למ"ד והשלישי בלמ"ד קחנה וחלקנה לשלשה חלקים ותן לכל ציצית חלקו יעלה מספרו ת"ר. עוד על הציצית דע כי טעם הציצית וביאורו איך תרי"ג מצות תלוים בו זהו הציצית רמז [[למשך]] ולנתיבות החכמה העליונה, כיצד ל"ב נתיבות יוצאות מן הח' שהן אבות כל מצות עשה ומצות לא תעשה

כיצד הם ל"ב נתיבות עשר ספירו' וכ"ב אותיות הרי ל"ב נתיבות וכל נתיב ונתיב נחלק לשתי נתיבות טוב ורע מצות עשה ומצות לא תעשה שהם יוצאים מן החסד שהיא הרחמים ומן הפ' שהוא הדין הקשה הרי לך ס"ד נתיבות וכל נתיב ונתיב יש לו גוף ונפש והנפש ההיא כלולה מעשר ספירות הרי תר"מ הוצא מהם כ"ז אותיות עם מנצפ"ך שנתנו לנו הרי תרי"ג, וכנגד ל"ב נתיבות יש בציצית ל"ב חוטין וכנגד חמשה חומשי תורה חמשה קשרים ועל כן נאמ' וזכרתם את כל מצות י"י כי כל המצות נרמזות בו כמו שביארנו ע"כ. אבל הזכרון הוא בחוט התכלת זהו שביארתי וזכרתם את כל מדעתי שכונת הרב ז"ל לומ' וזכרתם את כל שהיא מצות י"י בזה כלומ' תמשיכו ותשפיעו בכונתכם הטובה והזכה מדת זכור אל כל אל [[העי' הכלולה מהכל]] שהיא מצות השם כלומ' כיון שהיא כלולה מכל עליוניה הרי יש בה רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה. לכסא הכבוד לעי', שהוא כסא לתי' שהוא כבוד הבי והדמיון בשם וכו', הוא מבאר מה שרמז, אחרי לבבכם העי' נקראת לב והוא לבבנו אלהינו וחיינו יתי' ויתי'. שלא יטעו בה בעי', כל אלו האזהרות הוא שלא נעשה מעשה אדם הראשון ודור הפלגה ונדב ואביהוא ואלישע אחר וכיוצא בהם שלא נפרידנה במחשבתינו מהצי' כי רוב הנכשלים בקצוץ באבן הגדולה הזאת נגפים ונפשותיהם ממנה דוחפים, יען כי שכרן שכר כת חנפים. אשר לא יכונו נגד השם כענין שכתו' ואנכי היודע ועד, כל זה רמז לעי', כי נקראת אנכי ונקראת ועד, י"י ימלוך לעולם ועד. ובמדרשו של ר' נחוניא בן הקנה וכו' הרב הביא המדרש הזה לפרש ולא לחדש כי הוא כעין ראיה על מה שאמ' ויתרון ארץ העי' בכל היא שהיא מיוחדת עם הכל והיא עצמה הכל. דנחצבה / ממנו שמים 89 ע"ב
הם השמים הנבראים האלה והיא כסאו של הב"ה של התי' והיא אבן יקרה הוא השם הנכבד והיא ים החכמה כל הנחלים הולכים אל הים.

ויקח קרח אמ' הרב והנה משה מעצמו וכו', מפני שראה כבר בנדב ואביהוא כי בהקריבם קטרת זרה לפני י"י נשרפו, והתיר לאהרן להקטיר אותה כו' אני יה"ב שנ"ר דעת"ו באתי לבאר מאמר רז"ל בענין הקטרת אשר נתן עצה מרע"ה לעדת קרח להקריבו כי אי איפשר לקחת דברי רז"ל בענין זה כפשטן לכבוד אדון הנביאים האיש הענו אשר בחר בו השם שנ' לולי משה בחירו וגו'. אמ' רז"ל במחלוקת קרח עם משה על מרע"ה בענין הקטרת שהקריבו עדת קרח סם המות נתן להם בתוכו שבו מתו נדב ואביהוא. ושמעתי מפי איש משכיל שאמ' שקבל ביאור סוד זה עד"ה ואמ' כי הסם המות הזה שנתן מרע"ה בקטרת עדת קרח הוא שהכשילן להקטיר קטרת לעי' לבדה כדי שיכשלו בקצוץ ויענשו בעי'. ומה היתה כונתו בכך אמ' משה אהרן אחי מצד הג' שהוא רמז למים ורחמים, ואלו החולקים מצד הפח' שהוא אש ודין ואין זה תימה אם חולקים כי גם למעלה הם שני הפכים והמחלוקת תמיד ביניהם כמו שאמ' הכתו' המשל ופחד עמו, המשל זה מיכאל, ופחד זה גבריאל, עשה שלום במרומיו התי' עושה שלום בם שהוא מרומם והוא מכריע ביניהם א"כ הדבר עלי לעשות כי התי' מדתי ואני בין אלו כב יכול כמו התי' למעלה בין הג' והפ' מה עשה דבר עם עדתו של קרח

בלבד כי עם אהרן לא היה צריך לדבר כי הם היו המערערים והחולקים כטבע האש ששורק מה שלא היה אהרן מדבר דבר כטבע המים שהולכים לאט דוממים כיון שראה מרע"ה שלא השגיחו בו אמ' אלו הכחישו במעשה בראשית כלומ' הכחישו בבנין העליון שהת' מכריע בין ג' לפח' ושלום ביניהם ואלו אין מקבלים הכרעתי צריכים כליה ומצוה להכשילן בחטא קצוץ. עוד אמ' זה החכם שעיקר מחלוקת עדת קרח היה על משה והביא ראיה לדבריו ממה שאמרו לו כי תשתרר עלינו גם השתרר, ושכונת עדת קרח היתה לרעה והביא ראיה מדברי רז"ל שאמרו אי זו היא מחלוקת שאינה *לשום שמים זו היא מחלוקת קרח ועדתו, מיד הכשילן ונתן להם עצה רעה לקצץ להקטיר קטרת לע' בלבד. והביא ראיה לדבריו שהזכירו מיתת נדב ואביהוא מפני שטעו וקצצו ומתו על זה, ועוד שאמ' להם משה רבי' ע"ה זאת עשו ע"כ דבריו. ואני אומ' שזה דבר דלא אפשר בשום / פנים בעולם מכמה טעמים. האחד שמרע"ה לא היה 90 ע"א מכשיל אחד מבני ישראל וכל שכן אלו שהיו גדולי הדור מרע"ה שהעיד עליו הכתו' והאיש משה ענו מאד, ונאמ' בכל ביתי נאמן הוא, ונאמ' עליו ורבים השיב מעון, ועוד כתי' לולי משה בחירו עמד בפרץ יעשה זה חלילה לו להחטיא אפי' יחיד כל שכן רבים. ואפי' היו אלו רשעים וכונתם לרעה לחטוא אפי' הכי לא היה משה מחטיאם בעון פלילי כזה שהרי הבא ליטמא פתחין לו כלומ' מניחין אותו אבל אין פותחין לו להכשילו ולהוסיף על חטאתו פשע ואע"פ שאחז"ל אין מספיקין בידו לעשות תשובה שכיון שהחוטא רשע גמור והחטיא את הרבים ומקרבין אותו אל העבירות ומרחיקין מלמעלה אותו מן התשובה על דרך שאמ' הכתו' השמן לב העם הזה מ"מ אין זה מסור ביד שום אדם לעשות כי אם לשמים כי כל צדיק יש לו לקיים תמיד ואהבת לרעך כמוך ואע"פ שחטא ישראל הוא, מה יש לדיין לעשות להחזיר הרשע בתשובה או להרגו למען לא יחיה להוסיף על חטאתו פשע אבל להחטיאו חס ושלום ועוד שאע"פ שאמ' להם זאת עשו דמשמע שרומז לע' לבדה שפיל לסופיה דקרא כלומ' בפסוק הסמוך שרמז להם יחוד גמור ואמ' ותנו בהן אש ושימו עליהן לא אמ' ותנו בה אש ושימו עליה כמו שכתו' בנדב ואביהוא, וישימו עליה קטרת שהוא רמז לקצוץ. ועוד אִם משה הכניס שם סם המות אם כן בכשוף הרגם ולא המיתם כח האמת ועוד אפי' היה כן שמרע"ה היה מכשילן וכי טפשים היו ולא היו זוכרים מה שאירע לנדב ואביהוא והלא הכתו' העיד עליהם ואמ' נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם, ואיך היה יכול שום אדם להטעותם ועוד השתכל במעשיהם בענין הקטרת שהקריבו ולא תמצא שם רק ייחוד גמור ויתנו עליהם וישימו עליהם שכן צום משה וקחו איש מחתתו ונתתם עליהם רמז לייחוד אמתי הת' עם הע' כדין וכהלכה. ועוד חכם גדול כמו מרע"ה יכוין לעשות דבר שיבא חסר אחרי כן ולא תושלם כונתו וימצא אחרי כן מרומה במחשבתו וחסר בכונתו שנאמ' שנתכון להכשילן ואנו רואין שלא נכשלו כלל במה שנתכון הוא להכשילן. ועוד כי בפי' אמ' להם מרע"ה ובקשתם גם כהונה, מכלל שעיקר מחלוקתם על כהונת אהרן היתה, וא"ת והרי לא מצינו מפורש שהיו מערערים על הכהונה י"ל שגם כן לא מצינו בשום מקום שאמרו יש' למשה נשלחה אנשים ומדקאמ' להו ותאמרו אלי נשלחה אנשים מכלל דהכי אמרו ליה הכא נמי מדקאמ' להני משה ובקשתם גם כהונה מכלל שעלהכהונה היו מערערים לפיכך כן הוא ביאור הענין לפי מיעוט שכל שבי. דע כי

עדת קרח היו חכמים / ונכבדים גדולים והיו חפצים להתעלות ולהתקרב אל השם יתי 90 ע"ב ולהוסיף מעלה על מדרגת מעלתם, ולהכנס לפנים ממחיצתם, ומרע"ה היה אומי להם אי איפשר *לכם להכנס ממחיצת הלויה למחיצת הכהונה לעבוד עבודת הקרבנות רב לכם בני לוי המעט מכם וגוי. והם השיבו לו אע"פ שהב"ה אמת ותורתו אמת חלוק עבודות אלו מלבך עשית שנתת הכהונה [[לאחיך *ולנו *הלויה כדי להשתרר עלינו. וענה אותם]] אמרתם שהב"ה אמת ותורתו אמת ושלחני לתת התורה לישראל אבל חלוק העבודות מלבי בדיתים וחלקתים [[כרצוני כדי]] להשתרר עליכם, בזאת תדעון וגוי, [[ולכל ישראל]] כמו כן אמי אם כמות וגוי [[אם]] יהיה אחריתם של אלו טוב דעו כי הם אומריי אמת שעשיתי זה מלבי ולא עוד [[אלא אפיי]] התורה מלבי בדיתיה ולא י"י שלחני ואם ימותו מיתה משונה בודאי כי אני ותורתי אמת כי אלהים אמת [[שלחני]] ומלבי לא עשיתי קטנה או גדולה. ומה היתה כונת משה באמרו להם לקחת [[מחתות]] ולהקטיר קטרת כיון שהיה זה אסור להם לעשותו אלא אמי משה בלבו הלעיטהו לרשע וימות כונת אלו לגזול העבודה מאהרן אחי ואחת מהעבודות הקרבת הקטרת אראה להם שהעבודה הזאת עבודת הקטרת שהיא סם חיים נראה לעין מיד שכן היא עוצרת המגפה לאלתר, ומעברת המיתה ומביאה החיים יקריבו אותה ובה יזכו ותהיה להם סם המות ואפיי יעשו אותה כדין וכהלכה כי הב"ה יתי ויתי במה שמחיה ממית ובמה שממית מחיה וזה יהיה המופת הגדול לעיני כל ישראל שבקטרת הנקרב על ידי אהרן כדין וכהלכה החיים באים לעולם, ושיקריבוהו אלו כדין וכהלכה ומיד ימותו מיד התפלל לפני השם יתי (*) שיעשה כנפלאותיו וכגבורְותיו כי הוא אל שדי המשדד כח המזלות ועושה מהדבר הפכו דכתיי ויורהו י"י עץ, שעשה מסם המות סם חיים ושיהפך בכאן הדבר ושיהיה סם חיים זה לסם המות להם ושמע השם אליו וכן עשה ואירע להם כאשר יארע לכל מי שרוצה להכנס לפנים ממחיצתו כמו שמצינו באצילי בני ישראל שרצו ליכנס לפנים ממחיצתן ונשרפו בתבערה וזהו הסם המות שנתן להם בתוכו ומה שאחז"ל שבו מתו נדב ואביהוא לא הזכירו זה אלא לרמוז לנו שכאשר מיתת נדב ואביהוא היתה בסבת העי כך מתו אלו בסבתה, ואם נתן השם בך עינים לראות פקח נא אותם וראה איך שם הכתוי ברמז הפרש בין מיתת נדב ואביהוא למיתת אלו, שבמיתת נדב ואביהוא כתיי ותצא אש מלפני י"י מלת מלפני רומז אל העי ואל מקום עיקר קבלתה וימותו לפני י"י היא פני י"י העי מפני שחטאו בה המיתה אותם, ובמיתת אלו כתיב / ואש יצאה מאת י"י לא אמי מלפני, לפי שלא 91 ע"א חטאו בה כלל כי כונתם בהקרבת הקטרת היתה טובה והגונה למען ימצאו חן בעיני השם ויקבל עבודתם ברצון ויזכו לכהונה, א"כ למי חטאו לפחי שהיו עושין כל כחם להתרחק ממנה שלא יהיו לויים מקבלי כחה אלא כהנים מקבלי כח הגי, גם חטאו לשם הגדול שנתן התורה למרע"ה וצוה לחלק העבודות כן אהרן וזרעו כהנים ואלו לויים והיו אלו עוברים על רצונו לפיכך השליט בהם אש להפך הענין שהקטרת [[מסלק האש על ידי אהרן ואלו הורידוהו]] נמצא שמדת הפחד שהיו בועסים בה לקחה נקמה מהם ונשרפו לגמרי כי היא מדת הדין הקשה ונדב ואביהוא [[נשאר גופם]] קיים שנדונו ברפה ואע"פ שגם אלו נדונו ברפה מ"מ עיקר קבלתה מהקשה והבן זה שאם תרצה לומי שמשה הכניס שם סם המות שימיתם

[א"כ] גם בנדב ואביהוא הכניס משה סם המות שבו מתו שכן אומרי' חז"ל שבו מתו נדב ואביהוא ודברים אלו לפרש מאמר רז"ל בסם המות כפשוטו אסור לשמעו אף כי לכתבו בספר והלא ידעת שבכמה מקומות יש בתלמוד שתפלת הצדיק על צדיק אחר סם חיים ותפלתו על רשע סם המות כי כונת הצדיק עושה סם מות וסם חיים ואחר כל זה אמרו הבלועים משה אמת ותורתו אמת והודו שכל דבריו ומעשיו אמת ואולי גם השרופים קודם שיצאה נשמתן אמרו כן בלבם והנה לך ראיה חזקה שלא ערערו אלא על הכהונה ולא על תורת משה שאחר כל זה לא צוה השם לחדש התורה כלומ' לתת מופת לישראל שתורת משה אמת אלא על אהרן לבד נתן המופת וזש"ה והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח וגו' ומה שחז"ל קראו מחלוקת קרח ועדתו מחלוקת שלא לשם שמים מפני שהיו רוצין ליכנס לפנים ממחיצתן ולא היה להם לחשוב ולומ' אלא כמו שתורת משה אמת והשם ית' נתנה אלינו על ידו כך חלוק העבודות שחלק אמת והשם שלחו לעשות כל זה ע"כ. ולא הוכשר לבית הרחמים, כבר ידעת כי כח דוד הוא הע' וחלק גדול היה לו לדוד בפי' מצד רות המואביה ועל כן הצליח במלכותו כי לא היתה מקטרגת עליו נמצא שכח ישי שהוא הרחמים עמו מצד בעז וכח הדין בעזרתו מצד רות וזהו בֹּעַז רוּת בעזרתו, והואיל והיה לו חלק גדול בפח' לא זכה לבנות בית העולמים שכל מעשיה שלומים לכפר חטאת ואשמים, ומשרתיה אנשים תמימים לא שופכי דמים זולתי מרבי שמחות ותנחומים בהסתלקות הדין ובהשפעת רחמים, ואה"ל מיע"ו נ"ם או"ר. יד י"י בהם והוא הנקרא רוח הקדש יד ורוח רומזים לע'. וכבר בארתי למעלה כי שלש מעלות הן מעלת הנבואה למעלה מהע', מעלת רוח הקדש מהע' מעלת בת קול למטה ממנה כי קול הוא הע' ובת רומז למה שלמטה מהקול / כענין הברת קול. בית הוא הע' [[שנקרא]] 91 ע"ב בית אל שאינו מדרך נבואתו של מרע"ה כי נבואתו באספקלריא המאירה היתה לא על ידי אספקלריא שאינה מאירה לכבוד ולתפארת לע' ולת'.

זאת חקת וטעם טומאת המת וכו', ק"ס וטעם טומאת המת לפי שהמיתה היא בעטיו של נחש ומלאך המות שהוא מצד שמאל הוא הממית, גזר השם טומאה על המת כדי להרחיק מהם שהם יצר הרע וראוים הם לטמא וכדי להעביר רוח הטומאה, וגם כן זהו טעם טומאת השרצים כי כלם באים מן הענין ההוא ולפיכך הם מטמאין ועל כן תמצא לרז"ל כי הנפטרין בנשיקה לא יטמאו מן הדין והוא שאמרו' צדיקים אינם מטמאין ולכך אמ' בכאן זאת חקת התורה כלומ' הוא חוזר לענין כלומ' שלא תטעה ותאמר שכונת הקרבן לחוץ לכך אמ' הכתו' זאת חקת התורה להגיד לך כי הכונה לה כי המצוה הזאת היא נחקקת מן התורה והיא תורה שבעל פה שהיא מדת הדין *לכן היא פרה נקבה והיא אדומה ממדת הדין ועל כן מפני שהיא נעשת בחוץ כדי להעביר רוח הטומאה ושריפתה כריח ניחח בחוץ לפי' וכבס בגדיו הכהן אשר נעשה לפניו וטמא עד הערב, והשורף אותה יכבס בגדיו במים וטמא [עד] הערב ומן הטעם הזה הביא בכאן טומאת המת ושאר הטמאות ומן הטעם הזה איש עתי מוליך השעיר לעזאזל טעון כבוס בגדים להעביר רוח הטומאה ושמעתי מפי משכיל סוד על טומאת המת ועל פרה אדומה וזהו מה טעם המת מטמא לכהן הטעם כי הכהן מצד כח הטהרה שהוא חג',

והמיתה מצד שמאל כי אין מיתה בלא חטא כי החטא ממית ובשעה שהגיע האדם ליום מיתתו בחטאו הולך רוח טומאה מצד שמאל ונכנסת בגופו והנפש הטהורה מצד אצילותה שהוא החיים והטהרה נדחית מפני רוח הטומאה שאי אפשר לטהור להתערב עם הטמא על כן אמ' הכתו' לישי שלא יאכלו טמאות למען לא יטמאו נפשם הבאה מצד הטהרה וזש"ה על רוח הטומאה המוציא מגוף האדם רוח הטהרה כי רוח עברה בו ואיננו וזהו ברשעים שמתים על ידי רוח טומאה שהוא מלאך המות ונשאר בגופו ולפיכך אין הכהן הבא מצד הטהרה רשאי ליגע במת שלא יטמאנו רוח הטומאה שבגוף המת, אבל הצדיקים שאין רוח טומאה שולט עליהם כגון יעקב אע"ה ור' עקיבא ורבי' הקדוש וכיוצא בהם ע"ה מתים בנשיקה על פי י"י שהיא השכינה יש בגופם רוח טהרה וברוח טהרה מתים ואין רוח טהרה ממית לפי' אינן מתים אלא לעיני רואיהם בלבד, אבל עד"ה אינם מתים כי אדרבה הם יותר חיים מתחלה / 92 ע"א זשאחז"ל גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם וזש"ה יקר בעיני י"י המותה לחסידיו הה"א של המותה רומז לה"א שניה של שם המיוחד ולפי' הכהנים מתעסקין בהם אחרי מותם ואינן מיטמאין ועל כן ארז"ל כשמת ר' בטלה כהונה כלומ' היו מתעסקין בו כאלו אינם כהנים ולא היו צריכין לשמור טהרתן ממנו כי אדרבה היו מתקדשים ומוסיפין טהרה על טהרתן בהתעסקם [[בו ובכיוצא בו]] והראיה שהיה רבי' הקדוש אחר פטירתו בא אל ביתו ועוסק בתורה. והנה לך מה ששמעתי בסוד פרה אדומה ענין פרה אדומה שהיתה מטהרת טמאים ומטמאה טהורים יש לך לדעת שמצד הפ' כח שור ופרה ולמטה מהם כח עגלה ועגל, ולמטה מהם כח חמור ולמטה ממנו כח כלב, וכבר ידעת שהאודם הגדול הגמור הוא מצד הפ', וצוה הב"ה יתי' לישי' לקחת פרה להפרידה מהשור ותהיה אדומה ושיהיו שתי שערות לבנות פוסלות בה כדי שלא יהיה עליה שום רמז מצד הרחמים, ושתהיה תמימה שאם היתה בעלת מום לא היתה בכל כחה העליון ושלא עלה עליה עול שאלו נשאה שום עול היה העול ההוא מחליש כחה העליון אבל אם פירס עליה טלית להבריח ממנה הזבובים לא פסלה מפני שמוסיף בכחה, ועל חסר וא"ו רמז שלא יהיה בה שום סימן של רחמים אלא דין גמור כדרך אצילות כחה ומה שאמ' על שחיטתה ושריפתה לעיניו רמז לעיני השור העליון כדי לשברו ולהתיש כח טומאתו ומפני שהיתה דין גמור ממש היתה מטמאה כל העוסקים בה, גם אחז"ל שהתינוקות היו רוכבין על השור להביא עליו מים מן המעין כדי להחליש ולהתיש כחו כמו שאמרנו וכדי שיהיה בה כח לטהר הטמאים צוה הב"ה לתת תוך שריפת הפרה עץ ארז שרומז לג' כמו שנ' במזמור של שבעה קולות קול י"י שובר ארזים וגו', ודא היא נ' ואזוב רומז לצ' שממנו יזובו נפשות הצדיקים ושני תולעת רומז לע', ונ' וצ' רחמים אע"פ שהצ' כלול מהע' והע' כלולה מרחמים, לפי' עץ ארז ואזוב ושני תולעת היו שם להשפיע בשריפת הפרה צד הטהרה והרחמים שבהם והמים שהביאו על השור ומערבים אותם עם שריפת הפרה היו רמז לרחמים גדולים ע"כ. אמ' הרב ז"ל והיא תורה שבעל פה רומז אל [[הע']] שהיא מדת הדין. כאומות שמונין בה אותנו כענין שעיר המשתלח וצפרי מצורע שאומ' שהכוונה להקריב קרבן לסמאל וסיעתו חס ושלום והפרשה הזאת תשלום [[בת"כ]] וכו', כלומ' פרשת פרה אדומה מכלל עבודת הקרבנות וכיון שכן הוא ראויה היתה להכתב בת"כ

כלומ' בסדר הקרבנות שהם דת דין תורת מלאכת הכהנים, וכדי להודיענו שגם טהרתן של ישי' תהיה על ידי כהן נכתבה אחרי מחלוקת קרח שבאו לערער על הכהונה, ואחרי / מתנות הכהונה 92 ע' כטעם ואל משה אמר עלה אל יי', עלה אלי מיבעי ליה הכא נמי אשר צויתי הוה ליה למימר ופסוק ואל משה אמר במקומו הוא מבואר את מקדש יי' טמא מצד שנפש ישראל באה לו מהבי' בדרך אמת ואמונה שהוא המקדש והמשכן אמי' הכתו' על הנוגע במת ולא יתחטא שנפשו תכרת מיסודה העליון ומדה כנגד מדה הוא כי הוא מטמא נפשו ואיננו מגעילה במים קרים גורם לה שאחרי צאתה ממנו שתקבל הגעלה ברותחין באש לא נופח הוא נהר דינור וזהו הכרת ופקח עיניך וראה בעיקר זה כי הוא גדול בעיני כל מזה בר מזה, ואם תאמר תמיד הנה אלהינו זה ועל נפשך מי תשובה תזה, תדבק בסכת נבואת כל חוזה. רמז למקדש הוא אשר כתבתי שהוא רומז לע' שהוא מקדש וכח למקדש אשר בתחתונים. ובק"ס את מקדש יי' טמא רמז למקדש שהוא השם הנכבד שהוא מקדש לשם הגדול שהוא גם כן נקרא מקדש מרוב קדושתו ע"כ. אבד כונתו כלומ' שהאדיבה והכעס גרמו לו להפסיק מחשבתו מהעליונים וכיון שפסק החלק שהוא מחשבת האדם מן הכל נשאר החלק חלק ואין ההשגחה בו לשמור אותו מהשגגות והחטאים והרי הוא ביד המקרים. ק"ס אבל הענין הזה סוד גדול מסתרי התורה כי בראשונה בענין הבאר ((נ"ל הצור)) אמ' הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור ואמ' כי שמו הגדול היה על הצור שהוא כבוד יי' והוא האש האוכלת בראש ההר ובעבור כן לא הכה כי אם פעם אחת ויצאו מים רבים בכאן לא פירש לו הנני עומד כמו שפירש לו שם, ואף כי המדבר אליו היה השם הגדול כמו שאמ' וידבר יי' אל משה לא היה יודע אם יעמדו עליו בהכאת הסלע השם הגדול והשם הנכבד כבראשונה או השם הנכבד לבד כי לא פירש לו כי לכך הסכימו משה ואהרן להכות בצור פעמים ולכוין בהם בפעם אחת לשם הנכבד ובפעם השני לשם הגדול להשפיע לו הכח והגבורה להוציא המים והנה זה חטא וזהו שם יי' פעמים, לומ' כי הכונה בשם הגדול ובשם הנכבד לא היתה אלא לצורך השם הנכבד כדי להשפיע לו הברכה וכאלו הוא כונה אחת, אמ' לא האמנתם בי לשום אמונה בשמי הוא השם הנכבד כי באמונה יעשה הנס כי הוא מדת הדין ונאמ' על אשר מריתם פי, כי מרו ועצבו את רוח קדשו הנקרא בכל מקום פי יי' וכן אמ' המשורר מלפני אלוה יעקב הוא מדת הדין ואפשר כי מפני שהחטא הזה למדת הדין לא היה הדבור למשה בפסוקים אלו שנאמרו לו בענין זה עתה אלא בשם הנכבד ואולי לכך נאמר כאן ויאמר יי' לשון אמירה וזהו שאמר יען לא האמנתם בי ומכאן תבין עוד במה התאנף בו השם הנכבד, ואל יקשה עליך מה שכתב / הרב למטה בפרש' ואתחנן כי ממתן 93 ע"א תורה עד משנה תורה לא היה הדבור רק בשם המיוחד כי לא נאמ' זה אלא בדבור המצות.

ובאמת כי משה ואהרן לא כונו אלא לעבודת השם יתב' כדי שישפיע הכח מלמעלה למטה ויצאו המים כמו שפירשתי לולי שהחטא וגודל העונש היה מפני הגרמה שיגרמו בשני הפעמים ההם שהכו כי העם הביטו בענין ונתנו לבם אל הדבר וידעו כי מתחלה בחורב לא הכה אלא פעם אחת ויצאו מים רבים ובכאן לא ((נ"ל לא כי הוא טעות)) הוצרך להכות שני פעמים הרהרו בלבם שמא תשש כחה ואינה כלולה מן הכל ואיפשר לתחתון לפעול עד שיבא לו הכח מן העליון וכן תמצא במדרש שנראה כי לא היה חטא אלא גרמא בלבד על אשר מעלתם בי אתם

גרמתם למעול על אשר מריתם פי אתם גרמתם למעול פי, נראה שהחטא היה מועט והעונש רב מפני הגרמה ולפי שהחטא היה במדת הדין התפלל משה ואמ' אדני אלהים אתה החלות כי התחנן לשם הנכבד שימחול לו, ואמר אדני כי ידבר בתחנה ואמ' אדון אשר בך הרחמים אתה החלות בך היא תחלת נבואתי שהראית לי כבודך דכתי' כי ירא מהביט אל האלהים עם הגדולה והגבורה, והראיתני לדעת מי אל בשמים ובארץ שממנו יהיו כמעשיך הגדולים וכגבורותיך החזקות ומכאן תבין עוד כמה התאנף בו השם הנכבד ר"ל כי בראותך עתה כי בהתחננו אליו יזכיר רוב כחו וגבורתו וכי לו הגדולה והגבורה נראה שהיה החטא לפי שלא שם כח וגבורה לשם הנכבד שיאמין בו שיוציא המים הם והכה שני פעמים ומה שכתב בפי' פינחס את קרבני לחמי לאשי, אלא ((נ"ל אלה)) הם דברי השם הנכבד ולכך אמ' קרבני לחמי ואמ' עוד זה האשה אשר תקריבו לי"י לומ' כי אע"פ שאתם מקריבים אותו לי הזהרו שתהיה הכונה גם כן לשם הגדול כדי שיתיה הקרבן סבת שאתקרב אליו עכ"ל ק"ס. ויש לך לדעת כי דעת זו שכתב החכם הזה אינה כונת הר"ם ב"ן ז"ל כאן, אמנם היא כונת הרב בסדר ואתחנן ששם אמ' כן בפי' כי החטא היה גרמא שגרמו לישראל להרהר אבל כאן תראה כי כונת הרב כלה על משה ואהרן שנתכונו שניהם בהסכמה אחת בהכותם פעם שנית שחס ושלום הע' היתה צריכה לשפע הת' כדי להוציא המים ולא מכח עצמה והכו כדי להמשיך אליה כח הת' ועל זה השם הנכבד העניש מדה כנגד מדה הם חטאו בארץ העליונה לא זכו ליכנס בארץ התחתונה והייתי משתומם מפני שלא הייתי מבין כונת הרב ז"ל מה היתה ומה ראה לתלות כאן החטא במשה ואהרן שהרהרו הרהור זה ובואתחנן תלה החטא בישראל בהרהור ובמשה ואהרן בגרמא, גם הנה הזכיר הרב הענין ההוא באמרו ומשה אמ' גם בי התאנף י"י בגללכם לומ' אם כן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת. ואמ' אלי החסיד ה"ר אבנ"ר כי כונת הרב להודיענו כי הכל היה שם / שלא די 93 ע"ב שהרהרו אלא שגם לישראל *אשר ראו גרמו להרהר והרי זה חטא. והנני מבאר רמזי הרב ז"ל, שמו הגדול הת', על הצור על הע' בחורב מצד שעיקר קבלתה מצד החורב הקשה נקראת כן, והיא כבוד הת' בראש ההר, מי יעלה בהר י"י ובעבור כן בעבור ששפע הת' בע' לא פירש לו כן שיהיה שמו הגדול על הצור, לחכות בצור הנברא להוציא ממנו מים ובשם י"י הוא הע'. אמונה בשמי, כלומ' שיש בה כח מעצמה. ובאמונה יעשה הנס כלומ' על ידי הע' הנס נעשה שהרי הנהגת העולם הזה על פיה פי רוח קדשו אלוה יעקב ההפכי הכל רומז לע', ואל תשיבני מהת' כי הת' הוא אלהי יעקב אבל אלוה יעקב הוא הע'. הצור אגם מים הנברא אדני הוא הע' שם העצם אשר לו נחש בפלאי כחות הנפש יראה לי כי הכח הגורם זה הוא כח הדמיון שצורת הכלב השוטה נחקקה בכח דמיון הנשוך וידוע כי כח הדמיון הוא כח מכחות הנפש תמה אני על הר"ם ב"ן ז"ל שהזכיר סוד על ענין זה ולא רמז שום סוד. ומדעתי כי ענין נחש הנחשת שבו השם ית' המית והזיק ובו החיה ורפא רומז לייחוד גמור על ע"ס שהרחמים עצמם הם דין והדין רחמים נמצא שהדין ממית ומחיה והרחמים ממית ומחיה וזהו סוד אני י"י לא שניתי. ורז"ל רמזו הסוד הזה באמרם גדול כח הצדיקים שמהפכין מדת הדין למדת רחמים וכן ברשעים היפך זה ואולי הרב קורא אפי' לדבר טבעי סוד הואיל והן נעלמים מרבים.

וירא בלק או למדרגה שתחתיה היא מדרגת רוח הקדש. רק פתיחת פיה באמרם פה האתון. ומפי מגידי אמת האתון לא ראתה המלאך כלל אלא א"כ אתה עושה המלאך גופני לגמרי שאין נפש הבהמה יכולה להשיג ראיית דבר רוחני לעולם שהרי נפש האדם שהיא כלה מושכלת ורוחנית כמלאך כשהיא בגוף האדם אמ' הכתו' כי אלהים ראינו פן נמות אלא פי' ותרא האתון ותראני הרגישה שהמלאך עומד כנגדה והיא לא ידעה אם הוא מלאך או דבר אחר ולשון ותרא מלשון ולבי ראה הרבה חכמה. וראית הפי' הזה שהרי בתשובת האתון לבלעם לא אמרה כי ראיתי מלאך י"י ופחדתי אלא ההסכן הסכנתי לעשות לך כה כי לא ידעה מאי זה צד בא אליה הפחד הזה. עוד אמרו על פסוק שתום העין כל אדם שעיניו יפות ביותר והם רגילות בין הבריות אינם שולטים בממון ולא בשום דבר אבל מי [[שעפעפיו]] נופלות על עיניו ואינו יכול לראות ביותר ואין עיניו רגילות בין הבריות [[כשרואה]] יותר נקל [[לשלוט]] עינו הרעה בכל דבר וכן מצינו בר' יוחנן כשהיה מעניש היה מרים עפעפיו והוה אמ' דלי לי גבינאי דבעינא למחזיה ומיד שולט עינו בכל מקום שיראה וכן דבר בלעם להבדיל בין טמא וטהור ובין קדש לחול שעפעפיו נופלות וסותמין עיניו והיה עינו רעה בשל אחרים ע"כ. שבעה מזבחות רמז לשבע ספירו' רמז בזה ר"א סוד וכו',

כונת ר"א נוטה אחר דרך האמת אע"פ שלא / קבל כי בסוב שכלו היה נוגע אבל לא פוגע 94 ע"א מ"מ כונתו היתה אל רצון פנימיות כל השביעיות שהוא השלם והקרבן הנכון וההגון ממשיך רוח הקדש אור צח מצוחצח מהב' אל רצון פנימיות כל השביעיות וזהו שאמ' ר"א ז"ל ובהת שלם לשלם אז תתחדש רוח בינה ואמרו רוח בינה מבינתו הנכונה אמ' כן לא מפי הקבלה כי לא קבל. ואמ' אלי ה"ר אבנ"ר כי כונת הרב באמרו ולכן העלה עולות מספר כלם היתה לרמוז על שבע ספירות ואל תשיבני ממלת כלם כי השלש עליונות אין שם היום נהפש בתם.

רצון מזבחך סלה, וה"א של ידשנה רומזי' לע'. וטעם הידיעה וכו', כבר ידעת כי סוד הידיעה על דרך האמת מלשון וידע אדם וכו', והוא רמז לשפע ברכה, בקרב שנים תודיע. שלא יפגל במחשבתו בלק לקרבן לבלעם הנזכר, כלומ' מה שאמ' ויעל שב אל בלעם כי הוא היה המעלה לפייס דעתו של בלעם עשה כן כלומ' עשה בלק אלו הקרבנות והוא בלק לא היה חפץ בהם מפני שלא היה מאמין בתועלתם. תסמר שערת בשרו וכו', מפני שחונה עליהם רוח הנבואה מצד הדין על כונתו שהיתה לקלל עלה האיש הזה להתנבא במדת רחמים וכו', כי תחלה הזכיר אלהים ויקר אלהים שהוא רמז לדין וזעף ופחד ועכשו השם המיוחד הוא השם הגדול הוא הת' הוא רומז לרחמים ושלוה והשקט היא אספקלריא המאירה שבה נתנבא מרע"ה ועכשו לכבוד ישראל השיג בלעם בה למען יחולו הברכות שלמות על ישראל ולא השיגה שום נביא זולתי מרע"ה וזהו שאמ' הכתו' ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ואחז"ל בישראל הוא דלא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם ואחר שבירך ישראל בכח הת' שב לקסמיו כי מיד נסתלק ממנו אפי' רוח הקדש שהוא למטה מהנבואה ועתה ידע כי לא יוכל לקללם בשום ענין וכו', וא"ת ואיך ידע כי עכשו יתנבא במדת רחמים י"ל כי בתחלה היה מרגיש בשריית הרוח שהיה שורה עליו דרך זעף ובהלה ופחד ועכשו שרתה עליו הרוח בדרך שלוה ואהבה והשקט ידע והרגיש כי הוא מצד הרחמים ועל כן ידע כי לא יוכל לקללם

מעתה כי מצד הרחמים לא תבא בלתי ברכה ושלום, ולפי הנהגת האדם במדותיו תשרה עליו הרוח וכבר בארתי זה בוארא. כי גם י"י שהוא הת' יתן הטוב שהוא הצ' בברכה שהוא הע' אוצר הברכות. ותרועת מלכותו השכינה עמנו. כי יריע וכו', בכח הדין ואע"פ שאלו דברי ר' אב"ע דברי פי חכם חן, ואם לא הרגישו לא שמע כי י"י אלהיו עמו ותרועת מלך בו כל זה רמז לקו אמצעי ממ"ה מאין סוף לאין סוף ואין בהם נחש וקסם הבאים מהבל וריק ומאל לא יושיע. מפי עליון הוא שכתבתי רוח אלהים יד י"י רומזים לע', באל שדי רומז לצ' ולע'. מחזה שדי מדעתי כי הוא רוח הקדש. ההפרש שבין נבואת מרע"ה לנבואת בלעם כללו הוא שמרע"ה היה מזומן ועומד תמיד לקבל הנבואה / 94 ע"ב בלי שום תכנה בעולם ובלעם היפך כשהוא נופל ואע"פ שנולד מהול לא היתה מעלתו גדולה עד שיכול לסבול כח הדבור מעומד משל לטבחו של מלך וכו', המלך רומז אל הע' הטבח לבלעם השר למרע"ה אלא בחצי דבור כלומ' בדין לבד כי הדבור השלם כלול מדין ורחמים והחצי הנגלה לנביאי אומות העולם הוא מצד הדין וחצי הדבור תבין עניננו ממה שכתבנו כלומ' ממלת אלהים כי בכל מקום בנבואת אומות העולם אין נזכר שם בלתי שם אלהים ברם הכא לכבוד ישראל נגלה השם המיוחד לבלעם בשעת הברכות למען תחולנה על ישראל.

פינחס לאלהיו רומז לע', לפי שכל הבועל בת אל נכר גורם לצד שמאל להתחזק ולהתעלות ומסלק הרחמים מהע' והשכינה מישראל ונוקמת נקמתה וכשהקנאין פוגעין בו מתקן כל המעוות ומשפיע שפע הרחמים הנקרא צדקה אל הצדק, ולפי שעיקר קבלת הת' מהג' שהיא כח הכהנים והוא המשיך כח הכהנים בכח ישראל וכח ישראל בכח הכלה הכלולה מכהנים ולוים וישראל היא כנס' ישראל נעשה גם הוא כהן מדה כנגד מדה ולא אמ' הכתו' והיתה לו ולזרעו אחריו כהונת עולם כמו שנ' באהרן אבל אמ' ברית כהנת עולם ואמר את בריתי שלום שיתן לו ברית עם השלום, דבק בו ובאהרן נאמ' לכבוד ולתפארת ולכך אמ' אשר קנא לאלהיו והמשכיל יבין. כתבתי כל לשון הרב במקום זה מפני שרוב הספרים הנה בלשון זה מוטעים יש מוסיף ויש גורע אבל זה קבלתיו מפי שני *לרב רמב"ן ז"ל ומפי ספרו שהועתק מכתב ידי הרב ז"ל וביאור דבריו כאשר קבלתיו מפי אנשי אמונה כן הוא ולא אמ' וכו', ר"ל ששינה הכתו' בהבטחת פינחס מהבטחת אהרן בתוספת ברית ושלום בהבטחת פינחס מה שלא נאמ' כן באהרן שהרי באהרן לא נאמ' רק והיתה לו ולזרעו אחריו כהנת עולם ובפינחס נאמ' ברית כהנת עולם, ונאמ' את בריתי שלום. עוד שינה הכתו' והוסיף בהבטחת אהרן תפארת באמרו לכבוד ולתפארת ולא הובטח פינחס בזה כבר ידעת שברית מילה של אדם הוא דוגמא לצ' שהוא שלום ונקרא שלום מפני שמשלים ומחביר הע' עם הבנין והוא מכריע מטיל שלום בקבלו שפע רחמים מלמעלה ומשפיעו בע', והוא"ו של שלום זעירא רומז לאשר אל"ף דויקרא זעירא רומז ולע' רומזים ללמדנו שהכל כלול מהכל והכל בכל, כי צ' וע' שניהם נקראו כל לפי ששניהם אחד ייחוד אמתי אחד בכח ושנים בפועל ולפי שהם שנים בפועל לא *נאגד האתרג עם הלולב ולפי שהם אחד בכח חייב אדם לחבר זה אצל זה להיות האהל והמשכן אחד והצדיק

הזה הוא הבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, ומדעתי לפי שאין הצ' מכריע גדול כמו הת' ולא שלום שלם כמוהו הואיל והוא כלול במדת הדין שהוא הע' וא"ו של שלום זה שרומז לצ' זעירא, / ובת זוגו של אדם דוגמא לע' והע' נקראת ברית במקום זה כי 95 ע"א גם הצ' הוא ברית, ומפני שכאן רומז שלום לצ' וברית לע' אמ' הנני נותן לו את בריתי שלום שיתן לו ברית עם השלום דבק בו כלומ' הצ' דבק בע' מפני שבמעשה זמרי נתעלה האדום המקטרג וגרם פירוד בין הרחמים והע', ומעשה פינחס השפיל *גובה קומת האדום המקטרג ונעשה הרחמים בע' דבוק שלם ולפי' נשתלם לו מדה כנגד מדה שנתכהן ושלא מת אליבא דמאן דאמ' דהוא אליהו הנביא ז"ל. ובאהרן נאמ' לכבוד ולתפארת הרי מעלה זו גדולה שלא השיג בה פינחס שזה של אהרן רומז לשני הכרובים הע' והת' שהן דו פרצופין אבל פינחס לא הגיע זולתי עד הצ', פקח עיניך כי מה שתקן בו זכה מדה במדה בחמלה וחנינה אמת ואמונה ולכך אמ' אשר קנא לאלהיו רומז לע' והרי הכל מבואר למשכיל. ובכש"ט הנני נותן לו את בריתי שלום כבר ידעת כי הברית הוא הע' והשלום יסוד עולם הרי נתנו לפינחס השלום עם הברית ואין מעלתו כמעלת אהרן שמעלת אהרן לכבוד ולתפארת.

ענין טעם נסוך המים ונסוך היין לא רמז בו הר"ם ב"ן ז"ל שום סוד ומצאתי כתו' לשון החכם ר' עזריאל ז"ל על נסוך המים וכתבתיו בויקרא. לחמי של אשי מדעתי שר"ל לחם של האשים כל לחם של הע' והפי' שהם אשים שתקריבוהו לי לשמי לשם הת' כי הת' הוא המדבר שנ' וידבר *י"י ובאמרו בכל מקום וידבר *י"י לאמר הרי זה יחוד דו פרצופין וידבר לת', לאמר לע'. ואחז"ל ריקן כל העבודות כלן לשם המיוחד כלומ' לת' ולפי' בכל הקרבנות נזכר השם המיוחד כדי שלא לקצץ בהתכון אל הע' לבד כי כל עצמן ועיקרן של קרבנות לקרב וליחד דו פרצופין באין כי בכלל הת' נכללים כל שש קצות והקרבן ההגון או התפלה ההגונה מיחד ומקרב הע' עם הבנין וזהו שרמז הרב באמרו האשה לי"י שיהיה הקרבן מתקרב.

וקבלתי מפי רשנ"ר עוד על סוד הקרבן וזה לשונו, סוד הקרבן דע כי סוד התמיד יוכיח כי עיקר הקרבנות כלם הוא הכבש כי שור ופרה ועגל ועגלה ועז אע"פ שהם טהורים לאכילה דע כי רוב חלק כחם הוא מצד הטומאה הוא צד שמאל אבל הכבש כלו טהור וכלו מצד הטהרה מצד ימין וכאשר נובלת חכמה של מעלה תורה ונובלת ת' גלגל חמה ונובלת הע' גלגל לבנה כך נובלת נפש האדם נפש הכבש כאשר אפרש לך תוך דבורנו זה במשל הניצוץ ולפיכך צוה הכתו' להקריב בכל יום שני כבשים לפי שכשנפש הכבש קרבה על גבי המזבח כאלו נפש האדם ממש נקרבת וסוד הקרבן הוא לקרב הכחות וליחדם להמשיך שפע רחמים. ודע כי עובי וגסות / הבשר והריח העב הוא הולך לצד שמאל למלאת הצנורות של מדת הדין למען לא 95 ע"ב ירד שפע דין, והדק והרוחני שבקרבן שאינו מושג לבני אדם הולך לצד הטוב והברכה והרחמים ומקרב ומיחד הכל ומתעלים הכחות ומתוך כך יורד שפע רחמים וכל זה כלומ' כל עיקר מעשה הקרבנות הוא להעלות ולקרב וליחד הבנין אל התשו' ומן התשו' לאין סוף להמשיך הברכה החיים והרצון מאין סוף אל הבנין עלינו. וא"ת והכתי' אני י"י לא שניתי ואיך הב"ה במקום אחד מצוה ומזהיר את ישראל על הקרבנות שעל כל פנים יקריבו תמיד הקרבנות כדכתי' את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו, הזהרו

להקריב לי כל קרבן בזמנו, ובמקום אחר מרחיק הקרבנות כדכתי' לא על זבחיך אוכיחך וגו', אם ארעב לא אומר לך וגו', הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים. התשובה בזה ראוי לאמרה ברמז והמשכיל יבין. דע כי המרחיק הקרבנות שבא להשמיענו שאינו צריך להם הוא הסבה הראשונה לפי שהוא משפיע ברכה מאמתת מציאותו ומעצמו לכל המתברכים ואינו צריך לברכה מזולתו כי אין אלהים זולתו. והמזהיר להקריב תמיד הקרבנות הוא האצילות הנאצל מאין סוף שהאצילו אין סוף להנהיג כל הנבראים מחיות הקדש עד האדם ואפילו עד שלשול קטן שתחת הארץ והכל הוא לצורך עצמנו ואע"פ שהשכינה צורך גבוה והמבין יבין. ויש לך לדעת כי נפשות ישראל באות להם מן חי העולמים שהוא הצי' מלמעלה בדרך אמת ואמונה ועמהם כל נפשות הבריות הטהורות וזה לך על זה משל למען תבינהו, הנפח כאשר מוציא הברזל המלובן היטב מן האש תראה ניצוצות יוצאים ממנו ולאלתר נכבים והברזל עומד קיים כך נפשות כל הבריות מתות כי [[הם]] מתפשטות מנפשות ישראל היוצאות מהצי' אל הע' ומהע' לישראל כאשר הניצוצות מתפשטים מהברזל המלובן וכענין נפשות ישראל ונפשות הבריות הטהורות מהקו האמצעי כן נפשות שבעים אומות עם נפשות כל הבריות הטמאות משבעים שרים כל אומה ואומה מהשר שלה. ולפי' נתן הב"ה ל"יו לישראל כל הבריות הטהורות מטעם כי חלק י"י עמו יעקב חבל נחלתו, ואסר להם כל הבריות הטמאות למען לא ימשך [[עליהם]] רוח הטומאה כי חלק אותם לכל העמים והמשכיל יבין ע"כ. אין במוספי השבת חטאת וכו', החטאת באה על הע' כי היא רמז לה לסבב ייחוד וקרוב הע' אל הצי' ובשבת אין צורך להביא חטאת לענין זה שכבר הוא בלאו הכי ממילא [[דהא]] אמי' הב"ה לשבת כנסת ישראל תהא בת זוגך והכל שלום כי הכל בשלום והשלום בכל. ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל / וממה שאתה צריך לדעת מפני מה 96 ע"א לא נאמ' אשה בעצרת כמו שנ' בפרש' תמיד ובראש חדש ובפסח ובסכות, וכן בראש השנה וביום הכפורים לא נאמ' בהם אשה כי אם והקרבתם עולה לריח ניחח בשעירי המוספין לא נאמ' בעצרת חטאת כמו שנ' בשעירי המוספין, וכל זה כי בעצרת ובראש השנה וביום הכפורים אין הכונה בקרבן לאשים כי אם למעלה מהם וכן הדין נותן, ובעצרת לא נאמ' חטאת לפי שאין בו יצר הרע ועליו נאמ' יתמו חטאים מן הארץ ע"כ.

ראשי המטות סוד נדר ושבועה כבר כתבתיו למעלה בבראשית מבואר יפה אעפ"כ לא אמנע מלבאר כאן דברי הרב בראשי פרקים. לי"י, הלמ"ד רומז לאשר למעלה מהת' שהוא השם הגדול, והבי"ת של בי"י רומז בשם עצמו עם שש קצוותיו שהכל שבעה. חי י"י רומז בי"י עם בי"ת וחי נפשך רומז ללי"י עם למ"ד כי בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה, אם הנדר בנתה א"ב העמודים השבעה והנדר בתבונה הרי גלה לנו הרב סוד הנדר והיא התבונה ראשית דרכו כי היא הוציאה ל"ב נתיבות מהכח אל הפועל והנה כל דברי הרב כאן מובנים למשכיל ואם רוית צמאך בזה הרי טוב ואם לאו לך אל המעין ותשבע כגן רטוב.

אלה מסעי והזהיר שלא נחניף אותה ושלא נטמא אותה וכו', וכבר כתבתי לך במאירת עינים זה פעמים הרבה כי הכל מדה כנגד מדה כי הגורם ברכה וחיים ורצון לארץ העליונה במחשבתו ודבורו ומעשיו הטובים הרי הוא מסלק כל סומאה וכל קללה מהעליונים והתחתונים וממשיך לכלם כל ברכה וכל טהרה והנה על ראשי הגורמים יחולו ואפי' על הרשעים אם רבו הצדיקי' כי שולחת ברכתה על הארץ השפלה ועל כל יושביה ואם היפך היפך, כי נוקמת נקמתה מהם והנקמה הגדולה שאי איפשר לגדולה הימנה היא שתסתלק מביניהם כי השם ית' אע"פ שברא רע שנ' עושה שלום ובורא רע לא יבא מאתו זולתי שלום אבל מאחר שסלק שלומו וכבודו מביניהם הרי הם הפקר לכל הבאים מצד שמאל וטורפים אותם בלא שום מעכב כאשר יצוד הדייג לדגים וזש"ה והסתרתי פני מהם והיה לאכל, פני רומז לע' שהיא פני השם וזש"ה פני י"י חלקם, כמו הצאן שמאחר שהניחם הרועה מתחלקים ומתפרדים והם הפקר לכל חיה רעה טורפת ולפי שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו ובאמונה כהוגן וכשורה במדה במשקל / 96 ע"ב ובמשורה אז"ל גדול השלום שאפי' ישי' עובדי ע"ז ושלום ביניהם שכינה שרויה ביניהם כי המדה שמתנהגים בה אותה ממשיכים והיא עמהם וכל זמן שהשלום העליון עמהם מי יוכל עליהם ולפי' אם תראה כת אנשים מעוטי תורה ומצות ואין שטן ואין פגע רע בידוע כי שלום בין רובם ואם תראה אותם עוסקים בתורה יומם ולילה והשטן מושל עליהם בגזירות קשות על שונאיהם של ישראל בידוע כי שנאת חנם ביניהם, ובמדרש איוב בפסוק מלאך מליץ אחד מני אלף, כל מי שיש בידו מלאכה ושלום אין כל בריה יכולה להזיקו ואני אומר כי דברים אלו אינם אלא בעולם הזה אבל לעולם הבא אין הב"ה מקפח שכר כל בריה ולא מוותר על כל עון נפש חיה אבל באמת הוא ארך אפים ורב חסד מוסיף קלבון ברחמיו ומטה כלפי חסד.

אלה הדברים כי המשפט לאלהים הוא כטעם וכו', אולי בהזכיר הרב הנה כי לא לאדם תשפטו כי לי"י ועמכם בדבר המשפט שבא לרמוז מה שפסוקים בכל צרתם לו צר, כי באש י"י נשפט, י"י יחתו מריביו רומזים וראה בפשטם והשתכל בפנימיותם ותודה שכן הוא לפי הנראה והשם עלינו ברחמיו יראה.

ואתחנן השם הנכבד רומז לע', כי בה היה החטא. אדון במדת רחמים, אדון לע' רומז, במדת רחמים רומז לת'. בתחנה הוא הע' שסוד התחנה אליה שאלו היה אומ' ואתפלל היה רומז לת' שהוא סוד התפלה, ומצאתי ראיה ברורה שכן הוא בפסוק שאמ' משיח השם *נעים זמירות (*) אליך י"י אקרא ואל אדני אתחנן, נתן לשם המיוחד קריאה שהוא תפלה ולשם

הנכבד תחנה. כך היתה תחלת כבואתי כל דברי מרע"ה כאן עם השם הנכבד ביחודה ועלויה אל הת', אולי יוכל לתקן המעוות במי מריבה. אל האלהים הוא הע'. מה שהזכיר הרב כאן עם הגדולה והגבורה מפני שהע' כלולה מהם שלכך נקראת כל ונקראת מדת דין רפה, מפני שעיקר קבלתה מהגבורה. בשמים ובארץ הם גדולה [[וגבורה]],או כלל בהם כל המציאות המורגש ויהיה שמים וארץ כאן הנבראים. ומכאן תבין וכו', כלומ' מתוך תשובתו של מרע"ה מן החטא בדברים תבין מה היה החטא בהרהור עד שבו התאנף במשה השם הנכבד, והדברים המורים כן הם אומרו מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה וגו', שנותן כל הכח והגדולה והגבורה אליה וכונתו ע"ה בדברים אלו לומ' שהע' תמיד כלולה מהג' ותפ' ולא היתה צריכה / 97 ע"א בהוצאת המים מהסלע להמשכת הת' בה עד שיחשוב החושב ויהרהר המהרהר שחס ושלום תשש הכח המצוי בה בעצמה עד שתצטרך להמשיך עליה הת' ואחרי כן יהיה כחה שלם להוציא המים. אמ' הרב אבל לשון ספרי וכו', משמע דמדקאמ' אבל שבא לחדש שום חדוש על מה שאמ' למעלה, ואיני רואה הפרש בין לשון ספרי ובין מה שאמ' למעלה כי בין מה שאמ' למעלה ובין שהביא מלשון ספרי מובן שהשם השני בכאן הוא מדת הרחמים. ואולי כונת הרב באמרו למעלה אדון במדת רחמים היא שהע' עצמה היא השם המיוחד כלומ' היא הרחמים מצד הג' שבה וכיון שכן הוא הרי בידה כח להוציא המים שבאים מצד הג' כי כל דבר נמצא מכח הדבר הממציא שהנמצא דוגמא לו כגון המים מכח הג' שהמים דוגמא לה, והאש מכח הפ' שהאש דוגמא לה, וכיון שהע' כלולה מכח המים שהוא הג' ומכח האש שהוא הפ' הרי בידה כח ויכלת לרחם ולנקום להשפיע ולהוציא מים, להשפיע ולהוציא אש לפיכך לא היה להם להרהר ההרהור ההוא כיון שכן הוא ועל כן הזכיר מרע"ה בשבח הע' תוך תחנתו גדולה וגבורה באמרו מי אל בשמים וגו', הרי משמע שכונת הרב כאן שהשם המיוחד שהוא הע' ממש, אדני יְהֹוִ"ה, אדני שהוא יהו"ה, ורצה לשמור עצמו מלשון ספרי שאמ' בכלל כל מקום שנ' יהו"ה דמשמע באי זה נקוד שיהיה מנוקד זו מדת רחמים כלו' אינו מורה לעולם למדת דין זולתי למדת רחמים שהוא הת' אבל כל שאר השמות כגון אלהים ממש וכ"ש אל"ף דל"ת רומזים לדין, ולפי' אמ' הרב אבל ר"ל ואע"פ שאמרנו זה מה שאמרנו מ"מ בספרי יש דבור שהוא קצת כנגד דברינו זה שנ' יי"י אל רחום וחנון, מהו יי"י הוא אל רחום וחנון. עד האלהים והם הדיינין והנה השלים וכו', ראה גם ראה שעוד תלה מניעת ביאת מרע"ה לארץ בישראל על אשר הרהרו בגרם הבאתו פעם שנית בסלע באמרו וגם עליו כי בשאר הנסיונות שנסו אבותינו להב"ה אי איפשר לומ' וגם עליו כי לא היה נענש בעונותיהם אלא לרדת מגדולתו לבד, שאם אין צאן אין רועה כאשר נאמ' לו לך רד כי שחת עמך. שהיא שרש לכלן שכל הכופר בה כאלו מודה בשכינה שהוא כל התורה, והטעם מפני שהע"ז היפכה מכל וכל כאשר השקר הגמור היפך האמת האמתי. או יאמר למדתי לשון עבר ולא יאמר מלמד לשון הוה, על דבר שהוא כלל לכל עשה ולא תעשה הוא הע"ז מטעם שאמרנו כי המודה בה מה יעשה וממה יזהר כל מעשיו תהו לא יועילו ולא יצילו שעיקר המצות כלן בארץ מפני שעיקר השכינה בארץ.

בסוד / הארץ, מדעתי כי כונת הרב אל הארץ של בראשית, השם הגדול הת' אשו הגדולה 97 ע"ב הע'. והשיגו אליה [[שלא]] השיגו זולתי קו"ל. [[לקצץ]] בנטיעות שלא יקחוה לעצמה

לבדה מפני שהנהגת העולם הזה על פיה ושלא יפרידוה מהצ'. וגבוהים עליהם, שרי האומות גבוהים על האומות כל אחד על אומתו ויעבדום כל אומה עובדת שרה להמשיך עליה *כחו הבא אליו מהשם אלהינו ית' ויתי, ואתכם לקח וגו' מבואר הוא כל זה. ועדי"ה יאמר השמרו לכם מאד לנפשותיכם ק"ס פן תשחיתון כי לא [[התאנף]] בי השם במסה לא מפני רוע מעללם רק מן [[הדאגה מדבר זה]] שירא שמא יהיה להם [[גרמא]] לטעות [[וההשחתה]] הנזכרת כאן אינה קצוץ נטיעות [[רק שמא יעשו]] תבנית כל מי שיהא השפע יורד בה וזו היא השחתה גדולה שגורמין לשמו הגדול להסתלק ממנה וזהו שאמ' הרב ז"ל פן תשכחו את ברית יי' אלהיכם שנראה אליכם [[באש]] אוכלת [[על ראש]] ההר ותעשו לכם תמונת כל, וזה טעם אשר צוך יי' אלהיך ר"ל שצוך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ע"כ. שהוא מדת הדין רומז לעי'. תמונת כל הע'. ומפני השחתה שלא יגרמו לשמו הגדול להסתלק ממנה. ויוציאך בפניו יראה למיעוט שכל שבי כי כונת הרב בפסוק זה באמרו על פניו שרומז לעי'. בכחו הגדול, אשר בפניו, כמו כי שמי בקרבו השם הגדול שהוא הת' בקרב הע' וכיון שהשם הגדול הוא בקרב הע' ובע' נבראו שמים וארץ א"כ השם הגדול הוא האלהים בשמים ממעל, טעם ממעל מפני שהם עליונים על כל הנבראים המורכבים, ועל הארץ מתחת, טעם מתחת מפני שאין למטה הימנה ואני חושב כי מה שאמ' הרב כמו על פניו שר"ל כי פירו' בפניו זהו כמו ויעבר יי' על פניו שהוא רומז לשכינה, הרי מתוך ביאור זה יהיה המוציא הת' שהוציא ישראל ממצרים, בכחו הגדול שהוא בקרב הע', ויהיו שמים וארץ לאלו הנבראים. ואם באת לפרש שמים וארץ על הת' והע' יהיה ויוציאך רומז אל הב' והוא האלהים בשמים שהוא הת' ובארץ שהוא הע', והב' הוציא ישראל ממצרים בכחו הגדול שהוא הת' כי על כל פנים בכח אל עליון אשר בשם הגדול ובכח האל הגדול אשר בשם הנכבד יצאו ישראל ממצרים. פנים בפנים דבר יי' וגו', בכש"ט הם דו פרצופין פנים ראשונים הת' שהם פנים מאירים אספקלריא המאירה בפנים פנים אחרונים הע' שהיא אספקלריא שאינה מאירה ע"כ. בזכור ושמור בצ' ובע', שהוא סוד דו פרצופין. ברית עולם ברית רומז לצ' עולם לע'. בכל ושמורה. בכל לצ' ושמורה לע', והוא השומע זכור מפני שהשיג לת' והם שמור כי לא השיגו זולתי קול כמפי הגבורה כאלו הגבורה היא שמדברת עמהם. בתורה בארבע חומשי תורה בזכור שהוא רומז לת' ולצ', / ובמשנה תורה לע' שהוא שמור. 98 ע"א יי' אלהיך הוא הע' שהוא כחנו. זולתי בעשרת הדברות כמו שאמ' וידבר אלהים שרומז לגבורה שאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, וכל השאר מפי משה שנ' תורה צוה לנו משה תורה תרי"ג הואי בר מן תרין והינו אנכי ולא יהיה לך, ומשה מהאות הראשון של מלה ראשונה עד האות האחרון של מלה אחרונה הכל קבל מפי הגבורה ואנחנו מפיו מלבד [אנכי] ולא יהיה לך ששמענום גם אנחנו מפי הגבורה כמוהו אלא שהשיג עד הת' ואנחנו עד הע'. ואל תתמה באמרי אנחנו אנחנו כי נפשותינו שמה היו כי קבלתי בשם הר"ם ב"ן ז"ל שכל נפשות ישראל שהן עתידות לבא מהיום ההוא עד [[היום]] האחרון היו במתן תורה, ועוד כי אנחנו נכנסנו ערבים בעבור אבותינו, ובנינו בעבורנו ובני בנינו בעבורם עד הדור האחרון שנ' מפי עוללים ויונקים יסדת עז. כי המאמר הראשון הוא

מאמר זכור, כי המאמר השני הוא שמור. אמ' הרב וכאשר אמ' כלומ' וזהו שאמ' ליראה את השם הנכבד והנורא, דו פרצופין כי שמור הוא כח היראה שכן היא תורה שבעל פה ומצות לא תעשה, וזכור מצות עשה וכח האהבה שנזכור כלומ' שנמשיך ונעשה כל יכלתנו שיבא שפע רחמי זכור ליד החזקה והזרוע הנטויה והיד הגדולה שכלם רומזים לשמור שממנו לנו היראה. לעשות את יום השבת כי בודאי ישראל עושין את השבת עושין אותו ממש מלשון וימהר לעשות אותו,כי באהבת ישראל כנסת ישראל בת זוג לשבת הע' לצ', [[כנרמז]] בדברי רז"ל שבכל ערב שבת מכינים עצמם הכנה שלימה להקביל פני הכלה הבאה אל החתן ואומ' באי כלה באי כלה.באו ונצא לקראת שבת מלכתא ונשתחוה אליה כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה. גם י"י הת', יתן הטוב יעשה שלום הוא [[הצ']] ויתנהו לארץ החיים ואחר כך ארצנו העליונה הקדושה תתן ותשפיע לנו יבולה וברכתה. אלא קול אחד וכו' הוא הע'. ובקי"ס קול גדול ולא יסף *ועד"ה *יאמר *כי כל הדברים האלה שמעו קול גדול ר"ל קול השם הגדול מתוך האש, ולא יסף להשמיע את הקול אלא קול אחד ר"ל כי אע"פ שהקול הגדול היה בקול השם הנכבד הם לא השיגו אלא קול השם הנכבד לבדו ואותו הקול לבדו השיגו הם קול אלהים שעמו מקור החיים הוא הע' שהוא חיים לכל המציאות תדבק נפשו של שומע ביסודה של הנפש שהוא הע' ומשם ולמעלה עד הב'. אל חי בקרבכם ארון הברית אדון כל הארץ כל זה רומז לע' והקרוב אל מיעוט שכל שבי שכונת הרב בכל דבריו בפסוק אשר*ישמע קול אלהים חיים אל הת' בי הוא עולם הבא צרור החיים מדבר מתוך הע'. אל חי כי הצ' חי העולם, והוא הברית אדון כל הארץ הע' בחי העולם בצ'שהוא חי העולם שהוא הע', שבועה בשמו הגדול בצ' שהוא סוד השבועה. ואל תשתומם על הזכירי ת' וצ' / 98 ע"ב כאחד כי כל הסודות שרומזים לזה רומזים גם לזה והכל אחד. מי יתן והיה לבבם וגו', בידי שמים בידי הת' ויאמר לאדם בלמ"ד הידיעה האדם הידוע הוא הת', שהאדם הנברא דוגמא לו, הן יראת י"י היא חכמה בח' הקדומה היראה תלויה, וסור מרע בינה, בב' הדבר תלוי להיות סר מרע. אמ' לו משה לת', כך עלה במחשבה לפני.תהיינה עיניך פקוחות ואזנך קשובות לראות ולשמוע ולהבין איך רמז הרב ז"ל כל הענין במלה אחת שהוסיף מדעתו ונודה לו כי רז"ל לא אמרו כך עלה במחשבה לפני בלתי כך עלה במחשבה והוסיף הרב לפני שרומז לאותו שקדם לכל הוא האויר הקדמון שמלת מהשבה רומז אליו ואולי שרז"ל הזכירו מלת לפני אמנם אם הוסיפה הרב מדעתו לרמוז מה שכתבתי הוסיפה. והסוד הזה הוא סוד מופלא ובפסוק היפלא ביארתיו בהפלא ופלא. ובקי"ס מבואר הענין יפה וזהו לשונו מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי, ועד"ה הוא כמו יראת י"י היא חכמה וסור מרע בינה, יאמר כי ממה שאמ' הכתו' הזה מי יתן נראה שיש לאחר ממשלה עליו, הענין כי הכל תלוי במחשבה העליונה והכל בגזירה מאתו וזהו שאמרו בענין ר' עקיבא שראה ששוקלין בשרו כו', א"ל שתוק כך עלה במחשבה, וחלילה שיאמר כך עלה במחשבה שלא כדין אלא שעלה במחשבה משום גניבת יוסף שבעון ההוא מתו עשרה הרוגי מלכות. מיכאן תבין מעשה דר'.אלעזר בן פדת שא"ל קב"ה תיבעי דאחרביה לעלמא והדר אבניה איפשר דנפלת בשעתא דמזוני א"ל כולי האי [ועדין] *אולי, וענין אולי כי הכונה כי הכל היה

תלוי ברצון המחשבה העליונה תתע' לזמן ותבין מי היה המדבר עם משה וא"ל מי יתן שאמ' ואתה פה עמוד עמדי שהוא השם הגדול שפעולתו במחשבה ע"כ. ומרדכ"י שמעתי עוד על זה ארז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ומכאן תבין מפני מה לא אמרו ישראל לפני הב"ה בעת שאמ' להם הת' מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי, ולא אמרו אתה תן כי היראה תלוי במה של מעלה מהת' אם כן איך אמ' להם משה היה לכם לומר אתה תן כיון שאין היראה תלויה בת', התשובה בזה שאלו היו אומרי' אתה תן היה מתפלל לב' שיתן לישראל הלב ההוא ליראה את השם ית' ע"כ. שמע ישראל י"י אלהינו י"י אחד, ק"ס לשון שמע הוא מלשון קבוץ כמו וישמע שאול וגו', כבר ידעת כי אע"פ שאלו הע"ס נקראות מדות אינן מדות מצד עצמן אלא מצד עצמנו לפי' צריך ליחד כל המדות האלו פעמים ביום והייחוד הזה הוא כי השם הראשון רומז לג' ספירו' העליונות, ואלהינו *רומז לגדולה ולגבורה, והשם השני *רומז לשש קצוות ועתה לא נזכר באלו הג' שמות מלכות אבל היא נכללת במלת אחד כי חזר לכלול כל הספירו' / ולייחדם כלם יחד כי האל"ף רומזת לכתר, והח' רומזת לחכמה עם ז' 99 ע"א הספירות, והד' היא רומזת למלכות ולפי' הד' גדולה לרמוז לה והנה כל ע"ס נרמזות בפסוק בייחוד אחד לפי' צריך הכונה באחדות גדולה ושיתכון כשיאמר השם תחלה בכ' בח' ובב', וכשיאמר אלהינו בג' ובפ', וכשיאמר השם השני בשש קצוות וכשיאמר אחד שיחזור ויכוין באל"ף בכת ובחי"ת בח' ספירו', ובדל"ת במלכות שהיא אחרונה ויאריך בה ויכוין בה שכל אלו המדות כלן אחד וסופן נעוץ בתחלתן ותחלתן בסופן ויכוין כאלו יכניסם כלן בכ' שנאצלו משם. ומפני שלא נרמזה מדת המלכות בפסוק הזה בפי' רק בדל"ת לבד אנו חוזרין ואומרי' בשכמל"ו. ואמרו משל לבת מלך שהריחה ציקי קדרה תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער הביאו לה בחשאי. והמשל הזה נכבד מאד, רו' לומ' שתקנו לה בשכמל"ו והנה הרב ז"ל דקדק למה אמ' בפסוק הזה אלהינו ולא אמ' י"י אלהיך, והכונה ההיא שהמשיל ייחוד השם לציקי קדרה שהוא דבר שמבסם הקדרה וכן הייחוד הוא מייחד כל המדות ובסבתו באה ברכה לעולם והמלכות מפני שלא נרמזה בייחוד ההוא במלה בשאר המדות רק ברמז אם לא תאמר ולא תהיה היא בייחוד מאצילה יש לה צער תאמר יש לה גנאי לפי שהיא מקבלת השפע מכלם הביאו לה בחשאי. ונראה באמת שכונתו היא לומ' שאלו אמ' אלהיך לא היה במשמע אלא מדה אחת לכך אמ' אלהינו לרמוז אל הגדולה והגבורה. והלשון שהביא הרב אבל הזכיר בייחוד י"י אלהינו כי עשה עם משה את הגדולות והנוראות לא אמ' כן כדי שיהיה ענין משה צורך בכאן אלא כדי לסתום את דבריו ואחרי כן סתם ואמ' לעשות לו שם תפארת לא שיהיה בכלל באלהינו רק שכתב רמזים להראות לנו כי הייחוד מלמעלה למטה וכדי לסתום עוד דבריו לא הזכיר בכאן ענין בג' ספירו' הראשונות עד כאן דבריו. ואמנם

שגג באמריו   והיתה שגגתו שגגה גדולה ומרה   כי דבר על השם סרה, באשר עשה
מאצילות יצירה   והזכיר יצירה על יוצרו   ומהרה הפלתי את דברו   ואולי יצא
ממנו דעתו   או נפלה עליו תרדמה וכתבו תוך שנתו   והמרתי רע בטוב ובתום לבב
רצתי עשוהו .   והיה תמורתו קדש אבל לא הוא   כי מצאתי כתוב בדבריו אם לא תאמר
ולא תהיה היא בייחוד יוצרה וכתבתי אני מאצילה   ושבח לנורא עלילה   אשר שמרני

משגיאה גדולה   כן יעשה עמנו ועם כל ישראל תמיד אמן סלה. ובכש"ט שמע ישראל אמ'
משה לישראל יי' אלהינו וגו', לא אמ' אלהיך כדי שלא יראה כמוציא עצמו מכלל הייחוד
על כן אמ' אלהינו שגם הוא מייחד הב"ה עם ישראל. ארז"ל משל לבת מלך וכו', בת מלך
היא הע' שהיא בת מדתו של אברהם אע"ה היא החסד שהריחה ציקי קדרה עיקר הבשול והחשוב
שבו תאמר יש לה גנאי וכו', כשהע' / שומעת הייחוד של שמע ישראל ואינה נזכרת 99 ע"ב
ורמוזה שם היא כב יכול מצטערת ומתאוה לשפע האור הזך הבהיר המצוחצח מלמעלה, תאמר
יש לה גנאי שלא יהא נראה שהכח שלה חס ושלום חסר והיא צריכה לשפע עליון לא תאמר
יש לה צער כאשר אמרנו שמתאוה ונכספה לשפע אור מצוחצח בהיר הביאו לה עבדיה בחשאי,
כמו שארז"ל נימריה לא אמרו משה לא נימריה הא אמרו יעקב התקינו לומרו בלחש וענין
הייחוד הראשון והייחוד השני כן הוא, הייחוד הראשון שמע ישראל וגו', יי' שלש
עליונות, אלהינו הגדולה והגבורה, יי' התפ' עד הצ', אחד מייחד כל אלו שהזכרנו,
והדל"ת רומזת לע', שהיא דלה, בית דוד הכלה הרי ייחוד ממעלה למטה והייחוד השני
בלחש בשכמל"ו, שם הע', כבוד הת' שהוא כבודו של תשו', מלכותו התשו' שהוא מלכותו
של ת', לעולם ועד הוא הת' שהוא העולם, ועד הע', הרי השפע בא מהתשו' לת' ולע',
שהוא ממטה למעלה, ולפי שהייחוד הראשון שהוא אחד מלמעלה למטה והדל"ת רומזת על
ייחוד הע' ממטה למעלה על כן כתבו הגאונים ז"ל שצריך להאריך תולתא בחי"ת ותרי
תולתי בדל"ת, כי החי"ת הוא ייחוד ממעלה למטה כאשר נכתוב על כן אין צריך כונה
יתירה כי מהרה יכוין אדם הייחוד ממעלה למטה בלא עמל אבל ייחוד הדל"ת הוא ממטה
למעלה וצריך בו כונה ועמל יתר לכוין מאין סוף לאין סוף ממטה למעלה ויכוין בלבו
שהכל מיוחד באין סוף ע"כ.   וראיתי בספר האמונה והבטחון שאומ' בין שתתחיל הייחוד
מלמעלה למטה בין שתכוין ממטה למעלה הרי זה ייחוד נכון אמתי.   ואני יה"ב שנ"ר
דעת"ו ראיתי לכתוב דברים נכונים מורים סוד הייחוד כאשר קבלתים מפי אנשי אמת.
עיקר האמונה התמימה הודאית השלימה הוא הייחוד בע"ס זו לזו וכלם באין סוף ושלא
יחשוב האדם בהם שום מחשבת צד קצוץ ופירוד בשום אחת מהם שלא יהיה נטרד מהעולם
הבא כאלישע אחר שקצץ בנטיעות ונטרד ובעונותינו הרבים כמה תועי רוח שהם מקובלים
בעיניהם וטועים במחשבה ובדבור בטעות הגדולה הזאת ודוחקים עצמם להבין הדבר והם
צוללים ושוקעים במים אדירים ואפי' חרס לא העלו בידם ואשרי הזוכה לסוד הייחוד
האמתי כי הוא הנקרא יחיד בלשו' רז"ל כדרך שקוראין בתלמוד לחכמים יחידים מפני
שיודעים סוד הייחוד, והוא אהוב למעלה ונחמד למטה וכל עצמו של משה רבי' ע"ה
היה לדעת סוד הייחוד שיוכל ליחד שמו של הב"ה ייחוד אמתי כדי שימצא חן בעיני
השם ית' שנ' הודיעני נא את *דרכיך וגו'. והרבה משלים נתנו המעתיקים איש מפי
איש לתלמידיהם כדי שיובן מתוכם סוד ייחוד ע"ס זו בזו וזו בזו וכלם באין סוף
מאין סוף לאין סוף. והנני / מיחל ומקוה מהשם המלמד לאדם דעת ומתחנן אליו 100 ע"א
שיודיענו סוד ייחוד שמו הגדול והנכבד והנורא כאשר הודיע לעניו מקדם. דע כי
יש מן המקובלים שממשילים הענין לשלשלת שהיא עשויה חליות חליות והחוליה אחרונה

מחוברת עם הראשונה וכל חוליא וחוליא בחברתה ואין ביניהם פירוד וקצוץ אלא הכל מיוחד. ויש מי שאומ' שהענין דומה למים רבים היוצאין מהמקור והולכין ומתפשטין לכמה נחלים זה הולך מפה וזה הולך מפה ואעפ"כ הכל אחד כי ממקור אחד שואבים ואין ביניהן שום קצוץ והולכים אל הים הגדול וחוזרין מהים הגדול מתחת לארץ אל מקום אשר יצאו [[משם]] וחוזרין כן חלילה בלי שום פירוד וקצוץ אלא בייחוד שלם. עוד יש ממשילים הדברים שאומרין בהן רחמים גדולים דין קשה רחמים בינונים דין בינוני לאבן יקרה על דרך משל שיש בה כמה וכמה סגולות מכמה אבנים יקרות שונות זו מזו ואין בין סגולה לסגולה שום פירוד אלא כלם כלולים ומיוחדים באבן הזאת. עוד אומרים שהדברים שנותנין בהם גוונין והכל אחד דומין לשלהבת הקשורה בגחלת שיש בה כמה גוונים ואין בין גוון לגוון פירוד וקצוץ אלא כלם קשורים בגחלת ומיוחדים בה זה בזה וזה בזה והכל בסבתם שהוא הגחלת הוא הלפיד. עוד ממשילים הענין לאשכול של ענבים שהם ענבים רבים וכלם מיוחדים באשכל. עוד קבלתי מפי סופרים בחכמה זאת מהירים בשם עיני הדורות מאירים, בדבריהם היקרים ואולי תמצאנו בספרים והוא [משל] מהאילן שממשילים הדברים לאילן ששרשו מיוחד בארץ רמז לע"ס שהוא מיוחדות באין סוף ושיש לו כמה בדים ובדי בדים ופארות וענפים וענפי ענפים וכמה פירות וכמה קלפים ועלין וגרעינין וכלם שואבים זה מזה וזה מזה וכלם שואבים מהקו האמצעי שבו והכל מהשרש והכל מיוחד ביחוד גמור בלי שום פירוד בעולם כי הכל אילן אחד וממקור אחד יונקים. עד כאן השיגה ידי לכתוב, ואתה אחי ורעי אלופי ומיודעי אל נא תתרשל מלרדוף אחרי המודעי, כי אע"פ שערכתי לך שלחן ונתתי בידך שלשלת לאסור בה יצרך המקטרג ופתחתי לך מקור מים חיים לטבול בו ולחזק יצרך הטוב ונתתי לך אבן יקרה לרפאת תחלואי נפשך ושמתי בידך לפיד אש לבשל על ידו מאכלך אשר תאכל והכנסתיך במרתף לקחת ממנו מיין הרקח לשתות כרצונך והבאתיך בפרדס לאכל ולהתעדן במתק הפירות ככל חפצך, אל תאמר הנה ביתי מלא כל טוב לא יחסר כל בו אשב ואנוח ואוכל ואשתה עד שיתמלא כרסי מזה אשר בביתי ולא איגע מעתה לרדוף אחרי החכמים אמנם שמע נא בקולי איעצך אזר נא כגבר חלציך לשמש חכמים יחידים ואולי יוסיפו לך כהנה וכהנה או אחת שתאמר עליה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה. כי כל זמן שתרדוף אחרי / 100 ע"ב החכמה הרי אתה חכם ואפי' אין בידך רק מעט כי מאד מאד יש לו לאדם להיותו רודף אחרי החכמה ויסיר מלבו רחמי אב על בנים ויתפשט מהם ויתלבש אכזריות העזיבה על אוהביו וקרוביו דאמ' ר' אלעזר אין האדם לומד חכמה אלא אם כן יהיה אכזרי על אביו ועל אמו ועל אשתו ובניו כעורב הזה שהוא אכזרי על בניו ושמעתי טעם אכזריות העורב על בניו כי טבע [[אפרוחי]] העורב לצאת מהביצים לבנים וכאשר העורב רואה בניו לבנים חושב שאינם בניו ובורח והולך לו ומניחם והב"ה ית"ו מרחם עליהם ומזמין להם יתושים ואוכלין עד שנעשים שחורים וכאשר יבא אביהם [[וימצאם]] שחורים מודה בהם ועומד ומפרנסם, וזש"ה נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו ואם השם ית' מפרנס לבני עורב כל שכן [[לבני]] אדם עאכ"ו לבני חסידיו רודפי חכמה לדעת את אדון הכל יו"ו

על דרך שאמ' דוד ע"ה לשלמה בנו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו. וכאשר שמע ה"ר אבנ"ר דברי זה קרא פסוק זה על העושה כן דרך שבח תאומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, ואם לכבוד השם נתלבשו בני לוי במעשה העגל אכזריות ההריגה כל שכן אכזריות העזיבה שיתלבש בה האדם לכבוד השם כי לפי גודל שכלו של אדם תהיה ידיעתו לבוראו ולפי ידיעתו את בוראו תהיה אהבתו בו ויראתו מפניו ודבקות מחשבתו ולפי דבקותו בו תהיה מעלת נשמתו לעולם הבא עד שתצא מגופו בנשיקה ותשוב אל יסודה, יהי רצון שנהיה מהדבקים בו בשלימות ונקיים תמיד קרא דכתי' תמים תהיה עם יי' אלהיך, אמן. ואם נמנעת מלרדוף אחריה אינך חכם ואפי' בידך הרבה ותיגע ותמצא ויגעתי ומצאתי האמן. ואלתי אמן המברך לכל מתברך יאיר עינינו ויראנו נפלאות מתורותיו אמן וכן יהי רצון. הנה לך כונה נכונה ואמתית לכוין בסוד שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד שקבלתי והיא קבלה חשובה על אריכות דל"ת דאחד, וחייב כל בר ישראל לכוין כן תמיד ואם כל מה שכתבנו למעלה אמת. ואכתוב לך הכונה אשר תכוין משמע עד דל"ת דאחֹד. שמע לע', תכוין שהיא כניסת הכל מלשון וישמע שאול, ישראל רומז לעדת ישראל, יי' לתפ' עם שש קצוות אלהינו לזרועות עולם, יי' לשלש עליונות, אחד האל"ף רומז לכֹת, החי"ת צריך שתאריך בחי"ת עד שתמשיך במחשבתך הכונה הזכה וההגונה שפע הברכה מן החו' אל הב' ומזו לזו ומזו לזו עד הצ' שהם שמונה כמספר החי"ת וכשתגיע לדל"ת דאחד שהיא רבתי צריך שבעוד שתהיה עומד בדל"ת שתאריך בה עד שתיחד הע' שהדל"ת רומז לה בצ' / ותחשב בלבך שהכל כלומ' כל העשרה כלולים בצ', 101 ע"א
ואחרי כן תעלה מחשבתך בה' ותחשב שהה' כלול מכל העשרה וכן לנ' וכן לת' וכן לפ' וכן לג' וכן לב' וכן לח' וכן לכ' עד אין סוף, בכל אחת צריך שתחשב שהיא כלולה מכלם וכלם באין סוף מאין סוף לאין סוף וכל זה בנשימה אחת ולא יהיה פלא בעיניך כי ההרגל על כל דבר שלטון, ומן השמים יסיעוך כי הבא ליטהר מסייעין אותו. ושמעתי מפי מקובל משכיל כי היחוד הנכון בכונת דל"ת דאחד הוא שיכוין [[כן]] שבכל אחת כלולים כל העשרה ומיוחדים בה כן בכל אחת ואחת מהע' ועד הכ' וליחד הכל באין [[סוף. ודע באמת ובאמונה]] כי ברחמי שמים [[ובידו הטובה שתהיה]] עלי ועל כל ישראל כי כונתי [[במלת אחד שאני מכוין תמיד זו]] היא באל"ף ובחי"ת אני מכוין כאשר כתבתי, ובדל"ת כונתי ומחשבתי [[כן היא, הצדק בצדיק הכל]] מיוחד בצדק הכל מיוחד בצדיק הכל מיוחד בה' הכל מיוחד בנ' הכל מיוחד בת' עם שש קצוות הכל מיוחד *בפ' הכל מיוחד בג' הכל מיוחד בב' הכל מיוחד בח' הכל מיוחד בכ' כשלהבת הקשורת בגחלת והכל מיוחד באין סוף מאין סוף לאין סוף הוא אחד מיוחד בכל שש קצוות הוא אדני אדון הכל יוצר הכל עד כאן מהאל"ף דאחד עד תשלום כל זה בדל"ת דאחד בנשימה אחת. ואחר כן אני אומ' בשכמל"ו שהוא ייחוד הע' כלו וכונתו כתובה למעלה בכש"ט וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם היודע כל נסתרות שלא דברתי עד הנה בעדי בעיקר זה שהכל תלוי בו זולתי לכבוד יי' אלהי ישראל ית' ויתי' למען ילמד וישתדל הרואה דברי זה לעשות כזה כי קנאת סופרים תרבה חכמה, וכל שכן שתרבה יראה שכן היראה עליונה לחכמה שנ' ראשית חכמה יראת יי' שכל טוב לכל עושיהם.

והנני מבאר דברי הרב על הסדר אמ' הרב ז"ל כי שינה הכתו' בכאן לומ' אלהינו ולא אמ' אלהיך כמו שאמ' בכל מקום אע"פ שאמ' בכל מקום לאו דוקא שהרי במקומות אחרים אומ' אלהינו, אלא כל עצמו של הרב לא בא אלא לרמוז לנו שלא רצה לומר מרע"ה בסוד היחוד אלהיך כדי שלא להוציא עצמו מהכלל הואיל והוא עיקר שהכל תלוי בו, וגם לרמוז על זרועות עולם, שמלת אלהינו רומז להם וזהו שרמז באמרו כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות שהם רומזים לזרועות עולם, הגדולות לג' והנוראות לפ', ומפני שהת' מקבל מהג' נקרא השם הגדול, ולפי שגם מהפח' הוא מקבל נקרא נורא. וענין גדול ונורא הוא שכאשר יגיעו רחמים על ההגונים מצד המרחם יתגדל המרחם בעיני הנרחמים ונקרא גדול וכאשר יחול על ראש הרשעים דין ועונש מצד המעניש יתירא המעניש בעיני הנענשים ונקרא נורא, ולפי שעיקר קבלת הת' מהג' יקרא יותר גדול מנורא ולפי שעיקר קבלת הע' / 101 ע"ב מהפח' יקרא יותר נורא מגדול, ולפעמים ירמוז גדול על דו פרצופין מצד הג' המיוחדת בהם, גם לפעמים ירמוז נורא לדו פרצופין מצד הפ' המיוחדת בהם, וראה גם ראה איך הכל מיוחד בשכמל"ו. לעשות לו שם תפארת, שם רומז לע', תפארת לת', וירצה לומ' שם של תפ' כמו לשם תפארתך לרמוז על מה שכתו' בוקע מים מפניהם רומז לע' שקריעת ים סוף נעשית על ידה שנ' הלא את היא המחרבת ים וגו', והפסוק כלו בלשון נקבה. לעשות לו שם עולם, שם לע' רומז, עולם לת' שהוא העולם וקיום שש קצוות, ורו' לו' [[שם של]] עולם, ופקח נא וראה כיצד הרב מפרש הכל בשתי אותיות באמרו בה שאמר ולכך תקנו [[בה, והיכן]] הזכיר הרב למעלה לשון נקבה עד שיאמר כאן סתם בה וא"ת כבר הזכיר לשון נקבה באמרו והיתה דל"ת של אחד גדולה אשיבך אני ואומר כי לא מצינו בשום מקום כתוב בשכמל"ו תוך בטן הדל"ת עד שיאמר תקנו בה בדל"ת כדברך ואע"פ שעל הדל"ת רומז אינו במחשבתך במורגש אלא במושכל ידבר שכונתו לע'. משל לבת מלך וכו' מבואר הוא בדברי כש"ס אמרה בתורה כלומ' ייחוד הע' הזכירו מרע"ה ברמז בדל"ת של אחד שהיא גדולה כדי שיראוה עיני הפתאים אולי ירגישו בה וישאלו מה זאת, גם לרמוז שהיא כוללת הכל וחזר ואמר ואהבת את ייי אלהיך ולא אמ' אלהינו יהיה בכל תוספת כלומ' לא היה צריך לומ' בכל רק בלב שהוא נפש התאוה על דרך המדרש כי על דרך הפשט הוא נפש החיים כי הנפש החיונית משכנה בלב, והנפש המתאוה בכבד, והנפש המשכלת במוח, וכאן קרא הכתו' על דרך המדרש נפש התאוה לב ולא היה צריך בכל גם כן אלא במאד כי בתאוה ובמאד יפול לשון חצאין וכל אבל הנפש מאחר שהגוף נהרג כל הנפש יצאה או שנקראו וכו', כלומ' או שמא על כל פנים גם בנפש היה צריך לומר בכל שאלו לא אמ' בה בכל היית' אומ' שיקדש שם שמים בנשיאות ייסורין ובחתוך איברים אבל לא בהריגת גופו לכך הוצרך לומ' בכל נפשך שנפשך לבדו ירמוז לייסורין ולאיברים ובכל להריגה. בענין ביעור ע"ז ונדבה גדולה היא מי שמבער ע"ז כדת וכהלכה כי אסור להנות ממנה א"כ איבד כל כספה וזהבה שהיה רב יזהירם ביראה רומז על ארץ החיים שהיא סוד היראה בהיותה סוד שס"ה מצות לא תעשה, ואם לא היתה כונת הרב לרמוז זה טוב הוא ונכון עשה מאהבה אגב גררא אומ' כי האהבה הוא לעבוד ולקיים רמ"ח מצות עשה וגם גדריהם שלא על מנת לקבל פרס מהבורא כ"ש מהנבראים וזהו אהוב נאמן ולאיש כזה הב"ה שומרו מהמקרים ולא יצטרך להתפלל לפני השם להצילו מהם וזש"ה שומר ייי את כל

אהביו, והיראה / הוא שיהיה זהיר שלא לעבור על שס"ה מצות לא תעשה ועל גדריהם 102 ע"א ולא על אחד מהם ולא תהיה כונתו להתרחק מלעבור עליהם מפני אהבת גופו שלא יבאו עליו ייסורין מפני העונות אלא גם אלו מאהבה יהיו כיצד צריך שתהיה כונתו להזהר מהם כדי שלא יכעיס הבורא כי האוהב אפי' קטן ממנו שלא יירא מפניו שיוכל להרע לו כיון שהוא אוהבו אהבה שלימה יירא מלעשות דברים המכעיסים אותו כי קשה בעיניו מאד שיכעוס כלל מרוב אהבתו אותו כמו שמצינו בדוד מלך ישראל שלא עצבו לאבשלום בנו מימיו מרוב חשקו בו, וראה כי כשנהרג היה מקונן עליו בנפש מרה ואע"פ שעשה לו [[כמה צרות]] והבריחו ממלכותו ושכב עם פילגשיו ועשת כל יכלתו להרגו, על אחת כמה וכמה [[שיש]] לו לאדם להתנהג בדרך זה עם בוראו הגומל לו חסדים טובים שגמלו כל טוב משעת צאת נפשו מיסודה עד שובה הרמתה כי שם ביתה, גם יש לו לחשוב להזהר מלעבור לפי שמאמין שהב"ה ית' וית' בידו כח להענישו אם יחטא והרי זה ירא נאמן וגם הוא ישמרהו מהמקרים כי גם זה אוהב הוא והוא בכלל שומר י"י את כל אהביו. ואי"ת א"כ האבות והחסידים הראשונים שהיו אוהבים ויראים נאמנים מדוע לא שמרם מהמקרים כי כמה צער וכמה ייסורין עברו עליהם מעודם עד רוב ימיהם, י"ל כדי שיתפללו לפני הב"ה שאם לא היו באים לידי כך לא היו מבקשים רחמים ותפלה בלב שלם והב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ומה היא התאוה ההיא היא שאלו לא היו מתפללין לא היתה מדת הרחמים נמשכת על הרשעים ומתוך תפלתן הנכונה והשלימה מתוך הצער והייסורין מדת הרחמי' נמשכת על כל העליונים והתחתונים. ועוד י"ל שאם היה להם כל תאות לבם בעולם הזה לא היו זוכים לעולם הבא בשלימות לפי שאין כל אדם זוכה לשתי שולחנות אבל העובד מיראה אין השם שומרו מהמקרים אבל נופל בהם והואיל והוא עובד אע"פ שהוא מיראה שומע שועתם ועושה רצונם, וזש"ה רצון יראיו יעשה וגו'. ושננתם לבניך דברי הרב כאן בהזכירו חקת עולם אות היא לעולם זאת בריתי אשר תשמרו רומזים לעי' ולכל הבנין, כי עולם הוא הת' שבו נכללים כל שש קצות ורצה לרמוז כי קיום המצות כהלכתן הוא קיום כל נברא ונוצר ונעשה בהמשכת ובהשפעת האצילות בהם ר"ל בבי"ע בסבת עושיהם. כבר נאמרה בבא ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת י"י בפיך איך ירמזו אלה למזוזה ויראה לי כי לפי שהעינים והפה נגלים ונראים תמיד רומזים אל המזוזה שהיא מפורסמת תמיד מה שאין כן בתפלין שאינם נראים בפרסום לכל עובר ושב.

תחת ידו תחת רשותו בלי אמצעי אי נמי יד רומז לעי' שלא יפרד מכם לעולם ונראה הוא לעין כי איך יהיה לאדם עבד והעבד מכעיסו תמיד ומדותיו היפך מדות אדניו בכל דבר ואין לו רשות / לעוקרו מן העולם, כך הם ישראל בידי האומות אין זה אלא חשק 102 ע"ב השם בם ית' וית' וזש"ה ואף גם זאת וגו', או יהודאי או צלוב וזהו השבח שהזכיר מרע"ה על ישראל לפני הב"ה בעת חרון אפו על מעשה העגל שאמ' ילך נא י"י בקרבנו כי עם קשה עורף הוא, מפני שהוא עם קשה עורף ראוי הוא שתשרה שכינתך בינינו בצל שדי נתלונן ותחת כנפיך נחסה ולא תחת שר או מלאך כדי שלא יגרום החטא, כי מאחר שיש שם שבועה הרי היא במקומה עומדת ולא תבטלנה סבה נגדיית והוא שומר הברית והחסד

כלומ' משפיע ברכת הג' והצ' למדת שמור לאהביו בעבור מקיימי רמ"ח מצות עשה ולשמרי מצותיו ובעבור הנזהרים מעבור על שס"ה מצות לא תעשה, יראי שמו רומז לע' כי היא הפוקדת העונות והמשלמת לשונאים להאבידם אין במדת֗ג של הב"ה וכו', כי הכל מהכ' עד הע' נכלל בשתי מדות רחמים ודין ברחמים משלם טובה תחת טובה ובד֗ין משלם רעה תחת רעה. ויש במלת אל פניו סוד *ברשע וטוב לו, ק"ס והכונה כ֗י האדם החוטא לפניו ישיבנו אל פניו עוד פעמים שלש עם גבר ע"כ. והמובן מזה לפי מיעוט שכל שבי הוא ההפרש שיש בין סוד העבור לסוד הגלגול כי סוד העבור ירמוז לארץ החיים, והגלגול ירמוז לארץ המתים, סוד העבור בסוד הנפש וסוד הגלגול בסוד הגוף ובפסוק ויתעבר י"י בי למענכם הענין רמוז.

והיה עקב תזכור השם לא תתרשל מלהמשיך כח זכור בשמור לצרכך ולתועלתך שהשם הוא העובר לפניך שהוא אש *אוכלי הוא הע' שלוחמת מלחמות ישראל בימין ושמאל בימין להציל האוהבים ובשמאל להפיל האויבים וזהו שאמ' הרב ז"ל יד י"י עשתה זאת. לפני האדון הע' ימינך וזרועך ואור פניך הג' והפ' והת', הכלולים ביד י"י והשם הע' פרשתיו בואתחנן כי עבר השם עם פניו עברה השכינה על פני מרע"ה כי נורא הוא רומז לת' שהוא השם הגדול שהובטח בו מרע"ה שילך עם ישראל מפני שהוא מדת רחמים וירחם עליהם וזהו שאומ' הרב ועד"ה לא רצה שתהיה משחת ממנו שלא יהא שמו הגדול עמך. ובק"ס לא רצה שתהיה נשחת ממנו שלא יהיה שמו הגדול עמך שאם אתה [[היית]] נשחת ממנו לא היה שמו הגדול דבק בשם כ֗ב֗ד֗ו֗ ע"כ אלא לצרכך זהו שכתבתי בתחלת סדר זה. וכלם נותנים כבוד לשמו כלומ' ממשיכים (*) שפע הכבוד העליון כלו' הת' אל הע', ובמה לא בתפלה ולא בקרבנו' אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם אלא במחשבתם ובתשוקת נפשם אליו ית' וית' כי י"י אלהיכם הע' בייחוד הכל הוא האדון ולו הגדולה והגבורה והוא נורא בתפא' עזו דברי הרב על הע' משבחי / השוללות לשלול מהשם ית' כל צדי דברים שיש 103 ע"א בהם ריח גשמות הנה היא רעה מאד שמאחר שסלק ברכת רחמיו ממנה מי יברך אותה אין שם אמצעי שיברכנה כמו בשאר הארצות שיש שרים. היא המדה בעני ועשיר ועל כן אז"ל דעניותא בתר עניא אזלא. ומאיר עיני שניהם י"י ורחמיו על כל מעשיו. ועל ידי אותה דרישה וכו', על ידי דרישת שפע רחמים הבא מהצ' אל הע' מתברכים שבעים שרים של אומות ומתוך ברכת הע' מתברכת ארץ ישראל ומתוך ברכת השרים מתברכים שאר ארצות. ויש בו סוד עמוק כי הארץ הזאת הע' נדרשת בכ֗ל בצ' והיא ה֗כ֗ל כי ה֗כ֗ל בה והיא ב֗כ֗ל באמת, מי הביאו לרב לישבע כאן והלא כל דבריו אמת הם ואין חולק עליהם ולמה נשבע באמת אלא רומז כי הדרישה הזאת בארץ החיים היא על ידי הצ' שהוא אמת אי נמי על ידי הת' והכל אמת ונכון כי שם זה כשם זה. אבל יש במדרש הזה סוד לפי דעתי כי רמז הסוד הוא כי כשהאדם לובש תפלין ומתעטף בציצית ועושה מצות רבות שכל מצוה ומצוה נעשת צורה וציון למעלה וזהו היו מצויינין כי כציוני מעשי הגוף בטובה או בהפך כן יהיו ציוני

וצורות ודמויות הנפש ואם בטובה הרי היא נדבקת בשם ית' ואם הפך בצד שמאל כי השם ית' לא יגורהו רע שני' לא יגורך רע ועיקר ענין סוד זה יודע *בסוד המלבוש. הוסיף כאן כימי השמים על הארץ ק"ס ר"ל התחתנן או הם השמים והארץ העליונים וימי עולם וצ"ע והמשכיל יבין ע"כ. עוד שם ולדבקה בו אר"א בסוף והוא סוד גדול. ק"ס ירמוז שנפשות הצדיקים חוזרות אל המקום אשר נאצלו משם וזהו בסוף ע"כ. קבלתי כי אין לומר על הנפש אצילות לפי שאין נאצל נפרד מאין סוף ואין לך נאצל זולתי הספירות לבדם וכל זולתו כגון הנפשות וכיוצא בהם נבראים. וראיתי כתוב על זה ויראה לי כי הוא לשון כש"ט לדבקה בו בסוף כבר הודעתיך כי לבסוף הנשמה נדבקת בשם הנכבד ובאה לעולם הבא עד שנצררת בצרור החיים שהוא הקו השוה ובהיות היובל נוהג בעולם שבא עד התשו' אשר ממנה וכו' תבין ע"כ מצאתי שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו, אני יה"ב שנ"ר דעת"ו אומ' בין ליחידים בין להמון שהרוצה לידע סוד קשירת נפשו למעלה ודיבוק מחשבתו באל עליון שיקנה באותה המחשבה התמידית בלי הפסק עולם הבא ויהיה תמיד השם עמו בזה ובבא ישים לנגד עיני שכלו ומחשבתו אותיות השם המיוחד כאלו הם כתובים לפניו בספר כתיבה אשורית ותהיה כל אות גדולה בעיניו בלי תכלית רצוני לומ' שכאשר תשים אותיות השם המיוחד ית' כנגד עיניך יהיו עיני שכלך בהם ומחשבת לבך באין סוף הכל יחד ההבטה והמחשבה שניהם כאחד וזהו הדבוק האמתי שאמ' הכתו' ולדבקה בו, ובו תדבק (*) ואתם הדבקים וגו'. וכל זמן / שנפש האדם דבקה בשם ית' על זה הדרך לא תאנה 103 ע"ב
אליו רעה, ולא יבא לידי טעות בשום ענין מעניניו בין השכליים בין המורגשים ולא יפול ביד המקרים כי בעודו דבק בשם ית' הוא למעלה מכל המקרים ומושל בהם ולכבוד השם ית' יזהר מלדבק מחשבתו בו אלא במקום נקי לא במבואות המטונפות ולא בידים לא נקיות ולא לפני ע"ז וכל כיוצא בזה. ושמעתי מפי חכם ירא שמים שראה החסיד הרב ר' יצחק בן ה"ר אב"ד זצו"ל ששמש לפניו שאמ' כי זה החסיד מימיו לא ראו עיני בשרו מאומה וכאשר היה צריך ללכת לשום מקום היה אומ' לתלמידו ההולך עמו כאשר נגיע סמוך לע"ז מהר פסיעותיך כמו שתוכל וכל זה היה עושה מדעתי לכבוד השם ית' שהיתה מחשבתו דבקה בו, ומפני רוח הטומאה השוכן על הע"ז היה צריך להפסיק מחשבתו שלא לחשב במקום תכלית הטומאה בעיקר שהוא תכלית הקדושה והיה ממהר לעבור מפניה כדי לשוב אל הנקודה אשר היה עומד בה. וא"ת ולמה נדביק מחשבתינו בשם זה יותר מכל שאר השמות י"ל כי שם זה הוא עלת העלות וסבת הסבות והכל כלול בו מהכ' עד הע' מאין סוף לאין סוף והוא סבת כל המציאות מהכ' עד יתוש קטן בשכמל"ו. ועל השם הגדול הזה ית' ויתע' אמ' נעים זמירות ע"ה שויתי י"י לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט, באמרו לנגדי רומז לאשר אמרתי שהיו עיניו ולבו לשם תמיד כאלו היה כתוב לפניו, ואמרו מימיני הוא כמו לשון איש ימיני, כלומ' משבט בנימין כאלו אמ' בנימיני כך מימיני כלומ' מהימין שהוא הג' שעיקר קבלתו משם, כי כבר ידעת שסתם השם המיוחד רומז לת' ועיקר קבלת ת' מהג', וטעם הפסו' שויתי י"י לנגדי תמיד ולמה כי מימיני לפי שהוא ימיני אדון הימין וכיון ששויתי השם הימיני לנגדי תמיד לעולם לא אמוט לא ישלט בי מקרה ומתוך שפירש ה"ר טדרוס הלוי ז"ל באוצר

הכבוד באגדת לעולם יכנס אדם שיעור ב' פתחים ואחר כך יתפלל שיכנס ממקום שהוא עומד בו שני פתחים שהם גדולה וגבורה ויכנס אל הב' ויכוין להתפלל אליה מכלל שהיתה מחשבתו קשורה תמיד בתי' כי על התי' אמי' ממקום שהוא עומד בו. והזוכה לסוד ההתדבקות יזכה לסוד ההשתוות ואם יזכה לסוד ההשתוות יזכה לסוד ההתבודדות ומאחר שזכה לסוד ההתבודדות הרי זה יזכה לרוח הקדש ומזה לנבואה עד שיתנבא ויאמר עתידות וסוד ההשתוות אמ' לי ה"ר אבנ"ר כי בא איש אוהב חכמה לאחד מהמתבודדים ובקש ממנו שיקבלהו להיות מהמתבודדים א"ל המתבודד בני ברוך אתה לשמים כי כונתך טובה היא אמנם הודיעני השתויתה או לא א"ל רבי באר דבריך א"ל בני אם שני בני אדם האחד מהם מכבדך והאחר מבזך הם שוים בעיניך או לאו א"ל חי נפשך אדני כי אני מרגיש הנאה ונחת רוח מהמכבד וצער מהמבזה אבל איני נוקם ונוטר א"ל בני לך לשלום כי כל זמן שלא השתויתה שתרגיש בפשך / 104 ע"א בבזיון הנעשה לך אינך מזומן להיות מחשבתך קשורה בעליון שתבא ותתבודד אמנם לך ותכניע עוד לבבך הכנעה אמתית עד שתשתוה ואז תוכל להתבודד. וסבת ההשתוות הוא דבוק המחשבה בשם יתי' כי דבוק וחבור המחשבה בשם יתי' הוא מסבב אל האיש ההוא שלא להרגיש בכבוד הבריות לו ולא בבזיון שעושים לו ואינו מרגיש בנחשים ולא אל מעוננים ואל קוסמים וראה כי כאשר היה השם יתי' עם שאול והיתה מחשבת שאול קשורה בשם יתי' והעביר האובות מן הארץ ולא היה מרגיש בבני בליעל שהיו מבזים אותו בשעה שהמליכוהו ישראל וכאשר נהפך הדבר הלך אחרי בעלת אוב וכעס כעס גדול על צדיקים אשר לא חטאו לו עד ששפך דמם הנקי. ובלעם קודם זמן הברכות היה הולך אחרי הנחשים והקסמים ובשעת הברכות לכבודן של ישראל שרתה עליו שכינה ונתלבש ברוח הקדש ומיד נקשרה מחשבתו בשם יתי' ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים א"כ [צריך] לעשות הכנה שיוכל לקשור מחשבתו בשם יתי' והוא קיום המצות בכל כחו ושיאחז בתכלית מדת הענוה עיניו למטה ולבו למעלה. וראיתי לחבר כאן דברי הר"ם ב"ן ז"ל בפי' איוב הואיל וזהו מקומן לא יגרע מצדיק עינו, זה הפסוק יפרש דבר גדול בענין ההשגחה ובאו בו פסוקים הרבה כי אנשי התורה והאמונה התמימה יאמינו בהשגחה כי האל ישגיח וישמור אישי מין האדם כמו שכתו' גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו ואמ' דוד כי כל לבבות דורש י"י וכל יצר מחשבות מבין ולא בא בתורה או בנבואה שיהיה האל משגיח ושומר *אנשי *שאר הבריות שאינן מדברות רק שומר את הכללים בכלל השמים וצבאם לצורך האדם ולכן הותרה לצורך האדם וגם לכפר על נפשותינו בדמים על המזבח והטעם הזה ידוע וברור כי האדם מפני שהוא מכיר את אלהיו ישגיח עליו וישמור אותו ולא כן שאר הבריות שאינן יודעות את בוראם ומן הטעם הזה ישמור את הצדיקים כי כאשר לבם ועיניהם תמיד עמו כן עיני י"י עליהם מראשית השנה ועד אחרית שנה, כי החסיד הגמור הדבק באלהיו תמיד ולא יפריד הדבק מחשבתו בו בענין מעניני העולם יהיה נשמר תמיד מכל מקרה ופגע ואפי' ההווים בטבע וישתמר מהם ככה יעשה לו תמיד כאלו יחשב מכת העליונים אינם מבני ההויה וההפסד למקרי העתים וכפי קרבתו להדבק באלהיו ישתמר שמירה מעולה והרחוק מן האל ובמעשיו ואפי' לא יתחייב מיתה בחטאו אשר חטא והיה משולח ונעזב למקרים ובאו

בזה פסוקים רבים כמו שכתו' רגלי חסידו ישמור ורשעים בחשך ידמו, יאמר כי הקרובים אליו בתכלית השמירה והרחוקים ממנו מזומנים למקרים ואין להם מציל מן הנזק כמו ההולך בחשך אשר נפילתו קרובה אם לא ישתמר וילך לאט ואומ' כי לא בחרב ובחנית יהושיע יי', וכתי' הנה עין יי' אל יריאיו למיחלים לחסדו, / יאמר כי עיניו עליהם כאשר 104 ע"ב הם מיחלים תמיד לו, ונפשם דבקה עמו ומפני שרוב העולם מן הכת הזאת האמצעית צותה התורה החלץ הנלחמים וענין משוח מלחמה להשיב היראים ולא ימס את לבב אחיו כלבבו וכל תקון המערכות אשר בתורה או בנביאים כגון וישאל דוד ביי' ויאמר לא תעלה הסב אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים וכגון לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש כי אם ראוים היו לתשועה היו יוצאים במעט גוי ונוצחים בלי נשק, ואם היו חיבין בנצות עם לא יועיל למו רק הענין כי היו ראוין להתנהג בדרך הטבע והמקרה והענין הזה ביארו הרב ז"ל ביאור יפה בספר מורה הנבוכים. ועתה אמר אליהוא בדרך הזה לא יגרע מצדיק עינו, כי האל ית' לא ימנע עיניו שעה ורגע מן הצדיק אלא יראה בו תמיד כענין עין יי' אל יריאיו ואת מלכים לכסא, יאמר כי עיני השם את מלכים לכסא כי הוא יושיבם לנצח ויגביה מלכותם כי לא בכחם ירשו ארץ וזרועם לא *הושיעה למו עכ"ל ז"ל. וכתבו תלמידי הר"ם ב"ן ז"ל כאשר קבלו מפיו וזה לשונם מפי הרב מורינו כי כל יו"ד ה"א וא"ו ה"א עלת העלות בלי ספק וכך אמ' וחלילה כל מקום שני בו השם הוא העלה באין סוף עד כאן.

ראה שתהיה לכם הברכה כל הברכות באין מהשם ית' שפסוק יי' בדד ינחנו רומז אליו, בדד בגי' עשרה, והקללות כלם מאותו הנקרא צפוני המקבל מצד צפון שפסוק בדד ישב מחוץ למחנה מושבו רומז אליו בדד בגי' עשרה וזהו שרמז הרב לפניך בסמוך שאמ' ויתכן שיהיה הר גריזים לדרום שהוא הימין והר עיבל לצפון כי מצפון תפתח הרעה הוא אשר כתבתי דוקא, וכבר ידעת כי הימין רומז לרחמים והצפון רומז לדין, ודע כי הר גריזים מלא כל טוב גנות ופרדסים ומעינות והר עיבל קרח ויבש מכל טוב מדבר שממה מקום הצפוני והם קרובים זה כנגד זה גם את זה לעומת זה עשה האלהים לכבודו תדרשו כלו' לכבוד הת' שהוא הע' ברוך כבוד יי' ממקומו כאשר אכתוב במקומו סוד ברכה זאת אם יברכני צורי את פני האדון יי' אלהי ישראל הוא הע' הוא השכינה. ומדעתי אני אומ' ובאת שמה אם תדרוש השכינה מיד תבא אליך וזהו ובאת שמה, ובאת שֵׁם ה"א אחרונה של שם המיוחד ויהיה תי"ו של ובאת בלא ניקוד, אי נמי מנוקדת תהיה ונפרש הפסוק כן אם לשכנו תדרשו בחיליכם ובאת שמה כלומ' תבא בסופך לשם ה"א ואמרו תדרשו בלשון רבים לפי שהוא מדבר לנפש ולגוף, ואמרו ובאת לשון יחיד מוסב אל הנפש לבדה כי הגוף לא יעשה כנפים לטוס ולפרוח השמים במדבר יליל ישימון ושעירים ירקדו רומז לצפוני אשר משכנו שם על פני השדה כדי שלא יראה כמקריב תקרובת לפורחות השדה, בשדה וביער מקום משכן השעירים / שהיו להוטים אחריו, כי הע"ז נקראת מינות ואחז"ל עליה שאני 105 ע"א

מינות דמשכא ואחז"ל בפרי' חלק שאמ' מנשה בחלום לרב אשי ע"ה שבימיו היה האדם יצרו הרע מתאוה לעבוד ע"ז כאשר יתאוה עכשו לאשת איש נאה ומקושטת והלכה אותה התאוה מפני שחכמים סימו עיניו של יצר הרע. בשכל נבדל כלומ' במלאך נברא, אבל הנבואה ההיא לא תבא לו מעם השם ית' שאם תבא לו מהשם ית' מפני מה נענש אולי שהיה לו לזה הנביא לחשוב בעצמו כיון שנבואה זו נוטה למינות אין לי להמשך אחריה ולא לסמוך עליה כי השם ית' לא הודיעני זה אלא כדי לנסות אותי האלך בתורתו אם לא, ועדין אינו מספיק לי ולא נתישב בלבי וצ"ע. ולא ישא אלהים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ואין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש ואפי' ימות בנוער כל זה הביא הרב הנה לרמוז על סוד הגלגול וסודו מבואר למעלה היטב ובשם החכם ר' ששת ז"ל מצאתי וזה לשון התלמיד המקבל מפיו, בנים אתם לי"י אלהיכם פי' הפסוק הזה עד"ה [[בעבור]] שהיה מנהג פשוט בכל האומות להתגודד על המת כדי לזכרו כל ימי חייהם ולשרוט ולכתוב קעקע כמו שנ' ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע וגו', ונאמ' זה אפי' לשם שמים אמר עתה הטעם בנים אתם לי"י אלהיכם שנשמתכם עליונה ודבקה בבוראה ית' והוא דבק בה כדביקת האב עם הבן לפיכך לא תתגודדו ולא תעשו מעשה גוים להתגודד על המת כי המתים שלהם אינם כמו המתים שלכם לפיכך הם עושים דבר זה להזכירם, אבל אתם סבת מעשיכם הטובים וקרבתכם את הבורא ית' הוא זכירה גדולה למתיכם שאין למעלה ממנה לפיכך לא תשחיתו הצורה שנתן בכם לכתוב עליה בדמות אלהים עשה אותו אינכם צריכין לכך והנה זה ראיה גדולה להשארות הנפש אחרי הגוף בלי ספק כלומ' שאפי' במיתתכם אתם קרויין חיים בעבור התבודדות הנפש החיה הזכה שלכם להדבק בשם הנכבד כך קבלתי זה מפי מורי ר' ששת ז"ל ע"כ לשון התלמיד. גם מה שאמ' יוסף הצדיק לאחיו אני נאסף אל עמי קברו אותי וגו', הוא ראיה גם כן להשארות הנפש אחר הגוף שאםלמה כן לא היה מבקש קבר אבותיו ומה יתרון לגוף אחרי המות כשיקבר עם אבותיו ולמה יקפיד אם יקבר באשפות ובמדברות וכן מה שאמ' יוסף פקוד יפקוד אלהים [אתכם] וגו'. ושמעתי מה"ר אבב"ר ראיה חזקה על השארות הנפש כי ידוע הוא שהאדם כל ימיו עמל ויגיעה ואפי' בשעה שהוא נח כל חלבו מתמסמס ונפשו נקטה עליו במחשבות רבות והבהמה אין לה צער ולא מחשבה אלא אוכלת ושותה בעתה בלי תוגה ואנחה ואע"פ שהיא עמלה לצורך בני אדם אינו עמל בעיניה ובלבד שלא ירבה עליה האדם העול יותר מכדי כחה וכאשר היא נחה היא בשלוה / ובהשקט אין לה אנחות ומחשבות על מה 105 ע"ב שהיה או על מה שעתיד להיות ומה גורם זה לאדם הנשמה החכמה שנתן בו השם ית' יתרון על הבהמה והנה אם עם כל זה העמל והצער הזה שיש לאדם יתר על הבהמה לא יהיה השארות לנפשו יותר מהבהמה א"כ מה יתרון לו בכל עמלו ומה פשעו ומה חטאתו והלא הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ואיה אמונתו של הב"ה ית' וית' ואיה צדקו ויושרו שהאדם יהיו כל ימיו מכאובים לעבוד את בוראו ואחרי כן לא יהיה לנפשו השארות א"כ הבהמה טובה ממנו, השופט כל הארץ לא יעשה משפט חלילה חלילה אלא על כל פנים כיון שהב"ה אל אמונה ואין עול והוא צדיק וישר יש לנפש האדם השארות אחרי צאתה מהגוף לקבל תשלום גמול מעשיה ככל אשר עשתה בהיותה בגוף מדה כנגד מדה

בשלימות. וראיתי לחבר כאן לשון הרב ז"ל על השארות הנפש בספר המלחמות וזהו לשונו, שמעו כי נגידים אדבר, ומפתח שפתי מישרים, נאם המחבר הנה נא הואלתי לדבר כי כאשר צוה האדם לחפש האמת לחשוב בו ולסבור ...בדיני השור והבור, ויתר החקים והדת הנתונה אין צרך לאמר בשרש האמונה והנה בפתיחת זה הספר רצו' לגמ' ספר המאור דבר הוא חשך ולא אור, אמ' כי חכמי המחקר קראו כסא הכבוד גלגל השכל ואמרו כי בזרוח אורו והוא אור החיים על הנפש החיה הזכה אשר לוקחה ממנו תזהיר כזוהר הרקיע והוא שנ' והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וזה המאמר כלענת מר, כי גלגל השכל אצלם ככידורי הגלגלים כלם, והוא השכל הפועל אשר בנו כמוהו יסד והוא בעצמנו הווה ונפסד ונפש האדם נקראת בלשון הקדש אצילות מרוח הקדש, ובלשון פילוסופי המחקר כח יקר מן הכחות המשכילות הנבדלות נקראו אצלנו מלאכים ואינמו בחמר מסוכים ואם ינעם לנפשך הזכירה בכנוי קראנה השכל תקנוי, כי כן שמת אצל אנשי העיון יען הוא שכל נבדל איננו כח בגוף אבל בנה אצלו ציון, והנה אלה הכתות רצו' לו' המלאכים והנפשות הזכות צורות בלא חמר וצורה טבעית נפרדות ואני ארמוז על יסודה בחידות והוא סוד סתום וחתום מקובל מאבות טהורים לא השפיקו בילדי נכרים, הנה על דרך אמת ואמונה לוקחה מיסוד הבינה ואם תעמיק דעתך ורעיוניך יגבהו להבין שבועה אמורה בירמיהו וסוד נדרים ערוכים בספר מלכים תכיר האמת והוא מה שדרשו רז"ל בדרך רמז עם / המלך במלאכתו ישבו שם עם מלך מלכי המלכים הב"ה 106 ע"א ישבו נפשותיהן של צדיקים שבהן נמלך וברא את העולם והוא שנ' בבריאתה ויפח באפיו נשמת חיים רמז כי מנשמת אל נתנה ולא מן המערכת התיכונה ומן התיכונה אל השלישית ויורה עלית היות מעשיה מתעלים על הכוכבים והגלגלים כי היא רואה ואינה נראת ונושאת ולא נישאת, ויתר פעולותיה ודבריה נראו ונשמעו ועקבותיה לא נודעו ומדי עלותה בית י"י, להנבא במראות חזיוני, הרעות והטוב אשר תצא מפי עליון תקח בדבר מופת ודמיון ואשר אמרו כי אור הגלגלים הוא אור החיים המה היו במורדי אור לא הכירו דרכיו ולא ישבו בנתיבותיו גם כסא הכבוד מאד נעלה על המלאכים אף כי על הגלגלים והכוכבים, וסודו וסוד שמו כאשר יבחן לידועים חן, והכתו' שאמ' והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע פירושו מבואר כי ממנו לאדם תוצאות שכל הנמצאות ובאמצעותו ישיג הפלאות וזאת בהררי שכל יסודתו בעוד בחיים חיתו ובלבד שתמחול לכתוב הזה מחילה גדולה ועצומה היא מעלת הנבואה השלימה כי הפסוק הזה לא יכיל מעלת נביא רק ערך משכיל ואני אומ' באולי שהיא משל על גופותם כי הכתוב נאמ' לפי אמונתינו בענין תחית המתים והוא משל אמת בדרך קרון פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, גם פני ר' אליעזר בדרשו והוא ידוע עד כאן לשון הרב ז"ל. והנני מבאר דבריו לפי מיעוט שכל שבי בשם המלמד לאדם דעת יל"ו אין צרך לאמר בשרש האמונה, כלומ' אם בחכמת משא ומתן בני אדם לדון בין איש לחברו מצד הרמאים והשקרנים המולידים תולדות עול ודרכים מעוותים ובדיני ארבע' אבות נזיקין וכיוצא בהם שאין לנפש צרך בהם בצטוינו לעסוק ולחפש ולחשוב בה מחשבות למען

נשיג אמתתה שאלו היו בני אדם טובים וישרים כאשר עשאם הב"ה שנ' והאלהים עשה את האדם [ישר] וגו', לא היינו צריכין לעסוק בה כלל על אחת כמה וכמה שיש לנו לרדוף בכל לב ובכל נפש ובכל מאד אחרי חכמת האמונה היא חכמת דרך הקבלה שהיא דרך האמת. והנה בפתיחת זה הספר וכו', הוא ספר שנקרא ספר המאור שחיבר ה"ר זרחיה הלוי ז"ל הוא חשך ולא אור מפני שלא דבר נכונה על הנפש כאשר יאמר הרב. חכמי המחקר הם המתפלספים בטבע ולפי שחוקרין ודורשין אחרי הדבר המושג אל השכל בתכלית החקירה לבא אל תכונתו ולרדת אל תכליתו בראיה ומופת נקראו חכמי המחקר ולפי שטובעו בים ההיקש והמופת אין כח בשכלם לסבול דרכי הקבלה אם לא אחד / מני אלף ואותו האחד 106 ע"ב אם ימצא הרי זה שלם בלי ספק. גלגל השכל הוא גלגל העשירי שקוראין לו שכל הפועל אשר למעלה מגלגל תשיעי הנקרא אצל חכמי המחקר ערבות. כלענה מר, מפני שדברים אלו נראין כסותרי הכתו' כי מתוך דבריו אלו נראה ששרש הנפש ממקום נברא ושנופחה באדם על ידי אמצעי והנה הכתו' אומ' על האלהים ית' ויפח באפיו נשמת חיים בלי אמצעי שלא אמ' בה יהי נשמת חיים כאשר אמר בשאר הנבראים וכתיב והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה הרי האלהים ית' נפחה ונתנה ואליו תשוב אם זכתה. ככידורי הגלגלים מה כידורי הגלגלים נבראים אף גלגל השכל נברא כי הוא הנותן כח בכל בעלי התנועה בכח בוראו ית' בו. והוא בעצמנו הווה ונפסד הרב אמ' בעצמנו לרמוז שאין ההפסד מצד הנשמה החכמה אלא מצד עצמנו כי היא עצמה אינה נפסדת אם לא בנפשות הרשעים הידועים שנפשותיהן נעשות אפר תחת כפות רגלי הצדיקים אבל השכל שיוצא ממנה רצו' לומ' שכל הפועל של האדם שיוצא מהכח אל הפועל ופועל פעולות מופלאות שונות זו מזו בחכמות רוחניות וגופניות זה בודאי יפסד בהפסד גוף האדם כי בהעדר האדם יעדרו כל חכמותיו ופעולותיו כאלו לא היה וכל זה מצד עצמו אבל הנשמה עצמה אינה נפסדת לעולם אם לא אחרי אלף של חמשים אלף שנה שיסתלק הרצון מכל הנבראים וישובו הכל אל מקום אצילותן הראשון וזו היא אפיסתן המוחלטת [[הכל]] היה מן הסבה הראשונה והכל שב אל הסבה הראשונה ויפסדו ויעדרו כאלו לא היו מפני העדר ההשגחה והרצון מהם. ונפש האדם וכו', עתה מתחיל הרב לספר מעלות הנפש ומהותה לפי המושג כדי להוציא מלב רואי דברי ספר המאור, כונת הספר ההוא במהות הנפש מרוח הקדש רומז לעי' שנקראת רוח הקדש כי הנביאים באה להם הנבואה מלמעלה דרך בה, ולאנשי רוח הקדש ממנה. ואם ינעם לנפשך וכו', כלומ' אין השם והכנוי הנאמ' על הנפש עיקר לומ' זה לבדו הוא שמה אלא גם תוכל לכנות לה שם ולקרותה השכל הקנוי. ומפי החכם ר' נתן נ"ר שמעתי ביאור שם זה והנו יש לך לדעת כי השכל האלוהי כשיורד ומגיע אל השכל הפועל נקרא שכל פועל, וכאשר יורד השכל הפועל אל השכל הנקנה נקרא שכל נקנה וכשיורד שכל נקנה אל השכל המתפעל נקרא שכל מתפעל, וכשהשכל מתפעל מגיע אל הנפש שבאדם נקרא נפש, נמצא שהשכל האלוהי שבנפש האדם נקרא נפש זהו ממעלה למטה. וכאשר תשתכל בענין זה ממטה למעלה תראה כי כשהאדם פורש מהבלי העולם הזה ומדביק מחשבתו ונפשו אל העליונים *בהתמדה תדירית תיקרא/ נפשו על שם המעלה מהמעלות 107 ע"א העליונות אשר השיגה ונדבקה שם. כיצד אם זכתה נפש המתבודד להשיג ולהדבק בשכל

המתפעל תיקרא שכל מתפעל כאלו היא עצמת שכל מתפעל וכן כאשר נתעלית עוד והשיגה ונדבקה לשכל נקנה נעשית שכל נקנה, ואם זכתה ונדבקה בשכל הפועל הרי היא עצמה שכל פועל ואם תזכה ותדבק בשכל האלוהי אשריה כי שבה אל יסודה ושרשה ונקראת ממש שכל אלוהי והאיש ההוא יקרא איש האלהים כלומ' איש אלוהי בורא עולמות דהא רבא ברא גברא, אבל לא זכה עדין לתת בו הנפש המדברת ויש לך להבין שאחר שהשיג האדם בנפשו הזכה במעלה מהמעלות העליונות שנפשו מושלת על כל מה שתחת המעלה ההיא ואין צריך להאריך בביאור ענין זה כי זה מושכל ראשון הוא למשכיל ע"כ. אנשי העיון הם אנשי המחקר שכל נבדל מפני שהכחות האלוהיות הרוחניות שהם המלאכים והנפשות הזכות מובדל מתורת גשמות נקראו שכלים נבדלים. איננו כח בגוף מפי ה"ר אבנ"ר הכונה באמרם שענין פלו' איננו כח בגוף הוא להודיענו שלא יבטל הענין ההוא בהבטל הגוף אשר הענין ההוא סבת קיומו, אבל הענינים שהם כח בגוף יבטלו בהבטל הגוף כגון פעולות שהבריות פועלות שבריה זו יהיה בה סגולה וכח לעשות פעולה שלא יוכלו הרבה מהבריות לעשותה והסבה בבריה ההיא נקרא כח בגוף והאדם הסבה בפעולות שונות אשר יעשה הוא כח הדמיון כי בו יעשם וזהו כח בגוף כי יבטל בבטול האדם אבל הנשמה החכמה אינה כח בגוף כלומ' שאינה עצמה גוף כלל אלא כח מעם האלהים ית' מחופף על האדם עד שלא יחטא חטא מסתלק מעליו ונשאר ערום בלי לבוש ויצטרך להתחנן לפני השם ית' שישיבהו אליו ויאמר השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני, ואחר ששב יאמר לב טהור ברא לי אלהים למען לא אחטא לך וכיון שלא אעבור על רצונך רוח קדשך אל תקח ממני. אצלו ציון משל שהוא דבר נמצא דבר רוחניי צוריי כמו *שהציון צורה למקומו וזהו שמבאר ואומ' והנה אלה הכתות וכו'. מקובל מאבות טהורים כלומ' סוד הנפש לדעת יסודה האמתי מקובל הוא בידינו מפי אנשי אמת מפי אנשי בת קול מפי אנשי רוח הקדש מפי נביאים מפי מרע"ה מפי הגבורה יול"ו. לא השפיקו בילדי נכרים הפסוק הוא ובילדי נכרים ישפיקו, וכונת הפסוק על הרשעים החיצונים המסתפקים בחכמות החיצוניות, וכונת הרב לומ' שהאבות הטהורים אשר מסרו לנו סוד הקבלה לא השפיקו בילדי נכרים כלומ' לא נתעסקו בספרים החיצונים ובכחות החיצוניות אלא בפנימיות כל פנימי בעיקר שהכל תלוי בו. / אמת הת', אי נמי הצ', ואמונה הע'. 107 ע"ב מיסוד הבינה רומז לב'. שבועה אמורה בירמיהו שנשבע צדקיהו ואמ' לו לירמיהו חי י"י אשר עשה את הנפש הזאת דמשמע שעשאה בלי אמצעי ומדעתי כי הזאת רומז לע', והשם העושה רומז לב'. נדרים ערוכים צ"ע. תכיר האמת כי הנפש המשכלת שהיא מאת אל עליון. עם המלך הוא הב' שהוא מלך העולם כלומ' מלך לת' שהוא קיום שש קצות מלך הב' מלכי זרועות עולם, המלכים דו פרצופין, [[הב"ה כולל]] הכל, כי הכל נקרא הב"ה. מנשמת אל רומז לע' שנקראת אל בי"ג מדות ונשמתו הב' זש"ה ונשמת שדי תבינם, נשמתו של שדי תבינם, כלומ' מי *היא נשמתו של שדי [[תבינם]] כלומ' הב'. ולא מן המערכת התיכונה וכו', כלומ' שאין יסודה מן הנבראים ותיכונה רומז [[לעולם אמצעי]] שהוא הגלגל וזהו שמפרש ואומ' שמעשיה מתעלים על הכוכבים והגלגלים. [[להנבא]] במראות חזיוני וכו', ואלו היה יסודה [[מנברא]] לא היתה משגת העתידות מעם אל עליון וכיון שמשגת

העתידות בכח אלוהיי הרי יסודה [[אל עליון]] ולא נברא. בדבר מופת ודמיון כי נבואת הנביאים בידיעת העתידות בדמיון וחידות חוץ ממרע"ה כי תמובת השם יביט ומראה ולא בחידות. כי אור הגלגלים וכו', הוא כונת בעל ספר המאור אשר נתגלגלו דברים אלו על פיה כאשר הזכירה הרב בתחלת דבריו אלו. גם כסא הכבוד וכו', לאפוקי מדעת בעל ספר המאור שאמ' כי כסא הכבוד הוא גלגל השכל. וסודו וסוד שמו כאשר יבחן לידעים חן כל זה רומז לע', כי היא כסא לתי' והיא הכבוד והיא חן סתם, כי התי' חן גדול נקרא. כי ממנו לאדם תוצאות וכו', ובלבד שתמחול לכתוב הזה מחילה גדולה וכו', בדברים אלו לא קבלתי דבר גם לא הבנתים. ולפי דעתי כי הרקיע תזה רומז לרקיע שראה יחזקאל על ראשי החיות שהוא כסא לע'. שהוא משל וכו', פסו' והמשכילים יזהירו משל על הגופות אשר יעמדו בתחיית המתים, ולא ידבר על הנפש בלבד, כאשר חשב בעל ספר המאור לפי אמונתינו בתחיית המתים שאנחנו מאמינים שיחיו המתים ויהיו בגוף ונשמה ממש כאשר היו טרם מותם, והגופות יתעכלו ויהפכו ללפיד אש ותעמד הנפש בצורת הגוף כי חביבה היא לפני השם ית' צלם ודמות פני אדם עם ידיו ורגליו כאשר אירע לחנוך ואליהו שלא מתו ולא ימותו. והוא משל אמת בדרך קרון וכו', כי כאשר היו פני משה מזהירים כזוהר החמה ומפני יהושע כזוהר הלבנה כך יהיו מזהירים פני הצדיקים כזוהר הרקיע. ואני אומ' כי המורגש ר"ל פני הגוף של מרע"ה מזהירים כחמה המורגשת ופני גוף יהושע כפני הלבנה המורגשת ופני גוף המשכילים כרקיע המורגש, אבל פני / הנפש ירמוז למשה לתי', וליהושע לע' שהיא כסא לתי' ולמשכילים 118 ע"א לרקיע שעל ראשי החיות שהוא כסא לע' [[ולפני]] נפש משיח צדקנו בן דוד ירמוז לאשר התי' כסא לו הוא הב', כאשר ידוע מפסוק ונחה עליו רוח י"י רוח חכמה ובינה וגו', פקח עיניך וראה ותשכיל בפסוק זה ותרגיש ביסוד נבואת כל חוזה, ותאמר הנה אלהינו זה. ר' אליעזר בדרשו כשהיה ר' אליעזר הגדול דורש היו פניו מזהירים כזוהר הרקיע מאור השכינה ששכן על פניו, וכן היו פני [[רב]] כהנא כאשר בא מארץ ישראל לבבל מרוב התורה שלמד, ובן עזאי היתה האש מלהטת סביביו *בעת שהיה עוסק בתורה ויונתן בן עוזיאל כאשר היה דורש במעשה מרכבה כל עוף שהיה פורח באויר כנגדו היה נשרף. וכן היום אם תשתכל בפני התלמידים ההגונים אשר המה עובדים מאהבה ועוסקים בתורה לשמה בעלי ענוה רודפי החסידות ובורחים מן הכבוד תראה בהם זיו השכינה עד אשר יראו רואיהם ולכל אחד כפי מעלתו יהיה זיו השכינה על פניו וזש"ה וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך ויראו ממך, ואה"ל יע"ו נ"ם אוי"ר לש"ה. עוד על ההשגחה וכונת הבריאה והוא לשון הר"ם ב"ן ז"ל וזה לשונו בפי' איוב, ויש דבר מכאיב הלבבות ומאדיב המחשבות ממנו לבדו נמשכו רבים בכל הדורות לכפירה גמורה והוא הראות בעולם משפט מעוקל בצדיק ורע לו, רשע וטוב לו, כי יאמרו מדוע דרך פלו' ופלו' רשעים צלחה, ולמה פלו' ופלו' שיראו צדיקים אבדו, וזה שרש המרד בכל המורדים מכל לשון ואומה ונחלקו בו לשני דעות מהם מי שראה בדעתו לשלול ההשגחה מן הבורא ית',לא הידיעה כי הידיעה מעלה בידוע ושלמות בו, והמעלות כלם הלא לאלהים המה רק ההשגחה יסיר ממנו יאמר כי מפחיתות האדם אצל מעלתו ורוממותו ית' לא ישגיח עליו כלל. ויש כת אחרת תראה בדעתו לאמר כי איננו מדרך חכם שלם ויכול שיעשה רע או שלא

ימנענו ויותר נאות למעלת העליון ית' לשלול ממנו הידיעה ויאמר שלא ידע אישי השפלים ובסור הידיעה סרת ההשגחה מאיליה ועל כן האישים רק הם הפקר למקרים ויבקשו טענות נמאסות להיות ידיעת הפרטים חסרון במכוין היודע אותם כאשר נודע בספרי ראש היונים והנמשכים אחריו יעקור האלהים זכרם וישמיד מהם שרש וענף. וכבר באו אלו שתי הכפירות רצו' לומ' הכפירה בידיעה, והכפירה בהשגחה בדברי הנביאים במקומות רבים וזכר במזמור / 118 ע"ב אך טוב לישראל אלהים לברי לבב הענין בריוח ובלשון מבואר אמ' ואני כמעט נטיו רגלי כאין שופכו אשורי, כי קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה. יאמר בראותו שלום רשעים כמעט שלא יסה מדרך האמונה שהזכיר אך טוב לישראל אלהים לברי לבב, כלומ' שכל הטובות ממנו, ומלת קנאתי תורה על היות קושיתו בייסורי הצדיקים כאשר היה בשלום הרשעים כי הוא לא יקנא בהוללים רק בהיות לו *רעות *וצרות ולהוללים השקט ושלוה [[ויבאר]] זה אחרי כן בפסוק הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל זו קושית שלות הרשעים אך ריק זכיתי לבבי *וארחץ בנקיון כפי ואהי נגוע כל היום, [[קושיית]] צדיק ורע לו, ומפני זה אמ' כמעט נטיו רגלי ויחזור לדעת הכופרים הגמורים הכוללים כל הכפירות הם הכופרים [[בידיעה]] והזכיר כפירתם בידיעת מפני שיאמרו אחרי שהוא אל אמיץ ותקיף ויש דעה בעליון פי' כי כפירתם בידיעה מפני שיאמרו אחרי שהוא יודע והוא עליון ונשגב ויכול למה יצא מלפניו משפט מעוקל על כן יגזרו שלא ידע ולא יבין ונראה מהכפל המלות איכה ידע אל בעתיד ויש *דעה בעליון בהווה כי אלו ידע בעתיד לא ברא אלו הרשעים ואלו יש בו דעה בהווה לא ישפיע להם טובו כי אין לפרש שהוא הכפל ענין אחד במלות שונות כמשפט הנבואות כי היה כופל מענין ידיעה או להבנה או לראיה בפסוק ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב וזולתו והנה השלים החכם ענין תרמז הזה ואמ' ואחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני עד אבא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם, איך היו לשמה כרגע וגו', זה ענין הכרתת הרשעים ושיהיה אחריתם לשמה ולבזיון, ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני זה קיום הצדיקים ועמידת זרעם ושמם כי זה החכם יכלול הצדיקים בשם עצמו כאשר אמר אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי מפני שאין קושיא בצדיק ורע לו רק ליודע בעצמו שהוא צדיק כי כל אחד הנספה נוכל לומר לו אינך צדיק ולא בר לבב וזך מחשבה והנה אחרי שתרץ הקושיות אמ' שיאמין בידיעה ובהשגחה מי לי בשמים כלומ' מי בשמים כוכב ומזל או מלאך ושרף שיועיל או יזיק לי ועמך לא חפצתי אחר בארץ כי אתה המשגיח והמטיב בשמים ובארץ כי הנה *רחקיך יאבדו וסרה מלבי קנאת הרשעים ואני קרבת אלהים לי טוב ותסור קושית צדיק ורע לו, והוא הענין הזה ברעת הכת תאחת וטובת הכת האחרת בסוף לא נתפרש בדבריו אם דעתו וכונתו בעולם הזה שאמר כי הרשעים יסופו הם וזרעם והצדיקים יעמדו ויאריכו ימים ויעמוד זרעם לאלף דור, כענין הבא מן הפסוקים רבים מן התורה ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו, / 119 ע"א ולא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו, ופוקד עון אבות על בנים וכל הבאים אחריהם האזהרות בפרש' אם בחקתי ובפרש' והיה כי תבא ובנביאים בפסוק הוי בונה ביתו בלא צדק קורא דגר ולא ילד, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ובזרעם תהי אחריתו להכרית בדור אחר ימח שמו, או יהיה כונת

החכם להשאר נפש הצדיקים והכרתת נפש הרשעים כענין והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את י"י אלהיך ונפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע, והענין בכרתות הנזכרים בתורה כי הכרתות יורו על הכרת הנפש החטאת מלפני השם ועל קיום הצדיקים שלא חטאו. והנה על שני הפנים האלה תשאר אחריו קושיא כי אמ' שהרשעים יכרתו וימותו ואמ' לו כי יש רשעים יבלו בטוב ימיהם ושניהם בנעימים וזרעם נכון לפניהם עמם, ויש צדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים ימותו בחצי ימיהם ואין להם שם ושאר ונין ונכד, ואם יאמר כי נפש הצדיקים תקום ותעמוד לפני י"י ונפש הרשע תכרת ולמה לא יהיה לצדיק גמור טוב ויזכה לשתי שולחנות ולרשע המוחלט רע בשניהם. והנה נחזור לתלונת איוב ותוכחתו עם חבריו ודע כי מאשר הענין הזה פנה גדולה בתורה וראות הענין בתחלתו מבוכה רבה נתיחד לנו בו ספר אחד והוא ספר איוב, ויש מרבותי' שיאמ' כי מרע"ה נאמ' לו מפי הגבורה ענין האיש ההוא והחברים ההמה כאשר נאמ' לו ספר בראשית וצוה בכתיבתו מפני היות ענינו שרש באמונה ויסוד התורה ודע כי שם בספר ההוא יקשו כל העולה על הלב להקשותו כענין הזה ושם צריך להיות התירוץ הגמור כי כן יראה מדברי אליהוא שהוא תירץ הכל ואיוב קבל דבריו ושתק לו אף כי האלהים ית' השיב לאיוב ודבר אליו ונתוכח עמו והוא יתודה על תלונתו וקבל האל ממנו תשובתו והודאתו ואי איפשר שישאירהו במבוכה הקודמת לו. והאמת כי לפי פשטי הכתוב ולפי המתפרש בהם ביד מפרשי המקרא לא יספיקו להסיר המבוכה רק הלבבות המתפתים כי תכלית מה שיאמ' כי האל יגמול טוב לרשע על טובה שעשה ולבסוף יענישנו על רוב פעולותיו הרעות בעולם הזה ואם נראה שלא יענישנו יאריך ימים ממנו משפטו עד אחר המות לעולם הנשמות ועל הצדיק אשר תבאהו רעה יעשו כן יגזרו כי יעשה רעה יענש עליה ויגמלוהו טוב בסוף על ישרו והנה הפסוקים לא יורו על הענין הזה גם כי הרשעים המכחישים באל ויאמרו לא הוא אינם ראוים לגמול טוב כלל כי לא עשו טובה לדעת אלהים והצדיק הגמור שלא חטא
יבואהו רעות על חנם / כאשר באיוב אשר בוראו ית' העיד עליו כי אין כמוהו בארץ 119 ע"ב
איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע ותסיתני בו לבלעו חנם הנה הודה בו כי לא היה ראוי למדות ההמה וכאשר בא בקבלה על ר' עקיבא וחבריו שמחתכים בשרו במקולין אמ' לפניו רכ"ה זו תורה וזו שכרה אמ' לו שתוק כך עלה במחשבה לפני אבל באמת יש בזה הענין סוד גדול מסודות התורה לא ישיגם דעת חושב רק הזוכה להם לומד מפי מלמד מפי מרע"ה מפי הגבורי' ית' ויתי' והוא נזכר בדברי אליהוא גם במזמור תוא נרמז בפסוק *כחלום מהקיץ י"י בעיר צלמם תבזה כי יאמר אחרי הקיצותם בעיר הצלם שלהם נבזה תחת היותו נכבד והוא הצדיק לא יביאהו האל ית' במצר רק יהיה תמיד לעולם עמו דבק באלהיו כמו שאמ' ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני שלא אתפרד ממך ואם תשכיל תבין ותנוח נפשך בפסוקים והמלות נסכמות לענין אשר בהם ודע כי דבר החברים אשר יאמרו כי היסורין על ענין יבאהו אמת ויציב ונכון וקיים כי האלהים ית' מנהיג עולמו במדה ההיא והקושיא הזאת באיוב אינה תמידית באנשים עם היותנו מאמינים בעולם הנשמות ובשכר העולם הבא כי בידוע ברבי הצדיקים שהם חוטאים לפעמים ורחוק הוא שימלטו מחטא קל או חמור

כענין שכתו' כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ולכן הצדיק הגמור שאירע לו החטא הקל ועבר בזדון על מצות בוראו ית' על כל פנים ראוי ליענש עליו והנה אם יאבד האל ית' מגופו בעולם הזה כל הטובה אשר נהיתה בעולם ויהיה נדון ביסוריו של איוב כל ימיו טוב לו משיענש בנפשו להיות נדון בעולם הנשמות ביסורי גהינם או שיגרע חטאו מנפשו מעט ממעלתה בעולם הנשמות, ודבקה בזיו העליון ועולם הבא לפחיתות הגוף וגריעות הטובה שתבואהו בעולם הגופות אשר אין בין הטובה ובין הרעה רק דבר גרוע ודבר כלה ואבד ולמעלת הנפש ועלוי הטובה אשר באור פני מלך חיים, וכי היא הטובה במאמר מוחלט אין לה ערך ודמיון ולא תחלה בדבר גשמי לעולם, ולכן ארז"ל במסכת קדושין כל שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו בעולם הזה ודומה כמי ששרף [את] התורה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת, ובמס' פאה אמרו רובו זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו עבירות קלות שעשה בעולם הזה כדי ליתן לו שכרו משלם לעולם הבא, כך היא המדה וכן הדין נותן להקל מן הצדיק הענש ושיהיה בדבר הגרוע והוא הגוף ובזמן הפחות והוא העולם הזה ויקבל הגמול בדבר / הנכבד ובעת הטוב כאשר בארתי וכן 120 ע"א
הדבר ברשעים כי גם כן רחוק שיהיה הרשע נמנע כל ימיו מעשות שום טובה וראוי הוא לקבל עליה שכר ואלו ישפיע אליו האל בתגמולו תענוג וגדולה ומלכות כמלכות שלמה אינה שוה לגמול קטן מתענוג הנפש באור החיים בעולמים הראוים לה, ולרוב עונותיו נלקח ממנו אותו גמול ומשלם לו שכרו בדבר הקטן והגרוע כאשר באר אנקלוס ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו. ואחרי הביאור הזה יכול אדם לברוח מיד המבקשים הקושיא הזאת ולומר כי כל רשע וטוב לו יש לו מעשים טובים וכל צדיק ורע לו יש לו מן הרעים קצת ונדונים במדות האלה אבל איוב הידוע צדקת נפשו הגמורה והיודע ועד ית' שמו מעיד עליו ותסיתני בו לבלעו חנם הוא וכיוצא בו כגון ר' עקיבא שהזכרנו איננו בא במדה הזו והרשע הכופר באל כגון האומרים שהעולם קדמון כחשו בי"י ויאמרו לא הוא אין במעשיהם זכות אפי' יתנהגו במדות נאות וטובות כל ימיהם וזו באמת קושיא למה ישפיע להם האלהים טובה ואין בתשובתה דרך הצלה ממנה רק בענין הנזכר וזהו יסוד הספר הזה. והנה עוד בא בספר הזה ענין השטן וידוע בקבלתינו כי הוא מלאך המות הוא יצר הרע והנה חכמים ייחסו לו כל אלה הפעולות עם אמונתם שהוא מלאך המות באמת לא טבע מן הטבעים ולא כח מן הכחות כמו שנתבאר אחרי זו המימרא במעשה שספרו שם בתחלת בבא בתרא וברוב דבריהם א"כ ביארו לנו כי זה המלאך נברא להשטין ולהזיק ואולי תאמר כי מאצילות כחו יבא לאדם שטנה כי הוא טבה לכוכבי החרבן והדמים והחרב והמלחמות והפצעים והמכות והמריבות והפירוד הכלל נפש לגלגל מאדים. וכבר נתבו לו רז"ל בחלקו מן האומות עשו כי הוא עם היורש החרב והמלחמות ובחלקו עוד השדים הנקראין מזיקין בלשו' חז"ל ויקראו עוד שעירים בלשון תורה כי כן יקרא הוא וכחתיו המשטינים והמזיקין ופי' מלאך המות כמו שאמרנו נוטל רשות ונוטל נשמה, ונראה כי המות אצל רז"ל בבעלי הנפש המדברת איננה אפיסת החיים בלבד אבל תעשה בהכרח המעשה על יד מלאך כחו אוסף אליו הדבר הזה המשכיל שאיננו גשמי והוא הנשמה. אל תתפתה במאמרו

אך את נפשו שמור, לומ' כי אין לשטן ממשלת על הנפש כי זה הכתו' שוה עם הנאמ' לו בראשונה רק אליו אל תשלח ידך, ופי' יצר הרע כי כחות הנפש המתאוה במזלות האיש יתפרדו ממנו והוא נפש להם. ונראה מפשטי הכתו' ומדעתם ז"ל שהוא ושאר המלאכים יפעלו בחפץ ורצון מהם ישתוקקו להשלמת הפעולות אשר הם סבת להנה. והמתפלספים ירחיקו זה אבל זה היות כחות / השפלים בגלגלים והיות תנועות הגלגלים במלאכים 120 ע"ב והם להם נפש יודו בזה עד שיאמרו כי לא ימצא לעולם פועל שיפעל אותו הבורא אלא על ידי מלאך וכל מה שבא בכתוב בדבור השם למלאך או לשטן בענין יהודה רמז הב"ה למלאך הממונה על התאוה וכיוצא באלו כלן התגברות הכח על הדבר ההוא בגזרת עליון כי רצה האלהים לנסות את איוב והרשה את השטן בזה והנה נאצל מכחו חפץ לכשדים ולשבא על ענין החרב והשבי ההוא ותגבורת הרוח להפיל הבית על הנערים כאלו הוזקו בסבע והוא ענין אלוהי כאשר פירשתי ביעדי התורה וכן רצוי' לומ' בענין יהודה כי לא היה ענין סבעי מיהודה שיתפתה לזנות ההוא כי לא נסה ללכת באלה וכן אמרו בפירוש ר' הונא בשם ר' אידי לא תימא תמר זינת ולא יהודה בעיא מזגיא אלא ממני היו הדברים כלומ' שהיה ענין נסי מן הנסים הנסתרים ההוים ((תמיד)) [[בתורה]] כמו שביארנו כי [[בא מאת]] הבורא ית' חפץ אלוהי וגזרת רצון אל הכחות הקרובים אליו הוא המלאך הממונה על הדבר ההוא ונאצל שפע ממנו לכחות הגלגלים הפועלים בשפלים בכלל ובפרט ואולי רמזו חכמים לזה באמרם רמז הב"ה למלאך ולא הזכירו בכאן לשון אמירה וכל שכן הנסים המתפרסמים בשנוי הטבעים שיתיחסו פעולותיו במלאכים כענין וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף, ויסע מלאך האלהים די שלח מלאכיה ושזיב לעבדוהי, והוא המלאך שראה ואמ' ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין, וכן שלח מלאכיה וסגר פום אריותא, וכן הכתובים כלם והוא על הדרך הנזכר רק בהפוך אבל היות המלאכים נראים לבני אדם שלא הגיעו לנבואה בדמות אנשים כענין שני' במנוח ואשתו אז ידע מנוח כי מלאך י"י הוא, וכן ותרא האתון את מלאך י"י נצב בדרך וחרבו שלופה בידו איננו מענין הספר הזה לדבר בו רק הדבר אמת ויציב כפשוטו נכון וקיים כמשמעו ויש לענין סוד כי הקבלה לתורה האמתית יסוד. יאבד יום אולד בו, ולדעת רז"ל תהיה תלונתו יותר רעה אמרו במדרש ואלה שמות רבה רגם את האיקונין יאבד יום אולד בו *קלל את השלטון, הלילה ההוא יקחהו אופל יתכונו לומר שמרד במדת יום ומדת לילה מנהיגי עולם השפלים והמשכיל יבין עכ"ל ז"ל. עוד מלשון החכם / ר' אשר בשם דודו 121 ע"א הרב החסיד ר' יצחק בן הרב ז"ל, הנה שמעתי אומרים בני דורנו מספרים כי יש אנשים שואלים רבים שואלים ומשתוממים מה צרך לצדיקים גמורים לשוא ((נ"ל לשוב)) הנה ולהחיות המתים בבא משיח צדקנו באמרו ורבים מישיני אדמת עפר וגו', ומה תוספת מעלה יוסיפו להם וכו'. אך ליום הדין הגדול הצדיקים אע"פ שהם גמורים עתידין ליתן את הדין כי אדם אין צדיק בארץ וגו', ולקבל דינם ולמרק עונם הם שבים ועל זה נאמ' אשר לא ישא פנים וגו'. וכשם שחטאו עם הגוף כך יקבלו דינם יחד וכן הוא ראוי לקבל השכר הטוב יחדו ואם זה הצדיק לא חטא מעולם שמא באה לידו מצוה ונתעצל ולא עשאה

ועבר על דברי חז"ל שאמרו מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה כלומ' אל תתעצל מלעשותה שמא יבא אחר ויעשנה ועליו נאמ' וסביביו נשערה מאד שמדקדק עמהם כחוט השערה. ועל כן נתירא שמואל הנביא ע"ה בעלותו מקברו על ידי בעלת אוב ואמר שמא יום הדין הוא והלך לו אצל משה (*) להליץ בעדו וזה הדרש דרשו רז"ל על מה שנ' ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ, ואם הוא ירא מיום הדין כל שכן שאר הצדיקים וגם לימות המשיח יחיו אלו לקיים מה שנ' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. ועוד יש ענין אחר, שיש צדיקים גמורים לפי דורם ובינונים לפי דורם כמו שאמ' לנח כי אותך ראיתי צדיק וגו' על כן כלם יקומו עם בני דורם לקבל שכרם ופרנסי כל דור ודור יטיבו להם ויזכו אותם כאשר זכום בחייהם בהיותם רועים אותם כדי להעלותם במעלת הצדיקים אשר יזכו להיות נפשם צרורה בצרור החיים ועליהם נאמ' בי"י יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל, פי' אותם שהתנהגו בחייהם לעשות המצות וללכת בדרכי ישראל אע"פ שלא השלמו בחייהם די הצריך כדי לעלות במעלה הגדולה הנזכרת כי לא יוכל האדם לעלות במעלה ההיא עד שיזכה בכל שבע המדות הנקראות צרור החיים כי אם באותה מדה שדבק בה וקמה במלואה ושם תהיה נפשו צרורה כשתצא מן הגוף עד בא חליפתה גם היא ותשוב לסבתה ותחזור *חלילה סלו סלו המסלה, עד כלות מספר אותיות במחקר אותותיו והבא במצרף בכל שבע מדותיו, ואע"פ שקיים מקצתם ואפי' רובם אם לא קיים כלם או כמעט נטה מדתם עליו נאמ' כי שבע יפול צדיק וקם, וכאשר יחיהו האל ית' ישלים ללכת בדרכיו במלואם אז יתעלה באותה המעלה לאין סוף ותכלה ממדרגה / למדרגה ומעלה על כן יחיו אותם הצדיקים הגמורים לפי 121 ע"ב דורם והבינונים הנזכרים להרבות מעלתם וטובתם והנאתם ושמחתם כי גם בני האדם אשר יזכו לראות בביאת הגואל יתעלו במעלה גדולה שלא היתה כמותה בכל הדורות אשר לפניהם כי אם בים סוף במעמד הר סיני שראתה שפחה מישראל מה שלא ראה יחזקאל והיו כלם נביאים באותו הפרק, אמנם אחר זמן פסקה מהם, אבל לימות המשיח נאמ' ושפכתי את רוחי על כל בשר וגו', ולא תפסק הנבואה מהם עוד ככתו' ולא ילמדו עוד את בניהם לאמר דעו את י"י. ולזאת המעלה נתאוה לה מרע"ה בנבואת אלדד ומידד ואמ' מי יתן כל עם י"י נביאים כי יתן י"י את רוחו עליהם, פי' מי יתן שיהיה מעתה מה שעתיד הב"ה לעשות להם לישראל כי הם עתידים שיתן י"י את רוחו עליהם. וכאן רמז מה שנבא הנביא ושפכתי את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם. כך פי' אדני דודי החכם החסיד ר' יצחק בן הרב ז"ל. ועוד נאמ' בימות המשיח והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדוד ובית דוד כאלים כמלאך י"י לפניהם והיה לך י"י לאור עולם וכל מה שכתו' באותה הפרשה ואם לאותם שיהיו שם בבא הגאולה כך עאכ"ו לאותם הצדיקים שיזכו להיות באותו הפרק לראות הגאולה לשמוח על רוב הטובה הזאת שהתאוו כל ימיהם על כן כשיחיים האל ית' כדי להוסיף מעלה על מעלתם ולמלאת כל תאותם. ועוד שהרי אמרו ז"ל שבית המקדש של מעלה יבא על בית המקדש של מטה והביאו סימן לדבריהם מפסוק שאמ' דוד ע"ה ירושלם הבנויה וגו'. ובאותו הענג והטובה יעמדו כל ימי עולם עד חרבנו וכשיחרב העולם אותם הצדיקים לא ימותו ועטרותיהם בראשיהם לפי צדקם ולא יהיה להם עמל ושום צער רק יתענגו בתענוג הכבוד שהתענגו בו

מיום חיותם עד היום ההוא וזהו שאחז"ל ועטרותיהם בראשיהם והצדיקים שאינן כמותן עושה להם כנפים ואיפשר שיש מעט עמל בו ולפי צדקתם תהיה תאותם ושלימות טובתם, הרי כשיחיים האל ית' למלאת תאותם מה שהתאוו בחייהם ולנקום על ידם נקמת אויביהם אשר הצרו להם כי הערלים שהרעו להם יחיו על זה לקיים מה שנ' ונתתי נקמתי באדום ביד עמי ישראל ורשעי ישראל שכפרו בו בהב"ה ובתחיית המתים ובביאת הגואל יחיו גם כן לקיים מה שנ' ויצאו וראו [בפגרי האנשים] וגו', אבל ליום הדין הגדול ידקדק עם כלם ויקבלו דינם כדי לזכותם / להיות נפשם צרורה בצרור החיים לעולם ולעולמי עולמים. 122 ע"א

עוד יש כתות בעולם נבוכים בדעתם מרוב עומק מחשבותם ומעמיקים שאלות על עלת העלות ומבני האדם למנוע מהם התפלות. והכת האחת אומרת מה צרך לברוא אדם וחוה בהמה ועוף וחיה וכל העולם השפל הלא יאות לו המלוכה בכתות העליונים שהם קיימים לעולם ולעולמי עולמים וזהו הכת כתת המלאכים כשנמלך בהם רבון העולמים כשעלה במחשבה לברוא אדם בתחתונים ואמ' נעשה אדם בצלמנו והשיבו לו ואמרו מה אנוש כי תזכרנו ועוד כת זו אומרת ושואלת מה צרך לאל ית' לברוא מלאכים וחיות ושרפים ואופנים ומה מוסיף לו על ידם, ואם הוא צריך לכבודם. וכת השניה וכו'. וזאת התשובה לכת הראשונה אמנם ידוע לכל משכיל שאם אין מלך אין צבא ואם אין צבא אין מלך וראוי לו לכל מלך להיות לו פחות וסגנים ושרים ועבדים ורוב עם וצבא ככתוב ברב עם הדרת מלך, ואכ"ו למלך מלכי המלכים, ולכך ברא מלאכים וחיות הקדש ושרפים ואופנים לפארו ולהדרו ולהמליכו עליהם ולהזכיר שהוא בוראם ומלך עליהם לעולמי עד ככתו' אלף אלפין ישמשוניה וגו'. ובעת שעלה במחשבה לבראתם ברא עליונים ותחתונים כאחד וזהו שכתו' בראשית ברא אלהים וגו', ואתין אלו מורים שכל מה שברא בשמים ובארץ נברא כאחד והכל עמד בכח בבריאה ולא בהויה עד בא זמנו להוציאו מן הכח אל הפועל וכיצד היה תחלה בכח, דע כי האל ית' הוציא מרוחו הקדוש מים לאין סוף ולאין תכלה וזהו שנ' ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועוד כתיב בדבר י"י שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ורמז לדבר זה מה שאנו אומ' בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם וחלקן וברר לצד אחד המים הזכים מאד והבהיק אורו על המים ההם ויצא מהם אש וממנו ברא מלאכים ואופנים וחיות ושרפים וכסא הכבוד ושמים ושמש וירח וכוכבים ומזלות וגלגלים וסבותם ויש מהם שהיו מאותו האש ויש מהם שהיו מאש וממים ולא רצה האל לברוא המלאכים מאשו הגדולה שלא ידמו לו שאשו הגדולה אש אוכלה אש, כך פי' החכם ר' שבתי הרופא בפי' ספר יצירה שעשה ומן המים העכורים בסבוב ועניבים אחר כן ברא הארץ ותולדותיה וקשר העליונים עם התחתונים שיהיו מתקיימים בהם כי מסבת המשרתים העליונים והגלגלים ותנועתם נברא כל נוצר ומתקיים העולם, וטרם אשר ברא את האדם בנה העולם ותקנו והקוה ימים ואגמים ומעינות ונהרות / וכוכבים ומאורות לתקון 122 ע"ב העולם לגדל אילנות ודשאים ועשבים ויצר בהמות וחיות ודגים ועופות וכל צרכי העולם טרם בואו כאדם המתקן סעודתו טרם יכנס המלך בביתו, ואחר כן ברא אדם ועזרו ושם רוח קדשו בקרבו להכיר יוצרו ולברכו ולהדרו ולהמליכו עליהם ולשמור מצותיו וחקתיו ולהדבק ביראיו למען ידעו ויבינו וישכילו על זאת כי הוא יוצרם, ומארבע יסודות

חברם ונפח באפס נשמת רוח חיים וברוח הפנימי המושכל עטרם להשכילם ובעת יקימו תורותיו ויעשו כל מעשיהם לרצונו בעת בא פקודתם תשובנה כל הסבות לקדמותן, והרוח הזכה והברה היא הנפש הפנימיה הטהורה, תשוב אל האלהים אשר נתנה ותהיה צרורה בצרור החיים, לאור באור החיים, וגם הגוף הנוצר מאדמה אם ילך בעצת הנשמה העליונה גם הוא ישוב כמלאך ואופן וחיה, כחנוך בן ירד והנביא אליה, ולמען ידע כל נוצר ונברא כי הכל ביד נורא עלילה לשום שפלים למרום ועליונים מטה מטה ברא האדם עפר מן האדמה ולעת ילכו בני האדם בדרכיו ובעת בא חליפתם ישיבם למוצאם למקום הקדש אשר חוצבו *משם טרם הבראם ויתקנם במכונותם בהתגלגלם מצד אל צד ישובו אל מוצא העלה אשר ממנה יצאו, ואל היסוד הראשון אשר ממנו הטבעו, ויחזרו *חלילה כאשר בתחלה ועל יד ברואיו ומעשיו יזכרו נוראותיו ונפלאותיו לקיים מה שנ' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו עכ"ל ז"ל. וכבר רמזתי סודה באמר ובהר מפורשת כאשר רמזתי במקומו באמר ובהר. והנה *אמ' וביום השביעי עצרת וגו', ענין שלש רגלים ומשפטם מבואר באמר. ששת ימים תאכל מצות וגו' ועד"ה עצרת היא כנסת ישראל ובא ללמדנו סוד היום מדעתי כי סוד היום רומז לצ' ואע"פ שעצרת של פסח רומז לצ' אמ' הרב שהיא כנסת ישראל כי לפעמים תקרא כנסת ישראל שמינית כגון בסכות שהיא רגל בפני עצמה והיא סעודה קטנה שהיא אדני הקטן, וסוד זה שאומרים קטן יודע מסוד הקטרוג מפני שדרשה לעצמה נאמ' לה לכי והמעיטי את עצמיך ויש מן החכמים שאומ' שהלילה שיהיה זה בעליון כי אין למעלה קנאה ושנאה ולא תחרות אלא שכך חייבה חכמתו של הב"ה ולפעמים תהיה בכל כלו' תקרא שביעית בסוד הצ' שהוא שביעי שבת אם למדת דברי הימים והנה הוא כשבת כלומ' העצרת שהוא הע' הוא בשביעי של פסח בצ' והרי הוא כשבת כמו הצ' שהוא סוד / השבת שיש בה זכור ושמור, ביום שבת 123 ע"א בו זכור הצ' ושמור הע' כבוד יום הצ' וכבוד לילה הע'. ועל כן אמ' כאן בשביעי של פסח עצרת לי"י אלהיך, לי"י הצ', אלהיך הע' כי האשה רומז לע' שהיא האש הגדולה וכבר הזכרתי סודם באמר.

שפטים צדק צדק תרדף ק"ס צדק ראשון היא השכינה דמיקרי צדק שנ' צדק ילין בה, וצדק השני הוא יסוד שהוא כובע ישועה בראשו של מלכות, ואין ראשו אלא אמת שנ' ראש דברך אמת ואין אמת אלא שלום שאף היסוד נקרא אמת כי הת' והשלום שניהם ברוב המקומות נרמזים כאחד א"כ צדק השני הוא יסוד. א"כ יאמר הפסוק תשפט אתה בבית דינך צדק, ואם תעשה כן תרדף צדק ותשיג אותם תחיה לעולם הבא בצדק השני שהוא צדק עליון והוא אור הגדול הצפון לצדיקים לעתיד לבא והוא עתו של הב"ה וירשת את הארץ התחתונה בצדק הראשון שהוא ארץ ישראל ע"כ. אע"פ שדברי זה החכם נכונים קשה לי דברים כי אע"פ שמן הנראה היא כונת הרב במקצת הוא אבל לא בשלימות כי אם צדק שני רומז לצ' פחד בצדיק מאן דכר שמה אין הצדיקים מפחדים אלא מן הפ'. ועוד אם צדק שני רומז לצ' איך קורא אותו ישועה ואין ישועה רומז אלא לדין והיודע סוד ברכת אבות יבין זה. ועוד איך

יאמר שהצ' הוא הכובע והוא הראש שנ' ראש דברך אמת ואומר שהכובע על ראשו של המלכות ואומר שהוא עוזו ואין עז אלא דין. ומדעתי כי צדק השני הוא הב' שהיא שכינה עלאה וצדק ראשון שכינה תתאה אם תרדף שכינה תתאה שהיא ה"א אחרונה תשיג עלאת שהיא ה"א ראשונה והוא עולם הבא צרור החיים כי הוא נשמה לנשמה והוא כובע ישועה לתפ' ויהיה כובע רומז לב' וישועה לפי והראש לת', שנ' ראש דברך אמת והפחד שהצדיקים מפחדים הוא מהפ' והב' כי עיקר קבלת הפ' מהב' והג' מהח' אם כן גם העז ירמוז לב' שהוא עזו של ת' והם נחת רוח לפניו, הורדת והמשכת רוח הקדש לע' שהיא פני השם, לצורך המציאות כלו להשפיע עליהם רחמים גמורים בלי תערובת דין מהעליון שאמ' ונעשה רצונו כלומ' שנתקן הרצון טוב לבא עלינו ולברכנו ואע"פ שלא כיון הרב לזכור דברים הללו לרמוז מה שכתבתי בהם הואלתי לכתוב כן מפני שרש"י זוכרו תמיד על דרך פשטו ממש בלי פנימיות אחר בע"ז או / בעובדיה מפני כי השם ית' אל קנא ונוקם בה ובעובדיה מאד מכל שאר העברות ועל 123 ע"ב כן עובדה במיתה החמורה שהיא סקילה. כי הברית בארץ הברית כאן רמז הברית לע' בארץ הברית בארץ הנבראת שהיא ארץ של הברית כלומ' שהברית שהוא הע' שוכן בה והרי הדר בחוצה לארץ הוא תחת ממשלת השרים וכאלו הוא עובד ע"ז שהוא מתלונן בצל זרים. התורה עצמה שהיא תורה שבעל פה חכמת שלמה שומר ישראל כסא של הת'. תועבת י"י כל גבה לב, ואמ' הכתו' על ע"ז ועל הדברים הנמאסים כמוה תועבת י"י אשר שנא, אם כן אדם שיש בו גסות הרוח יהיה בעיניך כע"ז עצמה והרב אמר במורה הנבוכים וכו', כאן הביא הר"ם ב"ן ז"ל דבר מדברי הר"ם במז"ל ושתק ושתיקה הודאה היא, ודין הוא כי דברים נכוחים דבר ע"ה וחכמת הטויארין בלשון ערב טאיר וחכמי העופות יקראו טיארין שמחתי בדבור זה כמוצא שלל רב לפי שפירשתי בסדר בראשית דבור חכמת הטייר שהזכיר הרב שם ברמז מדעתי על דרך שבאר הנה והיה רפוי בידי אם היתה כונת הרב כן אם אין ושבח ותהלה לאשר הוציא יש מאין, אמן והדבור ההוא הוא אותו שאומ' לפנים ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם מה היתה חכמתן של בני קדם שהיו יודעין בטייר, שורש דבר נמצא בם כלומ' עיקר שלפעמים אומ' אמת גם פעמים משקרים והוא ענין מופלא למי שיודע עיקריו והיודעם אסור לעשות ענין או להניחו מלעשותו על פיהם אמנם להתבונן בהם עם תמימות לבו לשם ית' מותר הוא. ושמעתי על הרב ר' אהרן הלוי ז"ל מפי אחד מתלמידיו ההגונים כי כאשר היה מהלך בשוקים וברחובות שהיה משתכל בהם להבין ולהורות אבל לא לעשות או להניח. ולא נדרוש מהוברי שמים תמה אני על הר"ם ב"ן ז"ל איך כלל בכלל מעונן ומנחש הוברי שמים שהיא חכמת האצטגנינות ואחרי כן בהשגחה פרטית התיר הענין באגרת ששלח לחכם ה"ר מאיר נרבוני ז"ל וכבר הזכרתי זה בפסו' והיה תמים מה ראה הרב שאמ' למעלה פעמים רבות על סודות ועיקרים גדולים שיבא לאדם המשתכל בהם תועלת גדולה בביאורם כעין זה שאמ' וכבר ביארתי זה למעלה וכבר רמזתי סודה וכיוצא בזה במקומות רבים ושתק ולא באר מקומם, וכאן שאין בדבור זה ידיעת סוד גדול ולא ביאור דבר נסתר פרסם ואמ' וכבר הזכרתי זה בפסוק והיה תמים. על כן אני אומ' כי בענין זה ובכיוצא בו ניכר חסידותו של אדם / ואהבתו 124 ע"א הגדולה אל השם ית' ומחשבתו התמימה הדבקה תמיד בשם ית' וניכרים בו סימני טהרה

שבאדם שמרוב אהבתו ז"ל ותמימות מחשבתו אל השם ית' השלים דבריו בוהיה תמים ואע"פ שאין בביאורו חדוש גדול ואחז"ל בענין כזה מתוך ברכותיו של אדם ניכר אם הוא חכם כי כשאדם מדקדק בלשונו בכל כחו לדבר בלשון נקיה ובצחות לשון סימני טהרה הן אלו ובידוע כי אדם שעושה כן בלשונו שבודאי כן הוא עושה בלבו ובידיו ר"ל במחשבה ובמעשה והרי הוא צדיק גמור. ובדבור אחד שאמ' תלמיד משני תלמידי רבי' הקדוש בלשון נקיה בחר בו לבדו והיה בעיניו בחזקת הגון וראוי ובאמרי לבדו לאפוקי חברו. אמ' הרב והנה לפי הטעם הזה יש בתחבולה הזאת תועלת וכו', לא אמ' כן בדרך שכונתו כך שענין העריפה היה בעבור תחבולה זאת שהרי הוא מקשה עליה וסופו הוכיח על תחלתו שרמז בו הסוד בלי תחבולה ולא אמ' כן אלא בדרך מהביל כאשר התביל טעם הקרבן וטעם חטא מרע"ה שכתי' הר"ם במז"ל שאלו היה טעם עריפת העגלה בעבור זאת התחבולה הרבה תחבולות לנורא עלילות שיצוה לעשות ולא להמית הענית הזאת מיתה משונה כזאת והלא רחמיו על כל מעשיו ובעבור דבור אחד של אכזריות שאמ' רבי' הקדוש לעגל נתיסר בכמה ייסורין ולא סרו ממנו עד שאמ' דבור של רחמנות על העכברים לפי תומו כדי שיבא מלב שלם והתורה חסה על ממונן של ישראל ולמה לא חסה על העגלה הזאת והשדה אשר לא יזרע ואם רוצה חטא עגלה ושדה מה חטאו אבל הענין סוד לא נודע אלא לאשר קבלו או קבל כיוצא בו עד שיבין ממנו זה, ומתוך מה שאמ' הרב ז"ל בו ולפי דעתי מכלל שלא קבל בו דבר אבל דמה אותו לפרה אדומה וכן שמעתי מפי מקובל משכיל שענינם של עגלה ושדה כענין פרה אדומה להתיש כח סבת הרציחה ואיש הדמים ובחקת מבואר סוד פרה אדומה בכלל כי בפרט אמ' עליו שלמה ע"ה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ואחז"ל שעל פרה אדומה אמ' כן וראיה לדבר והיא רחקה בגימ' פרה אדומה. ושמעתי מפי איש משכיל שקבל כי העגלה והעגל מצד שמאל הם אשר הוא המקטרג והמסית והמחזק יצר הרע בלב הרוצח המשחית להרוג ולהשחית ולפיי עורפין העגלה לשבר כח סבתה כדי שלא תשלוט בבני אדם ולא תקטרג עליהם ולא תגרום להרג ולהשחית וכן מצינו בשמואל הנביא ע"ה כשרצה הב"ה לשלחו למשוח דוד למלך נתירא פן ישמע שאול ויהרגהו וצוה לו הב"ה לקחת עגלה כדי להפריד כחה העליון מכח העגל / ולא יוכלו לקטרג ולגלות הסוד לשאול ושלא יסיתו אותו על שמואל ע"כ. 124 ע"ב ושמעתי מפי איש נאמן רוח מגיד אמת שקבל מפי מקובל ירא שמים כי מהעגלה הערופה היה נעשה נס גדול שהיה אחר ימים שנערפה יוצא ממנה תולעת גדולה והולכת אחרי הרוצח ונדבקת בבגדו ולא היתה בריה יכולה לעקור אותה ממנו עד שיתמהו הרואים והדבר מתגלגל ובא באזני החכמים יודעי הסוד ומכירים שהוא הרוצח ותופשין בו ומוסרין אותו לבית דין ומדעתי כי נכתב שפכה בה"א לרמוז אל מקור קבלת כח איש הדמים המקטרג ההוא מחזיק ידי עוברי עברה שהוא צד שמאל שאם תחשוב ממעלה למטה תמצאנו חמישי.

כי תצא יקרא קללה כי דברים אלה וכיוצא בהם בניבול פה וברוב שיחה בטלה עם אנשים וכל שכן עם נשים ואפי' עם אשתו על אחת כמה וכמה עם אשת חברו גורמים רעה וקללה

מצד הצפוני וטומאה על העוסקים בהם ועל העולם מפני כי מחשבתן ממשיכין כח הדברים שחושבים בלבם בעת שמדברים אותם כי הכל הולך אחר המחשבה ואמ' לי החסיד ה"ר אבנ"ר וזהו שאמ' חז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה *וי"מ לפי שכשמהרהר לעשות העבירה הרי הוא נמשך אחריה ואחר שעשה העבירה מתחרט ומתקרב אל התשו'. *וי"מ שאחר שעבר ומהרהר בעבירה ההיא עצמה אותו ההרהור קשה מהעבירה שעשה. *וי"א כי ההרהור קשה מהעבירה מפני שקשה לפרוש מההרהורים הרעים יותר מלפרוש מהעבירה. *וי"מ כי ההרהור קשה מהעבירה מפני שזה בנפש וזה אינו אלא בגוף. *וי"מ כי כל זמן שאדם קושר מחשבתו בשם ית' הרי הוא עם השם והשם עמו ונפשו דבקה בשם ית' והרי נפשו קדושה כל זמן שהיא קשורה ודבוקה באל עליון ואם נתגבר עליו יצרו על מראה עיניו שראה והרהר הרי הפסיק מחשבתו מהשם ית' וכאלו נפרדה מתכלית הקדושה וחברה עם הטומאה השמאלית וגדול עונו מנשוא כי עזב את השם וסר מאחריו והשם הסתיר פניו ממנו והיה לאכל והעבירה עצמה אחר שעשאה אין ענש העבירה ניכר כנגד ענש ההרהור וכאשר אחז"ל בענין נדר עד *שיהיו פיו ולבו שוין כן דברים שבפה בלי מחשבה אינן גורמין כל כך רעה ואולי על זה הטעם החלש סמכו עניי הדעת מעוטי החסידות הרגילים בשבתות ובימים טובים ובחופות להרבות בשיחות בטלות עם הנשים הבתולות והנשואות בדברי מוסר וחשק ויושבים ישיבות ישיבות כאלו הם בבית המדרש עוסקים בנגעים ואהלות ואע"פ שלא יצא עליהם שם רע מעולם ומן הנראה שאין הדברים וההרהור נכנס מהפה ולפנים ואע"פ שלפעמים בדרך מוסר חוש משוש הידים רע גנאי גדול הוא כי אי איפשר שלא יצא מאחד מהם הנחש הקדמוני / השעיר האדמוני מהכח אל הפועל 125 ע"א מחמת המנהג הרע ההוא כי פורצים גדר חכמים באסרם שיחה עם האשה ופורץ גדר ישכנו נחש. ואין להביא ראיה מענין רבותי' הקדושים חסידי עליון לומ' כבר הזכירו רז"ל שהיו החסידים לוקחין הכלה על צואריהם ורוקדים עמה ומדלגים בה והיא על צוארם כי לא היו עושין זה רק לשם שמים כדי לשמח חתן וכלה ולולי שהיתה הכלה המקושטת כ"ש זולתה בעיניהם לקאקי חיוארי לובשות חלבנים או ככשורא לובשות הצבועים לא היו עושין כן חלילה והנה פקח עיניך וראה כי ענין זה לא היו עושין אותו זולתי גדולי הדור קדושי עליון כי התלמידים ההגונים אין צריך לומ' שלא היו עושין מפני כח הבחרות שבהם אלא היו תמהים על רבם איך היה עושה כן מפני יראתו של יצר הרע שלא יתעורר להרהר עד שהיו אומ' להם הטעם שכתבנו והאל הנאמן לשלם שכר טוב לצדיקים ולהפרע מעוברי רצונו יקרבנו לכל אשר אהב וירחקנו מכל אשר שנא אמן וכן יהי רצון למען שמו הגדול. והמשל בשני האחים התאומים יש לו סוד מדעתי כי רומז לדו פרצופין כי לא לחנם אמרו תאומים כי במשל זה היה מספיק שני אחים ואפי' לא יהיו תאומים אין זה אלא לרמוז מה שכתבתי. ומצאתי כתוב בכתב שואבי מי הר"ם ב"ן ז"ל וטעם שני אחים שהאדם נברא בדמות אם קבלת ומראה דמות אדם מלמעלה וזלזול מיתה זו שהיא מנוולת מכל המיתות גורם קללת הע' הנקראת אלהים שמסתלק התפ' ממנה וזו היא קללתה וזו היא טומאתה שמפרש הרב ז"ל בפרש' אחרי ובפרש' קדושים אם דקדקת בדבריו ע"כ. ואין ראוי שתטמא הארץ וכו', דע כי אע"פ שאמ' הרב על דברים אלו ועל דרך הפשט הם מגידים בתחתונים ורומזים בעליונים כי יש לך לדעת

כי הקללה והטומאה והכעס וכל כיוצא באלו למעלה הוא סלוק רחמים מהע' ושפע דין מצד הפי' בה ובכלל זה תבין סודות רבים ועצומים ודברי הרב עדי"ה כן *הארץ הע', קללת האלהים תפ', בארץ תקדושה הס ושלום בע' כי שם בע' י"י הת'. הברכה שפע ברכה חיים ורצון סוב בע', שהעולם רמז לה כאן. ורא"א וכו' לפי שדברי ר' א' ז"ל נוטים אל דרך הסוד הכיאס הרב וישרו בעיניו ולכך לא הקשה עליהם. ויש לו סוד מודבק בנפש מדעתי כי כונתו לרמוז שכיון שהגוף תלוי כל רוחות רעות ושדים ומזיקין הבאין מצד הטומאה מתקבצין סביביו והואיל והגוף בית והיכל לנפשו הנפש מקוננת על ביתה ועומדת אצלו בצער גדול ולא די לה צערה על היכלה החרב אלא שמצירים לה הרוחות הרעות ומטמאין אותה ואין צריך לומי שמטמאין הארץ הנבראת אלא שגורמין טומאה לנפש ומתוך התעוררות הכחות הטמאות ממקור אצילותן תרד טומאה ואפי' בארץ החיים והנה התלוי ההוא אם נתמרקו עונותיו ונתכפרו חטאתיו בעונש / התליה ההיא הרי נפשו זכה וטהורה וראויה לשוב 125 ע"ב אל האלהים אשר נתנה הרי היא בצער גדול ובייסורין קשים על טומאת הטמאים אשר קבלה מהם ולא הקפיד הפסו' על ישיבתו בעץ כל היום ואפי' בתקופת תמוז שהימים ארוכים אלא על הלילה ואפילו היא קצרה והטעם לפי מיעוט שכל שבי מפני שהלילה חלק הצד הצפוני והבאים משם חלקם ונחלתם היא ובה מושלים בכל כחם וזש"ת תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער, החיות הרעות הבאות מצד החשך המחשיך הכפירים שואגים לטרף רומז אל כחות הטומאה תזרח השמש יאספון וגו' ואחר שהאיר השמש ונאספו השדים ואל מעונותם רובצים תחת משאם בלי תקומה בעוד האור לעולם, מיד יצא אדם לפעלו אין שטן ואין פגע רע. ומפני שירושלם עם ארץ ישי' מכוונת תחת תכלית הקדושה והטהרה הוא הקו האמצעי לא היו מלינים אפי' המת מיתת עצמו שלא לכבודו, ואם היה אדם מלין היה עובר בשני לאוין ועשה מה שלא היה עובר בחוצה לארץ אלא בעשה ולא תעשה אחד שהוא למד מן התלוי. ומה שאמרתי החשך המחשיך יש לך לדעת כי שני מיני חשך הם החשך האחד הוא חשך ממש מצד עצמו והוא סבת כל המקטרגים וסיעתם וסבת כל היפך הטוב, ויש חשך שהוא אינו חשך מצד עצמו אלא מצד עצמנו והוא האור הגדול המאיר לכל המאירים ונקרא חשך מפני שאינו מושג כי כל דבר שאינו מושג הוא חשך לאשר אין יכול להשיגו ואפי' יהיה אור בהיר וזש"ה ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים אע"פ שאין רואים את האור והם בחשך אעפ"כ האור בהיר הוא ובעיניהם הוא ומי מונעו מהם חשך העב המסתיר והענן המסכך מפני העונות המבדילים וזש"ה סכותה בענן לך, ונאמ' ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו ויהי רצון מלפני יוצר המאורות שיאיר עינינו ויראנו נפלאות מתורותיו וליהנות מזיו שכינתו ותזכה נשמתינו לשכון בבית זבולו לחזות בנועם י"י ולבקר בהיכלו, אוי"ר לש"ה. ועל כן יטמא כל הבא אל האהל וכל אשר באהל הרב רומז מה שכתבתי והאי מיתנא הואיל ואתא לידן נכתוב ביה הומרתא יקירתא דשמיע לן מפום רבואתא אינשין דקשוט מפני מה הגוים מטמאין בחייהם שהרי הם כזבים לכל דבריהם ולאחר מותם אינן מטמאין וישראל היפך זה, והטעם בזה לפי שנפשותיהן של גוים מצד הטומאה ורוחות טמאים מתדבקין עמהם שכל מין הולך אחרי מינו ואעפ"י שנפשותיהן מצד הטומאה מכל מקום היא עליונית

על כל שרי ושידי הטומאה וכדי להוסיף מעלה על מעלתן מתדבקים עמה ואחרי צאתה מהגוף מניחין הגוף מכל וכל והולכין אחרי הנפש להדבק / אליה אם יוכלו והגוף 126 ע"א מאוס בעיניהם ואין משגיחין בו כלל ולפי' הרי הוא נחשב כאבן דומם ואינו מטמא, אבל ישראל שנשמתו מצד הטהרה והקדושה אין שום טמא רשאי לגשת אל נפשו כל שכן שאינו יכול להתערב עמה ומרוב תשוקת רוחות טמאות להתערב עם הנפש הטהורה מתדבקים אל הכלי שלה שהוא הגוף אחר צאתה ממנו ועל כן הגוף מטמא מפני רוחות טמאות שמתדבקים בו, אבל הצדיקים הגמורים כגון יעקב אע"ה וכגון אותם שמתים על פי י"י שהוא בנשיקה כגון ר' עקיבא ורבי' הקדוש ז"ל וכיוצא בהם אין צריך לומ' שלא נטמא גופן ברוחות טמאות אלא אדרבה נתוספה קדושה על קדושתן וטהרה על טהרתן ולפי' היו מתעסקין בהם הכהנים עצמן ע"כ. ושמעתי מפי תלמיד חכם שידו בכל כי נשאל ממנו היאך איפשר שהשטן שבעלת אוב משתמשת בו בימי שאול ע"ה יכול למשול על נפש שמואל שהיתה תחת כסא הכבוד והורידה בעל כרחה והכניסה בגוף שמואל הנביא הנאמן והכריחו לצאת מקברו, ושאול שהיה צדיק גמור שאמ' לו שמואל מחר תהיה במחיצתי איך יתכן שהיה עובד לשד כי פשוט וברור הוא שלא ישמש השטן לאדם אלא אם כן יעשה לו שום עבודה והעובד לשדים הרי זה כופר בעיקר. השיב החכם דע כי השטן לא שלט בנפש שמואל ולא שאול עבד השד אלא השטן כל כך שמח בקדושת טהרת גופו של שמואל שיוכל להתחבר בו שלא בקש לא עבודה ולא דרישת נפשו של שמואל אלא לאלתר נכנס בחומר גופו של שמואל ונפשו של שמואל בקדושתה נשארה ושאול בצדקו עומד ע"כ. כי בכל אחת טעם ותועלת ותיקון לאדם וגו', כי מתוך המצות שאדם עושה לשם שמים ממשיך שפע ברכה וחיים ורצון מאין סוף לאצילות ומהנאצל לנברא ומהנברא לכל היצורים ומהיצורים לכל הנעשים, הנה כל זה לצורך העושה המצות ולתועלתו וגם עוברי העבירות מתברכין בברכת עושי המצות אם רבו עושי המצות אבל אם חס ושלו' רבו עוברי עבירות מבלבלין דרכי צנורות השפע הטוב ומקלקלין שבילי הברכה וממשיכין עליהם ועל העולם היפך הטוב וזהו במעשיהם כי ביד האדם להחיות עצמו או להמית עצמו וזהו שרמז הרב לפניך שאין התועלת במצות להבי"ה בעצמו ית' אבל התועלת באדם עצמו למנוע וכו'. ק"ס כי יקרא קן צפור לפניך במדרשו של ר' נבי"ה מאי דכתי' שלח תשלח את האם בכבוד שנקראת אם העולם שנ' כי אם לבינה תקרא מאי ואת הבנים תקח לך, אמ' ר' רחמאי אותן בנים שגדלה ומאי ניהו ז' ימי הסכות. ירצה לומ' שנשלח את האם שהוא / הב' שנקראת אם העולם כדי לרמוז בזה לענין נשגב והוא שלא תקחנה בפעולה 126 ע"ב כמו שאנו רשאין לעשות בז' הספירות של מטה הימנה וזה לרוב מעלתה ואת הבנים תקח לך אלו ז' ימי הסכות יכוין לשבע הספירו' שבעת ימי הסכות ושבעת ימי השבוע ירמוז כי באלו אנו רשאים לעשות ענין לרמוז אליהם כמו שבעת ימי הסכות, והטעם כי באלו הז' שם היום נתפש בהם אבל בבינה ואותם של מעלה הימנה אין שם היום נתפש בהם כי כל מאמר פועל הויה תקרא יום. ואם יקשה עליך המדרש הזה על מה [[שכתבתי]] ביום ראשון של סכות הוא רמז לבי' ואנו מתחילין למנות ממנה ימי הסכות שאם לא כן לא תמצא עצרת שמינית ואלו מן המדרש הזה נראה שאין אנו רשאין לעשות כן, ועוד כי אמ'

ואת הבנים תקח לך אלו ז' ימי החג שנראה שאפי' יום ראשון של סכות הוא מתחיל מן הבנים. הקושיא הראשונה לא תקשה עליך כי לא אמ' שלח תשלח את האם אלא שלא תקחנה בפעולה כשאר ימי הסכות שמותר לעשות בהם פעולה. ומה שקשה לך באלו ז' ימי סכות איפשר כי ירמוז לז' ימים של חג ולשמיני חג עצרת שיהא עמו כי הוא בכלל כאלו אמ' ז' ימי החג בלתי יום הראשון שהוא מיוחד לב'. ואמי' עוד ספורטא כי אע"ג שהיום הזה הוא מיוחד לב' גם כן רמז לשם הגדול כי אין מועד ואין שמחה שלא יהא גם לשם הגדול בלתי עצרת סוכות ואיפשר כי אף ימי שבוע כן ע"כ. דע כי החכם הזה לפי שלא קרא דברי הימים דברים אלו בפיו משובשים ועיקריהם ממנו נעלמים ורוץ לקרותו למען ייטב לך והארכת ימים ועניין סוד שלוח הקן זהו כלומ' שלח תשלח הב' שלא תקחנה במחשבתך שהיא אחת מן השלשה העליונים הפנימים הרוחנים ואינה נגדרת במנין דכתי' לתבונתו אין מספר וגם אין שם היום נתפש בה ואת הבנים תקח לך אמרו בספר הבהיר אותן בנים שגדלה ומאי ניהו אלו ז' ימי החג, ואלו הן ז' ימי השבוע פי' הם ז' הספירות התחתונות הנקראות בספר יצירה ז' קצוות ואמי' תקח לך כי המחשבה מתפשטת בהם וגם שם היום נתפש בהם דכתי' כי ששת ימים עשה י"י וביום השביעי, וזה שלח מלשון תשלח קצירה עד ים, כלומ' בלשון התפשטות שיתפשט אדם בינתו עד אין חקר, ואת הבנים אלו ז' ימי החג כלומ' כל הימים שביעיים שמורים על הדוש העולם יקח אותם בשכלו ויעיין בהם. והנה המצוה רומזת כו', לפי שהב' נשמה לכל נשמה וחיים לכל חי ועל כן הנזהר מחטוא אליה ומזדרז לכבודה במחשבתו תטיב לו ותאריך ימיו בה שהוא העולם שכלו טוב והוא העולם שכלו / ארוך 127 ע"א יהי רצון שנעשה רצונו של אדון הכל יוצר הכל כרצונו כל ימי חיינו למען נמצא חן בעיניו ובעיני כל רצויו בחיינו ואחריהם אוי"ר לש"ה. מחודשת כלומ' שלא נזכרה עד כאן במשנה תורה או מבוארת וכו', כלומ' שאינה מחודשת אלא כבר נתבארה מפסוק לא תעמוד. בבית אשר נקרא שמי עליו רומז לע' כי שמי בקרבו. ושמו שקוציהם כלומ' ממשיכים אותם כחות הבאות מצד הצפון ונשמרת מכל דבר רע מפסוק זה למדנו אזהרה לעבירות רבות לע"ז וגלוי ערירות ושפיכות דמים וללשון הרע וטומאת קרי ולהתרחק מן הצואה בשעת תפלה ולהעלים עיניו ממנה אמי' הרב בטבעו מתלבש אכזריות וחמה וכו', הסר נא עב הענן מעל עיניך והמסוה מעל פניך והשתכל בדברי הרב וכי נמצאים בגדי ולבושי אכזריות וחמה בשוקים שיקנו אותם יוצאי המחנות וילבשו אותם, או בגדי ולבושי רחמים ותבינה שילבשום יושבי הבתים עד שיזכיר הרב מלבושים על הכעס והאכזריות והחמה ועל הרחמים והחמלה אמנם מבשרי אחזה אלוה מן המורגש תשיג המושכל ומן הגופני תבין הרוחני ואם לא כיון הרב לזה עם כל זה רמזתי לך עיקר גדול מאד והבן זה היטב. עניין הייבום וסודו והחליצה וכו' כבר ביארתי כל זה למעלה.

כי תבא הגדתי היום יש מקשים ואומ' אנא הם דברי הודוי שאומ' אין אלו דברי ודוי ואינו מתודה. ואני אומ' כי יש למשמעות ודוי שני ענינים, ענין הודאה כלומ' שמודה עונותיו ומפרש אותם ומתודה עליהם למען יכפר עליו השם ית', ויש ענין שני והוא ענין שבח כמו מהודה ומשבח אנא, הוד והדר לפניו, וודוי זה לשון שבח הוא שמשבחין עולי רגלים ומביאי הבכורים לשם אשר הורישנו הארץ הקדושה הטובה והרחבה וכאשר תדקדק בלשון ודוי תמצא כי אפי' ודוי על העונות הוא שבח והודאה כמי שאומ' לפני הב"ה רבון כל העולמים חטאתי אשמתי בגדתי גזלתי וכו', הרי התודיתי לפני כסא כבודך על קצת עונותי אשר חטאתי לפניך [ולפי שאתה רחום וחנון ורחמיך על כל מעשיך אני מודה ומשבח לפניך] שיתגלגלו רחמיך ויכבשו את כעסך מעלי ותרבה עלי מדת רחמיך כי כן דרכך עם כל השבים אליך בלב נשבר ונדכה ועל כל פנים ידוע כי כל המתודים על דעת שירחם השם עליהם ויכפר על עונותיהם מתודים ובתוך ודוים לבם מודה ומשבח לקונם על שמחת הכפרה אם הודוי הגון עם הסכמה שלימה לשוב מכל עבירות שהתודה עליהם ולעשות היפכם כאשר מרפאין החולה בסמנין שמזגם היפך מזג חליו, כך היא רפואת חלאי הנפש ממש כרפואת חלאי הגוף, אבל / לב הטפשים אשר טפש כחלב לבם אינו מרגיש שמחת 127 ע"ב
הכפרה עד שיהיה מודה ומשבח [[לשם ית']] תוך ודויו מפני שאין לבם מרגיש במה שיוצא מפיהם אין צריך לומ' שלא [[הסכימו ההסכמה]] אשר הזכרתי, הרי מכלל דברים אלו למדנו שכל סתם ודוי הוא שבח [[והודאה]] לשם ית'. אמ' הרב הגדתי היום בפרי הזה מדעתי כי הרב הזכיר כאן פרי לרמוז לע' שהוא פרי עץ הדר כלומ' פרי של עץ של הדר, כי הרב ז"ל רומז סודות גדולים בהשגחה פרטית כמנהגו הטוב בדברים שנראים פשט וכאלו הוא אומרם דרך שיחה בלי כונה. לשם אלהיך אני אומ' שכונת הרב כאן כמו שאבאר ודוק ותשכח, מה שאמ' לשם אלהיך, ר"ל לשם של אלהיך ויהיה אלהיך רומז לע', ולשם ירמוז לתפ', וזהו שרומז ומזכיר דברו כי דבור רומז לת'. את דברי העם אל י"י, אל הת' או יתכן לומ' לשם אלהיך על שם אלהיך שהוא הע', אי נמי לשם אלהיך לשם הגדול שהוא אלהיך וירמוז הכל לתפ' לעבדו בארץ וכבר ידעת כי ריקן כל העבודות לשם הגדול ית', ואם באת לפרש כל דברי הרב כאן על הע' הרשות בידך אמנם הראשון עיקר בעיני. לדבקה בו בסוף מבואר הוא למעלה. אלהי ישראל הוא תהלתך הוא הע' שנ' תהלה לדוד. ושמו הגדול שהוא הת' הוא אלהיך הרי רמז הרב במקום זה אלהיך לת', ובזה תפארתך כו', בא לבאר מה שרמז.

אתם נצבים או שהיו עומדים לפני הארון כלומ' לפני י"י אלהיכם במושכל (*) לפני השכינה, או יהיה לפני י"י אלהיכם במורגש שהוא לפני הארון ויקרא לארון י"י אלהיכם לכבוד השכינה השוכנת עליו והלוחות אשר בקרבו. הברית הזאת רומז לצ' ולע'. לא אוכל לפרש בו, אני אומ' באולי שכונת הרב לרמוז שהולד אם יהיה טוב או הפכו הוא תלוי בכונת האב והאם בשעת ובנקודת הזריעם הזרע שממנו נוצר הולד וזהו שאמר וכל אשר

לבבו שלם עם השם הנכבד ולא הרהר כלל בע"ז לא יוליד מודה בה *וכי אם חס ושלום הרהר פעמים רבות ועשה תשובה שלימה למה יוליד אחר כל זה מודה בע"ז מפני ההרהורים *שהרהר היום כמה שנים והלא כבר נעקרו ממקומם ולא נשאר מאומה מכתמם, [[והרי]] אמר הכתו' זובח תודה יכבדנני [[ואיך]] יתכן שהמכבד השם הנכבד [[ונדבק]] בו בתשובה שלימה שיוליד ולד כופר בו חלילה וחס כי לא יתכן זה הרי שלא דבר הרב [[אלא]] על הנקודה אשר הזכרתי אמנם אין דעתי נוחה עדין בביאורי זה מפני שענין זה מבואר הוא בדברי רז"ל בתשע מדות שהם אסנ"ת משגע"ח שגורמים להיות הולד פריץ ובמס' כלה גם כן דברו שם בביאור על הולדות הגורמין להם האב והאם להיות הגונים ויפים וטובים ותמימים בלי שום דופי בעשותם / דברים מבוארים שם או היפך בעשותם הפכם גם בספר החבור 128 ע"א שחובר בדרך הנהגת האדם עם אשתו להוליד בנים הגונים דברים נכונים המסייעין לענין זה שהם בטבע ועל דברים הידועים ומפורסמים לכל קורא ספר לא יקרא הרב סוד גדול ושלא יוכל לפרש. אבל ארמוז לך מה שקבלתי בענין ושמא כי הוא כונת הרב ז"ל אם תחפוץ לדעת הסוד הגדול הזה השתכל באי זה דרך נעשה הזרע ההגון הטוב והראוי אשר הוא סלת נקיה שבכל ישראל שבו תמיד עיני כל ישראל מיחלות במה שהיה ובמה שעתיד להיות באהבת השם ובחסדו עליו ומפני מה סבב השם ית' שיעשה הזרע ההוא על זו הדרך מתחלתו ועד התחילו להפסק, גם השתכל מפני מה לא היה הגון זרעו של הטוב הגמור בין שני טובים כלו' האמצעי בין האלהים ית' לבנו בכורו, ובדברי רז"ל תמצא ראיות רבות על דברי זה ותמצאם אם הבנת אותו ואחת מהם אמרם ע"ה הזהרו בבני עמי הארץ שמהם תצא תורה ואיני רשאי לבאר יותר בענין זה. ומצאתי כתוב ביד חכם משכיל דע כי כפי חשיבות הטפה וזכותה מביא הב"ה נשמה הראויה לה וזהו שזכה אברהם למדת חסד שראה הב"ה הטפה שהיתה שהיה ממנה אברהם חשובה וזכה ביותר והיה מביא מן הכח הגדול מן החסד ונתן בה וזהו שזכה לגדולה וכן כל אדם לפי חשיבות הטפה והמקום שניטלת ממנו נוטל הב"ה נשמה ונותן בה כפי הראוי לה וזהו שאדם זוכה לחסידות או לגבורה או לשאר המעלות ע"כ. אין בן דוד בא עד שיכלו וכו', ק"ס כונת הרב לומ' כי הגוף הזה הוא גוף האדם ממש יאמר שאין בן דוד בא עד שיהיו כל הנשמות העתידות להתגלגל זקוקות ולא יתגלגל שום נפש עוד בגוף וזהו שנ' ושבת עד יי' אלהיך ר"ל כשיהיו מזוקקות ושובו עד יי' אז ושב יי' אלהיך את שבותך ורחמך ע"כ וכבר דברתי בו בסוד הגלגול דבר בו הרב למעלה במקומות הרבה ומבוארים הם. ולא יתאוה הלב למה שאינו ראוי, דברי הרב כאן רומזים לאשר קבלתי בענין חרבן האלף השביעי ואע"פ שאמ' למה שאינו ראוי דמשמע אבל לדבר הראוי כגון פריה ורביה כדת וכהלכה יתאוה מ"מ אם תעדר תאות האיסור אי אפשר שלא תרגיש בזה תאות ההיתר ותקטן ויתרבה ההתרשלות בבני אדם בצרכי הגוף ויגדל ויחזק ההתבודדות וההשתדלות בבני אדם בצרכי הנפש והלא ידעת אם לא שמעת ברמז או בפירוש מה הוא ומי הוא הגורם הגלות על ישראל וכיון שיושפל ויוכנע ויסתר ויתבלע בסתר מקומו שהוא חשך ארץ ציה וצלמות תהום רבה יתגבר ויתחזק ויתרומם ויתגדל ויתנשא רוח הקדש ותשרה השכינה בשפע מופלא וממולא אור חיים ורצון / ושובע שמחות על כל ישראל ויתקימו כמה הבטחות טובות 128 ע"ב

שהובטחנו להעביר סבת הטומאה שנ' ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו', ונאמ' בלע המות לנצח וגו', ובהשפעת רוח הקדש עלינו נאמ' ושפכתי את רוחי וגו', וזרקתי עליכם מים טהורים וגו', אם כן התבונן והשתכל בטוב שכלך שמאחר שיסתלק יצר הרע מהעולם ויהיו כל היצורים מלאים רוח הקדש רחמים גמורים מי יתאוה מעתה לאשר היה מסבב יצר הרע לא לתהו בראה לשבת יצרה, ואז יהיה היפך לא לשבת יצרה לתהו בראה, ומתוך זה ירבו המתבודדים ויגדלו הפרושים עד שקודם תשלום אלף ששי יעדרו מכל העולם אדם ובהמה, כי מרוב התחזקות הנפש על הגוף יתבטלו כל הרגשות הגוף ויהיה האדם *אפי' בחייו נפש בלא גוף מרוב הדבקה בשם ית' ויתי' בעודה בביתה אסורה בכלאה עאכ"ו שתשוב אל האלהים אשר נתנה אחרי צאתה ממנו ואז יתקיים מה רב טובך אשר צפנת *ליריאיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם כאשר רמז הרב למעלה וקרא האנשים אשר מחשבתם קשורה בשם ית' יריאי השם לפי שבלי ספק בעוד האדם דבק עם השם הוא רחוק מאד מהמחטיאים והרי יראת השם ית' על פניו לחוסים בך כי על כל פנים כל זמן שנפשם קשורה ודבקה בשם ית' הרי הן חוסין ובוטחין בו ואינם זוכרים לשום נברא ואע"פ שהמלך הגדול ממלכי בשר ודם הבטיחו לתת לו מתנות גדולות בזמן ידוע אינו זוכר ולא מרגיש בו ולא בהבטחותיו ואין צריך לומ' שאין בטחונו עליו כלל, נגד בני אדם כלומ' אפי' כשיעמדו עם בני אדם פנים בפנים מדברים עמהם בענין הכרחי אזי נפשם בתוקף הדבקות והמחסה והבטחון בשם ית' ועל אנשים אלו ועל כיוצא בהם יתקיים מקרא מה רב טובך אשר צפנת וגו', והוא מדה כנגד מדה ממש כדרך עליון ית' עם בריותיו, הוא האיש הזה נתן מחשבתו הצפונה הנעלמת מבני אדם לשם ית' בחייו בעודו משתדל עם בני האדם ואין האנשים מרגישים בו הב"ה ית' ויתי' יגלה כבודו ויפרסם הדרו והודו שילבישהו מהטוב הצפון הנעלם מעיני כל חי, נגד בני אדם כלומ' כל בני אדם שלא היו מרגישים במחשבתו וכונתו הטובה יכירו אותה עכשו בראותם שכרו הגדול המפורסם הזה ובענין העבירה רמזו ז"ל ענין זה שאמרו כל העובר עבירה בסתר נפרעין ממנו בגלוי וכל שכן שהעושה רצון השם ית' בסתר שהב"ה מפרסמו בתתו לו שכר מופלא בעיני כל רואי השמש. גם על דרך זה יתפרש פסוק עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו מדה כנגד מדה. / הרי למדנו 129 ע"א סוד תהו של אלף שביעי שיחרב העולם ויתרוקן מכל הבריות ומאחר שאין בריות אין שפע כי לא תשרה השכינה על העצים ועל האבנים ויתמוטט העולם ויעשה תהו כאשר היה בתחלת הבריאה ואחרי כן באלף שמיני יוציא השם ית' יש מאין ויחדש העולם כן ילך על דרך זה עד היובל הגדול שהוא יובלו של הב"ה והוא חמשים אלף שנה וזש"ה דבר צוה לאלף דור, כי חמשים אלף שנה אלף דור הם, ועד האלף הזה השיג מרע"ה אבל באלף הזה בעצמו וכ"ש ממנו והלאה אין כל בריה יודעת מה יהיה ברוך היודע אמן, וזהו שאחז"ל חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכלם נמסרו למרע"ה חוץ מאחד ואמרם בינה ולא אמרו חכמה מפני שהב' הוציאה הכל מהכח אל הפועל ואפי' למאן דאמ' כי באלף השביעי לא יחזור העולם לתהו כאשר היה בתחלת היצירה רק מהבריות לבד, אבל הגלגל [[יעשה]] כמנהגו שנ' יסד ארץ על מכוניה וכו', או גם למאן דאמ' שחורבן העולם לא יהיה אפי' מהבריות מכל וכל אלא על חרבן תאותם בעניני הגוף בלבד כי כל הממית תאותו בחייו הרי הוא מת בחייו והגוף

חרב כאלו אין לו גוף ובחייהם הם מתים ואחרי מותם הם חיים וזש"ה ושבח אני את המתים שכבר מתו, ואומרים החכמים הרוצה שלא ימות עד שלא ימות מ"מ כולי עלמא מודו וליכא מאן דפליג דכל בר ישראל שמאמין בתורת משה ובקבלת נביאים מודה שבחמשים אלף שנה יחזור העולם כלו לתהו כמו שהיה קודם ששת ימי בראשית, וזהו בטול יצר הרע הרי באר לך הרב ז"ל בדבור מועט כל מה שכתבתי או רובו ואם תשתכל בכל דבריו הנה תדע כי כן היא כונתו כאשר כתבתי.

וילך אבל יהושע לא היה במעלה ההיא כי פנ' משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ולפיכך כשהיה הדבר בא לצורך משה לבדו היה משה נכנס באהל והיה יוצא הדבור מבין הכרובים לאזניו של משה ולא היה נשמע לשום בריה בעולם כי אם [[למשה לבדו]] כעין בת קול שלא היתה נשמעת אלא לגדול התלמידים הראוי לה ואפי' הוא בישיבה יושב והתלמידים אצלו ולפיכך אמ' הכתו' על נבואת מרע"ה ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת ולפי שהיה יהושע אסור ליכנס באהל כלל מפני אהבתו של יהושע בא כבוד השכינה שהיה שוכן תמיד בין הכרובים ויצא לו ממקומו ועמד בענן על פתח האהל חופף עליו והנה הוא כאלו הוא באהל. אלהים שהוא נכר בארץ כלומ' השרים הממונים על הארצות אין להם חלק ונחלה בארץ ישראל כי ארץ ישראל לא נתנה לשום שר נברא רק השם הנכבד ית' ויתע' הוא אלהי ישראל והוא אלהי הארץ הקדושה וממנו מקבלים שפע שרי שאר הארצות למען יהיה בהם כח ויכולת / לפרנס ולכלכל כל אחד ארצו אשר הוא ממונה עליה אבל 129 ע"ב בארץ ישראל נכרים הם.

האזינו ועדי"ה הם השמים והארץ וכו', ק"ס השמים והארץ הנזכרים כאן הם כדי להכניסם בברית עם ישראל ועוד יהיו לעדים באמנים על *התנאי' והשמים הנזכרים הם השם הגדול והארץ הזאת היא השם הנכבד, והוא כמו אבן ששם יהושע לעדה שהוא רמז אל הארץ הזאת שהיא נקראת אבן כמו משם רעה אבן ישראל, וכן אבן מאסו הבונים מאת י"י היתה זאת, ועל כן אמ' יהושע באבן הזאת תהיה בנו לעדה וכן הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים שהם רמז לשבע ספירות ע"כ והנני מבאר דברי הרב ז"ל על הסדר הראשונים הנזכרים בבראשית רומזים לדו פרצופין ת' וע' תורה שבכתב ותורה שבעל פה. ואמ' יערף כו', לקחי רומז לת', שהוא השמים והוא תורה שבכתב, ונאמ' כי לקח טוב נתתי לכם טוב רומז לצ' וגם רמז לרחמים ואמרתו מן הארץ כבר ידעת כי הדבור רומז לת' והאמירה לע' מן הארץ ארץ החיים היא תורה שבעל פה ונאמ' אמרת י"י צרופה כלומ' אמרתו של ת' שהוא הע', צרופה צורפת האדם כי תורה שבעל פה נקראת תושיה לפי שמתשת כחו של אדם ונאמ' הלא כה דברי כאש, כה רומז לע' דברי לת', כי התורה דו פרצופין נתנה כאש מפני שעיקר קבלתה מסבת האש הוא הפי' והיא גם היא נקראת האש הגדולה כי

י"י אלהיך אש אוכלה הוא וכמו שהאש מצרף סיגי הכסף או הזהב ומוציאם חוצה כך תורה שבעל פה משבר ומכניע יצרו הרע של אדם כי משם רעה אבן ישראל, הע' שהוא אבן ישראל הוא רועה מהת', והנה זה מבואר. הצור רמז למדת הדין הוא הע' הנקראת צור, הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב כי כל דרכיו משפט דרכי הע' כלומ' הצנורות אשר בא השפע אל הע' בדרכיהם משפט הוא הצ' שנקרא משפט ר"ל שכל דרכי הע' על ידי המשפט אל אמונה כי המשפט שהוא הצ' הוא לע' שהוא אל אמונה כלומ' שהצ' אל לאמונה ר"ל שהצ' כח ואילות לע', ואין עול בצור כי המשפט שהוא צ' בע' והע' ישר הרי שאין עול בע' אלא כלולה מרחמים שהוא הצ' ומדין שהוא ישר. ואני יה"ב שב"ר דעת"ו אין לי לבלום פי מכל וכל במקום כזה כי ראוי לשאול מה טעם אמ' פעלו ולא אמ' פעליו וכי פועל אחד בלבד פעלה הע' והלא כמה פעולות פעלה הצור ית' פעל כמה עולמים כמה כתות מלאכים כמה גלגלים ומזלות וכוכבים שמים וארץ וכל צבאם והים וכל אשר בה ומי יוכל לספר או לכתבם בספר כי עצמו מספר הפעולות אשר פעל הצור ית' ויתי' ולפיכך הצור תמימים פעליו היה / (*) לו לומ' ואני תמה מאד איך לא רמז הרב כאן שום רמז על הסוד 130 ע"א הגדול הזה. ואם תבין סוד המנהיג אשר שם רבו בקרבו תדע בודאי כי כן הוצרך לומ' הפסוק הצור תמים פעלו. ועיקר הסוד הזה תבינהו בבא. כי צורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד והוא סוד גדול וכו', דע כי כאשר י"ב שבטי אורה מתפשטים מהת' כן יצאו מיעקב אבי' ע"ה י"ב בנים ותמצא שיעקב אע"ה עם בניו ובתו וד' נשיו ושבעים יוצאי ירכו וכל ענינו דוגמת העליונים ולמעלה מבואר באר היטב או אולי כונת הרב ז"ל הנה לרמוז אל הצ' שהוא חקוק בע' להשפיע בה ברכה חיים ורצון וקרא לצ' צורת יעקב מפני *שהוא מדתו של יעקב כי הצ' נקרא אמת ונאמ' תתן אמת ליעקב, וכסא הכבוד הוא הע' שהוא כסא לת' שהוא כבוד הב' שנפל ממעלתו באולתו ישראל בעונותיהם ובאולתם גרמו שאמ' הכתו' השליך משמים ארץ תפארת ישראל כי קנהו לכבודו כלומ' הב"ה ית' ברא וקנה יש' לצורך כבודו שהוא הע' וחס ושלום כי אין הבורא צריך לברואיו ואמרי לצורך ר"ל לצורך המשכת הכבוד שהוא הע' אל הנבראים ובסוף ואתה תצוה מבואר היטב כל אלו דברי ראב"ע ז"ל, ר"ל זה ביאור לדבריו, והרב הביא אותם מפני שהם רומזים עד"ה ואע"פ שר"א לא קבל היה אומ' משכלו דברים גדולים והודה בהם הרב באמרו ודברי פי חכם חן לרמוז אל הע' שחן סתם רומז אל הע'. וטעם פני [[הוא]] הע' שהוא השכינה וזהו שאומ' הרב והנה אסתירה פני שאסלק שכינתי אין צריך לומ' פרשתיו כי הנה הוא מפרש אותו וכבר פרשתיו בסדר יתרו רמז הרב סוד אחרית שרומז לע' בפסוק לא יהיה לך אלהים אחרים, ובוירא רמז בפסוק הכצעקתה לע' כי אין להם אומן ומגדל, ק"ס כי הוא רומז בסלוק השכינה בסבת החטאים והוא כענין המדרש שאמרו משל שהיו לו בנות ושפחה אחת מגדלתן ע"כ. ומדעתי כי אומן ומגדל רומז לאמונה אומן כי המגדל הוא האמונה שהוא הע', ואומן הח' הקדומה שהת' מקבל משם ומשפיע רחמים לאמונה והעונות גורמים סילוק המשפיעים לעליונים מהם וסילוק המשפיעים לתחתונים מהם והמבין יבין. ואם כן יהיה אמרתי וכו', הרב ז"ל פירש כן על מדת הדין שיהיה רצון זה בה מתוך דקדוק שדקדק ממלת אמרתי

מפני שהאמירה רומז לעי'. היא מלה מורכבת על אפאיהם אומ' כן ויהיה פירושו כך אף אי הם, גם איה הם. וכבר רמזתי בבריאת האדם סוד נשגב ונעלם, מדעתי כי דעת הרב בכונת הבריאה הוא שהב"ה יתי ברא ישראל שמחשבתן קדמה לכל כדי שיכירוהו כלומר / 130 ע"ב כדי שידעו סוד האצילות שהוא באין סוף מיוחד ליחוד שלם והוא הבורא שברא הבריאה והיצירה והעשיה שסודם אבי"ע, ומבשרי אחזה אלוה מתוך מעשיו הנוראים העצומים והמופלאים שהם בי"ע נדע ונכיר סוד האצילות וכיון שהשגנו להכיר סוד ייחוד האצילות הכרנו את בוראינו וסוד אבי"ע רמוז בפסוק כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, והנני מפרש הפסוק הזה דע כי בשמי רומז לזרועות עולם עם נצחיו כמו שפירש הרב בזה שמי לעולם, ולכבודי לדו פרצופין שכן הת' כבוד לבי' והע' כבוד לת', הרי עיניך רואות כי בבשמי ובולכבודי כל האצילות רמוז ואחרי כן אמ' בראתיו יצרתיו עשיתיו שהוא סוד בריאה יצירה עשיה וטעם המקרא הזה שהבריאה והיצירה והעשיה לא נעשו אלא לכבוד בוראנו יתי כדי שישראל שמחשבתן קדמה לכל וכל היצירה והעשיה תפל כנגדם לפי שהם עיקר כל העולם השפל יכירו הבורא יתי שהוא סוד האצילות וכיון שהכרנו בוראנו איש איש כפי כחו ומעלת השגתו מה נשאר לנו לעשות עוד שנודה לשמו וההודאה לשמו הוא קיום התורה ומצותיה בשלימות כי מתוך כן יבא ההודאה לשמו כלומ' יבא שפע ברכה חיים ורצון ושובע שמחות מאין סוף לכל האצילות עד אין סוף וזו היא כונת בריאת ישראל בעולם שאלו לא נבראו ישראל מי יכיר הבורא ומי יודה לשמו וזהו שאמ' יהושע בעת שנתירא שמא יכרתו ויוכחדו שונאי ישראל מן העולם והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול על מי תשרה שכינתך על העצים או על האבנים ומי ידע אותך ויודה לשמך להמשיך מאין סוף אל השם הנכבד עד אין סוף לקיים ולהחיות עליונים ותחתונים, הלא ישראל עמך מיחדים את שמך הגדול בשמך הנעלם ושמך הנכבד בשמך הגדול מאין סוף לאין סוף ומכירים אלהותך ומודים לשמך כלומ' ממשיכים הברכה לשם הנכבד יתי ויתי וכונת יהושע עוד שהיה אומ' לשם הנכבד מה תעשה לשמך הגדול על מי תשרה רחמיך הגדולים הבאים משמך הגדול לא על העצים ולא על האבנים כי אם על ישראל בניך אשר קדמו במחשבה ואע"פ שהיו אחרונים בבריאה והנה דבור זה עצמו הוא שאחז"ל שמחשבתן של ישראל קדמה לכל. והרבה דעות תמצא במפרשים בטעם כונת הבריאה ולפי מיעוט שכל שבי שזה שכתבתי מכריע את כלם ואם תדקדק בדברי הרב תבין שזו היא כונתו ואמור הרב שכבר רמז בבריאת האדם סוד נשגב ונעלם בבא תמצאנו ואה"ל מיע"ר נ"ם אוי"ר לש"ה. גם דבר / 131 ע"א בענין זה בסדר ואתה תצוה ואולי על מקומות אלו אמר וכבר רמזתי וכו'. וקבלתי מפי רשנ"ר כי סוד כונת בריאת העולם השפל והאדם רמוז בפסוק שאמ' הע' אני ראשון ואני אחרון כי אני רומז לע' אני ראשון למחשבה ואני אחרון למעשה כיצד הרי משל למלך שחשב לעשות צורת עטרה של זהב שתהיה עומדת באויר למעלה שתהיה מאירה ומשמחת כל תחתוניה,' מה עשה בנה יסודות חזקים ועל היסודות ארמון גדול ועל הארמון העמיד העטרה ואחר שהעמיד העטרה ונשלם הארמון ולא היה שם בריה אמ' המלך מה לעטרה זו בלא עם והכתי' ברב עם הדרת מלך מיד הכניס שם בני ביתו ועם רב הב"ה יול"ו האצול

מאותו הבנין לצרך הע' שתקבל שפע ברכה וקיום נצחי ממנו ותעמד בו והדבור הראשון שבמעשה בראשית יהי אור והפירוש המקובל בו עד"ה יהי אספקלריא שאינה מאירה הרי זה אני ראשון ראשון במחשבה ואני אחרון שהיא תכלית כל האצילות כי גלוי וידוע היה לפני הב"ה יול"ו שכן יהיה על כל פנים שהע' תקבל מן כל העליונים להשפיע לכל התחתונים וכך חייבה חכמתו כי היא האדריכל שהמלך בונה בו ארמוניו ומכלכל בו תחתוניו והיא הסרסור שבעל הסחורות קונה בו סחורותיו ואחרי האצילות ברא אדם שידע להמשיך שפע רחמים אל האדריכל מנהיגו ע"כ. ושמעתי מפי ה"ר יהונתן נ"ר כונת בריאת הב"ה את העולם הוא כי קודם בריאת העולם לא היה שם שיגמול הב"ה אליו חסד וברא העולם בעבור הצדיקים שיגמול השם עמהם חסד ואע"פ שידע הב"ה שיצאו רשעים הרבה שגורמים הפסד העולם בכח הדין לא חשש בזה כיון שיהיו שם צדיקים שיגרמו לגמול חסד לעולם, וזש"ה אמרתי עולם חסד יבנה ונאמ' וצדיק יסוד עולם והביאו משל על זה מהזורע חטים אע"פ שיודע שיצא עם החטה פסולת הרבה כגון זרע רע ותבן ומורסן וסובין אינו חושש על כלן כיון שיודע *שיצא מהן קמח וסלת ע"כ. וגם רשע ליום רעה, שמעתי שרומז לסוד גלגול נפשות הרשעים בגופים פעם שנית או שלישית ואע"פ שזה הגלגול הוא מדרך רחמי השם ית' שנ' וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, מ"מ דין גדול הוא לנפש מצד מדת הדין שפוקד עון הנפש להחזירה לגוף למען תקבל בגוף זה עונש העונות שעשתה בגוף שעבר וכבר ידעת לאי זה מדה רומז פוקד עון אבות על בנים ושם תמצאנו מבואר. ובק"ס כתוב וזה לשונו וגם רשע ליום רעה והוא סוד גדול ואפשר שכונת הסוד הזה הוא כי ביום שברא השם ית' המקטרגין והמשחיתין / בעולם להשחית לכך נבראו כך הרשעים כמו כן הם מזומנים ליום רעה 131 ע"ב שישחיתו ויעותו באותם שהם מכעיסים את השם ית' ע"כ ומה שאמ' הרב ראש הפתן שלהם שמתי באוצרותי להאכילם מפרי מעשיהם וכו', רומז לאוצרות הצפוני והמשכיל יבין. כי אשא אל שמים ידי לשון ק"ס משמים ארץ העליונה שהיא תפארת ישראל יאמר שישאה עתה אליו שהוא השמים העליונים ידו שהיא היד הגדולה הנלחמת לישראל ויחיה אותם בשנותו ברק חרבו היא מדת דינו זאת שיאחז במשפטן של ישראל להצדיקם וישיב היא עצמה נקם לצריהם כי בהיות זאת נשואה אליו אז יהיה השם שלם והכסא שהיה חסר שלם כמו שנ' כי יד על כס־יה והמשכיל יבין ע"כ. והנני מבאר עוד דברי הרב לפי מיעוט שכל שבי השליך משמים ארץ השליך מהת' הארץ העליונה שהיא הע' שישאנה וכו', כלומ' כשיבא עת רצונו של הב"ה להושיע ישראל תתעלה השכינה שהוא היד הגדולה הנלחמת בעבור ישראל בדין להפיל האויבים וברחמים להציל האוהבים והוא הע' אל השמים שהוא הת' ואז יהיה הענין כמו שהיה במתן תורה ובבית ראשון וזהו שאנו אומרי' מלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ואז יתקיים והיה אור הלבנה כאור החמה וגו'. חי אנכי לעולם, אנכי רומז לע', לעולם רומז [[לת']] והחיים הוא עלוי השכינה לקבל אור חיים וזהו שהיו אומ' חז"ל דוד מלך ישראל חי וקיים. וזהו שאמ' הרב ז"ל כי אני מחיה ידי החזקה הוא הע', והחיים הוא שפע הרחמים בה ומלת אני במקום הזה רומז אל הת' או אל הב'. בהיותי משנן ברק חרבי היא הע' שהיא חרב נוקמת נקם ברית והשנון כה הוא רוב שפע ברכה חיים

ורצון, עד שבמקום שנקרא אספקלריא שאינה מאירה תהיה אז במהרה בימינו אספקלריא מאירה. וזהו שרמז הרב באמרו וסומך אותה לאחז במשפטן של ישראל, המשפט רומז לת' וצי', ר"ל שתתעלה היד הגדולה החזקה אל המשפט ותתיחד בו והוא יתיחד אל המשפט העליון שהוא הב', וזהו סוד יהיה י"י אחד ושמו אחד, י"י שהוא השם הגדול אחד בשם הנעלם והשם הנכבד בשם הגדול וזהו שבו הרב ז"ל [[משלים]] דבריו באמרו יהיה השם שלם והכסא שלם, השם רומז לשם הגדול והכסא רומז לשם הנכבד שהוא כסא לשם הגדול [[והצרים]] שישיב להם הנקם הם הצפוני וסיעתו שנתעלה בעון ישראל ואשמתו אז יפול לארץ ציה וצלמות מלא [[קומתו]] אי נמי הצרים הם שרי האומות שהם סובבים סביב השכינה ומצירים כב יכול לה על דרך שאמ' הכתו' בכל צרתם לא צר ומלאך פניו שהוא הע' הושיעם והם נותנים כח לאומות להכות ולפצוע לישראל וזש"ה מצאוני השומרים / הסובבים בעיר [הכוני פצעוני השומרים הם 132 ע"א שרי האומות שכל אחד שומר אומתו הסובבים בעיר] שהם סובבים סביב השכינה שנקראת אם ועיר בישראל וסובבים אותה לקבל שפע ממנה ועושים כל כחם להתעלות וליכנס לפנים ממחיצתן הכוני פצעוני בני ישראל השרויים בגלות אומרים כן.

וזאת הברכה כי איש אלהים היה כבר ידעת כי מרע"ה נתנבא באספקלריא המאירה שהוא הת' והצ' והוא איש לע' שהוא האלהים כי מאיש לוקחה זאת והחסיד הרב ר' משה שמעון זצ"ל אמ' אלי מהו משה איש האלהים ושתקתי וקרא בקול גדול איש האלהים איש האלהים ואמרתי לפניו כי מאיש לוקחה זאת ושמח לפי שהבנתי כונתו. ועל כן ברכתו מקויימת כי כשמשה שהוא הת' איש אל האלהים הברכה שהוא הע' חי וקיים, וכיון שכן הוא הרי ברכת משה בן עמרם מקויימת לעולם ועד שבכח הע' הנקראת זאת היה מברך ותפלת ישרים רצונו, ישרים רומז לע' שהוא אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, רצונו מלשון ורצון שכני סנה יעלו על רצון מזבחי ולא יאמ' הכתו' איש י"י הנה בסוד זה לשון כש"ט לא אמ' עבד האלהים אלא עבד י"י כי עבד מלשון עבודה ואם יאמר עבד האלהים היה כקוצץ בנטיעות ואע"פ שהעבודה של קרבנות היתה לדו פרצופין עיקר העבודה ועיקר כונת הכהן אל הת' וזהו שאמ' המלאך למנוח אם תעלה עולה לי"י תעלנה שהוא הת' ולא אמ' לאלהים תעלנה שהוא הע' וכל המכוין לע' בלבד הרי הוא מקצץ וימיו נקצצים כי היא נוקמת נקמתה כי כל המימר בשמו הגדול גורם לסילוקו מהשם הנכבד שהוא הע' ונשארת אש גמורה ואז היא מכלה, איש האלהים נקרא לפי שכל דרכיו ודבריו מפי הגבורה עכ"ל. ואני יה"ב שנ"ר דעת"ו נשאתי ונתתי עם מרדכ"י בדרך האמת ואמ' כי בדברי הימים מצינו עבד האלהים וכן הוא שנ' ככל אשר צוה משה עבד האלהים הרי בעל כש"ט טעה טעות גדולה וכיון שטעה טעות כזה אי אפשר שקבלו אלא מסברתו כתב כן ואם כותב דברי סברא שלו סתם בדרך האמת כאלו קבל אותם מפי חסיד מקובל גדול עונו מנשא, וביארתי ענין זה בסדר בשלח ואם קבל דבר זה מפי רבו היה לו להזכיר שמו כדי שיטיל הענש על רבו אם מסר לו סברות סתם כאלו קבלם מפי מרע"ה מפי הגבורה. וכאשר ראה דבר זה בשמו החסיד ה"ר אבנ"ר קרא עליו מקרא זה אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים ואם לא חס על כבוד עצמו ולא דקדק בקבלתו או בסברתו היה לו לדקדק ולחוס על כבוד עשירי / לאהרן הכהן אשר בנה בית אריאל שאלו 132 ע"ב

לא קדמו משה רבי' היתה ראויה תורה לינתן על ידו לישראל. והב"ה למען שמו הגדול יקרבנו לכל אשר אהב וירחקנו מכל אשר שנא ומשגיאות ישמרנו ומנסתרות ינקנו, ומזדים יחשכנו ויקיים בנו מקרא שכתוב שגיאות מי יבין מנסתרות נקני גם מזדים חשך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקתי מפשע רב יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י"י צורי וגואלי. והנה הרב ז"ל נזהר בזה שלא אמ' ולא יאמר הכת' עבד האלהים אבל יאמר משה עבד י"י על איש דקדק ולא על עבד אם כן כונת הרב ז"ל בדבר זה איננו אלא לרמוז מה שכתבתי וזהו שדקדק שלא יאמ' הכתו' [[איש י"י]] מפני שאי איפשר לומ' כן כיון שי"י רומז לתי' אבל יאמר עבד י"י מקבל כח ממנו להתנבאות *ויתכן לומ' עבד האלהים להנהיג ישראל במדבר ולעשות הנסים על ידי כח האלהים כגון קריעת ים סוף וכיוצא בזה. אבל לדברי ר' שם טוב גאון נ"ר לא נתכון הרב מעולם, וילך טעות ושבוש זה עם שאר השבושים אשר כתב בספרו ועם שאר הדברים אשר מדעתו בדה ועשה דברים שהם כבשונו של עולם כאלו הם דברי חידה כאשר ראיתי כתו' באגרת ששלח אחד מהתלמידים ההגונים של גדול הדור הרשב"א והחסיד ריב"ט שהוא מזכיר תמיד בדבריו כי מהם קבל לרבותיו דברים על זה ר' שם טוב גאון ועל ר' יהושע [[שעאיב]] חברו וזה לשונו ודע לך שכמה דברים מצאתי הפך מכתבכם ממה שקבלתי לפניכם שר' יהושע וכל שכן ר' שם טוב בדו דברים רבים בפירוש מלבם מה שאינו דעת הרב ז"ל לא במושכל ולא במורגש. ומצאתי בק"ס וזה לשונו איש האלהים עד"ה יאמר הכתו' איש האלהים ולא יאמר איש י"י אבל [[יאמר משה]] עבד י"י והטעם כי מפני שהשם [[הגדול]] מעולה יותר [[מהשם]] הנכבד לא יאמר איש בי"י ויאמר עבד אבל באלהים שהוא למטה ממנו יאמר איש האלהים ע"כ. וראה כי גם זה נשתבש שאם הטעם מפני עלוי ושבח מעלת גדולת הת' על הע' יאמר איש כלפי הע' ועבד כלפי הת' א"כ לא היה ראוי לומ' בשום מקום עבד האלהים והנה כיון [[שמצינו]] עבד האלהים הלכה לה טענה זו שהרי הושוותה הע' לת' כי כאשר נאמ' עבד בת' נאמר [[בע'.]] וסבת טעות מפרשים אלו הוא דקדוקם במלת עבד והענן היה על פניהם אשר מנע אותם מראות [[ומהבין שאין]] הרב מדקדק אלא על [[מלת איש. וכן]] עד"ה וזאת וכו', כל זאת רומז לע' וזהו שאמ' הרב מאת י"י היתה זאת כלומ' מאת הת' היתה הע', וזהו אשר כתבתי כי מאיש לוקחה זאת [[שהשכין]] עליהם זאת הברכה היא השכינה שנקראת זאת וברכה ירמוז לציון עיר דוד, ראיתי בדברי כש"ט כי היה מחלוקת בין גדול / הדור הרשב"א ובין החסיד ריב"ט במלת ציון זה אומ' 133 ע"א
שציון רומז לע' וזה אומ' שאינו רומז אלא לצ' והנה מתוך דברי הרב מובן שקורא ציון לע', כי הע' הוא אלהי דוד הרגל הרביעי מהמרכבה. ואמ' הרב כי שם צוה י"י את הברכה חיים עד העולם, וידוע כי הע' הוא הבריכה הכלולה מכל הברכות שתקבלו את התורה היא הע' שהיא תורה שבעל פה כי המלה הזאת תרמוז וכו', כל דברי הרב כאן לרמוז על הע'. ואתא מרבבות קדש בכש"ט מרבבות קדושי עליון, כבר ידעת כי סוד הקדושה הוא קדוש מהח' אל הב' לצורך הג', קדוש לצורך הפ' עד הצ', קדוש מהח' כו' לצורך הת' עד הצ', ולפי שלא נרמז בכאן הע' אמר בסוף מלא כל הארץ כבודו, הע' מלאה מהכבוד שהוא הת' ברוך כבוד י"י הוא הע' שהוא כבוד השם הגדול, ממקומו תוא הפ' ויכוין למוצא המים הוא הימין

וידבק בו השמאל הכלול מעשר ספירו' המיוחדות באין סוף אשר אין לנו רשות לרמוז בו ולחשוב בו כלל כמו שארז"ל במי שמשתכל מה למעלה שהוא למעלה מן הכתר ע"כ. ובשם החסיד ר' יצחק בהראב"ד ז"ל שמעתי פי' קדוש קדוש קדוש י"י צבאות מלא כל הארץ כבודו, קדוש ראשון להמשיך הברכה מהח' אל הב' לצרך הג' ולכל הבנין שהוא עד הצ', קדוש שני מהח' אל הב' ואל הג' לצרך הפ' וכל הבנין, ולפי שקדוש שני רומז אל הפ' על כן יש בו תביר שהוא לשון שבירה, קדוש שלישי מהח' אל הב' והג' והפ' לצורך הת' וכל הבנין, י"י הוא הת', צבאות נצחי עולם. ומצאתי ביד חכם משכיל ויראה לי כי הוא דעת הר"ם ב"ן ז"ל כי השם צבאות רומז לת', השם אלהים, השם לב', אלהים לג' ולפי הב' דין הכל יש בו ע"כ. מלא כל הצ' הארץ הע' כבודו שהע' מקבלת שפע ברכה מהכבוד כלומ' מהת' שהוא כבוד לב' ומתוך מיעוט שכל שבי אני אומ' כי לפי שמלת קדושה אין לה שנוי ולא היפך אלא טוב גמור על כן בחרו בת מלאכי השרת לשבח בה הב"ה ואל תשיבני מברוך לומ' והרי המלאכים אומ' קדוש וברוך ומלת הברכה יש לה היפך כי אם ידעת בקבלה סוד הברכה רצו' לו' סוד למי אנו ממשיכים הברכה למען יתברך כל המציאות תאמר שדברי זה נכון הכבוד הע', מרבבות קדושי עליון רומז אל הספירות העליונות ומפני שכל [[אחת אלפים]] כאשר כתבתי בבראשית והסוד נודע מפסוק זה שמזכיר בו רבבות ולפי' הזכיר בהם הרב רבבות וזהו שהביא מיד גם הפסוק ההוא אשר ממנו הבאתי ראיה לסוד שמה על ההר הנברא, כי מימין [[תפארתו]] רומז אל הת' ואל ימינו שהוא החסד שהוא תורה שבכתב ובאמרו מימין השם בעצמו ובכבודו בע' הם דו פרצופין שזה תורה שבכתב / וזה תורה שבעל פה, ואם באת לפרש השם על הע' 133 ע"ב יהיה מימין שב אל הת' שכן החתן והכלה החתן בימין הכלה מפני שעיקר קבלת החתן מן הרחמים הגדולים והכלה משמאל החתן מפני שעיקר קבלת הכלה מהדין החזק והמבין יבין, ויהיה דת מהחתן שהוא תורה שבכתב ואש שהוא תורה שבעל פה מהכלה ויתכן כי מרבבות קדש וכו', הרב ז"ל בא לרמוז ענין סוד הקדושה כאשר כתבתי. ואמרו בכל מיני קדושה רומז אל האבות שהראשון כח המים וכל כיוצא בזה, והשני כח האש וכל כיוצא בו והשלישי כח הממוצע והמזוג כגון [[אש]] ומים מעורבים וכל כיוצא בזה הרי בשלשה [[אלו]] כלול כל המציאות מאל"ף של אבי"ע [[עד עי"ן שלו]] , ועל כן אמ' בכל מיני קדושה ואת קולו שמענו וכו', דע לך ואל תסתפק בזה כי כל דברי הרב כאן כונתו בהם עליונית וכל דבריו רומזים כאן אל הע', ואל תאמר והר' אמ' הרב אחר דבריו אלו ועד"ה יגיד גם כן א"כ על כל פנים דבריו אלו אינם אלא פשט אל תסמוך על סברתך זאת שאע"פ שאמ' ועד"ה יגיד כן דע כי גם אלו הם עד"ה ועל הע' הכל רומז ודוק ותשכח ותימר קשוט קאמרת, ומה שבא הרב לחדש בזה הלשון באמרו ועד"ה יגיד גם כן האש שהוא הדת וכו', בא לרמוז ענין החתן והכלה שכתבתי ואל תשיבני לומר והרי הרב אומר שהכלה מימין החתן ואיך אמרת משמאלו אין זו קושיא כי אני פירשתי הענין על דרך עיקר קבלתן והרב ז"ל בא ליישב הפסוק שאמ' מימינו אש דת ובין שתאמר מימינו אש או משמאלו אש הכל אמת אם נתן בך השם עינים לראות ואזנים לשמוע ולב להבין וזהו שאמ' הרב כי מדת הדין כלולה ברחמים כלומ' מדת הדין שהוא הע' כלולה ברחמים שהוא הת' הרי שמימינו אש דת למו בא להודיענו שהע'

כלולה כת', רמז אל השם הנזכר, הוא הע', ראה גם ראה כי כל דברי הרב הנה ובכמה מקומות כונתו בהם עליונה וכלן עד"ה ואם תניח כל דבריו ותרדוף עד המקום שכתו' ועד"ה מעט תשיג, אבל יש לך לדקדק בכל דבריו אפי' בפשט המפורש יהיו עיני בשרך בו ועיני שכלך במושכל שהפשט הזה דוגמא לו. וראיתי תלמיד מקבל מתלמידי הר"ם ב"ן ז"ל שקבלו מפיו שלקח דרך זה בתכלית הקצה האחרון לדקדק אחר כל דברי הרב ואפי' דברי פשט ולפרש אותם עד"ה עד שטעה בדברים הרבה שמעולם לא נתכון הרב לומ' אותם לשום רמיזת מושכל בעולם אלא כפשוטו ממש עד שבא לומר שמה שהזכיר הרב בדבריו שם של שתי אותיות הנכתב כמשפטו יו"ד ה"א וכתב אותו יו"ד אל"ף כאשר תמצא בסדר זה ובמקומות אחרים / 134 ע"א שכתב אותו לרמוז סוד עד"ה בעשר ספירות ואני הייתי מתריס כנגדו ואומ' שמעולם לא נתכון הרב בהחליפו הה"א באל"ף לרמיזת סוד אלא לכבוד השם ית' שלא יכתבנו כמשפטו דרך חול וכאשר הקרבי השם ית' לפני איש נאמן רוח חכם חסיד ומקובל ר' דוד כהן נ"ר ששמש הר"ם ב"ן ז"ל הרמוז בכל מקום במרדכ"י הודה לדברי ואמ' שבאמת זו היא כונתו של הרב [[כאשר]] אמרתי ומאד מאד יש לו לאדם להיות זהיר בכבוד השם ית' בכל דקדוקי כבוד לא כמקצת אנשים שנתן השם ית' בהם רוח לחבר והם מעוטי ההרגש עבי המוח וכותבים ההזכרות בכתיבה אשורית בשלימות שאין הפרש בין צורתם לצורת אותם הנכתבים בספר תורה אלא [[התגין]] כגון ר' יוסף ג'יקטילה וכיוצא בו שחברו ספרים וכתבו בהם האזכרות שלימים לעשרות ולמאות ולאלפים ולולי ששמעתי עליו שהיה ירא שמים הייתי אומ' שבעשותו כן שהוא מאותם שאין בהם יראת שמים, ואם היו מתאוים לכתוב אזכרות מרוב אהבתן אותן היה להם לכתוב ספרי תורה בגויל רבים ויכתבו שם אזכרות רבות בקדושה עד שיהיו שבעים ומלאים כל טוב ולא די להם שחוטאין אלא שמחטיאין את הבאים אחריהם להעתיק ספריהם והסופרים עבי הדעת בראותם אזכרות רבות על הנייר כתובים אי איפשר שלא ינהגו בהם קלות ראש וגדול עונם מנשוא. ואני מעיד עלי את השמים ואת הארץ ובוראם ית' שהעתקתי בספר נוסח אחד מקמיע שחשבתי עליו שהוא מומחה והיו בו אזכרות כהויתן וכתבתים בספר דרך כבוד והוא היו"ד והוא"ו שלימים והה"א הבריח העליון לבד וכן דרך זה לשאר האזכרות ובא טפש עבי הדעת חסר ההרגש הגופני כל שכן השכלי, והעתיקו מספרי בגניבה אות באות בלי תוספת וגירעון בניר גרוע בחפזון ואנה השם ית' אותו לידי וכאשר ראיתי שכתב האזכרות על דרך שכתבתי אני שמחתי והודיתי לשם ית' שלא בא תקלה על ידי בכבוד שמו הגדול ית' ויתי' שאלו הייתי כותבם בשלימות כן היה מעתיקם והרי שם עונש על השנים. ולא די להם לר' יוסף ג'יקטילה ולהדומים לו שעושין מהמשכילים סכלים אלא שעושין מהקדש חול כי כותבין בכל מקום בספריהם כאשר מדברים בדברים של שכל כגון משתכל נשתכל וכיוצא בהם כותבין אותן בסמ"ך. ושמעתי על חסיד אחד אשכנזי בארץ אשכנז שלא היה חכם אלא שהיה תם וישר ומחק סדור של תפלות לצורך הקלף והיו כתובים שם הזכרות ואחרי שנודע לו שחטא בכבוד השם אמ' הוא זלזל בכבוד השם ית' גם הוא לא יחוס על כבודו מה עשה בכל יום בשעת התפלה עת בא הקהל לבית הכנסת ועת צאתם השכיב עצמו על הפתח בקרקע / 134 ע"ב והיו עוברים עליו קטנים וגדולים והיה אומ' ככה יעשה לאיש אשר לא חס על כבוד קונו

ואם היה אדם דורס על גופו שוגג או אנוס אז היה שמח ומודה לשם יתי, כן עשה שנה תמימה אמ' דין רשעים בגיהנם שנים עשר חדש ועל זה ועל כיוצא בו אמ' הב"ה ית' ויתי כי מכבדי אכבד. והואיל ובא פסוק זה לידי ובמקומו שהוא מקום קדוש וברוך המבואר למעלה אכתוב בו ענין מדרש ששמעתי מפי חסיד מושל ביראת אלהים ר' יעקב קרישף נ"ר אמ' כי פעם אחת כשעלו ישראל לרגל והיו עונין אחר כהן גדול מה שהיה להם לענות לכבוד השם ית' היו כל התינוקות עונין בקול רם כאשר היו אבותיהן מורין להם והיה שם נער גדול בשנים שלא היה עונה והיה נוהג קלות ראש אמרו לאביו מדוע לא תיסר בנך שיענה עם הקהל אמ' להם הניחו לו לבני נער הוא קטן הוא מתגעגע הוא געגועין יש בו יגדל ומעצמו יענה, אמרו עליו שלא עברו ימים מעטים עד שיצאו מביתו חמש עשרה נפשות מתים והלך לאחור בכל עניניו וקראו עליו ובוזי יקלו. ובארץ בבל כאשר היו בני הקהל בבית הכנסת מתפללין והיו עונין קדוש וברוך היה ביניהם עם הארץ אחד*שהית עונה קדוש וברוך בקול גדול והרים קולו על כל בני הקהל עד שצעקו עליו על עשותו כן אמ' להם עם הארץ כמוני שחנן אותי הב"ה לדעת ולענות הקדושה לא אכבד בה בוראי על כל פנים אענה אותה בקול גדול בכל כחי לכבוד השם ית' אמרו שנתגלגל הדבר שעלה לירושלם ונתעשר ועשו אותו ראש הבירה וקראו עליו כי מכבדי אכבד. הרי שיש לו לאדם להיות מאד זהיר וזריז וקל כצבי לעשות רצון אבינו שבשמים ולכבד את שמו הגדול בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו, והנה ר' עקיבא לא ראה יום טוב ולא שמח בכל ימיו כיום שמסר נפשו על קדושת כבוד שמו של הב"ה ית' ויתי ואע"פ שפירשו קצת המפרשים בהעונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו כלומ' בכל כונתו דע באמת כי כאשר אנו אומרי' אין מקרא יוצא מידי פשוטו כך אין דבר זה וכל כיוצא בו בדברי רז"ל יוצא מידי פשוטו וכבר כתבתי למעלה שדברי רז"ל אפי' דברי שיחתן עליהם ידרש מקרא תפוחי זהב במשכיות כסף כאשר פירש *אותו הר"ם במז"ל ולפיכך יש לו לאדם לענות קדיש מאמן יהא שמיה רבא מברך וכו', עד ואמרו אמן ראשון בכל כחו בקול רם וכן סדר קדושה והאל הקדוש אשר משרתיו קדושים הוא יעזרנו ויסבב עלינו שנקדש תמיד שמו הגדול לעיני כל רואי השמש, ואה"ל מיע"ו נ"ם אוי"ר לש"ה. מלכות שמים, מלכות הע', שמים הת'. / וכן אמ' ולא כליתי את בני 135 ע"א ישראל בקנאתי ומדקאמ' ישראל שמע מינה שגם בישראל היו אנשים רבים שחטאו בבעל פעור ולא שבט שמעון לבדו. ואל תשיב עלי מדבר עכן שאמ' חטא ישראל ולא חטא כי אם עכן לבדו אף הכא נמי נאמר שלא חטא כי אם שמעון ואע"פ שאמ' ולא כליתי את בני ישראל זאת אינה טענה כי שם גלה ההוטא ולא הלכו כל שבטיהם אחריהם שנאמ' כאן שכל שבט שמעון הלכו אחרי המוכה ההוא. הזכיר ענין דתן ואבירם בשמם ולא הזכיר השבט או המשפחה בכלל והלילה שימנע משה וכו', לאפוקי מדעת ר' אברהם שאמ' ולא הזכיר שמעון כלומ' שלא ברכו מרע"ה והנכון בעיני וכו', הרב בא לתת טעם למה לא נזכר שמעון כיון שנתכפר לו ונזכר בנימן שחטא יותר ממנו, ועוד שהזכיר יהושע המנחילם וכו', היכן ראינו שמשה הזכיר בברכתו זאת ליהושע שיאמר הרב ועוד שהזכיר יהושע אלא ר"ל כי מפני כבודו של יהושע המנחיל לישראל הארץ הזכיר שבטו וכיון שהזכיר הקטן משני האחים שהוא אפרים

ראוי הוא להזכיר אחיו הגדול שהוא מנשה נמצא שמפני כבודו של יהושע הניח מרע"ה מלהזכיר שמעון והזכיר במקומו אפרים וכיון שהזכיר אפרים הוצרך להזכיר מנשה משום כבד את אביך ואת אמך, את לרבות אחיך הגדול. והנה רצה לברך את לוי וכו', כל דברי הרב הנה הם להשלים טענתו על שמעון שלא נזכר. שאמרו במדרש הוא מדרשו של ר' נחוניא בן הקנה. לכנסת ישראל לפי פשטו הם ישראל הנבראים וי"ב גבולי אלכסון הם בריבוע העולם השפל עם ארבע רוחותיו ואמצעותן ורומן ותחתיתן כמו שמפורש שם, ועד"ה כנס' ישראל רומז לע', וי"ב גבולי אלכסון ברקיע שהוא התי' וקורא לע' בתי שכן נקראת בת ואחות ורעיה ואם ויונה וטעמם פירשתי למעלה. שלא ימחה שמו בחטאו לפי דעתי כי כונת הרב על חטא בלהה וכן פירש אחר כן כי הוא הנוחל ראשון בארץ, והלא אמ' הרב החל מראובן כי לקח נחלתו בראשונה הרי דבריו סותרין זה את זה. ומדעתי כי יפה אמ' שהרי קודם שנכנסו ישראל לארץ לקח ראובן נחלתו ראשונה מעבר לירדן, וכאשר נכנסו לארץ ושאלו בשם ית' מי יעלה לנו בתחלה ואמ' להם השם ית' יהודה יעלה מכלל שיהודה היה ראשון במלחמה ונגיד עליהם ולוקח נחלה ראשון כדרך הנגידים והמלכים והנה ברכתו כוללת כל יש' באמרו ועזר מצריו תהיה, וצרי הנגיד הם צרי כל עבדיו ואחרי כן ברך וכו', כל עצמו של הרב כאן הוא לתת טעם לסדר השבטים שלקח מרע"ה בברכתו זאת. ודעת קדושים אדע שהוא כמו / ולא דעת קדושים 135 ע"ב אדע, וכן י"י אל בקצפך [[תוכיחני]] ובחמתך תיסרני, שהוא ואל בחמתך וכן ויהי מתיו מספר. ועד"ה יחי ראובן וכו', כונת הרב ז"ל לרמוז סוד הגלגול כי בעון מכירת יוסף ואע"פ שלא הסכים למכירתו וגם בשעה שנמכר לא היה עמהם מ"מ הכניס עצמו עמהם שלא לגלות הסוד וגם נתרשל על יוסף שלא היה לו להניחו בבור וללכת לו ולא היה לו להפרד ממנו כלל עד שישיבהו לאביו ועל כן נתגלגלה נפשו עם שאר נפשות התשעה בעשרה הרוגי מלכות, ומן הדין בעון בלהה היה לו להתגלגל עוד והועילה לו תפלת מרע"ה ונמחל לו עון בלהה ואנקלוס תרגם ברמיזת הסוד באמרו ומותא תנינא לא ימות כלומ' לא ימות אלא פעם אחת בגלגול אחד. וזה איננו נכון על פירושנו, תמה אני על הרב ז"ל איך יאמר על דברי ר"א שאינם נכונים על דרך האמת וכי צריך הוא ר"א להתנבאת תמיד במה שלא שמע עד שנאמ' על דברו זה שאינו מתישב עד"ה אם היה ר"א מקובל בדרך האמת ויפרש פסוק זה עד"ה ראוי היה שיאמר עליו הרב דבר זה שאמ' אבל מאחר שלא קבל אין לומ' על דבריו דברים אלו אינם מתישבים עד"ה ואין לגנותו על כך אבל יש לשבח אותו כשהוא מתנבא ואומ' דברים שנוטים עד"ה שלא בכונה. ועד"ה ייחד המדה וכו', כל דברי הרב בפסוק זה לרמוז על הע' מפני שאמ' הכתו' וזאת שהוא רומז לע' המלכות הוא הע', והיא הע' קשת רומז לע', וכן ספר הישר רומז לע', צדיק וישר הוא הנראה בענן הנברא, והע' כלולה מהכל והקשת כלול מכל הגוונים על כן אסור להשתכל *בגווניו בעיון השכל כדי שלא ישתכל בשכינה ויסתר משה את פניו כי ירא מהביט אל האלהים. ישכון בארצו לבטח על השם כלומ' מפני שבנימן ידיד י"י בנימין ישכון בארצו לבטח על השם כלומ' בשם כדרך המלך שמבטיח את עבדו ואומ' לו תשכון בביתך לבטח עלי ועד"ה ידיד י"י וכו', ידיד רומז לע' י"י [רומז] לתי' ונקרא הע' ידיד כמו דודי לי ואני לו, שנקרא הב"ה הוא התי' דוד וכנס' ישראל היא הע' רעיה ועל כן שלמה

המלך שהוא בכל שיר השירים מלך שהשלום שלו ית' וית' חוץ מהאלף לך שלמה נקרא ידידיה כלומ' ידיד שהוא יה, והוא צור, ידידות משכנותיו מפני שבית המקדש שבנה שלמה שנקרא על שם אלהינו ידיד יה היה משכן לע', שהוא ידיד יה, נקרא גם כן המשכן ידידות ואמרו משכנותיו כלשון הכתו' שאמ' ידידות משכנותיך ורומז לשני משכנות ירושלם של מעלה מכוונת כנגד ירושלם של מטה וזהו שרמז הכתו' אלה פקודי המשכן משכן משכן של מעלה ומשכן של מטה שמדתו וכו', מדתו של שלמה שהוא הע' שלימה בשלום כלומ' כלולה / 136 ע"א ומיוחדת עם הצי' שנקרא שלום ונקרא כן מפני שהוא משלים ומחביר שמים וארץ להיות האהל אחד ולפיכך נכתב בה"א לרמוז על ה"א אחרונה של שם, כשם כבודי הע' שהוא כבוד לת'.

אתן לך את בתי, הע' שנקראת בת וי"י נתן חכמה לשלמה, הת' נתן הע' שהיא חכמה קטנה לשלמה הנברא כי חכמת אלהים כלומ' חכמה שהוא אלהים, ויסע מלאך האלהים, מלאך שהוא האלהים והכל רומז לע'. בשלש השכינות הללו כלומ' בשלש דברים שהן לשון שכינה וחנייה, ישכון חופף שכן ביום ההוא יקראו לירושלם הנבראת כסא י"י כסא לע', מרוב שפע ברכת השכינה שישכון בירושלם לעיני כל הרואים יקראו לירושלם כסא י"י יהיה במהרה בימינו יראו עינינו וישמח לבנו אמן. ורצון שכני סנה שבה ירים ראש כלומ' ביאת השכינה על יוסף יהיה ניכר בהרמת ראשו של יוסף שכיון שיהיה ראשו רם בנצוח אויביו ובהצלחת מעשיו בידוע כי השכינה שוכנת על ראשו והזכיר סמוך במקום מוכרת כי אם היה כתוב ורצון בפת"ח היה מוכרת ועכשו שאמ' ורצון בשב"א הרי זה סמוך וזאת ברכת יעקב מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך כלומ' ברכה זאת של משה שאמ' ורצון שכני סנה היא מעין ברכתו של יעקב כי מאל אביך רומז לצי', ואת שדי לע', ויעזרך כי הת' והצי' הם סוד העזר, ואם אתה זוכר סוד התפלה תבין זה, ויברכך הוא הע' שהוא הבריכה שבאין שם כל הבריכות כל הנחלים הולכים אל הים, הכא במי השם הנזכר כאן הוא הצי' או הת' כי אחד הם ושם אחד להם כמו שבארתי לך פעמים הרבה והרצון השוכן בסנה הוא הע' שנקראת רצון דכתי' יעלו על רצון מזבחי היא הרצון והיא המזבח העליון ובק"ס או יסמוך אל השם הנזכר, ליוסף אמ' מבורכת י"י ארצו, ואמ' עתה ורצון י"י השוכן בסנה תבא לראש יוסף והרצון הזה אפשר לומ' שחוזר לשם הגדול ואליו יקרא רצונו או אפשר שיקרא רצונו ליסוד, ויהיה כברכת יעקב שאמ' מאל אביך ויעזרך וכו' ע"כ. אם תלך בחקתיו וכו', למה לא הזכיר תורותיו או מצותיו ולקח לו לשון חקים כדי לרמוז על הע' שהוא העולם הבא במקום הזה, וחק שהוא לשון גזירה גזרתי אין לך להרהר אחריה רומז לע', והיא הים והיא*י"ה. ומה שהזכיר ארץ הנגב רומז אל העולם השפל הנברא שהוא נגוב ויבש אלא א"כ בא לו שפע קיום מהשם הנכבד ולא משום כח מהכחות הנבראים זולתי מאלהינו ית' ואם תעדר מהארץ השפלה הזאת השגחת ארץ החיים ואפי' רגע אחד מיד יחזור העולם תהו מרוב נגובו על כן נמשל לארץ הנגב ומפני שתרגום נגב דרגמא יהיה דרום הנזכר בפסו' / 136ע"ב זה רומז לעולם השפל, ומדדרום הנזכר כאן רומז לעולם הזה ירמוז ים הנזכר הנה לעולם הבא שהוא העולם המלא השלם מכל מיני טוב וברכה, זש"ה כל הנחלים הולכים אל הים אפי' הב"ה בכלל, הוא הע' שנקרא כאן הב"ה וים ויה. שני אוצרות וכו', מדעתי כי שני האוצרות הם משל על שתי

החכמות חכמה קדומה תחלת היישות להנחיל אהבי יש, וחכמת שלמה וזאת ההקצאה היא גניזת האור שהבדילו הבי' לו וגנזו במקומו שהוא החכמה הקדומה ומהיכן הבדילו מהאספקלריא שאינה מאירה, כי היתה היא גם היא אספקלריא מאירה והיו משמשין בשוה עד שדרשה לעצמה ואמרה בתמיהה איפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד ואמי' לה הבי' לכי ומעטי (*) את עצמיך או שכך חיבבה חכמתו של הב"ה ולא היה שם מכל זה דבר חלילה אמנם אליבא דכולי עלמא שני המאורים בשוה היו מאירים והובדל האור מהאחד עד שנקרא מאור קטן ונגנז לעתיד לבא לצדיקים ואותה גניזת אור חכמת שלמה לחכמה הקדומה קורא הנה הקצאה, אמי' לבנו לישראל שקרא לו בני בכורי שמא לא יתן לי מה שהקצה ואפי' אשמור דרכיו. שבע הרצון הממלא וכו', הוא הצי' שנקרא רצון כי כאשר יקראו שניהם הצי' והעי' כל כמו כן נקראים שניהם רצון ושדי וכמה שמות רבים והטעם מפני היחוד האמתי שהם מתאחדים זה בזה וזה בזה בלי שום פירוד וקצוץ ומדעתי כי לפי ענין השפע הבא מבית דין העליון דרך המכריע הראשון אל בית דין התחתון וממנו אל המוציא העניבים כלם מהכח אל הפועל על העולם השפל דרך המכריע השני הן טוב הן מוטב יקרא המוציא ההוא על שמו והבן זה היטב כי הוא כלל גדול לשמות העי', והיא העי' בתו של מלך וגם ביתו וטוב האדם ביתו הנה פירשתי לך לפי מיעוט שכל שבי כונת דברי הרב בכלל ביאור נכון. ובק"ס עוד על זה וזה לשונו ומאי דכתי' ירשה רש היה לו לומי' לשון צווי אלא אפי' הב"ה בכלל הירושה שנתן לו והינו ריש יי'. משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו שתי אוצרות וכו', דע כי שני האוצרות הללו הם משל לאור הראשון שברא השם בעולמו ביום ראשון כי לפי שלא היה העולם ראוי להשתמש באור ההוא בלי אמצעות גנזו לצדיקים לעולם הבא ואל יקשה עליך היאך המשילו בכאן לשני אוצרות והרי *לא היה אלא אוצר אחד כי איפשר שיקראהו שני על שם שנעשה ממנו שני המאורות המושלות ביום ובלילה אבל הנכון לומי' כי אפי' בתחלה יקראהו שנים והוא כפי מה שאמרו במדרש ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור לא אמי' ויהי כן מלמד ששני אורים הם, וכונת המדרש הראשון הוא לומר שברך אותו במדת השלום שהוא יסוד שהוא נקרא עולם הבא שני' כל הנחלים הולכים אל הים, והטעם לרמוז כי מדת היסוד / היא רחבה מני ים, שהיא כנסי' ישראל שנמשלה לים וכדי שלא תטעה ותאמר 137 ע"א שהוא ים ממש ליסוד חזר ואמי' בסוף המדרש אין ים אלא תורה שני' ורחבה מני ים, והכונה הזאת היא תורה שבעל פה והוא יקרא העולם הבא לתורה שהיא כנסי' ישראל שנמשלה לים וא"כ יהיה חדוש הפסוק כן נפתלי שבע מן הרצון שהוא היסוד שהוא ממלא שפע לברכת י"י שהוא הים הכלולה בתוך הכל והיא כלולה מן המדות כלם ולכנסי' ישראל יקרא ברכת י"י שהיא נקראת ברכה והיא הים ודרום ירשה, וגם העולם הזה הנגוב והיבש מן הרצון יירש בזכות יה הנזכר שהה"א רומזת לשם הנכבד, והיו"ד לעולם הבא שהוא היסוד עכ"ל. אבל הוא מלשון וכו', אע"פ שבענין זה עצמו אומי' הרב לפנים ועד"ה דמשמע שכאן מדבר דרך פשט אעפ"כ עד"ה ועל דרך הסוד מדבר הנה, והנני מבאר ואדעך בשם [כלומי' אשפיע מלשון] וידע אדם שפע התי' בשם שהוא העי', בשביל אהבתך בשפע גדול עד שתשיג מה שלא השיג איש בישראל להתנבאת בתי' שהיא אספקלריא המאירה. אשר גדלו רומז לתפ', שעיקר

קבלתה מהג'. פנים אל פנים כלומ' התי' לעי', פנים מאירים אל פנים שאינם מאירים כמו עין בעין המבואר למעלה. בדבור רומז לת' כלומ' בכח הדבור שהוא הת' שידעו משה כן זה בודאי על דרך הפשט הוא כי אי אפשר לנברא לראות בוראו, כאשר יראה איש את רעהו ואעפ"כ כן היה ממש במרע"ה ואם תבין וראית את אחורי ולא יראני האדם וחי תודה ותשמח ותאמר ברוך האל הנאמן החי עתה ידעתי גואלי חי וביאור מלת ממש תמצאנו בכי תשא שכן הרב שם הזכיר ממש. כי שם באר מתוך האש כלומ' במאמר השגתן של ישראל פירש הכתו' ואמ' מתוך האש והאש רומז לקול שהוא האש הגדולה והוא ארץ החיים ור"ל שלא השיגו רק העי' בלבד ולא יראו הפנים כלומ' לא ראו ולא השיגו הפנים המאירים, ואפי' הפנים שאינם מאירים אשר השיגו לא ראו כמו מרע"ה ועד"ה וכו', הוא אשר בארתי לדבקה בו שנפש מרע"ה היתה דבקה ונקשרת בת' ובצי' עד שבו היה מתנבא וזש"ה ואתה פה עמוד עמדי ומה היה צריך לומ' פה יאמר ואתה עמוד עמדי ויהיה מובן מתוך זה שבכל מקום שיהיה מרע"ה שתעמוד מחשבתו ונפשו עם השם ית' ופה משמע דוקא במקום הזה וזה חלילה שיהיה כפשטו אבל אם תבין סוד פה ר"ל מספרו ומה שאומרי' כי אתה שומע תפלת כל פה תדע ותבין מקום חבור דבוק קשירת נפש מרע"ה ולולי שבלעם נולד מהול לא היה משיג כמרע"ה ואפי' לכבודן של ישראל בשעת הברכות כי הוא חלקנו צורנו ית' וית'. כיום מתן תורה שהתורה נתנה דו פרצופין ובדו פרצופין היתה נבואתו של מרע"ה תמיד, ושאר הנביאים אין נבואתן כן אלא על ידי היד הגדולה ביחוד הכל, ואמרי ביחוד הכל לא תחשוב שרצוני / לומ' שבדו 137 ע"ב
פרצופין נתנבאו שאר הנביאים ולא אמרתי כן אלא לכבוד השכינה לפי שאסור ליקח אותה לבדה בהרהור וכל שכן בדבור, עאכ"ו במעשה שהוא הכתיבה כי תמיד כל בכל ובכל כל והמשכיל יבין. היו בפנים אל פנים בדו פרצופין. ולכל היד החזקה, ועד"ה היד החזקה מדת הדין בלשון וכו', כל דברי הרב כאן רומזים אל העי'. והמורא הגדול וכו', המורא רומז לת' שכן נקרא נורא שנ' אתה נורא אתה. וא"ת ומי יאמר לנו שאומ' על הת' דוקא י"ל כי מלת אתה מורה לנו כן, כיצד דע כי מלת הוא שהוא לשון נעלם מורת על השם הנעלם שהם שלש עליונות ומלת אתה [[שהוא]] לנכח רומז על השם הגדול הכולל שש קצוות ומקיימם כי הוא ההיכל הפנימי היכל הקדש המכוון באמצע ומלת אני שהוא לשון על המדבר בעדו כמו שאומ' ראה כי אני הוא העומד [[עמך להצילך]] על דרך שאמ' הכתו' ראו עתה כי אני אני הוא וכו', רומז על השם הנכבד הכולל הכל הכלול [[מכל]] הטוב עלינו ועל כל עמו ישראל אמן הרי שכיון שאמ' הכתו' אתה נורא אתה בידוע [[שרומז נורא]] לשם הגדול ית' וית', [[וגם]] הגדול שהזכיר הפסוק עם המורא רומז לשם הגדול מפני שעיקר קבלתו מהג'.
ואני אומ' מתוך מיעוט שכל שבי כי כאשר הת' נקרא גדול מפני שעיקר קבלתו מהרחמים הגדולים כך יקרא נורא מצד שהוא גם הוא מקבל מהפ' שהוא הדין הקשה ולפי שהמשפיע טובה ורחמים על אוהביו הוא מתגדל בעיני המקבלים נקרא המשפיע ההוא גדול ומפני שהמתנקם מאויביו נעשה יראוי בעיני הנענשים נקרא המעניש ההוא נורא. ואם תשכיל בסוד התפלה תראה שדו פרצופין יחד יקראו נורא, שהרי העי' לפי שהיא כלולה מהכל תיקרא בשם הכל היא כלולה מהג' תיקרא גדול ומה תעשה לשמך הגדול היא כלולה מהפ' ועיקר קבלתה משם

והיא כלולה מכל מיני כבוד תיקרא על שמם השם הנכבד והנורא כלומ' השם שהוא נכבד ונורא אותו תקדישו ממקום היראה תבא הקדושה וראה גם ראה כי אע"פ שפירשו החכמים בדרך האמת ראשית חכמה יראת י"י ואמרו כי ראשית וקדמון של חכמה הוא היראה *ויראה רומז לכ' אע"פ כן דע באמת כי החכמה הוא הראשית וכן תבין מבראשית והיא היראה שנ' הן יראת י"י חכמה וסור מרע בינה כלומ' הסבה אשר בה יהיה אדם ירא שמים הוא החכמה והסבה אשר בה יסור האדם מעשות רע הוא הבינה ובפסוק הפלא ביארתי זה ביאור מעולה ובפסוק מי יתן שכלך נתון תתן הנה כי החכמה הוא מקום היראה וגם מקום הקדושה דהאי כללא נקוט בידך שבכל מקום שתמצא לשון קדושה אל הח' רומז כי הוא מקור הברכה והקדושה ולפי שחכמת שלמה כלולה מחכמה זאת נאמר עליה תמיד קדושה וברכה כי היא מתברכת ממעין הקדש ממעין הברכות וזהו שאמ' / הרב בסוד השבת ויקדש אותו כי ימשוך מן הקדש ובסוד הנשמה שהיא מכאן ב 170 ע"א מיסוד הבינה בדרך אמת ואמונה והואיל והפי' הוא היראה החזקה והדין הקשה והאש המופלא גם היא קדושה נקראת כמו שכתו' למעלה מבואר, ועל כן אמ' הרב כאן אותו תקדישו והוא מוראכם וכי קדושה מאן דכר *שמיה שהזכיר כאן אותו תקדישו אלא כדי לרמוז לנו שהוא מקום היראה והוא מקום הקדושה והאל הקדוש הנקדש בצדקה יזכנו ששמו הגדול והקדוש הנכבד והנורא יתקדש תמיד על ידינו ולהביט נפלאות מתורותיו יגל עינינו ועם צדיקים יורשי גן עדן ישים חלקנו ומטובו הצפון ליריאיו ישביענו ואת אורו הגדול אשר לא ראתה עין זולתו יראנו [ובנו] ובכל ישראל יתקיימו קראי דכתי' מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם, וכתי' עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו, אוי"ר לשי"ה. ושבח והודאה ותהלה ורוממות למעלה למעלה מכל ברכה ותהלה, לאל עליון הנעלה, לאין חקר ואין תכלה, אשר זכני להשלים ביאור זה המאיר עיני המשכילים בדברי הרב ר' משה בן נחמן זצ"ל, בסודות התורה ובסודות רבים אגב גררא כפי אשר קבלתי מפי סופרים וכפי אשר מצאתי בספרים ולפי מיעוט שכל שבי שהוא סבה לדברים המתעוררים כי לכך ניתן השכל בבעלי *החמרים להוציא מהכח אל הפועל הדברים כאשר יוציא נוף האילן הענפים אשר בשרשיו נסתרים בכח שנתן בו עלת העלות וסבת הסבות אדון כל היצורים בשכמל"ו. והואיל והספר הזה נחמד למשכיל וטוב לעינים קראתיהו ספר מאירת עינים.

וראיתי לבאר בו המדרש שכתב הר"ם ב"ן ז"ל באחרית ימיו בארץ הצבי בעיר עכו ת"ו בתשלום פירושי התורה אשר חבר ואע"פ שאינו מענין הספר וזה לשונו ז"ל. מצאתי במדרש משלי בשעה שבקשו סנהדרין וכו', הנה במקום הזה שאלה חזקה לתת תמהון אל עביי הדעת תועי רוח אשר להם עינים ולא יראו לב ולא ירגיש לרדוף אחרי דרך האמת להשיג שמץ מנהו אולי יטעמו מעט מטעם הדבש המאיר עיני השכל ויצאו ממחשך לאור ועתה ראו אור, והשאלה / היא על מאמר רבו' ז"ל שנמצא תמיד בדבריהם אמרה שכינה לפני הב"ה והלא 170 ע"ב הב"ה הוא השכינה והשכינה הוא הב"ה ואם יענו ויאמרו שענין זה דומה לאשר כתוב וי"י המטיר וגו', מאת י"י וגו', והיה לו לומ' מאתו וכמו שאמ' הכתו' עוד ואל משה אמר עלה אל י"י עלה אלי מבעי ליה, וכן ויקרא אל משה וגו', מי הוא הקורא ומי הוא המדבר אם על זה ישתוקו כל שכן וכל שכן שהיה להם להתבייש ולהכלם שאפי' בדברים שהן בכתב

ולא נאמרו מפי השמועה אינם בותנים לב לרדוף אחרי מורה דעה אלא אוכלי' הדברים שהן סתרי סתרים עיני השכל מאירים כאשר יאכלו הסוסים את השעורים בלא דעת וחכמה בלי שכל ומזמה אין שומע ואין מבין אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמה פתיות בל ידעה מה, והיה להם לאכל אכילה אחת ודאית שבכחה ילכו ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא יאכלו ומים לא ישתו לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר י"י אשר דבר ביד משה ושאר הנביאים הבאים לפנים לפני אולי יזכו גם הם להבין ולהשכיל וימצאו חן בעיני י"י ויאמרו תמיד יגדל י"י שמע והבן ודבר זה משכלך לא תעלים שאם אתה מן המשכילים כבר ידעת ביאור סוד זה ברמז ומשלים כי השכינה רומז למלכות בית דוד, והב"ה רומז אל הת' דמות דיוקנו של אביו רומז לאלהי דוד אביו שהוא הע' בא דוד הע' אם כן כל המדרשים האלו כולם לע' נתכונו ומאור פני השכינה על פניהם ואם ידעת סוד דברי ר' יוחנן באמרו מנין שהב"ה מתפלל שנ' ושמחתים בבית תפלתי, תפלתם לא נאמ' אלא תפלתי מכאן שהב"ה מתפלל תבין סוד אמרה [שכינה] לפני הב"ה בכל מקום ומהו ענין השתטחות דמות דיוקנו של דוד או דוד עצמו לפני הסנהדרין וכי הסנהדרין תופשין היו בנפשו של שלמה לעשות בה הדין ומה יעלה ומה יוריד מאמר ודבור הסנהדרין על נפש הצדיק או הפכו והלא הנפש אם טובה או הפך במקום שגרמו מעשיה עומדת אם השם לה לא תירא ומה יעשה לה *אדם ואם היא במקום עברה ארור הגבר אשר יבטח באדם ואם על הגוף אמ' הכתו' כן על הנפש לא כל שכן, אמנם דע באמת כי הנגלה והנסתר בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה אמת והנה עיניך רואות כי בדברים אלו יש סוד נסתר ונעלם ואי אפשר בלאו הכי וגם הנגלה אמת כי הנגלה עצמו רוחני והנה לך דרך ידיעת הנסתר כאשר הבנתי ממיעוט שכל שבי דע כי כאשר חטא שלמה מיד התחילה מדת הדין לקטרג עליו וישבו הסנהדרין העליונים הם בית דין העליון שהם שלש שניות ובית הדין התחתון שהם שלש שלישיות עם הדין שבכלה הכלולה וכולם הסכימו לטרוד נפשו של שלמה ממחיצת הרחמים שבהם כמו שנטרדו נפשות שלשה מלכים וד' הדיוטות מיד עמדה שכינה וכו', כלומ' הרחמים הכלולים במדת הדין הרפה / אשר 171 ע"א על ידה מתנהגים כל באי עולם אם בדין אם ברחמים לגופים בחייהם *ולנשמתם אחריהם והיא מדתו של שלמה ושל דוד אביו, ואותם הרחמים התפללו אל הב"ה שהוא הת' המכריע בבית דין העליון והצי' המכריע בבית דין התחתון על נפשו של שלמה שיכריעו לזכות. והנה הרב קורא לע' הב"ה בביאור דבריו ואע"פ שהב"ה בדברי המדרש רומז לת' ואין זה תימה למשכיל כי לפי גלגול הדברים ולפי הענין [כלם] יקראו הב"ה כל אחד במקומו שהב"ה יוצא ובא ממדה למדה יוצא ממדת הדין ובא לו למדת רחמים ר"ל כי תגבורת הרחמים על הדין בדבר כלומ' בנפש שהשגחת הענין ההוא בה יקרא יוצא ובא לו ממדת הדין למדת רחמים ותגבורת ההיפך היפך, וענין לשון זה דומה לענין לשון רבו' ז"ל שאומ' עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים והיא מדתו של דוד. תמהתי לפני החסיד ה"ר אבנ"ר על דבור זה שאמ' הרב כי יראה מתוך דבריו שכונתו על מדת רחמים וידוע כי מדת רחמים מדתו של מרע"ה ומדת הדין מדתו של דוד והיאך יאמר הרב ובא לו למדת רחמים והיא מדתו של דוד דמשמע שעל מדת הרחמים נתכון. ואמ' אלי אל תתמה על זה שאע"פ שהרב

השלים דברו זה במדת רחמים ומיד אמי' והיא מדתו של דוד לא היתה כונתו אלא על מדת הדין שהזכיר תחלה, ונוכל לומי גם כן שדבור זה שאמי' והיא מדתו של דוד שחוזר אל הב"ה שאמי' לומי' שהב"ה יוצא ובא לו וכו', או אל השכינה שהזכיר במדרש, ואולי כונת הרב שיאמר על מדת הרחמים שהוא הצ' והוא מדתו של דוד שהוא הע' וקורא אותה מדה כלפי הע', מפני שבה ר"ל במדת הצ' חיים טובים וברכה ושלום לדוד שהוא הע' וזהו שהביא מיד ראיה לכונתו זאת כמו שאמי' ז"ל בקדוש החדש דוד מלך ישראל חי וקיים, וידוע הוא בלי ספק כי דוד כאן רומז לע' וסודו מבואר למעלה הרי לך ביאור המדרש עד"ה שהוא הנסתר שבו. והנגלה איך יתכן שיהיה אמת שיתקבצו הסנהדרין הנבראים אחרי מות שלמה לדון נפשו שידעו בה בודאי שהיא בצרור החיים גנוזה, וירצו למנות אותה עם נפשות החטאים שידעו בודאי שהם בנהר דינור עד שתבא השכינה או דוד עצמו וישתטחו לפניהם ולומי להם בבקשה מכם לא תשפטו נפש בני ולא תשימוה בנהר דינור הט אזנך ושמע דע כי הסנהדרין וחכמי התורה היו עוסקין בתורה ובמעשה מרכבה ונתגלגל הדבר לדבר בנפשות הזוכות לצרור החיים אשר היו עוסקים בו בקדושה ובטהרה והגיעו לנפשות שלשה מלכים וארבעה הדיוטות ומתוך כך נשאו ונתנו בחטאי שלמה וראו / שמתוכם היה ראוי למנות 171 ע"ב
עמהם וכאשר נשתכלו במחשבתם הזכה והנכונה הקשורה למעלה במעשה בנין בית המקדש שבנאו בשנתים ובבנין ארמונו והיכלו שהיה מתרשל בבנינו ולא נבנה בשלימות עד ארבעה עשר שנים ונשתכלו במעלת קדושת הכרובים שהוא משכן לשכינה *ובמעלות חסידות דוד אביו שכל אלו היו כדאי להצילו מבאר שחת מיד מחמת ההשתכלות הגדולה בטלו רעיוני הרגש החומר שלהם וראה שכלם כבוד השכינה השוכן בין שני הכרובים וראו דמות דיוקנו של דוד כאשר ראה יוסף הצדיק דמות דיוקנו של יעקב אבי' ע"ה הוא במצרים ואביו בבאר שבע ונזדמן בפיהם פסוק חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב וגו' ואל יהי קל בעיניך דברי זה כי *הוא כלל גדול ליישב דברים *הרבה הנמצאים בדברי רבו' ז"ל שהם כיוצא בזה והמשכיל יתקן הענין לפי שכלו הרי למדנו שגם הנגלה עצמו רוחני אלא שהנגלה רוחני אנושי והנסתר רוחני אלוהי והכל אמת וי"י אלהים אמת ידריכנו תמיד בדרך אמת ויקיים בנו ובכל עמו ישראל קראי דכתי' הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לי"י כי גמל עלי. ברוך י"י לעולם אמן ואמן.

מבוא לחילופי הנוסחאות

העיקרון שהנחני בעת התקנת חילופי הנוסחאות היה שיש לצמצם את האפאראט הזה ככל האפשר. אפאראט מנופח וגדוש חילופים מיותרים מכביד על המעיין יותר משהוא מסייע לו.

צימצום האפאראט נעשה על יד הסלקציות הבאות:

1) לעולם לא יובאו גירסאות של כתבי יד החוזרים לכתב יד אחר הנמצא בידינו, אלא במקרה שכתב יד זה במקום מסויים קרוע או מטושטש ויש לשחזרו לפי יוצאי חלציו.

2) גם בכתבי היד העצמאיים הבחנתי בין שני סוגים: כתבי היד הנאמנים יותר שהובאו מהם חילופי נוסח שיטתיים, וכתבי יד גרועים שהובאו מהם חילופי נוסח חלקיים בלבד, בעת הצורך ובעיקר כעדות מסייעת או הפוכה כשכתבי היד הטובים חלוקים ביניהם. הבחנה זו אינה שכיחה כמדומני במהדורות ביקורתיות, אך ראיתי שבלעדיה היה עלי לבחור בין שתי רעות: או לותר לגמרי על עדויות מסייעות של כתבי יד עצמאיים שחלילה לי למנעו מן המעיין כשירצה לשקול ולהכריע בין הנוסחאות החלוקות, או לנפח את האפאראט בגיבוב אלפי גירסאות מוטעות וחסרות תועלת מכתבי יד משובשים. את עניין חילופי-הנוסח החלקיים אשתדל להסביר בפירוט בהמשך.

3) גם בחילופי הנוסח <u>השיטתיים</u> נהגנו סלקציה. כעיקרון, הושמטו החילופים שאין בהם כדי להעיד על הנוסח המשוער של המקור, שהוא הוא תכליתנו היחידה, אלא על מנהגי הכתיבה של המעתיקים השונים. לפיכך לא הערנו על ענייני כתיב חסר ומלא במקום שאין בהם משמעות (להוציא מלים ארמיות); על קיצורי מלים באות אחת, שנהגו בהם מעתיקים בעיקר בסופי שורות, ובכתבי יד הבאים אחריהם עברו לאמצע השורה, וזאת כשאין מקום לטעות בהם; על חילופי הסיומות -ים, -ין (שבהם נהגו המעתיקים כהבנתם כשהיה לפניהם סיום -?'); על חילופים במסירת מספרים במלים או באותיות; על קיצורי שמות הספירות (ע' - עט' - עטר' - עטרה); ובכלל הושמטו רוב החילופים במילויי קיצורים וראשי תיבות, אבל במקום שהיה מקום להבחין בגווני-משמעות בחילופים אלה או כשהיה בהם מקום לטעות, הובאו החילופים לפי שיקול הדעת. - על ענייני ניקוד לא הוער חוץ ממקרים נדירים (למשל צ 15, רה 30). - לפי המקובל במהדורות מדעיות, הוער על כל זרות בכתב היד היסודי (אותיות תלויות, תיקונים וכו'; לגבי כ"י ג מאמין אני שחלק מסויים מתופעות אלה משקף את המצב באוטוגרף).

ועתה לפירוט הסלקציה של כתבי היד שהובאו מהם חילופי-נוסח חלקיים.

ראש לכולם - כ"י א. כ"י זה וכ"י מ הם שני הנציגים העיקריים של משפחת כתבי יד חשובה ביותר. כ"י א מלא שיבושים, ולכן אין להביא ממנו חילופים שיטתיים; כנגד זה נשתמרו בו כמה וכמה גירסאות מקוריות, שבנוסח מ, שהוא בכללו נוסח משובח הרבה יותר (ולכן הובאו ממנו חילופים שיטתיים), התחכם לתקנן מדעתו. לפיכך נזקקתי לעדותו המסייעת או הנוגדת של כ"י א רק במקום שנזכר מ באפאראט (זאת אומרת כש-מ שונה מכתב היד היסודי, חוץ מהשינויים חסרי המשמעות שהוזכרו לעיל). בכל מקום כזה צויין באפאראט אם כ"י א תומך בגירסת מ או סוטה ממנה. בדרך זו ניתנת לפני המעיין תמונה נאמנה למדי מעדותה החשובה של משפחת כתבי יד זו, בלי להעמיס על האפאראט את שגיאותיו המרובות של כ"י א (רק לעתים נדירות ביותר הובאו עדויות של כתבי היד המאוחרים והמשובשים לגמרי ממשפחה זו, עי').

בצורה אחרת נהגנו במשפחת כתבי היד דת. כ"י ת, שנוסחו טוב הרבה יותר, נבחר כנציגה של משפחה זו, והובאו ממנו חילופי-נוסח שיטתיים. אבל מכיוון שחשיבות הנוסח של משפחה זו פחותה בהרבה מזו של משפחת מא (וביחוד מתחילת פרשת ויקרא ואילך), הסתפקנו בעדותו של כ"י ת. גירסת כ"י ד הובאה רק בעת הצורך, כמו במקרים מסויימים שבהם סטיתי בפנים הטקסט מגירסת כתב היד היסודי והיה צורך בהצדקה מיוחדת לסטיה זו, וכן בכמה מקרים של קרע או טשטוש בכ"י ת במקום שגרסתו עשויה להכריע. לעומת זאת, במקומות שבהם כ"י ת חסר לגמרי וכ"י ד מצוי (כמו י 25 עד כא 27, או קכד 1 עד קכה 26), לא היתה ברירה אלא להביא חילופי נוסחאות שיטתיים מכ"י ד כמייצג היחיד של המשפחה.

אשר לכ"י ל: בפרק על ביקורת הטקסט ובמבוא לטקסט כבר דיברנו בגנותו של כ"י זה, שנוסחו בלתי מהימן. ובכל זאת זהו נוסח שאיננו תלוי בכתבי היד האחרים, ולפיכך בפרשיות הראשונות של החיבור, שבהן חסר כ"י ג, הבאתי ממנו חילופי נוסח שיטתיים. מכיוון שבפרשת וישלח, שבאמצעה כבר מתחיל כ"י ג, נחוצה עדות כ"י נוסף מחמת העדר כתבי היד מת (המדובר בקטע תוספת החסר בכתבי יד אלה), המשכתי להביא חילופים שיטתיים מכ"י ל בפרשה זו וגם בפרשת וישב, שגם בתוכה יש קטע תוספת; ואילו מתחילת פרשת ויגש חדלתי, ואף על פי שהמשכתי להיוועץ בכ"י ל לגבי קביעת הנוסח בפנים הטקסט, הובאו ממנו חילופי נוסחאות רק בעת הצורך, במקרי מחלוקת בין כה"י היסודי (ג) ובין כתבי היד האחרים. עם זאת לא נמנעתי

מלהביא (לעתים נדירות) גירסאות מעניינות מכ"י ל אם ראיתי שאולי יש בהן תרומה לשיחזור הטקסט המקורי. - בחומש במדבר, בקטע הארוך שבו כתבי היד תד עוברים לנוסח החוזר לכ"י ו, (ראה בפרק על ביקורת הטקסט, עמ' 52) ובו כמובן לא הובאה עדותם, לא רציתי שהמעיין יאלץ להסתפק בעדות משפחת מא בלבד, ולכן הבאתי שוב חילופי-נוסח שיטתיים מכ"י ל; וכן בקטע הקצר בסוף החיבור אחרי שכתבי היד גת נפסקו.

בקשר לכ"י ל יש להזכיר צרה מטרידה: תיקונים ותוספות ביד אחרת שכ"י זה מלא בהם, ושבדרך כלל אינם מחכימים במיוחד. אביא שתי דוגמאות: בדף קכד 6 "כקטן כגדול" - נראה שהיה לפני ל "כקט", והמעתיק פענח "כקטרת", ובא המתקן ותיקן ל"כקטורת כהן גדול". ובדף ריא 20: מעל "וראיתי בס' האמונה והבטחון" הוסיפה היד האחרת החרוצה "שחבר ר' סעדיה גאון ז"ל" (נתחלף לו כמובן ס' האמוה"ב בס' האמונות והדעות). לשמחתי, בשני מקומות אלו לא הבאתי חילופים שיטתיים מכ"י ל ולא הייתי צריך להעמיס על המעיין התחכמויות אלו. לעומת זאת, באותם מקומות שראיתי לנכון להביא חילופים שיטתיים מכ"י זה, לא יכולתי לדאבוני לסטות מהכלל המקובל בהתדרה מדעית, ונאלצתי להביא באפאראט את התיקונים ביד האחרת.

נוסח כ"י צ מפרשת קורח ואילך, וכן נוסח כ"י ק ממקום שמתחילה הכתיבה ביד השניה באמצע פרשת ראה, הצד השווה שבהם שכבר אינם צאצאים של כ"י ג אלא נוסחים עצמאיים, אם כי גרועים ומשובשים; ולכן נהגתי בהם כבכ"י ל, כלומר הבאתי מהם חילופי נוסח חלקיים. (אשר לקטע בכ"י צ פרשת וזאת הברכה, רמז 10 - רנ 34, המופיע בכ"י זה פעמיים (פעם אחת השתרבב לתוך פרשת עקב) - הרי לצורך חילופי הנוסח החלקיים התחשבתי בשתי ה"מהדורות", שאף על פי שיצאו ממקור אחד יש ביניהם הבדלים קטנים, הנובעים כנראה מחפזונו של המעתיק, ולא יכולתי לבכר "מהדורה" אחת על פני חברתה).

כבר הזכרתי שהפרשיות הראשונות של החיבור, לפני תחילת כ"י ג, זכו לטיפול מיוחד, בזה שהועמדו בהן חילופי נוסחאות שיטתיים מכ"י ל. את הנוסח המשוער של כ"י ג ייצג בחילופי נוסחאות שיטתיים "נכדו" כ"י ב; במקום שהוא סוטה מכתב היד היסודי פ, הובאו גם גירסות הצ שאף הם צאצאים של כ"י ג. לעתים נדירות יותר הובאו גירסות של כ"י ט, שנהגתי בהן זהירות לא רק מחמת שיבושן אלא גם מחמת התיקונים הרבים מכ"י אחר שעליהן

הודיע המעתיק עצמו. - בהקדמת החיבור, שבה חסרים כתבי היד דלת, הוזכרו לפעמים גם גירסות נ, שנוסחו הוא כנראה תערובת של ל ו-ב ויש להתייחס אליו בהסתייגות רבה.

בחלק האחרון של החיבור הובאו חילופי נוסחאות חלקיים מפרגמנטים של גניזה וכיו"ב, ראה בתוספת לטבלה המצורפת.

לשם הבהרה יש לומר שגם אותם כתבי יד שהובאו מהם חילופי נוסח "חלקיים" נבדקו באופן יסודי, ואף התחשבתי בהם בעת קביעת הנוסח בפנים הטקסט. ה"חלקיות" של ציטוט גירסותיהם לא באה אלא כדי להציל את האפאראט מניפוח-יתר; לעניות דעתי, אפאראט פונקציונאלי צריך להביא בפני המעיין את קצה של עבודת המהדיר, ולא להציג לראווה את כל עמלו.

ועוד הערה: חילופי נוסחאות חשיבותם מכרעת לגבי המעיין בטקסט שמהדירו מעתיק את כתב היד היסודי כאוטומאט, שאז צריך המעיין למעשה לקבוע את הטקסט בעצמו בעזרת חילופי הנוסחאות. בשיטת העמדת טקסט שנהגנו בה במהדורה זו, כפי שביארנוה במבוא לטקסט, חשיבותו של אפאראט זה פחותה.

מבחינה טכנית הלכנו בדרך כלל בעקבות כללי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ("הכנת כתבי-יד והכנתם לדפוס", ירושלים תשל"ו, עמ' 15-16), בשינויים המתחייבים מאופי המהדורה (כך למשל הרבינו ב-lemma כדי להקל על המעיין, שכן חילופי הנוסחאות אינם נמצאים בעמוד אחד עם הטקסט כבמהדורה נדפסת).

טבלת כתבי היד היסודיים וכתבי היד שהובאו בחילופי הנוסחאות

מדף ושורה	עד דף ושורה	כתב היד היסודי	כתבי היד שהובאו מהם חילופי נוסח שיטתיים	כתבי היד שהובאו מהם חילופי נוסח חלקיים
א 1	ג 6	ב	מפ	אהטנצ
ג 6	ט 12	פ	במ	אהטנצ
ט 12	י 25	פ	בלמ	אהטנצ
י 25	כא 27	פ	בדלמ	אהטצ
כא 27	נח 33	פ	בלמת	אה(ט)צ
נח 33	סה 23	ג	למת	א
סה 23	קצה 21	ג	מת	אל
קצה 21	קצז 14	ג	מת	אלצ
קצז 14	רו 23	ג	למ	אצ
רו 23	רכא 12	ג	מת	אלצ
רכא 12	רנד 10	ג	מת	אלצק
רנד 10	רנה 27	ב	כמת	אלצק
רנה 27	סוף החיבור	ב	כלמ	אצק

הערה: כדי לפשט טבלה זו לא נזכרו בה קטעי התוספת החסרים בכתבי היד אדמת (ובכ"י ל נמצאים במרוכז בסוף כתב היד): טז 21 - יח 10; כא 4-10; כד 17 - כה 14; כו 20 - כח 27; לה 26 - לו 7; מג 2-21; מד 22-26; מה 19 - מז 33; נה 24 - סב 17; סד 16-24 (קטע זה האחרון נמצא ב-מא).

וכן לא נזכרו בה חילופי הנוסח החלקיים שהובאו מפרגמנטים: ת$_2$ (ריב 2 עד ריג 15, ריח 26 עד רכא 15) ות$_1$ (ריז 10 עד ריח 21).

א

1 (מתחילת החיבור ועד עמ' ג שו' 6: כה"י היסודי ב; חילופי נוסחאות שיטתיים לפי מפ (פ פגום וקשה לקריאה בעמודים אלה); חילופי נוסחאות חלקיים לפי הטנצ - ראה במבוא; עד סוף החיבור יובאו גירסאות א בכל מקום ש-מ סוטה מכה"י היסודי) * ההיולים] הצטמנאפ היולים? (יש בתצלום סימנים לקרע בדף ולשחזור) ב 2 ל"י אלהי האלהים אלהי אברהם מא (ב-מ נוספו סגולתות מעל המלים הנוספות, כנראה לציון מחיקה) 3 בקידת אפים ברכים ובנפילת אפים מא (הסגולתא - לציון מחיקה? - מופיעה מעל המלה הנוספת בשני כתבי היד) 4 מלפניו] (ליתא בפנים ונוסף בגליון: לפניו) מ לפניו (ומעל השורה נוסף ביד אחרת: מלפניו) א 6 מלפניו] לפניו מא (ב-א נוספה מ"ם - ביד אחרת?) 8 [פתוחות]] טמאנפ ליתא בהצ 10 *ועד] הצטמאנ עד ב 12 וזהו] הצ וזה מא (ב-א תוקן ביד אחרת ל-וזהו) 13 עשאנו] א (אל"ף תלויה) מ / ולו] בהפ ולא אטצ / *הוא] הצטמאפ שהוא בנ 16 שבשם] של שם פ 17 *המלך] הצטמאנפ מלך ב 19 דראשון] הראשון מא 23 נקראו] נקראות מא נקראים צ 25 דעת] א ליתא (ובמקומו רווח) מ 27 [אות]] הצטמאנפ / בצבא] בצבאי ? פ 30 עולם] א עולים מ

ב

2 בן] צ ליתא פ כן ? ה 5 ובנה] א יבנה מ / אמ'] א אומ' מ 6 נקראת] הצ (תי"ו תלויה) ב 12 עולמים (התפ')] עולמי' מא 13 ומחביר] א ומחבר מ 14 [שהם]] הצטמאנפ 15 שאמרנו] שאמרי' מ שאמ' א 21 *הצורה] הצטמאנפ הצרה ב / תשתכל] אפצ תסתכל מה 24 עוטרת] א (וי"ו תלויה) מ עטרת צ / העליון] הצטנ עליון מאפ 26 השמים] שמים פ 28 שעת] אהצפ (ב-א נוספה בי"ת ביד אחרת) בשעת טמנ 31 (*)] שהוא בנ ליתא הצטמאפ

ג

3 אמרנו] הצ אמרי' מ אמרה (תוקן ביד אחרת לאמרנו) א 6 (מכאן ועד עמ' נח שו' 33: כה"י היסודי פ; חילופי נוסחאות שיטתיים לפי במ; לפי הצורך יובאו ח"נ גם מהטנצ (עיין במבוא); בכבל החיבור תובא גירסת א בכל מקום ש-מ מוזכר בחלופי הנוסחאות) 8 [מרוב]] בהטצמאנ 13 אחד... (14) ששלשתם] מאנט (ב-ט ליתא אחד) ליתא בהצ 15 *ידיהו] בהצ?טמאנ ידהו פ 16 אני] מט אנכי בהנ אני (ותוקן ביד אחרת ל-אנכי) א אני (ובגליון נוסף ביד מאוחרת: אנכי) צ 18 ויסורי] הצ וויסורי? ב

ד

1 בגבורה] בטמא?נ כגבורה הצ 4 ואלו] אבצ ואילו מה 5 כל] הצ וכל ב 6 אומרי'] או' מא אומ' בה אומרים צ 7 הרפה] רפה מא 15 על] הצ כל ב / מוכתרת] הצ מוכתר ב 17 עקיבה] אב עקיבא מהצ 18 על גבי] ע"ג מ (נכתב ג"כ (?) ונמחק ותוקן לע"ג ותוקן שוב ביד אחרת ל-על גבי) א 25 עשה] הצ עשרה ב / *וסימנו] בהצטמאנ סימנו פ / אש דת]

אשדת בה?צ?   27 *למטה] בצטמאג למעלה פ   28 וסימנך] אבט וסימניך מהצ (וסימן ג)
29 *השם] בהצמאג ה' ט י"י פ   31 והשבת] והשבע בהצ (ב-צ תוקן בגליון ל"והשבת"
ביד מאוחרת)   32 הזאת] הצ היא ב

ה

4 היא] ב הוא הצמא   7 (בגליון נוסף: וקרא הבינה רוח) מא   12 קראוה רז"ל]
קראוה ז"ל מ קראו ז"ל א / שאמרו] א שאמ' מ   15 שלמעלה] של מעלה מא   18 שלמטה]
של מטה מא   23 וזה] וזהו בהצ / שאמרו] הצט שאמ' במנ שאמר א   27 בהם] א בהן מ
32 ועליה נאמ'] ליתא מא

ו

1 קדישא דהוא] ליתא ב / *משקי] בהצטמאג משקה טפ   2 ומרוי לכולא] הצ ליתא ב
4 עקיבא] הצמג (היה כתוב עקיבה ותוקן לעקיבא?) פ עקיבה אב עקיב' ט   6 עקיבה]
אב עקיבא טמנצ עקיב' ה / הגדה] א אגדה מ / מדברותי'] ב מדברותיך צמא   12 י"י]
א ה' מ   14 אוליפנא] בהצט אוליפני' מא / דלאעי] ב דלעי הצטמא / *בליליא] בהצטמאג
בליליה פ   15 בשעתא] בשעה מא / דלאעי] דלעי בהצטמא (ב-פ נראה כאילו יש גרש
מעל היו"ד, ואינו בטוח) / אשתתף] אישתתף מא   16 נטלא] נטלה מא   17 דלאעי]
דלעי בהצטמא   18 שאמרנו] בהצט שאמר' מ שאמרה א   20 אוצרה] מא אוצר בהצט /
חכמה] החכמה אהצטג / מחצבה] הטמאג מחצב ב מחשבה צ   21 וגו'] וכו' מא / *שהיא]
שהוא פ   26 ואלמלא] ואלמלי מא   28 שלמטה] של מטה מא   30 תלמידי חכמים]
ת"ח מא   32 *קבילנא] בצטמאג קבילני' ה קבילנא פ   33 *איכא] בהצמאג איכי' ט
איכה פ / קמיה] אה קמי בצטמ / קב"ה] אט קודשא בריך הוא מ הקב"ה בהצ / והכתי'] הצ
והא כתי' ב

ז

2 כניסת] מאצ כנסת בהג   11 כח] א ליתא מ   12 [למעלה]] בצמ למע' א ליתא ה
14 שהיא] צ שהוא בנ זהו ה   15 במסכנו'] במסכנות א במסכנת מ / [אימתי...
בה]] מאהצ   17 בהוייתן] א כהוייתן מ   18 בתפא'] בתפארת א כתפארת מ
19 חבלה] אבה חבילה מצ   23 ובפשעכם] צ ובפשעיכם ב ובפישעכם ה   26 $אשא_2$...
(28) לעולם] ליתא מא   28 למלך על כל הארץ (וג') בהג (ב-צ ליתא הנוסף)

30 ואל] אל בהצ   32 אומ'] אומר א ליתא מ   33 תחזירנה] הצ תחזיר אותה בנ /
למקומה במהרה בימינו וזהו בנ (ב-הצ ליתא הנוסף) / מן התשו'] ה מהתשו' במא מהתשובה נצ
מהבינה ט   35 הקטרוג] (טי"ת תלויה) פ (השווה עמ' ט שו' 20) / פי] (נראה שנכתב פי') פ

ח

1 מלך מלכי המלכים] ממ"ה מא / המלכים$_1$] הצ ליתא ב   5 אחד] אי מא (וכן להלן: ויום ב'...
וכו')   6 [בו]] בהצטמאנ   7 *בן] הצטמאנ (נוסף מעל השורה) ב בין פ   10 אישה]
(יו"ד תלויה) פ   13 ותצטרך] הצ תצטרך ב (ונצרכה לכח) נ / תשוקתו] אבהצנ תשוקתה טמ /
ממנו]הצ ממנה ב   16 לו] (נוסף בגליון) מ ליתא א   18 שכינה] צ השכינה בהנ
19 ליריאיך] ליתא מא   26 אחת] הצ אחד ב   27 ואחרי כן] ואחר כן בה ואח"כ טמאצ /
כפכה] בהצטנ כפך מא   28 ואשתו (29) כגופו] ליתא מא   29 והבן] א והבין מ
30 שהב"ה] הצ הב"ה ב   33 שאלו] א שאילו מ   35 ספורטא] ספורתא מא

ט

1 דו$_1$] ה ליתא בנ (ד"פ צ) / משמשי'] משמשין מא   2 שממשלתך] א שממשלתי מ   3 רשויות]
הצ רשוית ב   5 לבדו] (נכתב כנראה "לבכו" ותוקן בידי המעתיק) פ / והיין (6) לבדו
ניכר] הצ ליתא ב   7 ספורטא] ספורנו ? מ ספורט' א   10 כי (11) אם] א כ"א מ
12 (מכאן מתחיל כ"י ל ויובאו ממנו חילופי נוסחאות שיטתיים עד לסוף פרשת וישב (עמ' סה
שו' 23). כ"י זה קרוע ופגום בעמודיו הראשונים) / (*)] את פ ליתא בהצמאנ (הדף קרוע) ל
14 הרחמי'] רחמים ל / שאמ'] שאמר מא / את] ליתא ל / כי] ליתא ? ל   17 ורחם] ורחם (בפתח)
מ (אין ניקוד) א (מנוקד בקמץ?) ל   18 ז'] הלב זין ב ז"ין טמאצ / וכל] וכן ל
20 מהגבורה] מן הגבורה ל / המקטרג] (טי"ת תלויה) פ / והיא] והוא מא / מאומות העולם]
מא"ה מא   25 כח] הצ ליתא ב / *הה"א] בטלמנ התא א ה"א פ   28 דומה] ה רומז ב דומיא
נ חמה ? (ובגליון ביד מאוחרת: דומה) צ   29 ויתי'] ליתא ל   31 ספירות] הספי' ל /
(*) הרב (ר' עזריאל) פ ליתא למאבצט   32 וכתי'...$_2$ (34) המלך] ליתא (ונוסף בגליון
באותה יד?) מ איתא (בפנים) א   33 *ידיהו] בצטמ (גליון) א ידהו הפ (נוסף בגליון ביד
אחרת: בפר' ואתחנן כתו' שהיראה עליונה ל...) ל   34 בה] צ כה בה? / אמר$_2$] אמור מא

י

4 ואמ'] ל ואמרו בהצמא   6 ענבו] ליתא ל   8 שאמרו] שאמ' ל / *חיה] בהצטלמא החיה פ
9 [ובין... שלמעלה]] מא ליתא בהט (ליתא בפנים, בגליון נוסף רישום בלתי ברור) ל (ב-צ
איתא "מדת הדין שלמעלה") / *מדת] למאצ ממדת בה מדה פ   10 בו] ליתא ל / *צדקתך]
בהצטלמא צדקותיך פ   11 והתהלכתי] התהלכתי ל   12 ולשם] ליתא (ונוסף מעל השורה -
ביד אחרת?) ל   14 אנה] אנא מ (ב-א כתב אנא ומחק וכתב בפנים אנה)   16 והוא] ליתא ל
(איתא נ)   18 י"י] א ה' מ   21 שפירשו] שפי' למא   23 וגו'... הגדולה] ליתא (ונוסף

מעל השורה ביד אחרת) ל 25 (מכאן מתחיל כ״י ד ממנו יובאו חילופי נוסחאות שיטתיים עד לתחילת כ״י ת (עמ' כא שו' 27); העמוד הראשון שבו - עד עמ' יא שו' 5 - כמעט שאיננו ניתן לקריאה מחמת חילחול הדיו מצדו השני של הדף) / ביב״ו בשם יי״י... מא בשם מי שאמר והיה העולם נעשה ונצליח ל / דרכינו] הצ? דרכנו ב 29 בראשית אמר] בראשית ברא אלהים אמי ב (ב-הצ ליתא הנוסף) 30 העולם] עולם ל 31 שנה] הצ שנים ב 32 העליונות] עליונות ל 33 שנה] ה שנים בצ 34 מהן] ל מהם מא / [הם]] בצמא ליתא הפ (ב-פ אולי איננו נראה מחמת שקיעת הנייר) הן ל 35 אחת] אחד ל / לאחד] בהצד?טל לאי מא / שהיא אל״ף והוא אלף

יא

1 אחת] אחד ל / מכל האלף] מן האלף (בין שתי המלים נוסף מעל השורה כל - בכתיבה אחרת?) ל / עשרת] עשרה ל 2 *ואין] בהצטלמא אין פ / המספר] מספר בה 3 אחת] אחד ל 9 לשבעה] לשבעת בד(לד' הצ) 11 ואלו]א ואילו מ 12 שאמרנו]שביארנו ד 15 למשה רבי' ע״ה ל 16 לו] ליתא ל 17 ומהו] א ומה הוא מ / אותו] ליתא ל / *ויתי] בדלמא ויתע' פ (וי״ז ה) (יתעלה שמו ויתב' זכרו) ט (יתעלא(!) שמו ויתברך זכרו) צ 18 מהותה] (ה״א תלויה - ביד אחרת) ל 19 כי] (ליתא, ומעל השורה נוסף - ביד אחרת? - כי בכאן) ד 20 ולפיכך... לגוף] (ליתא; ולפיכך... שהיא נוסף בגליון ביד אחרת) ד / הכנסה$_2$] כניסתה ל 21 צאתה] יציאתה ל / ממנו] ליתא ל 22 למקום] מקום ל / מהתשו'] מהת' ד 23 צאתה] (נכתב שאתה ותוקן לצאתה?) ל 24 הם מפניו כל הארץ] ליתא (אך בגליון יש רישום בלתי ברור) ל 26 אליהוא] (אל״ף תלויה) צ אליהו בה 28 טאיר] ה טייר ב טאויר צ / דברים] דבריהם ל 29 פשטים$_2$] הפשט ל / רומז] רמז ל 30 תורה] צ התורה בה / ולמי הם] למי ל / לשומעים] לשומעי' מא 31 אמרו] אמי' ל 32 ליודעים] ליתא (ונוסף בגליון - בכתיבה אחרת?) ל / לאותם] לאותן דל 33 רומז] רמז ל 34 כלומ'] כלו ? ד / יי״י$_1$] ליתא ל 35 יסד... מקום] ליתא (ונוסף בגליון ביד אחרת בשם "ס״א": "וגם (!) אין סוף בחכמי' הקדומי' יסד... שכל מקו' שתמצי' קדש") ד

יב

רומז] רמז ל 3 זה] הזה ל 4 וכו'] ליתא ל / העשירית] א בעשירות ? מ / *זו] בהצלדמא זאת פ / החלה] תחלה ל / המעשר] המעש' א מעשר (וה״א נוספה בגליון - ביד אחרת?) מ מעשר ל / וכו'$_2$] ליתא ל 5 שנשתכל] שנסתכל דמא / שהוא] שהיא ל 7 קודם] (כך גם ד, אך בגליון תוקן ל:קורא - ביד אחרת?) 9 כתב... וראב״ע] כת' רש״י וראב״ע ז״ל דעתם ל 11 ועדין היה (חשך)] והיה ל 13 ואחר כן] ואחר ל ואח״כ מא / אלהים$_2$]ליתא ל 14 *ומדכתי'] דלמ ומדכתי' אבט ומה כתי' צ ומדכתב פה / אל האור] לאור ל 15 שפירושו] שפי' ל 16 דעת לשון] ד״ל מ ר״ל א (עכ״ל ט) / ז״ל$_1$] ליתא מא / *הרב ז״ל$_2$] בהצדטלמא הז״ל פ 19 וזהו] זהו ל / עליה] הצ עליו ב / זהו] זה ל 23 אדוננו] אבצ אדננו ל

אדוניבו דהטמ 24 לאדוננו] אבצ לאדנינו ל לאדונינו הטמ ולאדוננו ד 25 שנקראו]
א שנקרי מ / אי נמי$_2$] ליתא ל 26 *ואמר] בהצ?דמ ואמ' א ויאמר פט (הדף קרוע ל) /
דעתי כל] ודעתי כי ל דע כי ט 27 וכו'] ליתא ל 28 ואתא] ואתה ל / שהוא$_2$]
שהיא דמא 30 *ספר יצירה] בהצדלמא ס"י ט ספירה פ 31 שהוא] הצ שהיא ב / הספירות]
הספי' ל 32 אחד] צ אחר ד?בל / שהוא] הצ ליתא ב / ראשית$_2$] בראשית למא 33 רמז]
רומז ל / שאחריה] של אחריה טמא 34 לכלם] את כלם מא / רמז] רומז ל / שפירש] שפי'
בהצדלמא / (*)] ז"ל פ (ליתא בכל יתר כה"י)

<u>יג</u>

1 חכמה] החכמה ל 2 לכתר$_2$] ליתא ל / שהיא] שהוא ד 3 לאותיות <u>לכתר</u> והכתר ל /
מפנים] מפני ד 4 (מעל "רבים" נוסף ביד אחרת: טעמי') ל / שהיא] שהוא ? ל 5 היש]
יש ל 6 הילשות] היש ל 7 דין$_{2,1}$] הצ (ב-ה ה"דין" הראשונה הדל"ת מנוקדת בפת"ח)
דיין ב / שום] ליתא ל 8 מי] ליתא ל / ברא התשו'...(9) אם כן מי] ליתא (ונוסף
בגליון ביד אחרת) ד 12 (הוצרך) הכתו'] ליתא ל / וכו'] הצ וגו' בד ליתא ל וגומ' מא/
כן] כך ל 13 אל החכמה] לחכמה ל 15 בא] ליתא ל 16 ששה] ה שש בל ו' מא (חסר
צ) 17 תמצא] ליתא ל / ששה] הצ שש בל ו' מא 18 קצוותיו] קצוותי' ל 21 ירמוז]
לרמוז ד / בעליונים] לעליונים ל 22 פלו'] הטל פלוני בצמא 23 מלשון$_1$] לשון ד /
גזירה] הצ גזרה בל (ונוסף <u>והכרתה</u> מעל השורה בכתיבה אחרת) ל / שה בריאה] שהבריאה ד
24 כן] כי ד / קטנה] הקטנה מא 25 תרגמו בתרגום הירושלמי] תרגי' הירושי' ל 26 רומז]
הצ ליתא ב 28 כי אם... עמל] ליתא ד 29 שהמחשבה] שמחשבה ל 31 שני]ליתא ל 32 חמשת]ח
ל *כעשרת] בדט?למא בעשרת אצפ (ב-ה קשה לדעת) 33 כמכה$_{2,1}$] ט כמוכה בצדלמא כמוך,
כמוכה ה 34 מחשבות] מחשבה ל (אולי נכתב מלכתחילה מחשבה, ותוקן? ד) 35 ספירה]
ספי' למא / ספירו'] ספי' ל

<u>יד</u>

2 לרום <u>של</u> בחולם ד / אל העי'] לעטי' ל 4 וזהו] זהו ל / בב"ר] צ בכ"ר ב בבראשית רבא ה
בברי' רבה ל / בסדר] סדר ל / פרשי'] אצל פרשת בהדמ 5 ובין] צ בין בה 6 ובלילה]
בלילה? (הדף קרוע) ל 7 וזהו] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: שכתוי') ל / רז"ל] ז"ל מא /
*ידעת] בהצדמא ידעתי פ (קרוע) ל 8 תפי'] א התפא' ל (ליתא בפנים ונוסף בגליון: התפי')
מ התפי' ד / באור] אבהצטל ביאור מד 11 לכך] ה?צ לבך ב 13 [כל]] בהצדטלמא /
ששה$_2$] (בגליון) פ 14 אנו] אמי? ל 17 מן השלשה] הצ מהשלשה ב / העליוני'] עליונים
למא 18 נגררת] חזרת? ל / ונתפש] נתפס ד 19 נינהו] ניהו ל / ימי'] יומי ד /
הן] ליתא ד 20 הספירות] ספי' ל 21 וגם שם היום נתפש בהם] ליתא (ונוסף בגליון
ביד אחרת) ד / עשה יי' <u>את השמים</u> (וג') ב (ב-הצ ליתא הנוסף) / וגו'] ליתא ל
23 *בה] בהצדלמא ביה פ ליתא ט / קצירה] בדל קציריה הצטמא 24 וכו'] תקח לך ל וגו'
דמא 26 וכ"כ ש"ט] מא ובכש"ט בדט וככש"ט ה?ל ובפי ש"ט צ 27 את] ליתא ל

28 הבנים] בנים ל 29 ויום שני] ושני ד 30 וזהו] זהו ל 31 לנצחי] ה לנצח בצ? (היה כתוב לנצח והוד ותוקן - ביד אחרת? - לנצחי עולם?) ל / י״י] עולם ל
32 והם] ליתא ל / גם] וגם ל

טו

1 הע'] העולם (ובגליון ביד אחרת: הע') ד / הכתובים] הכתו' מא 2 סדור] סדר ? ל / של] על מא / שפירשנו] צ שפרשנו ה שפירי' ב שפי' דל / בראשית$_2$] ראשון ל 3 הענין זה(?) נשגב ב (ב-הצ ליתא הנוסף) / *ודעתנו] במא ודעתינו דהטל (ב-ל נראה כמשוחזר ביד אחרת) ידיעתנו פ (ב-צ ליתא ודעתו כו' ובמקומו: למעיין בו) / כו'] וכו' ל 4 אותו] (ליתא ובוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / ז״ל] וז״ל ד 5 באספקלריא] באספקלריאה ד / שאינה$_2$] ליתא מא 6 אספקלריאה] אספקלריא בהצלמא איספקלריאה ד 7 (נראה שב-ל נוסף הפסוק "ויבדל אלהים בין האור ובין החשך" לפני "ויבדל", אך כה״י מחוק כאן) / הקטן] א הקטון למ 8 אלהים$_2$] ליתא מא 10 שהם] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / הנזכרות] הנזככות ל 12 והתחתונים] ומים התחתונים ל / כי] ליתא ד 13 יבאו] ה יבואו צ באו ב 14 כי] (ליתא נוסף מעל השורה - ביד אחרת) ל 15 הזמנת] המשכת? (מחוק מאוד וכן מחוק בהמשך ל 17 הוא] ההוא מא 18 ומן] הצ מן ב 22 גדל] גדול למא / והוא מכה] ומכה ל 23 ואמי'] נאמר ? ל ואמר מא / אותם] אותו מא 24 בעזרתו של הב״ה] בב״ה ? בע״ה ? ל 28 הממונים... המשרתי'$_2$] ליתא ד / הקטן] אהט הקטון בצלמ / על הנהגת] להנהגת ל 30 וגו'] ליתא ל 31 הוא] ליתא ל / הראשון במחשבה] ראשון לתפא'(?) במחשבה ל 32 הנבראי'] הברואים ל 34 עיני (35) שכלך] ...(מחוק) ועין שכליך ל 35 וזהו] הצ וזה הוא ב / אמי' הרב ז״ל] ליתא ל / אמי'] אמרו מא שאמי' ד

טז

3 ודבוק] ליתא ל / נקרא] נקראים (?) ל / ועל כן] ולכן ל 4 בו] ליתא ד / מרחמים] (מ״ם הראשונה תלויה - ביד אחרת) ד / ידי] ליתא ל 5 רחמים] הרחמים ל / מהחי'] מהחסד ל 6 *סבת] בהצלמא סיבת דט סבות פ / היבשו'] (בכל כה״י: היבשות) 7 לחי'] לחסד ל / וגן] וגם ד 8 כי...(10) הפשט] ליתא מא / *והכויצה] בהצדטל והכויצא פ 9 לפרשו] לפורשו ל 10 כמו] ליתא ד 11 למעלה$_2$] ד (קרוע, אך ספק אם כך נכתב) ל ליתא מא / הצי'] הצדיק ל / בצי'] בצדיק ל 14 בתשלומו] בתשלום ל / ואמרו] ליתא ל 18 פרישת] ליתא ד / קטלובייא] קטעביא? (שחזור מועטה?) ל 19 בה] ליתא ל / כנגד] דעת (ודומה שנוספה מלה בלתי ברורה מעל השורה) ל 20 ביניהם כאשר] (מכאן חסר דף בכ״י ל שלפנינו, ומתחיל שוב בעמ' יט שו' 28: ...(קרוע) אל החוטאים) / יתי'] ליתא בהצ/וזהו לשונו] וז״ל מא 21 בסתר]א בסדר מ בכתר ד / [הב']](איתא בכה״י) / הב' וגו' באחרית הספר דמא / כתר עליון... (יח שו' 10) ע״כ] ליתא דמא (והיה חסר ככל הנראה גם בכ״י ל, החסר כאן, ראה שו' 20; ואיתא בתשלום ל) 22 והחי'] והחכמה ל 23 (ואחר) כך] ליתא ל
25 את] ליתא ל 26 וחשך] ליתא ל / מה] הצ ליתא ב 29 בחי'] בחכמה ל / ואמר...(30) נעלמים] ליתא ל 31 ולא] לא ל 32 *להתקיים העולם]בצ?ל לקיים העולם ה העולם

להתקיים פ   33 מאורי] ה מאור (ואחריו נקודה לציון פיסוק) ב מאור (וליתא אור) צ
34 וגו'] ליתא ל   35 ולהמשך] (דומה שמילה זו חסרה?) ל

<u>יז</u>

1 המשכתו] ליתא ל / והתפשטותו] התפשטותו ל   5 (כך) השכינה] שכינה ל   7 *צורת] בהצל
צורם פ   8 השלישי] שלשי ל / באמרו] כאמרו ל / שאמרו] הצ שאמ' בל   12 אל התי']
לתי' ל   14 אל התי'] לתי' ל / וכו'] וג' ב וגו' הצ ליתא ל   15 כמו כן] ליתא ל /
מאורות] ה מארת בצל / [הם]] בהצל   16 (ועל) כן] ליתא ל   17 *חיה] בהצל חייה פ
19 והעוף] צ ולעוף (ויש סימן לגסיון תיקון?) ב ועוף ה / אל התי'] לתי' בהצ   21 הוחל]
החל (ונוספה וי"ו תלויה) ל / עולם] (לפני המלה אות בלתי ברורה) ל   23 נפרדי'] נפראים? ל/
*בבטן] בצל (קשה לדעת) ה כבטן פ   25 הפרי] פרי ל / וזה] וזהו ל / העגין] ליתא ל
26 רבי' ז"ל] ז"ל ל / ועד] עד ל   28 ביום] הצ וביום ב   29 שמפרש והולך] שמפורש ל /
השמים](נוסף בגליון ביד המעתיק)פ / התי'] הפי'? ל   30 הם] הצ הי' ב   33 הם] הי' ל
34 ארבעה] ארבע ב (די הצ)   35 ז"ל] ל נ"ע בהצ / פירוי'] פי' בהצ (הדף חתוך) ל

<u>יח</u>

6 וכו'] וג' ב וגו' צ כו' ה ליתא ל   9 *שהיא] בהצל שהא פ   10 ע"כ] ליתא ל   17 שני]
שתי ד   18 קווי] א קיווי מ   19 (אחרי ההמשכות נוסף: אל מקום אחד כי החסד הזמנת כל
ההמשכות) מא   21 אסו'] ב אסור דהצמא / תשתכל] תסתכל ד .   22 הכתו'] בצד הכתוב הטמא
23 (*)] ז"ל פ (ליתא הצט) / *יהי] בהצמא יהיר? פ יהיו? ט   25 מה] א וזה מ   26 הראשון]
הצ ראשון ב   29 אפיסה] אפסה מא / *אלה] בה?צמ אלהי א אלא פ אלא (עם סימני מחיקה מעל
המילה) ד   30 שמים, הכדורים] (ליתא ונוסף בגליון ביד אחרת: שמי' הכדוריים) ד
31 כשם] א בשם מ   34 הם] הצ ליתא ב   35 הדום... (יט 1) והע'] ליתא מא

<u>יט</u>

2 הכבוד] הצ הכי' (סוף שורה) ב / כי הוא] שהוא ד   3 שהע'] ליתא ד   6 נקרא] ה?ט נקראת
בצדמא / יראה] א ליתא מ   7 מפני] א ליתא מ   13 הן] א הין מ   18 *שמריה] בצדטמא
שמרי' ה ירמיהו פ / נ"ר] ליתא צ   19 בתהלה לדוד <u>להזכיר דהא כתי'</u> א"ת (מעל המלה סימן בלתי
ברור) טעם ד   20 לדוד] ה ליתא ב (ב-צ איתא אך רשומות נקודות מעל המלה)   21 מדי] א
מידי דמ   22 שנ"ר] הצ נ"ר ב / נקראת] נקרא ד   23 *((יש...(24) בזה))] (המשפט נרשם
בנפרד כמין "חלון" בתוך הטקסט (והיא הצורה המקורית?)) מ (נרשם כהערת שוליים) א (בתוך הטקסט)
בהצדס (בתוך הטקסט לפני "מענין זו הנפילה") פ   29 כבר] ליתא ל / מתורותיו] מתורתו דל
30 ממשלה] הממשלה ל / באמת] ליתא ל / וכל$_2$] א ליתא מ   31 בממשלת] לממשלת(?) ל / יוכל]
יוכלו ל   32 ויתי'] ה (ליתא ב (יתברך ויתע' צ)   33 נפשות (התבועה)] נפש ל / הם הנפשות]
היא? הנפש? (מחוק ומטושטש לגמרי) ל   34 *החיה] בהצדטלמא החייה (ה"א הידיעה תלויה) פ
35 האדם] (ה"א תלויה) ל / *מובדל] בהדטלמא נבדל פ (נפרד ונבדל) צ / ונפרד] ליתא ל ומופרד ט

כ

1 לפסוק] בפסוק ל / *בכתוב] מא בכתו' בד ככתו' פ הכתוב ט בפסו' ה (מטושטש) ל 2 אלו]
ליתא ל 6 אליה] הצ אליו ב 8 מעין] מעגין ל 9 יצירת] א יצירות מ / כאן]
בכאן ד 10 ובפרשה] ופרשה ל / שפי'] שפירש דמ שפירי' א 12 הב'] בד הכתר מצ הכ'
א / יסוד] סוד ד 15 כי היתה] שהיתה ל / וכו'] כוי' בהצ (ב-ל מחוק; כנראה חסרה אחת
משתי המלים וכו' או כלומ') 16 הנסירה] היצירה ל 19 רומז] רמז ל 22 ומוצאי
שבת] בהצדל ליתא מאע ומ"ש ט / התולדת] בלמ התולדות אע התולדה צ תולדו' ה 24 *שגם]
בהצדלמא שני פ 25 פלאות] פליאות ד 26 *בן] בהצדטלמא בין פ / שביעי הוא] הוא
שביעי ל 27 מתוך דברי] מדברי בהצט / *הרב] בצדמא הר' פה 28 נמצא](ליתא ונוסף
מעל השורה - ביד אחרת?) ד / כשאר] א בשאר מ 29 התשו'] (מעל השורה נוסף ביד אחרת:
שהיא) ד / [אמ'$_2$... (30) זוג$_2$]] איתא בהלמא (ב-א: לכל נתת בן זוגו) (ב-צ איתא עד
תהיה (!) בת זוגך, אחר כך נכתב "עוד אמרה שבת לפני הקב"ה" ונמחק, וחסר ההמשך)
30 בת] בן ל 32 בענין סוד] בסוד ל 33 עליונות] עליונים ל / שש] ששה ל /
שביעי] ז' ל 34 אל השכינה] בשכינה ל / ובמחשבתם] ומחשבותיהם ל / עמה] (ליתא ונוסף
מעל השורה ביד אחרת) ל 35 בייחוד] ביסוד (נמחק ונכתב בייחוד מעל השורה ביד אחרת)
ל / בה] בא ד / נקראת] ליתא ל

כא

1 הדבקים אליה] המתדבקים בה ל 2 דהיבא] דיהבא ד / ואידהן] ואידחן ד וידהן ל /
ותשכיל...באמת$_1$] (ליתא, ונוסף בגליון ביד אחרת) ד / באמת$_1$] באומ' (נמחק ונכתב ביד
אחרת מעל השורה באמת) ל 3 לישבע] להשבע ד / ז"ל] ליתא מא / כח] ליתא והוסף ביד
אחרת מעל השורה ל / יתרה] היתירה ד 4 למרדכ"י וכו' באחרית הספר דלמא / כיון...
(10) ע"כ] ליתא דמאל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל: שאלתי למרדכ"י) / *שהז'] ל שהז פ
5 שהנ'] שהנקבה צ / לה] לו בהצ 7 ולא] לא ל 10 כאן] בכאן ד / תורה] בצד
התורה למא התורי' ה 11 ימות עולם] ימי העולם ל 12 העליונות] עליונות דמ
עליונים א 14 אע"פ שמן הנראה] מן הנראה כי אע"פ ד / בתורה (?) לשון רמיזת
סוד ד 15 וחזוק] וחוזק ד / פסוק] ליתא ד / בענין] כענין בה?צ / העולם] העט ?
(מחוק) ל 16 בהם] ליתא ל / רמז כי הע'] רומז לעט' ? (מטושטש) ל 17 בשני]
כשני ? ד 18 טוב] הטוב ל 19 וכו'] ליתא ל 20 על$_1$] אל ד / *כולה] בהצדטלמא
כלה פ 21 *שנכללה] בהצדטמא שנכלל ל שנכללת פ / וזהו] וזה הוא ד 22 ((נ"א
החל))] במא ((נ"ל החל)) ד ליתא ל / אשר... (24) בחסד] ליתא (ונוסף בגליון ביד אחרת) ל
24 העולם] מעולם מא 25 בה] בא ד / ושס"ה] ושס"ח ? ד / מצות$_2$] ליתא ל 27 (על)
גבי] ליתא ל / (מכאן מתחיל כ"י ת שלפנינו ויובאו ממנו חילופי נוסחאות שיטתיים, חילופים
מכ"י ד לא יובאו עוד אלא במקומות נדירים כדי לברר את גירסת ת. כ"י ת קרוע וחסר בחלקו
מכאן עד עמ' כב שו' 11) 28 כצורת] ה ? בצורת בצ / השם] (נכתב בפנים י"י ונמחק
בהקפת עיגול מסביב ונכתב בגליון הש"ם) פ / יול"ן] ית' ל ליתא ת 29 הכל] כולן ל
30 הכל] כולם (נמחק והוסף ביד אחרת הכל מעל השורה) ל / והיו שלמים] ושלמים ל / בטובה

בטובה ובממשלה] בטוב וממשלה ל (וממשלה - ב״ית תלויה) ת 31 ההשגחה] ....גחת השם (קרוע) ל 32 בצורת] כצורת ל / שהוא עשוי] שעשויי ל 33 ולהתנשא] ליתא ל / כמו הארי] כארי ל / ובפי ש״ט] (בכ״י בפ מחובר לתיבה אחת? ובכש״ט הל ובפשט צ / ישראל] ליתא ת / על גבי המזבח] במזבח ל 34 כדמות] בדמות ת / אריה] ארי ל / האש שתיה] היותו ל 35 הפחד מדת הדין הקשה] מדת הדין הקשה הפחד ל / כו׳] צ כולי בה וכו׳ ל / אל הנצח] לנצח ל

<u>כב</u>

1 *עליונה] בהצלמאת עליונם פ 2 החיים] צ חיים ב החיי׳ ה / השביעי] (ה״א תלויה) ל / כו׳] (נוסף מעל השורה) ל 3 בין] (מעל למלה נרשם ביד אחרת: בתוך) ל 5 ותרגום] א ותרגו׳ הלמת ותרג׳ ב ותרגומו צ 7 *אמתי] בהצדטלמא (ת קרוע) אמת פ 8 עד״ה] (נוסף בגליון: פי׳ על דרך האמת) פ / והע׳] ועט׳ ל 9 (אחרי בה״א נכתב בפנים <u>בראש</u> ונמחק) פ 14 ובאמרו] (האותיות רו נוספו מעל השורה - ביד אחרת?) ל 15 היא$_2$] הוא ת 17 היא] הא? ל 18 שהיא] שהוא מא 20 [דעת לתפ׳]] איתא בלמאת / ותבונה] והתבונה ל 22 הב׳] הכ׳ מא / שאמ׳] שאומר מ שאומר (ו״ו תלויה) א שאומ׳ ת / *ונשמת] בטלמאת ונשמה פ 23 הוא] היא ל / זהו <u>מה</u> שאמ׳ ת 24 ביסוד הבינה בדרך <u>אמת ואמונה</u> אמת התפ׳ בהצט 27 (כ״י ת קרוע וחסר בחלקו מכאן ועד דף כג שו׳ 9) 28 אם אעזבך] ליתא ל 29 ואמרו] צ ואמ׳ בהל 30 תפלין שאיני מניח בנדרים] (נכתב בפנים אבל ביד אחרת) ל 34 הכתר החכמה והבינה] כתר חכמה ובינה ל 35 אמצעי] האמצעי ל

<u>כג</u>

1 *כגוף] בה?צל?מאתד בגוף פ 2 מכאן] א?עצ מכחן בטלמ מכוחן דה (ת קרוע כאן) (ושמא מכחן עיקר?) 3 והיא] והוא ל 4 חלה] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 5 שהם] שהן ל 8 ביד חכם משכיל כתו׳] כתו׳ ביד חכם משכיל ת 9 צדקיהו לירמיהו] צדקיה לירמיה ל 10 לכ׳] א לכי מ 11 ת׳ וג׳] תפארת וגדולה ל תפ׳ וגבו׳ ת / מלשון] מן (נוסף מעל השורה ביד אחרת: לשון) ל 12 הר״ם ב״ן] הרב ל / ז״ל] ליתא ת 13 (בכ״י פ - וכן בכ״י ט שכנראה תוקן לפיו - יש סגולתא מעל המלה יסוד) / והשבוע] והשבועה בהצלת 16 בהן] ל בהם בצמאת בה׳ ה 18 אמן] ליתא ת / ע״כ ז״ל] עכ״ל מא / פי׳$_1$] פירוש מ פירו׳ א / הרב <u>ז״ל</u> ת 19 פי׳] הצ פירו׳ ב / שהם] ה שהן בצ 10 רמז] רומז ל / שהם] הן ל 23 הוא... (24) התפ׳] (ליתא בפנים והוסף בגליון בידי המעתיק) פ 24 כפני חמה] כחמה ל / כפני לבנה] כלבנה ל / שהוא] שהיא מא 25 פני [לבנה] במת (חסר) א כלבנה ל / שהוא] שהיא ל 26 דהוא הדין] והוא הדין ל רה״ת מאת / הנביאים$_2$] הנביאי׳ הצ הנבראים ב / לדבריכו] לדברנו ל 27 הם] הצ ליתא ב / והתורה] חתורה? (כהה מאד) ת / איכה] איכא ל 30 מהשלש] מהשלשה ל 31 מתנטיעות] מן הנטיעה ל / מהן] ליתא ל / שבועי] (כל כה״י: שבועה) / וכו׳] וכולה ל 32 שבו׳] שבועי ה (בכל יתר כה״י: שבועה) / כן] צ כך בהמא / בהן] אל בהם בצטמת בה׳ ה

33 (*)] בינה (נכפל) פ   34 הנודר] ליתא ל   35 כוי'] וכוי' ל / מזולתו] זולתו ל

<u>כד</u>

2 ופירושו] ופי' לת / דירת] הדירה ת / כשיהיה] (הכ"ף גורדה?) ל / מן] (ליתא ונוסף
מעל השורה) ל   5 וכו'] צ כו' ב (חסרה ה) / אמרו] אמ'ר ל / הוא] ליתא ל   7 לשום]
לשון ת / ריח לשום ריח] ליתא ת ריח לשום <u>אשים</u> ריח ל   8 לשום] לשם מא / ופרש"י]
ופי' רש"י ז"ל ל   9 ולא...אשה] ליתא ת   10 אין] ואין מא   13 חומרא] חומר ?
(כהה מאד) ת   14 *כדבר] בטלת בדבר (?)צמא(?)/שניהן] שניהם ב שניה' ה   15 *והתשובה]
אבצל והתשוב' ת והתשו' המפ   16 וזהו] וזה הוא ת / וזהו לשונו] ליתא ל   17 במדרש]
(ליתא ר'!) תנחו' <u>וכו' באחרי' הס'</u> ל במדרש ר' תנחומא <u>וכו' באחרית הספר</u> מאת / פרש'...
(כה שו' 14) שבת] ליתא מאתל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל: מצאתי במדרש תנחומ' פרש') /
נח <u>בח</u> (נכפל) בל (ליתא נח השני הצ)   18 ובנפשו] (נוסף מעל השורה: שנ') ל
20 שהן] שהם ל / אומר אני] אני אומ' ל / כך] כן ל / לי] ליתא ל   21 ובשבת] בשבת ל /
הן] תם ל   22 בתשובה] בהצטל בתשו' פ   25 שאמר] שאמ' ל   26 והי"א] הצ וְהִיא ב /
וזה] וזהו בהצ זהו ל   28 מאספקלריא] בצ מאספק' ל מאספקלרי' ה   29 אותו] ליתא ל /
לסבלו ולקבלו] לקבלו ולסבלו ב לסובלו ולקבלו ה לקבלו ולקבלו צ   31 ידי] כי ל /
שאמרו] שאמ' ל   32 הגבורה שמענום] השמועה שמעום ל / ואמ'] ואמרו ל   34 ודרשו רז"ל]
צ וארז"ל ב ודרי רז"ל ה ודרז"ל ט   35 לשמוע$_1$] צ לשומעו בה / הנביאים] הנבראים ל

<u>כה</u>

3 *הדיבור] צ הדבור בהל הדובור פ   7 קבלתה] שקבלתה ל / לפי$_2$] ליתא ל / לב] ל"ב בל /
*הספי'] ל הספירות ב הספירה פצ   9 אחד$_2$] אחר ? ל / *כגדר] בהצל (ב-ל האות הראשונה
חתוכה) כנגד פ / לכלן] לכולם ל / שפירשתי] שפי' ל   10 נקרי'] ה נקראת בלצ /
[יצירה]] בצל (ס"י ה)   12 החכם] חכמה ל   14 באמת] (בי"ת תלויה - ביד אחרת?) ל
15 שאמר] שאומ' ת (שאסור א)   17 כזה] בזה ת   18 וגו'] <u>על כל הארץ</u> וג' ב (ב-הצ
ליתא הנוסף)   19 מהשלש] מג' מא   22 דברתם] בצת דברת למא (נכתב דברתם, ונמחקה המ"ם
הסופית?) ה   24 שבעה] ז' ל   26 דאמרי'] דאמ' ל / *כי] בהצטלמאת כח פ / הב'] הכ' מ
(קשה לדעת) א   27 [הרב]] בהצלמאות   28 ולשמר] ולשמור בצמאת   29 רמז] רומז מא
30 ריקן] א כיוון מ / ועל (כן)] על ל / אמ'$_1$] ה אומ' בצמאת אמר טל   32 ועל (כן)] על ל /
אמ'$_1$] אהת אומר מ אומ' בצ   33 ובעזרא] ובעזרה ל / האלהים] (הי"א הידיעה תלויה) ל

כו

1 בריכה] ברכה ת   2 שהיא] שהוא ת   3 יסודותם] א יסודות מ / חייהן] אהצ חייהם במ
4 באמרם] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / רז"ל] ז"ל ת   5 כחם בשמים] (היה
כתוב"כוחם בשמים" וגורדו המ"ם הסופית וחלק מהבי"ת כדי שיראה כוח גשמים?) ל   6 *באמרו]
בצמת באומרו אל כאמרו הפ / שאמרו] שאמי ל   9 תספר] במ תספור לת (ו"ו תלויה) א /
תספור] אבלת תספר מ   11 חמשים$_2$] כי ? ל   12 *גן] בצטמאת גל פ (חסר ה)
13 *מנהורא] בהצטלמאת מנהורה פ / *ונהורא] בהצטלמאת ונהורה פ   16 ויודע אל] וידע
אלהי' ל   18 וזה] וזהו בהצת   20 הג' והפח'] הגבו' והפי' ת / שהם חיים וכו' באחרי'
הספר ל שהם חיים כו' באחרית הספר מאת / ועץ הדעת... (כח שו' 27) ע"כ] ליתא מאתל (ואיתא
בתשלום ל, ושם מתחיל: שהם חיים ועץ הדעת...)   21 וסמכו] וסימניו (!) ל / ואתה תבין]
ותבין ל / מה הוא] מהו ל   23 העבין] (ה"א תלויה) פ   24 והבין] והבן בהצ ליתא ל
30 *רק] ל דרך בהפצ!? / וניזונת] ונהנת ל / כשהפרי] (נראה כאילו תוקן ל"כי הפרי") ל
33 מזרח ((נ"א דרום))] ה מזרח (בפנים, וליתא בגליון) לצ דרום (בפנים וליתא בגליון) ב
34 וכתו'] ליתא ל / בירושלי] בירוש' (ובגליון נוסף באותה יד: נ"ל בבהיר) ה / והוא]
והיא ל   35 ומאי ניהו מדה היא] ומדה זו ל / צורת] צורה ל / ולה](לא ברור)ל

כז

1 בהם] בהן ל / וכו'] ליתא ל / וכתו'] וכתי' ל   2 של מגלה] (מחוק) ל / שהשליך]
בהשליך ל   3 וכו'] ליתא ל   5 כחו] ל כח בהצ   6 את] ליתא ל   7 *להשטין]
בהצל להסטין פ   8 ענין אחר] ליתא ל / כי] צ ליתא ב (כ"א ה)   9 ידעת] ידעתי ל
14 הן הן] הן ל   15 ועל כן כתי'] ועל כתו' ל   18 ונטמתם] ונטמאתי' ל   19 כלומ']
ליתא ל / בראשם] בראשה ל / את] ליתא ל / וכתי'] וכתו' ל   20 וגו'] ליתא ל / ואמרו]
ואמי' ל   21 האדם] אדם ל   22 שכתבתי'] שכתי' ל   23 הנשמה] נשמה ל /באכילתו]
(נוסף: ובנשמתו, עם סימני מחיקה) ל   28 שאמרו] צ שאמי' בה   29 *ובפי'] בצ?
וכפי' ה?פ (קשה לדעת) ל   30 כו'] ליתא ל   31 *על כן] בצל ע"כ ה ועל כן פ
32 הפרי] פרי ל / באכילה] אכילה ל / שאמרו] שאמי' ל   34 שהוא כלל] שכלל ל / שחטא]
לחטא ל

כח

2 וכתי'] וכתי' ל   3 דברים] (בגליון) פ / הפה ((נ"א (4) הפרי))] הפרי (בפנים, וליתא
בגליון) בהצל   5 ((עיין))] (איתא בפנים) בהצ ליתא ל   6 שאמר] שאמי' בה
8 *הנפש] לה נפש בצפ / ועל כן] על כן ל / כתב] ה(?) נטרד ל   10 (ואחר) כך כתב]
כתו' ל   11 מצד יצר] מיצר ל / ולא] לא ל   12 שאמרו] שאמי' ל / האדם] אדם ל

14 [את אשתו]] את חוה אשתו בה (ליתא חוה צ) עוד את אשתו ל / שפירש] שפי' ל / כתב] כתי ל / כברייתו] בבריתו בה?צ 15 ובנשמתו] ונשמתו ל / בלא] בלי בלא (נכפל במעבר מעמוד לעמוד) ל / יצאו ממנו] ליתא ל 19 החיים] (נכפל) ל 23 *זולתי] לה זולתו בצפ 24 עקיבא] צ עקיבה ב עקיבי' ה 25 והאחר] והאחד ל 26 אות] ליתא ל 27 הם] ליתא ל 28 האדם] אדם ל 29 לעולמים] לעולם ת 30 כתבתי] כתבי' ל 34 אמרו המקובלי'] אמי' המקובי' ל / העץ] עץ ל 35 כפשטן] כפשוטן מא

כט

1 ז"ל] ליתא ת / לחת] ליתא ל 4 שטן$_1$] סטן ת / את] ליתא ל / ועולה] עולה ל / ונוטל] נוטל ל 6 לשבעה] ת לזי למא / ובב"ר] ובברי רבא ל 7 הזכירו] ד הזכירי ? ת 9 אמי] אומי ת / והעי'] והפי מא 11 לך מבואר] ליתא ל / בעזי'] בעזרת מ בעזרי' א בעזר ת 12 ויתי'] ליתא ל / בקהלת בפסו' דור ל / ואומי'] ואמי' לת 13 ...הרבים מרחם על הנפש (נוסף בגליון ביד אחרת) ב ("מרחם" איתא בפנים) טו (ב-ה ליתא הנוסף) (ב-צ נוסף בגליון ביד אחרת: כמרחם?) 14 הוא] והוא ת / בעולמות הנשמות] בעולמו הנפשות ל / פגרים] ד בגדים ? ת 16 מגולגלת] מגלגלת (ונוסף מעל השורה ת"י - ביד אחרת? - כדי לתקן המלה למתגלגלת) ל 17 תנכה] מ תנקה אטתד 18 מגלגול] מגלגל ל 19 וגם] גם ל 20 ואשמה] ליתא ל / יבום] היבום ל 21 בלתי] בלי תד 22 וגוי'] צ וגי' ב כוי' ה ליתא ל / האחר] אחר ל 24 ולא עון לי] ליתא (והוסף מעל השורה - ביד אחרת? - וכוי') ל / בא] בוי' ל / אליהוא] ת אליהו דלמא 27 רוצה] ד רצה ת 28 י"י] השם ת 30 כתי'] כתוי' ל/וראיתי]א ראיתי למ (קשה לדעת) א 31 שאינם] שאינן בצלמאת 32 כן$_1$] ליתא ת / כאשר] באשר למא 33 זה$_2$] הזה ל 34 מובן] ליתא מא 35 לשלם... (ל שוי' 1) הזה] ליתא ת

ל

2 ועד] עד ? (מטושטש) ל / מכש"ט] ד מכש"מ ת 3 סוד] הטצע סדר בלמאת 4 בשת] (ליתא ונוסף מעל השורה - ביד אחרת?) ל 5 כי הרגו קין] ליתא ל 7 מה] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 8 טודרוס] טדרוס מא / נ"ר] בי' נר"ו ל גר"ו ת / ברוך] ברוי' ל 9 הדור] ליתא ת / נ"ר] לה ליתא במאצ נר"ו ת / *השלים] בלמאת תשלים פ 11 מחילות] המ מחלות בצתא / משתוטט] משוטט ל / כל כך...(12) משתוטט] ליתא בהצ 12 שיהיה משתוטט] שהיה משוטט ל שהיה משתוטט מא / מזמן] צ מזמין בהלמאת 13 פסוקים] פסוק ל / וגוי']שכבר מתו ל 14 וגוי'] ליתא ל / ונפלא] הצ ונפלה ב ליתא ל / הרשב"א] רשב"א ל / נ"ר] נר"ו ת ליתא בהצ 15 תתגלגל$_1$] תתגולל ל תגלגל ת / *תתגלגל] בהצמא התגלגל פ תתגולל ל תגלגל ת 16 והרי עכשו] ועכשיו ל 17 הא] ליתא ל / יהיה] היה ל / על מעלתה] למעלתה ל 18 פעלו] פעולו ת 19 ולא יגורהו רע] ליתא ל / ולא] ה לא בצ / *יתי'] בהלאת יתברי' פ יתעלה צ (הש"י מ) 20 והרי זה] וזה ל 21 היה] יהיה ל / נהרס] ה כהרס ב / כי אמר הבנין (22) העליון] הצ ליתא ב כי אמר כי הבנין ת 23 תואמותיו] תאומות ל תאומותיו ת / הרי] הם ל 24 שתי] שני ת / תואמות] תאומי' ל תאומות ת / ותואמתו]

ותאומתו ל   25 בנין] הבנין ל / בו לחשוב מחשבה (ואולי יש קו מחיקה על לחשוב) ל
26 והקרבן לא] ולא ל   27 היתה מחשבתו] היה מחשבה ל   30 והבל] והכל מ קשת לדעת א
32 *שקטרגה] בלמאת שקרגה פ   33 שאמ'] מת שאמר לא   34 *כשראה] בלמאת כשראה פ
35 עשה תשובה והקריב ל

לא

1 אחת] אחד ל / שהיה] ליתא בהצ   3 עשרת] עשרה לת   5 אומות העולם] א"ה מאת /
שמתגיירים] שמתגרים ב שמתגיירי' הצ   6 ממנו נבח] ליתא ל / גם] ליתא ת   7 אומות
העולם] א"ה מאת / מתוך] מן ל / ודוחה] צ ודוח ב / אותן] ב אותם למאת   8 ותשובנה
לצד יסודם שהוא צד] וישובו ליסודם לצד ל   9 חכם גדול מגדולי בהצ חכם גדול מקובל
שמו ל   10 שני] ליתא ל שנה מא / [עלמא]] בצלמאת / האדמה] ליתא ל   11 את] ליתא
ל / כמו בראשונה] צ כמו בראשונ' ה כבראשונה ב   12 ההמשכה] א מהמשכה מ   13 שהן]
שהם לת / כנגדם] לנגדם ל   14 זהו] וזהו ל   16 בלא גוף... לקבל$_3$] הצ ליתא ב
17 שאמ'] הל שאמרו בצמאת   18 רב"ה] רבונו של עולם ל רבון העולמים צת רכ"ה ב רבו'
של עולי ה   20 המתים] מתים ת   21 אמ'] הצ אמרו ב / רמז] א ליתא מ   22 ממנו]
ליתא ל / בסדר ((נ"א בסוד))] (בפנים: בסוד, ליתא בגליון) לה (בפנים: בסדֿר, ליתא בגליון)
בצ   24 *בכל] בצלמאת ככל פ   25 ונעשת] ונעשה ת / כבודה] (בכתיבה אחרת?) ל
26 ועל כן] על כן ל ע"כ מא / הקרובה] ליתא ל / אחרי] אחר ת   27 אליו] לו ל / והבין]
והבן בהצלמאת   31 תכף] ליתא ל   33 מהביט אל האלהים] ליתא (ונוסף ביד אחרת(?)
וגו') ל   34 אמ'] אמר למא   35 ידעת על מה (ואולי נמחק הנוסף) ב (ב-הצ ליתא על) /
*ה'] מ (השם נכתב ככתבו, והנקודה מעל הה"א האחרונה שבשם) בפת יוי ל ייי אהצ

לב

1 רעה$_{2,1}$] ב רועה המאת רועה, רעה צ רועה, רעה את צאן ל   2 רעה$_{2,1}$] בהמא רועה לצ
רעה, רועה ת   3 ונשתכל] ליתא ל ונסתכל ת / יותר] ביותר ל   4 ההשתכלות] ליתא ל
ההסתכלות ת / וההצצה] הצצה ל   5 ועל (כן)]על ל / וגו'] ליתא ל וכו' ת   8 קרח$_2$]
קורח ל   9 בבליעת הארץ] בבליעה ל   11 את] ליתא ל   12 קין] ה ליתא צ רמוז
קין ב   13 אל פניו וגו'] ליתא ל / וגו'] צ כו' ה להאבידו ב   15 ראשון] ראשונה ת
16 שאומ'] שאמ' ל / *כמו] כמ פ באו ?? ה   17 עומדים] ליתא ל   18 עוד סוד על
צדיק] א עוד על סוד צדיק מ   19 בסוד] א כסוד בה?צמת / הוא] הצ ליתא ב   20 נדחה]
תדחה מא   22 כל התמונות] ליתא ל   24 אל (25) מעונתו] למעונתו ל   25 עולמית]
עולמי' ל   27 והוא] והנה מא   28 בענין] כענין מאת / סוד אמרו] ליתא ל   29 אמרו]
אמרי' ל / עליה] עליו ל   30 והכל] והבל מא / הוא] ליתא ל / את] ליתא ל   34 ובא]
הצ בא ב /. אחיהו] אחיו ל

<u>לג</u>

3 *יתי'] בהלמאת יתעלא(!) צ יתברך פ 5 כפי אשר אמרנו] כמו שאמרנו ל 6 בשמו
של] שמו ל 7 על זה] הזה ת / אמרו] אומי' ל 8 כמי שמוצא את האבדה אשר אבד] כמו (?)
שמצא אבדה שאבד ל 12 שאמרו] שאמי' ל 14 ידע] ליתא ל 15 כמתחלה] מתחלה ל
16 לו$_1$] (ליתא והוסף בגליון ביד אחרת) ת / רשע] הצ ורשע ב 17 יתי'] יתברך ת / זה]
זו למא 18 בעולם] ליתא ת / ולא$_2$] הצ ואל ב 19 הזמן] זמן ל / מועט] המועט מא
21 השניה] שניה למא 22 אליהוא] אליהו ל 23 סוד] הצ (ליתא, וכנראה נוסף בגליון)
ב / התעוררות] ליתא ל / מכלל אשר קבלתי] ממה שקבלתי ל 24 מהמקובלים] ליתא ל /
צדיקים] הצדיקים ת 25 במחיצתו] במחשבתו בהצ במחיצת ל / של] ליתא ל / של הב"ה] ליתא
מא 26 ויתי'] הצ ליתא ב / וגו'] ליתא ל 29 שהאמת] צ שהוא מת בה / אמרו] אמי' ל
30 אמרו] אמי' ל / ואמרו] ואומרו ל / *בעלי] בהמאת בעל פל (חסר צ) 31 אם תמצא לומר]
את"ל מא 32 ועד] ה עד ב / כרחין] צ כרחן ב כרחיך מ כרחים א (ע"כ ה) 33 *מעשרים]
בלת מכי' מא מעשים פ 34 *נזדככה] בהצלמאת נזככה פ 35 שנה] ליתא ל

<u>לד</u>

1 הראשונה] הראשו' ל / חטאה] חטא ל / ע"ה] ליתא לת 2 המופלא] ליתא ל / השתכל] .
הסתכל לת 3 עניינם] ענייניהם ל / בכל קנינם] ליתא ל / תאותיהם] תאותם ל
4 בכל] ככל לת 6 נמלט] ליתא מא / מהגלגול] מגלגול ל 7 שלא עלה שום נולד
<u>למעלתו</u> מא / במעלתו] למעלתו ל 8 הרגו] הצ הרג בל / *לקין] בהצמאת קין לפ /
באדמה] בארץ ל 9 את$_1$] ליתא ל / גם הוא] ליתא ל / שההרוג] שהרוג (וי"ו תלויה) ל /
את$_2$] ליתא ל / וזשי"ה] ש זה שאמי' הכתו' ל 11 שם] ליתא ל 12 *אחר] למאת אחד
בהצ?פ 13 צורך] צריך ת / מאד] ליתא ל 14 אבינו ע"ה] ליתא לת / דין] (נוסף
בגליון - באותה יד?) פ 15 כפרתו] כפרה ל / ההיא] ליתא ל 17 ולפרנס] לפרנס בהצל
18 לעשות] לעשותו ל 20 הם ענושים] נענשים ל 21 גוף] הגוף ת / ממיעוט (22) שכל
שבי] ליתא ל 22 מוציא] מוצא מא / והתלמיד לרבו] ותלמיד רבו ל 23 החי] חי ת
24 בבנו] ה?צ כבנו ב / ומאחר] מאחר ל 26 מיבמתו או] ליתא ל / ומופת] ליתא ל /
המיתנא] המת ל 27 גמורה] ליתא ל / וכענין] ובענין ת / הזה] אהצ זה במ 28 גירר]
אלת גרר בהצמ / ויצדיקה] ויצדיקנה ל 29 ולמה] למה ל / נפשו] נפש ל 30 יהיו
בניו] יהיו לו בנים ל / היה (31) חפץ] רצה ל 31 הדין והטעם] הטעם ל 32 בזרעו] .
כזרעו לת / שכן התלמידי'] שהתלמידים ל 33 נתגלגל] (תי"ו תלויה) פ 34 כי] ליתא
מא / מחלבי צאנו] מחלב צאן ל 35 הרחמים] רחמים ל / להבל] (ליתא ונוסף בגליון) ל /
דין$_2$] א דיין למת

<u>לה</u>

1 והפילו] הפילו ל / נכמרו] ונכמרו ל   2 שהוא] ליתא ל / מסריח] שמסריח ל   3 נצטרך]
נצרך ל / ההשתכלות שהשתכל] ההסתכלות שהסתכל ת   4 ויסתר משה את פניו וגו'] (ליתא,
ובמקומו:) כי ירא מהביט אל האלהים ל / את] ליתא בהצ / וגו'] הצ ליתא ב   5 ענין] ליתא
ל / שפירושו] פירו' ל / והפשתים] והפשתן ל   6 והכהן הגדול] וכהן גדול ל   7 ולעשותה
רחמים] לרחמים ל   9 זכותינו] זכות ל / ועושה כל] ובכל ל   10 ועל] על ל
11 כלאים <u>שעטנז</u> בהט (ב-צ ליתא שעטנז) / כלומ'...עליך] ליתא ת / כלומ'] כלו' כלו' ל /
שהוא מקבל] שמקבל ל   12 האותיו'] אותיותיו ל   14 את יי' אלהיך] ליתא ל / *ברכתו]
בהצלמאת כדכתו' פ   15 את פי מורי] למורי ל / מאחר] הצ שאחר ב / הוא] א ליתא מ
16 בעשרה] בעשרי ב (בי' ה)   19 המיתבא] המת (דומה שהית כתובה מלה אחרת ותוקן) ל
20 בסבתו] בסבתה מ בחבתו (!) א   21 (*) ז"ל פ (ליתא ביתר כה"י, אך ב-ה: לשון הז"ל)
22 לבך תשית] תשית לבך ל / לדעתי] לדעת זה (זה ביד אחרת?) ל / ((...))] (המשפט נמצא
בפנים ולא בשולים) בהצל / יי"ל] ר"יל ל יש לפרש צ / ר"יל] (נוסף <u>על</u> מעל השורה ביד אחרת) ל
23 אלו דברי א"ב] ליתא ל / <u>אז</u> תחזינה (אז נוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / תחזינה] תראינה
בהצ   24 *והגזרה] בהלמאתצ והגזירה פט   25 *והגזרה] בלמאתצ והגזירה פט והגיזרה ה
26 המיתבא] (גורדו האותיות האחרונות ונשאר המית) ל / והבניה <u>זה</u> בנין (זה נוסף מעל השורה
ביד אחרת) ל / וזה] ל וזהו בהצמאת / לשובו] ל לשמו בהצמא / זקן] וכו' באחרי' הספר ל
וכו' באחרית הספר מאת   27 בן... (לו 7) ע"כ] ליתא מאתל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל:
ומפי חכם והוסיף שמעתי <u>עוד</u> על זה (ליתא וזה לשובו) זקן בן...) / שבעים או יתר] ע' שנה
או יותר ל / שהוא חייב] שחייב ל   28 דנפשו] דנפש ל   29 היכי] הכי ל / ליה] ליתא
ל לה ט / *שנפשות] של נפשות פ   31 יוצאה יוצא ל   32 מן הכח אל הפועל] לפועל ל /
ובת] או בת ל / הוליד] יוליד ל   3 מן הפסוק] מהפסוק ל / שאומ'] ליתא ל   34 אלה$_2$]
ליתא ל   35 שהיו] הצ שהיה ב / ואהרן] ליתא ל

<u>לו</u>

1 כי] ליתא ל / ומפורסמת] ליתא ל / והוא רמז] ורמז ל / וע'] ולע' ל   2 אחז"ל] אמרי ל
5 ובצביעות] (נו"ן תלויה) פ   7 שהם] ליתא ל   8 בפרש'] פרש' ל   9 *ובכל]
בהצטלמאת בכל (תחילת שורה) פ / וכל] על בהצ   10 את... ועצבו] ליתא ת   11 עלית...
(12) כועס] ליתא ת   12 על] אל ת / אמרו] אמ' ל   13 פלטין] פלטרין טמא
15 למלך... (16) .. לבו] ליתא ת   17 והוא מנהיגם] ומנהיגם ל / הוצאות] הוצאת ל
18 שמתנהגים] שנוהגין ל   19 הפלטין] לצ הפלטרין בהמאת / הוא] ליתא ל   20 בבי]
ליתא ל   21 והעולם כלו על פיה] ליתא ל / מתנהג] מתנהגת ת   22 נקמתה] נקמה ל

23 שכשהבן] שהבן ל כשהבן ת / רומז] רמז ל / עוד] הצ ועוד ב / ויתעצב] א ויתיצב מ / קבלת ספורטא] ק"ש מ ק"ס א 24 היותו] הוותו ל 26 ולא] לא ת 30 האדם] אל לבו ל / לו] הצ ליתא ב / בין] (נוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 31 רצה לומר] ר"ל ת 32 החכם הזה] זה החכם ל / ונשגב] ליתא ל 33 זה] הצ בה ב 34 *ארץ] בהצטלמאת הארץ פ

לז

1 הם] ליתא ל 3 נקמתה] בקמתם ת 7 אומרם] צ אמרם בה אומ' ל 11 פרשת אלה תולדות נח ת / נח נח המא / כמו] ליתא (והוסף מעל השורה?) ל / שרומזים] צ שרומז ל שרומז' ב שרומ' ה 12 ביארנו] באר' ל 14 המקומות] (ה"א נוספה מעל השורה ביד אחרת) ל / שאנו אומרי'] שאני אומר מ שאני (?) אומ' א 15 והוא] (האל"ף שנכתבה במקור גורדה) ל והן מאט 17 שש'] שש ב ו' להצ ששת מאת 18 ממנה] ממנו ת / מאיש] ד מאיש' (?) ת 19 אינה] איננ ת / ולפיכך... (20) אצילות] ליתא (והוסף בגליון ביד אחרת) ל 20 שפירשנו] שפירשתי מ שפירש' א / *בראיות] בהצלמאת בראיה פ 21 בריאה] (נכתב בריה ונוספה אל"ף מעל השורה - ביד אחרת?) ל / בְרִיָתִי(מנוקד) למא / ובפתח] (כך נכתב ונמחק והוסף מעל המלה ביד אחרת: ובקמץ) ל 22 סמוך] סמך ת / שאלו...עולם] (ליתא והוסף בגליון ביד אחרת) ל 25 שאמרנו] שאמ' ל 27 ויאמר] ליתא ת 30 העבודות] (נוסף בגליון ביד אחרת: כולן לשם ה...) ל 31 וכו'$_1$] כו' מאת / וכו'$_2$] כו' ת / רז"ל] ר"ל בהצ 33 עולם] העולם ת / רומז] (היה כתוב דומה ותוקן לרומז - ושמא להיפך?) פ 34 *והאדריכל] בהצלמאת והאדרכל פ 35 חכמה] חכמת ל

לח

1 *אבנ"ר] בלמאת אבנר פהצ / הר"ם במז"ל] הר"ם ב"ן ז"ל א (אבל ב-מ: הרמב"ם ז"ל)
2 רז"ל] ד רבותי' ת 3 שהזהירונו] שהזהורונו (נו נוסף מעל השורה) ל
4 היא] ט הם בהצת ליתא מא / שיעשה אדם להברו (לחבירו א) סימנים ורמזים מא
6 קשתי] (נוסף בגליון ביד אחרת: ...ראיתיה) ל / כי ברית (7) שלום] ליתא ת

7 בכל] הצ כל ב / אל] את (ותוקן בגליון ביד אחרת) ל 8 לשון... לי] ליתא ת
9 והכתי'] והלא כתי' ל / ומה דמות תערכו לו] ליתא ל 10 דפרייא] דפריא לת דפירייא
מא / כי התפי'] ה שהתפי' ב כי הת"ת צ / אומ'] אי' ל אומר מא 12 להשתכל] להסתכל ב
הצטלמאת / שיראהו] שיראה ל 13 ישתכל] יסתכל בהצטלמאת / לבו] (נוסף ביד אחרת(?)
מעל השורה: בה) ל 14 כך] הצ (ליתא ונוסף מעל השורה - ואין לדעת אם באותה יד) ב
כן ל 16 *גבורות] טלמאתצ גבורו' ב גבור' ה גבורת פ / שהוא] הוא (השי"ן גורדה?) ל
17 יתי'] א יתעלה מ / נתמלא] הצ (אינו ברור) ב 18 רותח'] רותחין ל רותח ת
21 אדם] נוסף מעל השורה (ביד אחרת?): ואף ל / ואם] אם ל (לא ברור) 22 *וכענין]
בטצלמאת ובענין פה? / זכו] וכו' בלתצ כו' ה 23 ובהרים] ובנהרים ת 24 הברית]
ברית ל / צדיק] ה הצדיק בצ 25 ברית] בריתי תא₂ / שלא יאר] שיאר ל / פניו] ליתא ל
27 אלו] הצ אל ב 29 בפסוק] צ בפסוקי? ב בפסו' ה 30 מקום] ל המקום בצטמאת
המקו' ה / וגו'] וכו' בצ כו' ה ליתא ל 31 הי"ר] הרי מא 34 (ועל) כך] ליתא
(ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 35 המגבל] (נוסף בגליון ביד אחרת: ששמו בלבם) ל /
מהע'] העטי (?) ל / יודע] אד תדע? ל נודע מ היודע ת / במה] במה ל

<u>לט</u>

2 סוף] (מעל המלה נוסף ביד אחרת: נעלם) ל / *במלוי] בהלמאת במילוי צ במלו טפ / תקח]
(תיקון בלתי ברור ביד אחרת) ל 3 וי"ד] הצ ליתא ב / לעשותו] לעשות (ונוסף מעל
השורה ביד אחרת: המגדל) ל 4 תחת <u>כי</u> כסא ב (ב-הצ ליתא כי) 5 והן] ת והם
בצטלמאת / משתכלין] מסתכלין ת / ולצדדיהן] א ולצדדיהם מ 6 ומשתכלים] (ליתא
ונוסף בגליון - ביד אחרת?) ל ומסתכלים ת / אינם] ואינם ל 8 אומרי'] אומ' בהלת
אומרים צ 9 כל העולמים] עולם ל 13 חכמת] חכמי (ואולי נכתב מלכתחילה חכמ') ל
15 רמז] רומז מאת 16 וקומה] קומה ל 18 *מזל *וכוכב] בהצלמאת כוכב ומזל פ
ככב ומזל ט 19 טעם] הטעם ת 21 הם] ליתא ל 22 ע"כ] ליתא ל 23 אפי']
ליתא בהצ / רמיזה] רמיזא ת 24 בפרקי היכלות] בפרי' הכלות ל / חמאי] א חמא מ /
ובספר] ובסיפרא ת 25 *יאשריננא] בצטלמאת יאשריננה פ / בפרקי] (בי"ת תלויה -
ביד אחרת?) ל 26 בן] הצ מבני ב 27 ורמוז] ורמז ל 28 ולצדיק] וצדיק ל
29 פרסא] ל פרסה בהטמאת / *מילין] בהצלמאת מלין פס / מיל] ומיל ת 30 וששה] וי' ל
31 שלמעלה] ט של מעלה לצמאת שלמעלי' ה 33 הוא] צ ליתא ב (בכ"י ה ליתא זה, איתא הוא)
34 כגוף] בגוף מא / ולתבונתו] ה לתבונתו בצ 35 לזה] זה ל / ישכילנו] ישכלנו ל /
מקצת המקובלים] קצת מהמקובלים ת

<u>מ</u>

1 משכן$_1$] המשכן ת / שלמטה] של מטה מאת / שלמעלה] של מעלה מאת 2 בגימט' י"י ת /
קומה$_1$] הקומה בהצ 3 תחתון] התחתון ל / עליון] העליון ל 4 דע כי אנשי הפלגה]
ליתא מא 6 רל"ו] ליתא ל / כשיעור] ב בשיעור ה?טלמאת / שנקרא] שנקראת בה
7 בשיעור] כשיעור למא 8 הואיל] הצ והואיל ב 12 *במחשבתנו] בלמא במחשתינו (!) פ
כמחשבתנו ת 13 ובהשגחתנו] ובהשגתנו ל / יבין] תבין ל / שאמרו] שאמ' ל
14 יבין] תבין ל / *כמחשבת]טלמצת כמחשבה א במחשבת בפ במחשב' ? ה 15 קדמאה] קדמ' ל
16 תמצא] תמצאנו ל / השם$_2$] ליתא מא / אמצעי] האמצעי (ה"א תלויה, ביד אחרת) ל
18 יתי'] א יתברי' מ / ויתעי'] ויתי' אלת ויתעלי' מ 19 זכרו לעולם ועד] ליתא ל
20 בעזרת] בע"ה ל 21 ו"ד] ליתא ל / ק'] צ ק"ו ב / י'] עשרה ל / ו'$_2$] ששה ל
22 י'] עשרה ל 23 אלא] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / אמר] א ליתא (ונוסף
רישום בלתי ברור ביד אחרת מעל השורה) ל אמ' מת 24 עליו] ליתא ל / יאמר קדוש]
ליתא ל / ומה דמות תערכו לו] ליתא ל 25 אור] צ אחד ב ליתא ה / ואה"ל...] (בגליון
נוסף הפענוח ביד אחרת: ואלהי אמן המ... יאיר עיבינו ל... מתורתו אמן... למען שמו ה...)
ל 26 מספר] מס' ל 30 *והאופן] בהלמאת והאפן פט ואופן צ / מי"כ] מי"ב ב /
שמות$_2$] ליתא ל 32 ח"ש א"ל] ח"ש מ"ל ל 33 כמראה אדם <u>עליו</u> מלמעלה מא / ש'] ליתא ל
34 מ'] ליתא ל / לי]ליתא ל 35 וזה] וזהו בהת

<u>מא</u>

1 והכללי'] והכללים בהלמאת 2 *ראש] בלמאתטצ ראשי' ה ראשי פ / זעיר] זער מאת
3 וחשמל] וחשמאל ל / ענין אחד] ע"א מא ענין אחר ת 4 אמרנו] ביארנו ל 5 שמות]
ליתא מא / שכתו'] שאמ' ל שכתבו ת 6 חסמא] הסמא ת בן הסמא ד 9 עם] על ל
10 סימן] ליתא ל / הגדל] (בכל כה"י): הגדול (ב-ת נכתב הגדול ותוקן ל-הגדל; ב-ד:
הגדול) / חסר] (נכתב חזר(?) ותוקן ביד אחרת) ל / כתי'] כתוב ל / רמז] צ ליתא ב
11 השלישית] השלישי ל / אוריאל] א אריאל מ 13 שהוא] כי הוא ת / הרביעית] הרביעי ל
14 והוא] הוא ל / כמות] כמו ל 15 רב] רבי' ל / הקדמון] (ו"ו תלויה) פ
20 <u>פרשת</u> לך לך ת 21 הן] א הם בהצלמת / שמשה] (ש"ן ראשונה תלויה - ביד אחרת;
ואחרי המלה נכתב: ר', ביד אחרת, מעל השורה) ל 22 ועל כן] על כן ל 26 ואמ']
הצ ויאמר ב / והאדנים] האדנים ל 27 חזחזית] הצ חזזית ב 28 הקולת] הקולות ל /
חסר] ליתא (והוסף מעל השורה - ביד אחרת?) ל 29 נ"ר] ה ליתא בצ נר"ו ת
30 מהנבואה] מנבואה ל 32 אל החכמים] לחכמים ל 33 החן] (ה"א תלויה - ביד
אחרת) ל 34 הגדול] (ה"א תלויה - ביד אחרת) ל / הענן$_1$] (ה"א תלויה - ביד אחרת?) ל
35 והענן והערפל] וענן וערפל ל

מב

1 הזה] הוא ת / *והעי] בהטלמאת וזה עי׳ פ   3 אחר שרמז] אחרי אשר רמז ת   5 בנח] (מעל המלה ביד אחרת: פרשת) ל   9 דרך] ליתא ת / אבי׳ ע״ה] ליתא ל   11 ממי] ממה מא 12 התלבשותו] בהתלבשו (בי״ת ראשונה תלויה וכתובה ביד אחרת; נראה שנכתבה מלכתחילה עוד אות בסוף וגורדה) ל   13 ואה״ל... לש״ה] ויהיה (מעל המלה – ביד אחרת? – ואלהי) אמן המברך לכל מתברך יאיר עינינו לראות נפלאות מתורתו אמן ואמן (מעל המלה – ביד אחרת? – וכן) יהי רצון למען שמו הגדול (ובגליון ביד אחרת הנוסח בר״ת) ל (הפענוח נמצא גם בכ״י מ בגליון ובכ״י א בפנים אחרי הר״ת, בשינויים: המלה הראשונה אהי; מתורותיו)   14 על] בגליון ל 15 הנסים והמופתים] נסים ומופתים ל   16 (על) יד] ידי ל / החמץ] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: בפסח) ל / בה״ו] (ביד אחרת?) ל ב״ה ת   17 לו] ליתא ל / הרב] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: ז״ל) ל   18 באברהם] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / השם$_2$] שם ל 20 כל שאר] שאר כל ת   21 שאמרו] שאמרנו ת / חדושי׳] את בחדושים (בי״ת ביד אחרת) ל חדושים מ   22 כלן] כולם ל / נשתכלו] נסתכלו בהלמאת / באספקלריא שאינה] בשאינה ל / ומשה רבי׳ ב ומשה רבי׳ ע״ה ה / נשתכל] ב ליתא ל נסתכל המאת   23 פר״ח ז״ל] פי׳ ר״ח ז״ל ל / נשתכלו] נסתכלו לת/שראו מראה (24) וזה] ליתא ל   24 כמו אדם] כאדם ל / והאחד] ואחד ל 25 נשתכל] נסתכל לת   26 מאחורי] מאחרי מא   28 לדברי] (נכתב (ל)דבר או (ל)דברי ונמחק ונרשם מעליו ביד אחרת: לענין) ל/ בריה] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: להסתכל) ל   29 רבי׳ חננאל] ר׳ חננאל ל ר״ח מאת / ז״ל$_1$] ליתא בהצ / ובענין] א וכענין למת / ז״ל$_2$] ליתא ת / ובאספקלריא שאינה] ושאינא ל   30 נשתכלו] נסתכלו למא / כענין] בענין ? (לא ברור) פ   31 וגו׳] ליתא ל / הוא] שהוא בהצ   32 ופי׳] ופירוש מא / הכתוב] הפסוק מ הכתו׳ א   33 [בקרב העם... (34) הגדול]] בהטלמאת   34 דבק] דבוק מא   35 נשתכל] נסתכל למא / השתכלות] הסתכלות ל

מג

2 משכיל] וכו׳ באחרית הספ׳ ל / כי ... (21) הטהורה] ליתא ל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל (1) "ומצאתי עוד") / כי] וכו׳ זו באחרית הספר מ וכו׳ באחרית הספר את / כה...(21) הטהורה] ליתא מאת   3 ועד] עד ל   4 ונקרא׳] ונקראת בה ונקראתי? ל   9 כלומ׳ יעלו... אפאר] בהטל   11 נאמן הוא] ליתא ל / מאמרם] מאמ׳ ל   12 אמרו] אמ׳ ל   14 ממשה] ממרע״ה ל   17 וגו׳] ליתא ל   18 *יי] בהצל אדני פט   19 על יד יי עלי בה (עלי השני ליתא צ)   20 להשכיל] ל השכיל בהטצ / ומעלתם] ובמעלתם ל   23 הוא] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: והרי) ל   24 ישראל$_1$] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: שהוא(?)) ל

27 את] ליתא ל 28 *אדם] בהלמאתט האדם פ / שזה] שי"ן תלויה ל / וזה אין] ה ואין ב
29 *טוב] בהטלמאת הטוב פ / מגביר] (נכתב גובר (?) ותוקן ביד אחרת) ל / טוב$_2$] הטוב ל /
הרע] ה רע ב 30 הרי] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: יש לו) ל 31 פנים] א פניי מ
32 ישעיה] ל ישעיהו במאת ישעי' ה 33 אלהים] אלהי לת יי' מ ליתא א / בעיני] א
בעניי מ / מקלל] (נוסף בגליון ביד אחרת: נגד דוד) ל 34 הוא] הזו ת / בעיני$_1$] בעני ל
35 כי'] ה וג' ב וכו' למאת

<u>מד</u>

1 ואם תמצא לומר] ואת"ל מא 2 ירמוז] ירמוז ל / הכל$_2$] (מעל הה"א נוספה בי"ת ביד אחרת)
ל 4 יום טוב] י"ט מא / אלאשבילי] אלשבילי (נוספה אל"ף לפני השי"ן ונמחקה? וכן נוסף
רישום בלתי ברור בגליון) ל אל אשבילי ת / נ"ר] נר"ו ת 7 *אלהינו$_{2,1}$] בהלמאת אלהנו פ /
עמו] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: שהיא) ל 8 והיא] א והי מ 11 ועל (כן)] על ל /
שבת$_1$] את השבת ל השבת מא 12 הברית] (נוסף ביד אחרת מעל השורה: קבוע) ל / ודוחה]
(מעל השורה נוספו המלים: ועל זה דוחה) ל 13 מילה] א המילה מ / שבת$_2$] השבת מא
14 שדוחין] שדוחה ל 15 *וכיון] בלמאת וכיו' ה וכין פ / למצות לא$_1$] ללא ל 16 עשר]
(נוסף ביד אחרת מעל השורה: שני) ל / בשר ערלתכם ב(ליתא הנוסף) ה (ערלתכם נוסף מעל השורה
ביד אחרת) ל / וגו'] ליתא ל כו' ה / תעשה$_2$] (נוסף ביד אחרת מעל השורה: שבי לא תעשה
מלאכה) ל 17 את השבת] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 18 הוציאה] ת הוציאות
למ הוצאוה א 19 מהאי] מהא ל / דאמריי] א דאמרינן מ / מצות$_2$] את ל 22 ר'] ליתא
ל (ואיתא בתשלום ל) / [תנחומא]] בלמאת / כתי'] כתו' ל(ליתא תשלום ל) / גו'] ליתא בהצ
ליתא תשלום ל / וגו'] באחרי' הספי' ל וגו' באחרית הספר מאת 23 אי זהו...(28) עליהם]
ליתא מאתל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל (22) ובמדרש ר' תנחומ' סדר) 24 שיהיה שוה]
שישוה ל / והיה] והוא ל / יותר מדאי] הרבה ל 25 לוח] ליתא ל / *הריני] בהצ הרני פ
הרי אני ל 26 שלי] ליתא ל / שתהא אתה] שתהיה ל 27 ואתה את בריתי ל / *ובהגדה]
בטלצ ובהגד' ה ובהגדא פ 30 מרכבת] ליתא למא (ב-ל נוסף מעל השורה - ביד אחרת?) /
ית'] ישראל ל / עזרא]אבת עזרה למ עזרי' ה עזר צ 31 וחנינא] א וחנינה למצ וחניני' ה /
אבטחה] ב אבטח הצל 32 חסד... (מה שו' 18) נחש] (המרכבות מסודרות לא בטור כבשאר כה"י
אלא בשורות, שתי מרכבות בנות ארבע בשורה) ת 35 *כסא] בהלמאצת כסה פ

מה

5 (הר"ת פוענחו מעל השורה ביד אחרת: סרטן עקרב דלי, טלה אריה קשת, תאומים מאזנים דגים, שור בתולה גדי) ל 6 (שורה זו באה אחרי שורה 7) ל 8 קר$_1$... ויבש$_2$] ליתא בהצ 14 כסף... נחשת] (ליתא ונוסף בשוליים) מ איתא בפנים א / ברזל] בברזל ת 18 נחש] (מעל המלה נוסף - ביד אחרת? - נשר) ל 19 האבות וכו' באחרי' הספר ל וכו' באחרית הספר מאת / הן הן... (מז שו' 33) מאד] ליתא ל (ואיתא בתשלום ל ושם מתחיל: עוד דברים...) מאת / ניתן] נתן ל 20 היה] ליתא ל / החסד$_2$]הצ חסד בל / מוכן ומורגל] מורגל ל 21 ויצחק] יצחק ל / הב"ה] ליתא ל 22 ולקח] לקח ל 23 אמצעי] האמצעי ל / חסד$_2$] וחסד ל / ומדת יצחק הפחד] ופחד ליצחק ל 24 פירוש אחר] כי א"ח ל / מדת אברהם חסד] חסד לאברהם ל 26 כאשר] (נכפל) ל 27 שאמרו] שאמ' ל 29 שהוא כולל] שכולל ל 31 הן$_2$] ליתא ל / משיח השם] ליתא ל 32 רגל אחת שהוא היה הרגל הרביעי מן המרכבה] שהוא רביעי ל 33 שרצו לומר] שרצו לומי' לצ שר"ל בה 34 *רגל] בהצל הרגל פ 35 מזון] ל המזון בהצ

מו

1 חסד] החסד ל / שהיתה] ליתא ל 4 המעלות] מעלות ל / יעקב אע"ה ל / חלוקי'] חלוקים בהצל 5 שכח] הצ שבח ב / יש מפרשי'] י"מ בל יש מפרשים צ י"א ? ה / [יעקב]] בהצ שמדתו (הוא הת') ל 6 הפסוק] פסוק ל 7 של יעקב] שלו ל / הוא] ליתא ל 8 ויש אומרי'] ויש אומי' ב וי"א הל / שהוא כלל] שכלל ל 9 שהוא] הצ ליתא ב 10 [הכל]] בהצל 11 שהוא מורה] שמורה ל 12 ומאמר] ומאמי' ל / חקוקים] חקוקה ל 13 הספירות] הספי' ל 14 שאמי'] ליתא ל 15 שני'... (16) מלך הע'] הצ ליתא ב 16 זו] ליתא ל / ונאמ'] לצ שני' ה / בן] לבן (? אינו ברור) ל 18 *ספר] בצל ספי' ה הספר פ / שהיא] ה שהוא ב 19 וְאֹנִי ב (ב-הצ אינו מנוקד) / *דעת"ו] בצל דעתו פ 20 בהראב"ד ז"ל] בהראז"ל ל / הר"ם ב"ן] הר"ם ל 21 במדת] מדת ל / מיסוד] יסוד ל 23 הראש$_{2,1}$] ראש ל / יעלה בתחלה נמצא ל 25 וגו'] צ מן הצאן ב ליתא הל 26 הוא] ליתא ל / ממנה לכן אמר עזים ל 27 שהיא תמשל] שתמשול ל 29 שעשאו] ועשאו ל / נפשותיהן] נפשותיהם ל 30 משה רבי' ע"ה] ליתא ל 31 וזהו שכתו'] זהו שכתי' ל / שהיה] ליתא ל 32 אם *תעשה מהדד בדד] ליתא ל / *תעשה] בטצ תעשי' ה נעשה פ 33 דוד] דויד ביוד ל / אחד] אחת ל / לו... (34) יו"ד] ליתא ל 34 דויד מלא יו"ד] הצ דוד מלא דויד ביו"ד ב / אבל אם] ואם ל / *תכתבנו] בהצלט תכתבהו פ / כזה] ליתא ל / בגימ'] ליתא ל / לבדו] ליתא ל / וכבר אמרתי] כמו שאמרתי ל 35 אחד] אחת ל / עליו השלום] ליתא ל

מז

1 ושל יעקב] ויעקב ל   2 ואמרו] ואמ' ל   3 כעס ל / בין (אבינו)] ובין ל / אבינו]
אביו בל אביהם צ אביה' הט / בענין] כענין ? ל   4 ולפיכך] לפי' ל   5 קראה] קרא ל /
כי היתה] שהיתה ל / גזורה] ליתא ל   6 קראתו] קרא אותו ל / ושל] (למ"ד תלויה - ביד
אחרת?) ל / במאמר ז"ל] מה שרמזו ל   7 ביד השם ית' הטובה] ושאלתי מהשם ית' שיתמיד
הטובה ל / תמיד] ליתא ל   8 ותחלה] ליתא ל / כל דבר] כפי כח ל / להט] ליתא ל
9 ההוא] ליתא ל / אשר יצא] שיצא ל   10 השמש... (11) יבא] ליתא בהצ / יבוא הלהט]
ילהט ל / החומה של אבנים] חומת אבנים ל / החומה ההיא] ליתא ל   11 ישכון] יבוא ל
12 הכלי] ליתא ל / ויתי'] ליתא ל / כלי] כולו בהצ כלו ט ליתא ל   13 שמלהט] מלהט ל /
היא] ליתא ל/ כל זה האור (14) הגדול] האור הגדול הזה ל   14 שכאשר] כאשר? (מטושטש) ל /
הניחוהו על] ל ליתא בהצ היתה (התי"ו במחקה?) משים אותו על ט (ונוסח ט נוסף בשולי כ"י צ -
אולי בידי לאסט, וראה בתיאור כ"י צ)   17 שקראוהו] שקרואוהו ל   19 לפחדו] לפחד ל /
מוכן ומזומן] מזומן ל   20 ומשתיהן] ליתא ל   23 בלבבך] בלבך ל   26 ירש] יש ל
27 ידעת] צ ידעתו בה / *שרו] בהטל שדו פ / ושאלתי] שאלתי ל   28 את פי מורי] למורי ל /
ענין חנוך] לחנוך ל   29 ז"ל] ליתא ל / כי קבל] שקבל ל   30 ובכל נקיבה ונקיבה] ובכל
תפירה ובכל נקב ל / בעור] ליתא ל   32 היה] ליתא ל   34 פרשת וירא ת / אליו] ליתא
מאת / כתבתי] כתבנו מ כתבי' א / בלך לך] ליתא מא ליתא (ונוסף מעל השורה) ט   35 ואני]
(מעל השורה רישום בלתי ברור ביד אחרת - ע'?) ל

מח

1 המלבוש] מלבוש ל / היודעים] הידועים מ הידועי' א   2 *ודמותו] בהצמאת ודמות פ
3 ויעשה] א יעשה למ (ב-ל אולי היתה וי"ו וגורדה)   5 *נפשותיהן] בלמאצת נפשותיה' ה
נפשותיהם פט / קיימות] קיימת לת   6 *מלבישם] בלמת מלבושם פ מלבישי' ה   7 כצורת]
בצורת ? ל / הוא] ההוא (וי"ו תלויה) ת / שעשו] שיעשו ת   8 בשליחותם] בשליחותן ל / אינם]
אינן ל / נראים] נראין ל / גופם] גופן ל   10 *נפשותיהן] במאתצ נפשותיה' ה נפשותיהם
פט נפשותי' ל / ואפי'] אפי' ל   11 שלחן] השולחן בהל / מלחם הפנים ל (נוספה מלה בלתי
ברורה בגליון) ת / לפני] (נוסף ביד אחרת מעל השורה: יי"י) ל / כהנים] (נוסף מעל השורה ביד
אחרת: עומדים) ל / זה$_3$] לה ליתא במא   12 הישן עד שהיה החדש ערוך] עד שזה עורך ל /
כך לא תספיק ל   13 מגוף הבשר] (תוקן ביד אחרת ל: מן הגוף הבשרי) ל / שהיא מלובשת]
שמתלבשת ל / האורי'] אוירי ל   15 *בזכותן] בהצלמאתד בזכותם פ   17 זהו] וזהו ל
18 אמי' אם תעצרני (אם נוסף ביד אחרת) ל / אם...$_2$(20) כלומר] ליתא מא / ולחמך] (בגליון
ביד אחרת: ר"ל קרבנך) ל   19 ואינני] (כך נכתב מלכתחילה ותוקן ביד אחרת ל: לא אוכל
שאינני) ל / ואיננו ת   22 שהוא] (נוסף בשולים התחתונים: לש...?) ל   24 *ויתרבה]
בלמאת ויתדבק פ / מנוח את גדי בהל (ב-צ ליתא את) / ויעל על] ויעל אל? (ובגליון: על) ת
ויעל אל ד   27 *וחס'] בהצמאת וחסד ל חסֹד פ   28 (ואחר) כן] ליתא ל / למעלה$_2$] מעלה ל

29 *השם] בלמאת ה' ה יי' פ   30 אל אשתו] לאשתו ל / כענין] בענין ב   31 השם] יי'
בהצ / לא לקח מידינו עולה ומנחה (ליתא, ונוסף ביד אחרת - חלקו בפנים וחלקו בגליון?) ל
32 שאמרנו] (תוקן ביד אחרת ל: אמר לך) ל / עולה$_2$] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: ולי"י
תע(נה) ל / את] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל   33 מוריד](יו"ד תלויה) פ / לולא]
ת לולי בהלמאצט / אשר חפץ] שחפץ ל / להחיותנו] לחיותנו ל   34 חכמים] ת חכמי ז"ל ב
(אחז"ל הלמא) / את] ליתא ל   35 ההסתלקות] (נוסף בגליון: בפרשה ? - אינו ברור) ל

<u>מט</u>

1 אברהם הצ ליתא ב / הקדש (נוסף מעל השורה - ביד אחרת? - כדכתי' ויאמר אדני אם נא
מצאתי וגו') ל / *ובהשתחוותו] לצט ובהשתחותו בהמאת בהשתחוותו פ / לא] איך (ואולי נכתב
לא וגורד ותוקן לאיך) ל   2 כונתו] כונתם ב כוונתי' ה כוונתו צ / [היה]]מא (באשר כה"י
ליתא - וכן עיקר?) / ולא] לא לא (לא קמא ביד אחרת) ל   3 וזהו] וזה (הו"ו השניה גורדה?)
ל   5 המלאך] (ה"א תלויה - ביד אחרת?) ל   6 ואלים] ואילים ל / (שקראם] נוסף בגליון
ביד אחרת בציון: נ"ל) ב / ששם... (7) השכינה] ליתא ת   7 לה] אליה ל   8 שהוא] שהיא ל /
*ונקראו] בהלמת (א מטושטש) ונקרא פ   10 ראשון] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: מסתלק) ל /
אחרונים] אחורנים ת / כתות] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: של) ל   13 ראשון$_2$] (נוסף מעל
השורה ביד אחרת: מסתלק) ל / המאכלים] (נוסף מעל השורה ביד אחרת; בפנים נכתב "המלאכים"
ונמחק בקו) ל   14 האותיות] אותיות ל   15 פליא] פלי ל / פמליא] פמיליא ל / עשרת] עשר ל
17 לנו] ליתא ל / היתכסי] (לפני התיבה הוסף מעל השורה - ביד אחרת? -היפלא) ל   18 דרך]
(נוסף בגליון) ל / האמת] האמתי ת / והעלמה] ונעלם ל   19 העלם] הצ העולם ב
20 שאמי'] שאמרו ל   21 מה הוא] מהו ל / *שמים] בהלמאצת השמים פ   22 להם] ליתא ל /
אתה](ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת) ל   23 שמספרו] מספרו ל / וזהו... (24) בינה] ליתא
ת / הכתו'] ליתא ל   24 שהם] שהן ל   25 הסבות] ליתא ת / שרמזנו] שרמזי' ל / לכי']
לבֿי מאת(היה כתוב לבינה ותוקן ל: לכתר?) ל   26 *בבי'] באת בבינה למ ב"ב פ   28 *חיי']
הלמאצת וחיי בפ / לא] בהצת לאו למאט   29 ותרגו'] צ ותרג' בה   31 פשוט] (כך נכתב
ותוקן ביד אחרת ל: פשוטים) ל / לכי'] לבי' מאת   32 ישמעאל] (כך מעל השורה; בפנים נכתב
שמעון ונמחק בהעברת קו) ל / לא] צ ולא בה   33 אומי'] ליתא ל / מלפני] (נוסף מעל השורה
ביד אחרת: כלומ') ל   35 העליונות] עליונות ל / *הבי'] בלמאת הכי' פ

<u>ב</u>

1 יוצא] ה מוצא (ובגליון שרידים לתיקון ביד המעתיק) ב / יתי'] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: שהוא מאושר) ל 2 הכתי'] הכתֿר ל 3 וכן כל] ליתא ל 4 כיוצא] וכיוצא ל / בזה] באלו ת / אם$_1$] (ליתא ונוסף מעל השורה) ל 6 ברחמיו] ברחמים מ ברחמי' א / ממדת] (מ"ם ראשונה תלויה - ביד אחרת?) ל 7 ועל (כן)] על ל / והוֿד] הוֿד ל 9 וקרי' וקרא ל / ופירושו] ופי' לת / ישפיקו$_2$] יספיקו ל 11 מחשבות] (נכפל) מא 12 ותורותיו] ותורתו ל/ויש מפרשים]וי"מ מאת ויש מפי' ל / מפרשים] מפי' ל / ובילדי נכרים <u>ישפיקו</u> ל 13 שיספיקו בחכמות החיצונות שיתעסקו בהן] יתעסקו בחכמות חצוניות ל / ויש מפרשי'] וי"מ מאת 14 הזמן] זמן ל 18 בשבֿא] בשוֿא ל / וקמץ] הצ ליתא ב 19 וארחם] ורחם ל 20 במאמר] באמי' ל / היבשה] ליתא ל 22 שהוא] היא ל 23 הדין] (ה"א תלויה) ל 24 *עול] בהטלמאת עמל פ 25 ענין] בענין ת 26 שתי] ת שני בל בי' צ (ב"פ המא) / והשני... (27) רשע] ליתא בהצ 28 אמרו] אמר ת 31 וזהו <u>כמו</u> שאמי' הכתו' ל 32 שני'... רב] ליתא (ובגליון נוסף: שני' פן) ל / רב <u>וכו'</u> ת / ויה"ב] ויה"ר ב 34 כל] ליתא ל 35 *ממנו *שדה] אבהלת ממנה שדה טמ ממנו שמא(!) צ שדה ממנו פ / תצמח] תצמיח ל

<u>בא</u>

1 מדבר] כמדבר (כ"ף תלויה) ל / כדרך] (נכתב כך מלכתחילה ותוקן ביד אחרת ל: כן בדרך?) ל 3 שקראו] הצ קראו ב / רמז] צ רמי' ה רומז בטלמאת / ובית דינו <u>רומז</u> לעי' ת 4 הבינות] הבינותי' ל / התי'] על התפי' ב 5 ושמרו] (נוסף מעל השורה ביד אחרת: דרכי) ל / רומז] ליתא מא / לשמור] (בגליון נ"א? לשומר? - קשה לקריאה) ל 7 המדבר] מדבר מא 8 כדרך... יי'$_1$] (ליתא בפנים, ובגליון (ביד אחרת): כדרך אל (?) משה שלא ל 9 רומז] ליתא ל / החמש] הי' ל 11 ז"ל] ליתא מא 13 אחד] אחרי ת 17 <u>פרשת</u> ויהיו חיי שרה ת / וכו'] כו' בהצ / כו' (בגליון נוסף המשך דברי הרמב"ן) ל / *זאת] בהצלמא זו פד (ת קרוע) / [לא]] איתא בדלמא (ת קרוע) 18 בגמרא] א בגמי' מאת כגמ'? ל / *טובא] בלמאת טובי' ה טובה פ 19 ויש אומרי'] וי"א למא / ויש...מאיר$_2$] ליתא תד 21 ובאמת] (תי"ו תלויה) ל / וכו'] (בגליון נוסף: בשם? הבת? - מחוק) ל / זה] זאת (מתוקן?) ל 22 שביניהם] (נוסף מעל השורה - ביד אחרת? - כי) ל 25 אלא] ליתא ל 26 האמת על] ליתא ל / הוא] ליתא ל 27 רצה לומי'] בצ ר"ל הלמאת 28 כמי] כמו בהצ 30 אינו אלא] ליתא (ונוסף מעל השורה ביד אחרת: אינו) ל / כדי] ליתא ת 31 להתעורר] (ליתא ונוסף בגליון) ל / מה$_2$] ומה ל 32 בזה] (נוסף מעל השורה - ביד אחרת? - במקום) ל / אחר] א אחד מ 34 השמיניה] החי' ל 35 שזה] (שי"ן תלויה) ל / וזה (נוסף מעל השורה ביד אחרת: כלול) ל

<u>נב</u>

3 הצדיק] (ה״א תלויה - ביד אחרת?) ל / תיקרא] א תיקרי מ 6 וכו׳] (בין השיטין ובגליון נוסף המשך דברי הרמב״ן) ל 8 הוא] היא ל / שומר] שומרת (תי״ו תלויה) ל 9 התכשיטין] תכשיט ל / הגדה] (בגליון - ביד אחרת? - פי׳ תרגו׳ הגדת... ויגד וחוי) ל 10 מחוים ומגידים] מגידים ומחוים ל 11 הוא] היא ל / המנהיג] (תוקן ביד אחרת ל: המנהיגה) ל 12 וכשעושין] כשעושין ל 14 לפי...יעקב] ליתא (והוסף לפחות בחלקו - ביד אחרת? - בשוליים החתוכים) ל / ילקו] לקו (ושמא נכתבה יו״ד וגורדה?) ל 15 ביונה] (בשוליים החתוכים: [יונה] בגי׳ [א]נך) ל 16 וא״ו] וי״ו ל / המקומות] צ מקומות ב מקומו׳ ה / על] אל ל 20 לא] למא לו בהטצת?ד 21 וכך] מ וכן אבהצל 22 וקדיש] (בגליון הערה ארוכה הקשה לקריאה בגלל טשטוש הכתב והיות השוליים חתוכים) ל 24 העולמים] צ העולי׳ ב העולמי׳ ה 27 העליונית] העליונה ל 32 זאת] זו ל 33 שבים$_2$] (ליתא ונוסף מעל השורה מנוקד: שְׁבִים) ל

<u>נג</u>

1 ברוך] ליתא מא / *תוגרמי] בצטלמא תורגמי פ / ו׳] ליתא ל 2 לך] ליתא ל / יתר] בצ יותר הטלמאת 3 דעת שבי] דעתי ל 4 העליונות] עליונות ל / העליונות <u>בעיני המקובלים</u> מיוחדות ב (ב-הצ ליתא הנוסף) 5 בעיני המקובלים מיוחדות] מיוחדות בעיני המקובלים מא (חסר ה) / מיוחדות] צ ליתא ב (חסר ה) / גמור] צ ליתא ב (חסר ה) 6 שכן] שכך ת / האי כללא נקוט] נקוט האי כללא ל 7 ה״א$_2$] ה׳ הצ ליתא ב 10 מן הע׳] מהע׳ בצל?מאת הבא] הב׳ ה / בי״ע] (נכתב בית יעק׳(!) ונמחק בהעברת קו והנוסף למעלה - ביד אחרת? - בי״ע) ל 11 שאומ׳] ב שאמר מ שאמ׳ אהלת (חסר צ) / פסוק] (ליתא ונוסף מעל השורה) ל / וגו׳] ליתא ל 12 *שבו] בהלמאת שהוא פ (חסר צ) / זהוא] זהו בהצמאת זה ל 13 עם$_1$] ליתא ל 14 עליו השלום] ליתא לת 15 כלנמר$_1$..לי](ליתא ונוסף בגליון ביד אחרת) ל / תמיד] לי (המלים ״לי שמרני ועזרני״ נמחקו בהעברת קו ומעל השורה נרשם ביד אחרת: תמיד שומרת לי ועוזרת אותי ל / ועזרני] ועוזרני ת 16 נקראת] נקרא ל / אחרון] תאחרון ל 18 ומנהגת] (נו״ן תלויה) פ 19 שנקראת] שנקרא? ל / לישר] לישראל (ובגליון סימן לתיקון?) ל 21 חסד$_2$] בהטצ וחסד למאת 22 אל החסד] לחסד ל 23 *שאם] הלמת שאמר אב שאמרו פ 24 רמז] צ רומז ב רמ׳ ה / שרומז (וי״ו תלויה) ל 25 עשיתי] (נוסף בגליון: ובו מרגליות נאות - והוא המשך דברי הרמב״ן) ל / אתבנה <u>לו</u> ל / אמ׳] (ליתא ונוסף מעל השורה - ביד אחרת?) ל / כאשר] באשר? ת 26 שאמרו] שאמ׳ ל 27 אשל] (נוסף מעל השורה - ביד אחרת? - נוטוריקין?) ל אש״ל ת / שכיבה] צ שתיה ב שתי׳ ה 29 הכתו׳ (30) אליו] לו הכתו׳ ל 31 ועד] הצ עד ב 35 מקצצים] מקצצי׳ ה מקצצות בצמא

בד

1 שפתי שקר, על (ובשוליים החתוכים נוספה הערה: לשון הרב, המתהדר... והמשפט הלקוח מפירוש הרמב"ן מובא במלואו) ל / על ר'] ה על כן ב / שאמרו] צ שאמ' בהל 4 כל קהל ישראל ב (ב-הצ ליתא הנוסף) / אחז] אוחז ל 5 על דברי] הצ בדברי ב לדברי ל / דבריהם] (נוסף מעל השורה: הם) ל 6 והנותן] ונותנין ל / לידעי] ליודעי לתא / השם יראנו ל / מתורותיו] מתורתו ל 7 ליחוד] איחוד מ (איננו ניתן לקריאה) א 8 ממש הנבראת] הנברא' ממש (מטושטש אך מעל הנברא' מצויין ב' - ביד אחרת? - לציין חילוף הסדר) ל / שנקראו] שנקרא ת 9 כל] ליתא ל 10 *אלהינו] בלמאת אלהנו פ / ויתי'] ה ליתא בצ / ונחלתנו] ונחלתנו ב ונחלתי' ה 11 הוא אל אלהי מ (ליתא הנוסף) א 12 בהשגחת] בהשגת ת / וביאור] (בגליון הערה שאי אפשר לקראה מחמת שהשוליים חתוכים) ל 13 *אחרי] בהלמא אחר פ 14 פרשת ויצא יעקב ת / יעקב] ליתא מא / הדעת] צ דעת ב הדע' ה 17 תפ'] תפלה ל 18 התפלה](נוסף מעל השורה -ביד אחרת? - י"ה, וגם בשוליים החתוכים עוד הערה)ל / לבי]צ? לכי בה? 19 הרב]ליתא מא 20*ריקן]בהצטלמאת רקן פ /כלך] סלם מא 23 שכתבתי] שכתב' מ שכתבה? א 26 יושבים] צ יושב בה / הארץ] הארצות ל / המקבלים] מקבלים ת 28 השכינה] (נוסף - ביד אחרת? - מעל השורה: כמו) ל / שתרגם] שתרג' מ שתר' א / עוזיאל] (נוספה הערה בשוליים החתוכים) ל / הגואל אותי ל 29 כל] לכל (הלמ"ד הראשונה ביד אחרת?) ל 30 מכלם] מהכל ל 31 יי"] השם ת / *הע'] בהצטמאת העט' ל העז פ 32 מדת] ממדת (מ"ם ראשונה ביד אחרת?) ל

בה

1 פרשת וישלח ת / יעקב] ליתא מאת 2 קראה] קראו ל 3 העולם העליון] העליון עולם (ומעל המלים בקודות לציון חילוף הסדר) ל / העולם... (4) מנהיג$_1$] ליתא ת 4 [וידוע... השפל]] בלמאת 5 *דעת"ו] בלמאת דעתו פ / הוא] הצ ליתא בל 6 לע'] העט' ל / שהוא] שהיא ל / הואיל] בהצ והואיל למאתד (וכן עיקר?) והוא אל ט 7 החיים] (ה"א תלויה)ל/ *חקוקה] בהצלמאת חקוק פ 8 היא] הוא מא / *וכעין] בטלמצת ובענין א וכענין הפ / הרב... (9) שמעון] הר"ם בר"ש מא הר'ם בר' שלמה ו' שמעון ת 9 ר' שמעון] ליתא ל ב"ר שמעון ס 10 היה] (נכתב - הזה - ותוקן?) ל / ידבר] היה מדבר ת 11 אישה] איש ת 12 ההרגש] ההרגשי ת / פניו אלי] פני ל / וישם] וישים ת 13 ונחלתו] ליתא ל / והרי] הרי ל 14 אלהים] האלהים למת האלהי'-א / *שנקראו] בהצמאת נקראו לט שנקרא פ 15 עתידות] א העתידות מ 17 והכונה... (18) הכבוד] ליתא ת 18 בארץ ר"ל] בארץ ישי' לומר ל 19 *לבעל] בהלמאת לבע פ / חי הרחמים ת 20 השמים$_1$] (מעל המלה - ביד אחרת? - התפארת) ל 21 האלו] האלה ת 24 (אחרי במדרש מגלה נוסף:) וכו' באחרי' הס' ל וכו' באחרית הספר מאת / אם על המלך.... (סב שו' 18) לש"ה] ליתא מאתל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל: דרשו חז"ל) 25 דזמינתיה] דזמנתיה ל / אליעזר] אלעזר ל /

טמנו] טמנה ל 28 רבן גמליאל] ר' שמעון בן גמליאל ל 29 רבא] רבה? ל / אמ']
אומ' ל 30 להו] ליה ל / וככולהו] ה ובכולהו ב / תנאי] תנאים (מ"ם סופית נוספה
ביד אחרת?) ל 31 ע"כ] ליתא בה / זה לדברי חכם] לחכם ל 32 *פילוסופיא] הט
פלוסופיא לצ פילוסופייא ב פילוסופיה פ / להמון העם ל המשכיל (33) שלום] שלום המשכיל ל
ביניהם] ליתא ל / הענין בשכלו הנכון שיתחברו] בשכלו הענין של ל / דברי] ליתא ל /
*ואמרי] הטצ ואומרתי? ל ואמרי' ב?פ / דברים (34) של] דברי ל 34 *פילוסופיא]ל ראה שו'
32 35 שעיקר האמונה תלוי בהם]שהם עיקר האמונה ל/*תלוי]בהצ תלו פ/היוני]ה היונים ב

<u>בו</u>

1 דעתינו] דעתי ל 4 בלתי] בלי ל 6 לצורות] לצות ל 7 ושלח] ששלח לט שלח..ה
8 על יד] על ידי ל / *חסיד *ותיק] חסי' ותיק (כך לאחר גירוד ותיקון; נראה שמלכתחילה
כתב חסידותיך) ל חסיד ותיק ("ותיק" משוחזר ביד אחרת) ו חסידותיך בצ חסידותי' ה
חסיד ותם ט חסידותך פ 10 ווי] צ ויי בה / ובעיוניה] (נוסף מעל השורה ביד אחרת;
בפנים: ובעייניה, ונמחק בהעברת קו) ל 11 אחיזא] דאחיזת עינים ט 13 ווי] ראה
שו' 10 / דסביר] דסבר בהטצל / קביל$_2$] הצ ליתא ב / סביר] סבר הטל / *מפומא] בטל מפומי
ה מפומה פצ 14 דרכה] בהצ דרבא לט / ועיבין] ועיבא ט / וליבא] (ושמא כתוב וליכא?)
פל ולבא ט ליכא צ / השם] השמים ל/ ר'(15) משה ברי'] ליתא ל 15 ברגוש] בורגוש בלצ
בורגש הט / זצ"ל] ז"ל בהצל / *הפלוסופי'] ל הפילוסופים בפ הפלוסופיא צ הפילוסו' ה
16 במקום] מקום ל 17 הוא למשכילי'] למבינים ל / ואני יה"ב] ויה"ב ב 18 ואת
בוראם] ובוראם ל 19 ז"ל] ל זלה"ה בהטצ / לפניו] ליתא ל / אריסטוטליס] ארטוטליס ב
אריסטוטלי' ה אריסטוטאליס צ ארסטו ל 20 אשר השיג] שהשיג ל / בעצמו... ונכון] ליתא ל
21 אריסטוטליס] ארסטוטליס ב אריסטו' ה ארסטו ל / הקדוע] ליתא ל / אסכנדר] אלסכנדר ל /
שחשק] חשק ל 22 אלכסנדר] ה אל אסכנדר ב אלסכנדר ל / אליו] לו בה?צטל / ואיה] איה ל
23 מהאלהים] מאלהים ב מהאלהי' ה מהאל ל / אם] ליתא ל 24 לך] ליתא ל / ולמלאת
בקשתך] וחשקך ל / בקשתי ורצוני] רצוני ובקשתי ל 25 שנקבע לעשות זה המעשה ליום
נועד ובאותו היום] שנקבע יום (מעל השורה ביד אחרת: נועד) לעשות זה הדבר יום ל
26 אלסכנדר] אל אסכנדר ב אלכסנדר ה 27 פעם או שתי] ליתא ל 28 ואחרי כן] ואחר ל /
אלסכנדר] ראה שו' 26 29 אלהי] אלהים ל / יום יום] זמן ל 30 ויהי כאשר] וכאשר
ל 31 לעשות הסכמתם רכב המלך עם פרשיו ללכת השדה] דבר המלך עם פרשיו לילך ל
32 כמנהגו] (נוסף בגליון ביד אחרת: והלך) ל / הוא] ליתא ל / בענין] ליתא ל / ירגיש]
הצ הרגיש בטל / בו] (ליתא ונוסף מעל השורה) ל 33 אריסטוטליס$_{2,1}$] (ראה שו' 21)
ארסטו ל אריסטוט', אריסטו' ה 34 כזה בחדר מפה ומפה פעמים רבות] בחדר מפה לפה ל /
אלאסכנדר] אלסכנדר ל אל אסכנדר ב אלכסנדי' ה 35 וכאשר] כאשר ל / ארסטוטליס] ארסטו ל /
להתיז <u>את</u> ראשו בצ (ב-ה ליתא את)

<u>נז</u>

1 שיעשה] יעשה ל 2 החכמה] החכמי ל / לתלמידים] ליתא ל / *ובייסורים] בצ
ויסורי' ה ביסורים ל ובאיסורים פ 3 ורואה] ליתא ל 4 אלהינו] אלהים ל 5 ועול]צ
ועל בה 6 רעיונך]רעיוניך ל / *כתפלין]בהצ תפילין ל בתפילין פ/*אגרת] ל אגרי' ? ה אגדת
בפ 7 השיב] הצ השיג ב / שאלת] ליתא ל 8 את] ליתא ל 9 יהא] הצ יהי ב /
ובדקדוקי] ודקדוקי ל 10 ובפלפולי] ובפלפול ל / בכך] ליתא ל / והנעימי' והנחמדי']
הנעימים הנחמדים ל 11 ובני ארצות] ליתא ל / אליך] לך ל / השגושין] השבושין ל /
והמחלקות] והמחלוקות (ו"ו שניה תלויה) ל 12 *שנכנם] בהצטל שנכנסו פ / [המלך]]
בהצל /, עציר] עצד לצ(עצ'ד י"י דולה(!) ה / אל דולה] אלדולה לצ 13 והחלופין] ליתא ל
והחלוקין ט / התורות] התורה ל 14 נעימה] ליתא ל /וידודות]ל / אליך]לך ל 15 ולאמצך] (נכתב
כך ותוקן ל"ולאמץ")ל 16 לך]לתיא בהצ 17 שייטבו בעיניו] שייטיבו לו ל 21 לבחור
(22) להם] ליתא ל / כל] ליתא ל 22 ההמון] הצ הממון ב 24 [היא]] בהצל /
ויתי'] צ ליתא בהל 25 יכזבו לך באמת ולא תמצא] מכזבים הם כי לא ימצא ל / וקדושה]
ליתא ל 26 באותן] באותם ל / ובאשר] וכאשר ? ל 27 אשר ספרנו] שספרנו ל /
הוא] ליתא ל / בזה (28) הדרך] בדרך זה ל 29 והחכמי'] ליתא ל 31 כמותך$_1$]
כמוך ל / שיעשה] לעשות ל 32 כל] ליתא ל 34 לעצתו] אל עצתו ל / בזה הענין] ליתא
ל / שמים] את השמים בהצ 35 וארץ] ה ואת הארץ בצ / ואת בוראם] ובוראם ל / ליעץ
אותך] ליעצך ל / להכניס עצמך] ליתא ל

<u>נח</u>

1 ותקרבם] לקרבם ל / כל] ליתא ל / בקרית] בקריאת בצט בקריא' ה (נכתב בקרית ונוספה
אל"ף תלויה - ביד אחרת?) ל 2 בתי] הצ מבתי ב / מדרשות] ט מדרשים בלהצ
3 ובפירושים] צ ופירושי' ב ובפי' לה ובפירושיו ט 7 גאון] הגאון בהצט / והיה
<u>יודע</u> עקר ט 8 ובאלו הדברים] ליתא ל 9 המתעסקים בתורות הם אשר ינהיגו את]
המתעסק בתורה הוא אשר ינהיג ל / בתורות] בצ בתורי' ה' הט 10 ע"כ לשון הגאון]
עכ"ל ל / מפראוא] בצ? מפדאוא ?ה מפדואה ל מפאדובה ט / נר"ו] ליתא ל ע"ה ט /
רבי'] ר' בל רבינו טצ 12 כי היה] והיה ל / חשק מופלא] ליתא ל / ואם היה]
וכשהיה ל 13 היה הספר] והספר ל / אהבתו (14) את] אהבת ל 14 את התורה]
הצ בתורה ב / כל] ליתא ל 15 תשמרך ותחייך] ישמרך ל / המקום] ה' צ שוכן מעונה
ל 16 ויענשו] ויענש ל / ועל] על ל / תהיה זהיר] תזהר ל / כל תפלה] ליתא ל
17 על דבריו] לדבריו / שלא] לא ל / מעטים] מועטים ל / *לשוק] בהצטל בשוק פ
20 הנכון] ליתא ל 22 וזהו] וזה ל / ומחיצה] ליתא ל 23 דבר] דברי' ל
25 את כל רכושו] ליתא ל / יישוב] יסוד ל 26 לשכר] שכר ל 28 אחר] הצ
אשר ב 29 שאין] אין ל 30 חכמי] ליתא ל 31 ואולת] ואזלת (מתוקן?)
ל / ספרים] סופרים ל 32 וממלכה] הצ וממלכה ב 33 לנו] (מכאן ואילך כה"י
היסודי ג; גרסות בהצפ יובאו רק לבירור גירסת ג בעת הצורך) 34 וארבע] ארבע ל /
*הון] הוד (שחזור מועטה) ג 35 בידינו] (נוסף מעל השורה) ג / תאמנו] (נוסף
מעל השורה - ביד אחרת? - לא) ל

נט

2 *סברא] ל הברא (שחזור מוטעה) ג / [אלהים]] ל   3 על כל (?) היהודים (קרוע,
אולי יש לקרוא "על" שנכפל במעבר מעמוד לעמוד) ל   4 האומרים] האומ' ? ל
5 את התורה ל   7 ומאושרו] ומאושרים ל   9 יש להם ל (וכן עיקר?)
10 ועצומותיהם] ליתא ל   12 ממחשבותיהם] מחשבותיהם ל   14 או בנבואה ל /
שאר] (בלתי ברור, ואולי גורדה הרי"ש) ל   16 בפירוש] בפי'? בפי'? ל
21 מחייבה] מחייב בה ל   23 *וחתוך] ל ומתוך (שחזור?) ג / התפלה] תפלה ל /
*חטאת] ל חטאה (שחזור מוטעה) ג   25 מרעתו] מדעתו ל / תועיל לו] תועילו ל
27 לגוזל] לגזול ל   28 ותפלה] בתפלה ל   30 אם$_2$] ואם ל   31 אליו] ליתא ל
33 נכנסתי לפני לפנים להקטיר ל

ס

1 התפלה] ליתא ל   2 יותר משאר אנשים, כל העדה] אנשים ונשים ל   5 תשאל]
תשאר ל   7 עקשי] עוקשי ל   9 חכמי] ליתא ל   11 לא [היו]] ל אין ט
20 על] כל ל   23 וזאת] ליתא ל / לא] ולא ל   24 נאמר] ואמר ל
25 את] ליתא ל / בהתעסקם] בהתעסק ל / ויעטו] יעטו ל   26 כסותו] כסותה ? ל /
*והמעמיד] טל והמעמד ג   27 לאיש] לו ל   29 ריבם] דבר ל   30 ונביאים]
נביאים ל   32 ברה] ברא ל / אגדה] הגדה ל   34 אל (35) דרך] לדרך ל

סא

2 את] ליתא ל / ויסמוך] ליתא ל   3 את עדותיו ואת] ליתא ל / חקתיו] וחוקותיו ל /
תקף] ליתא ל / מהמתפלספים] מתפלספים ? ל   4 לא] ליתא (ושמא גורד?) ל / לו
לאדם] להם ל / שיעסוק] לעסוק ל / הוא החבור] ליתא ל   5 וחכמת] ליתא ל / התכונה]
וההכונה ל   6 את] ליתא ל   7 כולו בו] ליתא ל / שעדין יוכל] שיוכל ל / לדעת]
לידע ל   8 את$_1$] ליתא ל (ואולי גם את$_2$ חסר בכ"י ל)   9 המלך] ליתא ל
10 כל] ליתא ל / כי התלמוד] ליתא ל   12 לאדם] ליתא ל / ולהזהיר ל
14 כי אם ל / שאין] אין ל / הימנו] ממנו ל   15 שהיא$_2$] היא ל   16 החיצוניות]
החצוניו' ל / על העוסק (17) בהם] העוסקים בה ל   18 שהיה] יש ל / כבר] ליתא ל /
חשק] ליתא ל / התלמוד] בתלמוד ל / מבראשונה] בראשונה ל / אבל אם] ואם ל
19 היה] ליתא ל / כי] ליתא ל / משנברא ורתוי לו] ליתא ל / שלא] ולא ל   20 ועל
כיוצא] וכיוצא ל / אמ' הכתו'] נאמ' ל / ישפיקו] יספיקו ל / כן] הוא ל   21 ז"ל]
ליתא ל   24 האחרונים המחברים] המחברים האחרונים ל   25 כקליפתו] כקליפות ל
26 וראשוני...$_1$ וכן] ליתא ל   27 הוא] ליתא ל / דארי] דרי ל   28 של] ליתא
ל / שום] ליתא ל   29 הדבר] המימרא ל / כן] ליתא ל   30 בעלי הדבר] בעל
הדבור ל / אמי' פלו'...$_1$ מפי הרב] ליתא ל / משמא דפלו'] בשם פלוני רבו ל
31 שהוא] או ל / ואמרו כל דבר] ליתא ל   32 כמה פעמים] ליתא ל / הפכו] ליתא ל
33 מכלל] כלל (המ"ם גורדה?) ל / והנה (34) אז"ל] וארז"ל ל   34 שאין]$_{2,1}$ אין
ל / רצו לומ' ז"ל] ר"ל ל

סב

2 התכשיטין] ליתא ל / רוב] ליתא ל 3 ותירוץ] (מטושטש) ל 4 משתכלים] מתעסקים ל
5 במעשה קשוטה] בקשוטה ל / היה] ליתא ל / שיהיה] (נוסף בגליון) א / וזה אומ'... (6)
כן הוא,] ליתא ל 6 וזה$_2$] זה ל 7 בדרך הקשוטים] בקשוטי' ל / הכלה הזאת] כלה
זאת ל / בלי שום דופי] ליתא ל 8 וישישו] ליתא ל 9 כל] ליתא ל 10 ומלמדי]
(מטושטש) ל 12 המורגש] מורגש ל / זה$_3$] ליתא ל 14 על דבר זה אסמכתא] אסמכתי'
על זה ל 15 שאמר הכתו'] ליתא ל 18 מתורותיו] מתורתו ל / ומרחקיו] וממרחקיו
(מ"ם תלויה) ל / ולקרביו] ולמקרביו ל / אוי"ר] (נראה כאילו שוחזר לאוי"ד) ג
19 רו' לו'] ר"ל למאת /והכונה] ליתא ל / שאמ'] ת שאמרי למ שאמר א 23 הוא$_1$] ליתא
מא / נקרא] הנקרא מא 24 שהוא] שהיא מא / במקומו] ממקומו ל 25 יי"] א ה' מ /
פסוק זה] הפסוק הזה ל 27 לכללם] לכלל (מעט מטושטש) ל 29 פרשת וישב ת / יעקב]
ל ליתא מאת / נאמ'] ליתא ל / היה] היתה ל / הכתו'] התורי' ל 30 בשם] כשם ל
31 שהיה] שהוא ת 33 ושאלתי אותו] ושאלתיו ל 34 על זה] ליתא ל / ואמ' עליו
טעם נכון (ונמחק הנוסף בידי המעתיק) ג

סג

1 הייסורים] (נוסף בשוליים: [מ]הגלגלת היא) ל 2 רוצה] (נוסף מעל השורה - ביד
אחרת - אונן?) ל / שיהיה] שיהא ל / שתהיינה] שתהיה ל 3 יול"ו] א ליתא ל יתברך
ויתעלה לעד ולנצח מ ית' ת 5 בנפש] (בכפל במעבר מדף לדף) ג 6 ותתגלגל]
ותגלגל ת / ומאין] א ומנין מת 7 מגלגול] מן הגלגול ל / שיהיה] שהיה ל 8 אצל]
ליתא ל / וכל שאר בני העולם כשנושאין ת / בני$_2$] ליתא ל 10 היה] ליתא ל / מגלגול]
מגולגל ? ל 12 וכו'] (בגליון רשום המשך המובאה מהרמב"ן) ל 15 נפש האחת]
(נוסף בשוליים ביד אחרת: של פרץ) ל / שנכסית] (יו"ד תלויה א) (ובגליון נוסף: ס"א
שנכנסת) מא 16 מתגלגל] מתגלגלת (מתוקן?) ל 18 כירח] בירח ת 20 כן]
ליתא ל / שאמ'] שאומר ת 23 שהיה] (מעל למילה נוסף ביד אחרת: וזהו) ל שיהיה תד /
מאמר] מאמרם (מ"ם תלויה - ביד אחרת) ל 24 הנה$_1$] היה ל / הנה$_2$] ליתא ל
25 שהיתה] שהיא ל 26 לאצילותה] ליתא ת?ד / תלך] א מלך מ 28 נהיר] נהירא
(אל"ף תלויה) ל נהירא מתד נהי' א / כי] ליתא ל / זה] זו למאתד 32 וזהו מה ת
35 *גדול] וגדול (שחזור מועטה מיד אחרת) ג

סד

2 ז"ל] ליתא ל 4 ואורה] אורה ל / היא] ליתא ל 6 התפשטות] ההתפשטות ל /
מע'] מהע' ת 7 וזהו מה ת 12 עיקר] ליתא ל / ז"ל] ליתא ת 13 הכי] הכי ?מ
הכי א 14 *לבכור] דלמא ...בכור (האות הראשונה נשחקה) ת לכבוד ג 15 ומלך] מלך ת

16 (אחרי מלך ישראל נוסף:) באחרי' הס' ל וכו' באחרית הספר ת (נוסף - ביד אחרת? - מעל המלה: בס"א) א / חי וקיים...(24) ע"כ] ליתא תל (ואיתא בתשלום ל, ושם מתחיל: למעלה בסדר וישב מפי רשנ"ר...) / חכמי'] החכמים מ החכמי' א 17 בשעה] ליתא מא / מקודש$_4$] ליתא למא 18 שהלבנה] שהיא מ שהלבנה (אולי בקולמוס אחר?) א 19 כשהיה] וכשהיה מא 20 אל אלהים] לאלהים מ לאלהי' א 22 ושלום] והשלום מא / הצי'] ה (ואחריו רווח) מ הצדיק (ואולי נוסף בקולמוס אחר?) א / לפי שבו] כי בו מא /המיחד] המיוחד מא / והמחביר] והמחבר ל ממחבר מ (ממחבר ותוקן ל: והמחבר) א 23 רמז] דומה מ (קשה לקריאה) א / אל כח] לכח ל 24 ע"כ מצאתי בס"א באחרית הספר א / *חכם] מכם? (שחזור ביד אחרת) ג 25 אדם$_1$] אד"ם מאת / אָדם דָוד מָשיח ל 26 שדוד] דוד ל / לפניו] ליתא ל / נפש] ליתא (ויש סימן המורה שהיה צריך להיות תיקון בגליון, אך אין התיקון בנמצא) ל 27 תתגלגל] תגלגל ת / ויתי'] ליתא לת / לכפר] לכפר על (נוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 29 וגו'] נשיא להם לעולם (שתי המילים האחרונות רשומות מעל השורה בכתיבה אחרת) ל / בדברי רבו' ז"ל] בדרז"ל ת 31 אלי] ליתא ל 32 על בנים וגו'] ליתא ל 34 ויראו] (נוסף מעל השורה בכתיבה אחרת: יוסף לאפרים) ל 35 עולם] ליתא דלמא איתא (אך עם סימני מחיקה) ת / נשגב ונעלם] נעלם ונשגב למא

סה

2 לי] ליתא מא 3 [כבר]] למאת / ושמעת] ליתא ל / שכתבתי] שכתי' ל 5 יתי' ויתי'] ליתא ת ויתי' ל / כזה] בזה ת 7 השלישית] שלישית ל 8 כל הארץ] ליתא ל 9 שמצינו] שאמי' ל 11 הנכבד] (מעל המלה נוסף -ביד אחרת? - אדני הוא) ל 12 החיים] (ה"א תלויה - ביד אחרת?) ל 16 שהוא מרחם] שמרחם ל 17 [[שני]]... לגלגול] (נוסף בגליון בכתיבה אחרת) ל / איל] ליתא ת 18 שהוא] ליתא ל / בא] שבא ל / הגדולים] (ה"א תלויה - ביד אחרת) ל 19 *בע"ה] למאת בעזרת הבורא ג בעז' האל ד 21 כל הארץ] ליתא ל / היא] (נוסף בגליון בכתיבה אחרת) ל 22 שהוא] שהי' ל 23 (עד כאן הובאו חילופי נוסחאות שיטתיים מכ"י ל, מכאן ואילך יובאו ממנו רק חילופי נוסחאות חלקיים, ראה במבוא לחילופי הנוסחאות) 24 פרשת ויהי מקץ ת 26 כתבנו] כתבתי מ כתב' א ל 28 מדרשם הוא ת 30 פרשת ויגש ת 32 ולבו עם] ולטעם מ (מטושטש) א (קשה לקרוא) ת 33 *מהעולה] לתד מהעולם מאג 35 עולות] עולה ל

סו

1 *שעולה] למאת שעולות ג 5 בחוצה לארץ$_{2,1}$] בח"ל ת 6 גמור$_2$] ל ליתא מאת 8 *אמירה] למאת רמיזה ג 9 וגו'] וכו' למאת / [כבוד]] איתא למאת (איתא גם ב: בהצ וברור שהיה כתוב גם ב: ג וחסר לפנינו בגלל שקיעת הכתב והשחזורים) 11 [הוצאתי... (12) הזה]] איתא למאת 13 וזה] ל זה מא וזה (ו"ו נוספה?) ת 14 שאיננו] שאינו ת 15 *שהכל] מאת שבת (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג 16 שנקראת] שנקרא מא 27 ולער] לער לת 28 מנה] מינה מאת מיניה ל 30 פרשת ויחי יעקב ת / יעקב] ליתא מא 31 *בע"ה] בעזרת הבורא ג 33 אבתיו] אבותי מ אבותיו א / רומז] דומה מא 34 של מטה] ל שלמטה מאת

סז

9 הנחבא] א הנמצא ? מ / קו] ליתא ת?ד   11 יפק] א יפיק מ   15 פירש] פי' לת /
שהיא] כשהיא ת   16 [וכו'] אל כו' מת   19 *מתלבשי] ת מתלבשות ד מתלבשת מא מתלבש ג
(ונוספה תי"ו ביד אחרת) ל   20 דכתובות] בכתובות לת   26 האמת] אמת ת   27 תאמת]
אמת לת   29 הנה] א הב"ה מ   30 אביר$_1$] ליתא ת   32 רעה] רועה לת   34 זה]
ליתא לתד

סח

1 וענין] ענין ת   5 שהיא] שהוא ת   10 בתחלה] תחלה למאת   14 השתכלו] השתכלו
מא הסתכלי ת   16 עשירי] העשירי מא   17 וכשתשכל] וכשתשכל (שי"ן שניה תלויה) ת
19 זה] ליתא מא   20 קרא] יקרא ת   21 ממורי] (נראה כמו ממזרי - שחזור ביד אחרת) ג
22 אלא] לא מא / ב"ר] בר"ו ת   25 עצמו זה מ (ליתא זה א)   31 תעניות] ל תענית מת
תעני' א / בפ"ק א"ר יוחנן ת   32 קבריא] קבוריא ת

סט

1 וכה"א] א וכן הוא אומ' למ   2 אע"ה] אבינו ת   5 כי להם] לא תד   9 הוא] היא ת /
*ויובן] דלמא מובן ת והבן ג   10 *שבת *וכתובות] מאת שבועות וכתובות ל כתובות ושבת ג
11 נה֒י](ובשוליים - ס"א... [מחוק] ונראה שהסגולתא מפנה לגרסה בשוליים) ג (בה: נהם -
ונראה שזו הגרסה בשולי ג) / מאי ניהו] מן הוא ת   12 דלהוו] דליהוו מא   13 העפר]
(ליתא והוסף בגליון - ביד אחרת?) ת   14 כל] בגליון נוסף (ביד אחרת?) מי ת
15 משא] ממשא ת   16 *ניקום] מת ניקם א ליקום ג   17 ונתתי לכם וגו' ת   18 ההיא]
ההוא ת / אחת] ליתא ת   19 לבני] לבניי ת   21 היא] הוא ת / דכתי'] א ליתא מ
22 היא] הוא ת   23 זה] זו ת   25 שמשי] שימשי ת   26 שיבבתיה] א שבבתיה מ /
*שתיקי] ל שתיק מאת שתוק ג / יתיב] (נוסף בגליון - ביד אחרת? - הכא) ת   27 (אחרי
בטלה בכתב: כהונה, ונמחק בהעברת קו) ג   29 נושא את ת   32 [[ערב]] שבת] בגליון ג
34 מה] ליתא מא   35 תחופף] (נראה כמו: כחופף - שחזור מוטעה?) ג

ע

1 שהן] א שהין מ   2 בנפש] ל ליתא מאת / הנפשות] ליתא ת מנפשות ל / הצדיקי'] הצדיק ת
3 שעשר] שעושות ת   10 הגלות] בגלות מא   12 תפלתה] תפלתם ת   13 בצורת] לת כצורת
מא   14 זרעו] (ליתא ונוסף ביד אחרת) ת   16 הוא מגין ת / ע"כ] (נוסף): תם ונשלם:
שבח לבורא עולם: ת / (16-17) ספר ואלה שמות ת   17 המשכת שפע] (נראה שהיה כתוב
"המשפיע שפע" ותוקן) ג   18 אשתו] ליתא מאת (אי אפשר לדעת מהי גרסת ל מחמת שהשוליים
חתוכים)   21 על הע'] ליתא מא / כי הוא רומז ת   23 מבואר כל (24) זה] כל זה מבואר
למאת   24 בש"ס] בכש"ס ת   27 אמ'] היה אומ' ת / אחד ואחד ת   28 לאלהי] א אל
אלהי מ   29 ואמרו] ואומרו ת

עא

10 לא$_1$] ליתא מא / לא$_2$] אין ת / כלומ'] ליתא מא 13 וה"י] והיו"ד ת 16 עוד אלהים ל 17 את] אל מא 19 והראהו ((נ"ל והרשהו))] והראהו לת והראהו ר"ל הרשיהו מא 20 בשביל] בלבד ת 21 פי'] פירוי' ת / באי זה] א באיזה מ 22 יתר משה] משה יתר מ משה יותר א 24 שהוא] ליתא מא 25 אות] (נוסף בגליון) ג 35 כי אם הוא הכח ת

עב

4 השם ((נ"ל השני))] השני מאת השם השני ל 5 ה"ה] הה' מא 6 ה"ה] ת הה"א מא ה"א ל 7 פירושו] פי' ת 11 זה הוא] זהו לת 16 נקראת] ת נקרא למ (ב: א בתוך קטע שנשמט בפנים ונוסף בגליון: נקראת) 17 ובכש"ט] ובש"ט ת 25 כל שכן] כ"ש למאת / ושם זה] וזה שם ת / כנגד ל"ב] ליתא ת 26 שם...(28) חכמה] ליתא ת 28 *ל"ב] למא לב גת 29 *ב"ל] למאת בל ג 31 דברים אלו] הדברים האלו ת 32 בשם... (33) הנעלם$_1$] ליתא ת 33 פירש לו] פירשנו מ פירשי לו א פי' לו לת 34 צוהו] צוה ת / (אחרי הנעלם נוסף ב- מא: אשר קרא לפנים לשם הנעלם בשם, וב-מ נוסף עוד: הגדול) 35 השוי'... (עג שו' 1) שהוא$_1$] ליתא מא

עג

1 ואחר כן] ואחר מיכן ת 4 ונצחי] ונצח ל נצחי ד 6 אחר] ד אחד ? ת / ובשם] ובזה ת 11 בכלל] בכל ת 12 *הלב] למאת הלב ג / רמז] רומז מא 13 יתברך] ית' למאת / וכענין] לת ובענין מא 14 אלא] (מטושטש, נראה כאילו כתוב: לא) ג 16 שהוא] הוא ת 23 ובאמצע עם כלן ובאחרית עם כלן] ליתא מא 24 שמו] שמי מא 28 וברחמים] ורחמים ת 33 לא... ואחד] ליתא ת 35 כי... (עד$_1$) לרמוז] ליתא מא

עד

3 וזה זכרי... (7) השם הגדול] ליתא מא 14 *ולמה] ולמא (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג / והאי] והא ת 15 שאר] (נוסף מעל השורה) ג 17 ה"ר אברהם ברי' דוד] ל הראב"ד מאת 27 וזהו] וזה ת 28 מה הוא] מהו מאת 31 ובכלל] ובכל ת 32 החכמה] (ה"א הידיעה תלויה) ג 34 דידה] דירה ? מאת / מהטעם] למאת מחמת הטעם ג (וכן בצ, אמנם ב-ג נראה כאילו נעשה ניסיון לתקן ל"מהטעם", וכך הועתק ב-כ)

עה

2 אצבעות] ליתא מא 5 ונקראת] ונקרא מא 6 ונקראת] ונקרא' ונקרא א 9 למעבד]
למיעבד מא / טבון] טבוון מא 12 *ומספרם] למאת ומספר (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג /
והעשרה] והיא מ והי' א 14 האותיות עשרה כמו כן] האותיות כמו כן עשרה ל 16 וזהו]
וזה ת / הרי מ"ד] ליתא מא 18 שהם] א שם מ 21 זש"ה] ליתא ת 22 *האלי"ף]
למאת אלי"ף ג 23 והניחה] והניחו מא 24 ק'] הרי מאה ת 25 הזה] זה ת
28 רצו לו'] ת רצוני לומר ל ר"ל מ 31 *יוכיח] יוציא (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג
33 *וארץ] למאת והארץ ג 35 סוד] ליתא מא

עו

5 די"ן] א נ"יד מ 6 הא לך... (7) וקצוץ] ליתא מא 8 ואדון הכל יוצר הכל אל /
מתורתיו] מתורתו לת מתורותיו מא 10 משלשה] מהשלשה ת 11 תיבות] (נמחק ונוסף
אחריו בפנים: אותיות) ל (נוסף בגליון: אותיות) ת 14 הנוצרים שמאמינים בשלוש]
(נמחק - בידי הצנזור?) ט / בשלוש] לא בשילוש מת 15 עוד] ליתא ל ועד ת
20 העובד] העובר ? מל הנעבר א / הנה] הרי מא 21 הקשה] קשה מא 26 לשונאיהן]
לשונאיהם ת 28 הרעות] ל הרעותה מאת 29 ביאור] ליתא מא 30 פרשת וארא ת
31 הנקרא] א הנקרי' מ הנקראת ת / להם] ליתא ת

עז

5 והפי'... (6) מהג'] ליתא ת 7 מן הפי'] מהפי' מאת (איננו ברור) ל / נקראת$_2$] ד
נקרא ? ת 8 המתנבאים (נכתב מהמתנבאים ונמחקה המ"ם בנקודות מעליה ומתחתיה) ג
11 [[יונקים]] (נוסף בשוליים - מחצית המלה חתוכה) ג / ומתברכים] (וי"ו תלויה) ג
12 *כארפכסת] כאפרכסת למאת (אך ראה בעמ' קיב שו' 23) / דברי] (נראה כמו: דבכי, ואולי
נכתב בטעות דרבי ותוקן) ג 13 לשאר... (14) מרעי"ה] ליתא ת 17 ולפי'] ה לפי ? ת /
אחזה] אחזו ת 22 מנהיגין] ד מנהיגין ? ת 24 תפארת] תפי' למא / על (25) דרך]
ע"ד מא 25 ותפארת] ותפי' למאת 27 על דרך] ע"ד מא / הכתו'] ליתא מא
28 על דרך] ע"ד מא 29 העניו] הענו תד 30 ליטהר] לטהר תל 32 כמו...
מרעי"ה$_2$] ליתא ת (ב-ד איתא מפני שהיתה) / כולה] ד (בכ"י ת מוצע בגליון תיקון ביד
אחרת: כי הית) 34 פניהם] ליתא ת / אי"כ] אי"ב מא (קשה לדעת) ל 35 *בפני] מאת
כפני ג (קשה לדעת) ל

עח

1 משתכל] מסתכל ת   4 בכח מדת הדין ה   10 נ"ם] א נ"ס מ / באספקלריא] באיספקלריא ת   12 ידעו$_1$] וידעו מא   13 שם] (נכתב: השם, ונמחקה הה"א בנקודות מעליה ומתחתיה) ג   14 בו$_2$] ליתא מא   15 שרומז] הרומז מא   17 *היא] למאת הוא ג   19 וזה... כך וכך] ליתא למא (ב-ל נוסף בשוליים - ביד אחרת?) ל   20 לו] (נוסף מעל השורה-באותה יד?) ג (וליתא בוצ) לה ת   21 (*) שבשכינה ג (נכפל במעבר מעמוד לעמוד) 25 ישמע] א ליתא מ   31 רפה] הרפה ת   35 את] אך ת / ידיו] ת ידו מאל

עס

1 פרשת בא ת / אל פרעה] ל ליתא מאת   8 השם] (נראה כאילו נכתב מלכתחילה: ששם, ותוקן) ג / בלבד... (9) המיוחד] ל ליתא מאת   12 מתוך דברי] מדברי ת   15 תופש] א תופס מת / אמ'] אומ' ת   16 ואמ'] ואומ' ת / [על]] למאת   18 הכתו'] ליתא ת 19 ופירשו רבותי' ז"ל] ופז"ל ת / כי זה ת   21 להוציא] להוציאו ת   22 ולטוטפות] ולטוטפת למאת   26 מהן] מהם ת   27 ראשים] א ראשין מ   29 הת'] הע' (מתוקן?) ת התפא' ד   32 אחת$_2$] לת אחד מא   34 שבקראת] הבקראת ת   35 דל"ת] ד' למאת

פ

1 שהיא] שהוא ת / הר'] הראש מל הד' את   3 שאמרנו] א שאמ' מ   5 שקצץ] שמקצץ ת / *תפליו] מל תפיליו ת תפילין א תפלין (שחזור מוטעה? אולי מלכתחילה תפליו וכן בצ) ׳גכ 6 *שני'] מאת של (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג   10 למעלה] למע' מא   14 פילוש] א פילו"ש מ פיל"ש ת פילש ל / כדבר] בדבר מא   15 דמארי עלמא] (נכתב מלכתחילה מארי דעלמא ותוקן בתוספת דל"ת תלויה למארי ומחיקת הדל"ת של דעלמא בנקודות מעליה ומתחתיה) ג   17 ובבמדבר... (18) ... אתפאר] (הוסף בשוליים - בכתיבה אחרת?) מ / ובבמדבר] ובמדבר למ (גליון) את   18 שאינה] א שאינו מ (גליון) / כתי'] כתב מא 19 שהשיב] (שתי נקודות רשומות מעל ליו"ד) ג   20 נראה] נר' מ נ"ר א   23 והוא] והוא שר מא   26 והוא] וזהו ת / בצלמנו] בצלמינו ת / *ע"כ] על (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג   28 *ומה] מאת למה (שחזור מוטעה) ג   29 אחד] אחר ? ת / *באצל] מאת לאצל (שחזור מוטעה) ג   30 למעלה] ליתא ת   31 שקבל] שמקבל ת   32 אלהים] האלהים ת   35 של תפלין] בתפלים ת

<u>פא</u>

3 מותעש] מותגעש תד 11 גלוי] ליתא ת 20 לבי] (נראה כמו לכי - משוחזר) ג / הבנין] בבין מא 21 [ודע] *שאם] למאת ואם ג / פשט] הפשט מא 22 *באמרו] למאת באמרם ג / ששם] שהם מא 24 פירשנו] פירשי מא פירי ל 26 שפירש] שפי למאת 28 <u>פרשת</u> בשלח ת / ויהי] ליתא מאת 29 לפניכם] לפניהם מא 35 מדבר] (נכתב מלכתחילה מקבל ונמחק בהעברת קו) ג

<u>פב</u>

1 דרך האמת] הדרך האמתי ת / כפשטו] בפשטו לת 6 מלאך$_3$] המלאך לת 7*דיין] ליין (שחזור מוטעה) ג / רמז] רמוז מא / רמז לו שהוא <u>התי</u> העי ת 8 *לתפי] א לתי מת לתפיי (תיקון מוטעה) ג 9 *והחשך] להחשך (תיקון מוטעה) ג 14 *מנער] למאת מצער ג / המצרים] המצריים מא / יתכן] (נוסף בגליון) ג 16 [שני] למאת 17 והיא$_1$] והוא ת 21 הגי] א הגבוי מ 26 ה"ה ר' יצחק] הר"י מא הה"ר ר' יצחק ת / בר] ברי למת ב"ר א / זלה"ה] ז"ל למאת / ר' יצחק$_2$] ר"י מא 27 כיד] ביד מא 31 לה] להי מא 32 האחרות] האחריי מ האחרים א 33 האיסור] ל האסור מאת

<u>פג</u>

7 ילוליכם] ל תוליכם מאת 8 שכתבנו] ת שכתי ל שכתבי מא 14 וכוי] וגוי מאת (ליתא ונוסף וגוי מעל השורה בכתיבה אחרת) ל 19 מעודו] ליתא ת 21 לכתוב הרב] הרב לכתוב ת / [לרמוז]] למאת 23 *יברכני] ל יברכם (כנראה שחזור ביד אחרת) ג 26 *שלש] לשלש (שחזור ביד אחרת) ג / הוא] א היא מ 28 שאומי] שאומר ת 30 *עתה] עתא (שחזור - נראים עקבות הה"א) ג 31 עד כאן] ע"כ מא

<u>פד</u>

1 *נא] לא (שחזור מוטעה) ג 2 שהיא] שהוא למאת 3 האמת] אמת ת אמת (ונוספה ה"א תלויה) ל /..למעלה(4) הוא מבואר] מבואר הוא למעלה למאת 6 שזהו] שהוא מא 8 עד <u>הרב</u> ר' יצחק (ונמחק הנוסף בהעברת קו) ג / ר' יצחק] ר"י מא 9 הרב ר' אברהם ברי דוד] הראב"ד מאת (וב-ל כמו ג, מתחיל: ה"ר) 11 ר' יצחק] ר"י מא / ז"ל] ליתא ת 13 ביום] א כיום מ 15 *בכונה] כלום (שחזור מוטעה) ג / בכלל] בכל מא 18 בזמנה] ליתא ת 19 ארז"ל] אז"ל ת 21 *ואמונה] ואמונו (שחזור מוטעה, נראים שרידי ה"א) ג 22 וזיין] וזיין מא 24 *אחז"ל] אז"ל מאת ארז"ל ל אח"ת (שחזור מוטעה, נראים שרידי למ"ד) ג 25 הוא] א היא מל 30 לייחוד (31) דו] (נכתב לדו ונמחק ונכתב מעליו: לייחוד דו) ג 34 מכינים] מכוונים ל מכונים מת מכוני' א

פה

1 הואיל] והואיל ת 2 ולפיכך...(4) והיה נרגן מפריד] ליתא מא 3 לכוין] לכיון ת 4 יכון] יכיון ת יכוין ל 7 *הנסתר] הנסתי (מטושטש, משוחזר?) ג 10 ישתכלו] יסתכלו מא 12 ב"ם] א ב"ס מ 13 משתכל] מסתכל מא 14 *משתכל] משתם (שחזור מוטעה, עקבות לכ"ף ולמ"ד) ג 15 רז"ל] ז"ל ת 16 ואחר כך] ואחר כן לת 18 מהולל] המהולל ת / ואל] ועל ת 19 תתמה] תתמה? ת 22 וסוד קדיש זה הוא] וזהו סוד קדיש ת 24 כתוי] ליתא מא / התפי] (נוסף בגליון ביד אחרת: והפחי?) ת 25 שהיא] שהוא מא(?) 28 שמיה] (נוסף:) רבא מת רבה ל (ליתא א) 31 מדת הדין] מלך העולם מ מ"ה א

פו

1 שימשיך] שימשוך מא 5 על מדת אברהם... אל התשוי$_2$] ליתא מא 6 ויראה לי דהוא הדין] וידי"ל דה"ה מ ויר"ל דה"ה א 9 את צמח לאמצעות העי] ליתא ת 13 *וזרועותיו] מאת זרועותיו ג וזרועותיו (וי"ו ראשונה תלויה) ל 23 לא] א אין מ 26 בו] ליתא מא 27 וכפי] ולפי ת 29 הדבר] הדיבר מ הריבור א ליתא ל'/ ר"ל עולם ההנהגה ת 32 מעלותיו] ליתא מא / לה"ד] למה הדבר דומה למת למי הי"ד א 33 עומדות] עומדת מא 34 מבוסם] מבושם ל 35 הבא] הביא ת / בתענית] בתעניות לת

פז

2 מבושם] מבוסם ת 3 באמי] אמי ת / אימתי] (היה כתוב אימתו ותוקן)ג 4 וכה"א] א וכן הוא אומי מ וכתי ל 6 לך] (נוסף מעל השורה) ג ליתא לת 7 ואומריי] ואומי מ ואומרים א ואומר ל / וכה"א] א וכן הוא אומי מ כד"א ל 11 מזולתי] מזולת? ת מזולת ל 13 אומי] אומריי מא אומרים ת אומר ל 14 שיהו] שיהיו לת 15 רבא] (נכתב רבא ותוקן לרבה?) ת 16 ובין] ובן ת 17 בכאן] (ביית תלויה) ג / ממה] ליתא מא 21 התפלל] תתפלל מא 23 יהא] יהיה ת 26 *והדומה] והדומת (שחזור מוטעה) ג / רצוי' לוי] ר"ל מאת 27 צרכים] צריכים ת צריכין ל / רצוי' לוי] ר"ל מא רוצה לומי ת 29 בשלש] כשלש ת (בג קשה הקריאה, בב: כשלש? אך בכ ברור: בשלש) / אחרונות לתשובה (נוסף מעל השורה ביד אחרת) ל 32 בהשם] (בג קשה הקריאה, בב: כהשם, אך בכ ואולי גם צ: בהשם) / לכל] להכל מא 34 אלעזר] אליעזר למאת / מגרמישא] מגרמיישא מאת מגרמשייי ל

פח

1 ז"ל] ליתא ת 2 והפי] א והתפי מ / וישם] וישים לת 3 כלן] כלם מאת כולן ל
4 יתפרש] יתפי ת / הכי] הבי ת כתר ל 6 נפרש] (נוסף מעל השורה: הכי) ת
7 לפי ולגי] (לא ברור, כנראה תוקן בידי המעתיק עצמו) ג 8 האדם] אדם לת
9 לאחריו] לאחוריו ת 13 לו] לך לת (ב-ל אולי מתוקן) / לפני] בעיני ת
14 עשרה] עשר מ י' א
ל"צורת תבנית עשרה גלגלים", עמ' פח; טור הספירות: 5 פחד] עוז (נוסף ביד אחרת?)
מ (חלל ריק) א / 10 עטרה] עטרת ל ענוה מא טור האברים: 2 חך] פה ל /
בת זוגו] בת זוג מאת בת זוגי? ל טור הגלגלים: 3 הככבים] ככבי מ כוכבי' ל
הכוכבי' א / 9 שבתי] א שבת? מ

פט

1 לכתוב] לבאר ת 4 שיכון] שיכון <u>לבו</u> מא 5 התהלה] התפלה ת 6 מתהלתך]
(נוסף בפנים: אל, ונמחק) ג 9 שכתבתי] שכתבנו מ שכתבת א 11 *שחייב
*אתה] למאת שאתה חייב ג / *תרגיל] למאת תרגל ג 12 שכתבתי] שכתבנו מ שכתבי' א
שכתי' ל 15 י"ח] י"א ת 16 אבל... ביום$_2$] ליתא ת 21 שיתכוין] ל
שיכוין מת שיכון א 22 א"מ](נוסף בפנים: <u>אמ"ה</u> ונמחק בהעברת קו)ג 25 שהיא]
שהוא ת 28 כטעם] מאתא$_2$ זה הטעם ל (בכ"י ג קשה לדעת אם לא נכתב: בטעם, וכ"י
צ אמנם העתיק כנראה: בטעם, אבל בכ העתיקו: כטעם) / ראיתי] באתי מא 29 רז"ל]
ז"ל ת 30 לעולם הבא] לי"ה מ לעולי הבא א 32 אויר$_2$] ליתא מא (ליתא והוסף -
ביד אחרת? - מעל השורה) ל 33 בלבו] בל (מלה אחרונה בעמוד) ת 34 ואין]
ואינן לת 35 כי] (נוסף מעל השורה) ג

צ

3 הנקוד] א נקוד למ 8 יהיה] יהא מא 9 לעולם] לעיי מא / דברך יי"] ת
יי" דברך למא 10 שתים עשרה] י"ב למא שתי עשרה ת 11 למעלה] למלעלה ת
12 הכהן הגדול] הכ"ג מא הכהן גדול ת 14 כתבתי] כתבנו מ כתבי' א 15 יפעל]
ת יִפְעַל למא / יְפוֹעֵל] יִפוֹעֵל ת 19 נִבוּב נִבוֹב] נִבוּם נִבוֹם לת / מוסיפין] א
שמוסיפין (יו"ד ראשונה תלויה) מ / אחריו] אחריה ת 20 הזכירו] הזכיר ת
21 תפול] תפל ת 25 *רעה] דבר (שחזור מוטעה ביד אחרת) ג 35 הדרשן ז"ל]
ז"ל הדרשן מא

צא

3 בשלש] שלש ת   4 ההוית] ההיות מ הוית א   5 קבלתי] קבלת מא
8 האחרונה] אחרונה לת   17 לחברתן] לחברתם ת / בכלם] בכולן ת   20 לכון]
לכיון ת   23 רז"ל] ז"ל ת   26 ויתי] א ויתעלה מ   27 אמת] אמתי מא /
יתי ויתי ת   29 *ופעם] מאת ולפעם ג   33 דעבד] דעביד מ ליתא א / דעביד]
דעבד ת   34 ישראל וגו' מאת (ליתא ל) / את] (נוסף מעל השורה) גת ליתא ל (איתא
בפנים) מא   35 בחשך] חשך ת

צב

1 ילך] ליתא ת   5 אחרי] ל אחר מאת / הרב ר' משה בן נחמן הרמב"ן למאת
6 בלא] בלי מא / כל] בכל ת   7 שתאחז] שתאחוז למאת / כתבתי] כתבנו מ כתבי א
9 ששת] ל ו' מא שש ת   10 אבל] ליתא ת   12 יהיו] יהיה מא / שכתבתי] ת
שכתבנו מ שכתבי א שכתי ל   14 באין סוף] א ליתא מ   15 דהר"ם ב"ן] דרמב"ן מת
דר"ם ב"ן אל / החסד] הח? (השוליים חתוכים) ת החסד ד / הגבורה] (נכתב התשובה
ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו הגבורה) ג   18 רחמיך] א רחמך מ   19 שופטנו]
שופטינו ת ליתא ל   20 ולירושלים...(21) צדקך$_2$] ליתא ת   24 היא] הוא ת
25 באי"ק בכ"ר למ(ב-את אין סימנים)/ושמח] (נראה כמו ושמא - שחזור מוטעה?) ג
27 לו שני] (לו נוסף מעל השורה) ג שני לו (ומעל המלים נקודות לציון שינוי הסדר) ת
לנו שני א / *בתחלה] מאת בתחלה (שחזור מוטעה) ג   30 לכל] ליתא למאת   31 זה]
ליתא ת   33 שיהיו] ד שיהי ? ת / סדר] (נכתב ענין ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו
סדר) ג ענין סדר ל

צג

2 רופאנו] רפאינו ת רופאינו ל   3 עד] עם ת   5 לחלוק] לסלוק ת   9 רומז] א
דומה מ   10 כי וברך...(11)...והסירותי] (הוסף בגליון - קשה לדעת אם באותה יד) מ
11 רומז] א דומה (בגליון, ראה שו' 10) מ / באה] בא (בגליון) מא   12 רופאנו]
רופאינו לת   17 כלומ'...ונסתר] ליתא ת   19 וכיון] וכוין ת   20 תחלה] ת
תחלת מא (קשה לדעת ב-ל)   28 ברוך] (ליתא ותוסף מעל השורה - ביד אחרת?) ת
(איתא בפנים) ד   29 תתחיל] תחיל (ומעל המלה סגולתא לציון תיקון?) ת ליתא ד
35 נסתר] בסתר מא

צד

4 מי] א מה (עם תיקון ויו"ד תלויה) מ 5 שקבל] שמקבל ת / כונת] כונה? ת
7 ואני אומ'] ואומי אני ת 9 היא] (תוקן ל: שהיא, ביד אחרת) ת 10 חלקנו]
חלקינו ת / כי... (11) ונחלתנו] ליתא ת 11 ארצותם] ארצותיהם ת 13 שהוא
התשו'] (מעל לשתי המלים סימני מחיקה) ת 14 מהמרומים] מהרומים (ותוקן בתוספת
מ"ם תלוית - ביד אחרת?) ת 16 ויש אומ'] וי"א למאת 18 על כן] ע"כ מא
19 עליהם] עליהן ת 21 השש קצוות] שש הקצוות ת 25 תמידין] התמידין ת
28 משפיע] המשפיע ת 29 לדברים] (נראה כאילו כתוב: לדבכים? - שחזור מוטעה
ביד אחרת) ג 31 שלמטה] של מטה מא 35 ארץ$_3$] ליתא ת

צה

1 היכל$_1$ שנ'] ליתא ת היכל יוי שני ל / וזהו (2) שאמרו] ת וז"ש מא וזהו שאמי ל
4 ז"ל] חז"ל ת 6 *וכדי] מאת ולכדי ג כדי? ל 7 מאת המלך] (נוסף בגליון) ג
10 איננו] אין ת 11 להשתכל] להסתכל ת 12 ולפי' כפל אשר התנפלתי] ליתא ת
13 *מראה]מדחה (שחזור מוטעה) ג / על *יד] על יו (שחזור מוטעה) ג / ((י"ל... (14)
[[התפי']])] מ (בפנים) א שהוא התפי (בפנים) ל ליתא ת 15 להיותם] להחתם ת
16 *להסתיר] להסתי' : (שחזור מוטעה, אפשר להבחין בשרידי הרי"ש) ג 18 [[לפעלו]]
לפעולו ת 19 בתפלה, בתחנה] (בסדר זה, אך מעל המלים נקודות לציון שצריך היה
להפוך את הסדר) ת (בכ"י ד אין סימן) 20 *מראה] מדחה (שחזור מוטעה) ג /
*פעולותיה] פעולותיו (שחזור מוטעה) ג 23 [[הוא... (24) בממשלתה] ליתא ת
27 האמונה] א התמונה מ 30 הקדושין] קדושין ת 32 איננו] איננה (ונראה שנכתב
"איננו" ותוקן ל"איננה") ת / רוצה] ליתא ת 34 <u>מקום</u> מכון מא

צו

6 *כשלהבת] למא כשהלבת ג בשלהבת? ת 7 ובשעת] דבשעת (שחזור מוטעה) ג / פריך]
פריך ת 11 בניה] פניה ת 13 בדין] (נראה כאילו כתוב כדין - משוחזר?) ג
לדין ת 15 להם] להן ת 20 לקול] א בקול מ 22 ואומ'] ליתא מא
25 מצות] ליתא מא / רחמים] הרחמים ת 26 רופאינו] רופאנו מא 28 כתב]
כת' למאת 32 שהמחשבה אסורה לחשוב בה] ליתא ת 33 אמון] אל אומן ת אומן
(ומעל הו"ו והמ"ם נקודות לציון חילוף הסדר) מ / משבח] ל משבחו מאת 34 [תפי']
ת יתי מא התפי ל

צז

1 רז"ל] ז"ל ת   6 אמר] אמור למאת / יתפ'] יתי מא   7 יתפ'] יתי מא
8 זה הוא] זהו למא   12 רז"ל] ז"ל ת   13 אדני אחי] אחי אדוני ת / [ז"ל]
למאת   14 ברכת$_1$] ברכות ת   16 המלך (17) וכן] (נכתב כנראה מלכתחילה המלכות
(וכן בפ) ותוקן ל:המלך וכן (באותה יד? וכן כ) ובשוליים (ביד אחרת?) המלך?...) ג
17 יתפ'] יתי מא   19 שהיא] שהוא מא   33 הוא$_2$] היא ת

צח

2 נראה] נ"ר מ נר' א   4 לבי] א לעי מ   13 הנצח] השם ת   15 ממש] ממצי' ת
ממני ד   20 *נעבין] לענין (שחזור מוטעה) ג   24 אמה] אמור למאת   25 הוא]
היא ת   28 אליך] א אליו מ   29 בן] ליתא ת   30 וכו'] כו' ת   32 החטאת]
ד החטאת'? ת   34 זו] א זה מ   35 ואמרי'] א ואמרינן מת ואמ' ל

צט

3 מדה] המדה ת   5 ידיהו] ידהו לת   8 נקרא] הנקרא ת   13 שבתפלה] ד (תוקן
ל:שבתחלה?) ת   14 (אחרי עז רווח כדי תיבה אחת) ל   16 שהוא] שהם ת
19 אימה חשכה ל / כלומ'... (20) עלין] ליתא ת   21 ואמרו חכמי'] ואחז"ל מ
(מטושטש) א   25 כאומי'] כאומרו ת / דין] תד הדין למא (גם ב-בכצ הדין, אבל
בתצלום כ"י ג אין לראות שגרסתו משוחזרת) / *בחסד] למאת וחסד (כנראה משוחזר, ב-בכצ
בחסד) ג   26 ידין] ל ידו מאת   29 מדליק] (נכתב כך מלכתחילה ותוקן ל: מדביק) ל
32 יי"י] השם ת   35 הדין] ליתא תד

ק

4 ויחלש] ויחלוש למאת / ויהרוג] ויהרג למאת   6 השעה] שעה ת   8 ודרשו רז"ל]
ל ודרשו ז"ל מ (לא ברור) א ודרז"ל ת   10 זרעו] (נכתב בפנים שמו ותוקן בגליון
באותה יד) ג   13 מלחמה... (14) כס יה] ליתא ת   19 עד] עם ת / *ושפע] ושבע
(שחזור מוטעה) ג / רצון] ורצון ת   23 והכסא... ומיוחד$_2$] ליתא מא   27 מצוחצח]
ומצוחצח ת   31 גמור$_2$] ל ליתא מאת   33 יי"י$_{2,1}$] השם ת   34 ממעלה] מלמעלה ת

קא

1 ממעלה] מלמעלה ת   3 י״י אחד מא   8 רצוי לוי] ר״ל למא רוצי לומי ת / רומז] א רומזת מ   9 *וסעודה] וסעודת (שחזור מוטעה?) ג / *לאין] ליוין (שחזור מוטעה) ג   11 *כוס] בו (שחזור מוטעה) ג / *אחד] האחת (שחזור מוטעה) ג
12 פרשת וישמע יתרו ת / יתרו] ליתא מא / קול] א (נוסף בגליון - ביד אחרת?) מ
16 ומטעם] ושטעם מ (מטושטש) א / נקראת] נקרא ת   17 נתיחס] ת נתיחסה מ נתיחסי א נתיחרה (מתוקן?) ל   20 השם] א י״י מ אלהים ת (נכתב יוי ותוקן לאלהים - ביד אחרת) ל   21 הכתובה] הכתוי מ הכתוב א / תמה] ת תימה למ תימא א   23 זו] זה מא
24 המלכים] מלכים ת   25 הדבר] דבר לת / להם] לו ת   30 רוי לוי] ר״ל למאת / פירשני] פיי ת   33 *השיגו] משיגו (שחזור מוטעה) ג

קב

4 אלא] ת אבל למא   6 בפרשה] בפרשת ת בפרשי ל   7 בקראת] נקרא ת (נכתב נקראת וגורדה הת״ו?) ל   8 שעיקרה] שהיא עיקרה ת   9 *והדבור] למ (מטושטש) את והדבר (שחזור) ג   12 אלהים] אל אלים מת   19 *לדברי] למאת בדבר (שחזור) ג / [[כוסף]] נוסף ת / *תיצונם] איצונם (שחזור מוטעה) ג   22 השתכל] הסתכל מא
23 וגוי] ליתא ת   24 וכוי$_1$] כוי ת   25 כאן] ד בכאן (שרידים לסימן מחיקה מעל לבי״ת?) ת   26 *שהוא] מאלת שהיא (שחזור) ג 7 כתיי] כתוי דל (ותוקן בהוספת שוא לכ״ף וחיריק לת״ו) ת   28 אתן] אל אל מת / דמשמע מאת כמשמע ל   30 העי$_1$] ליתא ת   31 מאירים$_1$] א המאירים מ

קג

2 ששמע] א ששמע מ   4 חיים$_3$] ליתא מא   6 י״י$_2$] (בגליון) ג   7 הקול] הכל מא   9 *הכרובים] הברוכים (שחזור מוטעה) ג / *באהל] בקהל (שחזור מוטעה, נראים שרידי האלף) ג   10 *בהזכירו] למאת כהזכירו (משוחזר?) ג   13 וזה בשם זה] ליתא מא   15 וכוי] כוי ת   17 איליםן] אלים למאת / בניהם] א ביניהם מ
21 וכבוד] כבוד מא   23 כקליפות] בקליפות ת   24 לעולם] עולם ת   26 קלת$_1$] ת קולות למא   27 קול] (נראה כאילו נכתב מלכתחילה: בקול, ותוקן) ג   29 רמז] רומז (יתר כה״י)/ ולפחי] ופי מאת ופחד ל   30 בכתוב] בתורה (ובגליון: בכתוב) ג
31 שרומזיי] א שרומים מ   34 *בהי] בה (משוחזר) ג   35 סדר] סוד מא (ב-מ תיקון בשוליים ל:סדר)

קד

2 [[בהם]] נוסף בגיליון ג 3 והשפעתם והמשכתם] והמשכתם והשפעתם (ומעל המלים נרשמו האותיות א', ב' לציון חילוף הסדר) ג 5 היה] א (נוסף בגליון - ביד אחרת?) מ 13 מגישים] משיגים ת ליתא (ונוסף ביד אחרת: הכהנים מגישים) ל 14 שפירושו] שפירו' ת שפי' ל 18 האמתית] (בפנים ביד אחרת?) ת (בפנים באותה יד ד) / תמיד] ליתא ת 20 וכו'] כו' ת 20 במלך] את כמלך מ (מטושטש) ל (גם ב-ג אין לדעת בבטחה) / רו' לו'] ר"ל למאת 25 בנבראים] ת הנבראים מא ליתא ל 30 הח'] נראה כמו: הא'(משוחזר?) ג 31 לע'] ליתא ת 32 ירצה לומ'... (33) פני] ליתא ת

קה

4 *ותפלה] למאת ובתפלה ל / הב'] כב'? ת הבינ' ד / שנקראת] מ נקראת אלת 5 נקחנה] יקחנה ת 6 לאחר$_2$] א ואחר מ 7 ללא] שלא ת 9 לע'] א על הע' מ 10 ממסקאנא] ת ממסקנא מ ממסקנה א ממסקי' ל / דראש השנה] דר"ה מאת דקי' השם ל 12 דגרסי'] ת דגרסי' א ד'גרי' מ (נכתב "דגרסינן" וגורדו שתי האותיות האחרונות) ל 13 בענין] את כענין מ / והכי פירושא] והב, פי' ת והכפי (ותוקן ל: והכנפי) ד 14 האי] הא מא 15 בצלמנו] א כצלמנו מ בצלמינו תל / כדמותנו] ל בדמותנו מ כדמותינו את 18 כצורת] בצורות מ כצורות את 19 אופנים ושרפים] שרפים ואופני' מ אופני' ושרפי' א 20 כצורה] א בצורה ל מת 24 *בקיום] בקיים (שחזור, נראים שרידי הו"ו) ג / והעמידו] והמעמידו ת 25 בהם] א כהם מ 26 *וחלילה *חלילה] וחלילה הלילה (שחזור מוטעה, נראים שרידי החי"ת) ג 28 *שכתו'] ל שכתו ת שכתוב מא שכתב ג 29 רומז] ליתא ת 32 לנו] ת ליתא מא 33 החסד] חסד מא 34 עליו] ליתא ת

קו

1 לא] ליתא ת 6 להעניש להם ת 10 *באנכי] באבבי (שחזור מוטעה) ג 12 זכור] זכר ת 13 כתי'] כתו' למת כתוב א 14 [רומז]] למאת 17 *להמשיך] למאת למשוך ג 21 המלאים] המלואים ת / חלולים] חללים ת 23 אבל אם החליף ת 26 בשלשים] בלי מא 28 מחשבת] מחשבות למת (ו"ו תלויה) א 30 נתכון] א לא נתכון דמ (נוסף מעל השורה ביד אחרת: לא) ת (נוסף מעל השורה ביד אחרת: אפשר לא) ל / דברים] (בגליון) ג / הם](נוסף מעל השורה) ג 31 להבין] ל להאיר מאת

קז

2 *ונתתם$_{2,1}$] ונתתי (שחזור מוטעה) ג / נחלתו] את נחלתו למא את ליתא ת 3 יספיק]
(הפ"א מנוקדת בצירה - משוחזר) ג 4 *רבותי] למאת רבותי' ג 5 לצי'] לצדיק
למאת (וכן עיקר?) / שבתותי] שבותתי ת / שמורו] ל תשמרו מאת 6 רבה] רבא לת
8 הם] הן ת 9 גרמה] ל גרמא מאת 10 היות] ליתא מא 11 (אחרי מטעם נכתב:
הגניזה ו, ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו בפנים: ההבדלה והגניזה) ג 19 אהובו]
אוהבו ת 20 על] ליתא ת 22 *וחסד] למאת חסד ג 24 והפח'] והע' מא /
מדת הדין] ל מ'ה מ מ'ד א ממדת הדין ת 27 *הוכחנו] (כך נכתב מלכתחילה ושוחזר
ל"הזכרנו") ג 28 ממדת הדין... (29) לא תעשה] ליתא מא 29 מהע'] מן הע' מא

קח

1 הוא השם...(2) והצדיק (נוסף בגליון) ג 4-את] ליתא ת איתא למא (את נכתב במקור
ונמחק בהעברת קו) ג 5 החכמים ז"ל] חז"ל מא החז"ל ת חכמים ז"ל ל 8 [הוא]]למאת
13 לומרו] ת לאומרו למא 14 *עמא] שמא (שחזור מוטעה) ג 15 צונו] צוה אותנו
למאת 16 *הע'] אע' (שחזור מוטעה) ג / האמונה] ל אמונה מאת 17 רמוז] רומז ת /
האותיות ד האותית ת (לא ברור ל) 20 שאע"פ] אע"פ מ (אעפ"י) א 22 *לצדק]
לצדיק(?) (משוחזר?) ג 23 ושמירה] ל ושמיר (ויש רווח לאות נוספת?) מ ושמירא את
24 *אמתי] (ב-ג לפנינו: אמת, וכנראה שחזור מוטעה הוא, ב-בכצ: אמתי) 25 רומז]
רמז ת 31 בתרגמו] ת כתר' (הוסף - ביד אחרת? - ברווח שהושאר בין המילים) מ כתר'
א בתרגומו ל 32 התורה] א תורה מ 33 *הרי] למאת הם ג 34 רמז] רומז מא
35 כמספר] במספר מא

קט

4 יעקוב] ו"ו תלויה גמאת 5 רחמי] ת רחמים למ רחמי' א / ע"ס] ע"כ מא עשר ספירות ת
ליתא ל 6 עוררני] (נראה כאילו כתוב: עודדני? - משוחזר?) ג 7 מחכמים גדולים
מקובלים ת 8 דעים] דעות ת 9 יעקב אבינו ת 13 רמז$_{1}$] רומז מא 14 כמנין$_{2}$]ד
במנין? ת 15 (בגליון נוסף - כנראה ביד אחרת: ...עולה ...ספר) (?) ג / עשרים]
עשר (ובגליון: נ"ל עשרים) ת 17 שנה] (נכפל) ת 22 נקדה] א נקודה מ / סודת]
סדה ת 23 שעולין] שעולה? (מתוקן?) ת שעולה ד 28 נכרת] נכבדת ת
32 [[כללי]] כללן ת / *בכללו] מא(?) תבב בכלל (משוחזר, אמנם כך גם צ) ג
34 י' שראל] למאתכ י' ישראל צב (וב-ג: י' ישראל, אבל משוחזר) 35 *מאן] דמאן
ג (משוחזר) / למהוי] ל למיהוי במאת

<u>קי</u>

1 מלי] ל מילי מאת / ומלי$_{2,1}$] ל ומילי מאת / ובכלן] ובכללן ל 2 וסימנם] וסימנו ת 6 שאהיה] כי שם אהיה ת 8 התיבות] (נוסף בגליון) ג 9 והפירושים] והפירושי ת 10 וזהו שכתו'] ת וזש"ה מ וז"ש א 11 שהוא] שהיא ת 12 גם] גם ת / השתלה רוחנית יותר] (נוסף בידי המעתיק בגליון, ובפנים מצוין סימן לצורך בתוספת בין "האותיות" ובין "והיא") ג (ליתא ונוסף בפנים אחרי "והיא כנגד" ולפני "הפירושים") מא (ליתא ונוסף בפנים אחרי "האצילות" ולפני "והשתכל") ל (בפנים במקומו) ת 14 לפנים] א ולפנים מ 15 עניניו] עניינם ת 16 אבי' ע"ה] ליתא ת אע"ה ל אבינו מא 17 הבה] הבא ת 18 מתה אנכי] וגומ' מ וגו' את 21 הנעלם] (ב-ג נדמה כאילו נכתב: הנעלה, אבל בכצ: הנעלם) 22 יוצאה] יוצאת מא / (אחרי צאן נכתב: לבן, ונמחק בהעברת קו) ג 30 שבטים] בנים למ בני' א (נכתב "שבטים" ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו בפנים "בנים") ת שבטים בנים (בלי מחיקה) ד 31 אורה] ת תורה מא 33 מהיטבאל] מהסבאל מא

<u>קיא</u>

1 בשוה] כשוה ? ת 3 וכו'... (4) המיוחד] ליתא מא 5 קדם] קודם מא 6 שהיא פני <u>השם</u> י"י ת 8 חכם] ד חנם ת / הת'$_1$] תפ' מא 9 שהוא] שהיא מא 11 <u>פרשת</u> ואלה המשפטים ת / מה שאמ'] אמ' ת 12 ומה שאמ'] ת ומה שאמ' <u>הרב</u> מא / סוד ימות] רומז לימות ת / ימות] (בגליון) ג 17 קדם] ראה שו' 5 18 קדם] ראה שו' 5 24 ארון] א אדון מ 25 גרסי'] גרסי? ת 27 הזו] זו ת / יהי רצון] (בגליון נוסף - ביד אחרת? - מלפניך) ת (מלפניך נוסף בפנים) ד 29 שהם אלו] אלו שהם ת 34 וזה] וזו מא

<u>קיב</u>

6 רשותי] ד רשות? (ואולי יש שריד ליו"ד) ת 9 ע"כ] ע"א תד / ר"ל] א כל מ 10 טעות] טענת מא / [ר'] למאת / הנברא] ליתא ת / *האמת] למאת באמת ג 12 השם הזה] א זה השם מ 13 רז"ל] ר"ל? ת ר"ל (ונוספה ז"ן תלויה) ד 16 וגו'] וכו' ת 21 והרושם] והרשם מא 22 כדרך] בדרך מא / ומחיוה] ומחויה ת 23 כארפכסת] למא כאפרכסת תד 24 ומאמ' רז"ל] ואז"ל ת 31 גמורים] ליתא ת 34 מאירה] המאירה (ה"א הידיעה נמחקה בנקודות מעליה ומתחתיה) ג המ"אירה (גרשיים מעל הה"א לציון מחיקה?) ת

קיג

2 לן] לי ל ליתא ת / מרבדאתא] מרבואתי' ל מרבוותא מא מרבותא ת 5 יתי'] ל ליתא מאת 6 שני] (נראה כאילו נכתב שתי ותוקן ל-שני) ג שתי? (מתוקן?) ל 8 השדרה] א השדרא מ 9 בנין] את הבנין למ / אחר] ליתא ת 11 המפריד] (יו"ד תלויה) ג / אחד] ד אחר? ת / כמקצץ] מקצץ ת 14 ויאמר] שני' ויאמי' מא (שני' נוסף מעל השורה בכתיבה אחרת ל שני' ליתא ת 16 עצמו$_1$] אל עצמה מ בעצמו ת / עט'] ת עטרי' ל עטרת מא 17 *העטרה] מאת העט' גל 19 (*)] את ג ליתא למאת 21 הגדול] (נוסף מעל לשורה) ג גדול ת 22 הרב (23) הביא] הביא הרב ת 24 אל$_2$] האל (ה"א תלויה) ת 25 זה] א כן מ 26 התפארת] (ה"א תלויה) ג 28 מלשון] שהוא לשון ת 31 של] ליתא לת 34 רוי' לוי'] ר"ל למאת

קיד

2 היתה] א היית מ היְתה (בחיריק תחת היו"ד) ת 3 שגרמתה] ת שגרמת למא 4 פירושו] פי' לת 10 איביך] אויביך למאת 12 שהיא] שהוא ת 15 ושילך] א ושולח מ 16 של מטה] שלמטה ת 22 הרב] ליתא מא 24 קול] לשון ת 27 עצמו] בעצמו ת 28 לו] (נכפל) ת / שאמי'] שאומי' ת 30 מבעי] ל מיבעי מאת 31 אל] (נוסף לפניו - ביד אחרת? - מעל השורה: א"ל) ת (ב-ד נוסף לפניו בפנים: א"ל כתי') 32 לא$_1$] ליתא ת / קבילניה] קבליבִיה ת 33 דכתי' ויאמר אליו אם אין מאת (ויאמר אליו ליתא ל)

קטו

2 קרא... (4) עליהם] ליתא ת 7 לא] (נכפל) ת 10 פשענו] פשעינו ת 12 ועשית... בקולו$_2$] ליתא תל (ונוסף כנראה בשולי ל החתוכים - אולי ביד אחרת) 14 אחרונה] ל האחרונה מאת 17 ממנו] הימנו מא 20 ובואלה] ל ובאלה מאת 22 ועתה...דרכך] ליתא ת / דרכך] דרכיך למא 23 שאם לא] אם שלא ת 24 על ידי] על יד ת 25 והניחותי...בתחלה] ליתא ת (ב-ל איתא בפנים אבל חלק מהמשפט החסר ב-ת מופיע - ביד אחרת? - בשולי ל החתוכים ליד התוספת הנזכרת בשו' 12) 26 *בוראם] למאת בראם ג 30 הראיני] הראני למא 31 דרכך] דרכיך לת / כל טובי על פניך ת 34 יהיה] יהא ת / דרכך א דרכיך למת

קטז

4 יבק] יב"ק למאת 5 וזהו...מטטרון] ליתא מא 6 כשם] מ בשם א?ל?ת 8 והכונה בו כי ת 9 יראנו] יראני ת 11 ויש מפרשי'] ל וי"מ מאת / בלב] בל"ב ת 12 במאמרם] באמרם מא 15 יש מפרשים] י"מ מאת 19 כשם] בשם מא 21 מפרשים] מפרש מא / הכי'] הבי' מא? ת / כי] מי? ת ליתא ד 22 על] עלי ת 23 לי"י] ליתא מא /

למשה] א אל משה מ   27 בכבוד] בדבור (ובגליון - ביד אחרת? - נ"ל(?) בכבוד) ל ((נ"א בדבור))] ליתא ת   30 כי תפש...(30) הכסא] (נכפל) ת   31 כל$_2$] וכל מא

קיז

5 הקדיש] הקריש? ת   8 פרשת ויקחו ת   10 בכאן] ליתא ת   12 ז"ל] א זצ"ל מ ליתא ת   13 אחרי] א אחר מ   15 מכובין] מוכבין ת / *נדבתן] למאת שבותן ((נ"א תבואתן)) ג / זה] ל זהו מא זה הוא ת / הוא] (נוסף מעל השורה) ג   18 אלהים](נכפל) מא / באחד$_2$] באחר מא   20 איש מפי איש ת   22 *והוא] למאת והיה ג   23 זר זהב סביב (ונמחק הנוסף במקור בהעברת קו) ג / היא תעשיר (ונמחק הנוסף במקור בהעברת קו) ג 24 למדת הדין] למ'ה מ (מטושטש) א   25 ביניהן] ביניהם לת   28 ממעשה] והמעשת מ המעשה א   30 מימינו] ד (נכתב בימינו ותוקן?) ת

קיח

4 לפי מה שמקבלת ת / פירש] ת פירוש מא פי' ל / אני] א ליתא מ   11 צורת העמדת] צורה העומדת ת   12 לדבר ומלין] מלין לדבר ת   14 [זהו] למאת   15 ווי] ל וי מא ליתא ת   16 דרבת] דרביה ל / ולבא] נוסף על השורה: ביה ל   22 ויתי'] ליתא ת / בהכנסת] בהכנסתה ת   33 הכי'] הב'? ת הבינה דל

קיט

6 זו] זה מא   8 ואחורים] ואחרים מא / החכמה] (ה"א הידיעה תלויה) ג   10 *הכי'] מאת הב' גל / ואחורים] ראה שו' 8   11 לדעת] לידע מ לדע א   15 רחמי הח'] מאע רחמ... (חתוך בתצלום שלפני) מן הח' ת רחמים מן החכמה דל   18 מקבלת] (הת"ו גורדת?) ג מקבל לת / שאינו לא (19)...משניהם] ליתא מא   20 והג'] והג'? (מתוקן?) ת והגדולה ד 24 מהכל](מ"ם תלויה)ג   25 לבי'] א לכי מ   26 בג'] לבי מא   30 סביבותיהם] ליתא ת / החופה] (ה"א הידיעה תלויה) ג   32 כלולה גם מרחמים גם כן ת

קכ

4 מהן] מהם ת   7 גמורים] ליתא ת   9 יצירה] ליתא ת   11 עליה] ליתא ת 17 קבלתיו] קבלתי מא   25 עטרה] (המלה נרשמה מתחת למלה "צדיק" ואינה נוטה לימין) מאת   28 הספירו'] הספי' מא (נכתב הספירה ונמחק בהעברת קו ונכתב: הספי') ת הספירות דל   30 משמאילים] (הסופר החל לכתוב משמל או משמאל, ותיקן) ג משמאלים ל 31 המלך] מלך ת   32 תחלה (33) שלום] שלום תחלה ת

קכא

2 מקבילי] מקבלי ת 5 ויהיו] א ויהיה מ ויהן ל 6 בתבנית] כתבנית לת (קשה לדעת אם לא נכתב כתבנית גם בכ"י ג, אבל בכ ואולי גם צ העתיקו: בתבנית) 8 עליונות] העליונות מא 10 מהב'] מת' ת 12 בית] (נוסף בגליון באותה יד) ג / ומתעלת] ומתעלה לת 13 הקדשים$_1$] הקדש ת 16 יאתה] יאתא ת / השני] שני לת 18 היותה] ת היתה למא 19 האחד] ליתא מ הא' א (נכתב אחר רנמחק) ל / רמז] רומז ת / הקנים] קנים לת 22 ומנורה] מנורה לת 30 ויורו] ויודו ת 31 לקדם] (לקים?) (לקום?) ת לקיום ד 32 תחלה המשכן] המשכן תחלה ת 35 רמז] רומז ת

קכב

1 שני] (נוסף מעל השורה) ג 11 זה] ליתא ת 14 וזאת הברכה אשר ת 15 וכו'] וגו' מאת ליתא ל 16 וזאת הברכה אשר ת / אביהם$_2$] ליתא ת 19 ממקום... (21) תהלה] ליתא מא 26 התורה] תורתו ת 29 כדרך] בדרך ת / וגו'] ואני לו לת 30 שהע'] (נכפל) ת / אני] אב ת 31 שהביא הרב] שהרב הביא ת / אני מראה וגו' מא 32 אותך] ליתא ת 33 על ידי] על יד ת

קכג

4 כל] ליתא ת 5 להעלותה] א להתעלותה (אך אולי יש סימן מחיקה מעל הת"יו) מ 6 שעל יד] שעל ידי ל?ת 8 [היא]] למאת 9 בדמות] א כדמות מ 13 (*)] וגבוהים ג ליתא למאת 12 נקרא] נקראת מא / הע'] בע' ת 21 והיו] (כנראה נכתב מלכתחילה והיא, וכן העתיקו כצ, ותוקן ל-והיו, וכן העתיק ב) ג 29 כנפים למעלה ת

קכד

1 (בכ"י ת חסר הדף, המתחיל "באמ' ברכת י"י" ומסתיים (קכה שו' 26) "ומצאתי". בקטע החסר הובאו גירסות ד באפן שיטתי) / היא] ליתא ד / הגידי לי וגו'] הגרידי (!) וכו' ד 3 בידו ממעות] לו ד / לבר] לבד ד 6 (*)] בני ג ליתא דלמא 8 היתה מתפשטת] היה מתפשט ד 10 אפי'] ואפי' ד 14 עינינו] (נראה כאילו כתוב: עיניון; ב-כצ: עיניו, וב-ב: עינינו) ג 16 הרי... (17) במערב](הוסף בשולים)מ (יד אחרת?) / מערב] למערב ? ד 17 ומדע'] א ומדעתי מ ומדעט' ל ומדעטר' ד 18 ותוא] והיא ד / והפ'] והעטר' ד 20 *היא] דלמא הוא ג / כל] לכל ד / מכל] מכח ד / הזכרון] (בגליון) ג / את (שמי)] ליתא ד 22 פנים] הפנים ד 23 כתבתי] ל כתבנו מ כתב' א 24 והקמח] והחמה ד / לבן] לכן? ד 26 ורחמים] רחמים ד 28 בו] ליתא ד 29 והם] והוא? ד 30 רמז] ליתא ד / לאשר אמרנו] א למה שאמרנו מ 32 כי] ליתא דלמא / י"י] אלהים ד 33 הוא] ל היא מא 34 נוזלים] נוזלת ד / זש"ה] וזש"ה ד

קכה

1 שניתן] שנתן דלמא 2 מעלות] ספירות ד / ומהותם] ל ומהותן מא ליתא ד
3 ופעולתם] ופעולתן למא ופעולתי ד / את] (נוסף בגליון) ג 4 יתי] יתבי ד
6 הצטרכו לזולתו] הצטרכותו וזולתו ד 10 יתי] אל יתברך מ יתבי ד / ויתי] אל
ויתעלה מ 11 וגם] וג"כ ד 12 פרשת ואתה צוה ד / רומז] רמז ד 13 רואה
הכהן] הכהן רואה ד 14 של] ליתא ד 16 ולתפארת$_2$] ותפארי ד 17 רומז]
רמז ד 18 מקדשי] קדשי ד 19 רמז] רומז ד / של מעלה] שלמעלה ד 20 שהוא]
שהיא ד 21 מפואר בתפי] מפוארת ד / שהוא] שהיא ד 22 אומי] ל אומרי מ אומר א
24 הם] ליתא ד 25 הוא] היא ד 26 וכוי] כוי ד 28 לא] ליתא ת 32 שאמי
הכתוי] הכתוי שאמי (ותוקן בנקודות לציון שינוי הסדר) ת 34 בלבד] ליתא מא /
בלבד בעולם] בעולם בלבד (ותוקן בנקודות לציון שינוי הסדר) ת

קכו

1 דתפלות] דתפלה ת 6 ואמי יהושע] ליתא ת 9 לרחמי] א לחסדי (ומעל המלה סימן
הרומז לגליון, ושם: לרחמי) מ 13 בין ישראל] בישראל ת 20 *ומהמחט] למאת
והמחט ג 21 הרי המחט] ליתא ת 28 משמעותם] משמועתי תד 29 מתעלה] אל
מתעלת מ מתעלי ת 30 *הרחמים] למאת רחמים ג 31 העולם] ה"א תלויה ג
32 הענין] העטרי תד / אז] או ת

קכז

2 רוחו] כוחו מא 5 לקחתי] ולקחתי ת 8 אלי] לי ת / וזהו] וזה הוא ת
11 לסלקם] לסלקה תד לסלק? ל / סוד] (נוסף בגיליון) ג 19 שמה] א שמם? שאם? מ /
על] ליתא ת 27 פרשת כי תשא ת 31 שאומי] שאמר מ שאומר א 32 שני] שתי ת
33 בו] שם ת

קכח

5 כדברך] כדבריך למאת 7 נתן] ניתן ת / האחת] אחת לת 8 לגשם] לגופני ת
9 האספקלריא] איספלקלריא ת 10 (אחרי שיתכן נכתב: לנברא, נמחק בהעברת קו, ואחריו
נכתב: לשום נברא) ג 11 הם$_1$] היא ת 16 בענין אחד$_1$] לת בע"א מא / בענין
אחד$_2$] לת בע"א מ ליתא א בענין אחר] ת בע"א מא בענין אחד ל 18 להי] א לה מ
20 עליונות] עליוניות ת 23 שהם עשרים] ליתא ת 25 ר"ל] דרצה לומר ת ...27 ויזכור
ליתא ת 29 על בנים] וגוי למאת / בית דיננו] בי"ד ת 32 והפקידה... העי] ליתא מא
34 ואחר כן] ואח"כ מא ואחר כך לת / ואמר לי] וא"ל ת 35 מה] ליתא ת

קכט

1 ק"ש] קרית שמע ת / קריאת (י"ג מדות) ליתא ת 2 ויכוין באחד ביחוד ת / בברכת] ברכת ת 6 שהספירות האחרונות] ת שהספי' האחרונה מ שהספי' האחרו' א שהספי' האחרונות ל 10 צד] בצד ת 11 צד] בצד ת / הסר] חסר? ת חסד? ד / עליונות] ת העליונות למא 12 החסד והגבורה] חסד וגבורה ת 15 דאחיד] ת כאחיד (כ"ף נמחקה ומעליה נכתב ביד אחרת דל"ת?) מ באחיד? א 20 *ובפסוקים] למת ובפסוקי' גא 22 הוא] ליתא ת 29 (*)] ז"ל ג ליתא למאת / ובפרש'] בפי' ת פרש' ל 30 בדור הפלגה] ליתא ת 31 ולא הודו לו בו מ (ליתא לו א)

קל

3 ז"ל] ליתא ת 5 יאמר אתה הוא לבדך ("הוא" נמחק במקור בהעברת קו) ג 6 חס ושלום נראה] בראה ח"ו ת 7 הכעס] כעס ת 8 הדין] דין ת 11 וגו'] וכו' מאת ליתא ל / ואתה הוא] ואתהו ת 15 בו עינים] עינים בו מא / ועוד] עוד מאת (מטושטש) ל 18 ה"א] (ביקש לכתוב מלכתחילה וה"א ותוקן?) ג 21 י"י ואומר] (נוסף בגליון, באותה יד) ג 24 בפרש'] בפרשת לת 25 בפי'] את בפרש' מ בפי'? (ונוסף מעל המלה ביד אחרת: בפסוק) ל 32 במופלא] כמופלא מא 33 ויקרא... (34) פניו$_1$] ליתא ת / ויקרא] ליתא מא / *לו] למא לי? ג (בכצ: לי) 34 על פניך] לפניך (וליתא בגליון) ת / ((י"ל] ((נ"ל מא / ((י"ל (35) לפניך))] ליתא ת 35 בשם] ליתא(ונוסף בגיליון ככל הנראה ביד אחרת) ת / י"י] אדני ת / על פניך] לפניך (וליתא בגליון) מת (וב-א בפנים ובגליון כמו ג)

קלא

1 האלו] א הללו מ 2 שיהיה$_1$... רמז] ליתא ת 3 כרת] כורת למאת 9 אל הע'... לה] ליתא מא 11 למדתה (12) דין רפה] (כך נכתב בתחילה ותוקן ביד אחרת ל: למדת דין הרפה) ל 18 מפני ... (20) דל"ת] ליתא ת / שביהם] ל שביהן מא 20 שהיה] שהיא מא 23 בסדר המשפטים גבי אלישע אחר במלת הלשון ת 24 לצדיק] (מטושטש, נראה כמו: לצדק, ואולי יו"ד תלויה? ב-בכצ: לצדק) ג 25 מהעשרה] מהי' ת 29 תוכל לשוב] תשוב ת / אליו עוד ת

קלב

4 בלבד] ליתא ת 5 שתמצא לה אור ת 6 כל עמו ישראל ת עמו יש' (ליתא כל) ל 7 אפי' אחד מהם] ת ליתא למא 9 של] ליתא ת / מן הקדש] מהקדש ת 10 שהוא$_1$] שהיא מא 12 הריסת] א הריסות מ / כי] ליתא ת 14 מפורסמת] מפורסת תד (ב-ד תוקן בהוספת מ"ם תלויה) 16 מתחרים] דל מתחרי' א מתיחדים מ מתיחרים (והיו"ד

הראשונה נמחקה בנקודות מעליה ומתחתיה) ת 17 *בענין] מאת כענין לג (אמנם בכצ: בענין) 19 זו] נוסף מעל השורה (ביד אחרת?) ת 21 שגיא] סגיא ת 22 והואיל] והועיל ת 23 מניקה] מניקת ת 24 קראנה] קראוהו ת 25 ואמרנו] ואמ' ת / בה] בא ת 27 ולסלוקם] ולסלוק ת 28 בהן] בהם ת 29 *כמעשיהם] מאת במעשיהם ל?ג 30 מיד] ליתא ת 35 ויאמרו <u>לו</u> וגו' ת / יחרה] ליתא ת

<u>קלג</u>

1 רכי"ה] רבי"ה ת רבון העו' מ רבו' העו' א ליתא ל 2 וגו'] יחרה אפך ת (ליתא וגו' ונוסף יחרה אפך מעל השורה ביד אחרת) ל 3 משה] (ליתא ונוסף בגליון - ביד אחרת?) ת / טועה] תועה ת / *לפניו] למאת לפני ג / רבון כל העולמים] רבי"ה ת רי"ה מא רבון העולמים ל 4 מתקנא$_2$] מתקנאי? ת מתקנאת ד (תוקן למתקנאת ביד אחרת) ל / מיד] ליתא ת 11 לרחמי'] א לרחמים למת 12 ומפני$_2$] ליתא מא 13 לע'] בעי' ת 19 מבואר... (20) וכו'] ליתא ת 21 *שקבל] למאת שקבלו ג / בביאור] כביאור מא 27 בעי' בעבורך] בע'בורך (במלה אחת) בעבורך ד / ואתה] ואת ת / וכו'] א ליתא מ/ על] ת אל מא 29 שהוא$_1$] ת שהיא מא 30 שהוא] ת שהיא מא / העי'] אל העי' מ על העי' א / שאמי'] שאמרו ת 32 שנכתבו] ליתא (התחלת המלה נרשמה בגליון בכתיבה אחרת) ת ליתא ד / שתי] שני ת בי' מא / שמות אלו] השמות האלו ת 34 ז"ל] ליתא ת

<u>קלד</u>

1 הנכבד] ליתא ת 4 המאירים] (נראה כאילו ביקש לכתוב מלה אחרת ותוקן?) ג 7 *פניך] למאת פנים ג / יהא] יהיה למאת 8 גדולים] ליתא ת 10 שהיו$_1$] שהוא מ (בכתב "שהוא" ומעליו "שהיו" בלי שנמחקה הגרסה הראשונה) א 16 טובי] טוב ת 21 בעצמו] עצמו (וליתא ובכבודו ונוסף ביד אחרת מעל השורה) ל (בי"ת תלויה) ת 25 במראה] א כמראה מ 27 בשם <u>יי'</u> לפניך וכו' ת 28 ז"ל] ליתא ת 32 שקיים] שיקיים ל?ת 34 מקרים <u>באים</u> באדם ת / רצו' לו'] ר"ל למא רצונו לומ' ת

<u>קלה</u>

2 לתשו'... אפים$_2$] ליתא ת 4 רחמים] הרחמים לת 7 תג'] ת הנצח ל הג' מא 8 שכתבתי] שכתב' מא 11 רז"ל] ז"ל ת 14 *וארך] למאת ארך ג 15 השם...(16) כי] ליתא מא 17 אריכות] באריכות ת 18 מעשה] א ומעשה מ 26 וכו'] וגו' למאת 27 לה$_1$] ליתא מא 32 לא] (ליתא ונוסף מעל השורה) ג

קלו

3 פרשת ויקהל משה ת / ק"ס] ליתא ת   7 ז"ל] ליתא ת   14 הפסוקים] פסוקים ת /
שהביא] (היו"ד דבוקה לאלף, וכמעט נראה כמו: שהבא, וכך ב-ב. אבל כ: שהביא) ג / שפירושה
כפירוש] שפי' בפי' ת   15 פרט] כל ת   17 ז"ל] ליתא ת   20 העליונות] עליונות מא
24 ע"כ. נשלם ואלה שמות, שבח למחיה נשמות ת   25 ויקרא] ויקרא אל משה למא ספר ויקרא
ת   26 שיחד] שיחד' ת   27 *ורום] למאת וענין רום ג / הריבי] והריבי ת
28 הגדול הוא ראש ת   30 קו] אל הקו מת   31 יתעלה] יתי' מת יתע' א (אין לדעת
איך נכתב ב-ל כי המלה נמצאת במשפט שנוסף בשוליים שנחתכו)   32 שאמרו] שאמר מא

קלז

2 לאשה] א האשה (ה"א הידיעה מחוקה ומעליה נכתב למ"ד - ביד אחרת?) מ (מעל המלה ציון
המפנה למלה לא ברורה הכתובה בגליון ביד אחרת) ת   5 משם] הוא השם ת   6 שהוא השם
המיוחד] ליתא ת / כי] ליתא ת   7 כיון] כוין ת   8 שהיא$_1$] שהוא (ושמא גורדה רגל
הו"ו?) ת שהוא שהיא ד   10 שאמ'] שאמר מא   13 לרשב"ר כונתי] כונתי לרשב"ר ת
15 הוא] ליתא ת   16 והוא הדין] ל וה"ה מאת   18 כהן] הכהן ת   19 ממנה] (נוסף
בגליון) ג   24 *הקרבן] למאת קרבן ג   25 הפי'] העי' ת   27 בראש חדש] ר"ח ת
29 יתי'] ליתא ת   30 פי'] פירוש מ פירו' א   34 מושל] שולט ת

קלח

4 ברצון] כרצון ת   10 ר"ל...ארץ$_2$] ליתא מ (ב-א חסר: השליך$_1$...ר"ל)   12 עוגות של
ישראל ת / השם] השם יתי' מא   13 כמו שנ'] כע"ש ת   16 מתעלה] מתעלית ת
17 בהתאחדה] בהתאחדות ת   22 מפני] מ"ס ת   28 את (הירח)] ליתא מא   30 הקרבן]
קרבן ת / עלי כפרה] ליתא ת   31 כתבתי] כתבי מא   33 כשהתפי'] כשהתפלה מא
34 גורמים] גורם ת

קלט

1 נעשת] ל נעשית מאת   2 מטיל] משל ת   6 חלוק] חילוק ת   8 ניחח] נחת ת /
ועל] על ת / ממדרגה למדרגה ת   9 שהמזבח] המזבח ת   12 הריח$_2$] ליתא ל / והניחח]
והניח ת   13 נשרפו] נשרף ת   23 עלוי] העלוי מ להעלוי א / והאחד] והאחר ת
26 (*)] נח ג / כהויתן] בהויתן מא   27 שמו המיוחד] ליתא ת   28 בעבור האדם]
ליתא ת / מזכיר] א הזכיר מ   34 בידיך] את בידך מל   35 רומז] רמז מא

קמ

2 ויתברכו] (נקודות מעל התי"ו ומתחתיה לציון מחיקה?) ת ויברכו דל 4 וזהו שאמ'] ל וז"ש מא וזהו שנ' ת 5 הברכות] הברכה ת / וז"ש] וזהו שאמ' ת וזהו שאמר ל / מתמצית] מתמציתה ת 6 שותות] הם שותי' ת / אמרו] אמ' ת (ליתא ל?) 7 שהזכרנו] שזכרנו ת שאמרנו ל 8 ומתעלה] ומתעלית ת 13 הראש] האיש מא 14 חוט] א חוטי מ 15 תוצא] תוציא ת / זה היא] זו היא נפשו של אדם ת 16 יוצאה] יוצאת מא / לשרשה] א אל שרשה מ 18 פורשים] נושאי' ת / הם] ליתא ת / הם מתברכים ומברכין ל 20 והא] ת והוא למא 21 ידו] מוס' ידיו למאת / (*)] אל העם ויברכם ג / ואחר] ואח"כ ת 22 הקרבן] תפלה ת 23 שתרגום] ת שתרגי' מ שתרי' א שתרגוי' ל 25 פניו] ליתא לת 26 במעלה] אל כמעלה מ מעלה ת 28 מתחלה] (נוסף בגליון) ג / וכן הוא (29) ענין הנביאים] ליתא ת 29 מהם] הם ת / ומתוך] מתוך ת 32 שיעבור] שתעבור ת

קמא

1 לאחד] ל לאי מא לאחת ת 5 כי] (נוסף מעל השורה) ג / אז] או ת / תודת] תורת ת 6 הראשון] ליתא ת 7 שור] א שפר מ 9 להודות] להקריב ת 11 צנה] צונה מא 12 מהן] מהם לת 13 יחידי] יחיד ת / ובאה] וטוב ת 17 (נכתב מלכתחילה: להמליך עליהם אדון, ונמחק "עליהם" בהעברת קו) ג 18 שמודה] א שמורה מ 20 וכדכתי'] כדכתי' ת 21 להודות] להיות ת / ולכך] ולכל מא 31 אחר] אחד מ אי' א / שהם] ליתא ת 33 ומחלבהן] מ ומחלביהן אלת / מכח הקיום] (בכ"י ג סימנים מוזרים, מעין גרשיים של מחיקה, ליד שתי תיבות אלו; בכ"י בכ איתא התיבות בפנים, אבל בכ"י צ ליתא) 35 ובתאחד] ובתייחד ת

קמב

6 ורע] ורב ת 9 שבכלן] שבכלם ת 12 בכח הקיום... (14) המאוחד] ליתא ת 14 (*)] נח ג ליתא למאת 15 הב"ה] (נוסף בגליון) ג 19 לעם] לעולם ל 20 ותרגום] ל ותרגו' ת ותרג' מ ותרי' א 21 ריח] ליתא ת 22 הוא] (נוסף מעל השורה) ג / לשום] לשם ת 23 אני] ת לי ל ליתא מא / ושוב (24) אין לי שכר] ליתא ת 25 יותאי] א יותי מ 26 על הרהור הלב שנ' ת / וברכו (27) אלהים בלבבם] וגו' ת 28 הקרבן] הקרבנות מא / *השפל] למאת השכל ג

קמג

6 מתקרבת] מקרבת ת / לעילותו] לעלותו ת 7 מתערבת] ד מתעכבת ?ת / ואחרי כן נתבטל ת /
האש] באש ת 9 *על כן] ל ע"כ מאת ועל כן ג 11 הניח] ת הביחח מא (קשה לקריאה) ל
13 כגון] א כמו מ / ריח] הריח ת 15 אמשול לך משל] משל אמשול לך תד (בכ"י ת מעל
משל ו-אמשול נקודות לציון שיבוי הסדר, כאילו צ"ל: אמשול משל לך) 17 התחיל] והתחיל
ת 22 אותו] אותה מא 25 בפין] א מפיו (המ"ם נמחקה ומעליה נרשמה בי"ת) מ /
ברכה] הברכה ת 29 מקדשכם] מקדשיכם מא 33 אם] שאם ת

קמד

4 והנפש] ונפש ת 15 יודע] ידוע ת 16 יודע] ידוע ת 18 המשמש]((ס"א משומן))
מא / אותן] אותם ת / מיוחדים] (כך נכתב מלכתחילה ותוקן ל: מיוחדין, ושמא להיפך) ג
(בכ"י בכ: מיוחדין, בכ"י צ: מיוחדים) 25 לעילותו] לעלותו לת / עלית] א (?) עליית
לת עלות מ / ונקרא] ונקראת ת 29 עליון] העליון ת 32 אמרו חכמי'] אמרו חכמים
ל אחז"ל מאת 33 ופי'] א ופירו' מ / כתב] כתי' ת 35 שמתיחד] שמתיחדת ת

קמה

1 חוזר] חזר מא / ובריח] וברוח ת 4 מתקיים העולם] א העולם מתקיים מ 8 הדין
הקשה] ליתא (ונוסף בגליון "הדין" - ביד אחרת?) ת פחד ד / התורה] תורה למא 12 לשם]
א ל"י מ 13 יקטרג] לקטרג ת 14 אמרו] אסרו תד / שאינה] ליתא תד 15 ההיא]
ליתא ת 16 שהיא] שהוא ת 17 *והרחקי'] א והרחקת למת והרחקות ג 19 רוצ' לו']
ר"ל למאת / טוב] הטוב ת 21 מטמטמין] מטמאין ת 28 המדות] מדות ת 29 האלה$_1$]
אלה ת האלו ל/ תורה] א התורה מ / לומי'] לך ת ליתא ל / לא] (ליתא ונוסף בגליון - כנראה
ביד אחרת) ת / אלהים אחרים ל (אחרים נוסף בגליון - ביד אחרת?) ת (ליתא הנוסף ד)
30 לבדם] לבדן ת 31 ההם] ההן ת / שגורניהם] שגורניה ת 32 לבעליהם] א לבעליהן מ
33 האלו] האלה ת / שהם נקראים] שהם הנקראי' ת שנקראים ל 34 וגם כן] (כן נוסף
מעל השורה) ג 35 כיון] כוין ת

קמו

3 שור] השור ת / לא] ולא מא / לא תחרוש] לחרוש ת 4 כחות] הכחות ת 6 לידבק רק
זולתי ("רק" נמחק בהעברת קו) ג 13 תרומה] תרומ' מא 14 כתבתים] כתבתיו ת
19 נקראת] נקרא מא 20 אומי'] אמי מא 25 שם] ליתא מא 26 כך] (נראה שביקש
הסופר לכתוב קך ותיקן על אתר) ג (אבל בכ"י כ באמת: קך) 32 *כבר] למאת וכבר ג /
שהכהנים] ת שכהנים למא

<u>קמז</u>

1 הימין] ימין ת   2 לקרוא] לקרות ת   6 שקוראים] שקוריי ת   9 הקול] קול ת /
כתולדות] מא כתולדת לת   10 שסבתם] שסבתה ת / וזהו שאמרו] ת וז"ש מא וזהו שאמר ל
13 הדין] ת דין למא   14 ובבמדבר] ובמדבר למאת   17 שאמ'] (נדמה כאילו נכתב:
שאומ', אבל כב העתיקו: שאמ') ג   18 דמים] א רמים? המים? מ   20 אחת$_1$] את
(ליתא ונוסף מעל השורה בכתיבה אחרת) ל (נכפל: אחת אחת) מ   24 דין] מדין (והמ"ם
נמחקה?) ת   26 התחלת] (בכ"י ג נראה כאילו נכתב מלכתחילה "להתחלת", וגורדה הלמ"ד
הראשונה; ב-כ: להתחלת, ב-בצ - התחלת)   29 הספירות] ה"א תלויה ג ספירות לת
30 לאכילה] מא להקרבה ת להקריבה (מטושטש) ל   34 ההיא] ליתא ת

<u>קמח</u>

1 קשים] קשו ת   3 כי אמ' איוב] וגו' והעלה עולות וגו' ת   4 אברהם] באברהם ת
5 אמ'$_2$] ליתא מא / אותן] אותם ת   6 הבא] ליתא תד   (ב-ת יש רישום בלתי ברור
מעל השורה) / הרהרת אחרי מעשי] אחר מעשי אתה מהרהר ת   7 וגו'] את יחידך למ
יחידך א ליתא ת   11 וה"א] את וכן הוא אומר מ וכן הוא אומ' ל   15 והחטאת <u>כדי</u>
כי דינם שוה ת   17 חמשה$_1$] חמשים ת   19 אילם] אילים מאת (ב-ל חתוך: אל...)
20 פרים של חג] פרי החג ת   22 באחרונה] ובאחרונה ת   24 מזבח] המזבח מא
26 ואומ'] ל ואמ' מא ואמר ת   27 אביהן] אביהם תל   29 ובמדרש] (נוסף מעל
השורה) ג   32 מפרנסין] מפרנסי' ת המפרנסים מ מפרנסים אל   33 לי"י] להי מ
לשם א   34 שעשה] שי"ן ראשונה תלויה ג .   35 הקדושות] הקדושי' ת

<u>קמט</u>

1 לשון אחר] ל"א מא   2 אמר] (ביקש כנראה מלכתחילה לכתוב "אמי" והוסיף רי"ש,
אך נותרה הנקודה על המ"ם) ג   3 ודבר] ליתא ת   5 ובבמדבר] ובמדבר למאת
6 וזהו שאמרו] ת וזהו שאמ' ל וז"ש מא   7 פרנסתי] (נכתב בצורה הדומה ל: פרכסתי) ג /
ג / והכלי] זה כלי ת   8 זה הוא] זהו ת   9 והנכבד] והשם הנכבד ת / והאחד]
והאחר ת / האחד$_2$...(10) מדבר] ליתא ת   11 שם] ליתא מא   14 מאורם] מאודם ת
16 גחלים] הגחלים ת / שמתכבות] ד שמתכבבות? ת   17 בן דרוסאי] ב"ד מא   25 וכו']
וגו' מאת ליתא ל / אש] (נראה כאילו נכתב מלכתחילה איש, ותוקן) ג   26 שאומ']
שאומר ל שאמר מא שאמ' ת   27 לקרב <u>הכחות</u> הע' אל הת' ("הכחות" נמחק בהעברת קו)
ג / תפ'] א אל התפ' מ   29 אמ'$_2$] אומ' ת   32 כהן] הכהן ת   34 פגול]
א פיגול מ   35 אלא] רק ת

קנ

1 וחיים] חיים ת   3 המזבח] מזבח ת   4 שפע] השפע ת   12 יש לומר] ל י"ל מאת / לב'] לר' מא   16 בוירא, פי' כי ת   21 והחורבה] א וחורבה מ   23 שאינן] ל שאינם את שאינ' מ   24 בענין] כענין ת (ב-ל קשה לדעת)   25 רמז] רומז ת
30 ואם לא חטאה (לא נוסף מעל השורה - כנראה ביד אחרת) ת ("לא" בפנים ד)

קנא

2 ומלפני י"י רומז ת   3 *שהוא] למאת שהיא ג   6 של זהב] הזהב לת   11 *אותם] למאת אתם ג   12 בשם] לשם ת   19 נסי] נס ת   23 ז"ל$_{2}$] ליתא ת   24 המת] ה"א תלויה ג   27 לנגף] לנגוף למאת   29 לא שמע ולא ידע] לא ידע ולא שמע ת / זה] זו ת
30 הסוד] סוד ת

קנב

1 שהמדבר הוא מקומו ת   2 מקטרג$_{2}$] המקטרג ת   3 באה הצרעת] הצרעת באה ת
4 בסוד] כסוד תל (בכ"י ג קשה להחליט, אך ב-בכצ: בסוד)   6 שלא היה בא אלא ת
7 ביפו] ביפי מא   8 דבר] מא דברי ת   19 שנקרא] ל שנקראת מא   24 למד] לת לומד מא   27 פרי] אלת פירות מ   28 כדמות] בדמות ת   29 *המדות] למאת המצות ג
30 ישגה] ל ישגא מאת   32 רמז] את רומז למ / ז"ן] נו"ן מא

קנג

3 מתרוממת] מתרוממות מא   4 רומז] דומה מ רומ'? אמ'? א   7 דברי] ליתא ת /' לאזניו] לאזנו ת   8 האיש] והאיש מא   9 *הכהן] מאלת כהן ג   16 צריכין] נוסף בגליון ג   20 קטיגור] קטיגוריא ת / אומ' סמאל] סמאל אומ' ת   22 שוחדין] משחידי'? (מטושטש) ת משחידים ד / מזה] בזה לת   23 *כן] מאלת כך ג   24 יראה] יהו נראין ת
25 שמן] כי מן ת / את] ל (נכתב ונמחק בהעברת קו?) מ, ליתא א (ליתא ונוסף מעל השורה - כנראה ביד אחרת?) ת ליתא ד / ומיד] ל ומי"י מאתד (בכ"י ג נכתב בצורה שקשה לדעת אם "ומיד" או "ומי"י", ונראה שנכתב מלכתחילה "ומיד" (וכן העתיקו בכפ) ותוקן ל"ומי"י" (וכן צ) / יצא] אלתד כל מ   26 אותם] את ת / זה החלק] והחלק ת   27 מורה לשון עז ת / ואיל] ואזל ת   29 עזאזל] סמאל ת   32 פרי] פירות ת   34 י"י] ל השם מאת

קנד

3 הסבות] (דומה שהמלה, הכתובה בפנים, נרשמה בצורה בלתי ברורה גם בגליון) ג
5 ביניהם] ביניהן ת 7 *באותה] מאת באות' ל בהיותה ג/ מהן] ל מהם מאת
9 ומשטין] א ומסטין מ 11 כעניין שני] מא 13 וכזה] ת ובזה מא? 14 עולם]
העולם (ה"א תלויה) ת 16 יתעי] יתי למאת / באכזריות (17) ורחמנות] ברחמנות ואכזריי'
מ ברחמנות ואכזריות א 17 ומדות (רעות)] ובמדות ת / שהם] אשר הם ת 18 ההם]
ההן ת / איש ואיש לפי ת / מהם ממוצעים בהם] בהם ממוצעים ת / אחת קשה ואחת רפה]
אחת רפה ואחת קשה ת / יסודם] יסודן ת 21 איך] אך ת 23 כנגדם] כנגד ת
32 את] ליתא ת

קנה

3 יתי ויתי ת 6 בהם משתנות] משתנות בהם ת 9 מן] ליתא ת / עכשו] עתה ת /
עינינו] ת עינננו מא 11 יסודם] ת יסודן למא / והם] לת והן מא / שעירים] דין
ת?ד / והאלים] והאילים למאת 12 במגידי] ממגידי לת 13 לא] (בכ"י ג נתקשרה
רגל הלמ"ד האחרונה של "כללי" למלה שאחריה, ונראה כאילו נכתב: ולא, וכן העתיקו בכ)
15 אצלו] עמו ת 18 וכן הוא (19) כתו' ת 19 ע"ה] ליתא ת 20 אותו]
אותה? ת 21 רבים] רבות ת / ומטה] אלת (וב-ת גרשיים מעל המלה?) ומטעה מ / ז"ל]
ל ליתא מאת 22 שלשים ושלש] ל"ג מאת שלוש ושלושים ל 24 שיראום] כי יראום ת
26 כי יש] שיש מא 30 המרכבה] מרכבה מא 32 בכתו'] ככתוב מ ככתו' א 33 *לשר]
למא לשד גת 35 יבא] יבאו? ת יבואו ד בא (מתוקן?) ל

קנו

3 *והכלל *נפש] למאת והכל לנפש ג 4 כל] ליתא ת / מאדים מצד סמאל] סמאל מצד מאדים
ת 8 כשמן] (בכ"י ג נכתב בצורה שאפשר לקראה "בשמן", וכן העתיקו בכ) / שרצים אלו
לבד ת 9 ותרגם] ת ותרג' מל ותרי א / לו] את לא מ (ולא לו ליתא ל) 11 גורל
השם] הגורל לשם ת 14 בתרגמו] ל? כתרגו' מ כתרגמו א כתרגומו ת / כי... (15) לשמא
די"י] ליתא מא 17 אלא] ליתא ת 21 $הארץ_2$] ארץ ת / העולם] עולם לת
24 במשמעות] א כמשמעות מ 25 הרי שעירים] ליתא מא 26 משמע שעירים] שעירי'
משמעו ת 27 ופחד] ליתא ת 29 לשון] ליתא ת / בקיבה] נקבה לת 30 נגרומנסיא]
(הנו"ן השניה תלויה) ג / כשפים] הכשפים ת 31 טומאה] הטומאה ת / בשכלים] כשכלים
מא?

קנז

2 שאומ'] ל שאומרים מ שאומרי' את   3 פירוש] פי' למאת / ואפי' הוא (מטושטש) ת /
דחוק] לת רחוק מא   4 רבי' משה בר' מימון] הר"ם ב"ן מ רמב"ם א / בטעם...(5) ז"ל]
(ליתא ונוסף בגליון - לא ברור אם באותה יד) מ איתא בפנים א / הר"ם ב"ן] א הרמב"ם מ
(בגליון)   10 יודעו] ד יודיעו? (היו"ד השניה תלויה?) ת יודע? ל   11 שהיא] אשר
היא ת   15 שלא] ליתא ת   16 הוא כן] כן הוא   17 עוד לעד כלומ' ת
19 (*)] ז"ל ג ליתא לת   23 אשר (24) בהם] ליתא מא   25 אדם אשר לא] מי שלא
ת אדם שלא ל   28 כזה] ת בזה מא בהם ל   31 *שלמעלה] תד שלמע' מא של מעלה גל /
על דרך הייחוד האדם האמתי תד

קנח

1 מתקריאן$_1$] מתקראין ת / נוקבאתא] נוקבת אלת   4 לו] א ליתא מ   9 סוד] סדר
ת?ד   10 במרכבה] במעשה מרכבה ת   11 *ליכתב] למאת להכתב ג   12 בכתבי] בכתב ת /
והעליונים] (נוסף בגליון - אולי ביד אחרת?) מ והעליוני' א   13 מקבלים] ומקבלי' ת
16 צנורות] ת הצנורות למא / ובעשות] ובעשותנו? ת   20 לחכימא] לחכימיא מא
23 אין שם ג"ע גדול מזה (גדול מזה נוסף בגליון - ככל הנראה ביד אחרת) ת (הנוסף ליתא
ד)   24 (*)] לענין (נכפל במעבר מעמוד לעמוד) ג   26 בשר] ליתא מא   28 יול"ין]
א יתברי' ויתעלי' לעד ולנצח מ ליתא ת   31 אלו$_1$] אלה ת?ד / שם$_2$] ליתא תד / / צד] ד
(נכתב מלכתחילה "צר" ותוקן ל"צורה" - אולי ביד אחרת) ת   33 מה] מהו מא / בתחום]
בתהום תד

קנט

1 אביך$_1$] ליתא ת / שם] השם ת   3 (בכ"י מא מופיע אחרי המלים "והזהיר כנגד צ'"
ציור כזה: / ה'$_2$] וה' ת   4 של מעלה] ליתא ת / נקראת] נקראות (וי"ו תלויה)
ת נקראות ל   6 מאלו] מאלה ת / האחרונות] לת האחרו' מא   9 מן (10) הבת] מהבת ת
12 *אחי] מאלת אחיך ג   13 שם$_1$] השם ת / הוא"ו] וא"ו ת / שם$_2$] הש' ת   15 כי
הכל] שהכל ת   19 האדם] אדם לת   20 הרר"י בהראב"ד] הר"י בן הראב"ד ת הר' ר"י
בבראי' ב"ד ל / ז"ל] זצ"ל מא   22 שהם] שהן ת (שהם ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת)
ל / ארמ"ע] אש רוח מים עפר ת   23 קימה] קימא מ (נכתב מלכתחילה קימא ונמחק ונכתב
בפנים באותה יד: קימה) א קיימא לת / כך] כן ת   25 קימה] קימא מ קיימא את (חסר
ב-ל) / להיות] להיותו ת   26 להיות] להיותה ת   35 שזרעם יצליח] ליתא ת

קס

3 ז"ל] ליתא ת 4 בזה] מזה ת / מלות] מדות ת 9 אחד] אחר ת 13 בהפטרת חקת התורה מפרש ת 16 במקום זה] ליתא ת 17 גם] (נוסף מעל השורה) ג 18 הן] הם ת / מאמר] ומאמר ת 22 במצות] כמצות ת 23 ואחד] ליתא ת 25 ה"ר אבנ"ר] ה"ר אבנר מ הר"א בנ"ר א 26 לו] (נוסף מעל השורה) ג 29 השר אמצעי] אותו שר הוא אמצעי ת / בלתי] זולתי ת 31 על ישראל] עליהם ת / תחת ממשלת השרים (32) עומדין] הם עומדי' תחת ממשלת השרים ת 32 וירשביה הוא מהשר ת / ואינו] ולא ת / (*)] יתי' ג ליתא מאלת / אלא] רק ת 35 שדברי ראב"ע הם טובים ת

קסא

2 הפסו'] הפסוק למאת 3 כך] כן ת 7 אבנ"ר] א אבנר מ 8 ההיא] ליתא ת 9 משה] (נוסף מעל השורה) ג 10 נאמי'] אמי' ת 16 יתי'] ליתא ת / ע'] ליתא ת 17 ע' אחרים] באחרים ת / שבעים] השבעים ת 21 (נכתב מלכתחילה "נכרתת מעולם הנשמות" וגוררה המ"ם של מעולם ונוסף מחיי בגליון) ג / ונדונת] ל ונידונית ת ונדונות מא 22 מן האילן] מהאילך ת 25 (*)] מנח ג (נכפל-בשינוי-במעבר מדף לדף אע"פ שבדף הקודם שומר הדף: תפלי; וזאת אולי מכיון שבדף החדש מתחיל קונטרס חדש. כ"י כ קרא באמת: דלא מנחא מנחי תפלי) 28 שם] השם ת / שאינן] שאינם ת 29 אלא] רק ת 30 שאיננה] שאינה לת 35 נסי] נסים ת נס ל /*יסורי] ל? יסודי גמאת?

קסב

5 ולאכל] ל ולאכול מאת 6 *שיסורי] ל?? (חתוך) שיסודי גמאת (ראה עמ' קסא שו' 35) 7 שהוא] אשר הוא ת 8 וזהו (לשונו)]וזה לת 9 לעצמו] ליתא ת / הם] הן ת 10 משבע הספירו'] מהשבע ספירות ת / והם] והן ת 12 וכנגדן] וכנגדם ת 13 יתע'] יתי' למאת / לכך] ולכך ת 15 קדשים] קדושים מאת קדושים תהיו ל 16 לשש] ת לששה מ לו' אל 19 פירש] ל פיי מא פירי' ת 20 להם] להן ת 23 *שחייב] מאלת חייב ג 26 קרבנות] קרבנות ת 34 האדם] ליתא מא / (גם בכ"י ג וגם בכ"י ת יש ריווח בין "נפדה" ל"והבא" כאילו מתחילה כאן פיסקה חדשה, אע"פ שאין זה מתחייב מן התוכן)

קסג

2 אדבר] ת אבאר מא / בסדר] (נוסף בגליון, באותה יד) ג ליתא מא בספר ת 3 מעלת] (אולי נכתב מלכתחילה "ומעלת", ותוקן) ג / ושכר] ליתא ת / גזלתן] גדלתן מא 8 עבירה] העבירה ת 9 גורם] גרם ת / חבור] חבוק ת 10 *מעשה] מאלתד מעשי ג (וכן

כ, אבל ב העתיק: מעשה) / עליון] העליונים ת / יותר] יתר תל 12 בשותפין] השותפין וו 16 עובד] עובר א?ת? ליתא ד (בכ"י ג נראה כאילו נכתב עובר אבל ב-בכצ: עובד) 17 שא׳נו נקרא ממזר הבא מן הגוי] שאין הבא מן הגוי נקרא ממזר (ובשוליים החתוכים נוסף עוד רישום) ת / להיות] להיותו ת 18 הישראלי] הישראל מא 19 בן] בין מא 24 אמר] אמור מאת אמור אל הכהנים ל 27 אתך] אותך מאת ליתא ל 33 כאן] כן ת

קסד

3 השונאים] האויבי׳ ת 4 לצרכנו] לצרכינו ת 6 לשמור] לשמר ת 7 רומז] ורמז מא 8 תרועת] תרוע׳ מ תרועה א 9 היתה] היה ת / תרועת$_{2,1}$] (ראה שו׳ 8) 14 ובשתיה] ושתיה תל 15 נקראת] נקרא׳ לת נקרא מא / יום] (נכפל) מא 17 הקרבן] הקרבנות ת 20 כתי׳] כתוב מ כתו׳ אל 21 הוא$_1$] ליתא ת 22 מוראה] מורא ת 23 ועושין] (מעל המלה גרשיים - לציון מחיקה?) ת ועושין (בלי סימן) ד 26 השכינה] שכינה ת 29 שכתבתי] ת שכתבנו מ שכתבי׳ א (ליתא ל) 31 כלו] שלם ת 32 שנראין] שהם נראים ת 35 הדברים] הדבר ת / דבר טוב] (מכאן ועד עמ׳ קעה שו׳ 22 הדפים בכ"י ת פגומים, קרועים ומטושטשים, ועדות כ"י זה אינה שלמה)

קסה

1 אלא] רק ת / בכונה שלימה] בעיון שלם ת 3 כדי לקיים מקרא (ונמחק הנוסף בהעברת קו) ג / שכתו׳] דכתי׳ ת (ליתא ל) 4 [ז"ל]] למאת 7 ולי לא בתת וכו׳ ת?ד / וכו׳] ל כו׳ מא / שאמ׳ לו] ל שא"ל מאת 9 נעשית] ת נעשה מ נעשת אל 17 חלוק ופירוד בהם] בהן חלוק ופירוד ת / ביניהם] ביניהן ת 18 אחת] אחד מא / אין$_2$] ליתא מאת (ובכ"י ל הגרסה: ואם אין זה אין סברה...) 20 (בין "חולו של מועד" ל"בקרבנות" מעל השורה, יש סגולתא, הרומזת בכ"י זה לגלוסה, אך לפנינו בגליון אין זכר להשלמה כל שהיא, ובכ"י בכ אף הסימן אינו מופיע) ג חולו של מועד משונה בקרבנות טלמפ חולו (ו"ו ראשונה תלויה) של מועד בקרבנות (ובין "מועד" ל"קרבנות" סימן המפנה לתוספת בגליון, הכתובה ככל הנראה ביד אחרת: מותר במלאכת במלאכת (נכפל) האבד יותר מהימים טובים וגם מפני מת סכות חלוק) א (הדף קרוע ומחוק אך ניתן לשחזר שהיה כתוב בפנים בערך כב-ד) ת ש"מ (ליתא חולו) מותר במלאכת האבד יותר מהימים טובים וג"כ מפני מה סוכות חלוק בקרבנות ד חולו של מועד חלוק בקרבנות (ובין "מועד" ל"חלוק" סימן המפנה לתוספת בגליון הכתובה ביד אחרת: מותר במלאכת האבד יותר מהימי׳ טובי׳ וגם מפני מה סכות) ו 21 והיובל] א ויובל מ 25 והשבועות] והשביעות מ והשבועו׳ אל 26 כשמיני] בשמיני מא (מטושטש וקרוע ת) השמיי ל 29 בכלם] בכלן ?ת בכולן ד 33 ירמוזו] רומזי׳ ת 34 כיום] ביום מא

קסו

1 מקום] המקום (ונמחקה הה"א בנקודות מעליה ומתחתיה) ג / כיום] ביום מא 3 השנה] (ה"א הידיעה תלויה) ג 8 אנו...(9) יום דין] ליתא מא 14 לבבנו] ליתא ת?ד 17 (*)] שהוא (נכפלה מלה שהופיעה בסוף שורה) ג 22 מן הרחמים] מרחמים ת הרחמים (ונוספה לפניה "מן" מעל השורה) ל 23 תפארת] א בתפארת מ 29 ועשרת] ל ועשרי ת וי' מא 32 כשיתעלה] כשתתעלה ת 34 ברייתו] ת בריתו מא ברית (העולם) ל 35 האלו] האלה ת אלו ל

קסז

3 בהם] בהן מא 4 הבנין] הענין ת / שמונה] שמונת ת (חי למא) 5 היא] ליתא ת?ד סוככת] א סובבת מת סובבת? ל / עד השביעי] ליתא מא 6 המינים] מיני' מא מינין ל (קרוע) ת / בהם] ליתא ת 13 וגן] גן מא 14 הג'] א (נכתב הג' ותוקן ל: מג') מ ג' ל / הספירות] ספי' למאת 17 הד'] ת ד' למא / מינין] לת המינים מא / וגדלן] א וגדלם מ 18 רמז] רומז ת 19 הוא] (נוסף בגליון) ג 20 אלא] רק ת 21 הוא] (נוסף מעל השורה - אולי ביד אחרת?) ת 22 בחג] (קשה לדעת אם לא נכתב: כחג) ג כחג ת /וכחג]לת ובחג מא(גימ"ל תלויה) ג / שהיא$_2$] שהוא ת 24 תמנה שמינית] ליתא ת 26 כענין] לת בענין מא 27 כיון] כוין ת 33 שעשו] שנעשו ת 34 ולהיות] ולהיותו ת

קסח

2 למדת הדין] ליתא ת?ד 5 רמז] לת? רומז מא 6 כשמיני] ד?ל בשמיני מא? (קרוע ת) / כחולו] ד?ל בחולו מא (קרוע ת) 8 כיום] אד? ביום מ (כשמיני ל) (כמעט אינו ניתן לקריאה ת) / כן] ת כך מא עצרת ל 9 דראשון] ליתא מא 10 חג] (נוסף מעל לשורה) ג 12 נתנה] דל ניתנה מא (קרוע ת) 14 תורה] התורה ת 15 (*)] יראת י"י ג ליתא למאתד / קדושתך תהיה] תהיה קדושתך ת 18 האחד] דמ א' א האחר ת אחד ל / מבפנים] בפנים ת 23 חכמת] חכמה לת 30 ששה]מא שש ת ו' ל/ואליהן] ואליהם ת 34 *אחד] מלת אחי א אחת ג / כלול] ל כולל מא / מעלות] (נכתב כך ונמחק בהעברת קו ונכתב מעליו, כנראה ביד אחרת: עולמות) ל 35 מעלות ((ל"א(?)עולמות))] מעלות (ב"א עולמות)) מ מעלות ((ס"א עולמות)) א עולמות (וליתא תיקון בגליון?) ת מעלות? (ומעל המלה נכתב,כנראה ביד אחרת: עולמות) ל

קסט

3 *ושלשה] וג' דלמא (קרוע ת) שלשה ג 4 הם] הן ת / תשע עשרה] י"ט אלת י"ח מ / האחת] ת? הא' מא האחד ל 5 החותמות] א חותמו' מ / חכמי'] חכמים ל חז"ל מאת / בתפלה] ליתא ת 6 שהם] שהן ת 12 הספירות] ת ספי' מ ספירו' א ספירות ל 17 שבע] שבעה ת / לפי] (נוסף בגליון) ג 18 בו כלולין] כלולין בו ת 20 בשנה] ליתא מא 23 בה] לת בה' מא 25 לולב] הלולב ת 31 כשתי] ל כבי א לבי מ

קע

1 ערבות] הערבות מ הערבו' א 2 עולם] א הע? (ואחריו חלל ריק) מ 6 שם] שום ת?ד 8 ז"ל] ליתא ת 12 אשר במצולה] ת ליתא למא / הב'] (בכ"י ג אפשר לטעות ולקרוא: הכ', ובאמת ב-בכ: הכ') 13 בפ'] בפרי' ת 18 זו, מזו$_{2,1}$ וזו] זה, מזה, וזה ת 23 שאמרו חז"ל] ל שאמרו החכמי' א שהחכמים אמרו מ מאמר חז"ל ת / אילן] ת האילן מא / שאדם הראשון] (כך בכ"י א אלא שאחרי "הראשון" יש רווח זעיר) שאדם הראשון נכשל בו מ שאדם (ונוסף בגליון - ביד אחרת? - הראשון) חטא בו ל של אדם הראשון טפת שאכל אדם הראשון ד שאדם הראשון אכל צ שאדם הראשון (ומעל השורה ביד אחרת: אכל ממנו) ו 24 וה"א] וכה"א ת / מה הוא] מהו ת 25 שינה] ת שנה למא / בנין] ענין ת 26 ונטלה] ל וניטלה מאת 27 להן] להם ת 32 עליה] עליו ת 33 הפרי$_1$] ליתא מא 34 ע"ה] ליתא ת 35 הוא$_1$] א ליתא מ

קעא

10 לפניו] לולב ת 11 היא] הוא ת 14 ש"צ] ליתא מא 15 ז"ל$_2$] ליתא ת?ד 16 אע"ה] ליתא ת / קאי] כתי' ת ליתא ל / מזרח] במזרח ת למזרח ל / מערב] למערב ל 17 רז"ל] ז"ל ת 19 לב'] (בכ"י ג אפשר לטעות ולקרוא: לכ', ואכן בכ"י ב: לכ', ולשיטתו אף להלן בשורה זו: הכי דיך יש בו) 22 הוא] היא מא ליתא ל 23 שהיא] שהוא ת 25 בסכות] א בסבות מ 26 ישראל] א ליתא מ 27 עמוקה] עקומה לת 31 מה הוא... ומה הוא] מהו... ומהו למאת 32 רומז] רמז ת 33 כתבתי] כתבי מא 35 רמז] רומז מא

קעב

1 ואלו] דאלו ת 3 מן] מלמע' מ (החל לכתוב "מלי" ומחק וכתב: מן מלמעלי') א מלמעלה תד מן העליונים ("העליונים" נוסף בפנים ביד אחרת - ונראה שמלכתחילה היה חלל ריק כמו בכ"י ג) ל מלמעלה ו / כי אין] א שאין מ 7 שתפשת] שתפסת ת 10 האם] ליתא ת 12 שלמטה] ל של מטה מאת? / תופשין] תופסי' ת תופסין ל 15 מן הטעם] מהטעם ת / לא ככל... שאמרנו] ליתא מא / ככל] בכל ת / אבל] אלא ת / מטעם] מהטעם ת 16 הסכות] סכות ת / הענן ((נ"ל העין))] הע' מ הענן ((נ"ל הע')) א

העי ?ת העטרי ד הענין (יו"ד תלויה - מלכתחילה נכתב: הענן) ל 19 ששה] א ששת מ 20 תהיה] א תהדיה מ / כעצרת] בעצרת מא 25 היתה] היה ת / כעצרת] (בכ"י ג קשה לדעת אם לא נכתב בעצרת, אבל ב-בכ: כעצרת) 31 ההפכי] (כן גם כ, אבל ב-ג אפשר גם לקרוא כאילו נכתב "ההפכי" ואחריו נקודה, ואכן ב-ב: ההפכי) ההפכי תל 33 שהם] שהן ת 34 <u>אינו</u> זוכה ("אינו" נוסף מעל השורה, כנראה ביד אחרת) ת <u>הלואי</u> זוכה ("הלואי" נוסף מעל השורה ביד אחרת) ל / חדרה] לת חדריה מא

<u>קעג</u>

1 לפנים <u>ולפנים</u> ולפני מא 5 אכתוב] א ליתא מ 6 תשובותיהם] תשובותיהן ת / ספרים](ביתר כה"י: סופרים) 10 הפסח] פסח ת 12 ולמה] ומפני מה? (מחוק ומטושטש לגמרי) ת ומפני מה ד 14 עצרת$_2$] העצרת ת 15 השבועות] שבועות לת / [[בלבד]] למאת 17 יום טוב] יום למאת 18 לממני] ל למימני מאת 19 ולממני] ראה שו' 18 / ספירה] לת ספי' מא 20 על (21) ספירת העומר] ליתא ת 23 אלא] רק ת 24 יובל סתם ויובל גדול] יובל גדול ויובל סתם ת / הם] הן ת 25 (בכ"י ג יש פיסוקים אחרי "שבת"$_{2,1}$, ובאופן יוצא מן הכלל השמטנום כדי שלא לשבש את הבנת התוכן) / שביעית] א השביעית מ 26 אלו] אלה ת 27 שמתוכו] אשר מתוכו ת / בעה"ו] בע"ה למאת?ד 30 הם] הן ת / וכלם] וכלן ת / מאחד] מאחת לת / והוא] והיא ת 31 והע'] והעיין מאת ועיין ל / ואלו] ואלה ת 32 מתפשטים ומתחלקים] מתפשטות ומתחלקו' ת 33 לממני] ראה שו' 18 34 שהן... אחת$_2$] ליתא ת 35 הששה] ל הו' א הוא מ ליתא ת

<u>קעד</u>

2 הם] הן ת 3 אחד] אחת לת / המה] הן ת 4 בקרבנות] בקרבנותיהם ת 7 כיום] (דומה שבכ"י ג נכתב מלכתחילה: ביום, וכן העתיקו בכ, ותוקן ל: כיום - וכך הוא כנראה בכ"י צ) 8 כשבעה] כשבעת לת 10 רז"ל] ז"ל ת 11 בלבד] ליתא לת 13 בהן] בהם ת 14 כינהו] הן ת?ד 16 הם] הן ת / עצ'] ת עצרת למא / ז"ל] ליתא ת 18 א"כ] אל א"ב מת 20 *א'] א ראשון מת אחד גל / נמצא] שנמצא (ונמחקה השי"ן בנקודות מעליה ומתחתיה) ג 21 הב'] ת?ל? הכי מא 22 שנה] ליתא ת 24 השפל] ליתא ת 30 חזקה] ת החזקה מא / שהיא] שהוא ת 33 בלשון] מלשון מ

<u>קעה</u>

2 שנתעלית] שמתעלית ת?ד 3 אלא] רק ת 5 רמז] ת רומז למא 6 בקדושה] קדושה מא / כקדושתך] בקדושתך מא / שואבים המה] המה שואבים ת 7 בלא] א בלי מ / מצרים] לת מיצרים מא 8 ממש] ליתא ת 9 מצרים] ראה שו' 7 10 דברי] (נוסף בגליון) ג 16 הב'] א? הכי מ 17 והע' <u>הוא</u> יובל קטן מא 18 ב'] א בינה למ

בי' מ / מספירה] ת מספי' מא מהספי' ל 20 נתנה] ת ניתנה מא 21 איבו] א איבו איבו (נכפל במעבר משורה לשורה) מ 22 (משורה זו ואילך אין כ"י ת פגום, קרוע ומחוק עוד כפי שהיה מעמ' קסד שו' 35 ואילך) 24 של פסח] דפסח ת / קדושתם] קדושתן ת 25 בהן] כהן מא / מועט] מעט ת 27 הב'] א? הכ' מ 29 עצמם] עצמן תל 30 מלעשות] את לעשות למ 33 בינו שנות דור ודור] ל בשד"ו מאת 35 וביום החדש נתן פתיחה ת

קעו

1 בשבת] ברי"ה ת 4 שנה שביעית שהיא] השנה השביעי' אשר היא ת 5 שמונה וארבעים, תשעה וארבעים] מ"ח, מ"ט למאת 6 אחת וחמשים] נ"א למאת 7 בבהר] בבהיר (יו"ד תלויה) ת בבהיר ד / יהיה] א היה מ 8 כדי] כח ת?ד 9 (*)] יתי ג / השפלה] והשפלה ת 10 היא אז] אז היא ת 11 תורה] ליתא ת 13 רצוני לומ'] ת ר"ל למא 14 העולם נהפך] נהפך העולם לת 17 האחרון] א אחרון מ 19 המתברך] ת המתברכת מא 21 מכח] מהכח ת 24 הם] הן תל / ומיניו] א ומינו מ 26 בימי] כימי מא 28 כחולו] בחולו מ(?)א / עליהם] עליהן ת 31 לבי'] לכי מא?

קעז

2 ומצאתי] ת ומצא מא / נקראת] נקרא ת 3 בכח] ד (מעל המלה סגולתות לציון מחיקה, ובגליון נוסף, כנראה ביד אחרת: על ידי) ת 4 וזשי"ה] זשי"ה ת / אבנ"ר] א אבנר מ 6 הריסה] (נכתב הריגה ונמחק בהעברת קו ונכתב בגליון: הריסה) ג / פרשתיו] פי' ת 7 לפרש] (בכ"י ג דומה שנכתב מלכתחילה: לפרשו, וגורדה הו"ו. ב-בכצ: לפרש) 9 גורם] ל וגורם מא שגורם ת 11 שכלו] שכלי ת / אלא] רק ת 15 שהוא רומז] שרומז ת 16 לגמרי] ליתא ת / *אוכל] למאת אכלי ג 23 שבועות] השבועות ת / שהיא] שהוא לת 24 אלא] רק ת 25 רומז] רמז ת 26 על העומר] ליתא ת 28 מעשרה$_2$] מהעשרה ת / (בכ"י ג נכתב אחרי "מעשרה" השני: באיפה, ומעל המלה תלוי קו לציון מחיקה - צורת מחיקה שאינה נפוצה בכ"י ג. כצ הכניסו "באיפה" בפנים, ואילו בכ"י ב ליתא) 30 קרית] ת קריאת למא 32 לומ' הלל] לקרוא ההלל ת 35 שענין (קעח 1) ההלל בא] שבא ענין ההלל ת

קעח

2 שאחרי] ת שאחר מא 3 בהם$_{2,1}$] בהן ת 4 קדיש] א קדוש מ 7 ויתי'] ליתא לת 8 [שיגמור]] איתא למאת 9 פסו'] פסוק למאת 11 מתברך] המתברך למא 26 בשנה] (בכ"י ג קשה לדעת אם לא נכתב: כשנה, ואמנם בכ"י ב: כשנה) 27 ואחר שכן הוא ת 29 כון] כוין ת 31 תקשה] יקשה ת

קעט

1 עולמות$_1$] (מעל המלה גרשיים לציון מחיקה?) ת (איתא בלי סימן) ד / הי״ד] ד הי״ת
(ונראה שנכתב בתחילה הי״ד ותוקן)ת   2 התעלותם] התעלותן ת / הוית] הויות ת
4 נחוניא] נחוניה ת   5 אמי׳ ליה] א״ל מאת אמי׳ לזה ל   7 שיתא] שתא למאת /
שני] ת שנה מא ליתא ל   12 אתמל] ליתא ת   13 החכם הזה] חכם זה ת   15 ולהעזר]
א ולהעיר מ   20 ואתה נותן להם] ליתא ת / אכלם ר״ל המשכתם ת / רו׳ לוי] ר״ל למאת
28 נ״ם] א נ״ס מל / וכו׳] ל כו׳ מא ליתא ת   29 להודיענו] להודיע ת / שדור] שהדור ת
31 תהיה] א מהיה מ   33 כון] כיון מא כוין ת / אלא] רק ת   34 כיון] כוין ת
35 ימי] וימי ת / שני] ראה שו׳ 7

קפ

2 שהם] שהן ת   3 לעומר] א ליתא מ / רז״ל] ז״ל ת / ב׳] (נוסף מעל השורה) ג
4 *למשה] למאת למרע״ה ג   7 ולא] ושלא ת / כי כי פירות (נכפל במעבר משורה לשורה)
מ (כי השני ליתא א)   9 והנה] א ליתא (סוף שורה) מ / אחר שקבלה] אחר אשר קבלה ת
12 הב׳] א(?) הכ׳ מ / הגדול] ליתא מא   13 מלזרוע ולחרוש] מלחרוש ולזרוע ת
19 ממה שהיא] (נשמט במעבר מדף לדף והוסף מעל השורות באותה יד) ג   25 שהם$_{2,1}$]
שהן ת   26 נעשה] נעשית ת / בששת] ליתא ת   27 שם] נוסף מעל השורה ג   28 שבת]
א השבת מת   30 אסור] (בכ״י ג יש מעל הו״ו ומתחתיה נקודות לציון מחיקה, ובאמת
ב העתיק: אסר. אבל כצ השאירו: אסור)   31 שהם] כי הם ת   33 אחד$_2$] א אחר מת
(פי׳ לזה ופי׳ לזה ל)   35 ובגירסת] ובגירס׳ את והגירסא מ (ובכאן ל)

קפא

1 ויישב לי הענין ת / כן$_2$] ליתא מא / משמע] משמש מא   7 ובשמור] ושמור ת
9 ומתרגמי׳] ומתרגמינ׳ ת ומתרגמינן ל   10 כאלו (11) רומז] כשרומז ת   14 ובפסוקים]
מ ובפסוקי׳ תא ובפסוק ל   15 בשני] בשתי ת   23 שהיא$_1$] אשר היא ת / שהוא] שהיא
לת   24 כי ההגעלה] שההגעלה ת   25 בגדים] בגדיך למאת   27 אם בציון] ליתא ת /
שהיא] שהוא ת / *ושהיא] למאת שהיא ג   30 השבית] השני לת   31 מפי] ליתא ת /
ועשיתם...(32) תעשון] וגו׳ ת   33 רמז] רומז מא   35 השני] שני לת

קפב

3 כון] כוין ת (כיון למא)   4 היה] ליתא ת   6 *כלולות] למאת כלולה ג / ההם] ליתא
ת   8 למדותיהן] למדותיהם ת   10 *פלטרין] למאת פלטין ג   12 יתהבו ((נ״ל
יתנהגו))] יתנהגו מל יתחנו ((נ״ל יתנהגו)) א יתהבו ת   14 שהם] שהן ת / כלם] כלן ת

15 בעבוד] בעבור למאת 18 וכשאין עושין רצונו ת / והנה] והא ת / (*)] ז"ל ג
19 הוא] (נוסף בגליון) ג 28 החכמה] הח' למאת 29 שהם] שהוא ת 35 ואומ']
ואמ' ת / ועושה] ועשה ת

קפג

1 שנתנה] לת שניתנה מא 2 והע'] מהע' (זבשני כה"י נראה כתיקון, כנראה ביד אחרת) תל
(ותיקון דומה מוצע גם בגליון של כ"י ו, ביד אחרת) מהעטרה ד / והיא] ד (כך נכתב כנראה
מלכתחילה ותוקן - אולי ביד אחרת - ל"ואז היא" בכך שגורדה הו"ו של והיא ונוסף "ואז"
בגליון) ת 3 אלא] רק ת 4 שהזכיר] שזכר ת / ז"ל] ליתא ת ששים] תד ליתא
(סוף שורה) מ כ"ו ? א סו' ע (נכתב "ששים" באותיות מרובעות גדולות, וספק אם ביד המעתיק,
ויש להניח שמלכתחילה הניח חלל ריק) ל 8 ר' נחוניא בן הקנה] רנב"ה מאת ר' נחוניא
בן הקנא ל 12 ובין] לבין ת 14 בקופסא] כקופסא מ 15 הג'] הגבו' (ובשוליים
החתוכים יש שריד לתיקון: ...דולה) ת 17 רבוץ] א רובץ מ 19 שימשל] שימשול
(ו"ו תלויה) ת 20 שנסתלקה השכינה מבית שני ת 22 נחת וקורת רוח ת / שעל זה
*אויבינו שוממים עליה] שאויבינו שוממין עליה על זה ת / *אויבינו] למא אויבנו ג/ ואין
מוצאים]ואינם מוצאין ת 25 ר"א]ר"ח תד ר' אברהם למא 32 למעלה] ליתא ת 33 הן$_2$]
ליתא ת 35 ר' שמעון בן לקיש] ל ר' שמעון ב"ל מא רשב"ל ת / ע"ה] ליתא ת

קפד

1 אלו] אלה ת / המגדלת] מגדלת ת / שהב'] א שהכ' מ 5 ברמיזה] ל ברמיזא מאת
12 העליונים] ד העליום (עם סימן לתיקון?) ת / *הבא] למאת בא ג 18 כדרך] בדרך למאת /
דברי] בדברי ת 19 ההוא] ליתא ת 20 עצתי] לעצתי ת 22 שהוא] אשר הוא ת /
להבין] ולהבין מ ולהבי' א 24 אוי"ר] אמן וכן יי"ר ת 25 ספר במדבר סיני ת /
ז"ל] ליתא ת / ושתק] ת ושותק למא 26 וקדמוננו] אתל וקדמונינו מ 27 ואמ']
ואומ' מת ואומר (ו"ו תלויה) א ואו' ל 30 שהנשר] ת הנשר למא

קפה

5 הזכירו] בהזכירו ת (ליתא ל) / ריש] (נוסף מעל השורה) ג 6 אחרונים] תחתוני' ת
7 וראובן] ראובן ת 10 יוצא אור] אור יוצא ת 17 בכח$_1$] ת ליתא למא 20 היה]
היו מא 24 א"ח] א אמרו חכמים מ (ליתא ובמקומו חלל ריק) ל 25 אלו] אלה ת
27 ואחר] ואחרי מא 29 שלש] שלשה ת (ג' למא) 31 צורת] ד צורה ת 33 שהם...
(34) באר שבע] ליתא ת

קפו

2 *אחר] למאת אחד ג 3 כי על ידי...(5) והתחתונים] ליתא מא 5 לגזול] ליטול ת
6 בחטא זה ת 8 ג'] א גבורה מ / מג'] א מגבורה מ 9 לג'] א לגבורה מ
10 עושה לו אלו ת / הזו] הזאת ת זו ל / לישראל] ישראל ת (שבזה יפטרו ישי ל)
11 להם] ליתא ל 16 תענית] תעניות (ו"ו תלויה) ת תעניות ל / האי האי (נכפל במעבר משורה לשורה) מ (האי השני ליתא א) 17 שניהם של (18) זהב ת 19 *האמצעי] למאת האמצע ג 20 וגו'] ומלא ברכת י"י ים ודרום ירשה ת ליתא ל 21 וגו'] וכו' מאת ליתא ל 22 הקדש] א הקד מ 23 ז"ל] ל זצ"ל מא זיכר צ"ל ת

קפז

7 בתוך (המחנות)] תוך ת 8 ג מאחרי] אלת מאחורי מ 11 מזרח (בשורה נפרדת) דגל מחנה יהודה מאת 14 מערב (בשורה נפרדת) דגל מחנה אפרים מאת 15 הן] הם ת / עולם$_1$] ת העולם מא / והעולם] ועולם לת 17 והעולם] עולם לת / ועם (18) כליו] ת וכליו מאל 18 ג'] הג' ת / קדשי] קדש לת / ששם] אשר שם ת 19 העולם] עולם לת 21 הסמים] סמים ת 22 בששה] בשש ת 23 העולם] עולם לת 25 העולם] עולם לת 26 העולם] עולם לת / הרגשים] ההרגשים לת 27 השם] (ה"א תלויה) ג

קפח

1 כמו שאמר] כע"ש ת 2 עליו] (נוסף בגליון) ג / משכן] שמשכן ת 3 העולם] (ה"א תלויה) ג עולם ל 4 וההפסד] והפסד ת 5 הרגלים] הדגלים ת 11 ארון] הארון ת 13 יראה] ידמה מ ליתא א/ לצבעו'] לצבעי מא לצבע דל לצבעו" (הגרשיים נועדו למחיקת הו"ו?) ת 17 דברים אלו] הדברי? (נראה כמו: הדבתי') האלו ת הדברים האלו ד 19 והשלחן] א ובין השלחן מ 20 על] מעל ת 27 מקטירים] מקטרי' ת / עליו] א עליה מ 29 רומז] רומי' א דומה מ 34 להשתכל] להסתכל לת

קפט

6 שהיו עולים] שעולין ת 7 שלאלתר] כי לאלתר ת 9 מגרמת] א מגרמתו מ 11 אלא] רק ת 13 יצר] היצר ת 14 *רומי'] א רומזי' מת רומזים ל רומז גע / ומיד הדו: נענשין ת 15 וזהו] וזה ת 16 מעיל] מעל ת 17 שדרשו רז"ל] שדרז"ל ת / כמה חבתכם גדולה ת 21 קולו] קול ת / שכשישמע] א שכישמי' מ 22 מלהשתכל] מלהסתכל ת להשתכל ל 23 בטעם] (בכ"י ג קשה לדעת אם לא נכתב "כטעם", וכן ב; אבל כ:בטעם)
25 הוא$_2$] ליתא (ובמקומו סימן מחוק?) לת 27 מנחת] את מנחות מ / הוא] היא ת

קצ

2 שפליי] ת שפלויי מא שפלי ל / שכתבתי] ת שכתי ל שכתבי מא 3 המנחה והקמח והאש והזכרון ת / רצוי לומי] רי"ל למאת 7 לפרוט] לפרט ת 8 אומ'] אמר ת אמי ל 9 שקמח] לת שהקמח מא 10 והרי זה] ת וזה מא והדבר ל 11 נ"ר] נר"ו ת 13 אמי לו] אי"ל ת 14 שרצה לומי] לת שרי"ל מא 16 יורדים] ליתא ת / וזהו שאמר] וז"ש מא 17 יוסף הלוי ז"ל נר"ו ת יוסף ז"ל ל 18 הגדות] הגדול מא 19 *בפי'] מאת פי ל בפירק (ונראה שביקש לכתוב "בפי" ונמלך והשלים המלה) ג 22 בטעם] לת כטעם מא 26 יי"] השם ת / ועוד...(27) בעיניו] ליתא מ (איתא א) 27 *בך] אלת כך ג 32 שכונת] כי כונת ת

קצא

1 אנדרוגינס] ל אנדרוגיגוס מאת 2 מלמעלה] ליתא ת 4 הע'$_2$] א בעי מ 5 כדרך] א בדרך מ / שעשה] שעשה? (מחוק מאד) ל שעושה מאת 7 ארך] ליתא למאת / תרי] תהי (ועל המלה גרשיים לציון מחיקה?) ת ליתא ד 8 או] ואו? (הו"ו הראשונה גורדה?) ת 10 הב'] א הכי מ / בשתשא] כשתשא מא ליתא ת / לנכח] בנכח ת 13 כשהיה] כשיהיה מא / והיה] ויהיה מא 15 ותהא] ותהיה למא 17 הע'] הפי ת 18 והחן] א וכוחן מ 19 מלשון סלוק כמו ישא פרעה את ראשך ו 20 עליך] אליך ת / לצרכך] ולצרכך לת 26 עדי"ה (27) כבר ידעת] כבר ידעת עדי"ה ת 27 שמעלת] כי מעלת ת / על כל שא הנביאיי ת / שמשה רבי' ע"ה] כי הוא ת (שנתנבא ל) 28 *ויי"] מ ושם של ארבע א (ואילו כה"י גלת כתבו את השם ככתבו) 33 מהתחלת] מהתחלה מא מתחלת ת (מטושטש) ב-ל) / מהע'] מהפי ת 35 יתי'] ליתא ת

קצב

1 אזי] אז? (מחוק מאוד) ת אז דל 2 ומעוז$_1$] ומעז למאת / הפח'] הע' מא 6 הב'] א הכי מ הקב"ה הבי ת הב"ה ל / במעוזי] א במעוז מ 12 מיע"ו] ל מיע"ל מאת / ב"ם] א נ"ס למ 24 והן] והם ת / גמורה] גמור ת 26 שלש] השלש ת / גמור$_2$] ליתא לת 29 ומדליק] א ומדלית מ / ע"ה] ליתא ת 30 עליונות] העליונות מא 31 מיוחדות] מיוחדיי ת / גמור$_2$] ליתא לת / הב'] א? הכי מ? 32 של סוד] א שלסוד מת על סוד ל

קצג

1 לבי] א לכי מ   2 כי] (נוסף מעל השורה) ג   3 וסער ((ב״א והעיר))] מ וסער ((ס״א והעיר)) א והעיר (וליתא בגליון) ת וסער (וליתא בגליון) ל / לזה] לה ת   5 מורכב] ליתא מא   10 והיא] והרי היא ת / פירשו] פי' לת   12 זה] הזה לת   14 אהב״ה] ל אהכ״ס מא אמי' הקב״ה ת   15 שבעים ושנים] ע״כ (עם פיסוק אחריו ולא פביו) מא   19 אינו] (נוסף בגליון) ג ליתא ת   21 אל הע'] א לע' אל הע' (ודומה ש״לע'״ נמחק) מ / האדם] אדם ת   22 ובכי תשא] ובסדר כי תשא ת   31 ולל״ב] א ול״ב מ

קצד

1 השלשה] שלשה ת / ל״ב נתיבות ת   2 מהכ'] א מהכי ל?מ   5 כי] (בגליון נוסף ביד אחרת: ולא אמי' ואמת) ת (ב-ד ליתא הנוסף) / שהיא] שהוא ת   8 הרבה] הברכה ת   9 ולפי'] ולכך ת?ד ולכדי ??ל / המיוחד] הייחוד ת   10 שלם$_2$] א ליתא מ   11 אלא] רק ת / מה] למה ת / שכתבתי] שכתבנו מ שכתבי' א / מלשון] כמו ת   12 חי אני נאם י״י וימלא ת   15 יאמר] א אמר מ   16 את] א״כ ת (ליתא ?ל)   21 אמי' הרב] הרב אמי' ת   26 הוא] ליתא לת   28 דברי] בדברי ת / הרב ז״ל ת   31 אלא] רק ת / ר'] רבי' ת   32 שניהם] ת ליתא מא ב' ל   33 ותן] וכן מא

קצה

2 שהם] שהן ת (שיוצאים ל)   4 לנו] ת לו מא לך ל   7 בחוט] א כחוט מ / ז״ל] ליתא ת   11 מבאר] מבואר לת   14 ונפשותיהם] ונפשותם ת   15 שכרן] ל שכרם מא   17 הביא] מביא מא   18 דנחצבה] א תחצבה מ   20 והיא] ל והוא מאת   21 (מתחילת פרשת קורח נבדק כ״י צ, שכבר אינו במסורת כ״י ג, ויובאו ממנו חילופי נוסח חלקיים; עיין במבוא)   22 כו'] וכוי' ת   23 נתן עצה מרע״ה] נתן מרע״ה עצה ת   24 השם ית' ת / שב'] כע״ש ת   25 וגו'] ליתא לת   27 הסם] סם ת / הזה] זה ת הוא ל   30 הפכים] הפכיים ל?ת   31 כמו שאמי' הכתו'] כע״ש ת / עשה] עושה למאצת   32 שלום בם] בם שלום ת / שהוא] צת שהם למא

קצו

2 מרע״ה] משה ע״ה ת   5 עדת] ליתא ת / שאמרו] שאמי' מ שאמר א (ליתא ת)   7 *לשום] למצ לשום (ו״ו תלויה) א לשם גת   9 ומתו] (נוסף בגליון) ג   14 לחטוא] צת לחטא מא (ליתא ל)   17 ומקריבין] מקריבין לת / מלמעלה] ליתא ת (ומלמעלה מרחיקין אותו ל)   18 הזה] לצ הזה וגו' מא וגו' ת   23 שכתו'] שנאמי' ת   24 כח] בכח ת (באמת ל) / שמרע״ה היה] שהיה ת   25 ולא] לא לת   26 ואיך] והיאך ת / היה יכול שום אדם] היה אדם יכול ת / השתכל] הסתכל ת   29 כמו מרע״ה] כמרע״ה ת   32 מפורש] ליתא ת   34 ליה] לו מא (חסר ל) / להבי משה] להו ת להם משה ל להבי צ

קצז

3 *לכם] מאצת לבד ג (ליתא ל)   5 *ולבו *הלויה] למאצת והלויה לבו (מחוק מאד) ג / וענה] ומשה ענה ת   6 ותורתו אמת] ליתא ת   7 כמו כן (8) אמ'] אמ' כמו כן ת 8 טוב] טובה ת   9 אלא] ליתא מא / אפי'] שאפי' ת   10 אמת$_2$] ליתא ת   11 כונת משה]כונתו ת   12 לעשותו] לעשות ת   13 ואחת מהעבודות היא הקרבת ת / שהיא] א שהוא מצ אשר היא ת   14 (מכאן ואילך לא יובאו גירסות ת עד לעמ' רו שו' 23; במקומן יובאו חילופי נוסח שיטתיים מכ"י ל; ועיין במבוא)   15 יזכו] (בכ"י ג נראה כאילו תוקן ל; יוכו, אבל ב-בכ: ילכו) / יזכו ותהיה] יהיה ל / יתי ויתי'] יתעלה ל יתי צ   17 באים] בא ל / ושיקריבוהו] ואם יקריבוה ל וכשיקריבוהו צ   18 (*)] ויתי ג (ליתא למאצ) / וכגבורותיו] ובגבורותיו? ל   19 ושיהפך בכאן הדבר (20) ושיהיה סם חיים זה לסם] ובכאן הפך סם חיים סם ל   20 וכן עשה] ליתא ל / כאשר יארע לכל] ליתא ל   21 מי] כמי ל / להכנס] ליכנס ל   22 הסם] סם ל   23 זה] ליתא מא / שכאשר מיתת] שמיתת ל   24 השם] ליתא צ השם יתי מא / נא אותם] ליתא ל / איך שם הכתו' ברמז הפרש (25) בין מיתת] ההפרש הכתו' במיתת ל   25 ואביהוא] ואביהו לצ /שבמיתת] שבנדב ל / כתו'] כתי' ל כתב צ 26 מלפני] לפני ל / אל העי' ואל מקום] לעט' ולמקום ל לעטי ואל מקום צ / מפני] ליתא ל 27 כתיב] נאמ'? (חתוך) לכתב צ / ואש] ליתא ? ל   29 לפח'] לפי ל   30 מקבלי$_1$] מקבל מא מקבלים צ   31 כן] ליתא ל / כהנים] הכהנים לצ / אלו] ליתא ל   32 השליט] שלט ל / מסלק] מסתלק ל / אהרן] האש ל   33 שהיו בועטים] שבעטו ל / לקחה] א לקחה לקחה (נכפל במעבר משורה לשורה) מ / מהם] בהם ל   34 הקשה] קשה ל / ואע"פ] אע"פ ל   35 והבן זה] ו"ז ל / שאם תרצה לומ'] ואם תאמר ל / שם] ליתא ל

קצח

1 [א"כ]] למאצ / אומרי' חז"ל] אחז"ל למאצ   2 מאמר] דברי ל / כי] ליתא ל   3 הצדיק] צדיק ל   4 כל] ליתא ל   5 ומעשיו] ליתא ל / גם] ליתא ל / בשמתן] נשמתם למא 6 בלבם] בלבבם ל / והנה לך ראיה] וראיה ל / ולא] לא ל / כל] ליתא ל   8 וזש"ה] זש"ה ל / אבחר בו] יבחר ל / וגו'] ליתא ל / קראו מחלוקת] שמחלוקת ל   9 שהיו רוצין] שרצו ל 10 לחשוב ולומ'] לומר ל / אלינו] לנו ל   11 שחלק] ליתא ל / לעשות כל זה] ליתא ל 12 לו] ליתא ל / בפי'] (מעל המלה נוסף ביד אחרת: בפחד) ל   14 וזהו] אל ליתא מ / בעזרתו מאל (ליתא צ) / העולמים] עולמים ל   15 חטאת ואשמים] אשמים ל   16 רחמים] הרחמים לצ / מיע"ו] א מיע"ל ל?מ (חסר צ) / נ"ים] א נ"ס ל?מ (חסר צ)   19 מהקול] (נכתב מלכתחילה ממנה ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו: מהקול) ג מהכל צ   20 באספקלריא] א כאספקלריא מ   22 זאת חקת] זאת חקת התורה ל חוקת צ / וטעם...$_1$ ק"ס] ליתא ל / המת$_2$] מת ל / לפי שהמיתה] ליתא ל   24 וגם כן] ג"כ ל   26 שאמר'] שאמ' לצ שאמרו מ שאמר א (בכ"י ג אפשר היה לחשוב לפי מקומה של הנקודה שמלכתחילה ביקש לכתוב אמ' והוסיף רי"ש, ואכן ב-בכ: שאמר) / בכאן] כאן ל   27 הוא] ליתא ל / חוזר] א חוזק מ חזרה צ / ותאמר] לומר ל   28 היא] ליתא ל / והיא תורה] ליתא ל   29 *לכן] למא ולכן צ לכך ג / והיא] ליתא ל / ועל כל מפני שהיא] ליתא ל   30 נעשת] ונעשת ל / כדי] ליתא ל

31 [עד$_2$]] למאצ   33 טומאת] הטומאת ל   35 וזהו <u>לשונו</u> צ

<u>קצט</u>

2 טומאה] הטומאה ל   4 טמאות] לצ טומאות מא / את נפשם ל / הבאה] ליתא ל   6 טומאה]
הטומאה ל   7 טומאה] צ הטומאה למא / עליהם] צ עליהן למ עליה א   8 וכיוצא בהם ע"ה]
ליתא ל ע"ה וכיוצא בהם צ / שהיא] שהוא ל   11 במיתתם] במיתתן ל / וזש"ה] זש"ה ל
12 הכהנים] כהנים ל / בהם] בהן ל   13 ואינן] ואינם למאצ / מיטמאין] מ מטמאין א
מטמאים לצ / ועל כן] על כך ל / אינם] אינן ל   14 ולא...ממנו] ליתא ל   15 טהרתן]
טהרתם מאצ (חתוך ל) / בהתעסקם בו ובכיוצא בו] ליתא ל / אל ביתו] לביתו ל   16 והנה...
אדומה$_1$] ליתא ל   17 יש לך לדעת] תדע ל / שמצד הפ' כח שור ופרה] שפרה ושור מצד הפח' ל
18 וכבר ידעת] וידעת ל / הגמור] ליתא ל / הוא] ליתא לצ / וצוה] צוה ל   19 יתי'] ליתא
לצ / ושיהיו שתי] ושתי ל ושתהיה בי' צ   20 ושתהיה] ושיהיה מא   21 עליה] ליתא מא /
שאלו נשאה שום עול היה העול] שהעול ל   22 אבל אם] ואם ל   24 כדי] ליתא לצ / לשברו
ולהתיש] להתיש ל   25 ממש] ליתא ל / העוסקים] העוסק ל   26 מים] המים ל   27 לג']
מא לבי' ל(?) לנצח צ (וכן עיקר?)   28 של שבעה קולות] ליתא ל / וגו'] ליתא ל
33 כענין] (בכ"י ג קשה לדעת אם לא נכתב: בענין, וכן כתב ב-כ, אבל ב-ב: כענין)
34 תשלום] צ תשלים למא / וכו'] וגו' ל ליתא צ   35 להכתב] ליכתב ל

<u>ר</u>

1 כלומ' בסדר הקרבנות] ליתא ל / דת] ליתא ל   2 ואחרי] ואחר ל / הכהונה$_2$] (ה"א הידיעה
תלויה) ג כהונה לצ   3 מיבעי] צ מבעי מאל / הוה ליה למימר] צ היה לו לומר מ הל"ל א
היה ליה למימר ל   4 ופסוק] ליתא ל / במקומו הוא מבואר] מבואר במקומו ל   6 הוא$_1$]
ליתא לצ   7 שאחרי] שאחר לצ   8 וראה] ליתא ל / כי הוא גדול] כי גדול הוא מא כי הוא
(ליתא גדול) צ כי גדול כי גדול ל / כל] ליתא ל / ואם תאמר] וא"ת מאצ ותאמר ל / תמיד]
ליתא ל   9 בסכת נבואת] בנבואות ל בסבת צ (וכן עיקר)   10 שהוא רומז] שרומז ל / מקדש$_1$]
מקדשי ?ל   11 שהוא גם כן] שגם כך ל   12 שהאדיבה] ל שהמריבה מעצ שהמריבה (ה"א
הידיעה תלויה; מעל המלה: נ"ל; ואחריה בפנים:) שהאדיבה א (עיין גם דף רכד שו' 29)
13 והחטאים] ליתא ל   14 אבל הענין] והענין ל   15 ((נ"ל הצור))] ליתא למאצ / ואמ']
ליתא ל יאמר צ   17 כמו שפירש לו שם] ליתא ל   18 אליו] (נוסף מעל השורה) ג
23 לשום] לשון ל / יעשה] עשה ל   24 הוא] היא מא   26 אלו] ל ליתא מא / שנאמרו]
שנאמ' ל   30 כונו] ליתא ? (מחוק) ל   31 שפירשתי] שפי' ל / הגרמה] ל הגרמא מאצ
32 מתחלה] מתחלת ל   33 לא (נ"ל לא כי הוא טעות)] ליתא למא / שני פעמים] פעמים ל
34 מן הכל] א מהכל מ / ואיפשר] ואי אפשר ל (נכתב ואיפשר ונוסף "ואי" מעל השורה) צ
35 גרמא] גרמה ל / כי] פי ל?צ

<u>רא</u>

1 על אשר... למעול$_2$] ליתא לצ   2 הגרמה] ל הגרמא מאצ   4 שהראית] שראית מא
7 יזכיר] יזכור ל / וגבורתו] וגבורותיו ל   8 שני פעמים] פעמים ל   9 בפי'] בפרשי'
למא / אלא ((נ"ל אלה))] אלה למ אלו א אלא ר"ל אלה צ   11 לי] אלי ל   12 אינה]
אינו ל   13 גרמא] גרמה ל / שגרמו] ליתא ל   14 כלה] ליתא ל /ואהרן] ועל אהרן מא /
אחת] ליתא ל   20 לומ'] לצ לאמי' מ לאמר א / כל] ליתא ל   21 החסיד] חסיד ל /
ה"ר אבנ"ר] הר' א"ב נר"ו(?) ל ה"ר אבנר צ   22 *אשר ראו] למאצ שראו ג   23 ז"ל]
ליתא ל / מצד] מן ל   24 בעבור] ובעבור ל   27 קדשו] קדש מא   28 יעקב$_1$] ישראל
ל / אלוה] אלהי ל   30 זה הוא] זהו ל והוא צ / כח] ל בכח מא   33 ובו] בו ל כי צ
35 הזה] ל זה מא   36 והן] והם לצ

<u>רב</u>

1 ויראו] ליתא מא / פה] אל פי מצ   3 שהיא כלה] שכולה ל / מושכלת] משכלת ל   4 פן]
מות ל   6 וראית] וראיית למאצ / הפי' הזה] פיי' זה ל   8 צד] ליתא ל / הזה] ליתא ל
ההוא ?צ / אמרו] אמי' ל   12 והוה אמי'] ואמי' ל והוא אומי' צ / גבינאי] גביני ל /
למחזיה] למחזייה מ למחזיי' א למחזי ל למיחזי צ / ומיד שולט עינו בכל מקום שיראה] ושלט
(?) עליו ל   13 טמא וטהור] הטמא ובין הטהור ל טמא לטהור צ / ובין קדש לחול] ליתא ל /
והיה (14) עינו רעה] ועינו צרה ל   14 שבעה מזבחות] שבעת המזבחות ל / וכו'] ליתא ל
וכן צ   15 כונתו ר"א נוטה] כוונתו ל / כי] ליתא ל / היה נוגע אבל לא פוגע] נגע
ולא פגע ל   16 היתה אל רצון] לרצון ל / היתה לולי רצון צ / וההגון] ליתא לצ / <u>והוא</u>
ממשיך צ   17 רוח] כח ל / וזהו שאמ'] וז"ש מאצ וזה שאמ' ל   18 אמ' כן] ליתא ל
20 עליונות] העליונו' מ העליונות א   24 והוא בלק] ובלק ל   25 בשרו] בשרי ל
27 שהוא רמז] שרמז ל שהוא (ליתא רמז) צ / וזעף] ליתא לצ / השם$_1$] שם ל   28 הוא רומז]
ורומז ל   29 הברכות] ברכות ל   30 זולתי] זולת ל?צ? / וזהו שאמ' הכתו'] זש"ה ל
(וזש"ה מאצ)   31 הוא דלא] לא ל   32 כי מיד] ליתא ל / שהוא] שהי' ל שהיא צ /
ועתה ידע כי לא] וידע שלא ל   33 ענין וכו'] צד ל / כי עכשו] שעכשיו ל   34 הרוח$_2$]
ליתא ל   35 בדרך שלוה] בשלוה ל / ואהבה] ליתא ל / ידע] ליתא ל / ועל] על ל

<u>רג</u>

4 הרגישו לא] מ הרגישה לא א הרגיש לא ע הרגיש ולא (וכן עיקר?) לצ   5 רמז] רומז ל /
ממ"ה] ליתא ל   6 מפי עליון <u>לא תצא</u> צ   7 ולע'] ועט' ל   8 הוא] ליתא ל /
ועומד] ליתא ל / בעולם] ליתא ל   9 היפך כשהוא] היה ל / ואע"פ] אע"פ ל / גדולה
עד שיכול לסבול] סובלת ל   10 אל הע'] לעט' ל   16 וכשהקנאין] וכשקנאין ל /

מתקן] מתתקן צ 20 שנ'] ליתא ל / את] ליתא ל 22 זה$_{2,1}$] הזה ל 23 מוסיף] מוסיפין ל / גורע] גורעין ל / זה קבלתיו] זה קבלתי וזה קבלתי ל / *לרב רמב"ן] למא לרמב"ן ג להרמב"ן צ / ומפי ספרו] ומספרו ל 24 ז"ל] ליתא ל / וביאור...וכו'] ליתא ל / וכו'] כו' מאצ / שינה] ששנה מא 25 ושלום] שלום ל (חסר צ) / בהבטחת$_2$... (27) הכתו'] ליתא ל 27 שינה] שנה מא / באמרו (28) לכבוד ולתפארת] ליתא ל 28 פינחס בזה] לפינחס ל / הוא] ליתא לצ 29 והוא מכריע] ומכריע ל 30 ומשפיעו ברחמים בעי' ("ברחמים" נמחק בהעברת קו) ג / רומז] רמז ל / לאשר אל"ף דויקרא זעירא] לאל"ף זעירא דויקרא ל 31 רומז] ליתא ל / ולעי' רומזים] רומזים לעטי' ל 32 *נאגד] למא?צ נאגר ג 33 בכח] ליתא ל / האהל והמשכן] המשכן ל

רד

2 ואי"ו] וי"ו ל 3 שרומז] לצ רומז מא / נקראת] צ נקרא למא 5 השלום] שלום ל 6 *גובה] לצ גובת מאג 7 ונעשה הרחמים דבוק בעי' דבוק שלם צ / מדה$_1$] המדה ל 8 הנביא ז"ל] ליתא ל 11 אמת ואמונה] ליתא ל / רומז לעי'] ליתא ל / והרי הכל] וזה ל 13 שמעלת אהרן] שמעלתו ל 14 טעם] ליתא ל 16 לי] ליתא ל / הת'$_1$] לתפי ל 17 *י"י$_{2,1}$] מצ יהוד א (נכתב השם ככתבו) לג / לאמר] (נוסף מעל השורה ביד אחרת?) ל 19 לקצץ] ל להתקצץ מא לקצץ בנטיעות צ / אל הע'] לעטי' ל 20 (אחרי "באין" רווח כדי תיבה אחת, ובשוליים החתוכים הערה: "כתו' למטה כל עיקר הקרב... לעלות ולקרב... הבניין אל התש... ומן התשוב' ל...) ל (ור' להלן שו' 32) / ההגון] ליתא ל 21 ההגונה] ההגונים ל / הקרבן] האשה ל 22 מפי] ליתא ל / וזה] זה ל / סוד הקרבן$_2$] ליתא ל הקרבן (ליתא סוד) צ 23 עיקר] (ליתא ונוסף מעל השורה ביד אחרת: עקר) ל / הכבש] כבש (ונוספה ה"א תלויה, ביד אחרת) ל / כי שור] ושור ל / שהם טהורים] שטהורים ל 24 כחם] (נכתב בהם? ותוקן ביד אחרת מעל השורה? מחוק מאוד) ל / הוא$_2$] והוא ל / וכלו מצד] ומצד ל 25 מצד ימין] ומצד הימין ל (חסר צ) 26 נובלת] נובלות ל / תוך דבורנו זה] ליתא ל / הניצוץ] א הניצון מ 27 גבי] ליתא לצ 28 ממש] לצ ליתא מא / הוא] ליתא ל /וליחדם] וליחד מא 29 הוא] ליתא ל 30 והרוחני] הרוחני ל ורוחני צ / והברכה (31) והרחמים] ליתא ל 32 מעשה] ליתא ל / הוא להעלות] לעלות ל 34 ומזהיר את] ליתא ל ומזהיר (ליתא את) צ / יקריבו (35) תמיד הקרבנות] ליתא ל 35 כדכתי'] דכתי' ל / להקריב לי במועדו] ליתא ל

רה

2 וגו'$_{2,1}$] ליתא ל / להקשיב מחלב אילים] ליתא ל 3 שבא להשמיענו] בא להודיענו ל 4 הסבה הראשונה] סבה ראשונה (ונוספו ה"הין תלויות - ביד אחרת?) ל / שהוא] שהו' ל / ומעצמו] ליתא (ונוסף מעל השורה - ביד אחרת?) ל 5 כי אין אלהים זולתו] ליתא (ונוסף מעל השורה - כנראה ביד אחרת) ל 6 שהאצילו אין סוף] ליתא (ונוסף מעל השורה - כנראה

ביד אחרת) ל 7 עד$_2$] על צ ליתא (ונוסף מעל השורה - ביד אחרת?) ל / הוא] ליתא ל / עצמנו] עצמן ל 9 ואמונה] ליתא (ונוסף מעל השורה, כנראה ביד אחרת) ל 10 היטב] הטב ל 11 ולאלתר] לאלתר ל / כל] ליתא ל של צ / מתות] מתוך ל 13 וכענין] כענין ל / הבריות] בריות ל 14 ואומה] ליתא ל / מהשר] משר ל 15 ילי״ו] יולי״ו מא ליתא לצ / יעקב חבל נחלתו] ליתא ל 17 השבת] שבת ל / באה] בא לצ 18 רמז] רומז ל / וקירוב] ל וקירוב מאצ 20 ומצאתי כתו'... (25) ע״כ] חסר צ / וממה שאתה צריך לדעת] ומה שתדע ל 22 וביום] ויום ל 23 לא... בשעירי המוספין] ליתא מא 25 חטאים] ליתא ל 26 יפה] ליתא ל 27 מלבאר] לבארו ל 29 עם בי״ת] בבי״ת ל / ללי״י] לי״י לצ / עם למ״ד] בלמ״ד ל 30 אם הנדר בנתה א״ב העמודים השבעה] אם (בלי ניקוד) בנתה את ביתה העמודים ז' ל אם (בלי ניקוד) בנתה א״כ העמודים שבעה מא אם (מנוקד) הנדר בנתה את העמודים השבעה צ 31 היא] א ליתא מ 32 כגן] א בגן למ?

רו

1 (בכ״י ג מועתקים בגליון, כנראה ביד אחרת, דברי הרמב״ן בד״ה ולא תחניפו, לה: לג) / ושלא] ולא ל / אותה] ליתא ל 2 ורצון] ליתא ל 3 וכל קללה] וקללה ל / והתחתונים] ותחתונים ל 4 כל ברכה וכל טהרה] ברכה וטהרה ל 5 כל] ליתא ל 6 לגדולה הימנה] גדולה ממנה ל / היא] ליתא ל 7 עושה שלום] ליתא ל 8 הבאים מצד] צד ל / מעכב] עכוב ל 9 הדייג] אל הצייד מ / לדגים] הדגים ל / שהיא] שהוא ל 10 מתחלקים ומתפרדים] מתפרדים ל / לכל חיה רעה] לחיות רעות ל 11 טורפת] ליתא ל / ובאמונה] ליתא ל 13 שמתנהגים] שנוהגים ל 14 עליהם] להם ל / רע] ליתא ל 15 אותם] ליתא ל 16 כי שנאת] ששנאת ל 21 (בכ״י ג מועתקים בגליון, כנראה ביד אחרת, דברי הרמב״ן בד״ה וטעם כי המשפט, א: יח) / תשפטו] תשפוטו לצ 22 כי לי״י] ליתא ? (יש סימן לא ברור) ל / שפסוקים] שבפסוקים ל שבפסוק? צ / לו צר ומלאך פניו ל

23 (משורה זו ואילך יובאו שוב חילופי נוסח שיטתיים לפי כ״י ת, ואילו מכ״י ל יובאו שוב רק חילופים נוסח חלקיים, כמוסבר במבוא) / והשתכל] והסתכל ת 24 ברחמיו יראה אמן ל

27 *נעים] מאצת ונעים גל / (*)] ישראל ג ליתא למאצת 28 שהוא] שהיא ת

רז

1 בך] ל?ת כך מאצ 3 מדת דין] מדת הדין לצת מ״ה מא / רפה] ת הרפה למאצ 4 כלל] כולל ת 9 הכח] כח ת כחה ל 15 הדבר] דבר לת 17 שהוא$_2$] שהיא לת

20 בשמים ובארץ וגו' ת / שכונת] כי כונת ת 21 יהו״ה$_1$] (נוסף בגליון: ס״א אלהים, ובגליון מן הצד השני: ״נ' חסר הנקוד שצרי' להיות תחת היו״ד חטף סגול״. וקשה לדעת אם ההערות כתובות באותה יד) ת 24 דברינו] דבורנו צת 26 בישראל] על ישראל ת (לארץ ישי' ל) 27 שבית] שביה ת 30 היפכה] הפכה למאת 34 של בראשית (בכ״י ג נראה כאילו מחובר: שלבראשית, אבל בכ״י כ כתב בשתי תיבות. כ״י ב דרכו תמיד לחבר ״של״ לתיבה שאחריו ואין להביא ממנו ראיה)

<u>רח</u>

2 *כחו] צת כמו גלמא   4 בי] ל כי מא / בי השם] השם בי ת / במסה] א במשה מ 8 באש] כאש צ?ת   11 יראה <u>לי</u> <u>לפי</u> מיעוט ת / שבי] בי ת   15 פירוי'] פי' למאצת 21 ייי] צ ליתא למאת   22 שהם] שהוא מא   29 לך] ליתא ת   30 האחרון] האחרונה ת   31 [אנכי]] למאצת / לך] ליתא ת / גם אנחנו מפי הגבורה] מפי הגבו' גם אנחנו ת / שהשיג] שהוא השיג ת   34 בעבור] (ו"ו ורי"ש תלויות) ג על ת / בעבורנו] עלינו ת ובעבור (בני בגינו) צ   35 בעבורם] עליהם ת

<u>רט</u>

4 רחמי] ת רחמי' מא רחמים לצ / שממנו <u>תבא</u> לנו ת   7 בדברי רז"ל] בדרז"ל מא / מכינים] א מכינם מ   10 ואחר כך] א ואחר כן לת (ואח"כ מצ)   11 *ועדי"ה] מאת ועל די"ה ל ועל דרך הסו' (?) ג וע"ד הסוד צ / *יאמר] למא יאמ' צת אמר ג / כי] (נוסף בגליון) ג (בכ"י ג נשחק חלק מן העמוד והחסר הושלם בכתיבה אחרת, ומכאן כל הגרסאות המוטעות שבשורה זו)   16 שכונת] כי כונת ת   17 *ישמע] למאת שמע ג?צ (ר' ההערה בשו' 11 לגבי כ"י ג)   19 על הזכירי] מ הזכירי א בהזכירי ת על הזכיר ל על הדבר צ (דומה שבכ"י ג יש נקודה מעל הה"א של הזכירי)   20 הסודות] היסודות ת   24 ואזנך] מא ואזניך צת (חסר ל)   25 בלתי] אם לא ת אלא ל / והוסיף (26) הרב] והרב הוסיף ת והוסיף הוא ל 28 בהפלא] ל הפלא מא בהפלא (בי"ת תלויה) ת   31 שאמרו] שאמ' לת / עקיבא] עקיבה ת עקיב' ל / שראה] ליתא מא   34 מעשה] עובדא ת / קב"ה] קודשא בריך הוא ת / תיבעי] תבעי לת / אבניה] אבנייה ל איבני מ איבניה א איבנייה ת אבנה צ   35 [ועדין] *אולי] מאצ ואולי גלת

<u>רי</u>

1 שאמי] לת שני מא שיאמר צ   2 ע"כ] ע"נ תד / ומרדכי"י] א ומרדכי מ   4 לבבם זה ליראה אותי] וגו' ת לבבם ל   5 של מעלה] שלמעלה למצת שלמעל' א / איך] היאך ת 7 הוא] ליתא ת   8 וגו'] ליתא למ וגומ' א את העם וגו' צ   9 אלא] רק ת / האלו] האלה ת   10 *רומז$_2$] אלצת רומ' מ רמז ג / *רומז$_3$] למאת רמז גצ   18 כלן] כלם מא כולם לצ   20 רו' לומי'] רייל למאצת   21 למה] לא מא   23 מפני] א מפנה מ / כשאר] בשאר מא   33 ממנו דעתו] מדעתו לת   34 אם] ואם ת   35 מאצילה] מאצולה ת

ריא

4 אע"ה] אבי' ת 5 וכו'] א כו' מ 6 הבהיר] והבהיר ת 9 כמו] א כמא מ / אמרו$_1$] אמריה צ / הא אמרו$_2$] אמריה צ אמרו ל / לומרו] לומ' צ לאומרו ת לאמרו ל 10 השני] שני ת 12 הכלה] הדלה צ / ממעלה] מלמעלה לצ 14 לתי ולע'] לע' ולתי ת 16 תולתא] א תילתא מ 17 תולתי] תולתא א תילתי מ תולתיה ל / ממעלה] מלמעלה לצ? 18 ממטה] ייחוד למטה צ 19 יתר] יותר לצ?ת / ממטה] וממטה צ 21 מלמעלה] צ?ת ממעלה למאת / שתתכוין] שמתבנין צ שיכוין ל 23 וכלם] וכלך ת 24 יהיה] יהיא ?צ יהא ת / מהעולם] ת מן העולם מאצ מעולם ל 25 ובעונותינו] א ובעונותי' מ 27 העלו] העלה צ עלה ל 31 *דרכיך] למאצת דרכך ג 32 וכלם] וכלן ת 34 שיודיענו] ת שיודיעני למא שיודיעהו צ 35 והחוליה אחרונה] והחוליא האחרונה ת והאחרונה ל

ריב

1 חוליא וחוליא] חוליה וחוליה מא חלייא וחלייא ל / ביניהם] ביניהן ת 2 דומה] (מכאן עד עמ' ריג שו' 15 נמצא בקטעי הגניזה ת$_2$ (=ENA 3002 קטע 3, וממנו יובאו חילופי נוסח חלקיים בלבד, עיין במבוא) 3 ביניהן] ביניהם למא 6 בהן] א בהם למצ 7 סגולה (8) לסגולה] גוון לגוון ת$_2$ 11 שהם] א שם (עם סימן למחיקה?) שהם מ 13 [משל]] למאצתת$_2$ 14 שהוא] שהן צת (נכתב מלכתחילה שהנא ותוקן לשהן?) ל (חסר ת$_2$) 15 קלפים] מ קליפים א וקליפים ל קליפין צת$_2$ קלפין ת 16 מהשרש] משרש אחד תת$_2$ 20 מים] ליתא ת 23 לא] ולא ת / אשב] צת ואשב מא 24 שיתמלא] שתמלא ת ימלא ל שימלא צ 27 להיותו] (ו"ו שניה תלויה) ג להיות ת$_2$ 32 יל"ו] ילו"ו ת ית' ויתי' לעולם ועד ל ליתא צ / יתושים קטנים ת$_2$ 33 וימצאם] ומוצאם תת$_2$ 34 ית'] יתע' ת 35 יול"ו] יל"ו ת ית' ויתי' לעד ל

ריג

5 את בוראו$_2$] ליתא ת לבוראו לת$_2$ 6 לעולם] בעולם ת / אהבתו] עבודתו ת$_2$ 7 מגופו] (נכתב בפנים: נפשו, ונמחק בהעברת קו, והוסף בשוליים: מגופו) ג נפשו ל בשמתו ? (קשה לקריאה) ת$_2$ 8 קרא דכתי'] מצותי (?) ומקרא זה שנ' ת$_2$ (חסר צ) 10 מתורותיו] מתורתו לת (חסר צ) בתורותיו ת$_2$ 13 אשר תכוין] שתכוין ת / שהיא] שהוא ת 14 רומז] ת דומה מ דומין א 15 לכ"ת] לבינה לת 17 בדל"ית] א בדלת מצ 18 ותחשב] ותחשוב לצת 19 ותחשב] ותחשוב לצת? 20 שתחשב] שתחשוב לצת 23 [כן]] ת ליתא למא בו צ / העשרה] לצ העשר ת (הי' מא) 27 כן] זו ת 28 *בפ'] מת ליתא א בפחד לצ בפה ג 29 בכ'] בב'(?) מ 35 עליונה] לת העליונה מא

רלד

1 דברי הרב ז"ל צת / שיבה] שנה מא 3 לומר מרע"ה] מרע"ה לומר ת (משה רע"ה בסוד היחוד לומר) ל 4 מהכלל] מן הכלל ת 7 יגיעו] הגיעו ת 13 וירצה לומ'] וי"ל ת 14 מים] לצת ים מא 15 לע' רומז] רומז לע' ת 16 הרב מפרש] מפרש הרב ת 19 כדברך] ל כדבריך מאצ?ת 20 *כמחשבתך] לצ?ת במחשבת' מ במחשבתך אג 24 שהוא] שהיא ת / הוא] היא ת 25 והנפש המשכלת] והמשכלת לת / המשכלת] א המושכלת מ 30 בענין] כענין מא 31 א"כ] א"נ ת 32 בהיותה סוד] בהיות הסוד ת 33 הוא] ליתא מא 34 גדריהם] גדריהן ת 35 שומרו מן מהמקרים (ומעל "מן" גרשיים - לציון מחיקה?) ג / לפני השם] לפניו ת

רטו

1 הוא] היא ת ליתא ל / שלא לעבור] מלעבור ת / גדריהם] גדריהן ת 2 אחד] לצ אחת מ א' את / מהם] מהן ת / עליהם] עליהן ת 4 מהם] מהן ת / מפניו] אלת ממנו מצ 9 זה] זו ת (חסר ל) 11 יתי' ויתי'] ליתא צת יתי' ל / בידו כח] לת כח בידו מאצ 12 מהמקרים] מן המקרים ת 15 לידי כך] לכך ת (בכ"י ל הנוסח שונה) 18 והתחתונים] ותחתונים למא 19 לפי] ליתא ת / לשתי] בב' ת 25 נאמרה] נאמר' ת 26 ויראה לי] וי"ל ת 27 שאינם] שאינן לת / עובר ושב] ליתא ת 28 יד] ליתא ת 30 מן העולם] ד מ"ה ת 31 בם] ליתא צת / ויתי']ליתא לת 33 כי עם קשה עורף הוא] (בין "קשה" ל"עורף" נוסף מעל השורה "עם" - ונמחק?) ג

רטז

3 מהכי'] מהבי' מ מהני' א מהכתר צ 5 *ברשע] ל?מאצת כרשע ג 8 הענין (9) רמוז] רמוז הענין ת רמוז זה ל 10 והיה] ליתא ת 11 *אוכלי'] ת אוכלה מצ אכלה א אוכל גל 16 וזהו שאומ'] ת וז"ש מאצ וזהו שאמ ל / יהא] יהיה למא 17 יהיה] יהא ת 19 (*)] כח ג / אל הע'] והע' ת 20 אמר] אומר למאצת 23 יברך אותה] יברכנה ת 24 ועשיר] ובעשי' ת ובעשיר צ 27 היא מתברכ' ארץ ישׂ' ת / מתברכים] ל מתברכות מ מתברכת א מתברכו' ת (בכ"י צ נכפל המשפט פעמיים במקומות שונים בגלל טעות המעתיק. במקום אחד נכתב: מתברכות, ובשני: מתברכים) 29 ולמה נשבע באמת] ליתא לת

ריז

1 ודמויות] א ודמיות מ ודמויות (ו"ו ראשונה תלויה) ת (ליתא ל) ו'דמיונות צ . .
2 *בסוד] ל?מאצת כסוד ג 5 חוזרות] שבות ת 6 לבדם] לבדן ת / זולתו] זולתן ת
7 ויראה לי] וי"ל ת 8 לעולם הבא] לע"ה צת 9 בצרור החיים] בצ"ה ת 10 אני]
(מכאן עד עמ' ריח שו' 21 העתיק רח"ו בנוסח הנמצא לפנינו בכתבי היד חח$_1$, ומהם יובאו חילופי־נוסח חלקיים בלבד כמבואר במבוא) 11 ודיבוק] צחח$_1$ ודבוק למאת
13 עיני] (נוסף בגליון) ג / ומחשבתי] ליתא מא / לפניו (14)
בספר] בספ' לפניו ת (לפני בספר ח) 14 רצוני לומ'] ר"ל למאצת חח$_1$ /
שכאשר תשים] שכשתשים חח$_1$לת 15 יתי'] ליתא ת / בהם] בהי' ת (חסר ל) 17 (*)] וגו' ג /
וגו'] ליתא לת / זה] זו ת (על הדרך הזה חח$_1$) / תאנה] תאונה למאצת יאונה חח$_1$
18 אליו] (בתוך השמטה שהובאה בגליון - ביד אחרת?) א אליך צ / ולא יבא ליד טעות לעולם
בשום עניין ("לעולם" נמחק בהעברת קו) ג (אבל "לעולם" איתה בפנים חח$_1$) 19 בהם] עליה'
ת 20 לא (21) נקיות] מע נקיות א (וכן נכתב כנראה במקור?) בלתי נקיות חח$_1$צתד (ב-ח$_1$
"בלתי" נוסף מעל השורה) מזוהמות ל 21 שראה החסיד] ליתא ת / הרב ר' (22) יצחק] הר"י
ת ר' יצחק לחח$_1$ 22 זצו"ל] זצ"ל ת ז"ל חח$_1$למאצ 24 שהיתה] כי היתה ת שתהיה ל
25 שלא לחשב] מלחשב ת 30 ע"ה] ליתא חח$_1$ת ישי' ל 31 לשם] אלצ שם מד לשם (למ"ד
תלויה) ת (תמיד אל השי"ת ח תמיד אל השם ח$_1$) 33 כי] (נוסף מעל השורה) ג / קבלת ת']
קבלת התי' צת קבלת הת"ת חח$_1$קבלתי' ל 35 הי"ר טדרוס] הר"ט מא

ריח

2 שהיתה] ח$_1$ שתהיה ח 3 לסוד] (בפנים נכתב "לה" או "לס" ומעליו סימן מחיקה, ובגליון:
לסוד) ג /והזוכה] לפי ששם הוי"ה הוא הת"ת והוא גי' (ב-ח$_1$: והיא בגימטריא) מקום ועליה
נאמר באגדה ברוך המקום. והנה אחר שיזכה חח$_1$ 5 עתידות] (נראה שבתחילה נכתב "העתידות"
וה"א גורדה) ג 6 שיקבלהו] ח שיקבלוהו מאח$_1$ 7 השתויתה] השתוית מ השתויתם א אם
השתוית חח$_1$ 8 מהם] (נוסף מעל השורה) ג 10 השתויתה] השתוית מא הושתויתה צ
נשתוית חח$_1$ / שתרגיש נפשך בבזיון הנעשה לך] עד אשר לא תרגיש נפשך בכבוד המכבדך ולא
בבזיון המבזך חח$_1$ 11 בעליון] ח$_1$ בעליונים חלצ 14 לו$_2$] אליו מאצ ליתא ת
15 מחשבת שאול] ח$_1$ מחשבתו חלת / יתי'$_2$] יתעי' ת 20 [צריך]] צתד ליתא למא צריך האדם
חח$_1$ / הכנה] הכונה מא הכנה תחלה חח$_1$ 21 כחו] ת כח מא 22 כאן] כן מא / וזהו]
וזה הוא ת וזה ל 23 הרבה] רבים לצת 26 או] א ולא מ 27 * אנשי *שאר] מאצ
שאר אנשי ג אישי שאר ת אנשי ל / את] ליתא תל / (מכאן עד עמ' רכ שו' 5 נמצא בקטעי הגניזה
ת$_2$ (ENA 3001 דף 12) והובאו חילופי נוסח חלקיים, ראה במבוא) / השמים והארץ וצבאם
תת$_2$? 28 ולכן הותרה שחיטתן לצרך האדם ת / בדמים] בדמם ת דמם ל 31 שנה] השנה לצת
32 הדבק] דבוק ת ליתא ל 35 במחשבתו ובמעשיו צ / והיה] יהיה תלצתת$_2$

ריט

1 חסידו] חסידיו למאצ?תת$_2$ 3 אשר נפילתו] שנפילתו לת / אם...לאט] ליתא ת
4 כאשר (5) הם] כשהם ת כאשר ל 5 תמיד לו] לו תמיד ת לחסדו תמיד ת$_2$ 7 אשר
בתורה] בתורה לת 9 ראוים היו] היו ראוי' ת היו ראויים ת$_2$ 11 ז"ל... (15) מפי
הרב] ליתא ת (ואיתא בכ"י ד, וחילופי הנוסח השיטתיים הושלמו לפיו) 13 כענין] בענין
ד 14 יושיבם] יושיבכם ד / *הושיעה] מאצת$_2$ הושיע' ל הושיע (מטושטש) גד 15 מפי]
מפיו ד 18 לכם] להם מאת$_2$ / באין] באות ת 20 מחוץ למחנה מושבו] ליתא ת
25 יי"] א הי' מ 28 שם] השם תת$_2$ 32 תקרובת] תקרובות ת ליתא ל

רכ

1 בפרי] בפי' מאצ בפרק ת פרי' ל (מטושטש ת$_2$) / האדם] אדם ת 4 שאם תבא לו מהשם ית']
שא"כ ת 5 למינות] (גם ההמשך מכאן עד עמ' רכא שו' 15 נמצא בקטעי הגניזה ת$_2$
(ENA 3002 קטע 4), ואף משם יובאו חילופי־נוסח חלקיים) 6 הודיעני] לצת הודיענו מא
9 רי'] אלתת$_2$ רב מצ 10 מפיו] ממנו ת /אלהיכם] ליתא ת 11 המת] מת ת 12 אמר
עתה] ת אמור מעתה מ אמור עתה א אומ' עתה צ 13 בבוראה] בבורא מא 15 דבר זה <u>להם</u>
להזכירם מ (להם ליתא א) 16 את הבורא] אל הבורא ת לבורא ל אל השם ת$_2$ / הוא] היא
לתת$_2$ 17 זה] זו ת ליתא ל 19 הנכבד] ליתא ת /זה] ליתא לת / ז"ל] זצ"ל ת
20 יוסף הצדיק לאחיו] צ יעקב אע"ה לבניו מא יעקב אבי' לבניו ת יעקב לבניו ל יעקב אבינו
ע"ה לבניו ת$_2$ 21 למה] לא מא 23 [אתכם] למאצתת$_2$ 24 ויגיעה] ויגע צת /
מתמסמס] מתמוסס ת 25 אלא] רק ת 29 זה] ליתא ת 32 ואחרי כן] ואחר כן מא
ליתא ל ואחרי? צ ואחר כך ת$_2$

רכא

4 האמונה] האמנה ת 5 גלגל] לגלגל ת 6 לוקחת] א לקחה מ 8 ככידורי] ככדורי
לתת$_2$ 10 המחקר] א המחקרי מ / נקראו] ת$_2$ נקראים מאלצת 12 איננו כח בגוף]
(כאן מתחלפת הכתיבה בכ"י ק, ונוסחו שוב איננו חוזר לנוסח כ"י ו. מכאן עד סוף החיבור
יובאו חילופי־נוסח חלקיים מכ"י ק, ועיין במבוא) 13 בלא] בלי מאק 15 ורעיוניך]
צקת ורעיונך למא 17 רז"ל] ז"ל ת (שדרז"ל ק) (שארז"ל צ) / עם$_2$] ליתא ת
18 בבריאתה] אק בבריאותה מ ליתא ל בבריאתם צ 20 והגלגלים] א וגלגלים מ
26 פירושו] פי' קת פירוש ל / מבואר] א ליתא (ובמקומו חלל ריק) מ 27 בעוד] בעודו
ת 31 <u>עור</u> פני משה ת 32 יו"ל] לק? ית' ויתי' לעד ולנצח מ יול"ו את ליתא צ
34 ארבע'] ארבע מאצ ארבעה ת ד' ק (חסר ל)

<u>רכב</u>

2 [ישר]] למאצקת / והאלהים] אשר עשה האלהים ק 3 דרך האמת] ד"ה מא דרך האמתי ל 4 ה"ר זרחיה הלוי] הרז"ה מא 5 כאשר יאמר] כמו שיאמר מ כמו שיאמ' א 7 שטובעו] צת שטבעו למאק 9 שכל] השכל ת 10 אשר <u>הוא</u> למעלה ת 14 כידורי] צק כדורי למאת 15 בעלי התנועה] בעל תמונה ת 16 אלא] רק ת 18 רצוי' לומ'] ר"ל למאצק רצוני לומ' ת 26 במהות] א כמהות מ 28 עיקר] העיקר ת / השכל] בשכל ק 29 נ"ר] נר"ו לת / שם זה] (מכאן חסר בכ"י ק עד עמ' רכד שו' 28) / והנו] את והנה למצ 31 שכל$_2$] השכל ת 32 מתפעל$_2$] המתפעל ת 34 *בהתמדה] לצת בהתמדת מאג

<u>רכג</u>

2 נקנה$_1$] הנקנה צת 4 רבא] רבה ת 8 מובדל] מובדלות ת מובדלים צ 9 נקראו] נקראי' ת / פלוי'] פי' ת פלוני ל (בכ"י צ חסר עד שו' 14) / איננו$_2$] אינו למאת 12 בה] א לה מ 13 הוא] ליתא מא 14 אינה] איננה ת 15 כלל] ליתא ת 18 רוחניי] מ רוחני אלצת 19 *שהציון] מאצת שהציור ג (כמו שהצורה למקומו ל) / וכו'] א וגומ' מ 21 מפי$_3$] מפני מ / יול"ו] א יתי' ויתי' ל"ו מ יו"ל תל ליתא צ 22 ישפיקו] (נוסף בגליון, בפנים "לא השפיקו" ונמחק בהעברת קו) ג 23 החיצוניות] החיצונות ת 24 השפיקו] הספיקו ת יספיקו ל / לא$_2$] שלא ת 26 אמורה] חמורה מא 27 בלי] בלא ת 29 הכ'] א הכי' מ 32 *היא] למאצת הוא ג 35 היה] ת היתה למא ליתא צ

<u>רכד</u>

1 אלוהיי] אלהי לת אלוהי צ 4 פיה] פה ת (עליו ל) 5 שאמ'] שאומ' ת 13 אדם] האדם ת 15 מזהירים פני הצדיקים] פני הצדיקי' מזהירי' ת 16 כרקיע] לצת ברקיע מא 22 כאשר בא] כשבא ת בבואו ל 23 האש] אש לת / *בעת] מאצת בעוד ג (בעת עסקו ל) / כאשר היה] כשהיה ת בהיותו ל 24 תשתכל] לצ תסתכל מאת 28 נ"ם] א נ"ס מ 29 ומאדיב] (כך גם מאצקת) (ומאדיב המחשבות ליתא ל) 31 פלוי' ופלוי'$_{2,1}$] פי' ופי' מא / רשעים] הרשעי' ת ליתא ק רשע ל / שיראו צדיקים] הצדיקים ת יראה צדקו ל שהם צדיקים ק 32 לשון ואומה] אומה ולשון צקת / לשני] לשתי ת 33 לא הידיעה] לצת ליתא מ (בכ"י אצ איתא "לא הידיעה" בפנים ואילו "כי הידיעה" ליתא, ובכ"י א נוסף בגליון) / בידוע] צ ביודע מ בידוע ((נ"ל ביודע)) א ביודע קת (מעלה בידוע ליתא ל) / כלם] כלן ת 34 רק] אולם ת / יאמר] ויאמ' ת ויאמר ל 35 תראה בדעתו לאמר] חשבה לומ' ת

רכה

1 ויאמר שלא ידע] ותחשוב ותאמי שהאל לא ידע ת (חסר צ) 2 רק] ליתא לת / הפקר] הפסד ת 4 אלו שתי הכפירות] אלה השתי כפירות ת שתי אלה הכפירות ק 7 שופכו] שפכו מ שופכי א / יאמר כי בראותו ת 8 רשעים] הרשעי' ת 10 *רעות *וצרות] למאצקת צרות ורעות ג 12 *וארחץ] למאצקת וארחוץ ג / [[קושית]](בכ"י ג נכתב מלכתחילה קושית וכדי לתקן לקושיית נוספה יו"ד תלויה הבראית כו"ו, ואכן בכ"י בכ העותק: קושיות)
17 בעתיד] ל ליתא מאצקת / *דעה] למצק דיעה ת דעת אג 18 אלו] (נוסף מעל השורה ג) / יש בו דעה] ידע ת / ישפיע להם] השפיע ת / הכפל] (נכתב כבראה מלכתחילה הכלל ותוקן להכפל) ג 19 במלות] א במלת מ במילות צ / בפסוק] כפסוק לת 21 הוא] היא צ?ת
22 וגו'] צ וכו' למאקת 24 זכיתי] לצת זכתי מ ליתא (מביא המשך הפסוק בראשי תיבות) א זיכיתי ק 28 *רחקיך] מאצקת רחיקך גל 30 בדבריו] (בי"ת ראשונה תלויה) ג
33 עון] ליתא ת /בפרש' אם בחקתי ובפרש' (34) והיה כי תבא] שבפרש' בחקותי ופרש' כי תבוא ת

רכו

1 להשאר נפש הצדיקים] להשארות הנפש של צדיקים ק השאר נפש הצדיקים ל 2 את יי' אלהיך] ליתא קת / ובנפש] ואת נפש ק / בכרתות] א בכריתות מק ככריתות צ 3 הכרתות] א הכריתות מצ הם ל / הכרת] הכרתת ת / הנפש] נפש למאצ / החטאת] החוטאת צת 4 ואמי'] נאמי (?)ק ואומי' צ / לו] ליתא ת 5 יבלו] א יכלו מ 7 יי'] השם ת 8 גמור] הגמור מא 9 בתורה] א ליתא מ 10 שיאמי'] שאומי' ת שאו' ל שיאמרו צ / מרע"ה] משה ת
13 *בענין] למאצק כענין גת 15 האל ממנו] צ האל יתי' למ השם יתי' א האל יתי' ממנו ק ממנו האל יתי' ת 16 הכתוב] הפסוק ת הכתובים ל 17 שיאמי'] (בכ"י ג נדבקה היו"ד לשי"ן, וכ"י בכ טעו והעתיקו: שאמי') 19 עד] ליתא ק 20 ויגמלוהו] ויגמלהו ת
21 המכחישים באל יתי' ת 22 כי...אלהים] ליתא ת 23 יבואהו] יבואוהו ת יבואו צ / בוראו] הבורא ת 25 וכאשר בא] וכמו שבא ת / עקיבא] עקיבה ת/שמחתכים] שראה שמחתכין מא בשרו] בשרם ת 26 רכי"ה] ת רבון העולמים מ רב"ת א רבונו של עולם ל רבו' כל העולם צ
27 להם] להן ק ליתא ל 28 הוא] ההוא מא ליתא ל 29 *כחלום] מצק בחלום אגל
30 והוא] אבל ת / האל] השם ק הוא צ / במצר] א כמצר מ 32 נסכמות] נסמכות צק נסכמות ((ס"א נסמכות) א / הייסורין] ליתא ת 33 יבאהו] יבואו לצק 35 ברבי הצדיקים שהם] שהרבה צדיקים הם ק (ברובי הצדיקים שחוטאים) ל

רכז

1 אדם] (נוסף בגליון) ג   4 גהינם] צקת גיהנם למא   7 ואבד] נאבד ?ת ליתא ל
9 את] מאצקת ליתא ל   14 גם כן] גם הם ת / רחוק הוא שיהיה ת הוא רחוק שיהיה ק
15 אליו] עליו ת   17 נלקח ממנו] ליתא לצ / גמול] את הגמול מ   21 עקיבא שהזכרנו]
עקיבה שזכרנו ת עקיבא שזכרנו ל   22 בא] ליתא ת / הזו] הזאת צקת זו ל / באל] באלו
ת ב"י צ   23 נאות וטובות] טובות ונאות קת נאות ל   24 וזהו] וזה הוא ת
25 כי הוא הוא מלאך ת   26 הוא] והוא ת / חכמים] החכמים ת החכמי' ק   27 מן
הטבעים] א מהטבעים מ / זו] זאת קת   30 הכלל] צ לכלל מא הוכלל תד לכל ל והכלל ק
32 בלשו'] (בכ"י ג יש להסתפק אם לא נכתב: כלשו'; ב-בכ נכתב בבי"ת. בכ"י א: כלשון)
33 נוטל] ונוטל ת   34 בבעלי] לבעלי ת   35 גשמי] בשמי תד (ב-ת מעל הבי"ת גרשיים
למחיקה) / אל] צקת ואל למא / במאמרו] באמרו ל

רכח

2 ידך] לצת ידיך מק (וי"ד תלויה?) א   3 מפשטי] מפשט מא / הכתו'] ל הכתוב מאת הכתובי'
צ הכתובים ק   4 הם] הן ת   5 ירחיקו] הרחיקו ת / היות] הוית ת / והיות] והוית
ת   6 שיאמרו] שיאמר ת   7 בענין] כענין לצ / רמז] רומז ת   8 בגזרת] בגזירת מצת
בגזירות א בגזירי' ק   12 ההוא] ליתא לת / אמרו] צ אמי' לת / בפירוש] בפי' לצת
14 נסי] נס לקת ניסי צ / ((תמיד)) (בפנים) למאצת   15 המלאך] מלאך ת   16 ובפרט]
ופרט לקת   17 חכמים] חז"ל קת / בכאן] כאן ת   20 וריויה] ודיויה ת וחויה ל
21 אריותא] אריואתא ת אריוותה ל   23 מלאך יי' הוא] הוא מלאך יי' ת   27 *קלל]
למאקת יקלל ג (בכ"י צ קשה להחליט אם נכתב "יקלל", או "קלל" ונקודה לפניה)
30 שואלים$_1$] ליתא לת / לשוא ((נ"ל לשוב))] א לשוב למצקת   31 באמרו] כאמור ת כאמרו
לק / מישיני] מישני למאצקת / וגו'] יקיצו ת (ליתא לק)   33 אדם] ליתא צקת
34 אשר] כי ת   35 הטוב] והטוב ת (ליתא ל)

רכט

4 (*)] רבי' ע"ה ג / דרשו רז"ל] דחז"ל ת (וזה דרש רבו' ז"ל ל) דרשו ז"ל צ   7 צדיק
לפני (8) וגו' ת צדיק לפני בדור הזה על כן ק   9 זכום] זוכים ת / אשר] כאשר ת
11 השלמו] ק השלימו למאצת   14 *חלילה] למאצקת חללה ג   16 כמעט] במעט ת
17 אז] א אז אז (נכפל במעבר משורה לשורה) מ או צת   18 ותכלה] ותעלה ת (ליתא ל)
21 במעמד] ובמעמד קת (ובהר סיני ל)   22 הפרק] פרק ת   28 כאלים] ק כאלים א
כאלהים למצת   29 הפרשה] פרשה ת   31 על כן] ל ע"כ מאצת ליתא ק / כשיחיים] יחיים
ת   32 של (33) מטה] שלמטה ת   34 ימי] ימות ת

רל

1 חיותם] למא היותם צ?קת / כמותן] כמותם קת 2 תהיה תאותם] א תהיה תאותם ושלימות תאותם מ 3 כשיחיים] שיחיים ת · 6 [בפגרי האנשים]] מאצ בפגרי לת 10 וחיה] ליתא ת (וחיה ועוף ל) (חיה ועוף צ) 11 וזהו] א וזה מ / ככת בכת ת·(כמלאכים ל) 13 ושרפים] שרפי' ת (ואופנים ושרפים ק) 15 לו$_1$] ליתא לת 16 ואכ"ו] על אכ"ו ת 18 עד] עוד ת 23 כתיב] כתוב מאצ כתו' ק? / (משורה זו עד סוף העמוד כ"י ת פגום בחלקו, ובייחוד קשה הפגיעה בשורות 28-35) 24 וברר] ת ובירר צ וברא מ וברד א ליתא ל ובירר ק 26 וסבותם] וסברתם מא ליתא ל לסבותם ק 28 אחר כן] אחרי' כן ?ת אחר כך ל אחרים צד אח"כ מאק? / (בכ"י ד יש רווח בין "העכורים" ובין "בסבוב", כאילו חסרה מלה אחת) 32 לגדל] וגדל ק

רלא

1 הפנימי] (ה"א תלויה) ג / יקימו] אקת יקיימו למצ 4 לאור] ליאור ?ת 7 *משם] למאצקת שם ג 8 העלה] צק העילה למאת 9 ואל היסוד הראשון] ליתא מא / ממנו] ממנה ת / *חלילה] למאצקת חללה ג 12 *אמ'] לצת אמר מא (חסר ק) אומ' ג 16 שאומרים] שאומרי' ת שאומר מא שאמ' צ שאומ' ק / נאמ'] ואמר מ נאמר א 17 עצמיך] אלצ עצמך מקת / שאומ'] א שאומר מ שאומרי' ת שאו' לק שאומרים צ 19 בשביעי] לצק כשביעי מא 20 ביום] אק?ת כיום למצ / שבת (21) בו] שכתבו ל / (כ"י ת פגום מכאן ועד סוף העמוד, ובייחוד קשה הפגיעה בשורות 28-34) 21 כאן] צק כן מא בכאן לת 23 הזכרתי] זכרתי ת 25 יסוד] ליתא ת היסוד ק 27 הפסוק] הכתו' ת (א"כ היה אומר תשפוט) ל 30 זה החכם נכונים] החכ' הזה נכוחים נכונים ק / קשה לי] קת ק"ל מא 32 שמה] שמיה למאצקת?

רלב

1 המלכות] (ה"א תלויה) גת מלכות ל 2 השבי] שני לצקת / שהיא] שהוא ת 3 עלאה] ק עילאה למאצת 5 לב'] לבינה לצ לכ' מא לת' ת / לפ'] לע' מא לפחד לצ 9 ואע"פ] אע"פ צת / כיון] כוין ת / לרמוז] ליתא ת 11 כי השם] שהש' ת 12 החמורה] חמורה ל (ה"א הידיעה תלויה) ת 16 אם כן] ל א"כ צקת א"נ מא 17 הנבוכים] נבוכים מא / דבר] ליתא ת 18 היא] לקת ליתא מאצ 20 דבור] ליתא ת 22 מחכמת כל] מכל חכמת ת 23 שלפעמים] שפעמי' לת / אומ'] לצק אומרי' ת אומרים מא 24 והיודעם] והיודע ת (חסר ל) והיודעים צק 27 משתכל] מסתכל קת 31 גדולים] ליתא ת / המשתכל] המסתכל ת (שיבא למעין תועלת ל)

רלג

5 תלמיד אי] ק   6 ובאמרי] א ובאמרו מ וכאומרים ?צ (חסר ל)   12 לעגל] ליתא ת
16 הרב ז"ל כו] בו הרב ז"ל ת   21 והמחזק] והמחזיק (עם סימן מחיקה על היו"ד?) ת
והמחזיק ד   22 לשבר] לשכך ת שכך ד   23 להרג] להרוג מאצקת (ליתא ל)   27 שהיה
אחר] שאחר לת / שנערפה] משנערפה ת / היה יוצא ממנה ת   29 באזני] באזן ת (חסר ל) /
ותופשין בו] ותופסי' אותו ת (ליתא ל)   33 עם$_1$] ליתא ת

רלד

1 העוסקים] העיסק ת / ממשיכין] ממשכת ת   3 *וי"מ] לת ויש אומרי' מ וי"א א ויש
מפרשי' גק ויש מפרשים ל מ"מ צ   4 אל התשו'] אל התשובה מאצת לתשובה ל / *וי"מ] למאצקת
ויש מפרשי' ג   5 *וי"א] אלצקת ויש אומרי' מ ויש מפרשי' ג   6 מלפרוש מהעבירה] מן
העברה ת מלפרוש מן העבירה ל / *וי"מ] מאצקת (חסר ל) ויש מפרשי' ג   7 שזה] שזהו ת
(חסר ל) / *וי"מ] למאצקת ויש מפרשי' ג   8 ודבוקה] ודבקה מאקת (כל זמן שדבו' ל)
(דבקה וקשורה צ)   11 לאכל] לאכול למאצקת   12 ההרהור] (בגליון נוסף ביד אחרת:
"שנפרד(?) מחשבתו מדיבוק השם (?) וכו' ") ת/*שיהיו]למאצקת שיהיה ג   14 ובימים טובים]
ובי"ט צת   15 ישיבות$_2$]ליתא ת   17 גנאי]וגנאי ת   19 חכמים] החכמי' ת החכמים ל
21 ורוקדים עמה] ומרקדי' עמה ת ומרקדים בה צ   23 חיוארי] א?צק חיורי למת /
לובשות$_1$] צת לובשת למא / לובשות$_2$] מ לובשת א?לצק   25 עושין כן מפני ת עושין זה
מפני ל עושי' אותו מפני ק   26 מפני יראתו של יצר] מיראתם על היצר ת מפני יצר ל
28 אמן...הגדול] מ אוי"ר למען ש"ה א אוי"ר למש"ה ת אוי"ר למען שמו הגדול ק (ליתא צ)
(וירחקנו...הגדול ליתא ל)   29 האחים] ק אחים למאצ אחין ת   30 אלא] רק ת
31 אחים] א האחים מ   33 בפרש'] בפרי קת בפי צ   34 ובפרש'] ובפי תצ (ליתא לק)

רלה

2 תבין] הבין ת / *הארץ] צקת האריך גלמא   3 האלהים] צ אלהים למא אלהי' ת אלים ק /
הפי'] א הע' מ / הת']א בתי מ   4 ז"ל] ליתא ת   7 סביביו] סביבו ת סביב התלוי צ
10 ההוא] א ליתא מ   13 שהימים ארוכים] שהיום גדוי' ת (ליתא) ל   14 הלילה] הלינה ת
15 וזש"ה] זש"ה לת   17 וגו'] ליתא לקת / מעונותם] א מעונתם מ   18 רובצים] ירב' ת
22 שאמרתי] שאמרת ת שאמר ק / המחשיך] (הה"א נמחקה?) ת מחשיך ד / החשך$_2$] ליתא ת
23 וסבת כל היפך] (מלכתחילה נשמט "וסבת כלי" ונכתב "והיפך", והמעתיק הוסיף "וסבת כלי"
בגליון וניסה לתקן את "והיפך"; אבל כ העתיק: וסבת כל והיפך) ג   24 אלא] רק ת
26 וזש"ה] זש"ה לת   27 חשך] החשך ת ליתא ל   28 סכותה] א(?) סכות מצ
29 מתורותיו] מתורתו לקת (חסר צ)   31 מיתנא] מיתיא ת מילתא ק   32 חומרתא] אומרתא
ל / רבואתא] רבוותא מאצ (מחוק) ל   33 אינן] אינם למאצקת   34 שנפשותיהן] שנפשותיהם
צת (שנפשות הגוים ל)   35 מהם] עמהן ת (חסר ל) / מין] א מין ומין מ (חסר ל)

<u>רלו</u>

3 נחשב] (נכתב מלכתחילה חשוב, ותוקן) ת חשוב ד 4 שנשמתו] שנשמתן צ?ת 8 עקיבא]
עקיבה ת 10 שהשטן] ליתא מא 12 הנאמן] ליתא מא 15 השיב] והשיב ת / השד]
לשר ת 16 גופו] א? גופן ?מ 17 גופו] ליתא ת 18 בצדקו עומד] עומד בצדקו ת /
וגו'] וכו' למאצ?קת 22 עבירות] לצ עבירה מ עבי' א העברות ת / צנורות] הצנורות
(ותיקן?) ת הצנורות ד 23 עצמו או להמית עצמו] <u>את</u> עצמו או להמיתו ת 27 הסכות]
(ה"א תלויה)ג סוכות ל 29 של מטה] א שלמטה מצק 30 לך] צק ליתא למאת 31 אליהם]
אליהן ת עליהם צ 32 של מעלה] שלמעלה מ (מטושטש א) (חסר ו$_2$) 34 רמז] רומז מא
35 שמיניית] א שמיני מק

<u>רלז</u>

3 בהם] בהן ת 6 יהא] יהיה מא 7 שבוע] השבוע ת 8 ועיקריהם] ועיקרתם ת
10 השלשה] הג' אקת הב' מ / לתבונתו] ולתבונתו לצקת 11 אמרו] אמ' ת 14 קצירה]
לקת קצירה מאצ / ים] א יום מ 16 שביעיים] שבועיים ת / כו'] וכו' למאצקת
20 בחיינו] (דומה שמלכתחילה נכתב: בחייהם, ותוקן לבחיינו; אבל בכ העתיקו: בחייהם) ג
(חסר צ) / מחודשת] מחורשה ת 21 וכו'] ל כו' מאצקת 23 אותם] אותן ת
26 והשתכל] והסתכל קת 29 כיון] כוין ת

<u>רלח</u>

1 היום] תר ליתא למאצק / אנא] אנה צו$_2$ 2 כלומ'] ליתא לת 5 ומביאי] ומביאיי ת
ומביאים צק 7 רבון כל העולמים] רבון העולמים ל רב"ה מאק רבון כ"ה ת רבונו ש"ע (?)צ /
<u>אשר</u> חטאתי מא / וכו'] כו' מא (ליתא ל) 8 [ולפי... (9) לפניך]] למאצקת / ותבון]
ליתא ל 10 ונדכה] ונדכא ת (חסר ל) 12 הסכמת] א החכמה מ / עליהם] עליהן ת
13 תיפכם] תיפכך ת (חסר ל) 14 כרפואת] תצק ברפואת מ?א? (חסר ל) / אשר] איפשר ת
15 שיהית] שיהא ת / ודויו] א וידוי מ 16 אשר הזכרתי] שזכרתי ת אשר זכרתי ל
17 הזת] זת לת 18 שהוא] (בוסף מעל השורה) ג 22 אל הת...(23) שהוא הע'] ליתא צ
23 על השם... אלהיך$_3$] ליתא ת 29 אתם] לצ ליתא מאקת / (*)] במדשכל (נכפל) ג
31 לצ'] לת' ת 33 בשעת] בשעה קת?ד ליתא ל / וזהו שאמר] ל וז"ש מאצ וזהו שאמ' קת

<u>רלט</u>

1 *וכי] מאצת וכן גק (ואם ל) 2 *שהרהר] (בכ"י ג נכתב כנראה מלכתחילה שהרהור ותוקן לשהרהר, אך בכ"י ב העתיק: שהרהור) 4 הנכבד] ליתא לת 5 לא יתכן <u>דבר</u> זה ת
6 אשר הזכרתי] א שהזכרתי מ (נכתב כנראה מלכתחילה "שהזכרתי" וגורדה הש"ן ונוסף "אשר" מעל השורה) ג אשר זכרתי ל / בדברי רז"ל] בדברי ז"ל ת בדרז"ל מא 7 שהם] שהן ת ליתא ל / אפנ"ת משגע"ח] (בשולי כ"י ג הערה - כנראה ביד אחרת - המבארת ר"ת אלה) אפנ"ת משגע"ר ת אפנ"ת משוג"ח ק 9 שם] ליתא ת 12 כי] ליתא לת 13 המשכל] המסכל ת
16 המשכל] המסכל ת 17 ובדברי רז"ל] ובדרז"ל מאצ 18 אותו] אותי ת אותם צ / ואחת מהן <u>היא</u> אומרים (ומעל "היא" סימני מחיקה!) ת ואחת מהן <u>היה</u> אומרים ד / ע"ה] ז"ל ת
20 חסר] החסר ת / שראה] כי ראה ת שרצה ק / שהיתה שהיה] שהיה לשא שהיתה צ שהיתי ק שיצא ת 21 <u>כי היא</u> תשובה וזכה ת 22 שביטלת] שבוטלת ת שביטלה צ, שנטלת ק
26 אז] או מאצ! / אלהיך$_2$] (נוסף בגליון) ג 27 בר$_1$] כי מ בי(?) א כן צ 27 שאינה] (יו"ד תלויה) ג שאין לת 31 ויתרבה] ותתרבה ת 34 יתגבר] יגבר ת

<u>רם</u>

2 <u>ובאפי</u> וזרקתי עליכם ת 6 תשלום] (נוסף בגליון) ג 7 *אפי'] למאקת אפילו צ ואפי' ג 9 *ליריאיך] למאצק ליריאך ג ליראיך ת 10 יריאי] יראי לצת / שכלי] שכלך ת שכלו ל 12 הן] הם צת 17 וגו'] א ליריאיך מ (ליתא) ל ליריאיך וגו' צ (סובב אצ"ל ק) 22 שאמרו] שאמ' לקת / וכל שכן$_2$] ליתא לקת 29 בעצמו] עצמו ת
30 ברוך] וברוך קת / אמן] ליתא לת א' ק 31 וכלם] וכלן ת / למרע"ה] למשה ע"ה ת / מאחר] מאחת ת 33 [[יעשה]]] (השחזור מאושר לפי גרסאות בב. במקום כ"י ג היום במחקו הש"ן והה"א ונראה כאילו כתוב: יעבד או יעבר) (ליתא ל) 34 וכו'] וגו' מאצת ליתא לק

<u>רמא</u>

2 שכבר מתו] וגו' ת ליתא ק / ואומרים החכמים] ואחז"ל ת ואמ' חכמי' ל ואמרו החכמי' ק
4 כלו] ליתא לת / לתהו <u>ובהו</u> ק / יצר] היצר ת 5 מועט] מעט ת / שכתבתי] צקת שכתבנו מ שכתוב א שכת' ל 7 וילך <u>משה</u> לצת 8 כשהיה הדבר בא] כשהיה <u>בא</u> הדבר בא מא כשהיה הדיבר בא ת כשהיה הדבור בא לק כשהיה הדיבור בא צ 9 כי אם] רק ת אלא ל / כעין] כענין מאצ 10 הראוי לו] ליתא מא 11 ונודעתי] ונודעתי מא
15 הנכבד] ליתא ת (הש"י צ) 16 שפט] א ליתא מ / שאר] ליתא מא 19 וכו'] א כו' מצ ליתא ל 20 *המבאי'] ק המבאים למאצת המבאין ג 22 רעה] רועה למאצקת
23 באבן] האבן לצ 27 ואמרתו] ואמרתי ת 31 כאש] א כאש מצ! / הפי'] א הע' ? הפי'? מ הפ' ק

רמב

2 רעה ת רוֹעה למאצק 7 ואילות] ואיילות למצת ואיילו' אק / הרי שאין] (נכתב מלכתחילה שהוי אין, ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו: הרי שאין) ג (חסר ק) 9 פי] פה תל כזה] הזה צ / אמי'$_{2,1}$] אמר מא 12 הצור$_1$] השי' ת (חסר ל) / ויתי'] ליתא ת (חסר ל) 13 פעליו] פעלה מא פעלו צ / (*)] היה (נכפל במעבר מדף לדף) ג 14 הוצרך] צקת הצריך מא שהוצרך ל 15 בבא] בבאו ??ת בכאן ד 18 דוגמת] דוגמ' מ דוגמא א 19 שהוא חקוק בכסא בע' (הנוסף נמחק בהעברת קו) ג / *שהוא] למאצקת שהיא ג 24 ז"ל] לק ליתא מאצת 27 שחן] כי חן ת (בכ"י ג נכתב כנראה מלכתחילה כי חן ותוקן לשחן או להפך); בכ"י ב: שחן; בכ"י כ חסרה המלה ובמקומה רווח) / והנה] הנה ל (בכ"י ג נכתב כנראה מלכתחילה הנה ונוספה לפניה ו"ו, ונוספו נקודתיים מעל הו"ו לציין שהמלים נפרדות. בכ"י ב: והנה, בכ"י כ: הנה) 33 החי'] אקת החכמה למצ 35 פירש] פי' לצקת

רמג

4 שידעו] (נכתב בתחילה להודיע ונמחק בהעברת קו ונכתב אחריו: שידעו) ג 10 ובולכבודי] ובו לכבודי מא וכן לכבודי צ בו לכבו' ק 11 בריאה יצירה עשיה] לצק בי"ע מאת / אלא] רק ת 15 כן] כך ת / יבא] תבא ת 16 בריאת] (נוסף בגליון) גק 17 יכרתו] יוכרתו ת 20 עמך] ליתא ת 27 ואמור] ת ואמר למא ואמ' צ ואומ' ק 28 מיע"ו] מיע"ם ק מיע"ל ת (חסר צ) / נ"ם] א נ"ס מ (חסר צ) 29 וכו'] כו' ת ליתא צ 30 שאמ'] לק שאמר' מאת שאמרה צ 32 מה] א ליתא מ 35 והכתי'] קת והכתיב צ והכתו' מא וכתו' ל / יול"ו] יתי' ויתי' ת ליתא צ / האצול] א האציל מצת האצל ק

רמד

4 יול"ו] יתי' ויתי' ת יתי' ל ליתא צ / התחתונים] (ה"א תלויה) ג 5 ארמוניו] אעצק ארמונו למתד / תחתוניו] ד תחתונו ל (ת קרוע כאן) 7 יהונתן] אלק יונתן מת ירונתן? צ 8 הב"ה] ליתא ת 9 השם] ליתא ת /הב"ה] ליתא ת / העולם] לעולם מא 10 לגמול חסד] ליתא ת 11 אע"פ] שאע"פ ת 12 רע] (נוסף מעל השורה) ג רב ק / כלן] כולם למ? כלם את כולן צ 13 *שיצא] למאצקת שיוצא ג / מהן] צק מהם למאת 16 לאי זה] לאי זו ת 18 והוא] הוא ת / שכונת הסוד הזה הוא] שכונתו ת שכוונת הסוד הוא ל 20 שישחיתו ויעותו] להשחית ולעוות ת?ד / את השם] לפניו ת השי' ק השם ל / ע"כ]ליתא ת 21 באוצרותי] באוצרות ת 24 להצדיקם] להצדיקן ת להצטדיקן ק / וישיב] ותשיב ת 25 שהיה חסר] (נוסף בגליון) ג 32 חיים] החיים ת 33 חז"ל] ז"ל ת / ידי] א ידו מ יד צ

רמה

1 במהרה] (נוסף מעל השורה) ג / במהרה בימינו] ב"ב מא / מאירה$_2$] המאירה ת   2 לאחז] לאחוז למאצקת   4 יהיה] (נוסף בגליון) ג ליתא ל   9 לא] ל לו מאצקת   10[הכוכי... (11) בעיר] למאצקת   14 אלהים] א האלהים מ   15 הרב ר' משה] הר"ם מא הר"ר (וליתא משה) ק ר' משה (ולפני שמעון נוסף מעל השורה - כנראה ביד אחרת: ב"ר) ל / זצ"ל] מצק ז"ל אלת   16 האלהים$_{3,2}$] אלהים ת   18 שהוא$_1$] (שי"ן תלויה) ג / הכיר הברכה מא
22 אלא] רק ת / האלהים] אלהים ת / בנטיעות] נסיעות ת   23 קרבנות] הקרבנות ת
27 מפי] מפיו (ונמחק הו"ו?) ת   28 מצינו] מצאנו ת   29 כש"ט] צק כתר שם טוב למאת   33 ה"ר אבנ"ר ז"ל ק

רמו

1 רבי] ליתא ת (מרע"ה לצ)   2 ומזדים] ומזדוגות ת (חסר צ)   3 שכתוב] דכתי' ת (חסר צ) / חשך] חשוך למק (הפסוק מובא בראשי תיבות) את (חסר צ)   4 ובקתי] ובקיתי מת (מצוטט בראשי תיבות) אק ובקי' ל (חסר צ)   5 הכת'] הכתו' למקת הכתוב א הכתב צ
7 שכתבתי] תל שכת' מא   8 *ויתכן] ל?מאצקת ויכול ג   9 בזה] בו ת   10 ב"ר] ליתא ת גר"ו ל / עם שאר השבושים] (מכאן נכפל בכ"י צ הקטע עד עמ' רב שו' 34, והוא מופיע גם במקומו ונוסחו יקרא צ, וגם השתרבב לתוך פרשת עקב, והנוסח שם יקרא צ$_1$)
11 ועשה מהם דברים מא   14 [[שעאיב]] שועב מא שאעיב קת ו' שע...(קרוע) ל ו' שעיב צ שועיב צ$_1$ (בכ"י ג המלה מטושטשת כמעט לחלוטין ושיחזרתי לפי בכ)   23 מנע אותם] מנעם ת   25 כתבתי] כתב' מא (חסר ל)   27 בין] (נוסף מעל השורה) ג / במלת ציון] ליתא ת
29 י"י] לק השם מאצ$_1$ת ה' צ   31 על] אל ת   32 קדושי] ל?ת קדוש מא קרש צצ$_1$ק
33 הפי'] א הע' ? הפ' ? מ / כו'] בו ת וכו' ל (חסר צצ$_1$)   35 הפי'] א הע' מ

רמז

2 מה] (נוסף בגליון) ג   3 ר' יצחק] ר"י מא (ריב"ה ראב"ד ק)   7 משכיל] ומשכיל ת / הר"ם ב"ן ז"ל] הר"ם במז"ל מא   14 אחת] אחר ?מ א' א /כתבתי] כתב' מא   19 (נכתב בתחילה "שעיקר כונת הכלה" ונמחק "הכלה" בהעברת קו ונכתב אחריו: החתן) ג   22 כתבתי] כתבנו מ כתב' א   29 ותימר] ותאמר ת ותימ' ק (חסר צצ$_1$)   30 וכו'] אלצצ$_1$ק כו' מת   31 שכתבתי] שכתב' מא   33 דת] צצ$_1$ ליתא למאקת

רמח

2 ותרדוף...(3) דבריו] א ליתא מ   4 מקבל] מקובל ת מקובל (וי"ו תלויה) ל / ז"ל] ליתא ת   7 כפשטו] למאקת כפשוטו גצצ$_1$ 8 וכתב] צ$_1$ת וכת' למאצק / שכתב] שכת' מאקת   10 אלא] רק ת   12 ז"ל] ליתא ת   14 שנתן השם ית' בהם] שנתן בהם

השם יתי' מ שנתן בהם השם יתי' בהם א / מעוטי] א מיעוטי מצצ$_1$ק / ההזכרות] לצצ$_1$ת האזכרות
מאק / בכתיבה] (בכ"י ג נראה כמו: בכתובה, ואולי נעשה כאן שחזור מוטעה; בכ"י בכ הועתק:
בכתיבה)   15 התגין] (בכ"י ג נראה כאילו נכתב: חתגין, ואולי נעשה כאן שחזור מוטעה;
בכ"י בכ: התגין)   16 ג'יקטילה] ג'ייקטלה מק גייקטלה א ג'יקטלה ת גיקטילה (יו"ד
שניה תלויה - ביד אחרת?) ל ג'ייקאטיליא צ בן ג'יקאטיליא צ$_1$/לעשרות] ליתא ת
17 ולמאות] למאות ת (ליתא ל) / שהוא] צת הוא ק הוא שהוא מ שהוא (שי"ן תלויה) א (הוא
בלא יראת שמים ל) שהיה צ$_1$ 18 אהבתן] אהבתם תצ$_1$/ אותן אותם מאצצ$_1$ק ליתא לת
19 ספרי תורה] ס"ת ת ליתא צ בס"ת צ$_1$ / רבים] ליתא ת / ומלאים כל טוב] ליתא לת
20 ולא] לא ת / להם] ליתא ת   22 את השמים ואת הארץ] שמים וארץ ת את השמים וארץ ל
23 וכתבתים] וכתבתי' לקת וכתבתיו צצ$_1$ 24 שלימים] א ליתא (נכתבה שי"ן בסוף השורה
הקודמת ושכח לכתוב את המלה בתחילת השורה החדשה) מ לשניים ק / האזכרות] א אזכרות מ
26 השם יתי' אותו] אותו השי' יתי' ת   27 דרך] הדרך ת / בא] באה ת   28 כותבם] כותבן
ת / מעתיקם] מעתיקן ת   29 ג'יקטילה] ת גיקטילה מ ג'י קטילא א גיקטילה (יו"ד שניה
תלויה - ביד אחרת?) ל ג'ייקאטיליא צצ$_1$ ג'יקטלה ק / ולהדומם] ולדומים צצ$_1$ת ודומים ל
31 אותן] אותם צצ$_1$קת   32 הקלף] הקלפי' ת קלף ל של קלף צצ$_1$ / הזכרות] אזכרות לצצ$_1$קת
33 השם$_1$] השי' יתי' ת

רמט

2 בו] בזה מא ליתא צ (ואיתא צ$_1$) / הכ"ה] השי' ת / ויתי'] ליתא לצת   3 ובמקומו אבאר בו
שהוא מקום (ונמחק הנוסף בהעברת קו) ג / קדוש] מקודש ק   6 כל] ליתא לקת
9 מעטים] מועטי' ת מועטים ל   11 *שהיה]למאצצ$_1$קת שהיו ג / קדוש$_2$ (11) וברוך בקול
גדול] עמהם ת קדוש וברוך בקול רם ל   13 הקדושה] קדושה ת /בה] ליתא ת   15 ועשו
אותו] ועשאוהו ת   17 עקיבא] עקיבה ת / נפשו] עצמו ת   18 המפרשים] מהמפרשי' ת
19 מברך] ליתא ת כו' צ (איתא צ$_1$)   20 בדברי] בדבר מא בכל דברי צצ$_1$ (בכל דרז"ל ק) /
כתבתי] כתבנו מ כתב' א   21 מקרא דכתי'] תפוחי ת   22 פירש *אותו] מת פי' אותו
אלצצ$_1$ק פירש פירש (נכפל; וליתא אותו) ג / קדיש] הקדיש ת / מברך] ליתא ת   24 מיע"ו]
מיע"ל ת (חסר צצ$_1$)   25 נ"ס] א נ"ס מ (חסר צצ$_1$)   27 חטא$_2$] (בכ"י ג נכתב מלכתחילה
אמ' ותוקן לחטא, ושמא להפך. ב העתיק: חטא. כ: אמ')   28 כי אם] רק ת אלא צצ$_1$
30 הלכו] (נוסף בגליון) ג   31 שימנע] (נכתב מלכתחילה שישמע, ותוקן) ת   33 שמשה
(34) הזכיר] שהזכיר משה ת

רנ

1 להזכיר] .. וליד ?? (מחוק) ת (חסר ד) / הניח] נמנע מ ליתא א 3 וכו'] ק כו' מא וגו' אצצ$_1$ 4 ר' נחוניא בן הקנה] ר' נחוניה ב"ה ת רנב"ה ז"ל צצ$_1$ (מדרשו שרנב"ה ק) 5 בריבוע] ברבוע למאק / העולם] עולם ת 6 ואמצעותן] ואמצעיתן ת ואמצעותם צצ$_1$ (קשה לקריאה ל) / ותחתיתן] (מלה זו כתובה בכ"י ג בצורה שאפשר אולי לטעות ולקראה: ותחתיהן, מכל מקום כך הועתק בכ"י בכ) ותחתיהן ק מתחתיהם צצ$_1$ 14 וכו'] א כו' מ 18 למכירתו] במכירתו ת 21 לו$_2$] (נוסף מעל השורה) ג 28 שלא בכונה] בלא כונה ת ליתא ל 31 להשתכל] להסתכל לצצ$_1$ת / *בגווניו] למאצ$_1$קת בגוונין ג בגוונו צ / את] ת ליתא דלמאצ$_1$ק (חסר צ) 34 עלי] א עליו ? עליי ?מ / ועד"ה] (כאן מסתיים הקטע שנכפל בכ"י צ בפרשת עקב ואשר סומן בסיגלום צ$_1$) / [רומז] למאצקת

רנא

3 ידיד יה] א ידידיה מ 4 כלשון] לק בלשון מאת?ד (ב-צ קשה לדעת) / משכנות] (נכתב כך מלכתחילה ותוקן ל: משלטת ?) ת משכנו' ד 5 וזהו] וזה הוא ת 11 בשלש$_1$] בשלשה ת / השכינות] אלק שכינות מת 12 חופף] חפף ת 16 מוכרת] מופרת?? (מטושטש מאד בתצלום)מ מנכרת א 17 מוכרת] א מופרת ?? (מטושטש מאד בתצלום) מ 18 זאת] זו ת 21 אחד$_1$] אצק אחר מל? 22 הרבה] רבות ת / שנקראת] שנקרא מא 24 יי"] השם ת 26 וכו'$_1$] וגו' מאצת ליתא לק 28 *י"ה] למאצקת יה ג 30 מהארץ] (ה"א תלויה) ג (כ"י כ העתיק: מארץ, וכ"י ב: מהארץ) 33 ומדרום] ומדרום לצת 35 כאן] כן מא / ויה] צ ליתא מת (ליתא ובמקומו חלל ריק) א ויי"י ?ל ויר ק

רנב

4 בתמיהה] בתימה ל בתמיה מא בתמיהא צת בתמיה' ק / (*)] לכי ומעטי (נכפל) ג 5 עצמיך] עצמך קת (מטושטש ל) 11 וזה בזה] א ליתא מל 16 ומאי] מאי ת 17 שנתן לו] ליתא מא / יי"ר] ליתא מא (ליתא ונוסף מעל השורה - לפני הרי"ש - כנראה ביד אחרת) ל 18 האוצרות] אוצרות קת 20 *לא] (דומה שבכ"י ג ביקש בתחילה לכתוב "הרי אלא" או "הרי אן"(?) ותוקן בצורה בלתי ברורה. בכ"י כ: והרי אלא, ובכ"י ב: והרי לא) / אלא] רק ת 21 המושלות] המושלים ת המושלי' ק 23 הם] הן ת / השלום] שלום מא 26 ליסוד] ליתא ת 27 העולם הבא] ע"ה צ עולם הבא ת 28 חדוש מן הפסוק ת 29 כלולה] ליתא מא / כלם] כלן ת 32 דמשמע] משמע ת 33 עד"ה] ע"ד האמת ת / [כלומ' אשפיע מלשון]] למאצת אשפיע מלשו' ק

רנג

2 בעין] (בתצלום כ"י ג שלפני נראה כאילו תוקן ל: לעין, כנראה ביד מאוחרת, שכן בכ העתיקו: בעין) / בין "רומז" ל"לת" נכתב כנראה בכ"י ג משהו, וגורד) 4 כן] את ליתא למצק 10 ומה... (11) עמדי] ליתא ת 13 שאומרי'] קת שאומ' מ שאומר א שאומרין (היו"ד והנו"ן הסופית נוספו?) ל שאומרים צ 17 שרצוני לומי'] ת שר"ל למאצ שרצו' לומי ק 18 שאר הנביאים ע"ה ת 24 שהם] שהן ת / ומקיימם] ומקיימן ת 26 כמו] כמי למאצקת 27 וכו'] ואין אלהים עמדי ת / עמו] ליתא קת (חסר צ) 28 יתי'] יתברך ת 29 הפסוק] בפסוק ת הכתו' ק 30 מיעוס] א ליתא מ (חסר צ) 34 יקראו] מא נקראו לצקת 35 מהפ'] מהע' מ (נכתב מהע' ותוקן ל: מהפ'?) א

רנד

2 היראה] הירא מא 3 *ויראה] למאצקת והיראה ג / לכי] ק לבי ל?מא?ת לנצח צ 4 והיא] (דומה שמלכתחילה נכתב בכ"י ג "והוא" ותוקן; ב-בכ: והיא) / יראת י"י היא חכמה ק 5 בה] (נוסף מעל השורה) ג / הוא] היא קת 6 הוא] היא לקת 7 הוא] היא ת 9 מחכמה זאת] מזאת ת 10 וזהו] וזה הוא ת / הרב] (מכאן עד סוף החיבור כה"י היסודי ב: נוספו חילופי נוסח שיטתיים מכ"י כ) 11 מיסוד] מסוד כצ מן סוד ק 13 *שמיה] כמאצקת שמה בל 17 ובנו] כמאצת ליתא ק (ובכל ישראל ולבו ל) 18 למחכה] למחכים מ (הפסוק מובא בראשי תיבות א) (חסר ק) 19 אוי"ר לשי"ה] אמן וכן יהי רצון למען שמו הגדול ת אמן ל ליתא צ 21 הרב רבי' משה ב"ר נחמן ת הרמב"ן צק הרב ר' משה בר' נחמן כ / זצ"ל] כ ז"ל למאצ זצו"ל ת ליתא ק 23 *החמרים] למאצת החמרי' ק חמרים ב חכמים כ 25 למשכיל] להשכיל לק 26 עכו] א עכ"ו מ 27 אשר חבר וכ' (?) כ 29 אחרי] אחר לת 30 ועתה לא ראו אור ת 32 הב"ה]$_1$ ליתא ת 33 וגו']$_1$ על סדום ת ליתא ל וכו' ק / וגו']$_2$ליתא לקת 34 מבעי] אכלק מיבעי מ צת / וגו'] וידבר י"י אליו ת ליתא לק

רנה

1 דעה] דעת ת דיעה ק / אוכלי'] אוכלי כ / שהן] כ שהם למאצת 3 בל] ובל כ (בלי דעה מה ק) (ובלי דעה מה צ) 7 מן המשכילים] צ מהמשכילים כמאק מהמשכילי' ת (בכ"י ל בתוך תוספת מעל השורה - ביד אחרת? - מן המשכילים) 8 רומז] רומזת כ 9 דמות דיוקנו] דוקיונו כ / בא דוד הע'] ליתא כ בא דוד שהוא הע' ק 10 כולם] ליתא לת 12 [שכינה]] למאצת שכינ' ק ליתא כ 13 דיוקנו] דוקיונו כ 15 שגרמו] שרגמו כ / *אדם] למאצקת האדם בכ 16 כן] ליתא כצ 18 וגם הנגלה עצמו אמת ת 19 הנגלה עצמו] הוא ת 21 ובית הדין] ובי"ד למאקת ובית דין צ

22 של שלמה] ליתא ת 24 *ולנשמתם] כלמאצקת ולנשמתן ב 27 והנה] (כאן מסתיים
כ"י ת ומכאן עד סוף החיבור יובאו במקומו חילופי־נוסח שיטתיים מכ"י ל) / בדברי] כדברי מא
28 [כלם]] כמא כולם צ כולן ק ליתא ל / יקראו] יקרא (היה כתוב יקראו וגורדה הו"ו?) ל
29 רחמים] הרחמים מק הרח' א 30 בה] באה מא 31 שאומ'] כ שאומרי' מא שאו' ל
שאומרים צ 32 על כסא] בכסא ל / ה"ר אבנ"ר] הר' אב' נ"ר ל ר' אבנר צ 34 והיאך...
(35) דוד] ליתא מא 35 הרחמים] רחמים כ

<u>רנו</u>

4 הרחמים] רחמים ל 6 שאמ'] שאמר ל 7 הוא] ליתא ל 8 שבו] ליתא ל
9 שידעו בה] שידוע ל / בצרור החיים גנוזה] גנוזה בצרור החיים ל 10 וישתטחו]
וישתטח לק 11 אזנך] אזניך ל / ושמע] ליתא ל / דע] ליתא מא 12 הסנהדרין]
סנהדרין ל הסנהדרים צ הסנהדרי' ק 13 לצרור] בצרור ל / בו] ליתא מא 14 הדיוטות]
הדיוטים ל / למנות] לימנות לצ להמנות ק 15 והנכונה] (נוסף מעל השורה - ביד אחרת?)
ל והטהורה ק 16 ארמונו והיכלו] היכלו וארמונו ל / שהיה מתרשל] שנתרשל ל / נבנה
בשלימות] נשלם ל 17 *ובמעלות] כלמא? ובמעלו' קו במעלת ב 18 אלו] אילו מא /
הרגש] ההרגש ל 19 דיוקנו] דוקיונו כ 20 דיוקנו] דוקיונו כ 21 וגו'] כו' ל?ק
22 *הוא] כלמאצק הכל ב / *הרבה] כלמאצקת הרבים ב / בדברי רבו' ז"ל] בדרז"ל מ כדרז"ל ?א
25 קראי] קרא לצ <u>מקרא</u> קראי ק / דכתו'] דכתיבי מא דכתוי' צ 26 כי גמל עלי] כי גמל
עלי, <u>סליק בנלך</u> מ כי גמל עלי, וכן יהי רצון א 27 (נוסף:) תם ונשלם, תהלה לאל עולם
בב / (נוסף:) תם ונשלם של"ע ל

הערות לקטעי התוספת לפרשיות בראשית-וישב

הערות לקטע התוספת בעמ' טז-יח

עמ' טז

17 עוד ראיתי: נראה שקטע התוספת התחיל כאן, ונרשם בשולי האוטוגרף עד שו' 21, "בסתר הב'", והיתר נדחה ל"אחרית הספר" (ראה בפרק על ילקוט "החכם המשכיל").

18 הידוע בארץ קטלוניא: דומני שמכאן דבק בר' יוסף בן שמואל זה הכינוי "מקטלוניה", שבו הוא מכינה בספרות המחקר. ואין ספק שאמנם חי בקטלוניה, שהרי ר' יעקב בן ששת מזכירו כמה פעמים בספריו (האמונה והבטחון, פרק ד, פרק כא; משיב דברים נכוחים, פרק י ועוד) כמי ששמע שמועות מפיו. אולם ממשפט זה כאן צריכים אנו ללמוד לא על ר' יוסף בן שמואל, אלא על ריד"ע: שכן אפשר לכאורה להבין ממנו שבשעת כתיבת הדברים לא ישב בקטלוניה. ואמנם, לפי השערתנו שביארנוה בפרק על ילקוט "החכם המשכיל", נכתבו קטעי התוספת בשעה שבא ריד"ע מאסטלה אשר בנבארה לקסטיליה, בשנת ס"ה (כמסופר בס' יוחסין).

20 כאשר אכתוי בסדר וישלח: לקמן נה 21-24, 31-33.

בראשית ברא.. (יז 34) ארבע מחנות: מובא הכל בפרק לא של ס' משיב דברים נכוחים לר' יעקב בן ששת; ולפנינו במהדורה המדעית של י"א וידה (האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים תשכ"ט, להלן מהד' האקדמיה) עם אפאראטים של חילופי-נוסחאות ומראי-מקומות. אשר לניתוח תכנו של המאמר, כבר נכנס א' גוטליב לפנים במאמרו "למשמעותם ומגמתם של 'פירושי מעשה בראשית' בראשית הקבלה" (תרביץ, לז (תשכ"ח), עמ' 294-317; מחקרים, עמ' 59-87). (ודע, שמורי ז"ל היה מחשיב מאוד את מאמרו זה, שבו חקר עד השיתין סוגיות שפניהן חמורות, ורק מצטער היה שהמאמר לא נוסח בצורה נוחה יותר לקריאה).

לא נותר אלא להעיר כמה הערות לגבי נוסח מהד' האקדמיה. המהדיר הביא בחילופי הנוסחאות את גירסות כ"י פריס 680, אחרי שצילין (עמ' 11, הע' 3) שמדובר "בנוסח שונה במקצת ובצירוף הערות, המשולבות בגוף הטקסט". והלא אין זה אלא נוסח (גרוע) של הפרפרזה המאוחרת (כנראה) המיוחסת לר' אשר בן דוד, ואשר נמצאת בכת"י יד רבים - למשל, פריס 823, דף 179ב (שם הנוסח טוב הרבה יותר מאשר בפריס 680!), פריס 843, דף 92ב - 93א (אם להזכיר רק כתבי יד הנמצאים בפריס). וכבר העיר עליה גוטליב (מחקרים, עמ' 62): "לפעמים נראה, שהעיבוד או הפירוש מוציאים את כוונת הקטע המתפרש מידי פשוטו, ויש איפוא להבחין ביניהם". ואם כן יש להתייחס לעדותה בזהירות; ובכל מקרה כדאי היה להעדיף את כ"י פריס 823 שנוסחתו טובה הרבה יותר. (במאמר מוסגר יש להעיר, שכדאי היה לבדוק אם הכותרת "פי' מעשה בראשית על דרך הקבלה מבואר יפה" שבה מוכתר העיבוד הזה בכ"י פריס 680 ובכ"י ליידן 24 (דף 136א) רומזת על קשר כל שהוא עם עוד "פירושים" או "קבלות" "מבוארים יפה" הנמצאים בכתבי יד אלו בסמוך (ותחת כותרת מעין זו - שלפעמים "מבוארת" משתבשת ל"מפוארה" וכו' - בכתבי יד אחרים), או שמדובר בכותרות שנתן איזה מעתיק לכמה חיבורים קבליים קצרים שאין קשר

ביניהם? העובדה שמבחינת הסוג הספרותי יש דמיון בין כמה מהחיבורים הללו - שהם עיבודים של מאמרים קבליים קצרים בדרך של תוספת הרחבות פרשניות ושינויים קלים - מסייעת לכאורה לאפשרות הראשונה).

יש לציין שהמהדיר במהד' האקדמיה השתמש הרבה בס' מאירת עינים כדי להתקין נוסח טוב יותר של הפרק, וכמה וכמה פעמים העדיף את נוסח מאירת עינים על נוסח כתב היד של מד"נ (וכפי שנראה, בכמה מקרים ללא הצדקה). חבל שהשתמש בעיקר בכ"י אוקספורד Mich.243, שהוא כ"י $א_1$ אצלנו. המהדיר מעיד על כתב יד זה שהוא "קשה לקריאה" (עמ' 11). וגרוע מזה: גרסותיו של כ"י זה משובשות, ככל צאצאיו של כ"י ו (ראה בפרק על ביקורת הטקסט).

כמו כן נעשה שימוש בכ"י פריס 1410 (כ"י $פ_1$ אצלנו), גם הוא צאצא של כ"י ו, שבמבוא הצרפתי למהד' האקדמיה, עמ' IV, מעיר המהדיר שהוא מאוחר ואולי תלוי בכתב היד הקודם. רק בשעת ההגהה האחרונה, מציין המהדיר, הספיק להשתמש בכ"י בריסל (שעליו מסר לו, כנראה, פרופ' גוטליב ז"ל), והשימוש בו באמת חלקי בלבד. - כתוצאה מכל זה הועמס האפאראט בהרבה חילופים שאפשר היה בלעדיהם.

מתוך רשימת תיקונים שערכתי אציע מספר תיקונים להעתקת כתב היד היסודי של ס' משיב דברים נכוחים (אוקספורד 1585) כפי שהובאה בפנים הטקסט במהד' האקדמיה, במקום שיש להם משמעות, והמעיין המחזיק במהדורת האקדמיה יוכל לתקן. מהד' האקדמיה שו' 4: "יתפשטו הדברים שהיו בח בכסוי ויתגלו". באוקספורד 1585: בכח. שו' 17: "ראה שלא יוכל להתקיים העולם" באוקספורד 1585 נוסף: בו, שו' 22: "ליום" השני ליתא באוקספורד 1585. שו' 45: "לפי שהדברים הנפרדים הפרד גוף" בכ"י אוקספורד 1585 נמחקה ה"א הידיעה של "הנפרדים". שו' 46: לפני "כמה דאת אמ' בבטן המלאה" יש להוסיף "ומלאו".

יש עוד להעיר שהמהדיר נהג חירות גמורה במילויי קיצורים וראשי תיבות בלי להודיע על כך למעיין (לא בפנים ולא באפאראט). מכבד אני שיטה זו של ההדרה אף שלא כך נהגתי. אלא שלא הבנתי מדוע מילא בשו' 13 את מה שכתוב היה בכ"י אוקספורד1585 "ראה שכל הדברים בחי נעלמים" ל: בחכמה, ואילו שלוש פעמים בשורות 11-14 השאיר את הקיצור "הח'" או "בח'". אם חשש המהדיר שהקורא יטעה לקרוא "בחסד", הרי חשש זה קיים גם לגבי שלושת המקומות שבהם לא מולא הקיצור. מכיוון שאנו יודעים כעת, שריד"ע העתיק את הקטע מתוך יח"מ, אתייחס בהערותי לעניין הנוסח גם לגרסאות יח"מ (ראה עמ' 96).

23-21 כבר העיר גוטליב (מחקרים, עמ' 68) שהנוסח משובש ביותר במשפט זה שהוא משפט מפתח להבנת ענייננו של המאמר. השיבושים נמצאו גם בכתבי היד של יח"מ. בכ"י אוקס': "בראשית ברא בסתר(?) כתוב(:) עליון וראשית החכמה שנ' ראשית חכמה עם הכתר והח' ברא וזהו..." ובכ"י קולג': "בראשית ברא בסתר הבי"ת כתר עליון וראשית החכמה עם הכתר ברא וזהו..." מכל מקום מה שנוסף במאירת עינים (שו' 22) "והתשו'" אין לו יסוד.

23 במהד' האקדמיה: ובזה כלל כל הדברים. המלה הנוספת חסרה גם בכ"י קולג', אוקס' (אך ישנה בנוסח העיבוד המיוחס לר' אשר, כמו בכ"י פריס 823 ובכ"י ליידן 24, ובנוסח שהועתק מס' משיב דברים נכוחים אחרי ס' מערכת האלוקות בכמה כתבי יד, כמו כ"י מינכן 240 דף 46ב).

והחל: במהד' האקדמיה: והתחיל, ובאפאראט הוסיף "בכ"י פאריס 680 והחיל". אבל בתצלום כ"י זה בפירוש: והחל. (ואגב, גם בכ"י אוקספורד 1585 יש נקודות מחיקה מעל התי"ו ומתחתיה).

24 במהד' האקדמיה: שכה נגמר כל הבנין. התפלגות כתבי היד כמו לגבי המלה "כל" בשורה הקודמת.

לא: ליתא במהד' האקדמיה; איתא בכ"י קולג', אוקס'.

26 זה עומק: הגירסה המשובשת של מאירת עינים בחילופי הנוסחאות במהד' האקדמיה מקורה בכ"י ו (ובעצם עיד בכ"י ה) ויש להשמיטה.

שבתהו: כך גם בכ"י קולג' ואוקס'. במהד' האקדמיה: שבתוכו, והוא גירסה עדיפה (המקויימת ע"י הפרפרזה בכ"י פריס 823, וע"י הנוסח בכ"י מינכן 240).

27 במהד' האקדמיה:"ורוח אלהים החי מרחפת" התוספת חסרה בכ"י קולג', אוקס', ובנוסח כ"י מינכן 240; אבל בפרפרזה (כ"י פריס 823) נמצא בצורה אחרת: "ורוח אלהים מרחפת על פני המים החכמה מכסה את הכל..." (בנוסח הפרפרזה בכ"י ליידן 24 ליתא החכמה!).

המים: בחילופי הנוסחאות של מהד' האקדמיה הובאה מכתבי היד המשובשים של מאירת עינים הגירסה "תהם" (ומקורה, דרך כ"י ו, בכ"י ה: תהום) והיא מיותרת לגמרי.

28 בחי: לפי מהד' האקדמיה (באפאראט) היה כתוב במקומו בכ"י אוקספורד 1585 "נתעטף בו", אבל בתצלום כ"י זה שראיתי "נתעטף בחי".

29 והוא: במהד' האקדמיה הועדפה הגירסה "והיה", שהיא כביכול גירסת מאירת עינים, ואילו גירסת כ"י אוקספורד 1585 "וזהו" נדחתה לאפאראט. גירסת "והיה" נשמעת אמנם נוחה יותר, ובכל זאת נתן לה המהדיר כבוד שאינו מגיע לה. בכל כתבי היד הטובים של מאירת עינים הגירסה היא "והוא" (השיבוש "והיה" מתחיל בכ"י ה), וגם זה אינו אלא שיבוש של "וזהו", שהיא הגירסה בכ"י קולג', אוקס'. ואם כן יש להחזיר את גירסת כ"י אוקספורד 1585 למקומה בפנים.

שתם: כך גם בכ"י קולג' (באוקס' משובש). במהד' האקדמיה: שהיו.

30 במהד' האקדמיה תיקן בפנים ל: "כמו שאמר בשאר הדברים", וזאת כנראה לפי כתבי היד המשובשים של מאירת עינים (מקור התוספת בכ"י ה), אבל כתבי היד הטובים של מ"ע וכן כתבי היד של יח"מ מאשרים את גירסת כ"י אוקספורד 1585.

31 ולא: כך גם בכתבי היד של יח"מ. במהד' האקדמיה: לא.

ז' נ': כך גם בכ"י קולג' (בכ"י אוקס': זכר ונקבה). במהד' האקדמיה: חכ ונ'. (חיזוק לגירסת מאירת עינים אפשר למצוא בפרפרזה בכ"י פריס 823: "מה שאמר ויהי אור על תפארת ועל עטרה נאמר", גם בכ"י מינכן 240: ז' ונ').

32 התוספת (להתקיים העולם) בו, שישנה בכ"י אוקספורד 1585 (ושכאמור לעיל הושמט זכרה במהדורת האקדמיה), אינה בכתבי היד של יח"מ.

34 מלשון: במהד' האקדמיה: מגז', והוא עדיף. בפרפרזה בכ"י פריס 823: מגזרת. בכ"י קולג': וגו' (ונראה שכך גם בכ"י אוקס' הקשה לקריאה),וכנראה נשתבש מ"מגז'".

35 במהד' האקדמיה: "נדלק הענין כמדליק.." מקויים ע"י הפרפרזה בפריס 823 ("העניין נדלק כמדליק") וליתא בכתבי היד של יח"מ.

מנר לנר: כך גם כ"י קולג'. (במהד' האקדמיה: נר מנר, וכן כ"י אוקס').

כי: גירסת כ"י פריס 680 "כך" שהמהדיר מסתפק אם אינה עיקר, מקויימת ע"י הנוסח הטוב יותר של הפרפרזה בכ"י פריס 823, אבל בכה"י של מ"ע ובכה"י של יח"מ וכן בכ"י מינכן 240 "כי".

עמ' יז

1 הגביל: דומה שבכ"י אוקספורד 1585 כתוב: הגדיל. (בכ"י קולג',אוקס': הגבל).

2 המשיך... נתגלו: המשפט שהושמט בכ"י פריס 680 נמצא בנוסח העדיף של הפרפרזת בכ"י פריס 823.

3 עתה התחילו להצטייר הדברים יהי רקיע הת' בתוך המים הג': נוסח מאירת עינים נתמך ע"י כ"י קולג', אבל בכ"י אוקס' חסרה ההרחבה, ככ"י אוקספורד 1585.

6 חסד: וכן בכ"י קולג' ("החסד"). בכ"י אוקס' ליתא המלה כבמד"נ.

לצייר: הערת המהדיר על גירסת מאירת עינים מיוסדת על הגירסאות הגרועות מכתבי היד שנבעו מכ"י ו שבו כבר הגירסה: לאש. (מקור השיבוש כנראה בכ"י ה שבו נכתב אמנם "לצייר" אבל בצורה מוזרה שאפשר לקראה "לאשר").

8 עמדה: במאירת עינים שיבוש. צ"ל "בגמרה", כבמד"נ ובכ"י קולג', אוקס'.

שאמרו: כן גם בכ"י אוקס', קולג' וכן בכ"י מינכן 240: כעניין שא'. גירסת מד"נ "אמרו" נראית הגיונית יותר.

13 כל הצנורות: יש למחוק את כל מה שנכתב בחילופי הנוסחאות של מהד' האקדמיה.

16 ויראו: שיבוש במאירת עינים. בכ"י קולג', אוקס', כבמד"נ: ויראה.

גולמים: כן גם בכ"י קולג', אוקס', אבל במד"נ: גולמם (והוא עדיף).

של: יש למחוק את ההערה בחילופי הנוסחאות של מהד' האקדמיה וכן את ההערה הבאה אחריה.

גדולים: במד"נ ובכ"י אוקס', קולג' נוסף: כי הם אבות התולדות ואח"כ אמ' את המאור הגדול (במאירת עינים נשמט בגלל הדומות).

17 הם[1]: וכן בכ"י אוקס' (בכ"י קולג': והם). במד"נ: הוא, וכן בפרפרזה בכ"י פריס 823.

18 מלמטה: כן הוא גם בכ"י קולג', אוקס'; במד"נ: למטה.

19 והעוף... ואל הע': אינו במד"נ. משפט זה נמצא (בשינויים קלים) בכ"י קולג', אוקס'; וכמו כן נמצא בפרפרזה בכ"י פריס 680 (ולא הוער על כך במהד' האקדמיה), וכן בכ"י פריס 823 וכ"י ליידן 24; וכן בכ"י מינכן 240. ולכאורה מצטרפות כל העדויות האלה יחד לעדות ברורה שהמשפט היה במקור ונשמט בכ"י אוקספורד 1585 בגלל הדומות. אף על פי כן אין לכחד שיש היגיון רב בהכרעתו של המהדיר שלא להכניס את המשפט בפנים, שכן יוצא דופן הוא בשימושו במילה "האצילי"; בכל המאמר ברור שר"י בן שמואל נמנע מלהשתמש בשורש "אצל" בכל הטיה שהיא. אם נקבל זאת, הרי יש לכך תוצאה מפליגה שקצת קשה להאמין בה: יסתבר שכל נוסחי המאמר הנמצאים לפנינו מחוץ לכ"י אוקספורד 1585 - נוסח הפרפרזה, הנוסח שהועתק בכתבי יד אחרי ס' המערכת מתוך מד"נ, והנוסח שבכתבי היד של יח"מ (שהיו מקור לס' מאירת עינים), כולם לא רק שאינם חוזרים למאמר המקורי של ר"י בן שמואל בלי תיווכו של מד"נ, אלא שכולם חוזרים להעתקה אחת מסויימת מתוך מד"נ שכבר חלו בה ידיו של איזה מגיה. - הרי לנו דוגמה שבה בעיות של ביקורת טקסט ובעיות של תוכן וסגנון סבוכות ותלויות זו בזו.

20 הגדולים: אפשר למחוק את ההערה בחילופי הנוסחאות במהד' האקדמיה לעניין מאירת עינים (מקור הטעות עוד בכ"י ה).

שכינה: לא היה צורך להוסיף בפנים הטקסט במהדורת האקדמיה את המלה, החסרה בכ"י אוקספורד 1585, שכן הוסיפה בעל מאירת עינים מדעתו (ובכתבי היד קולג', אוקס' ליתא).

בכאן: במד"נ הגירסה: מכאן, וכן בכ"י קולג'; אבל בכ"י אוקס': בכאן.

21 הגופות: כך בכל המקורות הנאמנים ודומני שאפשר כך לקרוא גם בכ"י אוקספורד 1585 (וקשה להחליט מתוך התצלום), ומן הראוי היה להציג גירסה זאת בפנים מהד' האקדמיה בלי חשש.

חיה: כן גם בכ"י קולג', אוקס', וכן בכ"י פריס 823. במד"נ: החיה.

24 כלל הבריות: כן גם בכ"י קולג', בכ"י אוקס': כלל כל הביריות(!); במד"נ: כלל הכחות.

25 הפרי: כך גם בכ"י קולג', אוקס'; במד"נ: פרי. (ואולי גירסת מאירת עינים עדיפה שכן המעתיקים חשודים על תיקון לפי הפסוק, כפי שעשה מעתיק ל).

על (26) כן: גירסת מד"נ (ועל זה) מקויימת מתוך כתבי היד של יח"מ.

26 במד"נ: בכל ששת ימי בראשית. אך בכ"י קולג', אוקס' ליתא ששת.

27 מלכים: מעניין הוא שגירסת כ"י אוקספורד 1585 ("מלאכים"), שבמהד' האקדמיה נדחתה לחילופי הנוסחאות, מופיעה בכ"י אוקס' (עם סימן מחיקה מעל האל"ף?).

28 הנפש: בכ"י קולג', אוקס', כמו בכ"י אוקספורד 1585: הנ'. ס' מאירת עינים, שגירסתו הוכנסה בפנים במהד' האקדמיה, פיענח נכון (המדובר בדרש על "וינפש"), אך מבחינת שחזור

הנוסח המקורי כדאי היה להציב בפנים: הנ' (כ"י פריס 823 פיענח בטעות: הנשמה; בכ"י ליידן 24: נשמה).

29 לצאת: איתא בכ"י קולג', אוקס'. בכ"י אוקספורד 1585 ליתא, וכן ליתא בכ"י פריס 823 ימינכן 240.

והמשכתן: בחילופי הנוסחאות במהד' האקדמיה נכתב "בכ"י בריסל והמשכת". אבל בכ"י בריסל כתוב במפורש: והמשכתן.

30 במהד' האקדמיה אחרי ביום הששי נוסף: אמ'. וליתא בכ"י קולג', אוקס', פריס 823.

31 הג': כאן מוטעית כנראה גירסת מאירת עינים, וראה הערת המהדיר בחילופי הנוסחאות במהדורת האקדמיה. במד"נ: החכ', ובכ"י פריס 823: החכמה. באוקס' קיצר ל: הח', ואילו בכ"י קולג', שבדרך כלל משקפת גירסתו את הנוסח שממנו העתיק מאירת עינים, יותר מאשר כתבי היד האחרים של יח"מ, פיענח: החסד, ומאירת עינים כמנהגו העדיף: הג' (=הגדולה).

הב': במד"נ וכן בכתבי היד של יח"מ: הת', וכן עיקר; אך נראה שהגירסה בס' מאירת עינים לא נבעה מטעות בהעתקה אלא מההבנה המקובלת שה"נהר" הוא בינה היוצא מ"עדן" (חכמה).

נמשך: כך גם בכ"י קולג', אוקס', אבל במד"נ ובפריס 823: הנמשך.

32 במד"נ נוסף אחרי והפ': מלמעלה, וכן בכ"י פריס 823. וכן בכ"י קולג', אוקס'. ההשמטה במאירת עינים נראית מכוונת והיא פועל יוצא מהחלטתו של המחבר שב"נהר" מכוון לבינה (ואזי התיבה "מלמעלה" בלתי הגיונית).

34 וכנגד : כך גם בכ"י קולג', אוקס'. במד"נ: וכנגדם.

35 עוד... (יח 3) נקראים מים: גם קטע זה הועתק מיח"מ, ראה עמ' 96. אף על פי שאין עדות חיצונית לקשר של קטע זה עם הקטע הקודם (שבכתבי היד של יח"מ הם אינם סמוכים זה לזה), הרי ניכרת בו השפעת מאמרו של ר' יוסף בן שמואל, וזאת בטרמינולוגיה (יח 1: "לצייר צורה" - השווה יז 6) ובתוכן (יח 3: "יש שבעה דברי' נקראים מים" - השווה טז 27: "נקראו כל הדברים מים").

ורוח... המים: בר' א: ב.

עמ' יח

3 יהי רקיע : בר' א: ו.

4 אף כי... (10) לעולמי עולמי': גם קטע זה הועתק מיח"מ, ראה בעמ' 96, שם בירנו שאין כל הסבר להבאתו כאן בס' מאירת עינים אלא רק בזה שבכתבי היד של יח"מ הוא נמצא סמוך לקטע הקודם.

אף כי... עץ הגן: בר' ג: א.

7 והטעם: בכתבי היד קולג', אוקס' שונה: ויש לשאול (בכ"י קולג' נוסף: למה). תשובה... אדם חטא בעץ הדעת תחתון ועליון: השווה להלן בסוד עץ הדעת (לר' עזרא?), כז 23: "באכילתו קצץ למטה ולמעלה..."

8 באדם: בכ"י קולג' כלשון מאירת עינים; אבל בכ"י אוקס' בצד "באדם" נוסף בגליון "נ' בארץ", וזו באמת גירסה הגיונית יותר אלא שחשודה היא כתיקון של מעתיק.

10 הפרי: נראה שמזהה את פרי עץ הדעת עם מלכות, ואת עץ הדעת עצמו עם יסוד (וראה להלן כי 20, והערתי שם) (ואיך זו דעת ריד"ע עצמו, ר' כט 8). בגלל האזהרה שלא להפריד את מלכות מהספירות שמעליה משתמשים שלושת הפסוקים בשם "אלהים" כמציין את מלכות.

הערות לקטע התוספת בעמ' כא

4 למרדכי"י: "וכאשר הקרני השם לפני איש נאמן רוח חכם חסיד ומקובל ר' דוד נ"ר ששמש הר"ם ב"ן ז"ל הרמוז בכל מקום במרדכ"י..." (רמח 11-12). מתי "נקרה" ר' דוד כהן לפני ריד"ע? אין הוא נזכר בס' מאירת עינים על חומש בראשית, אלא בקטעי-תוספת אלו שנדחו ל"אחרית הספר", כאן ולהלן לו 3. ואם כן יש להניח שהפגישה עם מרדכ"י (כנראה ראשי תיבות של מורי ר' דוד כהן י"א או יצ"ו; לא הבנתי את הכינוי "Anagramm" שבו כינה שטיינשניידר את הנוטריקון הזה - ספרות ישראל, תרגם לעברית צבי מאלטער, ווארשא תרנ, עמ' 163), אירעה תוך כדי כתיבת ספר מאירת עינים, ומשער אני שיש לקשור אותה עם בואו של ריד"ע ל"ספרד" (=קסטיליה) שעליו סופר בקטע המפורסם שהובא בס' יוחסין. שכן על אף מקורו ה"קטאלני" כנראה של ר' דוד כהן (שגם באוצר חיים, כ"ב א, נזכר כמי ששמע שמועה מפי הרמב"ן עצמו), יש לקשור אותו לקסטיליה בשעת בואו של ריד"ע לשם. בפרשת נשא (קצ 11) אנו קוראים: "ושמעתי מפי החסיד ר' דוד כהן נ"ר כי ה"ר טדרוס הלוי ז"ל היה אומ' לו כי ענין גדול יש בצדי הספירות מבחוץ סביב שאין המקובלים המשכילים בע"ס מרגישים בו..." (עיי"ש) - והוא הוא המקובל הראשון שעורר את ריד"ע על קיומה של הקבלה ה"שמאלית", הקסטיליאנית, שהשפעתה על ריד"ע ניכרת במיוחד בספרו המאוחר אוצר חיים. - דמותו זו של ר' דוד כהן כמקובל שגידולו בקבלת קטלוניה, אך קבע אחר כך את מושבו בקסטיליה, מתאימה מאוד למקובל בשם ר' דוד כהן הנזכר בכתבי יד ושיש לזהותו כנראה עם "מרדכ"י". וזה ענייננו: עוד בתחילת עבודתי בס' מאירת עינים רשמתי לפני את הזכרתו של "ר' דוד כהן צדק" בכ"י ששון 596, עמ' 68 (על כתב יד זה כתבתי בעבודת הגמר שלי על ס' הגבול לר' דוד בן יהודה החסיד, עמ' 59). והנה אחרי זמן רב הפנה ידידי ד"ר משה אידל את תשומת לבי לכך שאותו קטע מכ"י ששון (המופיע בשם "ר' דוד כהן צבי" גם בכ"י מונטיפיורי 431 דף 61א, שלא ידעתי על אודותיו) מופיע בלי הזכרת שמו של ר' דוד בכ"י פריס 859, שכבר זמן רב קודם לכן עסקתי בו הרבה בגלל כמה עניינים הנזכרים בו והמקבילים למה שאנו מוצאים אצל ריד"ע, ובייחוד בחיבוריו המאוחרים. והנה קטע זה [שבינתיים פירסמו אידל במאמרו "'המחשבה הרעה' של האל", תרביץ, מט (תש"ם - בפועל יצאה החוברת לאור באוגוסט 1981), עמ' 360], מתאים מאוד לביוגרפיה הרוחנית המשוערת של ר' דוד כפי שהיא מצטיירת מעדותו של ריד"ע: המדובר בקטע המובא בשמו של "החכם ר' עזריאל ז"ל", שר' דוד כהן מפרש אותו בצורה נועזת על דרך קבלת קסטיליה. ועל כן ידי תיכון עם אידל בהשערתו, שמדובר בר' דוד כהן הנזכר בס' מאירת עינים (אידל מזכיר רק את פרשת וזאת הברכה). השערה זאת אפשר לחזקה מכמה צדדים: א) הרעיון, המופיע בדברי ר' דוד כהן, ש"כחות הטומאה נאצלו קודם לכחות הטהרה", מופיע בניסוחים רדיקליים דומים כמה פעמים בס' אוצר חיים [מסרתי את מראי המקומות לידידי מ' אידל והוא הספיק להכניסם בשמי במאמרו הנזכר בתרביץ, שם, שם, הערה 11]. ותן דעתך שמכל מוריו המובהקים של ריד"ע הנזכרים בס' מאירת עינים, היחיד הנזכר בשמו בס' אוצר חיים הוא ר' דוד כהן (אוצר חיים, דף כב א: "כאשר כתבתי בספר דברי הימים וגם בספר חיים דאורייתא [שלא נודע לנו מהו, כפי שלא נודעו

"ס' רפואות" הנזכר באוצר חיים דף פב ב או "ס' מגן" הנזכר בכ"י ששון 921, עמ' 298] כתבתיו מפי ה"ר דוד כהן ז"ל גדול דורי ששמע מפי המקובל [כאן קרוע כתב היד ויש כנראה להשלים: האמתי מירנו] הרמב"ן ז"ל") בכינוי "גדול דורי" נזכר בס' אוצר חיים (רמא א) גם הרשב"א (השווה למ"ש גוטליב במחקרים, עמ' 236, הע' 8; ומסתפק אני אם ב"גדול דורו בענותנות" וכו' הנזכר שם מכוון לר' דוד כהן).

ב) כ"י פריס 859, שבו מופיע הקטע שבכ"י אחרים נזכר עליו שמו של ר' דוד כהן, הוא אוסף חשוב שיש בו תערובת של קבלת "קטלאנית" (ג' שלום פירסם מתוכו הרבה חומר חשוב של ר' עזריאל בשרידים חדשים) עם קבלה קסטיליאנית: קבלת הזוהר וקבלת האחים הכהנים [עיין במאמרו הנ"ל של אידל בתרביץ, עמ' 358-359, הע' 8]. על אף הגיוון ועל אף שחלק ניכר מהחומר מועתק ממקורות אחרים, יש סימנים שידי של עורך אחד סידרה את הליקוטים, וטביעות אצבעותיו (בצורת מטבעות לשון מיוחדים וכו') ניכרות במקומות שונים לאורך כתב היד. ונוטה אני לשער, שליקוטים אלו נערכו בחוג קסטיליאני, שאליו התוודע רידב"ע בעת בואו לקסטיליה בשנת 1305, אם כי יתכן שסתרי תורתו של חוג זה נמסרו לו רק בהדרגה; שכן יש עניינים רבים בליקוטים אלו המופיעים בעיקר אצל רידב"ע "המאוחר", ונזכיר רק מעטים מהם: תורת האצילות השמאלית נזכרת, כאמור, בעיקר בס' אוצר חיים; בכ"י פריס נזכר הנוטריקון "מט"ט שר הפנים מש"ה" (18ב), וכן מובא שם שהגימטריה של שם אהיה, שם הוי"ה ושם א"ד עולה יב"ק (33א, 46ב) - שני עניינים הנזכרים כמעט בכל עמוד בכל ס' אוצר חיים, ואין להם זכר בס' מאירת עינים, למרות שנזכרים בו ענייני מטטרון, ושם יב"ק נזכר בהסבר אחר לגמרי בקטע המועתק מילקוט החכם המשכיל (קטז 3); וכן אנו מוצאים בס' אוצר חיים רכד א: "...מתוך דברי המקובל הרמב"ן ז"ל בקבלת ר' נטרונאי גאון ז"ל וזה לשו' ספרא דאוריתא דלית ביה הלין נונין לא מיחייב איניש למיקם מקמיה..." ואותה מסורת בלשון זו מועתקת לפנינו בכ"י פריס דף 22ב. - מבין המקבילות בס' מאירת עינים לחומר הנמצא בליקוטים אלה בולטות השמועות המובאות מפי "רשנ"ר"; ראה עליו להלן בהערותי לדף מו 21, סד 16.-פחות ודאי הוא זיהויו של "מרדכ"י" עם ר' דוד כהן הנזכר בכתבי יד כבעל קבלה מעשית. כאן יש להקדים ולומר שבכל מחקר שיטתי בתחום רב-עניין זה, שיבוא להמשיך את מחקריו החלוציים של ג' שלום, יש להניח שדמותו של רידב"ע תתפוס מקום נכבד. בספרי השמרני מאירת עינים נזכר צד זה באישיותו המגוונת להפליא של רידב"ע כלאחר יד (רמח 23), אבל בכתבי יד רבים מאוד נזכרים ענייני קבלה מעשית בשמו של רידב"ע; ראה ג' שלום, כתבי יד בקבלה, סי' 25 מס' 19 (עמ' 66), שמביא משם ציטוט "מספר החכם ר' יצחק אלעאכאנוי"; (וראה עוד קמעות וסגולות המיוחסות לו בכ"י גאסטר 603 (המוזיאון הבריטי Or. 10452) דף 9ב; ניו-יורק, אוסף להמן 220, דף קכד א; סינסינטי, הקולג' העברי 62, דף 71ב; בודפשט, אוסף האופמן A 247, עמ' 203; ניו-יורק, הסמינר התאולוגי Rab. 535, דף 176א; שם, Rab. 594, דף 113א), וגם בחשוב באוצרות הקבלה המעשית, כ"י ששון 290, הוא נזכר כמה וכמה פעמים (וגם שם לפעמים הובא שמו

בערבית - ר' יצחק אל עאכו (עמ' 287), ר' יצחק עאכוז (עמ' 288). והנה מכ"י זה העתיק מ' בניהו, במאמרו "ספר שושן יסוד עולם לרבי יוסף תירשום", טמירין, א(תשל"ב), עמ' רד: "[פי' לזי אתין] והוא לשמירת הדרך שאין כמוה והיא בדוקה מכל הרבנים והרב ר' דוד הכהן עשה עליהן פיוט: אלין שבע אתין יומי שבועא וכו" (סי' שלה, עמ' 141)." והוסיף בניהו: "לא מצאתי פיוט זה באוצר השירה והפיוט". אבל "פיוט" זה נמצא - בשמו של ר' דוד כהן! - בתחילת קובץ הסגולות בכתב היד החשוב ואטיקן 243. האם יש משמעות לעובדה שבכ"י ואטיקן זה נזכרת, בין היתר, "קבלה מהר' מנחם אשכנזי" (19ב)? "הה"ר מנחם אשכנזי ז"ל" נזכר בס' מאירת עינים (לח 31) כמי שרידב"ע קיבל מפיו. האם שני אישים אלה הנזכרים באוסף סגולות זה הם תם מוריו של רידב"ע? (באותו כתב יד, דף 6א, נזכר ר' דן, שהוא בן הדור שקדם לרידב"ע).- מכל מקום, מה שהעלינו בתחילה, שהיה בימי רידב"ע מקובל קסטיליאני, הוא מרדכ"י, מאשש את הזיהוי (שכבר התעוררו עליו אנשי חכמת ישראל במאה שעברה, ראה רמש"ש בקטלוג הבודליאנה עמ' 2526, ופרלס בספרו (R. Salomo b. Abraham b. Adereth, Breslau 1863, p. 60, n.9 של מורו זה של רידב"ע עם אישיות רבנית ידועה בקסטיליה באותם ימים. בס' יסוד עולם לר' יצחק בן יוסף הישראלי מטוליטולה, חלק ב (ברלין 1846 - האם נסדר לפני חלק א שיצא לאור בשנת 1848?) מאמר רביעי, פרק יח (דף לה טור ד) אנו קוראים: "ובימים האלה היה בברצלונה החכם ר' שלמה בן אדרת ותלמידו היה ר' שלמה ש"צ בר יוסף בן עמיאל ז"ל שהרבה תורה בטליטלה כמה שנים והעמיד תלמידי' רבים וכן ר' דוד הכהן ז"ל..." . כרוניקה זו מהימנה לגמרי, שכן כותבה איש טולדו היה שחי כמעט באותו דור. לשון העדות יכולה אמנם להתפרש בדוחק כאילו גם ר' דוד הכהן היה תלמידו של הרשב"א (וכך למשל כתב בפשיטות פרלס בספרו על הרשב"א, עמ' 1, וכן עוד חוקרים), אבל נראה יותר לפרשה שגם הוא, ר' דוד כהן, הרביץ תורה בטולדו, שכן כל ההקשר בדברי ס' יסוד עולם שם הוא ענייני טולדו וחכמיה. וכן הבין מקיר זה ר' אברהם בן שלמה (הוא ר' אברהם ארדוטיאל, בעל ס' אבני זכרון, ראה ג' שלום, כתבי יד בקבלה, עמ' 83) בס' הקבלה (A. Neubauer, Mediaeval Jewish Chronicles, I, Oxford 1887, p. 106 וראה על מחבר זה בסיכומו המעודכן של א' דוד, שתי כרוניקות עבריות מדור גירוש ספרד, ירושלים תשל"ט, עמ' ט-טז), שאחרי ר' בחיי בן אשר ולפני הרא"ש מזכיר ש"רבי שמואל(!) בן עמיאל והר' דוד הכהן היו מרביצים תורה בטוליטילא" - והנה באמת היה חכם נכבד בטולדו באותם ימים ממש ר' דוד הכהן בן משה שמו, והוא חתום יחד עם הרא"ש ואחרים על איגרת בעניין המחלוקת על לימוד הפילוסופיה (מנחת קנאות, פרעסבורג 1838, עמ' 180); בתקופה מאוחרת יותר אנו מוצאים אותו חתום עם אחרים על תשובת הרא"ש בעניין שאירע בשנת ה' ע"ג (תשובות הרא"ש, זאלקווא תקס"ג, כלל ד סי' י); וחתום כמקיים יחיד של תשובה אחרת של הרא"ש ללא תאריך (כלל טו סי' ח). ודע, שאין סתירה בין התאריך ה' ע"ג ובין הזכרתו של ר' דוד הכהן בברכת המתים בס' יסוד עולם, שכן תחילת כתיבתו של ספר זה היתה אמנם בשנת ה' ע (ובאנציקלופדיה יודאיקה החדשה, כרך 9, עמ' 1062, נכתב בפשיטות שזמן חיבורו 1310), אבל מיד אחרי סיום פרק יח הנ"ל

נזכר מעשה שאירע בשנת ה' צד: (ולפי דרכנו התברר שס' אוצר חיים, שבו נזכר ר' דוד הכהן בברכת המתים, נתחבר ודאי אחרי 1313; ודומני שיש לאחרו הרבה יותר, אולי באמת סמוך לשנת "המלאך" - 1331 או 1336 - הנזכרת בקטע הידוע בס' יוחסין).

ואם אכן עוסקים אנו במקובל שהיה גם חכם תלמודי, הרי עדותו של ריד"ע על מרדכי' כתלמיד הרמב"ן יש לה אולי קצת סיוע מהנוסח שנמצא בתוך החידושים המיוחסים לר' נחמן בן הרמב"ן על מסכת ביצה: "ע"כ מלשון בנו של הרמב"ן ומדוייקים משם אביו ז"ל ומכאן ואילך דברי הר' דוד הכהן ז"ל" (לפי: שיטה לבעל הצרורות על מסכת תענית, תל-אביב [תשכ"ט], ..., עמ' 5, הע' 1, המצטט את כ"י קמברידג' Add. 1187). ואם זהה ר' דוד הכהן הזה עם מרדכי' שלנו, נמצא שהיה תלמידו של הרמב"ן לא רק בנסתר אלא גם בנגלה; ויובן הכבוד הגדול שחלקו לו בטולדו גם לעת זקנתו, כשחסת בצלו הכבד של הרא"ש, בעל המלאכה האחת.

שעונת תלמידי חכמים: כתובות סב ע"ב.- ועיין במאמרו של ג' שלום, "מסורת וחידוש בריטואל של המקובלים", פרקי יסוד, 134.

5 איך יהיה יחוד דו פרצופין בלי שום פירוד כלל: לעניין עונת ת"ח בשבת יתכנו שני הסברים קבליים, שיכולים בנקל להתערבב זה בזה.

ההסבר האחד: מכיוון שמעשי בני האדם למטה משפיעים על הנעשה למעלה, הרי בליל שבת, היפה לזיווג העליון, יש צורך בזיווג למטה כדי לסייע לזה שלמעלה (כך כנראה בקטע מילקוט החכם המשכיל [שעיקרו מלוקט מקבלת גירונה] ואשר חלק גדול מקטעי תוספת אלו בס' מאירת עינים שאנו עומדים בביאורם לקוחים ממנו: "וקורין לקדוש היום קדושא רבא ואל יקשה בעיניך אי' מקדשי' שהרי הקדוש על היין בלילה הטעם הוא כדי לעלות מדת הלילה לרחמי' ויהיה המשכן אחד ולזה רמזו רבותינו באמרם כי עונתו של ת"ח הוא מע"ש לע"ש ולחכימא ברמיזא". [כ"י מוסקבה 131 דף 14 טור א ואילך; מקבילותיו בכ"י ייל 130 דף 1א, כ"י קזנטנזה 181 דף 104ב]. ואם דברים אלו אולי עמומים קצת, הרי מפורשת לגמרי עמדתו של הר"מ ריקאנאטי, בן דורו של ריד"ע (שהושפע הרבה מס' הזוהר), בס' טעמי המצוות [מהדורת הרב ליברמן, לונדון תשכ"ג, עמ' מח]: "אבל על דרך האמת היתה כוונתם בסוד הבעילה משביעי לשביעי בסוד חזרת גלגל פנים ואחור [מליצה זו לקחה הריקאנאטי מאיגרת הקודש, כתבי הרמב"ן מהד' שעוועל, ב, שכז - ע.ג.] נתכוונו להמשיך ולהשפיע המים הנמצאים בנהר של עדן אל הגן היבש להשקות אותו מימי תשובה ורחמים" [המשפט האחרון לקוח מ"ביאור מעשה בראשית בדרך הקבלה מיסוד הרמב"ן" שפרסמו ג' שלום בקרית ספר, ו (תרפ"ט-תר"ץ), עמ' 416. המשפט שם משובש, כפי שהעיר ג' שלום שם בהערה 11, אבל הוא נמצא כתיקונו, או על כל פנים בנוסח הקרוב לריקאנאטי, בס' מאירת עינים, טו 18].

אף על פי שדברי הריקאנאטי כדרכו הם פסיפס של חלקי-ציטטות, כוונתו שלו חד-משמעית).

ההסבר השני, שהוא פחות רדיקלי, כיוונו הפוך: מכיוון ששבת הוא זמן הזיווג העליון, כדאי לחם לתלמידי חכמים לכוון את זיווגם למועד זה כדי ליהנות מן השפע, שהוא גם שפע הנשמות, הזורם לעולם כפועל-יוצא מן הזיווג העליון. ריד"ע עצמו נטה אולי יותר

להסבר השני, שהרי כן דבריו בגוף מאירת עינים לפני קטע התוספת שלנו: "ובליל שבת השכינה מתקדשת ומתברכת גם הדבקים אליה מתברכים ומתחזקים" (ריש כא), והשווה בדבריו בפרשת בהר (קפ 28) "שהצדיק ירא שמים קושר כל מחשבתו ביום השבת התחתון עם שבת העליון ולפי' עונתו בו למען יהיו תולדותיו כמוהו (=צדיקים)". מכל מקום, לגבי שאלתו של ריד"ע את מרדכ"י חשובה רק נקודת המוצא המשותפת לשני ההסברים: שלזיווג הקדוש בין ספירת הזכר לספירת הנקבה יש זמן מוגדר. ואז מתעוררת שאלת-התם הפשוטה וההגיונית של ריד"ע, שכדאי אולי לציין שאין הוא היחיד ששאל אותה: יש לה למשל מקבילה מעניינת בליקוטים בכ"י פרמא דה-רוסי 68, דף פז ב - פח א: "כי תמיד הצדיק והצדק מיוחדים בלי פירוד ואחז"ל עונת ת"ח מערב שבת לערב שבת כי בשבת החתן עם הכלה הידועה [=מלכות] ומקבלת שפע הברכה בליל שבת שמספיק לכל באי עולם, בכל ימי השבוע שנ' ותקם בעוד לילה, אבל בשאר הימים אין נש[מה] יתירה. וא"ת מאחר שאין החיבור אלא בשבת א"כ בשאר ימי השבוע חלילה שיהיה פירוד..." הארכתי בציטוט זה כדי להראות את הקרבה (שאולי איננה מקרית!) ל"שאלה" באותו נושא, שתכנה אמנם שונה, הנמצאת בזוהר ח"ב דף רד ע"ב: "עונתן דחכימין דידעי רזין עלאין, מליליא דשבתא לליליא דשבתא, ואוקמוה. אבל מלה דא שאילנא לבוצינא קדישא דהא חזינן דהאי כתרא תתאה [=מלכות] נקטא מה דנקטא בימּמא, ובליליא יהיב מזונא לכל חיליה, כמה דאוקמוה, דכתיב ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, נקטא בימּמא ויהבא בליליא. והשתא אמר מר דזווגא אשתכח בהאי ליליא?"

7 ולא לתהו: ישי' מה: יח ("לא תהו"). וחז"ל דרשוהו כאסמכתא ש"לא נברא העולם אלא לפריה ורביה" (פסחים פח ע"ב, ועוד).
שעולם כמנהגו נוהג: ע"ז נב ע"ב.

8 רגע כמימריה: ברכות ז ע"א.

9 מיד היה העולם נעשה תהו: השווה סנהדרין עג ע"א, ועוד.

10 ועניין זה רמז גדול לסוד היחוד: תשובתו של "מרדכ"י" פחות ברורה מהתשובות הנמצאות בזוהר ובליקוטים בכ"י פרמא, שנזכרו לעיל. בכ"י פרמא התשובה: "א"ל כי באמת (?) אין השפע נפסק חלילה אבל בשבת בא (?) השפע בשמחה גדולה". אותו רעיון - שהזיווג העליון מתמיד, אלא שבליל שבת הוא שלם ואינטנסיבי יותר - מונח ביסוד תשובתו (הדומה) של הזוהר (שם) על השאלה (השונה): "וחבורא וזווגא לא אשתכח ביומא אחרא בכל חדות בלא ערבוביא אחרא, כגון דא... ובכל ליליא ולילי זווגא אשתכח ודאי... אבל לא בכל סטרין כהאי זווגא". לעומת זאת צריך עיון למה כוונתו של ר' דוד כהן בהדגשתו הנמרצת שהיחוד בין ספירות יסוד למלכות מתמיד הוא בהכרח. אין להוציא מכלל אפשרות שיש כאן ביקורת מרומזת על אותם המקובלים (ובראשם ספר הזוהר, שלפי העדות בס' יוחסין היו דעות חכמי טולדו חלוקות עליו בשנת ס"ה), שאמרו כי שלא כחכמה ובינה, שני הרעים שאינם מתפרדים, היחסים בין תפארת (או יסוד) ומלכות נתונים לשינויים דינאמיים

של ייחוד ופירוד. קשה לברר את עמדתו של "מרדכ"י" מהקטעים המועטים יחסית המובאים ממנו בס' מאירת עינים (אשר לפירוש התיאורגי של "מרדכ"י" לעניין הקרבנות בעמ' קמג, אפשר לפרשו כמכוון לפעולת המקריב למשוך את השפע למטה, ולא לפעולתו כ"מקרב הכחות"). אבל עדיין נשארת השאלה, מה משמעותה הקבלית של עונת ת"ח בליל שבת לפי ר' דוד כהן? אפשר אולי לנסות להבין את דבריו (על דרך ההשערה בלבד) כך: הייחוד בין יסוד מלכות באמת מתמיד הוא, אלא שבשבת מתעלה המלכות ומקבלת שפע גם מלמעלה - מספירת בינה, שהיא מקור הנשמות, ולכן רצוי לכוון את הזווג לזמן זה. מכל מקום רעיון זה (שמקורו ככל הנראה בהבנה מרחיבה של תורת השמיטות שלפיה האקט של חזרת ספירות הבנין למאצילן מתרחש כל שבת, אלא שלא כמו האופי הקטסטרופלי שיש לכמה תיאורי החזרה באלף השביעי, שיסודם ב"חד חרוב" התלמודי, חזרת הספירות בשבת היא קונסטרוקטיבית לגמרי), מופיע (אם כי לא בשמו של מרדכ"י!) בחומשים המאוחרים של ס' מאירת עינים ובחיבורים המאוחרים של ריד"ע. כך בפרשת <u>אמור</u> (קעה 15): "יש לך לדעת כי בשבת הע' וכל הבנין מתעלים אל הב'". ובהערותיו לפירוש פרקי דרבי אליעזר לר' יהודה בן נסים אבן מלכה, שהוא החיבור האחרון של ריד"ע מהידועים לנו (בקטעים שפרסם י"א וידה ב- <u>REJ</u>, קטע 11, עמ' 66): "ואמנם ע"ד האמת רמז זה למש"ה[מטטרון שר הפנים] שביום השבת ובראש חדש מתעלה אל הע'... ועזה"ד [ועל זה הדרך] הוא בע' שהוא הדרך הנכונה אל הב' שכינה תתאה אל שכינה עילאה... יראה כי י' ירמוז לשכינה תתאה ו' ירמוז <u>לשכינה עילאה מקום מחצב הנפשות</u>. וזהו סוד נפש יתירה בשבת <u>וסוד עונת ת"ח מערב שבת לערב שבת</u>". (ואולי לא למותר לציין שלמרבה האירוניה, בס' שערי אורה דווקא הקשר שבין מלכות לבינה, המתקיים ביום הכיפורים [דבר זה מובא "מפי מקובל משכילי" - הוא רשב"ר - גם במאירת עינים, קכא 12], הוא הוא הסיבה לאיסור תשמיש המיטה ביום זה! ראה מהד' בן שלמה, ב, עמ' 64-65, ובהערה 84). - יש גם להעיר שעליית הספירות אל ספירת הבינה בשבת נזכרת בליקוטים בכ"י פריס 859, (שבקשר למרדכ"י הזכרנום למעלה בהערתנו לשו' 4), דף 6ב, 8א (אמנם שם מדובר על שעת המנחה בשבת). מכל מקום לשונו הלקונית של "מרדכ"י" אינה מאפשרת הבנה חד-משמעית של כוונתו.

<u>הערות לקטע התוספת בעמ' כד-כה</u>

<u>עמ' כד</u>

16 <u>עוד לחכם ר' אשר בר' דוד... (כה 10) הרי הכל אחד</u>: הקטע נמצא לפנינו - בלי הזכרת שמו של ר' אשר - בכ"י הלברשטאם 444 (כיום בניו-יורק - JTS 839, Mic. 1887) דף 38א-ב (להלן כ"י שחז"ה) והוא המשך ישיר לקטע הקודם במאירת עינים המתחיל (כג 34) "עוד על הנדר, הנודר כאלו נשבע בחיי המלך..." והנמצא בכ"י שחז"ה שם 38א. (שלא בשלמותו נמצא הקטע שלנו בתאומו (המשובש) של כ"י שחז"ה - כ"י הסמינר התאולוגי Acc. 78467, Mic. 2194 - שנראה שהוא כתב היד מס' 279 ברשימת כתבי היד של האדמו"ר מגור, שעליו כתב ג' שלום <u>בשרידים חדשים</u> עמ' 204; על זיהוי זה התעוררו כבר המקטלגים בכרטסת המכון לתצלומי כ"י; להלן כתב יד גור; שם בדף 83 טור ד מתחיל "ארבע והוא אומר שלש" - כאן שו' 20, והוא באמצע עניין). - אני נוטה לשער שקטע התוספת החל ב"עוד על הנדר" (כג 34) ונרשם בשוליים, והמשכו

נדחה ל"אחרית הספר". - מניין העתיק רידב"ע את הקטע? היה כנראה בידי רידב"ע קובץ של חיבורים משל ר' אשר, שממנו העתיק בפרשת ראה (רכח 28 - רלא 11) קטע ארוך שאינו ידוע לנו כמדומני מכתב יד אחר, חוץ מכתב היד שהיה בידי משה סואבי (היכן הוא כעת?) אשר תיארו וציטט קטעים ממנו באוצר נחמד, ד(תרכ"ד), עמ' 35-43. אולם קטע זה הובא סמוך לסוף החיבור, ומכיוון שכתיבת ס' מאירת עינים (לפי סימנים רבים) נמשכה זמן רב, ייתכן שכתב היד ההוא הגיע לידי רידב"ע מאוחר יותר. לעומת זאת, כ"י שחז"ה (שעל חשיבותו הרבה והצורך לתארו בפרטות עמד ג' שלום בשרידים חדשים, שם) מכיל בחלקו חומר, שהיה חלק מילקוט גדול, בעצם אוסף של ילקוטים, שהיה בידי רידב"ע כנראה עוד מתחילת עבודתו בס' מאירת עינים ואשר היה מעין "חומר גלם" לחיבור זה. כתב היד החשוב ביותר הוא כ"י פירנצה לאורנציאנה Plut. 44/14 (שעל הקשר שלו עם ס' מאירת עינים רמז כבר ג' שלום, עיין פרקי יסוד, עמ' 321, הע' 30), אך גם הוא אינו מכיל את כל החומר. מקבילות לחלק מן הליקוטים שבכ"י פירנצה - ובהן טביעות אצבעותיו הברורות של רידב"ע! - ראה למשל בכ"י ואטיקן 528 (וראה שם דף 99ב, והשווה לכ"י פירנצה 35ב בשוליים, ולמאירת עינים קז 35 - קח 4!) וכן בכ"י אוקספורד 2276 (ראה שם דף 138א), כ"י אמברוזיאנה (ברנהיימר) 53 (ראה שם דף 138א) ועוד. גם אין ספק שחלק מהקטעים מפי' האגדות של ר' עזרא המצוטטים בס' מאירת עינים, מקורם מהליקוטים הנמצאים בכ"י שחז"ה, בכ"י אוקספורד 1947 וכו' (היתר בא מילקוט ה"חכם המשכיל" - ראה עליו בפרקו), וכן הדבר אמור בחלק מן השאלות והתשובות לר' משה די-ליאון המופיעות בכתבי יד אלו (וראה בכ"י אסקוריאל G-III-14, שבו שוב נמצא קשר עם רידב"ע - ראה שם דף 63א, והשווה ס' מאירת עינים קמג; וזה, כמדומני כתב היד היחיד שבו שמו של ר' משה נמצא בסמוך לתשובות (דף 64א !). עלי להוסיף שאספתי חומר רב לבירור גלגוליהם של ליקוטים אלו בעשרות כתבי יד ומקבילותיהם בס' מאירת עינים, ואין מקומו בהערה זו; בדעתי לסכם חומר זה - שיכול אולי להיות לעזר מסויים לחקירת קבלת הראשונים מעבר לעניין ס' מאירת עינים - במאמר מיוחד).

ויש להעיר שמאותו מקור עצמו שאב כנראה ר' דוד בן יהודה החסיד בס' מראות הצובאות (D.Ch. Matt, "Sefer Mar'ot Ha-Zove'ot by Rabbi David ben Yehuda He-Hasid", Ph.D. Thesis, Brandeis University, 1978) (בהזדמנות זאת אביע את תודתי לידידי המחבר שהעמיד לרשותי את עבודתו). שגם הקטע שלנו נמצא בו (שם קכט 30 - קלא 1), כפי שנמצאים בסמיכות מקום, שבודאי איננה מקרית, כמה וכמה קטעים הנמצאים אף הם בכ"י שחז"ה (השווה מה"צ קכא 33 - קכב 25, מקביל לשחז"ה 34א - 37ב, בקיצורים ובהשמטות; מה"צ קכד 26 - קכה 14, מקביל להמשך בשחז"ה 37ב - 38א (והוא במ"ע הקטע הקודם כג 34 - כד 15); מה"צ קכז - מקביל לשחז"ה 28ב ; מה"צ קלד 25-28, מקביל לשחז"ה 39א; מה"צ קלה 25 - קלו 1, מקביל לשחז"ה 37ב; מה"צ קמד 6 - קמה 16, מקביל לשחז"ה 31ב - 32ב (ראה שרידים חדשים, עמ' 206); וכן השו"ת לר' משה די-ליאון (מה"צ קמו - קנב), ועוד כמה קטעים. (על כל אלה לא הוער במהדורת מה"צ שלפנינו, וכן לא הוער על הזיקה של הקטע שלנו עם ר' אשר).

דוגמה חשובה נוספת לשאיבה ממקור ספרותי משותף (כנראה) היא ההקבלה המדוייקת בין האמור בס' מאירת עינים ואתחנן ריג 13 ואילך ובין הקטע במה"צ קמה 22 ואילך.
ויש להעיר שנוסף לשאיבה ממקורות ספרותיים משותפים יש סימנים לכך שהיה גם קשר חי בין שני המקובלים. בקטעים מאוצר חיים הנמצאים בכ"י הסמינר התאולוגי, ENA 1589, דף 126א; "ידוע הוא בקונטרס קבלת מורנו הרב הנחמן ז"ל שהעתקתי מכתב ידו שנתן לי בו בנו הסופר" (השוה גם ציטטה דומה במבוא למראות הצובאות, מהד' מעט, עמ' 88, הע' 24), וכן בס' שרשי השמות לר' משה זכות אנו מוצאים "זאת קבלה מע"ב שמות הריד"ע אשר קבלה מר' דוד בן מאיר הג"לה הרמב"ן ז"ל" (מהד' מעט, עמ' 5, בשם ג' שלום - ראה שם עמ' 88, הע' 22). אוצר חיים נתחבר כנראה בצפון אפריקה; זאת היתה התרשמותי הראשונית מקריאת כמה ענייני ריאליה ב"אוצר חיים", והיא אושרה כשדנתי בעניינים אלה (שאמנם, לא כולם נהירים לנו היום) לפני מר אברהם הטל ממכון בן צבי, הביבליוגרף של יהודי צפון אפריקה. לא כאן המקום להאריך אך די אם נזכיר את קובלנתו של ריד"ע על הגייתם המשובשת של "הברבריים העלגים" (קב ע"א), שודאי אין לה משמעות מחוץ לצפון אפריקה. ואכן, כמעט כל כתבי היד של ריד"ע "המאוחר" מקורם בצפון אפריקה. לא מן הנמנע שגם ר' דוד בן יהודה החסיד חי ופעל בצפון אפריקה; שם באמת יכול היה לשגשג "בכד" כזה ועוד, כפי שעומד להוכיח ידידי מ' אידל, לקנות לו תלמידים וחסידים. ותן דעתך שגם רבים מחיבורי ר' דוד זה באו בכתבי-יד מצפון אפריקה; ואף על פי שאין ערביזמים בולטים בחיבוריו, הרי בעבודתי על ס' הגבול (עמ' 40-41) ניסיתי להראות שכמה תרגומים חסרי-שחר של ר' דוד מארמית לעברית אי אפשר להבינם אלא בהשפעת הערבית.-- להלן בהערותי אנסה לאשש את זיהוי ר' אשר בן דוד כמחבר הקטע ע"י ציון מקבילות לשוניות ואחרות מחיבוריו. הזיהוי בכלל נראה לי ודאי ~~אף על פי~~ שעיקר הטרמינולוגיה האפיינית לר' אשר נעדר בקטע זה ובקודם לו.

17 במדרש ר' תנחומא : תנח' בובר, נח, יז (עמ' 43-44). / נשבע בבריתו... (18) זאת לי: בובר, שהרגיש בקושיתו המתבקשת מאליה של ר' אשר, הסגיר משפט זה בסוגריים "כי מיותר הוא, וכן הוא בטעות בכ"י רומי, ונשתרבב ממאמר שלפניו" (הערה קעד). תיקון זה תוא כנראה מסברתו של בובר וללא סמוכין בכתבי היד שהיו לפניו.

18 כי מי נח זאת לי: ישי' נד: ט. / ובנפשו: בכ"י שחז"ה: ובנפשו נשבע כביכול נשבע י"י... / נשבע... בנפשו: עמוס ו: ח.

19 בכ"י שחז"ה: ובשבת נשבע שנא'... ובתורה נשבע שנ'... / וביום... וינפש: שמות לא: יז./ נשבע י"י בימינו: ישי' סב: ח.

20 אומר אני לפי הקבלה: השוה פירוש שם המפורש (מהד' הרב חסידה), הסגולה, א(תרצ"ד), חוברת י', דף טו: לפי הקבלה אני אומר... / כך נראה לי: ליתא בכ"י שחז"ה, גור. / הראשון: ליתא בכ"י שחז"ה, גור.

21 י"י: ליתא בכ"י שחז"ה, גור. / שתים: בכ"י שחז"ה, גור: נשבע שתי שבועות. / שאמ' (תחלה): בכ"י שחז"ה, גור: שהזכיר. / שבת: בכ"י שחז"ה, גור: ושבת.

22 ומצאתי: בכ"י שחז"ה, גור: ומצאנו. / אחר: בכ"י שחז"ה, גור: אחד. / בתשובה שעשו ישראל: בכ"י שחז"ה, גור נוסח שונה במקצת: שעשו ישראל תשובה שקרא לשכינה נפשו שנ' (ויסירו)... / ויסירו: שופטים י: טז.

23 באמת... שכינה: בכ"י שחז"ה, גור: באמת כי נפשו שהזכיר כאן היא השכינה. (בקשר לזיהוי נפשו-שכינה – הרי הדים לזיהוי זה אנו מוצאים גם בסמוך יותר לדורו של רידב"ע. באוצר הכבוד לר"ט אבולעפיה, ווארשא תרל"ט, דף ה טור ב (על ברכות ז ע"ב: מאי פדה בשלום נפשי וכו'): "ראה שדרש החכם הפסוק הזה כלפי שכינה פדה בשלום נפשי נשבע ה' צבאות בנפשו". וכן בליקוטים בכ"י פריס 859 (ראה עליהם לעיל, בהערה לדף כא 4) דף 17א: "ונשמת שדי היא הבינה... אבל ולא תגעל נפשי וכן נשבע י"י צבאות בנפשו היא הע"). (וראה הערה ל-כה 11).

24 כמו שאמרו רז"ל בזמן שאדם מצטער שכינה...: בכ"י שחז"ה, גור הנוסח: "שכן מצינו בדברי רבותיי ז"ל על הרוגי ב"ד (בכ"י גור: הרוגי ביתר) שכינה..." / בזמן שאדם מצטער: חגיגה טו ע"ב, סנהדרין מו ע"א. / מה היא אומרת: בגמרא בדפוסים שלנו: מה לשון אומרת. בס' האמונה והבטחון פ"א (שעוועל שנז): שכינה מה אומרת.

25 בכל צרתם לו צר: ישי' סג: ט (הכתיב: לא צר) / ופ"ה: בכ"י שחז"ה, גור מלא: ומלאך פניו הושיעם. / וה"א: בכ"י שחז"ה, גור: לכן נאמר.

27 ולא תרחק: ליתא כ"י שחז"ה, גור.

28-27 עם משה: ליתא בכ"י שחז"ה, גור.

28 כשהדבור יוצא... (כה 4) נשמע אליו: מקבילה נרחבת (בחלקה כמעט מילולית) לכל הענין בפי' שם המפורש, הסגולה א, חוברת ט, דף יב-יג.

29 להנעים הקול: בפי' שם המפורש שם דף יב: משה... היה שומע מתוך אספקלריא אחת המאירה... ואעפ"כ על ידי השכינה כדי להנעים הקול...

30 הכח: בכ"י שחז"ה, גור: כח הקול (וכן במה"צ) / מלפני לפנים: ראה להלן כה 2. עיין "סוד השבועה", נוסח שני, (הסגולה) דף כג: "ואינם ראויים לקבל שפע הברכה מלפני לפנים". ובפירוש שם המפורש שם, שם: "מקבלות זוהר האור הפנימי מלפני-לפנים". / וידבר: שמות כ: א.

31 אנכי ולא יהיה לך: מכות כד ע"א, ובעוד כמה מקומות.

32 ואמרו: על אף שהמשפט כאן מובא כמאמר חז"ל, לא מצאתיו בצורתו זו, ונראה שזו פרפרזה אפוריסטית, שתכנה אמנם מצוי בכמה מאמרי חז"ל (ראה פרקי דר"א, מ"א, וראה להלן). / בקול ראשון פרחה נשמתן: בכ"י שחז"ה "יצאה" במקום "פרחה", וכן במה"צ; (בכ"י גור, "יצאתה"). אבל גירסת מאירת עינים מקויימת מתוך המקבילה בפירוש שם המפורש, שם דף יב: "אבל כל ישראל במעמד הר סיני בקול ראשון פרחה נשמתם... והם שמעו ופרחה נשמתן, שנאמר נפשי יצאה בדברו... ואחרי כן שמעו קול שני מפי השכינה, וחזרה נשמתן". לשון "יצתה נשמתן" בגמרא שבת פח ע"ב; וכן במדרש עשרת הדברות, בית המדרש ליליגק, א, עמ' 69; והוא קרוב ללשון הפסוק נפשי יצאה כו'; לשון "פרחה נשמתן" בשהש"ר ו, ג, במדרש תהלים סח סי' ה (מהד' בובר, עמ' קנט) ובמדרש הגדול על יתרו יט: כה (מהד' מ' מרגליות, ירושלים תשט"ז, עמ' שצז, שו' 7; הביאו הופמן במכילתא דרשב"י, פראנקפורט

א.מ. תרס"ה, עמ' 102, אבל ראה במהדורת אפשטיין-מלמד ירושלים תשט"ו, עמ' 145 בהע' לשו' 21): וכן בדברי ר' בחיי על שמות כא (שעוועל ב, קעה). / וישמע: במ' ז: פט; וראה בספרי, בספרי זוטא, בבמד"ר, בילק"ש ובפי' רש"י על אתר.

33 ומשה היה שומע מבין שני הכרובים: ראה במדרשים הנזכרים בהערה הקודמת ותן דעתך למה שנמצא בהמשך הקטע מר' אשר (שחז"ה 39א, מה"צ קלא 23-24): "וצמצם שכינתו בטפח וארון יוכיח שהיה מדבר עם משה מבין שני הכרובים".

35 לשמוע : בכ"י שחז"ה, גור: לשמעו (במה"צ: לשמוע), ועיין בח"נ.

עמ' כה

1 דבר אתה: שמות כ: יט.

2 מלפני לפנים: ראה כד 30.

3 אלי לאמר: ליתא בכ"י שחז"ה, גור, וכן ליתא במה"צ.

4 אליו: בכ"י שחז"ה, גור: לו (וכן במה"צ). / נשבע בקדשו: נזכר בתנחומא הנדפס במקבילה לקטע שהביא ר' אשר (שהוא כאמור בתנחומא בובר): נשבע אדני ה' בקדשו (עמוס ד: ב).

5 אחת נשבעתי בקדשי: תה' פט: לו. / נפשי : בכ"י שחז"ה, גור: בנפשי (וכן במה"צ). / זוהר הכבוד הפנימי: עיין פירוש שלש עשרה מדות, הסגולה,ב (תרצ"ה), חוב' כג, דף יג שו' 18: "שאין הצרור נפרד מן הכבוד הפנימי שהוא כמעין וכשורש לכל..." מכיון שאין בידינו כמדומני מונוגרפיה על ר' אשר, ולא מחקר ספציפי על הטרמינולוגיה שלו, אין בידי לקבוע, אם "הכבוד הפנימי" זהה ל"המשך הפנימי" (כ"י פריס 680 דף 226א - ראה Ursprung עמ' 348, הע' 65) ל"כח הפנימי" (כ"י פריס 680 דף 229ב = פי' שם המפורש, הסגולה א, חוברת ו'); ל"הנחת רוח הזך הפנימי" (שם, חוב' ז דף ו), ל"האור הפנימי" (שם, חוב' ח, דף י; חוב' ט, דף יב; בקטע בכ"י פריס 767 [שייחסו ג' שלום לר' אשר בראשית הקבלה עמ' 249], דף 13ב) - ושמא כולם זהים ל"רוח הפנימי" (עיין עליו גוטליב, מחקרים, 312) דהיינו השפע האלוהי הממלא, מקיים ומעמיד את הספירות; או שמא יש להבחין הבחנות, דהיינו השפע נקרא בשמות שונים כשהוא ממלא ספירות שונות?

5-6 הספירו' הקדושות: כמדומני שביטוי זה איננו שכיח בכתבים הידועים של ר' אשר בן דוד, אך אין בכך כדי לשלול את האותנטיות של הקטע. (יש להניח שמקורו של הביטוי ב"צורות הקדושות" שבס' הבהיר סי' צח, קח, קט).

7 הספי': בכ"י שחז"ה, גור: הספירות. (במה"צ: הספי').

7-8 הספי' של מעלה ממנה שאף היא ממנינם ומקבלת הכח והברכה והזוהר על ידם: השווה פירוש שם המפורש, שם, חוברת י', דף טו: גם היא כוללת כח עשר ספירות לפי שהיא למטה מכלם ומקבלת כח מכלם...

8 על זדם: בכ"י שחז"ה, גור: על ידי כלן (וכן במה"צ).

9 כגדר: כך גם שחז"ה, גור (במה"צ: הגדר). אבל גם גרסת "כנגד" שבכה"י פ, שדחינוה, יש לה על מה לסמוך: בהמשך הקטע כ"י שחז"ה 39א (מה"צ קלא 21): "השכינה שהיא כנגד המקום". / כמו שפירשתי: ליתא כ"י שחז"ה, גור מה"צ.

10 בכ"י שחז"ה, גור הנוסח: לפי קבלתה מן הנתיבות אומי בעלי הקבלה שהיא נקראת חכמה (וכן במה"צ) (ר' אשר כבר משתמש בביטוי "בעלי הקבלה" - ראה פירוש שם המפורש, חובי ז). / לפי: בכ"י שחז"ה, גור, מה"צ: לכך. / ספר יצירה: בכ"י שחז"ה, גור: ליתא ספר. / נעוץ סופן לתחלתן: עפ"י ספר יצירה פ"א מ"ז. / לתחלתן: בכ"י שחז"ה, גור, מה"צ: בתחלתן (כלשון ס' יצירה). / הכל (11) אחד: בכ"י שחז"ה, גור: הכל דבר אחד.

11 עכ"ל - בכ"י שחז"ה (עד דף 39א) וגור וכן במה"צ (קלא 2-29), ממשיך הקטע ומובא חומר רב עניין מאוד (שדומני שאינו נמצא בחיבורים הידועים של ר' אשר שבידינו). הטרמינולוגיה החביבה על ר' אשר, שכאמור נעדרת משום מה בקטע התוספת שלנו, מרוכזת מאוד בהמשך זה: "משרי", "קצבי", "אדוקין זה בזה" ועוד. / ויה"ב שנ"ר דעת"ו: ראה ב 9-10. והשווה: "ומצאתי שכתב הר' יצחק דמן עכו שהיה נוהג לכתוב בעניניו שמו בראשי תיבות כזה: ויה"ב שנ"ר דע"תו אומר כך וכך ופירושו וֹאני יֹצחק הֹקטן בֹּן שֹׁמואל נֹוטריה רֹחמנא דֹמן עֹכו תֹבנה וֹתכונן ונפל הקונדריס מידו והגיעה העתקתו לחכם אחד והיה כתוב בו ככה כנזכר, פעם אחת פגע בו הר' יצחק הנז', ומצא הקונדריס בידו ופתחו ומצא בו האותיות הנזכרות לעיל וא"ל לאותו חכם מהו זה א"ל שם גדול וקדוש משמות הקדש ואני עושה בו שאלת חכם ואומר יהי רצון מלפניך יה"ב שנ"ר שע"תו שתודיעני כך וכך א"ל אינו כאשר דברת אלא שם קטון משמות החול והוא שמי ולמה זה תשאל לשמי" ([גבריאל פאלק], "הוראה על שאלת המלאכים, הוראה שהורה החכם ה"ר אברהם הלוי ז"ל בן החכם השלם אליעזר לבית לוי..." כרם חמד, ט(תרס"ז), עמ' 146). אין להניח שהגרעין ההיסטורי באנקדוטה זו הוא שהאוטוגרף של ס' מאירת עינים אבד מידי מחברו, אף על פי שהימנעותו של רידב"ע להזכיר את ס' מאירת עינים בחיבוריו המאוחרים, גם במקומות שבהם דן הוא בנושאים קרובים, אומרת דרשני. אשר לנוטריקון: בליקוטי הר"ן (ראה עליהם במאמרו המצויין של מ' אידל באשל באר-שבע ב) עדיין השתמש רידב"ע בנוטריקון זה, שהשתבש בכתב-היד; (פגישתו עם ר' נתן זה אירעה לדעתי סמוך לסיום חיבורו של ס' מאירת עינים; על הצורך לאדם לא לשקוט ולנוח על שמריו ולהסתפק בחכמה שיש לו, אלא להתאכזר על בני משפחתו ולעזבם כדי לרדוף אחרי החכמה, נרמז כבר בפרשת ואתחנן, עמ' ריב; עניינים אכסטטיים מפורשים לפנינו בפ' עקב, עמ' ריז-ריח; ר' נתן נזכר בעמ' רכב; ובודאי סמיכות זו אינה מקרית); וכן בפי' ס' יצירה שלו, שהדפיסו ג' שלום בקרית ספר, לא(תשט"ז), עמ' 382, חילופי נוסחאות לשורה 25; בחיבורים המאוחרים (כמו ס' אוצר חיים) כבר הוחלף הכינוי ב"אהיד"ע - כנראה מכיוון שאביו ר' שמואל נפטר בינתיים; "ואחלמה חלום והנה אבא מארי ז"ל" - אוצר חיים, קנח ע"א). / ולא תגעל: וי' כו: יא. (ברמב"ן על פסוק זה נזכר הפסוק "נשבע ה' אלהים בנפשו" שנזכר לעיל). רוב הפרשנים הבינו את דברי הרמב"ן כזיהוי נפשו של האל עם הבינה (ראה למשל הרקנטי דף סט(לב) טור ד: "ונפשו לתשובה", וכן ק"ס; הביאו רידב"ע בעמ' קפא 23, 26, 27), אבל המעניין הוא שרידב"ע עצמו, שמקבל תחילה זיהוי זה (קפב 19-20) אומר אח"כ (שם 27-28) "ולא תגעל נפשי הע' אי נמי הב'" (עיי"ש).

11 ויה"ב... (12) ומה שאמי זה החכם: ביקורתו של רידב"ע על ר' אשר בן דוד עדינה ומנומסת, שלא כהתייחסותו התוקפנית לפעמים לחיבורים מאוחרים כמו ק"ס וכש"ט (אם כי גם אותם אין הוא נמנע מלשבח לעתים). נראה שגרמו לזה קדמותו וייחוסו של ר' אשר. כמדומני שאין בידינו מחקר מפורט שיבדוק מה מידת השפעתו של ר' אשר על המקובלים המאוחרים וכיצד התייחסו אליו. ראוי לציין שבדברי ר' טודרוס אבולעפיה על פירוש י"ג מידות של ר' אשר (אוצר הכבוד למסכת ראש השנה דף יז, ד"ה ה' ה' (ווארשא תרל"ט, טז טור ג) יש נימה הנשמעת כלגלוג קל. - על עניין כפל המשמעות הסימבולית של שבת כיסוד וכמלכות, ראה למשל תשבי, משנת הזוהר, ב, עמ' תפז, הע' 58.

<u>הערות לקטע התוספת בעמ' כו-כח</u>

<u>עמ' כו</u>

נראה שקטע התוספת החל משו' 11: "ומצאתי כתו' ביד חכם משכיל..." וראה מה שהארכנו בזה בפרק על יח"מ (עמ' 96). סדר הקטעים מראשית התוספת ועד סופה זהה לזה שבכ"י קולג'; (וכבר הערנו שס' מאירת עינים קרוב לכ"י זה בכמה דברים יותר מאשר לכתבי היד האחרים של יח"מ).

20 <u>עץ החיים הג' והפ' שהם חיים</u>: זיהוי מוזר זה הוא המשך לקטע יח"מ שבו יש עוד זיהויים בלתי מקובלים (כמו עדן = יסוד, שו' 16 הדרשה על "ומלת נהר הוא נגזר מנהורא", שו' 13, שהשפיעה על ריד"ע טז 6, נמצאת כבר במשיב דברים נכוחים, פרק טו שו' 14, בשם ר' משה בן שמואל, שאם איננו שיבוש של ר' יוסף בן שמואל, לא נודע לנו ממקור אחר - ואולי יש לו קשר עם כמה קטעי יח"מ?) וביניהם זיהוי זה ("עץ החיים הם הכתרים"), כו 15). - ואולי צריך לפרש כך: עץ החיים - עץ של החיים; העץ - תפארת (כמקובל), והחיים, לשון רבים, חסד וגבורה, שמהם יוצאים החיים. פירוש קרוב אם כי לא זהה ראה בס' מערכת האלקות (מנטובה), סג ע"א.

<u>ועץ הדעת הוא הצ'</u>: בדומה למשל לס' המערכת (סה ע"ב).

<u>המשקה</u>: רומז לדימוי הרווח של יסוד כנהר.

21 <u>וידע אדם</u>: בר' ד: א ("והאדם ידע"). והשווה להלן כח 10, ושם שו' 13 שמביא תנוסח מפסוק כח.

<u>מה הוא הידיעה</u>: השפעת השפע מאדם העליון (תפארת או יסוד) לחוה העליונה (מלכות).

22 <u>וענין עץ הדעת... (כח 16) השם הגדול</u>: קטע רב-חשיבות זה נמצא לפנינו בעוד כתבי יד מלבד ס' מאירת עינים וכ"י קולג', כמו בכ"י המוזיאון הבריטי 752 111ב, ובכ"י פרמא 1138 דף סה ע"א (שם הנוסח קרוב לכ"י רומא-קזנטנסה 179). הועתק (עד שו' 5 - ויגרש את תאדם) ברישום הרצאותיו של ג' שלום, הקבלה בגירונת, אקדמון, ירושלים תשכ"ד, עמ' 374-376; דיון בקטע זה שם עמ' 366-374; מהדורה המיוסדת על שלושה כתבי יד (כ"י ל, דף 154ב, כך צ"ל; כ"י קולג'; וכ"י קזנטנסה הנ"ל) עם מראי מקומות לפסוקי המקרא ולמאמרי חז"ל, והערות פרשניות קצרות בתוך הטקסט, לפנינו <u>בפרקי יסוד</u> עמ' 194-196; דיון בקטע, שם 196-199. ותנא ולא שייר. - לפי הנתונים הביבליוגרפיים והסגנוניים, קטע זה (מכאן עד כח 16) הוא חטיבה בפני עצמה ואין בטחון שאותו מחבר כתב את הדברים הקודמים שהעתיק ריד"ע מיח"מ.

<u>עמ' כז</u>

30 <u>והאדם קודם אכילתו... (31) פרי הנשמה</u>: המשפט מופיע בליקוטים בכ"י פריס 859 (ראה עליהם לעיל כא 4) דף 18א.

עמ' כח

5 ((עיין)) - מלה זו כנראה נוספה בגליון כחלק מהערה שהפנתה לדברי רידי"ע בשו' 16-17, ואולי מעשה ידי אחד המעתיקים הראשונים היא.

6 מכעס: כן גם בכ"י קולג'; אבל בכתבי היד של סוד עץ הדעת שאינם קשורים ליח"מ; ירבעם. אשר קצץ חמש כנגד חמש: עיין למשל ס' המערכת קכט ע"ב. וראה להלן קפה-קפו (שם גם קטע מיח"מ).

7 בהתכפל החטא: שיחטא באכילה מעץ החיים נוסף לחטא הקודם בעץ הדעת.

8 כי הפרי מזיק הנפש: השווה לעיל כו 27-28; כח 3, ועוד.

וישלחהו (9) ויגרש כמו שכתבתי: האם רומז לכז 35 - כח 1? (שבגירוש יש גם עונש על ה"קיצוץ בנטיעות" וגם שמירה מפני אכילה מעץ החיים).

10 האדם הידיע: ראה מה שפירש לעיל בעמ' כז: אדם ניתק את עצמו מהנשמה של מעלה ואזי השתלט יצר הרע על נשמתו "ונתיחד ביצר הרע" וכאילו הפך להיות אדם אחר, רע (והשווה זיהר ח"ב צה ע"ב, "עת אשר שלט האדם באדם". הביטוי "האדם הידוע" עצמו משמעותו בזוהר אינה שלילית; ראה ליבס, מילון ס' הזוהר, עמ' 45, סי' 93). ושמא יש כאן הד מדעת או שלא מדעת לעניין נחש שבא על חוה (שבת קמו ע"א) - שפירושו הנועז יהיה שאדם עצמו טרם שידע את חוה לראשונה הפך ל"נחש" בזה שכחות הרע השתלטו על נשמתו?

12 ונהרג הבל בעון אביו: ראה לעיל כז 29.

בעון אבות בנים מתים: עיין שבת לב ע"ב ועוד.

16 שהם המרכבה: ראה להלן מה 19.

17 כי דברי החכם הזה... (18) והנה עוד על זה דעת החכם ר' עזרא ז"ל: (ראה שרידי"ע לא היה בטוח אם סוד עץ הדעת עד כאן מר' עזרא הוא. ואולי המצב בכתבי היד גרם לכך: בכ"י אוקספורד 1945, מכתבי היד החשובים של יח"מ, מופיע בנפרד הקטע:" (18) ואם תתבונן... (27) אין דומים זה לזה ע"כ לשון החכם ר' עזרה ז"ל". והנה קטע זה נמצא לפנינו בפי' האגדות לר' עזרא, כ"י ואטיקן 294, דף 27א-ב (ראה פרקי יסוד עמ' 197 הע' 15). ואולי גם החתימה: בכ"י קולג' מכוונת רק לקטע זה?

19 למטה אחד ולמעלה שנים: הוא הוא דברו לעיל כו 28. הרי עוד ראיה שגם "סוד עץ הדעת" (המסתיים בשו' 16) הוא לר' עזרא, כפי שכבר קבע ג' שלום עפ"י הקרבה בסגנון ובעניין (ראה גם Ursprung, עמ' 329, הע' 18; והשווה בספרו הצרפתי של וידה על פי' שיה"ש לר' עזרא, עמ' 336, הע' 5).

20 במציעות גנתא: תרגום אונקלוס לבר' ג: ג (על המשמעות הקבלית של כל העניין ראה הקבלה בגרונה (הרצאות), עמ' 37).

23 אות ברבבה שלו ואדון בצבאו' שלו: עיין חגיגה טז ע"א. (כל הקטע לקוח כאמור מפי' האגדות של ר' עזרא על חגיגה שם).

25 והתמר: עיין ס' הבהיר סי' קעב, קצח; ועיין ג' שלום, Das Buch Bahir, Leipzig 1923, pp. 153-154.

הערות לקטע התוספת בעמ' לה-לו

עמ' לה

26 זקן בן שבעים או יתר: רידב"ע נקט כאן גיל מופלג במיוחד. כגיל שהחייב כרת מת לפניו נזכר במקורות או חמישים (ירוש' ביכורים פ"ב ה"א) או הגיל שבין חמישים לשישים (בבלי מ"ק כח ע"א; ועיין בתוספות שבת כה ע"א ד"ה כרת, יבמות ב ע"א ד"ה אשת, שפילפלו בחילוקים אלה). ברמב"ן על וי' יח: כט נזכר גיל שישים, וכן בספרו המאוחר של רידב"ע, אוצר חיים: "שכל אדם אשר ימות טרם יגיע לששים שנה בכרת חי ס' שנה ויום א' מהשבעי' ניצל מכרת והוא חסד גדול שגמל לו הקב"ה יום א' יתר על ששים למען הצילו מעונש כרת..." (לו ב). ומאותו חיבור, הובא בלקט שושני: "והנפש אשר חי ס' שנים יצא מכלל כרת כי אין כרת אלא לאיש המת קודם ס' ב"מ [בר מינן]" (כ"י אוקספורד 1911, סי' כה).

27 שאכל חלב: הדוגמא של אכילת חלב חביבה בדיונים ההלכתיים והתיאולוגיים על עונש כרת מספרות חז"ל ואילך (אולי בזכות זה שאינה מעוררת רתיעה כגילוי עריות או עבודה זרה, ואינה תלויה בזמן כמו אכילה ביום הכיפורים או אכילת חמץ בפסח).
איך יהיה בו כרת של שבים: השאלה עתיקה. "רבי חנינה בן אנטיגנס אומר זקן שאכל את החלב, וכי מי מודיעינו שהוא בהיכרת?" (ירוש' ביכורים שם, ועיין בס' אהבת ציון וירושלים לבער ראטנער, יב, ווילנא תרע"ז, עמ' 143, שמעיר על חילופי גירסאות בספרי הראשונים).

28 כרת דנפשו... שתכרת מעמיה כלומ' מהשכינה: ("מעמיה" - ברי יז: יד, במ' ט: יג). השווה פי' שלש עשרה מדות לר' אשר בן דוד, הסגולה, א(תרצ"ד), חוברת י"ט, עמ' ד: "...ונכרתה הנפש ההיא מעמיה, מלמד שהיא נכרתה, שבה למקום הקודש שחוצבה בו משם".

29 לא יתכן אלא בסוד הגלגול: לכאורה היא היא שאלתו והיא היא תשובתו של הרמב"ן בשער הגמול (שבו דיון מפורט ביותר בסוגי הכרת השונים): "אע"פ שיש בחטאים האלו האמורים כרת בגוף בעוה"ז וכרת בנפש לעוה"ב, יש כופר בעיקר שמאריכין לו ואוכל חיי העוה"ז. וא"ת והיאך תולין לו על כרת שבגופו..." (תורת האדם, כתבי הרמב"ן (שעוועל) ב, עמ' רצ-רצא). התשובה: "שכבר רמזנו סוד שיש בו תיקון כל השאלות הללו" (המלה "סוד" נעדרת במהד' שעוועל עמ' רצא, וכן במהד' שער הגמול, בני ברק תשכ"ס, עמ' עג; אך היא נמצאת בכתבי יד טובים שבדקתי, כמו כ"י פרמא דה-רוסי 869 (3152) משנת מ"ה), והכוונה ללא ספק לסוד הגלגול שעליו רמז הרמב"ן כמה פעמים בשער הגמול (שעוועל עמ' רעט: "אבל הוא מסודות התורה", ובעמ' רפא: "בסוד הנזכר הנכלל בסוד העיבור"). -

אבל דומני שאם נדייק נמצא שכאן שונות גם השאלה וגם התשובה. שאלת הרמב"ו היא על מי שעבר עבירה חמורה, המחייבת כרת גם בגוף וגם בנפש, לפני גיל הכרת; איך יתכן שלא קיבל את עונש הכרת בגוף על חטאו והמשיך לחיות אחרי גיל הכרת? תשובת הרמב"ן יכולה כנראה להתפרש לפי ביאור הלבוש על הפרפרזה של הריקאנאטי לקטע זה, בפרשת שלח, דף עה (לח) טור ג. "כי כבר זכו לחיים ארוכים בפעם ראשון" - דהיינו בזכות הזכויות שקנו להם העבריינים בגלגול הקודם. ואילו השאלה כאן שונה: מי שעובר עבירה שעונשה כרת אחרי שכבר עבר את גיל הכרת, כיצד מלכתחילה ייתכן בו עונש כרת בגופו? והתשובה "בסוד הגלגול" פירושה כנראה: בגלגול הבא ייענש אדם זה בכרת המגיע לו.

שנפשות נדב ואביהיא הם נפש פנחס: ראה על כל העניין אצל ג' שלום, פרקי יסוד, עמ' 331, הע' 57, שמעיר על המקור בזוהר.

30 ולפי שלא היו נשואים ולא הולידו בנים: במקורות המדרשיים נזכרים שני אלו, הקרובים זה לזה, בכפיפה אחת אבל בכל זאת כשני חטאים שונים (ראה לאחרונה בסיכומו של א' שנאן, "חטאיהם של נדב ואביהוא באגדת חז"ל", תרביץ, מח (תשל"ט), עמ' 209-210).

31 קודם שיוליד נפשו עומדת בכח ואינה יוצאה מן הכח אל הפועל: על רעיון זה חוזר ריד"ע בפרשת אחרי מות, קנט 26: "כי הנפש שנכנסה בגוף ואותו הגוף לא הוציאה מן הכח אל הפועל לעסוק בפריה ורביה קיימת כאשר תפרד הנפש ההיא תלך אנה ואנה ולא תשוב אל התמונה הכוללת כל התמונות כיון שלא הניחה בן ובת שהם תמונה כללית אחריה וראיה על זה סוד היבום..." המקור הראשון הידוע לנו לביטוי "תמונה הכוללת כל התמונות" הוא בפי' תרי"ג מצות שבתוך פי' שיר השירים לר' עזרא, מהד' שעוועל תרל"ז: "וליבם אשת אחיו, הוא חסד עם המתים, כדי שלא להכרית ולמעט דמותו מן התמונה הכוללת כל התמונות ולתת לו שם עולם אשר לא יכרת", אבל נראה שלא מר' עזרא במישרין נשאבו דברי ריד"ע, אלא מתשובת ר' משה די ליאון בעניין צדיק ורע לו [שהדפיסה י' תשבי בקובץ על יד, סדרה חדשה, ה (טו) (תשי"א), עמ' לד, מתוך כ"י של ס' מראות הצובאות; אלא שס' מראות הצובאות גופו העתיק (בקיצורים) מן הילקוט מקבלת הראשונים שבו נמצאות יתר השו"ת לרמד"ל, ואשר תשובה זו נמצאת בו בכ"י אוקספורד 1947 דף 36א - 37ב; ובכ"י שחז"ה 444, דף 17ב; והנה מאותו מקור שאב גם ריד"ע, כפי שנתבאר למעלה בהערותיי לדף כד 16; והתשובה מועתקת בכתבי יד שטביעת אצבעותיו של ריד"ע טבועה בהם, כמו כ"י אסקוריאל G-3-14 (שם תחילת השאלה) ובייחוד כ"י פירנצה-לאורנציאנה Plut. 44/14 דף 139א, והעתיקה ריד"ע לעיל, לב 18 ואילך. וראה מ"ש ג' שלום בשני קונטרסים, עמ' 353, הערה 183]. את ה"תמונה" הזאת נוח לזהות עם ספירת המלכות (ראה תשבי שם, הערה 183); ובהקשר שלנו זיהוי זה עולה יפה עם מ"ש לעיל שו' 28 "שתכרת מעמיה כלומ' מהשכינה", וכן עם מה שאומר לקמן, יתרו, קו 25: "שגורם לוא"ו של שם המיוחד להסתלק מהתמונה הכלולה מכל התמונות" (אמנם שם צורת הבינוני הפעול מקלה על הזיהוי עם "הכלה הכלולה" הידועה). אולם זה שריד"ע גם כאן וגם בפרשת אחרי מות, קישר את "התמונה הכללית" שהאדם מניח

אחריו עם הולדת בן ובת דווקא, (שלעניין ייבום אין בכך צורך), מעורר הרהור אם לא הבין גם רידב"ע את "התמונה הכוללת כל התמונות" מעבר לזיהוי הצר עם ספירה מסויימת, אלא בצורה הקרובה במקצת למובן הרחב יותר, שעליו עמד י' ליבס במילון ספר הזוהר, עמ' 50, הערה 123, בביאורו לביטוי הזוהרי "אדם דאיהו דיוקנא דכליל כל שאר דיוקנין". דהיינו, שהכוונה לאדם של מעלה; והנה במקום אחד בס' מאירת עינים - אמנם כתוך שמועה מפי "חכם" - מזוהה האדם של מעלה עם ספירות הבניין: "הבנין שהוא שש ספירות שהוא כב יכול האדם הגדול... והאדם הוא עולם קטן, והעולם שהוא הבנין אדם גדול... ומה שאמ' רבו הוא רומז לאדם גדול שהוא הבניו" (קפ), ואם כן ייתכן ש"התמונה הכוללת" של מעלה בהבנתו של רידב"ע היא דו-פרצופיו, עיקר הבניין, והאדם בהעמידו בן ובת למטה מממש את הדו-פרצופין למעלה.
עדיין צריך עיון הביטוי "יוצאה מן הכח אל הפועל", שאותו הרכיב רידב"ע על הרעיון שבעיקרו מוכר לנו מן הזוהר (ראה להלן שו' 32) ומהכתבים העבריים של הרמד"ל. כבר הבענו את ההשערה שקטעי-תוספת אלו שאנו עומדים בביאורם הוסיפם רידב"ע בעת בואו לקסטיליה בשנת ס"ה, וש"מרדכי"י" הנזכר גם בקטע שלנו (לו 3) היה רב חשוב בטולדו באותם ימים. האם יש לנו עדות על כך שבחוג חכמי טולדו באותו דור השתמשו בטרמינולוגיה של יציאת הנפש מן הכח אל הפועל, ועוד בסמיכות פרשיות לענייני גלגול ויבום? דומני שכן, שהרי מצאנו טרמינולוגיה כזאת בסמיכות פרשיות קרובה (אם כי בעניין אחר) ב"שאלה מן הר' יהודה בן אשר בענין גלגול הנפש" שנדפסה בטעם זקנים, פרנקפורט תרט"ו, דף סד ע"ב ואילך. (= כ"י פריס 738, דף 366א - 368ב). ענייניה של "שאלה" זו, שהיא רבת-עניין מכמה בחינות, עדיין טעונים חקירה.

32 בן ובת: יבמות סב ע"א (לשון ראשונה בדברי ר' נתן כבית הלל).

איגו שלם: השווה זוהר ח"ג ז ע"א: "ואימתי אקרי בר נש שלים כגוונא דלעילא בשעתא דאזדווג בבת זוגיה... ויפיק מניה ומנוקביה בן ובת".

ולא ינצל: (כך צ"ל וכך גם בכ"י ל).

33 ואלעזר... (34) הלוים: שמות ו: כה. גם בזוהר נדרש פסוק זה בכמה מקומות על גלגול נדב ואביהו בפנחס. ח"ב כו ע"ב; ח"ג נז ע"ב, סא ע"ב. לגבי האמור בח"ג נז ע"ב כותב י' ליבס במילון ס' הזוהר, עמ' 278: "במאמר זה נראה שהכוונה לגלגול רגיל [ולא ל"עיבור"]", (עיי"ש); אבל לפי הגמרא (זבחים קא ע"ב), ומה שיותר חשוב: לפי רש"י על במ' כה:יג, ברור שפנחס כבר היה בחיים בשעה שרודיו מתו, ועל כן יש להבין מכל דיון קבלי המזכיר את כניסת נפשותיהם של נדב ואביהוא בפנחס שהמדובר ב"עיבור".

עמ' לו

1 שקנא לאלהיו: עפ"י במ' כה: יג; הדגש כמובן על הריבוי בתיבה "לאלהיו".

לצ' ולע' שבהם חטאו נדב ואביהוא: זה הפירוש הקבלי הרגיל של "קיצוץ בנטיעות" שבו חטאו בני אהרן; רידב"ע לקחו ודאי מהרמב"ן על וי' י:ב "החטא בנדב ואביהוא... שמו קטרת על

האש... ולא שמו לבם רק לזאת" וראה במאירת עינים קנא 4-14, וראה גם קד 18-19.

2 לא נתכהן: זבחים קא ע"ב. (הפירוש הקבלי כנראה: פינחס הפך להיות כהן ויורשו של אהרן בשעה שנשמות נדב ואביהוא בני אהרן נכנסו בו כאשר תיקן את עוונם).

3 מרדכ"י. ראה מ"ש בניסיון לזהות מקובל זה לעיל כא 4.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן: במ' כה: יא; לאותו עניין נדרש בזוהר ח"ג נז ע"ב.

5 מאסנ"ת משגע"ת: נדרים כ ע"ב, שם פירוט הסימן. השווה רלט 7, שם גם נזכרת מסכת כלה (שבת בפרק א מקבילה למוזכר במסכת נדרים, אם כי סדר "אסנ"ת" כו' שונה). שם גם מזכיר ריד"ע את "ספר היביר" (הלא היא איגרת הקודש), שלא נזכר כאן, ואולי הגיע לידיעתו של ריד"ע רק לקראת סוף עבודתו בס' מאירת עינים. רעיון זה שמחשבת האדם בזיווג קובעת את טיב צאצאיו המוזכר כאן ביראת הכבוד, נזכר שם בפרשת נצבים בקלילות מה: "דברים הידועים ומפורסמים לכל קורא ספר".

הערות לקטע התוספת בעמ' מג

2 כח הנבואה... (21) הטהורה: הכל מועתק מיח"מ, ראה פירוט כתבי היד בעמ' 91. להלן צויינו השינויים (המועטים מאד) בין גרסת מאירת עינים ובין המכנה המשותף של כתבי היד של יח"מ. כל מי שיבוא בעתיד לכתוב מחקר על תפיסת הנבואה בקבלת הראשונים, ראוי לו שינתח בדייקנות קטע חשוב זה.

כח הנביאה: ההבחנה בין נבואת מרע"ה לנבואת שאר הנביאים נשענת על הפרשנות הקבלית הפשוטה למאמר חז"ל בענין אספקלריה מאירה ושאינה מאירה (יבמות מט ע"ב). גם בהתבטאויות של ריד"ע עצמו בס' מאירת עינים זו הדעה השלטת; קביעת ספירות נצח והוד כמקור הנבואה מופיעה בעיקר בפירושי עשר ספירות המועתקים בהקדמה (א 35, ד 4, 28).
ובכלל כדאי היה לבדוק אם יחוס תפקיד זה לנצח והוד לא היה חביב במיוחד על מחברי פירושים לעשר ספירות, שבהם עצם הסוג הספרותי כפה על המחברים למצוא "תעסוקה" לשתי ספירות אלה, ששאלת היותן מיותרות כביכול הטרידה את המקובלים הרבה (ראה למשל דברי ריד"ע בפרשת יתרו קו 9: "וענין זה שכתבתי תשובה נצחת לשואלים שאלה הגונה שבאבות [=חסד גבורה תפארת] היה מספיק [ואין צורך בנצח הוד ויסוד]"; תשובתו של ריד"ע קרובה לזו של ר' יהודה חייט מאתיים שנה אחריו - ראה ס' מערכת האלוקות (מנטובה) פז ע"א; ומי יודע אם ההתבטאויות על העולם שאיבו יכול לסבול את אורן של ספירות הבנין הראשונות, וביחוד זו של ר"י חייט, לא תרמו תרומה מסויימת לעיצוב המוטיב הלוריאני של "שבירת הכלים"). - אמנם, בפי' ס' יצירה לריד"ע (עמ' 393) אנו מוצאים: "...ממה שהנביאים יונקים בנצח והוד", אבל כאמור במאירת עינים העמדה היא "כי אפילו הנביאים אין משיגים ממנה [מהע'] ולמעלה זולתי מרע"ה לבדו" (פה 7).
הב': בכל כתבי היד של יח"מ הגירסה היא: התשובה, או התשו'.
לת' שהוא כסאו: השווה להלן בקטע המועתק מיח"מ בעמ' מו 7-8, וראה הערתו של ריד"ע נה 5-6.
לגן: על כינוי רווח זה לספירת מלכות בקבלת הראשונים (בהשפעת ס' הבהיר) ראה Ursprung, לפי המפתח: Garten. - מי שיבוא לנתח קטע זה בעתיד ודאי ישים לבו לאנאלוגיה שבין תיאור ירידת "כח הנבואה" ובין תיאור השתלשלות הנשמה, בקבלה הקלאסית. ההבדל המכריע הוא כמובן שהנשמה יורדת אל למטה מעולם הספירות, ואילו תהליך השגת הנבואה כאן מתרחש בתוך הספירה התחתונה, שלתוכה עולות נפשות כל הנביאים.

3 מסיף: בכתבי היד של יח"מ הגירסה: מראש (בכ"י מוסקבה נשתבש: מראה).

4 מה שעבר ומה שעתיד להיות: השווה לעיל כז 12.

6 כי לא יראני: שמות לג: כ.
ומרגיש: השווה בכ"י אוקס' בקטע אחר מן ה"ילקוט" שיש בו אולי הסבר לקטע שלנו: (דף 67ב). "הנבואה באה למשה רבינו מן התפ' ולכל הנביאים מן העשירית. וגם כן למשה רבינו ע"ה אבל זה הוא יתרון משה לשאר הנביאים שהוא שומע הדבור מן התפ' וזהו ואשמע את הקול מדבר אלי כלומ' שהכח בא מן התפ' לעשירית. ושאר הנביאים אינם מרגישים כי אם הע'".

7 וישמע... אליו: במ' ז: פט.

8 בכל ביתי: במ' יב: ז.

יעלו... (9) אפאר: יש' ס: ז.

12 באספקלריא: ראה לעיל ההערה לשו' 2.

13 והיה נכון: שמות לד: ב.

בקר תשמע קולי: תה' ה: ד.

14 מוליך... תפארתו: יש' סג: יב.

17 יארא... להם: שמות ו: ג (בכתבי היד של יח"מ מובא הפסוק במלואו).
באל שדי היא הע': בכתבי היד של יח"מ יש כאן רמיזת העורך לדברי עצמו - תופעה בלתי שכיחה ביותר בילקוט זה; בכ"י מוסקבה, סמי' : "באל שדי הי' הע' כמו שאכתוב בע"ה"; (בכ"י קזנ': "...כמו שאכתוב בגזרת האל"); בכ"י אוקס' 16א כמו בכ"י מוס', אך במהדורה השניה של קטעי יח"מ בכ"י אוקס' 36ב: "...כמו שכתבתי למעלה". בכ"י קולג', שבד"כ גירסותיו קרובות ביותר למאירת עינים, נשתבשה הגירסה "היא הע'" ל"חי העולמים" - וכמובן זה שיבוש חמור דווקא בגלל שהיו לבטים בפירושו של "אל שדי" בין מלכות ליסוד; וראה מ"ש ריד"ע בשם מורו ר' יום טוב אשבילי (להלן מד 4-5; והשווה סה 24, סח 21; הרי לנו עוד הוכחה שגם איש-הלכה מובהק, שכתב ספר להגן על הרמב"ם מפני הרמב"ן, היה מקובל פעיל).

18 ואראה: יש' ו: א.

19 היתה עלי: יחזקאל לז: א, מ: א (יד ה' = מלכות).
המחרבת ים: יש' נא: י.
הכל עלי: דבהי"א כח: יט (בפסוק: הכל בכתב וגו', וכן הוא בכ"י מוס' וכ"י סמי' הקרוב לו, ונראה שהמעתיקים שם תיקנו לפי הפסוק). - פסוק זה חביב היה כנראה על עורך יח"מ, ראה להלן בפרשת תרומה קכג 6-7).

20 להשכיל: בפסוק: השכיל, וכן בכל כתבי היד של יח"מ. אף על פי כן השארתי את גירסת כה"י היסודי המקויימת ע"י גירסת כ"י ל, שכן מעתיקים חשודים על תיקונים מדעתם בנוגע לפסוקים. - עוד יש להעיר שבכל כתבי היד של יח"מ נוספו אחרי "השכיל" המלים "וזהו דבר דבור על אפניו" (בכ"י קולג' ליתא על אפניו).

21 אכן נחלקו במעלתם: יש כאן ריכוך חשוב של ההבחנה המכניסטית משהו שבין נבואת מרע"ה מצד אחד ונבואת שאר הנביאים כחטיבה אחת מצד שני. וקרוב לו בפי' האגדות עמ' 40 שו 15: "והיו הנביאים חלוקי' במעלתם בידיעתם ובדבקותם". והשווה בכ"י אוקספורד 1947 23ב: "...כי שאר הנביאים חלוקים במעלתם באספקלריא שאינה מאירה". (לגבי קטע זה קבע י' תשבי במבוא לפי' האגדות עמ' טז: "הלשון והתוכן מעידים על שיכותו לר' עזרא").

<u>הערות לקטע התוספת בעמ' מד</u>

22 <u>ובמדרש... (28) עליהם</u>: הכל מפי' האגדות לר' עזרא, כ"י ואטיקן 441 30א. וראה שרידי"ע העתיקו מן הילקוט שהיה בידו (ראה הערתנו לדף כד 16); אמנם, בכתבי היד שבידינו מילקוט זה - כ"י שחז"ה 444 דף 26א וכ"י הסמינר התיאולוגי Mic. 2194 דף 65 טורים ב-ג נשתבש הסדר: בתחילה בא (27) ובהגדה... (28) מולך עליהם (משפט זה מופיע לבדו בכ"י פרמא 68 דף פו א), ורק אחריו: ובמדרש... (27) בריתי. - מאותו מקור (ולא מפי' האגדות במישרין) שאב לבטח גם ס' מראות הצובאות (מהד' מעט, קלא 30 - קלב 1; שם מובא בשינויים קלים רק חלק, שורות 25-28 כאן). יש להעיר על מקבילה לכל הקטע בריקאנאטי <u>לך לך</u> (כג טור א).

<u>ובמדרש ר' תנחומא</u>: עיין תנחומא בובר <u>לך לך</u> כג (עמ' 79-80), ובהערותיו ובמקבילותיו של המהדיר.

24 <u>שיהיה</u>: ליתא בכ"י שחז"ה, גור, וכן ליתא בריקאנאטי. בכ"י ואטיקן 441: שיתא. בתנחומא בובר: להיות.

25 <u>לו לאוהבי</u>: נוסחאות כ"י שחז"ה, גור, וכן הריקאנאטי ותנחומא בובר מצדיקות לכאורה את גירסת כ"י ל המשמיט את התיבה "לו".

26 <u>שלי</u>: ליתא בכ"י שחז"ה, גור, וכן ליתא בריקאנאטי ובתנחומא בובר בפנים, אבל בהערה רכא הביא הר"ש בובר את גרסת "זיגי שלי" מתוך כ"י הקרוב לתנחומא הנדפס ומציע לתקן לפיה את גרסת הנדפס.

<u>יש לך</u>: בכ"י שחז"ה, גור: כבר יש לך.

27 <u>ואתה בריתי</u>: צ"ל <u>ואתנה</u> בריתי (ביני ובינך), וזהו פסוק המסגרת בתנחומא (בר' יז: ב), ולכן הוא בכ"י ואטיקן 441. אבל השיבוש גם בכ"י שחז"ה וגור, ושניהם תיקנו בהתחכמות אפיינית של מעתיקים: "ואתה בריתי תשמור", ובמראות הצובאות השלים ל"ואתה <u>את</u> בריתי תשמור" (בר' יז: ט).

<u>ובהגדה</u>: פרפרזה רופפת ומורחבת על האמור בס' יצירה ו: ד.

<u>הערות לקטע התוספת בעמ' מה-מז</u>

<u>עמ' מה</u>

19 <u>האבות הן הן המרכבה</u>: בר"ר מז, ו(עמ' 475), סט, ג(793), פב, ו(983).
(ההקשר כאן - דברי הרמב"ן על בר' יז: כב). על תולדות הפרשנות הקבלית של מאמר חז"ל זה עיין בסקירתו היסודית והמפורטת של י"א וידה, "Les patriarches forment le char" והוא נספח מס' 11 לספרו על פי שה"ש לר' עזרא, עמ' 339-351. וידה עושה

שימוש רב בחומר הנמצא בקטע התוספת שלנו, אלא שסבור היה, שהכל דברי ריד"ע המקוריים הם.
ארז"ל... (35) בברכת מזון: הכל לקוח מתוך יח"מ, ראה פירוט כתבי היד בעמ' 97. להלן יובאו חילופי-נוסחאות חשובים שכל כתבי היד האלה מסכימים עליהם.
ארז"ל: כנראה הכוונה לס' הבהיר (סי' קלה-קלז).

21 המזבח ועקדו: בכל כתבי היד של יח"מ, חוץ מכ"י קולג', נוסף משפט (שנשמט בכ"י קולג' ובמאירת עינים בגלל הדומות): "...המזבח ונתן לו כח (בכ"י מוסקבה: כס) דין מפני שהיה עולה. כי אחרי אשר העלהו אברהם אבי' על גבי המזבח ועקדו..." (והוא קרוב להאמה"ב פרק ט"ו (שעיעל שצג): "ולפי שגדר יצחק ביצרו ונתרצה להתקרב עצמו עולה תמימה... ניתנה לו מידת פחד שהיא מכח הגבורה").

22 ויעקב היה איש אמתי: השוה האמה"ב שם: "ולפי שהיה יעקב אבינו אמתי..."

23 אבותיו: בכתבי היד של יח"מ: אביו.

נמצא... (24) ליעקב: בכל חמשת כתבי היד של יח"מ המשפט הזה חסר כאן אבל נמצא לפני תחילת הקטע.

24 וי"מ פירוש אחר זה שהיה: בכ"י של יח"מ (חוץ מקולג') הנוסחה: אבל אדוני אחי י"א פי' זה שהיה (בכ"י מוסקבה: היה) (ומכאן הסיק ג' שלום בשרידים חדשים עמ' 202 שהמחבר הוא ר' עזריאל. וראה מ"ש תשבי, "המקובלים ר' עזרא ור' עזריאל ומקומם בחוג גירונה", ציון ט(תש"ד), עמ' 179). ושוב בכ"י קולג' קרובה הגירסה למאירת עינים: וי"מ שהיה מדת אברהם חסד... (ולא נזכר "אדוני אחי").
שמדת: כל כה"י של יח"מ: מדת.

26 מן המים: מהחסד.

27 המים הרו וילדו אש: לפי שמ"ר פט"ו, כב: "שלשה בריות קדמו את העולם המים הרוח והאש. המים הרו וילדו אפלה, האש הרה וילדה אור, הרוח הרה וילדה חכמה..." (על שימוש מאוחר בנוסח זה ראה ג' שלום, "לידיעת הקבלה בספרד ערב הגירוש", תרביץ, כד(תשט"ו), עמ' 198, הע' 154). ונראה שנוסח שמ"ר עורבב במתכוון עם מ"ש בס' יצירה פ"א מי"ב: "ארבע אש ממים" כדי להתאים לענין יציאת הגבורה מן החסד.

29 קו האמצעי: נראה שהכוונה לא לתפארת, אלא ליסוד, לפי ההמשך "והוא השלמת כל הבנין"; השוה דברי רשנ"ר להלן סד 32; וראה להלן מו 9-10; וכן ראה המקבילה לקטע שישנה ביח"מ כ"י אוקספורד 1945 דף 41 ע"א, שבו נוסף הסבר: "יעקב היה לו שלמות ולקח לו קו האמצעי יאי זה המכריע הכולל הכל יסוד שהיא התשיעית" וכן שם דף 68א: "ולקח קו האמצעי זהו המכריע הכולל הכל יסוד שהוא התשיעית".

30 שאיקונין של יעקב: על הגרסאות במדרשים ובספרות הקבלה עיין בעיקר במנחת יהודה על בר"ר סח, יב (עמ' 788), וראה גם במדרש הגדול לבראשית (מהד' מרגליות, עמ' תקד, הערות לשו' 11). הפרשנות למאמר חז"ל זה ראה להלן, מו 6-12.

בכסא הכבוד: בכתבי היד של יח"מ נוסף: "וקשיא לי מה היה רוצ' לומר כשאמרו שנתנו לאבות מדות אשר הזכרנו אחרי אשר לא נראה להם השם באותן מדות הנתונות להם שהכתוב מפורש באל זו מדה נראה לאבות כמו שכת' וארא אל אברהם אל יצי ואל יעקב באל שדי כי לא השיגו כי אם בגן ולא מצא עדן (בכתבי יד קולג', סמי': עדין) תקון. נשוב לדברינו אבל מכל מקום הכת' מעיד שמדת החסד נתן לאברהם ומדת הפחד ליצחק ומדת אמת ליעקי וזהו מאמרם . ."

32 רגלי עמדה במישור: תהלים כו: יב. (והשווה כתר שם טוב לר' אברהם אקסלרד, נדפס בגנזי חכמת הקבלה לילינק, עמ' 44). כנראה בהשפעת קטע זה, אני מוצאים זיהוי "מישור" עם ספירת מלכות גם בס' אוצר חיים (ל ע"א), שם דורש רידי"ע (על "כי תשפוט עמים מישור"): "מישור אתה הע' שאתה מדת המישור, מדת היושר ועשית הישר והטוב הישר זה מדת הדין והטיב לפנים משורת הדין שהוא הצ' מדת הרחמים".

33 הודאה: בכל כה"י של יח"מ: ההודאה, ורק גירסת כ"י קולג' מסכימה עם הגירסה כאן.

35 מזון: בכתבי היד של יח"מ: המזון (בכ"י ייל נוסף: בבונה ירושלים בברכת המזון) - על אידות המסורת הקבלית על חתימה בברכת המזון, ראה להלן בהערה לעמ' מו 19).
ודע כי כפי חשיבות הטפה... (מו 4) המעלות: הכל מועתק מיח"מ, ראה הפירוט בעמ' 95, שם הערנו שהקטע מועתק שנית בפרשת נצבים, רלט 19-23. (הקטע תורגם אצל וידה, שם, עמ' 345; המשפט (מו 2; וזהו שזכה... (3) ונותן בה) נשמט בכתבי היד שהשתמש בהם, שמקורם בכ"י ו, שכבר בו חסר בגלל הדימות).

עמ' מו

1 שהלתה שהיה: הנוסח במאירת עינים (כאן ובפרשת ניצבים) היא תרכובת של שתי גירסאות בכתבי יד שונים של יח"מ: בכ"י קולג': שהיתה; בכ"י מוסקבה, סמי', ייל - שהיה.

2 ינתן בה: שתי המלים חסרות בכל כתבי היד של יח"מ, ורק בכ"י קולג' הגירסה: וזכה בה.

4 ובמדת יעקב... (19) אות הברית: הכל מועתק מיח"מ, ראה פירוט כתבי היד בעמ' 97. (הרוב מתורגם אצל וידה שם, 345-346; ועיין בהערותיו).

6 ראש דברך אמת: תה' קיט: קס.

7 השמים כסאי: ישי סו: א.

8 הת' היא השמים יהשמים: בכתבי היד של יח"מ מקוצר ונמצאת רק המלה: השמים.
לבי: בכתבי היד של יח"מ: לתשובה.

9 איתי כח: בכתבי היד מוסקבה, ייל נוסף: ליעקב.

10 ברכות אביך: בר' מט: כו.

14 משפטיר למלך תו: תה' עב: א.

15 תנה עזר לעבדך: תה' פו: טז.
יי"ל נתן חכמה לשלמה: מל"א ה: כו.
16 ינאמ'... בן מלך: ליתא בכתבי היד של יח"מ
יצדקתך: צדק = מלכות.
17 יזאת ליהודה רב' לג: ז.
לעזר מצריו: שם שם
18 ללמד: שמ"ב א: ח.
הנה כתיבה על ספר הישר: בכתבי היד של יח"מ: הלא כתיבה (במאירת עינים תוקן לפי הפסוק).
היא (הקשת) בכתבי היד של יח"מ: היא
19 זאת אות הברית: בר' ט: יב.
ואני... קבלתי: כאן מפרש ריד"ע למי מכוין בלשון הסתומה שהובאה לעיל (מה 32-33) בקטע שהועתק מתוך יח"מ: "לזה נתכוונו החותמין בברכת המזון". את המלה "קבלתי" אין הכרח לפרש כרומזת לקבלה בע"פ שהיתה לריד"ע בעניין זה. מכל מקום יכול היה ריד"ע ללמוד את הדבר גם מתוך הליקוטים המקוצרים מס' האמונה והבטחון (שנדבר בהם להלן) שהיו לפניו ביח"מ, כ"י קולג' דף 21ב: "והחסיד הרב ר' יצחק כה"ר (צ"ל: בהר'?) ז"ל הוא אומר אלקי דוד ובונה ירושלים". משפט זה טבעי היה שריד"ע יצרפנו עם הקטע הנ"ל ביח"מ.
לעובדה, שאת עניין החתימה בברכת המזון העתיק ריד"ע מיח"מ, יש משמעות מעבר לעניין הביבליוגרפי. לעניות דעתי יש בכך כדי לתת פנים חדשות לדיון בכמה מפרטי השאלה הסבוכה של המסורת הקבלית על החתימה המיוחסת לר' יצחק סגי נהור, שלא מעטה בה המבוכה.
לאחרונה ממש זכתה סוגיה זו לדיון מעניין ובהיר במאמרו של י' כ"ץ, "הלכה וקבלה - מגעים ראשונים", ספר זכרון ליצחק בער, ציון, מד (תשל"ט-תשמ"א), עמ' 156-159. הבחנה חדה וחתוכה מבחין י' כ"ץ בין שתי מסורות קבליות שונות: האחת, שיחסה לר' יצחק סגי נהור את אמירת "אלוהי דוד ובונה ירושלים" בברכת "בונה ירושלים" שבתפילת שמונה עשרה, והשניה, שיחסה לו אמירה זו ב"בונה ירושלים" שבברכת המזון. להבחנה זו ערך רב, שכן לא תמיד ברורה היתה במחקרים שקדמו למאמרו של כ"ץ. למשל, י' תשבי (פי' האגדות, עמ' 21 הע' 5) ובעקבותיו י"א וידה (בספרו הצרפתי על פי' שיה"ש לר' עזרא, עמ' 347 הע' 10) למדו מתוך המפורש (הריקאנאטי, המדבר בברכת המזון) על הסתום (ר' עזרא ור"י בן ששת, שאינם מפרשים באיזה "בונה ירושלים" מדובר) והבינו, שכל שלושת המקורות מדברים בברכת המזון. לעומתם הר"ש אברמסון, שעסק בתולדותיה של חתימה זו בתפילת י"ח, הגיע, מתוך הבנה מסויימת במלים "הודאה תחלה וסוף" בדברי הריקאנאטי (יראה על תיבה חשובה זו להלן) למסקנה שאף הריקאנאטי דיבר בתפילה (עניינות בספרות הגאונים, ירושלים תשל"ד, עמ' 151).
כ"ץ קובע, שהאותנטית מבין שתי המסורות היא הראשונה (המדברת בתפילת י"ח); האותנטיות של המסורת השניה (המדברת בברכת המזון) מסופקת, שכן העדים עליה מאוחרים: ר' יצחק דמן עכו והריקאנאטי.

והנה לעניין הגרסה השניה נוכל עתה להוסיף, ששני עדים אלו עדותם אחת היא, שכן שאובה היא ממקור משותף: מיח"ס. לא אפרט כאן את המקבילות בריקאנאטי להרבה מקטעי יח"ס המועתקים בס' מאירת עינים; אסתפק בציון המקבילות למאמרי יח"ס המועתקים בקטע המובא שלנו. בריקאנאטי על פרשת בראשית, דף יב טור א: "כי המדה הזאת נביאתה לדוד כענין משפיע למלך וגו'... כי הוא הרגל הרביעי מן המרכבה שנאמר רגלי עמדה במישור", והשווה לעיל שו' 14–15; מה 32. ובפרשת נח, דף כ טור ד: "ועל כן סבעו של אברהם אבינו עליו השלום היה מוכן ומסוגל [במאירת עינים כבכ"י קולג': ומורגל; אבל בכ"י אוקס', מוס', סמי"; ריל וקונ': ומורגל] לחסד והיה ראש לאכסנאין וביתו פתוח [במאירת עינים: פתוח, וכן בכ"י ל; בשאר כתבי היד של יח"ס: פתוח] לרווחה", והשווה לעיל מה 20–21. ולהלן בריקאנאטי דף כא טור א: "אחרי שנעקד [יצחק] מעלה עליו הכתוב כאלו נשרף... ולכן היה קודש ולא יצא חוצה לארץ. וכמו שהאש יצא מן המים... ואמר המים הרו וילדו אפילה... והנה לאברהם וליצחק לא היה להם כח שלימות בזרעם... אחרי כן בא יעקב אבינו שהיה איש אמתי..." והכל מקבילות מילוליות לעמ' מה שו' 21, 22, 27, 28 (ועוד כמה שברי מקבילות יש בדברי הריקאנאטי בסמוך). ואין ספק שמאותו מקור שאובה גם הפסקה בריקאנאטי שם טורים א–ב: "כי אחרי שקרבו השם לעבודתו וזכה להיות רגל רביעי מן המרכבה ולא הוזכר בתפלה אנו מזכירין אותו בברכת המזון הרומז למלכות בית דוד כמו שאמר דוד אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו' זהו שנאמר רגלי עמדה במישור מדת הדין המישרת האורח על כרחו ישתלך במישרים" – והוא כמובן מקבילה ברורה למועתק אצלנו מיח"ס (מה 31–35). אלא שהריקאנאטי, הנוהג מנהג סירוס במקורותיו, ומערבב שברי-מובאות ושברי-פרפרזות ממקורות שונים עם דבריו שלו, כותב קודם לקטע הזה "והחסיד הרב יצחק ז"ל בן הרב ז"ל היה נוהג לחתום בברכת המזון אלהי דוד ובונה ירושלים" – משפט הלקוח ככל הנראה מס' האמונה והבטחון, בין אם במישרין או דרך הליקוט המקוצר ביח"ס שהזכרנו לעיל – ואילו ריד"ע זהיר יותר: את הקטע מיח"ס, שבו לא נזכר ר' יצחק סגי נהור, הוא מעתיק כדרכו מלה במלה; ואת פירוש המנהג והקבלתו לר' יצחק סגי נהור הוסיף כאמור במשפט זה שאנו עומדים בו.

נבחון עתה את דבריו של כ"ץ: "קרובים לדבריו של הרקנטי גם דברי רבי יצחק דמן עכו, אלא שהוא מדבר "על החותמין בברכת המזון בברכת הוראה אלהי דוד ובונה ירושלים" – ואת רבי יצחק סגי נהור הוא מזכיר כאחד מאלה – משמע כי לגרסה השנייה היו מחלבים בחוגים מסויימים" (עמ' 158). והנה כאמור נתברר לנו שלא בא ריד"ע אלא לצמצם את לשון הרבים המתמיה שמצא לפניו ביח"ס למקרה פרטי (נכבד) אחד, (שגם עליו, כאמור, ייתכן שנודע לו מתוך יח"ס), ודומני שאין ללמוד מדברי ריד"ע את מה שביקש כ"ץ להסיק מהם.

ועתה לשאלה הנכבדת, שאותה מנסח י' כ"ץ "כיצד נוצרה הגרסה השנייה, מדוע נמלמה ברכת בונה ירושלים שבתפילה בזו של ברכת המזון?" צודק כמובן י' כ"ץ באומרו "על כן אפשר להשיב רק על דרך ההשערה". וזו השערתו המריפה: היתה ביקורת של בעלי הלכה מסויימים (א ר"י דטראני) על אמירת "אלוהי דוד ובונה ירושלים" בתפילת י"ח; "וכדי שלא לשנות את רבי יצחק סגי נהור טעה, תיקנו ממשיכי דרכו את המסורת שבאה מבית מדרשו ואמרו שמדובר בבונה ירושלים שבברכת המזון" (159). אם קבלה היא נקבל, אף על פי שעלולים להתעורר ספקות מסויימים. אם מדובר בהשובה של מקובלים על ביקורת הלכתית, ראוי שיהיה בה הגיון הלכתי פנימי כל שהוא. חייבן

שכדי שלא ימצא ר' יצחק ס"נ טועה בתפילת שמונה עשרה (שהיא מדרבנן) "טעות" שודאי יש לה שורש בתלמוד ירושלמי ובספרות הראשונים, עשאוהי המקיבלים טועה בברכת המזון (שהיא מדאורייתא) טעות שאין לה כל יסוד לא בתלמודים ולא בפוסקים?

לפיכך מותר אולי להציע השערה אחרת, שתבוא, לפי ממצאינו, כתשובה לשאלה שונה: מתוך מה טעה עורך יח"מ לחשוב שמדובר בבונה ירושלים שבברכת המזון דייקא - טעות שעברה ממנו לריד"ע ולריקאנאטי?

נקודת-אחיזה שאולי בה המפתח לפתרון החידה אפשר למציא בהתבטאות המוזרה והאומרת דרשני שביח"מ (מה 33): "והחותמין בברכת המזון בברכת הודאה". מה עניין ברכת הודאה לכאן? הרי מדובר בברכה השלישית בברכת המזון, הקרייה בדרך כלל "בונה ירושלים" סתם או לפעמים "נחמה" (ראה ברכות מח ע"ב וברש"י שם). ברור שיש כאן טעות. מה מקורה?

וכאן יש להזכיר, שתחילת הקטע ביח"מ ספוגה בהשפעת לשונו של ס' האמונה והבטחון, פרק טו (ראה לעיל, הערותינו לעמ' מה 21, 22; ואפשר היה להוסיף), ומתקבל על הדעת שגם בהמשך הקטע מותר לצפות להשפעה של חיבור זה. הוסף לכך ידיעה חשובה מ"בית היוצר" של עורך יח"מ: הוא העתיק חלקים נכבדים מס' האמונה והבטחון בקיצורים ובהשמטות. (ועל כך כבר העיר לפני שנים רבות ג' שלום בהערה בכתיבת ידו בשולי הפוטוסטאט שהכין מכ"י קולג', ואשר נמסר על ידו לפני כעשר שנים למכון לתצלומי כתבי יד). העתקות מקוצרות אלו משתרעות על פני דפים רבים בכתבי היד החשובים של יח"מ, כמו כ"י קולג' וכ"י אוקס'. וזו לשון הליקוט המקוצר מס' האמונה והבטחון פרק ח' (לפי כ"י קולג' 24ב; נמצא גם בכ"י אוקס' 54א, שם כתב היד מטושטש מאוד): "וצ"ל הודאה תחלה וסוף לפי שתחלת המחשבה סוף המעשה. ואחר ברכת הזן אומר בונה ירשלים כי היא עיקר הארץ המכוונת כנגד ירושלם של מעלה. וצ"ל [בהאמונה והבטחון, שעוועל עמ' שעס: וצריך שיזכיר] מלכות בית דוד כי שם כסאו". עד כמה מבלבלת הזכרת "הודאה" בניסוח מקוצר זה (שמקורה, כמובן, בגמרא ברכות מט ריש ע"א) אפשר ללמוד מהבאה מקוצרת דומה מאותו פרק ח' בהאמוה"ב שהביא הריקאנאטי בפרשת עקב (דף פד [מז] סור ד), וראה מה שרמזנו לו בתחילת הערתנו, שהיתה תיבה זו לאבן-נגף.

בנוסח המלא של ס' האמונה והבטחון ממשיך המחבר לדבר על בונה ירושלים ומוסיף: "ובמקום אחר אדבר על מלכות בית דוד". וכבר העיר לנכון הרב שעוועל שכוונת ר"י בן ששת במלים "במקום אחר" היא לדיון התיאורטי במהותה של מלכות בית דוד הנמצא בפרק יא בחיבורו. אבל בקלות יכול היה המלקט האנונימי של יח"מ להבין כאילו הבטיח כאן בעל ס' האמונה והבטחון לפרט "במקום אחר" בעניין הזכרת מלכות בית דוד בברכת המזון, שהיא היא הקשר שבו נזכרת מלכות בית דוד בפרק ח (המקור, כמובן, בגמרא ברכות שם, בעניין ברכת המזון: "כל שלא אמר... מלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו"), יאת הפירוט הזה חיפש המלקט; (ואולי לא מקרית היא העובדה, שמלקט יח"מ דילג על כל פרק יא בהעתקותיו המקוצרות מס' האמוה"ב! כך בכ"י אוקס': בדף 56א מסתיים בשורה 12 במלים האחרונות של פרק י"ר [שעוועל שפד], ובאותה שורה ממש מתחיל מאמצע פרק יב [שעוועל שפז]:) יאת המבוקש מצא המלקט בפרק טז, שכאמור השתמש בו

יח"מ הרבה בתחילת הקטע הנדון: "ואומר וימלוך דוד על כל ישראל וגו'... אז"ל האבות הן הן המרכבה... ואין מרכבה פחותה מד'... ומי הוא הרביעי דוד. ורבותינו לא הזכירוהו והחכם ר' יצחק ז"ל היה רגיל לומר אלהי דוד ובונה ירושלים". כפי שהוער, לשונו של ס' האמוה"ב סתומה לגמרי בשאלה באיזה "בונה ירושלים" אמרה ר' יצחק, ובקלות רבה יכול היה המלקט להבין שמדובר כאן בברכת המזון, ושזו היא ההשלמה שהבטיחה בעל ס' האמוה"ב בסוף פרק ח' לדיון על הזכרת "מלכות בית דוד" (בסמיכות להזכרת "הודאה") בברכת המזון באותו פרק. "ורבותינו לא הזכירוהו" מקביל כמובן לדברי יח"מ (שו' 34): "והיה הרגל הרביעי מן המרכבה ולא הזכירוהו רבותיי ז"ל בתפלה".

אשר לזה שמלקט יח"מ מדבר על "החותמין" ועל "מזכירין אותו" באופן כללי בלי להזכיר את ר' יצחק סגי נהור: יש להניח כמעט בודאות שלפנינו השפעתה של פיסקה מפי' האגדות לר' עזרא (חיבור זה היה כמובן לפני עורך יח"מ; ראה הערתנו לעמ' כח 18), והיא לפנינו בליקוטים בכ"י אוקספורד 1947 דף 19ב: "האבות הן הן המרכבה... והרביעי דוד לכך מזכירין דוד בבונה ירושלים אלהי דוד ובונה ירושלם וזהו אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה כי היא הפנה הד'..." (ובזה מקויימת הגירסה שהביא י' תשבי בפי' האגדות, בחילופי הנוסחאות, עמ' 57 שו' 7, בשם כ"י ואטיקן 185). פיסקה זו סתמית לא רק מבחינה זו שכמו בס' האמונה והבטחון אין לדעת מתוכה אם המכוון לתפילה או לברכת המזון, אלא גם בזה שאין היא מפרשת מי הם ה"מזכירין". מותר אולי לשער שהעדיף מלקט יח"מ להשתמש בפיסקה זו, מפני שיכול היה למצוא בה מעין תיקון והשלמה ל"עוול" שנעשה כביכול לדוד, הנרמז בס' האמונה והבטחון: "לא הזכירוהו" - "לכך מזכירין". (עניין ה"עוול" גם נרמז בדברי ר' עזרא בעניין "אבן מאסו הבונים"). מכיוון שמלקט יח"מ כבר בטוח היה, מתוך מה שהבין שלא כהלכה בס' האמונה והבטחון, שהמדובר בברכת המזון, נצטרף הכל באופן הטבעי ביותר לפסיפס המוגמר שיש לפנינו בקטע יח"מ הנדון. וממנו עבר עניין "החותמין" וה"מזכירין" לריד"ע ולריקאנאטי.

אשר לאותנטיות של המסורת הראשונה של המקובלים: נוסף להזכרת העניין אצל אביו-זקנו של ר' יצחק ס"נ בס' האשכול, שהעיר עליה י' תשבי בפי' האגדות עמ' 21, הע' 5, בשם מורו ג' שלום, הרי לימים העיר ג' שלום על עדות חשובה ביותר של בעל הדבר עצמו: דיון נכבד של "יצחק בן החסיד זצ"ל" בעניין החתימה בבונה ירושלים שבתפילת שמונה עשרה, שנשתמרה בכ"י המוזיאון הבריטי, קטלוג מרגליות מס' 755 (Ursprung, עמ' 225; הקבלה בפרובאנס, [הרצאות], עמ' 128, 130-131). הכל הועתק בשלמות ע"י הר"ש אברמסון בספרו עניינות בספרות הגאונים, עמ' 152-155, בתוספת הערות מפורטות שיש בהן אינפורמציה חשובה מאוד לתולדותיה של חתימה זו בתפילת י"ח. אברמסון מקבל ללא היסוס את זיהויו של המחבר כר"י סגי נהור: "החכם ר' יצחק [הנזכר בס' האמונה והבטחון] הוא ר' יצחק בן הרב [הנזכר אצל ר' בחיי], והוא ר' יצחק בן החסיד, היינו בן הראב"ד". (אמנם רגילים אנו שר' יצחק עצמו הוא הקרוי בפי' המקובלים "החסיד" שם; אבל גם את אביו הראב"ד כינו "חסיד" ו"קדוש"; ראה

(I. Twersky, Rabad of Posquières, Cambridge, Mass. 1962, p. 26,n 38

ואם נכון זיהוי זה, אין הדבר מתיישב עם קביעתו של י' כ"ץ (159): "ודאי שלא ר' יצחק סגי נהור... הקדימו להכרעתם משא ומתן מעמיק כדי למצוא אסמכתא הלכית לחידושיהם".

בדיונו של "ר' יצחק בן החסיד" אנו מיצאים משא ומתן הלכתי יסודי ומעמיק ביותר המנתח בצורה "מדעית" כמעט מקורות רבים, ועד לבירור גרסאות בכתבי יד הגיע. (ושמא נפלה במאמר טעות ונתכוון י' כ"ץ לכתוב: "ודאי שלא ר' יצחק דמן עכו..." ואזי תסור מעליו תלונתי). [ועדיין נותרו בפרשה זו כמה נקודות הטעונות ליבון: כגון זו שדיונו הנ"ל של ר"י סגי נהור בכ"י המוזיאון הבריטי מסתיים לכאורה בלי הכרעה ברורה; שדווקא ר' עזרא, תלמידו של ר"י ס"נ, אינו מפרש בשמו של רבו, והראשון שמזכירו הוא ר"י בן ששת, שיש מקום להניח שדיוניו בסוגיה זו אינם לגמרי מקוריים ומושפעים כבר מפי' האגדות של ר' עזרא. אבל במה שנוגע לריד"ע ולמקורותיו המיידיים דומני שביררתי עד כמה שידי מגעת את הטעון בירור ואין להאריך בזה עוד].

20 <u>ודעת הר"ם ב"ן ז"ל במדת יעקב שהוא מיסיד</u>: זה החלק השני של הערת ריד"ע לקטעי יח"מ שהעתיק לעיל; המכוון לקטע לעיל שו' 4-19. והשווה דברי ריד"ע להלן סז 26, סח 24, ועוד; זו דעת קבלת ספורטה (קכט 18, וברמז - קפב 12); והשווה קלא 4; ושלא כפירוש המקובל שיעקב מדתו תפארת. - ג' שלום כבר העיר (<u>לחקר</u>, תרביץ ג, עמ' 281[116]), שבקטע המיוחס לר' יצחק בן יעקב הכהן (ראה עליו להלן בהערתי לעמ' מז 16), נוספו בהעתקתו במאירת עינים המלים (קנד 29) "וחלק יעקב הוא הנקרא ברוב המקומות שכינה" וגו', ומוסיף ג' שלום: "דעה מפליאה מאוד!" ודע, שאין המדובר באינטרפולציה משל ריד"ע, שכך ריד"ע עצמו משתומם אחרי גמר העתקת הקטע (קנה 26): "ומה שאמ' חכם זה כי חלק יעקב היא הנקרא ברוב המקומות שכינה כי הוא אלהי ישראל <u>דברי תימה הם</u> כי אנחנו קבלנו כי <u>חלק יעקב הצ'</u>" . ואין זה תיעוד יחידאי של זיהוי מדת יעקב עם מלכות. בכ"י פירנצה Plut. 44/14 שדיברנו בו כמה פעמים, אנו קוראים בדף 17ב: "וכולם (!) מודים שמדת יעקב היא מדת שדי הוא העטרי"! אבל לא מן הנמנע שבמשפט זה חלו ידי מעתיקים.

21 ושמעתי מפי רשנ"ר: "פתרון ראשי התיבות איננו בטוח: אפשר שהר"ש נ"ר הוא הרשב"א... אפשר גם כן שכוונתו לחכם אחר..." (ג' שלום, "לבוש הנשמות וחלוקא דרבנן", תרביץ, כד(תשט"ו), עמ' 295). והנה מצינו לר' בחיי שמכנה את הרשב"א "ר"ש נ"ר" (פי' על התורה, סוף חוקת, שעוועל ח"ג, עמ' קנט). עם זאת קשה לקבל את ההשערה, שג' שלום עצמו מביע אותה בזהירות ובהסתייגות, שמדובר ברשב"א. ולא בגלל שס' מאירת עינים נכתב "בערך 1320-1330" (שם, עמ' 295), דהיינו אחרי מות הרשב"א, שכן יש לתפוס לשון אחרון של ג' שלום (Ursprung, עמ' 224, הע' 98), שס' מאירת עינים נכתב בסביבות שנת 1305, דהיינו עוד בחיי הרשב"א. הקשיים העיקריים בזיהוי רשב"א = רשנ"ר הם שלושה:
הראשון, רגיל ריד"ע להזכיר את הרשב"א בכינוי "גדול הדור" (ואפילו בס' אוצר חיים שנכתב אחרי מותו של הרשב"א, וכנראה בארץ רחוקה, ומתוך ריחוק נפשי מקבלת הרשב"א, עדיין נזכר כ"גדול דורו"), ויש להניח שהיה נזהר בכך; (אם כי יש יוצא מהכלל - ל 14, ששם תמה ריד"ע על הרשב"א). השני, ריד"ע מביא שמועות רבות שלדבריו שמע מפיו של רשנ"ר = המקובל המשכיל ("בכל ספר זה כאשר תמצא מפי מקובל משכיל לר"ש נ"ר כונתי..." קלז 13), והרי ספק גדול אם היה ריד"ע תלמיד קרוב כל כך של הרשב"א (ראה מ"ש גוטליב על ריד"ע בערך האנציקלופדי, מחקרים, עמ' 578). והקושי השלישי, החמור לדעתי מכולם: לחלק מן השמועות המובאות בשם רשנ"ר = המקובל המשכיל יש זיקה ברורה לזוהר (שאתעכב עליה בהמשך), וקשה ליחס זיקה כזאת לרשב"א. יחסו של הרשב"א לזוהר היה ככל הנקרה יחס של התעלמות בלתי-אוהדת. ילינק הרחיק לכת כשהבין את רובה של תשובה תקמ"ח המפורסמת על אודות הנביא מאווילה (שו"ת הרשב"א, א, בני ברק תשי"ח, עמ' רח-רט), כמכוונת נגד הזוהר (במאמרו "R. Salomo Ibn Adrat's Bericht über die erste Abfassung des Sohar", Der Orient, XII p. 429 , (1851)) ומובן שטעות בידו (אם כי הפסקה "כי זו מלאכה ממלאכות הזיוף מזייפים ואומר דברים מתמיהין שלא נשמעו מעולם ובלשון אחרת", שמתעכב עליה ילינק, באמת אומרת דרשני!), אך יש לשים לב לכך שתלמידיו של הרשב"א בדרך כלל לא הזכירו את הזוהר בחיי רבם; וראה למשל מה בין כתר שם טוב לרש"ט אבן גאון, שנכתב בחיי הרשב"א, ובין ס' בדי הארון שנכתב אחרי מותו (ר' חיים בן דוד, בעל הצרורות, תלמיד מובהק של הרשב"א, משתמש בזוהר הרבה בחיבורו הקבלי [כ"י מוסאיוף 64 - ברשימות ג' שלום: מוסאיוף 22 - דף 62א - 81ב], אך זה נכתב כבר אחרי מותו של הרשב"א).
עם זאת אין להתעלם מהזיקה הברורה בין "רשנ"ר" לקבלת הרשב"א, שעליה הצביע ג' שלום במאמרו הנ"ל, עמ' 296, ויש להניח שמדובר בתלמידו של הרשב"א, שישב כנראה באותם ימים בקסטיליה, שכן נזכר הוא לראשונה בקטעי התוספת יחד עם מרדכ"י שאותו ניסינו לזהות כרב חשוב בטולדו באותו פרק זמן; ואולי יש בזה הסבר להשפעת הזוהר עליו שהרי כבר נמצא הרחק ממקומו של רבו. והיה זה ריד"ע, כנודע, שאיפיין את מקובלי קסטיליה בזה שהם סומכים על הזוהר (M.T., 394). האם נמצא חכם באותו דור, ששמו מתחיל בשי"ן, המתאים בכל לתיאור הזה? אני מעז להציע - על דרך ההשערה בלבד - לנסות לזהותו עם ר' שלמה בן יוסף בן עמיאל (ראה לעיל, הערתי לדף כא 4), הנזכר (הוא לבדו!) בנשימה אחת

עם ר' דוד הכהן כחברו (הצעיר ממנו ככל הנראה) ברבנות בטולדו, וזאת הן בכרוניקה של ר' יצחק ישראלי והן בתשובת הרא"ש הנזכרת ע"י ר' יהודה בן הרא"ש (ס' זכרון יהודה, בערלין תר"ו, סי' פו, דף מב ע"ב) והחתומה ע"י ר' דוד הכהן ור' שלמה הנ"ל. היותו תלמיד הרשב"א מקויים מתוך העדות הנאמנה של בן המקום והתקופה, בעל ס' יסוד עולם, וכן מתוך עדות מאוחרת - דברי מהר"ם אלאשקר בתשובותיו. (ושמא הפריז במקצת המהר"ם אלאשקר בהגדירו את ר' שלמה עמיאל כ"גדול בתלמידי הרשב"א" (שו"ת, ירושלים תשל"ט, סי' כו, עמ' צו; ר' שלמה נזכר שם גם בתשובה כה, עמ' צ, צא). ונראה שהגדרה זו נכתבה מתוך רתחת פולמוס בעניין כאוב, שבו הסתמך המשיב על הר"ש עמיאל (ועל עוד חכמים) נגד הרא"ש כדי להוכיח שיש להחמיר בעניינה של עגונה, והמשיב עצמו מתנצל בסוף תשובתו (עמ' קיד): "ואם העתרתי דברי ורתחתי במקצת אמרי...").

(בהזדמנות זו נעיר שאין להוציא מכלל אפשרות שריד"ע המשיך לשבת בטולדו גם אחרי שסיים את בירוריו בעניין הזוהר בשנת ס"ה. מכל מקום סמוך לסיום ס' מאירת עינים (רמט 4) נזכרת שמועה (לא קבלית) בשם "ר' יעקב קרישף נ"ר", וחכם זה איש טולדו היה (ראה מה שכתב עליו פרלס, שהעיר על הזכרתו בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' רע, ח"ה סי' רלח; שו"ת הרא"ש סי' קז). מכל מקום אם אמנם בטולדו ישב "רשנ"ר", נבין את הזיקה שיש לכמה דברים המובאים בשמו עם כמה מאמרים הנמצאים בליקוטים בכ"י פריס 859, שכבר הערנו על ייחודו כתערובת של קבלות "קאטאלאניות" ו"קאסטיליאניות" - תערובת המתאימה מאוד לבית מדרשם של שני חכמי טולדו, ששניהם התחנכו אצל מורים גדולים אנשי קטלוניה (ר' יוסף עמיאל - האם זה אביו של ר' שלמה? - נזכר כמורה הוראה בשאלה, הנמצאת בשו"ת הריטב"א, ירושלים תשל"ט סי' סח, עמ' עג: "תשובה לעיר לוקרון". המהדיר הר"י קאפח מציע (שם, מבוא, עמ' 15), לזהותה עם לוגרוניו בצפון קסטיליה). (ואילו הרא"ש עצמו, שבא לטולדו אחריהם, התייחס בחוסר-התלהבות, אם לא למטה מזה, לכל העיסוקים האינטלקטואליים של ה-natives שאינם בד' אמות של הלכה, ואין המכוון לפילוסופיה בלבד, כפי שאפשר לקרוא בין השיטים ב"תשובתו" על עניין הגלגול שהזכרנוהו לעיל, בהערה לדף לה 31).

אשר לקרבתו של רשנ"ר בכמה מקומות לזוהר, שהזכרנוה, ראה עליה להלן, בהערות לשו' 27,24, וכן בעוד מקומות (שאדון עליהם אי"ה במאמרי על ריד"ע והזוהר). החשוב שבהם הוא בפרשת אחרי מות, בקטע המתחיל (קנז 26) "וזה אשר קבלתי מפי רשנ"ר", שבהמשכו נאמר (שם 35, ובריש קנח): "ואומ' במדרש הלין מלאכין עילאין מתקריאן דוכרנין ומלאכין תתאין מתקריאן נוקבאתא". נראה שמשפט זה לא הועתק במישרין מן הזוהר פרשת שמות ח"ב ד ע"ב, שזו גרסתו לפי דפוס מנטובה: "כל אינון מלאכין דבדרגא (דפוס קרימונה: די בדרגה) עלאה אתקרון גוברין דוכרנין ואינון בדרגא (דפוס קרימונה: דבדרגא) תתאה מנהון אתקרון נוקבתא", והמתקבל על הדעת היא שריד"ע שמע את "רשנ"ר" קורא לפניו בזוהר ובשבתו בביתו לפענח את רשימותיו שיכתב את המשפט הארמי בסגנונו שלו. הסטיה הברורה מלשון הזוהר היא כמובן במלה "הלין", שלפי מה שאמר לי פרופ' שלום (בשיחה בביתו

ביום כ"ז בסיון תשמ"א) אינה נמצאת בזוהר כלל. יש להעיר שסטיות כאלה מלשון הזוהר רגילות אצל רידי"ע בחיקויי לשון הזוהר הנמצאים בס' אוצר חיים. למשל בדף פג א: "אם יאמר לך אדם... הלין שירין ופיוטין מליצין וחרוזין דעבדי הלין בני אינשי פייטני היכא רמיזי באוריתא דמשה אמור לו בהלין ט' מלין רמיזי..." וגם בחיקוי המגושם של לשון הזוהר בדף עד ב - עה ב (המעשה ברי שמעון בן שטח) שבו טרח רידי"ע לשבץ ביטויים זוהריים מובהקים כמו "חבילין טריקין" (עיין עליו במחקרו של אי גוטליב על המתניתין והתוספתא, מחקרים, עמ' 199) משתמש רידי"ע בכינויים רומזים שאינם שכיחים בזוהר . - יש להעיר שכמעט ברור הוא שהמשפט הזוהרי היה אמנם כלול בדברי "רשנ"ר" (בכ"י מינכן 17 יש רווח קטן לפני משפט זה), מפני שדברי "רשנ"ר" הקודמים ספוגים רעיונות האפייניים לזוהר, ומה שיותר חשוב - נמצאים בזוהר בקרבת מקום רבה למשפט הארמי שרידי"ע מביאו בצורה "משוכתבת". השווה תחילת דברי רשנ"ר: " סוד הבא על הגויה ידוע כי הוא בועל בת אל נכר המקבלת מצד הטומאה... והמשיך עליו רוח הטומאה ולא עוד אלא שחלל זרעו הקדוש ונתנו במקום טומאה..." עם הנאמר בזוהר שם דף ג ע"ב (בענין הנידה): "זרעא דיוליד בההוא שעתא משכין עלוי רוח מסאבו... מאן דשכיב בבת אל נכר ואעיל ברית קודש ואת קיימא ברשו אחרא". גם הרעיון (שכשלעצמו נמצא הרבה בקבלה מחוץ לזוהר) המובא בהמשך דברי רשנ"ר - "כל עליון משפיע למה שלמטה ממנו, וכל עליון זכר למה שלמטה ממנו" - נמצא (בניסוח שונה) בסמוך בזוהר שם דף ד ע"א: "אע"ג דאיהו מלך עלאה איהו נוקבא לגבי נקודה עלאה סתימא דכלא. ואע"ג דאיהו נוקבא איהו דכורא לגבי מלך דלתתא".

21 22 י"ב גבולי אלכסון: ס' יצירה פ"ה מ"א; ס' הבהיר סי' צה.

22 ועושין טלה הראש: שהוא כנגד חודש ניסן, הראשון לחדשים (ראה מס' סופרים כא: ט; ובס' יצירה פ"ה מ"ב.

23 ויהודה גבר באחיו: דה"א ה: ב ("כי יהודה"...)
יהודה יעלה: שופ' א: ב.

34 שיהודה רומז לת': זיהוי נדיר; בדרך כלל (למשל לעיל שו' 17-19) יהודה רומז למלכות (בזכות דוד שיצא ממנו), ונראה שההעמדה מול תמר, הרומזת למלכות, היא הגורמת.
ותמר רמז לע': נרמז בזוהר ח"ג עב ע"א: "כי כלתו היא דא כלה ממש".
זאת קומתך: שיה"ש ז: ח.

25 הבה נא: בר' לח: טז.
אנכי אשלח: שם, שם, יז.

26 והוא רומז להסתלקות כח השעירים ממנה: גם זה יכול לנבוע מהבנה מסויימת של המשל בזוהר שם על שליחת גדי העזים במובן של שילוח וגירוש בן האמה ("אשדר ואתריך לברא דאמהו") הרומז כנודע לסטרא אחרא (ראה למשל סבא דמשפטים, ח"ב צו ע"א) - ודומה שאין הבנה זו רחוקה מפשט הזוהר!

27 והמטה והחותמת והפתילי' הם רמז לתכשיטי הכלה שהם נ' וה' וצ': מקבילה מילולית לזוהר שם: "חותמך ופתילך ומטך .. תכשיטהא דכלה אתברכא מתלתא אלין נצח הוד יסוד". (אמנם השווה כ"י פרמא דה-רוסי 1221 דף רצב ב: "אך הענבים הם נ' וה' וצ' שהע' נקשרת בהם והם תכשיטי הכלה". אבל שמקורו של רשנ"ר כאן בזוהר אחרי מות ברור).

30 כי נפש שאול היתה גזורה מהב': רעיון זה נמצא בליקוטים בכ"י פריס 859 הנזכר, דף 12א: "ויקרא שמואל אל שאול הגגה(?) הגג כתי' והגגה קרי לפי ששאול רמז לתשו' ועל כן אמ' הגגה בתוספת ה"א כי התשו' היא ה"א ראשונה שהוא גג לבנין" (זיהוי מדתו של שאול עם בינה נדון שם גם בהמשך).

שאול מרחובו' הנהר וידוע כי הב' נקראת רחובות הנהר: (בר' לו: לה). באידרא רבא (ח"ג קמב ע"א): וימלוך תחתיו שאול מרחובות הנהר... דתנינן רחובות הנהר איהו בינה. "רשנ"ר השתמש כנראה במקור זה (כפי שמסתבר מהמשך הקטע), אבל קשירת שאול מלך ישראל בספירת בינה מתאימה יותר לאווירת הליקוטים הנזכרים לעיל ובהערה הבאה, מאשר לזוהר. בזוהר אין הערכה מיוחדת לשאול בן קיש. בכתביו העבריים אנו מוצאים לר' משה די ליאון מדבר מרורות על שאול בסי הרמון (כ"י קימברידג' Add. 1516 דף 11א). יש גם להעיר שלהערכתו של רשנ"ר בעניין מעלתו של שאול לא היתה השפעה מכרעת על רידב"ע, ראה דיבורו הקריר בפרשת עקב ריח 15-18; ואצל רידב"ע המאוחר אנו מוצאים את ההפך הגמור באוצר חיים ד ע"א: "נאמ' בשאול שהיה גדול מכל העם משכמו ומעלה ובדויד נאמר הוא הקטן וכל זה בגוף אמור ובנפש נאמ' שדוד גבוה מכל העם משכמו ומעלה שנא' ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וי"י עמו וגו' לכל בלמד ולא בבי"ת ירמוז לתוקף התעלות נפשו המשכלת למעלה להדבק במושכלות. והסוד בזה הוא שמלכות שאול ע"ה באה לו מכח הדמיון הכוזב... וע"כ היתה מלכותו דמיונית גופנית אמנם מלכות דוד ע"ה היתה מן השמים מכח השכל האלהי הקיים האמיתי וע"כ היתה מלכותו שכלית רוחנית בשאול שכנה רוח רעה מצד הדמיון ואמנם בדוד שכנה רוח הקדש מצד השכל"... (אמנם באוצר חיים הדיון הוא על דרך ה"נסתר" - דהיינו ברמה הנמוכה ביותר במדרגות "נסא"ן", שאין לה עדיין מגע עם עולם הספירות; אבל לגבי הגישה היסודית אין זה משנה).

31 משכמו מעלה: ש"א ט: ב.

32 ומלך... בדד: בר' לו: לה.

33 ואין מקפידין בגימ' על אחד: השווה כ"י פריס 859 דף 13ב: "ואין חוששין בחשבון אם יש בו אחד חסר או יתר". (ור' אוצר חיים י ע"ב: "ואין מקפידין על אי בגימט").

35 בת מי זהב: בר' ל: לט. (ראה להלן יתרו קי 33). והשווה באידרא רבא (ר' לעיל).

עמ' מז

3 אביני: עיין בחילופי הנוסחאות. נראה שבמקור נכתב "אבי" וכתבי היד שפענחו "אביהם" גרסתם הגיונית.

4 ויבכו אותו: במ' כ: כט (בשינוי)

ושל שמואל מהצ': מקבילות לכל העניין נמצא בשני מקומות: בליקוטים בכ"י פריס 859; וכן בכ"י פרמא 1221 דף רפח ב, וראה מ"ש ג' שלום ב"פרקים חדשים מעניני אשמדאי ולילית", תרביץ, יט(תש"ח), עמ' 172, על הקטעים הסמוכים בכ"י זה: "קבלות אלו הן קרובות ברוחן לר' משה מבורגוש ולמקורותיו הדמונולוגיים", וכן הנוסח שם: "ותקרא את שמו שמואל כי מי"י שאלתיהו.שמואל שאול מיבעי ליה אלא חנה סבתא קראה ליה שמואל והמשכיל יבין. כי כוונת חנה היא לקרוא לו שאול שהוא רומז לבי' שני והוא שאול לי"י, משכמו ומעלה גבוה מכל העם ובאה חנה סבתא וקראה לו שמואל שהוא רומז לצ'..."

והנוסח בכ"י פריס 859, דף 12ב (ראה לעיל הערה לדף מו 30): "ואני התהלכתי לפניהם מנעורי כתי' חסר וא"ו להורות שאין מדתו התפ' ולא [צ"ל אלא?] היסוד כי השורק של שלוש נקודות רומז לוא"ו זעירא הוא היסוד וזהו שאמ' אמו ותקרא את שמו שמואל שמו אל, אל חי הוא היסוד".

5 כי מי"י שאלתיהו: שמ"א א: כ ("שאלתיו").

6 והשכינה: היא "חנה סבתא" שנזכרה לעיל.

וכאשר השתכלתי במאמר חז"ל האבות הן הן המרכבה: כאן מתחיל עיוני של ריד"ע עצמו על משפט המסגרת (ראה לעיל מה 19). את הקשר שבין האבות לספירות המרכבה העליונה מנסח ריד"ע בצורה יותר רדיקלית מאשר בניסוחים שבציטטות מן "החכם המשכיל" שבתחילת קטע התוספת (שוידה בסקירתו הנזכרת לעיל בהערה לעמ' מה 19 חשבם לדברי ריד"ע עצמו ודן רק בהם). שם הקשר הוא אנאלוגי, "שאברהם אבינו ע"ה היה ראש בנין העולם השפל כמו שמדת חסד ראש הבנין" (מה 25), או מתבטא בזה שבאבות ניתנו נשמות הנאצלות מספירות המרכבה העליונה. ואילו כאן מרחיק ריד"ע לכת עד הניסוח שהאבות זכי=הגוף שימשו בית קיבול לאורן של הספירות שאותן הם מייצגים עד שהפכו להיות אחד עם הספירות האלו - ועניין המטמורפוזה של חנוך המוזכר להלן הובא כמובן לא במקרה.

8 לפי מיעוט שכל שבי: ביטוי זה לא הביאו צונץ במאמרו "Hebräische Redenweisen für bescheidene Meinungs-Aeusserung", Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, XXV(1871), pp. 132-138 אם כי הביא ביטויים קרובים: "לפי מעוט שכלי", "כפי מיעוט שכלי" (שם עמ' 136). ביטוי זה חביב מאוד על ריד"ע. ראה שיר הלל בפרוזה חרוזה אשר שר ריד"ע ל"מיעוט שכל שבי" בסוף החיבור (רנד 22-25). אפשר היה לצפות שביטוי זה יהיה רווח יותר בס' מאירת עינים, שבו מודיע המחבר שתורתו שאובה "מפי סופרים ומפי ספרים" (בתחילת החיבור, א 10, ובסופו, רנד 21, בניסוח דומה), ולכן זקוק הוא להתנצלות והכנעה כשהוא בא לחוות את דעתו שלו, ונדיר בספרים המאוחרים, שבהם מודיע אותו מחבר שהוא "מוסכם ונזהר מאד לבל אכתוב בדברי אוצר חיים זה ובכל תדומים לו... דברים אשר שמעתי או אשר כתבום זולתי..." (ראה גוטליב, מחקרים, עמ' 233), ואזי ביטוי הצניעות איננו במקומו. אך לא כך הדבר, ולא זו בלבד אלא שנשתגר אצלו בחיבורים המאוחרים בנוטריקון "מש"ש" (ראה למשל הקדמתי לחיבורו על פי' פרקי דר"א

לר' יהודה בן נסים בן מלכה, כ"י ששון 919, עמ' 187: ולדבר בהם לפי מש"ש... לפי קוצר דעתי ולפי מש"ש...) ובייחוד חביב בצירוף "וטעם אותו מיעוט שכל שבי כטעום החך היבש את הדבש הטוב" (אוצר חיים, ז ע"ב), "ובעודי קורא את זה ראיתי דבר שטעם אותי מש"ש כטעום החיך את הדבש הטוב" (לו ע"ב) ועוד הרבה. (בצירופים אלו הפך הנוטריקון "מש"ש" למעין פרסונה, וצריך עיון אם שלא מדעת השפיע על רידי"ע המאוחר הדמיון בין הנוטריקונים "מש"ש", שמציין בעצם את נפשו הפרטית של רידי"ע, ובין "מש"ה", (מטטרון שר הפנים), שהוא המקור המיידי של הידיעה המיסטית והתכלית המיידית של הפעילות המיסטית של רידי"ע המאוחר).

משל מהשמש: (השוה המקבילה באוצר חיים קפה ע"א: "עוד ראיתי פתאום כי עולם הנשמות אחד כללי כמו שהשמש אחד כללי וזיוו משתנה לפי המקבלים כן הוא בעולם הנשמות [מעל השורה הוצע תיקון: הנפשות] לפי הטיפה יהיה התלבשותה..." וביתר פירוט (וקרבה לאמור כאן) בלקט שושני, כ"י אוקספורד 1911 סי' ד, ואעתיקו לפי אוצר חיים רלג ע"א: "אמר עזד ראיתי סוד מש"ה בנפשות מתוך סוד השמש בגויות שכשם שאור השמש להאיר לכוכבים ולירח ובהתלבש גופם את זיו אורו כך יועיל אור השכל הנאצל ממש"ה לכל נפשות שלשת העולמים בהתלבשן את זיו אורו וכשם שאור השמש לא יועיל לכדור הארץ לרוב גסותו ועובי מזגו כך מש"ה לא יועיל אורו לנפשות העוברות על רצון יוצרו יוצרם כי עונותיהם יבדילו בינם ובינו". (רעיון שונה לגמרי מובע באוצר חיים דף קצו ע"א).

על מקורותיו של דימוי האור בהקשר זה בפילוסופיה הכללית ובייחוד האסלאמית עמד כבר א' אלטמאן במאמרו: "Ibn Bājja on Man's Ultimate Felicity", Chap. 2: The Similes of Light and Sun", Studies in Religious Philosophy and Mysticism, Ithaca 1969, pp. 84-88, ובייחוד הע' 45 בעמ' 86.

בספרות המחשבה העברית הופיע דימוי ההארה המשתנה על נפש האדם בהקשרים דומים כבר אצל יצחק הישראלי; ראה למשל בקטעים שהובאו בתרגום האנגלי בסוף ספרם של אלטמאן ושטרן A. Altmann & S.M. Stern, Isaac Israeli, Oxford 1958, p.110-111,119-120 ועוד.

אך כמקור הקרוב ביותר למשל שלנו נראים דברי הכוזרי, מאמר רביעי, טו (תרגום יהודה אבן שמואל, תל-אביב השל"ג, עמ' קעב) (העתקתי בכתיב מלא): "ואוסיף לך ביאור על ידי משל לקוח מן השמש כי הנה השמש תמיד אחת היא, אך שונים הם יחסי הגופים הנאותים לאורה: כי המקבלים את אורה בשלמות הם האודם והבדולח, למשל, והאויר הצח, והמים - וביחס לכל אלה נקרא האור הזה אור חודר [ההדגשות במקור - ע.ג.]; וביחס לאבנים נוצצות בנית השטחים המוקצעים - אור נוצץ, למשל; וביחס לעצים ולפרי הארץ וכדומה - אור כהה; ואלו ביחס לשאר הדברים -אור בכלל, בלא כל ייחוד. והנה לאור הכללי דומה השם "אלהים", כמו שביארתי למעלה; ולאור החודר דומה השם "ה'" - שם מסויים ומיוחד המורה על היחס אשר בין האלוה לבין ברואיו השלמים ביותר על פני האדמה, הלא הם הנביאים, שנפשותם זכות והן מקבלות את אורו, החודר בהן כחדור אור השמש בבדולח ובאודם". אמנם מדובר אצל ריה"ל על חדירת האור דרך עצמים בעלי דרגת שקיפות שונה, ולא על החזרת האור, אבל המשל קרוב למדי. אלא שכאן מתעוררת שאלה אחרת: עד כמה הכיר

רידי"ע את הכוזרי? שמא יתמה המעיין על שאלה זו, אבל יש להעיר שבס' מאירת עינים אין ניכרים סימנים של היכרות מעמיקה עם הספרות הפילוסופית היהודית. מכל מקום, לגבי הכוזרי יש לפנינו התבטאות מוזרה בס' אוצר חיים דף עט ע"א: "שמעתי (!) שאמי' בעל ספר הכוזרי שעשה הה"ר יצחק דסרנגוב..." ולא בדה רידי"ע את השם מלבו, שכן היה לפניו;בליקוטים בקבלה הנמצאים לפנינו למשל בכ"י פריס 843, דף 84א, אנו מוצאים את "יצחק מסרנגוב" (בחומר המקביל בכ"י ואטיקן 236, דף 78, נשתבש: "ושמעתי בשם הר"ר יצחק מברנגוב"). שליקוטים אלו היו לנגד עיניו של רידי"ע יכולים אנו ללמוד מזה שחומר מקביל לחלקם (לא כולל עניין יצחק מסרנגוב) מועתק בכ"י פירנצה לאורנציאנה Plut 44/14 שדיברנו בו כבר הרבה, (השווה למשל כ"י פירנצה דף 141א עם כ"י פריס 843 84ב, כ"י פירנצה דף 142ב עם 843 דף 86א (העתיקו ג' שלום בקבלות, 287, ומקבילתו בכ"י ואטיקן 236 הנ"ל דף 79א). - והנה שם זה חידה הוא מכמה צדדים. אין הוא יכול להיות מוקדם מדי; מצאתי שר' יצחק מסרנגוב נזכר בס' השהם לר' משה בן יצחק בן הנשיאה מאינגלטירא, מהד' ב' קלאר, א, ירושלים תש"ז, עמ' 142, ערך יבם: "אמ[ר] לי ה"ר יצח[ק] מסרנגוב כי בל[שון] תירס הוא רושיאה קו[רין] ליבום בעילה..." בעל ס' השהם חי באמצע המאה הי"ג (כך כותב קלאר בהקדמתו), ואם כך היה זה יהודי רוסי מצ'רניגוב (אוקראינה), שבאיזו חולית-ביניים שטרם נודעה לי זוהה עם יהודי רוסי אגדי שאמור היה לחיות מאות שנים לפניו, הלא הוא ה"חבר" שגייר את מלך כוזר.
והנה הסיפור על "ר' יצחק סנגרי" המפורסם שקרבתו ל"ר' יצחק דסרנגוב" ראויה לתשומת לב מתועד כמדומה לראשונה אצל מקובל - ר' שם טוב בן שם טוב בס' האמונות, שער ב פ"ד (וכן בכתבי יד של ס' האמונות כמו כ"י הסמינר התיאולוגי, JTS 882 Mic. 1696) דף 18ב; "החכם הגדול ר' יצחק ז"ל הסנגרי". כנודע, היו חכמים שהתייחסו לשם זה ברצינות. אברהם פירקאוויץ טען שמצא את מצבתו של "יצחק סנגרי פג" (אבני זכרון, ווילנא תרל"ב, עמ' 27, ובנספח מס' 71), ועוד דאג אב"ן רש"ף להמציא מנוחה נכונה גם ל"סנגרית" (שם, מס' 72).
בגלגולים המרתקים של מסורת "ר' יצחק דסרנגוב-סנגרי" אעסוק אי"ה לכשירחיב, אם יסתייע בידי למצוא עוד תוליות שיבהירו את התעלומה; ובינתיים רצוני להעיר על עניין אחר: רש"ט בן ש"ט, המצטט הרבה מהכוזרי בס' האמונות וגם בחיבור הנמצא בכ"י המוזיאון הבריטי 771, השתמש כנראה בתרגום של ר' יהודה בן יצחק קרדניאל (ראה מבוא של אבן-שמואל, עמ' 50, הערה 2; הוא מתייחס רק לס' האמונות). האם הקרבה יצחק דסרנגוב - יצחק סנגרי מעידה שגם בליקוטים שמתוכם קרא רידי"ע את דברי הכוזרי השתמשו בתרגומו של קרדניאל (כך גורס אבן שמואל את שמו)? יש אי ודאות בנוגע לזמנו של מתרגם זה. אבן שמואל (עמ' 49) מעיר למאמרו של זנה המקדים את התרגום הזה לפני ר"י אבן תבון. האם אפשר ללמוד מן ההתייחסות המשותפת לאותו "ר' יצחק" שגם רידי"ע כמו בעל ס' האמונות השתמש בתרגום זה? ואולי בתרגום זה (שברובו אינו בידינו) נוסח המשל קרוב עוד יותר לנוסחו כאן?
להט השמש: במובן קרן אור השמש מובא בראב"ע על בר' ט: יד (מהד' א' ויזר, ירושלים תשל"ז, א, עמ' מד): "אלו היינו מאמינים בדברי חכמי יון, שמלהט השמש תולד הקשת, יש לומר כי השם חזק אור השמש אחר המבול..." ואל רידי"ע הגיע המונח דרך הפרפרזה של הרמב"ן על דברי

הראב"ע: "ואנחנו על כרחנו נאמין לדברי היונים שמלהט השמש באויר הלח יהיה הקשת כתולדה" (שעויעל עמ' סד). (במאירת עינים לז 35-34 היבא חלק מדברי הרמב"ן שם בלי להזכיר את ענין להט השמש).

12 הירח כלי נקי וזך מאד: מבין החיבורים הקרובים יותר ל-milieu של ס' מאירת עינים השווה חידושי הרשב"א על אגדות הש"ס, מהד' וינברגר, ירושלים תשכ"ו, עמ' מה (על ברכות לב): "והמשל בזה בחמה ולבנה כבר נודע, שהשמש מחלק אורה ללבנה ואין אור הלבנה מצד עצמה רק שהיא כלי מזהיר, ובהגיע עליה אור החמה מזהיר כמראה (הככבים) [הזכוכית] שמזהרת בהגיע עליה אור השמש..."

14 ושמעתי כי חכם גדול מחכמי הטבע: לא הצלחתי למצוא מקור למעשיה זו. (מעשת המגדלור באלכסנדריה אינו דומה דיו). ואידה לכל מעיין היודע על תיעוד כל שהוא של סיפור זה (אפילו ממקור מאוחר לריד"ע) שיביאנו לידיעתי, ואזכירו לטובה במהדורת הדפוס השלמה של ס' מאירת עינים שאוציא לאור בעזרת הנותן ליעף כח.

16 כי כל כך היה גופו של אברהם אבי' ע"ה זך: ענין "הכלי" שנזכר במשל הקודם עשוי להזכיר את מה שהתעורר עליו א' גוטליב ש"ר' אשר [בן דוד] מצביע על אנאלוגיה הקיימת בין תפיסת הספירות ככלי קיבול... לבין תפיסתו את הנבואה, הנביא הוא כלי קיבול לרוח הקודש הנמצאת בתוכו" (מחקרים, עמ' 313, וראה גם שם עמ' 314). הקרבה של ניסוחיו של ריד"ע לר' אשר מתגלה גם בקטע אחר, שלא הזכירו גוטליב (שלא דן בענין תפיסת הנבואה של ר' אשר בן דוד אלא בדרך אגב): "הן הנביא המתלבש ברוח הקדש תדיר כמשה רבינו ע"ה או מלאך מן השמים יכול להקרא בשמו ובמרכבתו אע"פ שהוא מבני אדם כיון שזוכה לנבואה" (סוד השביעה, נוסח שני, הסגולה, א(תרצ"ד), חוב' ט"ו, דף כב). ההקשר בקטע זה הוא דיון ב"שר הפנים" (מטטרון).

שהיה מוכן לקבל זיו זוהר חסדו של הב"ה: השווה ב"מאמר מיוחס לר' יצחק הכהן" שהדפיס ג' שלום בקבלות עמ' 281-279 [קיז-קיח]; אחרי שגים מועטות העיר ג' שלום שיחוס זה יתכן שיש לו על מה לסמוך, (לחקר, [281], בהערה). קטע זה העתיקו ריד"ע במאירת עינים (כפי שהעיר ג' שלום בלחקר שם), פרשת אחרי מות, קנד 22: "...אברהם יצחק ויעקב כנגדם חסד ופחד ותפארת כי היו מרכבה לרוכב בשמי קדש ונתמלאו מזיו אלה המדות ומזהרו..." ולהלן שם שו' 25: "ונתמלא מזיוה ומזהרה"... הקשר עם הקטע המיוחס לר' יצחק הכהן מתגלה גם בדמיון שבין מה שכותב כאן בהמשך שו' 27-22 בענין יצחק ועשו, ובין מה שמעתיק בענין עשו שם (קנד 25-28). אם אמנם נכון הזיהוי של ר' יצחק הכהן כמחבר הקטע (דבר שעדיין נשאר בצריך עיון), הרי זה מתאים לסברתנו, שאף על פי שקטעי התוספת מכילים העתקות של חומר ספרותי רב מקבלת גירונה, הרי נכתבו אולי בהשפעתו של חוג מקובלים קסטיליאניים. והשווה התבטאותו של ר' משה מבורגוש (העתיקו שלום בלחקר, תרביץ ה עמ' 51): "עד שהיכן בחסד כסאו וזרח באור משמש איתן העולם הוא אברהם אבינו ונתלבש במדת החסד לעוברים ושבים..."

17 ונתלבש ממנה : ראה טרמינולוגיה דומה אצל ר' אשר בן דוד ור' משה מבורגוש בהערות הקודמות. הביטוי "ונתלבש ממנה" משמעותו כאן רדיקלית למדי, כפי שמתברר מהמשך המשפט; והשווה לפירושו של ג' שלום להתבטאות ב"סוד עץ הדעת" (לעיל כז 30): "ולובש מלאכות" - "בעל טבע של מלאך" (פרקי יסוד, עמ' 196).

כאילו הוא היא והיא הוא: ביטוי זה מקורו במיסטיקה האסלאמית ומשם עבר לספרות המחשבה העברית; רשימה ביבליוגרפית מעודכנת של המחקרים הדנים בתולדותיו של הביטוי בשתי הספרויות ראה אצל אידל, אבולעפיה, עמ' 352, הערות 167, 168. - מכיוון שמטרתנו העיקרית בהערותינו אלה היא לחשוף במידת האפשר את המקורות המיידיים של ריד"ע, אומר שלפע"ד יש להניח שמלכתחילה הגיע הביטוי אליו בקשר לחנוך ומטטרון (ראה המקור הנזכר להלן בהערה לשו' 22), ומתוך הקשת דבר לדבר, שהסתייעה בגזירה השוה של השימוש בביטוי "התלבשות", יישמו על עניין האבות.

21 ישראל סבא: ראה בר"ר סח, יא(עמ' 784), ע, ב(עמ' 800), עו, ה(עמ' 901), עז, א(עמ' 910), צב, ב(עמ' 1139). על הזיהוי עם תפארת (ולא עם כתר) ראה תשבי, פי' האגדות, עמ' 6, הערה 2; וראה ס' מערכת האלקות, דף סב ע"א.

זוהר השכינה הנקרא מטטרון העליון: אינו ברור ממשפט זה אם "מטטרון העליון" (להבדיל מן המלאך) הוא זוהר השכינה, כלומר אצילות הבאה ממלכות, או שהוא מזדהה עם השכינה עצמה. ויותר נראה הפירוש השני. ראה ג' שלום, לחקר, תרביץ ה עמ' 186-187, המעיר גם על הקטע במאירת עינים קיב 20 ואילך ; Ursprung, עמ' 165, הע' 200 (הקטע המיוחס לר' יוסף בן שמואל נמצא ביח"מ!); להלן שו' 31.

22 הוא מטטרון ומטטרון הוא: מקור אפשרי שאולי ממנו שאב ריד"ע הוא הקטע הנמצא לפנינו בכ"י אוקספורד 1947; כ"י זה מכיל בין היתר חלק מהליקוטים הנמצאים גם בכתבי יד אחרים (ראה מה שכתבתי בעניין זה בהערתי לעמ' כד שו' 16), שהיו חלק מילקוט גדול של מאמרי קבלה מסוגים שונים שבו השתמש ריד"ע מתחילת עבודתו במאירת עינים. והנה בדף 10 א-ב (לפני הליקוטים מפי' האגדות לר' עזרא, שבהם ודאי השתמש ריד"ע, והמתחילים בדף 10 ב - ראה תשבי, פי' האגדות, עמ' יד) אנו קוראים: "חנוך בן ירד היה משתמש בכח מטטרון... ועל זה נקרא על שמו ונעשה כבן בית כשנגלו לו כל הסתרים וכל היסודות הנטועים בחנויות סביבות השכינה. ומה שהוא אומ' הפך בשרו ללפידי אש מורה זה העניין כאלו נתפשט מעזר הבהמות הטבעי ושב ללבוש תכונת הרוחניים וסוד אלהות היה מתלבש בו ובכח מושכל חיה מתגבר בכל יום ובכל עת ובכל שעה. עד שנחשב כאילו הוא והוא הוא מתוך השגתו ועל זה אמרו בפרקי מרכבה כי חנוך הוא מטטרון..."

23 עשו: ראה מה שהערנו בהערה לשו' 16 על המקבילה המילולית בחלקה מן הקטע המיוחס לר' יצחק הכהן (גם שם "יצחק ירש לחלקו").

27 שם שרו: סמאל (תנחומא וישלח ח, רש"י על סוכה כט ע"א) = שמאל (והשווה להלן קנה 30).

28 מורי ה"ר יהודה הדרשן אשכנזי ז"ל: נזכר בפרשת בשלח צ 35 (בהמשך נזכר עניין של כוונות צירופים, ואינני יודע אם המכוון להמשך המסורת מר' יהודה הדרשן האשכנזי; קבלות דומות ידועות לנו מספרי ר' אלעזר מוורמס; ראה אידל, אבולעפיה, עמ' 256).

אינני יודע אם ב"דרשן אשכנזי" הנזכר בפרשת יתרו (קח 17) מכוון לר' יהודה. - חכם זה נזכר גם בס' אוצר חיים, ח ע"א ("ושמעתי מפי הרב ר' יהודה אשכנזי ז"ל שיחזקאל היה יפה תאר... ויתפאר ויתגאה על רוח הנבואה ועל יופיו..." וכו'). (על טעותו של ילינק בזיהוי ר' יהודה זה העיר מ' אידל, __אבולעפיה__, עמ' 156, הע' 4).

28 __מה היה ענין חנוך שעל ידו זכה לכל זה__: שאל ריד"ע כעניין, שהרי דמותו של חנוך בספרות חז"ל אינה תמיד חיובית (בר"ר ה, א, עמ' 238, וראה במנחת יהודה שם; א"א אורבך, חז"ל, אמונות ודעות, עמ' 295, הע' 62; ג' שלום, ערך Metatron באנציקלופדיה יודאיקה; וראה כעת I. Gruenwald, __Apocalyptic and Merkavah Mysticism__, Leiden 1980, p. 200 החוזר בהרחבה של הדעה שכבר הובעה במחקר לפניו - שמקורו של היחס השלילי לחנוך בפולמוס אנסי-נוצרי).

29 __שחנוך היה אושכף__: ראה על כל העניין אצל ג' שלום, __פרקי יסוד__, עמ' 125-126. ג' שלום מעיר שס' מאירת העינים הוא המקור הראשון לסיפור ידוע זה. אשר למה שכתב נתן העזתי (ג' שלום, "אגרת נתן העזתי על שבתי צבי והמרתו", קבץ על יד, ו(טז), ח"ב, עמ' 453) "והרי מצינו בספר __פרקי היכלות__ שאמר חנוך זה מט' תופר מנעלים הייתי ועל כל תפירה ותפירה היית(?) מיחד שמו של הקב"ה" - כבר רמז ג' שלום בהערה 98 שם שאין להתייחס לידיעה מאוחרת זו ברצינות. - ג' שלום מציין (__פרקי יסוד__, שם, הע' 17) שהסיפור עבר מריד"ע אל ר' משה קורדובירו בס' פרדס רמונים, (שער כב, הוא שער הכנויים, בסוף פ"ד; במהד' מונקאטש, [דפוס צילום ירושלים תשכ"ב דף קח סוף טור ב [מ' אידל], לגבי מראה המקום נפלה מבוכה בתוך עדותו של רמ"ק עצמו: זוהר עם פי' אור יקר, יא, ירושלים תשמ"א, עמ' קג (על זוהר ויקהל רסז ע"ב): "ואפילו חנוך מטטרון לא תקן אלא למטה בסוד מנעל וסנדל __כדפירשנו חנוך תופר סנדלים היה וכדפירש בספ"ר בשער פרטי השמות"__ (תודתי לד"ר ברכה זק שהמציאה לידי מובאה זו מכרך שהופיע זה עתה). הרמ"ע מפאנו מביא את העניין בפלח הרמון על פרדס רמונים, שער כב סוף פרק ב. מראי מקומות נוספים מספרות הקבלה המאוחרת ראה בספרו של הרב ראובן מרגליות, מלאכי עליון[2], ירושלים תשכ"ד, עמ' עו, הע' יו"ד.

29 __אושכף כלומר תופר מנעלים__: הצורך בפירוש המלה ברור בגלל נדירותה בהעדר מילון היסטורי מלא של הלשון העברית איננו בטוח כלל אם במלה "סנדלר" כבר השתמשו באותם זמנים; כי אילו כך, יכול היה להתעורר חשד שיש כאן התחמקות מהמלה "סנדלר" כדי להימנע מהזכרתו ברמז של סנדלפון. מכל מקום, המעייך בדבריהם של מקובלים מאוחרים שדרשו דרשות על חנוך-מטטרון התופר מנעלים וסנדלפון התופר סנדלים, יכול שישאל אם לא נמצאו דרשות אלו מכוונות בדיעבד, בלי קשר גנטי כל שהוא, למקור היסטורי אפשרי של המעשה בחנוך תופר המנעלים: דהיינו שהמדובר בדרשה כלשהי על סנדלפון = סנדל שהועברה לעניין מטטרון-חנוך. (ואמנם היו דרשות אטימולוגיות שדרשו סנדלפון מלשון סנדל, אבל לא במובן מנעל; ראה ג' שלום, "סדרי דשמושא רבא", תרביץ, טז (תש"ה), עמ' 202, הע' 33. החידתיות שבהיווצרותה של מעשיה מופלאה זו מצדיקה העלאתן של השערות לפתרון, אפילו תהיינה רופפות כגון זו שהזכרתי).

סנדלפון עצמו אינו תופס כמעט מקום בסי מאירת עינים; אבל רישומו ניכר מאוד בחיבורים המאוחרים של רידי"ע - ולרוב לובשת דמותו צורה שלילית לגמרי. ואין ספק שהיא חלק מההשפעה המכרעת של קבלת אבולעפיה במיזוגה עם אלמנטים צופיים, שמאפיינת את קבלתו המאוחרת של רידי"ע. ראה מ"ש אידל, אבולעפיה, עמי 105: "כתפס סנדלפון (בתפיסת אבולעפיה) כסמל לחומריות ומשום כך הוא מזדהה עם היסודות השליליים של המציאות". וכן בקטע מ"ליקוטי הרי"ן" שהביאו אידל במאמרו החשוב על ליקוטים אלה (ראה לעיל עמי 100).

והרי כמה ציטוטים מאוצר חיים המראים כמה עמוקה היא תמונת-התשתית של דמותו הדמונית של סנדלפון אצל רידי"ע המאוחר: "סנד"ל שר האש המלחך הלוהט" (אוצר חיים, יד ע"א), "סנד שר האש והדין" (יד ע"א), "ראיתי פתאום טעם לסנ"ד שנקרא אופן אי בארץ מתוך פעולותיו הנוראות בארץ שבחנתי אני בעצמי (!)... ואמנם משי"ח הוא אופן אחד בשמים וסוד סנ"ד בארץ ר"ל בגדפניות... כי הוא שר האחור שר היער סב"ד סודו פר ויער..." (צג ע"א-ע"ב). ועוד נמצאו הרבה התבטאויות מסוג זה. וכן גם בקטעי הפירוש לפיי פרד"א שפרסם וידה (עמי 67, סיי 14): "אמרו משמאלו על מדת הדין שהוא סנדלפון". והנה בסי מאירת עינים איך רידי"ע מדבר בסנדלפון, ובמקום שהוא נזכר - תיאורו שרנה מן הקצה אל הקצה: "דע כי יסוד ומלכות נקראו נשרים, יסוד סנדלפון מלכות מטטרון" - ה 19. יש להפיח שרידי"ע העתיק זיהויים אלה מאיזה מקור שהיה לפניו. בכ"י שחז"ה 444 (עיין עליו לעיל, הערה לעמי כד 16) דף 80א אנו קוראים: "מיכאל כח החסד, גבריאל כח הגבורה, סנדלפון כח יסוד עולם הנקרא צדיק, מטטרון כח העטרה..." (אותו הדבר בכ"י ניו-יורק הסמינר התיאולוגי, Mic. 2194, Acc. 78467, דף 57א; והשווה בריקאנאטי על וירא, דף כו טור א: "דאמרו חכמי הקבלה כי המלאך הזה הוא סנדלפון עומד אצל יסוד עולם כי משם קבלתו"). אבל ידוע לנו ממקומות רבים בסי מאירת עינים שרידי"ע לא ערך את ספרו כקומפילאטור חסר-דעה; לעתים קרובות הוא משיג וחולק על דברים שהוא מעתיק. לא אוכל להאמין בשום אופן שאדם הספוג כדלו בתחושה עמוקה של הדמוניות שבסנדלפון יוכל להעתיק משפט כזה, המעמיד את סנדלפון במדרגה גבוהה יותר מאשר מטטרון, בלי שיסתייג ממנו בצורה זו או אחרת. והרי יכול היה שלא להעתיק משפט זה כלל! לפיכך אין לנו אלא לקבוע, שהתפיסה השלילית של סנדלפון האפייינית לרידי"ע המאוחר לא היתה נקוטה בידו של רידי"ע מתחילת דרכו הקבלית; וסברה ישרה תהיה לומר שהגיע אליה עם יתר עניניים בשלב מאוחר יותר, לקראת סיום עבודתו הממושכת בסי מאירת עינים כשבעקבות המגע עם "רי נתן" החל נוטה יותר ויותר לעבר הקבלה האקסטטית-אבולעפיאנית עד שנכבש על ידה לגמרי. לסוגיה נכבדה זו של הביוגרפיה הרוחנית של רידי"ע (שלדעתי אפשר למצוא בה קווי התפתחות ברורים) בדעתי להקדיש מאמר מיוחד, ובמסגרת דיסרטציה זו לא אוכל להרחיב יותר מאשר הערות ורמזים בלבד.

31 למטטרון הנאצל: מלכות (וראה הערתנו לעיל שוי 21).
על קרבתו של סיפור זה לעניין ה"עבודה בגשמיות" בחסידות המאוחרת כבר העיר גי שלום בפרקי יסוד שם. הפנומנולוג ישתאה למראה כמה וכמה קווים "חסידיים" בעש"טניים נוספים באישיותו הרבגונית של רידי"ע: הרעיון הנועז שמובא בשמו בסי ראשית חכמה לר"א די ווידאש, שער האהבה סוף פרק ד (דפוס צילום, תל אביב תש"ד, דף סג טור א) הדומה דמיון רב

לייקל וחומר" הידוע של המגיד ממזריטש (ואולי הושפע המגיד ממקור משני זה); היותו תיאורטיקון (בשלהי ס' מאירת עינים) ופרקטיקון (בס' אוצר חיים) של תורת הדבקות; היותו "בעל שם" ועוסק בקבלה מעשית (ראה הערתנו לעמ' כא 4; והוסף מה שהביא א' גוטליב בשם החיד"א, מחקרים עמ' 580); חיבתו לסיפורי מעשיות (ראה הערתנו להלן נח 10). הייתי מעז להוסיף גם את התערובת המיוחדת של רדיקליות עם שמרנות (זו האחרונה מתבטאת ביחסו לתלמוד, ראה בסוף קטע התוספת הבא). ולא נאריך בזה כי אין לנו בדיסרטציה זו אלא ד' אמות של פילולוגיה בלבד.

הערות לקטע התוספת בעמ' נה-סב

עמ' נה

24 כמו שדרשו חז"ל במדרש מגלה: תחילתו של קטע התוספת ככל הנראה בשו' 15, "ומצאתי כתו' ביד חכם משכילי" (וראה עמ' 97). הבאתו של הקטע מיח"מ מובנת, שכן הוא קשור לעניין הפרשה, אבל המחלוקת שבין האמור בו (ש"כסא הכבוד הוא היסוד") לבין הדעות הנזכרות קודם (שכסא הכבוד הוא כינוי לתפארת או למלכות) משמשת לריד"ע נקודת מוצא להגיע למטרתו - עניין ההרמוניזציה בין הקבלות, שמתוכו עובר ריד"ע לקיטרוג הארוך נגד הפילוסופיה הממלא את רובו של קטע התוספת הזה.

במדרש מגלה: מגילה טו ע"ב; יש קרבה בכמה חילופים קלים לנוסח ילקוט שמעוני (רמז תתרנו) ואולי לקוח משם.

31 שהמשכיל ישים שלום.. (נו 4) אלא מורגש: י"א וידה תרגם קטע זה בתוספת הערות הסברים בנספח מס' 11 לספרו Recherches: "De l'aplanissement des divergences doctrinales selon Isaac d'Acco" (עמ' 392-395, הקטע מתורגם שם 392-393). עיין שם,על הנוסח המשובש של כתבי היד שהשתמש בהם הצליח וידה להתגבר בעזרת ההיגיון (למשל, מכ"י ר נשתלשלה לכתבי יד רבים (כולל שני כתבי היד שהשתמש בהם וידה) הגירסה "ויחבא" במקום "שיתחברו" (שו' 33; וידה תרגם "et ajustera" והוסיף בהערה "Traduction ad sensum d'un mot de lecture incertain".) וידה מוסיף ומתרגם שם כמה מקבילות חשובות מדברי ריד"ע במקומות אחרים בס' מאירת עינים הדנים בעניין ההרמוניזציה (כמו במהד' זו קעב 28 - קעג 2). ראה דיוננו שם. (והשורה עוד התייחסותו של ריד"ע לעניין זה בעמ' קמו). על כל אלה יש להוסיף שאולי לא מקרה הוא שהתעוררות הראשונה לדבר על עניין ההרמוניזציה היא כאן בקטעי התוספת (ונרמז עליה כבר בקטע התוספת הראשון - כא 19), שנכתבו לפי השערתנו בהשפעת נסיעתו של ריד"ע לקסטיליה בשנת ס"ח; נסיעה זו הפגישה אותו עם זרמי-קבלה חדשים ושונים ממה שהכיר עד אז. עובדה היא שחזרה מילולית מדוייקת על הפורמולה הנמצאת ב-כא 19 וכאן: "והמשכיל יכריע וישים שלום ביניהם", אנו יכולים למצוא בס' אוצר חיים בקשר להבדל שבין חכמי קטלוניה וחכמי קסטיליה! (ראה M.T. עמ' 394, הע' 127). המורה הרבה יותר היתה הבעיה אצל ריד"ע המאוחר, בעל ס' אוצר חיים, שהיה צריך לעשות שלום בנפשו ובכתיבתו בין

קבלת הספירות (שמעולם לא התכחש לה, אם כי חדלה להיות המוקד היחיד של פעילותו הקבלית, לעומת מאירת עינים) הקבלה ה"שמאלית" הקסטיליאנית שלסדרה הרכבס יותר ויותר (ובס' אוצר חיים כבר תוספת מקום נכבד מאוד) ובעיקר הזרם האבולעפיבי-צפדי מן האסכולה של "ר' נתן" (ראה לעיל עמ' 100, הע' 1, שם הערתי למאמרו החשוב של אידל).
ב"ליקוטי הר"ן", שבהם לדעתי משמשים בערבוביה דברי המורה והתלמיד (ריד"ע) (אין לי ספק למשל שהמונח "אבי"ע" המופיע בהם הוא מפרשנותו של ריד"ע לדברי הר"ן), כבר מורגש הניסיון לישב את קבלת הספירות עם הקבלה האבולעפיבית-אקסטטית ע"י דירוג אונטולוגי, שבו תורת הספירות נדחקה למעלה, אם מותר לומר כך. אם בליקוטי הר"ן", שלפי השערתי נכתבו בשעת עריכת הפרשיות האחרונות של ס' מאירת עינים (ראה מה שרמזתי במובלע בהערתי לעמ' כה 11), אין הדברים מגובשים עדיין במסגרת ברורה, הרי באוצר חיים כבר נוצקה התבנית: נסא"ן; ראה על נוטריקון זה אצל גוטליב, מחקרים, עמ' 239, הע' 16. ההקבלה ל"פרד"ס, שעליה מדבר גוטליב, מתבטאת כבר בעצם המסגרת המרובעת של הנוטריקון, שבעצם לא הספיק לו לריד"ע; הרי על "דרך האמת הנכונה" הוסיף, כפי שהעיר גוטליב, את "דרך האמת האמתית הנכונה"; ואפשר להוסיף שלפנינו (אוצר חיים קצ ע"ב) גם דרך "האמת האמתית הנכונה נכונת הנכונות". ההפלגה בטיפוס בשלבי ה"נכונות" אינה צריכה להטעות לגבי האינטרס הפעיל של ריד"ע המאוחר; שכן "נסא"ן", אף שכלפי חוץ הוא מקביל ל"פרד"ס", איננו עניין רק להיררכיה של אפשרויות-פרשנות של טקסטים מקודשים, אלא כאמור מדובר כאן בהיררכיה אונטולוגית, שבה הקבלות השונות שאחז בהן ריד"ע המאוחר סודרו במקביל להיררכיה של המציאות. נסא"ן, שהפך לפרסונה (ר' גוטליב שם), מזדהה בעצם עם אבי"ע (עיין באוצר חיים במקום המצוטט שם). ושוב: המיקום בסולם הדירוג אינו משקף בהכרח את מידת האינטרס של המקובל. ענייני מש"ה (מטטרון שר הפנים), שהם גם מקור הידיעה המיידית וגם מטרת הדבקות המיידית של המקובל, קרובים ביותר ללבו של ריד"ע למרות שהם דחוקים בדרך כלל לשלב השני מלמטה בסולם, הוא ה"סוד". בצורה זאת ביקש ריד"ע ל"השכין שלום" בין הקבלות שלכל אחת יוחד כאילו תחום-חלות אונטולוגי משלה, בלי לעשות את מה שהתריע מפניו - "לאחוז מזה ומזה ולערבב הקבלות" (צא 34-35). על השאלה עד כמה הצליח ריד"ע ב"השכנת שלום" זו בכתביו המאוחרים, לא כאן המקום לענות בהרחבה; דומני שבעיקרו של דבר הצליח ריד"ע לגבש ב"אוצר חיים" תמונת-עולם שיש בה מן האחידות, למרות הסתירות הרבות בפרטים).

32 <u>דברי' של פילוסופיא</u>: על יחסי הקבלה והפילוסופיה נכתב הרבה מאוד, ראה הערתו הביבליוגרפית של י' כ"ץ במאמרו "הלכה וקבלה - מגעים ראשונים", עמ' 149 הע' 1.

34 <u>חכמי המחקר המודים...</u>: הבחנה דומה ראה בדברי ר' יוסף ג'יקטיליה בגנת אגוז, האנווא שע"ה, לז טור ד - לח טור א: "בכל אשר נראה מן הפילוסופים...כופרים, כמו שנראה בענין קדמות העולם, ובענין ההשגחה ואלו ודומיהן לא נאמין ולא נסמוך עליהם..

וכל זה מדרכי השכל ויסודות הורתינו התמימה אשר אנו מאמינים בה. אמנם בכל אשר נמצא הפילוסופים מודים ומסייעים אל דעתינו, ומביאים ראיות על טענותינו, ואין מפסידים כלום באמונתינו, נשמע המאמר ולא נסתכל למי שאמרו". אינני יודע אם בפילוסופים ה"טובים" מכוון לאדם מסויים; וידה בהערותיו לקטע מזכיר את אבן-עזרא. אמנם לא מרובות הן הזכרותיו של ריד"ע את ראב"ע מעבר לקטעים המצוטטים בפירוש הרמב"ן. (בס' אוצר חיים מרבה ריד"ע להזכיר את הרד"ק וגם להתפלמס עמו).

35 <u>אבל הפילוסופים... (סב 17) מעמד ראשני</u>: אכן, חטיבה רחבת-יריעה ביותר יחד כאן ריד"ע לקטריג על הפילוסופיה הארסטוטלית (ובעצם על הפילוסופיה בכלל). וכבר רמזתי בפרק על ילקוט החכם המשכיל (עמ' 99) שיש להניח שההקשר ההיסטורי הוא הפולמוס על לימוד הפילוסופיה, שסער בשנת ס"ה, ונסתיים בחרם הידוע בשלהי אותה שנה (עיין בסקירתו של א"ש הלקין, "החרם על לימוד הפילוסופיה", פרקים, א(תשכ"ז-כ"ח), עמ' 35-55). באותה שנה נסע ריד"ע מנבארה לקסטיליה ולפי הרכבת כמה שברי-עדויות אנו משערים שבאותה שנה גם כתב את קטעי-התוספת שאנו עומדים בביאורם והוסיפם לפרשיות בראשית-וישב שכבר היו כתובות בידו. (זו היתה גם השנה שבה עלה הרא"ש, משונאי הפילוסופיה חסרי-הפשרות, למלוך בטולדו בירת קסטיליה).

<u>עמ' נו</u>

5 <u>אשר הוא נכון על הבל פיהם הקדוש</u>: תרכובת של מאמרי חז"ל על העולם העומד על הצדיק (חגיגה ב ע"ב) ועל העולם המתקיים על הבל פיהם של תינוקות של בית רבן (שבת קיט ע"ב).

6 <u>לצוות להם</u>: "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות זה" (ברכות ו ע"ב, שבת ל ע"ב).

7 <u>ושלח...(14) ועינין ולבא</u>: הקטע נדפס מתוך כ"י ת$_1$ ע"י ב"מ לוין, אוצר הגאונים על חגיגה, ירושלים תרצ"ב, עמ' 66, הע' יט. ולא נזכר שם שהאיגרת נדפסה כבר בשלמותה ע"י י"ל דוקעס בישורון (בעריכת קאבאק), ג (תרי"ט), עמ' נו-נז.
בנוסח שלם נמצאת האיגרת לפנינו בכתב היד הידוע פירנצה Plut. 2/41, שהועתק בלארדה בשנת ה' פ"ח, דף 210ב-211א (להלן: כ"י לארדה), ובתוך חומר השייך כנראה לס' אבני זכרון, בכ"י ניו-יורק, הסמינר התיאולוגי, EMC 712 דף 48 א-ב; ושם בכ"י ENA 1589, בדף 135א; וכן תמצאנו בכ"י ספריית אוניברסיטת הרוורד, 63, דף 53ב; ובכ"י קאופמן 177 עמ' 138. ושוב מצאתי שהעתיקה בחלקה ר' שם טוב בן שם טוב בקטע בכ"י המוזאון הבריטי 771 (בדף 116א). וזהו הנוסח לפי כ"י לארדה: "זה שמענו ששלח אדננו הגאון <u>מאור הגולה</u> ז"ל <u>פעם ושתים ושלש</u> לרב הגדול <u>המפולפל</u> רב פלטוי גאון ז"ל ולישיבתו <u>היקרה</u> בהצנע ובנדר וכשבועה בהסתר דבר על יד החסיד יתיק בתלמוד עניו בכל מדותיו פיוטי ומעלי <u>בר סמכה</u> ובר קבלה ר' אליהו הבבלי ז"ל... (כאן בא סיפור - שאינו ברור אם קשור לקודם - ששמע מחבר הקטע מרבו, על "חכם אחר משזיליא שבא להר געש יהעיר שראה בשזיליא(?) מדוקי אחד חכם.. בחכמת התכונה... והיה רופא גדול למלך שזיליא...") והיה אומ' [החכם המדוקי?]

לתלמידיו, הזהרו מכת המעיינים ומכת אנשי הסברות. ועוד הביא בתוך ספריו זה החכם הראה לחכמי הר געש לשון החכם הגדול המדוקי. ווי על מאן דסמיך בחורפיה ובעיוניה ואזיל רישיה בתר רגלוהי ושביק רזא(?) דנביאיא וחכימיא דמבני ישראל ויליף חכמתא דפלספיא, דהיא חכמתא אחיזא כעין חכמתא דחרשיא וקוסמיא, כרגליא בלא רישא ומוחיא, וכנקביא בלי עינא וכריחא בלא נחיריא. ווי על מאן דסביר ולא קביל, קביל ולא סביר, דתרויהון כמילף חכמתא מפומא דרבא(?), וכעינא ולבא. זהו תוקף לשונו".

כבר בכתבי היד הטובים נבוכו המעתיקים בהבנת הארמית שבקטע ורב הבלבול. המלה "דתרויהון", למשל, יכולה להתפרש בשני אופנים: או לשבח, במשמעות שמי שגם "סביר" וגם "קביל" הוא כלומד חכמה מפי איש גדול (רבא), או מפי רבו (רביה); או לגנאי, במשמעות שכל אחד משני אפני הלימוד הפסולים - סברה בלא קבלה או קבלה בלא סברה - הוא כלימוד מפי תינוק (רביא). ולכל הגרסאות הללו סמוכין בכתבי היד. - רש"ט בן רש"ט מציע את הגירסה "דתרוייהו צריכי למילף חכמתא", ונראה כתיקון מאוחר המעיד על ההתקשות בהבנת הדברים. - וראה המקבילה בפרשת תרומה (קיח 15).

14 הרב ר' משה בר' שלמה בן שמעון מעיר ברגוש: ראה גם לעיל נה 9, ובפרשת וזאת הברכה רמה 15. וכן בפרשת אחרי מות קסא 9.

17 במקום מעמד ראשם מעמד רגלינו: בשם "יודעי דרך האמת" מובא להלן סב 14, וראה שם פרשנותו של ריד"ע והמקבילה החשובה ב"לקט שושני".

19 מורי הרב ר' שלמה צרפתי הקטן ז"ל: נזכר גם בסוף פרשת נשא, קצב 2: "ובכש"ט בשם מורי הרב ר' שלמה צרפתי הקטן ז"ל..." בכש"ט נזכר ר' שלמה פטיט פעמים רבות יותר (גרץ בספרו בדיונו באזכרות חכם זה החליף בין שני החיבורים, שכתב היד שהשתמש בו הכיל את שניהם, ראה בתיאור כ"י ס).

21 ששמע מפי אנשי אמת: "אם מלבו הוציא [ר' שלמה פטיט] את הספור הזה", אומר גרץ בנעימה של תיעוב, "או שמע אותו מאחרים אחת היא לנו" (גרץ - שפ"ר, ה, ווארשא תרנ"ז, עמ' 154). ובכן: לא מלבו ברה ר' שלמה את הסיפור. אבל אותם "אנשי אמת" ששמע את המעשה מפיהם, ספק אם בני ברית היו. מכל מקום, הסיפור שלפנינו היה ידוע למדי באירופה הנוצרית של ימי הבינים (ראה G.Cary, The Medieval Alexander, Cambridge 1956, pp. 231-232 המחקרים העוסקים בפירוט בתולדותיו של מעשיה זו [אחד מהם בלשון ההולנדית], הנזכרים שם בעמ' 232 הע' 134, אינם נמצאים בספריות האוניברסיטאיות בארץ שחיפשתי בהן). הדי המעשיה נשתמרו בשירה העממית, וגם בציורים ובתחריטים לגלגניים שהראו את המלכה רוכבת על הפילוסוף הנכבד. מעניין לציין שבצורה הקרובה ביותר כמדומני לנוסח של ר' שלמה פטיט השתמר הסיפור בדרשותיו ובסיפורי-מעשיותיו של יעקוב מויטרי, שהיה בישוף בעכו! (אם כי יש להניח שר' שלמה פטיט שמע את הסיפור עוד בצרפת).

מאלפת למדי ההשוואה בין גירסאות שני הסיפורים, זה שסיפר רידי"ע בשם ר"ש פטיט וזה של יעקב מויטרי (J. Greven, Die exempla aus den Sermones Feriales et Communes des Jakob von Vitry, Heidelberg 1914, pp.15-16). (בהזדמנות זו אודה לפרופ' יהושע עמיר שלא חסך טרחה כדי לסייע לי בהבנת הלטינית של המקור).
נוסף להבדלים בפרטי הסיפור שהם מחייבי-המציאות בגירסאות שונות של מעשיה המסופרת בעל פה ומן הזיכרון, יש הבדלים שאין להסבירם אלא במוסר-ההשכל השונה שביקשו שני המספרים להקנות לשומעיהם. לפי ר"ש פטיט, שעיקר מגמתו היתה להשחיר את דמותו של אריסטו, היה זה אריסטו שפתח בעבירה וניסה לפתות את אשת אלכסנדר. ואילו לפי יעקוב מויטרי היתה זו אשת אלכסנדר שפיתתה את אריסטו (כנקמה על שזה חינך את בעלה להימנע מלהיות מצוי אצלה יתר על המידה); תיאור טכסיסי הפיתוי אצל יעקוב מויטרי עסיסי למדי לגבי בישוף מן התקופה הצלבנית.

22 חכם כמוך תיבע דבר זה: השתוממותה של המלכה זהה גם בנוסח הלטיני: "Nullo enim modo credere possem quod homo tanta sapientia preditus talia vallet attemptare". אלא שלפי הסיפור העברי ההזדעזעות כנה, ולפי הלטיני - מעושה. (אם כי גם אצל יעקוב מויטרי נפגמת במשהו הילת חכמתו של אריסטו).

עמ' נז

2 נמנע מלהורגו: גם בסיפור הלטיני (השונה בכמה פרטים) ביקש אלכסנדר להרוג את רבו כשראה את אשתו רכובה עליו. אלא שאצל יעקוב מויטרי חס המלך על מורו (לא נזכרו שם מאסר וכו') בזכות התנצלותו הפיקחית של אריסטו, שהיא בעצם עיקר הלקח של הבישוף מעכו: עד כמה צריך להיזהר מן האשה; אם הצליחה אשה זו להוליך שולל איש זקן שהוא החכם באדם, אומר אריסטו, על אחת כמה וכמה שתצליח להערים על אלכסנדר אם לא ילמד לקח ויזהר. (אם אמנם בעכו נאמרו הדברים - ומן המחקרים שקראתי בעניין יעקוב מויטרי לא נתברר לי הדבר בצורה מוחלטת - כי אזי נאמרו במקומם: יצר הרע זקוק היה לתבלין מרובה כנגדו בעכו הצלבנית, שנודעה ברחבי אירופה הקאתולית בהפקרותה המוסרית (ראה ב"ז קדר, "לתולדות היישוב היהודי בארץ ישראל בימי הביניים", תרביץ, מב (תשל"ג), עמ' 412, ובספרות המובאת שם. הערתו של קדר בדבר היהודים בעכו הצלבנית ראויה לתשומת לב מיוחדת).
הרי אתה שומע ורואה היוני ההוא כמה היה ירא שמים: זהו הלקח שאליו שואף הסיפור של ר' שלמה פטיט: לא יצר הרע של נשים מטריד אותו; הסטרא-אחרא גלומה בפילוסופיה האריסטוטלית. טכסיס המלחמה נגדה - מה שהיינו קוראים היום "רצח אופי" לאריסטו עצמו: הרי המעלה האינטלקטואלית נחשבה כמותנית בשלימות המוסרית.

3 אמר נבל: תהי' יד: א.

4 ואל תעבר על פתח ביתו: עפ"י משלי ה: ח (ואל תקרב אל...).

5 שהוא הקדמון מוציא יש מאין ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית: (עפ"י ברכת יוצר אור). יש להניח שהעוקץ מכוון לתיאור דעת אריסטו בענין קדמות העולם (עיין מורה נבוכים ח"ב פי"ג ואילך).

6 אגרת... רבי' האיי גאון (7) ...על שאלת הנגיד ר' שמואל: לראשונה פירסם אותה גרץ, "Ein pseudepigraphisches Sendschreiben, angeblich von Haï Gaon an Samuel Nagid", MGWJ, XI(1862), pp. 37-40 מתוך כתב-יד של ס' מאירת עינים שאותו קיבל כנראה משניאור זקי"ש; בנוסח הזהה כמעט לגמרי לנוסח (המשובש למדי) של כ"י ס (ראה בתיאור כ"י זה). בלי להזכיר שהאיגרת פורסמה כבר בידי גרץ, חזר ופירסמה ב"מ לוין באוצר הגאונים על מסכת חגיגה (ד, ירושלים תרצ"ב, עמ' 65-66), והפעם בנוסח מתוקן יותר: הפנים הוא לפי "מאור(!) עינים לר"י דמן עכו פ' וישלח כ"י שטרן בהסמינר בניורק", והכוונה ככל הנראה לכ"י פרמא-שטרן 67 (הלא הוא פ, כתב היד היסודי שלנו) שלוין ראה כנראה תצלום שלו בסמינר התיאולוגי. לכתב-יד טוב זה הוסיף לוין חילופי נוסח חלקיים לפי כ"י "אדלר 1748" (צ"ל 1648; הוא כ"י ת$_1$ בתיאורנו; אף על פי שגירסתו אינה טובה במיוחד, הרי בזכות היותו שלם ובזכות יפי-כתיבתו היה חביב על חוקרים, בעיקר תושבי ניו-יורק ואגפיה, שנזקקו לס' מאירת עינים; ראה למשל הרב אלעזר הורביץ מ"ישיבה אוניברסיטה", במהדורת ספר המנוחה [פירוש רבינו מנוח על הרמב"ם], א, ירושלים תש"ל, עמ' 28, הערה 152).
לפי מיטב ידיעתי הטקסט של האיגרת עד שו' 17 נשתמר בס' מאירת עינים בלבד. אשר לכ"י פריס-כי"ח H 83.A דף 35א, שם מועתקת האיגרת מתחילתה עד (16) "נאמן רוח נאמנות..." - חושד אני שהקטע הועתק בידיו של אליקים כרמולי (הכתב דומה מאוד לאוטוגרפים של כרמולי הנמצאים במכון לתצלומי כתבי יד). ונראה שגם זה הועתק מכ"י בריסל (ראה הערתנו לתיאור כ"י ן).

8 בחכמת ההגיון: ראה להלן בהע' לשו' 13.

11 השגושין: במלה זו השתמשו באמת בתקופת הגאונים (ראה במילון בן יהודה).

13 עצ'ד אל דולה: כמעט אין ספק שבמקור היה כתוב: עצ'ד, וכן הוא בכ"י ה, אך לא יכולתי לתקן לפיו כי שם זה נשתבש בו מאוד וחול הפך קודש: עצ'ד י"י דולה (וכן עבר לכ"י ו וממנו לעשרות כתבי יד). המכוון הוא, לפי הערתו הנכונה מאוד של לוין באוצר הגאונים, ל- عضد الدولة (936-983; משל בבגדאד משנת 977 ואילך; עיין בערכו ב- Encyclopaedia of Islam, 2nd Edition, I(1960), pp. 211-212.
הנקודה הדיאקריטית מעל הצד"י (במהדורה זו יוצגה, כמנהגנו, בגרש), שהשתמרה בכתבי היד הטובים של ס' מאירת עינים, ראויה לתשומת לב. שכן יכול להיות לה ערך מסויים בויכוח - שלעניות דעתי טרם הוכרע - בשאלת מידת קדמותה של האיגרת.
גרץ (שבדרך כלל היה לו חוש-ריח מחודד לזיופים), טען בפשטות שהאיגרת מזוייפת ומאוחרת: "Die unechtheit dieses Sendschreibens springt aber in die Augen" ומסיים:

"Jedenfalls gehört dieses angebliche Sendschreiben Haï's der nachmaimunischen Zeit und zwar dem dreizehnten Jahrhundert an".

והנה להגנת האותנטיות של האיגרת - או לפחות קדמותה - יצא הרב ד"ס ששון. אף שהוא מודה בקשיים שעליהם העיר גרץ, הרי הוא טוען טענה מעניינת בקשר ל"עצ'ד אל דולה":

"It would be greatly surprising for a mystifier or a forger in the late thirteenth century in France to recall with such exactitude the name of an Eastern kind who lived two hundred years before the forger's time" (D.S. Sasoon, A History of the Jews in Baghdad, Letchworth 1949, p. 44).

"such exactitude" - וזאת כתב הרד"ס ששון לפי הנוסח המשיבש שהיה לפניו בהעתקתו של גרץ (ששון איננו מזכיר את אוצר הגאונים; אף שספרו יצא לאור ב-1949, נשלמה כתיבתו למעשה בשנת 1932 (ראה הקדמת בנו, עמ' ס) היא השנה שבה הופיע אוצר הגאונים על חגיגה; ואגב גם באוצר הגאונים, למרות שהעתיק מכה"י היסודי שלנו, לא צויינה הנקודה הדיאקריטית הנמצאת במקור). הדיוק המפליא בהעתקת השם הבלתי-שכיח הזה מחריף את טענתו של ששון.

(מדי דברי בעצ'ד אל-דולה איעיר ששמו של זה מופיע אמנם בשיבוש שם דומה במקצת לזה שבס' מאירת עינים, בתעודה מאוחרת: אצל ר' יוסף סמברי; ראה ד' נוישטדט, "עניני נגידות במצרים בימי הבינים", ציון, ד(תרצ"ט), 126-149; לענייננו חשוב המקור בעמ' 127, וכן הדיון החשוב בעמ' 131-134, והע' 14 בעמ' 131. אלא שסמברי עצמו, שישב במצרים, השתמש כנראה בספרי היסטוריונים מוסלמים - ראה נוישטדט שם עמ' 129, הע' 8 - וסביר להניח שמשם שאב את השם הזה; אך איננו מתקבל ביותר על הדעת - אף כי איננו בלתי אפשרי - שאחד מתלמידי ר' שמשון משנץ (כהשערתו של גרץ) השתמש בספרי ההיסטוריונים המוסלמים לצורך הזיוף).

והנה לא זכו דברי ששון לעורר הד ראוי בקהל החוקרים. להתעלמות זו גרמה אולי גם הביקורת המזלזלת של א' אשתור על ספרו של ששון בקרית ספר, כ"ז(תשי"א), עמ' 54-55 (את עניין רב האי לא הזכיר אשתור כלל). לעומתו קיבל ש"ד גויטיין את ספרו של ששון בהתלהבות, וברמזו לעניין ר' האי גאון כתב כי "פעולתו של רב האי גאון בבגדאד נגד פילוסופים יהודים... מובנת לנו היום יותר, לאור הידיעות החדשות על פילוסופים יהודים, שנתגלו בטקסטים ערביים, שנדפסו מקרוב". אלא שהערה זו נדפסה בכתב עת שאין חוקרי מדעי היהדות נזקקים לו, המזרח החדש, ב(תשי"א), עמ' 86-87; דומני שגויטיין עצמו לא חזר לעניין זה - ושמא הדר ביה גויטיין מהתיא?).

לעניין האיגרת התיחס מ' מרגליות במבוא לספרו הלכות הנגיד, ירושלים תשכ"ב, עמ' 58. הוא מעתיק מאוצר הגאונים את שיבוש שם חיבורנו ("מאור עינים") ולעצם העניין אומר "כבר הכיר לנכון גרץ שאגרת זו היא מזוייפת" בלי להזכיר את דברי ששון, שכנראה לא נודעו לו.

גם ט' פרשל, שכתב על איגרת זו מאמר מיוחד ("על תשובה אחת לרב האי גאון", סיני, סח(תשל"א), עמ' קפ-קפא) אינו מזכיר את דברי ששון. לעניין הזיוף מציע פרשל הצעה מקורית: שהקטע מן האיגרת שנדפס בהרבה מקומות (ראה להלן, שו' 17-26) הוא האותנטי ואילו מה שבא לפניו ואחריו בס' מאירת עינים הוא המזויף. (טיעונים דומים מוכרים לנו בקשר לטקסטים אחרים נכבדים מאלה ואכמ"ל).
אחר הדברים האלה אוסיף, כי המתרשם מטענתו של ששון, המחוזקת כאמור מבדיקת כתבי היד הטובים של מאירת עינים, ייאלץ להתמודד עם בעיות חמורות ביותר אם ירצה להגן על האותנטיות של האיגרת כפשוטה. ראשית: רוב האיגרת כתובה בגוף ראשון יחיד (שו' 14,8, 35,34,32,30,15 (נח) 8,4,1) ורק מיעוטה בגוף ראשון רבים (שו' 32,31,27,10,8 (נח) 6,3). והנה קבע הר"ש אברמסון בהערת שוליים (רב נסים גאון, ירושלים תשכ"ה, עמ' 307), שהגאונים כותבים תמיד בלשון רבים; ואילו מכתבו של ר' האי שפירסמו מאן ב-Texts and Studies ואשר בו משתמש הכותב בגוף ראשון יחיד, כתבו ר' האי כשהיה עדיין אב בית דין; "אבל כשעלו לגאונות כתבו תמיד בלשון רבים". ודע, שהערת-שוליים זו של אברמסון רב משקלה בעיני יותר מרובי טענותיו של גרץ. שכן לפי סדר התאריכים, ר' האי כבר היה גאון בכתבו אל ר' שמואל הנגיד, והבעיה הפילולוגית חמורה ביותר (ושמא שינה ר' האי ממטבע של גאונים מחמת חשיבותו של המכותב והאופי האינטימי משהו של האיגרת, שלא כבאיגרות התשובה לקהילות? ושמא מדובר בתרגום מן הערבית?) - בעית נוספת כרוכה במלה "חכמת ההגיון" הנזכרת לעיל בשו' 8. מ' ברויאר כתב מאמר על מונח זה ("מנעו בניכם מן ההגיון", ספר זכרון לרב דוד אוקס, רמת גן תשל"ח, עמ' 242-261). שם הוא מציין כמה פעמים שר' האי גאון היה הראשון שהשתמש במלה "הגיון" במשמעות המודרנית (המתועדת אחריו לראשונה אצל אבן-עזרא). אבל העדות על כך מסופקת, שכן היא עצמה נובעת אולי מהבנה זו באיגרת שלנו (ראה שם עמ' 246 הע' 17). - גם הביטוי "הצלחה" (במובן אושר) חשוד כמאוחר.
מכל מקום, רק בדיקה פילולוגית מדוייקת של לשון האיגרת (שחבל שנשתמרה בשלמותה רק במקור אחד) בהשוואה עם איגרותיו האותנטיות של רב האי בעברית ואולי גם בערבית, ועם לשון התקופה בכלל, תוכל להכריע אם לפנינו איגרת אותנטית (ואזי לפנינו תעודה שערכה עצום להיסטוריה האינטלקטואלית של עם ישראל באותה תקופה), או שמא עיבוד (או תרגום?) מאוחר של חומר אותנטי מתקופת הגאונים, או שהכל זיוף מאוחר מעשה ידי אמן.

17 <u>ודע לך כי תקון הגוף... (26) ובתלמוד</u>: קטע זה נדפס פעמים רבות (ראה גרץ שם, ב"מ לוין שם; בפירוט רב מסוכם הענדיין במאמרו של ט' פרשל). כמו כן נמצא הקטע לבדו בכתבי יד (מילאנו, אמברוזיאנה, קטלוג ברנהיימר 113, דף 391ב; ניו-יורק; ספריית אוניברסיטת קולומביה 693 X 893 M דף 3).

עמ' נח

10 ומורי הרב ר' אושעיא מפראוא נר"ו: השארתי על כנו את הכתיב כפי שהוא בכתב היד היסודי; וראה בחילופי הנוסחאות. הגירסה "פדואה" ודומותיה חשודות כמובן כתיקונים מאוחרים, אבל ייתכן מאוד שלעיר זאת מכוון באמת במקור. אמנם תיעוד על קהילה יהודית בפאדובה מוצאים אנו רק מזמן מאוחר יותר ("ראשיתו של הישוב היהודי בפאדוואה נעוצה באמצע המאה הי"ד" - ד' קארפי, פנקס ועד ק"ק פאדוואה, א, ירושלים תשל"ד, עמ' 13), אבל אין בכך ראיה מוחלטת נגד הזיהוי. ואולי הכוונה לפרארה, ואולי לעיר מחוץ לאיטליה (כגון שיבוש של "פראגא" יכיוצא בזה).

אגב כך נעיר שאין לנו הוכחה של ממש שריד"ע היה באיטליה. הידיעה על כך הנפוצה עד היום באנציקלופדיות וכו' מקורה בגירסה משובשת בס' יוחסין; המלה "באישטאלייא" (אסטלה, ראה משנת הזוהר, א, עמ' 29) השתבשה בקלות ל"באיטאליה" (זה שלהלן בעדות בס' יוחסין מדובר על בואו של ריד"ע ל"ספרד", שלא הבינו שהמכוון בה לקסטיליה, סייע להשתרשות שיבוש זה).

מובן שגם אם נכונה הגירסה מ"פדאוא", אין בה עדות על זה שריד"ע שהה באיטליה (שהרי מביא ריד"ע שמועות בשם מורים אשכנזים, ולא יטען אדם שהיה באשכנז).

גם מחוץ לס' מאירת עינים נזכר ר' אושעיה זה כמורו של ר' יצחק. בסוף כתב יד פירנצה-לאורנציאנה Plut. 44/14 שדיברנו בו כמה פעמים אנו קוראים (דף 202ב לפי הפגינציה המוטעית שבגוף כתב היד, וצ"ל 222ב): "וקבלתי מפי מורי הרב ר' אושעיה נ"ר" (שם עירו לא נזכר) ולהלן: "ואני יצחק הצעיר תלמידו למדתי מכלל דבריו..." תכנה של השמועה הוא שהמספרים מאחד עד עשרה עולים ב"חשבון המרובע" שכינה, עניין זה נמצא כמה פעמים בכתבי ר' אברהם אבולעפיה, למשל ב"וזאת ליהודה" הידוע (ילינק, גנזי חכמת הקבלה, עמ' 23); חיבור זה נמצא גם במחזור הראשון של ליקוטים בכ"י קומברידג' Add. 644 ("שנבלום 7"), שכבר הערנו עליו שאפשר להוכיח שהחומר שבו היה לנגד עיני ריד"ע, דף 4א. עם זאת מסר לי ידידי ד"ר מ' אידל בע"פ שגימטריא זו מקורה בחוגי חסידי אשכנז, והדבר עולה יפה עם תוכן השמועה המובאת כאן מפי ר' אושעיא זה.

אינני יודע אם קשור ר' אושעיא שלפנינו עם ר' הושעיה תלמיד הרמב"ן, שחידושיו נזכרים בשו"ת מהר"ים אלאשקר (ראה אור החיים לר"ח מיכל, עמ' 356 סי' 793; וראה התיקון של ר"ש אברמסון בספרו בעלי התוספות על התורה, ירושלים תשל"ה, עמ' 21).

11-10 בשם רבי' יהודה החסיד אשכנזי ז"ל: חיבתו המיוחדת של ריד"ע למעשיות שמקורן בחוגי חסידי אשכנז (בצד חיבתו למעשיות בכלל) באה לידי ביטוי בעוד מקומות, כמו בסיפור בפרשת וזאת הברכה (רמח 31 - רמט 3), שתירגמו ג' שלום ב- M.T., בפרק העוסק בחסידי אשכנז, עמ' 106.

11 בחסידות ובצפית העתידות: על עיסוקו של ר' יהודה החסיד במגיה לבנה ולא כל כך לבנה ראה בלקט שושני, כ"י אוקספורד 1911, סי' טז, דף ז טור ד: "ובספר דברי הימי' כתבתי על ר' יהודה החסי' ז"ל שהיה שלם בכל דבריו יודע לעשות טוב ורע יודע להשתמש בשם של טהרה ובשם של היפך טהרה..." בהזדמנות זו אעיר שיש לנו בכתביו המאוחרים של ריד"ע התייחסויות לספר "דברי הימים" במספר מספיק כדי לדעת מה טיבו. כולן (אוצר חיים ח ע"ב, כב ע"א, נז ע'א, קא ע"ב, רמא ע"ב; ובלקט שושני, נוסף לנזכר לעיל, גם בסי' יו"ד) רומזות לדבר אחד: היה ספר דברי הימים קובץ של מעשיות היסטוריות, מן הז'אנר של ההאגיוגראפיה וה-exempla (וראה י' דן, אנציקלופדיה יודאיקה, ערך exemplum, כרך 6 טורים 1020-1022; ערך hagiography, כרך 7, טורים 1116-1120). דומני שעלינו להצטער על אבדנו של החיבור לא רק מחמת שנקטע הסיפור ההיסטורי האמיתי על החקירה שערך ריד"ע בקשר לזוהר - שהרי אחרי ניתוחיו הפילולוגיים של ג' שלום אין מסקנות עבודתו הבלשית הנאמנה של ריד"ע מעלות ולא מורידות - ולא מחמת זה שאבדו לנו פרטים על חייו של ריד"ע עצמו, שבעבודה זו אנו מנסים לשחזרם בקושי מתוך קרעי-עדויות; אלא עיקר האבידה הוא בזה שהלך לטמיון אוצר חשוב של הגיוגראפיה עברית שנראה שלא רבים דוגמתו. (ומה ששיער מ' אידל באבולעפיה, עמ' 33, לגבי אפיו של ס' דברי הימים אינו מקויים מתוך ממצאיני).

18 פרש: "פרש" ככינוי לאביר נזכר הרבה בספרות חסידי אשכנז" (י' דן, עיונים בספרות חסידי אשכנז, רמת גן 1975, עמ' 14, הע' 1, ומראי המקומות שם). יש בזה חיזוק מסויים לאותנטיות ה"אשכנזית" של ה-exemplum הזה; אמנם, בזמנו של ריד"ע היה מונח זה מקובל גם מחוץ לאשכנז (ראה הקדמת ס' צדה לדרך לר' מנחם בן זרח). והשווה בס' אוצר חיים דף קב ע"א-ע"ב, שם מעשה על "פרש גדול מפרשי המלך" ("ומלך זה בן מלך צרפת היה ושמו קאלרו"ש").

20 עוד ראיתי... (סא 3) ואת חקתיו: מהראשונים שזיהו את הקטע כחלק מס' שער השמים היה שניאור זק"ש במכתבו לרפאל קירכהיים מיום ה' באלול תרכ"א (ראה בתיאור כ"י ס), שנכתב כשנה אחרי שפורסם ס' שער השמים באוצר נחמד ג (תר"ך): "וכן יש לתקן השגיאות וגם יש חסרון להמנות ע"י כ"י ס' מאירת לר"י דמן עכו, כי חלק מקונטרס שער השמים הזה הכניס ר"י דמן עכו בספרו להסתייע בו נגד המתפלספים, והוא קורא את הדברים על שם אומרם ר"י בן ששת, אך לא יקרא בשם את המחברת".
יש להניח שריד"ע העתיק את הקטע מתוך "משה קבל" שהיה לפניו ביח"מ (ראה עמ' 98).
עדיין טעון בירור מניין ידע ריד"ע שר' יעקב בן ששת הוא מחברו של "משה קבל", שהרי לא נזכר שם המחבר באף אחד מכתבי היד של יח"מ שראיתי. יש להעיר שזהות המחבר היתה ידועה למדי: ג' שלום העיר ,"Einige Kabbalistische Handschriften im Britischen Museum") (Festschrift f. Aron Freimann, Berlin 1935 , p. 67) שתלמידי הרשב"א ייחסו את "משה קבל" לר"י בן ששת, כמו בביאור סודות הרמב"ן המיוחס לר' מאיר אבן סהולה (ובזה דחה את פקפוקיו של מרגליות בקטלוג כתבי היד במוזיאון הבריטי, סי' 752, שנטה לשער שהמחבר הוא ר' אשר בן דוד). ריד"ע עצמו משתמש בפירושו של ר' יהושע אבן שועיב (ראה

תחילת פרשת כי תשא; מקום זה הזכירו ג' שלים בדיונו בפרשת המחבר האמיתי של הפירוש). בהזדמנות זו יש להעיר ששימושו של ר' יהושע אבן שועיב בס' שער השמים ניכר גם בס' הדרשות שלו (ראה צילום דפוס קראקא שלי"ג, [ירושלים תשכ"ט], דף נב טור ב: "ואמרו עוד שקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ואלו לא היתה התפלה והברכה כי אם הידאה לבד למה יתאוה לתפלתן של צדיקים המועטין יותר מכל שאר עמים רבים"; השוה להלן ס 1-2).
כל הקטע תורגם לצרפתית עם מראי מקומות למקרא, לספרות חז"ל ולספרות הפילוסופית היהודית, ובתוספת ביאורים מפורטים ומחכימים, ב-Recherches ל-י"א וידה (עמ' 357-371). אכן, מלאכת מחשבת ממש, בהתחשב בסגנונו השיבוצי הקשה של ר"י בן ששת. ואם בהערות קודמות נאלצתי לצערי להעיר על אי-אלו תקלות שבאו לחוקר בעל תריסין זה מחמת שבאו לידיו כתבי-יד משובשים של ס' מאירת עינים, הרי בנדון דידן יכול המעיין ליהנות הנאה שלמה מתרגומו של וידה ומהערותיו (המיוסדות על חקירה מעמיקה בשיטתו של ר"י בן ששת, שלספרו משיב דברים נכוחים מוקדש חלק ניכר מ-Recherches), בלי להיות מוטרד יתר על המידה בענייו מהימנות הנוסח. סיבת הדבר היא לא רק שוידה השתמש בנוסף לשני כתבי היד הגרועים של ס' מאירת עינים, גם בכ"י ל, וגם בנוסח הנדפס של "שער השמים"; אלא בזה שגם כתבי היד הגרועים נוסחם משובש פחות בקטע זה (אף על פי שסגנונו קשה במיוחד). אני נוטה לשער שדווקא סגנון הפרוזה החרוזה שבו נכתבו הדברים הוא שגרם למעתיקים שיעשו מלאכתם ביתרון זהירות ועירנות, שהרי האתנחים התכופים כפו עליהם להיעצר מדי כמה מלים.

נט

7-8 ואין צרך לתפלה רק לטהר המחשבה: נגד מי יוצא ר' יעקב בן ששת, כאן ובעוד הרבה התבטאויות להלן? מסתבר שהיו יהודים שהחזיקו באידיאולוגיה שאמרה שהתפילה היא אקט ספיריטואלי; אמירת התפילות מיותרת היא לחלוטין, ואין לו לחכם להתעסק בה אלא מפני מראית-העין של ההמון הנבער בלבד. היכן מצאנו להוגה עברי שיביע דעות מסוג זה? ג' שלום העיר (Ursprung, עמ' 338-339, הע' 14), שרעיונות קריבים אלה נמצאים ב"תשעה פרקים מיחוד" שפרסם י"א וידה בקבץ על יד, ה(תשי"א), פרק ששי. הכוונה בודאי להתבטאויות כמו "וזה מה שאנו אומרין כל מערכות התפלה כולן הן לטהר הנפשות" (עמ' קכג), "וא"כ הרי כל ענייני תפלה ותחנונים ומיני שבח כולם מטהרים את הנשמה" (שם), והחמורה מכולן: "ומה שאנו סומכין הלשונות אליו ית' אע"פ שאינו משתנה ואני אומרים סלח לנו (ההדגשה במקור) ותכל תלוי בנו דברה תורה כלשון בני אדם שכל החוטא אצל חברו מבקש ממנו סליחה וכדי שיתיישב דעת כל ההמון אנו אומרים כל העניינים בלשון הקרוב והמובן כדי שלא תשתבש דעתם בעוד שאינם יודעים עיקר הדברים..." (קכה). אכן אירוני ביותר הוא, שההבעה הברורה ביותר של דעות המתקרבות למינות שנגדה מתפלמס המקובל ר"י בן ששת בריתחה כזאת, נמצאת דווקא בחיבור קבלי למחצה, או מכל מקום בחיבור המיוסד בחלקו על ס' גנת אגוז לר' יוסף ג'יקטיליה, כפי שבירר וידה היטב במבוא ל"תשעה פרקים" מתוך סדר הזמנים ברור שר"י

בן ששת לא יכול היה להתכוון לחיבור זה, שכן ס' שער השמים נתחבר לפני שנולד בעל ס' גנת אגוז. אך נראה שהיו מהלכים לדעות אלה בלי שיועלו על הכתב; במחקר קודם מסר ג' שלום בשמו של ש' פינס, שהשקפות קרובות אפשר למצוא אצל אבן סינא ("ידיעות חדשות על ר' יוסף אשכנזי, ה"תנא" מצפת", תרביץ, כח(תשי"ט), עמ' 82). בעקבות זאת קריתי בחיבור ("רסאלה") מיוחד שהקדיש אבן סינא לבירור השקפותיו בסוגיה זו ("פי אלכשף ען מאהיה אלצלאה וחכמה תשריעהא", נדפס בתוך: ג'אמע אלבדאא'ע, [קהיר] 1335-1917, עמ' 2-14), ואכן שם מבדיל אבן סינא בין התפילה החיצונית-גופנית (שנועדה לאנשים המגושמים) ובין התפילה הפנימית רוחנית (שנועדה לאנשי המעלה); ונראה שהמחבר ער היה לסכנות שבהפצת דעה זו בין ההמון שאינם ראויים, והוא אוסר להראות את חיבורו לאנשים כאלה (עמ' 14). אף על פי שאין אבן סינא טוען במפורש שמותר לאיש-המעלה לותר על הפרקטיקה של התפילה הנאמרת בפה, אפשר היה לקורא המעוניין בכך לקרוא זאת מבין השיטין של דבריו.

הדגשה על החשיבות של ביטוי מלות התפילה אנו מוצאים גם בזוהר; גם שם כנראה מתוך פולמוס נגד גישתם הספירטואליסטית הקיצונית של המתפלספים. ראה י' תשבי, משנת הזוהר, ב, עמ' רנח (והערה 11 שם, שציין לקטע פולמוסי ברוח דומה במקצת [מס' הרימון], שהביאו ג' שלום ב-M.T. וראה שם עמ' רנו; שם דן תשבי בדברי ר"י בן ששת בעניין התפילה ומצטט מהם בהרחבה).

32 ומה אועיל: השווה אוצר חיים פט ע"ב: "שקללה זו [שראה ריד"ע בחלומו] על בני מרי המאמינים באין סוף לבדו ... ולא יתפללו ולא יברכו. כי יאמרו מה צורך יש לו לתפלותינו ומה תועלת יבא לו מברכותינו..."

לעמ' ס

11 [היו]: העדפתי את גירסת כ"י ל מכיוון שהיא מקויימת ע"י כתבי היד של יח"מ.

לעמ' סא

3 ואני ראיתי אנשים מהמתפלספים: "Some of his [Maimonides'] partisans seem to be almost contemptuous of 'full-time" Talmudists" (I. Twersky, "Aspects of Mishne Torah", A. Altmann [ed.], Jewish Medieval and Renaissance Studies , Cambridge, Mass. 1967, p. 111, n. 70).

מובן שבדרך כלל נזהרו אנשים אלה מלהעלות את השקפתם זו על הכתב, אך בכל זאת אפשר למצוא כמה וכמה התבטאויות כאלה אצל חכמים שנטו לפילוסופיה בדור שלפני ריד"ע. חלקן נשמע

כמקבילה מילולית לדברים ששם ריד"ע בפי "אנשים מהמתפלספים", אך אינני בא לטעון שריד"ע קרא בחיבורים אלה דווקא. [על מה שהעיר הר"י טברסקי על ר' ידעיה הפניני, שהיה בן זמנו של ריד"ע, ראה להלן הערתנו לעמ' סב 11]. כך למשל בקטע שנשאר עדיין ספון בכתב יד (לפי מיטב ידיעתי), מחיבורו של ר' יהודה בן שמואל אבן עבאס (השני), מאמצע המאה הי"ג, "יאיר נתיב", כ"י אוקספורד 1280, דף 49ב, ובו לגלוג נוקב ביותר על התלמודיים: "ועוד כי חושבים שכל מי שלא יתנהג כל ימיו כפיהם בלמוד הנו טועה ועיבר את פי י"י וזה שהם כל ימיהם מכאובים שמים כל עיונם והשתדלותם יום ולילה לא ישבתו בתורה שבעל פה היא הויה דאביי ורבא ותכליתם למען דעת חייב החייב ופטור הפטור ואסור האסור והתיר המותר והדומים לאלו ויאמרו שזה רצוני חיכם החיב בדין ופטרם הפטור ודומה לזה הוא המגיעם ליהנות בזיו השכינה והמזכם להיות להם מהלכים בין העומדים ואוי להם ולמזלם הקשה בהיות זאת כונתם כי מה להם ולצרה להיותם הם המחיבים והמזכים האוסרים והמתירים [50א] ובבנתים יתרשלו מעבודת האל ומדעת אותו כראוי".

(במאמר מוסגר יש להעיר שתלונה דומה מאוד נגד התלמודיים הסוברים שמי שאינו נוהג כמותם "עובר את פי י"י", אנו מוצאים אצל ריד"ע (המאוחר) עצמו בקטעים מאוצר חיים שהובאו בלקט שושני, כ"י אוקספורד 1911, סי' יו"ד, דף ד טור א (כתב היד מטושטש וקריאתן של כמה מלים אינה בטוחה): "ויש שיש בו רוח הקודש במקרא ולא במשנה ולא בהלכו' בהלכו' ולא בתלמוד בתלמוד ולא בפלפול כגון תוספו' וחידושי' בפלפול ולא במושכלו' סתרי פנימיות התור' ולא יביט דבר מושכל ולא יקבלוהו אבל יקראו את אשר חנן אלדי' אותו להבין המושכלו' ולהשכילם והוא רוצה לרוות צמאו בהם מין אפיקורוס ולספריו יקראו ספרי' חיצוניי' לפי שאין בהם רוח להבין מושכל וכן הם רבני צרפת ואשכנז והדומי' להם שרובם לא יביט מושכל ולא יבינוהו ולא יאבו שמוע אותו..." אין כאן הזדהות עם הפילוסופים - דווקא בסמוך יש חזרה על ההתבטאות המתנשאת של ר' משה מבורגוס, ראה להלן סב 13-14; אולם יש להדגיש את הדמיון במרירות ההתבטאות נגד התלמודיים צרי-האופק, וביותר את השוני הרב ממה שיש לפנינו כאן בקטע-תוספת זה, שאינו מזכיר את האפשרות שמעל ל"מעלת התלמוד שאין למעלה ממנו" תיתכן דרגה רמה יותר של עיסוק רוחני (וראה מה שהערנו להלן עמ' סב 4, שבפרפרזה על קטע מן הזוהר בשבח הפלפול ההלכתי, מושמטת הסיפא הרומזת שהעיסוק הקבלי עומד במדרגה גבוהה ממנו). הבחנות אלו מחזקות את השערתנו שקטע-התוספת שלפנינו נכתב מתוך היסחפות באווירה הפונדמנטליסטית של שנת ס"ה. ייתכן שלימים קרה שהגישה האופיינית ל"רבני צרפת ואשכנז", שהביא עמו הרא"ש לטולדו ביד חזקה, הביאה להרגשת מחנק אינטלקטואלי מסויים; וככל שהתקרב ריד"ע למזיגה של קבלת אבולעפיה והצופיות מבית מדרשם של תלמידי אבן אלערבי, המאפיינת את קבלתו המאוחרת, יש להניח שגבר מחנק זה; ואולי גם על רקע זה אפשר לנסות להסביר את הגירתו התמוהה של ריד"ע לצפון אפריקה - תמוהה, שכן מצבם של יהודי המגרב היה באותם ימים בשפל המדרגה וריד"ע בס' אוצר חיים איננו חדל להתאונן על כך - הסבר אחר לבואו של ריד"ע לצפון אפריקה יבוא אי"ה במאמרי על ריד"ע והזוהר).

נחזור אצל ר"י אבן עבאס. עמדתו העקרונית באה לידי ביטוי הלכה למעשה בסדר הלימוד שהציע בספרו (הדפיסוהו גידמן ואסף; להלן מועתק מכתב היד, דף 75א): "ולא ישתדל לעיין בחדושין ובתוספות וזולתם אשר חברום אנשים רבים מתחלפים במספר כי כלם מבלי זמן האדם הן בהבל ורעות רוח והכל מותר אין תועלת בו תכלית המכוון מהתלמוד [שהוא] פירוש המצות ופסקי המשפטים והדינין וההוראות... וישים לפניו תמיד החבורים המוצאים מהתלמוד ובפרט יחד לו מאותן החבורים חבור משנה תורה... והוא מבחר החבורים הנעשים על התלמוד מימות התנאין הוא זמן רבינו הקדוש עד היום ועד בכלל" (האם אין במשפט האחרון רמז מוסווה לזה שס' משנה תורה עדיף על התלמוד?).

7 הלואי שעדין יוכל לדעת מתוכו הוראה אחת על בוריה: טענה דומה מאוד נגד חוסר התכליתיות שבלימוד התלמוד בפי ר' שם טוב פלקירה בס' המבקש (ורשה תרפ"ד, עמ' קב; העתיק את הקטע ש' אסף במקורות לתולדות החנוך בישראל, ב, תל-אביב תרצ"א, עמ' מז). שם משבח המחבר את ספרי הפוסקים, ובייחוד את ספר משנה תורה, ומוסיף: "אין ראוי לבלות כל הימים בקושיות ודחיות כמו שעושים רבים, ומיגעים נפשם כל הלילה בקריאת הלכה אחת ובבוקר אם ישאל השואל ענין מענינה אין מענה".

9 ואתה... ועבדהו: דה"א כח: ט. לפירוט ההוגים היהודיים שהשתמשו בפסוק זה כדי להוכיח חובה דתית על אדם מישראל לדעת את בוראו, עם מראי מקומות, ראה

H.A. Davidson, "The Study of Philosophy as a Religious Obligation",
בתוך: S.D. Goitein (ed.), Religion in a Religious Age, Cambridge, Massachusetts 1974, p. 57; p. 65, n. 19.
(תודתי לגבי מרטל גבריך שהשאילה לי קובץ חשוב זה שאיננו בנמצא בספריה הלאומית בירושלים).

15 מדה ואינה מדה: ב"מ לג ע"א. ריד"ע ציטט מהזכרון "תורה שבכתב", ואילו בגמרא הנוסח הוא "העוסק (עיין דק"ס) במקרא". ונראה שמתוך שנסחף ריד"ע בהתלהבות פיאורו את לימוד התלמוד דחה לצדדין את הסימבוליקה הקבלית הברורה המרוממת את "תורה שבכתב" (סמל לתפארת) על "תורה שבע"פ" (סמל למלכות). (אמנם באוצר חיים מז ע"ב מצטט כתיקונו: "העוסק במקרא", ושם הוא מודע היטב לסימבוליקה הקבלית, שכן את מעלת העיסוק בתלמוד מסביר הוא דווקא בכך שתורה שבע"פ "כוללת כל החכמות" כמו שמלכות היא"סוד הכלה הכלולה מהכל וכוללת הכל").

16 על אכ"ו בחכמות החיצוניות... (18) מבראשונה: [אולי יש בקטע זה משום תוספת בירור למה שנחלקו בו לאחרונה ממש שני תלמידי חכמים מנקיי הדעת שבירושלים. ד' תמר בספרו מחקרים בתולדות היהודים בארץ ישראל ובארצות המזרח, ירושלים תשמ"א, הוסיף מאמר "על איסור לימוד הקבלה לפני גיל ארבעים", עמ' 179-183, שכולו השגות שונות על מאמרו של מ' אידל "לתולדות האיסור ללמוד קבלה לפני גיל ארבעים", AJS review, V (1980) חלק עברי, עמ' א-כ. במאמרו זה מצטט אידל את דברי ר' דוד כהן (בשם הרמב"ן) שמביא ריד"ע בס' אוצר חיים כב ע"א-ע"ב, ומבין מתוכם ש"ר' יצחק... מוסיף לסדר הלימוד שצריך להקדים להשכלה הפילוסופית את הקבלה - וכל זה עד גיל עשרים". אידל מסתמך על דברי ר' דוד הכהן שם: "שכאשר יעסוק הנער עד שיעברו [כך בכת"י] עליו עשרים שנה בתורה שבכת' ותורה שבע"פ

תעשה יראת שמים שרשית בלבו ונטעי הקבלה האמיתית יהיו [כך בכה"י] בלבו נטועים כמסמרות קבועי ואם יעסוק אחר עשרים שנה בהגיון ובפילוסופיא לא יוזק ולא ישתבש שכלו ויראת שמים לא תסור מלבו אלא א"כ היתה טינא בלבו..." תמר חולק על פירושו של אידל וסובר שהדברים "אינם עוסקים כלל בקבלה במשמע של תורת-הסוד אלא בקבלה במשמע של מסורת וקבלה למשה מסיני". והנה נקדים ונאמר בזכותו של אידל, שהביטוי "הקבלה האמיתית" הנזכר בדברים משמו של ר' דוד הכהן גם כמה שורות קודם, נראה כרומז לקבלה במובן האיזוטרי דוקא. כמו כן יש להזכיר שבס' אוצר חיים אנו מוצאים בכמה מקומות שריד"ע מקטרג על המתפלספים ואומר שזלזולם בתפילה ובמצוות בא להם מתוך שאינם מאמינים בעשר ספירות: "...פתאי הפילוסופים... שאין בהם ידיעה בעס"ב שהוא שמו של הקב"ה ואמונתם רעה וגרועה כי יהבילו בתפלה וברכות ומקילים ראשם בכל המצות" (מט ע"א). - מצד שני יש להעיר שדברי ר' דוד הכהן בס' אוצר חיים, ובייחוד תחילתם - "כי האיש אשר הורגל בספר ההגיון ובספר הפילוסופיא מנעוריו ולא עסק תחלה בתורתינו הקדושה תורה שבכתב ותורה שבע"פ יהביל במצות ותפלה" וגו' - נראים כמקבילה מדוייקת של הנאמר במשפט זה שאנו עומדים בו. מכיון שר' דוד הכהן הוא, כפי שהערנו, דמות חשובה בקטעי התוספת האלה, מתקבל מאוד על הדעת שמשפט זה משקף את דעתו. והנה אין כאן לפנינו רמז לתורת הנסתר אלא ללימוד התלמוד בלבד, ויש בזה לכאורה חיזוק לאינטרפרטציה של ד' תמר. - ועדיין לא היה סיפק בידי לעיין היטב בסוגיה זו הצריכה לפנים, שכן ספרו של תמר הגיע אלי ממש לפני ההדפסה הסופית (הקדמת המחבר לספרו חתומה בל"ג בעומר תשמ"א)].

17 תוך און ומרמה: תרכובת של תה' נה: יב עם תה' לו:ד.

19 ורתוי לו: כגרסה הנכונה במשנה חגיגה ב, א.

20 ובילדי נכרים: ישי' ב: ו.

27 שיותר ראתה שפחה על הים: מכלתא בשלח, מסכתא דשירה, פרשה ג (הארוויטץ-רבין 126), על זה אלי.

33 רוח אלהין קדישין יתירא: תרכובת של "רוח אלהין קדישין" (דנ' ד: ה ועוד כ"פ) עם "די רוח יתירא ביה" (שם ו: ד).

35 מקשט הכלה: אין ספק שהמקור המיידי הוא בזוהר (על מוטיב דומה מחוץ לזוהר ראה ג' שלום, לחקר, תרביץ,ה, עמ' 322).

עניין קישוט הכלה (=מלכות) באמצעות תלמוד התורה, הנרמז בס' הבהיר סי' קצו, נמצא בהקדמת ס' הזוהר (ח"א, דף ח ע"א) בעניין המצומצם של תיקון (=קישוט) ליל שבועות; ואילו מקבילה מדוייקת לדברי ריד"ע כאן על הקישוט באמצעות משא ומתן של הלכה, שללא ספק היא שהשפיעה (אינני יודע אם במישרין) על הקטע שלנו, לפנינו בזוהר שיר השירים, זוהר חדש (מהד' מרגליות) דף סד טור א.

עמ' סב

4 ומשל בזה הסוד: השווה בז"ח שם; הנושא הוא התורה שבע"פ (מלכות): "אתאן עולימתהא מקרבין לה לתקנא לה דא אמר מותר ודא אמר אסור דדא איהו קישוטא דכלה כד מקשטי לה. דא אמר כד מקשטי הכי אזלא קישוטא דא. ודא אמר לאו הכי. דא אמרה קישוטא דרישא הכי אסיר ומהדק. ודא אמרה כיפה דרישא מותר בסטרא דא ואסיר ומהדק בסטרא דא. דא אמרה קישוטא דדהבא דא בלבושא דא איהו פסול למהוי קישוטא לגבי דא. ודא אמר כשר ויאות הוא לאתחזאה דא בדא וכל דא איהו תיקונא וקישוטא דכלה". ב"נערות השכינה" מכוון הזוהר ללומדי התורה בעולם הזה, כפי שמסתבר ממ"ש הזוהר בהמשך: "לבולהו דהוו מקטרגי דא בדא (כלומר בתלמידי חכמים שהיו נלחמים זה בזה במלחמתה של תורה) על קישוטהא יהבי מלכא ומטרוניתא נבזבזן ומתנן ברעו ובחביבו למיחסן לון ירותא באלף עלמין דכסיפין לעלמא דאתי". אם אמנם היה הקטע בזוהר גופו לנגד עיני רידי"ע, (ואין בטחון בזה, ויתבררו הדברים במאמרי על רידי"ע והזוהר) כי אז מעניין לראות שמטעמי הפולמוס לא נזכר הסיפא של הקטע: שמעלתם על יודעי סודות התורה גבוהה הרבה יותר. - מכל מקום האפותיאוזה של הפלפול בתלמוד בניסוחיו של רידי"ע, אף שאינה מקורית בעיקרה, היא רבת-חן ולא ייפלא שמקובלים מאוחרים שהיו גם בעלי-הלכה מובהקים, כמו הרדב"ז והחיד"א, השתמשו בה בדברם על גודל מעלת התלמוד (ראה מראי המקומות במהדורת ארלנגר; וכאן אציין מתוך קורת-רוח שבכל הנוגע לציטוטים מס' מאירת עינים בספרות הקבלה הנדפסת המאוחרת עשה הר"ח ארלנגר עבודה טובה למדי).

10 ופוקח עינים עורות: עש"ה יש' מב: ז: לפקח עינים עורות.

11 כאשר מצינו בבן עזאי: ויק"ר טז, ד (מהד' מרגליות עמ' שנד); שהש"ר א, י, ב. הובא בפי' האגדות לר' עזרא, ראה ג' שלום, כ"י בקבלה, עמ' 197, הערה 4; תשבי, פי' האגדות, עמ' 40. (נמצא בליקוטים בכ"י אוקספורד 1947, שכבר הערנו שדוגמתם היו לפני רידי"ע, דף 18ב). ייתכן שבמקרה זה השתמש רידי"ע במדרש המקורי ולא בנוסח שהובא בליקוטים הנ"ל. שכן בנוסח המדרש ברור עוקצו של הסיפור, שרידי"ע כאן מעוניין בו: שבן עזאי זכה למעלה רמה זו מתוך תורת הנגלה ("מחריז דברי תורה לנביאים ודברי נביאים לכתובים"), ובפירוש לא מתוך תורת הנסתר. (ועיין י' דן, "חדרי המרכבה", תרביץ, מז (תשל"ח), עמ' 50). בפי' האגדות העניין טושטש במקצת, (אמנם בנוסח שהביא תשבי בפנים טושטש העניין יותר מאשר בנוסח כ"י אוקספורד 1947, שכמוהו היה לפני רידי"ע, והביאו תשבי שם בהע' 9). ולא ייפלא שבהמשך השרשרת של העתקות ועיבודים התהפכה הכוונה המקורית: באגרת הקודש (שדעתו הנוכחית של ג' שלום היא שמחברה הוא ר' יוסף הבא משושן הבירה), מופיע הקטע מפי' האגדות של ר' עזרא בפרפרזה (שעוועל עמ' שלג), ובתוכה נזכר רק "היה בן עזאי יושב ושונה והאש היתה מלהטת סביביו"; הריקאנאטי המעתיק בקיצורים את הקטע מאיגרת הקודש, כותב רק "כמעשה דבן עזאי" (פי' לתורה על כי תצא, צ (נג) טור ג), ובביאור הלבוש מפרש: "כמעשה דבן עזאי - פירוש שע"י דבקות מחשבתו בעליונים ירדה האש מן השמים בעוסקו במעשה מרכבה" - היפך כוונת המדרש המקורית!

11 ואל תשיבני ממאמר המחשכים... זה תלמוד בבלי: סנהדרין כ"ד ע"א. [וראה עתה מה שכתב י' טברסקי, "ר' ידעיה הפניני ופירושו לאגדה", בתוך: עין חד"ה, חכמה דעת היסטוריה, מחקרים בתולדות עם ישראל והגותו, מוגשים להר' פרופסור שמעון צבי אלכסנדר אלטמאן למלאת לו שבעים שנה. אלאבאמה תשל"ט, עמ' עא: "מנהל הפניני פולמוס ער נגד בעלי התלמוד המסיחים דעת מן החכמות ומתכווצים לתוך ד' אמות של ההלכה. הוא ממציא הזדמנויות שונות בכדי להתקיף את החכמים המכלים את ימיהם בתלמוד בלבד... לא נתקררה דעתו עד שחרץ משפט קשה: תלמודיזם בלעדי גורם ערפול או טשטוש רוחני. וזהו "במחשכים הושיבני כמתי עולם - אמר ר' ירמיה זה תלמוד של בבלי". "ובאו להורות ז"ל לכל אדם המשתדל לדעת החכמה ההיא לבדה [דהיינו תלמוד] ולא ראה חכמה אחרת כי הוא הולך חשכים". - אפשרי הוא שהמכוין באמת לר' ידעיה הפניני, שהיה כידוע מעורב בפולמוס על לימוד הפילוסופיה שעל רקעו, לפי השערתנו, נכתב קטע התוספת הזה. (בינתים הציע פרופ' ספרסטיין לזהות חכם אחר כמחבר פי' אגדות זה).

12 כי מאמר זה דבר על המורגש ודברינו זה על המושכל והמשכיל יבין: כדי שלא יטעה המעיין לחשוב שהנרמז כאן הוא להבחנה בין "חיצוניותו" של התלמוד ובין "פנימיותו" הקבלית, ברוח בעל רעיא מהימנא ות"ז או בעל ס' הקנה והפליאה, אציג כאן מקבילה מאוצר חיים קכה ע"ב: "גיהנם לגוף תלמוד בבלי שעליו נאמר במחשכים הושיבני כמיתי עולם, והעוסק בו יומם ולילה גופו בגיהנם בעולם הזה ואם יהיה ירא אלהים כראוי תהיה נפשו בג"ע".

13 ולכלה הכלולה נעשה שושבין: שהוא מסייע בזיווגה של תורה שבע"פ (=מלכות) עם התורה שבכתב (=תפארת), שעליו מסופר למשל בהמשך הקטע הנ"ל מתוך הזוהר על שיר השירים.
והנה יודעי דרך האמת: הכוונה לר' משה מבורגוס (לעיל נו 14 ואילך). אמירה זאת נזכרת גם אצל ריד"ע המאוחר, בלקט שושני (כ"י אוקספורד 1911, סי' יו"ד, דף ה טור א).
ג' שלום מנתחה בהקבלה בגירונה (הרצאות), עמ' 112-113, עיין שם.

14 ומצאתי על זה אסמכתא: בלקט שושני: "ומצאתי ע"ז ראי'".

15 עומדות היו רגלינו: תה' קכב: ב. ירושלים = מלכות. במקבילה מלקט שושני מוסבר העניין: "כי תכלית חכמת השגתם עד ירושלים [=מלכות] ולא עד בכלל אלא עד השערי' ושם הוא השגת חכמת המקובלים...".
שלא לעת כזאת: (עפ"י אסתר ד: יד). הפילוסופים אינם מגיעים אפילו למדרגת ההתבוננות בספירה האחרונה.

16-17 במקום מעמד ראשנו: כאן במאירת עינים אין ריד"ע מפרש מהו תכלית השגתם של המקובלים, אבל ב"לקט שושני" הוא מפרש: "במקום מעלת ראש המקובלים העליונה אשר בניה מועטי' היא הבינה".

18 אוי"ר לש"ה: אמן וכן יהיה רצון למען שמו הגדול. (השווה רלד 18).

הערות לקטעי התוספת בעמ' סד

16 מפי רשנ"ר: ראה לעיל מו 21, והערתי.
בקדוש החדש: עפ"י הרמב"ן כאן (בר' לח: כו): "וזהו מאמרם בקדוש החודש דוד מלך ישראל חי וקיים". בקידוש החודש - ולא בברכת הלבנה, שאינני יודע אם בימיהם של הרמב"ן ורידב"ע ה"מוקדם" כבר נהגו במנהג המאוחר להזכיר בה את דוד. על איחורן של התוספות בברכת הלבנה אחרי "תפול עליהם" עיין בסדר עבודת ישראל (בער), רעדעלהיים 1868, עמ' 338. ראוי להזכיר שגם בפירוש ס' התמונה, לעמבערג תרנב (צילום, תשל"ב) דף יג טור ד, שנותן בו נוסח שלם של ברכת הלבנה ותוספותיה, טרם נזכר דוד (וכבר שמעתי בשעתו מפי הר"א גוטליב ז"ל שיש לאחר את ס' התמונה יותר ממה שהיה מקובל במחקר; ונראה שאין פי' ספר התמונה מוקדם למאירת עינים). על כן ראוי לציון מיוחד שבחיבורו האחרון (כנראה) מהידועים לנו של רידב"ע, הפירוש על פי' פדר"א, אבו קוראים (בקטעים שפירסם י"א וידה ב-REJ, קטע 11: "בקידוש החדש ובברכת הלבנה שאנחנו מברכים בכל חדש בדוד מלך ישראל חי וקיים..." האם היה מנהג זה פשוט כבר באותם ימים בארצות המגרב, ששם ככל הנראה נתחבר חיבור זה, כיתר חיבוריו המאוחרים של רידב"ע? ושמא זה התיעוד הראשון על המנהג לומר דוד מלך כו' בברכת הלבנה? (וראה גם באוצר חיים-אף הוא מחיבוריו המאוחרים של רידב"ע-דף קפב א).

17 מקודש החדש מקודש: במשנה ר"ה ב: ז: "ראש בית דין אומר מקודש, וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש".
ואחר הגזירה בשעה שגזרו שמד: על פי הפירוש השני של רש"י לר"ה כה ע"א, ד"ה זיל לעין טב [וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים]: "...ומורי פירש שגזרו שמד במקומו שלא יקדשו את החדש".

19-18 ומפני שהלבנה נפרצת לעתים ולעתים זורחת: הנוסח בס' הבהיר (מהד' הרב מרגליות סי' קצז) על פרץ שנקרא על שם הלבנה "שהלבנה נפרצת לעתים ונבנית לעתים" (במהד' הרב מרגליות: לעתיד, וטעות היא). וכן הובא ברמב"ן כאן; הלשון "זורחת" השתרבב כאן מהזכרתו הסמוכה של זרח שנמשל לחמה, "שהחמה זורחת תמיד" (לשון הבהיר והרמב"ן).

22-20 חי וקיים כלומ' שבא אליה החיים והשלום כי חי... הת'... וקיים... הצ': אי אפשר לפטור כמקרי את הדמיון הרב לקטע הנמצא בליקוטים החשובים בכ"י פריס 859 (שעל קשרם עם ר' יצחק דמן עכו ועם רבותיו המוזכרים לראשונה בקטעי התוספת ובתוכם רשנ"ר, כבר כתבנו לעיל בהערה לעמ' כא 4) דף 22 ע"ב: "זיל לעין אב"ד [צ"ל טב, ראה ההערה לשו' 17] ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים בשביל שנתקדש החדש והע' מקבלת מצד הטוב וזהו חי וקיים כלומר שהגיעו אליה החיים והשלום הם התפארת והיסוד...".

20 כי חי... הת': המלה חי נדרשת באותו הקשר בדיוק להלן בפירושו של רידב"ע (שלח, קצד, 15-12) על הפסוק (במ' יד: כא) "חי אני וימלא כבוד י"י": "וזהו שאמ' חי אני כי אני רומז לע' יחי היא שפע רחמים השוכן בה מהת', וסוד חי אני כסוד דוד מלך ישראל חי וקים בקדוש החדש". (וראה גם רנו 5).

20-21 התי שהוא צרור החיים מפני שהוא קיום שש קצוות: כאן נתמזגו שני זיהויים של "צרור החיים": ככינוי לתפארת, כפי שהוא רווח אצל ר' עזרא, וככינוי לו' או ז' קצוות, כפי שהוא רווח אצל ר' אשר בן דוד; ראה הדיון בפירוש האגדות עמ' 5 הע' 1. (ראה גם בספרו הצרפתי של וידה על פי' שיה"ש לר' עזרא, לפי המפתח Sachet des vivants).

23 מפני שהוא הרגל הרביעי מהמרכבה: (ראה לעיל, מה 31). סמיכות מוטיבים דומה לפנינו בסי שקל הקודש לר' משה די ליאון, עמ' 84: "דוד בחברון .. היה חבור עם האבות להיות מרכבה שלימה. אמנם כי סוד דוד המלך אמרו ז"ל דוד המלך חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים...". אבל צירוף כזה יכול לבוא בכל דיון בעניין דוד וסמליו שנכתב אחרי הרמב"ן.

24 משני המכריעים: ראה להלן סוף פרשת נשא (עמ' קצב).

רשימת קיצורים

מ' אידל, אבולעפיה - "כתבי ר' אברהם אבולעפיה ומשנתו", עבודה לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל"ו.

א' גוטליב, בחיי - הקבלה בכתבי רבנו בחיי בן אשר, ירושלים תש"ל.

— " —, מחקרים - מחקרים בספרות הקבלה, ערך וההדיר י' הקר, תל-אביב תשל"ו.

י' ליבס, מילון ס' הזוהר - "פרקים במילון ספר הזהר", עבודה לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל"ז.

ג' שלום, כ"י בקבלה - כתבי יד בקבלה הנמצאים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלם, ירושלם תר"ץ.

—"—, לחקר - "לחקר קבלת ר' יצחק בן יעקב הכהן" [סדרת מאמרים], תרביץ, ב-ה (תרצ"א-תרצ"ד). [אם מספר העמוד מופיע בסוגריים מרובעים, המכוון למספר השוטף של עמודי הסדרה שהופיע בסוגריים מרובעים גם במקור].

—"—, פרקי יסוד - פרקי-יסוד בהבנת הקבלה וסמליה, ירושלים תשל"ו.

—"—, קבלות - "קבלות ר' יעקב ור' יצחק בני ר' יעקב הכהן", מדעי היהדות, ב(תרפ"ז), עמ' 165-293; תדפיס, עמ' א-קלא.

—"—, שני קונטרסים - "שני קונטרסים לר' משה די ליאון", קבץ על יד, ח(תשל"ו), עמ' 328-384.

—"—, שרידים חדשים - "שרידים חדשים מכתבי ר' עזריאל מגירונה", ספר זכרון לאשר גולאק ולשמואל קליין, ירושלים תש"ב, עמ' 201-222.

—"—, תעודה חדשה - "תעודה חדשה לתולדות ראשית הקבלה", ספר ביאליק, תל-אביב תרצ"ד, מחלקה ג, עמ' 141-162.

י' תשבי, משנת הזוהר - משנת הזוהר, א^2, ירושלים תשי"ז; ב, ירושלים תשכ"א.

—"—, פי' האגדות - פירוש האגדות לרבי עזריאל, ירושלם תש"ה.

G. Scholem, M.T. - Major Trends in Jewish Mysticism[3], New York 1965.

—" — , Ursprung - Ursprung und Anfänge der Kabbala, Berlin 1962

G. Vajda, Recherches - Recherches sur la Philosophie et la Kabbale dans la pensée juive du Moyen Age, Paris 1962.

MGWJ - Monatschrift für die Geschichte und Wissenschaft des Judentums.

REJ - Revue des Etudes Juives

אוצר חיים - כ"י מוסקבה-גינצבורג 775.

הריקאנאטי - פי' על התורה (עם ביאור הלבוש), דפוס-צילום, ירושלים תשכ"ב (החל מפרשת שמות הובאו גם מספרי הדפים המלאכותיים שהוספו בצילום).

האמוה"ב - ס' האמונה והבטחון (בתוך: כתבי רבינו משה בן נחמן, מהד' ח"ד שעוועל, ב, ירושלים תשכ"ד, עמ' שמא-תמח).

יח"מ - ילקוט החכם המשכיל (ראה עמ' 90-103).
קיצורי כתבי היד של ילקוט זה:
כ"י אוקס' - כ"י אוקספורד 1945 (Mich. 217)
כ"י ייל - כ"י ניו-הייבן, ספריית אוניברסיטת ייל Heb. 130
כ"י מוס' - כ"י מוסקבה-גינצבורג 131
כ"י סמי' - כ"י ניו-יורק, הסמינר התיאולוגי JTS 827 , Mic. 1892
כ"י קולג' - כ"י אוקספורד 2456 (Christ Church College 198)
כ"י קנז' - כ"י רומא קזנטנסה 181

כש"ט - ס' כתר שם טוב לר' שם טוב אבן גאון.

מד"נ - ס' משיב דברים נכוחים (ראה בביבליוגרפיה, וידה).

מה"צ - ס' מראות הצובאות (ראה בביבליוגרפיה, Matt).

מ"ע - ס' מאירת עינים (השתדלתי שלא להרבות בשימוש בקיצור זה).

<u>ק"ס</u> - קבלת ספורטה

<u>רידי"ע</u> - ר' יצחק דמן עכו

[קיצורים של ספרי המקרא ומקורות אחרים, ראה "הכנת כתבי יד והתקנתם לדפוס", הוצאת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים תשל"ו, עמ' 17-18]

ביבליוגרפיה (מחקרים)

אברמסון ש', בעלי התוספות על התורה, ירושלים תשל"ה.

—"— , דברי פתיחה, בתוך: דרשות על התורה לר' יהושע אבן שועיב (צילום דפוס קראקא של"ג), ירושלים תשכ"ט, עמ' 5-51.

—"— , ענייבות בספרות הגאונים, ירושלים תשל"ד.

—"— , רב נסים גאון, ירושלים תשכ"ה.

אורבך א"א , חז"ל, פרקי אמונות ודעות, ירושלים תשכ"ט.

אידל מ', אבולעפיה - ראה רשימת קיצורים.

—"— , "לתולדות האיסור ללמוד קבלה לפני גיל ארבעים", AJS review, V(1980) חלק עברי, עמ' א-כ.

—"— , "עולם הדמות וליקוטי הר"ן", אשל באר שבע, ב(תש"ם), עמ' 165-176.

—"— , "פירוש לא ידוע לסודות הרמב"ן", דעת, חוב' 2-3 (תשל"ח-תשל"ט), עמ' 121-126.

—"— , "תרגומו של ר' דוד בן יהודה החסיד לס' הזהר ופירושיו לאלפא ביתא", עלי ספר, ח(תש"ם), עמ' 60-73.

—"— , "'המחשבה הרעה' של האל", תרביץ מט(תש"ם), עמ' 356-364.

אלטמן א', "לשאלת בעלותו של ס' טעמי המצות המיוחס לר' יצחק ן' פרחי", קרית ספר, מ(תשכ"ה), עמ' 256-276, 405-412.

אסף ש', מקורות לתולדות החנוך בישראל, ב, תל-אביב תרצ"א.

אשתור א', ביקורת על D.S. Sasoon, קרית ספר, כ"ז(תשי"א), עמ' 54-55.

בית אריה מ' וק' סיראט, אוצר כתבי יד עבריים מימי הביניים, א, ירושלים-פריס תשל"ב.

בית אריה מ', "תכונות קודיקולוגיות כבחנים פאליאוגרפיים בכ"י עבריים מימי הביניים", קרית ספר, מה(תש"ל), עמ' 435-446.

בניהו מ', רבי חיים יוסף דוד אזולאי, א, ירושלים תשי"ט.

—"— , "ספר שושן יסוד עולם לרבי יוסף תירשום", טמירין, א(תשל"ב), עמ' קפז-רסט.

ברויאר מ', "מנעו בניכם מן ההגיון", מכתם לדוד, ספר זכרון הרב דוד אוקס, רמת גן תשל"ח, עמ' 242-261.

גאלדבלום י"א, "חג היובל למלאת שבעים שנה לחיי החכם שניאור זק"ש", כנסת ישראל, א(תרמ"ז), טורים 833-836.

גוטליב א', בחיי, ראה רשימת קיצורים.

——''——, "לזהותו של מחבר הפירוש האנונימי לספר "מערכת האלוהות", ספר זכרון לבנימין דה-פריס, ירושלים תשכ"ט, עמ' 295-304.

——''——, "למשמעותם ומגמתם של "פירושי מעשה בראשית" בראשית הקבלה", תרביץ, לז(תשכ"ח), עמ' 294-317.

——''——, מחקרים, ראה רשימת קיצורים.

גויטיין ש"ד, "היסטוריה של יהודים בבגדאד" [ביקורת על D.S. Sasoon], המזרח החדש, ב(תשי"א), עמ' 86-87.

גולדשמידט-לעהמאנן רות פ', "אוספים של הבראיקה ויודאיקה בבריטניה הגדולה", יד לקורא, טז(תשל"ז), עמ' 3-13.

גראטץ צ', דברי ימי ישראל, תרגם מגרמנית ש"פ ראבינאוויץ, ה, ווארשא תרנ"ז [דפוס צילום, ירושלים תשל"ב].

דוד א', שתי כרוניקות עבריות מדור גירוש ספרד, ירושלים תשל"ט.

דותן א', ספר דקדוקי הטעמים לר' אהרן בן משה בן אשר, ירושלים תשכ"ז.

דינבורג ב"צ, "שלשה מכתבים משניאור זק"ש לרפאל קירכהיים", קרית ספר, ד(תרפ"ז-ח), עמ' 328-340.

דן י', "חדרי המרכבה", תרביץ, מז(תשל"ח), עמ' 49-55.

——''——, עיונים בספרות חסידות אשכנז, רמת-גן 1975.

הברמן א"מ, שירי היחוד והכבוד, ירושלים תש"ח.

הלקין א"ש, "החרם על לימוד הפילוסופיה", פרקים, א(תשכ"ז-תשכ"ח), עמ' 35-55.

וידה י"א (מהדיר), ספר משיב דברים נכוחים לר' יעקב בן ששת, ירושלים תשכ"ט.

——''——, "תשעה פרקים מיחוד", קבץ על יד, ה(תשי"א), עמ' קה-קלז.

זנה י', מפאולו הרביעי עד פיוס החמישי, ירושלים תשי"ד.

טברסקי י', "ר' ידעיה הפניני ופירושו לאגדה", עיין חד"ה [חכמה דעת הסטוריה], מחקרים בתולדות עם ישראל והגותו, מוגשים להר' פרופסור שמעון צבי אלכסנדר אלטמאן למלאת לו שבעים שנה, אלאבאמה תשל"ט, עמ' סג-פב.

ילינק א', גנזי חכמת הקבלה, ירושלים תשכ"ט [דפוס צילום של מהדורת לפסיא תרי"ג].

כ"ץ י', "הלכה וקבלה - מגעים ראשונים", ספר זכרון ליצחק בער, ציון, מ"ד(תשל"ט-תשמ"א), עמ' 148-172.

לוין ב"מ, אוצר הגאונים, ד, ירושלים תרצ"ב.

לוינגר ד"ש, הערך "ר' שם טוב (בן אברהם) אבן גאון", האנציקלופדיה העברית, ל"ב, ירושלים תשמ"א.

———, "רבי שם טוב בן אברהם בן גאון", ספונות, ז (תשכ"ג), עמ' ט-לט.

ליבס י', <u>פרקים במילון הזוהר</u> - ראה רשימת קיצורים.

מרגליות מ', הלכות הנגיד, ירושלים תשכ"ב.

מרגליות ר', מלאכי עליון[2], ירושלים תשכ"ד.

נוישטרט ר', "עניני נגידות במצרים בימי הבינים", ציון, ר(תרצ"ט), עמ' 126-149.

סיראט ק', "מראות אלהים לחנוך בן שלמה אל-קונסטנטיני", אשל באר שבע, א(תשל"ו), עמ' 120-199.

פאלק ג', "הוראה על שאלת המלאכים, הוראת שהורה החכם הר' אברהם הלוי ז"ל בן החכם השלם אליעזר לבית לוי", כרם חמד, ט(תרס"ז), עמ' 140-148.

פירקאוויץ א', אבני זכרון, ווילנא תרל"ב.

פרבר אסי, פירוש מרכבת יחזקאל לר' יעקב בן יעקב הכהן מקאסטיליה, מהדורה ביקורתית, ירושלים תשל"ח.

פרשל ט', "על תשובה אחת לרב האי גאון", סיני, סח(תשל"א), עמ' קפ-קפא.

קאמעלהאר י' (מהדיר), ס' סודי רזיא לר' אלעזר מגרמיזא, בילגוריא תרצ"ו.

קאסוטו מד"א, "תולדותיו של אוסף כתבי-יד עבריים (המחלקה הפאלאטינית בספרית הואטיקן)", יד לקורא, א(תש"ו-תש"ז), עמ' 62-65.

קארפי ד', פנקס ועד ק"ק פאדרואה, א, ירושלים תשל"ד.

קדר ב"ז, "לתולדות היישוב היהודי בארץ ישראל בימי הביניים", תרביץ, מב(תשל"ג), עמ' 401-418.

קופפר א', "תעודות חדשות בעניין הפולמוס בדבר הדפסת ספר הזוהר", מיכאל, א(תשל"ג), עמ' שב-שיח.

קלאר ב' (מהדיר), ספר השהם לרבי משה בן יצחק בן הנשיאה מאינגלטירא, א, ירושלים תש"ז.

ראהמער א', תרגום של דברי הימים המיוחס לר' יוסף סגי נהור, Thorn 1866.

ראסנער ב', ס' אהבת ציון וירושלים, יב, וילנא תרע"ז.

שטיינשניידר מ', הרצאות על כתבי יד עבריים (תרגם מגרמנית י' אלרד), ירושלים תשכ"ה.

———, ספרות ישראל, (תרגם צ' מאלטער), ווארשא תרכ"ז.

שלום ג', "אגרת נתן העזתי על שבתי צבי והמרתו", קבץ על יד, ו(תשכ"ו), עמ' 456-419.

—"— , "פירושו האמיתי של הרמב"ן לספר יצירה ודברי קבלה אחרים המתייחסים אליו", קרית ספר, ו(תרפ"ט-תר"ץ), עמ' 419-385.

—"— , "הערות ותקונים לרשימת כתבי היד שבמינכן", קרית ספר, א(תרפ"ד-תרפ"ה), עמ' 293-284.

—"— , "ידיעות חדשות על ר' יוסף אשכנזי, ה"תנא" מצפת", תרביץ, כח(תשי"ט), עמ' 89-59, 235-201.

—"— , <u>כ"י בקבלה</u>, ראה רשימת קיצורים.

—"— , "לבוש הנשמות ו"חלוקא דרבנן", תרביץ, כד(תשט"ו), עמ' 306-290.

—"— , <u>לחקר</u> - ראה רשימת קיצורים.

—"— , "לחקר תורת הגלגול בקבלה במאה הי"ג", תרביץ, טז(תש"ה), עמ' 150-135.

—"— , "מפתח לפירושים על עשר ספירות", קרית ספר, י(תרצ"ג-תרצ"ד), עמ' 515-498.

—"— , "סדרי דשמושא רבא", תרביץ, ט"ז(תש"ה), עמ' 209-196.

—"— , "ס' שבילי דירושלם המיוחס לר' יצחק חילו - מזוייף", ציון, מאסף החברה הא"י להיסטוריה ואתנוגרפיה, ו(תרצ"ד), עמ' לס-נג.

—"— , "פירושו של ר' יצחק דמן עכו לפרק ראשון של ס' יצירה", קרית ספר, לא(תשל"ז), עמ' 396-379.

—"— , <u>פרקי יסוד</u>, ראה רשימת קיצורים.

—"— , "פרקים חדשים מענייני אשמדאי ולילית", תרביץ, יט(תש"ח), עמ' 175-160.

—"— , הקבלה בגירונה, ערך לפי הרצאות י' בן שלמה, ירושלים תשכ"ד (בשכפול).

—"— , הקבלה בפרובאנס, הרצאותיו... בשנת תשכ"ג, ערכה רבקה ש"ץ, ירושלים תשכ"ו (בשכפול).

—"— , <u>קבלות</u>, ראה רשימת קיצורים.

—"— , ראשית הקבלה, ירושלים ותל-אביב תש"ח.

—"— , שבתי צבי והתנועה השבתאית בימי חייו, א-ב, תל-אביב תשי"ז.

—"— , <u>שני קינטרסים</u>, ראה רשימת קיצורים.

—"— , <u>שרידים חדשים</u>, ראה רשימת קיצורים.

—"— , <u>תעודה חדשה</u>, ראה רשימת קיצורים.

שנאן א', "חטאיהם של נדב ואביהוא באגדת חז"ל", תרביץ, מח(תשל"ט), עמ' 201-214.

שפרבר א', כתבי הקדש בארמית, ד', ליידן 1968.

תמר ד', מחקרים בתולדות היהודים בארץ ישראל ובארצות המזרח, ירושלים תשמ"א.

תשבי י', משנת הזוהר, ראה רשימת קיצורים.

—"— , "הפולמוס על ספר הזוהר במאה השש-עשרה באיטליה", פרקים, א(תשכ"ז-ח), עמ' 131-182.

—"— , פרי האגדות, ראה רשימת קיצורים.

—"— , "שו"ת לר' משה די ליאון בעניני קבלה", קבץ על יד, ה(תשי"א), עמ' יא-לח.

Altmann A, Studies in Religious Philosophy and Mysticism, Ithaca, New York, 1969.

—"— & S.M.Stern, Isaac Israeli, Oxford 1958.

Beit Arié M., Hebrew Codicology, Paris 1976.

Berliner A., "Eine seltene Privat-Bibliothek", Magazin für die Wissenschaft des Judenthums, VIII(1881), pp. 108-116.

—"— , "Hebräische Handschriften in Mailand", Magazin für die Wiessenschaft des Judentums, VII(1880), pp. 111-120.

Cary G., , The Medieval Alexander, Cambridge 1956.

Cassuto U. , I manoscritti Palatini ebraici della Biblioteca apostolica Vaticanae e la loro storia, Vatican 1935.

Dan J. , "Exemplum", Encyclopaedia Judaica, IV(1971), Cols. 1020-1022.

—"— , "Hagiography", Encyclopaedia Judaica, VII(1971), Cols. 1116-1120.

Davidson H.A., "The Study of Philosophy as a Religious Obligation", in: S.D.Goitein (ed.) Religion in a Religious Age, Cambridge, Mass. 1974, pp. 53-68.

Déaut R. Le & J. Robert, Targum des Chroniques, Rome 1971.

Graetz H., Geschichte der Juden, VII, Leipzig 1863.

—"— , "Ein pseudepigraphisches Sendschreiben angeblich von Haï Gaon am Samuel Nagid", MGWJ, XI(1862), pp.37-40.

Greven J., Die Exempla aus den Sermones feriales et communes des Jakob von Vitry, Heidelberg 1914.

Gruenwald I., Apocalyptic and Merkavah Mysticism, Leiden 1980.

Matt D.CH., "Sefer Mar'ot Ha-Zove'ot by Rabbi David ben Yehudah He-Hasid", Ph.D. Thesis, Brandeis University, 1978.

Neubauer A., Mediavel Jewish Chronicles, I, Oxford 1887.

Perles J., R. Salomo b. Abraham b. Adereth, Breslau 1863.

—"— , Beiträge zur Geschichte der hebräischen und aramäischen Studien, München 1884.

Sasoon D.S., A History of the Jews in Baghdad, Letchworth 1949.

Scholem G., Das Buch Bahir, Leipzig 1923.

—"— , "Eine kabbalistische Erklärung der Prophetie als Selbstbegegnung", MGWJ, LXXIV (1930), pp. 285-290.

—"— , "Einige kabbalistische Handschriften im Britischen Museum", Festschrift für Aron Freimann, Berlin 1935, pp. 51-69.

—"— , "Metatron", Encyclopaedia Judaica, XI(1972), Cols. 1443-1446.

—"— , M.T. - ראה רשימת קיצורים

—"— , Ursprung - ראה רשימת קיצורים

—"— , Von der mystischen Gestalt der Gottheit, Zürich 1962.

Steinschneider M., Vorlesungen über die Kunde hebräischer Handschriften, Leipzig 1897.

—"— , "Medicinische Handschriften in Besitz des Herrn Halberstam", Magazin für die Wissenschaft des Judenthums, X(1883), pp.101-112.

Twersky I., "Some Non-Halakic Aspects of the Mishne Torah", in: A. Altmann (ed.) Jewish Medieval and Renaissance Studies, Cambridge, Mass. 1967, pp. 95-118.

—"— , Rabad of Posquières, Cambridge, Mass. 1962.

Vajda G., Le commentaire d'Ezra de Gérone sur le Cantique des Cantiques, Paris 1969.

Vajda G., "Les observations critiques d'Isaac d'Acco(?) sur les ouvrages de Juda ben Nissim Ibn Malka", <u>REJ</u>, XV(1956), pp. 25-71.

—"— , <u>Recherches</u> - ראה רשימת קיצורים

Zunz L., "Hebräische Redenweisen für bescheidene Meinungs-Aeusserung", <u>Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft</u>, XXV(1871), pp. 132-138.

[קטלוגים וכו' לא נכללו ברשימה זו מחמת ריבויים]

אילן היוחסין של כתבי היד של ס' מאירת עיניים

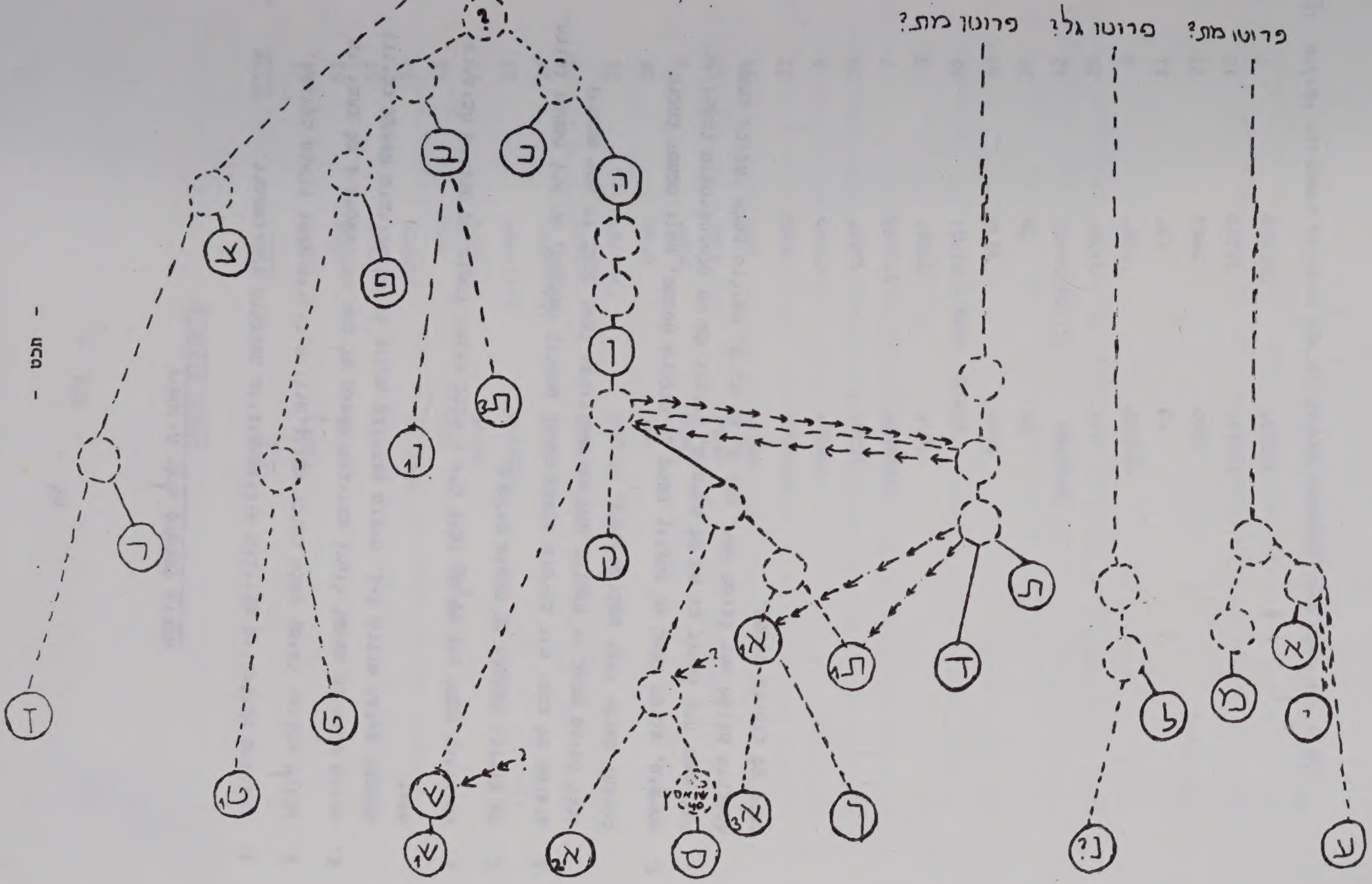

הערות לתרשים אילן היוחסין

1. עיגולים מקווקווים מציינים חוליות-ביניים משוערות שלא נשתמרו.

2. עיגול מקווקו וסימן שאלה בתוכו מציין חוליית ביניים שאין ודאות בקיומה.

3. חיצים שכיוונם משמאל לימין מציינים השפעה של כתב יד ממשפחת ג על כתבי יד ממשפחה שאינה חוזרת ל-ג. חיצים שכיוונם מימין לשמאל מציינים השפעה בכיוון הפוך.

4. לא צויין הקשר בין פף$_1$מ0 ובין כ"י ו בגלל הקושי לזהות את חוליית הביניים.

5. לא צויינו העתקות מן המאות הי"ט-כ.

6. מיקומם של כתבי היד בתרשים מושפע כמובן מתאריך העתקתם, אך אין התאמה גמורה. יכול להיות שכתב יד מקבוצה אחת מסועפת יירשם למטה מכתב יד אחר שתאריך כתיבתו מאוחר יותר מקבוצה אחרת.

7. התרשים, שנועד להקל על המעיין בפרק על ביקורת הטקסט, אפיו סכמטי בהכרח ואי אפשר היה למסור בו את כל הפרטים, בייחוד לא את אלה העוסקים בכתבי יד העוברים מנוסח אחד לנוסח אחר, כמו ט, פ, צ, ק. הפירוט המלא והקובע נמצא בפרק על ביקורת הטקסט.

תיקונים לטקסט

עמ'	שורה	כתוב	צ"ל
ו	15	דלאעי'	דלאעי
ו	33	איכא	*איכא
ו	35	ליכא	*ליכא
ז	33	*מהתשו'	מן התשו'
י	14	אנא	אנה
יא	17	ויתע'	*וית'
יב	23	*אדונינו	אדוננו
יב	24	*לאדונינו	לאדוננו
יח	7	בהפריד	שהפריד
כא	21	*שנכללי'	שנכללה
כא	28	הש"ם	השם
כג	2	*מכחן	מכאן
כג	13	יסֹוד	יסוד
כד	14	בדבר	*כדבר
כד	22	בתשו'	*בתשובה
כו	6	כאמרו	*באמרו
כו	24	*והבן	והבין
כז	7	להסטין	*להשטין
לג	3	יתברך	*ית'
לח	35	(להוסיף מספר השורה)	
מה	34	הרגל	*רגל
ס	20	על	כל
עז	12	*כאפרכסת	כארפכסת
צט	25	*הדין	דין
קצ	2	*שכת'	שכתבתי
רט	11	*כי	כי
רי	23	בשאר	כשאר
רכו	13	כענין	*בענין
רמח	7	כפשוטו	*כפשטו

<u>הערה</u>: חילופי הנוסחאות מיוסדים כבר על הגירסה המתוקנת, חוץ מאשר עמ' ס 20.

מילואים

לעמ' 16-17:

כ"י כ תואר עתה בפירוט בידי מ' בית-אריה במאמרו "כתבי יד עבריים שהועתקו בירושלים או על-ידי יוצאי ירושלים עד הכיבוש העות'מאני", בתוך: פרקים בתולדות ירושלים בימי הביניים, ירושלים תשל"ט, עמ' 255-256. את המלה באותיות ערביות מציע בית-אריה לקרוא: נשלמו. (וראה המשחק בכתב ערבי ועברי בשומר הדף בדף 16ב). את התאריך אף הוא מפענח: קמ"ג, ומעיר שם הערה כללית חשובה לגבי חישובי תאריכים מתוך קולופונים מסוג זה.

לעמ' 71 הע' 65:

הצירוף נר"ו ז"ל איננו נדיר בכתבי יד. ראה דברי-הפתיחה של הר"ש אברמסון לדרשות על התורה לר"י אבן שועיב, ירושלים תשכ"ס, עמ' 38.

לעמ' 21

חשבתי כי ראשון אני בזיהוי כ"י קמברידג' Add. 644 (הנזכר כמה פעמים בעבודה זו) עם כ"י "שנבלום 7" הנזכר בקטלוגים של שטיינשניידר. אבל נתברר לי שקידמני ג' שלום ב"תיקונים והערות לרשימת כתבי-היד העבריים בפאריס", קרית ספר, כד(תש"ז-תש"ח), עמ' 252, הע' 5: "והוא כ"י שנבלום 20 הנזכר אצל שטיינשניידר". את טעות הדפוס אפשר ליחס לנסיבות המקום והזמן (כנראה סודר המאמר בדפוס בזמן השיבושים והפסקות החשמל שהיו בירושלים בתקופת המלחמה והמצור).

לעמ' שכא, שו' 3 מהסוף: "מוריו המובהקים" - הכוונה שנזכרים פעמים רבות בס' מאירת עינים.

לעמ' שסר, שו' 7: זהותו של מהדיר ס' שיטה לבעל הצרורות (שמעי' גרינבוים), ושנת הדפוס [תשכ"ס], נתגלו רק במהדורה החדשה של שרי האלף לרמ"מ כשר, ירושלים תשל"ס, עמ' רכז, סי' 31.

לעמ' שעה

לקט שושני - השם המלא הוא: "לקט שושני אגדותי' של החכם החסיד הר"ר יצחק דמן עכו תנצב"ה לקוטו' אחת לאחת מתוך אגדותי' כלם". כ"י ספריית בודליאנה באוקספורד Opp. 519 (נויבאואר מס' 1911).

לעמ' שצב

עמדתו של רשנ"ר כלפי שאול מקורה כאמור בדעות ה"קאסטיליאניות" שהובעו בליקוטים הנ"ל; מקורה איננו יכול להיות ברשב"א, שהתבטא על שאול בקדידות (שו"ת הרשב"א, חלק רביעי, סי' רלג, צילום דפוס פיעטריקוב, ניו-יורק תשי"ח, דף לד טור ב).

לעמ' שצד, שו' 22

לר' יצחק ישראלי היתה השפעה בחוגי המקובלים; על כל פנים ברורה השפעתו של ר' עזריאל. ראה: A. Altmann, "Isaac Israeli's Chapter on the Elements", The Journal of Jewish Studies, VII(1956), pp. 32-33; וכן בספרו על ר' יצחק ישראלי הנזכר בשורה הבאה.

לעמ' שצה, שו' 20

היו חכמים שהתייחסו לשם זה ברצינות: למשל מהד' הכוזרי עם פי' קול יהודה לר' יהודה מוסקאטו, שנדפסה אחרי מות המפרש בונציה, שנ"ד, כותרתה היא: " ספר הכוזרי יסדו החכם החבר ר' יצחק הסנגרי ז"ל..." (ראה D. Cassel, Das Buch Kusari, Leipzig 1869, p. 17) וכן בתרגום ללטינית של יוחנן בוקסטורף הבן, מזכיר בשער כאחד המתווכחים את R. Isaacum Sangarum (קאסל שם, עמ' 18).

לעמ' תג

יעקב מויטרי נולד בצפון צרפת בערך בין 1160-1170; שהה בארץ ישראל בין 1216-1225; מת בשנת 1240. (על פי: J.F. Hinnebusch, The Historia Occidentalis of Jacques de Vitry, Freiburg 1972, pp. 4-7).

עמ' תז, שו' 14:

יותר מרובי טענותיו של גרץ - שכבר נדחו בחריפות זמן קצר אחרי פרסומן:
A. Geiger, "War Hai Gaon ein Feind philosophischer Studien?" Jüdische Zeitschrift für Wissenschaft und Leben, I(1862), pp. 206-217.

תיקוני טעויות למבואות

עמ'	שורה	נדפס	צ"ל
11	7 מלמטה	la	e la
12	5 מלמטה	Judentum,	Judentums,
13	2 מלמטה	שהדפסת ט'	להדפסת ס'
15	10 מלמטה	הרמב"ן.	הרמב"ן".
17	15	ירושלים	דירושלם
18	10 מלמטה	שאחרון	האחרון
23	13	דירושלים	דירושלם
23	13	מזויף	מזוייף
28	5	ס"מ	מ"מ
32	2 מלמטה	heräischen	hebräischen
35	6	שלמור	לשמור
37	8	צורך	צורף
50	1	(להוסיף לרשימה: קף$_1$	
50	12	א,	א$_1$,
51	6	(להוסיף לרשימה: ק$_1$)	
51	10 מלמטה	מאOעי	מאעי
53	7	מפרגמנטים	פרגמנטים
56	10	הביאורים	ההערות
58	9 מלמטה	איתה	איתא
59	14 מלמטה	הקטעי'	הקטע)
61	20	שבידו,	שבידו.
67	13	ת$_1$	בת$_1$
72	21	במפשט	במשפט
73	3	בקוטרס	בקונטרס
77	5 מלמטה	ה"קונטרס	ה"קונטרס"
81	12	הרב	רע
84	10	למנוח	למונח
84	17	148א.	148א).
85	11	(קעה א)	להוסיף: לח א, מא א
86	9	בהערה 2	בהערה 3
86	10	1472	1492
95	6 מלמטה	8ב.	8ב).
107	11	בי"ת כ"ף	בי"ת או כ"ף
111	8	ק 31:	להוסיף: וכן בדף קצב 31,26
111	12	"בידוע"	"ביודע"

תוספת לעמ' 49, שו' 6 מלמטה

לתוספת הסבר: פתרון החידה הוא בזה, שכ"י ו בכללו (חוץ, כאמור, מכמה דפים בסוף פרשת בראשית) חוזר לכ"י ג, ולפיכך שוכלו בו הקטעים מפרשיות תרומה ותצוה בדיוק כמו בכ"י ג. ואילו כל כתבי היד, שבהם הצטמצמה הטעות בפרשיות תרומה-תצוה למשפט אחד, הם כתבי יד החוזרים לכ"י ו, אלא שהשפיעה עליהם הערתו של המגיה בשולי כ"י ו בפרשיות תרומה ותצוה (ראה הערה 6 לפרק זה). לעומת זאת, בנוגע לקטעי התוספת שווים כ"י ו ויוצאי חלציו: כל קטעי התוספת נמצאים בפנים (כמו בכ"י ג), אולם קטע התוספת הרביעי, הנמצא בסוף פרשת בראשית, חסר, שכן במקום זה אין ו הולך בעקבות כ"י ג, כפי שהוסבר היטב למעלה.

תוספת לעמ' 37, שו' 2 מלמטה

בביקורי בספריית אוניברסיטת דרופסי בפילדלפיה, ארה"ב, באלול תשמ"ג, הורשה לי באדיבותו של ד"ר דוד גולדברג, נשיא האוניברסיטה, לעיין בתצלום מיקרופילם של כ"י מוסקבה - גינצבורג 704 (עד כמה שידוע לי זה ההעתק היחיד של כתב היד הנמצא מחוץ לגבולות ברית המועצות). התברר, שמדובר בנוסח קרוב מאוד לנוסח פ. (שהוא עצמו נוסח מורכב - ראה עמ' 45), ובדיקת כמה שיבויים העלתה שנוסחו קרוב עוד יותר לנוסח המשוער של "הטופס המדוייק" שעליו דיבר מעתיק כ"י ט (ראה עמ' 46, 54), ואולי כ"י מוסקבה זה הוא הוא "הטופס המדוייק" גופו. הפרטים יבואו במקום אחר.

הערה לעמ' 32 ×, שו' 5

הכתיבה אינה איטלקית רבנית, כפי שכתוב בקטלוג וייס, אלא אשכנזית רהוטה (הערת מ' בית אריה).

כתבי היד שהשתמשתי בהם

אוקספורד, ספריית הבודליאנה

(מספרי קטלוג נויבאואר)

916
1280
1585
1619
1620
1621
1622
1623
1645
1907
1911
1943
1945
1947
2276
2456

אל אסקוריאל, הספריה המלכותית של סן לורנצו

G-III-14

בודפשט, אוסף דוד קאופמן

37
177
247

בריסל, הספריה המלכותית

4781

ברלין, ספריית המדינה

Or. Phillip 1392

<u>ואטיקן, הספריה האפוסטולית</u>

103
196
202
229
236
243
294
441
487
528

<u>ורשה, ספריית המכון להיסטוריה יהודית</u>

751

<u>ירושלים, ישיבת ש"ס</u>

אוסף מוסאיוף (מספרי המכון לתצלומי כ"י)

53
64

<u>לונדון, הספריה הבריטית (= המוזיאון הבריטי)</u>

Or. 9167
Or. 10241
Or. 10242
Or. 10452
Or. 12260
Add. 15299
Add. 19788
Add. 26929
Add. 26976
Add. 27172
Reg. 16,A.X.

<u>לונדון, בית המדרש לרבנים</u>

72

<u>לונדון, ספריית מונטיפיורי</u>

313

319

323

431

<u>ליידן, ספריית האוניברסיטה המלכותית</u>

Or. 4762

Or. 4813

<u>מוסקבה, הספריה הממלכתית ע"ש לנין</u>

אוסף הברון גינצבורג

82

84

131

249

704

775

<u>מילאנו, ספריית אמברוזיאנה</u>

קטלוג ברנהיימר

53

64

70

111

113

<u>מינכן, ספריית מדינת באווריה</u>

17

240

311

325

<u>מנצ'סטר, ספריית ג'ון ריילנדס</u>

אוסף גאסטר

713

Appendix 11

<u>ניו-הייבן, קונטיקט, ספריית אוניברסיטת ייל</u>

Heb. 130

<u>ניו יורק, ספריית הסמינר התאולוגי היהודי</u>

JTS 827
JTS 835
JTS 839
JTS 882
EMC 712
ENA 1589
ENA 1648
ENA 3001
ENA 3002
ENA 3170
Lutzki 877
Acc. 0065
Acc. 36371
Acc. 78467
Rab. 535
Rab. 594

<u>ניו יורק, ספריית אוניברסיטת קולומביה</u>

X 893 M 693

<u>ניו יורק, אוסף להמן</u>

220

<u>סואסון, הספרייה העירונית</u>

<u>סינסינטי, היברו יוניון קולג'</u>

62

<u>פירנצה, ספריית לורנציאנה</u>

Plut. 2/41

Plut. 44/14

<u>פריס, הספריה הלאומית</u>

680

767

823

824

843

859

1410

<u>פריס, בית המדרש לרבנים</u>

108

738

<u>פריס, ספריית כל ישראל חברים</u>

H 83. A

<u>פרמה, ספריית פאלאטינה</u>

קטלוג דה-רוסי (בסוגריים הסימן בספריה)

68 (2704)

693 (3126)

869 (3152)

1072 (2982)

1138 (2430)

1221 (2654)

אוסף שטרן, קטלוג פרו (בסוגריים הסימן בספריה)

67 (3544)

87 (3513)

<u>פרנקפורט דמיין, ספרית המדינה והאוניברסיטה</u>

Heb. Oct. 171

<u>ציריך, הספריה המרכזית</u>

Heid. 102

<u>קיימבריג', ספריית האוניברסיטה</u>

Add. 406
Add. 644
Add. 671
Add. 906
Add. 1516

<u>קיימבריג', מסצ'וסטס, ספריית אוניברסיטת הארווארד</u>

Heb. 59
Heb. 63

<u>רומא, ספריית קזנטיבזה</u>

קטלוג סצ'רדוטי (בסוגריים המספר בספריה)

179 (3152)
181 (3098)

<u>אוסף הרב ד"ס ששון</u>

16
290
596
919

upon the identification of the most immediate kabbalistic sources of Sefer Mei'rat Einayim, mostly found in manuscript. At several points, the notes were expanded into more lengthy treatment of certain questions. These included a discussion of the identity of two kabbalists, first mentioned in the addenda. These are referred to by the acronyms, MORDECHAI and RASHNAR (the Hebrew letters Resh - Shin - Nun - Resh). In the previous century, Wissenschaft scholars suggested that MORDECHAI be identified as Rabbi David ben Moses HaCohen, a rabbi in Toledo before and after Rabbi Asher ben Yehiel arrived there. Discussion of this matter in the notes to the addenda provides further evidence to verify this assumption. Apparently Rabbi David HaCohen was a disciple of Nahmanides in rabbinics and kabbalah. It is likely that this personality is the same Rabbi David HaCohen, mentioned in well known collections of topics of practical kabbalah, found in manuscript. This subject was of no small interest to R. Isaac, although there is hardly any mention of this preoccupation in Sefer Mei'rat Einayim.

Rabbi David HaCohen is mentioned in Sefer Mei'rat Einayim as one who first directed R. Isaac of Acre's attention to the Castillian doctrine of the "emanation of the left side".

This idea is mentioned in Sefer Mei'rat Einayim, but is not a central theme, as in Sefer Otzar Hayyim, a later work of R. Isaac.

This discussion is followed by an attempt to identify RASHNAR as Rabbi Solomon ben Yosef ben A'miel. There is a reliable report that he was a younger rabbinic colleague of Rabbi David HaCohen in Toledo. This same source states that Rabbi Solomon A'miel was a disciple of the Rashba, a fact, confirmed by other evidence. This assumption is compatible with some of the kabbalistic teachings, attributed to RASHNAR, found in Sefer Mei'rat Einayim. These reflect the influence of the kabbalistic thought of the Rashba. Other of the sayings of RASHNAR indicate that this personality was influenced by the Zohar. In this sense RASHNAR conforms to Rabbi Isaac's characterization of Castillian kabbalists as "those who base their teachings on the Zohar".

In 1305, when Rabbi Isaac of Acre arrived in Toledo and spoke with its scholars (according to the report in Sefer Yuhasin), he had already completed the larger part of Sefer Mei'rat Einayim on Genesis. He then incorporated the relevant teachings of the scholars of Toledo in the following chapters of his work, and added relevant material as addenda to the Book of Genesis. In the same way, he utilized passages of the "collection of the enlightened sage" that he obtained about the same time.

The Critical Edition of Sefer Mei'rat Einayim

The text is based upon Ms. Gaster 200, for this, the earliest manuscript copy of Sefer Mei'rat Einayim, proved to be not only the source of a majority of manuscripts, but also the most faithful representative of the original work; Ms. Gaster begins in the middle of pericope Vayishlakh. The missing part of the work is represented by Ms. Parma 67, a most reliable text. The basic ms. were copied word for word, except where the editor exercised the prerogative to emend the text. This was done on the basis of the evidence of other archetypes, independent of version G or when other considerations indicated that a reading, closer to the original work, was preserved in another manuscript. All such emendations to the body of the text are marked. The original wording of the basic manuscript is cited in the varia. These interventions are few because of the excellent literary quality of Ms. Gaster 200.

Variants

The apparatus varia is based upon the textual research of Chapter Two. This contains complete textual varia from the important representative manuscript families other than the derivatives of the basic manuscript. Insignificant varia that reflect only the copyists writing habits, (abbreviations and inclusion or omission of letters, representing vowel articulation and the like) are not included. Manuscripts whose wording is corrupt have been recorded only when necessary.

Notes to the Text

The limitations in the scope of this dissertation apply to the subject matter of the explanatory footnotes. These accompany only the text of the addenda of pericopes Bereshit through Vayesheb, mentioned above. In addition to references to scripture and rabbinic sources, these notes focus

This collection is preserved in various manuscripts, the best known among them, Oxford, Christ Church College 198 (Ms. 2456 in the Neubauer catalogue).

It became clear that Sefer Mei'rat Einayim contains other passages, copied from this collection, that do not begin "and I found the writing of an enlightened sage". Many passages of this type are found in the addenda for pericopes Genesis to Vayesheb, mentioned in the chapter on text criticism. They constitute a large part of these addenda. Certainly this is no coincidence. This fact is significant perhaps for resolving the riddle of these addenda, That is, the reason why these passages were not included within the body of the work and how this happened ten times in the Book of Genesis, but not once in the other books of the Pentateuch. Apparently, this "collection" came into R. Isaac of Acre's hands close to the conclusion of his work on the Book of Genesis. He then decided to utilize the wealth of material in this collection and added the relevant passages as a special section, attached to the bulk of the work.

There is also a possibility to attempt to determine where and when the "collection" reached Rabbi Isaac of Acre. Although the collection is composed in greater part of the kabbalah of Gerona, some manuscript versions of this tract bear the mark of a Castillian influence. This is represented in one copy that contains a direct quotation of the oral teaching of Rabbi Yaakov ben Yaakov. This reference is nearly identical to a sentence, found in a passage of Rabbi Yaakov HaCohen's Merkabah Commentary.

Passages of the addenda to Sefer Mei'rat Einayim contain a long polemic against philosophy. This suggests the year 1305 when according to the testimony of Sefer Yuhasin, Rabbi Isaac of Acre left Estella in Navarra for "Sefarad" - that is, Castille. This was the very same year that Spain was in an uproar because of the controversy about the study of philosophy that concluded with the famous ban. The addenda to Sefer Mei'rat Einayim contain references to two kabbalistic scholars, Mordechai and Rashnar. The notes to the addenda include an attempt to identify these as two well known rabbinic scholars in Toledo, the capital of Castille during that same period. Mention of these personalities is not to be found in the Book of Genesis until pericope Vayehi.

All these bits of evidence combine to support the following assumption.

tain passages that appear in Sefer Mei'rat Einayim without the attribution: Kabbalat Saporta.

Other passages are found in Ms. Oxford 1645 and Vatican 202 that do not appear in Sefer Mei'rat Einayim at all. It is to be assumed that all these passages originate in the authentic "Kabbalat Saporta". This premise is confirmed when Sefer Mei'rat Einayim cites a passage of Kabbalat Saporta that contains an internal reference to material, found only in the abovementioned tract, but not in Mei'rat Einayim itself. Circumstantial evidence for the literary independence of Mei'rat Einayim and these sources is found in the relationship of the latter to the Torah Commentary of R. Bahye ben Asher. Many passages of Ms. Oxford 1645 and Vatican 202 that cannot be traced to another source bear a close resemblance to material, included in that work of R. Bahye ben Asher. (My teacher, the late Professor Gottlieb, determined that R. Bahye had Kabbalat Saporta before him when writing the Torah Commentary).

This phenomenon clearly weighs the balance in favour of the view that a tract of passages of Kabbalat Saporta, as found in Ms. Oxford 1645 and Ms. Vatican, is the original Kabbalat Saporta. R. Isaac of Acre copied passages of that tract into Mei'rat Einayim and not the opposite, as previously thought. There are additional proofs in support of this opinion. Most important among them is found in Sefer Mei'rat Einayim, pericope Behaalotekah. One of the passages taken from Kabbalat Saporta contains an interpolation of three words, found in a different passage of Kabbalat Saporta. This second passage appears in Sefer Mei'rat Einayim, pericope Naso. This strange interpolation has no other explanation other than the assumption that R. Isaac of Acre copied from a manuscript that closely resembles Ms. Oxford 1645. In that exemplar, the two passages (Behaalotekah and Naso) follow one another within the space of a line.

Chapter Four: The Literary Sources of Sefer Mei'rat Einayim: "The Collection of the 'Enlightened Sage'"

About twenty times in Sefer Mei'rat Einayim, citations appear that begin with the formula "and I found writings of an enlightened sage". All these passages prove to be a verbatim copying of a literary source that can be identified precisely. This is an important collection of early kabbalah, principally writings of the Gerona school of kabbalists, with additions of the editor.

Ms. Leiden 93 (L) is another non-derivative of Ms. G, but does bear a resemblance to Ms. G in certain respects. Genreally speaking, the text of Ms. Leiden 93 (L) is inaccurate, because the copyist cleverly improved or shortened the original wording in numerous instances. (Note: This summary concerns some of the central issues, treated in the chapter on text criticism. This chapter of the dissertation presents a detailed genealogy of the manuscripts including all the complete manuscripts and most of the fragmentary copies. The notes to Chapter Two contain many detailed proofs of the editor's assumptions.)

Chapter Three: The Literary Sources of Sefer Mei'rat Einayim and the Question of Kabbalat Saporta

This chapter discusses the many passages (about seventy in number) that appear in Sefer Mei'rat Einayim preceded by the cognomen, Kabbalat Saporta, or the abbreviation Kuf-Samech. These passages concern supercommentaries on the esoteric teachings of Nahmanides. In scholarly research, the opinionwas expressed that Ms. Oxford 1645, containing a large concentration of material of Kabbalat Saporta, was copied from Sefer Mei'rat Einayim and is not an original collection of Kabbalat Saporta.

Examination of this theory has ramifications beyond the basic concerns of bibliography. In several instances, parallel passages of "Kabbalat Saporta", found in Ms. Oxford 1645, appear in Sefer Mei'rat Einayim with the omission of entire sentences. These lacunae occur in all the manuscripts of Sefer Mei'rat Einayim in our possession. If Ms. Oxford 1645 was copied from Mei'rat Einayim, one must conclude that all these manuscript families originated from a late and relatively corrupt version. Furthermore, no completely faithful reconstruction of the original version of Sefer Mei'rat Einayim can be made.

During the course of study of the relationship of Sefer Mei'rat Einayim and Kabbalat Saporta, Professor Scholem directed the editor's attention to material in Ms. Vatican 202. Examination of this tract made it clear that Vatican 202 contains material, identical to and other than what is, found in Ms. Oxford 1645. Ms. Oxford 1645 and Ms. Vatican 202 also differ in content and arrangement of material. This examination proved that all passages in Sefer Mei'rat Einayim, entitled Kabbalat Saporta, match material found in either of the above manuscripts. On the other hand, these collections con-

item of the ten passages: This explains the existence of such a large number of exemplars that lack only one of the ten passages. (It should be mentioned that one of the manuscript derivatives of Ms. V is Ms. Parma (Stern) 87 a late copy of Mei'rat Einayim. Ms. Parma (Stern) 87 repeats the numerous errors of Ms. V, augmented by many others during the course of transmission. Several years ago, Rabbi Hayyim Erlanger of Lugano published Ms. Parma (Stern) 87 with sporadic references to several other manuscript copies of Mei'rat Einayim. The devotion and painstaking effort of Rabbi Erlanger are evident throughout this edition. The choice of this erroneous and unreliable manuscript unfortunately thwarted the good intentions of his endeavours.)

Ms. V contains marginal notes in another handwriting. It seems that soon after the manuscript was copied, a reader noticed that the passage switched into pericope Tetzaveh really belongs to pericope Terumah. However, he did not indicate exactly where the passage should be placed.

For this reason, the entire set of manuscripts that issued from Ms. V contain the correction of the switched passage with the exception of one sentence. This concludes the resolution of all the textual puzzles, mentioned at the beginning of the discussion of the classification of the manuscripts.

The phenomenon of completing one manuscript with material from another version because of missing folios is present in a manuscript family that is independent of Ms. G. These include manuscripts from the Jewish Theological Seminary, Ms. JTS Lutzki 878 (T) and Oxford 1622 (D). Upon close examination, these copies were found to contain a clearly determined passage, extending from pericope Korah to pericope Debarim. This section originated in one of the descendants of Ms. V and contains all its charateristic errors.

Another set of manuscripts, independent of Ms. G, includes a group of manuscripts whose best known member is Ms. Munich 17 (M). This copy has been used by Professor G. Scholem in his research since 1922. This is a very reliable manuscript. Another important member of this group is Ms. Oxford 1620 (A). By comparison, Ms. Oxford 1620 has a greater number of errors than Ms. Munich 17. In certain instances, however, Ms. Oxford preserved the original abstruse wording of the text, while Ms. Munich contains copyist's corrections.

Other aspects of codicology lead to a solution of the puzzle of Ms. Vatican 196 (V) (that combines the features of Group B - "the switched passage" and Group C - the missing fourth item of the addenda that appear within the work). Ms. V also belongs to a large sub-group of nearly twenty manuscript derivatives of Ms. G, including Ms. Munich 325 (C), written in the year 1383.

It is possible to prove that Ms. V is a derivative of Ms. Harvard 59 (H) on the basis of hypothetical intermediaries. Ms. V is written in Spanish script, while Ms. H. is written in a German hand. Possibly one of the copyists of an intermediary manuscript between Ms. H. and Ms. V. also wrote in the Spanish style and had difficulty reading the German script of Ms. H. This explains why Ms. V is so full of errors.

Although written in Spanish script, Ms. V seems to have been written in Byzantium. This manuscript reached the Vatican library from the Palatine library in Heidelberg where it had come, apparently from the library of Rabbi Eliyahu Capsali in Candia, Crete. The "Byzantine-connection" of Ms. V is particularly relevant for the solution of the puzzle of Ms. V. Both Ms. V and Ms. H are made of quires, composed of an outer parchment sheet and inner sheets of paper. One can assume that the intermediary manuscript in the chain of transmission from Ms. H to Ms. V was of the same composition. This combination of materials was very common in Byzantine countries. Apparently, the inner paper pages fell out of one of the quires of the hypothetical intermediary between Ms. H and Ms. V, leaving only the external folio of parchment. Such occurrences were frequent in manuscripts of similar composition. The copyist, responsible for the next link in the chain of transmission (or of Ms. V itself) used material from another manuscript to complete the missing section. Comparison of Ms. H and Ms. V enables identification of the beginning and the end of the passage, completed by the interpolation of material from another manuscript. That other manuscript was a member of Group A that contain references "to the end of the book", but lack the addenda. Therefore the fourth item of the ten passages is missing from the body of Ms. V. The above and other evidence lead to the conclusion that Ms. V served as the archetype for manuscripts of Group C that have the "switched sentence" and are missing the fourth

matter and style, so that the mix-up escaped the notice of inattentive coypyists. This mistake passed from Ms. Gaster 200 to a majority of the extant manuscripts of Mei'rat Einayim (found in Groups B and C). It should be noted that the quires of Ms. Gaster are numbered, although the pages are not. Therefore, it is possible to ascertain how many sheets were in a quire. After examination, it became obvious that the switched folios belonged to the center sheet. These codicological facts rule out the possibility that the reversal of folios in Ms. Gaster happened by chance.

Subsequent examination of manuscripts of Mei'rat Einayim, centered on the internal variants, found in the derivatives of Ms. Gaster and their possible relation to manuscripts that do not originate from Ms. Gaster. It was found that some derivatives of Ms. Gaster contain material, varying in length from a few pages to several pericopes, that was copied from manuscripts, unrelated to Ms. Gaster. An example of this crossbreeding is represented by three manuscripts that constitute a derivative family of Ms. Gaster. Ms. Manchester - Gaster 713 (Z) and two near relations follow Ms. Gaster 200 closely until the Book of Bamidbar, pericope Korah. From there and on, these have a wording that differs widely with G. This idiosyncrasy can be explained by postulation of the existence of intermediary manuscripts, between Ms. Gaster and the copy that served as the source of the hybrid derivative family Z. Probably, one of these intermediary manuscripts was missing pericopes Korah and on. The copyist completed the work from another text, a non-derivative of Ms. Gaster. It is also possible that the copyist had to return the parchment to its owner in the middle of his work or the like. Later, the rest of the composition was completed, utilizing the manuscript of another version.

A similar phenomenon appears in opposite fashion in Ms. Parma (Stern) 67 (P) Until pericope Vayishlach, this version bears no resemblance to Ms. Gaster. (Actually Ms. Gaster begins after pericope Vayishlach. See remarks on the selection of texts, for the critical edition in the following under "Text".) The editor compared the beginning of Ms. Parma (Stern) 67 with his own general reconstruction of the missing part of Ms. Gaster, based upon the composite features of its derivatives. At a certain point in pericope Vayishlach Ms. P. begins to approximate the wording of a particular sub-group of G. The most important member of this sub-group is Ms. Bruxelles (B), copied as early as 1382.

Leiden 93 (L) contains the material missing from the main body of the work. These are collected "at the end" of Sefer Mei'rat Einayim in that copy. Another group of manuscripts, entitled Group B, includes these addenda within the main body of the work. Of course, references to the "end of the book" do not appear in these copies. A third set of manuscripts, Group C, contains the following peculiarity. All the "addenda" appear in the main body of the work, except for the fourth item of the addenda which is missing. In its place appear the words "at the end of the book".

Another distinctive difference between manuscripts was found to be of great importance for classification, because in the majority of cases it yielded groupings that are congruent to Groups A, B, and C. One set of manuscripts, identical to Group B, contains a lacuna of over seven hundred words in pericope Terumah. This "switched passage" appears in entirety in pericope Tetzaveh. Another set of manuscripts, identical with Group A, bears no marks of this reversal. In a third group of manuscripts, the passage from pericope Terumah appears in its proper place as in Group A. However, an initial sentence of over twenty words was dislocated. This "switched sentence" appears in pericope Tetzaveh at the very same place as the "switched passage" of Group B. The "switched sentence" group is nearly identical with Group C. The exception to the rule is Ms. Vatican 196 (V). Like Group B this manuscript contains the "switched passage". However, as in Group C, all the "addenda" appear within the main body of the work with the exception of the fourth item that is missing. In its place appear the words "at the end of the book".

Resolution of the riddle of the "switched passage" served as a key to the general problem of the relationship of the manuscript groups B (addenda within the body of the work; the "switched passage") and C (all addenda within the body of the work except the fourth item; the "switched sentence"). Among the manuscripts of Group B that contain the "switched passage" are the two earliest dated copies of Sefer Mei'rat Einayim. There is certain proof that the "switched passage" originated in Ms. Gaster 200 (G), for in that copy reversal of two neighbouring folios restores the text of pericopes Terumah - Tetzaveh to its right order. Apparently, when the quires were first bound together two folios were folded backwards, and thus their order was reversed. Ms. Gaster 200 (G) was not paginated. Coincidentally, the three pages, so disordered, conclude at the end of a sentence. By a fluke, the text retained sufficient coherence of subject

Summary

The dissertation presents a critical edition of Sefer Mei'rat Einayim of R. Isaac of Acre. The object of research was to provide scholars with a reliable text of this work, an important primary source for study of Spanish Kabbalah. Therefore attention is directed primarily to the philological particulars of the work. The Introduction and explanatory footnotes also refer to R. Isaac's literary sources and Kabbalistic ideas, but systematic and thorough treatment of these subjects is beyond the scope of this dissertation. Some of these topics are the subject of special studies, to be published in the near future. The author hopes to publish an expanded critical edition of the work that will consider Sefer Mei'rat Einayim in the context of the intellectual history of Kabballah.

Chapter One includes a detailed description of more than forty manuscript versions of Sefer Mei'rat Einayim, some complete and others, fragmentary. The editor studied all the above in microfilm. Mention is made of single manuscripts of the work, described in catalogue, but unavailable to the editor. These are preserved in libraries in the Soviet Union or were lost during World War II. Attention is also given to the codicological features of the manuscripts, studied in preparation of the critical edition. Apparently insignificant technicalities, the material composition of the quires, an alternation of parchment and paper as well as the assembly of sheets, proved helpful for text criticism.

Chapter Two concerns methods of text criticism that enabled a judicious selection of manuscripts, most representative of the original work. The first step was classification of the manuscripts as families. The editor compared variations in particular wording and general content of the manuscripts to determine whether these derive from different exemplars of the work or descend from a single source. The editor concluded that all differences in manuscript are the result of the work of copyists. Some corrupted the original wording during lapses of inattention, while others "corrected" the wording of the text.

The next step in research was to classify the manuscripts as families. As a starting point for this categorization, the editor utilized the following observation.

In Manuscripts, entitled Group A, pericopes Bereshit to Vayeshev contain ten sentences that conclude abruptly with the words "at the end of the book". However, the addenda are not to be found at the end of the work. Only Ms.

TABLE OF CONTENTS

	Page
Forward	I
Chapter One: Description of Manuscripts	1
Chapter Two: Text Criticism	40
Chapter Three: Literary Sources of Sefer Me'irat Einayim A. Kabbalat Saporta	76
Chapter Four: Literary Sources of Sefer Me'irat Einayim B. The Collection of the Enlighted Sage	90
Chapter Five: Preface to the Text: Method of Presentation	104
Sefer Me'irat Einayim	Hebrew Pagination
Genesis	1
Exodus	70
Leviticus	136
Numbers	184
Deuteronomy	206
Introduction to Apparatus Varia	256
Varia	262
Notes on the Addenda Passages to Pericopes Bereshit to Vayesheb	354
List of Abbreviations	419
Bibliography	422
Appendices:	
Families of Manuscripts (sketch)	429
Corrections (Text)	431
Addenda	432

THIS WORK WAS CARRIED OUT UNDER

THE SUPERVISION OF PROF. GERSHOM SCHOLEM

SEFER ME'IRAT EINAYIM BY R. ISAAC OF ACRE

A CRITICAL EDITION

Thesis Submitted for the Degree

Doctor of Philosophy

by

AMOS GOLDREICH

Submitted to the Senate of the Hebrew University

Jerusalem, 1981

אקדמון
54